COMMENTARIORVM
PETRI FONSECAE
LVSITANI, DOCTORIS THEOLOGI, E' SOCIETATE IESV.

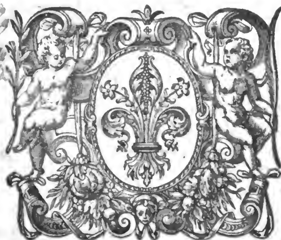

In Libros Metaphysicorum Aristotelis Stagiritæ.

Tomus Secundus.

CONTINET HIC TOMVS
Quinti libri explicationem.

A mendis quæ præcedentibus editionibus irrepserunt summo labore purgatus.

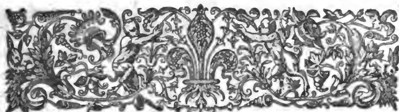

LVGDVNI,
SVMPTIBVS HORATII CARDON.
M. DCI.
CVM PRIVILEGIO.

PHILIPPO HISPANIARVM REGI CATHOLICO.

RIMAM *huius nostræ commentationis partem (Rex potentissimè, Sebastiano Regi, sororis tuæ filio, iustis de caussis ac penè necessarijs, ante decem annos dicaui. Sed vix ad eius manus volumen illud peruenerat: cum Romæ, vbi tum degebam, renunciatum est, illi cum tota penè Regni nobilitate luctuosam illam & infœlicem Africanam expeditionem interitum attulisse. Quam expeditionem ille susceperat non eorum, quos parentum loco habebat, hoc est, tuo & Henrici patrui matura consilio, quod propter iuuenilem ardorem, & fallacem ac periculosam, in illa præsertim ætate, gloriæ cupiditatem suspectum habebat: non salutari familiarum hortatu, à quibus fuerat diligentissimè institutus & educatus, quos iam à se remouerat atque ablegauerat: sed arte & industria eorum, quibus incautus se pe-*

 nitus

nitus addixerat, quòd blandiendo spem eius alerent gerendi res maximas, quique magnitudinem & celsitudinem animi (quæ certè fuit in eo singularis) intempestiuè extolebant, vt eius gratiam aucuparentur. Sed quoniam æterna Dei prouidentia constitutum erat, vt Regnum hoc in tanto luctu & mœrore positum, te Regem maximum, & parentem amantissimum, post momentaneam illam, vt ita dicam, Henrici Regis successionem nansciseretur, subiecta tibi tunc primum vniuersa Hispania, quod post Rodericum Regem, sub quo amissa est, nulli Regum contigit: seruatum quoque ego mihi existimaui, vt hæc altera pars mearum lucubrationum in primam Philosophiam, quas præcipuè in bonarum litterarum huius Regni cultum incrementúmque conceperam, te tantum patronum fautorémque suo sibi iure vendicaret. Nec sanè indignum est magnis Regibus bonarum artium patrocinium, huius præsertim, quæ Princeps & Regina est humanarum omnium: cum earum studium adeo eorum maiestatem & amplitudinem non dedeceat, vt mirificè potius augeat atque illustret.

Nam vt Ptolomæos Ægypti, & Græciæ Alexandros, externósque alios Reges & Imperatores omittam: certè duos Alphonsos Castellæ & Aragoniæ Reges multo clariores fecit sapientiæ studium, quàm plerósque alios multarum magnarúmque rerum gestarum gloria. Quorum hic tanto amore tenebatur cognitionis & scientiæ, vt affirmaret, se Regno priuari malle, quàm sapientiæ studium deserere. Alter verò eam rerum cognitionem proprio labore assequutus est, vt vltra inerrantium stellarum orbem (quem Philosophorum omnis antiquitas supremum existimauit) noui superiorisq; orbis mortalibus cognitionem attulerit. Sed hæc linquamus iis Regibus, qui se penè totos

litteris

litteris consecrarunt, quòd eos minus solicitaret angustior suorum Regnorum administratio. Te verò, cui cum tota Hispania, magnisq; alijs prouincijs Europæ, nouorum quasi orbium gubernatio à Deo credita est, plus multo commendat cum summa prudentia & rerum maximarum cognitione, omnium bonarum litterarum non fauor tantum; sed vsus etiam maximus: cum ad omnia difficilia examinanda constituendáque litteratissimos homines, & in re quaque sapientes adhibeas. Ac certus sum, Rex non potentia tantùm & Regnorum amplitudine, sed etiam sapientia & rerum cognitione maxime, pari humanitate suscepturum te nostrum hoc de prima Philosophia munusculum, quod noueris parua non ex rebus, sed ex offerentis animo æstimare. Illud vnum quod in omnes nostri instituti homine: summi erit beneficij, Maiestati tuæ in mentem reuoco, vt quemadmodum Lusitaniæ sceptra diuino nutu suscepisti: sic inter curas & cogitationes tuas hanc tibi non in postremis, quasi propriam obuenisse intelligas, vt Societatem nostram, quã superiorum Regum paterna cura affectúque adoleuit, foueas, conserues, ac promoueas. Si enim te piæ sanctæq; memoriæ Ioannes III. Rex optimus, auunculus tuus, ac socer charissimus, cuius laudes nulla vnquam obscurabit obliuio, è sublimi illo splendidissimóque cælorum loco, quem virtutum factis præclarissimis (vt par est credere) commeritus est, alloqueretur: non dubito, quin inter ea, de quibus tanti hæredis fœlicitati gratularetur, id Maiestati tuæ vel maximè commendaret, vt hanc familiam, quam ipse vix natam primus in Hispaniam adduxit, auctámque primum in Lusitania, deinde cum tam multi orbis partibus communicauit, eodem amore ac beneuolentia prosequaris, & (quod est præcipuum) in ijs quæ propria eius instituti sunt,

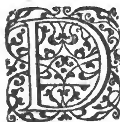
ab aduersariorum oppugnatione defendas. Idem se optare significarent Sebastianus & Henricus, qui velut hæreditario iure se eius fautores protectoresq́ non obscuris rerum argumentis significarunt. Denique id Societas ipsa nostra, quæ vel in extremis Imperij tui oris, Deo salutiq́ animarum haud ignauiter militat, non exoptat modo, sed etiã sperat. Quod superest, Deus Opt. Max. multos in annos Maiestãtem tuam nobis, tuisq́ omnibus & Ecclesię vniuersæ seruet incolumem.

PHILO

PHILOSOPHIÆ STVDIOSO.

VO ſunt (Lector optimè) de quibus mihi neque iniuria ſuccẽſere poſsis. Vnum, quod vltra deceniũ diſtitulerim huius voluminis editionem, cum in primo tibi fidem dediſſem, me reliqua quã primũ in lucem emiſſurum. Alterum, quod cum æquè pollicitus eſſem me Deo propitio, non modo perfecturum totam primæ Philoſophiæ explicationem, ſed etiam ea ad finem perducta, breuiter & ſuccinctè (vt optabatur) conſcripturum totum, vt vocant, Philoſophiæ curſum: planè iam profiteri videar, me tamdiu dilata prima parte prioris promiſsi, mihi ipſi facultatem eripuiſſe non modo implẽdi poſterius, ſed etiam prioris abſoluendi. Verum ſi ea, quibus ex eo tempore diſtractus ſum, quorum alia ex aliis ſunt conſequuta, æquo iudicio æſtimes, non dubito, quin me culpa omni non præſtitæ fidei ſis liberaturus. At ego cum non tam optem crimine omni in te carere, quàm rationem aliquam inire, qua tibi hac in re, meus adhuc, qualiſcumque labor, deſudet: illud in votis retinendum exiſtimaui, vt edita nunc ſecunda hac parte mearum lucubrationum in libros primæ Philoſophiæ, nec minore, quàm primam (vt reor) cura confectam: reliquum huius operis, cuius bonam partem aliquot ante annos Romæ ſcripſi, ſi non omnino eadem diligentia perſequi poſſum, certè quantum tempus

otiúmque

otiumq; permittet, ad exitum perducam. Illud verò alterum de cursu Philosophico conscribẽdo, quod iamdudum video per me perfici non posse: aliorum opera compensatum iri speramus. Porrò vt facilior esset vsus nostræ huius commẽtationis in toto progressu cursus Philosophici, attexendum curauimus, Indici Alphabetico huius voluminis proprio, alterum Indicem vtrique volumini cõmunem: in quo, seruato ordine eorum quæ Philosophiæ auditoribus explicari solent, indicantur ea, quæ nos de eisdem rebus in hoc opere disputamus. Fecimus item adiungi tertium ad vsum Theologorum, sequuti eximium ordinem partium summæ Theologicæ D. Thomæ Theologorum principis, vt Theologiæ studiosi expeditius ea inueniant, quæ nos sæpè in his libris de Theologicis rebus necessariò commentamur: quos Indices in gratiam vtriusque scholæ in reliqua parte operis Deo fautore adiungi curabimus.

Vale.

SVMMA

SVMMÆ CAPITA EORVM QVÆ in hoc volumine tractantur.

SVM. CAP. HVIVS VOLVM.

CAP. V.

CAP. VI.

CAP. VII.

Refu

Senten

De

CAP. XXIX.

Quot modis dicatur falsum, in rebus significatis, in oratione, in homine.

CAP. XXX.

Exponit quot modis dicatur accidens, duásque eius significationes tradit.

FINIS.

COMMENTARII PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV.

In quintum librum Metaphysicorum Aristotelis.

Prooemium.

Cap.1.2.& 3. | A cap.4.

RADITIS primum in superiori libro iis, quæ ad huius scientiæ constitutionem spectant, eius inquam subiecto, subiecti partibus, affectionibus, & communissimis pronũciatis, deinde impugnatis diligenter, & accuratè iis Philosophis, qui huiusmodi pronunciata negabant, quod eis sublatis non tantùm Philosophico more disputare, sed ne communi quidem sermone vti quisquã possit, aggreditur Aristoteles hoc loco ad tractationem reliquorum trium, subiecti scilicet, eiusque partium, & affectionum. Sed quoniam ens, quod subiectum huius scientiæ constitutum est, eiusque principia, communiores partes, & affectiones multiplicia sunt, ac proinde ante omnia distinguenda, minusque præcipua significata (vbi id commodè fieri potest) ad præcipuum in vnoquoque genere reuocanda, totum hunc li-

De quibus actum sit libro 4.

Quæ sint hoc lib. explicanda.

brum in ea re ponit Aristoteles, quod ipse capite *tex. 2. & 4.* secundo eiusdem libri in ente, & vno facere vtcunque cœperat, & in affectionibus entis se facturum pollicitus fuerat. Ita fit, vt liber hic non modo sit velut appendix superioris, sed etiam quasi vestibulum sequentis. Tradendus est enim proximo libro modus, quo propriè in hac scientia de ente, eiúsque partibus, & affectionibus disputari debet, ne primus Philosophus, vt qui censetur generalis artifex, omnes omnino communes naturas, & omnem Philosophãdi modum ad se pertinere existimet, qui modus tradi non potest, nisi prius communia vsque eò distinguãtur, dum constare posit, quæ iam particularium scientiarum propria iudicari debeãt, quæ omnium communia, primíque Philosophi peculiaria.

Ordo huius libri ad præcedentem, & sequentem.

Non Placet Auen-Rois opinio.

Ex his patet, non esse præcipuum Aristotelis institutum, in hoc libro agere de distinctione analogorum nominum, vt Auen-Roes existimat, cum Aristoteles hoc loco, atque adeo toto opere non ad nomina, sed ad res præcipuè attendat. Patet etiam non admodum rectè dici ab Alexandro, propositum Aristotelis esse agere de iis principiis, quibus doctrinæ omnes, vt communibus vtentes, proposita sua demonstrant. Nam etsi multa communia principia hinc desumi possunt, non est tamen Aristotelis institutum, tradere hoc loco communia principia, sed communium analogorum distinctionem.

Neque Alexandri.

Ordo communium in hoc libro traduntur.

Quanquam verò Aristoteles non valde curat in hoc libro, quæ quo loco explicentur, eum tamen ordinem videtur vtcunque obseruare (quod Diuus

Thomas

Thomas annotauit (vt primo loco de distinctione principiorum, atque caussarum entis differat. a Secundo de distinctione entis, eiusque partium. b Tertio de distinctione affectionum, siue passionũ entis. Qua in re dubium non est, quin naturæ ordinem secutus fuerit. Quam autem latè pateat huius libri vtilitas, abundè experietur quicunque illum diligenter, & consideratè perlegerit.

a *Acapit. 6.*

b *Cap. 16.*

Vtilitas libri.

a 2

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

In prima libri parte de quibus agatur.

PRINCIPIVM a. *partem.* In hac prima libri parte, quæ quinque primis capitibus continetur, agit Aristoteles de Principio, Caussa, Elemento, Natura, & Necessario: quorum tria prima ita se habent, vt principium latius pateat, quàm caussa, & caussa, quàm elementum. Ex qua re intelligitur, Aristotelem in iis etiam explicandis naturæ simul, & exquisitæ doctrinæ ordinem secutum fuisse. Id autem in his capitibus, & reliquo deinceps libro obseruandum est, vt, cùm aliquid explicatur, eius quoque oppositum, si quod habet, explicatum censeatur. Nam qui tenet quid, & quotuplex sit principium, is nullo negotio intelliget quid, & quot modis dicatur principiatum, siue quod habet principium: eodémque modo res habet in cæteris. Docet igitur primùm Aristoteles in hoc capite principium dici septé modis, qui ad quinque reduci possunt, vt patebit inferius: deinde colligit ex omnibus generalem quandam principij rationem. Cur auté nō reuocet minus principales modos ad vnū præcipuum, quod libro superiori docuit faciédum esse in explicatione analogorum, caussa est, quia huiusmodi reductio non fit necessariò, nisi in analogis secundum attributionem, principium autem ad principiorum genera, quæ hic expressè traduntur, non est analogum secundum attributionem, sed solum secundum proportionem, quemadmodum nec caussa, nec alia pleraque in hoc libro explicanda. Quanquam in multis etiam analogis huius generis tradit Aristoteles aliquod principale significatum, vt patebit in progressu.

Documentum de oppositorū explicatione.

Septem modis dicitur principium.

De reductione analogorū.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ Δε.

ΚΕΦ. Α.

ΑΡχὴ, ἡ μὲν λέγεται, ὅθεν * ἄν τις τοῦ πράγματος κινηθείη πρῶτον: οἷον τοῦ μήκους, καὶ ὁδοῦ, ἐντεῦθεν b μὲν αὕτη ἀρχὴ, ἐξ ἐναντίας δὲ, ἑτέρα. ἡ c δὲ, ὅθεν ἂν κάλλιστα ἕκαστον γένοιτο: οἷον καὶ μαθήσεως οὐκ ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ τῆς τοῦ πράγματος ἀρχῆς ἐνίοτε ἀρκτέον, ἀλλ' ὅθεν ῥᾷστ' ἂν μάθοι. ἡ d δὲ, ὅθεν πρῶτον

* *Alias.* ἄντις

Cap. 2. tex. 4.

Principium primo modo sumptum.

PRINCIPIVM primo modo dicitur id rei, vnde motus incipit, quale est signum illud longitudinis, seu vitæ, ex quo quis moueri incipit. Dixit autem potius (*id rei*) quàm (*ea pars rei*) quia magnitudinis non datur prima pars simpliciter, cùm ante quamcunque detur alia prior, vt demonstratam habes 6. Phys. cap. 2. & tamen datur aliquid indiuisibile, quod sit primùm simpliciter, vt primus punctus, prima linea, quocunque modo ea dentur. *Tex. 11.*

Quæ reuocentur ad principium primo modo sumptū.

AD HANC principij significationem reuocanda sunt principia motus & temporis, quia ratio principij secum affert ordinem prioris respectu eius, quod principium habet, ordo autem prioris, & posterioris in motu, sequitur ordinem prioris, & posterioris in magnitudine, super quam fit motus: & ordo prioris, & posterioris in tempore, sequitur ordinem prioris, & posterioris in motu, cum tempus sit numerus motus: quæ omnia habes 4. Phys. cap. 11. a & hoc ipso lib. 5. ca. 13. b Meritò autem cœpit Aristoteles ab hac principij significatione, quia sensu est omniū nium notissima, & vetustissima: quæ enim nobis sunt notiora sensu, ea primum nominata sunt.

a *Tex. 99.*
b *Tex. 18.*

Notandum.

ADVERTE tamen, principium magnitudinis non simpliciter esse sensu notissimum, sed quatenus ex eo incipit motus. Prius enim, & posterius, & si ex magnitudine, supra quā fit motus, deriuantur ad motum, prius tamé cognita, & nominata sunt in motu, quàm in magnitudine. De qua re inferius. *Quæst. 4. sect. 3. & 4. 5. sect. 2.*

b *Hinc quidem hoc.* Id est, hinc incipientibus, hoc, vnde motum inchoant, principium est, incipientibus autem illinc, atque huc proficiscentibus, alterum est principium, licet eadem sit via, illud inquam, vnde motum ordiūtur. Itaque in hoc

principij

principij genere, id, quod est principium, sæpè fit finis, & quod est finis, principium: quod tamen in motu, & tempore non accidit, licet eorum principia ad hoc principij genus reuocentur. Quod si contra ea, quæ dicta sunt obiicias, ex his effici, vt principium magnitudinis, ad principium motus reuncetur, quia pro ratione motus hinc, vel illinc proficiscentis varietur principium magnitudinis, occurrendum est, variari quidem magnitudinis principium respectu eorum, qui viæ magnitudinem, longitudinémve percurrunt, non autem simpliciter. Siue enim hinc proficiscaris, siue illinc, semper vtrumque extremum viæ est & principium, & finis magnitudinis viæ. Itaque variatur principium viæ formaliter acceptæ, quæ habet ordinem ad motum, non autem principium magnitudinis, vt magnitudo est, quod semper in vtroque extremo suapte natura cernitur.

Obiectio.

Dilutio.

Reiicitur quorundam sententia.

Alex. Alensis. D. Thom. & alij quidã.

SVNT tamen qui cùm Aristoteles ait (*ex aduerso autem alterum*) existiment illum nomine Alterius non significasse alterum principij exemplum, sed finem, eo quod finis principio opponatur. Verum id dici non potest. Nam verbo *alterũ* quòd Græcè est ἕτερα, planè innuitur principiũ, quòd est ἀρχὴν, nec potest significari finis, qui neutrius generis vocabulo τὸ τέλος dicitur.

Bessario & Perionius.

ALII referunt eadem illa verba ad secũdam principij significationem, vt si ita legas *Ex aduerso autem alterum est, vnde vnumquodque optimè fiet* sed obstant omnino Græci Codices, qui post verba ἐξ ἐναντίας nouam periodum inchoant hoc pacto: ἡ δὲ ὅθεν, &c. obstat item secunda principij vsurpatio, quæ non est aduersa, siue contraria primæ. Est enim sæpè commodissimum à principio magnitudinis motum inchoare: id autem, vnde commodissimè motum incipimus, ad secundum principij genus pertinet, vt è vestigio patebit.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM,

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

** Alia ...*

Cap. 2. tex. 4.

PRincipium a partim dicitur id rei, vnde quis primum mouetur: vt longitudinis, & viæ, hinc b quidem hoc principium est: ex aduerso autem, alterum. Partim c id vnde vnũquodque optimè fieri potest: quo pacto & disciplina nõ à primo, ipsoq; rei principio interdũ inchoãda est, sed vnde facillimè qs discat. Partim d id, vñ Primò

Tex. 11.

a Tex. 99.
b Tex. 18.

Quæst. 4. sect. 3. & 45. sect. 2.

Principium secundo modo

c *Partim id, vnum quodque.* Secundo modo principium dicitur id, vnde si quis ordiatur susceptum negotium optimè succedit. Quod non solum in motu, & aliis externis actionibus cernere est (interdum enim commodius conficitur cursus, si motus inchoetur ex hac parte stadij, quàm ex illa, quod idem in bello, in venatione, & cæteris tum artificiosis motibus, tum etiam artis expertibus perspicuum est) sed multo etiam magis in interioribus, quales sunt ij, quibus disciplinæ comparantur. Neque enim in disciplinis tam habetur ratio inchoandi ex iis, quæ suaptè natura sunt principia rerum, de quibus agitur, quàm vnde illæ optimè percipiantur, cuiusmodi ferè sunt ea, quæ & maximè perspicua sunt in vnaquaque arte, & ad cætera capienda quàm maximè conferunt. Ita fit, vt in Mathematicis scientiis eadẽ sint principia rerũ, & disciplinæ, quòd sint nõ modo prima suapte natura sed nobis etiam omnium notissima. In Philosophia verò siue naturali, siue diuina, quia principia rerum sunt valde abdita, & cognitu difficilia, ab iis potius exordium sumitur, quæ ex parte rerum sunt postrema, & sensibus familiaria. Aduerte autem principium quidem motus, & cuiusuis actionis simpliciter acceptum, reuocari ad primum modum, at commodum principium, ad secundum. Ad hunc modum pertineret illud Platonici Atheniensis. Rectum principium nunquam satis à quoquam laudatum fuisse, nisi Plato id ad tertium, aut quintum retulisset.

Principia disciplinarum diuersa.

6. de Legib.

Quæ reducãtur ad primũ, quæ secundo modo.

Principium tertio modo.

d *Partim id, vnde primo.* Tertio modo principium dicitur id, ex quo aliquid primo fit, ita, vt insit, hoc est, ita, vt sit pars, ex qua constet. Cum autem fieri primo ex aliqua parte, nihil aliud sit, quam fieri ex illa, vt prima parte, siue quæ ante cæ-

Quod membrum in animali primum viuat.

teras existat, satis patet in genere partium integrantium, nec manus, nec pedes dici hoc pacto principia humani corporis, sed vel color, vt est Aristotelis a sententia, vel cerebrum, vt veteres aliqui fortasse Medici existimarunt: vel iecur, vt Hippocrates, & Galenus sentiunt, quod fuse sic esse, probat Valesius b in medicis controuersiis, vel in auibus oculi, quos Lactantius scribit primum efformari argumento ex ouis ruptis desumpto, vel aliquid aliud, quod quisquam in animali primum produci putet. Cæterum in genere partium essentialium sola materia erit hoc modo principium, quia ante formam existat. Ad hoc genus pertinet illud Ciceronis de Finibus. *Omnium rerũ principia parua esse, sed suis progressionibus vsa augeri.*

a *Aristot. 2. de Generatione animaliũ capit. 4. Idem post Auicennam D. Thomas de potentia. q. 3. articul. 18. ad 10. lege eundem 2. secunda. q. 22. articu. 2.*
b *Lib. 2. c. 6.*
c *In lib. de opificio.*

Principium quarto modo.

e *Partim, vnde aliquid.* Quarto modo principium dicitur id, vnde primo, cum ipsum pars rei non sit, res dicitur fieri, seu (vt generalius hoc principij genus sumatur) naturaliter mouetur, & omnino mutatur. Huiusmodi sunt omnes caussæ, quæ naturali actione efficientes sunt, quo pacto se habent parentes respectu prolis (nam & mater aliquid efficit in prole) & conuicium respecta pugnæ, quæ naturaliter impellit animum ad vindictam.

Vterque parẽs vim habet efficientem in prole.

Principium quinto modo.

f *Partim id cuius.* Quinto modo principiũ dicitur id, quod voluntate, ac imperio aliquid mouet, cuiusmodi sunt principatus rerum publicarum, & potentatus, quæ Dynastiæ vocantur. Itémque Reges, ac Tyranni, quos Aristoteles nominibus Regnorum & Tyrannidum significat.

πρῶτον γίνεται ἐνυπάρχοντος: οἷον ὡς πλοίου τρόπις, καὶ οἰκίας θεμέλιος. καὶ τῶν ζώων, οἱ μὲν καρδίαν, οἱ δὲ ἐγκέφαλον, οἱ δ' ὅ, τι ἂν τύχωσι τοιοῦτον ὑπολαμβάνουσιν. ἡ e δὲ, ὅθεν γίνεται πρῶτον μὴ ἐνυπάρχοντος, καὶ ὅθεν πρῶτον ἡ κίνησις πέφυκεν ἄρχεσθαι, καὶ ἡ μεταβολή: οἷον τὸ τέκνον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ἡ μάχη ἐκ τῆς λοιδορίας. ἡ f δὲ οὗ κατὰ προαίρεσιν κινεῖται τὰ κινούμενα, καὶ μεταβάλλει τὰ μεταβάλλοντα: ὥσπερ αἵ τε κατὰ πόλεις ἀρχαὶ, καὶ αἱ δυναστεῖαι, καὶ αἱ βασιλεῖαι, καὶ τυραννίδες. ἀρχαὶ g λέγονται καὶ αἱ τέχναι, καὶ τούτων αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ μάλιστα. Ἔτι h ὅθεν γνωστὸν τὸ πρᾶγμα πρῶτον, καὶ αὕτη ἀρχὴ λέγεται τοῦ πράγματος: οἷον τῶν ἀποδείξεων αἱ ὑποθέσεις. i ἰσαχῶς δὲ καὶ τὰ αἴτια λέγεται. πάντα γὰρ τὰ αἴτια ἀρχαί.

Πασῶν k μὲν οὖν κοινὸν τῶν ἀρχῶν, τὸ πρῶτον εἶναι, ὅθεν ἢ ἔστιν, ἢ γίνεται, ἢ γιγνώσκεται. τούτων l δὲ αἱ μὲν ἐνυπάρχουσαί εἰσιν, αἱ δὲ ἐκτός. Διὸ, m ἥ τε φύσις ἀρχὴ, καὶ τὸ στοιχεῖον. καὶ ἡ προαίρεσις, καὶ οὐσία, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα. πολλῶν γὰρ καὶ τοῦ γνῶναι, καὶ τῆς κινήσεως ἀρχὴ τἀγαθὸν, καὶ τὸ κακόν.

Sexto modo.

g *Artes etiam.* Sexto modo principia dicuntur artes, quæ ad aliquid efficiendum spectant, eæ potissimum, quæ architectonicæ, quasi principales appellantur, quòd aliis suo modo imperent, & ad suos fines aliarum operibus formam præscribant, quo pacto se habet ars equestris, ad eam, quæ fræna conficit. Cùm igitur artes non verè moueant, sed solùm formam præscribant rebus efficiendis, vt Alexander hoc loco annotauit, satis patet, hoc genus principiorum à duobus superioribus distingui.

Artes an vere moueant.

Septimo modo.

h *Præterea vnde res primum cognosci potest.* Septimo modo principium dicitur id vnde res primum cognoscitur. Hoc pacto suppositiones, hoc est pronunciata, quæ in demonstrationibus conficiendis ponuntur esse vera, nec per alia demonstrantur, principia demonstrationis dicuntur. Huc spectat illud Trismegisti in Cratere. *Principium complectamur: hoc enim cognito vniuersa facillime percurremus.* & illud Aristotelis: *principium magnum momentum afferre ad ea, quæ sequuntur, eóque posito facilè comparari reliqua.* Ex principiis autem simplicibus ad hoc genus præcipuè pertinet forma rei, quandoquidem vnaquæque res per propriam formam cognoscitur. In hoc etiam genere ponit Aristoteles ad finem capitis aliqua ex parte caussam finalem.

Trismegisti sententia.

H A B E S hoc pacto septem ab Aristotele tradita principiorum genera, principium magnitudinis, id, vnde actio commode inchoatur, partem primò existentem, efficiens naturaliter, efficiens electione, efficiens arte, ac denique principium

1 Arist. 2. de Generatione animalium cap. 4. Idem post Auerroem D. Thomas de potentia q. 3. articul. 18. ad 10. lege eundem 2. secunda. q. 22. artic. 2.
b Lib. 2. c. 6.
c In lib. de opificio.

pium cognoscendi. Et quoniam quartum, quintum, & sextum pertinent ad caussam efficientem, idcirco diximus initio capitis posse omnia ad quinque reuocari. *Reductio septem modorum ad quinque.*

i *Totidem autem modis, & caussæ dicuntur.* Id quod hoc loco dicitur, pugnare videtur cum eo, quod initio diximus. Principium latius patere, quàm caussam, sed & probatio non minus inepta videtur esse, quàm si ita argumenteris: Omnes equi sunt animalia igitur tot sunt equi, quot animalia. Verum hic modus inferius explicabitur. *Obiectio inferius soluenda.*

k *Omnibus igitur.* Colligit septem tradita principiorum genera in communem quandam principij rationem, quæ ita habet. Principium est primum, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur. Qua definitione comprehenduntur omnia omnino principia, etiam si fortasse tan ad tradita septem genera nõ reuocentur, vt inferius patebit. *Quæ prima animalis pars.* *Definitio generalis principiorum.*

primò aliquid fit, ita vt insit, veluti nauigij carina, & domus fundamentum: sic animalium alij cor, alij cerebrum, alij quiduis: ale esse existimant. Partim e id, vnde aliquid primò fit, ita vt nõ insit, & vnde primũ motus, mutatioq; inchoari apta est, vt ex patre, ac matre soboles, & pugna ex conuicio. Partim f id, cuius electione mouentur ea, quæ mouentur, & mutantur, quæ mutantur, cuiusmodi sunt in ciuitatibus principatus, dynastiæ, regna, & tyrannides. Artes g etiam principia dicuntur & earũ potissimum architectonicæ. Præterea h vnde res primum cognosci potest, id quoq; principium rei dicitur: veluti demõstrationum suppositiones. Totidem i autem modis, & caussæ dicuntur, Omnes enim caussæ principia sunt. Omnibus k igitur principiis commune est primum esse, vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum l autem alia insunt, alia externa sunt. Quocirca m & natura principium est, & elementum, & mens, & electio, & substantia, & id cuius gratia: multorum enim, & cognitionis, & motus principium est bonum ipsum ac malum.

l *Horum autem alia.* Insunt, vt materia, & forma: externa sunt, vt efficiens, & finis. *Quest. 4.*

m *Quocirca & natura principium est.* Ostẽdit secundum traditam principij definitionem, multa esse principia, quæ non ita facilè videri possint in prædictis septem principiorũ generibus comprehendi. Quo loco mentis nomine significat Aristoteles intellectum practicum, quem vocabulo τῆς διανοίας intelligit. Nomine autem substantiæ, significat formam substantialem sensus denique periodi est: Quocirca & natura, & elementum, & cætera principia sunt. *Mens quid hoc loco.* *Substantia hoc loco quid.*

QVÆNAM SIT RATIO OMNIVM principiorum communis.

QVÆSTIO I.

Tres principiorum definiones non omnino generales.

SECTIO I.

PRINCIPII explicationem, distinctionémque ad primum Philosophum pertinere duobus potissimum argumentis constat. Vno, quia in communi principij ratione nulla omnino materia includitur, quod ex hac ipsa quæstione facilè colliges. Altero, quia principium, vt inferiùs intelliges latius patet *Principij explicationem ad Metaphysicum pertinere.*

patet quam caussa, quæ tamen adeò communem, ac vniuersalem rationem sibi vendicat, vt eius tractatio ad alium inferiorem Philosophum pertinere nequeat, quod fusè ad primum librum ostendimus. *Cap.7.q.1. sect.2.*

Prima definitio principij.

Q V I D igitur principium sit, his verbis tradit Aristoteles in libro Poëticæ. *Principium est, quod ipsum quidem post aliud necessario non est, post illud autem aliud natum est esse, aut fieri.* Dicitur *necessario nō esse post aliud* (subaudi, quatenus principium est: potest enim alia ratione esse post aliud) vt excludantur medium, & finis, siue extremum, quorum illud necessario est post principium, hoc autem post principium, & medium. Et quia ad rationem principij non satis est, quod non præcedatur ab alio, sed necesse etiam est, vt aliquo modo referatur ad aliquid, cuius sit principium; idcirco additur, *post illud autem aliud natum est esse.* Non dicitur porrò, *aliud est*, sed *aliud natum est esse*, quia posito principio, non necesse est consequi id, quod est post principium, quo pacto iactis fundamentis, non necesse est erigi parietes, tametsi ita fieri natura comparatum est. Vnde patet compræhendi in hac definitione non solum ea, quæ sunt actu principia, sed etiam quæ potentia. Denique dicitur *esse aut fieri*, vt non tantum compræhendantur principia rerum ipsarum, sed etiam earum effectionis, si forsitam sub effectionem cadant. *Cap.7.*

Cui principio conueniat tradita definitio.

V E R V M hæc principij ratio de solo principio rei quantæ, siue extensæ traditur ab Aristotele, cuiusmodi est in numero vnitas, in linea punctus, aut prima eius pars aliquota, in die aurora, in oratione exordium, atque in calore, & quauis alia qualitate latitudinem gradualem habente, primus gradus. Cum enim eo loco dixisset duplex esse totum, vnum, quod magnitudinem non habet: alterū, quod habet, non ad totum magnitudinis expers; sed ad illud, quod præditum est magnitudine, id est, extensione quacunque, siue propria, siue impropria, quæ intensiuam compræhendit (sic enim accipiendum est eo loco magnitudinis vocabulum) principium à se definitum retulit, vt tota definitio sic habeat: *Principium est id, quod in toto aliquo quomodocunque extenso, necessario non est post aliud, &c.*

Totum duplex.

Secunda definitio principij.

A L I A M principij definitionem tradit Aristoteles, quinto libr. de animalium generatione, cùm ait. *Hoc est enim principium esse, vt ipsum quidē caussa sit multorum, sed ipsius nulla sit superior caussa.* Sed & hæc particularis est, non prorsus generalis, & omnium communis: explicat enim principia ea, quæ non tantum principia sunt, sed caussæ etiam, atque adeò caussæ primæ: quāquam non solas primas simpliciter, sed primas etiam in hoc, vel illo genere complectitur, quo pacto cor in genere earum partium materialium, ex quibus integratur animal, principium animalis dicitur eo loco. At principium quatenus principium est, latius patere, quàm caussam, positum à nobis iam est, & inferius ostendendum. *Cap.7.*

Cur caussa prima plures effectus habere debeat.

C V R autem Aristoteles dixerit, principium hoc pacto sumptum, esse caussam multorum, ea ratio reddi potest, quia nulla caussa prima etiam in certo genere (si propriè dicatur prima) vnum tantùm effectum habet, imò nec duos quidem solos, sed vt minimum tres. Nam

cum

cùm nulla res propriè dicatur prima respectu alterius tantum (sic enim potius dicitur prior, quàm prima) sed respectu duarum, vt minimum, quarum altera sit media, altera extrema, perspicuum quoque est, caussam nunquam propriè dici primam, nisi respectu mediæ, & extremæ caussæ. Habebit igitur isto modo caussa prima, vt minimum, tres effectus, vnus, erit caussa ipsa media, alter, caussa extrema (vtramque enim vocat Aristoteles effecta primæ caussæ, quatenus ambæ ab ea pendent in caussando) tertius verò ipse effectus extremus caussæ, ad quem prima quoque, & secunda concurrunt.

Cap. 5. text. 42. EST & alia principij definitio, quam vsurpat Aristoteles in libro primo Physicorum, cùm principiorum contrarietatem astruit: *Principia*, inquit: *nec ex se se mutuo, neque ex aliis, & ex ipsis omnia esse oportet.* Tradi autem his verbis definitionem omnium principiorum communem, ex eo colligi videtur, quia superius libro eodem ostensurus Aristoteles, quot, & qualia principia sint, non de his, aut illis principiis; sed de principiis absolutè disputationem videtur instituere: *Necesse est*, inquit: *aut vnum principium esse, aut plura, & si vnum, aut mobile, aut immobile, si plura, aut finita, aut infinita, &c.* qua principiorum tractatione nulla videtur esse posse, quæ latius pateat. *Tertia definitio.*

Cap. 2. tex. 6. SED nec definitio hæc congruit omnibus principiis, nec Aristoteles de principiis vniuersè, sed de principiis rerum naturalium disputat in eo opere, quemadmodum in ipso proœmio se facturum apertè proposuerat. Quin neque in omnia principia rerum naturalium conuenit hæc principiorum explicatio, cùm nec principiis exemplaribus nec efficientibus, nec verò finalibus, quæ intentionis principia dicuntur, attribui possit. Neq; enim ex exemplaribus, aut efficientibus aut finalibus principiis (si propriè loquendum est) fiunt res naturales, sed exemplarium imitatione, ab efficientibus, & propter fines. Nec verò Aristoteles primo illo libro, omnia rerum naturalium principia tradidit, sed sola essentialia generationis earum, quorum vnum priuatio est, alterum materia, tertium, ac vltimum forma. Efficiens enim, & finis, & si principia sunt generationis, quemadmodum & rei genitæ, non sunt tamen essentialia; quippe cum ad generationis essentiam percipiendam satis sit subiectum antè priuatum certa forma, & postea eadem informatum intelligere. Nihil enim efficientem caussam, aut finalem, aut verò exemplarem curat, qui nudam generationis notionem concipit. Vnde fit, vt veteres illi qui res suapte sponte, ac omnino fortuito gigni credebant, nihil minus generationis naturam conciperent, quàm si ab efficiente aliquo, & alicuius finis gratia, atque exemplarium imitatione ea fieri existimarent. *Quibus conueniat.* *Principia tantum generationis essentialia tradita 1. Physicorũ.*

Generalis principiorum definitio.

SECTIO II.

QVARTVM principiorum definitionem, quæ latius patet quàm superiores, atque adeo latissimè omnium, quæ afferri possunt tradit Aristoteles hoc ipso capite, ac meritò quidem cùm hoc loco de principiis cōmunissimè disserat. Ea verò est, Principium *Quarta definitionis approbatio.*

cipium esse: *primum id, vnde aliquid aut est, aut fit aut cognoscitur.* Dicitur *primum*, hoc est, quod vel simpliciter, vel à certo aliquo non præceditur: quia si ab aliquo præcedatur, ea ratione, qua præceditur, non erit principium, quo pacto sextus filius non dicitur principium totius prolis, & si dici possit principium secundi quinarij. Adduntur cæteræ particulæ, non solum quia non videntur explicari hoc loco principia in potentia, cuiusmodi est primogenitus, ante quàm alij nascãtur, sed sola ea quæ actu sunt principia, seu (quod idem est) actu referuntur ad ea, quorum sunt principia, sed etiam (quæ præcipua est ratio) quia non satis est ad plenam rationem principij etiam in potentia, si non præcedatur simpliciter à certo aliquo, nisi accedat ordo ad aliquid, cuius sit principium. Particula *vnde*, fusissimè sumenda est: nempe vt cõplectitur post quod, A quo, Ex quo, Per quod, Imitatione cuius, Propter quod, & si qua est alia eius significatio. Verbum, *aliquid*, (quod etsi non est in Græco, subauditur tamen necessario) sumendum & ipsum est quèm latissimè vt entia, & non entia comprehendat. Namque vt non ens principium esse potest, vt patet in priuatione, ita & principiatum, veluti inane spatium, quod extra cœlum est, vt inferiùs patebit, incipit enim vbi cœlum definit.

Principia in potentia, hic non continentur.

Tria rerum genera.

I A M tres illæ particulæ, *aut est, aut fit, aut cognoscitur*, vel additæ sunt ad explicanda tria genera eorum, quæ principium habere possunt, entium, inquam, realium permanẽtium, entium realium successiuorum, & eorum, quæ habẽt solum esse cognitum: vel ad explicanda tria genera principiorum. Nam, vt principia non entium mittamus, dantur principia essendi rerum, quæ non sunt principia earum effectionis vt materia, & forma cœli. Contráque dantur effectionis, quæ non etiam sunt essendi, vt priuatio formæ hominis. Sunt & alia, quæ neque essendi neque effectionis, sed cognitionis principia sunt, quo pacto motus, & operationes rerum naturalium supponuntur in Philosophia naturali, vt principia, motus quidem, quia per illum cognita est materia: operationes, quia per eas cognitæ sunt formæ: atq; adeo per vtraq; res ipsæ naturales. Et quanquam omnia principia essendi, & effectionis possint esse cognoscendi, accuratè nimirum, & à priori philosophantibus, actu tamen non ita res se habet in omnibus, cùm plerisque ignota sint ea, ex quibus res fiunt, ac constant. Itaque cùm duplex sit esse rerum, vt vnum reale, alterum obiectiuum, quod dicitur esse cognitum, ipsumque esse reale (quod solum propriè fit) duobus item modis sumi possit, vel vt iam perfectum, vel vt in fieri, liquet omnium principiorum generalem, atque adæquatam explicationem tradi, cùm principium dicitur id: *vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur.*

Tria genera principiorum.

Duplex rerum esse.

Obiecta contra definitionem traditam.

S E C T I O I I I.

Prima obiectio contra definitionem principij.

S E D contra hæc sic obiici potest. Primũ nõ omnibus principiis cõuenire propositam definitionẽ. Nã vt dãtur principia ipsius esse rei eiusq; effectionis, & cognitionis, ita dãtur operationis, & appetitionis, quæ tamẽ principia in definitione

finitione tradita non explicantur. Omnes item caussæ sunt principia, quod nemo non fatetur: at non omnibus caussis videtur cõuenire tradita definitio. Nã cum principiũ in ea dicatur primum, omnes caussæ essent primæ, quod dici nullo modo potest. Ad hæc, Pater in diuinis est principium filij, & vterque Spiritus sancti: cum interim nulla diuina hypostasis dici posse videatur prima respectu alterius, iam enim alia esset prior, alia posterior, quod Theologi negant.

Secunda. DEINDE, nec solis. Etenim compositum artificiale ex naturali conficitur, nec tamen naturale compositũ est principium, sed principiatum. Opposita quoque per sua opposita cognoscuntur, vt calidum, per frigidum, pater per filium, tenebræ per lumen, non entia per entia: quis autem aut frigidum calidi, aut filium patris, aut lumen tenebratum, aut entia non entium principium esse dixerit? Quin etiam creator rerum omnium Deus per creaturas cognoscitur, impium est autem creaturas sui creatoris principia dicere.

Tertia. POSTREMO, vtcunque his omnibus respondeatur certè definitionem videri redundantem. Nam vel satis erat dicere, principium esse id: *quod primum est*, cum nihil primum reperiri possit, quod quatenus primum est, principium non sit, vel ea particula prætermissa dicere principium esse id: *vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur*, præsertim cùm primum esse non videatur pertinere ad essentiam principij, sed esse quædam eius proprietas, quæ loco generis poni non debet.

HIS adiunge, si necesse erat aliquid apponere, satis fuisse addere *vnde aliquid est*, non solum, quia vnde vnumquódq; est, inde etiam fit, & cognoscitur, sed etiam quia fieri, & cognosci, sunt quidã peculiares essendi modi, quos complectitur verbum *est*, latissimè sumptum, quo pacto accipi potuit in hac definitione, immo etiam debuit. Quod cum acutius nostri Theologi perspiceret, breuissimè principiũ definierunt: *id, vnde aliquid est*, vel: *id, vnde aliquid*, abiecto etiam verbo *est*, ne quis illud absolutè positum, ad præcipuum essendi modum astringeret. *Quid principium apud Theologos.*

Solutio obiectorum.

SECTIO IIII.

Solutio primæ obiectionis. VERVM ad primam obiectionem, quod quidem attinet ad principia operationis, respondendum est, primũ quidem principia essendi esse etiam operandi: vnde enim res habet, vt sit, inde habet, vt operetur, Atque hinc habemus, non esse prætermissa principia operandi prima, cuiusmodi sunt materia, & forma in cõpositis, & ipsa simplex essentia, in simplicibus. Deinde addendũ operationes etiã fieri, latè sumpto fiendi (vt sic dicam) vocabulo. Vnde illud habemus non esse etiam prætermissa principia operandi proxima, qualia sunt potentię omnes, quæ rebus accidunt, siue actiuæ illæ sint, siue passiuæ. *Operationes vt dicantur fieri.*

Principia appetitionis & cognitionis. QVOD vero attinet ad principia appetitionis (passiuam autẽ intellige) dicendum: non alia esse appetitionis, quàm quæ cognitionis, Nihil enim appetitur, aut reiicitur, nisi apprehensum vt conueniens,

aut inconueniens, siue ab ipso appetente, aut respuente, siue ab eo, qui auctor est naturæ appetentis, aut repudiantis. Hinc enim fit, vt cum quid apprehenditur vt conueniens, & si ipsum in se conueniens non sit, satis tamen habeat, vt appetatur, quia sic apprehenditur.

AD illud autem de causis, nihil refert, quod nó omnes sint primæ, & tamen omnes sint principia. Nam cum principium dicitur esse primum quid, non est intelligendum, dici primum in genere principij (nam præter quàm quod inepta esset definitio, omnia principia essent prima principia, quod falsum est) sed primum quid, vt verba ipsa sonant, hoc est, quod à certo quodam non præceditur, etiam si ab alio præcedatur, quo pacto non solum prima vnitas erit principium, quia à nulla præceditur vnitate, sed etiam decima respectu consequentium, quia nulla consequentium est prior illa. Ita fit, vt licet caussæ omnes sint principia, ac proinde prima quædam, non tamen ex definitione colligi possit, omnes caussas esse primas.

Quò pacto vna persona diuina sit prima respectu alterius.

QVOD denique additur de personis Diuinis, nullam vim habet. Nam quod dicimus omne principium esse primum quid, de primitate negatiua intelligendum est, vt interpretati sumus: quo pacto nihil est incommodi, si vna persona sit prima respectu alterius, hoc est, ab ea non præcedatur. Num autem ex ea primitate colligatur primitas positiua, ac proinde prioritas (de qua re quæstio est apud Theologos) id quoniam si omnino negetur, periculum est, ne tradita definitio euertatur, maiorisque est operæ, quàm vt paucis explicari possit, alia disputatione discutiendum est.

Solutio secunda.

AD secundam obiectionem, negandum est, conuenire composito naturali definitionem principij traditam, neque enim ei simpliciter & absolutè conuenit prima particula, quæ in argumentatione prætermittitur, cùm non sit primum quid, sed ex prioribus constet. Quod si sermo sit de iis, quæ ad artem spectant, quemadmodum in illis naturale compositum est primum quid (neque enim fit ab arte, sed supponitur tanquam propria materia cuiuscunque artificiosæ formæ) ita & principium ex quo res artificiosè conficiuntur. *Quæstion 3.*

Opposita vt sibi inuicem sint principia.

QVOD verò ad opposita attinet, cùm quatuor sint eorum genera, nihil est absurdi, si dicamus ex contradictoriè quidem, & priuatiuè oppositis, affirmatiuum esse principium negatiui, quia & natura, & cognitione semper est prius illo: in contrariis autem alterutrum esse posse alterius principium, quia cum vtrumque dicat perfectionem: & semper alterum sit altero perfectius, potest imperfectius à priori cognosci per id, quod perfectius est, & vicissim perfectius à posteriori per imperfectius. Quamquam & in his omnibus tribus generibus alterutrum oppositorum potest esse tempore alterius principium, cùm alterutrum ex altero fieri possit. At in relatiuè oppositis, quæ & tempore, & natura, & cognitione simul sunt, neutrum potest esse alterius principium. Vnde fit, vt meritò dicatur apud philosophos non alterum per alterum, sed alterum cum altero cognosci. De qua re ca.15. huius libri sermo erit. Deniq; non est absonum dicere, creaturas esse apud nos principia cognoscendi creatorem. Illud foret impium, asserere

Relatiuè opposita vt cognoscantur.

ſetere abſolutè, creaturas eſſe creatoris principia, quod dicere nō cogimur. Neque enim principia cognitionis abſolutè dicūtur principia rei cognitæ, ſed cognitionis illius, ſeu, quod idem eſt, rei cognitæ, vt cognitæ. Nam nec principia effectionis rei, dicuntur neceſſariò principia rei effectæ, vt patet in priuatione. Itaque ſola principia vnde aliquid eſt, fateri ſimpliciter, & abſolutè cogimur eſſe illius principia. *Principia cognitionis non ſunt abſolutè principia.*

AD tertiam obiectionem dicito, primum negatiuè ſumptum, latius patere, quàm principium, vt dictum eſt ſuperius, proinde non redundare ſequentes particulas. Deinde non eſſe proprietatem principij, quæ videlicet cum principio recurrat: neque item abſurdum eſſe ſi proprietas cōmunioris alicuius pro genere ponatur in definitionibus minus cōmunium, quo pacto apud Porphyrium in Iſagoge, cum genus, ſpecies, & differentia definiuntur, loco vniuerſalis quod cenſetur eorum genus, ponitur Prædicabile, ſiue quod prædicatur de pluribus, quod eſt illius proprietas. Poſtremò ſatis quidem eſſe potuiſſe ſi adderetur *vnde aliquid eſt*, vt explicatio nominis, aut etiam rei ſignificatæ confuſiſſima deſcriptio traderetur: non quia eadem ſint principia ipſius rei, quę ſunt eius effectionis, & cognitionis, vt ex ſupradictis patet: ſed quia eſſe latiſſimè ſumptum, ipſum quoque fieri, & cognoſci complectitur, quo pacto Theologi accipiunt eſſe in ea, quæ ab illis traditur principij definitione. At ſi aliqua tradenda erat definitio principij, quæ modo aliquo diſtincta eſſet, neceſſe fuit aliquot generales eſſendi modos in definiendo adhibere: quod ſapienter fecit Ariſtoteles, qui progreſſus à perfectioribus, primum meminit eſſe realis completi, & perfecti, quod ſignificauit verbo: *eſt*, deinde eſſe realis inchoati, quod ſignificauit verbo *fit*, poſtremo eſſe obiectiui ſiue cogniti, quod ſignificauit verbo: *cognoſcitur*. Itaque verbo *eſt*, complexus eſt omne eſſe quod per ſe ponitur in prædicamentis: verbo *fit*, eſſe illud reductiuum, quod nomine generationis, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis ſignificatur, atque ad ea prædicamenta reducitur in quibus ponūtur res, quæ gignuntur: verbo autem *cognoſcitur*, omne eſſe, quod res habet in intellectu. Ita patet definitionem principij, quam Ariſtoteles hoc loco tradidit, ſeu potiùs innuit, eſſe omnium principiorum communem. *Tertia ſolutio.* *Definitio principij confuſiſſima.* *Principij aliquo modo diſtincta definitio.*

QVO PACTO DEFINITIO PRINCIPIORUM in Phyſicis tradita intelligenda ſit.

QVÆSTIO II.

Explicatio definitionis.

SECTIO I.

1. Phyſ. cap. 5. text. 42.

VERVM quia definitio in primo Phyſicorum libro tradita, percelebris eſt, non erit abs re ſi ad eam explicandam digrediamur. *Etiam non ens principium eſſe.*

ANIMADVERTENDVM igitur, cùm principia dicun-

tur *quæ neque ex ſeſe neque ex aliis, ſed omnia ex ipſis ſunt*, verbū: *quæ*, non tantum completi entia, ſed etiam non entia. Priuatio enim, quæ principium eſt rerum naturalium, non numeratur in entibus, ſed in non entibus, proinde nihil eſt, quod hoc verbo reiici poſſit. Deinde particulā, *ex*, ſumendam eſſe propriè, hoc eſt, quatenus ſignificat habitudinem, vel termini à quo, vel partis conſtituentis. Neq; enim audiendi ſunt, qui volunt, in duobus prioribus locis ſumendam eſſe quatenus ſignificat ſolam habitudinem partis conſtituentis, in tertia autem, qua ratione ſignificat habitudinem, & partis conſtituentis, & termini à quo præſertim cùm non ſit opus tam paucis verbis varia eiuſdem verbi ſignificatione vti. Iam verbum *omnia*, accipiendum eſſe pro ſolis entibus naturalibus, quorum principiis inueſtigandis priſci Philoſophi ſe rerum omnium per ſe ſubſiſtentium principia quærere exiſtimabant. Denique cùm dicitur: *ex ipſis ſint*, hoc eſt, fiunt, aut conſtant intelligendam eſſe in verbo, *ſiunt*, propriam effectionem, quę diſtinguitur à creatione, & cuiuſuis formæ productione, ſeu (quod idem eſt) quatenus ſignificat effectionem, qua res fit ex aliqua ſui parte præexiſtente. Hanc enim volunt Philoſophi eſſe propriè dictam effectionem.

Reprehenduntur quidam.

CVM ergo dicitur: *quæ neque ex ſeſe*, reiiciuntur quatuor vulgata elementa, & quæuis alia compoſita, ſi ex ſeſe dicto modo fiant, aut conſtent. Cùm verò additur: *neque ex aliis*, reiiciuntur cœleſtia corpora, quæ etſi ex ſeſe nec fiunt nec conſtant, ex aliis tamen conſtituta ſunt formis videlicet propriis, ac materiis. Eadémque ratione excluduntur quælibet alia compoſita reali compoſitione cōſtituta, ſi ex ſeſe nec fiant, nec conſtent: vt homo Grammaticus, & ſuperficies alba: conſtant enim ex aliis. Non reiiciuntur tamen hac particula ſpecies, aut indiuidua, quatenus illæ ex generibus, & differentiis ſpecificis, hæc verò ex ſpeciebus & differentiis indiuiduantibus conſtituta ſunt: ſiquidem nec genus, nec differentia ſpecifica aliud eſt à ſpecie, nec ſpecies, aut differentia indiuiduans aliud ab indiuiduo, ſed vna eadémque res. Vnde fit, vt non reiiciantur per hanc particulam, materiæ, & formæ ſpeciales, aut indiuiduæ, vt quidam Græci volunt, credentes non comprehendi in hac definitione ſpeciales, aut indiuiduales materias, formáſve, ſed tantum generales, eo quòd inferiores, ex ſuperioribus conſtent. Quamquam eorum opinio ea quoque ratione non placet, quia vt à definitione animalis nullum animal excludi debet, ita nullum principium naturale etiam indiuiduale à definitione principiorum naturalium. Cùm denique additur: *& omnia ex ipſis ſunt*, hoc eſt, vnumquodque ex ſuis (quo etiam pacto cum bonum dicitur eſſe id, quod omnia appetunt, ſenſus eſt, bonum cuiuſque eſſe id, quod vnaquæque res appetit) reiiciuntur primum cauſſæ externæ, finales, efficientes, & exemplares, quatenus eiuſmodi ſunt quòd ex iis, nihil propriè fiat aut conſtet, vt in ſuperiori quæſtione diximus: tametſi quæ ex aliis ſunt compoſitæ, abſolutè reiectæ ſint per ſuperiores particulas. Deinde reiiciuntur abſolutè

Quæ reiiciantur per ſingulas particulas.

Reprehenduntur Græci quidam.

Simplicius & ab eo citatus Ammonius.

lutè ea omnia simplicia siue entia, siue non entia, ex quibus nullum ens naturale, aut fit, aut reali compositione constituitur, veluti Deus. intelligētiæ, & accidētia omnia. Ita fit, vt solū materia, forma substātialis, & priuatio substantialis formæ hac definitione explicentur.

Formam substantialem nō esse per se terminũ à quo.

QVOD si quis quærat, num ex formis sola ea, quæ introducitur sit principium generationis, an etiam ea, quæ expellitur (nam & hæc est terminus, à quo generatio proficiscitur) respendendum est, eam solam quæ introducitur, esse principium per se. Quæ enim expellitur non per sese, sed per accidens principium generationis censeri debet, tum quia alia atque alia esse potest, vt patet in generatione elementorum (æquè enim potest aër generari ex aqua, atque ex igne) tum etiam quia si forma introducatur in materiam sine forma existentem, quod diuina potestate fieri posse non dubitamus, vera etir generatio. Ita fit, vt sola forma, quæ introducitur, eiusque priuatio & materia sint per se principia generationis. Vt enim res quæ generāda est, cohæreat, necessaria est materia, & forma: vt autem fiat ex materia præcedenti, necessaria omnino est priuatio formæ introducendæ, siue illa conficienda sit naturali virtute, siue supernaturali. Quocirca primi parentes, qui facti sunt ex materia præcedenri, non minus geniti sunt, quàm ipsorum liberi: tametsi non dicuntur nati, quia non sunt geniti more viuentium. Quod si Adamus in ipso mundi initio eodem modo, quo cœli, & elementa productus esset, non modo non diceretur natus, verum nec genitus, sed creatus, quia in eius productione non præcessisset materia priuata. Cur autem forma substantialis non sit per se terminus à quo generationis, & tamen forma accidentalis sit per se terminus à quo motus, cum ad caput 13. de motu disputabimus, explicandum erit.

Primi parentes geniti non autem nati dicuntur.

Dilutio eorum quæ contra propositam definitionem obijci possunt.

SECTIO II.

SED contra propositam definitionem sic obiici solet: Aut in ea explicantur principia omnium rerum naturalium, aut saltem generabilium, & corruptibilium, at qui non omnium, quia in corporibus cœlestibus non est priuatio formæ substantialis, quemadmodum nec corruptio: neque item generabilium, & corruptibilium, quia res generabilis, & corruptibilis, vt talis est, non potest generari per se: non est igitur rectè tradita definitio. Posterior assumptionis pars ex eo probatur, quia, vt Aristoteles docet primo Phys. cap. 8. ea non generantur per se, quorum rationes ante existunt in re, quæ corrumpitur: perspicuum est autem in omni re, quę corrumpitur, existere rationem rei generabilis, & corruptibilis. Quod idem accidit in pleris que speciebus rei generabilis, & corruptibilis. Nam cum in generatione hominis ex eo fœtu, qui viuit vita plantæ, fit embryo, non fit per se viuens, quia ratio viuentis cōuenit primo illi fœtui: cum autem ex embryone fit homo, non fit per se animal, quia embryo est animal: idemque cernere est in transmutatione multorum vermium in volucres: in

Prior obiectio contra definitionem principij.

Simplicius & ab eo citatus Ammonius.

Text. 76.

in generatione vnius metalli ex alio metallo, in qua metallū nō generatur per se in generatione vnius elemēti ex alio: & vnius mixti ex alio, cùm neq; in illa per se generetur elementū, neque in hac mixtum.

Solutio quorundam. HVIC argumento respondent ferè omnes, sola principia rerū generabilium, & corruptibilium secundum speciales generabilium, & corruptibilium rationes comprehendi in hac definitione, idque rectè colligi proposito argumento. Nec putant incommodum sola hæc explicari, quod institutum Aristotelis sit tradere eo libro sola principia generabilium, & corruptibilium per se. Quin etiam aiunt id Aristotelem significasse cùm cap. 7. eius lib. ita conclusit: *Quot igitur sunt principia rerum naturalium, quibus generatio conuenit & quonam modo sint tot, satis iam explicauimus*, Dicunt enim intelligendum id esse, de iis, quibus per se competit generatio. *tex. 68.*

Vera Solutio Auctoris. DICENDVM est tamen non esse definitionem restringendā ad sola principia eorum, quæ gignuntur, & intereunt. Et multo minus ad principia eorum, quæ gignuntur, & intereunt per se, tum quia in definitione non dicitur *& ex ipsis omnia fiunt*, vt malè quidā vertunt, sed *ex ipsis omnia sunt*, vt planè colligitur ex contextu Græco, tum etiam quia perabsurdum est, non fieri in eo libro mentionem principiorum per se, rei generabilis, & corruptibilis in communi, veluti eius generis, quod generabilia omnia, & corruptibilia adæquatè complectitur, præsertim cùm Aristoteles in procemio pollicitus fuerit se in eo opere à communioribus ad minus communia descensurum. Certum est enim, non fieri in eo libro mentionem eorum principiorum, si in proposita definitione non comprehendūtur. Itaque dicimus omnium rerum naturalium principia explicari in ea definitione, quatenus earū, siue generationis, siue constitutionis principia sunt, vt exposuimus, atque adeò rei naturalis in communi, imo euidentiùs in ea comprehendi constitutionis principia, quàm generationis, vt patet ex verbo: *sunt*, quod magis compositionem, quàm effectionem significat: itémque ex eo, quod omnium rerum naturalium tradi possunt principia constitutionis per se, non, item generationis per se, vt est perspicuum ex dictis. Vnde nihil refert, quod in corporibus cœlestibus non sit priuatio formæ substantialis, quemadmodum nec generatio, cum satis sit, si in eis sit constitutio ex materia, & forma. Neque item obest, quod corpus generabile, & corruptibile non gignuntur per se, satis est enim quod sit constitutum per se quod idem dicēdum de re naturali in communi. Nec denique ad rem est, quod Aristoteles cap. 7. cùm tradidisset principiorum numerum, concluserit se rerum generabilium principia tradidisse. Neque enim dicimus illo in loco tradidisse principia cœlestium corporum, sed in tradendis principiis generabilium, vsum fuisse definitione principiorum, quæ principiis quoque ingenerabilium, atque adeo omnium rerum naturalium in commune conueniat. *Principia cœlestium corporum comprehensa in definitione.* *text. 68.*

Secunda obiectio contra definitionem principij. ALTERA obiectio se offert hunc in modum. Definitiones, quæ vitio carent, si in plurali numero tradantur, rectè accōmodari possunt numero singulari, mutatis tantum verbis ex vno numero in alterum, vt

vt si cœli benè definiuntur corpora, quæ suaptè natura voluuntur circa terram: rectè definietur cœlum, corpus, quod suapte natura circa terram voluitur, at ex proposita definitione principiorum vitiosè colligitur hoc pacto principij definitio, non est igitur rectè tradita. Assumptio ex eo patet, quia si dicas principium esse, id, quod neque ex sese, neque ex alio, sed ex ipso aliquid est planè mutatur sensus, & ineptè ponitur illud: *neque ex sese*, si verò explicato, ac retento vero sensu dicas, Principium esse id, quòd neque ex alio principio, neque ex alio, quod non sit principium, sed ex ipso aliquid est, iam definitum ponetur in definitione, quod in definiendo vitium est maximum. *tex. 61.*

AD hanc obiectionem dicendum est definitiones, quæ in plurali numero traduntur, aliquando tradi distributiuè tantùm, vt proposita illa cœlorum descriptio: aliquando non distributiuè tantùm, sed collectiuè etiam, vt si dicas, coniuges esse eos, qui inter se generationis caussa, indissolubili societate coniuncti sunt: hic enim cernitur collectio simul cum distributione, quatenus nomen coniugum sumitur pro quibuslibet duobus matrimonio coniunctis. Priores quidem definitiones nullo omisso verbo, sed sola numeri mutatione, possunt accommodari numero singulari, vt apertissimum est, at posteriores non possunt, nisi mutentur ea, quæ ad collectionem pertinent. Vnde quemadmodum non dices, coniugem esse eum, qui inter se generationis caussa, indissolubili societate coniunctus est, Ita nec dices, principium esse id: *quod neque ex sese, &c.* sed retento vero sensu, & abiecta particula collectionem significante, quemadmodum coniux definiendus est esse is, qui cum alio generationis caussa indissolubili societate coniunctus est, Ita Principium esse id, quod non ex alio, sed ex ipso aliquid est. Quo pacto nec ineptè aliquid in definitione ponitur, nec definitum in definitione sui adhibetur, & sensus retinetur integer. Itaque definitio ab Aristotele tradita sic exponenda est, Principia, quæ ad cuiusuis rei naturalis siue constitutionem, siue etiã generationem conueniunt, ea sunt, quæ neque ex sese, neque ex aliis, sed ex ipsis illa per se constat, aut etiam gignitur. *Solutio.* *Duo genera definitionum.* *Aristotelicæ definitionis explicatio.*

TERTIA obiectio. Nulla res naturalis constat ex priuatione, vt est luce clarius, nulla item fit ex priuatione, aut igitur priuatio non est principium, aut definitio proposita non est rectè tradita. *Tertia obiectio.*

NVLLAM verò rem naturalem fieri ex priuatione, ex eo probatur quia priuatio neque efficitur pars rei, quæ gignitur, vt perspicuum est: neque est terminus à quo eius generationis. Homo enim exempli caussa, non fit ex priuatione formæ hominis, vt ex termino à quo, sed ex non homine, seu, vt clarius dicam, ex priuato forma hominis. Debet enim terminus à quo esse contrarius termino ad quem, siue rei quæ fit, priuatio autem formæ hominis non est contraria homini, sed non homo, seu priuatum hominis. *Priuatio quo modo sit principium.* *text. 61.*

AD hanc obiectionem respondendum est, rem, quæ generatur, & ex priuatione suæ formæ, & ex re priuata, vt priuata est, fieri per se tanquam ex termino à quo: sed tamen ex priuatione tãquam ex ter- *Solutio.*

mino à quo partiali, ex re autem priuata tanquam ex termino à quo totale: In definitione autem particulam, ex, non esse sumendam, vt significat habitudinem termini à quo totalis, sed partialis. Nam nec terminus à quo totalis, quemadmodum nec totalis terminus ad quem, est principium, sed principiatum. Nec verò id, quod dici solet terminum à quo esse contrarium termino ad quem, intelligendum est de termino partiali cum totali cōparato, sed de totali cum totali, & partiali cum partiali, vt de homine cum non homine, & de forma hominis cum priuatione formæ hominis, tametsi hoc interest, quod termini totales non sunt contrarij per se primo, sed per partiales, qui per se primò sunt contrarij. Forma enim, & priuatio formæ sunt contraria se totis, potestque alterum, totum alterum expellere ab eodem subiecto: at habens formam, & priuatum forma non sunt contraria se totis, nec potest alterum, totum alterum à subiecto vllo expellere, cum ipsa non sint in subiecto: sed subiectum includant.

Terminus à quo vt dicatur contrarius termino ad quem.

Varia contrariorum genera.

SED vt hanc contrariorum distinctionē planius intelligas, aduerte, contrariorum, quædam esse positiuè opposita, vt sunt calor, & frigus, calidum, & frigidum, forma hominis, & forma embryonis, ipse homo atq; embryo: quædam priuatiuè, vt calor, & priuatio caloris, calidum & calore priuatum, forma hominis & priuatio humanæ formæ, ipséque homo & non homo, non negatiuè tamen, sed priuatiuè sumptus, sumimus enim hoc loco contraria pro iis omnibus, quorum alterum fit ex altero, aut illi post effectionē alicuius alterius rei succedit, idque siue per se, siue per accidens. Rursus, contrariorum, quædam esse per se, quædam per accidens. Contraria per se sunt ea, quorum vtrúmque, vel ratione sui totius, vel ratione suæ partis, contrarium est alteri. Ratione sui totiùs, vt ex oppositis positiuè calor, & frigus ex priuatiuè autem forma hominis, & priuatio formæ hominis. Atque hæc sunt per se primo contraria.

RATIONE autem suæ partis, vt ex positiuè oppositis calidum, & frigidum: ex oppositis autem priuatiuè homo, & non homo priuatiuè sumptus: sumimus enim hæc quatenus sunt composita ex subiecto & forma, vel ex subiecto, & priuatione formæ: Sunt q; ista non per se primo cōtraria, sed per se secūdario siue ratione suarū partiū. Contraria per accidens sunt ea, quæ nec ratione sui, nec suarum partiū, cōtraria sunt, sed vel vtrumq; vel alterum per aliquid sibi adiunctum, vt ignis, & aqua ratione caloris, & frigoris, itémq; forma hominis, & embryonis, ipséque homo, & embryo ratione priuationis alterius.

Prima contraria & primo contraria.

ADVERTE autem non omnino eadem esse per se primo contraria atque prima contraria. Quamquam enim omnia prima contraria, quæ re vera sunt formæ substantiales, & earum priuationes (quicquid veteres dixerunt) sunt per se primo contraria, siue est totis contraria, vt exposuimus: non omnia tamen per se primo contraria sunt prima contraria, vt patet in calore, & frigore, & in his, eorúmque priuationibus, ac similibus. Quamuis enim eorum aliqua dici possunt prima in certo genere, vt in genere sensibilium qualitatum, aut in certo aliquo prædicamento iuxta illud, quod sæpè vsurpat Aristoteles

1. Phys. c. 6. text. 50. & 56. lege. eundem 10. Met. cap. 7. text. 15.

les. In vnoquoque genere est vna prima contrarietas: formæ scilicet, ac priuationis: sola tamen forma substantialis, & eius priuatio sunt prima contraria simpliciter.

Quodnam contrarium fiat per se ex suo contrario.

QVÆ cum ita sint, nullum contrarium est, quod fiat per se ex suo contrario, nisi ambo sint per se contraria, idque secundario, & priuatiuè. Contraria enim per accidens non fiunt per se ex suis contrariis, vt est luce clarius, siue ea positiuè, siue priuatiuè opponantur. Contraria verò per se primò, cùm simplicia sint, nec propriè fiant, ex suis contrariis fieri nō possunt, siue ea positiuo nomine opponātur, siue priuatiuo. Demum contraria per se, quæ secundariò contraria sunt, si positiuè opponantur, non possunt esse per se termini generationis, siue substantialis illa sit, siue accidentalis, cùm generatio quæuis sit mutatio ex non esse ad esse: tametsi possunt esse termini motus, qui semper clauditur terminis positiuis.

Text. 41. *Occurritur obiectioni.*

NEQVE obest quod 1. Phys. cap. 5. inter exempla eorum, quæ per se fiunt ex suis contrariis, affertur mutatio, qua album fit ex nigro, aut medio colore affecto. Non enim Aristoteles, id simpliciter affirmat, sed cùm dixisset, album fieri per se ex non albo, ne quis putaret album ex quouis non albo fieri posse, vt ex Chimera, aut linea, aut substantia separata, subdit non album illud debere esse contrario aliquo colore, aut medio affectum, vt in eo sit aptitudo ad albedinem, qua est riuatum.

Quarundam dubitationum solutio.

SECTIO III.

Tex. 4. *Quæ cap. 5. 1. Physic. occurrunt.*

EX HIS facilè dissolues duas non contemnendas dubitationes, quæ à multis tractantur ad cap. 5. primi Physic. vix autem ab vllo satis explicantur.

Refertur obscurus locus ex Physicis.

DIXERAT Aristoteles eo loco, principia esse, quæ neq; ex sese, neq; ex aliis, & ex ipsis omnia essent, hoc est constarent, aut fierent, quo pacto essendi verbum interpretati sumus. Tum, vt probaret prima contraria esse principia, hac ratione progressus est. Primùm probauit non esse ex aliis, quia sunt prima. Si enim essent ex aliis, essent vtique ex prioribus, ac proinde non essent prima: at sunt prima, non igitur ex aliis. Deinde probauit non esse ex sese, quia sunt contraria: contraria enim ita sibi mutuo repugnant, vt vnum ex altero esse non possit. Tertiò probauit, omnia ex ipsis esse, omnia inquam quæ primò ac simpliciter fiunt. Probatio verò est quia sunt prima contraria. Cùm enim quicquid fit, ex suo contrario fiat: contraria verò secunda, sunt posteriora primis: necessariò sequitur, omnia quæ fiunt primò, ac simpliciter, ex primis contrariis fieri. Ita concludit Aristoteles prima contraria esse principia. Ex qua probatione prior hæc dubitatio oritur. Aut in prima conclusione confirmanda, nomine primorum intelliguntur prima entia, primúmve

Prior dubitatio.

ens,& non ens,aut prima in genere contrariorum:si prima entia,primúmve ens,& non ens,rectè quidem cócluditur:sed & petitur quod probandum erat(æquè enim dubitabatur essentne prima entia, primúmve ens,& non ens,atque essent principia)& superuacaneum relinquitur, quærere aliam probationem secundæ conclusionis, quæ iam eodem argumento probata manet. Si enim prima contraria sunt prima entia,primúmve ens,& non ens,fieri non potest, vt vel sint ex aliis,vel ex sese, essent enim ex prioribus, ac proinde non essent prima. Si verò nomine primorum intelliguntur prima in genere contrariorum,& rectè quidem sumitur,quod erat per se notum, & probatio est optima.Si enim contraria essent ex aliis, sanè ex prioribus contrariis facta essent (contraria enim, quæ ex aliis sunt,ex aliis contrariis facta sint necesse est) vnde fieret, vt essent prima contraria, & non prima contraria.Verùm hoc etiam modo redundaret probatio secundæ conclusionis. Si enim certum est, prima contraria,quia contraria sunt,non fieri ex aliis,multò certius est,non fieri ex sese,quia sunt prima contraria.Ita ineptissimè progressus videtur Aristoteles in duabus prioribus conclusionibus probandis.

Posterior dubitatio. ALTERA dubitatio se offert contra probationem tertiæ conclusionis.Nam si ex eo rectè probatum erat prima contraria non fieri ex sese,quia essent contraria, cur statim sumitur ad tertiam conclusionē confirmandam,quicquid fit,ex suo contrario fieri? pugnare videntur hæ probationes apertissimè.

Solutio prioris. ATTAMEN si teneas quæ diximus,nullo negotio vtramque dubitationem dissolues.Patet enim ad priorem dicendum esse:In probatione quidem primæ propositionis, nomine primorum: non esse intelligenda prima simpliciter,vt rectè probatum est, sed prima in genere contrariorum, (seu quod idem est)prima contraria. Verùm ex hoc non efficitur superuacaneam, aut ineptam esse probationem secundæ.Nam etsi secunda ipso orationis contextu secunda est:intelligentia tamen non secunda, sed prima esse debet, quemadmodum ex prima quoque definitionis parte desumpta est, non ex secunda. Quæ cum ita sit,omnia cohærent optimè.

Solutio posterioris. AD posteriorem dubitationem dicendum,id quod Aristoteles ait, prima contraria non esse ex sese, quia sunt contraria, rectissimè dici sumpto in probatione contrariorum nomine pro iis, quæ per se primo sunt contraria,nihilque includunt,quo suo contrario non aduersentur. Cùm enim duobus modis vnum fiat ex alio præcedente, ac modo aliquo remanente in eo quod fit (excludendus enim est is modus, quo vnum fit ex alio prorsus pereunte, quia non propriè ex illo: sed post illud fieri, seu potius illi succedere intelligitur, vt Isthmij ludi,Olympicis)vno,vt ex eo quod perficitur, velut statua ex ligno, & & vir ex puero: altero, vt ex eo,quod dissoluitur, nec remanet in eo, *Text.7.* quòd fit, nisi ratione materiæ, quo pacto aër fit ex aqua, & homo ex non homine,vt habes secundo huius operis libro cap.2. fieri non potest,vt ea,quæ per se primo contrariantur,ex sese mutuo fiant: repugnantia enim eorum totalis in causa est,ne alterum,siue totum, siue

ex parte ingredi possit alterius compositionem. Quod verò subdit omnia, quæ fiunt, ea ratione fieri ex primis contrariis, quia quicquid fit, ex suo contrario fit: æquè etiam rectè dicitur sumpto in probatione contrariorum vocabulo pro iis, quæ secundaria ratione contraria sunt. Hæc enim cum sint, composita ex iis, quæ primo contrariantur, vt materia si ipsa ex sese fiunt, ex illis quoque fiant, necesse est etsi haud modo eodem: ex illis enim fiunt, vt ex principiis, ex terminis à quibus partialibus, non autem vt ex suis, sed suarum formarum contrariis, ex sese autem vt ex principiatis & ex terminis totalibus, suisque propriis contrariis. Ita nulla est repugnantia in probationibus secundæ, ac tertiæ conclusionis. Quæ omnia non mediocri adiumento erunt ad caput illud obscurius fortasse quàm plerisque videatur, planius intelligendum. *Quo pacto cõtraria ex sese fiant.*

NVM PRINCIPIVM SIT prius eo cuius est principium.

QVÆSTIO III.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

QVÆSTIONEM hanc, cuius explicationem in tractãda prima polliciti sumus, difficilem reddunt ea quæ se pro vtraque parte offerunt. Nam quod non omne principium sit prius eo cuius est principium, his argumentis videtur planè ostendi.

PRIMVM, quia in diuinis Pater est principium Filij, & vterque Spiritus sancti vt definitum est in sacra Oecumenica Florentina Synodo: & ratio ipsa planè idem ostendit, cum filius à patre, & spiritus ab vtroque verè, ac naturaliter procedat: at omnes diuinæ personæ, sunt per omnia coæternæ, & coæquales: ex quo fit, vt nulla earũ possit esset prior altera. Vnde est illud Athanasij in Symbolo: & *in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus, &c.* *Primum pro parte negatiua.* *In litteris sanctæ vnitatis.*

DEINDE, quia si in principiis numerantur, non solum ea, vnde res sunt aut fiunt, sed etiam vnde cognoscuntur: sanè, cum multa cognoscantur à posteriori, multa principia quatenus principia sunt, erunt posteriora iis, quorum sunt principia, tantum abest, vt sint priora. *Secundum.*

TERTIÒ, quia certum est principium, & principiatum, esse correlatiua: correlatiuorum autem neutrum est prius altero, non solum

Tertium. igitur aliqua principia non sunt priora suis principiatis, sed planè nulla. *Vt habet in prædica.c. de iis, quæ sunt ad aliquid.*

QVOD verò opposita pars magis sit probanda, his rationibus concluditur.

Primum pro affirmatiua. PRIMVM, quia quandocumque aliquid est primùm negatiuè, si detur aliquid aliud, cuius respectu sit primum, iam erit primum positiuè respectu illius, ac proinde prius illo, quemadmodum primogenitus, qui ante secundum filium est primus negatiuè, nato secundo filio, incipit esse primus positiuè, ac proinde prior illo: at ex ipsa definitione patet omne principium ita esse primum negatiuè, vt sit primum respectu eius, cuius est principium. Ideò enim dicitur esse id vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur.

Secundum. DEINDE, quia id omne quod supponitur ab alio, est prius illo: at omne principium supponitur ab eo cuius est principium, alioquin, non magis illud huius, quàm hoc illius principium esset.

Tertium. TERTIÒ quia vbicumque datur ordo, datur prioritas vnius respectu alterius: imò etiam nihil aliud est, duo quælibet esse ordinata inter se quàm vnum esse prius altero; at inter principium, & id cuius est principium, necessariò datur ordo, vt omnes, & Philosophi, & Theologi fatentur: neq; id cuius datur principium, est prius suo principio, vt apertè constat.

Quid de principio in diuinis in hac quæstione sentiendum.

SECTIO II.

Quæ in re sit difficultas. QVOD in hac quæstione negotium exhibet, illud est solù, quod pro parte negatiua ex decretis Orthodoxæ fidei de Diuinis personis obiecimus. Nam cætera quæ pro eadem parte addita sunt, mera sunt sophismata, quæ aut præteriri, aut obiter dilui possent. Quare si hoc vnum explicauerimus, vno (vt sic dicam) verbo quæstioni satisfactum erit.

Opinio Diui Tho. Ac quidem Diuus Thomas existimat, in diuinis personam producentem non esse priorem ex parte rei persona producta: nostro tamen intelligendi modo priorem esse. Atque in prima parte quæstione 42. articulo tertio, ea ratione probat personam producentem non esse ex parte rei priorem producta, quia nec ex parte naturæ communis prior est, cùm eadem omninò sit in persona producente, ac producta: nec ex parte relationum, quibus personæ distinguuntur, cùm persona producens, & producta, (vt correlatiuæ sunt) & natura simul sint, & cognitione, in quæst. verò 40. eiusdem partis, articulo quarto, ex eo probat personam producentem esse priorem nostro intelligendi modo, quia persona producens præintelligitur productioni actiuæ, ac proinde personæ productæ. Neque ista, inquit Caietanus, in locum posterius citatum pugnant inter se. Dicere personam producentem, & productam esse simul cognitione, siue intellectu, & simul asserere personam producentem esse priorem *1.p.q. 40. ar. 4. & q. 32. artic.3. & q. 33. art. 1. ad tertium & 1. Sen.d.9.q.2. art.1.*

pro

t habet in praedicat. de ..., quae sunt ad aliquid.

producta nostro intelligendi modo. Sunt enim simul cognitione ex parte rei, siue, vt ipse loquitur, ex meritis rerum: producens autem prior producta, ex parte nostra. Nam etsi natura correlatiuorum non permittit, vt alterum sine altero perfectè intelligatur, tamen quatenus in diuinis relatio procedentis, & productio actiua idem sunt, vt Theologi ostendunt, eatenus apud nos, qui more nostro, id est, imperfectè diuina intelligimus: prius concipimus personam producentem quàm productionem actiuam, quæ ab ea quasi egreditur: licet alia ratione productio actiua sit fundamentum ipsius relationis, qua persona producens constituitur, De qua re Theologi fusiùs.

Scotus in 1. Sen. d. 12. q. 2. & d. 28. q. 3. & in 2. d. 1. q. 1. & in Quodlibeto. 4.

Opinio Scoti.

SCOTVS verò 1. Sen. dist. 28. q. 3. quem suo modo sequuntur Greg. in eundem librum d. 9. q. 1. & Gabriel ibidem q. 3. oppositum omninò docet. Ait enim personam producentem esse priorem ex parte rei persona producta: cognitione autem nullo pacto esse priorem, ac proinde nec modo intelligendi nostro. Quod autem sit prior ex parte rei, ex eo probat, quia etsi non est prior natura, est tamen prior origine, quatenus persona producta ab ea accipit esse. Quod verò nullo modo sit prior cognitione, ex eo concludit, quia vnum correlatiuum quatenus tale est, nullo modo potest sine altero intelligi, ac proinde nec ante alterum: persona verò producens nullo modo intelligi potest nisi conceptu relatiuo, cùm in diuinis nihil aliud sit, quàm essentia, & relatio.

Opinio Durandi prioribus cõtraria.

AT Durandus in 1. Sent. d. 9. q. 2. & d. 20. q. 2. Et D. Thomæ, & Scoto altera ex parte contradicit. Contendit enim personam producentem, neque ex parte rei, nec modo intelligendi nostro esse priorẽ producta: ex parte quidem rei propter rationem D. Thomæ: ex modo autem intelligendi propter rationem Scoti.

Vera sententia.

NOBIS tamen vtrunque asserendum videtur: Personam producentem, & ex parte rei, & modo intelligendi nostro esse modo aliquo priorem producta. Ex parte quidem rei: tum quia persona producens est prior origine, vt rectè probat Scotus, cuius rationi, & sententiæ hac ex parte nec ratio, nec sententia D. Thomę quicquam repugnant, tum etiam, quia est prior naturalis enumerationis ordine: quod miror quo pacto nec Scotus, nec D. Tho. nec quisquam alius adnimaduertit: aut si animaduertit, non adiunxit: præsertim cùm Aristoteles inter genera priorum tum hoc libro a cap. 11. tum in b Prædicamentis huius generis priorum meminerit, vt mox patebit. Modo autem intelligendi nostro: quia etsi persona producens non potest concipi sine relatione, potest tamen concipi more nostro ante productionem actiuam conceptu non relatiuo, sed absoluto, more inquam, concipiendi, quo concipimus producentia nostratia, quæ re vera absoluta sunt. Id autem tunc fit, cùm apprehendimus relationem producentis, non quatenus terminatur ad personam productam, sed quatenus dat esse communicabile, siue hypostaticum, siquidem hypostasis commune quippiam est hypostasibus absolutis, & relatiuis. At is conceptus imperfectus est, & contra quem nihil facit ratio Scoti de conceptu, & intelligentia relatiui quatenus relatiuum est.

1. p. q. 42. art. 4. & q. 32. artic. 3. & q. 33. art. 1. ad tertium & 1. Sen. d. 9. q. 2. art. 1.

a Text. 16. b Cap. de modis prioris.

Cur D. Th. in Diuinis non posuerit prioritatem originis.

SED vt redeamus ad duplicem illá prioritatem ex parte rei, quam ponimus in persona producente, quod quidé attinet ad prioritatem originis, animaduertendum est, Aristotelé putasse omne producens esse diuersæ numero naturæ à producto, atque idcirco in omni producente posuisse prioritatem naturæ: Id quod in caussa fuit, vt D. Thomas, ea obseruantia, qua semper in illum fuit, non ausus sit addere nouum genus prioritatis producentium, vt producentia sunt, sed satis se ostensurum putauerit, personam producentem in diuinis, non esse ex parte rei priorem producta: si probaret non esse priorem natura. At Scotus, vt liberior in sua sententia adhibenda, cùm considerasset in communicatione Diuinæ naturæ dari re vera, & á parte rei aliquam prioritatem communicantis, siue producentis, quæ non sit prioritatis naturæ, non est veritus prioritatem originis inducere, non quidem contra sententiam D. Thomæ, qui huic prioritati, vt à Scoto explicatur, nihil repugnat, sed præter eius aliorumque antiquiorum consuetudinem huiusmodi prioritatem non nominandi, nec tractandi, & fortasse nec animaduertendi.

Cur Aristoteles priora ordine, cæteris priorum generibus adiunxerit.

QVOD verò attinet, ad prioritatem ordinis, illud notandum: & si omnia priora dici possunt priora ordine (alia enim sunt priora ordine loci, alia temporis, &c.) idcircò tamen Aristotelem & in hoc libro, & in prædicamentis, priora ordine aliis generibus priorum addidisse, quia accepit priora ordine, vt complectuntur ea, in quibus nullus alius ordo attenditur, quàm enumerationis, primi videlicet, secundi, tertij, &c. Enumerationis, inquam, passiuæ, seu potius enumerabilitatis: vbi enim datur primum, secundum, &c. semper præcedens est prius respectu consequentis. Cùm autem enumeratio duobus modis accidat (vel enim pro libito, hinc, aut illinc incipimus, vt si in enumerandis alicuius liberis, à natu minimo ad maximum progrediamur: vel iuxta aliquem ordinem in rebus inuentum, vt si illos eosdem, ordinem tépo ris sequuti, enumerare incipiamus à natu maximo) duplex quoque erit genus priorum ordine, alter numerabilitatis naturalis (eius nempe quæ congruit ordini inuento in rebus ipsis) alter arbitrariæ. Vtrumque autem ordinem tenere possumus in enumerandis iis, quæ à parte rei ordinata sunt arbitrarium, si solum velimus colligere numerum ordinatorum, nihil enim refert ad eam rem, vndecúnque incipiamus; naturalem autem, si sequi velimus aliquem alium specialem ordinem, qui in rebus cernatur, & in quo ipse enumerationis ordo fundetur, siue hic sit proprietas illius, siue non sit: satis est enim, quod alia sit eius ratio. Hoc autem idem accidere potest in enumerandis Diuinis personis. Si enim nihil aliud, quàm ternarium earum numerú velis colligere, nihil interterit à qua persona incipias. At si sequi instituas naturalem ordinem originis, qui in eis à parte rei cernitur, fas non erit aliter, quàm Patrem primam personam dicere, Filium secundam, tertiam Spiritum sanctum. Sed operæ pretium est occurrere argumento Maximini Ariani, quod Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus in vita Cerealis Episcopi Africani Castellanensis narrat Cereali hunc in modum obiecis-

Cap. 21.

Duplex enumerandi modus.

Occurritur argumento Maximini Ariani.

obieciſſe. Pater in diuinis priùs nominatur, quàm filius: igitur filius eſt inæqualis patri. Nam etſi Cerealis arbitraria vtens enumerationis ratione, piè, ſanè, atque ad verba Maximino reſpondit (occurrit enim, nonnunquam etiam filium ante patrē nominari, vt apud Paulum ad Galatas cum ait (*ſed per Ieſum Chriſtum & Deum Patrem*) tamen quia Maximinus re vera loquebatur de enumeratione ſecundùm ordinem originis, qui certus eſt, & inuerti non poteſt, aliter neceſſe eſt reſpondeamus. Itaque dicimus, ex prioritate quidem naturæ, ſemper colligi poſſe inæqualitatem, quia quandocumque generans eſt priùs natura genito, ſemper genitum (initio ſaltem) eſt imperfectius generante. At ex prioritate originis non ſemper id effici, quia fieri poteſt, vt generans eandem numero naturam genito communicet, quod cùm in diuina generatione propter infinitam diuinæ naturæ perfectionem accidat, non ſequitur in diuinis genitum eſſe inæqualem generanti. *Paul. ad Galat. cap. 1.*

ILLVD tamen aduerte, & ſi in diuinis concedimus vnam perſonam eſſe origine priorem altera, non eſſe tamen admittendum, eſſe ſimpliciter & abſolutè priorem altera, ne aut tempore, aut natura prior eſſe intelligatur. Quo etiam pacto ſuperiùs diximus, quæ ſunt principia cognitionis rei, non continuò eſſe ſimpliciter & abſolutè principia rei cognitæ, ſed eius cognitionis, ſeu quod idem eſt, rei cognitæ, vt cognitæ. Atque hac de cauſa veteres Theologi, & (quod credere par eſt.) D. etiam Thomas ſimpliciter & abſolutè negarunt, patrem eſſe filio priorem, & vtrumque ſpiritu ſancto. Non negaſſent tamen eſſe priorem origine. *Quomodo in diuinis prioritas eſſe dicenda ſit.* *Q. 1. ſect. 4.* *Cap. 21.*

ITA patet vtramque perſonam producentem in diuinis eſſe modo aliquo priorem producta, non tantùm noſtro intelligendi modo, ſed etiam ex parte rei: non natura tamen (tum quia formaliter, & vt ita loquar, intrinſecus correlatiuæ ſunt, ac proinde ſimul natura, tum etiam, quia ſemper priùs & poſteriùs natura differunt perfectione) ſed origine, naturaliſque enumerationis ordine. *Concluſio de prioritate inter diuinas perſonas.*

Omne principium eſſe prius eo cuius eſt principium.

SECTIO II.

HIS ita conſtitutis, non dubium relinquitur, quin ad quæſtionem reſpondendum ſit omne principium eſſe prius eo, cuius eſt principium. Id enim primum patet inductione. ſiquidem omne principium, aut eſt prius loco, aut tempore, aut natura, aut cognitione, &c. Nam & diuinarum perſonarum principia quæ videbantur priora non eſſe re vera, priora ſunt iis modis qui ſunt à nobis explicati. Deinde iis rationibus quæ in 1. ſectione pro affirmatiua parte propoſita ſunt, adeò vt non ſit opus aliam adiungere. *Cõcluſio quæſtionis an omne primum ſit prius principiato.*

ILLVD tamen pro ſecunda ratione intelligenda animaduertendum eſt aliud eſſe ſupponere aliquid, aliud pēdere ab aliquo. Supponit enim res genita priuationem ſuæ formæ præcedentem in materia, nec tamen ab eiuſmodi priuatione pendet, quod idem in quibuſdam aliis principiis cernere licet, itaque omne principium dici poteſt ſupponi ab eo, cuius eſt principium, cùm ſit ab illo vel poſt illud, &c. non *Supponere aliquid non idem eſſe, atque pendere ab illo.*

omne tamen ab eo pendere. Quod idem magis patet in diuinis, quam humanis, cùm diuinæ personæ per seipsæ sint independentes. Quod si supponi ab aliquo pressiùs sumatur pro eo, quod est supponi vt caussam, tum falsum est illud, quod assumitur, omne principium supponi ab eo, cuius est principium, vt patet in eisdem exemplis, & priuatione respectu rei genitæ, & diuinarum personarum producentium respectu productarum. Nec probatio quicquam valet, quia ordo ipse efficit, vt hoc potiùs illius, quàm illud huius principium sit.

Opinio affirmantium non vbicunque datur ordo, dari prioritatem.

TERTIA quoque ratio, quia non ab omnibus probatur, explicanda est necessariò. Negant enim D. Tho. sectatores, itémque Durandus in locis citatis, vbicumque datur ordo, dari prioritatem. Quod duobus potissimum argumentis confirmant.

VNVM desumunt ex Diuinis personis, quod ex dictis solutum relinquitur. Vt enim illis concedimus dari ordinem inter diuinas personas (alioqui daretur confusio) imò etiam fatemur cum Augustino lib. 3. contra Maximinum cap. 14. dari ordinem naturæ, hoc est, non arbitrarium, sed repertum in rebus, vel si malis interpretari, fœcunditati naturæ diuinæ conuenientem, quem D. Tho. 1. par. q. 42. artic. 3. vocat ordinem originis, ita addimus, dari prioritatem, tum originis, tum natnralis enumerationis.

Caietan. in 1. p. q. 42. art. 3.

ALTERVM desumunt ex diuinis attributis, hunc in modum. In diuinis attributis datur ordo à parte rei, alioqui inter intellectum, & voluntatem diuinam, ac proinde inter processiones diuinarum personarum, quarum secunda procedit per intellectum, tertia per voluntatem, non daretur ordo: atqui inter attributa diuina non datur à parte rei prioritas vnius respectu alterius, cùm omnia sint ipsa simplicissima Dei essentia, non igitur vbicumque datur ordo, datur prioritas.

Quo pacto in diuinis attributis detur ordo.

Sed & hoc argumentum facilè dissoluitur: non datur enim in diuinis attributis à parte rei vllus ordo formaliter, sed virtute tantùm. Nam cùm omnis ordo supponat distinctionem ordinatorum) eiusdem enim ad seipsum nullus est ordo) diuina autem attributa, vt iidem fatentur, cùm non sint formaliter distincta à parte rei, sed virtute, hoc est, ita se habeāt in suis effectis, aut quasi effectis, ac si essent distincta efficitur, vt nec sint à parte rei ordinata formaliter, sed solùm virtute. Ex eo enim quod personæ diuinæ à parte rei ordinatè procedunt per intellectum, & voluntatem diuinam, colligimus intellectum, & voluntatem diuinam ita se habere à parte rei, ac si essent formaliter ordinata. Exemplum sumi potest in Sole, in quo vis calefactiua, & exsiccatiua non sunt ordinatæ formaliter à parte rei, quemadmodū nec distinctæ, quippe cùm sit vna tantùm qualitas, lux, inquam, ipsa: & tamen negandum non est, eas à parte rei esse virtute, seu vt dici solet, virtualiter ordinatas, ac distinctas, quòd ita se habeant in calefaciendo, & exsiccando, ac si vis calefactiua esset alia ab exsiccatiua, eamq; ordine naturæ præcederet. Videmus enim solem ordine quodā prius calefacere, deinde exsiccare. Cùm igitur in diuinis attributis non detur ordo formaliter à parte rei, sed virtute tantùm, nihil mirum est, si non detur prioritas formaliter, sed solùm virtute.

Similitudo.

1 par. q. 28. art. 1. ADDVNT nonnulli tertium hoc argumentū ex D.Thoma. Quæ ad inuicem referuntur, ad inuicem ordinata sunt, duo quęlibet correlatiua æqualis comparationis inuicem referuntur, vt duo similia inter se: igitur inuicem ordinata sunt, at in correlatiuis æqualis comparationis neutrum est prius altero, vt luce clarius: non dubium igitur, quin detur ordo sine priori, & posteriori. Verùm & hoc argumentum nihil conficit. Primùm, quia si D.Thom. in hac controuersia, aliter atque nos sentit, non est quod eius auctoritatem nobis obiiciant. Deinde quia cùm ait quæcumque inuicem referuntur inuicem ordinata esse loquitur de ipsis extremis quæ denominantur relatiua, sensúsque eius verborum est, extrema quæ mutua reali relatione referuntur esse cognata inter se, aut communicatione alicuius formæ communis: vt duo similia, aut mutua ad se inuicem propensione, vt agentia & patientia creata. Vnde non sequitur dari ordinem vllum inter correlatiua æqualis comparationis. *Exponitur locus D. Thomæ.*

DICENDVM est igitur verā esse maiorem illam propositionem, vbicumque datur ordo, dari prioritatem aliquam vnius respectu alterius: imò verò si propriè loquamur, nihil esse aliud duo quælibet esse ordinata inter sese (quod rectè in argumentatione addebatur) quòd vnum esse prius altero, siue loco, siue tempore, siue natura, &c. hoc enim & communis loquendi modus approbat & ratio ostēdit. Nam & in iis quæ peculiari ratione ordinata dicuntur: in primo (inquam) secundo, tertio, &c. nihil aliud est, ea ordinata esse inter sese, quàm primum esse prius respectu secundi, & secundum respectu tertij, & sic deinceps. Quò fit, vt nihil sit, cur tertia argumētatio in nostram assertionem non congruat. *Semper inter ordines dari vnum prius altero.*

SED contra id quod paulò ante dictum, & probatum est, omnem ordinem supponere distinctionem, sic obiici potest. In motu, & tempore, imò & in omni quantitate continua datur ordo à parte rei, & tamen non datur distinctio: non rectè igitur dictum est, omnem ordinem supponere distinctionem ordinatorum. Ad hanc obiectionem dicendum: dari quidem in qualibet quantitate continua à parte rei ordinem realem, quemadmodum & distinctionem realem partis, à parte (neque enim vna pars est alia) attamen non dari ordinem formalem: quemadmodum nec datur distinctio formalis, quæ nunquam cernitur, nisi vbi est actualis multitudo, siue rerum, siue quidditatum distinctarum. *An ordo supponat distinctionem.*

HÆC vt luculentiùs teneas, aduerte distinctionē quā ordo supponit multiplicem esse. Aut enim est realis & formalis simul, vt inter quodlibet producens, & productum, siue hoc creatum sit, siue increatum: aut realis, sed non formalis, vt inter partes eiusdem quantitatis continuæ; aut formalis, sed non realis, vt inter genus & differentias, aliósque gradus Metaphysicos, vt vocant: aut nec realis nec formalis: sed virtualis virtute ipsius rei, vt inter attributa diuina; & inter multa etiam creata: aut denique nec realis, nec formalis, sed virtualis virtute intellectus, vt inter concretum commune, & abstractum commune, veluti inter humanitatem communem, & hominem com- *Quotuplex distinctio.*

Quotuplex ordo.

munem, quæ nostra tantùm consideratione distinguuntur. Quare cum ordo talis sit, qualis, & distinctio, quam supponit: is quidem, qui in prima distinctione fundatur, & realis, & formalis est, qui in secunda, realis, sed non formalis, qui in tertia, formalis, sed non realis, qui in quarta, nec realis, nec formalis, sed virtualis virtute rei, qui denique in quinta, nec realis, nec formalis, sed virtualis virtute intellectus, qui ordo ratio ratiocinantis appellatur.

Non vbicunque datur distinctio dari ordinem.

ADVERTE tamen etsi vbicumque datur ordo, datur distinctio: non tamen vbicumque datur distinctio, dari ordinem. Multa enim distincta sunt, quæ non sunt ordinata inter sese, sed confusa, vt patet in turba nominum tumultuaria, & in duobus quibuslibet correlatiuis æqualis comparationis, siue eiusdem appellationis, vt in duobus æqualibus, aut similibus, saltem si perfectè æqualia, aut similia sint. Vnde perspicuũ est, latiùs patere distinctionem, quàm ordinem. Atque hoc pacto perspicua relinquitur affirmatiua pars propositæ quæstionis.

Solutio eorum quæ pro negatiua parte proposita sunt.

SECTIO IIII.

Explicatio verborũ symboli.

PRIMVM verò argumentum eorum, quæ pro negatiua parte proposita sunt, hoc pacto dissoluẽdum. Coæternitatem, & coæqualitatem diuinarum personarum, & si sunt satis, vt nulla sit tempore, aut natura prior alia: non efficere tamen, quominùs alia possit esse prior alia, aut origine, aut ordine. Nec verò Athanasium locutum esse in eo loco, nisi de prioritate tẽporis, vt patet ex verbis sequẽtibus, Cùm enim dixisset: *& in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil maius, aut minus*, mox subiecit: *sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales*, vbi opponit verbũ: *coæternæ*, verbis: *prius aut posterius*, & verbum: *coæquales*, verbis: *maius, aut minus*, hoc est perfectius, aut minus perfectum. *In symbolo fidei.*

Quid sit cognosci à priori & posteriori.

AD secundum dicendum, etsi in definitione principij comprehenduntur principia cognitionis, quibus multa à posteriori cognoscimus: non tamen inde effici vllum eiusmodi principium, quatenus tale principium est esse posterius eo cuius est principium. Est enim semper prius cognitione aliqua, siue sensitiua, siue intellectiua, siue imperfecta, siue perfecta. Quod autem dici solet, hoc, vel illud à posteriori cognosci, non ita accipiendum est, quasi dicatur à posteriori secundum cognitionem quamcumque, sed secundum cognitionem accuratam, vt si causas cognoscamus per effecta: quo etiam modo tùm aliquid dicitur cognosci à priori, cùm cognoscitur per id, quod est prius, secundum accuratam, & perfectam cognitionem. Non dixi *secundum naturam*, vt ea complecteretur, in quibus non datur prius & posterius natura, cùm interim sæpè dicantur cognosci à priori, sæpè à posteriori: quo pacto dicimus Dei immobilitatem per æternitatem à posteriori cognosci, æternitatem verò per immobilitatem à priori: item eius scientiam & voluntatem, per prouidentiam posteriori, hanc verò per illas à priori.

Principiũ & principiatum quot modis sumi possunt.

AD tertium dicendum, tribus modis posse accipi principium, & principiatum, quemadmodum de caussa in 1. lib. diximus. Vno pro- *Cap. 7. q. 2. sect. 3.*

 eo,

eo,quod denominatur principium, nullo modo collato cum effectu, vt pro materia,quatenus materia est: altero pro principio, quatenus formaliter refertur ad principiatum, vt pro materia, quatenus certo modo refertur ad compositum: tertio (qui modus est medius) pro eo,quod denominatur principium, quatenus ex eo,aut ab eo, aliòue modo,est principiatum,vt pro materia, quatenus ex ea est compositum. Atque hæc est propria consideratio principij, quatenus principium est:& hoc modo sumendum est principium in definitione principij, quemadmodum & causa in definitione causæ. Hoc igitur modo,omne principium est prius principiato, siue eo, cuius est principium: non quod prioritas ipsa ad rationem principij pertineat, sed quod eam sequatur, vt dictum est. Num autem hæc duo, principiatum,& id,cuius est principium re vera idem sint,inferiùs patebit.

ET quoniam hactenus quid esset principium,& vtrum prius esset eo,cuius est principium,explicauimus,sequitur,vt disquiramus, num rectè Aristoteles principiorum genera tradiderit.

NVM RECTE ARISTOTELES Principiorum Genera tradiderit.

QVÆSTIO IIII.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

RISTOTELES quidem, septem, (aut si mauis) quinque principiorum genera tradidit hoc capite: principium magnitudinis, à quo motus incipit, à quo actio benè incipit: Pars rei, quæ prima existit, efficiens natura, aut electione, aut arte: & id vnde res cognoscitur. Verùm quod multa principiorum genera prætermiserit his argumentis ostenditur.

1 PRIMVM, quia non meminit principij motus quod est quies, nec principij temporis,quod est instans: imò nec principij generationis, quod celebre est admodum priuationis,inquam, formæ introducẽdę. *Quod multa prætermisisse videatur principiorum genera.*

2 DEINDE, quia vt posuit principium,à quo actio benè incipit,ita ponere debuit à quo malè: vnde illud Euripidis, de malo principio malus finis erit.

3 TERTIO, quia etsi meminit materialis, ac efficientis principij, neglexisse tamen videtur formale exemplare, ac demum finale, quæ in principiis numeranda esse nemo negauerit.

4 QVARTO, quia cùm principium efficiens minus latè pateat, quàm principium producens,quemadmodum & effectio, quàm productio: sanè loco efficientis principij, ponendum fuit principium producens, vt principium creans, & diuinarum personarum principia comprehenderentur. Neque enim dubium videtur multis, quin

Probabile Aristoteli fuisse cognitam creationem. Aristoteles creationem admittat. Saltem ab æterno: etsi autem productiones diuinarum personarum non agnoscit, quando tamen illas re vera dari nil repugnat, tam amplè de principio producente agere oportuit, vt ne earum quidem principia excluderentur.

5 QVINTÒ quia immemor fortasse sui qualitates eas quas secundo libro de Generatione cap. 2. elementorum principia esse docuerat, nullo in genere istorum complexus est, vt inductione patet. *Tex. 7. & 8.*

6 SEXTÒ, (quòd mirari magis quisq; possit) quia principia huius scientiæ propria, & ea quidem, quæ reru essentias constituunt, prorsus non attigit: genera, inquam, summa & differentias: tum etiam numeri principium, apud Mathematicos & Philosophos vsurpatissimum.

7 POSTREMÒ quia cùm principiorum quædam, intrinseca sint, quædam extrinseca, vt ipse quoque scribit hoc loco: non omnia tamen intrinseca, aut extrinseca percurrit: vt hac quoque ratione inconstantiæ notandus videatur. Ita fit vt angustissima principiorum diuisione vsus sit Aristoteles, vbi quàm amplissima vti debuit. *Textu 1.*

Quod plura fecisse videatur quàm deduxit. QVOD autem è contrariò plura fecerit principiorū genera quàm debuerat. Ex eo probari potest, quia ipse idem dixerat 1. Phys. cap. 6. oportere principia semper manere, hoc est esse æterna, quod ex Platone confirmat a Simplicius in 1. & 8. Phys. Si hoc enim verum est, solus Deus verè principium dici debuit, quando solus ipse re vera æternus est. Vnde & Christus Dominus apud Ioan. in Apocal. vt aliquid de se diceret, quod esset Dei proprium. *Ego*, inquit, *sum α, & ω, principium & finis.* b Hinc Stoici qui ita mundi generationem admittunt, vt materiam æternam faciant, duo tantùm principia esse dicunt Deum & materiam. Eandem sententiam de principio sequuti c Manichæi duo principia posuerunt, bonorum omnium efficiens vnum, malorū alterum, vt omnes, & qui rectè senserunt, & qui à veritatis tramite deuiarunt, in hoc communi conceptu consenserint: principium id solùm dici posse, quod æternum sit: adde & à quo cætera pendeant. Vnde illud apud Ciceronem in d Tusculanis quæstionibus pro Stoicis dictum: *Principij origo nulla est, nam ex principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest.* *Textu 50.* *a Com. 32. Com. 60.* *Apocal. 22.* *Stoicorum de principiis placitum.* *b Laert. in Zenone Cittico. c Aug. li. 11 de Ciu. Dei, c. 22. & libr. vnico de hær. ad Quod vult Deum. vide Epipha. lib. 2. contra Hæres. & alios. d Lib. 1.*

Rectè ab Aristotele tradita esse principiorum genera.

SECTIO II.

Institutum Aristotelis. I tamen Arist institutū cōsideremus, haud difficile erit intelligere, rectè ab eo traditā esse principiorū distinctionē.

QVOCIRCA illud animaduertēdum est, ea communium verborum significata explicanda fuisse ab Aristotele in hoc lib. quæ in communi, aut certè non admodum priuato Philosophorum sermone versarentur: alioqui non videretur ille in hoc tractatu vsurpare significationes quæ iam essent, sed nouas instituere. Ita non mirum est si quædam sint abstrusiores, & reconditiores apud Philosophos, quæ in hoc libro non planè exponantur. Quamquam ea dexteritate persecutus est Aristoteles vulgata communiū nominum significata, vt cæteri ad ea facilè reuocari, aut certè ex iis non difficilè intelligi possint.

Hoc

Hoc quasi iacto fundamento, septem principiorum genera, quæ Arist. ætate in communi Philosophorum vsu erant, hunc in modum colligi possunt. Philosophorum vulgus etsi principia omnium rerum quærebat, re tamen vera quia non nouerat, nisi quæ magnitudinem haberent, solius magnitudinis, & rerum habentium magnitudinem principia inuestigabat. Cùm autem principium, medium, & finis in magnitudine ex motu cognita sint: motus autem duobus modis inchoetur, vno vndecumque: altero, vnde optimè, siue commodissimè inchoari potest: duplex quoque sit, necesse est, magnitudinis principium: alterum, vnde quomodocumque motus incipit: alterum vnde quam commodissimè incipit. Nam qui malè rem incipit, sæpè nihil agere, vulgo dici solet. Ita duo iam habentur principiorum genera. Deinde rerum magnitudinem habentium, duo rursus principiorum genera esse possunt: alterũ esse realis earum, quod interna principia, & externa complectitur, alterum esse cognitionis: vnde cũ ex iis, quæ sunt interna, sola materia Philosophorum vulgo esset cognita (nã præter materiam nihil aliud nisi accidentia in rebus magnitudinem habentibus esse putabant) finis verè, qui vnum ex principiis externis est ab efficiente, quod re vera est alterum, eorum sententia non distingueretur vt 1. lib. diximus: diuiso efficientis in efficiens natura, efficiẽs electione, & efficiens arte, quæcumque accedunt principiorum genera ad duo iam dicta: principium materiale, efficiens natura, efficiens electione, & efficiens arte, & principium cognitionis. Ita fiunt septem principiorum genera (aut si mauis) quinque non diuiso efficiente.

Prior ratio colligendi septem genera principiorum.

Cap. 6. tex. 10.

Efficiens triplex.

EADEM principiorum genera colligi possunt ex ipsa definitione principij tradita. Nam cùm principium dicatur id, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur: sanè principia essendi, si non eadem sint effectionis, ex mente quidem vulgarium philosophorum sola erũt principia magnitudinis: magnitudo enim cum apud eos non distinguatur à materia, quam factam esse minimè volunt: non principia effectionis, eorum sententia, sed solius rei ipsius habere potest: quæ duo esse perinde atque in superiori diuisione intelliguntur. Quare si duo alia genera principiorum effectionis aliarum rerum adiungâs, nempe materiam ipsam, ac efficiens, quod triplex est, ac demum principium cognitionis adhibeas, totidem principiorum genera concludes.

Posterior colligendi ratio.

SVNT porrò, qui ratione ordinis hæc eadem principiorum genera colligere nitantur: sed cùm impedita satis vtuntur ratiocinatione, tùm verò parùm secura. Ordo enim etsi cernitur in omnibus principiis respectu eorum, quorum sunt principia, latiùs tamen patet, quam vt ex illius diuisione adæquata principiorum diuisio colligi possit. Nam & inter Neronem, & Antichristum datur ordo temporis: & inter vnitates eiusdem numeri datur ordo enumerationis. Nec tamen aut Nero est principium Antichristi, nec prior vnitas binarij principium posterioris, licet principium sit totius binarij. Ita patet Aristotelem aptè principiorum genera tradidisse.

Alia non recta colligendi ratio.

HANC eandem diuisionem secutus est magnus Basil. in enarrandis operibus sex dierum: nisi quod primum, & secundum genus propter

Hexa. Homilia 1.

Basil. diuisio.

denti introductionem formæ substantialis, principium generationis idem erit, atque alterationis: at principium alterationis, sicut & augmentationis reuocãdum est ad principium motus localis, cuius hic apertè fit mentio. Ita quies, seu potiùs vltimo quieuisse sub termino à quo positiuo, & ipse terminus à quo positiuus, sub quo quiescit mobile, principia sunt motus, & generationis dispositiuè. Si verò generatio sumatur pro ipsa formæ substantialis momentanea introductione, tum principium à quo illius erit priuatio substantialis formæ, nec reuocabitur ad primum, aut secundum genus principij, sed ad tertium, hoc est, ad principium materiale, quia res, quæ generatur, non intelligitur fieri ex alia materia, quàm ex ea, quæ priuata erat forma introducenda: tametsi constet, ac genita esse intelligatur ex materia iam informata.

Duplex generationis vsurpatio.

Sectio 2. Plato in Dialogo. 6. de legib. Aristot. 2. Elenc. c. 8. & 1. de cœlo, c. 5. tex. 31. 1. Eth. c. 7.

Ad secundũ. Explicatio prouerbij.

AD secundum, vt respondeamus, repetere oportet id, quod paulò ante dictum est, incommodum, & ineptum principium non censeri principium. Vnde vulgatum illud prouerbium, tam sæpè à Platone, & Aristotele vsurpatum: principium esse dimidium rei faciendæ, aut etiam (quod interdum scribunt) plusquàm dimidium, rectè interpretatus est, qui dixit: *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet*: quod is, qui malè cœpit, haud cœpisse meritò dici soleat.

Ad tertium. Principium formale, exemplare, ac finale.

AD tertium dici potest Aristotelèm innuisse formale principium cùm tradidit materiale: vel potiùs planè comprehendisse formam in extremo genere, omnia enim per suam formam cognoscuntur, nec quomodocumque, sed à priori: quod idem dicendum de causa exemplari & finali. Sed quoniam hæc tria non solùm cognitionis, sed etiam essentiæ ac effectionis principia sunt, meritò ille traditis septem dictis generibus principiorum, communem omnium definitionẽ subiecit, vt ea tradenda suppleret non solùm quodcumque aliud genus prætermisisset, sed etiam quãcumq; aliam communem principiandi rationem non explicasset, quod quidem ex ipso contextu apertè colligitur. Alij reducunt tria hæc causarum genera ad principium efficiens, quod omne efficiens, & alicuius finis gratia, & aliquo proposito exemplari (si modo agat per intellectum) & alicuius formæ introducendæ causa agat, Verùm hæc reuocatio minus aptatur iis, quæ ad finem capitis dicuntur.

Ad quartũ. Quam aptè definitio principij tradita sit.

AD quartum dicendum, etsi Aristoteles in tradendis principiorum generibus non comprehendit producens in commune, comprehendisse tamen illud in ipsa principij definitione. Nam & principium creans est principium vnde, siue à quo aliquid fit, effectione latè accepta, quo pacto creatio est effectio. Et tamen hoc, quam vtrumque principium diuinarum personarum est principium à quo aliquid est, vt mira in hac etiam re fuerit Aristotelis industria, qui tam amplè principij rationem tradidit; vt ne hoc quidem ineffabile ab ea excludatur. Quod Caietanus in Commentariis 1. partis annotauit.

1. par. q. 33. artic. 1.

Ad quintũ. Qualitates cur principia dicantur.

AD quintum dicendum, Aristotelem duabus de causis appellasse qualitates elementorum principia: vna, quod eas acceperit loco formarum substantialium, quæ nos latent: altera, quia sunt instru-

sorum generum, quæ analogicè conueniunt, ergo cum ens analogum sit, & primum de Deo dicatur: erit sanè principium in commune analogum. Denique id confirmari ex eo potest, quia principium non solũ dicitur entium, sed etiam non entium, vt spatij extra cœlum, in quo nullum est corpus. temporis etiam illius quod antecessit omnem motum, imo verò rem omnem creatam, in quo grauissimi Theologi infinita fingunt principia imaginaria, seu potius imaginatione fingunt infinita principia: sicque interpretantur a illud Ioannis: *In principio erat verbum*, quasi dixerit, Quodcúmque principium imaginatione de fignes, in eo iam erat verbum. Non enim magnum quid diceret Ioannes, si in principio eius temporis quod motu primi mobilis efficitur verbum Dei iam extitisse affirmaret, cum plerique b doctores Catholici sentiant angelos quoque ante corpora cœlestia fuisse conditos. quod si non entium quoque datur principium, atque adeo suo modo intrinsecum, erit profectò principij analoga multo amplior, eiúsque caput idem cum eo, quod in analogia entis traditur.

Expositio verborum Ioannis in principio.

a D. Chrysost. 2. & 3. hom. in Ioan. Theophil. Cyril. Beda. Caiet. & alii in Euan. Ioã.
b Vt Gregor. Naz. in ser. de Natali Domini. Damasc. lib. 2. fid. orthod. c. 3. Cass. col. 8. c. 7. Basil. hom. 1. in Hexa. Hieron. in c. 1. episto. ad Titũ, de Græcorum sententia (quos ferè omnes ita putante) Hilari 12. de Trinit. Ambr. præfa in Psal. & li. 1. hexa. ca. 5.

QVOD si principium sumatur prout refertur ad id cuius est principiũ, non est quoque difficile idem ostendere. Est enim relatio principij in quibusdam realis, vt in patre respectu filij, siue humanum intelligas, siue diuinum, nec modo in quauis caussa efficiente comparatione sui effectus in actu, sed etiam in materia, & forma respectu compositi, in quibusdam verò rationis, vt in priuatione, & principiis non entium, imo & in Deo respectu creaturarum, & in caussa finali, quæ principium intentionis est respectu eorum, quæ ad finem destinantur. Neque enim in Patre alia est relatio patris, alia principij, sed relatio Patris est specialis quædam principij relatio, eodémque modo dicendum de relatione cuiuslibet caussæ. Atque hoc etiam pacto principium primo dicitur de Deo, cùm in eo significet relationem per se subsistentem, quę in nulla re creata dari potest. Quin etiam in diuinis analogum esse principium ea ratione constat, quia tribus diuinis personis nihil reale vniuocum esse potest quod in eis diuisum sit, iam enim per aliquam entitatem realem contraheretur essétque in Deo compositio realitatum, quod fieri nullo modo potest. Satis autem est probasse principium non esse vniuocum, vt analogum esse intelligatur: constat enim non esse casu æquiuocum, quod idem in sequentibus animaduertendum est. Sed cùm hæ duæ principij considerationes ad hunc locum attineant, sit obiter hoc pacto de principij analogia disputatum.

Principium vt refertur ad id cuius est principiũ.

Principium analogum in diuin.

D. Tho. 1. p. q. 33. art. 1.

DENIQVE si principium sumatur quatenus principiũ est, quo pacto eius analogiã quærimus, nẽpe quatenus *est id vnde aliquid est, &c.* seu quatenus ab eo aliquid procedit, vt nonnulli principiũ definiunt, sumpto quam latissimè *procedendi* verbo, dicendũ est: esse item re vera hoc pacto analogũ. Primo quidẽ, quia modus procedendi à principio, quo modo principiandi respondet, vniuocus non est. Nam procedere ab aliquo dependenter, qui modus est procedendi à principiis quæ caussando principiant, & procedere independenter, quo pacto secunda persona diuina procedit à prima, & tertia ab vtraque,

Principium vt est formaliter principium.

 vniuocè

vniuocè non cóueniunt. Deinde, quia principia, quæ caussando principiant, non conueniunt in communi vlla caussandi ratione, vt omnes philosophi asserunt: minus igitur conuenient principia generaliter sumpta in ratione principiandi. Tertiò, quia quædam principiát intrinsecus, alia extrinsecus, alia vt actus, alia vt potentia, alia secundum intentionem, alia secundum executioné: quibus modis nihil est commune vniuocum. Postremò, quia multiplicitas ipsorum verborum definitionis abundè declarat principij analogiam. Nam & particula, *primum*, primitatem, temporis, loci, naturæ, originis, ordinis, & huiusmodi alias significat, quibus nihil est commune vniuocum, & particula, *vnde*, exponi non potest, nisi variis & discrepantibus admodum procedendi rationibus, quæ sunt, post quod, Ex quo, per quod. A quo, &c. Vt suprà dictum est, quæ vniuocè non conueniunt. Ita patet, principium, quatenus principium est, analogum esse. Id quod Aristoteles cùm aliis locis, tum verò 2. libr. de Gener. animalium cap. 2. de rebus naturalibus asserit: *In rebus* (inquit) *quæ fiunt, plura habentur principia, nec omnia modo eodem.*

Multiplicitas definitionis principij.

Quæst. 1. sect. 2.

Arist. lib. 2. de Gener. animalium ca. 2.

Quo pacto sit analogum.

SECTIO II.

Principium esse analogú proportione.

QVOD si petas, quo genere analogiæ principium sit analogum, dicendum est: perspicuum quidem esse conuenire illi analogiam proportionis, quandoquidem vt hoc principiatum isto modo procedit ab hoc principio, ita quodammodo illud ab illo, &c.

An sit analogum attributione.

VERVM de analogia attributionis dubiú est. Quadá enim ex parte videtur affirmatio vera, quia omnia principiorum genera referuntur ad Deú, tanquá ad primum illud, vnde nó modo habent vt sint, sed etiam vt principia sint. Altera ex parte videtur vera negatio. Nam etsi vnum genus principij potest pendere ab alio in ratione essendi, veluti materia à forma, tamen in ratione principiandi nullum genus pendet ab alio: neque enim materia suum caussandi modum habet à modo caussandi formæ, ac proinde nec principiandi, etsi illo indigeat ad caussandum, & principiandum: eodémque modo neque forma ab efficiente, aut efficiens à fine, & vice versa: atque ita in cæteris.

Non esse vniuerse analogum attributione.

DICENDVM igitur, Principium in toto suo ambitu non esse vera analogum attributione. Nam etsi omnia genera principiorum referuntur ad Deum tanquam ad id, à quo habét nó solum suam rationem essendi, sed etiam principiandi: tamen non referuntur ad illum consideratum sub eadem principiandi ratione: sed omnes fines tamquam ad primum finem, omnia efficientia tamquam ad primum efficiens: & ita suo modo cætera: At Deus, vt est primum principium vno modo, non refertur ad se, vt est primum principium alio modo: veluti quatenus est primum efficiens non refertur ad se, quatenus est primus finis. Vnde patet, etsi datur res vna, ad quam referatur omnis ratio principiandi: non dari tamen rationem vnam ad quam omnis principiandi ratio referatur: quod tamen erat necesse vt principium diceretur analogú attributione. Quare etsi potest dici

Quo tamen pacto dici possit.

ana

analogum attributione secundum rem propter vnum primum secundum rem, ad quod referuntur omnia: non tamē analogū attributione secundum rationem, quod est esse simpliciter analogum attributione.

SED quærat aliquis, de quonam genere principiorum primo dicatur principium? Nam Auen-roïs in hoc caput existimat dici primum de principio finali, quod est intentione primum: Albertus verò ait dici primum de principio magnitudinis, supra quam fit motus.

QVAMVIS autem Iandunus, & alij recentiores facilè vtramque conciliant, quod Auen-roës loquutus sit de principio secundum rei naturam: Albertus autem secundum impositionē vocabuli: aliquid tamen addendum est, vt vtriusque sententia sit vera: Itaque dicendum: caussæ finali, non simpliciter, sed inter ea, quæ non solùm principia sunt, sed etiam caussæ, conuenire primo principij rationem, est enim caussa finalis primum ac præcipuum caussarum genus. Verùm ante omnes caussandi rationes esse rationem principij perfectissimè producentis, quæ primæ, ac secundæ personæ in diuinis conuenit. Dicendum quoque nec principium magnitudinis simpliciter fuisse primo appellatum principium. Nihil enim ita est principium magnitudinis, vt finis etiam esse non possit, si ex parte opposita incipias: sed appellatum primo fuisse principium, quatenus ab eo incipit motus, vndecunque illud inchoëtur.

De quo genere principiorum primo dicatur principium.

Conciliatio Alberti cū Auen-Roë.

VTRVM PRINCIPIVM PRIVS DICATVR de Deo respectu diuinarum personarum quam creaturarum.

QVÆSTIO VI.

Quo pacto principium prius dicatur respectu diuinarum personarum.

SECTIO I.

ED quæstio est: Num principium prius conueniat Deo respectu diuinarum personarum, quàm creaturarum? Quod enim non prius ei conueniat respectu diuinarum personarum, ex his probatur.

Pars negans probatur.

PRIMVM, quia esse productiuum diuinæ personæ non dicit perfectionem, aut saltē non addit essentiæ quicquam perfectionis, quam tamen dicit, & quidem infinitam, esse totale productiuum creaturæ.

Prima Ratio.

DEINDE, quia esse productiuum creaturæ est commune omnibus personis, esse autem productiuum personæ diuinæ est proprium quibusdam: At communia priora sunt propriis, etiam in diuinis, virtute saltem, & nostro intelligendi modo.

Secunda Ratio.

TERTIO, quia Deus non dicitur principium diuinæ personæ, nisi per potentiam productiuam: at potentia dicitur de Deo propriè respectu creaturarum, impropriè verò respectu diuinæ personæ: id

Tertia Ratio.

quod duabus rationibus patet. Prior est, quia potentia quatenus potentia dicitur respectu alius, quatenus aliud est, vt patet ex hoc ipso libro cap. 12. vna autem persona diuina non est simpliciter aliud ab alia, licet sit aliud suppositum. Posterior: quia potentia diuina respectu creaturarum, cum sit omnipotentia, comprehendit omnem potentiam propriè dictam, alioqui iam non esset omnipotentia, nec tamen comprehendit potentiam productiuam diuinæ personæ: iã enim tertia persona in diuinis non esset omnipotens, quia nullam producit: imò nec secunda, quia non producit primam. Atque hanc sententiam probat Durandus in 1. Sent. d. 29. q. 1. *Text. 17.*

Pars affirmãs suadetur.

QVOD verò prius illi conueniat respectu diuinarum personarum ex eo primùm ostenditur, quia esse principium diuinæ personæ dicitur de Deo ab æterno, creaturæ auté ex tempore. Deinde, quia principium diuinæ personæ dicitur de Deo naturaliter, creaturæ autem liberè. Loquor autem de principio actu, siue principiante, non de principio potentia, siue principiatiuo. Tertio, quia esse id, vnde aliquid procedit, perfectius dicitur de eo, vnde illud perfectius procedit: perfectius autem procedit vna persona diuina ab alia, quàm quæuis creatura à Creatore, cum illa procedat in vnitate eiusdem naturæ singularis, hæc in sola vnitate analogica, atque adeo infinitæ distantiæ. Vnde est illud Pauli loquentis de æterno Patre: *Ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur.* Significat enim his verbis productionem filij à Patre esse perfectissimam principiandi rationem, & cui primo principiandi ratio conueniat. *ad Ephes. 3.*

Approbatio, & explicatio posterioris sententiæ.

HANC posteriorem sententiam amplectuntur nonnulli D. Thomæ sectatores, nobisque magis placet dummodo contrahatur ad illud tantùm principiandi genus, quod est per productionem, quod tamen explicationis gratia dictum sit. Nam cùm hoc modo tantùm conueniat Deo esse principium respectu diuinarum personarum (sub audi autem & principium ordinis earum: cùm hoc principij genus sequatur cætera principiorum genera vt ex supra dictis intelliges) in hoc solo potest fieri proposita comparatio. Nulla enim diuina persona potest loco, aut tempore, aut natura, aut cognitione, præcedere eam, quam producit. Vnde fit, vt nec detur finis, nec exemplar in productionibus diuinarum personarum, ac multo minus, aut materia, aut efficiens, siue ex nihilo, siue ex aliquo, vt subiecto: præcedunt enim productiones illæ omnem rationem caussandi, & quæcunque alio modo principiandi, quam per productionem siue originem. Nam de fine ac exẽplari, de quibus dubiũ aliquod esse posset, ex eo res probatur, quia semper finis vt Durandus rectè argumentatur, importat preeminentiam bonitatis, non semper quidem respectu intendentis finem, sed eius quo finis acquiritur: quæ præeminentia non datur in diuinis respectu diuinarum productionum. Exemplar verò non est necessarium ad productionem rei, nisi vbi producens debet producere aliquid certæ, ac circumscriptæ essentiæ, cuiusmodi non est persona diuina. Quocirca neque vnquam Patres productionis diuinarum personarum exemplar vllum posuerunt, sed tantùm creaturarum. Ita

D. Thom. 1. Sent d. 29. q. 1. art. 2. & 1. p. q. 83. artic. 3. & q. 43. art. 6. Caieta. iisdem in locis primæ partis.

Num diuinarum processionum detur finis aut exemplar.

Capr. 1. Sent. d. 29. Idem tenet Alber. Mag. in 1. d. 29. art. 2. Richard. ibid. q. 2. Argen. ibidem. q. vnica & alij.

Loco citato.

fit:

sit, vt quæstio de solo principio productiuo intelligi possit, quod iam rectè ostensum est priùs conuenire Deo respectu diuinarum personarum, quàm creaturarum: cùm interim alia omnia principiorum genera, non dicantur de Deo, nisi respectu creaturarum, vt patet ex eorum proprietatibus, vt ex prioritate loci, temporis, naturæ, & perfectionis.

D.Tho. 1. di. 29. q. 1. arti. 2. & Capr. ibidem q. 1.

Producere an dicat perfectionem.

AD primum ergo partis oppositæ argumentum dicendum est, etsi esse productiuum creaturæ dicit perfectionem: tamen ipsum producere creaturam, quod est esse actu principium, nihil perfectionis dicere, quod ad diuinam essentiam pertineat. Productio enim creaturæ in ipsa creatura est. Productio autem diuinæ personæ dicit quidem perfectionem essentiæ, verum non aliam à perfectione personæ productæ.

Ad secundũ. Communia an priora propriis.

AD secundum mutato verbo *productiui* in *producentis*, dicendum est, communia quæ non necessariò conueniunt, sed contingenter, aut liberè, non esse priora propriis necessario conuenientibus: quo pacto non est priùs hominem moueri, quàm esse rationis participem, aut disciplinæ capacem: at producere creaturam, & si commune est omnibus personis, esse tamen non necessarium, sed liberum.

Ad tertium. Potentia propriè dicta productiua. Aristotelis definitio potētiæ non valet in mysterio Trinitatis.

AD tertium dicendum, potentiam productiuam non solùm propriè, sed etiam propriissimè dici de potentia productiua diuinæ personæ: quod patet ex actu producendi perfectissimo, qui ei respondet in diuinis. Prior autẽ probatio minoris facilè refellitur. Aristoteles enim, quia non putauit dari posse adeò perfectam productionem, vt productum esset eiusdem numero naturæ cum producente, definiuit potentiam actiuam per respectum ad aliud: quo fit vt definitio ab eo tradita non sit vsurpanda in hac materia, præsertim cùm ne omnẽ quidem potentiam actiuam creaturæ in ea complexus sit, sed eam solam quæ supponit subiectiuum in quod agat. Posteriori verò probationi hunc in modum occurrendum: omnipotentiam non complecti omne genus potentiæ, etiam propriè dictæ, quia non complectitur potentiam passiuam: sed complecti omnem ac solam potentiam productiuam alicuius essentiæ, quæ sola potentia est essentialis diuinæ naturæ: ita tamen vt nomine productiuæ intelligas etiam oppositam destructiuam, vt ita loquar.

Omnipotētia quas potētias complectatur.

Dilutio quorumdam obiectorum.

SECTIO II.

Prior obiectio contra prædicta.

VERVM contra assertam conclusionẽ sic obiici potest. Si principium producens primo diceretur de principio producente diuinam personam, & de cæteris attributione ad ipsum, esset haud dubiè tale principiũ producens causa cæterorum principiorum producentium (id enim quod est primum in vnoquoque genere, est causa cæterorum, vt Aristo. docet consentientibus omnibus Philosophis) at hoc fieri nequit, tũ quia omnis causalitas Dei respectu creaturæ est communis omnibus personis diuinis, quibus tamen non est commune producere diuinam personam: tùm etiam, quia Deus, quatenus producit creaturam, non potest habere causam, tum denique quia cùm in diuinis sint plura principia producentia

centia respectu diuinarum personarum, & alterum prius origine altero, alterum esset causa alterius, quod fieri nequit: Ergo principium producens non potest primò dici de principio producente diuinam personam.

Posterior obiectio. POTEST etiam hunc in modum obiici. Si in Deo non esset personarum distinctio, vt Philosophi putarunt: esset Deus primum principium productiuum, vt refertur ad creaturas: at personalia in diuinis nihil impediunt communia, ergo nihil obstat personarum distinctio, quominus principium productiuum primò dicatur de Deo comparatione creaturarum.

Solut. prioris. HÆC tamen nihil obstant. Namq; ad priorem obiectionem negata propositione dicendum est, pronunciatum illud: *quod est primum in vnoquoque genere, esse causam caeterorum*, in iis tantùm esse intelligendum, quæ distinguuntur secūdum essentiam, quo pacto causa vniuersè ab effectu distinguitur: at hoc modo diuinæ personæ, neque intersese, neque à communi essentia distinguuntur.

FATEOR, D. Thomam sæpè, & alios plerosque Theologos affirmare productionem diuinarum personarum esse exemplar, & habere caussalitatem in productione creaturarum, verùm impropriè id dicitur, tum quia ratio causandi causæ exemplaris in productione creaturarum debet esse communis toti Trinitati, tum quia debet esse finita, & limitata: quemadmodum & ipsa creaturarū productio. Sensus ergo eius pronunciati est: productionem diuinarum personarum cùm sit infinitè perfecta, esse quodammodo exemplarem causam productionis creaturarum: quia etsi illam creaturæ in producendo imitantur, deficiunt tamen infinitè ab eius producendi ratione. *D. Tho. 1. dist. 29. q. 1. artic. 2. & 5. p. q. 45. arti. 6.* *Productio diuinarum personarum vt sit exemplar.*

Posterioris. AD posteriorem obiectionem dicendum si in Deo non esset personarum distinctio, fore, vt deesset in vniuerso perfecta omninò productio: nempe rei nullo modo dissimilis producenti: quæ enim Deus producit extra se infinitè deficiunt à diuinæ naturæ similitudine, quæ autē creaturæ producunt, non possunt esse similiora producentibus, quàm secundum infimam speciē, aut etiam secundum intensionē vel extensionem formæ specificæ producentis. Nam secundum gradum indiuidualem, nullum productum creatum potest esse eiusdē omninò rationis cum producente. Concessa igitur priori propositione, ad posteriorem dicendum est: personalem distinctionem nō impedire ea, quæ re vera communi essentiæ conueniunt, sed impedire (si ita dici potest) id, quod essentiæ conueniret, si nō esset in personis distinctis.

Principiorum productiuorū ordo. ITAQVE principium productiuum primo dicitur de Patre in diuinis, qui est principium non de principio, vt loquuntur Theologi, deinde de Filio, qui est principium de principio: quia, quod cùm Patre simul sit principium spiritus sancti, id habet à Patre, quemadmodum & essentiam. Tertio loco dicitur de Deo respectu creaturarum, quas ex nihilo facit: quia perfectius producuntur, quam quæ ex materia supposita. Quarto de Deo respectu creaturarum, quas producit ex materia simul cum causis secundis. Quinto de creaturis producentibus respectu earum, quas producunt, siue illas æquiuocè producāt, *Ita magister Sent. in 1. d. 20. ex Aug. lib. 4. de Tri. c. 30. & communiter Theologi.* *Productio æquiuoca & vniuoca qua ex parte sint perfectiores.*

quæ

quæ productio perfectior est ratione caussalitatis, minorisue dependentiæ producentis: siue vniuocè, quæ productio est perfectior ex parte similitudinis producti cum producente.

NVM PRINCIPIVM LATIVS pateat, quàm caussa.

QVÆSTIO VII.

Quod latius pateat.

SECTIO I.

ETSI autem, ex iis, quæ dicta sunt liquido constat principium latius patere quàm caussam: quia tamen id hoc loco per se tractari solet, paucis colligenda sunt discrimina inter caussam & principium, vt ex iis maior principij amplitudo euidentius appareat: tum respondendum ad nonnulla, quæ pro reciprocatione caussę cum principio afferri possunt. Principium & caussa hoc primum differunt inter sese, quod omnis vera caussa est ens, quemadmodum & omne id, quod est verè caussatum: non omne autem principium est ens, quemadmodum neque omne principiatum, vt patet in priuatione, & in spatio extra Cœlum.

D.Tho.1.dis. 29.q.1.artic. 2.& 5 p.q. 45.art.6.

Discrimina principij, & caussæ.

DIFFERVNT deinde, quod semper caussa est aliud ab effectu, hoc est, essentiæ diuersæ numero, principium autem nō necessariò est diuersæ numero essentiæ ab eo, cuius est principium, potest enim esse vel eiusdem numero essentiæ, vt in diuinis personis: vel saltem non diuersæ, vt in iis principiis, quæ non habent rationem entis.

DIFFERVNT tertio, quod ab omni caussa habet aliquod esse id cuius est caussa: non item ab omni principio, id cuius est principium: quod item patet in priuatione formæ, & in generatione ipsa cuius priuatio est principium: priuatio enim, vt nullum esse haber, ita nullum dare potest.

DIFFERVNT quarto, quòd ab omni caussa pendet modo aliquo in suo esse, id cuius est caussa (quod plus est, quàm habere esse ab illo) non item ab omni principio id cuius est principium, quod in superióribus exemplis cerni potest.

POSTREMO differunt (mittamus enim alia, si quæ sunt discrimina) quod omnis caussa est prior natura suo effectu, non item omne principium eo, cuius est principium: quod etiam patet in personis diuinis producente, & producta, in priuatione formæ, ac generatione: & aliis plerisq;. Non proposuimus hoc discrimen eo pacto, quo à nonnullis proponi solet. Vt nimirum caussa omnis dicatur prior suo effectu, non item omne principium eo, cuius est principium, quamuis semper inter vtrumque sit ordo, quia nunquam datur ordo sine prioritate, cùm potius nihil aliud sit, duo quælibet esse ordinata inter se, quàm vnum esse prius, alterum posterius aliquo prioritatis

...a magister ...ent.in 1.d. ...e. ex Aug. ...b.4. de Tri. ...30.& communiter Theo...

Reÿcitur modus quorundam discrimē hoc proponentium.

modo, vt ex ſupradictis patet. Ita perſpicuum eſt, principium latius patere, quàm cauſſam, quæ eſt, D. Tho. Alexandri, Alberti, Commentatoris, imo & omniũ communis ſententia hoc loco, & aliis pleriſq; *Quæſtio.3. ſect.3. D.Thom.2. p.q.33.art.1. Aue -r. col. 4.*

Dilutio quorundam obiectorum.

SECTIO II.

Prima obiectio.

ED præſto eſt quod quis obiiciat. Ariſtoteles enim 4. lib. huius operis cap.2. ſcribit, Ens, & vnum mutuo ſe ſequi vt principium, & cauſſam: ergo eius ſententia non latius patet principium, quàm cauſſa. *Text. 3.*

HVIC obiectioni ſunt qui reſpondeant principium & cauſſam reciprocari in creaturis: quod tamen nec videtur eſſe de mente Ariſtotelis nec verum eſt, cùm & punctus ſit principium lineæ, & priuatio principium mutationis: nec ſint earum cauſſæ. Non deſunt etiam, qui occurrant, vtendum eſſe eo loco regula illa tradita in libris priorum. Exempla non proponi, quaſi ita res habeat, ſed vt id, de quo agitur, intelligatur: Vnde eſt illud apud Dialecticos, *exemplorum non requiritur veritas.* Sed cùm non neceſſe ſit, vt hac in re ad id præſidij confugiamus, aliter reſpondendum eſt. *Argen.1. d. 29. Primo libro Priorum cap. 39.*

Solutio.

ITAQVE dicendum, quemadmodum & loco citato ſcripſimus, cauſſam in exemplo illo ſumi populariter, non philoſophicè, quod ſæpe fit apud Ariſtotelem, præſertim extra eum locum, in quo de re ex inſtituto agit. Sumitur enim quatenus complectitur ea, quæ requiruntur, licet non ſint veræ cauſſæ: quo pacto occaſio, conditiones ſine quibus non, & alia pleraque vulgò dicuntur cauſſæ. Hoc autem modo ne ipſa quidem priuatio formæ introducendæ à nomine cauſſæ interdum excluditur, vt apud eundẽ 12. lib. huius operis c.2. Imo verò & apud Græcos prima perſona in diuinis cauſſa dicitur ſecundæ, & vtraquæ cauſſa tertiæ, vt apud Damaſcenum lib.1. Orthodoxæ fidei, c.8. & 11. à quo tamen vſu Latini abhorrent, vt D. Tho. docet. 1. p.q. 33. art.1. Quod diſcrimen Græcæ, ac Latinæ Eccleſiæ expoſuit Florentina Synodus in literis ſanctæ vnionis. *Id quod, inquit, ſancti Doctores, & patres dicunt, ex patre per filium procedere ſpiritum ſanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc ſignificent, filium quoq; eſſe ſecundum Græcos quidẽ cauſſam, ſecundum Latinos verò principium ſubſiſtentiæ ſpiritus ſancti, ſicut & Patrem.* Quanquam verò Auguſtinus videri poteſt Græcorum in hac re loquendi conſuetudinem vſurpaſſe in lib. 73. quæſtionum cum ait, Deum ſuæ ſempiternæ ſapientiæ cauſſam eſſe ſempiternam, quaſi dixerit ſempiternum eſſe principium productiuum, non eſt tamen neceſſe. Nam & in 7. de Trinitate. Sic loquitur, de Patre. *Quod eſt cauſſa illi vt ſit, eſt cauſſa vt ſapiens ſit*, vbi nomen cauſſæ pro ratione ſumit, non pro principio producente, quod Græci veram cauſſam appellant, niſi loquatur negatiuè, vt ſit ſenſus, Quemadmodum non habet cauſſam vt ſit, ita neque vt ſapiens ſit: quale eſt illud Hieronymi ad cap.3. Epiſt. ad Epheſios, *ſui origo eſt, ſuaq; cauſſa ſubſiſtentiæ:* loquitur autem de Deo abſolutè. Liberius nomine authoris pro principij producentis vtuntur Latini, vt Hilarius in 4. de Trinitate, cum ait, Patrem *4. lib. cap.3. & lib.1. cap. 7. q.1. ſect. 5. Cauſſa populari acceptione quid ſignificet. Tex. 12. Cauſſa Græcis Theologis quàm latè pateat. Seſſ. vltim. Quæſtio.15. vt habetur tom.4. Cap.1. Authoris nomen in diuinis, vſurpandum potius quàm principij.*

Vide etiam eundem Hilarium lib. 2. de Trinit. & lib. 4.

trem in diuinis authorem esse filij: quod etsi negat D. Thom. in 1. Sen-d. 29. q. 1. art. 1. vsurpari posse in filio respectu spiritus sancti: propterea quod authoris nomen significare videatur principium non de principio: ipse tamen Hilarius in vtraque persona nomine authoris vtitur 2. lib. eiusdem operis, cum ait, à Patre & filio authoribus confitendum esse spiritum sanctum.

AT obiiciat aliquis Arist. in hoc ipso loco, in quo de principiis ex instituto agit, planè asserere sub finem capitis tot modis dici caussam, quot principium, ergo non dubium esse, quin sentiat æquè latè patere caussam, atque principium. Si enim putaret latius patere principium, non minus falsò diceret, tot modis dici caussam quot principium, quàm si affirmaret, tot esse homines quot animalia. *Secunda obiectio.*

AD hanc obiectionem sunt, qui eodem modo respondendum velint: latè nimirum accipi nomen caussæ. Verum hæc responsio non solum ex eo absurda est, quod vbi de principio, & caussa distinctè agitur, non debet caussa cum principio confundi: sed etiam ex eo vel maximè, quod non efficit, quominus probatio Aristotelis sit ineptissima. Nam etsi demus caussam latè hoc loco accipi: quis tamen ferat hãc consequentiam: omnes caussæ sunt principia: Igitur tot modis dicũtur caussæ, quot principia: perinde enim hoc est ac si probates, tot esse homines, quot animalia: quia omnes homines sunt animalia.

DICENDVM igitur, illud *tot modis dici caussas, quot principia*, negatiuè intelligendum est, quasi dictum sit, non pluribus modis: quo pacto perspicuum est nihil esse vitij in probatione. Vel respondendũ (tametsi eodem redit) cùm dicitur, *omnes enim caussæ principia sunt*, non reddi rationem præcedentis pronũciati: sed exponi, quo pacto intelligendum sit, quasi dicat Arist. Quippe omnes causæ principia sunt. *Solutio.*

TERTIO sic obiici potest, principium, & principiatum sunt correlatiua: at principiatum æquè latè patet atque causatum (propterea enim dici solet, nullam personam diuinam esse principiatam, ne intelligatur causata) igitur æquè latè patet causa, atque principium. *Tertia obiectio.*

AD hanc obiectionem dicendum, etsi Græci non verentur admittere in diuinis personam productã esse principiatam, vt D. Thom. refert. 1. p. q. 33. artic. 1. quod more suo concedant esse causatam: Latinos tamen, quia negant esse causatam, meritò negare principiatam esse, ac proinde maiorem propositionem, quicquid de minore dicendum sit, non quòd nomen principiati non posset accipi vt correlatiuum principij: sed quia sonat causatũ aliquid, quod in diuinis non admittimus. Itaque & si quis contendat & principiatum nihil aliud significare, quàm quod habet principium, quemadmodum causatum, id quod habet causam: tamen quia non solum abstinendum est à verbis, quæ efficiunt orationem falsam, sed etiam ab iis, quæ falsam efficere videntur, præsertim in diuinis: negandum est simpliciter, principium, & principiatũ esse correlatiua, nisi in rebus creatis. Quare simpliciter dicẽdum est, proprium principij correlatiuum, non esse principiatum, sed id cuius est principium: quo pacto hactenus locuti sumus. Ita nihil conficit obiectio. *Solutio.* *Principiatum non est correlatiuum principij.* *A quibus verbis abstinendum.*

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Quot modis caussæ dicantur.

CAVSSA a *autem vno modo.* Exponit quot modis dicantur caussæ: primúmque varia caussarum genera percurrit: deinde reuocat omnia ad quatuor vulgata: postremo agit de modis caussarum. Cur autem Aristoteles in hac caussarum explicatione nihil adiungendum putauit iis, quæ secundo Physicorum de caussis dixerat, sed potius ea ipsa, quæ scripserat cap. 3. eius libri, in hunc locum transtulit, hæc potissimum, ratio fuit: quia cum in rebus naturalibus, quàm in Mathematicis, & Metaphysicis manifestius reperiantur omnia caussarum genera, facilè ex hac caussarum naturaliũ explicatione omnium caussarum in commune cognitio colligi potest. De qua re primo libro huius operis satis disseruimus.

Cap. 7. q. 1. Sect. 2.

Cap. 3. ad tex. 27.

Materia caussarum infima & intima.

DESCRIBIT igitur primum Aristoteles materiam, quia est omnium caussarum infinita. Addi potest ea ratio Alberti, quia est omnium intima: vt Aristoteles procedat hoc loco à caussis magis intrinsecis, ad minus intrinsecas. Nulla enim materia, inquit, potest esse extrinseca effectui, cum tamen aliqua forma illi extrinseca sit nempe exẽplaris. De cæteris res perspicua est.

ΚΕΦ. Β'.

Hoc loco. *Tex. 2.*

Αἴτιον a δὲ λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον, ἐξ b οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος· οἷον ὁ χαλκὸς τοῦ ἀνδριάντος, καὶ ὁ ἄργυρος τῆς φιάλης, καὶ c τὰ τούτων γένη. ἄλλον d δὲ, τὸ εἶδος καὶ τὸ παράδειγμα. τοῦτο e δ' ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι, καὶ τὰ τούτων γένη· οἷον τοῦ διὰ πασῶν. τὰ

Quæ à definitione materiæ reiiciantur.

b *Id ex quo insito.* Cum dicitur *id ex quo aliquid fit*, reiicitur primum finis, quia est vltimus in executione, & propter quem res fit, non ex quo fit. Reiicitur deinde efficiens, quia effectus non propriè fit ex efficiente, sed ab efficiente: tamẽ si impropriè nonnunquam ex efficiente fieri dicitur, sumpto, *Ex* pro *Ab*: aut certè ratione partis, quo pacto dicimus filium esse ex parentibus genitum, quia ex parte decisa ex parentibus. Tum reiicitur exemplar, quia res, quæ fit, non fit ex exemplari, sed ad exemplar. Item forma intrinseca, quia id ex quo aliquid fieri dicitur, si propriè loquendum est, eiusmodi esse debet, vt non sit id, quod rem absoluit, & perficit, sed quod præcedit absolutionem, si non tempore (quod est in omni propriè dicta effectione substantiæ necessarium) certè ratione, & natura. Itaque propriè dicere possumus rem naturalem constare ex huiusmodi forma, non item fieri ex illa. Cum autem dicitur *insito* reiici solent priuatio & contrarium, quia hæc, & si præcedunt absolutionem, perfectionémque rei, vt effectus dici possit ex eis fieri, non tamen manent in compositione rei factæ, tametsi contrarium reiici potuit per verbum *fit*, quo significatur effectio per se: Neque enim res naturalis dicitur fieri per se ex contrario, sed ex priuatione, & materia: ex hac quidem, vt parte, ex illa, vt termino à quo incipit effectio.

Alexandri expositio reiicitur.

CREDIT Alexander per hanc eandem particulam reiiciendum esse efficiens, vt hac ratione per præcedentem reiici non possit, quòd principium efficiens dictũ sit in capite superiori, esse id, *ex quo aliquid fit, ita vt non insit.* Sed cum Aristoteles non dixerit eo loco *ex quo aliquid fit* sed *vnde aliquid fit* quod latius patet, & efficiẽti optime congruit: non est cur Alexandri sententiam admittamus. cõsule vtroque loco Græcum contextum. Ex his patet non rectè exponi à Simplicio definitionem hanc ad secundum Physicorum, cum ait ex aliquo fieri idem esse hoc loco, atque fieri ex re mutationem subeunte, seu, quod idem est, ex subiecto mutato: si enim hoc pacto intelligenda essent verba proposita, superuacaneum esset addere verbum *insito* ad excludendam priuationem, aut etiam, si placet, contrarium. Est enim perspicuum, rem, quæ fit, non fieri ex his mutationem subeuntibus.

Simplicius refellitur.

An cæli materia: & materia secunda in hac definitione contineantur.

Cap. 3. comment. 28.

Si quis autem roget, num in definitione hac comprehendatur materia Cœli? dicendum est non comprehendi: quia verbum *fit* in hac definitione sumitur ab Aristotele, pro fieri per transmutationem, quemadmodum in ea, quæ traditur extremo

mo

Text.82. mo capite primi Phyſ. quo genere effectionis. Cœlum fieri nequit. Si tamen verbo *fit*, intelligas quamlibet affectionem, etiam impropriè dictam, comprehendetur vtique: verum præter institutum Aristotelis.

SI PETAS, Num comprehendatur materia secunda: respondendum est, si nihil quidem addatur, re vera comprehendi. Quod si adiungas verbum *primo* quod ex definitione principij tertio modo ſumpti tradita capite ſuperiori repeti poteſt, ſola prima comprehendetur: Nec tamen præter rem erunt exempla æris, & argenti, quia verbum *vt* non erit ſumendum hoc loco quemadmodum nec in aliis pleriſque ſumitur, quatenus ſignificat proprietatem, ſed quatenus ſimilitudinem. *Quæ ſunt æris genera.*

Ita D.Tho. in hunc locum lect. 2. & Alex. Aphrod. com. 3. c *Horumque genera.* Genera æris, & argenti, non ſunt aqua, aut terra, aut quiduis aliud, in quod hæc (etiam de ſententia veterum naturalium) reſoluantur, quo pacto quidam exponunt Aristotelem, ſed metallum minerale, miſtum, & cætera ſuperiora. Additum eſt autem hoc ab Aristotele, vt ſignificaretur diſcrimen materiæ propinquæ, ac remotæ, quod meritò etiam mox facit informis. Nam quorum propriæ, ac per ſe cauſſæ ſunt ſpecies, eorum etiam ſunt propriæ, ac per ſe cauſſæ illarum genera, tametſi remotè.

CAPVT II.

Text.2.

AVSS A a autem vno modo dicitur id ex quo b inſito aliquid fit, vt æs ſtatuæ, & argentum phyalæ, horúmque c genera. d Alio forma, & exemplar. Hæc e autem eſt ratio quidditatis horum genera: veluti eius concentus, qui διὰ πασῶν dicitur, duo

d *Alio modo forma.* Explicat formalē cauſſam, quam duobus nominibus formæ, & exēplaris appellat. Nū autem vtroque vocabulo idem ſignificare velit, quæſtio eſt. Græci authores volunt vtroque ſignificari formam inhærentem, quam explicationis cauſſa, Alexander hoc loco ait, vocari exemplar, quia ab agente expetatur. Verùm non eſt ratio hæc cauſſæ exemplaris, ſed finalis. Idem ſecundo Phyſicorum teſte a Simplicio docet, ideò formam appellari exemplar, quia agens efficit ſimile ſibi ſecundum formam, qua agit, vt quaſi imitatione illius agat, atque eadem videtur eſſe ſententia Themiſtij, & Philoponi eodem loco: Simplicius adiūgit, idcirco fortaſſe formam naturalem appellari exemplar, quia eſt exemplar quoddam artis, hoc eſt artificioſæ formæ: hinc enim dicimus artem naturam imitari. *Cauſſa formalis explicatio.*

Alexan. Aphrod. hoc loco, & aliy.
a *Com. 23.*

SED cum exemplar habeat veram, & per ſe, ſibíque peculiarem cauſſandi rationem nec tantùm reſpectu effectorum artis, ſed etiam naturæ (omnia enim opera naturæ ab arte diuina pendent) non eſt cur ſuſpicemur, Aristotelem obiter meminiſſe hoc loco exemplaris, neque illud inter cauſſas numerare voluiſſe. Quare cùm ratio cauſſandi quę exemplaris propria eſt, non pertineat ad rationem materialis cauſſæ, vt eſt perſpicuum, nec verò ad efficientis vt Scotus credit, nóſque verum non eſſe oſtendimus ad caput ſeptimum primi b libri, nec denique ad rationem finalis, quod patet ex iis, quæ ad eum locum explicata ſunt: potius dicendum eſt cum D. Thoma hoc c loco, nomine formæ ſignificari formam intrinſecā ſiue inhærentem rei quæ fit, & cuius acceſſione, res abſoluitur, nomine autem exemplaris formam extrinſecam, cuius imitatione agens operatur. Idem quod D. Tho. ſentit Alenſis hoc loco ex Boëtio in libro de Trinitate. Cuius eam quoque ſententiam refert. Formam internam, quia minus principalis eſt, magis appellandam imaginem, quàm formam. Aduerte tamen non eſſe nouum quod Alenſis affert artem in exemplum formæ exemplaris: ſæpè enim exemplar apud veteres vocatur ars, quod ſit obiectum artis. *Exemplar ad quam cauſſam ſpectet.* *Qua ratione exemplar dicitur ars.*

Scotus 1.d. 36. q. vnica §. contra iſta.
b *Quaſt. 1. ſect. 5.*
c *Lect. 2.*
Libr. 1. de Trin. cap. 3.

e *Hæc autem eſt ratio quidditatis horum genera.* Quaſi dicat hæc autem cauſſa, ſiue hoc cauſſæ genus, quod eſt forma in commune, internámque, & externam complectitur, eſt ratio quidditatis. Dicitur autem interna forma ratio quidditatis, quia quidditatem rei eiuſque definitionem abſoluit, & ab aliis diſtinguit. Externa autem, quia eſt quaſi typus quidam illius, vnde & prototypa, principaliſque ratio appellatur, ex quibus facilè erit cætera omnia à ratione cauſſarum formalium excludere. *Cur forma appelletur ratio quidditatis.*

f *Duo ad vnum.* Hoc eſt, dupla proportio: continet enim vox inferior duplum ſuperioris octo quaſi gradibus ab ea diſtantis. Eodem pacto cum dicitur *ac omnino numerus* intellige numeralem proportionem: neque enim forma concentus eſt numerus ipſe, ſed proportio numeralis.

g *Et partes quæ in ratione.* Intellige partes, quę inſunt in ratione obiectiua, ſeu (quod idem eſt) in obiecto definitionis, neque omnes tamen, ſed genus & differentiam, quæ in recto & intrinſecus de re dicuntur, ne partes integrantes, aut materiam ipſam complectaris. Verum hæ partes non per ſe, ſed reductiuè ponuntur in hoc genere cauſſæ, vt poſt dicetur.

Cauſſa efficiens quid ſit.

h *Præterea id vnde.* Exponit quid ſit cauſſa efficiens, quo loco potiùs eſt vſus nomine mutationis, quàm motus, vt generationem, & corruptionem complecteretur. Addit autem *aut quietis*, quod D. Tho. rectè interpretatur, *aut etiam quietis* quia eorum, quæ mutationi ſubſunt, quædam, Ariſtotelis ſententia, perpetuò mouentur, neque vt quieſcant, ſed in eo quod mouentur perfectionem ſuam poſitam habent, vt Sol, Luna, &c. Quædam interdum mouentur, interdum quieſcunt, & ideo mouentur, vt quieſcant: veluti elementa: mouentur enim, vt locum aſſequantur, quo adepto moueri deſinũt. Hoc autẽ modo quies veram, realem & per ſe cauſſam efficiẽtem habet, quemadmodum & motus: imò etiam verius quàm motus, qui ad talem quietem ordinatur. Neque enim hoc loco ſumenda eſt quies vt meta priuatio motus, ſed pro adeptione formæ, quæ per motum acquiritur. Quod ſi genera omnia agentium complecti vis, loco *mutationis* pone *actionis.*

Quis per adeptionẽ formæ.

CVM igitur cauſſa efficiens dicitur id, vnde principium mutationis, aut quietis exiſtit, id eſt, à quo mutatio, aut etiam quies re ipſa, ſeu (quod dici ſolet) ſecundum executionem prouenit cætera omnia cauſſarum genera perſpicuè excluduntur: etiam finalis: à fine enim non prouenit motus ſecundum executionem, ſed ſecundum intentionem, propoſitumve agentis. Additur *primum* vt excludantur inſtrumenta, quæ etſi poſſunt eſſe cauſſæ per ſe efficientes, non tamen ſunt principales, & quibus affectio attribuatur, quæ tamen ſolæ hæc loco meritò explicantur.

τὰ f δύο πρὸς ἕν, καὶ ὅλως ὁ ἀριθμός. καὶ g τὰ μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ. ἔτι, h ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη, ἢ τῆς ἠρεμήσεως: οἷον i ὁ βουλεύσας αἴτιος, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ τέκνου, καὶ ὅλως τὸ ποιοῦν τοῦ ποιουμένου, καὶ τὸ μεταβλητικὸν τοῦ μεταβάλλοντος. ἔτι k ὡς τὸ τέλος. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ οὗ ἕνεκα, οἷον τοῦ περιπατεῖν ἡ ὑγίεια. διὰ τί γὰρ περιπατεῖ: φαμὲν, ἵνα ὑγιαίνῃ, καὶ εἰπόντες οὕτως, οἰόμεθα ἀποδεδωκέναι τὸ αἴτιον: καὶ l ὅσα δὴ κινήσαντος ἄλλου μεταξὺ, γίνεται τοῦ τέλους, οἷον τῆς ὑγιείας, ἡ ἰσχνασία, ἢ ἡ κάθαρσις, ἢ τὰ φάρμακα, ἢ τὰ ὄργανα. πάντα γὰρ ταῦτα τοῦ τέλους ἕνεκά ἐστι: διαφέρει δὲ ἀλλήλων ὡς ὄντα, τὰ μὲν ὡς ὄργανα, τὰ δὲ ὡς ἔργα. τὰ m μὲν οὖν αἴτια σχεδὸν τοσαυταχῶς λέγεται. *Hoc loco lect.*

Καὶ n συμβαίνει δὲ, πολλαχῶς λεγομένων τῶν αἰτίων, καὶ πολλὰ τοῦ αὐτοῦ αἴτια εἶναι οὐ κατὰ συμβεβηκός: οἷον τοῦ ἀνδριάντος, καὶ ἡ ἀνδριαντοποιητικὴ, καὶ ὁ χαλκὸς οὐ καθ' ἕτερόν τι ἀλλ' ᾗ ἀνδριάς, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς ὕλη, τὸ δ' ὡς ὅθεν ἡ κίνησις καὶ

Efficientium genera quatuor.

i *Vt is, qui conſilium.* Quatuor efficientium genera innuit Ariſtoteles his exemplis proponendis: Primum eorum, quæ agunt per intellectum: Alterum eorum quę ſolius naturæ impulſu: Tertium eorum, quæ rem non exiſtentem efficiunt: Quartum eorum quæ mouent exiſtentem, aut in ea aliquid agunt. Tametſi priora duo quaſi ſpecialia ſub duobus poſterioribus comprehenduntur.

Cauſſa finalis definitio.

k *Inſuper vt finis.* Externum cauſſæ genus adhibet, quod finem dicimus. Eſt autem id cuius gratia aliquid fit, veluti ſanitas, cuius comparandæ, aut conſeruandæ gratia deambulamus. Et quoniam omnis cauſſa principium eſt, finis autem non videtur eſſe principium, ſed opponi principio (vnde nec apud veteres naturales inter principia numerabatur, vt eſt in primo libro dictum, nec capite ſuperiore inter ſeptem illa principiorum genera connumeratus eſt) probat Ariſtoteles finem

Cap. 6. text. 10. nem esse caussam, quia reddatur ad quæstionem, qua quæritur, cur, siue ob quam caussam aliquid fiat: Vnde efficitur, vt non modo sit principium à quo aliquid pendeat, sed etiam primum in intentione, vt appellari solet. *Finis est principium à quo & ad quem.*

l *Et quæcunque alio.* Docet ea etiam posse appellari fines præcedentium, quæ fiunt inter finem, id est, inter ipsum agens, & finem: quo pacto attenuatio est finis purgationis, purgatio medicamentorum, & medicamenta instrumentorum, quibus conficiuntur, aut porriguntur, &c. Nam cum hæc omnia sint, ac fiant gratia sanitatis, & ordinem habeant inter se propinquioris, & remotioris respectu illius, quæcunque propinquiora illi fuerint, erunt fines præcedentium. Atque hoc modo supplenda est probatio, ne alioqui videatur præter rem. Aduerte autem meritò sic intelligendum esse Aristotelem quasi dicat *quæcunque inter ipsum & finem fiunt* non *sar.* autem *quæcunque inter ipsum & finem interiecta sunt*, in quam sententiam Perionius hunc locum vertit: quia non omnia, quæ reperiuntur inter agens & finem, sunt etiam fines: siquidem nec intentio finis nec mediorum electio dicuntur fines, & tamen omnia, quæ inter agens, & finem verè ac propriè fiunt, fines appellari possunt. *Media vt dicantur fines. Argyr. Bes. & vetus trãslatio habent (fiunt.)*

duo f ad vnum, at omninò numerus. Et g partes, quæ in ratione insunt. Præterea h id, vnde primum mutationis, aut quietis principium existit: quo pacto est caussa is, qui consilium dedit, & pater filij, & vno nomine id, quod efficit eius, quod efficitur, & quod mutandi vim habet, eius, quod mutatur. Insuper k vt finis. Hac est verò est, id cuius gratia, quo pacto valetudo est caussa deambulationis. Cur enim deambulat? dicimus, vt valeat: quo pacto cùm diximus, caussam nos reddidisse arbitramur. Et quæcunque l mouent alio inter finem fiunt, vt inter sanitatem attenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut instrumenta. Hæc enim omnia finis sunt gratia: differunt autem inter se, quod alia, vt instrumenta sunt, alia vt opera. Caussæ m igitur tot ferè modis dicuntur.

Ac cum n caussæ multis dicantur modis, illud euenit, vt multa sint non per accidens caussæ rei eiusdem: vt statuæ, & ars statuariæ, & æs non per aliud quicquam, sed quatenus statua est: tametsi non eodē modo, sed alterum vt materia, alterū vt vnde existit motus. Illud

Hoc loco comment. 4.

Quicquid enim fit, est verè, ac propriè finis, saltē eius actionis per quam fit.

m *Caussæ igitur.* Ait *tot ferè modis*, non quia plura caussarum genera esse suspicetur: sed quia cum inter caussas allatas retulisset nō solum principales, sed etiam nōnullas, vt dicā reductitias, cuiusmodi fines sunt ea omnia, quę propriè inter agēs & finem fiunt, vt proximè dictum est: nō omnes tamē hactenus enumerauit. Omisit enim in explicatione caussæ efficientis instrumēta, & in aliis quibusdā generibus alias, de quibus paulo inferiùs mētionem faciet. Alexander tamen putat dictū esse *ferè tot* propter caussas per accidēs, de quibus adhuc non est facta mentio Diuus Thomas credit dictum id esse propter modos caussarum, qui extrema parte capitis explicabuntur: aut quia caussarū genera hactenus explicata, non eadem ratione omnibus inueniuntur.

Hoc loco lect. 2.

n *Ac cum caussæ.* Tradit tria quædam, quæ eueniunt ex caussarum multiplici natura. Quorum primum est, multas interdum esse eiusdem rei caussas, non modo accidens (id enim luce clarius erat, eùm plurima, imo etiam infinita vnicuique caussæ, imo etiam vnicuique rei accidant, vt habes 4. cap. libri quarti) sed etiam per se. Ac de fine quidem, & efficiente res perspicua est: omnis enim effectus vtramque sibi necessariò vendicat: qui si fit vt forma per se subsistens, & completa, his tantum duabus contentus erit, si verò forma informans, aut materia, habebit vtique rres, forma quidem, finalem, efficientem, & suo modo materialem: materia verò finalem, efficientem, & suo modo formalem. Quod si fuerit compositum ex materia, & forma, iam habebit omnes quatuor. Verum illud aduerte, nullum effectum esse, qui plures caussas habeat eiusdem generis, modo illæ sint totales, & eiusdem ordinis. Nam de particularibus, diuersorum ordinum, non dubia res est. De qua re separatim agetur luculentius. *Quæ ex caussarum multitudine oriantur.* *Text. 12.* *Quæst. 14. huius cap.* *Idem effectus quo pacto plures caussas habeat.*

o Illud

Caussæ sibi inuicē caussæ. o *Illud item.* Alterum est, caussas diuersorum generum inter se comparatas posse vicissim alias aliarum esse caussas, vt exercitationem corporis, bonæ habitudinis, & hanc vicissim illius. Quod exemplum ad caussam efficientem, & finalem spectat. Idem suo modo euenit in materia, & forma, si inter se conferantur, quod tamen in eodem caussarum genere accidere non potest. Verùm & hæc seorsum tractanda sunt.

Idem contrariorū caussa esse potest. p *Idem quoque &c.* Tertium est, idem contrariorum caussam esse posse, quo pacto Gubernator nauis, qui præsentia sua illius salutis caussa est, euersionis caussa erit, si absit, modo tamen adesse teneatur, possitque præsentia sua, & industria nauē seruare. Habet tamen & hoc pronūciatum nonnihil difficultatis, propter quam inferiꝰ discutiēdū est. c

καὶ o ἀλλήλων αἴτια· οἷον, τὸ πονεῖν τῆς εὐεξίας, καὶ αὕτη τοῦ πονεῖν, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς τέλος, τὸ δ' ὡς ἀρχὴ κινήσεως. ἔτι p δὲ ταὐτὸ ἐνίοτε τῶν ἐναντίων ἐστίν. ὃ γὰρ παρὸν αἴτιον τουδί, τοῦτ' ἀπὸν αἰτιώμεθα ἐνίοτε τοῦ ἐναντίου: οἷον τὴν ἀπουσίαν τοῦ κυβερνήτου τῆς ἀνατροπῆς τοῦ πλοίου, οὗ ἦν ἡ παρουσία αἰτία τῆς σωτηρίας. ἄμφω δὲ καὶ ἡ παρουσία καὶ ἡ στέρησις αἴτια ὡς κινοῦντα. *c Quæst. 16. huius cap.*

Ἅπαντα q δὲ τὰ νῦν εἰρημένα αἴτια, εἰς τέτταρας τρόπους πίπτει τοὺς φανερωτάτους. τὰ r μὲν γὰρ στοιχεῖα τῶν συλλαβῶν καὶ ἡ ὕλη τῶν σκευαστῶν, καὶ τὸ πῦρ, καὶ ἡ γῆ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῶν σωμάτων, καὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου, καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ συμπεράσματος, ὡς τὸ ἐξ οὗ αἴτια ἐστι. τούτων ſ δὲ τὰ μὲν ὡς τὸ ὑποκείμενον, οἷον τὰ μέρη: τὰ δὲ, ὡς τὸ τί ἦν εἶναι τό, τε ὅλον, καὶ ἡ σύνθεσις. καὶ τὸ εἶδος, τὸ δὲ t σπέρμα, καὶ ὁ ἰατρὸς, καὶ ὁ βουλεύσας, καὶ ὅλως τὸ ποιοῦν, πάντα ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς, ἢ στάσεως, τὰ u δ' ἄλλα, ὡς τὸ τέλος καὶ τἀγαθὸν τῶν ἄλλων τὸ γὰρ οὗ ἕνεκα βέλτιστον καὶ τέλος τῶν ἄλλων ἐθέλει εἶναι. διαφερέτω δὲ μηδὲν αὐτὸ εἰπεῖν ἢ ἀγαθὸν, ἢ φαινόμενον ἀγαθόν. τὰ μὲν οὖν αἴτια, τοσαῦτά ἐστι τῷ εἴδει.

Τρόποι x δὲ τῶν αἰτίων, ἀριθμῷ μὲν εἰσι πολλοί, κεφαλαιούμενοι δὲ καὶ οὗτοι, ἐλάττους, λέγεται γὰρ αἴτια πολλαχῶς καὶ αὐτῶν τῶν ὁμοειδῶν προτέρως καὶ ὑστέρως ἄλλο: οἷον, ὑγιείας ὁ ἰατρὸς καὶ τεχνίτης, καὶ τοῦ διὰ πασῶν, τὸ διπλάσιον καὶ ἀριθμὸς, καὶ ἀεὶ τὰ περιέχοντα ὁτιοῦν τῶν καθ' ἕκαστα. ἔτι y

Ad quatuor caussarū genera referuntur omnia. q *Omnes antē.* Reuocat omnia, quæ in caussas retulerat, ad quatuor vulgata caussarū genera, quæ meritò hoc loco appellat modos apertissimos, quod supponantur à cæteris modis omnibus, de quibus inferiùs erit sermo: vnde & essentiales modi appellari possunt, & paulo inferiùs distinguūtur à cęteris, tāquam species à modis specierum. Itaque omnes caussæ in his quatuor, generibus ponuntur, siue per se, ac propriè, siue impropriè, ac reductitiè.

Literæ in materia sunt idē quæ res naturales, & elementa, partes integrantes, & sumptiones. r *Nam, &c.* In genere materiali caussę ponuntur litterę respectu syllabarum, quia vocales quodāmodo informant consonātes, cùm eis sonum tribuāt: cōsonātes enim sine vocalibus sibilare quidē, aut stridere possunt, sonare autē non possunt. Res item naturales respectu eorū, quæ arte conficiuntur, quia sunt materia, subiectave, in qua forma per artē introducitur. Elementa verò respectu mistorum corporum, quia virtute manent sub eorum formis Partes integrantes, siue continuæ quantitatis, siue discretæ sint, respectu totius integri, quia totum integrum ex iis componitur, & in eas resoluitur, tametsi sæpissimè absque earū totiusve alteratione. Denique suppositiones, siue *D. Thom. hic lect. 3.* sumptiones respectu conclusionis, quia conclusio constat ex maiori, & minori extremo copularis per formam verbalis copulæ: maius enim, & minus extremum, ex maiori & minori sumptione desumuntur. Quod si vis probandi sumptionum spectetur ad caussam potiùs efficientem, quàm materialem pertinebunt.

Quæ pertineant ad formam. ſ *Horum, &c.* Quia in propositis exēplis non tātum cernitur materia, sed etiam suo modo forma, non alia exempla formarum adiicienda putauit Aristoteles. Itaque vocat formam quidditatem, eique triplicem quasi speciem subiicit, totū compositionem,

positionem, & peculiari ratione dictam formam. Totum appellari id, quod ex partibus integrantibus constat non copulatis tamen, sed ordine dispositis, quo pacto exercitus, & respublica dicuntur tota quædam, retento communi nomine totius quasi proprio propter imperfectionem eorum totalitatis, vtiturque nomine totius pro totalitatis, siue integritatis, vt rectè Alexander aliique authores volunt. Compositionem vocat totalitatem eius, quod constat partibus integrãtibus, non modò ordine dispositis, sed copulatis etiam inter se ob quam formam dicimus domum non solum esse totum quippiam, sed etiam compositum quoddam. Formam peculiari ratione dictam nominat, tum eam, quæ propriè dicitur forma, vt animam: tum etiam speciem, naturamuè quamlibet vniuersalem quæ Plat. sententia (vt Arist. ait) ponebatur separata à rebus sensibilibus.

Aphrod. hoc loco.

a 2. Phy. com ment. 3.

Illud o itē, vt caussæ sibi sint: veluti labor bonæ habitudinis, & hæc laboris: nō tamen modo eodē, sed alterū vt finis, alterū vt motus principiū. Idē p quoque interdū contrariorū caussa est. Quod enim cū adest, huius rei est caussa, id, si absit, cōtrarij caussa esse interdū querimur, vt gubernatoris absentiam euersionis nauis: cuius præsentia caussa erat salutis. Verum vtraque, & præsentia, & priuatio caussæ sunt, vt mouentes. Omnes q autē caussæ, quæ nunc expositæ sunt, in quatuor modos incidunt apertissimos. Nā r & elemēta syllabarū & materia eorū, quæ opificio constāt & ignis, terra, cæteráque huiusmodi omnia corporum, & partes totius, & suppositiones conclusionis, caussæ sunt, vt id, ex quo. Horū ſ autē quædam sunt vt subiectū, veluti partes: alia, vt quidditas: totum inquā, & cōpositio, & forma. Semē t verò, Medicus, & qui cōsiliū dedit, ac omnino efficiens, omnia caussæ sunt, vnde principiū est motus, aut status. Cætera u autē vt finis, bonūque aliorū. Id. n. cuius gratia, optimum finisque cæterorū esse vult. Interest autē nihil, bonūne illud dicatur, an quod bonū apparet. Ac caussæ quidē tot sunt specie. Modi x autem caussarum numero quidē multi sunt: veriùm, & hi, si in capita redigantur, pauciores erunt. Multis enim modis caussæ dicuntur: & earum ipsarum, quæ sunt speciei eiusdem, alia, quam alia prioris, & posterioris rationem habet: quo pacto bonæ valetudinis caussæ sunt Medicus & atque artifex & eius cōcentus, quia διὰ πασῶν dicitur, duplum, at numerus: semperque ea, quæ cōtinēt cuiusque singularis, ... Præterea

t *Semen.* Existimat Simplicius innuere Aristo. vicissim caussæ in his exēplis tria efficiētiū genera. Vnū eorū, quæ per seipsa non attingūt effectū, cuiusmodi est is, qui consilium dat. Alterum eorū, quæ per seipsa operando faciunt, cuiusmodi est artifex. Tertium eorū quæ non principalia agentia, sed media inter agens, & materiā, quo pacto semē efficiēs, quatenus vim agendi habet instrumētariam, tametsi ad materiā pertinere potest quatenus sui mutatione subit formam geniti. Forsitā quoque nomine seminis significare voluit agētia p naturā: Medici autē agētia per artem: ac demum eius, qui consilium dedit, agentia ea, quę nec natura, nec arte, sed cōsilio agūt: vel seminis vocabulo caussas instrumētarias: Medici, ea agētia principalia, quæ ad vnū determinata sūt: eius autē, qui dedit consiliū, ea, quæ nō sunt ad vnū determinata.

Efficientium tria genera.

u *Cætera.* Sanitatē: & media ad sanitatē cōparādā de quibus supra mētionē fecerat (quatenus tamen ad præcedentia referuntur) ad caussam finalem pertinere docet: quod ita tamen intelligit, vt sanitas quidem simpliciter, media verò ad sanitatem quodammodo, siue secundum quid in finibus ponantur. Illud tamen addit, semper finem esse bonum quid, imo etiam optimum comparatione eorum, quæ in finem diriguntur, quatenus referuntur ad illum obtinendum: esse autem bonum, inquit, atque optimum si non re ipsa certè specie tenus. Nihil enim per se agit nisi alicuius veri boni, aut apparentis gratia: tametsi plurimi sint, qui per accidens alicuius mali caussa agant quatenus ei, quod bonum esse putant, malum esse accidit. Atque huiusmodi bonitas est fundamentum rationis caussandi huius caussæ, vt inferius patebit.

Quæ ad finem pertinent.

Finis bonum semper & optimum.

Omnis actio per se tendit in bonum.

x *Modi autem.* Agit de modis caussarum accidentariis, quos distinguit ab essentia

Causæ accidentariæ.

sentialibus, tanquam à speciebus caussarum: Species enim, aut quasi species caussarum, de quibus hactenus disseruit, sumuntur ex diuersis rationibus caussandi, in quibus caussarum, quatenus caussæ sunt, essentia continetur: modi autem accidentarij, de quibus nunc sermo instituitur, sumuntur ex diuersis quibusdam habitudinibus caussarum ad caussata, vt ait D. Thom. quæ quidem multæ, ac variæ sunt in quolibet caussarum genere, sed tamen ad pauca quædam capita rediguntur ab Arist. vt inferiùs patebit. Diuidit ergo primum caussas in eas, quarum aliæ priorum, aliæ posteriorum rationem habent, qui ordo non solum cernitur inter caussas diuersorum generum (habet enim finis rationem primæ caussæ efficiens, secundæ, forma, tertiæ, materia extremæ) sed etiam eiusdem generis. Quod tamen cùm duobus modis intelligi possit, vno in diuersis numero caussis, quo pacto respectu hominis geniti: Sol est prior caussa, homo autem generans posterior: altero, in vna & eadem numero secundum ordinem vniuersalis, & particularis, quo pacto artifex habet rationem prioris caussæ, respectu statuæ, statuarius autem posterioris. De solo posteriori modo loquitur Aristoteles. Quo pacto caussæ non tam dicuntur priores, & posteriores, quam habentes rationem priorum, & posteriorum, cum re vera non sint plures caussæ, sed vna & eadem concepta quodammodo vt plures. Atque hanc ob rem non dixit Aristoteles πρότερον καὶ ὕστερον ἄλλο ἄλλου, id est, aliam alia priorem, & posteriorem, sed προτέρως καὶ ὑστέρως ἄλλο ἄλλου: hoc est, aliam alia prius & posterius: quod nos interpretati sumus prioris rationem, & posterioris habentem.

1. Caussarum diuisio. *Hoc loco lectio 3.* *Ita D. Tho. hoc loco.*

2. Caussarum distributio.

y *Præterea.*] Alterã diuisionem caussarum addit in caussas per se & per accidẽs, subdiuidẽs simul caussas per accidens in vniuersales & particulares. Itémque in remotas & propinquas. Caussæ per se, quas paulò inferiùs propriè caussas appellat, sunt illæ, quæ secũdum naturas proprias, & non secundum aliquid quod eis accidat caussæ sunt, quo pacto statuarius caussa est statuæ. Caussæ per accidẽs, quas vocat accidentia, sunt aut ea, quæ accidunt caussis per se, aut ipsæ caussæ per se respectu eorum, quæ accidunt suis per se effectibus. Priori modo Polycletus est caussa statuæ, si accidat statuario vt sit Polycletus. Posteriori statuarius est caussa cãdidi, si accidat statuæ quam per se efficit, vt sit candida.

ἔτι y δ' ὡς τὸ συμβεβηκὸς καὶ τὰ τούτων γένη: οἷον, ἀνδριάντος, ἄλλως Πολύκλειτος, καὶ ἄλλως ἀνδριαντοποιός, ὅτι συμβέβηκε τῷ ἀνδριαντοποιῷ, Πολυκλείτῳ εἶναι, καὶ τὰ περιέχοντα δὲ τὸ συμβεβηκὸς οἷον ἄνθρωπος αἴτιος ἀνδριάντος, ἢ καὶ ὅλως ζῶον, ὅτι ὁ Πολύκλειτος ἄνθρωπος, ὁ δ' ἄνθρωπος, ζῶον, ἔστι δὲ καὶ τῶν συμβεβηκότων, ἄλλο ἄλλου πορρώτερον, καὶ ἐγγύτερον: οἷον, εἰ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ μουσικὸς αἴτιος λέγοιτο τοῦ ἀνδριάντος, ἀλλ' μὴ μόνον Πολύκλειτος ἢ ἄνθρωπος. παρὰ πάντα δὲ καὶ τὰ οἰκείως λεγόμενα καὶ τὰ κατὰ συμβεβηκὸς τὰ μὲν ὡς δυνάμενα λέγεται, τὰ δ' ὡς ἐνεργοῦντα: οἷον τοῦ οἰκοδομεῖσθαι, οἰκοδόμος ἢ οἰκοδομῶν οἰκοδόμος. ὁμοίως δὲ λεχθήσεται καὶ ἐφ' ὧν τὰ αἴτια, τοῖς εἰρημένοις: οἷον τοῦδε τοῦ ἀνδριάντος, ἢ ἀνδριάντος, ἢ ὅλως εἰκόνος: ἢ χαλκοῦ τοῦδε, ἢ χαλκοῦ, ἢ ὅλως ὕλης: καὶ ἐπὶ τῶν συμβεβηκότων ὡσαύτως ἔτι bb δὲ συμπλεκόμενα ταῦτα κἀκεῖνα λεχθήσεται: οἷον, οὐ Πολύκλειτος, οὐδὲ ἀνδριαντοποιὸς ἀλλὰ Πολύκλειτος ἀνδριαντοποιός. Ἀλλ'

GENERA caussarũ per accidens vocat Aristoteles quæcunque superiora etiamsi dicantur de pluribus solo numero, differentibus, quo pacto non tantùm animal, sed etiam hominem appellat genus Polycleti qui est caussa per accidens statuæ. Remotiores caussas per accidens, appellat eas, quæ aut minus, aut etiam nihil conferunt ad effectum per se. Propinquiores autem, quæ aliquid aut etiam plusquàm remotiores. Hoc pacto remotior caussa per accidens statuæ est albus & musicus, quàm siue Polycletus: siue homo: etenim nec album esse, nec musicum esse quicquam conferunt statuario ad statuam conficiendam. At Polycletus cum sit subiectum artis statuariæ eámque sustineat, aliquid confert, atque adeò plusquàm homo aut animal aliáue superiora genera quæ per Polycletum, & alia singularia subiecta artis

tis statuariæ efficiunt statuam.

SI quis autem quærat hoc loco cur homo dicatur caussa per accidens statuæ, statuæ, cùm non videatur accidere statuario, sed dici de eo per se (hæc enim videtur esse propositio per se, *statuarius est homo*. cùm sit necessaria) respondendum est, hominem non dici per se de statuario, neque hanc esse necessariam simpliciter, *statuarius est homo*, quia connexio extremorum est simpliciter contingens, licet sit necessaria ex hypothesi, nempe posita existentia subiecti, vt Dialectici volunt ad priorem librum prioris Analyticæ, vbi de conuersione propositionum agitur. *Cur homo dicatur caussa per accidens statuæ.*

AT obiiciat aliquis, non semper genera caussarum per accidens esse caussas per accidens: nam artifex est genus Musici, qui est caussa per accidens statuæ, Et tamen artifex non est, caussa per accidens statuæ, cùm sit per se caussa omnis artificiosi operis. Sed respondendum genera caussarum per accidens si conferantur cum effectis specialibus, esse caussas remotas, ac proinde ex caussis specialibus, quas sub se continent iudicandum esse, sintne per se, an per accidens. Quare si artifex conferatur cum statua, quemadmodum est per se caussa illius ratione statuarij: siue quatenus per differentiam statuarij contractus est ad eam speciem: ita est caussa per accidēs eiusdem ratione Musici, seu quatenus est effectus specialis, Musici differentia. *Hæc non est necessaria, statuarius est homo, nisi ex hypothesi.*

ILLVD etiam aduerte Aristotelem non expressè nominasse hoc loco caussas per se, sed ex oppositis caussis per accidens exemplóque statuarij intelligendas esso voluisse.

DEMVM aduerte restitutum etiam à nobis ex physicis illud τὰ τούτων pro ἄλλα τούτων, quod hic habent pleraque exemplaria: & illud ἄλλος Πολύκλειτος, &c. & ἄλλος Πολύκλειτος &c. quod corruptè habent omnia: & ex veteri manuscripto Cardinalis Syrleti verbum περιέχοντα, pro πρότερον.

Præterea y vt accidens, & horum genera: exempli caussa statuæ aliter caussa est Polycletus, aliter statuarius, quod accidat statuario, vt Polycletus sit. Ea etiam, quæ accidens continent: quo pacto homo caussa est statuæ, aut etiam omnino animal, quia Polycletus homo est, & homo animal. Est autem accidētiū aliud aliis remotius, & propinquius: vt si albus, & musicus caussæ statuæ dicantur, non autem solus Polycletus, aut homo. Præter z omnes autem & quæ propriè dicuntur, & quæ per accidens, aliæ vt potentes dicuntur, aliæ vt in actu, quo pacto ædificandi caussa ædificator est, aut ædificator ædificans. Æque aa aūt atque in iis, quæ exposita sunt, dicatur in iis quorū sūt caussæ, vt in hac statua, aut statua, aut omnino imagine: vel in hoc ære, aut ære, aut omnino materia: atque in accidentibus similiter. Præterea bb & hæc, & illa coniuncta dicentur, veluti, non Polycletus, nec statuarius, seu Polycletus statuarius.

Porrò

z *Præter omnes.*] Adiungit tertiam diuisionem caussarum in caussas secundū actum, & secundū potentiam. Caussæ secundum actum, dicuntur quæ actu caussant: vt ædificator ædificans: secundum potentiam verò non quę vim caussandi habere possunt, quo pacto is, qui nondum ædificandi arte præditus est vtcumque dici potest caussa effectiua domus: sed quæ vim caussandi iam habent, si actu non caussent, quo pacto ille idem comparata iam ædificandi arte, dicitur caussa domus, si nullam ædificet. *3. Caussarum dimsio.*

aa *Æque autem.*] Quibus modis diuiduntur caussæ, eisdem docet posse affecta diuidi, & omnino ea, quorum illæ sunt caussæ, etsi fortasse non sint illarum effecta: vt effecta statuarij: in statuam particularem, & vniuersalem, siue absolutè sumptam, & in imaginem, quæ latius patet, & subiecta figuræ in æs particulare & vniuersale, & omnino in materiam, quæ patet latissimè. Quod idem fieri potest in effectibus per accidens. *Effecta tot modis, quot caussa diuiduntur.*

Hoc etiam loco restituimus ex Physicis illud, ἢ ἀνδριάντος, pro ἢ ἀνδριάντος & ἢ χαλκοῦ, pro ἢ χαλκὸς, quod idem fecit Budæus in correctionibus suis exemplaris ad marginem, propria manu scriptis. *4. Caussarū diui[...]*

bb *Præterea & hæc.*] Tradit Aristoteles quartam diuisionem, in caussas coniun-

c[illegible]n sumptas, & diuisim, seu seorsim ac per se. Non loquitur autem de quomodocumque coniunctis, quæ modis plurimis copulari possunt, sed de complicatione caussarum per se, cum caussis per accidens, quo pacto caussæ coniunctę sunt totum, hoc, Polycletus statuarius, seorsim verò acceptæ, statuarius per se, & Polycletus per se. Atque etiam hoc loco vult Aristoteles ex coniunctis oppositum modum earũ, quæ seorsim sumuntur colligendum esse, nisi quod oppositis exemplis oppositum etiam modum declarat.

Ἀλλ' ὅμως γε ἅπαντά γε ταῦτά ἐστι τὸ μὲν πλῆθος ἕξ, λεγόμενα δὲ διχῶς, ἢ γὰρ ὡς τὸ καθ' ἕκαστον, ἢ ὡς τὸ γένος αὐτοῦ ἢ ὡς τὸ συμβεβηκὸς, ἢ ὡς τὸ γένος τοῦ συμβεβηκότος. ἢ ὡς συμπλεκόμενα ταῦτα, ἢ ἁπλῶς λεγόμενα: ἔτι ὡς ἐνεργοῦντα ἢ κατὰ δύναμιν. διαφέρει δὲ τοσοῦτον ὅτι τὰ μὲν ἐνεργοῦντα, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ἅμα ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐστὶν, αὐτά τε καὶ ὧν αἴτια: οἷον: ὅδε ὁ ἰατρεύων τῷδε τῷ ὑγιαζομένῳ: καὶ ὅδε ὁ οἰκοδόμος, τῷδε τῷ οἰκοδομουμένῳ, τὰ δὲ κατὰ δύναμιν, οὐκ ἀεί: φθείρεται γὰρ οὐχ ἅμα ἡ οἰκία, καὶ ὁ οἰκοδόμος,

Omnes caussarum modi ad duodecim capita reuocantur.

Porrò hæc. Etsi ex quatuor diuisionib. propositis octo mẽbra colliguntur quæ inuicem complicata duo de triginta conficiunt (vt ex vulgata comparationum regula perspicuum est) placuit tamen Aristoteli omissa diuisione tertia, sex præcipua membra ex reliquis tribus diuisionibus accipere: tùm eorum quodlibet per membra tertiæ, hoc est per actum & potentiam ducere; vt omnia essent duodecim. Atque hæc sunt capita illa

QVÆNAM SIT RATIO CAVSsandi materiæ.

QVÆSTIO I.

Quotuplex sit materia, Et quo pacto ad materiam primam cætera materiæ significata reuocentur.

SECTIO I.

Qua ratione hic de caussis disputetur.

Ic alter locus est, in quo Aristoteles de caussis vniuersè agit. Primò enim libro genera ipsarum caussarum inuestigauit, nunc singularum naturam explicat. Quare & nos cùm priori loco de inuentione materiæ primæ, & formæ substantialis, quæ Philosophis præcipuum exhibuit negotium, disputauerimus: de iis primum differemus hoc capite quæ ad caussandi rationem cujusque generis spectant quod in ea sita sit ipsa caussarũ quatenus caussæ sunt, natura & essentia. tum agemus de quibusdam quasi proprietatibus caussarum, quæ ex ipsa multiplici caussarum ratione nascuntur. Nam quæ de communicatione, ac diuisione caussæ hoc loco desiderari possunt, loco illo priori explicata sunt. Cùm autem nobis, vt Aristotelicum ordinem sequamur primum agendum sit de ratione caussandi materiæ, operæ pretium erit antè exponere, quot modis potissimum materia dicatur. *Cap. 3.* *Cap. 7.*

Materia quot modis dicatur.

Vide Auer. in paraphrasi Metap. tract. 1. cap. quid gratia.

DVPLEX est materia: prima vna: altera secunda. Materia prima est subiectum formæ substantialis, definitúrque ab Aristotele 1. Phys. cap. 9. a *Primum vniuscuiusque subiectum, ex quo aliquid fit eo pacto vt non per accidens insit.* Non complectitur tamen ea definitio materiam primam Cœli, nisi loco verbi, *fit*, subiicias verbum, *Constat*, Dicitur au-

tem

illa pauca, in quæ superius dictum est posse caussarum modos reuocari. Cur autem potissimum per actum, & potentiam reliqua duxerit, ea fortasse ratio fuit, quia vt ex caussa colligitur effectus, quæcunque tandem illa sit, plurimum interest in actune, an in potentia sumatur id quod ipse mox docet: Caussæ enim in actu, hoc est, quæ caussarum munere funguntur, simul sunt & non sunt cum effectis in actu, quod ipse in efficientibus exemplo Medici actu exercentis artem declarat. At caussæ in potētia, siue quæ non funguntur caussæ munere, non necessariò simul sunt & non sunt cum effectu, veluti ædificator cum ædificio. Nam & sæpè accidit, vt ædificator intereat saluo ædificio & contra ædificatore incolumi nonnunquam perit ædificium, vt alterum ex altero non necessariò colligatur. Hinc est quod cum scibile sit caussa scientiæ, nihil mirum sit si quadraturæ circuli, quæ scibilis potentia est scientia non habeatur. Addit autem, *& singulares*, quia caussare, quemadmodum & caussari primò conuenit singularibus, vt libro à primo diximus. Verum & hoc pronunciatum caussas in actu, & effecta in actu simul esse seorsum *b* expendendum est.

Porro c hec omnia numero quidem sex sunt, bifariam autem dicuntur. Aut enim vt res singularis, aut vt genus eius, aut vt accidens, aut vt accidentis genus, aut vt coniuncta hec, aut vt simpliciter dicta vsurpantur; & insuper vt actu aut potentia. Hoc autem interest, quod que in actu sunt, & singulares, simul ipse sunt, & non sunt cum iis, quorum sunt caussa, vt hic, qui edificat, cum hoc, quod edificatur. Qua verò potentia dicuntur, non semper; neque enim domus edificatórque simul intereunt.

a *Cap. 1. q. 9.*
b *Quæst. 17. & vltim. huius cap.*

---

a Text. 82.
Scot in 4. Sen. dist 11. qu. 3. Auicen. 1. lib. sufic. c. 2. & alij.

tem prima materia: tum quia forma substantialis, cui subiicitur est prima forma comparatione accidentariæ (tametsi hanc rationem non probabunt, qui falso existimāt composita etiam substantialia posse subiici formis substantialibus) tum præcipuè quia est primum subiectum, hoc est, non compositum ex alio priori subiecto, vt patet ex definitione tradita.

Materia cœli qua ratione sit in definitione materia.

MATERIA secunda est compositum substantiale quatenus est subiectum formæ accidentalis, Dicitur autem secunda, non quia est subiectum formæ accidentalis (isto enim modo Angelus, & animæ rationis participes, quia multis accidentibus subsunt, nomine etiam materiæ secundæ appellarentur, quod non est in vsu) sed quia est secundum subiectum: ex primo inquam subiecto compositum. Quamquam interdum sumitur materia secunda pro ipsa materia prima, quatenus dispositionibus quibusdam accidentalibus affecta est, vt pro humano corpore, quod est subiectum animæ.

Quid sit materia secūda.

Auicenna 1. lib. sua suffic. ca. 2. Ioannes de Gandauo lib. 2. Metaph. q. 1. & alij nonnulli.

ILLVD tamen animaduerte sæpe etiam materiam secundam pro composito substantiali sumptam dici subiectum formæ substantialis, vt cùm elementa dicuntur subesse formæ misti, & mistum ipsum subesse animæ. Verùm id aut dicitur ex sententia eorum, qui putant totum compositum substantiale posse subiici perfectiori formæ substantiali, quod non probamus (nam ne illud quidem concedimus in eadem ipsa materia prima dari posse ordine quodam plures formas substantiales, vt alij volunt) aut non est intelligendum formaliter, sed virtute. Neq; enim putamus elemēta manere formaliter in misto, aut mistum inanimatū in re animata, siue vt subiectū vltimæ formæ, siue aliò modo: sed virtute duntaxat, & efficacia, quod accidit in aliis ple-

Alia ratio materia secunda.

Elemēta non manent formaliter in misto.

risq; rebus, ex quibus aliæ gignũtur. Atq; in hoc sensũ dictum est à nobis c.2. secundi libri, plures materias secũdas in eadẽ re concedi posse. *Quæst. prim sect. 6.*

Quædam alia materiæ diuisio. DIVIDI etiam solet materia in materiam ex qua, in qua, & circa quam. Verùm hæc diuisio, si de materia propriè dicta intelligatur, non tam diuidit materias, quàm officia earum distinguit: quemadmodum diuisio illa differentiarum apud Porphyrium in diuisiuas, & constitutiuas potius distinguit cuiusque differẽtiæ officia, quàm differentias ipsas inter sese: quandoquidem eadem materia, vt ordine generationis rem exponamus, tria hæc obit munera, vt circa eam agens operetur, in ea insit forma, & vt ex ea constet compositum. *In Isagoge ca. de Differentia.*

Ad materiã primam quæ reuocentur. CVM igitur duplex dicatur materia, cùm prima, tum secunda, atque prima sit præcipua, in hoc genere caussæ, & quæ simpliciter materiæ nomine appellarur: ad eam merito reuocantur cætera omnia ad quæ materiæ nomẽ extenditur, quatenus materię rationẽ participant. Ita fit, vt ad eam primum reuocetur materia secũda, deinde quoduis aliud subiectum respectu accidentis, cui subest: tum genera respectu differentiarũ, quibus quodammodo informantur, vt habes apud Porphirium a in Isagoge. Ad hæc: partes integrantes respectu totius integri, vt Aristo. hoc b loco docet. Est enim totum integrum quasi forma, & perfectio partium, ex quibus constat, vt hoc etiam loco traditur. Reuocat item Aristoteles ad materiam definitum respectu partium definitionis, hoc est, generis & differentiæ, propterea quod res, quæ definitur, ex suo genere & differentia formaliter habet, vt sit huius vel illius essentia. Reuocari quoque possunt ad materiam indiuidua comparatione speciei, quia sunt infinita, at species, quia vnit omnia in eãdem naturam, ad formam pertinet. Ea etiam reuocantur ad materiã, quæ exemplaris imitatione fiunt, si eum exemplari conferantur: est enim exemplar, externa forma, quam illa imitantur. Reuocatur demum patiens cum agente collatum, & omnino quæuis res comparatione eius potentiæ, vel habitus, qui circa illam operatur, siue agendo, siue cognoscendo, siue appetendo, aut refutando. Quo pacto dicimus ligna esse materiam ignis: lutum figuli, commutationes iustitiæ: res naturales Physicæ: supernaturales Metaphysicæ: bona opera lætitiæ: mala pœnitentiæ. Quanquam id, circa quod potentia versatur qua ratione actionem transeuntem accipit, nihil differt à materia prima, aut secunda, aut quouis alio subiecto accidentium, quæ primum ad materiam reuocauimus. *a Cap. de Differentia. b Text. 3.*

Refutatio quarundam opinionum de ratione caussandi materiæ primæ.

SECTIO II.

Quid sit ratio caussandi, seu Caussalitas. HIS ita expositis, cùm ratio caussandi, quã recentiores caussalitatem appellant, nihil sit aliud, quàm id, quo caussa actu, ac formaliter caussat (quo pacto ratio caussandi agentis nõ est vis, qua agere potest, sed diei solet actio ipsa, qua actu formaliter agit, & à qua formaliter denominatur agens) non leuis est controuersia inter Philosophos de caussalitate materiæ primæ, de huius enim materiæ caussandi ratione potissimum agendum est.

Prima opinio SVNT qui velint rationem caussandi materiæ nihil esse aliud, quã *In hanc inclĩ* materiam

materiam esse partem potentialem compositi. Primum, quia materia dicitur caussa intrinseca, esse autem caussam intrinsecam distinctam à forma, nihil est aliud, quàm esse partem potentialem compositi: Deinde, quia effectus materiæ est compositum, quemadmodum & efficientis: neque enim forma fit, sed compositum vt lib. 7. cap. 8. a docet Aristoteles: at materia non aliter est caussa compositi, quam vt pars potentialis. Postremo, quia materia eius rei est caussa, cuius est principium, non est autem principium formæ: cum principia nõ sint ex sese: neque aliter potest esse principium compositi, nisi vt pars potentialis, & vt ita dicam fundamentalis in compositione. Ita videtur effici hanc solam caussandi rationem tribuendam esse materiæ, quod sit pars potentialis compositi.

[Margin: vat Ochã. 2. sent. quæst. 3. — de ratione caussandi materia prima. — 1. argum. 2. — a Text. 26. & 27. — 1. Phys. cap. 5. tex. 42.]

Hæc tamen sententia non placet aliis. Dicunt enim non vnam, sed duas necessariò ponendas esse rationes caussandi materiæ: altera respectu compositi, quæ iam dicta est, & generaliter conuenit materiæ: alteram respectu formarum, non omnium tamen, sed tantum earum, quæ educuntur è potentia materiæ: id quod hac ratione confirmant: Quia non solum composita, sed etiam huiusmodi formæ pendent ex materia tanquam ex caussa. Quænam verò sit hæc posterior caussandi ratio, si roges, dicunt esse nihil aliud, quàm conseruare formam, non effectiuè tamen, sed materialiter. Vnde fit, vt materia iure negetur esse caussa animæ rationis participis, cùm hæc sine materia propriam existentiam naturaliter retinere possit.

[Margin: Nonnulli recentiores. — Secunda opinio. — Ratio.]

Sed neque huiusmodi sententia rem prorsus attingit. Nam cum caussæ sibi inuicem sint caussæ: vt hoc c. affirmat Aristot. idq; omnes non solum de agente, & fine qui per actionem fit: sed etiam de materia & forma dictum intelligant: necesse est, vt quemadmodum forma aliquod modo est caussa materiæ, sic etiam materia aliquo modo sit caussa formæ. Quare si formæ, quæ non educuntur de potentia materiæ, sunt aliquomodo caussæ materiæ (sunt autem reuera, cùm illi dent aliquo esse) necesse est, vt materia quoque aliquo modo sit caussa illarum, Ita fit vt nulla sit ratio, cur ita presse sumẽda sit caussalitas materiæ, vt non aliquo modo extendatur ad animam rationis participẽ, & ad cæteras formas, quæ non educuntur è potentia materiæ.

[Margin: Tex. 2. & 2. Phys. tex. 30. — Impugnatio.]

Vera quæstionis explicatio.

Sectio III.

Dicendum est igitur vnã generalem caussandi rationẽ in materia non solùm assignari posse, sed etiam debere, eámque nihil esse aliud, quàm sustinere formam, quatenus exercet officium formæ (seu quod idem est) quoad informationem. Hæc assertio ex eo in primis probari potest; quia ratio caussandi nihil est aliud, quàm id per quod caussa actu ac formaliter caussat: nemo autem dixerit, materiam actu ac formaliter caussare per solam suam essentiam absolutè, quippe quæ si existeret sine forma (quod fieri posse lib. 8. patebit) nihil caussaret. Non etiam dicitur formaliter caussare per relationem caussæ: cum relatio caussæ in ratione caussandi fundetur. Cum igitur nihil relinquatur, quod ratio caussandi esse

[Margin: Assertio præcipua. — Prima ratio. — Secũda ratio.]

di esse possit, nisi susteritatio formæ quo ad informandi officium (hoc enim pacto omnis forma pendet à materia) efficitur, vt hæc ipsa dicenda sit ratio caussandi materiæ. Præterea, cum materia sit potentia quædam: ex ordine ad actum vendicare sibi debebit rationem caussandi, quemadmodum cæteræ potentiæ: cùm illa igitur sit potentia passiua, in eo consistere debet eius caussandi ratio, quod eius actus pendeat ab illa vt sustinente (neque enim aliter actus potest pendere à potentia passiua, vt passiua est) atqui nō omnis actus materiæ, quem formam appellamus, pēdet à materia, vt à qua sustineatur quoad existentiam, vt patet in forma humana: & tamen omnis forma pendet ab ea quoad informationem: igitur hoc ipsum est, in quo eius caussandi ratio consistit.

Tertia. POTEST quoque ex eo confirmari assertio, quia materia & forma mutuo se respiciunt vt docet Aristoteles 2. Phys. c. 2. atque adeo prius natura, quam respiciant compositum: quandoquidem compositum ex vtriusque coniunctione resultat: quare si materia, & forma sunt sibi inuicem caussæ, vt dictum est: certè rationes caussandi earum prius spectandæ sunt inter ipsas, quam respectu compositi: at ratio caussandi, quæ hoc pacto sumi potest ex parte materiæ nulla est alia, quàm sustinere formam quoad informationem: igitur hæc est communissima eius caussandi ratio. *Text. 26.*

Quarta. POTEST demùm asserrio confirmari ex definitione materiæ superiùs citata, in qua illud ante omnia de materia asseritur, quod sit primum subiectum: hoc enim satis declarat rationem caussandi materiæ primæ in eo consistere, quod sit primum subiectum. Quid autem quæso est aliud esse primum subiectum, quam esse quoddā quasi sustentaculum primæ formæ, hoc est substantialis, quatenus forma est? hinc enim fit, vt ex illa fiat, ac constet compositum substantiale, quod deinceps in definitione explicatur. *Sectio. 1.*

QVOD si quis contra hanc assertionem obiiciat, si ratio caussandi materiæ consistit in sustinenda forma quoad informationem, hoc *Obiectio.* absurdum planè sequi, materiam non minus esse caussam formæ hominis, quàm leonis: quandoquidem omnes formæ in hac re sunt pa- *Dilutio.* res: neganda est consequentia. Quamquam enim omnes formæ in eo sunt pares, quod pendent à subiecto quoad informationem, in hoc *Distinctio pro animæ nostræ immortalitate.* tamen est discrimen, quod omnes, quæ educuntur è potentia materiæ, pendent à subiecto, non modo quoad informationem, sed etiam quoad esse: quæ autem non educuntur, partim pendent quoad esse, vt quæ naturaliter existere non possunt extra subiectum: veluti forma cœli, & accidentia supernaturalia: partim non pendent: veluti forma humana, de qua re paulò inferius disputandum est.

Diluuntur argumenta aliarum opinionum. SECTIO IIII.

Solutio primi argumēti primæ opinionis. HINC nullo negotio dissolui possunt argumenta oppositarum opinionum: ac primum quidem illud, quo prima confirmabatur. Dicimus enim materiam per vnam, & eādem rationē caussandi, & sustinere formam quoad informandi officium, & esse partem internam compositi, verū eo ordine, vt prius natura sustineat formam,

quàm

quàm sit pars compositi, quod ex vtriusque coniunctione resultat. Itaque quemadmodum agens per vnam, & eandem actionem prius natura agit in materiam, quàm ex materia compositum, ita materia per vnicam subiectionem prius natura sustinet formam, quoad officium informandi, quàm cum ea constituat compositum.

AD secundam dicendum est effectum principalem materiæ esse compositum, quemadmodum & efficientis: quandoquidem ad constitutionem compositi vtriusque caussandi ratio dirigitur. Cæterum proximum, & immediatum effectum esse ipsam informationem, ad quam non solum forma, sed etiam materia concurrit, vt vera ac propria caussa in suo genere. Quod si quis obiiciat, solum compositum propriè fieri (id enim est, quod Aristoteles docet in loco citato) igitur materiã non propriè dici causam informationis, sed solius compositi: atque adeò rationem caussandi materiæ comparatione solius compositi sumendam esse. Occurrendum est negatione prioris consequentiæ. Nam si ea probanda esset, non rectè dicerent omnes philosophi, materiam esse veram ac propriam caussam generationis, siquidem nec generatio propriè fit, sed compositum. Non rectè quoque iidem dicerent finem esse veram & propriam caussam actionis, cùm actio non propriè fiat. Quamquam igitur informatio non propriè fiat, non continuò tamen negandum est materiam esse veram, & propriam illius causam. Latius enim patet *causare*, quàm *efficere*, vt sæpè *caussandi* verbum propriè vsurpari possit, vbi non propriè vsurpatur *efficiendi*.

Solutio secunda.

Obiectio.

Dilutio.

AD tertiam dicimus, materiã esse in vniuersum causam, & principium formæ, quoad informationem, deinde compositi: Argumentum verò illud nullam vim habere. Hæc duo sunt principia, ergo nullo modo pendent ex se inuicem. Quod enim ex definitione principiorum obiicitur nihil facit ad rem: forma enim, & materia nec fiunt nec constant ex se inuicem: quo pacto principia negantur fieri ex se inuicem vt patet ex iis, quæ ad primum caput diximus.

Tertia solutio.

AD argumentum verò secundæ opinionis dicendum, non solum formas, quæ è potentia materiæ educuntur: sed etiam eas quæ non educuntur, pendere ex materia quoad informandi munus. Quare hanc esse generalem rationem caussandi materiæ. Nec verò hinc effici materiam esse absolutè caussam omnis formæ substantialis, sed quoad informationem.

Solutio argumenti secundæ opinionis.

QVOD si quis obiiciat, qui fieri possit, vt aliquid pendeat à materia quæ ex se nullum habet esse. Dicendum est materiam non carere omni esse: habet enim proprium esse tum essentiæ, tum existentiæ puræ potentiæ debitum, à quo omnes formæ quoad informationem, & quædam earum cum omnibus compositis quoad esse pendere possunt.

Obiectio.

***

QVÆ SIT RATIO CAVSSANDI formæ.

QVÆSTIO II.

Quot modis dicatur forma.

SECTIO I.

X iis, quæ de ratione causandi materiæ dicta sunt facilè quiuis intelligat, quæ sit ratio caussandi formæ. Verùm vt luculentiùs id explicetur, exponēdum est priùs, quot modis potissimū dicatur forma eo excepto, quo nomen formæ pro specie, pulchritudinéve vsurpatur.

Dignitas exemplaris formæ. FORMA siue actus, siue perfectio) idem enim hæc omnia significant) duplex est, vna exemplaris, altera informans. Exemplaris est, quæ sui participata similitudine dat esse: informans, quæ per realem sui coniunctionem cum subiecto. Ac licet Plato, teste Alberto ad 2. Physic. solam exemplarem propriè formam esse dixit: quod informantem, siue receptam imaginem potiùs quàm formam appellandam existimauerit: nobis tamen reiecta Exemplari in librum septimum, de sola informāte & recepta cum Aristotele & hoc loco disserendum est. *Tract. 1. c. 2.*

Formæ informantis diuisio. FORMA informans bifariam diuiditur in substantialem & accidentalem. Substantialis est, qua substantiæ habent esse simpliciter, vt forma, qua leo est leo, & equus, equus. Accidentalis qua habent esse secundum quid, & adiectiuum, vt figura equi & leonis.

Quæ ad substantialem formam reducantur. AD substantialem formam reuocantur non tantum accidentales, sed multo etiam verius suo modo differentiæ omnes, quibus essentia rerum completur: itemq; totum integrum respectu partium integrantium: partes definitionis respectu definiti, hoc est, genus & differentia respectu speciei, & species ipsa respectu indiuiduorum, quæ exhibetur. Proinde sola ratio caussandi formæ substantialis explicanda est hoc loco, ex qua ad reliqua genera formarum informantium (seruata tamē proportione) deriuandæ sunt propriæ caussandi rationes: quemadmodum & rationes caussandi materiæ primæ ad reliqua genera materiæ. *Da qua forma agendum.*

Responsio ad quæstionem.

SECTIO II.

Prior assertio.

LLVD igitur certum sit, nō esse rationem caussandi formæ in eo positam, vt sit pars actualis compositi: forma enim, vt diximus, priùs natura materiam informat, quàm compositum resultet. Vnde patet nec ponendas esse in forma duas generales ac primas, caussandi rationes: vnam informandi siue actuandi materiam: alteram constituendi compositum, vt partem actualem, cùm ex actuatione nascatur compositio.

ERIT

ERIT ergo ratio caussandi formæ in eo sita, vt per seipsam actuet materiam, hoc est, per realem sui coniunctionem cum materia illi communicet aliquam perfectionem, atque adeo ipsius propriam: dixi: *seipsam, realemve sui coniunctionem*, vt excluderem formam exemplarem de cuius ratione caussandi non agimus hoc loco. Nam etsi principalis forma est, non tamen actuat per seipsam, realiq; sui coniunctione cùm rebus informatis, sed per participatas sui similitudines. Addidi: *perfectionem propriam ipsius formæ*, vt excluderem caussam efficientem immediatam, quę etsi reali coniunctione sui cum patiente aut effectu aliquam perfectionem illi communicat: non tamen illi communicat suam ipsius perfectionem: cum perficiat per induitam à se perfectionem, non perseipsam formaliter. *Assertio præcipua.*

SED contra propositam assertionem sic licet obiicere. Ex formis accidentalibus colligunt Philosophi à posteriori & quadam participationis similitudine quid de substantialibus sentiendum sit: at formas accidentales actuare subiecta nihil est aliud, quàm composita accidentalia constituere (idem enim est candorem, exempli causa actuare Cygnum, atque cum Cygno constituere Cygnum candidum) ergo si actuatio materiæ est ratio caussandi formę substantialis, negandum non erat propriam, & peculiarem eius caussandi rationem esse constitutionem compositi per modum perficientis, quam particulã subaudire oportebat.

AD hanc obiectionem dicendum: etsi formæ accidentales cum substantialibus in plerisque cóueniunt: tamen quoad caussandi rationem attinet non esse parem rationem in vtrisque. Nam ex formis accidentalibus cum subiecto coniunctis non resultat vlla vera essentia quæ sit ex vtroque composita, & sub vno aliquo vero genere collocetur: sed compositum ex vtroque, ratione accidentis ponitur sub genere aliquo accidentium, ratione autem subiecti, sub genere substantię, nihilque aliud est compositum accidentale, quam accidens, & subiectum inter se coniuncta. At ex formis substantialibus, & materia resultat vera essentia rei naturalis, quæ ponitur sub genere substantiæ corporeæ in prædicamento substantiæ: vnde necesse est fateri aliud esse compositum substantiale, aliud materiam & formam copulatas inter sese: quandoquidem compositum substantiale est tertium quid verè ac per se confectum ex vtraque, & ordine naturæ posterius coniunctione vtriusque, vt patebit ad finem libri septimi. Quamquam igitur in formis accidentalibus idem sit informare siue actuare materiam, & constituere compositum: tamen in substantialibus non idem est: sed actuatio præcedit natura compositionem. Item fit vt meritò dictum sit primam caussandi rationem, quę formæ tribuitur, se actuare materiam: tum quia hæc sola conuenit formis omnibus, tum etiam quia primo conuenit substantialibus, de quibus hoc loco propriè disseritur. *Dilutio.* *Discrimen formarũ substãtialium ab accidentalib. in caussando.* *Totum physicum distinguit à partibus vnitis.*

OBIICIAT quoque aliquis, non rectè dictum esse formam vna & cadem ratione caussandi actuare materiam, & constituere compositum, etsi prius natura actuat, quàm componat: Nam cum forma *Secunda obiectio.*

alia ratione respiciat materiam, vt actuans alia compositum, vt constituens, necesse videtur fateri, aliam rationem caussandi esse actuationem materiæ, aliam compositi constitutionem.

Sectione 3. VERVM ad hoc dicendum: rationem caussandi non esse relationem (vt superiore quæstione dictum) sed fundamentum relationis: vnum autem, & idem posse esse fundamentum diuersarum relationũ, quemadmodum eadem calefactio est fundamentum siue ratio fundandi relationem calefacientis, & calefacti. Actuatio igitur materiæ, qua etiam caussatur compositum, est vera, & propria, atque adeo vnica ratio caussandi formæ: tametsi ordine quodam duos effectus habeat in substantialibus: alterum materiam informatam esse alterum confectum & absolutum esse compositum. *Dilutio.*

VERVM quia dubitabit aliquis, vtrum materia nõ solum quoad informationem, sed etiam quoad esse pendeat à forma, & vicissim forma à materia, id è vestigio disquiramus: Hoc enim si verum est, alia quoque ratio caussandi in vtraque ponenda fuisse videbitur, quæ præcedat eam, quæ dicta est. Nam vt esse materiæ, & formæ præcedit natura coniunctionem ipsam inter se: ita ratio caussandi mutua inter ipsas quoad esse (si datur) debet natura præcedere mutuam harum caussandi rationem quoad informationem siue actuationem. *Occasio quæstionis sequentis.*

NVM MATERIA IN SVO ESSE PENdeat à forma, & vicissim forma à materia.

QVÆSTIO III.

De triplici sensu quæstionis, & quadruplici formarum genere.

SECTIO I.

SI esse formæ, ac materiæ sumatur pro esse aptitudinali, vt vocatur, id est pro esse essentiæ abstrahentis ab esse existentiæ, perspicuum est materiam pẽdere in suo esse à forma, & vicissim formam à materia: quandoquidem materia est essentialiter propensa ad formam, & forma ad materiam, ita vt quoad huiusmodi esse in diuerso genere caussæ mutuo se respiciant essentiali respectu quem transcendentem appellant: materia quidem formam vt causam suam formalẽ aptitudinalẽ: forma verò materiam vt causam suam materialẽ subiectiuam aptitudinalem tamen, nõ actualem. Atque hinc fit vt necessariò altera vicissim per alterã definiatur. Verùm hæc dependẽtia nihil est ad rem: Agimus enim hoc loco non de aptitudinali ratione causandi, sed de actuali, cui respondet actualis dependentia non aptitudinalis. *Quo pacto materia & forma mutuo ex se inuicem in suo esse pẽdeant.* *a D.Tho. 1.p. q.66.art.1. & de potentia.q.4.ar.1. Caie. de ente & essentia c. 5. Fer.3. contra gent.c.4. Capr. in 2.d. 13.q.1. Dur. 2.d.12.q.2. Aeg. ead. d. q.1.*

SVMPTO igitur esse pro esse actuali, quod etiam existentia dicitur, animaduertendum est duplicem esse sententiam de esse siue existentia materiæ & formæ, Sunt enim a qui velint, materiã ex sese nul- *Duplex sententia de esse actuali siue existentia.*

lam

a Scot. in 2. d. 12. q. 2. Greg. Arim. ea. d. q. 2. ar. 3. Gabriel ibi. q. 1. Ioan. Maior ead. distin. Ocham. in 2. 2. q. 7.

lam habere existentiam, sed existere per solam existentiam formæ. Alij dicunt a materiam habere propriam, & peculiarem existentiam distinctam ab existentia formæ, quorum sententiam magis approbandam esse ad librum octauum ostendemus.

Expositio quæstionis.

CVM ergo quæritur, num materia in suo esse pendeat à forma, & vicissim forma à materia, sensus est: Num materia in suo esse actuali distincto ab actuali esse formæ pendeat à forma, tanquam à vera causa talis esse, & vicissim forma in suo actuali esse pendeat à materia, siue in fieri tantùm, siue in conseruari tantùm, siue in fieri simul & conseruari: omnia enim hæc expendere oportebit. Dixi autem tanquam à vera caussa talis esse, quia dubitari etiam posset, num actuale esse materiæ pendeat à forma, & actuale esse formæ pendeat à materia, non tanquam à vera causa, sed tanquam à quodam concomitante, quo pacto res quæ gignuntur & intereunt pendent à loco, & tempore. Verùm hæc quæstio nihil esset ad rem: agimus enim de veris causis. Intelligedda quoque est quæstio spectato naturali rerum cursu. Nam nec dubium putamus, quin supernaturali Dei virtute materia possit existere sine forma. Neque vllus Catholicus Philosophus ambigit, quin formæ absolutè omnes diuina potestate sine subiecto cohærere in rerum natura possint, vt credimus euenire in accidentibus sacræ Eucharistiæ.

Quatuor genera formarum informantium.

VERVM vt proposita dubitatio dilucidius tractetur, animaduertendum est, quatuor intelligi posse genera formarum realiter informantium. Aliæ sunt substantiales separabiles, hoc est, quæ per seipsas cohærere in rerum natura possunt, cuius generis solam nouimus animam rationis participem. Aliæ substantiales inseparabiles, quæq; per seipsas in rerum natura cohærere nequeunt, siue incorruptibilium rerum sint formæ, vt cœlestium corporum: siue incorruptibilium vt equi, & leonis. Aliæ sunt accidentales naturales, vt calor igni, & intellectus Angelo: sumimos enim naturales non tantum pro accidentib. quæ naturaliter conueniunt rebus materialibus, sed etiam pro iis, quæ immaterialibus. Aliæ sunt accidentales supernaturales, quæ nulli rei siue materiali, siue immateriali naturaliter conuenire possunt, cuiusmodi est gratum esse Deo, & clara diuinæ naturæ contemplatio.

De dependentia materiæ à formis substantialibus, & vicissim formarum substantialium à materia.

SECTIO II.

Materiã naturaliter pendere à formis substantialibus.

HIS, ita explicatis dicendum est, materiam naturaliter pendere in suo esse actuali à formis substãtialibus, & in fieri & in cõseruari, siue cõferatur cum iis, quæ separari possunt, siue cũ iis, quę separari nequeũt. Cui⁹ rei hęc est generalis ratio: quia ea, quæ per sese naturaliter existere non possunt necessario indigent aliquo cuius vi & quasi adminiculo existant: materia verò cùm sit pura potentia, & ideo per sese nullam operationem habere valeat, non potest per se existere: esset enim otiosa, quod ne accidat, tot natura refugit. Cùm igitur omnis operatio materialis sit à for-

Ratio notanda.

ma informante, necessario efficitur, nullam materiã aut fieri, aut conseruare posse sine forma, nisi Deus peculiarem cócursum formæ suppleat in ea caussanda, & conseruanda. Ita pespicuum est omnem materiam naturaliter pendere à forma, & in fieri, & conseruari.

Obiectio. QVOD si quis obiiciat, vt materia operetur, ac proinde otiosa non sit, satis esse si qualitatem aliquam accidẽtalem habeat, qua operari possit, ergo non colligi hac ratione materiam in suo esse pendere à forma substantiali. *Solutio.* Respondendum est, ipsam quoq; accidentalem qualitatẽ naturaliter pendere in sua operatione, ac proinde in suo esse à forma substantiali, vt inferiùs patebit, quare satis esse concludere materiam pendere in suo esse à forma, vt ostensum sit pendere à forma substantiali. *Discrimen materiæ corruptibilium à materia incorruptibiliũ.* Hoc tamen est discrimen inter materiam corruptibilium & incorruptibilium, quod materia incorruptibilium vtroq; modo pendet ab vna, & eadem numero forma, cùm semper conseruetur ab ea sub qua creata est: materia verò corruptibilium etsi in fieri ab vna tantum numero pendet (neque enim creatur sub diuersis) tamen in conseruari non pendet ab vna numero, sed à toto genere: siquidem conseruatur adminiculo earum omnium, quæ in ipsa aliæ aliis succedunt. Quocirca miraculosa esset existentia materiæ sine forma, non solùm quia euenisset præter naturalem cursum existentiæ rerum, quo *An miraculũ sit creare materiam sine forma.* pacto miraculosi erant panes, ac pisces, quibus Christus dominus quinque hominum millia satiauit (potuissent enim alioqui fieri naturaliter, & multa eorum fragmenta naturaliter diu conseruata sunt) Sed etiam quia materia nec fieri, nec conseruari posset, nisi supplente Deo, concursũm formæ in caussando, vel conseruando eius actuale essẽ. Nec verò absurdum est, vnam; & eandem materiam conseruari à multis formis quarum aliæ aliis succedant: nam illud idem esse materiæ, quod suo modo caussatum est à forma prima, non minus conseruari potest à multis formis ordine succedentibus, quàm idem effectus generantis à multis conseruantibus in genere, caussæ efficientis quorum alia aliis succedant. Atque hæc de dependentia materiæ à formis substantialibus.

Aliam esse rationem de formis atque de materia, quoad conseruationem. DE ipsis autem formis alia ratio est: nã etsi omnes inseparabiles pendent à materia & in fieri & conseruari, neque vllo modo fieri possunt, aut conseruari sine materia, nisi supplente Deo concursum materiæ in sustinẽdo earum esse (in eo enim positam esse diximus rationem inseparabilium, vt inseparabiles sunt, vt naturaliter sine subiecto non existant) haud tamen repugnat separabilibus conseruari naturaliter sine materia. *An separabiles pendeãt in fieri à materia.* Sed num forma hominis, & si quæ aliæ separabiles à Deo produci possunt, pendeant à materia in fieri, quæstio est. Quod enim pendeant ea ratione suaderi potest, quia miraculum esset, si Deus crearet formam humanam sine materia. Quod autem non pendeant, ex eo probatur, quia cum huiusmodi formæ sint operatiuæ sine materia, ab illa nequaquam pendent in suo esse, quare neque in suo fieri, præsertim cùm fiant per creationem, ac proinde totum suum esse à creatore perfectè accipiant.

Responsio. DICENDVM igitur, has formas quodammodo quidẽ pendere in fieri

fieri à materia, simpliciter autem non pendere. Nam in informando pendent, in ipso autem suo esse non pendent. Ac miraculum quidem esset spectato ordine vniuersi, & propensione huiusmodi formarum ad materiam, si eas Deus sine materia produceret. Verum si earum esse spectetur, nihil id mirandum foret. Nam cùm materia ad earum esse concurrere non possit, non opus esset, vt Deus in earum productione concursum materiæ suppleret.

Prima obiectio. SVNT tamen quæ aliquis contra hæc obiiciat. Vnum est, qua ratione fieri possit, vt materia quoad suum esse pendeat à forma in fieri, & tamen à Deo creata sit? Videtur enim fieri non posse vt ad caussandum esse rei, quæ creatur, aliquid aliud concurrat præter Deum. Quod idem obiici potest non modo de formis cœlestium corporum, sed etiam elementorum, quæ & ipsæ initio mundi creatæ sunt. Quo enim pacto creatæ sunt à Deo si earum esse à materia quoque caussatum est.

Solutio. SED ad hoc dicẽdum, nihil esse incommodi si ad esse rerum, quæ creantur: aliquid aliud concurrat præter Deum, modo non concurrat in genere caussæ efficientis: cùm creaturæ ne instrumẽtaliter quidem (vt inferiùs patebit) ex nihilo producere aliquid possint. Nam & partes rerum, quæ initio creabantur, in ipso creationis momento concurrebant ad esse totius in genere causæ materialis, & homo sexto die formandus, iam tunc concurrebat ad idem esse in genere caussæ finalis. Quare nihil est absurdi, si & materiæ & formæ rerum simplicium creatæ sint à Deo in ipso mundi initio, & tamen materia concurrerit ad esse formarum, & forma ad esse materiæ.

Durã. in 4. 45 q. 1. Vide Capr. in 3. d. 5. q. 2. *Secunda obiectio.* ALTERVM est. Qua ratione Deus supplere possit concursum materiæ in caussando, aut conseruando esse formæ, & concursum formæ in caussando, aut conseruando esse materiæ, cùm Theologi omnes asserant, atque adeò ostendere videantur fieri non posse, vt Deus subeat vicem caussæ materialis, aut formæ informantis propter imperfectionem caussalitatis earum.

Solutio ex duplici officio materiæ, ac formæ in caussando. VERVM & hoc dubium haud difficilè dissoluetur, si animaduertatur in ratione caussandi materiæ duo reperiri, licet non respectu cuiusuis formæ, vnum quod sustineat esse formæ in informando, & (quod hinc sequitur) concurrat cum ea in constituendo composito: alterum, quod sustineat esse formæ simpliciter & absolutè. Similiter autem in ratione caussandi cuiuslibet formæ duo cerni: vnum, quod informet materiam, & ex consequenti cum ea constituat compositum: alterum quod concurrat ad aliquod esse actuale materiæ simpliciter, & absolutè sumptum. Quòd ergo dicunt Theologi Deum nec vicem caussæ materialis, nec formæ informantis subire posse, intelligendum est, quoad priora officia materiæ & formæ, in quibus su-*a Quæst. 1. & 2.* prà a diximus positas esse generales earum caussandi rationes, non quoad posteriora, quæ nõn cernuntur in materia respectu cuiuslibet formæ, neque in qualibet forma (vt accidentales quoque complectamur) respectu materiæ. Nam etsi priora officia imperfectionem important; posteriora tamen nihil imperfectionis afferunt. Vnde *Quo pacto Deus supplere nequeat vicem materiæ, ac formæ in caussando.*

perspi

perspicuum relinquitur id, quod dici solet, effecta materiæ, & formæ non posse præstari à Deo sine materia & forma, intelligendum esse quoad informationem, & (quæ ex ea sequitur) compositionem, non quoad esse materiæ, aut formæ simpliciter, & absolutè sumptum. Num autem Deus concursum materiæ, ac formæ supplere possit in solo genere causæ efficientis, an verò in ipso genere causæ materialis & formalis inferiùs patebit.

Tertia obiectio. TERTIVM est, cùm causæ conseruantes ad agentes meritò reduci soleant (conseruatio enim non videtur fieri, nisi agendo aliquid, aut remouendo contraria) nullam videri rationem, cur materia, quæ nullius est actiuitatis, formam conseruare possit, imò etiam cur forma, vt forma est, dici possit causa conseruans: cùm quatenus eius causandi ratio distinguitur ab efficiente, efficiendi caussalitatem habere nequeat.

Solutio. AD hoc respondebis: etsi conseruandi verbum vsitatiùs tribuitur caussis efficientibus: non posse tamen non attribui cæteris caussis; cum efficiens sine cæteris, à quibus esse rei pendet, eam conseruare nequeat. Itaque & efficiens conseruat efficienter, & forma formaliter, & materia materialiter, imò & finis finaliter, quod vltimum apertiùs intelliges in actionibus humanis, quarum bonitas non conseruatur, nisi concurrente bono fine, eo enim mutato in malum, continuo perit bonitas operis.

De dependentia materiæ, & cuiusuis subiecti à formis accidentalibus, & vicissim formarum accidentalium à subiectis.

SECTIO III.

Quo pacto subiectum pendeat à formis accidentalibus. QVOD verò attinet ad dependentiam materiæ, & cuiusuis subiecti à formis accidentalibus, & vicissim formarũ accidentalium à subiectis, dicendum est, nullum subiectũ pendere in suo esse à sua forma accidentali, tanquam à causa simpliciter: siue talis forma sit naturalis, siue supernaturalis. Ratio huius rei est: Quia subiectum cum sit substantia, etiam secundum suum esse actuale præcedit esse accidentis, si non tempore (quod propter accidentia propria & communia quædam congenita dictum sit) certè natura. Dixi autem; *tanquam à caussa simpliciter*, quia & si accidentia sunt caussæ formales, ac proinde dantes aliquod esse subiecti, & conseruantes item magna ex parte proprium, & substantiale esse subiectorum, non dant tamen illis esse simpliciter, nec conseruant eorum esse à priori simpliciter, sed à posteriori: quo etiam pacto locus naturalis conseruat locatum, & alia pleraque, quæ simpliciter caussæ ipsius rei dici non possunt.

Dependentia formarũ accidentalium à subiectis. CONTRA verò dicendum est de dependentia formarum accidentalium à subiectis. Nã cùm omnes naturaliter, & à priori pendeant in suo esse à subiectis, siue ipsæ sint naturales, siue supernaturales, necessariò efficitur, vt earum esse: & in fieri, & in conseruari causetur à subiectis. Nec mirum id videri debet in supernaturalibus, quandoquidem, vt illa suaptè natura sunt accidentia, ita à communi acciden-

tium

tium conditione libera esse non possunt. Quare miraculum esset, si Deus eam qualitatem, qua hominem sibi gratum facit, aut sui amantem, aut se videntem, sine subiecto produceret, aut conseruaret, quia oporteret vt ipse caussalitatem subiecti suppleret.

E x his colligitur solutio eius dubitationis, quæ ad calcem superioris quæstionis tacta est, cur definitum sit à nobis rationes caussandi materiæ ac formæ non esse positas in eo, quod materia causet esse actuale formæ, & forma materiæ, sed in eo quod materia sustineat esse formæ quoad informationem, siue actuationem, & forma per se ipsam actuet materiam. Id enim ea ratione factum est, quia etsi esse actuale materiæ ordine naturæ præcedit eius caussalitatem, vt obiiciebatur, & similiter esse formæ caussalitatem formæ, non tamen materia caussat esse actuale simpliciter cuiuslibet formæ suæ: nec quælibet forma: quo pacto forma complectitur accidentales, caussat tale esse actuale materiæ siue subiecti, etiam in conseruãdo à priori & tanquam vera illius caussa.

ITAQVE vt generalem rationem caussandi materiæ respectu omnium formarum, & formarum respectu cuiuslibet materiæ traderemus, eas caussandi rationes assignauimus. Alioqui rectè dixeris, rationes caussandi materiæ, ac formæ substantialis consistere in caussando esse simpliciter: formæ quidem, in caussando esse materiæ in vniuersum, materiæ verò, non in caussando esse cuiuslibet formæ, sed tantùm inseparabilis, siue quæ sine materia cohærere non potest. Caussalitates enim, quoad informationem, & subiectionem, quæ vniuersè in his duobus causarum generibus traditę sunt, minoris sunt momenti, quàm vt magnoperè reprehendendus esset, qui eas prætermitteret: sed iam operę prętium est, vt quid sit formam educi de potentia materię, paucis exponamus.

Solutio dubitat onis in præcedenti quæstione.

QVID SIT FORMAM EDVCI de potentia materiæ.

QVÆSTIO IIII.

Quid alij sentiant.

SECTIO I.

Vt refert Arist. 1. Phys. c. 4. text. 33. & alibi sæpissimè.

A quib. hæc loquendi forma emanarit.

HÆc loquendi formula à Peripateticis vsurpari solet contra sententiam Anaxagoræ: qui omnes formas actu latitare in materia, & in eius quasi gremio contineri existimauit, præter eam, à qua res denominatur. Nullam enim substantialem esse actu in materia meritò asserunt, præter eam, quæ vel à primo agente in materia creata est, vel è potentia materię educta nec dum expulsa.

A c tota huius rei difficultas in eo posita est, vt distinguamus eductionem formarum de potentia materiæ à productione earum, quæ in materia creantur, & ab infusione (sic vocant Theologi) dono-

In quo posita sit quæstionis difficultas.

rum quorumdam supernaturalium, vt gratiæ & virtutum, quas nominant Theologicas. Constans enim est apud omnes cùm Theologos, tum Philosophos distinctio, vt quæ formæ educuntur de potentia materiæ, nec dicantur creari, nec diuinitus infundi.

1. Consectarium, Ex hoc quasi fundamento illud in primis colligi potest, educere formam de potentia materiæ siue subiecti (sic enim sumendum est nomen materiæ, vt generaliter ad dubitationem propositam respondeamus) non ita latè sumendum esse, vt nihil sit aliud, quàm efficere, vt forma sit actu in subiecto habente potentiam ad illam. Iam enim nomine eductionis de potentia materiæ complecteremur omnem inductionem formarum in subiecta, & earum inquam, quæ in materia creantur, & earum quæ siue actione naturali, siue diuina infusione & quasi inspiratione in subiecta introducuntur, vt est luce clarius.

2. Consectarium. ILLVD deinde efficitur, non ita etiam angustè definiendum, vt idem sit, quod efficere, vt forma incipiat esse in subiecto per transmutationem, nisi hoc intelligatur de solis formis substantialibus, vt inferiùs docebimus. Nemo enim dubitat lumen educi de potentia aëris, & species sensibiles à coloratis corporibus de potentia medij sine transmutatione subiectorum, quod hæ formæ non habeant contrarium expellendum è subiectis, quo pacto in eodem illo momēto temporis, quo Sol productus est, eductum fuit lumen à Sole de potentia aëris sine vlla transmutatione subiecti, sed solùm per simplicem eius inductionem in subiectum.

VNDE illud quoque sequitur, neque idem esse educere formas de potentia subiectorum, atque efficere: vt quæ sola potentia prius tempore erant in subiectis, postea incipiant esse actu, siue id per transmutationem accidat, siue quouis alio modo. Hoc enim pacto nulla forma posset educi in instanti de potentia subiecti, quod falsum esse ex dictis patet, tametsi substantialibus formis hanc explicationem eductionis de potentia materiæ conuenire posse mox patebit.

Quod probabilius dicatur eductio formæ de potentia materiæ, QVI ergo meliùs hac de re loquuntur, ita quæstionē explicant, vt dicant educi formā de potentia materiæ, siue subiecti, nihil esse aliud, quàm formam fieri dependenter à subiecto, siue ea fiat cum transmutatione subiecti, siue alio modo. Et rectè quidem hoc pacto excluditur productio animæ rationalis in corpore, quod ea non pendeat ab illo, etiam si cum illius transmutatione fiat, siue producatur. Sed infusio donorum supernaturalium, & creatio formarum corporum cœlestium, & elementorum (quas initio mundi creatas esse cum ipsis non est quod quisquam dubitet) aut non omninò, aut non perspicuè excluduntur. Nam & supernaturalia dona, cùm accidentia sint à subiectis, in quæ infunduntur, natura sua dependent, & formæ omnes materiales à materia in suo esse naturaliter sustinentur. Non esse autem dubitandum creatas esse formas cœlestium corporum, & eorum omnium, quæ in primo totius temporis momento creatas esse fides Orthodoxa prædicat, hisce argumentis constat.

Formas cœlorum creatas esse non de potentia materiæ eductas. PRIMVM, quia creatio est totius entis ex nihilo productio, totius, inquam, id est, quoad omnes partes, si partes habet: sunt igitur formæ

formæ illorum creatæ.

DEINDE quia si creatæ non sunt, sed de potentia materiæ eductæ, ergo tota ipsa sunt verè genita, non quidem per transmutationē temporariam, sed per generationem momentaneam ea materia creata, & formis de eius potentia eductis, in quo posita est tota ratio generationis momentaneæ: At cœlos, & cætera omnia entia naturalia, quæ in primo instanti à Deo sunt producta, verè genita esse, & non potiùs creata negant omnes Theologi.

TERTIÒ quia si eiusmodi formæ, propterea non dicantur creatæ, quia acceperunt esse dependēs à materia, nec materia etiam dicēda erit creata, atque adeò neque ipsa tota composita, quibus primò dicitur conuenire creatio, nam & materia in suo esse dependet à forma, & totum à suis partibus. Cùm igitur nemo neget materiam, & tota ipsa esse creata: necessariò concedendum est prædictas etiam formas esse verè ac propriè creatas.

QVOD si quis respondeat propterea materiam corporum simplicium fuisse creatam, eorum autem formas non item creatas, sed de potentia materiæ eductas, quia materia non habet esse dependens à forma, tanquam à causa materiali, sed formali, formæ autem habuerunt esse dependens à materia tanquam à causa materiali: is sanè eodem modo negabit, tota ipsa fuisse creata. Totum enim dependet in suo esse à suis partibus (saltem à materia) tanquam à caussa materiali. Si respondens addiderit, non esse parem rationem, eò quòd materia etsi est causa materialis, & formæ ab ea pendentis, & compositi ab ea constituti: tamen est materialis causa subiectiua respectu formæ, & non constitutiua: respectu autem compositi non est subiectiua, sed constitutiua: id iam ridiculū erit, ac puerile. Si enim depēdentia totius à materia non est minor, sed potiùs maior quàm dependentia formæ, cur ea tollit rationem creationis in forma, & non in toto composito?

Responsio.

Impugnatio.

Vera sententia.

SECTIO II.

ERGO aliter intelligendū est, seu potiùs aliter explicandum id quod dici solet, educi formas de potentia materię nihil esse aliud, quā eas fieri dependenter à materia, subiectóve. Sic enim accipiendum est, quasi eæ formę dicantur educi de potentia subiecti, quæ fiunt dependenter à subiecto habente potentiam omnino naturalem ad illas, & tempore aut natura præexistente. Sic enim exponendum esse quod dicitur, ex eo constat: quia omnes volunt, eductionem formarum de potentia materiæ esse omnino naturalem: eductio autem eius, quod non erat actu secundum aliquem ordinem vel temporis, vel naturæ, semper fieri intelligitur ab aliquo, quod vel tempore, vel natura præextiterit.

Quid sit eductio forma de potentia materia.

HAC ergo ratione planè reiicitur infusio donorū supernaturalium quod eorum subiecta non habeant potentiam omninò naturalem ad illa. Nam etsi habent naturalem ad ea sustinenda: non habent tamen naturalem ad recipienda: nempe ab agente aliquo naturali, à quo potentia simpliciter naturalis dicitur, sed hac ex parte simplici-

ter,& absolutè dicuntur habere potentiam obedientialem ad illa.

Quot modis dicatur potentia naturalis subiectorum formarum.

QVOCIRCA diligenter animaduertendum est, quædam subiecta habere potentiam naturalem ad formas recipiendas, non item sustinendas, vt corpora humana ad animas rationes participes : alia ad sustinendas naturalem, sed non naturalem ad recipiendas, vt animam rationalem ad supernaturalia dona gratiæ, & gloriæ : alia demum naturalem & ad recipiendas, & ad sustinendas: vt materiam corporum simplicium, imo & omnium rerum naturalium (excepto homine) ad suas formas substantiales. Nã & materia corporum cœlestium habet potentiam ad recipiendas formas cœlestes à Deo tamquam à caussa naturaliter efficiente, vt mox patebit, subiecta ergo primi generis habent potentiam simpliciter naturalem ad suas formas, sed non omni ex parte naturalem: secundi, nec omni ex parte, nec simpliciter naturalem: tertij demum & simpliciter & omni ex parte naturalem: atque horum formæ duntaxat dicuntur educi posse de potentia subiectorum licet creari quoque valeant vt formæ simplicium corporum in ipso mundi initio.

Qua ratione formæ cælestium corporũ de potentia materiæ educi potuissent.

EXCLVDITVR etiam hoc pacto productio formarum cœlestium corporum, & elementorum, quæ in ipso mundi indiuisibili initio creata sunt: nempe quia eorum materia nec tempore ac natura præextitit formis. Neque enim credendum est Deum in eo momento creasse solam materiam, simúlque illam perfectè disposuisse ad diuersas formas: tum ex vi dispositionum naturaliter resultasse in illo eodem momento formas substantiales, & ex vtrisque ipsa composita (qua sola ratione materia naturali generationis ordine formis præextitisset) siquidem huiusmodi productionis ratio, nec congruit cum perfecta, & Creatore digna rerum productione, nec cum Theologorum de mundi exordio sententia: sed ipsa tota composita simul cum suis partibus ex nihilo producta sunt, propriásque existentias à Deo creante acceperunt. Quod si ordo aliquis naturæ inter existentiam compositorum, & eorum partium in ea productione spectandus est: non existentia partium traxit, vt ita dicam existentiam compositorum in illa productione, sed potius existentia compositorum, quæ primo producta sunt existentiam partium.

Omnes formas quæ educuntur de potentia materia educi per transmutationes.

Ex his licet colligere, si de sola eductione formarum substantialium agatur, dicendum esse, omnes de facto (vt dici solet) educi per transmutationem materiæ, vt docet D.Tho. in 1.p.q. 90. art.2. interprete Caietano in eundem locum, sempérque materiam in earum eductione tempore præcessisse ac præcedere, quicquid idem in opusculo 42. (si tamen eius est) iunior senserit. Congruit autem ex hac re ipsa loquendi forma: Nihil enim aliud dicere videmur, cùm formam eductam esse de potentia materiæ asserimus, quàm id factum esse, vt ea, quæ prius, non erat actu in materia, sed potentia duntaxat, fit actu in illa: esse autem, & non esse actu in materia, nemo intelligere solet in eodem instanti.

FATEOR tamen si de extraordinariis eductionibus fit sermo, posse

posse diuina virtute formam educi non in tempore, seu in momento tẽporis, vt si Deus crearet materiam solam cum perfectis dispositionibus ad ignem, non dubium esset, quin forma ignis in eodem instanti naturaliter resultaret, idque vi eius actionis, qua Deus non prius tempore, sed prius natura materiam creatam disponeret, quæ est vera actio, id est, supponens subiectum. Quod idem initio mundi accidisset, si Deus, vti diximus, solam materiam cœlorum, & elementorum cum perfectis dispositionibus ad formas eorum produxisset.

Quo pacto educi possint in instanti.

SVNT qui idem eventurum existiment, si Deus propè ignem nudam materiam crearet. Dicunt enim eam, quia nihil resisteret, propterea quod nullas haberet qualitates cõtrarias dispositionibus ignis fore, vt in ipso creationis momento formam ignis corriperet. Non est tamen eorum sententia probanda, quia nullum agens naturale introducit formam suæ similem, nisi in materiam dispositam, determinatámque ad eiusmodi formam: aut disponit materiam nisi quæ habeat aliquam formam substantialem: cùm dispositio materiæ fiat per accidentia, quæ cùm sint actus secundi, naturaliter supponunt actum primum, qui est forma substantialis: quemadmodum plerique actus secundi supponunt alios secundos sine quibus non introducuntur naturaliter, vt colores quantitatem, & lumen perspicuitatem. Non igitur ignis in proximam materiam, quæ nuda omnino crearetur, formam ignis naturaliter introduceret, vt hi volunt: nam etsi nihil esset, quod in materia introductioni formæ resisteret, deesset tamen dispositio, qua materia ad talem formam determinaretur, & alia item forma substantialis, qua materia indiget, vt accidentarias acciperet. Posset tamen ignis non naturaliter, sed instrumentaria Dei virtute non solum dispositiones ignis in eo momento introducere, sed etiam sine dispositionibus, nudam quoque formam substantialem inducere, quibus modis non dubium esset, quin forma ignis in momento temporis de potentia materiæ educeretur.

Agentia naturalia non posse agere in nudam materiam.

Num formæ artificiales, motus violenti, & relationes, de potentia materiæ educantur.

SECTIO II.

QVÆRAT aliquis hoc loco, num formæ artificiales, relationes, motusque violenti de potentia materiæ educantur? Rationes verò dubitandi sunt: quia materia, resq; materiales non habent potentiam naturalem ad formas artificiales, & motus violentos: ad hos quidem: quia non essent violenti, si horum subiecta haberent ad eos propensionem naturalem: ad illas autem: quia cùm omni naturali potentiæ passiuè respondeat aliqua naturalis actiua, vt Aristoteles tradit tertio libro de Anima, si ars non est forma naturalis actiua, sed facultatem naturæ excedit, quo pacto subiectum formæ artificialis potest ad illam habere potentiam naturalem passiuam? Relationes verò quia cùm sæpenumero sine vlla effectione attingente propria earum subiecta esse incipiant: non re-

ctè aut non propriè videntur spectato eorum genere, de potentia materiæ subiectíque eductæ dici posse.

Ad hanc dubitationem, quod quidem attinet ad formas artificiales, dicendum, potentiam naturalem passiuam sumi à nobis hoc loco vt distinguitur ab ea, quæ per solam potentiam supernaturalem actiuam potest reduci ad actú: eiusmodi non est potentia ad formas artificiales, quę non diuina tantùm virtute, sed humana etiam introducuntur. Itaque educuntur, & hæ de potentia naturali materiæ rerúmque naturalium.

Qvod verò attinet ad motus violentos: si res naturales, quæ vi mouentur, non haberent propensionem naturalem ad motum violẽtum (qui vtrũ in solo genere localium simpliciter dari possit ad caput 4. expendendum est) habent tamen ad illum potentiã naturalẽ, quia per causas naturales, id est, non supernaturales effici potest: quare nõ dubium est quin & hi suo modo educantur de potentia materiæ.

Deniqve illud de relationibus rectè conclusum est, eas non propriè educi de potentia subiectorum: Nam etsi aliquando incipiunt esse actu per actionem attingentem earum subiecta, quia tamen sæpe esse incipiunt per actionem in remotissima, interdum etiam sine vlla propriè dicta actione, ac proinde ex genere suo non sint ex iis formis, ad quas per se fit motus, aut actio, vt Aristoteles docet 5. Phys. libro, nihil est incommodi si non dicitur propriè educi de potentia subiectorum. Atque hæc obiter de eductione formarum de potentia materiæ dicta sint.

QVÆNAM SIT RATIO CAVSsandi efficientis caussæ.

QVÆSTIO V.

Quot modis dicatur caussa efficiens.

Sectio I.

Diuisio caussa efficientis.

Efficiens caussa duplex est, principalis, & instrumentalis. Principalis est cui propriè ac simpliciter attribuitur actio. Instrumentalis, qua principalis ad agẽdum vtitur. Rursus principalis duplex est: vna verè efficiens: altera efficiens moraliter tantùm, siue (vt ita dicam imputatiuè. Aliæ diuisiones, quæ tradi solent, vt in vniuocam & æquiuocam: mediatam & immediatam: totalem, & partialem, aliis locis commodiùs explicabuntur.

Definitiones caussarum efficientium.

Cavssa verè efficiens est, quę verè attingit effectum vt faber, vt securis. Efficiens moraliter cum à verè efficiens distinguitur (sæpè enim est verè efficiens) dicitur ea, quæ etsi non verè attingit effectum tamen huiusmodi est, vt ei meritò imputetur laus operis, aut culpa: cuiusmodi est is, qui consilium dat, qui præcipit, qui non prohibet, cùm debet, ac potest. Nam etsi obiectum quod directè, vel indirectè

pro

proponitur, ab eo qui præcipit, vel consilium dat, verè ac efficienter moueat voluntatem exequentis, opus ipse tamen præcipiens, aut qui consilium dat non verè mouet efficienter, nisi per accidens: quemadmodum qui ignem ligno applicat, tametsi moraliter verè ac perse censetur mouere, cum ei laus vel culpa operis tribuatur. Principalis ac verè efficiens simul definitur ab Aristotele, esse id vnde est primum mutationis principium, quæ definitio genera omnia principalium & verè efficientium complectitur, neque eas solùm, quæ per motum agunt, si loco verbi (*mutationis*) adhibeas verbum *actionis*. Potest autē huiusmodi caussa efficiens diuidi in efficientem, & mouentem: vt quasi peculiari nomine dicitur efficiens, quatenus comparatur cum effectu, mouens autem, quatenus comparatur cum materia subiectóue, ex quo aliquid efficit. Quam diuisionem Aristoteles tradit hoc loco, cùm scribit: *Atque omnino quod efficit, eius quod efficitur, & quod mutat, eius quod mutatur.* Verùm hæc diuisio potiùs distinguit eadem caussarum officia, quam causas ipsas, vt diximus de materia ex qua, in qua, & circa quam: Omnis enim caussa quæ mouet, seu mutat subiectum efficit compositum aliquod ex subiecto, & forma quam in illud inducit: quamquam non omnis caussa, qua, quæ aliquid efficit etiam mouet efficiendo, vt patet in creatione, quæ etsi non propria, tamen vera effectio est.

Hoc c. text. 2. *Alia diuisio.* *[Q. 1 sect. 1.*

AD caussam verò efficientem principalem videtur Aristoteles primum reuocare instrumenta, quibus efficiens verè aliquid efficit: cuiusmodi est semen, quod in exemplum affert. Pater enim per semen quasi instrumentum agit in materiam animalis generandi, quam mater suppeditat. Reuocat deinde caussas morales, quæ quatenus tales sunt, non verè rem efficiunt, sed ea tantùm ratione efficientes, dicuntur, quòd illis tribuatur effectio, cuiusmodi caussæ sunt Medici in præcipiendo, & ij qui ius dicunt in consulendo.

Quæ ad principale efficiēs reuocentur. *1. Argumētum.*

QVIBVS explicatis vidēdum est, sintne plures rationes caussandi efficientium generales, an verò detur vna communis omnium efficientium.

Quàm multæ videantur rationes caussandi, efficientis caussæ.

SECTIO II.

C primum quod alia sit ratio caussandi qua efficiens agit, siue efficit aliquid, alia qua agit in aliquid, ex eo videtur perspicuum, quia ignis verbi gratia agit in ignē, seu potiùs efficit sibi similem, & tamen non agit in ignem sibi similem: contráque agit in lignum, nec tamen agit seu efficit lignum. Accedit quod agens refertur diuersis specie relationibus ad id quod agit, & ad id in quod agit, siquidem ad alterum refertur vt efficiens ad effectum, ad alterum vt mouens ad motum, vel mutans ad mutatum, quæ relationes specie diuersæ necessariò videntur innuere diuersas specie agendi rationes in quibus illæ fundentur.

DEINDE aliam esse rationem agendi, qua agens educit formam è potentia materiæ, aliam verò, qua illam inducit in materiam, hinc intelligi

telligi poteſt: quia anima rationis particeps non educitur de potentia materiæ, ſed ſolùm inducitur in materiam, quod idem dicendum eſt de accidentibus ſupernaturalibus: at formæ aliarum rerum, quæ gignuntur, & intereunt, non ſolũ inducuntur in materiam, ſed etiam
4. ab eius potentia educuntur. Adde quod alia eſt ſpecies relationis, qua agens refertur ad formam, quam educit de potentia materiæ: alia qua refertur ad eam quam ſolùm inducit, quæ quidem relationes in diuerſis ſpecie rationibus agendi videntur neceſſariò fundari.
5. POSTREMO aliam eſſe rationem agendi, qua aliquid fit ex aliquo: aliam, quã fit ex nihilo, ex eo patet: quia hæc indiget virtute infinita in agente, illa non item.

Actionem eſſe generalem rationem cauſſandi cauſæ efficientis. & quo pacto id intelligendum.

SECTIO III.

Generalis totius quæſtionis explicatio.

SI quis tamen animum aduertat vel ex his colliget, actionẽ eſſe generalem rationẽ cauſſandi cauſæ efficientis; ſiquidem omne agens per actionem dicitur formaliter agere: ſiue ſpectetur quatenus agit aliquid: ſiue quatenus agit in aliquid, ſiue quatenus educit formam è potentia materiæ ſubiective cuiuſcumque, ſiue quatenus formam inducit: ſiue quatenus rem efficit nihilo: ſiue quatenus ex aliquo.

Probatur hæc ſententia.

POTEST quoque idem ex aliis argumentis confirmari, Primum quia actione poſita mox intelligitur cauſa agere: ea verò ſublata nullo modo intelligi poteſt, etiam ſi cætera omnia apponantur. Deinde quia relatio agentis in actione fundatur, vt hoc ipſo lib. cap. 14. docebit Ariſtoteles. Poſtremò qua per actionem diſtinguitur hoc genus cauſæ à cæteris, vt perſpicuum eſt.

Examinatur accuratiùs & impugnatur.

ATQVE his & aliis argumentis dici ſolet generalem rationem cauſſandi efficientis cauſſæ eſſe omnium rationum cauſſandi notiſſimam. Verùm ſi quis hæc premat; ac diligentiùs diſcutiat forſitan aſſenſum reuocabit. Sunt enim multa, quæ obſtare videantur.

1. Ratio contra propoſitã ſententiam.

VNVM eſt, quod actiones ſiue tranſeuntes ſiue immanentes cùm verè pendeant ab agentibus, ſunt verè effecta agentium: at ratio cauſſandi cuiuſque cauſſæ, cùm antecedat naturæ ordine omnem eius effectum, non poteſt eſſe illius effectus. Nec refert quòd actiones non dicuntur propriè fieri. Neque enim quærimus hoc loco quid propriè dicatur fieri: ſed quid propriè pendeat ab agente, vt à cauſa quadam à cæteris diſtincta, etiam ſi non propriè fiat. Nam formæ, quæ educuntur è potentia materiæ non dicuntur propriè fieri: & tamen verè comparantur cum naturalibus efficientibus, vt effecta cum ſuis cauſis.

2. Ratio.

ALTERVM eſt, quod actio propriè dicta non differt à re, quæ fit, niſi vt imperfectum quippiã à perfecto in eadem ſpecie: veluti calor in fieri à calore in facto eſſe: res autem vt adhuc imperfecta eſt, & in fieri, non eſt ratio agendi ſui, ſed eſt effectus imperfectus ſiue in fieri.

TERTIVM

TERTIVM est, quod actio nō potest esse ratio caussandi respectu creantis: cùm creatio non sit actio, si propriè loquendum est. Neque enim creatio supponit subiectum, quod tamen commune est omni actioni ptopriè dictæ. *3. Ratio.*

SVNT etiam qui obiiciant, remota actione adhuc rem dici posse causam efficientem, vt patrem genito iam diu filio, numquam autem sine ratione agendi, vel fingi posse efficientem causam. *4. Proponitur & refellitur.*

VERVM hæc obiectio non est ad rem, vt enim hoc loco non agimus de iis, quæ dicuntur causæ: quia possunt aliquid efficere: aut omnino caussare, ita nec de iis loquimur, quæ aliquid in præterito tempore fecerunt aut quouis alio modo caussarunt, sed de iis quæ sunt actu causæ, hoc est, à quibus effectus actu pendet.

Her. quodlib. 2 quæst. 1. & quod. 4. q. 8. Soncinas 5. Metaph. q. 4. Ex superiotibus ergo tribus rationibus planè efficitur, aut actionem non rectè dici rationem caussandi caussæ agentis, vt Heruæus, Paulus Soncinas, & alij recentiores Thomistæ concludunt: aut quia communis loquēdi modus non facilè reiiciendus est, cùm actio dicitur ratio agendi: actionis nomen non accipi pro operatione agentis quæ subiectum supponat. Quocirca cùm actio dicitur ratio caussandi, crediderim actionis nomen accipiēdum esse pro influxu, quo aliquid è potentia ad actum perducitur, siue id propriè fiat, siue impropriè. Hoc enim influxu distinguitur causa efficiens à cęteris causis, cum eo posito primùm ponatur agens in actu: sublato autem, primum tollatur. Atque hic influxus videtur planè significari, cùm agēs definitur esse id, vnde primum oritur mutatio. Neque enim dicitur vnde primum oritur effectus, sed mutatio: vt vel hinc colligas non ipsam mutationem; sed influxum, siue originē mutationis esse agendi rationem iis agentibus quæ agunt per motum, mutationémve, proinde influxum agentis esse eius generalem ac propriam caussandi rationem. Quid autem sit huiusmodi influxus, & vtrúmne in agente, an in patiente existat, postea dicemus. De hac enim re quemadmodum de natura, & existentia cæterarum rationum caussandi, paulò post à nobis instituenda est disputatio. *Vera quæstionis explicatio.* *Influxus causæ efficientis.* *Agens quid sit.*

AD id autem quod superiùs concludebatur aliam esse rationem agendi qua agens efficit aliquid, aliam qua agit in aliquid: itémque aliam, qua educit formam è potentia materiæ: aliam, qua illam inducit in materiam: ac demum aliam qua res fit ex aliquo: aliam, qua fit ex nihilo: respondendum est, solas duas extremas necessariò esse diuersas. Nam quod primæ duæ non necessariò sint diuersæ, ex eo patet, quia agere seu efficere aliquid, & agere in aliquid sæpè coniunguntur, vt in omnibus mutationibus naturalibus: vbi autem illa coniuncta sunt, ambo fiunt per eandem agendi rationem. Etenim quo influxu ignis agit in lignum, eodem prorsus efficit ignem ex ligno: nisi quod eiusmodi influxus prius naturæ ordine terminatur ad actionem receptam in ligno, quàm ad compositum, quod ex actione resultat. Dico autem, vbi illa coniunguntur, quia si res fiat ex nihilo, sanè influxus, quo illa fiet, non erit simul & actio in aliquid, & actio seu effectio alicuius, sed solùm alicuius effectio. Vnde patet quid ad prio- *Soluuntur argumenta initio posita.*

tem rationem respondendum sit.

AD posteriorem, dicendum, & si alia specie sit relatio agentis ad id quod fit, alia ad id quod patitur, tamen vtramque fundari posse in eadem actione. Quod item non necesse sit duas sequentes esse diuersas, eodem penè modo probari potest. Sæpe enim iunguntur eductio formæ è materia, & inductio eiusdem in materiam, vt in omnibus mutationibus naturalibus, excepta generatione hominis, vbi autē eductio & inductio iunguntur ambo per eandem agendi rationem fiunt: Quo enim influxu ignis educit formam ex materia ligni, eodem illam inducit in eandem. Vbi verò non iunguntur vt in generatione hominis, perspicuum est influxum agentis non esse simul eductionem formæ & inductionem, sed inductionem tantùm. Solutio autem earum rationum, quæ contra afferebantur, ex dictis patet.

Vltimum argumentum sect. 2. rectè probat.

QVOD denique quæ extremæ necessariò sint diuersæ, rectè ex eo probatum erat, quia agere ex nihilo hoc est, nulla re supposita ex qua vt ex caussa materiali seu subiectiua res fiant, necessariò indiget virtute infinita, agere autem ex aliquo vt ex materiali caussa, non item, vt inferiùs patebit. Atque ratio agēdi ex aliquo in multas ac varias agēdi rationes siue actiones deduci solet, vt in actionem immanentem & transeuntem, deinde transiens in momentaneam, & temporariam: rursus temporaria, quæ, & motus dicitur, in diuersas species motus, non quatenus pro forma fluente sumitur, quia sic habet rationē motus, sed quatenus pro fluxu sed potiùs influxu formæ, quo pacto est actio.

Diuisio rationis agendi ex aliquo.

NVM ACCIDENTALIS FORMA attingat productionem substantiæ.

QVÆSTIO VI.

Quid nam sit in vnoquoque agente principium agendi.

SECTIO I.

Materiā non esse principiū agendi.

XPLICATA ratione caussandi agētis caussę, exponēdum videtur quodnā sit principium, quo & agens agit, & quatenus eius principij vis pertineat. Qua in re illud perfacile est intelligere, nō esse id muneris materiæ tribuendum. Nam cùm in diuersis specie rebus sit eadem materia, nec tamen eadem vis agendi (neque enim quoduis à quouis fieri videmus, sed aliud ab hoc, aliud ab illo) sequitur principium quo agens agit non esse materiam. Atque hæc ratio valet in rebus, quæ gignuntur, & intereunt. Quod si in his materia non est agendi principium, cur fuerit in sempiternis corporibus? Accedit quod materia in vtrisque est pura potentia, ac proinde eius naturæ, vt nullum actum includat: quod autem neque actus est, neque actum includit, cuiusnam actiuitatis esse possit? Actiuitas enim omnis ab actu est, & dicitur: neque ab ipso actu existentiæ, sed ab

eo quod actu existit: siquidem actus existentiæ tribuit quidem rei vt existat, vt autem habeat hanc, vel illam agendi, aut patiendi vim, non tribuit, sed supponit. Ita patet formam esse principium quo agẽs agit. *Formam esse agendi principium concluditur.*

VERVM non omnes formæ sunt agendi principia, Nam quantitas cùm sit primum accidens absolutum materiæ, séque ex parte illius teneat, vt aiunt philosophi, & perinde ad cætera sit indifferens, vt est materia ad omnes formas, nullam quoque actiuitatem habet, nisi ratione figuræ, quæ est qualitas, qua facilè, aut difficilè penetrat. Relationes quoque vt nullius actionis sunt termini, sed quædam quasi eorum appendices, nec tantùm in ipsis terminorum subiectis resultent, sed sæpè in aliis quàm remotissimis, sic etiam nullius sunt actionis principia. Ita fit, vt principia quibus agẽtia agunt, vel sint formæ substantiales: vel qualitates: vel vtraque: & cum de actiuitate accidentiũ agitur, de sola qualitatum actiuitate disputatio intelligi debeat. *Quantitas actiua non est.* *Neq; relatio.* *Est tamẽ forma substantialis, & qualitas.*

SED quoniã haud difficilè perceptu videtur esse, num formæ substantiales sint principia productiua substantiarum, & accidẽtales accidentium, de solis accidentalibus quæsitum est, num attingant productionem substantiæ: hoc est, num principia sint, quibus substantia producatur: hoc enim difficultate non caret. Ex cuius rei explicatione illud etiam perspicuum fit, Num aliquam agendi vim habeant formę substantiales, & quæ tandem illa sit.

Prima opinionis refutatio.

SECTIO II.

Ad hanc videtur accedere Maior. 4. d. 12. q. 3.

SVNT igitur hac in re tres philosophorum sententiæ, si tamen omnes sunt dignæ homine philosopho. Prima est quorundam recentiorum, qui tantam vim tribuunt accidentibus, vt dicant ea, non virtute substantiæ, sed propria, & peculiari attingere productionẽ substantiæ. Horũ argumenta hæc sunt. *1. Sententia proponitur.* *Probatur. 1.*

VNVM, quia experientia cernimus ignem sæpè generari non à forma ignis qui nullus tunc adest, sed à solo calore genito per refractionem luminis, aut attritionem duorum corporum, vel à calore existente in ferro ignito, quod re vera nondum habet formam ignis.

ALTERVM, quia substantia producitur per actionem, actio autem non est nisi inter contraria, quæ nulla sunt nisi accidentia, substantia enim non est contraria substantiæ nisi per accidens. 2.

TERTIVM addi potest hunc in modũ: accidentia seiuncta à substantia producunt substantiam, vt patet in accidentibus calicis consecrati, quæ infusam aquæ guttulam possunt in vinum conuertere: igitur, per seipsa ac virtute propria producunt substantiam non virtute vini, quod iam non est. Nec recurras ad quantitatem, quæ ibi supplet locum substantiæ, in qua erat: tum quia non supplet locum substantiæ nisi in iis sustinendis: tum etiam quia si essent sine quantitate (quod etiam diuina virtute fieri posset) idem efficerent. 3.

CONFIRMANT iidem authores suam sententiam ex Aristotele cum in libro de Sensu, & in sensibili capite de Sapore, vbi ait ignem *Confirmatio ex Arist.*

non agere, vt ignis est: sed vt calidus est: tum etiam in li. 1. de Generatione cap. 7. vbi ex eo probat simile non agere in simile, sed contrariũ in contrarium: quia actio non est nisi inter contraria. Addunt quoque Auen-Roem qui 7. lib. huius operis com. 31. & lib. 11. com. 18. ait idem esse agens disponens materiam, & inducens formam: at vel sensu motum est accidens esse, id quod materiam disponit. Item neq; elementa, neque vllas substantiales formas esse actiuas, nisi propter qualitates: & semen quod non est actu animatum, facere actu animatum per calorem naturalem quem habet.

Proposita sententia refellitur primo. SED hæc sententia facilè refellitur ratione ipsa philosophis communi: Quicquid est effectu præexistit in causa efficiente, æquè perfectè quidem, si sit vniuoca, perfectiùs autem si æquiuoca: nihil enim dat, quod non habet aut formaliter aut eminenter, vt dici solet, hoc est excellentius, at accidens si cum substantia conferatur, præsertim cum forma, quæ introducitur, aut cum composito quod generatur, longè minus perfectum est: non ergo producitur substantia virtute accidentis. Nec respondent rectè. *Defensio minus apta refutatur.* Accidens in ratione quidem entis esse ignobilius substantia, at in ratione productiui esse nobilius, aut æquè nobile: satis enim nobis est, si ostenditur esse ignobilius in ratione entis, vt non esse principale productiuum substantiæ concludatur: alioqui non liceret colligere nobilitatem entitatiuam caussarum efficientium ex entitatiua nobilitate effectorum, nec perfectionem Dei ex perfectione creaturarum: posset enim Deus (vt Scotus argumentatur) esse perfectissima caussa efficiens, simulq; ens omnium imperfectissimum, quo nihil alienius à ratione dici potest: præsertim cùm *In 4. Sen. 12. q. 3.* virtus actiua rerum sequatur earum entitatem, & planè cernamus quo perfectior est entitas cuiusque rei in suo genere, eo altiorem, maioremque esse eius virtutem. vnde res calidiores magis calefaciunt, & doctiores homines plura perfectiúsque docere possunt, atque ita in cæteris. *Virtus actiua rerum sequitur earum entitatem.*

2. PRÆTEREA: si formæ substantiales non essent productiuæ aliarum substantialium, cùm ad productionem accidentalium satis sint accidentales, vt volunt, nullam actiuitatem haberent substantiales formæ, vnde fieret, vt res naturales non essent per se actiuæ, & per se generatiuæ sibi similium, sed per accidens: neque enim agunt per materiam, vt dictum est, nec secundum materiam sibi similia generant: concedent igitur res naturales per se quidem posse pati, hoc est ratione materiæ, per se autem agere nequaquam: vt satius eis videri possit res naturales ex materia: & solis accidentibus conficere.

3. AD hæc, accidentia habent esse suum à substantiis, ergo & agendi vim, quæ eorum entitatem sequitur, non sunt igitur prima actiua, sed ipsę formæ substantiales, non modo sic accidentia spectentur quatenus inseruiunt formis substantialibus suo modo producendis, sed etiã accidentalibus: de qua re paulo post explicatiùs.

POSTREMO: actiones sunt singularium subsistentium, non modo tanquam eorum in quibus recipiuntur, sed etiam tamquã eorum à quibus effectiuè proficiscuntur, vt patet ex iis, quę ad caput primum

primi

Quæst. 5. primi libri diximus: singularia autẽ subsistentia sunt substantiæ: proficiscuntur ergo actiones effectiuæ à substantiis, at non ratione materiæ, quæ nullo modo actiua, sed receptiua est: igitur ratione formæ: est
Tex. 71. igitur forma substantialis principium, quo res naturales agunt.

Accedit aperta Aristotelis sententia, qui 2. lib. Physicorum. ca. *Vltima ex Arist.* 7. formas substantiales in tribus generibus caussarum ponit, formalium, efficientium, & finalium: formalium quatenus dant esse materię atque composito: finalium, quatenus earum introductio intenditur ab agentibus: efficientium verò quatenus sunt principia, à quibus primum oritur actio, non quidem vt ab iis, quæ primò agunt, sed vt ab iis quibus primò agitur. Atque hæc de prima opinione dicta sint: huius argumenta commodius exposita tertia sententia dissoluentur.

Secundæ sententiæ refutatio, & tertiæ confirmatio.

Sectio III.

Accedit Dur. 1. Sen. d. 2. q. 2. & alij. Lterius sententię, quę omnino superiori opponitur author est Scotus in 1. Sen. d. 37. Et 2. d. 17. multo autem fusius in *Opinio Scoti proponitur.* 4. d. 12. q. 3. quem sequitur Ochamus in 2. q. 23. & alij nonnulli. Ea verò est, accidentia nec virtute propria, nec formarum substantialium attingere productionem substantiæ. Quod non virtute propria, *Confirmatur.* ex eo constat: quia nihil minus nobile potest virtute propria producere aliquid nobilius, vt dictum est contra superiorem opinionem. Quod autem nec virtute formarum substantialium, tum ex eo probant, quia existimant id fieri non posse: tum etiam ex eo, quia ad substantiarum productionem satis est pro principio formali effectiuo, & immediato ipsa forma substantialis caussæ agentis.

In 4. Sen. d. 12. q. 3. Qvod autem id fieri non possit virtute formarum substantialiũ sic probat Scotus: Cum ais accidens virtute substantialis formæ esse productiuum substantiæ: aut virtutis nomine intelligis aliquid relatiuum, aut absolutum: non relatiuum: quia nullius est actiuitatis: igitur absolutum: at quodcumq; dixeris semper erit ignobilius substantia producenda: igitur fieri non potest, vt accidens virtute substantialis formæ attingat productionem substantiæ.

Ocham. in 2. q. 23. Qvod verò ad id satis sit ipsa forma substantialis sic probant alij: aut per te forma substãtialis non est immediatè productiua substantiæ propter perfectionem suam, aut propter imperfectionem: non propter perfectionem: quia Deus cum sit perfectissimus, est immediatè productiuus substantiæ: non propter imperfectionem: quia accidentia etsi sunt imperfectiora, sunt tamen immediatè productiua sibi similium, est igitur forma substantialis immediatè productiua substantiæ, quo fit, vt non sit productiua per accidentia, tanquam per instrumenta, quod argumentum desumptum est ex Scoto 2. Sent. d. 16.

Prætérea: si forma substantialis nõ esset productiua substãtiæ nisi per accidentia, non daretur in substantiis generatio vniuoca, siquidẽ vniuocatio generationis cerni debet inter formam, qua gene-

rans generat, & eam, qua genitum conficitur: at negare generationem vniuocam, est pugnare cum omnium sententia, & experientia ipsa, ergo & docere substantiam, per accidentia generare substantiam.

POSTREMÒ, forma substantialis cuiusuis rei, est principium immediatè productiuum illius passionum saltem primæ, imò & accidentis sensibilis postquam à proprio subiecto expulsum est, vt cum aqua se reducit ad pristinum, & natiuum frigus: est igitur productiua forma dissimilis, cur igitur non etiam forma sibi similis in alieno subiecto, cùm id accidentibus contingat?

Vera sententia exponitur. Assertio duas habens partes.

TERTIA igitur sententia, quæ & media est inter vtramque, & communis ferè eorum omnium, qui causis secundis veram efficientiam tribuunt, ita & à nobis amplectenda hac assertione continetur. Accidentia non attingere productionem substantiæ virtute propria, sed virtute formarum substantialium. Quæ sententia est apud Diuum Tho. in 1. par. q. 77. ar. 1. & 3. p. q. 77. ar. 3. & aliis locis compluribus. Ac prior quidem pars in firmatione primæ sententiæ confirmata relinquitur, tametsi solutione etiam argumentorum quibus secunda opinio confirmata est probari potest. Posterior autem pars hunc in modum ostenditur.

Eā sequitur Caie. 1. par. q. 77. ar. 1. Cap. in 4. Sent. d. 12. q. 2. Ferr. 4. contra gēt. cap. 66. Vide etiam Herv. quodl. 3. q. 12

Prior pars vnde probetur.

Pars posterior conclusionis ostenditur.

PRIMVM, quia si formæ substantiales essent proxima & immediata principia productiua substantiæ, & huius productio non attingeretur ab accidentibus: sanè cùm agens proximum, eiúsq; forma debeant esse simul, siue non distare ab eo quod patitur, vt est Aristotelis, communísque philosophorum sententia, nec forma Solis esset principium, quo Sol producit mineralia, & alia plurima, quorū generatio Soli tribuitur, nec homo generaret hominem; aut vllum aliud viuens, quod per semen generare dicitur, reuera sibi simile produceret: nam & forma Solis ab his inferioribus longissimè distat, & viuens quod per semen dicitur generare, non necessariò existit: cùm aliquid ex semine illius generatur, tantum abest, vt eius forma necessariò simul sit cum eo quod generatur. Atque hæc ratio ita vrget Scotum, vt non aliter ei satisfaciat, nisi negandus duobus communibus principiis & fundamentis Philosophiæ: Alterum est omnia agentia proxima esse simul cū patientibus: Alterū viuentia, quæ per semen generāt, generare sibi similia. Vnde in eas angustias cogitur, vt huiusmodi viuentia à solo Deo generari asserat. A virtute enim quæ in semine est generari nequeunt, cùm sit minus perfecta, quàm formæ eorum quæ generantur; nec recurri possit ad formas cœlestium corporum, quia imperfectiores sunt omnibus formis viuentium: Imo etiam adiungit dispositiones vltimas ad introductionem formarum perfectorum viuentium non fieri virtute seminis, quia huiusmodi virtus imperfectior est formis membrorum, quæ sunt vltimæ dispositiones ad formam totius viuentis: atque ita existimat membrorum formas à cœlo introduci nō ab ipsis viuentibus per virtutem in semine impressam. Quo fit, vt perfecta viuentia minorem actiuitatem habeant in generatione sibi similium, quàm imperfecta, quod etiam ipsum in iis, quorum formæ educuntur è potentia materiæ, non leue incommodum est.

7. lib. Phys. c. 2. text. 10.

DEINDE

DEINDE quia res naturales non generant sibi similia nisi per motum, motus autem intrinsecè terminatur ad accidens: vnde fit, vt producant substantias per accidentia, & non immediatè per suas formas. *2. Ratio.*

QVOD si quis dicat in generatione cuiusque rei naturalis esse duplicem actionem: alteram, quæ fit in tempore, & præcedit ipsam productionem formæ substantialis, atque hanc esse motum, & proficisci à forma accidentali: alteram quæ fit in instanti, & est ipsa productio substantialis formæ, atque hanc non esse motum, sed momentaneam actionem, mutationémque, & fieri immediatè à forma substantiali. Occurrendum est productionem formæ substantialis, quæ non fit à solo Deo (quod dixerim propter creationem formæ rationalis) non esse actionem, aut mutationem, sed terminum actionis & mutationis, quæ fit ab agente naturali: omnes enim formæ substantiales, quæ per motum educuntur è potentia materiæ resultant in materia in fine motus virtute instrumentali ipsius motus, seu potiùs eorum accidentium, quæ introducuntur per motum cùm primùm illa ad certum, & præscriptum terminum perueniunt: actio autem agentis per motum mutationémve non est vlla alia, quàm ipse motus, aut mutatio. Verùm de his ad caput decimumtertium, vbi de motu & mutatione plura dicenda sunt. *An sit duplex actio in generatione rei naturalis.*

TERTIO, quia actiones corruptiuæ, hoc est, quibus ita aliquid gignitur, vt aliquid etiam corrumpatur (quod dictum sit ad distinctionem perfectiuarum, cuiusmodi est illuminatio, visio, & similes) sunt inter contraria, vt Aristoteles sæpè docet: at eæ quibus agent a naturalia sibi similia siue in genere, siue in specie generant: sunt corruptiuæ eorum, ex quibus ea generant: sunt igitur inter contraria, ac proinde inter accidentia, quibus ad generandum vtuntur ipsæ nimirum eædem quibus materiam disponunt, neque alias vnquam norunt veteres Peripatetici, aut aliæ sunt necessariæ, cùm eæ sint satis, vt in dissoluendis quoque argumentis patebit. *3. Ratio contra Scotum.* *1. Phys. ca. 5. tex. 47. & 5. Phys. c. 2 tex. 10. & 4. de generatione anima cap. 3. & alibi.*

POSTREMO, quia nulla substantia est actiua nisi per aliquam potentiam actiuam: potentiæ verò actiuæ in creaturis sunt qualitates accidentariæ, quod vel ex eo patet: quia quælibet vna numero substantia actiua habet plures potentias actiuas, vt inductione patet, cùm interim vna numero substantia non sit plures substãtiæ. Si ergo omnis substantia creata & actiua (excludimus enim materiam) per qualitatem accidentariam agit, quicquid agit, necessario dicendum est non modo nullam formam substantialem informantem, sed nullam quoque per se subsistentem, si creata sit, attingere per seipsam, & immediatè productionem substantiæ, imò nec cuiusquam accidentis, sed per qualitates accidentarias omnia efficere. Atque hæc est causa cur tam multæ qualitates actiuæ reperiantur in vnaquaque re, quod alioqui superuacaneum foret, si substantia ipsa per seipsam omnia posset efficere. Sed quod attinet ad actiones animæ rationalis & substantiarum separatarum fusiùs hoc ipsum ostendendum est ad librum duodecimum. *4. Ratio.* *Cur tã multæ qualitates actiuæ in quacunque re inueniantur.*

Solutio

Solutio argumentorum primæ opinionis.

SECTIO IIII.

Soluitur 1. argu. 1. opinionis.

PRIMVM igitur primæ opinionis argumẽtum hoc pacto diluendum est,calorem ipsum ex se, etiamsi nõ sit ab igne productus,sed vel per refractionem luminis, vel per attritionem genitus,esse generatiuum ignis, non principaliter tamen,sed instrumentaliter virtute formæ substantialis rei producentis lumen,aut atterentis.Res enim,quæ producit lumen aut ignis est, aut igne nobilior.Quæ autem atterit,vt quidem cernimus, mista est, in qua virtute continetur ignis.

Secundum soluitur. AD secundum,concedimus substantiam, quæ generatur non produci per aliam actionem nisi per motum, qui intrinsecè terminatur ad accidens: sed addimus,quia illud accidens est instrumentum substantiæ,ideò ex illo resultare substantiam.

Tertium eiusdem dissolutur. TERTIVM hoc pacto dissolues:accidentia, quæ in sacramento Eucharistiæ sine subiecta substantia existunt,esse generatiua substantiæ virtute eius substantiæ,quæ conuersa est in corpus,aut sanguinem Domini,etsi iam illa non existat. *Ita D.Thom. 3.p.q.77.art. 3.& alij.*

Ad loca Aristotelis adducta pro prima opinione. AD ea verò,quæ ex Aristotele afferuntur dicendum: eius sententiam in priori loco esse, ignem non agere vt ignis est: hoc est, sola propria forma substantiali,vt principio agendi (quod Scotus credidit accidere in ipsa productione substantialis formæ ignis) sed vt calidus est,id est,per formam caloris,à quo proximè,& vt ab instrumento exit actio ignis,ita vt per eam actionem non solùm calefaciat, sed etiam ignem generet. Quod obiter notabis contra eos qui negant putasse Aristotelem formas substantiales elementorum esse distinctas à primis quatuor qualitatibus.Quod autem adducitur ex posteriori loco: non contra nos est, qui non ponimus in generatione actionem aliam diuersam à motu,sed contra Scotum, qui aliam commentus est in fine motus. *Notãda Aristotelis explicatio.*

Ad dicta Auẽ-Roïs. QVÆ autem ex Auen-roë proponuntur, & si non tantam hac ætate auctoritatem habent,quòd sint eius auctoris,quantam in superiori habuerunt,tamen non solum nostræ communique sententiæ nihil repugnant:sed eam planè,ac perspicuè confirmant.

Solutio argumentorum secundæ opinionis.

SECTIO V.

Argumentum Scoti soluitur.

QVOD verò attinet ad ea, quæ pro secunda opinione proposita sunt:argumentum quidem Scoti hoc pacto diluendum.Cum accidens dicitur virtute substantiæ producere substantiam,nomine *virtutis* nihil diuersum ab ipso accidente intelligẽdum esse, quia illud (*virtute*) non est sumendum transitiuè sed intransitiuè,quasi dicas,vt est virtus substantiæ,etiam vt instrumentum illius. Quare nec per aliud accidens siue respectiuum siue absolutum est productiuum substantiæ, sed per seipsum, tametsi minus principaliter & instrumentaliter. *Lege Caie. 1. p.q.77.art.1.*

AD

Ad primum sequentium dicendum est: formam substantialē propter mediam quandam perfectionem quam habet inter formas accidentales, & primam formam, quæ est actus purus, duo sibi vendicare: vnum, vt sit principale principium productiuum substantiæ qua ratione superat conditionem formæ accidentalis: alterū vt non sit proximum & immediatum: qua ratione deficit à conditione diuinæ naturæ, quæ & principalissimum, & proximū principium productiuum est cuiuscumque effectus. Principalissimum: quia nō est productiuum virtute alterius: proximum: quia nullo instrumento, aut quasi instrumento ad agendum indiget. Itaque est simul principale principium productiuum, ac proximum, est summæ perfectionis: esse proximum sed non principale est infimæ: at esse principale, sed non proximum est mediæ cuiusdam. Quare forma substantialis nec quia perfecta est absolutè, nec quia imperfecta, vendicat sibi eam conditionem vt non sit immediatè productiua substantiæ, sed quia medio modo perfecta. *Ochami argumentum diluitur. Formā substantialē duo sibi vēdicare. Comparatione cuius forma dicatur*

Ad secundum dicendum, generationem substantiæ non dici vniuocam, aut æquiuocam comparatione formæ geniti cum forma proxima, quæ instrumentum est generantis: sed cum ea, quæ in generante prima & principalis est. *generatio vniuoca.*

Ad tertium dicendum: passionem propriam non effici à subiecto, sed ab eo agente, à quo subiectū efficitur, tametsi secundariò & consecutiuè. Agens enim per eandem actionem, qua dat formam, dat (quod dici solet) consequentiā ad formam. Id quod non ea ratione credendum est accidere, quia fieri non possit, vt res vlla in eo instanti in quo verè ac propriè efficitur à suo generante, possit aliam actione alia verè ac propriè efficere (quod alicui fortasse videatur) Sol enim in eo momento quo creatus est à Deo, produxit lumen in aëre vera quadam alia, & propria effectione, & luminis radius in eo instanti, quo producitur in aëre, producit in oculo speciem actione distincta ab ea, qua est productus: sed quia propria passio, non solum ea, quæ non differt essentialiter à subiecto, vt passio trianguli, sed etiam ea, quæ habet essentiam ab illo diuersam, vt intellectus à forma intellectuali necessaria consecutione sequitur proprium subiectum. Hinc enim fit, vt qua actione ponitur subiectum in rerum natura, eadem consecutiuè ponatur eius propria passio, siue talis actio sit creatio: siue propria effectio supponens subiectum, in quo fiat: siue momentanea vt productio luminis, quod passio visibilitatis consequitur: siue temporaria quam motū appellamus, quæ semper quidem terminatur intrinsecè ad aliquod accidens, extrinsecè autem in generatione substantiæ ad substantiam genitam, eiusque proprietates. Quod si substantia ipsa generari potest per eam actionem, quæ intrinsecus terminatur ad accidens, cur propria passio non fiat eadem ipsa actione qua efficitur subiectum quod naturali sequela consequitur? Quod autem obiicitur de reductione aquæ ad pristinum seu natiuum frigus, eodem modo diluitur: est enim frigus quædam aquæ proprietas, tametsi minus propriè dicta, eò quòd sit ex genere earum, quæ remitti aut impediri possunt, vt etiam est calor, & esse supremo in loco respe- *A quo subiecto efficiatur passio. Res in instanti quo fit, agere potest. Quare eadem actione ponatur subiectum eiusque passio. Aqua vt se reducat ad frigus.*

ctu ignis, & ficcitas, atque esse in loco infimo respectu terræ. Itaque sublato calefaciente & conseruante calorem in aqua productū, mox illa recuperat natiuum frigus non aliqua actione, quæ ab aqua proficiscatur, sed naturali quadam resultatione ex natura subiecti, tametsi illa resultatio fit in tempore propter admistionem contrarij, quod paulatim expellitur.

Obijcitur cōtra prædicta. 1. QVOD si obiicias, illa resultatio fit in tempore, ergo est verus motus, ergo vera actio: fit igitur propria passio à subiecto per veram actionem, Respondendum est primum quidem per accidens euenire, vt ea resultatio fiat in tempore, nam in eo instanti quo primum aqua genita est resultauit in ea frigus, non in tempore, nec per verum motum, actionémve distinctam ab ea, qua genita est aqua, sed per naturalem concomitantiam, siue consequentiam. *Alia tribuēda generanti.* Deinde, etsi est vera actio, eam tamen non proficisci ab aqua, vt ab agente, sed à generante aquam, id quod de motu etiam locali elementorum alibi diximus, & forsan libro nono huius operis repetendum est. *A.l.8.lib. Phys.*

Obijcitur 2. Si quis iterum obiiciat, motum & terminum esse idem re, subiectum autem & passiones eas, quæ sunt entia realia non esse idem re: ergo non posse acquiri per vnum & eundem motum. Respondendum est, id quod dici solet motum & terminum esse idem re, intelligi debere de primo termino, non de consecutiuo. *Motum & terminum esse idem re, quomodo accipiendum.*

Epilogus dictorum. ITA patet formam substantialem non esse principium immediatè productiuum siue substantiæ siue accidentis, vera nimirum & propria actione, sed formam accidentalem. Vtrum verò accidens sit principale principium productiuum accidentis, an verò instrumentale nunc expendendum est.

Num accidens sit principale principium productiuum accidentis, an instrumentale tantum.

SECTIO VI.

Argumenta pro vtraque parte.

CCIDENS nō esse principale principium productiuum sed instrumentale, quadā ex parte ex eo videtur, quia negari non potest, quin sit essentialiter subordinatum substātiæ in agendo, ac proinde ab ea accipiat virtutem ad agendum, quod videtur proprium instrumentalis causæ. Alia verò ex parte, si accidens, quo aliud accidens producitur, sit eiusdem speciei cum illo, vt calor cum calore, aut etiam nobilioris naturæ, vt lumen respectu siccitatis, nulla videtur ratio cur dicatur instrumentale principium, neque enim talis effectus excedit virtutem talis causæ, vt ad eam tanquam ad instrumentalem, & non potius tanquam ad principalem referatur.

Assertio quæstioni respondens. AD hanc dubitationem dicendum est: nunquam accidens, si propriè loquamur, esse principium principale productiuum accidentis, sed semper instrumentale, tametsi respectu alicuius actionis aliquo modo principale dici possit.

PRIOR pars assertionis huius non satis confirmatur ratione illa

pro

pro priori parte dubitationis proposita: Quia,inquā, omne accidens est essentialiter subordinatum substantiæ in agendo: & ab ea accipit virtutem ad agendum. Neque enim id proprium est instrumentalis causæ, cum omnes causæ secundæ à prima, cui essentialiter subordinatæ sunt,virtutem ad agendum accipiant,& inferiores etiam à secūdis superioribus, & tamen harum pleræque dicantur principales vt homo in generando homine,& Sol in gignendis mineralibus. 11.

QVOD igitur ea pars sit vera.Ex eo primùm constat: quia vt res se habent in essendò,ita etiam in agendo, quod est commune Philosophorum proloquium,accidentia verò non habent esse per se,quare nec sunt actiua per se, ac proinde nec principalia productiua rei cuiusquam siue substantiæ, siue accidentis, sed semper instrumentalia. Deinde quia hoc est discrimen inter causam principalem & instrumentalem, quod semper instrumentalis accipit virtutem ab aliqua eiusdem ordinis in agendo, & cum ea facit vnam quasi totalem causam:veluti securis,quæ accipit virtutem faciendi scamnū à fabro, & cum eo facit vnam suo modo talem causam proximam,& immediatam effectui,ac causa principalis etsi accipere potest virtutem agendi ab alio superioris ordinis, vt homo & à Deo, & à Sole in generando homine, numquam tamen virtutem accipit ab alia eiusdem ordinis. Nam etsi homo & semen vnam quodammodo totalem caussam proximam embrionis conficiunt, homo tamen non accipit virtutem agendi à semine,quo in generando vtitur,sed potiùs semen ab homine. Cùm igitur accidentia omnia accipiant agendi virtutem ab aliqua substantia eiusdem ordinis in agendo, vt calor ignis ab igne, & lux Solis à Sole, perspicuum est nullum eorum esse causam principalem, sed omnia esse instrumentalia.

Vera confirmatio prioris partis.

Commune philosophorū proloquium.

Discrimen inter causam principalem & instrumētalem.

QVOD autem omne acccidens ab aliqua substantia eiusdem ordinis in agēdo virtutem agendi accipiat,seu,quod idem est, agat virtute illius,aut si mauis,pendeat ab illa à priori in agendo(nam à posteriori potest causa principalis pendere ab instrumento, & sine illo non agere)facilè ex eo ostenditur, quia omnis actio proficiscitur primo,& per se ab aliquo supposito, siue re per se subsistente, vt ex primo libro perspicuum est. Vnde si proficiscitur ab accidente id esse nō potest nisi secundariò, & virtute illius. Hinc est, quod operationes animæ non proficiscuntur primò à potentiis, sed ab ipsa anima cuius vi potentiæ operantur, vt patet ex illa animæ definitione: *Anima est id, quo primo viuimus, sentimus, & intelligimus.* Hinc etiam prouenit vt motus nec passiuè, nec actiuè referatur primo ad aliquam potentiam naturalem, sed ad ipsam naturam tanquam ad primum principium motus,& quietis,vt ex definitione naturæ manifestum est.Hinc demùm fit, vt Philosophi omnes attribuant substantiis generantibus non solùm ipsarum formarum substantialium introductionem, sed etiam eorum accidentium, quibus materia ad introductionem substantialium disponitur, vt habes ex illo communi eorum pronunciato: *idem esse agens introducens formam, & disponens materiam.* Cum igitur introductio formæ substantialis necessariò referatur ad

Accidēs omne pendere à substantia in agendo.

Definitio animæ.

Commune philosophorū pronūciatū.

formam substantialem generantis, ad eandem quoq; necessariò referenda est introductio formarum accidentalium, quibus fit dispositio ad substantiales, ac proinde accidentales nullam eiusmodi dispositionem efficiunt nisi virtute substantialium.

Posterior assertionis pars explicatur, & deinde probatur.

VT autem posterior assertionis pars meliùs intelligatur, & probetur animaduertendum est ex D. Thom. & clariùs ex Caietano omne instrumentum habere duplicem actionem rationémve actionis, quicquid Scotus velit vnam propriam & alteram participatam à principali agente: Verbi caussa securis ex vi formæ, figuræve, ac materiæ propriæ, quæ pondus & duritiem habere debet, habet vt secare possit, adeo vt etiam si certo modo cadat deorsum, neque vllo pacto moueatur à fabro, lignum secet: at quatenus hoc vel illo modo mouetur à fabro, habet vt faciat scamnum. Atramentum etiam ex vi naturæ suæ papyrum atram reddit quomodocúnque in eam cadat: characteres autem non depingit, nisi quatenus papyro artificiosè à scriptore applicatur. Eodemque modo calor ex propria natura habet quod calefaciat, ita vt etiam si haberet existentiam per se, neque operaretur virtute alicuius substantiæ, adhuc calefaceret: at quatenus anima sensitiua illo vtitur ad nutritionem generat carnem. Quamquam ergo instrumentum ratione posterioris actionis modive agendi nunquam potest dici principale principium actiuum: vt est luce clarius, tamen respectu prioris interdum principale propriè interdum quodammodo, & non simpliciter principale dici potest. Propriè quidem si sit res per se subsistens vt securis, atramentum & cætera huiusmodi, quæ vulgari vsu instrumenta dicuntur aut forma substantialis rei per se subsistentis. Habent enim hæc omnia operationem aliquam propriam, & minimè participatam aut communicatam ab artifice, ipsa quidem per se subsistentia tamquam, ea quæ principaliter agunt: formæ verò eorum substantiales tanquam ea, quibus principaliter agunt: quodammodo autem, & non simpliciter principale, si nec sit res per se subsistens, nec forma substantialis rei per se subsistentis, cuiusmodi sunt accidentia omnia. Hæc enim neque ipsa per se cuiusquam effectus sunt principaliter productiua, siue vt quæ producunt, siue vt quibus alia per se producunt, vt patet ex priori parte assertionis: tametsi extenso principalis productiui nomine, vt ait Caietanus principalia dici possunt. quod ex propria natura & virtute sua sint productiua, licet dependenter ab alio productiuo eiusdem ordinis cum quo vnum quasi totale productiuum conficiunt. Intellige autem nomine formæ substantialis, ipsam quoque naturam substantialem, vt distinguitur à supposito ne excludatur humanitas Christi à principali productiuo vt quo humanarum Christi actionum. Quamquam enim non principaliter agit vt quod agit, tamen principaliter vt quo. Ita non solùm explicata est posterior assertionis pars, sed probata.

Lege D. Tho. & Caiet. 1. p. q. 45. art. 3. & 3. p. q. 7. art. 1. & q. 13. art. 2. & q. 19. art. 1. & q. 62. art. 1. & 4. q. 7. art. 3.

Instrumenti actio duplex.

Qua ratione instrumentum dici possit principale principium actiuum.

Humanitas Christi quomodo principiū actionū.

Additio Caietam improbatur.

ADDIT Caietanus accidentia respectu earum operationum: quæ non excedunt propriam verum virtutem, quemadmodum non propriè dicuntur principalia productiua, ita nec propriè dici instrumenta

menta, siue instrumentalia, vt calor animalis in calefaciendo cibo, quod nobis non placet, nisi instrumentum propriè dictum id solùm appellet, quod non mouet nisi motum, cuiusmodi sunt instrumenta vulgo sic dicta. Neque enim accidentia indigent, vt moueantur, aganturve, vt ipsa moueant, siue agant. Verùm de modo agendi instrumentorum, explicatiùs adhuc agendum est inferiùs.

Solutio cuiusdam ambiguitatis.

SECTIO VII.

SED quæritur. Num accidens ita pendeat agendo à forma substantiali, vt sit ei essentialiter in agendo subordinatum: & num pendeat in agendo à forma substantiali eius rei, cui inhæret, an alterius? si enim pendet à forma eius rei cui inhæret, illud incommodum apertissimè sequitur: aliquando formam aquæ esse principium calefactiuum, nempe cùm aqua calida aliquid calefacit: si verò à forma alterius particularis rei: ea fortasse erit substantialis forma rei à qua accidens productum est, vt calor aquæ à forma ignis qui aquam calefecit (neque enim alia succurrit forma substantialis alterius rei, à qua accidens in agendo pendere possit tanquam à principio effectiuo particulari) at forma rei particularis, quæ accidens produxit, sæpe non existit, cùm accidens agit, vt patet in forma ignis, qui aquam calefecit: non est igitur omne accidens essentialiter subordinatum in agendo alicui formæ substantiali. Quod si ita est, quo pacto igitur pendet in agendo à forma substantiali: Æquè enim dicere posses filium pendere in generando à patre suo, ac proinde esse illi essentialiter subordinatum, quod tamen ad secundum librum meritò negatum est.

Quomodo accidens sit in agendo subordinatum substantiæ.

Cap.2. q.1. sect.2.

HVIC ambiguitati quæ non mediocris est in hac materia, hoc pacto satisfaciendum est: omne accidens pendere in agendo à forma substantiali rei, in qua est, si sit illi naturale, aut forma substantiali eius à qua productum est, si sit aduersum naturæ subiecti: sed tamen eam essentialem subordinationem non esse propriam in iis accidentibus, quæ sunt aduersa naturæ suorum subiectorum: idque illa ipsa ratione quæ proposita est: quia fieri potest, vt formæ substantiales, quibus subordinata dicuntur, non existant, cùm agunt: Sunt igitur subordinata more instrumentorum separatorum veluti seminis & globi tormētarij à Bomborda proiecti, quæ & si suo modo sunt essentialiter subordinata formis substantialibus harum rerum à quibus prodierunt: non est tamen propria ea subordinatio, vt est in instrumentis coniūctis, veluti in calamo respectu scribentis, in dolabra respectu fabri, quorum nec alterum scribere, nec alterum dolare potest, nisi actu concurrente principali agente.

Soluitur proposita difficultas.

SED, quid si Deus producat nouum calorem extra subiectū (iam enim suprà concessimus posse eiusmodi calorē calefacere) numquid etiam tum calor in agendo erit subordinatus alicui formæ substantiali? Non erit quidem, sed soli Deo: verùm non solùm vt primo a-

Suboritur ex dictis & difficultas alia. Soluitur.

genti in suo ordine, sed etiam vt supplenti actiuitatem eius formæ substantialis, à qua naturaliter est producibilis: putamus enim omne accidens: quod per caussas secundas produci potest habere naturalem ordinem ad certam numero substantiam creabilem, à qua sit naturaliter producibile, quemadmodum & ad certam numero, in qua sit naturaliter susceptibile. Quod verum esse patebit ex ea quæstione, num idem effectus numero à pluribus caussis prouenire possit? Itaque in eo euentu Deus supplebit per seipsum, & actiuitatem certę numero formæ substantialis, & vim sustentatiuam certi numero subiecti: in sacra autem Eucharistia, etsi supplet vim sustentatiuam certi numero subiecti, panis inquam, aut vini, in quo sacra illa accidentia existebant: non supplet tamen actiuitatem certæ numero formæ substantialis, quia adhuc ad actionem illorum accidentium suo modo concurrit forma panis, aut vini præcedentis, tamquam ad actionem instrumenti separati, quod tamen ante consecrationem coniunctum erat. Quocirca etsi Durandus nobiscum ait accidentia panis, & vini, ante consecrationem agere virtute formarum substantialium panis, & vini, posseque vt earum instrumenta attingere productionem substantiæ: non rectè tamen id negat post consecrationem: sibi persuadens necesse esse, vt tum Deus ad actionem factorum accidentium non tantum suppleat vim sustentatiuam subiectorum præcedentium, sed etiam actiuitatem formarum substantialium, quibus illa constabant. Atque hæc de vi agendi accidentium, formarúmque substantialium dicta sint.

Accidens singulare ad quā substantiam habeat ordinem.

Deus in Eucharistia non supplet actiuitatem certæ numero formæ. Durandi opinio improbatur.

In 4.d.12.q.1.

¶ SED quoniam sunt qui caussis secundis efficientibus partim omnem vim agendi adimant, partim tantam attribuant, quantam solo primo efficienti fas est tribuere: æquum est, vt eorum opiniones proxima disputatione refutemus.

NVM RES ALIÆ INFRA DEVM aliquid agant.

QVÆSTIO VII.

Opinio Eorum qui omnem efficientiam adimunt causis particularibus.

SECTIO I.

1. Opinio proponitur.

ON defuerunt, qui rebus aliis infra Deum omnem agendi vim negandam esse putauerint: solúmque Deum aliquid agere crediderint: cætera enim etsi videantur agere, non agere tamen reuera, sed Deum ad horum præsentiam: argumenta pro hac opinione hæc sunt fermè:

1. Argumentum pro hac parte.

VNVM, quia aut Deus concurrit in agēdo cum creatura, aut minimè: si non concurrit, igitur creatura in agendo est prima caussa, quod

quod dicendum non est: si concurrit, aut totum ipse facit, aut partim ipse, partim creatura: si partim creatura, igitur ea ex parte erit creatura prima agendo, relabemurque in idem incommodum: si totum ipse facit: nihil reliquũ est, quod à creatura fiat: nisi forte quis ita insaniat, vt dicat Deum, & creaturam simul concurrere ad totum effectum, vt caussas duas insufficientes per sese, & integrantes vnam sufficientem, quo pacto duo homines sæpe mouent, lapidem, quem neuter per se mouere posset.

ALTERVM, quia si creatura aliquid ageret, crearet vtique. Nam actio, aut aliquod subiectum supponit, aut nullum: si nullum: planè est creatio: si aliquod: ergo est productiua solius formæ: iam enim subiectum ponitur productum: at forma non producitur ex subiecto tamquam parte sua, neque ex parte sua quæ prius fuerit in subiecto, quàm ipsa in subiecto sit: ergo actio, qua incipit esse in subiecto, est creatio: quod idem dicendum est de parte formæ, quæ parti prius existendi additur, vt de secundo gradu caloris, qui additur primo, totum enim per creationem fieri necesse est. Nec obstat quod fiat in subiecto: nam & gratia creatur in subiecto, & anima rationalis in materia. Quare si creare nulli creaturæ conuenit, propriúmque Dei est esse creatorem nulla creatura quicquam agit, sed solus Deus ad creaturæ præsentiam. *2. Argumentum.*

TERTIVM, quia Deus agit immediatè in omnibus rebus, vt Theologi fatentur: quo fit vt non agat mediante creatura quasi instrumento: quicquid enim medio instrumento agit, immediatè agit, at creatura non potest agere nisi vt instrumentum primæ caussæ, cum in omnibus pendeat ab ea: non potest igitur quicquam agere. *3. Argumentum.*

POSTREMVM, quia quod hæc res dicatur efficiens huius effectus, & illa illius, ex mera voluntate Dei profectum est: si enim statuisset, vt aqua calefaceret, & ignis refrigeraret, iam dicere possemus aquam esse caussam efficientem caloris, & ignem frigoris. Cùm igitur eadem res non possit ex natura sua esse productiua contrariorum effectuum necesse est dicere omnem effectum produci à solo Deo, ad præsentiam tamen huius vel illius rei in naturalibus iuxta id quod ipse statuit.

HANC opinionem dixerit fortasse aliquis fuisse antiquissimi Trismegisti, qui in Dialogo de *Communi*, scribit Deum circa omnia simul, atque omnia, actum esse omnium, & potestatem: & in eo, quem de *Regeneratione & silentij impositione* inscripsit, Deum actum esse omnium potestatum, & potestatem omnium actuum. Quibus verbis ne immeritò videretur negare rebus creatis ipsum agendi actum si eis concederet potestatem, ipsam quoque potestatem negauit. Idem videtur sentire Philo Alexandrinus, qui libro 2. sacræ legis allegoriarum planè ait, vnicam esse caussam efficientem, nempe Deum, & in libr. de Cherubim, & flammeo gladio sic scribit, *Proprium est Deo facere, creaturæ autem pati.* Certè huius sententiæ meminerunt Auen-Roïs 9. Metaph. com. 7. & libr. 12. com. 18. Albertus 2. libr. Physic. tract. 2. capit. 3. D. Thom. 1. p. q. 105. art. 5. & lib. 2. Sent. d. 1. q. 1. artic. 4. *Quorum antiquorum hæc fuerit opinio.*

lib. 3.

lib.3. contra gentes ca.69.& aliis locis.In quam ex recentioribus post Petrum Aliacensem valdè inclinat Gabriel in 4.Sent. d.1.q. 1. & 3. ait enim,posse quidem res creatas dici causas efficientes sine quibus nō, quod de lege ordinaria Deus statuerit nō agere in rebus naturalibus, nisi ad earum præsentiam: at dici causas verè efficientes non posse. Deinde nihil minùs efficere Deum cum producit effectum cùm causa secunda,quàm si se solo:imò verò plus efficere quàm si se solo produceret.Namque igne præsente non modò solus Deus facit ignem, sed etiā efficit vt ignis dicto modo sit causa ignis.Denique hanc sententiā non solùm non videri veritati aduersam,sed etiam diuinæ potentiæ & scripturæ sacræ consentaneam,vt apud Paulum ad Corinth.3. cùm de se,& aliis scribit: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis*,& 1.Cor.c.12.cùm de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus.* *Petrus de Aliaco in 4.q.1.*

Res alias præter Deum verè agere.

SECTIO II.

Refellitur præcedens opinio.

SED adeò absurda est hæc opinio,vt meritò eam D. Thomas alioqui in reprehendendo modestissimus, stultam appellet.Primum enim negat sensum. Quid enim clarius, & euidentius, quàm quòd ignis calefaciat, aqua refrigeret, Sol illuminet,lapis percutiat,& similia? *In 2.Sen.d.1.q.1.artic.4.*

Tollit enim è medio rerum creatarū virtutes.

DEINDE negat rerum creatarum virtutes, quas Philosophi ex earum actionibus se colligere putant: neque enim aliter colligere possunt.Quod si virtus huius rei naturalis, verbi gratia ignis, nihil est aliud,quàm quòd Deus statuerit ad eius præsentiam calefacere, non magis per hanc virtutem, & alias consequentes cognosceretur natura ignis,quàm per alias quasuis. Aequè enim posset Deus ad præsentiam ignis frigefacere,humectare,ac gignere aquam, quod planè admittunt aduersę partis authores asserentes.Si Deus statuat me loquente pluuiam se daturum:fore vt ita propria ego sim causa efficiens pluuiæ, vt ignis est efficiens caloris. Ita nulla relinquetur ratio philosophandi in rebus naturalibus,hoc est naturas earum indagandi.

Tollit veram philosophādi rationem.

Tollit distinctionē actionum.

TVM etiam tollit de medio distinctionem inter vitales operationes,& non vitales, si quidem vitales ea ratione distinguuntur à non vitalibus,quod vitales sunt à principio intrinseco actiuo, non vitales autem ab extrinseco.Quare non magis ambularent, aut saltarent homines,pugnaréntve, quàm lignei homunculi artificiosè deambulantes,saltantes & pugnantes,nec minùs propriè manducassent corpora assumpta ab iis Angelis,quos Abrahamus hospitio excepit,quàm veri homines. *Genes.18.*

Adimit resistentiā, rerum naturalium.

Animæ rationalis productionem æquè attribuat necesse est homini, atque formam ignis igni generanti.

COGITVR quoque nullam admittere resistentiam in rebus:nisi eius authores velint Deum sibi ipsi resistere: nulla enim resistentia vel esse vel intelligi potest, nisi respectu rei contra agentis. Itaque non Taurus resisteret Leoni, sed Deus agens in Tauro resisteret sibi agenti in Leone,quo nihil stultius. Aequè etiam necesse est concedat, hominem esse causam efficientem animæ rationalis, atque ignis est

causa

caussa formæ ignis. Ita enim illa efficitur à Deo ad præsentiam hominis vt hæc ad præsentiam ignis.

DEMVM, vertit funditus omnem rationalis creaturæ libertatem, cùm ex ea sequatur, creaturam rationalem non agere, sed agi: quo etiam nihil indignius humana natura ab homine dici potest. Ita tollitur de medio meritum omne, omnis culpa, omnis iusta laus, ac reprehensio, quæ non debentur nisi benè, aut malè, agentibus: quòdque horrent aures, fit Deus auctor peccati, quod nescio quo pacto non aduertunt Catholici, qui opinionem hanc verisimilem faciunt. Atque hoc genus hominum meritò iudicat Aristoteles magis indigere aut pœna, aut sensu quàm rationibus. Nam si contra hos verberibus ageretur, crede equidem tum demum ab eis obtineretur, vt vel à verberante homine non modo propriè agi, sed seuerè etiam agi faterentur. Quod si actionem rationalis creaturæ excipiant, nihil est cur cæteris rebus vim agendi negent. Nam rationes eæ, quibus suam opinionem confirmant (si vllam vim habent) æquè valent in creaturam rationalem vt eas expendenti patet.

Eadē opinio, liberum arbitrium euertit, & meritum, pœnam, &c.

1. Top. cap. 9.

PRÆTEREA res creatæ sunt veræ causæ materiales, formales, & finales, cur igitur non efficientes etiam: præsertim cùm non minus appareat eas agere, quam aliis modis caussare? Neque enim id accidere potest, quia si agant, oporteat Deum cũ eis concurrere in agendo, quod illi fieri non posse probant: in caussando autem materialiter, formaliter, & finaliter non sit necessarius diuinus concursus. Non minus enim pendet materia, forma, & finis particularis in caussando à concursu Dei caussantis, quàm efficiens particulare, si datur, à Deo efficiente, quod inferiùs ostendemus.

POSTREMO, aut Deus dare potuit creaturis vim agēdi, aut minimè: Si potuit, ergo temerè negatur dedisse, præsertim cùm magnificentiùs sit, & diuina bonitate dignius fecisse res, quæ alias etiam suo modo (verè tamen) efficerent: Si non potuit, ergo repugnantia est aliqua, siue implicatio contradictionis in re ipsa, cùm ex parte diuinæ potentiæ nihil sit repugnantiæ, at nullam afferunt, quæ vera sit, vt patebit in dissoluendis eorum argumentis: habent igitur creaturæ vim agendi, & vt agere videntur, ita & verè agunt.

Solutio argumentorum aduersæ partis.

SECTIO III.

ORSITAN dicat aliquis non opus esse argumentorum aduersæ partis solutione, quod vel actione aliqua ad sensum facta eludenda videantur, qua respondendi forma vsus est Socrates, vt Zenonis Eleatæ motum nō esse concludentis rationi occurreret. Verum etsi Socrates lepide: quia tamen Aristot. non semel eidem rationi, vtpote acutæ, serio respondendum censuit, nec nobis certè negligenda sunt horum argumenta, quod difficultate non careant.

Socratis lepida respondendi forma.

Vt 6. Phys. c. 9. a tex. 75. 8. Phys.

AD primum igitur dicendum est, totum id quod facit creatura, fieri etiam à Deo, sed tamen non esse superuacaneā creaturam in agendo,

Soluitur primum argum. par. aduersæ,

do, quia modo alio concurrit Deus ad actionem creaturæ, alio creatura ipsa. Deus vt independens, creatura vt dependens. Potest hoc vtcumque perspici in operationibus artis humanæ. Nam totum id, quod facit securis, facit faber cum securi, veluti totum sedile: attamen non est superuacanea securis: ille vt agens principale, hæc vt instrumentum, tametsi substantiæ creatæ non concurrunt ad effectum proprium, vt puta Dei instrumenta, quo pacto concurrit securis cum fabro.

Soluitur secundum. Ad secundum, nec formam cùm primum inducit in subiectum, nec partem formæ, quæ superadditur, fieri ex subiecto, vt ex parte sua, aut ex parte sua priùs existente in subiecto: verumtamen non ideò creari, nisi huiusmodi sit, vt possit suaptè natura per se existere, cuiusmodi est anima rationalis. Nam cæteræ, & si nec fiunt ex subiecto vt ex parte sua, nec ex parte sua prius existente in subiecto, fiunt tamen dependenter à subiecto etiam ipsæ qualitates supernaturales, quæ natura sua per se existere non possunt. Quocirca nec propriè fiunt, quod compositorum est proprium, nec propriè creantur, vt anima rationalis.

Soluitur tertium. Ad tertium dicito, in iis actionibus, ad quas creatura simul cum Deo concurrit, vt in generatione ignis ab igne, & si Deus agit immediatè immediatione virtutis, hoc est, non virtute alterius: non agere tamen ea ex parte immediatè immediatione suppositi, vt loquuntur Theologi, cum in iis vtatur creatura quodammodo, vt instrumento medio: at in aliis actionibus, ad quas nulla creatura vtitur: vtraque immediatione agere & virtutis, & suppositi. Dixi: (*Ea ex parte*) quia alioqui in omnibus actionibus, agit Deus vtraque immediatione virtutis quidem: quia non virtute alterius: suppositi autem: quia est indistans à qualibet re propter aliquam actionem, quam exercet in omnibus rebus, nulla ad eam concurrente creatura: in rebus quidem iis, quæ fiunt concursu agentium naturalium conseruando materiam, in aliis autem conseruando totam harum substantiam, vt in cœlestibus corporibus & substantiis materiæ expertibus.

Deus quomodo agat immediatè.

Deus est indistans ab omni re.

Soluitur quartum. Ad quartum dicendum est, non esse profectò ex mera Dei voluntate, vt hæc res esset naturaliter efficiens huius, & illa illius: veluti ignis caloris, & aqua frigoris, sed ex ipsa rerum natura: & si supernaturaliter sæpè Deus vtatur creaturis, vt instrumentis ad actiones, quæ superant earum vires naturales, vt aqua ad sustinendum supra se hominem ambulantem, & luto ad restituendũ cæco videndi facultatem. Quocirca & si Deus statuisset, vt perpetuò ignis refrigeraret, & aqua calefaceret: nihilo tamen minus supernaturalis esset eorum actio, quàm si nunc semel, aut iterum id fieri velit. Quamquam enim si perpetuò id fieret non esset miraculum, esset tamen supra naturam agentium, vel potiùs, & si non esset miraculũ habita ratione consuetudinis vt sic dicam: esset tamen miraculum spectata ipsa agentium natura. *Ioan. 21. Ioan. 9.*

Actio supernaturalis quo pacto miraculum dici, vel non dici debeat.

Exponuntur authores pro hac parte citati.

Sententia Trismegisti notanda. Quæ autem ex Trismegisto, & Philone afferuntur, facilè exponũtur ex aliis eorundem authorum locis, in quibus planè affirmant, ita Deum agere in rebus, vt ipsæ etiam res creatæ agant. Trismegistus enim

enim in Dialogo nono planè ait Mundum esse diuinæ voluntatis organum factum, vt à Deo semina accipiens vniuersa, omnia producat. Et Philo in libro de *Congressu, quærendæ eruditionis gratia*, scribit, Deum huic in infimo generi mortali permisisse seminare, atque gignere. Cũ igitur Trismegistus ait Deum esse omnium rerum actum & potestatẽ, nihil aliud significat, quàm nullam creaturam vel actu agere vel posse agere sine peculiari, & immediato Dei concursu. Vnde in Dialogo: qui *Clauis* inscribitur: sic ait: *Neque enim otiosus est Deus, nã otiosa forent omnia.* Cùm autem Philo scribit Deum vnicam esse caussam efficientem, & proprium esse Deo facere, creaturæ autem pati, sensus est, solum Deum agere independenter, & Deum ita agere, vt pati nullo modo possit: creaturam verò non agere tantum, sed & pati posse: vel actionem creaturæ, etsi actio est, tamen collatam cum actione diuina, passionem potiùs, quàm actionem censeri posse. Ait enim in libro proximè citato, Patrem, & Matrem cum Deo collatos non gignere, sed instrumenta gignendi esse. Quibus verbis ea de causa parentes non gignere affirmat, quia sunt veluti instrumenta Dei gignentis, quę cum virtute alterius agant, magis patiuntur, hoc est accipiunt, quam agãt, id est, conferant.

Alia eiusdẽ sententiæ.

Metaph. 9. com. 9.

ATQVE vt mittamus eos quos Auen-Rois, & alij post eum in hac sententia planè fuisse referunt (eos enim ille non sine caussa cerebrum debilitatum habuisse scribit) certè recentiores Scholastici, quibus ea placuit, pietatis cuiusdam prætextu hallucinati sunt. Nam cùm nefas esse putarent sacramentis nouæ legis minorẽ efficiendi vim tribuere in animam, quam res naturales habeant in corpora, in eam cogitationem venerunt, vt probabile putarẽt, res naturales nõ verè agere, sed Deum ex quadam quasi lege ad earum pręsentiã, eodémq; modo se rem habere in cæterarum creaturarũ actione. Hoc enim pacto rẽ bellè confectam existimabant, siquidem id certum haud rectè putabant non alia ratione dici posse sacramenta agere, nisi quia Christus Dominus in sacramentorum institutione decreuerit se ad eorum præsentiam ea effecturum in anima, quæ nos sacramentorum effecta dicimus. Ita dum minimum, hoc est, inconsideratè pij esse volunt, in has ineptias incidunt. Quasi verò hæc cohærere non possint, & res naturales, & sacramenta nouæ legis esse verè efficientia, sed tamen illas naturaliter, hæc supra naturæ vires non ex lege tantùm, sed ex vsu & applicatione peculiari diuinæ virtutis.

Qua specie decepti recentiores.

Sacramenta nouæ legis vt agant.

NEC minus ineptum est illud, tantundem atque ampliùs agere Deum cùm rem efficit cum caussa secunda, atque cùm eam solus efficit, plus enim re vera efficit, cùm solus efficit, quandoquidem supplet causæ secũdæ efficientiam, tametsi per accidens plus efficiat, cùm ad eam efficiendam vtitur causa secunda, quatenus eam cõseruat, & cùm ea concurrit, quæ duo non faceret si solus rem efficeret.

NON est deinde verum magnificari magis hac sententia diuinam potentiam: maius enim est posse facere res quæ, & ipsæ in alias veram efficientiam habere possint, quàm eas tantùm, quæ ineptæ omninò sint ad agendum. Denique tantùm abest vt sacræ Scripturæ magis

Posita sententia sacræ Scripturæ repugnat.

consentanea sit opinio hæc, vt vel maximè illi repugnet: Disertis enim verbis scriptum sæpè est in libris Sacris non solùm creaturas agere, sed etiam vim agendi habere naturalem, diuináque potestate nonnúquam impediri, vt Sapientiæ 16. cùm de igne dicitur: *Ignis etiam suæ virtutis oblitus est.* Alia etiam hominibus tribuitur vis agendi supra naturam, veluti ad opera fidei & gratiæ, de quibus intelligitur locus ille à Gabriele adductus: *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis:* mox enim subditur: *sed sufficientia nostra ex Deo est:* quasi dicat vis, ea opera agendi à Deo nobis supra naturã datur: *qui idoneos,* inquit, *ministros nos fecit noui testamenti non litera, sed spiritu.* Itaque locus ille & actionẽ tribuit hominibus in verbo, *Cogitare:* & quod maius est & ab omni calumnia defendit, vim agendi in verbo, *Sufficientia.*

Loca sacræ Scripturæ explicantur. *Sap. 16.* *2. Ad Cor. 3.*

QVOD autem capite 12. de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus,* & illud quod in persona Iustorum scriptum est: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine:* & si omnibus creaturarum actionibus suo modo accommodari possunt (de solis enim operibus gratiæ directè intelliguntur) in eum tamen sensum accipi debent, vt significent nullum opus esse quod Deo non sit præcipuè tribuendum. Alioqui quo pacto dicuntur opera nostra, quæ nos ipsi non facimus? Quocirca cùm dicitur: *Omnia opera nostra:* significatur concursus noster: cùm verò additur: *Operatus es in nobis Domine:* significatur & cõcursus Dei, & dependentia concursus nostri à diuino concursu. Sed de hac cõtrouersia, Quo pacto Deus cum particularibus agentibus concurrat, proxima quæstione differemus. *Esaiæ 26.*

Res omnes creatas agendi vim habere. SECTIO IIII.

An res corporea vim habeant agendi.

NVNC illud expendamus: Num res omnes creatæ agendi vim habeant: sunt enim qui solas incorporeas agere velint, corporeis autem patiendi quidẽ potestatem tribuant, agendi autem nequaquam. Cuius opinionis auctor dicitur Auicebron in libro *Fontis vitæ* siue vt alij referunt de *Formis vitæ*. Eius præcipua fundamenta hæc sunt. Corpus non agit in spiritum: quia omne agens est præstantius patiente, vt omnes asserunt cum Aristotele 3. de Anima cap. 5. Vt autem agat in corpus tria impediunt: Vnum quantitas ipsa quæ etsi passiua est, actiua tamen nequaquam. Alterum situs, siue locus diuersus: siquidem agens & patiens debent esse simul, duo autem corpora locum eundem occupare nequeunt. Tertium nimia distantia naturæ ac perfectionis corporum à Deo ob quam caussam agendi vim participare nequeunt, sed patiendi tantùm. Id quod ex D. Augustino confirmari potest: ait enim *Deum esse mouens non motum, alius substantias spirituales esse mouentia mota: at corpora esse mota, sed non mouentia.* Sentiunt igitur huius opinionis sectatores, actionem qua corpora à corporibus moueri videntur non proficisci à corporibus, sed à virtute quadam spirituali creata, per corpora omnia penetrante: verbi caussa, aquam non calefieri ab igne, sed ab eiusmodi virtute, quæ cùm aquam penetret ad præsentiam ignis, illam

Fundamenta Auicebronis. *Vt refert D. Thom. 3. contra Gentil. cap. 69.* *Text. 19.* *Lib. 8. de Genesi ad litteram cap. 20. & lib. 5. de Ciuitate Dei cap. 9.*

illam igni assimilat. Itaque malunt actionem corporibus negare, quàm (quod alioqui necessarium existimant) cum veteribus illis sentire, qui apud Aristotelem priori libro de Generatione asserunt corpora ea ratione agere in alia, quatenus alia se in alia insinuant per poros meatusve, quibus omne corpus vsquequaque peruium esse volunt.

Ca.8.text.58.

SED horum sententia primum quidem eisdem penè incommodis quibus superior euertitur: negat enim actionem rebus naturalibus quæ omnes corporeæ sunt, dum eis negat vires naturales ad agendum. Deinde eo absurdior est, superiori quod ponit substantiam aliam spiritualem omnia penetrantem præter Deum. Si enim illa non semper est in omnibus corporibus, sed ex aliis in alia migrat, non omnia corpora pati poterunt eodem tempore: si verò semper est in omnibus, neque vnquam mutari potest, Deus vtique est, aut certè aliqua anima mundi, quam ponere ridiculum esse alibi patebit.

Refellitur explicata sententia.

Absurdior priori ostenditur.

QVARE ad primum impedimentum, quod afferunt ne corpus possit agere, dicendum: quantitatem ipsam actiuam non esse, sed tamen non impedire actionem rei in qua est, nisi velis reflexam: fatemur enim cum auctore libri de causis, Nullum corpus esse ad se conuersiuum nisi obiectu alterius corporis, sed quidquid solitariè in seipsum reflectitur, incorporeum esse: vt cum anima rationis particeps seipsam intelligit: at non negamus corporibus actionem directam quam in alia corpora exercere optimè possunt.

Soluuntur eius fundamenta.

Nullum corpus est ad se conuersiuum nisi obiectu alterius.

AD secundum: non esse necesse vt agens corporeum in eodem loco sit cum eo quod patitur, sed vt simul sit, id est, contiguum, si modo agens non per aliud agat, vt faber per instrumentum: in eóque vehementer errasse veteres illos, qui corpora omnia ex inani & pleno constare arbitrabantur, quod crederent non posse aliud agere in aliud, nisi sese in illud insinuaret, velut aqua in cinerem: est enim id contra experientiam in solidis corporibus: non modo quia videmus illa non se insinuare in ea quæ patiuntur, sed etiam quia vt plurimum nihil substantiæ ab eis quasi effluit, vt in patientia se insinuare possint, tametsi interdum id accidit, vt in rebus odoratis.

Actio directa & reflexa.

Error veterum circa actionem.

AD tertium, corpora non maximè omnium rerum creatarũ distare à Deo natura, & perfectione: plus enim distat materia prima, quæ vt nullum actum habet intrinsecum, ita nullam actiuitatem habere potest. Diuum autem Augustinum non sic esse intelligendum, quasi velit vnum corpus non mouere aliud corpus, siue non agere in aliud corpus: erat enim oppositum luce clarius, sed ita ac si diceret, totum genus corporum, non agere in aliquid quod non sit corpus, aut ad genus corporum pertineat: quemadmodum agitur à substantiis quæ non sunt corpora, sed generis cuiusdam superioris naturæ.

Plus distat materia à Deo quam corpora.

D. Aug. exponitur.

SED quoniam ex hac quæstione constat res omnes creatas ac per se substinentes agere, videndum iam est, Num tantam vim agendi habeant, vt etiam creare possint.

NVM RES CREATÆ TANTAM AGENDI vim habeant vt etiam creare possint.

QVÆSTIO VIII.

Opinio Auicennæ, rationésque pro affirmatiua quæstionis parte.

SECTIO I.

AVICENNÆ opinio fuit Deum intelligendo essentiam suam, quæ omnino simplex est, naturaliter siue quadã naturæ necessitate creasse primam intelligentiam infra se: hanc autem intelligendo Deum, eodem pacto creasse aliam inferiorem intelligentiam: intelligendo autem seipsam quatenus actus quidam est & perfectio, creasse formam primi mobilis, quam censet esse animam, quemadmodum & cęteras formas orbium cœlestium, intelligendo autem se quatenus habet esse acceptum ab alio, ac proinde aliquid potentialitatis creasse corpus, siue materiam primi mobilis: intelligentiam verò secundam intelligendo hanc, creasse tertiam: intelligendo autem seipsam, creasse formam & materiam secundi mobilis, quo pacto dictum est primam creasse formam & materiam primi: atque ita rem processisse deinceps vsque ad intelligẽtiam motricem orbis Lunæ, quam vult creasse aliam quandã huius inferioris mundi siue elementaris gubernatricem: atque hanc creasse materiam generabilium & corruptibilium, datricémque esse omnium formarum substantialium: res enim naturales (etiam orbes cœlestes) cùm agant per motum, nihil aliud agere posse quam disponere materiam, vt intelligentia illa vltima formam substantialem introducat. Meminerunt huius sententiæ D. Thom. prima p. q. 45. ar. 5. & clarius 2. contra Gen. cap. 21. Auen-Rois 12. Metaphys. com. 18. & Alb. 2. Phys. tract. 2. cap. 3. & aliis locis, estque apud Auicennam 1. *Sufficientia*, cap. 10. tract. 9. suæ Metaphysicæ, cap. quarto.

Libr. 1. sua suf ca. 10. & tract. 9. sua. Metap. ca. 4.

Meminerunt etiam Scot. in 4. d. 1. q. 2. Alb. 2. Sent. d. 1. artic. 7. Capr. ibid. q. 3. lege etiam Damascenũ lib. 2. fidei orthod. c. 3.

Fundamenta Auicennæ. QVÆ autem Auicennam in hanc sententiam adduxerint, quod quidem attinet ad creationem (nam de eo quod putauit formas substantiales à sola intelligentia posse introduci, post disputabimus) hæc fortasse fuerint:

Primum. PRIMVM, quod creaturæ immateriales, perfectiores sint materialibus: cum ergo materiales suo modo faciant sibi similes, non esse id negandum immaterialibus: At immateriales non posse aliter fieri quàm per creationem: posse igitur creaturas immateriales creare alias immateriales. Quod si immateriales creaturæ alias immateriales creare possunt: potiori vtique ratione posse creare materiales, quæ inferioris multóque minus perfectæ naturæ sunt.

DEINDE, quòd agentis virtutem ex ratione rei faciendæ metirĩ oporteat, cùm igitur omnis creatura non solùm immaterialis, sed etiam materialis finitam habeat naturæ perfectionem, alioqui creatura

non

non esset: ergo virtutem eius producendæ non repugnare creaturæ: neque enim virtus finita repugnat naturæ finitæ, sed sola infinita. Hæc inducere potuerunt Auicennam, vt creationem nō esse creaturę impossibilem crediderit. Mittimus enim partem illam eius opinionis qua putauit hæc omnia facta esse naturæ necessitate, ac proinde à Deo non potuisse immediatè creari nisi vnum quid, de qua re lib. 12. huius operis disputandum est.

Argumenta alia adducuntur pro eadē parte quæstionis.

A D D I possunt argumenta alia ex iis, quæ tradūtur in sacra Theologia, vt tertium desumatur ex vi sacramentorum nouæ legis hoc pacto. Gratia & alia supernaturalia dona, ad quæ producenda ne tota quidem vis naturæ sufficit, creantur à Deo sacramentorum ministerio (nec enim educuntur de potentia animæ) possunt igitur Sacramenta, ac proinde creaturæ vt instrumenta creare. Quod si contendas dona illa non creari, quod in subiecto inhæreant, saltem hoc non negabis, posse à Deo produci sine subiecto: quod si Deus per sacramenta faciat, iam sacramenta Dei creantis instrumenta erunt.

Ab humanitate Christi argumentum.

Q V A R T V M ac postremum sit: Humanitas Christi quæ Deitatis coniunctum instrumentū est, potest ministrare Deo in creatione, veluti in productione formæ humanæ aut Angeli (neque enim minoris potestatis videtur esse transsubstantiatio, quæ fit in Sacræ Eucharistiæ ineffabili sacramento, quàm creatio) potest ergo creatura creare vt ministra, præsertim cùm transsubstantiatio illa mirabilis quæ maius quippiam videtur esse, non modo Christi humanitati tribuenda sit, vt Deitatis instrumento coniuncto, sed & Sacerdotibus qui sunt non coniuncta siue vnita diuinæ eius operationis instrumenta.

Creaturam non posse creare principaliter.

S E C T I O I I.

D. Tho. 1. p. q. 45. art. 5. & 2. contra gen. cap. 21. & 2. Sent. di. 1. q. 1. articulo 3. Ægid. quodl. 5. q. 1. Scot. in 4. d. 1. Henr. de Gandauo quodl. 4. q. vl. Rich. in 2. dis. 1. quæsito 4. Alb. in 2. dis. 1. art. 7. Capr. in 2. d. 1. q. 3. Gabriel. ibidem q. 4.

Pars vera quæstionis explicatur.

D I C E N D V M est tamen nullā creaturā creare posse siue principaliter siue vt instrumentū, quæ est cōmnis Theologorum sententia, excepto fermè vno Sententiaum Magistro 4. Sent. dist. 5. qui putat, posse Deum communicare creaturæ vt creet, non tamen vt principaliter agens, sed vt ministra.

Creatura vt agens principale creare nequit. Probatur 1.

Q V O D enim principaliter creare nequeat (in quo etiam ipse Auicenna, teste D. Thoma consentit, etsi alij aliter de eo sentiunt) ex eo primum patet, quia cum dare esse sit vniuersalissimus effectus, dare esse per se primò efficienter, erit proprius effectus primæ causæ efficientis: oportet enim vniuersaliores effectus in caussas vniuersaliores reducere: ac proinde vniuersalissimum, quatenus per se primò fit, soli primæ causæ efficienti tribuere: quare cùm esse nunquam detur per se primò ab efficiente, nisi in creatione (si quidem in omni alia effectione semper aliquod esse rei efficiendę præcedit completionem siue absolutionem illius) sequitur nullam creaturam per se primò creare posse, ac proinde principaliter. Quam rationem à D. Thoma propositam, ingeniosè contra Scotum defendit Caietanus.

Sententiam Magistri defendit Dur. in 2. d. 1. q. 4.

D E I N D E quia si creatura creare posset vt causa principalis haberet

beret virtutem infinitam simpliciter, ac proinde essentiam infinitè perfectã: at hoc repugnat creaturæ. Qua etiam ratione vtitur D. Tho. in solutionibus argumentorum eiusdem loci. Prior sequela quæ sola probatione indiget & in qua tota est difficultas, probatur & penè demonstratur ex virtute sua perfectione agentium hoc pacto. Quanto id ex quo aliquid fit est elongatius ab actu: tanto in agente requirit maiorem perfectionem, vt vno, aut certis numero actibus & certa duratione ex ipso illud fiat: quo pacto maiorem perfectionem caloris requirit in calefaciente lignum viride, vt perfectè exsiccetur vnius horæ spatio, quàm semisiccum: atqui id ex quo res creatur, ita est elongatum ab actu, vt superet omnem aliam elongationem quęcumque excogitari potest: requirit igitur in creante saltem principali virtutem infinitam simpliciter. Dixi vno aut certis numero actibus & certa duratione: quia pluribus actibus aut longiori tempore poterit interdum agens caussare actum æquè perfectum ei, qui ab æquè perfecto agente, aut etiam perfectiori paucioribus actibus, & breuiori tempore caussatur, quo pacto aër tepidus æquè siccare potest viride lignum multis mensibus atque calidus mense vno. Dixi quoque, *infinitam simpliciter*: quia infinitum in toto entis genere non in hoc aut illo tantùm: id enim poscit ratio productionis ex nihilo. Atque hoc modo potest maior propositio huius argumentationis inductione ostendi. Minor autem ex eo probatur, quia res quæ creatur fit ex nihilo, nihilum autem ita est elongatum ab actu ad quem creatio terminatur, vt superet omnem aliam elongationem ab actu quæcunque excogitari potest. Nihil enim aliud est elongatum ab actu aliquo nisi creatura, cùm solus actus purus, qui est creator aut formaliter, aut eminenter complectatur omnem actum: at inter quamlibet creaturam & actum ad quem perduci potest, est aliqua proportio, quæ tamen nulla est inter nihil & actum quicumque ille sit, & quantumcumque remotus à perfectione actus puri, siue actus increati: nulla enim datur proportio inter nihil, & aliquid, vt perspicuum est: consequentia verò similis est ei qua vtitur Aristoteles 4. Phys. c. 8. vt probet nihil graue aut leue posse moueri naturaliter in vacuo. Hæc enim est vis totius demonstrationis. Quanto medium plenum est rarius, tanto naturalis motus rei grauis, aut leuis in eo est celerior, at vacuum excedit omnem raritatem medij pleni, quæcũque demùm excogitari possit: ergo talis motus in eo factus erit infinitæ celeritatis, ac proinde fiet in non tempore: & (quod hinc sequitur) non erit motus. Non potest igitur graue aut leue, vt tale est, moueri in vacuo si detur: quo pacto intelligenda est conclusio Aristotelis, vt perspicuum est, non de quouis motu, vt deambulantis in domo vacua, &c. Ita patet nullam creaturam posse creare vt agens principale.

1. p. q. 44. artic. 5.

2. loco proximè citato.

Virtutem infinitam requiri ad creandum.

Inter nihil & actũ nulla est proportio.

Exponitur Aristote demonstratio.

Obijcitur contra posteriorem rationẽ.

Sed contra posteriorem rationem huius conclusionis sic aliquis obiiciat. Quod quædam videamus indigere maiori virtute agentis, vt ex iis aliquid fiat, propterea accidit quod habent aliquid magis repugnans actui introducendo ab agente, vt lignum viride quod in exemplum allatum est, quia habet plus humoris resistentis siccitati

intro

introducendæ, quàm quod semisiccum est: at in nihilo nulla est resistentia, igitur non est, cur indigeat infinita virtute, vt ex eo aliquid fiat.

VERVM ad hanc obiectionem dicendum, quod aliqua indigeat perfectiori virtute agentis, non solum prouenire ex resistētia patientis, sed ex alijs etiam caussis, quas omnes nomine elongationis ab actu comprehendimus. Nam quod puer expers omnino Mathematicæ indiget perfectiori magistro, & eleuatiori intellectu, qui internus magister est, vt certis numero actibus assequatur scientiam conclusionem, quam vt assequatur cognitionem principiorum, ex quibus illæ demonstrantur, non ex eo prouenit quòd maiorem repugnantiam habeat ad actualem notitiam conclusionum, quàm principiorum, sed ex ordine ipso discendi, quo prius saltem natura debet intelligere principia, quàm conclusiones: hinc enim fit vt perfectiori magistro & eleuatiori intellectu opus habeat, vt viginti actibus assequatur scientiam certi numeri conclusionum, quam eorum principiorum tantùm, ex quibus illæ demonstrari possint: minus enim virtutis requiritur ad explicanda & intelligenda viginti actibus principia ipsa in se, quàm ad intelligendas in illis conclusiones quæ ex eis deducuntur: angelicum enim propè est videre in ipsis principiis conclusiones, & eleuatissimi ac capacissimi intellectus, quod tamen quibusdam magis minùsve accidere, non dubium est. Nihil ergo refert, quod in nihilo nulla sit resistentia, nedum infinita, vt infinita virtute ad aliquid ex efficiendum opus sit, sed satis est, quod sit infinitè elongatum ab omni actu, immò & ab omni potentia, cum superet omnem datam elongationem quæcumque in rebus excogitari potest. Nec pluribus argumentis pro hac conclusione opus est, cum de ea nemo laboret.

Soluitur argumentum.

Cuius intellectus sit in principia conclusiones videre.

Neque vt instrumentum quoque creaturam creare posse.

SECTIO III.

VOD autem creatura nec vt instrumentum creare possit ea ratione probatur: quia instrumentum non assumitur ad quicquam efficiendum nisi aliquam veram & propriè dictam operationem in ipsa effectione habeat, aut virtute propria qualem habet securis in effectione scamni propter pondus iuncta duritie & acumine, & calor item animalis in generanda carne) calefaciendo enim id facit) aut solùm virtute principalis agentis, qualem habuit lutum, quo Christus Dominus cæco à natiuitate facultatem videndi dedit, & habent sacramenta nouæ legis in infusione gratiæ: quo pacto aut exponi aut suppleri debet propositio illa, qua in re hac vtitur D. Thomas in loco citato vt vera sit *omne instrumentum agere debere dispositiuè ad actionem principalis agentis*, dispositiuè enim videtur accepisse pro eo quod est vera actione, sed ministeriali: atqui nulla creatura potest habere veram operationem in

Instrumenta aut virtute propria, aut solum virtute principalis agentis quo modo agant.

Ioan. 9.

Diui Thomæ dictum exponitur.

in creatione rei cuiusquam:non potest igitur vt instrumentum creare. Propositio ex eo probatur, quia alioqui frustra res assumeretur vt instrumentum: neque enim iam agens principale ea vteretur vt cooperatius sibi, sed solum fortasse vt signo quodam suæ operationis. Assumptionem verò ex eo probant nonnulli, quia omnis operatio creaturæ supponit subiectum: res autem creanda non fit ex subiecto. Sed apertissimè sumunt id quod probandum erat. Constat enim inter omnes, operationem quæ est creatio, non supponere subiectum, sed producere: vnde illud negāt aduersarij omnem operationem creaturę supponere subiectum. Quod si vrgeant non minus pendere operationem creaturæ à subiecto, quàm ab efficiente, forma & fine: at non posse supponere efficiens, formam & finem, à quibus vel secundum executionem, vel secundum intentionem proficiscatur, ergo nec subiectum in quo recipiatur: eadem ratione negabitur maior ab aduersariis, siquidem creatio à quocumque proficiscatur non indiget subiecto: cùm sit productio rei per se existentis.

Creatio non supponit subiectum, sed producit.

Probatur, creatura veram operationem dari non posse in creatione.

PROBANDA est igitur assumptio primum ex infinitate virtutis: quo argumento vsi sumus ad probandum non posse creaturam creare principaliter: æquè enim valet ad hoc atque ad illud concludendum, seu virtus sumatur per modum habitus, vt in calore ad calefaciendū, seu per modum vsus seu ministerij, vt in sacramentis nouæ Legis ad infusionem gratiæ & aliorum donorum supernaturalium. Probatio autem est huiusmodi. Etiam in agente instrumentali illud est verum maiorem requiri virtutem, vt aliquid efficiat ex remotiori potentia quàm ex minus remota: instrumentum enim siue per modum habitus virtutem instrumentalem habeat, siue per modum ministerij perfectiùs agit concurrendo cum agente principali in reducenda ad actum remotiori potentia quàm minus remota, vt apertum est: at iam est probatum id ex quo res creatur (vt pote nihil) remotius esse ab actu, quantumcunque remota potentia aut esse aut fingi potest: habet igitur creatura, si aliquid ex nihilo instrumentaliter producit virtutem efficiendi, quæ superet omnem aliam virtutem instrumentalem quęcunque dari potest ac proinde infinitam, idque non potentia tantùm, sed actu, quod impossibile esse præcipui Theologi cum Aristotele sentiunt, & alibi ostendendum est.

Dari actu virtutē creatam infinitam est impossibile.

Virtus producendi ex nihilo, quid primo respiciat.

DEINDE ex amplitudine virtutis, agentis aliquid ex nihilo hunc in modum. Virtus producendi aliquid ex nihilo terminatur primo ad creabile, quatenus creabile est: potest igitur creare omne creabile: quare si creatura quocunque modo haberet virtutem producendi aliquid ex nihilo: posset haud dubiè seipsam creare, quod fieri nequit. Qua ratione vsi sunt plerique Patrum, iique grauissimi contra Arrium, asserentem Verbum diuinum, quod creaturam esse asserebat, ministrasse Deo in creatione mundi. Si enim, vt aiebant fuisset instrumentum faciendi res ex nihilo, cum & ipsum ex nihilo factum dicas: potuit igitur seipsum ex nihilo facere.

Argumentū Patrū contra Arrium.

Obijcitur contra positam rationem.

SED obiiciat aliquis consequentiam hanc planè vitiosam esse, Patrésque piè magis quàm aptè ea vsos fuisse. Datur enim in simili,

concludendi forma antecedens verum & consequens falsum. Nam virtus principaliter creandi quæ in Deo est, terminatur primo ad ens quatenus ens, vt Theologi volunt, Deus autem & si ens est, non potest tamen seipsum creare. Item potentia generandi quæ in homine est, terminatur primo ad hominem quatenus homo est: & tamen is qui generat, homo cùm sit, non potest seipsum generare.

Secundo. AD hæc, etsi consequentia esset apta, id tamen verum non est quod in ea sumitur: nempe virtutem producendi aliquid ex nihilo, terminari primo ad creabile quatenus creabile est. Nam etsi rectè dicitur de potentia productiua principali, & (si quis velit) de ea etiam instrumentali quam quis fingat propriam instrumento, & quæ in eo existat per modum habitus (erunt enim fortasse qui hac in re sint liberaliores) tamen de instrumentali per modum puri ministerij, ea ratione falsum apparet, quia cùm huiusmodi vis instrumentalis non sit propriè virtus, sed vsus virtutis quæ in principali agente est, nec quilibet etiam, sed limitatus per assumptum instrumentum: non mirum est si non terminetur primo ad creabile quatenus creabile est, sed ad creabile per illud.

Notandum. PRO solutione prioris obiectionis illud primum animaduertendum est, cùm potentia producendi aliquid ex nihilo siue creandi terminari nequeat ad id quod creabile non est (creatiuum enim & creabile correlatiua sunt & simul se ponunt ac tollunt, vt est luce clarius) necessariò concedendum esse primum & adæquatum terminum potentiæ creandi esse creabile seu creaturam. Verùm quia in omni re creabili includitur ens quod commune est creabili & increabili, quódque vt participatur, in creatura creabile etiam est: propterea sæpè à Theologis ac Philosophis dici, creationẽ esse productionem qua per se primo producitur ens vt ens est: non quòd terminetur ad illud adæquatè, sed quia illud est primum ratione quod in creatura per creationem incipit esse: prius enim ratione datur per creationem, vt res sit, quàm vt talis sit: quia in creatione nullum eius esse supponitur, & superiora sunt ratione priora generationis ordine, quòd non accidit in generatione. Nam cum in ea semper aliquid rei generandæ supponatur, ac proinde res generanda aliquo modo iam sit antequam generetur, id quod per se primo illi aduenit per generationem, non est esse, sed esse tale, vt esse hominis aut lapidis.

Quomodo accipiendum sit creationem entis, vt ens est. DEINDE animaduertendum, cum creatio dicitur *productio entis vt ens est, seu quatenus ens*, non esse particulam *quatenus*, sumendam reduplicatiuè quasi ens, quia ens sit, creetur, hoc est quia ex ipsa natura siue ratione entis habeat quod sit creabile (id enim planè falsum esset, vt ex quo sequeretur, Deum esse creabilem) sed specificatiuè, seu declaratiuè, vt intelligatur id quod per se primo incipit esse in re quæ creatur, esse ipsum rei esse, non esse, huius tantùm, aut illius generis naturæve specialis.

Soluitur primum contra rationem Patrum. QVARE ad obiectionem, negandũ est consequentiam de qua est controuersia, vitiosam esse, Patrésve non rectè ea vsos fuisse. Nam

quod ab eis sumitur, virtutem principaliter creandi quæ in Deo est terminari primo ad ens, vt est, negandum est, si particula (*primo*) sumatur pro (adæquatè) & particula (*vt*) reduplicatiuè, quo tamen pacto sumebatur in argumentatione quæ impugnatur: Eodem modo respondendum est ad exemplum de potentia generandi hominem: nam etsi eiusmodi potentia, vt eam Plato in homine separato finxisse dicitur, terminaretur adæquatè ad hominem generabilem, & homo generabilis, quia talis est, ab illo gigneretur, re tamen vera nec daretur in homine vllo existente in rerum natura potentia generandi quæ terminetur adæquatè ad hominem generabilem, nec homo generabilis, quia talis est, ab vllo homine generatur, & si omnes generabiles etiam secundum communem naturam hominis gignantur, immo prius natura & consideratione nostra quàm secundum naturas ipsorum particulares: si enim homo, quia homo est adæquatè ab homine aliquo gigneretur, tunc demum sequeretur, hominem in quo talis potentia esset, seipsum generare posse, quia nullus datur qui generabilis nō sit. Ita quod D. Tho. in loco citato colligit. Vnde & alibi rectè ait causas vniuocas quodammodo non esse causas, sed instrumenta superiorum causarum. Nec sanè alia ratione, nisi quia earum effecta non caussantur ab eis vniuersè quatenus eandem communem naturam participant, sed vt possunt ex hac aut illa materia fieri.

Platonis figmentum.

Soluitur secūdum contra tandem.

AD posteriorem obiectionem dicendum est: virtutem producendi aliquid est nihilo quocunque modo ponatur, dummodo ex hoc addatur quo ipsa euertatur, terminari adæquatè ad creabile: quia creabile est, ac proinde posse in omne creabile, Nam ex eo ipso quod admittitur posse aliquid facere ex nulla potentia; conceditur ei tanta vis agendi, vt quatenus sic agit, à nullo subiecto in quod agat, limitetur, quod si eo pacto à nullo subiecto limitatur, ergo non ex nihilo facit quicquid factibile est Hac ratione sapienter vtitur D. Thom. & grauissimi quique Scholastici ad probandum Angelos non posse sibi similes producere: si enim possent (vt argumentantur) cùm id non præstarent producendo ex aliquo, à quo eorum vis agendi limitaretur, sed ex nihilo possent vtique quemlibet Angelum producere, ac proinde quilibet seipsum. Nec iam hic habet locum distinctio illa de virtute producendi ex nihilo, in eam quæ propria virtus ac potentia dicitur, & per modum habitus inest: & in eam quæ est vsus quidam seu ministerium, quasi hæc consequentia sit apta, sumpta potentia priori modo, non posteriori: dum enim concedis virtutem, vtrouis modò ea sumatur, posse aliquid ex nulla potentia, iam ea ex parte admittere cogeris posse in omne creabile: quod si alia ex parte colligas non posse in omne creabile, nempe quia instrumentum creandi seipsum creare non potest, quemadmodum nulla omnino res seipsam producere, rectè id quidem facies, sed memento ex duobus incompossibilibus opposita colligi: nunc autem ita res habet, vt etsi virtus faciendi aliquid ex nihilo, ipsa per se sit possibilis, vt præcipui etiam philosophi docent & fides orthodoxa tradit, &

Cur Angeli nequeunt producere sibi simile.

Ex duobus incompossibilibus opposita colligi.

& virtus ea instrumentalis quæ vsus seu ministerium potiùs appellari debent, ipsa quoque per se sit possibilis, vt de virtute sacramentorum præcipui Theologi asserunt, rationes tamen vtriusque simul sunt incompossibiles. Itaque iam potentiæ creandi adiungis aliquid incompossibile, nempe quod sit (vt ita dicam) ministerialis, quod fieri nullo modo potest. Vnde non mirum est, si ex ea coniunctione opposita sequantur. Patet igitur propositas obiectiones vim nullam habere.

ADDVNT nonnulli & hanc aliam rationem pro eadem conclusione, sumpta virtute creandi pro virtute existente in creatura per modum habitus: hoc pacto, Si creatura seu principaliter seu instrumentaliter creare posset, æquè facilè esset virtuti creatæ producere aliquid ex nihilo, atque ex aliquo: hoc autem esset absurdissimum, ergo & illud: sequela probatur. Demus virtutem A. finitam producere aliquid ex aliquo: B verò finitam producere aliquid ex nihilo: certè cùm quælibet duæ virtutes finitæ habeant proportionem inter se quoad facilitatem, aliqua facilitatis proportio erit inter datas virtutes: sit igitur vlla huiusmodi, vt virtus quæ ex aliquo producit triplo faciliùs rem conficiat, quàm quę producit ex nihilo: At inter virtutes producentes aliquid ex aliquo potest dari aliqua, quæ sub tripla facilitate producat suum effectum ex aliquo: æquè igitur facilè producet talis virtus suum effectum, atque ea quæ posita erat producere aliquid ex nihilo.

Alia ratio principalis ad assertionē hāc comprobandam.

Qualibet duæ virtutes finitæ proportionem habent inter se.

DENIQVE addi potest ratio hæc, quæ vniuersè rem conficit. Si Deus per creaturam creare posset: nullam actionem haberet ita sibi propriam, vt eam creaturæ communicare non posset. Nam quædam sunt actiones quas Deus non nisi per creaturas exercere potest, vt videre, ambulare, & cætera opera vitalia finita, quæ necessariò procedere debent effectiuè à principio intrinseco viuentis creati: alioqui iam non essent vitales. Aliæ sunt quas Deus, & per creaturas, & se solo facere potest, vt calefacere, illuminare, & similes: atque in his duobus generibus actionum comprehenduntur omnes, quotquot per creaturas effici possunt, siue virtute illis data per modum qualitatis & permanentis, siue per modum vsus ac ministerij. Nisi ergo ita solus Deus crearet, vt ei nulla creatura in eo opere ministrare posset nullum omninò opus ita esset proprium Deo, vt creaturæ non posset communicari: quod sanè indignum est diuina excellentia: si quidem in rebus etiam creatis quædam sunt opera perfectiorum, quæ ne diuina quidem virtute possunt inferioribus communicari etiam instrumentaliter, vt lapidi aspectus, & bestiæ intelligentia.

Vltima ratio pro eadem conclusione quæ vniuersè institutum colligit.

Duo actionū genera vitales semper à principio intrinseco.

Aliæ à solo Deo & per creaturas.

Vide in eandē Damasc. lib. 2. fid. orthod. cap. 3.

EST igitur ita proprium Deo creare, vt nulla creatura etiam vt instrumentum id facere posit. Quo pacto intelligendus est D. Augustin. 9. libro in Genesim ad litteram capite 15. Cùm ait *nullam creaturam posse creare quippiam seu magnum, seu paruum.* Itémque *creare vllam creaturam tam nullus*, inquit, *potest angelus, quàm nec seipsum.* Nam de creatione instrumentali id intellexerant priores omnes Patres qui Arrianam hæresim ante impugnarant, cum verisimilimum sit, ne

Creare solius Dei est.

Epilogus D. Aug. exponitur.

in Ethnici quidem vllius Philoſophi mentem vnquam veniſſe, creatum aliquid poſſe principaliter creare: ſupereſt igitur, vt ea quæ pro altera quæſtionis parte propoſita ſunt diluamus.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis.

SECTIO IIII.

Soluitur primum argumẽtum pro opinione Auicẽnæ adductũ.

D primum dicendum, germanam rationem propter quam creaturæ ſpirituales non poſſunt facere alias ſibi ſimiles eam eſſe, quia facerent eas ex nihilo, quod eſt potentiæ infinitæ, vt ex dictis patet: vnde nihil refert quod corporales etſi inferioris perfectionis ac virtutis ſint, ſibi tamen ſimiles faciant: Cùm enim materia conſtent, poſſunt vtique ex aliqua ſui parte exiſtente fieri.

Soluitur ſecũdum pro eãdẽ.

AD ſecundum, non ex ſola ratione facti, ſed ex modo etiam faciendi meriri oportere virtutem agentis: quamuis autem omnis res creata finitæ naturæ ac perfectionis ſit, nec ea ex parte exigat in producente virtutem infinitam: tamen ſi debeat ex nihilo produci, neceſſariò dandam eſſe in producente infinitam virtutem ſiue producens principale ſit, ſiue (quod fieri nequit) inſtrumentale, vt dictum eſt.

Tertium ex Theologia deductum ſoluitur.

An accidentia ſpiritualia creentur, necne, cum in ſubiecto, vel extra à Deo producuntur.

AD tertium rectè occurrebatur dona illa ſupernaturalia non creari, non quidem ratione illa quia non educantur de potentia ſubiecti (quamuis enim non educantur de potentia naturali, ac proinde ſimpliciter & abſolutè dici non ſoleant educi de potentia ſubiectorum, educuntur tamen de potentia obedientiali) ſed quia nec producuntur ſine ſubiecto, nec ſunt ex genere eorum quæ poſſint naturaliter exiſtere ſine ſubiecto: vnde & in fieri & conſeruari à ſubiecto pendent: ac proinde ex eo (ſaltem natura præexiſtente) fiunt: vnde efficitur vt in iis producendis ſacramenta diuina virtute cooperari poſſint. Quod ſi Deus ea efficiat ſine ſubiecto (quod nihil repugnat) non deſunt qui dicant etiam tum fore, vt ſacramentorum miniſterio fieri poſſint, ſupplente nimirum Deo cauſſalitatem ſubiecti: non quidem in genere cauſſæ materialis quod imperfectionem dicat, ſed in genere cauſſæ efficientis, quod nullam importat perfectionem, quo pacto nunc eam in eis conſeruandis ſuppleri volunt. Ita dicunt fore tunc, vt Deus concurrat cum ſacramentis, & tanquam cauſſa efficiens vniuerſalis, vt modo concurrit, & tanquam particularis, quæ noua efficientia ſuppleat materialem cauſſalitatem ſubiecti. Quod quidem ſi verum eſt, nemo dubitauerit ſacramenta creare poſſe partialiter cum Deo concurrendo, quemadmodum Sol partialiter crearet lumen ſi Deus in eo inſtanti, quo lumen à Sole producitur annihilaret aërem, in quo producendum eſſet, & ſuppleret eius cauſſalitatem materialem non quidem per nouam cauſſalitatem materialem (quod putant fieri non poſſe) ſed per nouam efficientem, qua non concurreret ſi lumen in aëre produceretur.

Quid nonnulli ſentiant de accidentibus productis extra ſubiectũ.

Improbatur eorum explicatio.

VERVM hæc non dicuntur rectè. Primùm quia cauſſalitas vnius generis non poteſt ſuppleri per cauſſalitatem alterius generis, quia

ſunt

ſunt diſparatæ, nec fieri poteſt, vt effectus proprius vnius attribuatur alteri, vt infetiùs patebit.

DEINDE, quia Deus non pòteſt ſupplere vllam cauſſalitatem cauſſæ ſecundæ, quatenus eius cauſſalitas dicit imperfectionem, alioqui poſſet efficere, vt aliquid eſſet informatum ſine forma informante, aut informaret ſine ſubiecto, aut eſſet factum motúm ve per contactum ſine agente corporali. Oportet igitur in cauſſalitate materiali aliquam rationem quærere, quæ non dicat imperfectionem, vt à Deo ſuppleri poſſit: Ea verò erit, quatenus materia concurrit ad effectum formæ: cauſſat enim reuera eſſe omnium formarum, quæ non poſſunt per ſe exiſtere naturaliter. Cùm igitur hæc cauſſalitas non egrediatur limites cauſſalitatis materialis: non eſt cur Deus eam ſupplere non poſſit in ipſo genere cauſſalitatis materialis. Idéque proportione ſeruata dicendum erit ſi Deus ſuppleat cauſſalitatem formæ in conſeruanda materia ſine forma, aut etiam producenda: & cùm ſupplet cauſſalitatem efficientium naturalium efficiendo ſine cauſſis naturalibus aliquid factibile per cauſſas naturales: ſupplet enim cauſſalitatem cuiuſque non in diſparato genere, ſed in proprio illius generis cauſſæ: ſublata tameu imperfectione.

Quo pacto Deus ſuppleat cauſſarum ſecundarum cauſſalitatem.

ADDE, exemplum Solis qui cum Deo partialitet creare poſſe lumen fingitur, prȩterquam quod ſumit, quod probandum erat, non eſſe ad rem: Sol enim ſi ad creationem luminis cum Deo concurreret, non concurreret illo eodem actionis genere quo foret productus lumen in aȩre, immo ne Deus quidem illa eadem actione concurreret, qua foret cum illo lumen in aere producturus (vtraque enim actio foret naturalis & ſupponens ſubiectum, immo vna & eadem, vt patebit ex quæſtione proxima) ſed vterque alia quadam toto genere diuerſa: immò nec actione quidem propriè, ſed ſimplici quadam emanatione, quo pacto creatio eſt actio. Nihil eſt igitur ad rem afferre actionem Solis ad creationem luminis, & optare tantum vt Deus in inſtanti quo lumen naturaliter producendum ſit, annihilet aërem & ſuppleat eius cauſſalitatem ſuſtinendo lumen quocunque velint cauſſalitatis genere: niſi fortè eis placeat Deum ſupplere cauſſalitatem materialem aëris, non ſolùm quatenus aër lumen ſuſtinet in ſuo eſſe, ſed etiam quatenus recipit, quod & fieri non poteſt: iam ea productio non eſſet creatio, ſed effectio ex ſuppoſito ſubiecto.

Quid ad exemplum Solis in argumēto adductum dici debeat.

POTIVS ergo dicendum eſt ad poſteriorem partem tertij argumenti poſſe quidem Deum qualitates illas ſupernaturales producere extra ſubiectum: verùm ſi id faciat, nullo pacto ad id poſſe ſacramenta concurrere.

Sacramenta nequeūt concurrere ad productionē gratiæ extra ſubiectum.

AD quartum negandum eſt, quod ſumit, nempe humanitatē Chriſti (ſeu malint animam Chriſti quæ poteſt per ſe exiſtere) poſſe creare inſtrumentaliter, quantumcunque diuinitati coniuncta ſit: tametſi non dubitem fore ex recentioribus Theologis plus æquo liberales diuinæ potentiæ aſſertores, qui id admittendum cenſeant. Quod enim obiiciunt ex conuerſione illa mirabili, quæ fit in ſacra Euchariſtia,

Soluitur quartum de humanitate Chriſti.

Animā Chriſti non poſſe eſſe inſtrumentū creationis.

stia, nihil concludit. Nam etsi omnia quæ fieri possunt æquè sunt Deo facilia: si tamen effectus ipse spectetur, maius est quiddam ex nihilo aliquid facere, quàm quod iam est in aliud conuertere: quod familiare argumentum erat Patribus, vt Ambros. lib. 4. de Sacramentis. ca. 4. & aliis ad probandam transsubstantionem. Sic enim argumentabātur: Potest Deus creare quod non est: ergo potiori ratione aliquid existens in aliud existens conuertere. Ita patet, nullam creaturam etiam instrumentaliter creare posse: cuius oppositum probabilius putauit Sententiarum Magister vt suprà diximus, ea ratione defensus à Durando in eundem locum quæst. 4. quatenus ostendere sibi videtur, argumenta omnia quibus probari solet creaturam nullo modo creare posse, nihil concludere. Num autem creaturæ tantam vim habeant, aut habere possint, vt non indigeant immediato concursu primi efficientis ad agendum, id nunc discutiendum.

Epilogus quæstionis.

NVM RES CREATÆ AGANT AVT agere possint non concurrente immediatè ad actionem primo agente.

QVÆSTIO IX.

Opinio Durandi & argumenta pro negatiua quæstionis parte.

SECTIO I.

DVRANDVS etsi superiori quæstione videtur vacillare, in hac tamen ingenuè tuetur affirmatiuam partem his duobus argumentis. *In 2. Sent. d. 1. q. 5.*

Argumenta pro Durandi opinione.

SI primum agens immediatè ageret cum creatura agente: aut eadem numero actione ageret, aut diuersa: at non potest eadem nec diuersa, ergo nulla potest. Maior patet. Prior pars minoris probatur. Primum, quia actio creaturæ cùm non excedat eius virtutem, potest ab ea sola proficisci, modò creatura eiúsq; virtus à primo agente cõseruetur: quo fit vt superuacanea fit actio Dei si creatura adsit. Deinde, quia vna numero actio non potest immediatè prouenire à pluribus agentibus, nisi vel imperfectè proueniat à singulis, vt tractus quo multi simul nauem trahunt, à singulis trahentibus, & lumen quod à multis lucernis simul producitur, ab earum singulis: vel certè in omnibus agentibus simul concurrentibus sit eadem numero virtus, à qua proficiscatur actio, vt in tribus personis diuinis eadem virtus creandi: tametsi Durandus vtitur exemplo virtutis spiratiuæ, quæ eadem est numero in patre & filio. Cùm igitur actio creaturæ perfectè proueniat, aut prouenire possit à creatura, vt productio ignis ab vno numero igne (neq; enim excedit virtutem creaturæ) & omnis actio primi agentis perfectè ab illo proueniat, nec verò eadem numero virtus agendi aut sit aut esse possit

Prior minoris pars ostenditur.

possit in primo & secundo agente: fieri non potest vt Deus & creatura simul perfectè agant aut agere possint eadem actione numero. Quod autem nec diuersa (quæ erat posterior pars minoris) ex eo probatur, quia aut vna prius quàm altera attingeret effectum, aut simul: non priùs quidem: quia nihil fieret per alteram, (neque enim dici potest vnam partem formæ introductæ esse à Deo, alteram à creatura, cum de hoc sit quæstio.) Numquid creatura aliquid agere possit ad quod primum agens non immediatè concurrat? Nec verò simul, tum quia altera superuacanea esset cùm altera sufficiat, tum etiam quia vbi terminus actionis est vnus, non possunt actiones esse diuersæ: cùm actiones sint idem re cum suis terminis: ergo id fieri non potest diuersis actionibus. *2. pars minoris probatur.*

PRÆTEREA ordo agentium respondet ordini finium: at vnius rei non possunt esse duo fines immediati & perfecti: ergo nec duo agentia, nisi fortè supplerent vicem vnius agentis perfecti, quo pacto dari possunt duo fines immediati. Ita concludit, ea quæ fiunt à primo agente mediantibus secundis agentibus, non fieri immediatè ab illo; quemadmodum hoc ipsum verbum (*mediantibus*) significat. *Secundum argumentum pro Durãdo.*

HINC tertium hoc argumentum desumi potest. Primum agens agit plurima mediãtibus secundis agẽtibus: at non potest agere iis mediantibus secundum præsentiam, quasi ipsum non sit immediatè præsens, sed ea tantum quibus mediantibus agit (est enim Deus vbique præsens) igitur ea ratione dicitur agere mediantibus secundis, quia agit mediante eorum actione, hoc est, quia Deus non agit cum iis, sed ea earúmque agendi virtutem conseruat: ita vt nihil aliud sit agere Deum mediatè, quàm actionem creaturarum propter dependentiam earum à Deo, & quoad essentias, & quoad virtutes operatiuas illius attribui. *Tertium argumentum.*

QVARTVM argumẽtum pro hac quæstionis parte hoc esse potest. Aut concursus immediatus primi agentis cum secundis est necessarius, vt compleat eorum virtutem (quia nimirum virtus creaturæ non sit per se ad agendum sufficiens) aut vt ea ad agendũ moueat: aut vt ea determinet ad certam actionem (neque enim alia ratio videtur esse posse eiusmodi concursus) at non est necessarius vt compleat virtutem secundorum agentium: quia hæc per virtutes proprias sunt in actu primo (& quod hinc sequitur) per se sufficientia ad agendum: neque item vt ea ad agendum moueat, siquidem in naturalibus causæ secundæ superiores mouent & quasi excitant inferiores ad agendum, quo pacto Sol exoriens mouet quædam animalia ad quærendum cibum, alia verò ad quærenda latibula: & Luna cùm eleuatur in nostro hemisphærio mouet mare vt fluat ad nos, cùm deprimitur, mouet vt defluat: in voluntariis autem, ipsum agens liberum sese mouet ad agendum: alioqui si à primo agente moueretur, non liberè sed necessariò ageret more agentium naturalium: nec denique vt ea determinet ad certam actionem: quippe cùm naturalia suaptè natura determinata sint ad hanc vel illam actionem, saltem pro ratione patientium quibus applicantur: quo pacto calor indurat lutum & liquefacit ce- *Quartũ argumentum.* *Sol & Luna quo pacto moueat.*

ram, libera autem seipsa determinant: alioqui aut nulla actio esset peccatum, aut Deus esset peccati caussa, non igitur vllo modo necessarius immediatus concursus primi agentis cum secundis.

Arist. in lib. de Mundo vltrà medium libri, vbi plura in eandem sententiam.

Arist. pro eadem sententia.

IN hac sententia videtur esse Aristoteles qui in libro de Mundo ad Alexandrum ita inquit. Sed tamen quatenus diuinum numen ad omnia transire aptum est, & nostra æquè succedent: quæ autem supra nos continentur pro ratione propinquitatis aut longinquitatis illius maiorem aut minorem capiunt vtilitatem. Itaque rectius est iudicare, quod etiam conueniens Deo maximè decorum intelligitur, in cœlo virtutem esse constitutam, & plurimùm remotis, vt vno verbo rem absoluam, & omnibus in vniuersum salutem afferre, quàm penetrare, & eo frequenter accedere, vbi nec honestè, nec liberaliter ipsa pet se conficeret quæ apud nos essent. Hæc Aristoteles. Itaque eius sententia, minimè decet Dei maiestatem, vt ipse per se descendat ad quaslibet etiam vilissimarum creaturarum actiones, & quasi socium se earum in agendo præbeat & adiutorem: præsertim cum adiutoris officium Firmianus Lactantius Deo minimè conuenire asserat.

Lactantius.

Philo.

QVINETIAM Philo Alexandrinus adeo alienum videtur credere à conditione primi agentis quod concurrat cum inferioribus agentibus, vt dicat solùm Deum nec mouere, nec moueri: quibus verbis solam creationem & conseruationem rerum primo agenti tribuere videtur vt propriam eius actionem quæ motus dici non potest, vt cætera quæ supposito esse rerum fiunt in mundo, per causarum secundarum actionem administrari existimet.

Deum immediatè agere cum omni agente creato.

SECTIO II.

Refellitur opinio Durandi ex multis sacræ Scripturæ locis.

Ita D. Tho. 1. p. q. 105. arti. 5. & 3. contra gen. cap. 70. Caiet. 1. p. q. citata. Capr. in 2. d. 1. q. 2. Fer. 3. contra gent. cap. 70. Lege etiam Plotinum lib. 8. Enn. 6. cap. 18. & libro 9. eiusdem Enn. cap. 7.

ST tamen Durandi opinio aut erronea, aut errori proxima, & philosophiæ principiis si quis rectè attendat, haud consentanea. Quod enim Deus immediatè concurrat ad omnem creaturæ operationem, ex multis locis diuinæ Scripturæ colligi potest. Primum ex illo loco Iob 10. *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt totum in circuitu.* Quod enim manibus plasmatur ex luto, aliáve materia, immediatè fit ab artifice, quò etiam pertinet illud Ierem. 6. *Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel.* Deinde ex illo Psal. 138. *Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: etenim illuc manus tua*, hoc est, virtus immediata, *deducet me*, id est, concurret ad meum motum & quasi volatum, & *tenebit me dextera tua*, hoc est, meum esse conseruabit. Itaque significat Propheta Deum non minus concurrere immediatione virtutis suæ ad nostras operationes, quàm ad nostrum esse conseruationémque. Tum ex illo Act. 17. vbi Paulus ostendens Atheniensibus Deum non longè esse ab vnoquoque nostrum, id est, non distare ab vllo homine: eadémque ratione neque ab alia creatura vlla, subdit: *In eo enim* (id est, per eum immediatè) *viuimus, mouemur & sumus*: nihil enim

conclu

concluderet, si loqueretur de operatione mediata. Nam multa fiunt in rebus per causas remotas & distinctas admodum, vt per Solem in visceribus terræ. Accedit & illud quod idem Paulus 1. ad Corinth. 12. de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus*, & illud Isaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine*, qui duo loci etsi non omninò probant immediatam Dei operationem, probant tamen Deum non modo ad esse rerū, vt ait Durandus, sed ad operationem quoque earum concurrere: quibus alios similes reperias in Scripturis sacris prope infinitos.

SED & ex aliis quibusdam idem deduci potest, ea ratione, quod quædam narrent à Deo facta, quæ nisi Deus cum creaturis concurreret non modo adesse, sed etiam ad operationem, fieri nullo modo possent: quale est, quod apud Danielem ignis in fornace Babylonis non læsit pueros. Cur enim non læsit conseruato igne, nisi quod Deus subtraxit concursum vel suum, vel alterius caussæ igne superioris, ad actionem ignis? Quod si alia causa igne superior cum igne naturaliter concurrit in agendo, qua non concurrente non comburit ignis: cur non multo magis Deus, immo etiam maximè? Hinc est quod res creatæ præter naturalem cursum, sæpè vehementius, sæpe leniùs operantur, vt diuinæ prouidentiæ obsequantur. Vnde est illud Sapientiæ 16. *Creatura enim tibi factori deseruiens exardescit in tormentum aduersus iniustos, & lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt*. *Daniel 3.*

PATRES quoque vnanimi consensu ad eandem sententiam accedunt. Lege Augu. in 4. super Genesim ad litteram, cap. 12. & lib. 9. cap. 15. & lib. 3 de Trinit. cap. 3. & 4. Gregor. Mag. lib. 6. Moral. cap. 8. Gregor. Nysse. lib. 8. suæ philosophiæ, cùm de diuina prouidentia disputat cap. 6. & Clement. Alexandrinum libro Stromatum 6. vltra medium, quod longum esset persequi in cæteris. Quocirca Diuus Thomas in Ioannis cap. 5. vbi explicat verba illa Christi: *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor*, docet excludi per illa opinionem quorundam dicentium, Deum mediantibus causis secundis res producere. Quod, inquit, est contra illud Isaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine*. Atque hæc nobis in præsentia sint satis, vt opinionem Durandi erroneam esse vel asseramus, vel non inficiemur. Quod si quis roget quibus rationibus sententia Durandi refutari, & opposita veritas confirmari possit (hoc enim proprium est huius loci) hæc primum occurrit. Omnis actio quæ impossibilis non est, nec solùm non importat vllam imperfectionem, sed summam potiùs perfectionem primi agentis, & perfectam dependentiam secundorum à primo tribuenda est primo agenti; at immediatus Dei concursus cum creaturis agentibus non est impossibilis, vt patebit ex solutione argumentorum partis oppositæ, nec solùm non importat vllam imperfectionem primi agentis, sed potiùs eminentissimam perfectionem, creaturis autem agentibus maiorem dependentiam ab illo, quàm si ab eo solùm penderent in essendo: est igitur tribuenda primo agenti. Atque hæc ratio ex ipsa perfecta dependendi ratione sumitur.

Rationibus Durandi sententia refutatur, & veritas ostenditur.

Prima ratio ex perfecta dependentiæ ratione petita.

Secunda ex conseruatione rerum deducta. ALTERA desumi potest ex conseruatione rerum hoc pacto. Effecta creaturarum immediatè conseruantur à Deo, non tantum illo externo conseruandi modo, quo locus naturalis, & alia quæ extrinsecus fouent conseruare solent, sed omninò intrinsecus, ita vt esse horum immediatè pendeat à Deo (alioqui non posset Deus conseruatis cæteris conseruantibus ea annihilare per subtractionem sui immediati concursus qui nullus esset) at agentia quæ hoc modo concurrunt ad conseruationem, concurrunt etiam ad productionem: concurrit igitur Deus immediatè ad producenda omnia effecta creaturarum, ac proinde ad omnes earum actiones. Assumptio ex eo probatur, quia quæ effectiuè conseruantur per intimam dependentiam sui à conseruantibus, vt species coloris à colore obiecto, & radius luminis à corpore lucido, & (quod verisimile est) à cœlo, ea quæ apud nos gignuntur (quicquid sit de ea quæstione, num pendeant à motu cœli) ab eisdem quoque producuntur.

Tertia ex essentiali subordinatione. TERTIA se offert ex ipsa ratione essentialis subordinationis: vna enim causa non dicitur alteri essentialiter subordinata, quia pendeat ab illa in essendo, sed quia in causando, vt patet ex iis quæ ab librum secundum dicta sunt, non igitur satis est si superior inferiorem conseruet (potest enim conseruare nihil agentem) sed vt simul cum ea causet eundem effectum, atque adeò in eodem genere causæ, vt eodem loco est explicatum: quare cùm omne agens creatum, sit essentialiter subordinatum primo agenti Deo, necessariò efficitur Deum immediatè agere cum omni agente creato. *Cap. 2. q. 1. sect. 2.* *Cur vna causa alteri dicatur essentialiter subordinata.*

Quarta ex ratione causæ instrumentalis. QVARTA ex ratione causæ instrumentalis hoc pacto. Causa instrumentalis quocumque modo ea sumatur, non ideò dicitur instrumentaliter agere, quia moueat (tametsi & hoc verum est in vulgatis instrumentis artificum, veluti in securi respectu fabri) sed quia simul cum agente principali & dependenter ab illo concurrit ad eandem actionem (hoc enim pacto calor est instrumentum ignis calefacientis, & cætera actiua accidentia suorum subiectorum agentium, at omne agens creatum est instrumentum primi agentis latè sumpto instrumenti nomine, vt omnes fatentur) igitur omne agens creatum ideò dicitur agere, quia simul cum Deo & dependenter ab illo concurrit ad eundem effectum, hoc est, ad suum quod fieri nequit, nisi Deo immediatè concurrente, vt patet ex iis, quæ in superiori argumento assumpta sunt. *Vt omne agens creatum dici debeat instrumentum primæ causæ.*

Aristotelis pronunciatũ exponitur. QVO loco memoriæ mandandum est pronuntiatũ illud quo Aristoteles non rarò vtitur, quòdque Peripatetici sæpè vsurpant. Agentia essentialiter subordinata non mouere nisi mota, siue non agere, nisi acta, metaphoricè in plerisque intelligendum esse, translatione sumpta ab instrumentis artificum, ac si dicant, agentia essentialiter subordinata non agere, nisi more horũ instrumentorum, quæ nonnisi mota mouent, non tamen quatenus mota mouent, sed quatenus cum agente principali motum siue actionem illius exequuntur, quod est dependenter ad eundem motum concurrere. Dico autem dependenter, quia etsi quædam agentia principalia indigent instrumentalibus *Vt 7. Phys. ca. 1. & 8. cap. 5.*

aliisve

aliisve essentialiter subordinatis ad agendum, ac proinde ab eis aliqua ratione in agendo pendent, veluti Citharœdus à cithara in pulsando, & Sol ab homine in generando homine: simpliciter tamen principale agens non pendet ab instrumentali aut alia ratione subordinato, sed hæc ab illo. Neque enim repugnat agenti principali ex suo genere supplere vim instrumentalis causæ, aliàve ratione subordinati agentis: quo pacto sæpè ipse cæmentarius supplet vim instrumentorum, veluti vectis ad mouendum lapidem, & Deus supplere potest efficientiam omnium secundarum causarum, quæ secum imperfectionem non afferat, aut certè ex ratione sua non dicat ordinem ad creaturam agentem, vt videre, tristari, & ambulare: & tamen nullum instrumentum, causave aliter subordinata essentialiter potest ea agere sine principali, quæ agit vt illius ministra, quòd certè inde prouenit, quod actio principalis est causa actionis subordinatæ, non vice versa. Quod si ita est, meritò de sola instrumentali causa, & quauis alia ratione essentialiter subordinata dictum est, agere eam dependenter à principali agente. Quo fit, vt non rectè quidam philosophentur, cum dicunt quemadmodum creaturæ in agendo pendent à Deo agente, ita Deum in agendo cum creaturis, pendere à creatutarum actione. Non enim vt Deus supplere potest efficientiam creaturarum, ita creaturæ efficientiam Dei. Neque item cum inferunt, Deum & creaturas concurrere effectiuè ad eundem effectum, vt causas partiales. Duæ enim causæ partiales ita affectæ sunt inter se, vt & simul constituant vnam totalem, & neutra pendeat ab altera in agendo, sed effectus ab vtraque: at Deus & creatura quatenus ad eundem effectum concurrunt nec constituunt vnam totalem causam, sed sunt duæ totales (quæque nimirum in suo ordine, vt dici solet de omnibus essentialiter subordinatis) nec ita sunt affecta inter sese, vt neutrum ab alio pendeat in agendo.

Actio principalis caussa est actionis subordinatæ non vice versa.

Deus in agẽdo non pendet à creaturis.

Deus & creatura caussæ totales vt sint.

Vide Plotinũ Ennead. 2. lib. 4. cap. 1.

Quinta ratio ex dependentia creaturæ.

QVINTA desumi potest ex dependentia creaturæ hoc modo. Si creaturæ agerent non concurrente Deo ad actionem ipsam, agerent independenter, at non minus incommodum est illas agere independenter, quàm independenter esse, quo pacto quidam Ethnici Philosophi materiam esse putauerunt (vtrumque enim est conditio primi agentis) agunt igitur concurrente Deo, non solùm ad conseruationem rei agentis & virtutis agendi: sed ad actionem quoque ipsam, ergo & immediatè concurrente. Idem valet argumentum illud quo quidam vti solent: virtus creata non solùm pendet à Deo, vt qualitas est, sed etiam vt virtus est: at virtutem pendere à Deo vt virtus est, nihil est aliud quàm pendere in agendo: concurrit igitur Deus cum virtute creata, non solùm quia illam conseruat, sed etiam quia cum illa immediatè agit.

Sexta ratio ex determinatione secũdorum agentiũ. Causæ secundæ vt determinentur à prima.

SEXTA ratio sumenda est ex determinatione secundorum agentiũ à primo hunc in modum: Nullum agẽs creatum est determinatum ad certum numero effectum, tum quia omnia sunt indifferentia ad plura effecta eiusdem speciei aut generis, tum etiam quia non intendunt hoc vel illud indiuiduum, sed indifferenter aliquod indiuiduum

o 3 huius

huius vel illius speciei aut generis: at determinatio hæc non potest fieri à subiecto, neque item tempore aut loco, quia omnia hæc sunt indifferentia non solum ad omnia indiuidua vnius speciei, sed etiam plurium: nec fieri potest ab his omnibus simul, quia multa communia non possunt facere aliquid ita proprium vni, vt alteri conuenire non possit, vt est introductione perspicuum, oportet igitur vt à Deo immediatè fiat, quod inferiùs luculentiùs ostendetur.

Trismegisti, Aristotelis, Philonis, & Procli testimonijs, eadem veritas confirmatur.

ACCEDIT antiquissimi Trismegisti sententia, qui in Dialogo eo qui Crater inscribitur, disertis verbis ait Deum vbique præsentem, semper agere omnia, ac voluntate sua cuncta constituere. Item diuinam essentiam facere singula etiam in quauis mundi particula. Item si quid quis cogitat, id omne Deum agere. Aristot. item 2. libr. huius operis planè docet omnia agentia secundaria ita esse essentialiter subordinata primo agenti, vt primum agens in eorum actione magis agat, quàm ipsa. Philo etiam in libro: Quod mundus sit incorruptibilis, ex Boëtho Stoicorum, vt ait valentissimo, asserit Deum omnibus mundi partibus assistere cooperando. Proclus, siue quis alius libri de causis auctor fuit, in prima propositione affirmat, primam causam magis influere in effectum secundæ, quàm ipsam secundam. Item propositione 16. virtutem diuinam esse virtutum omnium virtutem: quia (vt Romanus Ægidius Quodlib. 5. q. 1. interpretatur) applicat propositione 16. virtutem ad operationem: quæ applicatio nulla alia intelligi potest, quàm concursus primæ causæ ad ipsam actionem: idque à priori simpliciter, nisi applicatio sumatur pro determinatione ad certum numero effectum, quàm à solo etiam primo agente, fieri posse diximus: nam alioqui causæ secundæ, vel ab aliis secundis si naturales sint, vel à seipsis si sint liberæ, possunt ad agendum applicari, veluti per appropinquationem ad materiam, in qua aliquid agendum est, aut per electionem & imperium agentis liberi: patet igitur primum agens immediatè agere cum omni agente creato. Quo autem pacto hæc immediatio intelligenda sit, ex solutione argumentorum patebit: ex quibus etiam conclusio ipsa magis perspicua fiet.

Cap. 2. tex. 6. & seq.

Deum agere cum creatura eadem numero actione, & solutio argumentorum Durandi.

SECTIO III.

Ferrariensis responsio ad primum Durandi.

SVNT igitur qui ad primum Durandi respondeant, Deum agere cum agentibus creatis alia quadam actione, qua nimirum illa ad agendum mouet, quo pacto faber mouet securim ad scindendum: quapropter actionem illam Dei esse intentionalem, id est, non esse in agente creato, nisi quandiu agit, & per modum transitus, siue vsus cuiusdam, quemadmodum & motus quo securis à fabro mouetur.

Fer. 3. contra gent. cap. 70.

Improbatur.

VERVM hæc actio diuina nec datur in omnibus creaturis agentibus.

tibus, nec in quibus datur satis est, vt Deus ratione illius dicatur concurrere ad ipsam creaturæ actionem. Nam etsi Deus per seipsum potest mouere creaturam etiam corporalem ad aliquid agendum, quopacto quidam Philosophi volunt illum sine ministerio alterius mouere primum mobile, & sæpe re vera mouet intellectum & voluntatem, aliquid in eis imprimendo; tamen eo motu non mouet Deus omnia. Neque enim Deus sic mouet ignem, vt comburat, si iam proximus est materiæ combustibili; nec lapidem vt descendat deorsum si iam subtractum est impedimentum; imò nec si Deus impedimentum subtrahat, dicetur lapidem mouere vt descendat, nisi per accidens; sed mouere seu amouere impedimentum, vt lapis moueatur. Quin etiam si Deus omnem creaturam ad agendum moueret, ne in id quidem satis esset, vt cum illa diceretur immediatè agere. Diuersa enim est actio qua creatura mouetur, & qua mouet.

Auerro. 12. Metaph. com. 44. & 48. ita quibusdã videtur sensisse.

ITAQVE si Deus omnem creaturam ad agendum moueret, dici posset Deum agere, quandocumque creatura agit, & agere in omni creatura agente: at dici non posset cum ipsa creatura agere, nisi per accidens, ne dum cum illa immediatè agere; quod tamen ex dictis necesse est confiteri.

Vera argumẽti solutio.

Deus eadem numero actione cum creatura agit.

DICENDVM est igitur Deum agere cum creatura eadem numero actione, qua creatura agit, quo pacto faber præterquam quod mouet securim ad secandum (quæ est applicatio instrumenti ad opus) agit etiam cum securi illa eadem numero actione, qua agit securis, nempe ipsa sectione. Quicquid enim sit de ratione, qua Durandus probat non posse Deum agere cum creatura actione diuersa numero, certè neutra earum, quibus probat non posse agere eadem numero, quicqnam habet momenti. Non prior, quia etsi actio creaturæ non excedit virtutem creaturæ agentis supposito concursu primi agentis, excedit tamen virtutem solius creaturæ, quo pacto etsi generatio huius hominis non excedit virtutem eius à quo generatur, excedit tamem virtutem illius sine concursu cœlestium corporum. Non posterior: quia etsi eadem actio numero non potest prouenire à pluribus perfectè agẽtibus eiusdem ordinis, vt idem tractus nauis à pluribus perfectè trahentibus, potest tamen proficisci à pluribus perfectè agentibus essentialiter subordinatis ab vnoquoque; scilicet, perfectè agente in suo ordine, vt generatio hominis ab homine ac Sole.

AD secundum Durandi dicendum est, queadmodum plura agentia essentialiter subordinata immediatè concurrunt ad eandem actionem, ita concurrere plures fines essentialiter subordinatos ad motionem, eiusdem agentis. Nam qnemadmodum hæc immediatio in agentibus non est immediatio ipsorum agentium, sed virtutis agendi, vt mox patebit, ita in finibus essentialiter subordinatis erit immediatio, non rei quæ vt finis appetitur, sed appetibilitatis, ita vt duo fines essentialiter subordinati immediatè moueant metaphorico motu causam agentem, quemadmodum quo agentia essentialiter subordinata teali motu immediatè mouent materiam.

Secundũ Durandi soluitur.

Plures fines subordinati, quo pacto cõcurrant ad eandẽ actionem.

Quot

Quot modis agentia dicantur immediatè agere, & solutio tertij argumenti.

SECTIO IIII.

Diuisio agentium immediatorum explicatur.

Ad tertium argumentum negatiuæ partis, quod ex Durando desumebatur, vt respondeamus, explicanda est vsurpata illa distinctio agentium immediatorum in ea quæ agunt immediatione suppositi, & in ea quæ immediatione virtutis.

Quæ dicantur agere immediatione suppositi.

Ea dicuntur agere immediatione suppositi, quæ nullius suppositi ministerio, aut quasi ministerio agũt: hoc pacto est Deus immediatum agens in creatione cuiusque rei, & conseruatione earum, quæ aliter quàm per creationem produci nequeunt: vt in conseruatione substantiarum separatarum, animæ rationalis, cœlorum, & materiæ primæ: eodémque modo agit ignis in generatione ignis, & alia agentia particularia, quæ non agunt per instrumentum propriè dictum, vt faber per securim: aliud enim suppositum est faber, aliud securis cuius interuentu faber operatur. In quo loquendi modo sumendum est latè nomen suppositi pro omni re singulari per se existente, etiam si reuera suppositum non sit, ne excludatur anima rationalis, aut natura diuina, vt communis est tribus personis diuinis: quo pacto idem nomen accipi solet à Theologis cùm dicunt omnem actionem esse suppositorum, vt primo libro diximus. Dixi (quæ nullius suppositi ministerio) non autem *quæ nullius rei ministerio*, quia ignis & alia omnia quæ semper agunt ministerio qualitatum à se realiter distinctarum: agunt nihilominus immediatè immediatione suppositi. Addidi: *vel quasi ministerio*, quia causæ essentialiter subordinatæ, non semper habent (si propriè loquendum est) rationem ministrantium iis, quibus sunt subordinatæ, vt homo, vel equus, soli in generandis sibi similibus. *Cap. 1. q. 5. sect. 2.*

Quæ dicantur agere immediatione virtutis. Primus modus.

Immediatione autẽ virtutis duobus modis dicuntur agentia immediatè agere: quod non segniter animaduertendũ est propter variam hac de re Theologorum loquendi consuetudinem. Vnus est, si agant virtute non accepta ab eo cum quo agunt: quo pacto Deus in omni actione, & cuiuscumque agentis comparatione dicitur agere immediatè immediatione virtutis, quia à nullo agente accipit virtutem agendi: in genere autem corporalium agentium, primum mobile dicitur mouere immediatè immediatione virtutis, quia à nullo agente corporeo accipit virtutem agendi: quamuis simpliciter & cum Deo collatum non agat immediatè immediatione virtutis, cum à Deo virtutem agendi accipiat. Sic Prouinciarum præpositi agunt immediatè si conferantur cum prouincialibus, à quibus potestatem non accipiunt: non autem absolutè & respectu regis à quo præpositi constituti sunt. Atque hoc pacto omnis causa superior inter essentiales & subordinatas agit immediatè respectu inferiorum causarum & omnis infima siue simpliciter sumatur, siue respectu aliarum agit mediatè, vt ignis ignem, & equus æquum. Et hic quidem vnus est modus immediatè immediatione virtutis.

Alter modus est, si ab eorum virtute, quomodocunque eis illa conueniat, immediatè proficiscatur actio, quo pacto ignis immediatè calefacit. Et quia omnia agentia essentialiter subordinata agunt cum infimo agente, ad ipsámque eius operationem concurrunt: necesse est fateri omnia isto modo agere immediatione virtutis: quo pacto color obiectus agit immediatè in oculum, etiam si mediatè agat mediatione suppositi, nempe corporis diaphani interiecti: & Sol immediatè generat murem, etiamsi illum gignat ministerio aëris calidi interiecti: & faber facit scamnum, etiam si illud faciat ministerio securis interiectæ: omnia enim hæc immediatè attingunt actioné vltimi agentis sine suppositis suis, certè virtutibus actiuis, à quibus vltimi agentis actio immediatè proficiscitur, quemadmodum, & à virtute ipsius vltimi agentis. *Secundus modus.*

Ex his perspicuum est, non omnia ea quæ agunt immediatè immediatione virtutis esse, necessariò immediatè præsentia suis effectis: vtrouis modo hic immediatio capiatur, vt patet in Sole & fabro, & aliis agentibus corporeis. Vnde hac ex parte non colligitur immediata Dei præsentia in rebus, quod agat in omnes immediatione virtutis. Num autem immediata agentium præsentia colligatur ex immediata eorum actione immediatione suppositi, ac proinde immediata Dei præsentia in rebus omnibus ex eo rectè concludatur, quod in omnibus, & in quauis cuiúsque particula aliquid agat immediatione suppositi, quæstio non parua est inter D.Thomam affirmantem, & Scotum negantem. Nobis verò non modo placet magis sententia D. Thomæ, sed Scoti etiam parum consentanea videtur diuinis Scripturis, quæ apertiùs probant immediatam Dei præsentiam ex immediata eius actione (vt patet ex locis quos superiùs attulimus) quàm vt sine aliqua inscitiæ nota (ne quid dicam grauius) ea consequentia negari posse videatur. Verùm quia disputatio ea & longior est quàm vt nûc obiter expediri possit, & nihil facit ad rem præsentem, in alium locum differenda est. *Non omnia quæ agunt immediatione virtutis, præsentia immediata suis effectis.* *D.Thom. 1. d.q.8. art. 1. Scotus in 1. d.37. quæst. vnica.* *Vnde colligatur Dei immediata præsentia in rebus omnibus. Sententia D. Thomæ eligitur.*

Ad tertium igitur dicendum est Deum non ideo dici plurima agere mediantibus secundis agentibus, quia non sit immediatè præsens omnibus suis effectis: neque item quia illa efficiat mediante caussarum secundarum actione tantum, quasi ipsa per se nô agat cum caussis secundis: sed quia secum illas assumit ad ea efficienda, quæ ipse solus possit efficere: vt opus calefaciendi, aut refrigerãdi, aut alia etiam quæ sine caussis secundis agi non possunt, vt opus videndi, & cætera vitalia: tametsi & ipse & caussæ assumptæ immediatè agant vtraque in suo ordine, & suo peculiari agendi modo. *Soluitur tertium argumentum.*

Solutio quarti argumenti, Sequentiúmque authoritatum.

SECTIO V.

Quod verò attinet ad quartum argumentũ, disquirẽdum est, num ex tribus caussis necessitatis diuini concursus, quæ in eo refutabantur, aliæ præter tertiam, ex qua nos sextam rationem fecimus, approbari debeat. *Quot sint caussæ necessitatis diuini concursus.*

An ad complendam virtutem agentium secundorum necessarius sit diuinus concursus.

FVERINT fortasse quibus placeat prima illa de concursu primi agentis cum secundis ad complendam secundorum virtutem, & efficiendum vt sint in actu primo actiua, quo pacto lumen videtur facere, vt colores sint in actu primo visibiles, seu motiui aspectus, qui sine lumine non sunt nisi potentia visibiles vt tradit Aristoteles. *Lib. 2. de anima, cap. 7. & 3. lib. c. 5.*

VERVM qui causam hanc probauerint, nec verum assument, nec satisfacient argumento. Nam & intellectus per speciem intelligibilem est in actu primo ad intelligendum, & res grauis per grauitatem ad descendendum, vt cum Aristotele. 3. de Anima, & 8. Physicorum omnes fatentur: quo fit vt nec ista, nec proinde alia similia indigeant concursu Dei, vt eorum virtutes ex parte ipsarum ad agendum compleantur, quod est esse in actu primo actiua. Vt autem obiter de exemplo allato moneam, etsi id quod dictum est de coloribus forte arridebit iis, qui credunt colores indigere lumine non modo ex parte medij, sed etiam ex parte ipsorum: apud nos tamen, qui putamus illud esse necessarium ex parte solius medij, nihil habet momenti. Nam etsi medium præcise illuminatum esset, nihilque luminis colori aduenirer (quod diuina virtute nihil repugnat fieri & forsitan naturaliter accidere potest) adhuc color moueret aspectum per species quas in medio illuminato produceret. Quod si nunc ita fit communiter, vt color illuminatus agat & in medium & in potentiam, ac proinde color simul cum lumine: id sanè ex accidente euenit propter coniūctionem luminis cum colore: qui etiam sine lumine in se recepto, hoc est in superficie in qua ipse est ageret. Quocirca duæ videntur nunc species generari in oculo ex colore obiecto: vna coloris qui ex se suóque modo lucem participat, atque hac cernitur color ipse, altera luminis à corpore lucido in ipso colore reflexi, qua lumen reflexum percipitur. *Cap. 5. & 8. Cap. 4. text. 32.*

Lumen esse necessarium ex parte solius medij.

Explicatur Aristotelis sententia de luminis necessitate.

SED quid ad Aristotelem, qui asserit colores ante concursum luminis esse potentia visibiles? videtur enim sentire his verbis colores indigere ex parte sui lumine externo, vt sint in actu primo visibiles: eodémque modo res materiales intelligibiles indigere lumine interno intellectus agentis vt sint in actu primo intelligibiles. Ad hoc dicimus colores ante concursum luminis non esse in actu primo visibiles, id est, potentes vt videantur: quippè cum ad id indigeant speciebus, & in medio & in potentia, quo pacto intelligendus est Aristoteles: sed esse in actu primo visibiles, siue potentes, vt moueant medium, & potentiam videndi, producendo in vtroque species, quibus videri possint: quo etiam pacto, etsi res intelligibiles non sunt in actu primo, vt intelligantur nisi per species intelligibiles (tunc enim intellectus est in actu primo vt eas intelligat) tamen iam tum dicendæ sunt esse in actu primo vt per ipsarum phantasmata cum intellectu agente agant ad producendas in intellectu possibili species intelligibiles quibus intelligantur. Ex quibus patet, responsionem hanc verum non assumere. *3. de anima c. 5. text. 18.*

QVOD verò ne si assumeret quidem argumento satisfaceret, ex eo constat: quia etsi nulla creatura esset in actu primo ad agendum nisi

nisi complente Deo eius agendi virtutem: adhuc tamen remaneret quæstio eadem, cur necessarius prætetea esset concursus diuinus ad agendum cum creatura, completa eius virtute actiua. Quod si dicas nihil aliud esse compleri eius virtutem actiuam, quàm Deum in agẽdo cum illa concurrere: iam per te nihil different esse in actu primo & secundo: cùm tamen dixeris vt creatura operetur, id est, sit in actu secundo necessarium esse Dei concursum, vt eius virtus compleatur in actu primo.

An ideo diuinus concursus sit necessarius, vt caussã secundã moueat ad agendum.

ALII forsitan probauerint caussam illam secundam de concursu primi agentis cum secundis, vt illas ad agendum moueat. Nãm omne agens secundum est instrumentum primi agentis, instrumenta autem non mouent nisi mora. Primum quoque agens perinde se habere videtur ad secundam vt voluntas se habet ad eas potentias, quæ eius obedientiæ subsunt, quas constat à voluntate moueri, vt aliquid aganr.

SED neque huiusmodi sententia admittenda est. Primum, quia non omnia agentia secunda sunt propriè instrumenta primi, cùm plurima effecta tribuantur secundis vt principalibus, veluti animal genitum animali generanti. Deinde, quia non necesse est, vt omnia instrumenta moueantur à principali agente vt ipsa agant: quo pacto calor ignis, ita est ignis instrumentum, vt ab eo non moueatur ad agendum.

Agentia libera quo pacto à prima caussa moueantur.

POSTREMO, quia vt demus agentia naturalia moueri omnia à primo ad agendum: certè quæ libera sunt dominium habenr suorum actuum supposito etiam generali concursu primi agentis & licet ad bonum moueri ab eo possunt, immo, & necessitari (licet non cogi) ad malum tamen non solum non cogi, nec necessitari possunt, sed ne moueri quidem, quod & naturalis ratio ex diuina bonitate desumpta, & Sacrę literæ non docenr. Ita patet nec primam, nec secundam caussam ex tribus refutatis in argumento approbandam esse.

Respondetur ad quartum argumentum principale.

QVARE ad impugnationem tertiæ, quam nos in sexta ratione conclusionis assumpsimus, dicendum est, rectè quidem probari non esse necessarium concursum primi agentis vt secunda agentia determinet ad certam speciem effectus, non tamen, vt ea determinet ad certum indiuiduum.

Quo pacto diuinus concursus ad determinationem effectus requiratur.

Aegidij Romani sententia.

NON desunt tamen viri grauissimi qui totam hãc caussam de necessitate diuini concursus ad determinationem effectus reiicere videantur. Aegidius enim Romanus in libro de ente & essentia q. 4. propter id quod communissimum est in omni actione, non propter eius determinationem putat necessarium primi agentis concursum. Nam cùm in omni effectu duo reperiantur, esse, & tale esse: seu esse, & distinctio ab alio esse (neque enim fieri quicquam potest, quod omnem essendi rationem includat) ens autem creatum, quia habet esse limitatum non possit dare esse absolutè ac simpliciter, sed tale esse: relinquitur necessariam esse actionem primi agentis, vt det cuilibet effectui esse simpliciter & absolutè, quod includitur in tali esse, non vt determinet effectum ad tale esse, quod facit creatura. Itaque con-

cludit totum effectum creaturæ, esse & à creatura, & à Deo, sed non totaliter ab vtroque: nam quatenus habet esse, est à Deo, quatenus verò tale esse, est à creatura: Vnde videtur perspicuum (Aegidij sententia) determinationem actionis, quemadmodum & effectus, secundo agenti tribuendam esse, non primo: confirmatúrque opinio hæc ex Dionysio capite 4. de diuinis nominibus, vbi ait Deum vniformiter operari omnia, diuersitatem autem effectorum esse à causis secundis, quemadmodum Sol vniformiter illuminat: quod autem alia aliter illuminet, à diuersitate subiectorum quæ lumen recipiunt, prouenire. Deinde ex Aristotele 2. Physicorum, cap. 3. & hoc ipso loco, in quo versamur, cùm ait effectus particulares reducendos esse ad caussas particulares, & vniuersales ad vniuersales: siquidem tale esse, effectus est particularis: esse autem vniuersalis: proinde hunc ad Deum referendum esse, illum ad creaturas agentes.

D. Dionysij pronuntiatum.

Text. 38.
Text. 3.

Examinatur Durandi ratio.

VIDEBITVR autem pro nobis, & contra hanc opinionem esse Durandus in 2. sent. d. 1. q. 5. qui hac ratione illam impugnat, quod ex ea duo maxima absurda sequantur. Vnum est, Deum nihil agere posse sine caussa secunda, immo etiam nihil omnino agere posse: quicquid enim fit, habet esse & limitatum esse, caussa autem secunda quæ dat esse limitatum, habet etiam ipsa limitatum esse. Vnde fit, vt si limitatio prouenit à caussa secunda, nihil Deus agere possit sine caussa secunda, ac proinde nihil agere. Alterum est Deum non agere liberè, sed necessitate naturæ, quemadmodum Sol, qui in exemplum assumitur: agere enim vniformiter ex parte sui est agere naturaliter, & non liberè. Et licet non respondeat ad Dionysij authoritatem, sed ex iis reiiciendam innuat: tamen Aristotelis locum sic interpretatur, vt dicat non esse intelligendum de reductione effectorum ad caussas vniuersales & particulares in caussando, qualis est Deus & creatura, sed in prædicando, qualia sunt genera, species & indiuidua creaturarum caussantium: vt sensus sit, eandem caussam efficientem creatam vt est particularis facere effectum particularem vt talis est, vt vniuersalis verò, vniuersalem: verbi caussa ignem particularem, facere hunc alium ignem vt particularem ignem: vt ignem verò facere illum, vt ignem, & ita sursum versus, vt elementum, vt corpus vt substantiam, ac denique vt ens.

Neque D. Thomam, neque Aegidium propositæ sententiæ repugnare.

Ad tertium. Vide etiam de poten. q. 3. art. 7.

SED non est cur nobis Durandum hac in re contra egregium doctorem Ægidium patronum quæramus, præsertim in aliis plerisque, tum verò in hac opinione sectatorem Magistri sui D. Thomæ, qui idem penè scribit in quæstione prima de potentia Dei artic. 4. Cohærent enim hæc mirificè cum extrema ratione nostra si rectè intelligantur. Nã quod necessarius sit Dei concursus, vt res fiant quatenus entia sunt (nullam enim caussam secundam per se primo facere posse ens, vt ens est, & inductiuè & ratione apertissima ex vniuersalitate caussarum ducta perspicuum est) non tollit quominus sit necessarius ad singularem, & omnino vltimam effectorum determinationem, quæ necessitas, nostra illa vltima ratione probata est. Dico autẽ, omnino vltimam, quia determinatio non tantum specifica, sed etiam

indiui

indiuidualis vaga à caussis secundis prouenire potest: nihil enim fit à quocunque tandem fiat, nisi vt talis naturæ, & vt singulare. Verum cur singulare sit hoc designatum, & non aliud numero, soli primo agenti tribuendum est per se primo, quemadmodum & cur sit ens. Determinatio autem, quam Ægidius & D. Thomas tribuunt secundis agentibus, de specifica & indiuiduali vaga intelligenda est, non de indiuiduali determinata, quod Durandus non animaduertit. Et quia genera, & differentiæ tam specificæ, quàm indiuiduales, sunt idem re cum effectis quæ constituunt, rectè ait Ægidius effectum qui fit per caussam secundam, esse totum à prima, & totum à secunda, sumpto tamen nomine totius, vt significat aliquid constans genere & differentia, non vt significat compositum ex materia & forma, hoc enim pacto, etsi totus est à primo agente, non est tamen totus, id est, quoad omnes partes à secundo. Est & alius modus, quo totus effectus sit à primo, & totus à secundo, nempè si effectus secundi agentis consideretur quoad solam formam quæ introducitur. Vtrauis autem ratione Ægidius intelligat totum esse à primo, & totum à secundo, probè adiungit non esse totaliter, id est omnibus modis ab vtroque: cum à Deo sit, vt ens, & vt hoc ens, quare alterum produci non potest, idque independenter: à creatura autem, vt limitatum ens: tale tamen, quale alterum produci potest dependentérque.

Quo pacto idem effectus sit totus à prima & totus à caussa secunda.

IMPVGNATIONI verò à Durando extructæ facilè est occurrere. Neque enim Ægidius vnquam dixit, limitationem effectus necessariò prouenire à caussa secunda, cùm apertè id neget in iis quæ creantur: sed ab alio quàm à primò agente prouenire non posse, vt aliquid sit verum ens absolutè ac simpliciter: cum interim effectus ad quem concurrere potest caussa secunda, ab ea etiam possit habere limitationem, si Deus ad illum efficiendum caussa secunda vti velit. Vnde patet absurdè admodum collegisse Durandum, sequi ex Aegidij opinione, Deum nihil posse agere sine caussa secunda, & quod inde sequitur nihil omninò posse agere. Non intellexit quoque Durandus Aegidium (nisi se intelligere dissimulauit) cùm ille ex Dionysio ait, Deum vniformiter ac more Solis cum caussis secundis agere. Neque enim Dionysius vsus est similitudine Solis quoad naturalitatem, vt sic dicam, actionis (ex ea enim non dubium est quin sequeretur Deum agere necessitate naturæ) sed quo ad vniformitatem agēdi, vt ipse disertis verbis describit: at vniformitas agēndi æquè cohærere potest cum actione libera atque cum naturali. Potest enim agens liberum agere vniformiter, quemadmodum & difformiter, & vt ei placuerit, potissimum verò Deus, qui summè liber est. Vel potiùs dicito vniformitatis nomine intelligi à Dionysio indifferentiam diuinæ potestatis ad omnem effectum, quemadmodum virtus Solis indifferens est ad omnem illuminationis modum pro ratione eorum, quæ lumen recipiunt, quæ vniformitas non arguit in Deo necessitatem agendi. Demum nec rectè Durandus Aristotelem intelligit, qui etsi posuit exempla in caussis & effectis vniuersalibus in prædicando: non exclusit tamen à suo pronunciato reductionem effectorum ad

Durandi impugnatio conuellitur.

Nō intellexit Ægidium.

Neque Aristotelem rectè interpretatur

caussas vniuersales & particulares in caussando, vt in eius loci explicatione diximus. Non igitur opus est nobis tam infirmo Durandi patrocinio ad refutandam Aegidij, seu potiùs D. Thomæ sententiam: Nam & optimè cohæret cum iis, quæ in extrema ratione conclusionis continentur, & (quod obiter addimus) vtcumque videtur continere vim omnium præcedentium argumentorum, quod nunc explicare superuacaneum ducimus.

Error Aristotelis.

AD id autem quod ex libro de mundo ad Alexandrum attulimus, dicendum, Aristotelem in eo hallucinatum fuisse, quemadmodum in aliis quibusdam, quod putauit Deum in his inferioribus nihil agere immediatè immediatione suppositi, propterea quod indignum existimauit Dei maiestate esse in his inferioribus secundum substantiam suam, non tamen inde sequitur illam negasse concurrere Deum ad omnem actionem immediatè immediatione virtutis.

Lactantij dictum quo sensu error non sit.

QVOD verò Firmianus negat Deum esse creaturarum in agendo adiutorem, etsi in eius erroribus numerare solet: in eo tamen sensu error non est, si sumat adiutorem pro eo, qui confert quidem ad actionem, sed tamen simpliciter necessarius non est, quo pacto is qui cum altero trahit lapidem quem solus alter trahere posset, illum iuuare dicitur.

Explicatur Philo.

DENIQVE neque illud Philonis, quod Deus nihil moueat, nostræ conclusioni repugnat, loquitur enim de motu per contactũ, quo pacto mouent res naturales: alioqui plurimis in locis fatetur, Deum, & mouere, & efficienter concurrere cum rebus omnibus. Adde, Philonem non simpliciter dicere Deum nihil mouere, sed solum Deum nec mouere, nec moueri, quod ita accipi potest, quasi dicat propriam esse Dei actionem eã qua nec moueatur ipse, nec moueat quicquam, ea verò est (vt constat) illa, qua res ex nihilo efficit, quæ sententia pro superioris quæstionis conclusione facit. Atque hæc de ratione caussandi efficientium dicta sint: nunc de caussalitate finium agendum.

QVÆNAM SIT RATIO CAVSSANDI finalis caussæ.

QVÆSTIO X.

Quot modis dicatur finis.

SECTIO I.

Quotuplex sit finis.

FINIS vt Aristoteles docet 2. de Anima cap. 4. duplex est, alter Cuius, alter Cui. Finis Cuius dicitur id cuius consequendi caussa aliquid fit, siue id sit res aliqua, quæ per actionem fiat, veluti domus, cuius ædificandæ gratia artifex operatur, siue actio immanens, per quam nihil aliud fiat veluti contemplatio, siue vsus, aut fruitio rei, vt habitatio domus, aut voluptas, quæ ex contemplatione percipitur, cum quis propter voluptatem contemplatur. Finis Cui, dicitur id in cuius gratiam aliquid fit, quo pacto is qui ægrotat est finis curationis, & vt Aristo *Tex. 37.*

Aristoteles ait 2. Physicorum cap. 2. Omnia quæ arte fiunt sunt gratia nostri, vtrique autem cõgruit ratio illa finis passim ab Aristotele vsurpata: gratia cuius aliquid fit. Nam medicus exempli caussa, & gratia sanitatis, & gratia ægroti adhibet curationem. *Text. 37.*

INTER hos autem fines hoc interest, quod finis Cuius semper dirigitur in aliquem finem Cui, finis autem Cui ex ratione sua non necessariò dirigitur in alium finem, Verbi caussa Sanitas, quæ est finis Cuius dirigitur in ægrotum, cùm in gratiam illius de ea acquirenda agatur: at ipse ægrotus forsitan se non dirigit in alium superiorem finem, cum fortasse priuato amore se propter se diligat. Itaque amor prioris finis est amor concupiscentiæ: is autem quo posterior diligitur, est amor amicitiæ, aut quasi amicitiæ ad quem semper dirigitur amor concupiscentiæ Dico, *Aut quasi amicitiæ*, tum quia amicitia non est propriè ad se, sed ad alterum: tum etiam quia sola agentia libera agunt amore amicitiæ, cætera verò naturæ impetu ducuntur, vt aliquid obtineant, siue, caussa alterius rei, siue sui, veluti cùm hirundo constituit nidum caussa prolis, & terra petit infimum locum caussa sui. *Quid sit Finis.* *Discrimen inter finem Cuius & Cui.* *Amor amicitiæ & concupiscentiæ vt accommodet ad fines.*

SED quærat aliquis num finis Cuius sit finis simpliciter? videtur enim non esse, tum quia habet rationẽ medij, cum semper dirigatur in finem Cui, tum etiam quia si ille numeretur in finibus simpliciter, non erit cur instrumenta excludantur à genere efficientium simpliciter. Vt enim finis Cuius expetitur propter finem Cui, ita instrumentum agit vi agentis principalis. E contrario tamen si quis fidem iis, quæ ab Aristotele dicuntur adhibeat, potius finis Cuius, quàm Cui videbitur dicendus finis simpliciter. Nam cùm Aristoteles de fine loquitur, penè semper de priori genere intelligitur, vt cùm ait a *formam introducendam, esse finem intentum ab agente.* Item *caussas* b *esse inuicem caussas.* Vbi asserit, *finem esse alia ratione effectum agentis.* Item, *etsi finis sit primus in intentione, tamen esse vltimum in executione.* Hæc enim omnia planè intelliguntur de fine Cuius, vtpote cuius adipiscendi caussa agens operatur. Quin etiam 2. Physicorum cap. 2. apertè videtur asserere, *finem Cui non esse finem simpliciter*: Nã cùm ait omnia quæ arte fiunt esse gratia nostri, mox subdit: *sumus enim & nos quodammodo finis*, quasi non audeat finem Cui, appellare finem simpliciter. *Quæsitum circa finem Cuius, in vtranque parte disputatur.* *a 2. Phys. c. 7, text. 71.* *b 2. Phys. ca. 3. & hoc loco.* *Text. 24.*

HVIC dubitationi, etsi sunt, qui solum finem Cui, dicãt esse propriè finem, in quibus est Okamus in 2. Sent. librum: alij verò quos ille impugnat, contra videantur credere solum finem Cuius esse propriè appellandum finem, tamen dicendum est vtrumque genus in finibus simpliciter numerari posse, cum vterque illorũ dicatur, id gratia cuius agens operatur, vt patet ex dictis. Nec refert quod semper finis Cuius dirigitur, in finem Cui, eique subordinatur: isto enim modo caussæ efficientes subordinatæ superioribus non essent simpliciter caussæ, vt homo & Sol. Nec verò eadem ratio est de instrumentis cur non sint caussæ efficientes simpliciter, atque de finibus quorum adipiscendorum caussa agentia operantur. Actiones enim attribuuntur *Vera dubitationis explicatio.*

tur

tur simpliciter huiusmodi finis velut iis, propter quos exercentur, non autem instrumentis, quasi ea quæ instrumentis fiunt, ab instrumentis propriè fieri dicantur, cùm potius dicantur per instrumenta fieri. Quocirca non placet Henrici sententia qui in Quolibetis putat finem Cuius quem vocat finem sub fine, esse instrumentum finis Cui, quem principalem appellat: idque quia sæpè finis Cuius, est minus præstans, quàm effectus. Nihil enim hoc refert. Nam & in fine Cui id potest accidere, vt in incarnatione filij Dei propter genus humanum. Et quanquam Aristoteles sæpè de fine prioris generis loquatur, non idcirco tamen negandum est finem posterioris generis esse apud illum propriè ac simpliciter finem, præsertim cùm non raro eius mentionem faciat. Quod autem ait esse nos quodammodo fines omnium, quæ arte fiunt, ita accipi debet, vt verbum, *Quodammodo*, propriam rationem finis non imminuat, sed alium modum finis afferat, quasi dictum sit: sumus enim & nos fines eorum quæ arte fiunt, sed alio quodam modo. Dixerat enim paulò ante id quod generationis extremum est, finem esse, quod planè intelligitur de fine Cuius.

Quodlib. 2. quæst. 1.

Exponitur Aristotelis locus.

PRÆTEREA si imminuendi caussa verbo illo vsus esset, non statim simpliciter & sine adiectione subiecisset duos esse fines à se in Philosophia traditos, hoc est, in quibusdam libris de Philosophia inscriptis, qui non extant: iis enim verbis finem Cuius, & finem Cui significauit, quos postea in secundo libro de anima loco superius citato bis apertè retulit. Alia expositio citati loci esse potest, vt appellet Aristoteles quodammodo fines, non omnes homines, sed eos tantum qui vtuntur iis rebus, quæ ab aliis artificiosè fiunt, eo quod artifices non simpliciter, sed quodammodo propter alios opera artis conficiant, simpliciter enim propter se, lucrúmque inde percipiendum operantur. Itaque non solum finis Cui, sed etiam Cuius, propriè & simpliciter finis appellari possit.

Alia eiusdē loci explicatio.

C. 4. tex. 37.

AD caussam finalem reuocantur media, quæ in finem rediguntur, si modo sint eiusmodi, vt nulla ratione propter se expetantur, vt est potio amara, scissio venæ & id genus alia. Quæ enim propter ista fiunt non simpliciter eorum gratia fiunt, sed gratia aliorum finium ad quos ista diriguntur. Quod si media eiusmodi sint, vt etiam propter se expetantur, veluti exercitatio corporis moderata, aut cibus suauis: non erit cur reuocentur ad fines, cùm ipsa etiam absolutè, ac simpliciter fines sint. Quamquam si omnia media, ad quæ alia diriguntur ea ratione sumantur quapropter alia expetuntur: non video cur omnia numerari possint in finibus secundum quid, & qui reductitiè ad hoc genus caussæ pertineat. Dixi *ad quæ alia diriguntur*, quia medium, ante quod non præmittitur aliud medium nulla ratione finis appellari debet. Atque hæc de finium generibus dicta sint: Sed quoniam ratio caussandi caussæ finalis haud facilè percipitur disquirendum est prius, quænam sint eius effecta: ex his enim minori negotio ipsa caussandi ratio colligetur.

Quæ ad finem reuocentur.

De

De effectis finalis causæ.

SECTIO II.

FFECTA causæ finalis ex ipsa definitione finis cognosci possunt. Nam cùm finis id sit, cuius gratia cætera fiunt: perspicuum est ea quæ fiunt alicuius gratia, esse effecta causæ finalis. *Effecta finis ex finis definitione colliguntur.*

VERVM dubitatio non mediocris est, quænam intelliguntur nomine eorum quæ fiunt alicuius gratia: ea ne sola quæ propriè fiunt, vt domus, aut nauis: an ipsæ etiam actiones quæ non propriè fiunt. Ac sunt qui velint eas tantum actiones, quibus aliquid fit, effecta esse finalis causæ: quod eæ tantum sint media ad finem, media autem & effecta finalis causæ idem videantur esse. *Quænam sint ea quæ finis gratia fiunt.*

NON placet tamen hæc sententia, tum quia etsi demus effecta causæ finalis, & media ad finem idem esse: tamen non solum actiones, sed etiam res quæ per actiones fiunt sunt media ad finem: vt domus ad habitandum, nauis ad nauigandum, & equus ad iter faciendum: tum etiam quia alienum est à ratione, vt nomine eorum quæ fiunt alicuius gratia, ea sola intelligantur quæ impropriè fiunt. Quocirca rectè ait Arist. hoc ipso capite ex mediis quæ ad consecutionem finis adhibentur, alia esse opera, hoc est, actiones: alia verò instrumenta. Illud tamen vtcumque pro hac sententia dici potest, nunquam res quæ propriè fiunt esse actu media ad finem, nisi cù actu fiunt, aut conseruantur alicuius finis gratia, aut agens illis vtitur in ordine ad illum. *Improbatur quorundam sententia.*

MAIOR est dubitatio, num eæ tantum actiones quibus aliquid fit, an etiam illæ, quibus intenditur, aut eligitur sint effecta finalis causæ: verbi gratia, vtrum non solum nauigatio quæ diuitiarum causa suscipitur, sed ipsa etiam intentio seu propositum diuitias accumulandi, aut nauigationis electio sint effecta desideratarum diuitiarum, & ab illis pendeant tanquam à causa finali. Videtur communis sententia solas priores in effectibus finium numerare. Primum, quia sola media videntur dici effecta finalis causæ actu caussantis: intentio verò & electio rei non sunt media ad consecutionem finis: siquidem omne medium consistit in executione, intentio autem & electio antecedunt omnem executionem. Deinde, quia saltem intentio finis non videtur fieri gratia ipsius finis. Nam cùm fieri alicuius gratia nihil aliud sit, quàm fieri alicuius amore: si omnis intentio fieret gratia finis intēti, daretur progressus infinitus in effectibus finium: siquidem omnis intentio finium esset effectus alterius intentionis, cùm omnis amor finis videatur esse illius intentio. *Maius dubiū mouetur circa actiones ad finem tendentes.*

SED dicendum est, omnes actiones quæ fiunt alicuius gratia esse effecta causæ finalis, siue per eas aliquid vtcumque fiat, siue intendatur aut eligatur tantum, modò sint veræ causatæ: quod addiderim propter intentiones & electiones diuinas, quæ vt causam non habent à qua pendeant: ita effecta finalis causæ dici nequeunt. Probatur autem hæc assertio, quia cum finis intendatur gratia sui, media verò eligantur finis gratia: etsi nec intentio finis nec electio mediorum propriè fiant, nec per eas adhuc fiat id, quod intenditur aut eligitur: *Etiam intentiones & electiones esse gratia finis probatur.*

necesse tamen est eo pacto quo fiunt alicuius gratia fieri, ac proinde esse effecta causæ finalis. Et hæc credenda est Philosophorum communis sententia.

Philosophorũ communis sententia.

QVOD autem priori loco contra obiectum est, facilè diluetur, si dicas non omnem effectum causæ finalis esse medium ad finem, si propriè de medio loquamur, id enim propriè medium dicimus, quod propter finem eligitur: at non solum id quod eligitur propter finem, sed ipsa etiam mediorum electio quæ antecedit media, atque adeò ipsa finis intentio quæ suapte natura prior est mediorum electione, pendent ex fine vt causa.

Nõ dari progressum infinitum in intentionibus.

QVOD verò obiectum est posteriori loco, negatione consequentiæ dissoluitur. Nam etsi fieri alicuius gratia, nihil aliud sit quàm fieri alicuius amore: non tamen inde sequitur dari progressum infinitum in intentionibus. Intentio enim finis ita procedit à voluntate allecta amore finis, vt non procedat ab ea allecta & quasi tracta intentione alia eiusdem finis, sed solum amore illius. Neque enim omnis amor rei est intentio illius consequendæ: siquidem omnes amamus virtutem (quæ etiam in hoste diligitur) nec tamen omnes virtutem intendimus, hoc est, assequi studemus. Itaque intendimus finem amore finis, ipse tamen amor quo allecti illum intendimus, non est intentio seu propositum illius consequendi, sed amor tantum illius, causatus à re quæ est finis in genere causæ efficientis: quod idem dicendum est de desiderio, tametsi effectio talis amoris & desiderij, aliquem etiam finem habet pro causa: sed is finis vt eiusmodi est, non est finis amantis & desiderantis à quo nihil adhuc intenditur, sed rei amatæ, & desideratæ propter quem illa amorem aut desiderium in amante, aut desiderante efficit. Quo pacto Venerea voluptas concepta efficit suaptè natura cupiditatem in homine continente propter finem propagandi genus humanum, qui tamen finis nihil mouet continentem, vt propter illum aliquid agat.

Omnes virtutem amamus: sed non omnes intendimus.

Obiectio aduersus superiorem sententiam.

AT obiiciat aliquis, satietatem siue quietem appetitus in obtento fine esse effectum finalis causæ, nec tamen in prædictis effectibus numerari: ergo non rectè explicata esse effecta finalis causæ. Sed occurrendum est satietatem siue quietem appetitus in obtento fine eodem pacto posse numerari in effectibus finalis causæ, quo numeratur in effectibus efficientis. Nam quemadmodum satietas & quies appetitus in sanitate acquisita, non ideò dicitur effectus medicinæ, quia causa efficiens tum aliquid agat cum iam appetitus satiatus est, sed quia cum agebat, tantum introducebat quietis, quantum sanitatis, ita non ideò dicitur effectus causæ finalis, quia cum appetitus iam satiatus est sanitate, adhuc aliquid propter finem fiat: sed quia cum aliquid propter finem fiebat gratia satietatis & quietis in fine, quantum fiebat propter ipsum finem. Atque hæc de effectibus finalis caussæ.

Soluitur. Quies in fine obtento qua ratione sit e in effectus.

Impu

Impugnantur quorundam sententiæ de ratione causandi causa finalis.

SECTIO III.

Quodlibet. 1. q. 8. & quodlib. 2. q. 1.

QVOD ergo attinet ad ipsam causandi rationẽ, missis duabus quibusdam opinionibus, quas vt nullius momenti, nullo etiam negotio impugnat Herueus: hanc credit ipse veram finis causalitatem. Quod finis sit in caussa, vt media habeant quandam bonitatem & amabilitatem. Verbi causa, quod sanitas intẽta sit finis curationis, nihil aliud esse quàm quod sanitas sit in causa, vt medicamenta sint bona & amabilia, quatenus ad illã conducunt, etiamsi alioqui acerba sint & insuauia. Hæc tamen sententia non placet. Primùm quia angustè sumit rationem causandi finalis causæ. Neque enim illam extendit ad intentionem finis, aut electionem mediorum, sed solum ad ipsa media. Deinde quia non agit de causa finali comparatione mediorum actu, sed potentia duntaxat: esse enim amabile propter aliud, non est esse medium actu, sed potentiâ. Imo verò neque omne id, quod actu amatur propter aliud, est actu medium respectu illius, nisi accedat propositum agendi aut vtendi vno propter alterum, vt ex dictis patet. Alij dicunt rationem causandi finis in eo consistere, quod finis sit in causa, vt media adhibeantur propter illum. Sed neque huiusmodi sententia probanda est, quia non extendit rationem causandi finis, nisi ad media, cum tamen necessariò extendenda sit ad priora effecta, vt dictum est.

Opinio Heruei de finis causalitate.

Reijcitur & impugnatur. Primò. Secundò.

Aliorum opinio.

Improbatur.

Tertia sententia.

Quidam recentiores.

ALII ne idem incommodum admittant, duplicem existimant ponendam esse rationem causandi huius causæ: vnam respectu agentis, alteram respectu mediorum. Priorem volunt in eo consistere quod moueat causam agentem, vt agat seu adhibeat media illius gratia. Posteriorem verò, in eo quod sit in causa, vt media actũ adhibeãtur eius gratia. Verùm neque ij prorsus attingunt. Quamquam enim hoc pacto vis finalis causæ extendatur ad omnia effecta finis, tamen vbi datur prior causandi ratio, superuacaneum est addere posteriorem. Nam vt agens aliquid agat, seu adhibeat media gratia finis intenti, non est opus alia ratione causandi, præter eam qua ipsum permotum est à fine: siquidem eadem ratione causandi & agens mouetur à fine vt velit adhibere media illius gratia, & media ipsa illius gratia adhibentur: nisi quod prius saltem natura agens mouetur à fine, quàm media ab illo adhibeantur. Non secus dictum est suprà, eandem esse rationem causandi materiæ, qua sustinet formam, & qua constituit compositum, tametsi priùs natura formam sustineat, quam compositum constituat.

Non prorsus rem attingit.

Q. 1. & 2.

SVNT etiam qui hanc duplicem rationẽ causandi finis ponẽdam existiment: vnam quod moueat efficientem ad agendum gratia illius consequendi, alteram quod satiet siue quietet illius appetitum, cùm primum acquisitus est. Cæterùm neque huiusmodi sententia probari debet. Nam tum primum cessat ratio causandi finis, cùm cessat ratio causandi efficientis propter finem: acquisito autem fine cessat ratio causandi efficientis, vt rectè Aristoteles docet de primo Generatione

Quarta sententia.

Refellitur.

Quies in fine & consummatio actionis eiusdem finis.

ratione cap. 7. ergo & ratio caussandi finis. Vnde sequitur satietatem illam & quietem efficientis causæ, nihil aliud esse quàm quòd iam nō desideret finem, cùm illum possideat, neque ampliùs quicquam agat illius consequendi gratia. Quo fit, vt meritò Caietanus in enarratione primæ 1.D. Thom. cùm duplicem hanc rationem causandi finalis causæ posuisset, paulò pòst ita se corrigat, aut potius explicet, vt egregiè doceat rationem causandi quàm finis exercet cùm primum obtinetur, potiùs esse consummationem propriæ rationis causandi, seu finalizandi, vt ait quam ipsum causandi exercitium: quemadmodum ratio causandi quæ efficiendi tribuitur, cùm primum effectus existit non tamen est actio, quàm actionis consummatio. Quod si agens acquisito fine elicit actum gaudij de illo acquisito: tum certè vt noua existit actio, ita & noua intentio finis, propter quem illa exercebitur. *Qu.1.arti.1.*

Vera ratio causandi causæ finalis.

SECTIO IIII.

Exponitur Diui Thomæ, Scotique sententia.

D.Tho. 1.2. q.1.art.1. De poten.q.5.ar.1. Scot.1 d.4. ad finem. Auicen.li.6. suæ Metaph. tract.5.ca.5. Arist. 1.de Gener.cap.7.

MVLTI magníque nominis auctores, in quibus sunt Diuus Thomas, Scotus, Auicenna, aliíque eiusdem classis, in eo videntur rationem causandi finalis causæ constituere, quod motu metaphorico, siue translatiuo moueat efficientem causam, vt sui obtinendi gratia aliquid agat: quod & colligere ex Aristot. videntur, qui priori de Generatione lib.cap. 7. tradit valetudinem bonam quæ finis est curationis, impropriè mouere medicum ad curationem adhibendam. Dicunt autem eum motum esse motum allicientis, qui est veluti tractus quidam iuxta illud Poëtæ: *Trahit sua quemque voluptas*, hoc est, res de qua quisque voluptatem se percepturum sperat. Quod enim finis, vt finis est non propriè moueat efficientem causam, ex eo primum patet, quia verus motus est vera actio, finis autem vt finis est non habet rationem agentis, cùm sit causa toto genere ab agente diuersa. Deinde ex eo, quia etsi pleræque res sunt fines, veram efficientiam habere possunt, quo pacto Deus qui est supremus finis noster verè nos mouet, cùm in nos sui videndi & fruēdi desiderium infundit, & pabulum quod brutæ animantes appetunt; verè ac propriè per odorem, aut aspectum eorum appetitum excitare potest: non sunt tamen fines, quia eiusmodi efficientiam habeant, quippe quæ etsi nullam haberent, tamen allicerent efficientem causam, & eam quodammodo traherent ad agendum sui consequendi gratia: quo pacto locus infimus trahit lapidem è summo, nihil in eum imprimendo, & pleræque res fictitiæ quæ per se nullam efficiendi vim habent, multos ad agendum permouent ipsarum obtinendarum causa.

Motio duplex Metaphorica & realis.

Respectu cuius ratio finis in causando accipiatur ab his authorib.

VIDENTVR tamen hi auctores non de ratione causandi finalis causæ vniuersè loqui, sed tantum respectu efficientis creati. Nam si allicere & quodammodo trahere quamlibet causam efficientem est verè causare, tractus ipse, quo quælibet earum hoc pacto à fine trahitur erit verè causatus. Ita actus diuinæ voluntatis, quo Deus sic trahitur ad agendum vel suæ bonitatis gratia, vel etiam salutis humanæ causa, alicuiúsve alterius finis creati, causam habebit, à qua verè dependeat

Deus nō trahitur à fine quo pacto intelligatur.

dependeat, quod dici nullo modo potest. Quod enim Patres sæpe aiunt, prædestinationem diuinam etsi non ex parte hominum, tamen ex parte Dei causam finalem habuisse: impropria locutio est, pro eo ac si dicerent, habuisse nostro intelligendi more rationem aliquam, quam à priori Philosophi appellant, ipsam videlicet voluntatem diuinam quæ in his potius, quam in illis suæ bonitatis munificentiam manifestare voluit.

NON est igitur nobis longiùs ab ipsa finalis causæ definitione discedendum, vt eius causandi rationem quæramus: quod etiam in aliarum causarum generibus fecimus. Itaque dicimus nullam esse aliam rationem causandi finalis causæ, quàm esse id cuius gratia aliquid fit, siue id quod fit, sit verè medium ad illud obtinendum, siue electio alicuius medij intentióve agendi propter illud. Hæc enim ratio ad omnia finalis causæ effecta diffunditur, eorúmque omnium dependétiam ab ipso fine declarat. Neque hoc pacto incurrimus in illud incommodum, vt aliquid in Deo causatum admittere videamur. Nam cùm intentio seu propositum diuinum agendi hoc propter illud, & ipsa etiam diuina mediorum electio non verè fiant, sed sint ipsa increata Dei voluntas: non cogimur ea dicere effecta esse finalis causæ, dependentiámque habere aliquam à finibus propter quos Deus agit: quod tamen fateri coguntur qui rationem causandi finis in motione quantumuis impropria & translatitia agentis constituunt. Etsi enim dicunt eam motionem esse translatitiam, volunt tamen esse veram, ac propriam causandi rationem: hanc enim in huiusmodi quæstione disputanda inuenire ac tradere enituntur. Quocirca cùm finis dicitur, *id cuius gratia cætera fiunt*, verbum *cætera*, accipiendum est non solùm vt significat media, sed etiam electionem intentionémque seu propositum agendi si modo electio & intentio verè fiant, hoc est, veram & realem dependentiam ab agente aliquo habeant.

Ex definitione finis ipsa eius ratio causandi exponitur.

Deus vt agat propter finē.

HOC quod ex definitione finalis causæ collegimus, ex ipso etiam Cur, seu propter quid (quem titulum propriè soli finali causæ tribuimus) intelligi potest. Nil enim aliud his verbis quærimus, nisi qua ratione aliquid agatur. Tum denique ex eo idem probatur, quia hoc primum posito quod aliquid alicuius gratia agatur, ponitur causa finalis: eodémque sublato primum tollitur. Agimus enim de fine qui actu causat, non qui potentia tantum: quo pacto Deus omni æternitate finis fuit creandarum rerum. Nam etsi non potentia tantum, sed etiam actu ab æterno proposuit ac intendit quicquid in tempore facit ac facturus est: non fuit tamen ab æterno causa finalis, quia ipsum diuinū agendi propositum causam non habuit. Itaque tum primum cœpit actu finalis causa, cùm aliquid cœpit alicuius gratia facere.

Cur, seu propter quod titulus finis quid ostendat

Finis actu & finis potētia.

Dilutio quorundam contra approbatam sententiam.

SECTIO III.

SED contra hanc sententiam duo occurrunt argumenta. Primum sic obiici potest. Nihil actu causat, nisi actu sit: alioqui inter causam realem & effectum non esset relatio realis: at sanitas, cum Medicus aut ægrotus aliquid eius gratia

Primū argumentum contra superiorē sententiam.

gratia facit, nondum est actu, igitur non in eo est posita eius ratio causandi, quod eius gratia aliquid fiat. Neque illud est ad rem, quod nonnulli respondent, etsi finis ille, qui dicitur Cuius, nondum existit cum actu causat (semper enim huiusmodi finis acquiritur per actionem) tamen finem Cui, semper existere cùm causat: quandoquidem etsi sanitas nondum existit cum mouet ægrotum vt venam scindat, tamen ipse ægrotus, qui sibi sanitatem intendit, iam tum existit. Vnde cum omnis finis, Cuius dirigatur in aliquem finem Cui, vt ex supradictis patet adhuc omne agens alicuius finis actu existentis gratia operabitur. Non est inquam ad rem hæc responsio, quia si quicquam momenti haberet, salté finis Cuius, non esset causa realis, quia non actu causat dum actu existit. Accedit quod neque omnis finis Cui, existit cum eius gratia aliquid fit. Multi enim ad agendum mouentur amore liberorum, quos nondum habent, vt eis parent diuitias & honores quo spectat illud Statij; *Serunt arbores, quæ alteri sæculo prosint.* *Sect. 10.* *Relatum à Cic. in Dialogo de senect.*

Secundum argumentum. DEINDE sic licet argumentari, finis dicitur capite superiore esse id, cuius gratia cætera sunt aut fiunt, non igitur in eo tantùm posita est ratio causandi causæ finalis, quod sit ratio, vt eius gratia res aliqua fiat, sed in eo etiam, vt aliquam vim habeat in eam quæ iam facta est: *Exemplum ab instrumentis opificum.* Exemplum sumi potest in finibus instrumentorum, quibus opifices vtuntur. Etenim opus dolandi, quod est finis dolabræ, non solum est id cuius gratia fiat dolabra, sed etiam id, cuius gratia dolabra existit postquam est facta, quod idem de cæteris instrumentis dicendum est: nihil enim minus instrumenta essent propter finem, si non fierent, sed ex se essent, quàm quia fiunt propter finem. *Confirmatio argumenti.* Confirmaturq; ex eo argumentum, quia demonstrationes quæ fiunt de rebus naturalibus, procedere possunt per omnes causas non solum quoad fieri, sed etiam quoad esse: alioqui de cœlo non possent ex Aristot. sententia fieri demonstrationes per omnia causarum genera, quod is credere videatur cœlestia corpora non esse facta, cum tamen facilius inueniatur finis in rebus cœlestibus, vbi nulla est temeritas, quàm in his inferioribus, quæ magna ex parte casui & fortunæ subiecta sunt, quod ipse eodem libro docet. *2. de Cælo. ca. 1. à tex. 5. vsque ad 20.*

Soluitur primum. VERVM ad priorem obiectionem, negandum est nihil actu causare, nisi actu sit. Nam etsi id verum est in cæteris caussis, (modo existentiam efficientis sæpe ab instrumentaria suppleri intelligas) tamen in causa finali non est verum. Ratio huius discriminis est, quia sola causa finalis causat vt res desiderata. Neque enim res desideratæ dum desideratur repugnat non esse: cum tamen repugnet sustinenti, informanti & influenti. *2. Phys. ca. 4. text. 45. & 46. & lib. 1. de partib. animal. cap. 1.* *Causa finalis etiam non existens causat.* Quare frustra conatur nonnulli ostendere finem simul esse cum actione qua acquiritur, ne videantur negare pronunciatum illud, causam non causare actu, nisi cum actu est. Itaque dicunt finem simul esse cum actione, si non positiuè & in eodem instanti, certè negatiuè vt aiunt, & immediatè, eò quod finis actionem immediatè sequatur. *Causam non causare actu, nisi cum actu est, quomodo intelligendū.* Sed nescio quo pacto non vident sæpe interrumpi actionem, neque ad finem intentum peruenire. Quin neque illud est verum inter omnem causam realem, & effectum realem dari relatio-

nem realem, nisi causa & effectus realis simul existant.

Ad posteriorem dicendum, cum Aristoteles ait finem esse id, cuius gratia cætera sunt aut fiunt, latè definiri causam finalem, vt comprehendatur non solum quæ actu exercet rationem causandi, sed etiam quæ iam exercuit, quomodo pater dicitur causa efficiens, non solum eius filij quem actu generat, sed etiam eius, qui iam natus & adultus est, citra quem nihil iam actu efficit. Hoc igitur modo finis dici potest id, cuius gratia cætera sunt aut fiunt, quia vel comparatur cum iis, cum quibus actu exercet suam causandi rationem, quæ quidem intelliguntur in verbo *fiunt*, vel cum iis, cum quibus iam exercuit, quæ significantur verbo *sunt*. Necesse est enim, vt ea quæ habent causam finalem actu fiant, aut iam ante facta sint illius gratia: quo fit, vt hæc duo inuicem repugnent, aliqua instrumenta esse suaptè natura propter finem, & nunquam esse facta propter finem, vnde illud etiam efficitur nihil posse esse ex se & simul propter finem, siquidem esse ex se excludit causam efficientem, esse autem propter finem secum affert efficientem, siue quæ actu agat, siue quæ iam egerit. Quod verò attinet ad id, quod de cœlo adiectum est, apertè dicit Arist. libr. 12. huius operis cap. 7. cœlum & totam rerum naturam à primo mouente pendere, hoc est, conseruari, quod certè est efficientiam quandam exercere, atque hoc ipsum magno argumento est, illum putasse mundum esse verè productum à Deo, tametsi ab æterno, vt eo loco ostendemus.

Soluitur secundum.

Expositio notanda definitionis Aristot.

Ita Heru. Quodl. 2. q. 1.

Text. 15.

Cælum an habuerit causam efficientem ex mente Aristot.

NVM FINIS SIT CAVSA SECVNDVM esse intentionale, quod vocant, an verò secundum esse reale.

QVÆSTIO XI.

Argumenta pro priori parte quæstionis.

SECTIO I.

Hæc quæstio cum superiori planè cohæret. Nam, cum ex superiori constet rationem causandi causæ finalis in eo consistere, vt eius gratia aliquid fiat, res autem quæ est finalis causa duplex esse habeat, vnum in mente, quod obiectiuum & intentionale dicitur, alterum reale, quod appellatur extra causas: mox sese offert ambiguitas, num illa secundum esse intentionale suo modo concurrat ad effectum, caussamque efficientem moueat, cum moueri à fine potest, an verò secundum esse reale.

Quid sit intentionale esse, quid reale.

Quod igitur id faciat secundum esse intentionale, his argumentis videtur ostendi. Primum quia nihil mouet actu, nisi quatenus est actu: necesse est enim vt sit actu quicquid deducit alterum de potentia in actum) finis autem dum mouet efficientem caussam non necessario est actu secundum esse reale, vt patet in sanitate dum mouet medicum

Finem agere secundum esse intentionale probatur. Primo.

cum

cùm ad curationem adhibendam, & tamen necessariò est actu secundum esse intentionale: aut enim intenditur à proximo agente, aut saltem à primo, à quo proximum dirigitur.

Secundo. DEINDE, quia finis non mouet causam efficientem nisi quatenus est prior illa, atque adeò prima causarum: at finis non semper est prior efficiente secundum esse reale, cùm sæpè sit effectus illius, & tamen necessariò est prior secundum esse intentionale. Semper enim intentio finis præcedit saltem natura executionem agentis. Vnde est illud quod omnes ex lib. 7. huius operis cap. 7. eliciunt ac approbant, finem esse primum in intentione, & vltimum in executione.

Tertio. TERTIO, quia finis non mouet causam efficientem nisi dum efficiens causa illius gratia aliquid agit, vt ex definitione finis videtur constare; at postquam finis existit secundum esse reale, nihil iam fit eius gratia: acquisito enim fine cessat actio, vt Aristoteles docet 1. de Gener. cap. 7. *Text. 55.*

Quarto. POSTREMO, quia multi sunt fines quibus repugnat realis existentia: vt si quis conetur commensurare diametrum lateri: & tamen nulli repugnat esse intentionale. Quò pertinet illud quod Arist. hoc cap. ait de eo, quod est finis, interfit autem nihil, bonúmne id, an apparens bonum dicatur, vt nimirùm verè sit finis, ac more suo causam efficientem ad agendum moueat. Atque hæc sententia videtur esse D. Thomæ 1 2. q. art. 1. ad primum, & Auicennæ 6. suæ Metap. cap. 5. eamque planè amplectitur Paulus Soncinas, & alij plerique. *Autores huius sententiæ.* *Text. 3.* *Soncin. hoc lib. q. 3.*

Argumenta pro parte posteriori.

SECTIO II.

QVOD tamen potiùs dicendum sit finalem causam concurrere ad effectum, & mouere efficientem creatam secundum esse reale, his argumentis concluditur. Primò, quia secundum illud esse mouet finis secundum quod appetitur nec desideratur: at finis non appetitur & desideratur secundum esse intentionale, sed secundum esse reale. Neque enim satiatur appetitus, aut desiderium agentis apprehenso fine, sed re ipsa obtento: eùm potiùs ex apprehensione finis (quod est eius esse intentionale) excitetur in agente desiderium illius obtinendi secundum esse reale. *Alia sententia.* *Finem agere secundum esse reale suadetur.* *Primum argumentum.*

Secundum argumentum. SECVNDO, quia nihil aliud est finem mouere causam efficientem, quàm allicere illam ad agendum vt se consequatur: finis autem non allicit causam efficientem vt se consequatur secundum esse intentionale sed reale: quandoquidem cum allicit, iam habetur secundum esse intentionale, nec desinit allicere nisi cùm obtinetur secundum esse reale. Hoc argumentum etsi eandem vim habet cum superiori, tamen perspicuitatis gratia quasi alterum adiectum est.

Tertium argumentum. TERTIO, quia secundum illud esse mouet finis causam efficientem secundum quod si non obtineatur, frustra agens gratia illius laborasse, aut omnino aliquid egisse dicitur, iuxta illud secundi Phys. cap. 6. Tum aliquid frustra dicitur factum, cùm id non euenit, cuius *Tex. 62.*

gratia

gratia fiebat: at agens non dicitur frustra egisse alicuius gratia, nisi cum illud non obtinuit secundum esse reale, vt inductione patet. *Quartum argumentum.*

POSTREMO, quia omnia quæ de fine dicuntur quatenus propriam caussandi rationem exercet, conueniunt illi secundum esse reale: vt quod sit cuius gratia aliquid fit: quod sit optimum quiddam comparatione eorum quæ gratia illius fiunt: quod sit extremum in executione, & quo obtento cesset actio, immo etiam, quo sit primum in intentione: id enim quod primo intenditur, est id quod vltimo obtinetur: quod sanè non verè dicitur de fine, nisi secundum esse reale. Atque *Comm. 36.* hanc sententiam sequitur Auen-rois li. 12. huius operis, vbi planè docet finem vt est in anima, esse caussam effectiuam desiderij: at verò vt est extra, esse caussam illius finalem: quam distinctionem multi sequuti *Auctores pro hac parte.* *Artic. 2.* sunt, eàmque ingeniosè explicat Caiet. in comment. primæ partis D. Tho. ad quæstionem 80.

Approbatio vtriusque partis, magis tamen posterioris.

SECTIO III.

ADEO firmis rationibus confirmata est vtraque pars propositæ quæstionis, vt ambæ videantur in aliquo sensu amplectendæ. *Vt à nonnullis prædictæ sententiæ conciliantur.*

QVOCIRCA sunt qui hoc pacto vtramque concilient, Finem duobus modis causare, suóque modo mouere: vno alliciendo efficientem causam ad agendum sui gratia: altero satiendo eius appetitum ac quietando: atque priori modo esse causam secundum esse intentionale, posteriori autem secundum esse reale.

VERVM hæc sententia non placet. Nam cùm primum finis ab agente obtentus est, tum primum cessat actio, potioríque ratione motio ea, qua efficiens à fine mouetur ad agendum. Accedit, quod secundum illud esse mouet causa finalis efficientem ad agendum, quo illius desiderium satiat: quare si satiat ipso esse reali, non dubium est, quin illam moueat ad agendum secundum esse reale. *Improbatur expositio.*

Prima. 2. q. 1. art. 1. POTIVS ergo conciliandæ sunt partes huius quæstionis distinctione verbi, *secundum*, vt eas conciliat Caietanus & alij nonnulli. Si enim sumatur, vt significat solam conditionem sine qua finis nõ mouet, neque omnino caussat, prior pars quæstionis vera est. Neq; enim finis mouet causam efficientem ad agendum, nisi apprehendatur vel ab ea, vel ab alia superiori à qua efficiens dirigatur, vti diximus. Nam quemadmodum causa efficiens indiget certa propinquitate ad veram actionem: ita finis indiget apprehensione sui ad metaphoricam illam, quam verè suo modo causat. Si verò sumatur, vt significat, id, quo finis formaliter causat, efficientémque causam ad agendum allicit: non dubium est quin posterior pars sit vera: Id enim quo agens formaliter allicitur ad agendum, est ipsum esse reale rei, quam consequi desiderat. Hoc igitur modo conciliari possunt huiusce quæstionis partes, quæ alioqui pugnare videntur, quicquid senserint auctores, qui hanc vel illam amplexi sunt. Eadémque distinctio verbi, *secundum*, adhiberi potest vocibus, *Vt, Qua, Quatenus*, & similibus. *Vera conciliatio vtriusque partis.*

Posterior pars anteponitur. VERUM etsi vtraque pars quæstionis propriè ac simpliciter vera est iuxta duplicem sensum verbi, *secundum*, tamen posterior (si altera tantùm in respondendo reddenda est) longè dignior videtur philosophica responsione: quandoquidem non explicat conditionem finis, sed id, quo finis formaliter caussat.

Dubitatio circa modum causandi finis. SED quærat aliquis, quo pacto finis caussèt secundum esse reale: vtrum secundum esse reale vt futurum est, an verò vt absolutè sumitur: nam secundum esse reale quatenus est præsens, non iam suo modo mouet ac causat, sed suum motum causandique rationem complet.

Eadem distinctione qua superior quæstio dissoluitur. HÆC dubitatio eadem distinctione dissolui potest. Nam si de cõditione finis agitur: futurum esse est conditio, sine qua non caussat, quemadmodum esse apprehensum: si verò de eo quo formaliter causat: esse reale absolutè sumptum, est id quo mouet. Nam etsi sanitas non mouet nisi vt futura, hoc est, nisi vt nondum est: id tamen, quo mouet non est ipsum futurum esse, sed ipsa sanitas absolutè accepta, cui accedit vt nondum sit. Interpretatus autem sum esse futurum pro eo, quod nondum est, quia vt finis moueat, non est necesse vt absque dubiò futurus sit: sed tantum vt nondum existat. Ampla enim messis fortè non futura mouet agricolam vt mandet terræ semina: & sanitas quam ægrotus sæpe non consequitur, mouet medicum ad curationem adhibendam. Atque id quod de hac conditione finis est dictum, intelligendum est de fine Cuius: hic enim cum suo modo mouet, aut nondum existit re ipsa, veluti possessio pecuniarum: aut si existit, nondum tamen est re ipsa acquisitus, vt ipsæ pecuniæ, quæ etiam finis cupidi appellari possunt, Nam, quod attinet ad finem Cui, nihil prohibet quominus re ipsa existat cum mouet: immo verò multo sæpius accidit, vt iam existat, quàm vt futurus sit.

Finis vt agat non est opus vt futurus omnino sit, sed vt non existat.

An finis apprehensus effectiuè etiam concurrat. QUÆRAT etiam aliquis num finis secundum esse intentionale, seu quatenus apprehensus, concurrat effectiuè ad motum, quem causat in agente: an verò in genere causæ finalis. Ad hanc dubitationem dicendum est, nihil aliud esse finem concurrere secundum esse intentionale ad talem motum, quàm concurrere per apprehensionem sui. Quod si apprehensio boni concurrit effectiuè cum voluntate ad eliciendum actum volendi: non dubium est quin finis, quatenus apprehensus concurrat effectiuè ad eiusmodi motum, vt Auen-rois existimat, quem nos paulò antè citauimus. Hoc tamen intellige si agẽtis intentio verè caussetur à fine, cuiusmodi non est intentio primi agentis. Si verò apprehensio boni non concurrit effectiuè cum voluntate ad eliciendum volendi actum, vt alij sentiunt: non concurret vtique finis quatenus apprehensus ad prædictum motum, sed erit eius apprehensio dispositio quædã ad illum. Vtcunque autem res habeat, nihil erit absurdi si apprehensio finis ea ratione dicatur concurrere in genere causæ finalis, quia ostendit finem, vt D. Thom. exponit. 1. p. q. 82 art. 4. Id enim non est caussare directè, ac per se in genere causæ finalis sed reductiuè & per accidens: quo etiam pacto is, qui dat consilium dici potest causare in genere causæ finalis, quod finẽ rei agendæ proponat.

Affirmatiua pars quomodo defendi possit. *Sectione superiori.* *Item negatiua.* *Vt Ferrar. 1. contra gent. c. 44.*

Solutio argumentorum, quæ pro priori parte quæstionis proposita sunt.

SECTIO IIII.

RELIQVVM est igitur, vt dissoluamus argumenta, quæ pro priori parte quæstionis proposita sunt, qua ex parte videntur cõcludere esse intentionale, esse id quo formaliter causa finalis mouet. In qua sententia non est D.Tho.vt nonnulli putant, cùm planè oppositum doceat 1.contra gen.cap.75. Neque obest, quod in loco primæ 2.superius citato ait, *finem habere rationem caussæ, vt est primus in intentione.* qui locus multos Thomistarum fefellit: hæc enim verba non significant id, quo finis formaliter caussat, esse ipsum esse intentionale: sed esse id, quod primo intenditur, quod quidem est esse reale: Quo etiam fortasse modo intelligi possunt veterum multorum dicta, si quis ea ad verum sensum reuocare velit, quod nonnulli faciunt. *T. Thomam in 1.sententia non fuisse.*

AD primum igitur dicendum est hoc interesse inter mouens propriè & metaphoricè, seu inter verè efficiens & obiectiuè alliciens, quod nihil propriè mouere potest, nisi sit actu in rerum natura saltem per instrumentum aliquod, cuius interuentu agit. Vt autem metaphoricè moueat hoc satis est, quod sit actu apprehensum à creato agente: isto enim modo deducitur caussa agens è statu intendentis potentia, ad statum intendentis actu: verùm ipsum esse reale, quod intenditur est ratio mouendi: conceptio autem illius est conditio sine qua non mouet. *Soluitur primum argum. pro priori sẽtent a.*

AD secundum dicendum est, semper finem secundum esse reale, esse natura priorem proposito, & intentione eius efficientis, in quo sui desiderium caussat, electionémque, & sequentium actionum executionem. Cùm autem obiicitur esse reale finis sæpè esse effectum efficientis, ac proinde finem secundum esse reale non esse priorem efficiente, sed posteriorem: neganda est consequentia. Potest enim esse tum prior, tum etiam posterior, in alio atque alio genere caussæ. Nam vt allicit agens, est prior illo in genere caussæ finalis: vt verò ab illo efficitur, est posterior in genere caussæ finalis: vt verò ab illo efficitur, est posterior in genere caussæ efficientis. Atque hac ratione tam sæpè Philosophi in ore habent finem esse primum in intentione, & vltimum in executione: vtrumque enim secundum esse reale intelligendum est. Namque id ipsum primo intendit agens, quod tandem actione consequitur. *Soluitur secũdum.* *Idem finis prior & posterior in diuerso genere.* *Vt Caiet. 2.q. ar.1. & Ocha 2.sent.q.3.*

AD tertium dicendum, nihil aliud colligi, quàm quod finis Cuius non moueat secundum esse reale præsens, quod iam concessimus: potest tamen mouere secundum esse reale nondum existens, & absolutè etiam sumptum, iuxta traditam distinctionem verbi *secundum.* *Soluitur tertium.* *Quarta solutio.*

AD postremum dicendum est, esse reale cum de fine agitur, latè accipiendum esse, pro esse quod aut reale sit, aut tale esse videatur: quemadmodum Aristot. ait sumendum esse, pro eo, quod aut verè bonum est aut bonum apparet. Hoc enim satis est, vt verò sit finis, id est, vt eius gratia verè aliquid fiat, ipséque verè alliciat caussam efficientem ad agendum sui consequendi gratia.

Nomine esse realis quid in hac materia intelligendum. ADVERTE tamen nomine esse realis veri aut apparentis, intelligendum esse in hac materia esse possibile obtineri, aut quod obtineri posse videatur, etiamsi illud non sit verè reale, sed rationis, quale est concipi ab aliis, magni æstimari, & similia: aut etiam negatiuum, quale est miseriarum, vt ita dicam carentia, propter quam à plerisque mors eligitur: sumimus enim in tota hac quæstione reale pro eo, quod quomodocunque euenire, aut potest, aut videtur posse: quandoquidem id omne intendi potest ab agente.

Possibile quã latè hic capiendum. ILLVD etiam aduerte, possibile tam latè quoque intelligendum hic esse, vt etiam pro eo accipi debeat, quod non videtur impossibile, multa enim intendimus de quibus dubitamus num re vera obtineri queant, vt si quis dubitet, num possibile sit circulum quadrare: & tamen conetur eius quadrationem inuenire.

Obiectio. AT obiiciet aliquis, ergo relabi nos iam in id quod minus probauimus, iam enim concedimus finem mouere secundum esse apprehẽsum & æstimatum possibile, quod est esse intentionale. Sed neganda est consequentia: si quis enim concipiat commensurationem diametri cum latere quadrati esse possibilem, ob idque eam conetur demonstrare, *Solutio.* non eum mouebit tanquam causa finalis ipsa conceptio talis commensurationis, vt possibilis, quemadmodũ neque conceptio aliorum finium verè possibilium (iam enim eam conceptionem habet, vt propter eam habendam nihil agere necesse sit) sed ipsa commensuratio concepta, vt possibilis, quam nondum assecutus est. Quod idem in aliis exemplis quæcunque afferantur haud difficilè intelliges. Denique aduerte esse possibile vt expositum à nobis est, non mouere vt *Finis non nisi sub ratione boni mouet.* finem, nisi, quatenus bonum est, siue conueniens rei cui intenditur, etiamsi ipsa conuenientia non moueat vt id, quod intẽditur, sed vt ratio sub qua intenditur; de qua re ad cap. 2. lib. 4. fusiùs disputatum est.

NVM OMNES CAVSÆ SECVNDÆ cuiuscunque sint generis, Deo essentialiter subordinatæ sint.

QVÆSTIO XII.

Negatiuæ partis confirmatio.

SECTIO I.

Connexio huius quæstionis cum superioribus. XPOSITA ratione cuiuscunque generis caussarum, non erit abs re disquirere, Num quemadmodum cum de efficientibus ageremus dictum est, omnes secundas esse essentialiter subordinatas Deo, ita & in cæteris generibus accidat. Nec enim res hæc caret difficultate, & ea quidem non mediocri: adeo vt ne de efficientibus quidem rectè id conclusum videatur.

Caussam efficeiẽ. QVOD enim nec efficientes essentialiter subordinatæ sint Deo, ex eo non modo probatur, sed etiam conceditur à plerisque, quod alioqui

alioqui nihil fieri à Deo posset sine causa secunda. In iis enim quę sunt essentialiter subordinatæ, vt inferior à superiori in agendo pendet, ita & superior ab inferiori, vt aiunt. Accedit quod in liberè agentibus, cum ea subordinata sunt, si culpa inferior tribuitur in agendo, superiori quoque tribuenda est: at Deus & homo sunt agentia libera, & homini tribuitur culpa multorum operum, quæ Deo tribui non potest, igitur homo in iis operibus non est subordinatus Deo, tantum abest vt sit illi essentialiter subordinatus. *cientem non subordinari Deo. Probatur. Primo. Secundo.*

QVOD verò nec materiales, luce clarius videtur. Causæ enim quę essentialiter subordinatæ sunt, ad idem genus causæ pertinent: at Deus materialis causa non solùm non est, sed nec esse vllo modo potest: idque omnes cùm Philosophi, tum Theologi asserũt. Adde si materia prima esset subordinata Deo, fore vt iam non esset prima causa eius generis, sed secunda, ac proinde materia secunda non prima: cum ergo illam dicamus primam, nullo pacto concedere debemus, esse Deo in caussando essentialiter subordinatam, ac proinde nec secundam: esset enim secunda subordinata per primam, quod nulla tunc esset. Quod autem nec formales essentialiter subordinentur Deo, ex eo constare videtur, quod formales duo complectuntur genera, exemplarium, scilicet, & informantium, quorum alterum alteri, cum diuersa sint genera essentialiter subordinata esse nequeunt: exemplares autem cùm sint ipse Deus, nec Deo, nec rei vlli infra Deum subordinari possunt. Si verò informantes essentialiter subordinatæ sunt Deo, necessariò admittendum videtur, Deum esse formam informantem, ac proinde partem compositi: quod & per se absurdissimum est, & ab omnibus negatur. His adde, effectum formalem sufficienter prouenire à sola forma in genere caussæ formalis, vt esse album à sola albedine, & esse equum à sola forma equi: quo enim pacto Deus concurrat ad eiusmodi effectum, præterquam efficienter, non videtur intellectus capere. *Neque materialem. Neque formalem, siue exẽplare accipias siue informãtem.*

QVOD demùm nec finales, ex eo probari potest, quia peccatum est actio quædam propter aliquid infra Deum, nec tamen dirigitur in Deum tamquam in finem, cum potius sit auersio à Deo. Adde cum duplex sit finis, alter cuius consequendi causa: alter in cuius gratiam aliquid fit (quod appellamus Cuius & Cui) eum qui malè agit nec eo pacto agere vt Deum promereatur, neque vt in eius gratiam aliquid faciat: ergo cùm ille nihilominus agat propter aliquem finem, non erit is finis in causando subordinatus Deo. Accedit quod agens liberum aliquãdo sibi proponit vt finem id, quod reuera impossibile est, quod autem est impossibile, nullo pacto videtur Deo subordinari, quemadmodum nec in Deo virtute contineri: alioqui iam esset possibile non impossibile. *Neque finalem. Primo. Secundo. Tertio.*

Conclusio partis affirmatiuæ.

SECTIO II.

AD hanc quæstionem responderi solet, caussas omnes infra Deum si efficientes quidem sint aut finales, esse illi essentialiter subordinatas: at si sint materiales aut formantes, non item. Cuius rei ea *Quæstionis pars affirmãs probatur. Primo à fini*

litudine efficientium. redditur ratio, quia caussæ essentialiter subordinatæ, vt sæpius dictum est, debent esse eiusdem generis in caussando: etsi autem caussare in genere caussæ efficientis & finalis nihil imperfectionis importat: causari tamen in genere causæ materialis & formalis informantis, imperfecta genera causandi sunt, & quæ Deo conuenire non possunt.

VIDETVR tamé vniuersè dicendū, omnes omninò causas creatas, esse Deo essentialiter subordinatas: tametsi hoc non tam asserendi gratia dictum volumus, quàm ostendendi, quàm sit rationi consentaneum, & excellentiam primæ causæ deceat, quamquam primo aspectu contra plerisq; videatur. Nec sanè crediderim vllum esse scriptorem siue ex Theologis, siue ex Philosophis, qui in eo sensu in quo res hæc ostendetur (qui solis in hac generali quæstione proprius ac germanus esse debet) conclusionem propositam, non esset admissurus & planè defensurus, si apud eum quæstio hæc exquisitius tractaretur, & in causalitate cuiusque causæ creatæ, sic omne proprium creaturæ ad viuum, vt ita dicam, resecaretur, vt planè perspici posset, quid ei cum Deo causante commune sit.

Secunda à definitione causæ. OMNES igitur caussas creatas cuiuscunque generis sint esse Deo essentialiter subordinatas, ex eo primum probatur, quia vnaquæque causa in suo genere dat esse, & omnis effectus (saltem cùm fit) à propria causa suscipit esse; quod autem nihil det esse, quocumque modo id fiat, non concurrente ad eum modum dandi esse ea causa, cui primo conuenit dare esse, apertiùs videtur, quā vt probatione indigeat.

DEINDE, quia cum ex superiùs dictis constet, efficientes caussas esse essentialiter subordinatas Deo, idque etiam concedi soleat de finalibus, non est cur cæteræ ab ea subordinatione eximendę sint. Omnes enim ęquè dependentes esse debent à prima causa simpliciter, nec maior est ratio cur in creatis efficiens & finis indigeant concursu Dei ad causandum, quàm materia & forma informans.

Tertia à dependentia caussarum à Deo. TERTIO, quia si qua res causaret aliquid, non concurreute Deo cum illa ad ipsum causandi actum, & si ipsa esset dependens in suo esse à Deo, non esset tamen ab eo in causando dependens: at nullo modo videtur dici posse aliquid præter Deum esse independens in causando. Ad hoc enim tanquam erroneam sententiam vrgeri solet Durandus, quòd dicat, nulla ratione alia concurrere Deum cum secundis caussis efficientibus, nisi conseruando earum esse.

Quarta à remotione eorū quæ in materiali & formali obstare videntur. QVARTO, quia si quid obstaret quominus Deus concurreret cū materia & forma informante in propriis earum causandi generibus (propter hæc enim duo causarum genera præcipuè proposita est quæstio) esset imperfectio causandi causa materialis & formalis informantis, quòd tota ratio causandi materiæ in recipiendo videatur consistere, totáque causandi formæ informantis videatur posita in informando siue actuando: at ex iis quæ suprà disputata sunt constat, materiam non solùm causare recipiendo in se formas, quod imperfectionis est, sed etiam sustinendo materiales in ipso earum esse quod nullam imperfectionem importat, constituentem formas nō su-

lum causare actuando materiã, quod imperfectum est, sed etiam continendo eam in ipso eius esse, quod nihil imperfectionis significat; nihil igitur obstat quominus Deus cum materia & forma concurrat in propriis earum causandi generibus.

Obiectio. 1. Non desunt qui huic argumento respondeant, imo etiam obijciendo se opponant, dicentes: primum quidem etsi proprium est materiæ sustinere materiales formas in ipso earum esse, non tamen sustinere illas nisi recipiendo, cùm interim Deus nullam formam sustinere recipiendo possit. Etsi proprium quoque est formarum informantium continere materiam in ipso eius esse, tamen non continere illam, nisi eandem actuando & informando per seipsas, quod quidem Deus facere non potest: quare cum propter hos recipiendi & actuandi modos nihil peculiare reperiatur in caussalitatibus materiæ & formæ, cum dare esse sit commune cæteris caussis, & similiter conueniat efficienti & fini, atque materiæ & formæ, nec alia ratione formæ quàm materiæ, vt volunt: non est igitur cur ex eo quod materia sustinet formam in suo esse & forma materiam in suo esse continet, concludatur, Deum cum illis concurrere in propriis earum caussandi generibus, modisve causandi.

Obiectio. 2. Deinde si Deus concurrit cum materia sustinendo formam, & cum forma continendo materiã, per quid alteram sustinet, si eam non recipit, per quid etiam alteram continet, si eam non actuat? per aliaquamne actionem? at hoc iam est incidere in causalitatem efficientis, materia autem & forma non possunt essentialiter subordinari Deo vt caussæ efficienti, cum omnes causæ essentialiter subordinatæ debeant esse eiusdem generis in causando, vt supponitur.

Solutio priorum. Sed hæc refelluntur facilè. Nam ad prius illud manifestæ sunt instantiæ. Causæ enim efficientes, quæ constant materia, non agunt nisi tangendo, & tamen Deus concurrit cũ illis in genere causæ efficiẽtis non tangendo: Omnes item secũdæ efficientes, siue materia constent, siue sint materiæ expertes, non agunt nisi dependẽter: & tamen Deus concurrit cum illis vt causa efficiens independenter. Potentiæ quoq; nostræ apprehensiuæ & appetitiuæ cum prodeũt efficienter in actus vitales, perficiuntur: tamen Deus ita cum illis concurrit efficienter, vt nõ perficiatur: quid igitur impedit quominus materia non causset in suo causandi genere ipsum esse formarum materialium, nisi recipiendo: nec forma informans suo modo causset ipsum esse materiæ, nisi informando, & tamen Deus concurrat cum illis in peculiaribus earum causandi generibus distinctis à rationibus causandi efficientis, & finis, nihil recipiendo aut informando.

Quod si eos datæ responsionis pœniteat, atque ad argumentum à principio respondeant, in modo caussandi materiæ nihil aliud cerni nisi ipsam receptionem passiuam, quam Deus exercere non potest, & in modo causandi formæ nihil aliud, quàm ipsam informationem actuationemue, quæ Deo conuenire nequit, & falsum assument, & minimè satisfacient. Nam in modo causandi materiæ, aliud est rece-

ptio formæ, quam ipsa exercet cū omnibus formis: aliud sustinentia, vt sic dicam ipsius esse formarum, quam non exercet cum forma humana. Similiter in modo causandi formæ, aliud est actuatio materiæ, quam exercent formæ omnes, etiam accidentales, aliud continentia ipsius esse materiæ, quam non præstant accidentales, nisi dispositiuè, & secundum quid. Quin etiam non videtur implicare contradictionē quod materia per diuinam potentiam assumatur ad sustinendum esse formæ distantis, quam non recipiat: & forma item ad continēdam materiam distantem, quam minimè actuet: quemadmodum ignis assumi potest ad calefaciendum & comburendum lignum, quod nec per se, nec per medium corpus tangit. Denique, in Beatis diuina essentia habet rationem formæ intelligibilis, per quam illi habent esse diuini consortij altissimi ordinis, & in beatificam prodeunt cognitionem: & tamen Diuina essentia non informat intellectum Beatorum: aliud ergo cernitur in modo causandi materiæ, quàm receptio formæ: & aliud in modo caussandi formæ, quàm actuatio materiæ siue subiecti.

An implicet assumi materiam ad informādam formā distātem.

Nota actionē in distans.

Qvamqvam, etsi nihil aliud cerneretur: adhuc tamen Deus concurreret ad eiusmodi receptionem & actuationem, non recipiendo, nec actuando: quemadmodum etsi in ratione caussandi ignis nihil aliud esset quàm tactus: adhuc tamen Deus concurreret ad eiusmodi tactum non tangendo. Atque ad hoc referri potest generaliter illud, quod in libro de caussis dicitur de efficiente: Causa prima, inquit, adiuuat secundam causam super operationem suam, quoniam omnem operationem, quam caussa efficit secunda, efficit etiam causa prima: veruntamen efficit eam per modum sublimiorem. *Cap. 1.*

Ex quibus patet, cum illi addunt in causalitatibus materiæ & formæ nihil peculiare reperiri præter ipsos recipiendi & actuandi modos, quia dare esse & commune sit cæteris caussis, & similiter conueniant efficienti & fini: atque materiæ & formæ, nec alia ratione formæ quàm materiæ: & falsum assumere, vt ex dictis patet, & vitiosa probatione vti: quod ex eo constat, quia non ita commune est omnibus causarum generibus dare esse, vt vnum eodem modo det esse, quo aliud. Nam remota etiam consideratione receptionis materiæ, & actuationis formæ, & propinquationis causæ efficientis, & apprehensionis causæ finalis, & aliis huiusmodi caussarum propriis conditionibus: alia sanè ratione concurrit materia ad hosce effectus, alia forma, alia efficiens, alia finis: alioqui vnum tantum caussæ genus sufficeret ad dandum esse effectui, nec inter ea quæ nos diuersa genera causarum facimus, esset specifica aut quasi specifica distinctio.

Diuersus concurrendi modus in causis.

Ad posterius autem argumentum, cum quærunt per quid Deus formam sustineat, si eam non recipit: per quid etiam materiam contineat, si eam non actuat: dicimus, non per actionem vllam, sed per se ipsum quod quo pacto fiat ex dicendis patebit.

Per quid Deus formā sustineat & contineat materiam.

Alia ratio pro eadem conclusione. Sectio III.

Quinta ratio pro conclusione posita.

Postremo pro eadem conclusione sic licet argumentari: Deus supplere potest causalitatem cuiusque causæ secundæ quoad effecta,

effecta, quæ in diuina potentia ſupplente cauſalitatem, ratione ſua nullam imperfectionem includunt: in omnibus autem cauſis repeꝛiuntur huiuſmodi effecta: poteſt igitur Deus eſſe cauſa omnibus cauſandi generibus, ſaltem quoad eiuſmodi effecta: non eſt igitur cur quiſque neget aliquam eſſe cauſam, quæ ſaltem quoad effecta huius generis non ſit Deo eſſentialiter ſubordinata. Maior propoſitio ab omnibus admittitur, éſtque adeò perſpicua, ſpectata Dei omnipotentia, vt ab iis etiam Ethnicis Philoſophis (quicunque ſint) qui in diuina natura infinitam perfectionem agnouerunt concederetur. Minor autem in materialibus & formalibus cauſis, in quibus dubium eſſe poſſet, non ſolùm ex dictis patet, ſed etiam à Theologis neceſſariò concedenda eſt in ſacroſancto Euchariſtiæ myſterio. Aiūt enim Deum ſupplere vicem materiæ & formæ panis & vini ipſiúſque totius compoſiti vtriuſque in ſuſtinendis continendíſque in ſuo eſſe eorum accidentibus, quæ quidem duo planè erat effecta materiæ, & formæ panis & vinis, ipſorumque compoſitorum: at in his effectis imperfectionem nullam includi vel ex hoc ipſo patet, quia alioqui non ſupplerentur à Deo. Diximus autem in concluſione, poſſe Deum ſaltem: quoad huiuſmodi effecta eſſe cauſam in omnibus cauſandi generibus, non autem quoad omnia, quia etſi quoad omnia vera eſt concluſio: tamen non quoad omnia infertur ex præmiſſis, ſed quoad ea, quæ imperfectionem non includunt, in quibus magis perſpicua res eſt, ita patet non eſſe cur omnes cauſæ ſecundæ cuiuſcumque generis ſint, non ſint Deo eſſentialiter ſubordinatæ.

DICVNT nonnulli, vt huius vltimi argumenti vim effugiāt, non opus eſſe vt Deus ſuppleat cauſalitates materiæ & formæ in eiuſdem earum cauſandi generibus, quod ſatis ſit ſi eas ſuppleat in genere cauſæ efficientis: quo pacto volunt vtramque cauſalitatem de facto ſuppleri in accidentibus ſacræ Euchariſtiæ. Sed hoc falſum eſſe & impoſſibile. ex eo primum oſtenditur, quia cauſalitas vnius generis cauſæ, nec formaliter, nec virtute continetur in cauſalitate alterius generis vt per eam ſuppleri poſſit. Nam etſi res vna ſæpe multarum cauſarum rationem habet, quo pacto idem homo & finis eſt, & efficiens, & exemplar ſuæ prolis, & ex parte etiam materiæ illi ſuppeditat, nunquam tamen cauſalitas vnius generis vim habet cauſalitatis alterius generis vt eam ſuppleat. Quod ſi dicas id accidere in creaturis, qua habent naturas limitatas, non autem in Deo, in quo cauſalitates omnium cauſarum eminenter continentur, in promptu eſt refutatio. Nam etſi Deus eminenter continet omnes cauſalitates, tamen vnum genus earum ne in Deo quidem habere poteſt rationem alterius, quo etiam pacto etſi Deus eminentia ſuæ naturæ eſt ſimul intelligentia & voluntas, nunquam tamen functio eius intelligentiæ eſt velle, aut eius voluntatis intelligere.

Concluſio rationum. *Effugium vltimi argumenti.* *Refellitur.* *Cauſalitas vnius generis non ſuppletur à cauſa generis diuerſi.* *Ne diuino quidem concurſu.* *Probatur 1.*

DEINDE quia cauſa quæ ſupplet vicem alterius cauſæ, aliquod munus & officium eius vt talis eſt habere debet, quo pacto Sol non niſi generando ſupplet vicem muris generantis: & aqua per fiſtulam ſurrepta, non niſi formaliter replendo locum, ſupplet vicem aëris, *Secundo.*

qui fistulam replebat. Cùm ergo Deus deficiente subiecto accidentium sacræ Euchatistiæ vicem illius suppleat vt concedunt, aliquam eius functionem, vt illud à cæteris causis conseruatiuis eorum distinguitur, habeat necesse est: in qua tamen imperfectio nulla includatur: at illorum subiectum quod desiit, quatenus à cæteris causarum generibus distinguebatur, nullam habebat efficientiam in illa, sed solam subiectionem & sustentationem, ergo Deus non potest per vllam efficientiam eius vicem supplere, sed per solam vim sustinendi, quæ nihil imperfectionis continet.

Tertio.

Quarto.

Conseruare partes physicas cœli, nihil aliud est quàm continenter creare.

TERTIO, quia cum sustineri sit proprius effectus materiæ (sumimus enim sustinendi verbum non vt significat modum vtcumque causandi esse aut conseruandi, sed pro eo modo causandi & conseruandi esse, quo causat & conseruat materia) sanè si accidentia sacræ Euchatistiæ, aliæve formæ non per se subsistentes, existant in rerum natura sine matetia, non supplente Deo vicem illius in eis eodem causalitatis genere sustinendis, dabitur effectus in actu, sine causa in actu sibi respondente, quod fieri nequit.

QVARTO, quia cõseruare efficienter seu materiam seu formam cœli, nihil est aliud, quàm continenter eam creare vt Theologi omnes fatentur; tametsi quidam volunt id fieri cum successione, alij permanenter: ergo si Deus nunc annihilaret alteram & nouo concursu efficiente vicem illius suppleret in altera conseruanda, iam concursus creatiuus adderetur concursui creatiuo, quod & superuacaneum esset, & qua ratione fieri possit intelligi nequit.

D.Tho.1.p q. 104.art.1.ad 4. de potẽtia, q.5.art.1.ad secundum. Sco.in 2.d.2. q.1.ad argu. pro 1.opinione. Gab.in 2. d.1.q.2.conc. 6. & Aly.

POSTREMO, quia aut Deus præstare potest nouo concursu efficiente id quod materia præstabat concursu materiali, aut certè antiquo efficiente nihil addendo concursus effeientis: at nouo fieri non potest, quia noua causalitas efficiens non potest dari sine nouo effectu causæ efficientis proprio, cuiusmodi non est sustentatio illa formæ, quam causabat materia: eodem autem illo antiquo nihil omnino fieri potest, nisi quod ante fiebat, siquidem vt Aristoteles, omnésque Philosophi tradunt, idem manens idem, idem facere aptum est: non potest igitur causalitas materiæ suppleri à Deo in genere causæ efficientis, nihilque aliud est id asserere, quàm efficientiæ nomine appellare id, quod rationem efficientiæ habere non potest, totóque genere diuersum est à ratione efficientis.

Responsio aliquorum.

MIRVM est quod nonnulli ad hoc respondent. Dicunt enim Deum nõn nouo concursu efficiente, sed eodem illo quo antea formam effectiuè conseruabat, posse vicem materiæ deficientis hac ratione supplere. Fingunt Deum quasi lege quadam statuisse se deficiente materia non conseruaturum formam materialem, tum verò si faciat supra eiusmodi legem, conseruando eam formam sine materia, miraculum id esse, quia fiat supra legem ordinariam: idque esse Deum in genere causæ efficientis causalitatem materiæ supplere,

Refellitur.

SED illud ab eis petere licet, num eiusmodi forma sit natura sua pendens ab ea materia, an sola diuina illa lege: si natura sua, non est

opus

opus eiuſmodi lege, vt deficiat forma deficiente materia à qua pendebat: ſin lege illa: ſola ergo non habeat materia veram cauſalitatem in formam, vt opus ſit eius cauſalitatem à Deo lege vlla ſuppleri, ſiue in genere cauſæ efficientis, ſiue in aliquo alio. Ita nihil momenti habet quod hi ad huiuſmodi legem pro ſupplemento cauſalitatis materiæ confugiunt, præſertim vt oſtendant eam ſuppleri in genere cauſæ efficientis.

Quo pacto alij defendāt idem institutum & probent.

SVNT etiam qui hunc in modum probare contendant: quidquid Deus ſupplet, non in alio genere cauſæ efficientis ſupplere, quidquid Deus ſupplet in creaturis, per ſuam vtique potentiam ſupplet: id quod omnes confitemur cùm dicimus, deficiente hac vel illa cauſa ſecunda. Deum per ſuam potentiam poſſe hoc vel illud munus & officium loco illius præſtare: at in Deo nulla eſt potentia niſi actiua: paſſiua enim, quæ alterum genus eſt in quod potentia diſtinguitur, aliena eſt à Diuina natura: ſi ergo Deus deficiente materia aut forma ſupplet munus illius quæ deficit in conſeruanda altera, aut aliquo alio eius effectu: non dubium eſt, quin per potentiam effectiuam illud ſuppleat, ac proinde non in genere cauſæ materialis aut formalis, ſed efficientis.

Reſpondetur argumento.

PRO ſolutione huius argumenti animaduertendum eſt, ſoli quidem potentiæ actiuæ ac paſſiuæ impoſitum eſſe à priſcis philoſophis nomen potentiæ, indéque retentam eſſe diuiſionem potentiæ in actiuam & paſſiuam: adeò vt apud Ariſtotelem hæ tantùm propriè, cæteræ per tranſlationem potentiæ dicantur.

In omnibus cauſarum generibus dari potentiam & actum.

RE tamen vera dicendum eſt, in omnibus cauſarum generibus dari potentiam & actū. Nam vt in igne concedimus potentiam calefaciendi, & actum calefaciendi: in ligno autem potentiam ſuſcipiendi calorem, & ipſum ſuſcipiendi actum: ſic etiam in ſanitate concedamus neceſſe eſt potentiam trahendi mouendíque medicum ad curationem, & ipſum trahendi actum, eodémque modo in forma potentiam ad informandum, quàm nunc habent animæ ſeparatæ, & ipſum informandi actum, quem habebunt poſt generalem corporum reſurrectionem. Sed hoc eſt diſcrimen, quod potentiæ actiuæ & paſſiuæ poſſunt eſſe in creaturis qualitates diſtinctæ à rebus, quarum ſunt potentiæ: quo pacto calor qui eſt vis & potentia ignis diſtinguitur ab igne, & materia quæ eſt potentia ligni ad ſuſcipiendum calorem diſtinguitur à ligno, & ſenſus item ab animali cuius eſt actiua ſimul & paſſiua potentia, at potentiæ ad finalizandum (vt ita dicam) & informandum, non ſunt entitates diſtinctæ à rebus, quarum ſunt potentię, ſed ſunt modi quidam eſſendi potentiales eiuſmodi rerum, aut res ipſæ ſub iis modis: quæ vtique videtur fuiſſe cauſa cur in diuiſione potentiarum non ſint numeratæ. Dixi porrò actiuas & paſſiuas poſſe eſſe entitates diſtinctas à rebus, quarum ſunt potentiæ, non autem omnes eſſe diſtinctas entitates, quia actiuè etiam & paſſiuè nonnunquam ſic accipi poſſunt, vt non ſint diſtinctæ entitates. Nam actiua potentia caloris ad calefaciendum, & paſſiua materiæ ad ſuſcipiendum calorem, ſenſúſque dormientis facultas ad vi-

Diſcrimen potentiæ creatæ & creantis.

giliam, non sunt distinctæ entitates à calore ipso, materia, & sensu: eodémque modò res habet in aliis pletisque. Missa igitur potentia passiua, quæ in Diuina natura locum non habet (Deus enim non potest illa quæ posse est potentiæ passiuæ, vt D.Thom. & cæteri Theologi dicunt) solam actiuam, quæ rationem entitatis, quemadmodum in creaturis habere potest, meritò distinguunt Theologi à natura Diuina, distinctione nec reali, nec ex natura rei, sed rationis, aut formalis virtuali vt vocant: quam actiuam potentiam alij in tres potentias diuinas diuidunt: in intellectum inquam, voluntatem, & potentiam executiuam, alij probabilius in duas tantum priores, quod potentia executiua in Deo non distinguatur à Diuina voluntate, quæ ita est efficax, vt non indigeat quemadmodum in nobis, potentia executiua à se distincta, qualis est comparatione voluntatis nostræ potentia motiua, quam habemus in musculis. At potentiæ, quas Deus ab æterno habuit, & vt omnia propter ipsum fierent, & vt formas omnes informantes in suo esse, siue cum causis secundis, siue per se solum sustineret, & vt materias omnes, siue per causas etiam secundas, siue per se ipse contineret in esse, hæ, inquam, potentiæ non habent rationem entitatum vlla ratione distinctatum à diuina natura, sed sunt ipsa diuina natura sub modis illis potentialibus, seu (vt verbum absit à calumnia) virtualibus ad trahendum ad se, ad sustinendum, ad continendum: quod ipsum ex creaturis, vt alia diuina colligimus. Neque enim huiusmodi potentiæ in rebus creatis rationem habent entitatum vllo modo distinctarum ab entitatibus rerum quarum sunt potentiæ, quod apertius est quam vt hic probari sit necesse.

Deus quæ nō possit. *Potentia actiua diuina quomodo à natura diuina distinguatur.* *Diuisio eiusdem potentiæ.* *Secundo contra Gentes, cap. 25.*

Soluitur argumentum.

QVOD verò obiicitur, quidquid Deus supplet in creaturis, per potentiam vtique effectiuam supplere, falsum est. Supplet enim Deus per seipsum multarum finalium causarum secundarum defectum in iis hominibus qui spretis omnibus caducis bonis, totum effectum in vnico, summóque ac æterno bono quærendo constituunt. Supplet etiam vt diximus defectum sustentantis causæ secundæ in sustinendis accidentibus sacræ Eucharistiæ, suppleuissétque defectum formalium causarum informantium in continenda materia in suo esse, si illam sine forma vlla (vt est quorundam opinio) initio mundi creasset. Cum autem probatur, nullam esse in Deo potentiam, nisi actiuã, si sermo quidem sit de potentia, quę sit entitas, formaliter aut virtualiter distincta à re cuius est potentia, concedendum id est: atque eo modo loquuntur Theologi, cùm in duo vel tria atttibuta diuinam potentiam distinguunt, vt diximus: sin autem potentiæ nomen sumatur pro quacumque potentia, negandum est planè vt ex dictis constat. *1.p.q.9.ar.2.*

Obiectio ex D.Thom.

OBICIAT quoque nobis aliquis D. Thomam, cuius auctoritatem vbique suspicimus. Videtur enim tradere in prima parte summæ Theologicæ, nullo alio modo res à Deo conseruari nisi per actionem. Quod si ita est, non potest igitur Deus supplere concursum vllius causæ secundæ in conseruando eius effectu, nisi in genere causæ efficientis.

SED respondendum est, primum quidem verba D. Thomæ eo loco

co hæc esse: *Non enim aliter eas inesse conseruat, nisi semper, id est, continenter eis esse dando*, at dare esse, ad omnia causarum genera pertinet. Fallere tamen potest id quod subdit, *vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur*, videtur enim hinc colligi, illum in prioribus verbis intellexisse, nullo alio modo Deum dare esse, nisi per actionem: cùm tamen id non rectè colligatur. Vt enim res in nihilum redigantur, satis est si Deus solum actiuum concursum eis subtrahat, etiamsi aliis quoque modis in conseruandis rebus, quemadmodum & in caussandis, possit concurrere. Deinde institutum D. Thomæ eo loco non esse aliud, quàm ostendere res omnes, quemadmodum à voluntate diuina habent vt sint, postquam non fuerunt: ita & ab ea habere posse vt non sint postquam fuerunt: id quod probat, quia conseruatio nihil est aliud, quàm quædam continuatio dationis, vt ita dicam essendi. Si ergo Diuus Thomas verbo *dandi esse*, intelligit effectiuam dandi rationem, vt obiectio supponit, & ex verbis sequentibus colligi vtcumque potest: respondemus, illum verbo etiam *conseruandi*, solam effectiuam conseruationem intellexisse, quasi dicat: *Non enim aliter eas inesse effectiuè conseruat, quàm continuando ipsam effectiuam dandi rationem*: præsertim cum hoc pacto conseruandi verbum respondeat verbo producendi quod præcesserat. Cæterum cum hac veritate simul cohæret quod Deus in aliis, quoque causandi generibus, quàm efficientis causæ, eas res conseruet, quibus per causas secundas aliorũ generum dat esse. *Secunda.*

Sit ne Deus prima causa in omnibus causarum generibus.

SECTIO IIII.

Ex iis quæ dicta sunt patet, si quis quærat: Num Deus sit prima causa in omnibus causarum generibus, recensitis nominatim materialibus, & formalibus informãtibus, exẽplaribus & finalibus, negatiuè respondendum esse. Nam nec inter materiales, nec inter formales informantes numerari potest, cum non sit pars vllius compositi. Atque in hoc sensu accipiendum est id, quod Philosophi, & Theologi asserunt, Deum non esse primam causam, nisi in triplici genere: exemplaris, scilicet, efficientis & finalis: exclusis nimirùm à diuina natura rationibus causæ materialis, & formalis informantis. Quod si eadem quæstio fiat, sumptis quàm maximè generaliter ipsis causarum generibus, hoc est, vt primas omnino causandi rationes important, affirmatiuè respondendum est. Est enim Deus prima causa non solùm in genere causæ exemplaris, efficientis, & finalis: sed etiam in aliis duobus quibusdam generibus innominatis, in quibus ipse concurrit cum materia, & formis informãtibus ad eos modos dandi esse, qui sunt materiæ, & eiusmodi formis peculiares, quæ duo genera, substẽtantium, & continentiũ, siue perficientium appellari vtcunque possunt: complectunturque non solùm causas sustentantes, & continentes imperfectè, hoc est, cum subie-

ctione, aut informatione, quas proinde dicimus materiales & formales informantes, sed etiam sine vlla imperfectione: quo pacto solus Deus sustinet formas informantes pendentes à subiecto, & continet materiam. Nec mirum est quod Aristot. hæc duo genera in tanta communitate non tradiderit, cùm causas diuisit: quippe cùm nec causam efficientem: in ea distributione generaliter explicauerit, sed in solis efficientibus per motum, quod alibi annotauimus: vt vel hinc intelligas cum nobis liberam reliquisse inuestigationem aliarum magis generalium causandi rationum in materia, & formis informantibus: quemadmodum voluit vt ex causa efficiente per motum, ad efficientem sine motu ascenderemus. Suspicari autem meritò quis potest Areopagitam Dionysium in libro de Diuinis nominibus cum de Cap. 4. pulchro & bono differit, vt fuit studiosissimus indagandi omnium causandi rationum in Deo, sic tetigisse omnes, quas nunc commemorauimus, cùm scribit: *In ipso pulchro & bono, id est, Deo esse exemplare principium omne, itémque efficiens, formale & elementarium.* Neque enim necesse est, vt sic eum intelligamus, quasi virtute sola hæc in Deo esse significet, vt quidam interpretantur. Nam rationes principij exemplaris & efficientis planè in Deo sunt formaliter. Ratio item formalis principij non est aliena à Diuina natura, si semota omni imperfectione intelligatur, vt re vera intelligi potest. Denique verisimile est eum fuisse vsum nomine principij elementaris (quod formaliter, & propriè Deo non conuenit) pro fundamentalis. Quam principiandi, causandique rationem ipse inferiùs Deo attribuit formaliter, cum de omnipotente & Antiquo dierum loquitur. Ait enim Deum esse omnipotentem sessionem, siue sedem, omnia tenentem, fundantem, & complectentem. Nec enim hoc referendum est, aut referri potest ad solam diuinam immensitatem, qua Deus omnia, quasi infinito quodam gremio complectitur, sed etiam ad vim quandam, qua omnia sustinet, quæ consideratione, virtutéque distincta est à vi effectiua. Nam quemadmodum sedes & firmus quisque locus, in quod aliquid reponitur, illud tenet, fundat, & sustinet, etiamsi in eo nihil efficiat: ita suo modo Deum, præterquam quod cum omnibus efficientibus concurrit, etiam concurrere cum omnibus causis materialibus in fundandis, firmandis, & sustentandis omnium rerum formis, quę per sese cohærere non possunt. Atque hoc ipsum est, quod idem auctor paulò superiùs ait, cùm scribit: *Deum in se manentem, & ab eodem statu suo non egredientem, omnia in omnibus fieri propter conseruationem omnium.* Significat enim his verbis, Deum sine vlla sui varietate, aut mutatione, rebus omnibus, & earum officiis se attemperare, vt vnaquæque ab eo adiuta suum munus obire possit: alioqui fore vt nulla creatura in rerum natura consisteret. Denique idipsum confirmat Dionysius ex diuina Scriptura cùm de Deo ait: *Ex ipso, per ipsum, in ipso, & in ipsum esse omnia*, quasi nulla generalis omnino principiandi, causandique ratio sit, quæ Deo non conueniat.

Cap. 10. Cap. 9. Cap. 4.

Omnes

Omnes causas essentialiter subordinatas, immediatè concurrere ad eundem effectum, & quo pacto.

SECTIO V.

VERVM antequam ad oppositæ partis argumenta respondeamus, operæ pretiũ est disquirere: Num ex causis essentialiter subordinatis, non tantũ vltima in quouis genere, sed etiã omnes superiores immediatè concurrant ad effectum vltimæ. In efficientibus enim iam ex dictis constat, omnes immediatè concurrere, non immediatione suppositi, sed virtutis, vt suprà expositum est, cùm tamen in cæteris non satis aperta sit res. *Respondetur quæstioni.*

NE tamen longius abeamus, idem de reliquis videtur asserendum. Est enim par ratio, nisi quod suppositi nomen, quod in efficientibus pro re per se existente sumitur, latius accipiendum est in cæteris generibus, nempe pro re ipsa, quæ est causa, etsi non sit per se existens. Nam vt omittamus causam finalem, certè nec materia, nec forma, præter rationalem, sunt res per se existentes. Virtutis quoque vocabulo, quo propriè efficientium facultas significatur, intelligenda in hac assertione vis, siue efficacitas cuiuslibet causæ. *Quo sensu verba assertionis capienda.* *Assertio inductione exponitur.*

ATQVE vt assertio inductione faciliùs pateat, dicimus Deũ concurrere immediatione virtutis cum materia prima ad illud esse formæ substantialis, quod materia prima confert: cum materia verò prima, & secunda, ad illud esse formæ accidẽtalis, quod immediatè confert materia secunda: siue nomine materiæ secundæ intelligas compositum substantiale, siue ipsam materiam primam prout habet formam substantialem. Similiter dicimus, Deum concurrere immediatione virtutis cum forma substantiali ad illud esse, quod forma substantialis dat materiæ primæ, cum forma verò substantiali & accidentali, quod accidentalis forma immediatè dat materiæ secundæ. Denique Deum concurrere immediatione virtutis cum fine sibi proximo ad esse, quod talis finis suo causandi modo confert, cum eo autem & alio fine consequente ad illud esse, quod immediatè confert ille consequens, atque ita deinceps. Ratio verò huius assertionis est, quia alioqui non penderent posteriores causæ in causando à prioribus eiusdem generis, ac proinde non essent illi essentialiter subordinatæ.

OBIICIAT aliquis contra hanc conclusionẽ, hoc pacto: si Deus conseruet materiam, & formam simul, & vt ita dicam penetratiuè, nihil causando cum materia in forma, aut cum forma in materia, id satis erit vt materia det suo modo esse formæ, & forma materiæ, igitur non est necessarius immediatus Dei concursus cum materia ad esse formæ, nec cum forma ad esse materiæ. *Ratio assertionis.* *Obiectio.*

SED respondendum est, non satis ad id esse conseruationem materiæ & formæ: simul etiam penetratiuè, nisi materia & forma vniantur vnione potentiæ & actus (saltẽ vt altera naturaliter det esse alteri) at cum illæ hoc pacto vniuntur, semper Deum concurrere: cum materia *Solutio.*

teria

teria quidem in genere causæ sustinẽtis esse formæ, quæ causandi ratio distincta est à rationibus causandi, formali, efficiente, & finali, sustentatiuáque appellari potest, vt toti generi accommodetur, cum forma autem in genere causæ continentis esse materiæ, quæ ratio causandi formalis est. Quod autem dicimus de concursu Dei cum materia prima, & forma substantiali ad earum effecta, intelligendum quoque est de eius concursu cum materia prima, & secunda, itémque cum forma substantiali & accidentali ad effecta materiæ secundæ, & formæ accidentalis. Hoc vnum superest, vt ad argumenta initio proposita respondeamus.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO VI.

Soluuntur argumenta proposita sectione prima.

1. Quæ contra subordinationem causarum efficientium.

T quidem quod attinet ad ea quæ contra subordinationem causarum efficientium proposita sunt, negãda est prioris argumenti consequentia: tum quia nõ omnes superiores pendent ab inferiorib. in agendo (quod dixerim propter Deum, quicquid de aliis causis dicendum sit) tum etiam, quia quæ pendent, non pendent à priori, sed à posteriori. Accedit quod vna causa non dicitur alteri essentialiter subordinata, quia sine illa causare non possit, sed aliæ plures ad id cõditiones requiruntur. Ad alterum argumentum, concedimus totum id quod concluditur, nempe agentia libera non esse Deo in peccando essentialiter subordinata. Neque enim id nostram assertionem euertit, siquidem peccare non est agere, si formaliter loquamur: sed in agendo, aut non agendo à regula rectæ actionis deficere: quod in primo agente nullo modo inueniri potest.

2. Agentia libera vt subordinentur Deo.

Quid sit peccare.

Primo. Materiales causæ.

AD priorem verò earum obiectionum, quas contra subordinationem materialium causarum proposuimus, dicendum est, Deum & si non est causa materialis, quia non potest subiici formæ, nec esse pars vllius rei, concurrere tamen cum omnibus causis materialibus in eodem causandi genere, quod est sustinere formam: id enim vel maximè ad Deum pertinet. Ad posteriorem dicito, & si materia prima est subordinata Deo in eodem causandi genere: adhuc tamen illam rectè dici primam in genere causarum materialium, tametsi non sit prima in toto genere sustentantium formas.

Deus quo pacto nomine causæ materialis appellandus.

Secundo. Causæ formales.

IAM ad ea, quæ obiecta sunt contra subordinationem causarum formalium, rectè quidem illud dicitur de veris, & primariis exemplaribus, quod non sint Deo essentialiter subordinata: de cæteris verò, secundísve eodem modo, quo vt exemplaria causant: non dubium esse debet, quin essentialiter subordinata sint Deo, id est, primis exemplaribus: de qua re libro septimo in quo de ideis disputabimus, agendum est. Quod verò priori loco contra subordinationem formarum informantium subdebatur, eodem modo dilutum est, quo id, quod obiiciebatur contra subordinationem materialium. Deus enim etsi non est forma informans: concurrit tamen cum omnibus formis in-

Exemplaria.

for

formantibus in eodem genere causandi, quod est continere materiam, eámque perficere: id quod vel maximè Deo conuenit sine imperfectione vlla. Quod autem deinde obiicitur de sufficientia formarum ad sua effecta formalia: non secus dissoluendum est, atque id quod supra contra subordinationem efficientium opponebatur. Vt enim sufficientia caloris ad calefaciendum non excludit concursum Dei in genere causæ efficientis: ita nec sufficientia eiusdem ad calendum, vt sic dicam, albedinísve ad albedum, siue albicandum, excludit concursum illius in genere causæ formalis. Nec verò admodum difficile est capere quo pacto id fiat, si consideremus, Deum esse primam causam dandi esse quocumque modo illud detur. *Secundo.*

QVOD demùm attinet ad ea, quibus finium subordinatio impugnabatur, dicendum in peccato duo spectari: alterum est actio ipsa, alterum priuatio eius rectitudinis quæ in actione esse debuit. Quemadmodum ergo Deus in genere causæ efficientis concurrit ad actionem, & nō ad priuationem rectitudinis: ita in genere causæ finalis. Sed hoc est discrimen in actione libera, & naturali quoad ipsam actionis substantiam, quod in naturali, *omne agens secundum intendit Deum vt finem vltimum, tanquam directum ab eo vt primo efficiente*: at in libera, vnum quodque sibi constituit finem vltimum, qui in bonis actionibus est ipse Deus, saltem implicitè: in malis autem aliquid infra Deū, quod reuera est, aut esse potest, aut certè videtur esse posse. Itaque in omni actione, vt actio est, Deus est finis vltimus ex intentione sua: in actionibus autem peccatoris, aliquid infra Deum, quod peccator ipse propter Deum non expetit. Nec est incommodum, vnius & eiusdem actionis dari duos fines vltimos, si agens secundum non subordinetur primo in expetendo. *Causa finales.* *Quo pacto Deus ad actionem peccantis concurrat.* *Duplex actio.* *Duplex finis.*

AD primum igitur dicendum, actionem quæ peccatum est, non esse propter Deum ex intentione peccantis, sed tamen esse propter Deum ex intentione Dei ad illam concurrentis. *Primo.* *Actio peccantis vt ... propter Deum.*

AD secundum dicito, Deum esse finem Cui ipsius actionis ex intentione Dei, quia omnia in gratiam sui facit, non ex intentione peccatoris, qui sibi alium suæ actionis finem vltimum constituit. *Secundo.*

AD tertium, id quod impossibile est, si possibile videatur esse: ea ex parte, qua videtur esse possibile, aliquod esse habere, licet non simpliciter, sed secundum quid: & hac ratione subordinari primæ causæ essendi non solùm efficienter eo modo quo efficitur (efficitur enim quodammodo in esse possibile, cum possibile esse apprehenditur) sed etiam finaliter. *Tertio.*

CVM autem obiicitur, ergo impossibilia continentur in Deo virtute, ac proinde non esse impossibilia, nihil concluditur. Impossibilia enim eo modo continentur in Deo virtute, quo ab apprehensione errante fiunt: at fiunt non vt esse non possunt, sed vt possunt male apprehendi.

***

NVM RATIONES CAVSANDI, QVAS *vocant causalitates sint entia absoluta, distincta à causis & effectis.*

QVÆSTIO XIII.

Pars affirmatiua quæ.

SED quærat aliquis, quænam sit natura rationum causandi, de quibus hactenus disputatum est. Quod enim sint entia quædam absoluta distincta à causis & effectis: hisce argumentis ostendi videtur.

Primum argumentum. PRIMO, quia relatio causæ ad effectum, fundatur in ratione causandi illius (idem est enim ratio causandi, & ratio fundandi relationem causæ,) id autem in quo fundatur relatio causæ ad effectum, necessariò videtur esse entitas absoluta distincta à re quam causat, & ab effectu qui causatur. Nam si dicatur esse alia relatio, cùm omnis relatio egeat ratione fundandi: aut dabitur progressus infinitus in rationibus fundandi relationem causæ, quod fieri nequit, aut insistendum erit in aliqua, quæ sit entitas rei, quæ est effectus: siquidem entitas rei quæ est causa, sæpè est prior tempore quàm res ipsa causet: entitas item rei quæ est effectus, sæpe etiam permanet postquam effectus causatur: est igitur entitas absoluta distincta ab entitate causæ & effectus. Quod si quis neget primam propositionem, eò quòd putet rationem causandi non esse rationem fundandi relationem causæ, sed esse ipsam relationem, facilè id refutabitur. Nam ratio causandi est prior effectu, sumpto effectu secundum esse absolutum, relatio autem causæ est posterior. Est enim simul natura cum relatione effectus, quæ posterior est ipso esse absoluto effectus.

Secundum. SECVNDO, quia cùm dicimus terram considerari ab Astrologo, quatenus est causæ defectus Lunæ, non est sensus quod Astrologus consideret terram, vt terra est, nec item denominatur ab aliqua relatione: igitur sensus est, quod consideret terram, vt denominatur à quadam entitate absoluta, quæ causat defectum Lunæ, quæ entitas est ratio causandi eiusmodi effectum. Atque hoc argumentum potest accommodari omnibus causarum generibus.

Tertium. TERTIO, quia quod in vno causarum genere cernitur, id ipsum, seruata causarum proportione licet in cæteris colligere: in genere autem causæ efficientis, ratio caussandi est entitas absoluta distincta à re quæ causat, & à re quæ causatur, actio inquam ipsa, siquidem res quæ efficit, per actionem efficit, & quæ efficitur, per actionem efficitur: est igitur & in cæteris causarum generibus ratio causandi entitas absoluta, distincta ab entitatibus absolutis rerum, quæ sunt causæ & effecta.

HIS, & aliis similibus argumentis non deerunt fortasse qui sibi persuadeant affirmatiuam huius quæstionis partem, quemadmodum in genere causæ efficientis videtur communiter approbari.

Appro

Approbatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

VERVM qui ita rem confectam putauerit, nõ rectè sentiet. Nam vt ordiamur à ratione causandi causæ efficientis, ex qua tertia magísque apparens argumentatio ducta est: fieri non potest, vt ea sit actio: tum quia ipsa quoque actio pendet effectiuè ab agente, vt suprà ostensum est, tum etiam quia in re, quæ creatur (quæ quidem verissimè causatur, nec aliter quàm effectiuè) non datur actio quæ sit entitas absoluta distincta ab effectu. Esset enim ea entitas aliquod accidens absolutum existens in re, quæ creatur: neque enim esse potest substantia distincta à Deo, & creatura: nec verò accidens, quod existat in creatore: at nullum accidens potest natura præcedere rem quæ creatur, quod tamen fieri oporteret, si esset ratio illam efficiendi: siquidem prior natura est ratio causandi, quàm res quæ causatur. Id quod etiam ex eo confirmatur, quia nemo siue Philosophorum, siue Theologorum scriptum reliquit esse in re, quæ creatur tale aliquod accidens, per quod Deus formaliter rem faciat ex nihilo. Tantum enim distinguunt in creatione rem quæ creatur, à relatione actualis dependentiæ à Deo creante, quæ illam consequitur. Immo nec Scotus quidem, & Caier. entitatum absolutarum studiosissimi scrutatores, aliam entitatem absolutam in re, quæ creatur inuenire potuerunt: tum denique quia ne in generatione quidem datur tale accidens, quod sit ratio efficiendi rem genitam, vt etiam D. Thom. & Commentator, aliique nonnulli graues auctores considerate docuerunt. Cùm enim generatio primo terminetur ad formam substantialem receptam in nuda materia, seu potiùs ad compositum substantiale quatenus præcedit natura omnia accidentia, nempe quatenus ad prædicamentum substantiæ pertinet, fieri non potest, vt accidens vllum quod existat in eo quod generatur, sit ratio illud efficiendi.

Pars negatiua probatur. Primo. Efficientis causalitas nõ est accidens absolutum. Creatio an sit distincta à creatura.

Non solũ in creatione, sed neque in generatione dari accidens quod sit causalitas.

RESPONDEAT fortasse aliquis creationem & generationem momentaneam (de hac enim sermo est) posse esse accidentia absoluta inhærentia rebus quæ creantur & generantur: quia etsi rectè probatum sit fore posteriora à rebus in genere causæ materialis, quatenus accidentia sunt, cum omne accidens, quatenus accidens supponat subiectum: id tamen nihil impedire quominus sint priora in genere causæ efficientis, quatenus sunt actiones productiuæ rerum: quippe cum omnes huiusmodi actiones, quatenus huiusmodi sunt, subiectum non supponant, sed ponant.

Responsio aliquorum.

VERVM facilè responsio refutatur: implicat enim contradictionem. Nam si creatio & generatio sunt accidentia absoluta posita essentialiter sub genere actionis, quam respõsio hæc facit genus quoddam absolutum distinctum essentialiter à cæteris prædicamẽtis: cum prius natura illæ sint accidentia & actiones, quam actiones productiuę, in quibus esse finguntur, (prius enim natura res est in genere, quam sit in aliqua eius specie) fieri non potest, vt etiam quatenus sunt actiones

Refutatur.

nes productiuæ considerentur sine subiectis, seu vt priores subiecti. Aut ergo creatio, & generatio non sunt accidentia absoluta distincta essentialiter à rebus aliorum prædicamentorum: aut si sunt, subiectum supponunt, idque priùs natura, quàm sint productiuæ rerum in quibus sunt, seu potiùs esse finguntur. Pugnant ergo ista inter se, quod quatenus actiones productiuæ, sint accidentia absoluta, & tamen vt tales actiones sunt, subiectum non supponant. Quod si quis pro generatione respondeat, nullam repugnantiam sequi, si saltem ea ponatur accidens absolutum, à rebus aliorum prædicamentorum distinctum, quia id in quo est vt subiecto, est distinctum ab eo quod producitur, seu à termino (est enim in materia, & terminatur ad totum compositum substantiale) idem incommodum nihilominus admittere cogetur: si enim generatio est accidens absolutum, à rebus aliorum prædicamentorum essentialiter distinctum: non poterit vtique inesse materiæ vt subiecto, nisi ratione alicuius formæ substantialis quam in eo supponat, quod D. Thomas ea ratione probat, quia actus secundus semper supponat primum, nosque alibi fusiùs verissimum esse ostendemus. Cùm ergo non possit inesse materiæ ratione formæ rei corruptæ, necessariò illi inesse debet ratione formæ rei genitæ, ac proinde (saltem denominatiuè) inest rei genitæ: quò fit, vt quatenus actio productiua, supponat, & non supponat rem genitam, quæ pugnant apertissimè.

Obiectio. OBIICIAT quoque aliquis contra id quod de creatione dictum est, hunc in modum. In re quæ creatur, præter ipsam rei substantiam, & relationem nouæ dependentiæ actualis cerni emanationem ipsam, seu productionem passiuam, in qua relatio dependentiæ fundatur, nõ rectè igitur D. Thom. & alij Theologi distinguunt in re quæ creatur solam rei substantiam, & relationem dependentiæ, prætermissa emanatione ipsa, quę est accidens absolutum. Quod similiter obiici potest contra id, quod dictum est de generatione.

Solutio. SED respondendum: Esse quidem in re, quæ creatur: aut generatur præter rei substantiam & relationem, emanationem ipsam seu passiuam productionem: eam tamen non esse accidens absolutum, vt probatum est, sed modum essendi quendam, qui inchoatiuus, quemadmodum conseruatio continuatiuus, vel vt sic dicam, permansiuus appellari potest. Ita patet rationem causandi causæ efficientis non esse accidens absolutum.

Creatio, & generatio quos dicant essendi modos.

Permissio. Aliarũ causarum ratio & discrimen. PRÆTEREA etsi ratio causandi efficientis causę esset accidens absolutum distinctum à causa & effectu, non liceret tamen idem colligere in cæteris, est enim valdè dispar ratio. Nam efficienti causæ non repugnat producere effectum per qualitatem distinctam à se: vt igni per calorem: quo fit vt ei non repugnet causare illum per actionem à se distinctam: at materiæ & formæ repugnat causare compositum per quicquam aliud, quàm per seipsas. Nihil ergo est aliud hac in re, ex efficiente causa ducere argumentum ad reliquas, quàm paucis inspectis, facilè de cæteris idem pronunciare: quod Arist. in quibusdam veteribus priori libro de Genera. meritò reprehendit. Ita infirmatum *Cap. 2. tex. 7.*

matum est vltimum argumentum, quo proposita sententia maximè fidere potuisset.

PRÆTEREA vt de cæteris causandi rationibus loquamur, si rationes causandi materiæ, & formæ essent accidentia absoluta, nó iungerentur inter se materia & forma immediatè ad constitutionem rei naturalis, sed quodam quasi vinculo, aut glutine, cuius vi fieret compositio: at hinc sequeretur compositum naturale non esse vnum per se, sed per accidens: non sunt igitur rationes causandi materiæ, & formæ accidentia absoluta. Atque huc spectat reprehensio illa qua Arist. tum 2. de Anima, cap. 2. tum etiam 8. lib. huius operis cap. 6. inuehitur in eos qui vinculum aliquod necessarium esse putabant, quo anima cum corpore colligaretur: quasi non esset satis ad vnionem in vnum per se compositum ipsa natura materiæ & formæ: quarum altera est potentia prima, siue plura potētia, altera verò primus actus, siue substantialis. Simile quid accidit in compositione Metaphysica, quæ fit ex genere & differentia, quasi ex materia & forma. Nam etsi genus & differentia sunt principia & causæ speciei: haud tamen ad illius constitutionem concurrunt per aliquid ipsis superadditum, sed immediatè per seipsas. Vnde fit vt tam sit essentialis hæc prædicatio: *Homo est compositus ex natura animalis & rationalis*, quàm hæc: *Homo est animal rationale*, modo compositionis nomine non intelligatur relatio partium componentium, sed coniunctio fundamentalis earum, in qua ratio causandi consistit.

Materiæ & formæ causalitates non esse accidentia absoluta probatur.
Primo.
Tex. 26.
Tex. 15.
Confirmatio ex Aristot.

AD hæc, quemadmodum actio causatur effectiuè ab agente, cum ab illo propriè & per se pendeat: ita accidens absolutum, quod quis iuxta hanc commentationē faciat rationem causandi formæ, causabitur à forma, & quod finis, à fine: at accidens quod ponetur ratio causandi materiæ, non potest causari à materia, nisi vt à causa materiali, atque ita reliqua à forma & fine: ergo quemadmodum efficiens potest effectiuè causare aliquid sine actione media, ipsam nimirum actionē: ita materia, forma, & finis possunt causare aliquid sine huiusmodi accidentibus, hæc inquam ipsa accidentia. Non erunt igitur huiusmodi accidentia primæ rationes causandi materiæ & formę, & finis: quemadmodum superiùs concludebamus, actionem non esse primam, ac communem rationem causandi causæ efficientis.

Secundo.

ACCEDIT commune argumentum non parui momenti in Philosophia, quod fictio hæc multas admodum entitates comminiscitur ad defendendas causandi rationes, quæ paucioribus quasi machinis defendi possunt. Nam præter accidentia absoluta iam dicta, alia quoque ponenda erunt ex parte effectus: vt in homine, vnum quo causetur à forma, alterum quo à materia, tertium quo ab efficiente proximo (vt de remotis taceam) & quartum denique quo à fine. Vt enim nomine causæ interdum significatur res, quæ denominatur causa, interdum relatio causæ, interdum ratio causandi, quæ est fundamentum relationis causæ: ita de nomine effectus pari ratione dicendum est. Quare si causæ nomine tertio modo sumpto significatur accidens quoddam absolutum distinctum formaliter à causa, & effectu: idem

Tertio.

de nomine e... ...ctus tertio modo sumpto dicere oportet. Quod si rationes causandi materiæ, formæ & finis dicantur existere in effectu, quemadmodū actio existit in eo quod fit, siue in eo quod accipit formam eius quod fit (erunt enim forsitan quibus id placeat) octo iam accidentia absoluta erunt in quolibet effectu: quatuor ex parte proximarū causarum, vt de remotis taceam, & totidem ex parte effectus.

Nullo auctore causalitates omnium causarum esse distincta accidentia a causis & effectis.

Mitto alia pleraque incommoda, quæ hanc commentationem consequūtur, quæ vel paululum attendenti, facilè se offerent. Illud vnum addiderim quod est nullus est auctor, qui has rationes causandi neget, trinamque illam causæ & effectus significationem non approbet: ita nullus videtur esse qui eas dicat accidentia absoluta à causis & effectis distincta, paucis quibusdam exceptis, qui ei videntur asserere de ratione causandi causæ efficientis, non tamen cuiusuis, sed tantum efficientis actione transeunte.

Quæ sit natura rationum causandi.

SECTIO III.

Prima conclusio.

Secunda.

VOD si quis petat, quæ tandem sit natura rationum causandi, partim repetitis quibusdam, partis additis quatuor conclusionibus breuiter respondendum est.

Prima. rationes causandi non esse ipsas causarum relationes, quod hæ in illis fundentur.

Secunda. Neque esse omnino relationes vllas. Namque vt relationes efficiendi vim non habent, ita nec alio modo causandi, sed sunt veluti appendices quædam, quę consequuntur entia, quatenus multa simul existunt, hoc vel illo modo inter se affecta.

Tertia.

Tertia. Neque esse accidentia absoluta, siue existentia in causis siue in effectis. Nullus enim accidentis absoluti accessu possunt res quę denominantur causę causari, & quę denominantur effecta causari, alioqui procedendum esset in infinitum, quando talia accidentia necessariò causari debent, atque adeò (quod consequens est) aliis accidentibus absolutis. Accedit illud peculiare in causis efficiētibus. quod si oppositum huius conclusionis verum esset, & rationes causandi agentium ponantur in agentibus, cùm ratio causandi, tùm solum cōueniat causis cum actu causant, Deúsque non ex omni ęternitate, sed ex tempore sit actu causa rerum, aliquod accidens absolutum adueniet Deo ex tempore, quod Theologi fieri non posse dicunt. Quocirca meritò Caiet. malè audit, quod in Comment. 1. par. ad quęstionē 25. doceat omnes actiones transeuntes esse entia absoluta existentia in causis agentibus, nec ab eo generali pronunciato diuinas actiones excipiendas existimet. *Artic. 1.*

Deo non aduenit accidens absolutum.

Quarta.

Rationes causandi esse ipsas causas actu concurrentes ad effecta.

Qvarta. Rationes causandi esse res ipsas, quę denominantur causę, non absolutè tamen, sed quatenus actu concurrunt ad sua effecta. Quemadmodum rationes causatorum, siue effectorum sunt ipsæ res, quę denominantur effecta, quatenus actu pēdent à causis. Vtimur autem in hac conclusione metaphorico *concurrendi* verbo, quia nullum

lum est proprium, quo causarum exercitium significetur. Quod igitur causandi rationes, sint ipsæ res, quæ denominantur causæ: ex eo patet: quia nihil aliud superest, quod esse possint, nisi aut res quæ denominantur causæ, aut quæ denominantur effecta, aut vtraque simul: non possunt autem esse res quæ denominantur effecta, nec (quod hinc sequitur) vtræque simul, eò quòd res quæ denominantur effecta sunt posteriores natura ipsis rationibus causandi, & ab illis pendent, reliquum est igitur, vt sint ipsæ res quæ denominantur causæ. Quod verò non sint ipsæ res absolutè sumptæ, ea ratione constat, quia sæpè existunt cum nihil causant. Quod denique sint res ipsæ, quatenus concurrunt ad sua effecta, hac ratione colligitur: quia posito earum concursu, primum ponuntur causæ in actu, id est, actu causantes, eóque sublato primum tolluntur.

Dilutio eorum quæ contra occurrunt, & quæ initio proposita sunt.

SECTIO IV.

AT contra hæc, tria se offerunt argumenta. Primum est, si rationes causandi sunt ipsæ res quæ appellantur causæ, nec tamen absolutè acceptæ, sed quatenus concurrunt ad effecta, iterum redit eadem difficultas, quæ à principio negotium exhibebat. Quæri enim rursum potest: Num ipse concursus rerū, quæ appellantur causæ, addat aliquid rebus ipsis concurrentibus, an nihil. Nam si aliquid addit, aut illud erit relatio, aut accidens absolutum, quæ iam impugnata sunt, sin nihil: nullum erit discrimen inter res concurrentes, & ipsas absolutè sumptas, quas etiam probauimus nō esse eo pacto rationes causandi. *Prima impugnatio quartæ conclusionis.*

ALTERVM, si concursus Dei est ipse Deus concurrens, cum Deus sit æternus & infinitus erit concursus illius æternus & infinitus, quod partim est falsum partim impossibile. *Secunda.*

TERTIVM, si concursus rei quæ est causa finalis, nec tamen adhuc existit, esset ipsa res concurrens ad effectum, seu ad id quod fit propter finem, quemadmodum res ipsa non existit, ita neque eius concursus existeret: quod videtur dici non posse. Quo enim modo fieri potest, vt tum effectus causetur in rerum natura, cum in rerum natura non existit concursus ipse quo causatur. *Tertia.*

HAVD difficilè tamen hæc diluentur. Primum quidem si dicas, concursum causæ saltem ad immediatum effectum, nihil entitatis addere causæ concurrenti. Dico (saltem ad immediatum effectum) quia si quis ipsam actionem, quæ etiam ab agente causatur, velit appellare concursum causæ ad principalem effectum, qui quidem est id, quod fit per actionem, non dubium est quin concursus aliquid entitatis addat causæ. Est enim actio quidam actus ab agente prodiens. Verùm si causa conferatur cum primo, & immediato effectu, quamquam minus principali (quo pacto conferri debet, si prima, ac propria eius causandi ratio sumenda est) veluti agens cum actione ipsa, negandum est concursum addere caussæ concurrenti entitatem vllam, vt patet ex dictis. Cùm autem obiicitur, hinc effici vt nullū sit discrimen inter res concurrentes ad effectum, quatenus ad illum concurrunt, & ipsas absolutè sumptas, neganda est consequentia. Nam *Solutio primæ obiectionis.* *Quid sit actio.*

etsi

etsi res, vt concurrunt ad effectum non plus habent entitatis in se ipsis quàm si absolutè sumantur, tamen hoc ampliùs habent, quod ab illis actu pendeant effecta. Similis distinctio fieri potest inter res quæ sunt effecta, quatenus pendent à suis causis, & quatenus absolutè sumuntur. Quamquam enim priori modo spectatæ non plus entitatis sibi vendicant, quàm posteriori: tamen hoc amplius habent, quod actu pendeant à suis causis, quod est distingui per modos quosdam habendi, & quodammodo etiam per extrinseca.

Ad secundum neganda est consequentia. Nam concursus Dei, necessariò dicit ordinem fundamentalem ad effectum: at Deus concurrens etsi est æternus, & infinitus in se, tamen nec de facto concurrit ab æterno ad vllum effectum (quidquid dicendum sit de eo, quod fieri potuit) nec potest infinitè concurrere intensiuè: de hac enim infinitate sermo erat.

Solutio secundæ obiectionis. *Implicat Deum concurrere intentione infinita ad effectus.* *Tertio.*

Ad tertium dicendum est, vt concursus causæ finalis causet, satis esse, vt ipse existat eo modo quo causa finalis existit. Cùm ergo nō sit necesse, vt causa finalis realiter existat, cùm effectus realiter fit, sed satis sit si obiectiuè existat in agente propter finem (saltem in primo) non est etiam necesse vt concursus finalis causæ realiter existat, cùm illa ad effectum realem concurrit: sed satis est, si existat obiectiuè. Hæc enim est peculiaris natura finalis causæ eiúsque concursus, vt vel sola eorum obiectiua existentia sit satis ad causandum realem effectum: quod quidem causæ finalis inter alia causarum genera excellentiam satis declarat.

Soluuntur argumenta posita initio quæstionis sectione 2.

Ad primum verò eorum quæ initio proposita sunt, dicendum est relationem causæ ad effectum non fundari in relatione aliqua, nec in entitate absoluta absolutè sumpta, sed vt concurrente ad effectum.

Ad secundum neganda est consequentia, quia datur alia ratio considerationis, qua terra spectari possit vt causa: nempe quatenus concurrit ad defectum Lunæ efficiendum.

Ad tertium dicendum, non actionem, sed concursum causæ efficientis etiam ad ipsam actionem esse rationem causandi illius: quamquam actio potest quodammodo dici ratio causandi respectu eorum, quæ per actionem fiunt: quippe cum causa efficiens per actionem, vt per formam quodammodo suam efficiat.

NVM EIVSDEM EFFECTVS PLVRES *causæ dari possint, non coniunctim, sed diuisim.*

QVÆSTIO XIIII.

Quo pacto hæc quæstio ab Arist. explicetur, & in præsentia tractanda sit.

Sectio I.

Hactenus de ipsis causarum rationibus disseruimus: nunc quædam excutiamus, quę Aristoteles de comparatis inter se causis adiungenda putauit, quorum illud primum sit; Num eiusdem effectus plures causæ dari possint. Quæ quæstio

quæstio breuius quàm optaremus ab eo explicata, duplicem sensum habere potest. Vnus est, Num idem effectus possit habere plures caussas diuersorum generum: alter, num plures eiusdem generis, vt plures efficientes, aut formales. Iuxta hos duos sensus explicatio quæstionis apud Arist. duabus conclusionibus continetur. Prior est, eiusdem effectus dari posse plures caussas diuersorum generum. Posterior non posse dari plures eiusdem generis. Verùm cùm sit apertissimum dari plures eiusdem generis, sed diuersi ordinis, cuiusmodi sunt Deus, & Sol, & homo in generando homine: immo, & plures eiusdem generis, ac ordinis, cuiusmodi sunt duo equi in trahendo curru: sentētia omnium interpretum est, posteriorem conclusionem Aristotelis intelligendam esse in causis eiusdem ordinis, & totalibus. Ac merito quidem. Nam caussæ essentialiter subordinatæ non ita propriè dicuntur diuersæ, vt quæ sunt eiusdem ordinis. Quæ enim sunt eiusdem ordinis, non pendent ex se inuicem in caussando, inferiores autem à superioribus maximè: Caussæ autem partiales non tam caussæ sunt, quàm concaussæ, quod plures quasi vnam perfectam ac sufficiētem constituāt. Quamquam verò Arist. hoc pacto quæstionem dissoluit: sunt tamen non leuia argumenta, quibus posterior conclusio quæ sola à nobis tractanda est, falsa esse iudicatur. Nam de priori nulla est difficultas. *Sensus quæstionis duplex.* *Prima Arist. conclusio. Secunda conclusio eiusdē.*

4 VT igitur ea commodiùs, ac expeditiùs tractetur, animaduertendum est, duobus modis intelligi posse vnum effectum habere plures caussas totales eiusdem generis, ac ordinis: vno diuisim, altero coniunctim: Diuisim, vt sit sensus: num effectus idem numero qui prouenire potest ab vna caussa totali, possit etiam prouenire ab alia totali eiusdem generis, ac ordinis. Verbi caussa: num idem numero ignis possit produci indifferenter ab hoc, vel illo igne, vel ex hac, aut illa materia. Coniunctim, vt sensus sit, fierine possit vt idem numero effectus simul proueniat à pluribus caussis perfectis, ac totalibus eiusdem generis, ac ordinis: veluti, vt idem ignis numero producatur actu à duobus ignis simul concurrentibus, quorum vterque per se, ac seorsim possit illum producere: aut ex duabus materiis, quarum vtraque per se satis esset ad illius cōstitutionem. Quoniam igitur vterque sensus proprias habet difficultates, vterque seorsim tractandus est: sed quoniam caussa efficiens inter omnia caussarum genera magis perspicua est: operæ pretium erit, totam disputationem ad illam dirigere: sic enim quid de cæteris dicendum sit, planius ad calcem proximæ quæstionis concludemus. *Explicatio secundæ assertionis. Duplex eius sensus.*

Argumenta pro parte affirmatiua quæstionis.

SECTIO II.

EFFECTVM igitur vnius agentis totalis posse diuisim produci ab alio totali eiusdem generis, ac ordinis, his argumentis ostendi videtur.

PRIMVM, in specie Leonis est generalis vis ad producendum quemlibet leonem, vt patet: in quolibet autē leone generante est tota

virtus speciei: potest igitur quilibet leo quemlibet leonem generare.

SECVNDVM, Ad identitatem numeralē rei genitæ satis est identitas materiæ, & formæ: ex eo enim Catholica Fides docet quemlibet hominem fore eundem numero in generali resurrectione, quia virtute diuina iterum vnietur forma cuiúsque cum eiusdem materia: at materia ex qua ignis generat hunc ignem, potest eadem subiici actioni alterius ignis: ex qualibet autem materia quælibet forma educi potest, cùm materia sit indifferens ad omnes formas: æquè igitur generari potest hic ignis ab hoc igne, atque à quouis alio.

TERTIVM, si hic numero ignis non posset produci nisi ab hoc igne daretur essentialis subordinatio vnius indiuidui respectu alterius eiusdem speciei: hoc autem non est admittendum: ergo nec illud. Assumptio ex eo patet, quia in indiuiduis eiusdem speciei potest dari progressus infinitus, in essentialiter autem subordinatis minimè, vt patet ex lib. 2.

QVARTVM, eadem numero res corrumpi potest indifferenter à diuersis numero agentibus: vt patet, ergo & generari: si quidem par ratio est in generatione atque in corruptione, præsertim cùm corruptio vnius sit generatio alterius. *Cap. 2. q. 1. sect. 3.*

QVINTVM, quacumque ratione homo intereat, siue à iugulante, siue à milite in bello perimente, siue oppressus morbo, siue naufragio suffocatus, semper cadauer est idem numero: non dubium est igitur, quin idem effectus numero à diuersis caussis prouenire possit. *Lib. 1. de Genit. 17.*

SEXTVM, idem effectus specie potest indifferenter produci à diuersis specie agentibus, vt mus à mure, & à sole; igitur idem numero poterit produci indifferenter à diuersis numero eiusdem speciei: est enim par ratio.

SEPTIMVM, motus locales diuersorum animalium sese mouentium loco, terminari possunt ad eundem numero terminum, cùm quodvis illorum indifferenter possit eundem occupare, potest igitur eadem numero existentia localis, ac proinde idem effectus numero à diuersis caussis efficientibus prouenire.

POSTREMVM, non difficiliùs est rem producere, quàm cōseruare: quin etiam sæpè conseruatio maiorem virtutem requirit in caussa efficiente, quàm productio, *siquidem plurimæ caussæ vniuocæ possunt producere res quas conseruare nequeunt*: at idem effectus potest à pluribus caussis indifferenter conseruari, ergo & produci. Assumptio probatur, quia calor aquæ productus, & conseruatus aliquandiu ab igne, potest postea conseruari ab aëre calido: & species siue imago oculi, qua columnam cernimus postquam aliquandiu conseruatur à columna, à qua impressa est, planè videtur deinde conseruari posse ab alia, si Deus loco illius aliam similimam substituat. Nam si secunda columna aliam speciem in oculo imprimat, poterit oculus discernere diuersitatem vtriusque columnæ, quod nemo dixerit.

Hanc esse Scoti sententiam. ATQVE hanc quæstionis partem amplectitur Scotus secundo Sent. dist. 20. quæst. 2. quam probare videtur duobus argumentis. Vno, quia alioqui prædestinati qui nunc nascuntur ex reprobis parentibus,

Duo Scoti argumenta notanda. Primum.

nequaquam futuri essent, si genus humanum in statu innocentię perstitisset, quandoquidem, in eo statu nemo esset ex reprobis parentibus progenitus. Cùm ergo dicendum non sit, hos ipsos prædestinatos qui nunc sunt, non futuros, si natura humana à statu innocentiæ non excidisset, necessariò videtur consequi, eosdem homines numero à diuersis progenitoribus generari posse. Altero, quia si ignis, A, genuit certum ignem numero ex certa materia, non est cur ignis, B, si tantæ virtutis sit, quantæ est A, non generasset ex eadem materia eũdem numero ignem, si in eodem instanti applicatus fuisset, alioqui iam non est tantæ virtutis, quantæ est A, vt supponitur.

Secundum.

Conclusio partis negatiua & impugnatio cuiusdam probationis.

SECTIO II.

D.Thom. quodl.5.arti. 8. Auerr. 7. Met.com.41. Marsil.1. de Gene.q 8. Capr.2.Sent. d.20.q.1.Sotus.4.sent. d. 43. quæst. 1. art.3.

DICENDVM est tamen nullum effectum eundem numero posse diuisim produci à pluribus numero agentibus totalibus, ac eiusdem ordinis: quæ conclusio est D.Thom. Auen. Marsil. Capreoli, & ferè omnium.

Proponitur ratio quorundam.

SVNT autem qui illam hoc pacto probent, & quasi demonstrare putent. Non solum reddenda est caussa, cur hic effectus naturalis sit huius speciei potius quàm alterius, sed etiam, cur sit hoc indiuiduum potius quàm aliud: atqui nulla caussa rei huius reddi potest, nisi totum hoc, quia producitur ab hoc numero agente, & ex hac materia, & in hoc tẽpore, vel momento tẽporis, non potest igitur idem numero effectus produci indifferenter à pluribus numero agentibus eiusdem ordinis. Maior videtur perspicua. Minorem ex eo probant, quia nec recurrendũ est ad solam vnitatem numeralem materiæ, cùm eadem numero sit indifferens ad infinitas formas: Neque item ad solum intentionem particularis agentis, cùm particulare agens non intendat certum indiuiduum, sed effectum sibi similem secundum speciem, aut genus, vt dictum est. Nec verò tantùm ad stellarum respectus, & habitudines inter se, seu potius ad influentias cœlestium corporum, quæ ex certa astrorum dispositione ad inferiorem mundum pertingunt. Nam cùm cœlestia corpora æquè indifferentia sint ad influentias, quas imprimere possunt in hæc inferiora, atque agentia particularia ad sua effecta: eadem est difficultas in eis quæ in agentibus particularibus, ac maior etiam cur hunc potius numero effectum, quàm alium producant eiusdem speciei.

Cur hoc numero indiuiduum producatur.

NEQVE etiam recurrendum est ad intentionem primi agentis, volentis vt producatur potius hoc indiuiduum quàm illud: siquidem Deus non concurrit agentibus naturalibus, nisi generali quodam influxu, vtpote indifferente ad omnia effecta, quæ à particularibus agentibus produci possunt, quo autem modo concurrit, eodẽ concurrere intendit. Nec denique recurrendũ est ad solã vnitatem numeralem temporis, vel momẽti, in quo effectus producitur: cùm tempus, & momentum idem indifferẽter se habeãt ad quælibet alia effecta. Cùm igitur nulla alia caussa reddi posse videatur, cur hic effectus naturalis sit potius, hoc indiuiduum, quàm aliud, nisi tota hæc aggregatio, quia

producitur ab hoc numero agente, ex hac numero materia, & in hoc numero tempore, vel momento: efficitur vt nullus effectus idem numero à pluribus numero agentibus indifferenter produci possit, immo nec ab eodem numero agente ex diuersis materiis, nec ab eodē agente, & ex eadem materia in diuersis temporibus.

Improbatur adducta ratio.

VERVM ratio hæc vitio non caret: Namque vt admittamus maiorem propositionem (quanquam philosophi nihil de indiuiduis, vt indiuidua sunt, demonstrare solent, satis se facere arbitrati, si de naturis communibus disserant) certè minor propositio non videtur vera. Tum quia alia causa reddi potest, cur effectus naturalis sit determinatè hoc indiuiduum, quàm quia producitur ab hoc numero agente, & ex hac materia, & in hoc tempore, vel momento, vt patebit: tum, etiam quia non rectè probatur. Nam etsi rectè ostenditur non esse recurrendum ad vnitatem numeralem materiæ, neque ad intentionem particularis agentis, neque ad occultas influentias cœlestium corporū, neque ad vnitatē numeralem temporis, vel momenti (præsertim cùm tempus, & momentum non sint causæ nec concausæ rerum, sed occasiones, & conditiones, sine quibus illæ non fiunt) certè non sine periculo proponitur, & probatur non esse recurrendum ad intentionem primi agentis ratione illa, quia Deus non concurrat cum agentibus naturalibus, nisi concursu indifferenti ad omnia effecta, quæ ab eis produci possunt. Nam etsi id vtcumque verum esse potest comparato concursu primi agentis cum effectis secundum speciem, non est tamen verum comparato cum effectis secundum numerum. Nam si primum agens indifferenter concurreret cum hoc agente particulari ad omnia effecta, quæ ab hoc produci possunt, cum hoc indifferens sit ad infinita, vt fatentur, non magis produceretur hoc, quàm illud, ac proinde aut omnia, aut nihil. Tolleretur quoque ratio diuinæ prouidentiæ ad determinata indiuidua pertinentis: non intenderet enim Deus certa, & determinata indiuidua, sed vage hoc, vel illud quemadmodum & inferiora agentia, cum quibus ponitur indifferenter concurrere.

Primū agens vt concurrat cum particularibus agentibus.

An ex multis caussis indeterminatis aggregetur vna definita, & certa.

HOC etiam peccat proposita horum ratio quod ex multis, quorum quodlibet ponitur causa indifferens, & indeterminata huius determinati effectus, conficitur causa eius determinata: quæ præterquam quod in nullo causandi genere causa esse potest, vt inductione patet in omnibus causarum generibus, rem quoque continet quæ fieri non potest. Nam quemadmodum se habent multa vniuersalia ad vnum singulare, ita multæ causæ indifferentes ad vnum determinatum effectum; at ex multis vniuersalibus. etsi aliquid minus vniuersale fieri potest (minus enim vniuersale est album dulce, quàm album per se, & dulce per se, & sic in cæteris) tamen nihil potest fieri singulare, siue hoc numero, ergo ex multis caussis indifferentibus ad plura effecta non potest prouenire vllus effectus determinatus numero. Neque obiicias Porphyrium dicentem in Isagoge indiuiduum describi ex multis communibus, quorum tota *Capite de specie.*

aggre

aggregatio in nullo alio reperiri potest. Vulgaris enim est ea indiuidui ratio, nec reuera carens vitio. Quamuis enim aggregatio ea forsitan in alio nullo alio reperiatur, tamen nihil repugnat reperiri, vt capite sexto perspicuum erit.

Porphyrij vulgaris descriptio indiuidui.

ERVNT fortasse qui propositam rationem hûc in modum defendant: materiam hanc numero, caussam efficientem hanc numero, & generalem, & particularem, tempúsque, aut momentum hoc numero, etsi non efficiunt vnam determinatam causam, cur effectus sit hic numero: tamen omnia simul esse indicia determinatæ caussæ, quam dicent esse actionem hanc numero: quippe cùm hæc actio numero nullius alterius effectus, quam huius numero causa esse potest.

Impugnatur, & reijcitur.

SED nihil momenti habebit defensio. Nam, vt mittamus actionẽ non esse propriè causam rei quæ fit, sed id quo illa fit, eadem quæstio est de hac numero actione, atque de hoc numero effectu, qui fit per actionem. Vt enim hæc materia, & cætera omnia non modo singula per se, sed etiam omnia simul sunt ex se indifferentia ad plura numero effecta: sic etiam ad plures numero actiones per quas fieri possunt.

Quomodo collectio particularium causarum se habeat ad hunc numero effectum.

ALIA ratione dici potest, eam aggregationem esse indicium veræ, ac determinatæ causæ huius effectus, à qua proueniat, cur potiùs sit hic numero, quàm alius, nempe quia est indicium diuinæ voluntatis quæ ad hoc potius numero, indiuiduum in hac specie, quàm ad aliud indifferentiam causarum secundarum in qualibet durationis mensura determinauit. Vt enim Deus Opt. Max. ab æterno concepit omne futurum tempus, & omnia futura temporis momenta: ita etiam ab æterno decreuit, & quasi generali lege statuit qui effectus numero cuiusque causæ, in quo tempore, aut temporis momento producendus esset: alioqui nihil omnino produceretur in rebus creatis. Quo fit vt eodem redeat, dicere hunc effectum causarum naturalium esse hûc numero potius, quàm illum, quia productus est ab hoc numero agente, & ex hac numero materia, & in hoc numero tempore: ac si quis dicat, quia diuina voluntas ad hunc numero effectum naturalem, in hoc numero, tempore, aut momento naturales eius causas determinauit. Quod idem dicendum est de effectibus causarum supernaturaliter efficientium.

Quæ sit vera causa cur hic numero effectus producatur.

Quo pacto ratio supra posita ad verum sensum accõmodetur.

ATQVE hoc modo potest horum ratio ad probationem conclusionis vtcumque aptari, excepto eo, quod aiunt in probatione minoris, non esse etiam recurrendum ad intentionem primi agentis, quasi Deus non nisi indifferenter concurrat, ac concurrere intendat cum agentibus naturalibus. Quanquam alia ratione dicere possent non esse recurrendum ad intentionem primi agentis, videlicet naturalem sed voluntariam causam reddere, & (vt dici solet, cum alia ratione euadere non possumus) Ecclesiæ perfugium quærere videamur. Quãquam enim determinatio diuinæ voluntatis ad hoc potius indiuiduũ, quàm ad aliud sub eadem specie, inter naturales causas re vera computari debet, quandoquidem ad solam primam causam spectat determinatio secundarum, non quidem ad specifica effecta) ad hoc enim ipsæ etiam causæ particulares determinatę sunt natura sua) sed ad singularia,

Ad diuinã voluntatem vt sit recurrẽdum in danda causa effectorum.

gularia,& determinata numero:tamen cum ea,quæ apud nos voluntaria ſunt non naturaliter fiant, abſtinendum eſt naturalibus philoſophis ab hac reſponſione,*effectus eſt hic numero potius quàm ille,quia Deus ita voluit*, præſertim cum hoc reſpondendi modo omnium rerum naturalium,ratio ab imperitis etiam reddi poſſit.

Vera concluſionis probatio.

SECTIO I.

Primum argumentum. VERA igitur & germana concluſionis probatio, his rationibus continetur.Si effectus idem numero poſſet indifferente produci à diuerſis numero cauſſis efficientibus totalibus eiuſdem ordinis, à nulla earum proueniret per ſe,hoc autem dicendum non eſt, ergo neque illud.Maior ex eo patet,quia quod æquè produci poteſt ab A,& à B.eiuſdem ordinis,per accidens eſt quod producatur ab A, cum poſſit produci à B,& vice verſa.Dico autem eiuſdem ordinis, quia ſi non ſint eiuſdem ordinis,& alterum virtute contineatur in altero,non erit per accidens, vt quod producitur ab eo quod continetur, producatur ab eo quod continet: quo pacto ſi Deus, in quo cætera omnia agentia virtute continentur,ipſe per ſe aliorum agẽtium effecta producat,non ideo dicendus erit cauſa eorum per accidens. Minor ex eo conſtat,quia cum omnis certus,& determinatus effectus habeat certum,& determinatum eſſe,neceſſe eſt vt à determinato agente proueniat,ac proinde ab aliquo efficiente per ſe. Cauſſæ enim per accidens ſunt incertæ,& indeterminatæ.

Obiectio. QVOD ſi quis obiiciat efficiens particulare,vt hunc ignem, non habere natura ſua determinatum effectum numero, cum poſſit multa numero effecta per ſe producere,ergo pari ratione neque effectum habere natura ſua cauſam efficientem particularem,certam & determinatam numero, ſed ſecundum ſpeciem, negandum eſt parem eſſe rationem.Nam effectus natura ſua pendet ex cauſa, non item cauſa, ex effectu.

Solutio. PRÆTEREA diuerſorũ agentiũ eiuſdem ordinis, ac totalium

Secundum. diuerſæ sũt actiones(excipimus enim eas quę ſubordinatè,aut vt partiales cauſæ agunt,quod eadem numero actione agant.)at diuerſæ actiones deſinũt in diuerſos terminos,*cum motus, & terminus non differant,niſi vt forma eadem numero quatenus acquiritur,& acquiſita eſt*,vt patet ex 3. Phyſ. ergo diuerſorum agentium eiuſdem ordinis, & totaliũ diuerſi ſunt termini actionum,ac proinde diuerſa numero effecta. *Cap.1.tex. 4.7.& 8.*

SED obiiciat aliquis,hũc in modum:Si propterea diuerſa numero agentia totalia eiuſdem ordinis non poſſunt producere eumdem numero effectum,quia eorum actiones neceſſario ſunt diuerſæ, non poterit vtique Deus per vnum eorum producere eundem numero effe-

Obiectio. ctum,quem producit per alterum:atqui poteſt(neque enim contradictionem implicat) ergo non eſt reddita germana ratio, cur idem numero effectus produci non poſſit à diuerſis numero agentibus totalibus eiuſdem ordinis.

Solutio. Tria in actio HVIC obiectioni ſic occurrendũ:In actione ſecundorum efficiẽtium tria ſpectari. Vnum eſt acquiſitio ipſa, ſiue productio eius formæ,

mæ, quæ introducitur in subiectum, alterum quod sit à tali agente, tertium verò, quod à tali patiente recipiatur. Quamuis ergo fieri non potest, vt actio quatenus est à tali agente, non sit ab illo, & quatenus recipitur in tali patiente, non recipiatur in illo (vtrumque enim contradictionem implicat) tamen quatenus est acquisitio, seu productio illius numero formæ, quæ introducitur, posse ab alio prouenire, quia non dicit respectum nisi ad terminum productionis. Sed animaduertendum est, omnem productionem formæ naturaliter introducibilis, esse naturaliter coniunctam cum respectu ad certam numero causam secundam: at cum Deus absoluta potestate possit omnem vim efficientium, & sustinentium secundorum supplere, non dubium esse, quin possit eiusmodi productionem ab vtriusque respectu seiungere: quare, & per aliud efficiens producere, & per aliud subiectum sustinere. Ratio ergo proposita, etsi non concludit eumdem numero effectum, spectata absolutè Dei virtute, non posse produci à diuersis numero agentibus totalibus, & eiusdem ordinis, concludit tamen non posse naturaliter.

nibus secundorum agentium notanda.

Quo pacto diuina virtute causa secunda produci cere possit alterius causæ effectum.

His addi potest ratio paulò ante impugnata, si ita exponatur, vt non afferat veram causam, sed signum veræ causæ vt diximus: quo pacto exposita non huic soli quæstioni aptatur, cùm non tantùm probet eumdem effectum non posse diuisim à pluribus efficientibus prouenire (quod vnum quærebatur) sed neque ab eodem in diuersis temporibus, temporúmve momentis.

Tertium.

Solutio argumentorum affirmatiua partis.

SECTIO V.

AD primum igitur affirmatiuæ partis argumentum dicendum est: si daretur equus secundum speciem separatus à singulis, vt à Platone ponebatur, isque posset generandi vim habere, vt ille putabat, fore vt posset naturaliter generare omnes equos: nunc autem cum natura equi nō detur separata, nullibi dari naturam equi, in qua existat ea generalis facultas. Itaque vis naturalis generatiua quæ equo secundum speciem conuenit, non est vis generandi quemlibet equum, sed generandi equum absolutè. Quare, etsi tota virtus speciei in quouis indiuiduo cernatur non tamen inde efficitur, vt quilibet equus possit quemlibet generare.

Soluuntur argumenta posita sect. 2.

Quo pacto virtus generandi in quouis indiuiduo contineatur.

AD secundum dicendum est, satis quidem esse ad identitatem numeralem, si eadem sit numero materia, atque eadem numero forma, sed tamen vt ex eadem materia educatur eadē numero forma nō satis esse si materia subiiciatur actioni cuiusque agentis, vt dictū est. Quod eo minus mirò videbitur, si consideretur non satis etiā esse, si subiciatur actioni eiusdem agentis extra tempus à diuina voluntate constitutum. Cùm autem obiicitur, materiā huius ignis esse ex se siue naturaliter indifferentem ad quamcunque formam ignis, negandum id est quemadmodū & quemcunque ignē esse ex se naturaliter indifferētem ad educendam ex illa quamlibet formam ignis. Nā etsi quælibet materia est indifferens natura sua ad infinitas formas ignis educibiles, à quolibet igne particulari, nulla tamen est natura sua indifferens ad formam

Forma pendens à materia naturaliter à certa dependet. formam educibilem ex alia materia, siquidem omnis forma quæ pendet ex materia, habet naturalem dependentiam à certa numero materia. Eodémque modo etsi quilibet ignis natura sua est indifferens ad educendas ex illa infinitas formas ignis: nullus tamen est natura sua indifferens ad educendã formam, quæ ab alio igne educi possit: quandoquidem omnis forma habet naturalem dependentiam à certo efficiente particulari. *Omnis forma certa à certo efficiente dependet.* Vnde collige, non maiorem esse indifferentiam naturalem singularis materiæ, quàm singularis agẽtis particularis. Nam vt singulare agens natura sua nullam respicit formam, quam aliud numero agens naturaliter possit educere: ita singularis materia nullam respicit naturaliter, quæ ex alia naturaliter educi possit. Quod dictum intellige de materia respectu formæ quoad primam eius introductionem: non quoad extensionem in alias, atque alias particulas materiæ quæ adiungitur, quod fit in nutritione. Est enim perspicuum materiam nutrimenti recipere in nutritione formam viuentis, quæ iam ex alia materia educta erat, aut saltem in aliam inducta.

In quibus caussis nõ detur infinitio. AD tertium dicendum est, essentialem subordinationem, vt 2. lib. vsurpata fuit, & in qua dictum est *infinitionem dari non posse*: non cerni, *Cap. 2. q. 1. sect. 3.* nisi in caussis, quarum propinquior effectui, seu posterior non caussat, nisi concurrente priori. Non ita autem res habet in hoc igne generante, & in alio à quo genitus est, & in cæteris qui retro genuerũt præcedentes. Nullus enim eorum in generando opus habuit concursu eius, à quo genitus fuit, aut aliorum præcedentium. Quare nihil obstat nostræ conclusioni, si in eis potuit dari progressus infinitus. Quanquam ne hoc quidem fieri potuisse concesserim, vt lib. 12. ostendetur.

AD quartum dicendum est, nõ esse parem rationem in generatione, *1. d. 2. q. vnica.* atque in corruptione, nisi quis existimet (quod Capreol. post Gregorium rectè aduertit) parem esse rationem, vt species equi, aut alterius animalis perfecti generetur à diuersis specie agentibus, quia potest à diuersis specie corrumpi. Caussa verò cur non sit eadem ratio, hæc est: quia per generationem confertur esse rei, per corruptionem verò aufertur: plura autem requiruntur ad dandum esse, quàm ad auferendum. *Cur eadem res corrumpi indifferenter à pluribus, non item generari possit.* Quo fit vt eadem res numero possit indifferenter corrumpi à pluribus numero agẽtibus, & in diuersis temporum momentis, nec tamen generari possit naturaliter, nisi à certo, ac designato agente, & certo temporis momẽto. Cùm autem obiicitur, *corruptionem vnius esse generationem alterius*, proinde parem esse rationem in eo quod generatur atque in eo quod corrumpitur: respondendum est, ideo corruptionem vnius dici generationem alterius, quia omnem corruptionem comitatur aliqua generatio, & omnem generationem aliqua corruptio. Veruntamen hinc non effici id, quod propositum erat. *Quomodo corruptio, vnius sit alterius generatio.* Nam etsi eadem numero res postquam existit, variis numero corruptionibus obnoxia est, & quamlibet eius corruptionem necessariò comitatur aliqua generatio, ipsa tamen, quæ tam multis modis interire potest, nisi vnico ortu generari non potuit.

AD quintum dicendum est, non admodũ facilem esse quæstionem apud Philosophos de specie cadaueris, vtrum videlicet, quacumque ratione

ratione animal intereat semper generetur cadauer eiusdem speciei. Cuius negatiuam partem eo magis probauerim, quod fieri potest vt interitus proueniat per se ab humoribus diuersarum specierum. Dico autem, *per se*, quia species cadaueris non variatur propter varietatem interimentium per accidens, cuiusmodi sunt, qui iugulat, qui suffocat, &c. Verùm hæc quæstio nihil est ad rem. Quidquid enim de ea censeatur, necesse est asserere, quandocumque animal occumbit, si in eo vna tantum est numero forma substantialis, vt supponimus: pro ratione diuersorum instantium diuersas numero introduci formas cadaueris: neque enim alia ratione generatur cadauer, quàm quæuis alia res. Nec certè sensibus credendum est, cùm aliud indicant: non enim ad sensus pertinet iudicium de diuersitate substantiæ, sed ad rationem, præsertim vbi sensibilia accidentia sunt similia. *Quæstionem de specie cadaueris non ita esse facilem. Pars negans placet.* *Non est sensuum iudiciũ de diuersitate substantiæ cõsulendum.*

Ad sextum, siue par ratio sit, siue dispar: dicendum est tamen, nunquam eundem effectum specie produci à causis diuersis specie, nisi illæ sint diuersorum ordinum, cuiusmodi sunt mus, & Sol: aut ipse ab vna producatur per se, ab alia verò per accidẽs: quo pacto stomachus calefit, per se quidem à calore cibi, per accidens verò à frigore aëris circunstantis. At in hac quæstione non est sermo de causis per accidens, cum luce clarius sit, eundem numero effectum posse habere plures numero, immo & infinitas, neque item de causis diuersorum ordinum, sed eiusdem quæ omnes sunt eiusdem speciei.

Obiiciat tamen aliquis hunc in modum. Cùm Sol generat murum, necessariò aliquam causam particularem, ac per se concurrere, à qua mus proximè generetur, & eam causam esse eiusdem ordinis cum mure generante, adhuc igitur eundem effectum specie produci à diuersis specie efficientibus eiusdem ordinis. Huic obiectioni occurrendum est causam quæ proximè rem efficit, si modo sit ex principalibus, de quibus loquimur in hac quæstione, aut esse æquè præstantem effectu, aut etiam præstantiorem. At causam cuius interuentu Sol proximè generat murem, verbi gratia, aërem calidum, non esse ex principalibus, sed ex instrumentariis, cum sit inferior effectu: vnde fit, vt nec generatio muris, nec alterius viuentis tribuatur aëri, cum tamen omnes tribuantur Soli: de qua re alibi disserendum. Est enim dubium non mediocre: num Soli tribuenda sit generatio viuẽtium, cum Sol re vera non sit viuens. *Obiectio.* *Solutio.*

Ad septimum dicendum, etsi diuersa animalia eundem numero locum per motum, quo se mouent occupare possunt, siue in eodem tempore, siue in diuersis: tamen nihil inde colligi contra propositam conclusionem. Locus enim non est id quod fit per motum localem, sed existentia in loco: hæc autem nulla eadem numero à diuersis mobilibus obtineri potest. Siquidem vt existentia in loco sit eadem numero, necesse est vt non solum locus sit idem numero, sed etiam mobile. Quo fit, vt etiam si diuina potestate duo corpora ponantur simul in eodem loco, tamen eorum existentia in loco sit duplex ratione duorum corporum. Verùm, quia per motum localem nulla noua absoluta entitas acquiritur à loco distincta, vt inferiùs *Existentia in loco vt varietur numero.*

patebit, ſed ſolum hoc efficitur, vt mobile ſit in loco, in quo antea non erat, aut eius partes aliter ſe habeant ad partes loci, quam antea habebant (quod addiderim propter motum circularē) non dubium eſſe debet, quin idem numero terminus, ſiue eadem numero exiſtentia in loco poſſit indifferenter cauſari à diuerſis numero efficientibus, cum mobile eſt idem numero. Neque enim aliam numero exiſtentiam in loco conſecutus fuit Abacuc Propheta in lacu leonum, quod eo fuerit ab Angelo aſportatus, quàm habuiſſet ſi eodem momento temporis in eundem locum ſuis viribus perueniſſet. Quod accidit in iis omnibus quæ ab alio ſolius motus localis interuentu fiunt. Niſi quis ita deſipiat, vt dicat aceruum lapidum coactum à Socrate, aut ſextarium aquæ collectum multis guttis à Platone, non futuros eoſdem numero ſi ab Alcibiade colligerentur. Itaque cum diximus, eundem numero effectum non poſſe indifferenter prouenire ab alio, agente numero, in iis tantū effectis id intelligendum eſſe voluimus, quæ noua forma abſoluta fieri ſolent.

Daniel. 14.

Limitatio conclusionis notanda.

Productio & conſeruatio in quibus æquè ſint faciles, vel non ſint.

AD poſtremum dicendum, æquè facilè quidem aut difficilè id quibuſdam eſſe rem producere, atque conſeruare: vt in iis, quæ non poſſunt fieri niſi per creationem, & in cæteris omnibus, in quibus productio & conſeruatio re ipſa idem ſunt, vt in productione rerum ſucceſſiuarum. Deo enim cum habeat potentiam infinitam æquè facilè eſt creare formas ſubſiſtentes, atque conſeruare: creaturæ autem æquè difficile, ſeu potiùs impoſſibile. Equo item æquè curſum conſeruare, atque producere: vtrumque autem æquè difficilè: immò & impoſſibile conchilio. In aliis autem pleriſque rebus, partim faciliùs eſſe producere, partim faciliùs conſeruare. Homo enim generat hominem, quem conſeruare nequit: contra verò indumenta, alimenta, & alia pleraque conſeruant eum, quem generare non poſſunt. Vtcumque igitur habeat propoſitio argumenti, diſtinguenda eſt aſſumptio. Si enim loquatur de conſeruatione, quæ reipſa diſtinguitur à productione rei, qualis cernitur in priori confirmatione, concedenda vtique eſt, ſed neganda conſequentia. Si verò loquatur de conſeruatione, quæ re ipſa non diſtinguitur à productione, neganda eſt planè. Ad huius autem ſenſus probationem, quæ ex ſolo poſteriori exemplo duci poteſt, dicendum eſt, ſpeciem columnæ obiectæ non poſſe conſeruari ab alia columna, etiamſi Deus aliam ſimilimam loco illius ſubſtituat. Sublata enim priori, neceſſariò tolletur ſpecies quam illa imprimebat, quemadmodum ſublato Sole, neceſſario periret lumen diei. Quamquā verò ſequens columna aliam imprimet ſpeciem: non poterit tamen per illam oculus diſtinguere poſteriorem à priori. Cuius rei hæc ratio redditur à quibuſdam, quia ſi diuerſitas illarum ſpecierum ſatis eſſet vt oculus iudicaret poſteriorem columnam eſſe diuerſam à priori, ſatis quoque eſſet diuerſitas earum, quas eadem columna interrupta viſione producit, vt oculis identidem apertis ac clauſis. Hæc tamen ratio nihil eſt ad rem, quia ſpecies ab obiecto eodem numero diuerſis temporibus productæ ſemper repræſentat idem obiectum numero: at eæ quæ producuntur à diuerſis, etiam ſi nulla ſit viſionis

Cur diuerſitas ſpecierum non ſufficiat ad obiecta diſtinguenda. Ratio improbabilis.

visionis interruptio, non repræsentat idem numero. Germana igitur ratio est, quia sensus non percipit distinctionem obiectorum, nisi vbi aliqua est dissimilitudo aut distinctio sensibilis: vt si distinguantur colore, aut intensione coloris, aut magnitudine, aut certè loco cum simul cernuntur. Distinctio enim quæ fit per solas differentias indiuiduales, abstrusior est, quàm vt sensuum iudicio percipi possit. *Germana ratio.*

DENIQVE ad priorem rationem qua Scotus vtitur, dicendum est multos esse nunc prædestinatos, qui non essent futuri si status innocentiæ nec à primis parentibus, nec à tota posteritate amitteretur. Non ea quidem ratione, quia nunc multi prædestinati nascuntur ex parentibus reprobis, quod obiicit Scotus, (siquidem parentes qui nūc reprobi sunt, forent prædestinati) sed quia nunc multi prædestinati nascuntur ex adulterio, qui non nascerentur in statu innocentiæ, cùm in illo statu nullus futurus esset vsus alieni coniugis. Nullum tamen est incommodum asserere, multos ex iis, qui nunc prædestinati sunt non fuisse tunc nascituros, quia Deus non prædestinauit homines nisi præsciens lapsum humanæ naturæ, quam si casuram non præscisset, alia ratione illos prædestinasset, vt D.Thom. Quodlib. 5. q. 8. rectè animaduertit. Scotus tamen id putat absurdum, quia existimat Deum (vt nostro intelligendi more loquamur) prædestinasse homines ante præscientiam lapsus generis humani. Ex quo fundamento in alia quoque absurda incidit, quæ videre licet apud illum in loco citato. Atque hæc quæ Theologi sunt propria, necessariò attingenda fuerūt, ne quis crederet propositam conclusionem repugnare doctrinæ fidei de certitudine prædestinationis. *Prior Scoti ratio soluitur* *Qua ratione multi nunc prædestinati qui non essent futuri Adamo non peccante.* *Quo pacto Deus homines prædestinauerit.* *Vide Capr. in 2.d.20.cōclu. 3. & quæ cōtra obiiciuntur.* *Scot. loco sup. citato.*

AD posteriorem verò eiusdem authoris rationem, ex dictis patet negandum esse quod sumitur. Nam etsi ignis D, tantæ virtutis, quantæ est A, generare posset in eodem instanti similem effectum, nō posset tamen eundem numero producere: neque enim id colligi potest: ex æqualitate virtutis, sed ex identitate eius numerali, si eadem omnino existeret in vtroque igne. Atque hæc de sensu diuiso propositæ controuersiæ: nunc de Coniuncto disseramus. *Posterior Scoti ratio diluitur.*

NVM EIVSDEM EFFECTVS PLVRES *causæ coniunctim esse possint.*

QVÆSTIO XV.

Argumenta partis affirmatiuæ.

SECTIO I.

LVRES eiusdē generis totales eiusdē numero effectus esse posse, his argumentis ostendi videtur in efficiētib.

SI Deus conseruet materiam huius ligni cum sola quātitate detracta nimirum formam substātiali, & omnibus qualitatibus, quæ illam comitabantur, adhibeatque circumquaque plures numero ignes, quorum quilibet per se possit ignem ex ea generare: ignes illi proculdubio agent in eiusmodi *Argum. 1.*

materiā,atque adeò in instanti:hoc autem dato,idem effectus numero producetur à pluribus agentibus totalibus eiusdem generis, ac ordinis. Est igitur pars affirmatiua quæstionis vera,ac quod ignes illi agent,perspicuum est,cum sint agentia ex necessitate naturæ, & habeant materiam præsentem dispositam,vt actionem suscipiat.Si enim nullam haberet quantitatem,meritò quis dicere posset non futuram actionem:siquidem qualitates quas ignes illi imprimere possunt, egent quantitate,cuius interuentu recipiantur: nunc autem cum materia ponatur conseruari cum quantitate,nulla videtur esse ratio,cur actionem suscipere non possit.Quod verò agent in instanti,ea ratione patet,quia ideo Sol illuminat aërem in instanti, quia in aëre nihil est,quod possit luminis productionem impedire aut retardare : quod idem tunc in materia accideret.

Secundum. PRÆTEREA si duo corpora luminosa æqualia magnitudine,intensione lucis,atque agendi vi, sint æquè propinqua alicui diaphano, quod ab vtrolibet per se illuminari possit: iam quæritur num ambo illuminabunt eiusmodi diaphanum,an alterum illorum tantum, an verò neutrum.Quod neutrum,aut vnum potius quàm alterum,nulla omnino ratione dicendum videtur,cum vtrumque per se æquè id facere possit:ambo igitur illud illuminabunt.Quare nihil prohibet,quominus idem numero effectus à duabus causis totalibus eiusdem ordinis simul produci possit.

Tertium. AD hæc duo Angeli aut etiam homines possunt concurrere ad portandum eundem lapidem, quem singuli per se portare possunt: igitur fieri potest,vt idem numero effectus producatur à duobus efficientibus totalibus eiusdem ordinis.

ATQVE hanc sententiam amplectitur Adamus & alij quidam, quos Capreolus refert in tertium sententiarum, in quam propendet etiam Gabriel eodem loco.

Adamus 1. sent.d.1. dub. 4. vt refert Capr.3.sen.d. 1.q.vnica.

Approbatio negatiua partis. SECTIO II.

CONTRARIA tamen sententia,quæ est D. Tho. tum hoc loco,tum 1.p.q.52.artic.3.Scot.3.sent.d.1. q.2.Themistij, Auer.Alber.Caie.Cap.&penè omnium alicuius nominis philosophorum, à nobis amplectenda est,quæ facilè ex iis, quæ superiori quæst.dicta sunt in hunc in modum concluditur. Plures causæ efficientes totales eiusdem ordinis non possunt producere disiunctim eundem numero effectum, ergo nec coniunctim. Nam si possent coniunctim,nec tamen disiunctim : iam non essent causæ totales sed partiales,vt patet ex dictis.Ita fit,vt qui conclusionem superioris quæstionis concedit, hanc omnino concedere cogatur,ne sibi repugnet asserens eas causas esse totales,quas cogitur fateri non esse totales,sed partiales.

Probatur hæc sententia ex conclusione quæstionis superioris.

Alber.Mag. 2.Phy.tract. 2.c.6.& Themist.2.Phy. c.3. Auer 7. Metaph.comment.31. Caiet.1.p.q. 52. art.3. & 3.p. q.3.artic.6. Capr.2. Sent. d.2.q. vnica. & 3.sent.d.1. q.1 Sonci.hoc lib.quæst. 6.

SCOTVS tamen quia credit eundem numero effectum posse,diuisim produci à pluribus numero agentibus totalibus eiusdem ordinis cogitur probare hanc conclusionem ex speciali repugnantia,quæ videtur consequi si coniunctim ab illis producatur: etiamsi possit diuisim Sic autem ferè argumentatur.Si idem numero effectus produceretur

Ferra.3.cont. gent.cap. 68. Scot.2.sent. dist.20.q.2. In 3.d.1.q.2.

ceretur simul ab A,& B,causis totalibus:penderet vtique essentialiter & ab vtraque & à neutra : hoc autem apertam inuoluit repugnantiā. Quod autem ab vtraque penderet essentialiter, ex eo videtur suppo-nere tanquam perspicuum, quia dependentia à causa totali, est depē-dentia essentialis. Quod vero à neutra penderet essentialiter, hunc in modum probat. Primum quidem non penderet essentialiter ab A, quia etsi A, non existeret nihilominus produceretur à B. Deinde non penderet essentialiter à B, quia etsi B, non existeret, nihilominus pro-duceretur ab A, igitur à neutra penderet essentialiter. *Scoti confirmatio.*

VERVM Scotus non animaduertit se in probanda hoc modo cō-clusione huius quæstionis, implicitè concessisse conclusionem, quam negauerat. Id enim quod ait, si idem numero effectus produceretur simul ab A, & B, causis totalibus, ab vtraque penderet essentialiter: non alia ratione ab eo asseritur, nisi quia putat dependentiam à causa totali esse dependentiam essentialem: quod ea sola ratione verum est, quia idem effectus numero non potest produci à pluribus diuisim, vt diximus. Nam si potest, ergo à neutro pendet essentialiter cum nō exi-stente alterutro, nihilominus produci possit, vt ipse colligit, si pone-rentur simul concurrere. Itaque ratio Scoti non solum amplectenda est propter hanc conclusionem, sed etiam propter superiorem. *Vt Scotus implicitè concesserit, quod negauerat.*

In 3.d.1.q.2. SED quærat aliquis, num proposita conclusio intelligenda sit de potentia naturali, an de absoluta. Scotus putat esse intelligendam de absoluta, cum conetur ducere eum, qui oppositum duxerit ad contra-dicentes simul veras, vt patet ex dictis Caie. tamen credit non esse in-telligendam nisi de potentia naturali, seu secundum ordinem in re-bus constitutum, quæ sententia magis placet. Nam neque superioris quæstionis conclusio, ex qua hæc pendet intelligenda est de potentia absoluta, sed naturali duntaxat, seu ordinaria, vt in eius confirmatio-ne diximus. Nemo enim dubitare debet, quin Deus supernaturali concursu possit per ignem A, vt per causam proximam totalem, diui-sim producere eundem numero effectum, quem potest producere per ignem B, vt per causam item proximam & totalem. Sed tamen quia naturali ordine nulla causa media totalis producere potest per sese eundem numero effectum, quem potest alia totalis eiusdem ordinis producere, inde fit vt plures non possint ad eundem numero simul concurrere: alioqui nulla est repugnantia. Cùm autem Scotus colligit fore hoc pacto vt idem numero effectus pendeat essentialiter ab v-traq; & à neutra, concedendum quidem est sumpta dependentia pro naturali, & ordinaria, quo sensu rationem Scoti amplexi sumus: at sumpta pro supranaturali & extraordinaria (quæ appellatur absolu-ta) neganda est prior pars sequelæ, cùm Deus supplere possit omnem efficientiam aliarum causarum, & vna vti possit ad effectum alterius producendum. Reliquum est igitur vt argumentis oppositæ senten-tiæ satisfaciamus, quod in illis nonnihil sit difficultatis. *1.p.q.52.art.3* *An quæstio etiam de potētia absoluta intelligenda sit.* *Scoti sententia.* *Caiet. opinio anteponitur.* *Loco paulò ante citato.* *Caiet. 1. p. q. 12. art. 3.*

Solutio argumentorum oppositæ sententiæ. SECTIO III.

AD primum admissa hypothesi dicendum est, ignes illos non fore causas totales eius numero ignis, qui ab omnibus simul

producetur. Quamquam enim quilibet eorum satis esset vt per se, & sine concursu aliorum ex eadem materia, & in eodem tempore certũ numero ignem produceret, tamen nullus per se produceret illum eumdem, quem omnes simul producent, quod iam patet intelligendum esse secundum naturalem ordinem: namque absoluta Dei potentia quilibet ignis producere potest eundem numero ignem, qui ab illo igne naturaliter produci potest, si Deus illo ad eius productionem vti velit.

Perspectiuorum sententia improbatur.

AD secundum, si vera esset opinio illa perspectiuorum, quot sunt corpora luminosa distincta inter se, tot lumina distincta numero ab illis produci in eadem parte medij, nihil esset difficultatis. Verùm ea sententia non est probanda, vt alibi ostendimus, & ad caput decimũ huius libri repetemus.

Lege Vitellonẽ. lib. 2. perspect. theor.

SVNT quibus placeat duo illa luminosa corpora sese ita impeditura, vt neutrum eorum lumen producat. Hæc tamen responsio præterquam quod est contra experientiam, nullius est verisimilitudinis: nulla enim est ratio cur vnum luminosum quantumcumque alteri & magnitudine & virtute æquale sit, illud ab illuminando impediat.

Simile quid Lauellus hoc loco.

Ferrariensis opinio non leui ratione cõfirmatur.

ALII dubitantes hac de re, dicunt aut se mutuò impeditura, aut saltem non actura secundum totam intensionem suæ lucis, secũdum dimidiam illius partem. Atque est quidem pro istorum responsione, quoad posteriorem disiunctionis partem, qua à superiorum responsione distinguitur, non contemnenda ratio. Vt enim duo homines æqualium virium, cum simul tantum ponderis portant, quantũ vterq; per se portare posset, ita temperant conatus suos, vt neuter agat secundũ totam virtutem adæquatam ponderi, sed secundũ partem aliquã: ita videntur duo luminosa sese inuicem attemperare posse in illuminando, vt neutrum agat tota intensione lucis, sed immediatè dũtaxat. Nam quod quidam obiiciunt propterea id fieri non posse, quia non est in potestate corporis luminosi reprimere propriam virtutem, & agere hac dimidietate, illa verò minimè, cum neq; agens liberum sit, nec maior sit ratio cur agat hac dimidietate, quàm illa, nihil concludit: tũ quia hoc ipsum cogentur concedere in hoc boue, qui etsi non agit liberè, sed naturæ impetu, tamen si cum altero trahat pondus, quod solus trahere posset, non dubium est quin ex natura talis concursus sit temperaturus conatum, quem solus adhibuisset. Tum etiam quia non agere secundũ totam virtutem non est illam reprimere, sed non totã exercere. Tum denique quia neque in homine (etsi est agens liberum) cernitur potestas agendi hac dimidietate virium, illa verò minimè, sed quod potius hac vtatur quam illa, ex determinatione primæ causæ prouenit, vt in aliis agentibus non liberis.

Ferrariensis 3. contra gen. ca. 68.

Vt producatur lumen à duobus luminosis intensius in qualibet parte remota.

Et quidem si duo luminosa corpora æqualia magnitudine ac virtute iuxta sese posita non essent productiua intẽsioris luminis in qualibet remota diaphani parte, quam vtrumuis per se: posset data responsio tolerari. Nunc autem cum id planè falsum sit, vt patebit cap. 10. aliter soluendum est argumentum. Dixi in qualibet remota diaphani parte, quia in parte proxima, vbicumque finem illius describas,

immò

immo & in toto diaphano illuminato non producetur lumen intensius ab vtroque luminoso, quàm ab altero tantum, si ambo sunt æqualia magnitudine ac virtute, vt dictum est: & tamen in quauis remota producetur intensius ab vtroque, quàm ab altero. Cuius rei hæc est ratio, quia luminosa corpora producunt in medio lumē vniformiter difformiter vt dici solet, hoc est, eo ordine, vt in superficie quam contingunt, producant quantum possunt, ac proinde æquale suo lumini, deinde verò quo partes remotiores sunt, eo minus intensum. Quò fit vt nec in toto diaphano, nec in vlla eius parte detur intensius lumen quàm in luminoso corpore, & tamen addito alio luminoso in quauis remota diaphani parte, intēsius lumē producatur, quā ab vno dūtaxat. *Ratio.*

AD argumentum igitur dicendum est, duo illa corpora luminosa idem numero lumen productura, non tamen vt agentia totalia, sed vt partialia, quemadmodū ad primum argumentum responsum est. Non quod singula sint actura secundum dimidietatem suarum virium, sed quia singula ita agent tota virtute propria, vt ambo simul producant certum quoddam numero lumē, quod neutrū per se posset producere. *Vera secundi argumenti solutio.*

SED quærat aliquis quid dicendum sit, si duo illa corpora luminosa non simul ponantur, sed altero iam ante existente, alterum deinde adiungatur. Vtrúmne lumen à priori productum desiturum sit adueniente altero, vt vnum & idem numero ab vtroque producatur (hoc enim videtur ex dictis consequi) an verò quod postea adiungetur efficiet reliquam extensionem ac intensionem luminis in qualibet remota parte diaphani. *Quid si duo illa luminosa non simul ponantur, desinetne lumen ab altero productum?*

HVIC dubitationi sunt qui dicant lumē à priori luminoso productum desiturum esse aduentu alterius, sicque ab vtroque simul vnum numero producendū: Non est tamen audienda hæc sententia. Agentia enim naturalia ideò agunt in aliquid, vt illud sibi assimilent: proinde cum inueniunt sibi simile, non ampliùs in illud agunt, nisi illius perficiendi & conseruandi gratia. Accedit quod nullū ibi dabitur corrumpens, aut quoquo modo efficiēs vt lumen quod ante erat, esse desinat. *Inepta responsio.* *Reijcitur.*

DICENDVM igitur si alteri luminoso alterum adiungatur, non opus fore vt pereat lumen à priori productū: sed eo conseruato à præexistente luminoso, siue in superficie contigua parteque proxima diaphani, siue in partibus remotis: luminosum adueniens cū præexistente effecturum nouam intensionem in qualibet remota diaphani parte antea illuminata, nouamque extēsionem vltra priorem actiuitatis terminum. Neque enim eiusmodi accretio fieri potest à solo adueniente luminoso, cùm non maiorem habeat efficiendi vim, quàm quod ante existebat, à quo tamen talis accretio facta non erat. Hinc patet, si luminosum præexistens postquam ambo simul illuminarunt: auferatur totum lumen periturum: siquidem lumen præexistens ante aduentum secundi luminosi, à solo primo conseruabatur, quod autem ab vtroque adiunctum fuit, à neutro per se produci potuit: quare neque ab altero tantum conseruari potest. Itaque totum desinet, & producetur à secundo luminoso aliud numero simile & intensione & extensione illi, quod à primo luminoso productum erat. Quod si secundum *Vera dubitationis explicatio.* *An totum lumen ablato priore luminoso pereat.*

lumino

luminosum subtrahatur, solum lumen ab vtroque productum peribit.

PATET etiam non esse cur discrucientur quidã, quærentes quidnam faciat luminosum adueniens in superficie proxima, cùm in eã lumen à priori luminoso productum intendere non possit, vtpote æquale suo lumini, tandémq; concludentes facere illud robustius. Hoc enim nec fieri potest, nec rectè colligitur, Nam nec qualitas fit robustior nisi intensione aut coniunctione maiore partium, vt in condensatione: nec opus est vlla efficientia aduenientis luminosi in eam superficiem, cùm iam sit perfectè assimilata luminoso aduenienti.

Dubitatio de luminosis in eodem loco adequatè positis à Deo.

QVÆRAT aliquis quid futurũ, si duo illa corpora luminosa æqualia magnitudine & agendi virtute diuina potestate ponantur adæquatè in eodem loco: siue simul id fiet in eodem momento temporis siue altero priùs posito, alterum deinde adiungatur. Ad hanc dubitationẽ si corpora illa in eodem memento temporis simul ponantur, facilis est responsio ex dictis. Producent enim vnũ luminis indiuiduum, quod neutrũ per se posset producere, etiamsi vtrumq; (quod fateamur oportet) tota virtute concurrat. Verum si altero prius posito ac remanente simul cum eo, ponatur alterum: dubitatio est non minima. Nã si sphęra

Vbi tota difficultas.

actiuitatis vtriusq; luminosi non fuerit maior, quã prioris tantũ: sanè cũ posterius luminosum aduenerit, aut nihil faciet, quia inueniet medium tanto lumine affectũ, quantum ipsum producere potest, aut si aliquid fecerit: necesse erit, vt vel cum priori luminoso aliud numero lumen producat destructo priori: vel illud idẽ lumen, quod productũ erat, cum eodem luminoso conseruet: quæ omnia videntur incommoda. Neque enim videtur dici posse, fore vt posteriùs luminosum nihil agat: nihil enim otiosum est in rerum natura. Neque item vtrumque producat aliud numero lumen destructo priori: quandoquidem nihil erit, à quo prius lumen destrui possit. Nec denique lumen priùs productum conseruari ab vtroque luminoso poterit: conseruatio enim, & productio idẽ sunt in successiuis: lumen autem quod à priori luminoso productum erat, non potest à posteriori produci, ergo nec conseruari. Si autem sphæra actiuitatis vtriusque fuerit maior, quàm prioris luminosi tantum, inueniri quidem poterit quid agat posterius luminosum: producet enim simul cum priori lumen vltra sphæram actiuitatis prioris luminosi, & cum eodem intendet lumen ab illo productum in qualibet remota parte medij prius illuminati. Verum ipsa hypothesis non videtur admittenda. Cum enim ambo luminosa non sint occupatura simul maiorem locum, neque habitura intensius lumen, quàm alterum tantùm: non est cur vtrumque simul habeat maiorem actiuitatis sphæram, quàm habebat prius luminosum.

Conseruatio, & productio idem sunt in successiuis.

Vnde oriatur dubij positi difficultas.

TOTA huius rei difficultas ex eo nascitur, quia nunquam experti sumus plura luminosa simul in eodem loco, vt experiremur etiam num longius diffunderent lumen, quàm vnum tantum: quemadmodum experimur cum vnum propè aliud ponitur. Hinc enim fit vt ad rationem sine experientia necessariò sit recurrendum, qua tamen non rarò hallucinamur. Qui ergo propter rationem proximam concesserit duo proposita luminosa non habitura simul in

Quomodo soluenda.

eodem

eodem loco maiorem actiuitatis sphæram, quam prius luminosum habeat: respondeat necesse est posterius luminosum nihil facturum: addétque incommodum non esse, quod tamdiu sit otiosum, quamdiu cum eo simul fuerit prius luminosum, à quo solo lumen producebatur & conseruabatur: id enim ex tribus quæ proponebantur minime videtur improbabile. Sed oportebit deuorare illud quod sequitur, ne mille quidem lucernas, si à Deo in eodem loco ponantur, magis illuminaturas domum quàm vnicam. Qui verò ne hoc concedat admiserit proposita duo luminosa habitura (quod verisimilius est:) maiorem actiuitatis sphæram quàm singula per se: is facile diluere poterit rationem, quæ oppositum probare nitebatur. Dicet enim etsi ambo luminosa nòn sint occupatura simul maiorem locum, neque habitura intensius lumen quàm alterum tantum: tamen non dubium esse quin habitura sint plus luminis: habebunt enim duplex lumen comparatione singulorum: quod satis erit, vt longius possint illuminãdo agere, quàm prius luminosum. Nam & prunæ ex materia densiori non habent intensiorem calorem, quàm rariores, tamen ex eadem distantia magis calefaciunt: neque id propter aliam rationem accidere potest, nisi quia in materia densiori plus caloris est quàm in rariori, etiam si intensio sit eadem. Neque ad rem erit, si quis objiciat in eo cerni disparitatem, quod materia densior non est plura corpora, sed vnum tantum, quod de duobus luminosis in eodem loco adæquatè positis dici non potest: nihil enim id refert.

Quæ plus habent luminis, licet non intensius lumen, longius agũt & fortius.

Nam quod calor eiusdem intensionis in materia densiori positus plus agat ex eadem distantia, longiúsque calorem diffundat, non prouenit ex vnitate subiecti, sed ex maiori caloris multitudine, quæ dupla erit vel tripla, vel etiam maioris proportionis, si proportio maioris inæqualitatis in densitate maior fuerit.

Ad tertium neganda est consequentia. Non possunt enim siue duo Angeli, siue duo homines concurrere ad portandum lapidem nisi vt causæ partiales: siquidem quanto vnus magis conabitur, tanto minus enitetur alter, vt ex conatibus vtriusque quasi vnus conatus efficiatur.

Quid de cæteris causarum generibus dicendum sit.

Sectio IV.

Svperest, vt quemadmodũ Aristoteles in eo pronunciato, de quo nũc agimus, vniuersè loquutus est de causis: quid de cæteris generibus dicendũ sit paucis explicamus.

Qvod ergo attinet ad interna causarum genera, dicendum: Nullum eumdem numero effectum posse habere plures materias, aut formas totales eiusdem ordinis siue disiunctim, siue coniunctim. Hæc conclusio, quòd ad sensum disiunctim attinet, ex eo probatur, quia cum singularis materia, & singularis forma quoad vltimas earum entitates, sint physica indiuiduationis principia, vt patebit capite sexto: neutiquam dicendum est, vnum & idem numero compositum posse indifferenter constare ex hac vel illa materia, aut ex hac vel

Prima conclusio.

Materias & formas plures vt idem numero effectus respuat.

Durandi falsa sententia. illa forma. Vnus est Durandus, vel alter etiam quidam qui sentiant, vnum & idem numero compositum posse indifferenter constare ex quauis materia, modo constet ex vna duntaxat forma. Proinde licet anima D. Petri in generali resurrectione non vniatur idem materiæ, quam olim informauit, nec alicui eius particulæ tamen compositum fore idem numero quod olim fuit. Verum hæc sententia quia parum abest, vt solam formam ad essentiam rei naturalis pertinere dicat septimo libro impugnabitur, vbi ea de re disseritur ab Aristotele. *Durãd. 4. sen d. 44. q. Ioãnes Neapol.*

Qvod verò attinet ad sensum coniunctim, ex disiuncto sensu potest duci probatio, quod idem factũ est in caussis efficientibus: Nam si nec plures materiæ, nec plures formæ, disiunctim, siue indifferenter possunt constituere idem numero compositum, & tamen possunt coniunctim: efficitur vt iam non sint caussæ totales, sed partiales, quod est contra hypothesim: loquebamur enim de totalibus.

Secunda conclusio de caussa finali. De fine tamen non prorsus eadem est ratio. Nam etsi interni fines eiusdem mutationis, nec disiunctim, nec coniunctim plures esse possunt, totales videlicet ac eiusdem ordinis: externos tamen vtroque modo diuersos esse nihil prohibet.

Prior pars huius assertionis ex eo patet: quia finis internus mutationis idem est quod forma quæ acquiritur, & ex qua fit compositum: eiusdem autem numero compositi nec disiunctim, nec coniunctim plures numero formæ totales dari possunt, vt ostensum est. Posterior verò manifesta exemplis est: idem enim opus fieri potest ab homine indifferenter propter hunc aut illum amicum, itémque propter hunc & illum simul adeò vt nihil minus fiat propter vnum, quàm propter alterum, immo etiam, quàm propter vtrumque.

NVM CAVSÆ SIBI *mutuo sint caussæ.*

QVÆSTIO XVI.

Argumenta negatiuæ partis. Sectio I.

Fieri non posse vt caussæ sibi mutuo sint caussæ: etsi oppositum affirmat Aristoteles in hoc capite his tamen argumentis ostendi videtur.

Primvm, quia finis non potest habere caussam, cùm sit caussa caussarum omnium vt dici solet.

Deinde, quia nec efficiens quatenus efficiens est: si enim efficiens haberet caussam ea maximè esset finalis: at finalis non est caussa efficientis etiam vt efficiens est: alioqui Deus quatenus est primum efficiens, esset caussatus ab vltimo fine ac proinde à se.

Tertio, quia si caussæ sibi mutuo caussæ essent, cum eæ omnes quæ ad eundem effectum concurrunt, simul concurrant: vnum genus caussæ esset alteri generi essentialiter subordinatum, quod fieri posse ad libitum secundum negatum est: immo verò vnaquæque caussa esset sibi ipsi essentialiter subordinata: quicquid enim est subordinatum *Cap. 2. q. 1. sect. 2.*

alteri

alteri, est subordinatum iis omnibus, quibus illud subordinatum est

QVARTO, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, concedendum foret, vnam esse priorem & posteriorem respectu alterius, ac proinde priorem & posteriorem seipsa, & (quod hinc sequitur) caussam sui ipsius: omnis enim causa est prior eo cuius est causa: quicquid autem est prius priore, est prius posteriore, & quicquid est caussa causæ, est causa causati.

POSTREMO, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, per se mutuo demonstrari possent: quo fieret vt circularis demonstratio non esset improbanda, quæ tamen ab Aristotele in priori libro de posteriori resolutione, & ab omnibus exploditur, ac merito quidem: ea enim admissa, idẽ esset notius & ignotius altero, atque adeo seipso, quandoquidem ea omnia, quæ siue demonstrantur, siue qualis alia ratione probantur: per notiora probentur necesse est.

Quid responderi ad quæstionem soleant.

SECTIO II.

Hoc cap. 2.

AC Aristoteles quidem hac vna assertione se ab hac quæstione expediuit: causas sibi mutuo causas esse non in eodem genere causæ, sed in diuersis: quo pacto deambulatio est causa efficiens bonæ habitudinis: & hæc vicissim est causa finalis deambulationis. *Coclusio Aristotelis.* Sed tamen argumenta proposita posteriorem huius assertionis partem non modo impugnat, sed etiam euertere omnino videntur. Prior autem in causis finalibus efficientibus & materialibus, facilè his exemplis impugnari potest. Nam & finis Cui, est causa finalis finis Cuius, & hic vicissim illius, vt deambulans bonæ habitudinis, & bona habitudo deambulantis, vt deambulans est. Et deambulans ipse alia ratione est efficiens bonæ habitudinis, & bona habitudo efficiens deambulantis vt talis est. Pluuia item est causa materialis vaporum è terra ascendentium, & vicissim vapores descendentis pluuiæ.

Alb. 1. Phy. tract. 2. ca. 6. & alij. AD hæc respondent nonnulli, rationes pro negatiua parte adductas, solum probare causas diuersorum generum, non posse sibi vicissim alteram alterius causas esse, quoad causalitates simul & quoad esse: at nihil repugnare vnam esse causam alterius quoad esse, quo pacto efficiens est causa finis intenti: veluti medicus sanitatis: alteram verò illius quoad causalitatem: quo pacto aiunt, finem esse causam efficientis veluti sanitatem medici. *Vt nonulli solvunt argumẽta partis negantis.* Nam efficiens introducit formam, quæ est finis intentus: eámque esse facit in materia secundũ esse reale: at forma ipsa seu finis intentus, mouet efficientem causam, secundum esse conceptum, vt se efficiat secundum esse reale, quod est esse causam causalitatis efficientis. *Cap. 3.* Quod autem nunc obiectum est de causis eiusdem generis: quoad finales quidem ita fortasse diluent, vt dicat finem Cui, & finem Cuius, etsi sunt causæ eiusdem generis: non esse tamen eiusdem speciei, pro qua tamen in hac quæstione nomen generis (vt sæpè alias) sumendum est, cum negatur posse causas eiusdem generis sibi mutuo causas esse. Quoad efficientes autem, planè dicunt non esse incommodum asserere in eadem specie causæ

 alteram

alteram viciſſim eſſe cauſam alterius non ratione tamen eiuſdem indiuidui ſed diuerſorum: quo pacto bona habitudo quæ efficitur hac deambulatione, non eſt efficiens huius eiuſdem deambulationis, ſed alterius quæ poſtea efficietur:& hæc pluuia non eſt cauſa, materialis illorum eorundem numero vaporum, ex quibus genita eſt, ſed aliorũ ex quibus alia numero gignetur.

Non omnino tamen ſatisfaciunt.

VERVM ita non videntur ſatisfacere, niſi luculentius, & aliter quam vt ſonant explicentur. Nam vt aliqua omittam, quæ reſponſione hac videntur non poſſe diſſolui: certè finis non poteſt eſſe cauſa cauſalitatis efficientis. Nam præterquam quod Deus quatenus efficiẽs eſt, cauſatus eſſet, vt in argumento obiectum eſt: nullum genus cauſæ poteſt eſſe cauſa cauſſalitatis alterius generis, vt in iis de quibus hic eſt ſermo de inductione perſpicuum eſſe poteſt. Etenim nec forma habet à materia vt informet, tametſi ſine materia informare non poſſit: nec materia à forma vt ſuſtineat, tametſi ſine forma ſuſtinere nequeat: nec verò finis ab efficiente habet vt illud ad agendum alliciat: nec denique efficiens habet à fine, vt ſit id, vnde primum motus proficiſcitur, ſed à ſe primo: tametſi efficere nihil poſſit, niſi alicuius gratia ad agendum alliciatur. Vnde fit, quod nonnulli ac magni quidem auctores dicunt, finem eſſe cauſam efficientis quoad cauſalitatem, improprie dictum ſit pro eo dicant, finem quoad cauſalitatem eſſe natura priorem efficiente, vt efficiens eſt, licet efficiens quoad eſſe ſit prius fine: loquuntur enim de fine Cuius, qui quidem actione efficientis incipit eſſe, non de fine Cui, vel accepiſſe cauſalitatem agentis pro ſecundaria ratione cauſſandi, quæ eſt actio ipſa reſpectu principalis effectus: qui per actionem fit, non pro ipſo influxu agentis, à quo ipſa quoque actio proficiſcitur. Qua in re optimè ſe & alios explicauit. Alenſis hoc loco, non ſimpliciter aſſerens cauſam efficientem habere ſuam cauſſalitatem à fine, ſed quodammodo habere. Videbat enim planè nullum genus cauſæ ab alio genere propriam cauſalitatem mendicare poſſe. Quod autem ad diluendum argumentum ex cauſſis efficientibus addunt: etſi rectè dictum eſt, non tamen videtur ſatis. Nã in quibuſdam efficientibus alterum viciſſim pendet ab altero, non ſpecie tantùm eadem: ſed numero etiam: quo pacto manus calidæ altera alteram fouet, alteráque viciſſim alterius calorem tutatur, quod efficientis cauſæ munus eſt: quare aut aliter, aut explicatiùs ad quæſtionem reſpondendum eſt.

Nullum genus cauſſæ poteſt eſſe cauſſa cauſſalitatis alterius generis.

D. Thomas hoc loco. Alb. 2. Phyſ. tract. 2. ca. 6.

Explicatio Alexandri Alen.

Vera quæſtionis explicatio.

SECTIO III.

Explicatur aſſertio Ariſtotelis.

DICENDVM igitur aſſertionẽ Ariſtotelis quoad priorẽ quidem partem (vt pote cauſas in eodẽ genere cauſæ non eſſe ſibi mutuo cauſas) vniuerſalem eſſe: in eo tamen ſenſu quẽ explicauimus: Eſt enim negatiua propoſitio: At quoad poſteriorẽ quæ loquitur de diuerſis cauſarũ generibus, nõ eſſe vniuerſalem, ſed indefinitam: neque enim ait cauſas omnes diuerſorũ gene

Vt cauſſæ ſibi inuicem ſint cauſſæ.

nerum sibi mutuo causas esse, sed causas absolutè quod intelligendũ est in iis tantùm, quæ ad se mutuo referuntur, vt in efficientibus & finalibus inter se collatis, in formalibúsque & materialibus comparatis inter se. Nam & finis dicitur finis efficientis, & efficiens dicitur efficiens finis: non cuiuslibet tamen, sed finis Cuius, veluti medicus sanitatis (quod notandum est: ne finis Cui, comprehendi hoc loco intelligatur) & forma dicitur forma materiæ, vicissímque materia dicitur materia, seu subiectum formæ. Atque in his duabus tantũ causarum complicationibus intelligi solet posterior assertionis pars ab Interpretibus, cùm hoc loco, tum etiam 2. Physicorum c. 3. Quare exposita tribus conclusionibus respondendum est.

D. Thom. Alex. Auer. hoc loco. & Albertus 2. phys. tract. 2. cap. 6.

PRIMA, quoad causalitates quidem, neque in eodem genere, neque in diuersis possunt causæ sibi mutuo esse causæ. Hæc conclusio quoad priorem partem ex eo probatur: quia si causæ eiusdem generis sibi mutuo causæ essent, planè sequerentur ea incommoda, quæ in quarto & quinto argumento primæ sectionis colligebantur. Quoad posteriorem verò, ex eo probatur, quia vnum genus causæ non potest esse causa causalitatis alterius generis, vt ex superiore sectione patet, ergo nec vicissim alterum alterius. Huic tamen con[clu]sioni non repugnat vnam causam esse causam alterius quoad causalitatem in eodem genere causæ, modo altera non sit vicissim caussa illius in eadem specie. Nam in essentialiter subordinatis, superior est esse causa causalitatis inferioris causæ, vt sæpiùs dictum est. *Prima conclusio.*

SECVNDA cõclusio. Quoad esse simpliciter etsi repugnat caussas sibi mutuo causas esse in eodem genere causæ, non repugnat tamen in diuersis: at quoad esse secũdum quid, neque in eodem genere repugnat, nec in diuersis. Prima pars ex eo probatur: Quia si in aliquo eodem genere causarum alterà vicissim esset causa alterius quo adesse simpliciter, id maximè accideret in efficientibus, vt inductione patere potest: at quæ causæ efficientes non possunt sibi vicissim dare esse simpliciter, quod enim efficienter dat esse, nunquam accipit esse simpliciter ab eo ipso, cui efficienter dat esse, vt inductione patet. Accedit & ratio communis in omnibus caussis: quia si duæ causæ penderent ex se inuicem quoad esse simpliciter in eodem genere: planè euenirent ea incommoda, quæ duobus postremis argumentis primæ sectionis explicata sunt. Secunda pars ex eo constat, quia materia & forma cœli sũt sibi vicissim caussæ quoad esse simpliciter, vt patet ex quæstione tertia, tametsi non eodem modo res habet in his inferioribus: nam etsi omnes formæ (intellige substantiales) sunt causæ materiæ quoad esse simpliciter (pendet enim ab eis materia simpliciter in conseruari, quanquam non ab hac aut illa, sed à toto formarum genere, vt in eadem quæstione dictum est) non tamen materia est causa omnis formæ quoad esse simpliciter, quia non est hoc modo causa formæ humanæ, quæ cum immaterialis sit à materia in suo esse simpliciter pendere non potest. Quod si sermo esset de materia & forma materiali tam cœlesti, quàm inferiorum dicendum foret alteram vicissim esse causam alterius quoad esse simpliciter, eo tamen modo, lo- *Secunda.* *Materia & forma quo pacto sibi inuicem sint causæ.*

Huius cap. sect. 2.

In efficientibus probatur conclusio. co eodem explicatus est.

TERTIA pars conclusionis, quoad idem genus causæ attinet: perspicua est in efficientibus, vt in manibus mutuo calorem conseruantibus. Neque enim altera simpliciter efficit vt altera sit calida, sed vt non fiat frigida à circunstante aëre.

In diuersis generibus inter se collatis. QVOD verò attinet ad diuersa genera, satis patet in materia & forma hominis. Materia enim dat formæ humanę vt sustentetur quoad informationem, quod est eius esse secundum quid, & vicissim forma humana dat materiæ esse humanum, quod est esse secundum quid materiæ. Patet etiam in efficiente & fine. Nā efficiens cū concepit finem, dat illi quoddā esse secūdū quid, & vicissim finis, cū metaphoricè mouet causam efficientem, dat illi quoddam aliud esse secundū quid: quandoquidem moueri à fine non est aliquid efficere. Tertia conclusio. *Tertia assertio.* Cùm Aristoteles ait, causas sibi mutuo causas esse non in eodem genere sed in diuersis: intelligendum id est vniuersè de efficientibus & finalibus comparatis inter se, itémque de materialibus & formalibus inter se collatis, non quoad causalitates tamen, sed quoad aliquod esse ipsarum causarum, siue simpliciter, siue secundum quid: ita tamen, vt sit sermo de esse quo altera per se pendet ab altera.

Obiectio. Solutio. Vt vna manus alteram cōcalefaciat. ET quidem quod in duabus his tantùm causarum complicationibus id intelligendum sit, iam initio huius sectionis cum omnibus interpretibus supposuimus. Quod verò in iis vniuersè sit intelligendum inductione patet. Quod autem intelligi posit quoad esse earum siue simpliciter, siue secundum quid, ex secunda conclusione perspicuum est. Quòd denique intelligi debeat quoad esse, quo altera per se pendeat ab altera: ex eo patet: quia si sermo sit de esse, quo altera per accidens pendet ab altera, non dubium est quin duæ causæ eiusdem generis mutuo sibi causæ esse possint quoad aliquod esse secundum quid, vt dictum est de manibus mutuo calorem conseruātibus: neque enim per se id faciunt, quasi influendo calorem, sed remouendo, siue impediendo frigus aëris circunstantis.

QVOD si quis obiiciat, manus frigidas sese mutuo confricantes, mutuo sese ac per se calefacere quo pacto in curribus sæpè ligna sese incendunt, piper quoque & stomachum se vicissim calefacere: hūc in modum respondendum est. Agentia quæ hoc pacto in se mutuo agunt non per eandem formam quam in se alia, ab aliis accipiūt, agere per se in se inuicem, ac proinde non censeri eadem numero formaliter, vt per se agunt & patiuntur, sed diuersa. Verbi gratia manus dextra, quæ confricatione calefacit sinistram, non calefacit illam calore eo quem accipit à sinistra (si vtraque æqualiter calefit) sed confricatione, qua efficit in ea calorem: eodemq; modo sinistra calefaciēs dexteram non eam calefacit eo calore quē accipit à dextera, sed confricatione qua in ea calorem excitat. Atque eadem ratio est in curribus. Dixi, *si vtraque æqualiter calefit*, quia si altera magis calefiat ab altera, quod magis ab illa confricetur: poterit illa per se agere, in alteram illo caloris excessu, quo calorem alterius superat. Quod verò ad piper & stomachum attinet piper etsi calore stomachi excitatur,

vt

vt illum calefaciat:non tamen illum calefacere illo eodem actuali calore, quem accipit à stomacho, sed natiuo & virtuali: quo fit vt iam non censeatur idem numero agens formaliter, ac patiens, siue accipiens propter diuersas formas, quarum altera in stomachum agit, altera ab eodem accipit. Quod si quis vrgeat saltem stomachum eadem forma agere, atque agi, calore nimirum actuali, occurrendũ est, nihil id referre, quandoquidem pater non esse formam eandem, qua piper agit, & agitur vt stomachus ad illud, quasi ad id quod formaliter vnum & idem agens & patiens sit, referri possit. Itaque quod Aristoteles negat causas eiusdem generis non posse sibi mutuo causas esse: intelligendum est de caussis per se, & eisdem numero formaliter ex vtraque parte. Quapropter reliquum est, vt ad argumenta initio proposita respondeamus, qua ex parte non concludunt.

Quomodo piper stomachum calefacit.

Epilogus.

Dilutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO IIII.

HAC primum quidem rectè sumit, finem, vt finis est, seu quoad causalitatem non posse habere causam alterius generis: id enim commune est caussis omnibus, vt in diuersis generibus vna non sit causa alterius, tametsi in eodem genere esse possit, vt patet in essentialiter subordinatis, modo non retro commeet causalitas in eadem specie quod ex prima conclusione perspicuum est. Nec huic sententiæ repugnat dictum illud commune, *finem esse causam causarum omnium*: iam enim diximus sic intelligendum id esse, ac si dicas esse omnium primam, & præcipuam in ratione causæ.

Soluuntur argumenta posita sect. 1.

Finem esse causam causarum quomodo intelligendum.

IN secundo (quod pro prima etiam conclusione est) illud vnum aduerte, cùm finis dicitur causa efficientis, etsi id non quoad causalitatem, sed quoad aliquod esse intelligi debet: semper tamen intelligẽdum esse quoad aliquod esse secũdum quid, vt quoad motionem, qua efficiens mouetur à fine, cum ipsum motionis est capax, vel quoad actionem, quæ suo modo denominat causam efficientem: atque hoc quidem posterius commune est omnibus efficientibus. Hac ratione non dixit Aristoteles in hoc capite, bonam habitudinem esse causam finalem deambulantis, sed deambulationis, vt intelligeres deambulantem non esse causatum à bona habitudine quoad suum esse simpliciter, sed quoad deambulationem, à qua denominatur deambulãs, quo pacto Deus vt vltimus finis non est causa sui, sed suæ actionis, à qua extrinsecus denominari potest.

AD tertium dicẽdum, in essentiali subordinatione requiri vt causæ sint eiusdem generis, & vt altera sit alterius causa quoad causalitatem, vt dictum est ad librum secundum, quorum neutrum in diuersis causarum generibus locum habet.

Deus vt vltimus finis non est causa sui, sed suæ actionis externæ.

Cap. 7. q. 1. sect. 2. AD quartum dicito, in diuersis generibus causarum nihil esse incommodi si altera vicissim sit prior altera: neque enim inde sequitur, aliquam esse priorem se, aut (quod durius est) causam sui. Illud enim, Quidquid est prius priore est prius posteriore: & illud, *Quidquid est causa causæ est causa causati*: in eodem genere locum habet, in diuersis

Duo axiomata explicantur.

ſis non habet. Neque enim valet, efficiens eſt prius fine, aut cauſſa finis quoad exiſtentiam: & finis eſt prior efficiente, & cauſſa efficientis quoad actionem: ergo eſt prior ſe aut cauſſa ſui: mutatur enim ratio cauſſandi. Nec valet item, materia eſt prior forma & cauſſa formæ quoad ſuſtentationem, & forma viciſſim prior materia & cauſſa materiæ quoad informationē, ergo materia eſt prior ſe & cauſſa ſui: mutatur enim cauſſalitas in progreſſu.

Vt per ſe inuicem, cauſæ demonſtrentur. AD vltimum dicendum, non ſolùm non eſſe impoſſibile, ſed eſſe etiam neceſſarium vt cauſſæ quæ ex ſe mutuo pendent, quatenus ita pendent, per ſe inuicem demonſtrentur. Neque enim datur perfectus circulus in mutua earum dependentia: quia in cauſſis per ſe ſemper variatur vel ratio cauſſandi, vt in efficiente & fine in materia & forma, vel principium cauſſandi, vt in ſtomacho & cibo natura calido, aliiſque huiuſmodi efficientibus.

NVM IDEM CONTRARIORVM cauſa eſſe poſſit.

QVÆSTIO XVII.

Quæ in hac re difficultatem faciant.

SECTIO I.

Pars negatiua probatur. Primum. RIMVM celebre eſt apud Peripateticos pronunciatum illud, *idem, in quantum idem, ſemper facit idem*, quod ex 2. lib. de Generatione deſumunt, eo in loco vbi Ariſtoteles tradit cauſſam obliqui circuli, quem Zodiacum vocamus: quod ſi ſemper facit idem, nunquam igitur facit contraria. *Cap. 10. tex. 18.*

Secundum. DEINDE in hoc ipſo capite, eo pacto docet Ariſtoteles idem contrariorum cauſſam eſſe poſſe, quo nauis gubernator, eius & ſaluris, & ſubmerſionis cauſſa eſt, præſentia quidem ſalutis: abſentia verò ſubmerſionis: at eſſe cauſſam ſalutis per præſentiam, & ſubmerſionis per abſentiam, non eſt idem eſſe contrariorum cauſſam, ſed contraria eſſe cauſſas contrariorum: non minus enim cōtraria ſunt, abſentia, & præſentia gubernatoris, quàm ſalus, & interitus vt ſic dicam, nauis. Re igitur vera potiùs Ariſtoteles hic docet, idem non eſſe cauſſam contrariorum, quàm eſſe.

Tertium. POSTREMO in pronunciatis naturalibus, & moralibus illud ſæpè vſurpatur, contrariorum contrarias eſſe cauſſas. Vnde tum videtur illud Dialecticorum, quod ex 2. Topicorum Ariſtotelis deſumitur: *ſi propoſitum in propoſito, & oppoſitum in oppoſito.* vt ſi virtus laudanda, vitium reprehendendum. Quod ſi contrariorum contrariæ ſunt cauſſæ, quî fieri poteſt vt idem contrariorum cauſſa ſit? atque hæc pro parte negatiua quæſtionis faciunt. *Loco Ariſt. paulo ante citato. Cap. 3.*

Affirmans pars ſuadetur. Primum. PRO affirmatiua autem primùm ſe offerūt cauſſæ liberæ, quæ manifeſtè agunt in cōtraria. Vnde eſt illa diſtinctio libertatis in libertatem

tem

tem contrarietatis, & contradictionis:contrarietatis ad agendum benè vel malè contradictionis ad agendum & non agendum.

DEINDE artes ipsæ, quæ contraria efficiunt, potest enim Oratoria æquè dissuadere, atque suadere, & medicina æque refrigerare ægrorum medicamẽtis, atque calefacere, vt non dicã sanare,& nouam ægritudinem efficere,quod medicus nõ faceret ex arte, sed ex malitia. *Secundum.*

TERTIO causæ ipsæ naturales. Nam & Sol causat in his inferioribus contraria effecta, vt dulcedinem lactis, & amaritudinem absynthij: calorẽ æstiuum in hominibus, & frigus in puteis: quædam etiam mollia facit vt ceram, alia dura vt lutũm: immo etiam ignis in re eadem efficit contraria, vt cum mel concretum initio liquefacit: quod deinde coquendo indurat. *Tertium.*

AC licet quæstio in efficientibus tractari hoc loco soleat propter exemplum Aristotelis, quod planè subiicitur in efficientibus, tamen quia in ipso pronunciato, quod est affirmatiuum absolutè de causis sermo est, hæc de cæteris causarum generibus adiungemus. Videri quidem illud falsum in cæteris, quemadmodum in efficientibus, quod in omnibus causarum generibus par ratio esse videatur. Verum autem quod materiam eandem contrariarum formarum causam esse nemo sit qui dubitare possit, cum formæ contrariæ educantur de potentia materiæ tanquam causa ipsarum naturalis. Formam verò eandem contrariorum effectorum, tum quia forma viuentis præsentia, & absentia sua vitæ, & mortis caussa est, ac magis quidem, quam gubernator præsentia suam nauem seruat, & absentia perdit: tum etiam quia si efficiens est contrariorum causa, cùm illud per formam sit efficiens, idem quoque de forma dicendum erit. Quod si forma, ergo & finis qui cum forma concidit, vt patet ex Arist. in Physicis. Accedit, quod propter eundem finem contraria sæpe fiunt, vt motus in partes contrarias, & alterationes item contrariæ: quo pacto idem ægrotus vt sanetur, modo vtitur calidis, modò frigidis. Ita videtur quæstio in cæteris quoque causarum generibus, quemadmodum in efficientibus ambigua esse. *Quæstio in toto genere tractatur.* *Materiã causam esse contrariorum.* *Formam.* *2. Phy. cap. 7. Text. 71.*

Explicatio quæstionis. SECTIO II.

FORTASSE dicat aliquis non opus fuisse hanc quæstionem discutere. Nam nec Arist. vniuersè loquitur, sed definitè, neq; eodem modo vult idem contrariorum causam esse, sed alio & alio modo, vt gubernatorem præsentia sua salutis nauigij, absentia vero naufragij eiusdem, ita permittitur ab Arist perspicuè, vt dicamus idem, & in quibusdam contrariorũ causam esse, & in quibusdam non esse, & vno modo esse, alio modo non esse. Verùm quia & hoc ipsum qua ratione accidat, & qua non accidat, & quam vim habeant quæ pro vtraque parte occurrunt operæpretium est cognoscere, non erit inutile si paucis rem expediamus.

DE causis quidem extremis, materia videlicet ac fine, non dubium est, quin idem secundum idem possit esse contrariorum causa, *In materia & fine explicatur quæstio.*

vt materia secundum suam essentiam,& generalem potentiam, propensioremque ad formas, & finis secundum suum esse reale conceptum, quorum vtrumque patet ex præpositis argumentis. De mediis autem causis distinguendum: Nam de forma quatenus forma est, hoc est, quatenus per seipsam dat esse: oppositum asserendum est. Nunquam videlicet vnam & eandem posse contrariorũ esse causam etiam consecutiuè, vt inductione patet. Nam neque albedo vnquam dat esse nigri, nec nigredo albi, & sic in cæteris: neque ex forma eadem profluunt in eodem subiecto contrariæ affectiones: alioqui connexa essent, Dixi quatenus forma est, quia quatenus principium efficiendi, idem de ea dicendum, atque de efficiente, de quo solo iam reliquum est vt respondeamus. Nam & ambigua res est, & de ea sola diximus disputari consueuisse in hac quæstione.

In forma.

In causis efficientibus.

DICENDVM igitur in efficientibus quidem liberis, idem efficiens secundum idem efficiendi principium, & supposito etiam eodem fine proximo, contrariorum causam esse posse: in naturalibus autem non posse, modò non de causis vniuersalibus, sed particularibus siue immediatis immediatione suppositi sermo sit, nec de causis per accidens, sed per se, nec respectu diuersarum materiarũ, sed eiusdem, adde & eodem modo dispositæ. Nam si vel causa mediata sit, vt Sol respectu lactis & absynthij: vel partim agat per se, partim per accidens, quo pacto idem lumen per se calefacit materiam calefactibilem, & per antiperistasim calidi aëris puteos in æstate frigefacit: vel materiæ sint diuersæ, vt cera & lutum respectu eiusdem, vel eadem diuerso modo disposita, vt mel concretum, & idem postea liquidum respectu ignis, vel efficiendi principium sit diuersum, qua ratione magnes ex vna parte dirigit ferrum ad Aquilonem, ex altera verò ad Austrum, & anima tristitia constringit corpus, lætitia dilatat, vel denique fines proximi sint diuersi, vt accidit in contrario motu pulmonis, qui naturaliter & eiiciendi calidi aëris causa se comprimit, & attrahendi frigidi se extendit (tametsi propter vnum, & eundem finem remotum vitæ seruandæ vtrumque facit) non dubium est quin idem contrariorum causa naturaliter esse possit. At in efficientibus liberis non est eadem ratio. Possunt enim facere contraria eodem efficiendi principio, & propter eundem finem proximum: quo pacto Deus virtute sua quæ vnica est, & propter seipsum proximè potuit aquam & ignem, & alia contraria producere, & Socrates eadem volendi facultate, & propter eundem finem proximum, potest rem eandem & amplecti & reiicere: vt si modo docere velit, modo nolit, vt Platoni gratum faciat. Aduerte tamen non esse hic intelligendum nomine finis proximi ipsum intrinsecum actionis terminum, quo pacto aqua & ignis sunt fines earum mutationum, quibus producuntur, sed extrinsecum: quo pacto Deus est finis omnium suarum actionum, aliarum quidem proximus, aliarum vero remotus, omnium tamen principalis, & Plato est finis Socratis præceptoris, vt præceptor est.

Magnetis mira natura.

Solutio

Solutio argumentorum pro vtraque parte propositorum.

SECTIO III.

Soluuntur argumenta partis negantis. Aristoteles explicatur.

QVARE ad pronunciatum illud quod initio propositum est, dicendum nõ rectè illud desumi ex loco citato Aristotelis, nec contra nos, sed pro nobis etiam facere si fideliter referatur. Neque enim Arist. id solum docere vult, idẽ in quantum idem, aut secũdum idem semper facere idem, sed expressè ait: *idem eodem modo semper habens, idem facere natum, siue aptum esse,* quod quidem plus est, nec tantùm in proximis agẽtibus locum habet, sed in remotis etiam, de quibus Aristoteles in ea quæstione loquebatur. Nam si agens eodem modo se habet & in se & ad alia: nulla potest assignari ratio in naturalibus, cur aliter atque aliter agat, veluti Sol si semper in Æquinoctionali moueretur circulo (quod esset si inferiores cœli solo ductu primi mobilis traherentur) semper nox & dies essent æqualia, nunquam esset hyemis & æstatis, veris & autumni vicissitudo. At nos non dicimus idem eodem modo & in se, & ad alia semper habens contrariorum causam naturaliter esse posse: sed idem agens proximum variato modo agendi per se, aut per accidens, aut variata materia, &c.

Secunda solutio.

SECVNDVS locus pro nobis etiam est, nisi quod diligenter aduertendum, gubernatorem nauis naturaliter quidem causam esse per accidens submersionis nauis, si è naui quam seruabat discedat (per se enim aut ventorum vi, aut accipiẽda alia ratione aqua submergitur) at moraliter causam esse per se, si illam & potuit, & debuit sua opera seruare, vt diximus in expositione contextus.

Tertius Aristotelis locus exponitur.

TERTIVS locus hanc habet vim, vt in causis formalibus valeat: contrarias enim formas, contraria effecta formalia & contrariæ proprietates consequuntur: vt virtutem, virtute præditum esse laudandũque: vitium autem vitiosum reprehendendum: quæ sanè conueniunt cum eis quæ de formalibus causis diximus.

Soluũtur argumenta partis affirmatiuæ.

Quatuor modis quibus agens efficit per accidens contrarium.

ARGVMENTA verò quæ pro parte opposita in efficientibus proposita sunt, ex dictis soluta relinquũtur. Illud vnum in causis per accidens animaduertendũ, quatuor modis potissimum euenire vt agens efficiat per accidens contrarium. Vno, quia non resistit agẽti contrario: quo pacto Sol recedens dicitur frigefacere, & columna trabi supposita, si illam sustinere desinat, dicitur trabem deiicere, ad quem modum reduci potest remotio prohibentis: quo pacto is qui columnam remouit dicitur trabẽ deiecisse. Altero, extrahendo contrarium ex re, in quã agit: quo pacto calor æstiuus stomachũ frigefacit, quia extrahit internum calorẽ, & Sol exsiccat lutum extrahendo humorem: tertio disponendo ad formam contrariam: quo pacto ignis dicitur gelare aquam per accidens, quia cum eã calefaciendo rarefacit, in causã est, vt à frigore melius penetrari possit. Quarto, præbendo ipsi contrario occasionẽ, se magis ad pugnã roborandi: quo pacto calor æstiuus aëris intendit puteorum frigus, & eiusdem hybernum frigus intendit eum calorẽ, qui intra terrã continetur, à quo puteorũ aqua efficitur calida.

Quare æstiuus calor intendat frigus puteorum.

Quid de aliis causis dicendum.

IN aliis autem causis quid pro parte vtraque respondendum sit,

De quibus contrariis in hac quæst. sit sermo. facilè ex iis quæ dicta sunt lector intelliget: nisi quod duo sunt animaduertenda. Alterum nihil referre quod forma præsentia,& absentia sua generationis & interitus causa sit: nos enim non loquimur in hac quæstione de iis contrariis, quorũ alterum positiuum sit, alterũ priuatiuum: sed de iis, quorum vtrumque sit positiuũ. Proinde exemplum illud naufragij, quod est apud Aristotelem non est sumendum priuatiuè pro ipso quasi interitu nauis, sed positiuè pro submersionis motu. Alterum est, finẽ eum qui coincidere dicitur cum forma, non esse finẽ extrinsecum: nos autem non de intrinseco, sed de extrinseco locutos esse.

NVM CAVSA ET EFFECTVS SIMVL SINT.

QVÆSTIO XVIII.

Argumenta contra Aristotelem.

SECTIO I.

Pars negatiua quæst.

ARISTOTELES quidem ad finem cap. affirmat si de causa in actu,& effectu in actu sermo fit: vtrumque simul esse, ac non esse tempore, si verò de causa in potentia, non idem dicendum esse: quæ sanè aut vera non videntur, aut non cohærent, nec comparationem causarum cum effectibus quatenus simul sunt, aut non simul satis declarant.

PRIMÒ enim id quod actu generat, non est simul tempore cum eo quod actu generatur: quod enim generat est, quod generatur non est, vt ipse docet multis in locis, ac meritò quidem, quod enim iam est, cur aut quo pacto gigneretur? Atque hoc quòd de generante ac genito in commune dicimus, luce clarius est in viuentibus, quæ semper, vt actu generant præcedunt tempore actu genita, vt Socrates actu generans Callimachum genitum.

SECVNDO finis actu causat cũ actu non est, veluti cũ medicus curat ægrotum sanitatis inducendæ gratia, quæ proinde nondum est.

TERTIO par est ratio in comparatione causarũ in potentia cum effectis in potentia, atque causarũ in actu cum effectis in actu: vt enim se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiã. Immo verò planiùs videtur causam in potentia & effectum in potentia simul esse tempore, quàm causam in actu, & effectum in actu. Quandocumque enim causa causare potest, effectus quoque causari potest,& vice versa, alterutrum enim si neges, alterum quoque neges necesse est. Quod si dicas Aristoteles cum id negat causis in potentia, & concedit causis in actu, intelligendum esse de causis in potentia comparatione effectorum in actu, iam ista non cohærent: oportebat enim conferre vtraque in potentia, quemadmodum vtraque in actu.

POSTREMO comparatio causæ & effectus, quatenus alterũ est simul, aut posterius natura respectu alterius prior est, & magis propria materia de causis, quàm quatenus alterum est simul, aut prius tempore: & tamen hanc comparationem prætermisit Aristoteles.

De

De comparatione causarum & effectorum inter se secundum naturam.

SECTIO II.

ERGO vt comparationem secundum rationem prioris & posterioris natura priori loco explicemus, illud in memoriam reuocandum est, causam & effectum cōsiderari posse, vel quoad res ipsas secundum se, vel quoad relationes causæ & effectus, vel causam quidē quoad rationem causæ, effectum verò quoad rationem causati, vt causatum est, tum dicendum: Si causa & effectus primo modo sumantur, interdum causam esse priorem natura, interdum posteriorem, interdum etiam simul natura. Nam cùm prius & posterius natura exceptis iis modis prioris & posterioris: qui causæ vt causa est & effectui, vt effectus est accommodantur, vel si priùs & posteriùs perfectione, vel priùs & posteriùs existendi consequentia, vt patebit cap. vndecimo: perspicuum est materiam in generabilibus & corruptibilibus esse natura priorem forma & composito, & rursum posteriorem natura, priorem quia præcedit vtrumque existendi consequentia, posteriorem quia pręceditur ab illis perfectione, causam verò vniuocam esse simul natura cum suo effectu, quia habet eandem cum illo perfectionem. *Causa & effectus quo modo considerari possit. Explicatio quæstionis.*

SI verò causa & effectus secundo modo sumantur, non dubium est quin semper simul natura sint, cum sint formaliter correlatiua.

QVOD si sumantur tertio modo, semper causa est prior natura, & effectus posterior, semper enim effectus vt effectus est pendet ex causa, nec à posteriori, sed à priori: verbi gratia, quod forma sustineatur siue quoad esse, siue quoad informationem tantùm, à materia prouenit: cuius causalitas est sustinere formam: contráque quod materia informetur, seu habeat esse formale, à forma prouenit, cuius causalitas est dare esse formaliter, seu informare materiam, & sic in cæteris, neque vnquam verè dixeris causam, vt causa est pendere ab effectu, vt effectus est tanquam à priori.

De comparatione eorundem secundum tempus.

SECTIO III.

QVOD verò attinet ad comparationē prioris & posterioris tempore, dicendum: Si causa & effectus sumantur pro rebus ipsis absolutè non necessariò esse simul tempore, quia causa hoc modo existente potest nōdum existere effectus, vt scamnum existente fabro aut existente effectu, periisse iam causam, veluti fructus exusta arbore. Atque hoc voluit significare Aristoteles, cùm dixit causam & effectum si sumantur in potentia, non simul esse, & non esse. Intellexit enim nominibus causæ in potentia, & effectus in potentia (saltem nomine effectus in potentia) res ipsas quibus accidit esse actu. *Aristotelis mens explicatur.*

SI verò sumantur, siue vt correlatiua sunt siue formaliter, vt causa & effectus sunt: dicendum, semper esse simul tempore. Ac vt correlatiua quidem sunt (saltem mutua, hoc est, vel vtrumque reale, vel vtrumque rationis) nihil est dubij, cùm correlatiua hæc simul omninò

ſint exiſtendi conſequentia (ſeu quod idem eſt,& paſſim vſurpari ſolet)ſimul ſe ponant ac tollant. Vt autem formaliter cauſa & effectus ſunt,ex eo conſtat, quia ratio cauſæ & effectus ſunt fundamenta ſiue rationes fundandi relationum cauſæ & effectus:nec altera poteſt eſſe ſine altera,neque vtraque ſimul ſine relationibus conſequentibus. Atque hoc pacto intellexit Ariſtoteles *cauſam in actu & effectum in actu ſimul eſſe*,tametſi de cauſis non quoad relationes, ſed quoad cauſandi rationes loquutus eſt.

Ariſtotelis explanatio.

Obiectio. QVOD ſi obiicias rationem cauſandi primi efficientis ab omni æternitate extitiſſe(eius nimirum voluntatem efficiendi)& tamen effectum cœpiſſe ex tempore, ergo cauſam & effectum quoad rationem cauſæ effectus non ſimul eſſe tempore:alij aliter reſpondent.

Prima ſolutio Capreoli. SVNT qui putent ſe facilè euadere difficultatem hanc diſtinctione voluntarij efficientis & naturalis.Dicunt enim propoſitionem hãc cauſam in actu,& effectum in actu ſimul eſſe,de naturalibus cauſis & effectis,non de voluntariis intelligendam. *Improbatur.* Quæ reſponſio non eſt ad rem. Nam cùm cauſa in actu ſit cauſa actu concurrens ad effectum: nihil intereſt ſitne naturalis,an libera. Si enim actu concurrit vt cauſans,iam effectus actu cauſatur.

Ita Cap.in 2. d.1.q.2.ar.3. ad 1.contra 1.concluſio.

Secunda Caietani. ALII volunt rationem cauſandi primi efficientis quoad id,quod ponit in ipſo primo efficiente,ab æterno extitiſſe:quoad id verò quod ponit in effectu, non fuiſſe ab æterno, & hoc poſteriori modo primũ efficiẽs & eius effecta quoad rationem cauſæ &effectus ſimul eſſe. *Non placet.* Verum ſolutio hæc ideo non placet,quia nihil eorum quæ ſunt in effectu ad rationem cauſæ pertinent,ſaltem ad primam & propriè dictam,vt ex iis quæ ſuprà expoſita ſunt perſpicuum eſt.

In his videtur eſſe Caieta. in com. 1.p.q. 40.art.1.

Tertia Thomæ Argent. ALII dicunt,voluntatem primi efficientis Dei non eſſe rationem cauſandi niſi pro eo tempore,quo Deus efficere aliquid conſtituit:atque eo pacto ſimul eſſe rationem efficiendi cum ratione effectus, qui efficitur.Eſt autem hæc ſolutio conſentanea iis,quæ D.Tho.pleriſque in locis tradit, ſed cum ratio cauſandi non ſit entitas aliqua formaliter,ſed modus ſe habendi ad aliud,vt ſuperiùs quoque explicatum eſt, potius dixerim voluntatem Dei non eſſe formaliter rationem efficiendi,neque abſolutè,nec pro eo tempore quo efficit, ſed eſſe modũ ſe habendi Dei volentis ad ea quæ efficit: ipſum videlicet influxum diuinæ voluntatis in effectum, qui non eſt formaliter actus voluntatis,ſed illum ſupponit ab æterno exiſtentem, cùm ipſe ſit ex tempore. *Conſentanea eſt dictis D. Thomæ.* Nec dubium eſt quin hoc pacto D. Thomas exponi velit. *Solutio auctoris.* *Obiectio.* Quod ſi quis obiiciat, ergo Deum mutari cum agere incipit, quia incipit habere modum illum ſe habendi, *Solutio.* reſpondendum eſt, nihil mutari dicendum eſſe, niſi recipiat nouam entitatem realem, cuiuſmodi non eſt formaliter modus ille ſe habendi ad effectum.

Thomas de Argẽtina in 1.d.45.ar.1. D.Thomas 1. p.q.19.art.7. & q.46.art. 1.ad 10.& aliis in locis.

Ita ſenſiſſe D.Thomam.

Quæ nonnulli addũt ineptè ad ſuperiorem concluſionem. EX his, ſi rectè aduertas, planè intelliges ſuperuacanea eſſe quæ nonnulli addere ſolent huic propoſitioni,cauſam in actu, &effectum in actu,ſimul eſſe tempore:nempe vt cauſa ſit non impedita, non remota, non libera, & effectus ſit proximus & immediatus. Si enim cauſa actu cauſat, conſtat impeditam non eſſe, & quemadmodum

dixcimus

diximus nihil interesse, sitne naturalis an libera: ita nihil refert sitne proxima an remota. Item si actu causat, perspicuum est effectum aliquem immediatum causari, etiamsi is sit mediatus & remotus, respectu mediatæ ac remotæ causæ: & forsitan ad alium mediatum remotúmque effectum dirigatur, vt embryo ad iuuenem.

Solutio argumentorum. SECTIO IV.

AD primum igitur argumentum cõtra Aristotelem dicendum id quod generatur, dum generatur (nempe generatione non momentanea, sed temporaria quæ propriè generatio est) non esse quidem vt genitum, sed esse tamen vt id quod generatur. Id enim quod generatur dum generatio durat, non existit nisi per materiam & aliquam formæ partem, si forma diuisibiliter introducatur, vt forma domus: aut per materiam & aliquam dispositionem ad formam, si forma introducatur indiuisibiliter, vt forma hominis, leonis, aut etiam ignis, quoad primam inflammationem materiæ. Vnde patet, non rectè quosdam excogitasse hoc loco solutionem illam de simultate immediationis vt loquuntur: asserentes ideo generans & id quod generatur esse simul tempore, quia id quod generatur existit immediatè post generationem. Confundunt enim id quod generatur cum eo quod genitum est, quemadmodum & nos in argumento, & quia genitum vt genitũ est, existit immediatè post generationẽ, idcirco aiunt generans, & id quod generatur esse simul tempore, id est, immediatè post generationem, quod non rectè dicitur. In vltimo enim generationis momẽto, id quod generatur, iam non generatur, sed genitum est.

Aristoteles exponitur.

Improbatur quorumdam solutio.

AD secundum dicito, finem vt finem existere eo modo, siue conditione qua causat, causare autem vt est in mente. Et quãuis non necesse est, vt cùm primum sanitas mouet medicũ ad curationẽ adhibendam, iam tum ægrotus curetur: ipsa tamen motio qua medicus mouetur à fine, numeratur in effectibus finalis causæ, quod satis est in eo exẽplo, vt causa in actu, & effectus in actu simul sint. Neque enim hoc necessariò intelligendum est de causa & effectu mediato, sed immediato, quemadmodum & in causis efficientibus & earum effectibus.

In vltimo generationis momento rem non generari, sed esse genitam.

AD tertium, iam diximus causam in potentia & effectum in potentia sumenda esse eo loco pro rebus, quæ sunt causa & effectus absolutè sumptis: quo fit vt accipienda non sint prout inuicem referuntur secundum potentiam naturalem aut logicam, quo pacto simul se ponunt & tollunt mutuo.

AD vltimum dicendum est, Aristotelem non instituisse agere hoc loco de modis quibus causa prior effectu, aut simul cũ illo, sed obiter docuisse causam in actu & effectum in actu necessariò esse simul tempore, non item causam in potentia & effectum in potentia: vt rationem redderet cur potissimum per potentiam & actum modos alios causarum duxerit, seu multiplicauerit omissis aliis complicationibus causarum quas facere potuisset. Ratio autem fuit, quia plurimum interest in actune, an in potentia causa sumatur, vt diximus in expositione contextus. Atque hæc de causis dicta sint.

Institutum Aristot. hoc capite.

CAPI

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Diuisio totius capitis.

E *Lementum a dicitur.* Exponit hoc cap. quot modis dicitur elementum: primúmque tradit propriam eius rationem, deinde impropriam & translatitiam: postremò reuocat omnia huius nominis significata, quotquot vsurpantur ad communem quandam elementi rationem.

Definitio elementi. Elementum propriè dictum (vt definit) est id, *ex quo primum insito, ac indiuisibili specie in aliam speciem aliquid componitur.* Cum dicitur *ex quo aliquid componitur,* reiiciuntur causæ externæ, exemplaris, efficiens, & finalis. Nec refert quod cœlestia corpora, quæ sunt efficientes causæ rerum inferiorum, sæpe apud Arist. vocantur elementa: non enim hoc nomine appellantur, quatenus sunt causæ efficientes, sed quatenus primæ partes sensibiles vniuersi corporei: quemadmodum ignis, aër, aqua, & terra non ex eo dicuntur elementa quod sunt causæ agentes mutuæ generationis, & corruptionis, sed quia sunt primæ partes sensibiles mistorum corporum speciei differentes. Reiicitur etiam per eãdem definitionis particulam quicquid aliud non est pars, etiam si ex eo res dicatur fieri, veluti priuatio & contrariũ. Quamquam enim statua dicitur fieri ex infigurato, & album ex nigro: tamen non dicuntur ex his cõstare aut fieri tanquam partibus, nisi per accidens ratione subiecti. Nec obest quod Arist. 12. lib. huius operis, cap. 4. numerat priuationem inter elementa: intelligit enim priuationem esse per accidens elementum ratione materiæ: quod idem Simplicius ad 1. Phys. annotauit. Itaque priuatio est per se principium, sed per accidens elemẽtum. Cùm autem additur *primo insito,* hoc est, ita insito vt sit primum in compositione: reiiciuntur partes quę non sunt primæ, sed constant aliis prioribus: cuiusmodi sunt, quas heterogeneas ac dissimilares appellamus, vt caput, manus: & id genus aliæ, quæ constant ex diuersis similaribus: & homogeneæ, siue similares illæ, quæ ex vulgaris elementis constant, vt caro, os & similes. Quod denique additur *at indiuisibilis specie in aliam speciem,* nõ necessitatis gratia, sed perspicuitatis adhibitũ est. Nisi quis dicat, necessariò fuisse explicandũ quo pacto elementum sit prima pars: quantitaténe, & quæ in minores diuidi nequeat (vt Democritus, Leucippus, & cæteri qui atomos rerum omnium naturalium principia esse crediderunt) an potiùs specie, & quæ in priores specie differentes diuidi nõ possit. Hoc enim præstitutum est adhibita hac tertia definitionis parte, quæ est Auen-rois sententia hoc loco.

Vi 3. de Cælo cap. 1. text. 1. Meteor. ca. 3. & initio lib. de coloribus.

Tex. 22.

Comm. 69.

KEΦ. Γ.

ΣΤοιχεῖον λέγεται, ἐξ οὗ σύγκειται πρώτου ἐνυπάρχοντος ἀδιαιρέτου τῷ εἴδει εἰς ἕτερον εἶδος· οἷον, b φωνῆς στοιχεῖα ἐξ ὧν σύγκειται ἡ φωνὴ καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται ἔσχατα, ἐκεῖνα δὲ μηκέτ' εἰς ἄλλας φωνὰς ἑτέρας τῷ εἴδει αὐτῶν, ἀλλὰ κἂν διαιρῆται τὰ μόρια ὁμοειδῆ οἷον ὕδατος τὸ μόριον ὕδωρ ἀλλ' οὐ δὲ συλλαβῆς. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν σωμάτων στοιχεῖα λέγουσιν οἱ λέγοντες, εἰς ἃ διαιρεῖται τὰ σώματα ἔσχατα, ἐκεῖνα δὲ μηκέτ' εἰς ἄλλα εἴδει διαφέροντα σώματα. καὶ c εἴτε ἓν εἴτε πλείω τὰ τοιαῦτα, ταῦτα στοιχεῖα λέγουσι. παραπλησίως d δὲ καὶ τὰ τῶν διαγραμμάτων στοιχεῖα λέγεται, καὶ ὅλως τὰ τῶν ἀποδείξεων. αἱ γὰρ πρῶται ἀποδείξεις, καὶ ἐν πλείοσιν ἀποδείξεσιν ἐνυπάρχουσαι, αὗται στοιχεῖα τῶν ἀποδείξεων λέγονται. εἰσὶ δὲ τοιοῦτοι συλλογισμοὶ οἱ πρῶτοι, ἐκ e τῶν τριῶν δι' ἑνὸς μέσου.

Καὶ f μεταφέροντες δὲ στοιχεῖον καλοῦσιν ἐντεῦθεν, ὃ ἂν ἓν ὂν καὶ μικρὸν, ἐπὶ πολλὰ ᾖ χρήσιμον. διὸ καὶ τὸ μικρὸν, καὶ ἁπλοῦν, καὶ ἀδιαίρετον, στοιχεῖον λέγεται. ὅθεν

Text. 4.

Tria elementorum genera, in definitione comprehensa.

b *Vt vocis elementa.* Vt definitionem exemplis illustret, tria subiicit elementorum genera, quæ in illa comprehenduntur: vocum litterarum, rerum naturalium, & demonstrationum Mathematicarum. Elementa vocum earum quæ & litteratæ, & articulatæ dicuntur, non sunt syllabæ, sed ipsæ litteræ, hoc est, simplices pronunciationes. Syllabæ enim diuidi possunt, non solùm secundum quantitatem, vt longa in duas breues: sed etiam secundum formam, quod sit in simplices pronunciationes specie diuersas, qualis sunt vocalis & consonans: at ipsæ literæ, siue pronunciationes simplices, & si possunt diuidi secundum quantitatem, vt cum tota aqua diuiditur in duas dimidietates,

Vide Plato. in Theateto, seu de scientia.

(qua

(qua enim diuisione syllaba diuiditur secundum quantitatem temporis, diuiduntur etiam literæ, ex quibus constat, quod hoc loco à quibusdam non satis animaduersum est) non diuiduntur tamen in diuersas pronunciationum species, quod est apertissimum. Vnde fit vt quælibet pars literæ sit eiusdem speciei cum tota litera, nõ autem quælibet pars syllabæ cum tota syllaba. Quanquam enim id verum est diuisa syllaba in partes materiales, quæ sunt partes longitudinis successiuæ, non tamen est verum si diuidatur in partes suo modo essentiales, quæ sunt ipsæ literæ ex quibus constat.

CAPVT III.

Ab Auer. Ant. Andr. Caluis nonnullis.

E*Lementum* a *dicitur id, ex quo primo insito, ac indiuisibili specie in aliam speciem aliquid componitur, vt* b *vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in quæ vltima diuiditur, illa autem nõ iam in alias voces, à se specie diuersas diuiduntur: Sed etsi diuidantur: sunt tamen partes ipsa speciei eiusdem: quo pacto pars aquæ aqua est, non syllabæ syllaba: Simile quoque modo & ea corporum elementa dicunt, qui de hac re loquuntur, in quæ vltima corpora ipsa diuiduntur: illa verò non in alia rursus corpora, quæ specie differant: siue* c *autem vnum, siue plura sint talia, ea elementa dicunt.*

Eadem d *ferè ratione dicuntur & desinationũ, & omnino demonstrationum elementa. Primæ enim demonstrationes, & quæ in pluribus demonstrationibus insunt, eæ demonstrationum elementa dicuntur. Sunt autem huiusmodi primi syllogismi, qui ex* e *tribus per vnum medium efficiuntur.*

Hinc f *autem & per translationem elementum vocant quicquid vnum cum sit & paruum ad multa est vtile. Quocirca & id quod paruum est; & quod simplex, & quod indiuisibile; elementum dicitur.*

Vnde

c *Siue autem vnum.* Quàm variè Physici veteres de numero elemẽtorum, id est, principiorum internorum senserint, satis explicatum est libro primo. Hoc etiam lòco ex veteri manuscripto Cardinalis Syrleti, & ex correctionibus Budæi præmisimus in Græco, illud, εἴτε ἕν, quibus eisdem præsidiis alia non pauca restituimus. *Cap. 7. q. 2. per totum.*

d *Eadem ferè ratione.* Hoc genus elementorum, & ipsas linearum Geometricarum descriptiones, & demonstrationes, quæ per illas fiunt complectitur. Primæ enim tum descriptiones, tum etiam demonstrationes, quia ex prioribus non constant, sed ex illis constant posteriores, meritò dicuntur posteriorum elementa. Auerte tamen non esse necesse vt primæ designationes cõtineãtur formaliter, siue explicitè in posterioribus: satis est enim si contineantur virtute, ita nimirum vt in eas resolui possint. Neque id pugnat cum ratione elementi: quia nec vulgara elementa continentur actu in mistis, sed virtute, vt alibi patebit. a Vnde & ipse Aristoteles planè docet tertio de Cælo capite b tertio nihil referre ad rationem elementi, sitne actu in eo, cuius est elementum, an potentia, id est, virtute. *Elementa nõ esse actu in mistis.*

a *Lib. 2. de Gener. ca. 10.*
b *Tex. 31.*

e *Ex tribus per vnum.* Primæ demonstrationes cùm cõstent ex per se notis præter duo extrema, vnum tantùm medium habere possunt, at cæteræ necessariò habent plura media Nam si sola maior propositio mediata sit, habebit saltem duo: si maior & minor, saltem tria.

f *Hinc autem per translationem.* Quia elementum propriè dictum & indiuisibile est in diuersas species, & ex eo cætera constant, translatum est elementi nomen ad omne id, quod vnum est ac paruum, & ad multa vtile: qua ratione Aristoteles extremo c. 2. Rhetorices ad Theodectem, vtitur elementi nomine ad significandos locos communes, è quibus multa eruuntur argumenta vt in Dialecticis institutionibus diximus: eodémque pacto communia prouerbia, breuésque ac generales sententiæ morales Sapientum, elementa humanæ vitæ appellari possunt. *Loci communes cur elementa apud Aristotelem.* *Lib. 7. cap. 9.*

g *Vnde profectum est.* Platonem videtur significare, qui naturas vniuersales elemẽta rerum singularium esse dicebat, aut omnium, aut plurium pro ratione communitatis earum. Re tamen vera non forent vniuersales naturæ vt à Platone ponebantur, propriè elementa, sed per translationem: quia nec ponebantur actu in rebus singularibus, neque etiã virtute, quasi res singulares in illas resolui possent. Cæterum non est negandum quin summa genera & differentiæ secundum veram de rebus vniuersalibus sententiam, elementa specierũ propriè appellari possint, vt paulò pòst patebit. Atque vel hac ex parte tractatio de elementis non est aliena à consideratione primi Philosophi.

ὅθεν g ἐλήλυθε, τὰ μάλιστα καθόλου στοιχεῖα εἶναι, ὅτι ἕκαστον αὐτῶν ἓν ὂν, καὶ ἁπλοῦν ἐν πολλοῖς ὑπάρχει, ἢ πᾶσιν, ἢ ὅτι πλείστοις, καὶ h τὸ ἓν, καὶ τὴν στιγμὴν, ἀρχάς τισι δοκεῖ εἶναι. ἐπεὶ οὖν τὰ καλούμενα γένη, καθόλου, καὶ ἀδιαίρετα (εἷς γάρ ἐστι λόγος αὐτῶν) στοιχεῖα τὰ γένη λέγουσί τινες. καὶ i μᾶλλον ἢ τὴν διαφορὰν, ὅτι καθόλου μᾶλλον τὸ γένος. ᾧ μὲν γὰρ ἡ διαφορὰ ὑπάρχει, καὶ τὸ γένος ἀκολουθεῖ: ᾧ δὲ τὸ γένος, οὐ παντὶ ἡ διαφορά. ἁπάντων k δὲ κοινὸν, τὸ εἶναι στοιχεῖον ἑκάστου τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον ἑκάστῳ.

h *Vnum etiam.* Hoc quoque quod de vno dicitur, videtur afferri vt Platonicum, ponebat enim Plato ipsum vnum à rebus separatum. Ita fiebat vt translatitiè duntaxat diceretur elementum. Alioqui si numerus est ens per se, non video,

---

NVM VVLGATA ELEMENTA IN tradita elementi definitione comprehendantur.

QVÆSTIO I.

Non videri comprehendi. SECTIO I.

Pars negatiua quæstionis. Primum argumentum.

VLGATA elementa non comprehendi in definitione elementi tradita initio huius capitis, ex eo primũ probari potest, quia quod non est propriè elementum, non debet comprehendi in definitione elementi: quemadmodum id, quod non est propriè homo, in definitione hominis: quatuor autem vulgata elementa non dici elementa propriè, sed quodammodo elementa, vel ipse Aristoteles docet, qui plerisque locis ea appellat non absolutè elementa, sed vocata elementa, quasi dicat, vulgò sic nominata: alias etiam elementa a corporum, id est, elementa quæ sunt corpora, siue ex numero corporum (sumpto videlicet corporis vocabulo intransitiuè) quandoquidem nullum corpus est verè, ac propriè elementum. Namque elementi nõ est elementum, alioqui daretur progressus infinitus in elementis: at omne corpus cùm sit compositum, elementa aliqua, ex quibus constitutum sit, habere videtur necessariò.

2. lib. de Generat. cap. 1. tex. 1. 4. & 5. Et 3. Phys. ca. 5. tex. 45. Et 1. Phys. ca. 4. tex. 32.
a 2. de Generat. cap. 1. tex. 1. Et 1. Meteor. cap. 1. & alibi.

Secundum. Deinde, quia elementum definitur esse id, ex quo primò aliquid componitur, at nihil componitur primò ex vulgatis elementis, cùm ipsa prius componantur ex suis materiis ac formis.

Tertium. Postremò, quia elementum debet esse indiuisibile quippiam specie in aliam speciem: at vnumquódque eorum, quæ vulgò dicuntur elementa,

videó, cur vnum siue vnitas non dicatur propriè elementum numeri, cum sit intima, ac simplicissima eius pars. Ad punctum non erit propriè elementum lineæ, si non sit pars essentialis lineæ. Idque Aristoteles videtur existimare.

Vnde g profectum est, vt eá quæ sunt maximè vniuersalia, elementa sint, propterea quod eorum quodq́; vnum cum sit, & simplex, in multis, aut omnibus, aut quã plurimis inest. Vnũ h etiã, & punctũ quibusdam principia videntur esse. Quoniã igitur ea, quæ genera vocantur, vniuersalia sunt & indiuisibilia (vna enim est eorum ratio) quidam sunt, qui genera elementa esse dicam, magisque i quam differentiã, quia genus magis vniuersale sit. Cui enim differentia inest, id etiam sequitur genus, cui autem inest genus, id non omne sequitur differentia. Omnium k autem commune est, id esse cuiusque elementum, quod primũ cuique inest.

i *Magisque quàm differentiam, quia genus magis vniuersale sit.* Etsi Aristoteles hac de re nihil videtur definire, sed tantùm rationem Platonis referre, existimat tamẽ D. Thomas illum tacitè dissoluere posteriorem partem quæstionis septimæ libri tertij, quatenus quærebat vtra potius dicenda essent elementa, genera ne, an differentiæ. Satis enim constat ex dictis, genera prima ac summa magis esse elementa, quàm differentias, cùm sint priora & communiora.

Lect. 4.

Genera summa magis esse elementa quã differentias.

k *Omnium autem commune.* Reuocat omnia elementi significata ad quandam elementi communem rationem, in qua & verbum *Inest* & dictio *Primum* latissimè accipienda sunt, vt translatitia etiam significata comprehendant.

menta, diuidi potest in res species diuersas, vtpote non solùm in materiam & formam, sed etiam in alia vulgata elemẽta, vt aër in aquam, & ignem, si ex parte vna fiat aqua, ex alia ignis.

Quo pacto comprehendantur.

SECTIO II.

Lect. 4.

Dicendum est tamen huiusmodi elementa comprehendi in tradita definitione, nõ quidem primo ac præcipuè, vt credit D. Thomas hoc loco, sed secundaria ratione. Quod enim non primo ac præcipuè comprehendantur, ex eo patet, quia nihil est quod primo componatur ex vulgatis elementis, cùm ipsa prius componantur ex materia & forma. Quod autem possint secundaria ratione comprehẽdi, ea ratione probatur, quia potest id ex quo aliquid componitur sumi etiã pro corpore sensibili: non est autem dubium, quin mista componantur primo ex vulgaris elementis, vt ex primis corporibus sensibilibus, nempè vt ex iis, quæ non componuntur ex aliis prioribus corporibus sensibilibus specie differentibus. Proinde sæpè videas apud Aristotelẽ ea vocari prima a corpora, immo & corpora b simplicia, non quia nõ composita; sed quia non composita ex aliis corporibus specie differentibus. Aristotelem autẽ ita latè accepisse definitionis vocabula, vt vulgata etiam elementa comprehendere voluerit, ex eo constat, quia mox subiicit tria elementorũ genera, quæ in proposita definitione cõprehenderat, quorum secundũ quatuor vulgata complectitur, ac meritò. Debuit enim eo loco in quo de elementi multiplicitate agitur, vulgata elementa non prætermittere, atque adeo accipere primas partes pro

Pars affirmãs probatur.

Quo pacto elementa in definitione contineantur.

a *lib. 2. de Gene. cap. 1. tex. 16. & aliis in locis.*

b *1. lib. de Cœlo cap. 2. tex. 7. 1. Metaph. c. 7. tex. 12. 1. de Gener. tex. 16. & alibi sæpè.*

Cur ea debuerit Arist. complecti.

pro primis, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere, quo pacto etiam scriptæ literæ sunt elementa scriptæ orationis, quia primæ illius partes in genere significantium, etsi earum pleræque ex partibus suo modo specie differentibus constitutæ sunt, veluti ex linea recta, & circumflexa: & primæ demonstrationes sunt elementa earum quæ sequuntur, quia sunt primæ illarum partes in genere demonstrantium, tametsi & ipsæ ex aliis partibus specie differentibus constant, ex enũtiationibus, inquam specie diuersis.

Obiectorum solutio.

SECTIO III.

Primi solutio. HIs explicatis non est difficilè obiectis occurrere. Nam quod ad primum attinet facile est aduertere, aliud esse dicere, elementa vulgata non esse proprie elementa, quod negamus, aliud non esse primò & præcipuè dicta elementa, quod concedimus. Esse enim propriè, opponitur ei, quod est translatitiè, & quocũque alio modo impropriè, seu figuratè: primò autem & præcipuè ei, quod est secundaria ratione: at vulgata elementa etsi non primaria ratione dicuntur elementa: non tamen impropriè & figuratè, sed verè ac proprie. Exemplo sunt accidentia, quæ etsi non primò dicuntur entia: nõ tamen figuratè dicuntur sed propriè. Nec refert quod Aristoteles ea interdum appellat vocata elementa, seu vulgo dicta: nõ enim quicquid vulgo dicitur, impropriè dicitur. Neque item illud rectè assumptum est, elementi propriè dicti non dari elementum: nam etsi falsum est, cuiuslibet elementi dari elementum (sic enim procederetur in infinitum) nihil tamen prohibet alicuius elementi propriè dicti dari aliquod propriè dictum elementum.

Elementi vt dari possit elementum. Cùm autem obiicitur, omne corpus esse compositum, igitur habere elementa, neganda est consequẽtia de corpore mathematico (est enim compositum ex diuisibilibus in semper diuisibilia, ac proinde ex nullis primis, & quæ elementa dici possint, nisi prima accipias pro iis, quę sensuum iudicio sunt minima) sed concedenda de corpore naturali, quatenus constat materia & forma, quæ sunt primæ partes essentiales.

Secunda solutio. Ad secundum, iam patet etsi ex elementis vulgatis nihil componitur, vt ex primis simpliciter: componi tamen vt ex primis sensibilibus.

AD tertium dicito, elementa vulgata diuidi quidem in specie diuersa, sed tamen non in specie diuersa sensibilia. Quod autem obiicitur de diuisione aëris in aquam & ignem, non est ad rem. Diuisio enim, quæ in definitione elementi intelligitur, non est sumenda pro diuisione, quæ fit in ea quæ insunt potentia, sed actu aut virtute: aqua verò & ignis, seu potiùs eorum formæ, neque actu sunt in aëre, vt perspicuum est, neque item virtute quasi aëris forma propter suam perfectionem poscat temperationem dispositionum formarum ignis & aquæ: quo pacto mistorum formæ, quæ dicuntur virtute contineri in formis elementorum, postulant vt in materia temperatæ sint elementorum propriæ dispositiones. *Tertium.*

COM

COMPREHENDANTVR NE MATERIA & forma in tradita elementi definitione.

QVÆSTIO II.

De materia quid sentiendum.

SECTIO I.

D.Tho. lect. 4.land. 5. Metaphy. q. 10. Petrus Aluernias 3. de Cœlo & alij.

QVOD quidem attinet ad materiam, existimat hoc loco D.Thomas quem nonnulli sequuntur, non comprehendi illam in tradita definitione elementi. Eius ratio est, quia Materia (primam intellige) nullam habet speciem, vt de ea verè dici possit quod sit indiuisibilis specie in aliam speciem. Verùm nec sententia hæc, nec ratio probanda est. Non sententia, quia autor ipse eam planè videtur retractasse in explicatione librorum de Cœlo, quos commentarios post hoc opus composuisse perspicuum est. Non ratio, quia etsi materia nec habet speciem actus, nec compositi ex actu & potentia, habet tamen speciem potentiæ passiuæ, atque adeo primo & principaliter passiuæ. Vnde & ipse D.Thom. in sententia est, & ea quidem vera, vt dicat materiam inferiorum differre specie à superiorum. *Opinio D. Thomæ.* *In 3. lib. de Cœlo lect. 8.* *Improbatur.* *Materiam inferiorum specie differre a materia superiorum.*

1. par. q. 66. art. c. 2. & 1. lib. de Cœlo lect. 6. & alijs in locis.

Dicendum igitur cum Auenroe hoc loco, cum Alberto, Scoto, & ex Thomistis Soncinate, atque adeo cum ipso D. Thoma melius sentiente, & omnibus penè huius loci enarratoribus, materiam comprehendi in tradita definitione, non quocumq; modo, sed primo ac præcipuè. Id quod ex eo patet, quia ipsa est prima in cōpositione: si quidē prius natura, aut etiam tempore actio agentis in ea exercetur, quàm forma sit inducta. Accedit, quod forma ex potentia materiæ educi potest, non item materia ex potentia formæ, id autem ex quo aliquid educitur: non dubium est quin præcedat illud in constitutione compositi ex vtroque. *Vera quæst. explicatio.*

De forma Physica quid sentiendum.

SECTIO II.

DE forma quæ rei naturalis essentiam constituit maior est dubitatio: siue eam sumas quæ Physicè componit, (quæ propriè forma dicitur) siue eam quæ Metaphysicè: vt sunt genus & differentia respectu rei naturalis, præcipuè verò differentia respectu generis. Nam quod forma Physica non comprehendatur in tradita definitione, ex eo primum probari potest, quia particula illa *ex quo* soli materiæ, & priuatione videtur accommodari, vt patet ex tertio genere principij, quod traditum est primo ca. a & ex definitione caussæ materialis quæ tradita est cap. 2. b Deinde ex eo, quod Aristot. extremis verbis lib. 7. Metaphysi. planè probat, formam non esse elementum, sed tantum principium. Cuius rei eam rationem reddit, quia non inest in compositione per modum materiæ: hoc autem ideo dictum esse ait Magnus Albertus, quia res materiales non resoluuntur in formam, sed in materiam, *Non videri esse.* *Primo.* a *Tex. 1.* b *Tex. 2.* *Eo loco tract. 1. cap. vlt.*

teriam,& in ea quæ per modum materiæ se habent.

Formã apud Arist. elementi nomine cõprehendi.

Non est tamen dubitandum quin apud Aristotelem forma substãtialis nomine elementi comprehẽdatur:quod cum ex aliis locis quàm plurimis,tum verò ex lib. 12.huius operis ca.4. a perspicuè intelliges, vbi sæpiùs tria dicuntur elementa rerum naturalium,materia,forma, & priuatio : quanquam priuatio , vt superius diximus, b non aliter eo loco intelligitur esse principium , quàm per accidens , idque ratione materiæ : vnde fit,vt omnes penè Aristotelis enarratores in proœmiũ Physicorum nomine elementi intelligãt materiam,& formam,vt videre est eo loco apud Simplicium , Philop. Auerroem , Albertum & cæteros. Quin etiam ipse D.Thomas , qui hoc loco c verbis *ex quo* ad solam caussam materialem accommodatis,formam ab hac definitione excludit,planè fatetur tertio de Cœlo cap. 3. d materiam & formam esse elementa omnium rerum naturalium , idque constare ex primo Physicorum libro.

Vt ex 1. Phys. tex. 48. & 2. de Gene. text. 16. *a Text. 19.* *b In explanatione contextus.* *c Lect. 4.* *d Lect. 8.*

Soluitur 1.

Quare ad priorem rationem,in oppositum dicendum est,etsi verba *ex quo* coniuncta cum verbo *fit* soli subiecto ac termino à quo aptari solent,tamen coniuncta cum verbo *constituitur* vel *componitur*. Vel,cõstat formis etiam accommodari:immo etiam nonnunquam coniũcta cum verbo *fit* accepto pro verbo *constat* propter compositionẽ adiunctam. Apertus locus est 1.Physic.cap. 7. vbi Aristoteles non solùm docet res naturales constare per se ex materia & forma , sed etiam fieri per se ex vtraque. Neque enim alia sunt verba, quibus compositio rerum naturalium significari possit,quàm verba *ex quo*. *Tex. 65.*

Ad posteriorem vt respondeamus,animaduertendum est, aliud esse loqui de elemento iuxta primam nominis impositionem,aliud iuxta præcipuam significationem vocabuli,sæpè enim accidit,vt nomen prius imponatur rei,quę postea comperitur esse minus digna vocabulo. Verbi causa nomen formę,prius vsurpatum fuit apud Philosophos pro forma accidentaria,quia nulla alia esse credebatur:verùm vbi cõpertum est dari formas substantiales , sine vlla controuersia iudicatũ est,hoc esse illius verbi præcipuum significatum. Ita ergo res habuit in elementi appellatione. Nam cùm veteres Philosophi nullam adhuc substantiam simpliciorem igne , aëre , ac cæteris vulgatis elementis agnouissent,atque ex his corpora mista confici,& in hæc sola resolui existimassent:his primum elementi nomen, quod internum ac primũ principium sonat,imposuerũt:atque adeo iuxta ea quæ nouerant, definiuerunt esse corpus , in quod cætera corpora diuiduntur siue resoluuntur:ipsum verò in alia specie diuersa non diuiditur, vt Aristoteles ex communi veterum sententia refert 4.de Cœlo cap.3. At postquam obseruatum est, illa ipsa elementa ex simplicioribus substantiis,materia inquam,& forma constitui, tum demum duo hæc, elementi nomine præcipue appellari cœperunt, ac duæ particulæ ex elementi definitione excludi , quæ his simplicioribus elementis conuenire non possunt:quarum altera erat,quod esset corpus (hæc enim nec materiæ, nec formæ conuenit) altera quod in illud cætera resoluerentur:quę saltem non conueniunt iis formis,quæ dissoluto composito pereunt.

Auer. hoc loco comm. 4. *Cur primo veteres Philosophi elemẽti nomen pro vulgatis acceperunt.* *Tex. 35.*

His

His positis, dicendum est Aristotelem cum in loco citato probat formam non esse elementum, perspicuè loqui de elemento iuxta primam nominis impositionē. Quod vel ex eo perspicuè intelliges, quia dixerat paulò ante, si forma constaret ex elemento, nō ex vno tantum constaret: quod falsum esset si nomen elementi sumeretur eo loco vt complectitur materiam, formáque non esset elementum: iam enim aqua, & quoduis aliud vulgatum elementum ex vno tantùm elemento constaret, vtpotè ex materia prima, cùm tamen eo loco negetur constare quicquam posse ex vno duntaxat elemento. Non est igitur dubium quin Aristoteles eo loco nomen elementi acceperit iuxta primam nominis impositionem, quando ne materiam quidem primam eo sermone complectitur.

Quid de forma Metaphysicâ.

SECTIO III.

Primo. FOrmam verò Metaphysicam, quę non in re ipsa differt ab eo quod se habet vt materia, sed ratione ex ipsa natura rei desumpta, ex eo primum probabit aliquis non posse dici elementum, quia res quæ ex ea constat, non potest in eam resolui nisi cogitatione: nunquam enim, id, quod hoc pacto se habet vt forma, potest re ipsa separari ab eo, quod se habet vt materia, etiam extraordinaria Dei potestate. Deinde ex eo, quia si genus & differentia sunt elementa, cùm in rebus etiā ma-
2 teriæ expertibus dentur generā & differentiæ: eæ quoque res constabunt elementis, quod nemo dixerit.

Atque hæc quidem, si definitionē elementi à veteribus traditā spectes, rectè dicta sunt: si verò eā quæ hoc loco ab Aristotele multò melius proponitur, non rectè: nihil enim in ea est, per quod Metaphysicæ formę excludātur. Nam & ex eis primò res constat, & in eas diuiditur, ipsæ verò nō amplius diuidūtur in alias formas, specie siue natura differentes. Verbi caussa, substantia corporea constat ex natura substātiæ & corporeitatis, animálque & homo ex substātia & omnibus interiectis differentiis: tum ex omnibus vt formis, quia omnia hæc dant aliquod esse: tum ex genere summo vt materia, quia nullum dat esse specificū, ex differentiis autem interiectis vt formis, quia constituunt rem in esse specifico, vnde & specificæ dicuntur. Quod autem genus summum & differentiæ specificæ, quibus illud contrahitur, sint indiuisibiles specie siue natura, ex eo patet, quia sunt naturæ simpliciter simplices, vt sæpè dictum est. Aliter sentiendum est de generibus interiectis. Nam cùm ea sint cōposita ex generibus & differētiis, non sunt vtique in definitione comprehensa, sed habent rationē formarum compositarum respectu suarum specierum: materię verò compositæ secundæve, respectu differentiarum specificarum. Sed de simplicitate generis summi & differentiarum, luculentius alibi agendum est. *Vera quæstionis explicatio.* *Genus summum & differentias esse indiuisibiles specie.* *Non ita genere subalterno.*

Quare ad priorem rationem dicendum, satis esse si res vltimo resoluantur cogitatione in formas Metaphysicas, vt hę in definitione ab Aristotele tradita comprehendi possint: hæc enim resolutio etsi non est realis siue physica, est tamen rationalis & Metaphysica: cuius me- *Solutio.* *Resolutio realis, aliter rationalis.* *Partim ca. 8. partim lib. 7.*

minit

minit Aristoteles in Analyticis, cum iubet resoluere species cuiuscunque prædicamenti in genera & differentias vsque ad genus summum. *2. Poster. cap. 14. tex. 17.*

A D Posteriorem dicendum, non esse quidem admodum vsitatum, vt genus summum & differentiæ specificæ dicantur elementa, ne elementa physica appellari credantur, sed tamen interdum elementa dici & apud Aristotelem, a & apud Platonem, vt ipse etiam Aristoteles refert tertio huius operis libro, capite tertio: b vsurpatius certè est, vt dicantur principia. *a Hoc ipso c. tex. 4.* *b Text. 10.*

De quo elementorum genere primo dicatur elementum.

SECTIO IIII.

Instinctio propositæ quæstionis. QVOD si petas de quo elemẽtorum genere primaria ratione dicatur elementũ, distinguenda est quæstio: si enim de primo iuxta nominis impositionẽ sermo sit: vulgata elementa primũ locũ obtinẽt, quia vt

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Cur à Metaphysico natura tractetur. NATVRA a *autem.* Etsi natura ad solum Physicum pertinere videatur, tamen ea de caussa dici solet à Metaphysico tractari, quia inter naturæ significationes, quæ hoc capite traduntur, vna est qua naturæ nomẽ pro qualibet essentia sumitur. Verùm non hac tantùm de caussa potest primus philosophus disserere de natura, sed etiam vt distinguat supernaturalia à naturalibus, materiámque naturali philosopho subiectam suis limitibus circunscribat. Docet ergo Aristoteles in priori parte huius capitis, naturę nomẽ quinque modis propriè vsurpari, vno autem translatè, tum in posteriore parte reuocat omnes ad vnum suapte natura primum, ac præcipuum.

Naturam quinque modis dici propriè.

ΚΕΦ. Δ'.

Φύσις a δὲ λέγεται ἕνα μὲν τρόπον, ἡ τῶν φυομένων γένεσις: οἷον εἴτις ἐπεκτείνας λέγοιτο ῦ, ἕνα b δὲ ἐξ οὗ φύεται πρῶτον τὸ φυόμενον ἐνυπάρχοντος· ἔτι c ὅθεν ἡ κίνησις d ἡ πρώτη ἐν ἑκάστῳ τῶν φύσει ὄντων ἐν αὐτῷ ᾗ αὐτὸ ὑπάρχει. φύεσθαι e δὲ λέγεται ὅσα αὔξησιν ἔχει δι' ἑτέ- *Text. 5.*

Primus. Primus modus est, quo naturæ vocabulum apud Græcos pro generatione viuentium accipitur. Quæ quidem in plantis germinatio, in animalibus nonnunquam fœtura dicitur. Non immeritò autem viuentium generatio dicta est natura, quia sola viuentia dicuntur nasci, quemadmodum effectio omnium eorum quæ generantur, genitura dici potest. Hæc tamen significatio, vt Aristoteles ait, tum demum accommodatur Græco naturæ vocabulo φύσις, cum υ, producitur, alioqui insitum potius generationis principium significat, quàm generationem. Quamquam hoc totum expungit Budæus, Argyropylúsque haud vertit, quod eis suppositium videatur. Nec desunt qui negent, in verbo φύσις, vnquam reperiri productum υ. Nos certè pro natura hoc pacto sumpta, natiuitatis vocabulo vti consueuimus, potissimum verò cùm significamus actum, quo viuentia extra locum primæ generationis prodeunt.

Secundus modus naturæ. b *Alio verò id.* Secundo modo vsurpatur naturæ nomen pro prima parte quæ in viuentibus generatur, cuiusmodi est cor, Aristotelis sententia, in iis quæ perfecta sunt. Hæc autem significatio naturæ mox successit primæ, quia facillimum fuit, id quod primum extat in vnoquoque eorum, propriæ ipsorum generationis nomine appellare. *Lib. 2. de Gen. animal.*

c *Præterea*

quia vt primo cognita, ita & primo nominata ſunt: ſi verò de primo iuxta rei naturam internis horum principiis videtur primo conuenire ratio elementi phyſicè ſumpta. Nam & materiæ ac formæ miſtorum ſunt quodammodo compoſitæ, quod miſta, actu materiis, virtute autem formis vulgatorum elementorum conſtent. Dixi (Phyſicè ſumpta) quia ſi ſumatur in commune, vt ſimpliciter ſumenda eſt, forſitan prius conuenit generibus ſummis, & iis differentiis, quibus illa per ſe contrahuntur ad ſpecies, immo & ad indiuidua. Nã & materiæ, & formæ ſpecificæ & indiuiduales, ſua habent genera ſumma & differẽtias, ex quibus conſtent & in quæ reſoluantur, quæ iam in alia reſolui nequeunt, cùm ſint ſimpliciter ſimplicia. Quod ſi materiam ſiue phyſicam ſiue Metaphy. cum forma conferas: primus locus dandus eſt materiæ, cùm ipſa ſit prima in compoſitione, & vltima in reſolutione.

Itaque ſpectata rei natura, elementũ primo dicitur de materia, tum de forma (præcedente tamen Metaphyſica phyſicam) tertio de vulgatis elementis, deinde de elementis accidentium propriè dictis: poſtremo de iis, quæ per tranſlationem dicuntur elementa. *Vera, & concluſa difficultatis expoſitio.*

Tertius. c *Præterea id.* Tertio modo ſumitur natura pro interno principio cuiuſque rei naturalis, vnde primo vnaquæque habet vt moueatur, quatenus talis eſt, quo pacto natura definita eſt 2. Phyſ. c. 1. complectitúrque materiam & formam, ſecũdum veram de materia & forma ſententiam, non materiam ſolam, vt quidam exiſtimant, aut ſolam formam, vt Alexander, de qua re poſtea diſſerendum.

Text. 3. d *Primus motus.* Scribit hoc loco Alexander duobus modis verba hæc poſſe intelligi. Vno vt nomine primi motus ſignificetur motus localis: omne enim corpus naturale mouetur motu locali, non itẽ motu accretionis, decretioniſve, aut alterationis. Altero, vt ſignificetur motus naturalis, nã & per artem res naturales moueri poſſunt. Verùm is motus poſterior eſt: quę expoſitio magis placet. [Vtrouis tamen modo exponas, oportebit ſubaudire verbum [primo] vt ſic habeat ſententia.] Vnde primo eſt primus motus] Nam & motus localis, & quiuis alius naturalis poteſt eſſe à qualitate, vt motus terræ à grauitate, & tamen qualitas non eſt natura, quia nec ineſt primum, nec motus per eam primo conuenit rebus naturalibus. Aut ergo ſupplenda eſt hæc particula, quod non eſt inſuetum, tum præſertim cùm definitiones ex aliis locis repetuntur, in quibus proponuntur, & explicantur accuratius: aut dicendum propoſita verba eandem vim habere, ac ſi diceretur. [Vnde primum eſt motus.]

CAPVT IV.

Natura a autem dicitur vno quidem modo, eorum quæ naſcuntur generatio, vt ſi quis in verbo, φύσις, producat litteram, υ. Alio b *vero id, ex quo inſito primum fit id quod naſcitur. Præterea* c *id vnde eſt primus* d *motus in vnoquoq; eorum quæ natura conſtant: in ipſo, inquam, quatenus ipſum eſt. Naſci* e *autem dicuntur ea, quæ per aliud incrementum*

Quæ dicantur naſci. e *Naſci autem.* Cauſſa explicandæ primæ ac ſecundæ ſignificationis naturæ, exponit verbum *naſci*: neque enim omnia, quæ generantur naſci dicuntur, ſed ſola viuentia. Ait ergo ea naſci, quæ per aliud incrementum accipiunt, quia illud ita tangunt vt ei copulata ſint & quaſi colligata, ſiue illa intus gignantur, vt fœtus in vteris maternis (quæ Ariſtoteles hic appellat congenita) ſiue in extremitatibus vt fructus in extremis ramis, quæ idem vocat adgenita. Omnia enim viuentia, per ea à quibus generantur, aliquod incrementum accipiunt, cum tempore primæ accretionis, quo adhuc illis copulata ſunt per ea ipſa alantur.

Fœtus enim & oua in vteris maternis augentur ipso alimento matrum, quibus adhuc colligata sunt: stirpium verò semina accrescunt in earum extremitatibus eodem succo, quo augentur ipsæ stirpes quibus adhærent. Quo loco aduerte ea de caussa viuentia, quæ ex ouis, aut fructuum seminibus nascuntur, iam tum censeri incrementum accipere cùm ista accrescunt, quia illorum formæ iam tum in his existunt potentia propinqua. Vnde fit, vt Aristoteles extremis verbis huius capitis dicat, naturam esse aliquando insitam aut potentia, aut actu, potentia quidem propter formas viuentium quatenus existunt in seminibus, vt ait Alexander, actu verò propter easdem quatenus sunt in ipsis viuentibus genitis, & quasuis alias rerum naturalium actu existentium.

Fœtus & oua in vteris quo augeantur.

Hoc loco.

δι᾽ ἑτέρου, τῷ ἅπτεσθαι καὶ f συμπεφυκέναι ἢ προσπεφυκέναι ὥσπερ τὰ ἔμβρυα, διαφέρει g δὲ σύμφυσις ἁφῆς: ἔνθα μὲν γὰρ οὐδὲν παρὰ τὴν ἁφὴν ἕτερον ἀνάγκη εἶναι: ἐν δὲ τοῖς συμπεφυκόσιν ἐστί τι ἓν τὸ αὐτὸ ἐν ἀμφοῖν. ὃ ποιεῖ ἀντὶ τοῦ ἅπτεσθαι, συμπεφυκέναι, καὶ εἶναι ἓν κατὰ τὸ συνεχὲς καὶ h ποσὸν, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ ποιόν. ἔτι i δὲ φύσις λέγεται, ἐξ οὗ πρώτου ἢ ἔστιν ἢ γίνεταί τι τῶν φύσει ὄντων, ἀρρυθμίστου ὄντος, καὶ ἀμεταβλήτου ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς αὑτοῦ: οἷον, ἀνδριάντος, καὶ τῶν σκευῶν τῶν χαλκικῶν, ὁ χαλκὸς ἡ φύσις λέγεται: τῶν δὲ ξυλίνων, ξύλον: ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἐκ τούτων γάρ ἐστιν ἕκαστον, διασωζομένης τῆς πρώτης ὕλης. τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ τῶν φύσει ὄντων τὰ στοιχεῖα φασὶν εἶναι φύσιν οἱ μὲν πῦρ, οἱ δὲ γῆν, οἱ δὲ ἀέρα, οἱ δ᾽ ὕδωρ, οἱ δ᾽ ἄλλο τι τοιοῦτον λέγοντες: οἱ δ᾽ ἔνια τούτων, οἱ δὲ πάντα ταῦτα. ἔτι k δ᾽ ἄλλον τρόπον λέγεται ἡ φύσις, ἡ τῶν φύσει ὄντων οὐσία: οἷον οἱ λέγοντες τὴν φύσιν εἶναι τὴν πρώτην σύνθεσιν ἢ ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς λέγει, ὅτι φύσις οὐδενός ἐστιν ὄντων, ἀλλὰ μόνον μίξις τε διάλλαξίς τε μιγέντων ἐστί. φύσις δ᾽ ἐπὶ τοῖς δ᾽ ὀνομάζεται ἀνθρώποισι. διὸ l καὶ ὅσα φύσει ἐστὶν ἢ γίνεται, ἤδη ὑπάρχοντος ἐξ οὗ πέφυκε γίνεσθαι εἶναι, οὔπω φαμὲν τὴν φύσιν ἔχειν, ἂν μὴ

Si quis autem roget, num idem sit nasci, atque accipere primũ illud incremẽtum, respondendum est, non esse prorsus idem, tum quia nec auis tum propriè dicitur nasci cum ouum, ex quo producenda est, incrementũ accipit, neque arbor cum semen ex quo proditura est, accrescit, tum etiam quia fœtus animalium si de illorum natiuitate interiori agitur, prius nascitur quàm alimento matris augeatur: si verò de exteriori, prius per matrem accrescit quàm nascatur: latè tamen sumpto *nascendi* verbo pro eodem vsurpari potest.

f *Et copulata siue congenita, vel adgenita sint.* Verba hæc non extant in Græco, sed addita à nobis sunt, vt sensus planè exprimeretur. Nam cum in hoc conueniat σύμφυτα, id est, congenita, & πρόσφυτα, hoc est, ad genita, quod vtraque copulata sint, & velut colligata, σύμφυσις autem cùm mox distinguitur ἀπὸ τῆς ἁφῆς planè sumatur vt complectitur πρόσφυσιν (quo quidem pacto copulationem significat) non potuit sensus planè exprimi, nisi congenita, & adgenita prius comprehenderentur copulatorum nomine, quàm copulatio, quæ vtrisque communis est, à tactu distingueretur.

Verba Græco addita.

g *Differt autem copulatio à tactu.* Distinguit copulationem à tactu propriè dicto. Quo loco aduerte in omni generatione esse necessarium aliquem tactum agentis proximi cum effectu, saltem in principio: sed tamen in generatione non viuentium, tactum planè esse proprium. Siquidem illa se propriè tangunt, quorum extrema non sunt vnum, sed simul, quo pacto perspicuè se habent generans, & genitum in non viuentibus: at in generatione prima viuentium, tactum non esse proprium (saltem perspicuè) quia generans, & genitum cùm videantur continuata, aut non habent extrema simul, sed vnum & idem, quo genitum cõtinuatum est cum generante: aut certè ita colligata sunt, siue agglutinata inter se, vt vno & eodem termino communi continuata videantur. Dico autem in generatione prima,

Generans & genitum in prima generatione, quo pacto se tangant.

prima, vt complectar generationem stirpium ex seminibus, & quorundam animalium ex ouis, quæ quidem iam tum quodammodo gignuntur, vt paulò antè diximus, cùm semina, aut oua producuntur. Neque enim illa continuantur, aut quasi continuantur cum generantibus, nisi cùm hæc gignuntur.

Cur vnum quantitate dicantur Generans, & genitum.

h *Quantitateque non qualitate.* Ideo generans, & genitum in viuentibus (nempe cum primum hoc incrementum accipit) dicuntur quantitate vnum, non item qualitate, quia etsi eo pacto colligata sunt, vt eumdem terminum communem aut habeant, aut habere videantur, sunt tamen diuersæ res, & habent distinctas numero formas, ac dispositiones. At in non viuentibus (loquor autem de vniuocis) quandocumque fit copulatio geniti cum generante, ita vtrumque est vnum quantitate, vt eadem sit vtriusque forma, eædem dispositiones. Num autem in viuentium generatione vera sit continuatio geniti cum generante, an solum speciei tenus, & qua ratione id accidat, ad finem capitis docebimus.

tum habent, quia tangant & f copulata, siue cōgenita, vel adgenita sint, veluti fœtus. Differt g autē copulatio à tactu quod hic præter tactū nihil aliud esse necesse est, in copulatis autem est aliquid vnū, in vtroque idem quod pro tactu copulationū efficit, & vt continuatione, quantitateque h non qualitate sint vnū. Præterea i natura dicitur id, ex quo primo inordinatoque & ex sua potentia immutabili, aut est, aut fit aliquid eorū, quæ natura sunt: quo pacto æs statua, æneorúmque vasorum natura dicitur, ligneorum autem lignum: eodémque modo in cæteris. Ex his enim vnumquodq; cōstat seruata prima materia. Nam & elementa eorum, quæ natura cōstāt, hoc pacto naturā esse dicūt: alij ignē, alij terrā, alij aërem, alij aquā, alij aliud quid tale asserētes: alij horum nōnulla, alij hæc omnia. Dicitur k itē natura modo alio substantia eorum, quæ natura sunt vt ij censent qui dicunt naturam esse primam compositionem: vel, vt Empedocles ait, nullius entiū naturam esse, sed tantum mistionem mistorúmque permutationem: nominari autem apud homines naturam. Quocirca l & ea omnia, quæ natura sunt vel fiunt, existente iam eo, ex quo apta sunt fieri aut esse, nondum dicimus natură habere, nisi

Quarta naturæ significatio

i *Præterea natura dicitur id, ex quo primo.* Quarta naturæ significatio est, qua naturæ nomen sumitur pro materia prima, siue iuxta veram de materia prima sententiam, quæ superiori significatione comprehensa est, siue vt sumebatur apud priscos poëtas, & veteres Physicos. Putabant enim illi materiam primā esse ens actu, totámque substantiam rerum, neque aliud quicquam in materia præter accidentia reperiri: fatebantur tamen eiusmodi materiam primam, siue vna esset, siue plures (de hac enim re satis patet ex primo lib. quanta inter eos fuerit dissentio) inordinatam esse, hoc est, carentem ex se omni forma earum rerum, quæ ex illa fieri possent, egentémque externa potentia, vt mutaretur in varias formas accidentarias, quemadmodum materia rerum, quæ arte conficiuntur nullam formam artis ex se habet, sed eam accipit, quæ actione artificis inducitur.

Cap 7. q. 2. sect. 2. & sequentib.

Quinta.

k *Dicitur item natura.* Quinta significatio est, qua naturæ nomen pro forma substantiali sumitur, seu iuxta veram sententiam de substantiali forma, quæ præcipuè tertia naturæ significatione continetur, seu, vt veteres quidam, formæ substantialis vocabulo vtebantur. Fuerunt enim qui dicerent nullam esse formam substantialem, quæ naturæ homine significaretur, sed ipsam elementorum mistionem (quam Empedocles primam compositionem appellabat) hoc est ipsa elementa per alterationem mutuam commista, esse formam & substantiam misti, atque hanc dici solere naturam misti, vtpote qua mistum ab elementis distinguatur, non autem substantiam vllam elementis additam.

Vide Aristo. 1. de par. animal. ca. 1. Et 2. de Gener. tex. 37.

l *Quocirca & ea.* Concludit formam, qua vnaquæque rerum naturalium talis est, & à cæteris distinguitur quiequid tandem ea forma sit) necessariò dicendam esse naturam hac ratione: quia quæ natura sunt, aut fiunt, non continuò dicun-

tur existere in rerum natura, siue habere propriam naturam existentem, si eorum materia existat: vt si existant elementa, ex quibus lapis fieri non potest, non continuò dicemus lapidem existere in rerum natura, quemadmodum non continuò dicimus nauem esse, si adsint ligna ex quibus fabricari possit: at forma accedente (siue ea sit substantia elementis addita, siue sola elementorum coniunctio) continuò res existit in rerum natura, igitur forma, quicquid tandem ea sit necessariò dicenda est natura. Qua eadem ratione vtitur Aristoteles 2. Physic. capit. 1. Aduerte autem proposita ratione non solùm probari formam substantialem esse naturam, sed etiam probari potuisse, quod sit præcipuum naturæ significatum. Quamquam Aristoteles paulò pòst hoc ipsum alia ratione concluderet.

Formam esse naturam ratione probatur.

m *Natura igitur constat.* Colligit ex primo naturæ significato, id natura constare, quod ex materia & forma compositum est, quando materia non satis est, vt res naturalis in rerum natura cõsistat. Et quoniam hæc compositio satis est, vt res appelletur naturalis, licet nec nata nec genita sit, vt patet in cœlestibus corporibus, misso primo ac secundo significato, duplicem esse colligit naturam, materiam videlicet ac formam, quibus ex instituto, plenéque tradendis, naturalis philosophus à Metaphysico, & Mathematico distinguitur, familiariúsque vtramque explicat. Ait enim de materia, quòd duplex sit, quæ simpliciter prima est, vel ea, quæ est prima comparatione rei, quæ fit, seu (quod idem est) proxima, vt Albertus & Auerroes interpretantur, quo pacto respectu vasorum æneorum materia prima est æs: simpliciter autem, inquit, forsitan est aqua, si omnia quæ liquescunt calido, & concrescunt frigido sunt aqua, id est aquea, vt ipse docet 4. Meteorol. lib. cap. 12. Dicit autem [forsitan] quia etsi aqua veterum a quorundam sententia est prima materia simpliciter, re tamen vera non est prima simpliciter, cùm in priorem resolui possit. De forma verò hoc adiungit explicationis gratia, quod sit generationis finis, vt docuerat lib. 2. physicorum b c. 2. & c septimo.

Quid natura constet.

ἂμ μὴ ἔχῃ τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν. φύσει μὲν οὖν τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἐστίν: οἷον τὰ ζῶα καὶ τὰ μόρια αὐτῶν. φύσις δὲ ἥ τε πρώτη ὕλη, καὶ αὕτη διχῶς, ἢ ἡ πρὸς αὐτὸ πρώτη, ἢ ἡ ὅλως πρώτη: οἷον, τῶν χαλκῶν ἔργων, πρὸς αὐτὰ μὲν πρῶτος ὁ χαλκός, ὅλως δ' ἴσως ὕδωρ, εἰ πάντα τὰ τηκτὰ ὕδωρ, καὶ τὸ εἶδος, καὶ ἡ οὐσία. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ τέλος τῆς γενέσεως. μεταφορᾷ δ' ἤδη καὶ ὅλως πᾶσα οὐσία φύσις λέγεται διὰ ταύτην: ὅτι καὶ ἡ φύσις οὐσία τίς ἐστιν. Tex. 1. 2. 7. 11. & 13.

Ἐκ δὴ τῶν εἰρημένων ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη ἐστὶν ἡ οὐσία, ἡ τῶν ἐχόντων ἀρχὴν κινήσεως ἐν αὐτοῖς ᾗ αὐτά. ἡ γὰρ ὕλη, τῷ ταύτης εἶναι δεκτικὴ, λέγεται φύσις: καὶ αἱ γενέσεις, καὶ τὸ φύεσθαι τῷ ἀπὸ ταύτης εἶναι κινήσεις, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν φύσει ὄντων, αὕτη ἐστὶν ἐνυπάρχουσά πως, ἢ δυνάμει, ἢ ἐντελεχείᾳ.

Materia duplex. Hoc loco.

a *Sic sensit Thales Milesius, & alij. vide qua dicta sunt lib. 1. cap. 7. q. 2. sect. 2.*

b Tex. 23.

c Tex. 71.

n *Translatione autem.* Tradit sextam naturæ significationem, qua naturæ vocabulum pro qualibet substantia sumitur, subaudi tamen [quæ habeat modum formæ.] Nam quæ non habet modum formæ, sed est suppositum, veluti Socrates aut hoc lignum, non iam dicitur natura, nisi per synecdochen, aut metonymiam. Per synecdochen, ratione materiæ, aut formæ, quæ sunt partes suppositi naturalis: per metonymiam autem, ratione totius essentiæ, quæ est in supposito, veluti contentum in continente siue habitum in habente, de qua re ca. 8. Itaque vt vno verbo concludam, substantia hoc loco pro quauis essentia sumitur, neque tantum pro essentia substantiæ, quæ simpliciter est essentia, sed etiam pro essentia accidentis. Ait autem hanc vsurpationem esse translatitiam: quia cùm forma substantialis dicta esset natura, inde per translationem factum est, vt omnis substantia quæ modum formæ habet, natura etiam appellata sit.

Sexta natura significatio translatitia.

o *Ergo ex iis.* Reuocat cæteras naturæ vsurpationes ad præcipuam illam, qua naturæ nomen pro substantiali forma sumebatur. Aitque eam esse primam ac propriam, hoc est, præcipuam: siquidem materia entium naturalium, ex eo dicitur natura,

Reuocatio vsurpationum ad vnam primariam.

ẽura, quia est capax eiusmodi formæ, eorum autem generationes siue viuentia illa sint, siue non viuentia, quia ab hoc formarum genetum primum oriuntur, Nō reuocauit autem exptessè secūdum naturæ significatum, quia prima pars quæ in generatione viuentium nascitur, ad materiam teducitur, quemadmodum & cæteræ partes integrantes. Addit denique formas aliquando inexistere potentia proxima, vt formam viuentis in semine, aliquando in actu, vt eandē in viuente genito.

A t obiiciat meritò aliquis in hunc modum. Naturæ nomine primo significata est generatio viuentium, vt dictum est, non rectè igitur ait Aristoteles ipsum *nasci* dici naturam, quia proficiscitur à natura, id est, à forma substantiali, quasi substantialis forma prius dicta sit natura. *Obiectio.*

nisi speciem ac formam habeāt. Natura m igitur cōstat id, quod ex vtreque horū constat, veluti animalia, eorumq́ partes. Natura autē & materia prima est, & ea dupliciter, aut quæ ad ipsum est prima, aut omnino prima. Verbi gratia, æneorū operū, ad ipsa quidem æs primum est: omnino autem fortassis aqua, si aqua sint ea omnia, quæ liquescere possunt. Forma etiam, & substantia. Est autē hæc generationis finis. Trāslatione n autē, iā & omnis omnino substātia propter hāc, natura dicitur, quia & ipsa natura substantia sit quadā. *Tex.14.*

Ergo o ex iis, quæ dicta sunt prima, & quæ propriè natura dicitur, substantia est eorū quæ in seipsis, quatenus ipsa sunt, motus principiū habent. Materia enim ex eo natura dicitur, quod huius sit capax: generationes itē, ipsumq́ nasci, quod sint motus, ab ea profecti. Atque hæc ipsa est principiū motus eorum quæ natura consistunt, modo aliquo inexistēs aut potētia, aut actu.

Præterea Aristoteles planè docet 2. Physicorum c. primo, generationem non dici naturam ratione eius naturæ à qua proficiscitur (quo pacto medēdi opus dicitur medicina ab arte medicinæ vnde oritur) sed ratione eius ad quam progreditur, velnti sanatio à sanitate ad quam tendit: si igitur eo loco erratum non est, perperam dicitur hoc loco generationem viuentium appellari naturā à natura, à qua proficiscitur. *Secunda.*

Dicendum tamē ad priorem obiectionē si impositio nominis apud Græcos spectetur, primam naturæ significationem esse eam, qua significatur generatio viuentium. Ea enim vt primo cognita fuit, ita primo nominata. Si verò ratio dignitatis habeatur, nomine naturæ primo significari formam substātialem. Prima enim significatio hoc pacto sumpta idem valet quod præcipua, pro quo verbo Aristoteles adiecit, & quæ propriè dicitur.) Quare nullam esse in dictis repugnantiam. *Solutio primæ.*

Ad posteriorem dicendum, generationem cum sit quasi via quædam inter naturam generantis à qua oritur, & naturam rei generandæ ad quam progreditur, ab vtraque dici posse naturam tanquam à potiori significato: proinde non mirum esse si hoc loco credatur dici natura ab ea à qua oritur, secundo autem Physicorum ab ea ad quam proficiscitur. Illo enim loco spectatur generatio, vt passio seu susceptio naturæ, quæ susceptio, ab eo quod suscipitur denominari debet, hoc autem loco spectatur vt actio, seu communicatio quæ ab eo, quod sese alteri cōmunicat, denominationem accipit. Quæ solutio iis, quæ à D. Thom. & aliis traduntur consentanea est. *Secunda.*

QVODNAM SIT PRIMVM, AC PRÆcipuum naturæ significatum.

QVÆSTIO I.

Argumenta pro vtraque parte. SECTIO I.

ARistoteles quidem ad finem huius capitis affirmat, naturā dici primo de forma substantiali, deinde de materia & generatione, præsertim viuentium: postremò, quoniam dixerat essentiam cuiusque *Propositio doctrinæ Aristotelis.*

rei metaphoricè dici naturam, videtur extremum locum essentiæ tribuere. At missa generatione, quod ab ea res non dicatur naturales, saltem vniuersè ac primo, contra videtur res habere.

Materiam videri primam ordine naturæ. Essentiā ordine perfectionis.

Primo, quia si sequamur generationis ordinem, secundum quē imperfectiora priora sunt, primus locus dandus erit materiæ, secundus formæ, tertius essentię, quæ ex materia & forma resultat: si verò perfectionis, iuxta quem perfectiora sunt priora, primum dicitur natura de essentia rei, secundo de forma, tertio de materia.

Compositio si spectetur, quid primum. quid sit operatio.

Secundo, quia natura vt natura est, aut dicit ordinem ad compositionem rei cuius est natura, aut ad eius operationem: (neque videtur dici omninò absolutè) si ad compositionem, primò dicetur de materia quæ est primo in componendo: secundo de forma quæ materiæ in componendo additur: tertio de tota essentia quę non propriè componit suppositum cuius est natura, cùm non sit eius pars nec integralis vt dicitur, nec essentialis, si ad operationē, necesse est vt primò dicatur de essētia, à qua primo proficiscitur operatio: secūdo de forma, à qua prouenit operationis determinatio: postremò de materia, quæ ex se indeterminata est ad omnem materialem operationem.

Quid sit principium mutationis naturalis & operationis.

Tertio, quia si id primo dicendum est vendicare sibi naturæ nomē, cuius ratione omnes mutationes rerum naturalium dicuntur naturales, certè materia est primo natura, siquidem & ipsa corruptio naturalis respectu materiæ, non formæ, nec totius essentiæ: si verò id cuius respectu propriæ operationes dicuntur naturales: non dubium est quin natura primo dicatur de essentia, secundo de forma, tertio de materia. Omnes enim res quæ habent operationem, essentiam habēt: non item omnes aut formam, aut materiam, vt patet in substantiis separatis in iis autem quæ materiam & formam habent propriç operationes magis dicuntur naturales respectu formæ, quàm materiæ. Ita non videtur Aristoteles in ratione naturæ rectè tribuisse primatum formæ substantiali.

Quā variè natura nomen vsurpetur, & quo pacto in hac quæstione sumendū.

SECTIO II.

Hoc capite.

NAturę nomen (vt paucis ea quæ ab Aristotele dicta sunt complectamur) primo dicitur apud Gręcos de generatione præsertim viuentium: secundo de ea parte, quæ primo in viuentium generatione oritur: tertio de materia prima, & forma substantiali secundum veram de materia & forma sententiam, sub nomine tamen principij motus, quarto de materia prima: seu recentiorum, seu veterum spectata opinione, siue illa sit quæ simpliciter prima ponitur, siue quæ prima, incipiendo ab effectu, quam proximam dicimus: quinto de forma substantiali, seu vera, seu iuxta huius, aut illius sententiam, sexto de essentia cuiusque rei, ad quos modos reuocari possunt cæteri omnes quotquot inueniuntur.

Breuis repetitio acceptionum naturæ.

Nam cōplexio particularis, indoles, ingenium huius aut illius particularisve propensio naturalis, quę sæpè naturæ nomine appellantur, ad materiam reuocari solent, quod iuxta varia materiæ dispositionem in diuersis indiuiduis varia sunt, communis autem, & complexio, &

Quæ reuocentur. Complexio & propensio.

na

naturalis propensio ad formam, quod formam sequantur. Possunt & hæc quemadmodum generalius, ita & aptius reuocari ad naturam pro essentia rei, siue particularis ea sit, siue vniuersalis, siue substantia, siue accidens, siue materiæ particeps, siue expers. Omnis enim dispositio, & propensio quæ essentiæ rei siue communis, siue particularis propria & peculiaris est (hanc enim naturalem appellamus) natura illius sæpè dicitur.

Hinc aliquid dicimus contra, vel suprà, vel præter naturam, quod vel aduersetur naturali propensioni, vt motus terræ deorsum, & ignis sursum: vel ad altius aliquid rem euehat quàm naturalis propensio inclinet: veluti miraculosa, libera, & artificiosa opera, quatenus ab extraordinaria Dei virtute, aut à libero arbitrio, aut ab arte procedunt: denique vel nec si naturale rei, neque eius propensioni aduersetur, aut eam ad altius aliquid euehet, qualis est motus, quo sphæra ignis in cœlo in orbem mouetur.

a Libr. 1. de Cælo. cap. 4. textu. 32: & 2. de Cælo. textu 50. & 59. Et 3. de Anima c. 2. text. 45. & 90. b C. 3. tex. 16. c Cap. 2. d Cap. 7. text. 38.

Medium totius machina. *Mundus sensibilis.* *Mũdus sublunaris.*

Iam cum vel tota rerum vniuersitas natura dicitur, vt apud Platonem in Menone, vbi ait, totam naturam cognatam esse, & sibi consonam: vel tota vniuersitas infrà Deum, quo pacto quidam immeritò existimant naturam accipi ab Aristotele cùm ait a Deum & naturam nihil frustra facere (multi enim frustrà, ac temerè agunt homines) vel solus mundus sensibilis, vt apud eundem in secundo libro b huius operis, cùm ait vniuersam naturam fortassè materiam habere: & in libro c de Diuinatione, cùm scribit naturam non esse diuinam, sed dæmoniam, vel solus mundus sublunaris, vt fortassè 12. d libr. huius operis, cùm scribit, à primo principio cœlum ipsum naturámque pendere, nisi natura eo loco potiùs sumatur pro tota rerum vniuersitate infrà Deum, non dubiũ est quin naturæ nomen accipiatur pro essentia: per Metonymiam tamen, aut Synecdochen, tametsi nunc fusius, nunc pressius pro ratione instituti, & materiæ de qua agitur.

8. Phys. ca. 6. tex. 58. & c. 7. tex. 56. & 2. de Cælo ca. 5. tex. 34. & 1. de partib. animal. ca. 5. Vide etiam lib. 2. ca. 14. Exod. 3.

Nõ pro Deo solo natura capiatur apud Aristotelem.

Sunt qui putent aliquando naturam accipi hoc pacto pro solo Deo apud Aristotelem, vt cùm 8. Physicorum & alibi sæpè ait, Naturam facere ex iis, quæ fieri possunt semper quod melius est. Et 10. de partib. animal. Vbi Gaza interprete vocat naturam parentem, & auctorem omnium, & cuius ingenio miráque solertia res constitutæ sint. Videtur enim Deus iis in locis appellari natura, quasi essentia quędam summa, & quæ simpliciter, & absolutè essentiæ nomine digna sit, quemadmodum & in sacris litteris dicitur is, *qui est*, eo præsertim, quod in Deo solo, essentia, & habens essentiam formaliter idem sint, vt iam non figuratè, sed propriè, natura, essentiáve appellari possit.

Non accip... natura

Non placet tamen hæc sententia. Nam etsi Deus potest (ac maximè omnium) dici natura, id est, essentia, non sumitur tamen naturæ nomẽ hoc pacto iis in locis, aliísque similibus: sed pro caussis naturaliter agentibus, idest, secundum naturalem propensionem, accepto singulari numero pro plurali: tametsi Aristoteles inter eas præcipuè intelligit Deum: quo errore * maximo putauit agere ex necessitate naturæ. Hinc enim est, quod cum caussæ naturaliter agentes infrà Deum agant veluti eius instrumenta, nihil mirum sit, si eis omnibus

12. huius operis c. 6. textu 30. & 9. Met. text. 17. & aliis in locis.

Error Aristo. censentis Deũ ex necessitate naturæ agere.

tribuat Aristoteles, quod ex iis, quæ fieri possunt, semper meliora faciant. quod sint auctores, siue opifices viuentium omnium, quæ apud nos sunt(siquidem de iis tantum sermo est in loco posterius citato)& alia si quæ sunt huiusmodi. Nā illa. Quod natura sit parens, quod eius ingenio, miráque solertia, &c. adiecta sunt ab interprete: tametsi eorum quædā tribui possent caussis naturaliter agentibus, quatenus primo agenti deseruiunt. Sumit igitur Aristoteles iis in locis naturam pro tota aggregatione caussarum naturaliter agētium: quo etiam modo potius dicendum est accipi naturam in pronunciato illo, Deum & naturam nihil frustra facere, quàm pro rebus omnibus infra Deum. Multa enim homines frustra faciunt, cum liberè agunt, multa temerè & incōsultò, multa pro melioribus peiora. Denique vix ac ne vix quidem fortasse reperiatur auctor, qui naturæ nomen pro solo Deo accipiat, nisi sit ex iis, qui Deum animam mundi esse crediderunt. Fuerunt enim non modo a inter eos, qui Philosophorū nomine appellati sunt, sed inter b hæreticos etiam, qui id existimarint: quo pacto non iam reductitiè, sed propriè, & physicè etiam conueniret in Deum *natura* vocabulum, contra quos quæstione sequente nonnihil dicetur.

Met. tex. 17. & alijs in locis.

Naturam sumi ab Arist. pro aggregatione caussarum.

Deum & naturam nihil frustra agere, quomodo accipiendum.

Qui Deum mundi animam posuerint.

a Varro apud Aug. libr. 7. de Ciuit. Dei c. 6. & alij.

b Almariani, vt refert D. Tho. 1. p. quæ. 3. ar. 8.

Ita patet quam multis modis sumatur *natura* nomen, vt mittantur remotiores illæ significationes, quibus & definitio, & simplex conceptus rei *naturæ* nomine appellantur, quòd rei naturā hoc vel illo modo repræsentent: Itémque negationum, & aliorum non entium quidditates, quia ita se habeant ad non entia vt veræ naturæ, ac quidditates ad entia. Verū quia ex his omnibus materia, forma, & essentia præcipuè dicuntur *naturæ* nomine: de his tantùm deinceps in hac quæstiene agendum est.

Remotiores naturæ acceptiones.

Natura apud Physicum primo dici de forma, apud Metaphysicum de essentia.

SECTIO III.

ERGO vt concludamus, illud in primis animaduertendum est, ea quatuor, quæ hactenus hoc libro explicata sunt, hoc differre inter sese, quod principia & caussæ possunt esse extra ea quorū sunt principia caussæve, vt patet ex iis, quæ ad primum & secundum caput dicta sunt: at elementa, & naturæ semper sunt in iis quorum sunt elementa naturæve: quod ipsum & per se perspicuum est, & D. Thomas hoc loco de natura docet.

Discrimen notandum, quo principia & caussæ à natura & elemento differunt.

Deinde, hoc interesse inter naturam propriè dictam & elementum, quod elementum quatenus elementum est, non dicit ordinem ad vllam operationem rei cuius est elementum, sed ad solam eius compositionem, vt cernimus, vel in partibus numeri: at natura propriè dicta, quatenus natura est vltra ordinem ad compositionem (quando, scilicet, non solùm est natura, sed etiam elementum) dicit ordinem ad operationem. Quod ex eo perspicuū est, quia hoc pacto distinguitur ab essentia & quidditate. Essentia enim solùm dicit ordinem ad esse rei, cuius est essentia, quidditas autem ad definitionem, qua explicatur.

Differentia naturæ ab elemento.

Lect. 5.

tur. Vnde intelliges id quod dici solet, proprium esse essentiæ rerum, vt essentia, aut quidditas est, quod non sit impossibilis, aut fictitia: at naturæ, vt natura est, quod non sit otiosa.

Postremo, ea de causa dictum esse ab Aristotele, naturam sexto modo sumptam esse metaphoricè naturam, quia non solùm complectitur essentiam & quidditatem, vt propriè natura est, siue vt habet ordinem ad operationem: sed etiam vt essentia, aut quidditas est: essentia enim & quidditas, quia vt talia sunt non habent ordinem ad operationem; non dicuntur naturæ nisi per translationem. *Cur natura pro essentia dicatur metaphoricè.*

His positis respondendum est ad quæstionem, principale naturæ significatum, si generaliter loquendum est, esse essentiam siue quidditatem, non vt metaphoricè tamen, sed vt propriè natura est: si verò vt natura distinguit res naturales à non naturalibus, hoc est, ab artificialibus mathematicis & metaphysicæ propriis, esse formam. *Respondetur quæst. Conclusio.*

Prior pars assertionis huius ex eo primum probatur, quia essentia vt propriè natura est, latius funditur quàm materia & forma: reperitur enim non solùm in rebus materialibus, sed etiã, atque adeo præcipuè in immaterialibus quæ magis actuosæ sunt; in quibus tamẽ materia & forma locum non habent. Deinde ex eo, quia in rebus etiam habentibus & materiam & formã, essentia totius, & verius dicitur natura illius, quàm vel sola materia, vel sola forma vt perspicuum est, & magis habet ordinem ad esse à quo essentia dicitur, & propinquius se habet ad suppositum, cui primo tribuitur operatio. Quod si quis obiiciat, materiam & formam magis habere rationem principiorum quàm essentiam totius, cum essentiæ quoque ipsius principia sint, ergo magis habere rationem naturarum: neganda est consequentia, quia vt iam dictum est, principium intrinsecum, cuiusmodi est & materia & forma, habet ordinem ad compositionem, essentia verò ad operationem, in quo tamen ordine ratio naturæ consistit. *Obiectio.* *Solutio.*

Si quis item obiiciat, essentiam totius compositi naturalis non distingui à materia & forma simul sumptis, ergo non dici magis naturam, quàm formam per se vel materiam: & antecedens, & consequentiam negare oportebit. Nam siue essentia totius compositi sola ratione distinguatur à materia & forma simul sumptis, (quod magis crediderim) & re, & ratione: semper tamen ea ratione qua distinguitur, magis sibi vendicat natura appellationem, quàm vel materia vel forma, quod ex natura rei magis habeat ordinem ad operationem. Nam si sola ratione distinguitur: non tamen distinguitur sola ratione excogitata, sed in rebus inuenta, cùm sit natura quædam per se vna. *Rursus obiicitur.* *Respondetur.* *Totum Physicum vt distinguatur à partibus.*

Posterior pars ex eo patet, quia res naturales distinguuntur ab aliis rebus per materiam & formam: formam autem comparatione materiæ magis habet rationem naturæ quàm materia: tum quia essentia totius magis consistit in forma quàm in materia, adeo vt quidam *existimauerint formam esse totam rei essentiam: tum quia forma magis habet rationem principij operationis quam materia, cùm sit actus, non pura potentia. *Formam dici à quibusdam totam rei essentiam.*

** Dicitur fuisse opinio Alex. Aph. 2. Meta. text. 12. com. 48. Themi. 3. de animal. tex. 9. & Auer. 7. Metaph. comm. 21.*

Solutio argumentorum. SECTIO IV.

Argumenta posita sect. 1. diluuntur. *Aristotelis expositio.*

HÆc si tenes, facilè dissolues argumenta initio proposita. Nam cùm Aristoteles ait, naturam dici primo & præcipuè de forma substantiali, accipit naturam, vt per eam distinguuntur res naturales ab artificialibus mathematicis & metaphysicæ propriis, exclusa natura pro essentia: tũ quia essentia etiã vt propriè natura est, reperitur extra res naturales, tum etiam, quia quatenus essentia, aut quidditas est, metaphoricè dicitur natura.

AD primum autem, in oppositum dicendum est: etsi ratio naturæ non consistit in eo, quòd aliquid sit perfectius, aut imperfectius: tamen, quia operatio magis debetur perfectioribus, potius in hac controuersia sequi oportere ordinem perfectionis, quàm generationis, ac proinde, simpliciter & absolutè, essentiam totius etiam in rebus naturalibus, primo dicendum esse naturam.

AD secundum, quia iam ex dictis patet, elemẽtum dicere ordinem ad compositionem naturam verò ad operationem: nihil aliud ex dictis colligi, quàm quod elementum primo dicatur de materia, secundo de forma, tertio de essentia totius compositi: non solùm comparatione alterius compositi, si & ipsum in compositionẽ alterius veniat, sed etiam suo modo comparatione suppositi. Naturam verò è contrario primũ dici de tota essentia, deinde de forma, postremo de materia.

AD tertiam dicendum, neque omnes mutationes rerum naturalium dici solere, à quibusdam naturales etiam respectu materiæ, vt patet in violentis localibus, de qua re proxima quæstione agendum, nec si dicantur, futurum vt ex eo colligi posset, materiam primo dicendam esse naturam. Nam etsi colligeretur esse naturam respectu plurium operationum, idque in solis rebus naturalibus, non tamen præcipuè naturam respectu earum operationum, quæ cõparatione etiam formæ, aut totius essentiæ naturales sunt. Potius ergo illud principium intrinsecum dicendum est natura, cuius respectu propriç operationes dicuntur naturales: quo pacto non dubium est quin natura primo dicatur de essentiis rerum operantium, secundo de formis earum, si constent materia & forma, tertio de materia.

VTRVM NATVRA RECTE AB Aristotele in Physicis definita sit.

QVÆSTIO II.

Non videri rectè definitam.

SECTIO I.

MISSA tamen natura, vt essentiam significat, disquirendum est, an ne Aristoteles in 2. Physicorum libr. rectè eam definierit, quatenus res naturales à non naturalibus distinguit, cùm dixit: Naturam esse quoddam principium & caussam, vt id moueatur atque quiescat, in quo primo *Cap. 1. tex. 3.*

per

per se, & non per accidens inest: quæ eadem definitio hoc loco in tertia naturæ vsurpatione breuius repetita est. Non esse enim rectè definitam his argumentis ostendi videtur.

PRIMVM, quia si per naturam hac definitione explicatã distinguerentur res naturales à non naturalibus, solæ ac omnes res naturales mouerentur, ac quiescerent: at dantur quædam non naturales quę moueantur, & quiescant, nempe & artificiosæ, quæ sunt naturalibus inferiores, & immateriales finitæ, quæ sunt superiores naturalibus (mouentur enim & hæ locali motu, & eo cessante quiescunt) dantur etiam quædam naturales, quæ nunquam moueantur, vt totius terræ globus, & cælum Empyreum, itémque aliæ quæ nunquam quiescant, vt primum mobile & inferiores cœli. *Primum.*

DEINDE, quia si rectè in ea explicaretur natura, omnibus ac solis principiis substantialibus rerum naturalium conueniret definitio: his enim primo distinguuntur res naturales à non naturalibus, at nec omnibus, nec solis videtur conuenire. Non omnibus quidem, quia non formis corporum simplicium, cælorum videlicet & elementorum: essent enim principia efficientia motus, siquidem ad eum patiẽdum accipiendúmque, satis est materia, at dicere non possumus, esse effectiua, quandoquidem motus cuiusque cęli efficitur ab assistente intelligentia, quæ superuacanea foret, si cęlum à forma sua effectiuè moueretur, motus autem elementorum prouenit a effectiuè à generantibus, quemadmodum & cęterorum grauium, & leuium quatenus à b prædominante elemento mouentur. Nec verò solis, quia grauitas & leuitas sunt principia motiua grauium & leuiũ, in quibus ipsa sunt, nec per accidẽs, sed per se: immo etiam primo quatenus grauia & leuia sunt, pleræque etiam artes sunt principia motiua eorum artificũ, in quibus primo, & per se insunt, vt ars canendi, saltandi, & ceteræ omnes quæ natura sua in solo eo artificè, in quo sunt motum efficiũt. *Secundum.*

a 8. Physic. cap. 4. tex. 32. & 33.
b 1. lib. 1. de Cælo cap. 2. tex. 7.

TERTIO, quia si natura rectè in ea definiretur, non dubium foret quin materia cęli esset natura respectu motus voluntarij, quo cęlum à coniunctã intelligentia mouetur: & materia item ignis, ac terræ respectu motus violenti, quo hæc proiicitur sursum, & ille deorsum: sunt enim principia passiua per se, & prima dictorum motuũ: at motus voluntarij & violenti nõ sunt à natura, iam enim essent naturales, non voluntarij, aut violenti. *Tertium.*

POSTREMO, quia institutum Aristotelis fuit complecti in eą definitione solam materiam, ac formam substantialem, vt patet ex eodẽ loco: siquidem ea explicata, mox distinguit naturam in materiam & formam, additq; id, quod ex vtraque constat non esse naturam: at definitio non minus cõuenit essentię ex vtraque constitutę: est enim principium, & caussa, vt suppositum moueatur, atque quiescat, in quo ipsa non per accidens, sed per se primo inest. Ita non videtur rectè explicata natura in definitionę tradita. *Quartum.*

Text. 4. Text. 5.

Quid re vera definiatur in tradita definitione, & qua ratione sumatur.

SECTIO II.

1. Sententia Simplicij.

Simpl. in 2. Physi. com. 12

SVNT qui putent definiri hoc loco non solum materiam, & formam, sed etiam ipsam generationem, quæ via est ad naturam in quibus est Simplicius ad 2. Physic. Sed eorum sententia nullo negotio refutatur: tum quia generatio nõ est principium motus seu mutationis, sed mutatio ipsa, tum etiam, quia non est substantia, sed via ad substantiam, cùm tamen ipse Aristoteles explicata definitione à se tradita, mox subiiciat, & naturam à se definitam, & ea quæ naturam habent, substantias esse. *Cap. 1. tex. 4.*

Secunda veterum Philosophorum.

a Anaxago. Empedoc. & Antipho apud Aristot. 2. Phy. cap. 1. tex. 7.

PRISCI a naturales diceretur traditam definitionem conuenire soli materiæ primæ ab eis positæ, substantiæ nimirum simplici & actuali accidentibus subiectæ, quod ea sola illis videbatur primum, ac substãtiale mutationis principium. Sed eorum opinionem, seu potius errorem iam libro 1. b refutauimus.

b cap. 7. q. 1.

Tertia recentiorum quorundam.

c in his est Simon Portius & alij.

RECENTIORES c quidam existimarunt soli materiæ secundę conuenire definitionem. Non formæ quidem, quia forma nõ est principium vt res moueantur, sed vt moueant: vt enim moueantur, satis esse materiam: nec verò materiæ primæ, quia indifferens est ad omnẽ mutationem, ad nullámque determinatè inclinat.

PER facilè tamen hæc sententia refutatur. Primùm, quia forma non solum est principium, & caussa, vt res moueat, sed etiam vt moueatur, vel vt ignis sursum, & terra deorsum. Deinde, quia inclinatio materiæ secundæ ad mutationem, primo proficiscitur à substantiali forma, vt in eisdem exemplis apparet. Postremo, quia indifferẽtia materiæ primæ ad hanc, & illam mutationem, non tollit naturalem eius inclinationem, sed potius ampliat, & quodammodo extendit: quemadmodum amplitudo virtutis, quæ in superioribus agentibus reperitur non tollit eorum agendi virtutem, sed extendit.

Quarta sententia.

a Lege Platonem in Timaeo, Plotinũ Enne. 4. lib. 3. de dubijs animae c. 1. & seq. D. Aug. lib. 7. de Ciuitate Dei ca. 6. & D. Tho. 1. p. q. 3. art. 8.

b 2. Phy. c. 1. text. 1. & 2.

ALII sibi persuaserunt solam formam definiri: nonnulli quidem formam vnam numero per omnia corpora permeantem, eáque omnia informantem, a quam quidem animam mundi existimarunt: alij verò formas particulares. Vtrique autem ea ratione ducti videntur, quod materia non sit principium actiuum mutationis, sed passiuum, quòd non putant satis esse ad rationem naturæ. Primum, quia in eo posita est ratio naturæ, quo naturalia distinguntur ab artificialibus (inde enim b colligit Aristoteles naturæ definitionem.) videntur autem distingui sola forma, quæ principium est actiuum: neque enim distinguuntur materia, quæ est principium passiuum, cum illa vtrisque sit cõmunis. Deinde, quia si materia esset natura, iam motus violentus esset naturalis, siquidem ad illum habet materia potentiam passiuam.

SED præterquam quod priores in maximo errore versantur, credentes formam vnam numero informare distincta, atque adeo disiuncta omnino corpora, vt cœlũ & terram, de qua re, quæstione sequẽti agendum est, vtrique in eo falluntur, quòd principium passiuum, à ratione

tione naturæ excludunt. Distinguuntur enim primum naturalia non solum à supernaturalibus, siue immaterialibus, sed etiam ab artificialibus, quemadmodum per formam componentem, sic etiam per materiam. Ac de immaterialibus non est dubium: de artificialibus autem ex eo idem probatur, quia materia naturalium est, pura potentia, materia verò artificialium non est pura potentia, sed ens actuale, nimirum res naturalis. Accedit quod Aristoteles apertè fatetur, naturam quam definiebat esse duplicem: formam alteram, alteram materiam. Neque obstat illud de motu violento: habet enim materia re vera potentiam passiuam naturalem motus violenti, qui respectu illius, naturalis dici potest, non solùm si naturale sumatur pro eo quod non est supra vires naturæ, sed etiam si sumatur pro eo, ad quod natura aliqua propensa est, tametsi localis violentus non soleat dici simpliciter naturalis, etiam respectu materiæ, ratione inferius explicanda.

Tex. 4.

Eadem est sententia Albe. Mag. 2. Phy. tract. 1. ca. 1. & Aliorum.

DENIQVE Plutarchus in primo de Placitis Philosophorum ca. 1. existimat definiri quidem ab Aristotele materiam, & formam: non quamlibet tamen, sed rerum generabilium, & corruptibilium, quæ & initium, & finem habent, & vt moueri possunt, sic & quiescere. Cui opinioni multa fauent. Primum quidem ipsa verba motus, & quietis coniunctim posita in definitione. Deinde quod Aristoteles ea sola principia comprehendere videtur in definitione naturæ, quæ ipse in primo libro Physic. explicauerat, tametsi non omnia, cùm priuatio non sit natura: at in primo lib. non explicauerat principia omnium rerum naturalium, sed earum tantùm, quæ gignuntur, & intereunt, vt ipse cap. 7. apertè docet, & ex definitione materiæ ad calcem libri posita perspicuè constat. Postremò quod idem 8. Met. ph. cap. 4. sic scribit: *Naturam solam eorum, quæ sunt, in iis, quæ corrumpuntur, substantiam quispiam esse ponat.*

Quinta sent. Plutarchi.

Primum & secundum.

Tex. 68.

Tertium.

Capite 9. tex. 82.

VERVM hæc opinio non omninò placet. Tum quia Aristoteles colligit naturæ definitionem ex discrimine rerum naturalium ab artificialibus, in quo discrimine res omnes naturales conueniunt: tum etiam quia in primo lib. de Cœlo cap. 2. vt constet aliquem motum naturalem conuenire Cœlo, probat omnia corpora naturalia esse per se loco mobilia, quia natura in eis insita sit. Nec refert, quod verba quæ motum & quietem significant coniunctim ponantur in definitione: est enim coniunctio illa disiunctioni admista, quasi dictum sit, vt id moueatur, vel etiam quiescat. Neq; item verum est, sola principia primo lib speciatim exposita comprehendi in definitione naturæ. Nam quia prius agendum erat de principiis substantiæ, quàm de principiis motus, & quietis, vt ordine auscultatorio, exquisitéque doctrinæ procederetur, neque tamen eatenus quisquam Philosophorum alia principia substantiæ tradiderat, quàm ex quibus generatio, & corruptio fieret, & tamen constabat in cœlo esse principium motus, quod est natura, consentaneum ratione fuit, vt latius ageretur de natura, quàm disputatum fuerat de constitutiuis principiis substantiæ, donec in lib. de Cœlo quæreretur, num cœlum ingenerabilis, & incorruptibilis substantia esset, seu (quod vulgo dicitur) num daretur quinta essentia

Non omnino placet. Primum.

Tex. 9.

Tex. 5.

Secundum.

Solutio rationum.

in corporibus simplicibus, nempe à quatuor elementorum essentiis diuersa. Atque hæc est caussa cur Aristoteles librum primum his verbis concluserit: *Rursus autem alio principio sumpto dicamus*, hoc est, explicatis principiis generabilium, & corruptibilium, ad explicationem principiorum mobilium vt mobilia sunt aggrediamur. Quanquã & illud est verum, si definitio ipsa principiorum primo libro tradita spectetur, non latius agi de natura in secundo libro, quàm de principiis in primo: comprehensa enim sunt principia omnia rerum naturalium in ea definitione, vt diximus ad cap. primum huius lib. Quod si spectetur particularis explicatio materiæ, & formæ facta lib. 1. latius patere naturam, 2. lib. definitam. Quod autem obiicitur ex lib. 8. huius operis, facilè dissoluitur ex distinctione illa Commentatoris. Naturã etsi vulgo magis vsurpatur in rebus quæ gignuntur, & intereunt, quo pacto Aristoteles in loco citato intelligendus est, verius tamẽ dici de corporibus sempiternis: quare neutrius generis naturã excludendam esse à definitione naturæ 2. lib. Physi. tradita.

Non latius agi de natura quã de principiis in primo.

Cap. 3 tex. 4. In 2. Metap. commen. vlt.

DEFINITVR ergo in ea definitione omnis materia, omnísque forma substantialis: nõ tamen quatenus materia, & forma ex sese mutuo pendent: habent enim eo pacto rationem principiorum, & caussarum: neque enim quatenus sunt principia, & caussæ constituentes cõpositum, cùm ea ratione sint elementa: nec demũ quatenus sunt principia, & caussæ cuiuscunque operationis eius rei in qua sunt (quo pacto forma humana est principium, & caussa intellectionis) habent enim hoc modo rationem naturæ communiter sumptæ: nõ autem distinguentis entia naturalia, à non naturalibus, sed quatenus sunt principia motus, & quietis eius rei in qua sunt, cùm hæ sint propriç, ac peculiares rerum naturalium operationes.

Vera definitionis explicatio, qua quæstione respondetur.

Qua ratione materia omnis & forma contineantur.

ADVERTE tamen non definiri naturam in proposita definitione, quatenus formaliter refertur ad motum, & quietem, (neque enim Aristoteli curæ est eo loco explicatio relationum) sed vel quatenus habet peculiarem caussalitatem in motum, & quietem eius in quo est (vt nimirum tria hæc, caussa, elementum, & natura significant formaliter caussalitates: caussa quidem vniuersè, elementum verò in ordine ad compositionem, & natura in ordine ad operationem eius in quo est) vel potius vt est res quædam absoluta, quæ habet dictam caussalitatem, & per eam à posteriori explicatur. Nam etsi naturæ nomen ab ea caussalitate dictum est, non videtur tamen impositum ad eam significandam, sed ad rem absolutam, vtpotè substantiam quandam, cui accidit ea caussalitas. Alioqui ens naturale, vt naturale est & à natura dicitur, non significaret formaliter substantiam, sed id quod substantiæ accidit. Quanquam in hoc libro in quo de distinctione communium agitur, non erit incommodum, si dicamus, quemadmodum caussa, & elementum explicantur ab Aristotele quatenus formaliter dicunt caussalitatem: ita & explicari naturam. Patet igitur quid explicetur definitione naturæ in Physicis tradita, & qua ratione natura eo loco spectetur.

Vt natura definiatur.

Explicatio

Explicatio verborum quæ loco generis ponuntur.

SECTIO III.

VT igitur definitionem exponamus, cùm audis naturam *esse principium, & caussam:* aut pro eodem accipe nomina principij, & caussæ, vt sæpè *a* fit (hac enim forsitan de caussa, & hoc capite, & aliis *b* plerísque locis in definitione naturæ nomen caussæ præmittitur) aut quia in Physicis diligentius natura explicatur, dicito nomini principij additum fuisse nomen caussæ, vt excludantur principia quæ non sunt caussæ, cuiusmodi est priuatio. Quare *c* non sunt audiendi, qui principium pro caussa efficiente sola, caussam verò pro materiali accipiunt, præsertim cùm Aristoteles eo ipso loco medicinam, quam per sequentes particulas excludit, & principium, & caussam appellet. Verùm quale principium natura sit, actiúumne, an passiuum, an vtrumque latiúsve patens, quàm vt actiuum, & passiuum complectitur, quæstio est.

a *Vt 4. Met. c. 2. tex. 3. & alibi.*

b *Vt 3. Phy. c. 1. text. 1.*

c *Auicenna 1. lib. suf. c. 5. Et Simpl. 2. Phys. com. 2. & ferè Græci interpretes.*

Sunt *d* qui putent esse tantùm actiuum: quod ex eo confirmant, quia *e* Aristoteles distinxit naturalia ab artificialibus penes sola principia actiua, quod artificialia non habeant per se, siue quatenus talia sunt, in seipsis effectiuum principium motus artificiosi, naturalia autem habeant effectiuum motus naturalis.

Quale principium natura sit.

Prima opinio ponentium actiuum tantum.

d *Omnes ij, qui putant solam formam definiri ea definitione.*

e *2. Phy. c. 1. tex. 2. & 3.*

Sed quoniam hi existimant definiri solam formã, iam eorum sententia ex dictis refutata relinquitur. Accedit quod isto modo, corruptio, & alterationes corruptiuæ non essent numerandæ in mutationibus naturalibus, cùm non proueniant effectiuè à formis rerum, quæ sic alterantur, aut corrumpuntur.

Refellitur.

AD illorum autem argumentum dicendum est, Aristotelem in eo discrimine tradendo sic intelligendum esse, *Nullum artificiale quatenus tale est, habere in seipso, ac per se principium artificiosi motus, siue actiuũ siue passiuum peculiare, ac proprium,* at naturalia omnia habere in seipsis, ac per se talia principia motus naturalis. Et quoniam exemplum accepit in iis qui sanantur, quorum alij sanantur à natura effectiuè, id est, ab anima, quæ per partem sanam, malè affectam curat: alij verò ab arte, quæ & ipsa effectiua est, ideo videri naturam dictam ab eo fuisse principium effectiuum, cùm æquè accipere potuisset exemplum in passiuis principiis, veluti in rudi lapide, & in lapidea statua; quorum ille principium passiuum habet internum, ac per se motus deorsum, hæc autem non nisi per accidens, seu quatenus lapidea.

Aristoteles exponitur.

Quæstione vnica.

ALII, quorum caput est Scotus in 2. sententiarum distinctione 8. credunt naturam, vt natura est esse duntaxat principium passiuum: non quod putent definiri ab Aristotele solam materiam (existimant enim explicari, & materiam, & formam) sed quod sibi persuadeant nec materiam, nec formam habere rationem naturæ vt principia actiua sunt, sed vt passiua. Quanquam verò de materia res est perspicua, cùm actiua non sit; de vtraque tamen simul suam assertionem probat Scotus

Scoti opinio credentis esse passiuũ duntaxat.

Probatur. Primo. Scotus duobus argumentis. Vnum est, quia *natura est id, ratione cuius vnumquodque dicitur moueri naturaliter, à quocunque agēte moueatur,* nihil autem dicitur moueri (ac proinde nec naturaliter moueri) ratione *Secundo.* principij actiui, sed passiui. Alterum, quia natura est principium internum eius quod mouetur: at principium motus non est internum rei quæ mouetur quatenus actiuum est, sed quatenus passiuum accidit enim (exempli caussa) homini qui mouetur ad sanitatem, vt sanetur ab arte existente in ipso, vt ait a Aristoteles: atque idem videtur sensisse Simplicius ad b secundum Physicorum. *a 2. Physic. t. text. 3. b Comm. 12. text. 16. & 17.*

Improbatur Scoti opinio. Primo. SED nec sententia hæc probanda est. Primum, quia si Aristoteles in definitione naturæ, nomine caussæ, & principij, solum principium passiuum intellexisset: per ea sanè verba reiecisset medicinam, neque adeo solicitus fuisset de addenda particula, per se, vt illam excluderet. *Secundo.* Deinde, quia non minus naturale est viuentibus mouere se, quàm moueri à se, cum idem sint, immo illud quodammodo ptius esse videatur.

Soluitur primum Scoti. Ex his patet, priorem argumentationem Scoti nihil efficere. Nam si naturale est iis, quæ mouentur moueri ratione principij passiui, na- *Secundum.* turale quoque erit iis quæ mouentur à se sic moueri, ratione principij, & passiui, & actiui. Posterior quoque facilè refellitur ex ratione viuentium, siquidem viuentia non per accidens, sed per se habent internum principium actiuum suorum motuum, non quorumcumque tamen, sed vitalium. Secus euenit in iis, quæ arte mouentur, vt in eo qui artificiosè sanatur, cùm accidat illis habere in se artem, qua sic moueantur.

Vera sententia dicentiū, naturam, & esse actiuum principium, & passiuum, &c. DICENDVM igitur, naturam vt natura est, posse esse, & principium passiuum, & actiuum, immo etiam formale & finale: proinde nomina principij & caussæ in tota sua latitudine sumenda esse. Motus enim quo quæque res naturalis naturaliter mouetur, est illi naturalis: non solum, quia in ea datur passiuum principium illius, sed etiam quia datur in omnibus quidem, saltem formale, & finale: in viuentibus autem (si motus sit vitalis) etiam efficiens, vt dictum est. Et quidem quod anima sit caussa motus vitalis in triplici genere caussæ, formalis scilicet, finalis, & efficientis: ipse etiam Aristoteles planè asserit secundo libro de anima capite quarto. Quod autem in omnibus rebus naturalibus forma possit concurrere ad motum in genere caussæ formalis, & finalis: ex eo patet, quia cum res naturalis mouetur iuxta conditionem suæ formæ, vt si lapis feratur deorsum, non dubium est quin forma tunc concurrat in genere caussæ formalis: & quia is motus est gratia ipsius formæ, perspicuum quoque est concurrere illam in genere etiam caussæ finalis. Adde quod nomina principij, & caussæ, non magis significant principium actiuum, & passiuum, quàm formale, & finale. Sunt igitur accipiēda in sua latitudine, donec per sequentes particulas contrahantur. *Vide D. Thomam in 2. Phys. lect. 1. & 3. p. q. 2. art. 1.* *Animā esse caussam motus vitalis in triplici genere.* *Text. 36. & 37.*

Epilogus sectionis. EST igitur natura principium, & caussa, siue passiuum, siue actiuū, siue formale, siue finale. Quo fit vt per hanc definitionis particulam reiiciantur ea sola, quæ nullo ex his modis sunt principia, & caussæ.

Explicatio

Explicatio sequentium particularum.

SECTIO IV.

EQVITVR *vt id moueatur atque quiescat*, quibus verbis significatur mutatio propriè dicta, & opposita quies, quæ non conueniunt nisi rebus naturalibus, siue materialibus, vt per hanc particulam excludantur naturæ omnes immaterialium. Sumitur enim hoc loco motus eo pacto quo explicatur ad initium tertij Physicorum, cùm definitur *actus entis in potentia, vt in potentia est*, quod Aristoteles ipse, ad initium eius libri docet. Ait enim, quia natura definita erat principium motus, necessariò explicandum fuisse quid esset motus: alioqui fore vt ignoraretur naturæ ratio: tum definit *motum esse actum entis in potentia, &c.* Iam verò cùm in motus definitione comprehendatur generatio, vt idem mox subiicit, perspicuum relinquitur, in proposita quoque naturæ definitione, nomine motus comprehendi generationem, non modo accidentalem, sed etiam substantialem. Illud tamen aduerte, non comprehendi generationem illam, quæ dicitur momentanea: quandoquidem illa non tam est generatio, quàm terminus, & complementum generationis, immò est quies ad quam tendit generatio naturaliter. Intelligenda igitur est nomine quietis, non motus.

Cap. 1. tex. 6.

Motus definitio ex tertio physicorum.

In ea non cõprehendi momentaneam generationẽ.

Sed quærat aliquis quo pacto forma substantialis *sit principium generationis eius rei in qua est*, cum præsente forma, iam non generetur res, sed genita sit: *quod enim generatur nondum est*, vt sæpè ait Aristoteles, ac proinde neque eius forma.

Quo pacto forma sit principium generationis.

Ad hanc dubitationem respondebis: dictum illud, *quod generatur non est*, sic intelligendum esse, vt nõdum illud sit totum, sed partim sit, partim non sit, hoc est partim habeat formam, partim non habeat.

6. lib. Phy. ca. 6. text. 59. & 8. lib. phys. ca. 8. text. 69. & alijs in locis.

Quo pacto id quod generatur, non sit.

Et in generationibus quidem accidentalibus, vt calidi, aut frigidi, res perspicua est: cum enim aliquid fit calidum, partem aliquam habet caloris introducendi, partem non habet, & sic in cæteris. At in substantiali distingues: nam si generatio sumatur pro generatione alicuius totius habentis formam diuisibilem, vt ignis, aut lapidis: perspicuum est, cum illud generatur, partem formæ esse introductam, & partem introducendam, nisi id quod generatur sit minimum naturale, in quo tota forma simul esse incipit. At si forma sit indiuisibilis, aut diuisibilis quidem, sed quæ introducatur in minimam materiam, cum totum (veluti homo, aut minimus ignis) generatur: ea ratione censeri iam aliquid formæ esse in materia, quia iam aliquid est dispositionum, quas illa consequitur. Potest & illud dici, *formam substantialem esse principium generationis eius rei in qua est*: non quia iam sit cum illa generatur, sed quia est, cùm generatio absoluitur. Quapropter minùs aptè reddita est Latinè definitio naturæ ab Argyropilo, cùm ait: *Naturam esse principium & caussam, vt id moueatur atque quiescat, in quo est, &c.* innuit enim hoc loquendi modo, naturam esse principium, & caussam mutationis præsentis, aut futuræ, non præte

Definitio naturæ quomodo aptius reddi Latinè posset.

præteritæ,cum potius vertendum fuerit(*motus , & quietis eius , in quo est,&c.*) vt patet ex Græco contextu:quibus verbis significatur naturam esse principium , & caussam mutationis , & quietis eius rei in qua est:siue mutatio aut quies præsens sit,siue futura , siue etiam præterierit.

Quietis nomine quid intelligendum. Aduerte tamen , nomine quietis non esse intelligendam quietem in termino,à quo,sed in termino ad quem.Natura enim non inclinat ad priorem quietem,sed ad posteriorem,veluti natura lapidis,non ad quiescendum in aëre,sed in terra. *Ita Simpl. in 2. Phys. com. 12.text. 16. & 17.*

Generatio momentanea cur dicta sit ab Auctore quies. Neque item esse intelligendam quietem ipsam, quæ est priuatio motus præcedentis,sed eius fundamentum,quod quidem est possessio formæ , aut quasi formæ : quod addiderim propter locum : hæc enim quies,non illa propriè expetitur.Quo fit,vt mirari nemo debeat quod paulò ante diximus,generationem momẽtaneam, quæ terminus est generationis propriè dictæ,nomine quietis esse intelligendam.

Aduerte etiam cum dicitur *motus , & quietis* , non esse ex Aristotelis sententia copulatim omninò accipiendam particulam , *Et* , vt putant ij,qui credunt definiri solam naturam generabilium, & corruptibilium:id enim iam refutatũ est. Neque item sumendã esse omnino disiunctim,ita scilicet,vt ad rationem naturæ satis sit ex illius mẽte si sit principium quietis:satis enim constat ex initio tertij Physicorum,& primi de Cælo,aliísque plerisque locis,sensisse Aristotelẽ,omnem naturam esse propensam ad motum:Idcircò enim tradit,ignorato motu necesse esse naturam ignorare, & cælum habere motum naturalem,quia sit corpus naturale,naturáque constans. Quod idẽ hoc ipso loco in quo versamur,& aliis nõ paucis haud obscurè significat, eum in repetenda definitione naturæ omittit particulam , *& quietis.* Neque enim alia de caussa id facit,nisi quia putauit omnem naturam propensam esse ad motum, etsi quædam non solum ad motum , sed etiam ad quietem propensa sit. *Albertus Magnus 2. Phys.tract. 1. c.5. & alij.* *3. Phys.text. primo de cælo,text.5.& sequentibus.* *Omnis natura propensa ad motum quendam etiam ad quietem.*

Definitio animæ explicatur. Sumenda est igitur iuxta illius opinionem partim disiunctim , partim coniunctim,vt superiùs tetigimus,repetito nimirum priori membro in posteriori , vt definitio declarat naturam esse principium , & caussam,aut motus tantũ,aut motus,& quietis : quo pacto intelligenda est illa animæ definitio tradita secũdo libro de anima,capite secundo. *Anima est id quo viuimus,sentimus,loco mouemur, & intelligimus primo.* Est enim sensus,animam esse id , quo primo nos viuentes aut vegetamur tantum,aut,& vegetamur,& sentimus,aut, & vegetamur,& sentimus,nósque mouemur loco aut etiam intelligimus. *Text.24.*

Quod demum additur, *in quo primo per se , & non per accidens inest.* hoc ordine intelligendum.*In quo inest non per accidens,sed per se, ac primo.*Cùm dicitur,*in quo inest*:excluduntur principia motus externa:neque enim exempli caussa,forma hominis,habet rationẽ naturæ , quatenus est principium motus baculi, in quo non est , sed manus in qua est,& ita in cæteris.Verba(*non per accidens sed per se*) idem valent, adduntúrque ad excludendam artem,quæ etsi interdum est in eo qui artificiosè mouetur : vt medicina in eo qui sanatur per artem quam habet

bet in se, non est tamen per se in illo, sed per accidens, cum nō omnis qui artificiosè sanatur sit arte medicinæ prædítus. Additur extremo loco verbum *(primo,)* vt excludantur ea accidentia quæ sunt per se *principia motus eius rei in qua sunt.* hæc enim etsi per se insunt in eo quod mouetur, non tamen insunt primo, hoc est, principaliter, siue non per aliud, quo pacto sola forma, & materia insunt in re naturali: ita reiiciuntur hoc verbo, potentiæ omnes rerum naturalium, & qualitates earum motiuæ, vt grauitas, & leuitas: quæ etsi sunt principia, & caussę motus grauium, & leuium, in quibus per se insunt, non tamen in eis insunt principaliter, sed per eorum formas, & materias, cum earum naturas consequantur. Vnde patet non sumi hoc loco verbum, *primo,* vt priori libro de posteriori resolutione, cùm ab eo *quod est per se*, distinguitur: *quidquid enim conuertitur cum eo, qui per se conuenit, id omne dicitur eo loco conuenire illi primo*, etiamsi non pertineat ad rei substantiam, *vt triangulo habere tres angulos duobus rectis pares*: at hic vt principium motus, & quietis insit primo, requiritur vt insit principaliter, hoc est, secundum substantiam. Superest igitur vt ad argumenta initio proposita respondeamus.

Ca.4.tex.11.

Solutio primi argumenti.

SECTIO V.

D primum dicendum est, ex definitione naturæ vt à nobis ad mentem Aristotelis explicata est, non effici solas ac omnes res naturales moueri, ac quiescere, sed eas quidem quæ non sunt naturales, aut tale principium non habere, veluti substantias separatas, (neque enim moueri, possunt verò vllo, & passiuo motu de quo loquimur) aut si quæ habent, non illud sibi vendicare, nisi quatenus rem aliquem naturalem pro subiecto suarum formarum includunt, vt arte facta: eas autem quæ naturales sunt, omnes habere principium sui motus internum, & essentiale, tametsi quædam ex opinione Aristotelis solius motus principium habeant, cæteræ non solum motus, sed etiam quietis. Nam quod attinet ad totum terræ globum, quem obiecimus nunquam moueri, negandum est inde effici non esse in eo principium proprij motus. Si enim à suo loco remoueretur, sibiq; ipsi relinquetetur, continuò ad illum descenderet, internæ videlicet, formæ propensione, ac impetu: nec certè minori, sed maiori potiùs quàm partes eius descendere videmus. *Est enim in tota qualibet re grauis, & eadem natura quæ in parte eius integrante, & maior grauitas.* Neq; obiicias, frustra talia principia poni in tota terra, quādo nunquā tota è loco proprio remouebitur, vt eorum vim descendendo exercere possit. Nā propensio elementorū ad proprium motum, non est primaria eorum inclinatio, sed secundaria. Primaria enim est ad proprium locum, quem quidem tota ipsa semper obtinent: secundaria verò est ad motum, cuius interuentu propriū locū acquirerent, si ab eo pellerentur: at propensio ad media

Substantias separatas non moueri motu passiuo.

Terra globus etsi immobilis, vt tamen habeat naturam.

Obiectio.

Solutio.

Primaria elementorū propēsio ad quid. Item secundaria.

quæ non obtinentur, nō dicitur frustra, si semper finis ipse possideatur.

De cœlo empyreo.

Quod verò attinet ad cœlum Empyreum, aliósque cœlos inferiores, non eodem modo respondendum est ex Aristotelis opinione, atque iuxta veram & germanam de corporibus cœlestibus sententiam.

Quid Aristoteles de propensione cœlorum ad motum senserit.

Putauit enim Aristoteles quodlibet cœlum habere propensionem naturalem, nō actiuam quidem, sed passiuam attamen determinatam ad motum circularem, eúmque vnicum, ita vt nullum credat esse indifferens ad motum, & quietem, aut ad motum quem habet, & ad aliquem alium, quemadmodum, & materiā cuiusque cœli dicimus non habere potentiam, & propensionem naturalem, nisi ad eam formam

Error Aristotelis.

substantialem qua informata est. Id autem videtur sibi persuasisse ex errore, quem concepit de assistente intelligentia, à qua putauit moueri cœlum, necessitate naturæ, ita vt non sit in potestate illius, vt aut non moueat cœlum, aut alia ratione moueat. Nam cum potentia naturalis passiua sumatur ex actiua naturali, si actiua determinata est ad motum, eúmque vnicum, necesse est vt ad eūdem sit determinata potentia, propensióque passiua.

Persuasus quoque fuit ex illo principio quo vtitur initio librorum de Cœlo: *Vnicuique simplici corpori naturalem esse vnicum motum simplicem*: ex quo pronunciato concludit, *omne cœlum habere vnicum sibi peculiarem motum, simplicem, naturalem, non rectum*, qui proprius elementorum est: *sed circularem*, atque adeò ex certa parte, positionéve in oppositam, & super certos vertices. Quare cum circularis motus terminum non habeat, qui non idem æquè principium sit, atque finis: necessariò sibi concludendum visum est, aptitudinem naturalem cœlestium orbium, ad solum motum circularem, eúmque vnius rationis esse determinatam.

Id quoque videbatur accommodatum esse, vt paulò ante diximus, materiæ cœlestium corporum, quæ nō est indifferens ad diuersas formas substantiales, sed ad eā solam, cui perpetuò copulata est, ac proinde neque indifferens ad vllam formam, & priuationem illius.

Addiderunt alij quidam Peripatetici rationes alias, ex fine, & cœlestium corporum conditione ductas. Vnam, quia cur cœli quiescant, aut alia ratione moueantur, nulla ratio naturalis afferri potest, cum sic moueantur optimè, & conuenientissimè, non solum naturæ cœlesti (quæ perpetua est, & inuariabilis) sed etiam commoditati inferioris mundi: cui commoditat, nec quies cœlestium corporum, neque alius motus, quàm quo eorum quodlibet mouetur, congruit. Alteram, quia si cœli quiescerent, otiosi essent, sin alia ratione moueri possent, non esset simplex eorum natura. Tertiam, quia cum cœli sint caussæ vniuersales horum inferiorum, & quam maximè enitantur assimilari primæ, & vniuersalissimæ causę, ea verò sit actus purus, & semper in actu, hoc est, semper operetur, *actus verò secundus sit perfectio actu primo*, vt patet ex libro de Anima: necesse est cęli semper sint in actu, secundo, qui quidem in illis est motus.

Vt argumentum iuxta

Quare iuxta hanc opinionem, seu potius errorem, minúsque rationi consentaneam in Philosophia sententiam, hoc pacto soluendum esset

esset argumentum. Cœlum quidem Empyreum Aristotelis opinione nullum esse: proinde nil mirum si naturæ definitio, materiæ, & formæ illius non conueniat. De materia autem, & forma inferiorum orbium satis constat ex iis quæ dicta sunt, vtrámque in definitione comprehendi, cum vtraque Aristotelis opinione determinatè propensa sit ad motum. *Aristotelis errorem soluendũ foret.*

Vera, & germana solutio.

SECTIO VI.

RE tamẽ vera aliter sentiendum est de cœlestibus corporibus, aliterque soluendum argumentum. Quodlibet enim cœlum, si secundum se spectetur, non vt quodammodo materialis pars totius compositi ex orbe, & assistente intelligentia (quo pacto nauis, & nauclerus rem vnam artificiosam quodammodo efficiunt peculiari ratione mobilem, & quælibet instrumenta suo modo partes materiales cuiusque artificis censeatur) indifferens sanè est ad motum, & quietem, neque ad vnam rationem motus circularis magis propensum, quàm ad aliam. *Cœlum secundum se indifferens esse ad motum, & quietem.*

. Primum, quia id indicat perfectè globosa orbium cœlestium natura, qua illi non magis idonei sunt vt quisque moueatur circa suum cẽtrum aut hoc, vel illo modo moueatur, quàm vt quiescat, aut ea ratione moueatur qua nunc circumducitur: quod si non magis idonei, cur ergo magis propensi? *Probatur primo.*

Deinde, quia si determinatè propensi essent ad motum, opposita quies esset eis contra naturam: non potest enim non esse contra naturam quidquid impedit rem, ne habeat id ad quod determinatè propensa est. Esset igitur quies non solum qua cœlum Empyreum à sua creatione quiescit, sed etiam quam inferiores cœli post diem iudicij habebunt contra eorum naturam: quod sanè dici non potest, cum nihil contra naturam violentúmque, sit asserendum perpetuum. *Secundo.* *Quietem non esse cœlo violentam.*

Sunt qui respondeant, violentam fore cœlorum quietem, si creaturæ alicuius virtute à motu impediantur, at quia id solum diuina contingit Empyreo, contigétque aliquando cęteris, dici non posse eorum quietem, aut esse, aut fore violentam. Omnis enim creatura ad nutum obedit creatori, etiam si sit contra propriæ naturæ propensionem.

Verum hæc responsio non effugit vim propositæ rationis: tum quia nulla virtute opus est vt cœli quiescant, sed magis negatione, aut suspensione applicationis motiuæ virtutis, cùm non oporteat vi aliqua cœlum tenere ne moueatur, quo pacto elementa vi tenentur extra loca naturalia: tum quia si ad id opus est virtute aliqua, ęquè potest Deus per intelligentias creatas id facere, atque per seipsum: eiusmodi enim effectus si vllus est, & non magis priuatio effectus, non excedit virtutem creaturæ: tum etiam, quia non minus violentum est creaturę id, quod Deus in ea efficit, si sit contra, & non præter, aut supra illius propriam naturam, & propensionem, quàm si creatura id faciat. Neque enim minus violentus erit motus quo, vel lapis sursum proiiciatur, vel aqua calefiat, si fiat immediatè à diuina voluntate, quàm si fiat *Nulla opus esse virtute vt cœli quiescant.*

ab efficiente creato:impedire autem proprium cœli motum, si ad illum determinatè propensum est,non est præter,aut supra, sed contra illius naturam,quemadmodum impedire motum ignis sursum,vel lapidis deorsum.Cum autem dicimus, *omnem creaturam ad nutum obedire creatori*,ita intelligendum est:vt vel sponte,vt ita loquar, vel inuita exequantur:quicquid diuina voluntas de ea decernit.Sic vaccæ illę Philistinorum,quæ diuino impulsu arcam domini trahebant, mugitu pro reclusis vitulis significabant se contra propriæ naturæ propensionem ac impetum,diuinam voluntatem exequi.

Creaturam obedire ad nutum Deo, quomodo intelligendum.

Tertium argumentum pro assertione proposita est,Diui Thomæ in quæstion.5.de potentia Dei,quo loco ille luculenter, & copiosè de re proposita disserit: Quia,vt inquit, *ita se habet motus cæli ad intelligentiam motricem,atque motus instrumenti ad artificem*:instrumentum autem etsi habet aptitudinem,& vt sic dicam idoneitatem ad motum,quo ab artifice mouetur,non est tamē determinatum ad hunc, vel illum motum,aut etiam ad motum magis,quàm ad quietem, vt patet in securi, aut calamo.

Artic.5.in corpore articuli.

Quartum argumentū esto,idémque ponit Diuus Thomas, eodem loco:Quia cœlum nullam sibi perfectionem acquirit per motum,ipse autem motus in se spectatus nō potest esse finis cœlestium corporum vt ad illum determinatè propensa sint, quæ omnia ex solutione argumentorum patebunt.

Quintum argumentum, quod etiam eiusdem sancti Doctoris est, hunc in modum se habet, Quia determinata propensio ad certum motum semper est formalis, & effectiua, vtpotè sequens naturaliter ipsam rei formam per modum proprietatis,quo pacto motus elementorum sequitur eorum formas substantiales, si sint extra loca naturalia:at motus cœlorum cum sit merè ab extrinseco motore,non prouenit ex propensione formali,& effectiua ipsorum cęlorum,sed ex aptitudine siue propensione passiua vt moueantur, quæ nō potest esse determinata ad motum magis,quàm ad quietem, aut potius ad motum ex hac parte,quàm ex illa,sed tota determinatio, siue ad motum, siue ad certam illius formam, ex determinatione motricis intelligentiæ sumenda est:ita patet,quodlibet cælum si secundum spectetur, indifferens esse ad motum, & quietem,nec magis propensum ad vnam rationem motus circularis,quàm ad aliam.Quod si cæli spectentur quatenus suo modo sunt compositi ex orbibus, & intelligentiis assistentibus, dici vtcumque potest esse in eis naturalem propensionem determinatam ad eum motum, quo mouentur, si modo intelligentiæ non sumantur,vt sunt agentia libera,sed quatenus determinata ad sic mouendum,quasi essent formæ substantiales cælorum, habentes impetum,quendam naturalem actiuum ad eiusmodi motum, quo pacto quatuor vulgata elementa naturalem impetum habent ad proprios ipsorum actus.

Conclusio propositæ difficultatis de cælorum motu.

Solutio

Solutio argumentorum aduersæ partis.

SECTIO VII.

NEc vero argumenta pro parte opposita contra hæc quicquam efficiunt. Nam primum illud, quod intelligentia moueat naturę necessitate falsam, & erroneam continere opinionem perspectum est apud Theologos, verósque Philosophos, vt alibi patebit.

Secundum verò, quod innititur illi pronunciato: *Vnius corporis simplicis vnicum esse motum, simplicẽ naturalem*, eodem pede claudicat. Neque enim verum est, nisi cæli sumantur, vt composita quædam ex ipsis orbibus, & assistentibus intelligentiis, iisque mouentibus naturaliter, ac necessariò. Alioqui falsum est, nec per se notum, aut vlla ratione demonstrabile, nisi sic intelligatur, vt asserat, vni corpori simplici, hoc est non mixto ex elementis, vnicum esse naturalem motum simplicem, idest, non mistum ex contrariis motibus elementorum, quo pacto lignum mouetur sursum in aqua propter aërem, quo virtute constat, & descendit in aëre, propter terram.

Vnius corporis simplicis vnum esse motum quomodo intelligendum.

Motus mixtus vnde.

Tertium quoque nihil concludit. Quod enim materia cuiusque cęli non sit indifferens ad diuersas formas substantiales, ex eo prouenit, quia ad abiiciendum eam quam habet aliámque accipiendam, disponi non potest, vnde fit, vt, ad eam solam, qua informata est potentiâ habeat, propensionémque naturalem. At vnumquodque cælum æquè dispositum semper est ad quietem, atque ad motum, nec minus ad motum ex vna parte quàm ex alia opposita. Quod autem per modum naturæ, semper ex eadémque parte quoque moueatur, ad constantiam intelligentiarũ motricum referendum est, quæ ita sese hominum ministerio liberè addixerunt in voluendis continenter, ac ordinatissimè orbibus cælestibus, ac si necessitate naturæ id muneris obirent. Qua in re miranda sanè est mentium illarum in Deum obedientia, & in hominum genus amor, & beneficentia.

Cur materia cæli non sit indifferens ad diuersas formas.

Vnde tanta in motu cæli constantia.

Prima quoque ratio ab iis Peripateticis adiuncta, qui lumine fidei illustrati non sunt, parum momenti habet. Nam etsi, cæli nunc conuenientissimè mouentur, & propriis ipsorum naturis, & commoditati inferioris mundi, dum propter hominũ genus propagandum, electorúmque numerum colligendum necessaria est generationum, & corruptionem alternatio, tamen expleto beatorum numero, non conuenienter tantùm, sed multo conuenientius perpetuò quiescent. Magis enim cõsentanea est, & naturæ cælestium corporum, & liberæ, beatęque intelligentiarum motricium conditioni, & futuro item huius inferioris mundi statui perpetua cælorum quies, quam motus.

Cælo quies conuenientior futura, quàm motus.

SECVNDA item eorum ratio haud difficilè dissoluitur. In primis enim res nulla dicitur otiosa, *quæ iam suo tempore propriũ munus peregit.* Qua ratione quemadmodum nonnulla beatorum corporum membra quæ infælici illa futura vita cessatura sunt à proprio opere, vt stomachus à digerendo cibo, & hepar à nutriendo sanguine, otiosa non erunt: quod in hac mortali suum munus obeant, sic cæli non erunt otiosi

Otiosum non est id, quod suo iam munere perfunctum.

Otiosū quid. otiosi cùm cessabunt à proprio motu, expleto cursu, quo electorum causa mortalis adhuc, & negotiosæ eorum vitæ statui, commoditatibúsque inseruiunt. Deinde nihil dicitur otiosum, nisi, quod fine suo frustratur: motus autem cœli non potest esse illius finis, cùm sit actus imperfectus, & qui in finem perfectionémque aliquam suaptè natura tendit: Neque item in circulari motu vllus est finis, qui non idem sit principium. Necesse igitur est, vt eius finis extra ipsum quæratur, in eóque consistat, quod per illum efficitur, præsertim cùm motus localis non sit actio immanens, sed transiens, quæ semper est propter aliquid, quod melius sit, & perfectius. Quare cum inter ea quæ cœlorum motu fiunt, sola hominum generatio, & conseruatio sit eo melior, & perfectior propter rationalem formam, cui introducendæ materiam disponit, & propter eius operationes, quibus in hac vita subseruit, efficitur, vt sola multitudo eorum, qui dignè, & conuenienter rationi viuunt, sit finis cœlestis motus. Quo fit, vt expleto prædestinatorum hominum numero (neque enim infinita multitudo finis esse potest, siue quæ actu simul credatur futura: siue quæ nunquam absoluatur) nequaquam cœli sint otiosi futuri, si non amplius moueantur, quasi proprio fine frustrati, Accedit quod res non sunt dicendæ otiosæ, si certum aliquod munus non obeant, sed si nullum omnino obirent, tum demum otiosæ meritò dici possent: cœli autem etsi post diem iudicij mouendi non sunt, aliis tamen hominum vsibus inseruient, cum Empyreum sit futurum Beatorum domicilium, omnésque admirabiles huius mundi machinæ partes sint præcipuæ, & quæ magnitudinibus suis puritatéque, aut etiam luce, excitandæ cognitioni, & amori diuinæ magnitudinis & excellentiæ materiam præbeât, nec post diem illum proprio influendi munere priuandi sint, sed potiùs aliis perfectionibus donandi.

Motus cœli non potest esse illius finis.

Sola multitudo electorum finis est motus cœlestis.

Vide D. Th. de Potentia. q. 5. art. 5.

Cœli quib. hominū vsibus post diē iudicij inseruient.

Quod vero additur: *si alia ratione mouerentur cœli, fore vt non esset simplex eorum natura*: verum quidem esset si actiua propensione formalis principij mouerentur, quemadmodū corpora mista, quæ interno impetu variè mouentur, prout virtute huius, aut illius elementi huc, aut illuc feruntur: at cœli non habent propensionem actiuam à propriis formis, sed passiuam, & indifferentem ad quemlibet motum circularem, prout assistens intelligentia ex vna, aut altera parte impulerit.

Non sunt influendi munere priuādi, sed perficiendi.

Demum tertiæ rationi respondendum est, res omnes in suo quæque gradu, siue quoad possunt, vt ait Aristoteles, quàm maximè eniti vt Deo assimilentur, cœlos autem quatenus vniuersales causę horum inferiorum simúlque cum ipsis intelligentiis sumuntur, magis assimilari Deo in actu secundo immanente, qui est actus perfectus, quàm in actu secundo transeunte, qui est actus imperfectus. Cùm igitur hæc maior assimilatio consistat in administratione horum inferiorum per intellectum, & voluntatem, efficitur vt cœli magis assimilentur Deo si quiescant absoluto numero prædestinatorum hominum, quem Deus prouidentia sua præfixit, quàm si deinceps quoque mouerentur. Iuxta hanc igitur, hoc est veram sententiam, respondendum est ad argumentum, naturæ definitionem posse, & copulatim intelligi de motu, & quiete,

Vt Deo magis assimilentur.

2. de Anim. cap. 4.

Naturæ definitio iuxta hanc sententiā vt sit explicanda.

& quiete, vt ipsa eius verba sonant, & materiæ, ac formæ cuiusque cœli conuenire. Est enim siue materia, siue forma cuiusque rei naturalis ex se ipsa apta idoneáque siue ad motum, siue ad quietem. Sed hoc interest, quod, vt loquamur de motu locali, qui solus rebus omnibus naturalibus communis esse potest, cœlorum materia, & forma, præter hanc aptitudinem, siue, vt ita dicam idoneitatem, nullam maiorē habet propēsionem ad motum, quàm ad quietem, aut ad quietem, quàm ad motum, sed æquè indifferens est ad vtrumque. Neque enim minus naturaliter moueretur cœlum Empyreum, quàm quiescat, nec minus naturaliter quiescent aliquando inferiores cœli, quàm nunc mouentur si ex eorum quidem internis principiis spectanda sit naturalitas, vt ita loquar eorum motus, & quietis. At in materia, & forma cæterorum entium naturalium, alia ratio est.

Nam etsi in materia corruptibilium, æqua propensio est ad motum localem, atque ad quietem, in formis tamen grauium & leuium, quatenus huiusmodi sunt, maior propensio est ad quietem, quàm ad motum, contráque in viuētibus, quatenus viuētia sunt, maior est ad motum, quàm ad quietem. Grauia enim, & leuia idcirco mouentur propriæ formæ impetu & propensione, vt in propriis locis quiescāt, vnde ab eis nisi vi aliqua diuelli non possunt, viuentia verò, vt talia sunt, non idcirco mouentur, vt in loco aliquo consistant, ab eóque propriæ formæ propensione non discedant, sed potiùs ea de caussa quiescunt, vt ex eo moueantur: vnde & somnus propter vigiliam est, non vigilia propter somnum. Id quod ex eo prouenit, quia proprium est viuentium, vt seipsa moueant, actúsque vitales in huiusmodi motu consistunt: *at non viuentia, seipsa mouere non possunt*: vnde nisi ab alio è propriis locis pellantur, nunquam ab eis dimouentur. Cùm autem extra propria loca detinentur, si impedimenta remoueantur, tum demum non à se, sed à generantibus moueri dicuntur: quod alibi, quo pacto intelligendum sit explicandum est.

In grauibus & leuib. maior propēsio ad quietē, in viuentibus verò ad motum.

Vnde id prouениat.

Grauia & leuia non à se moueri, sed à generantibus.

Ex his licet colligere, *motum cœli non esse naturalem ratione principij actiui, sed passiui*: siue cœlum sumatur pro orbe ipsō cœlesti duntaxat, siue pro composito ex orbe, & intelligentia motrice. In orbe enim ipso nullum est principium impulsiuum ad motum efficiēdum, vt est in cæteris rebus naturalibus, etiam in ipsis elementis, sed solum passiuum. Intelligētia verò etsi est principium effectiuum motus, non mouet tamen naturaliter, sed voluntariè: quanquam ea ratione censetur naturaliter mouere, dum inferior mundus hoc ordine procedit, quatenus semper eodem modo cœlum voluit.

Motum cœli naturalem esse ratione principij passiui.

Si quis verò roget, cur non etiam ignis dicatur ab orbe Lunæ naturaliter, sed præter naturam circunduci, cùm in eo etiam sit principium passiuum, æquè indifferens, ad eum motum, atque ad oppositam quietem, immo etiam magis videatur naturaliter moueri, ab orbe Lunæ, quàm orbes cœlestes ab intelligentia, hoc modo respondendum est. Quia alioqui habet naturam determinatè propensam ad certum motum, principiúmque aliquod internum impulsiuum ad illum. Inde enim prouenit, vt quandocunque mouetur repugnante tali principio

Cur ignis ab orbe luna non dicatur velui naturaliter.

Responsio.

intrinſeco, vt ſi trudatur deorſum, tum dicatur moueri contra naturam, quatenus verò, nec repugnante, nec inclinante, & impellente circumducitur ab orbe Lunæ, dicatur moueri præter naturã. Quod quidem de cœlis dicere non poſſumus, cùm non habeant naturam propenſam ad certum motum, vt contra, aut præter illam moueri dicatur.

Ens mobile, qua ratione dicendum aptum ad motum.

Licet quoque ex dictis colligere, ens mobile in communi, ſeu quatenus eſt proprium, adæquatúmque ſubiectũ Philoſophiæ naturalis, etſi opinione Ariſtotelis dicendum eſt mobile propter principium propenſum ad motum (quo pacto aut excludendum eſſet cœlum Empyreum à conſideratione Phyſica, aut aliud ſubiectum quærendum, quod latiùs pateret) re tamen vera non eſſe dicendum mobile niſi per principium indifferens ad motum, & quietem, idque principium intelligendum eſſe in definitione naturæ, vt omnium rerum naturalium materias, & formas complectatur: tametſi tale principium in quibuſdam ſit omnino indifferens ad motum, & quietem, vt eſt ſiue materia, ſiue forma orbium cœleſtium, ſiue etiam materia rerum corruptibilium, in quibuſdam verò, vel propenſum ad motum propter quietem, vt eſt forma grauium, & leuium, vel ad quietem propter motum, vt eſt forma viuentium.

Explicatio maior naturæ rerum.

Vt autem hæc meliùs intelligantur, aduerte, ſi omnes res naturales quatenus tales ſunt haberent propenſionem ad motum, fore vt eam haberent vel ad motum ſolùm, vel ad motum, & quietem, idque ordine aliquo, videlicet ad motum propter quietem, aut ad quietem propter motum. Nam fieri non poteſt vt æquè propenſæ ſint ad motum, & quietem, ſiquidem natura, vt natura, determinata eſt ad vnum præcipuè, propenſióque talis non eſſet verè propenſio naturalis, ſed potiùs indifferentia, & aptitudo, ſiue æqua idoneitas ad vnum. Si ergo eſſent propenſæ ad ſolum motum, non eſſet cælum Empyreum res naturalis: ſi ad motum propter quietem, non poſſent inferiores cæli perpetuo moueri, niſi contra naturam, ſi ad quietem propter motum, ergo nec cœlum Empyreum, nec integra elementa perpetuo quieſcerent naturaliter. Non dicuntur igitur res naturales vt tales ſunt propenſæ ad motum, ſed indifferentes ad motum, & quietem, tametſi eis aduenire poſſit propenſió ad alterum, vel ad vtrunque ordine quodam per differentias contrahentes: at nulli aduenit ad ſolum motum, vel ad ſolam quietem: niſi velimus, nec inferiores cœlos habituros in fine mundi quietem, niſi contra naturam, nec Empyreum aliter quàm cõtra naturam poſſe moueri: remanet ergo in quibuſdam illa communis indifferentia ad motum & quietem propter materiam, & formam, vtpote in cœlis omnibus, cæteris autem omnibus ratione formæ, per differentiam corruptibilitatis aduenit propenſio ad motum & quietem; in grauibus quidem, & leuibus ad motum propter quietem, in viuentibus autem, vt talia ſunt ad quietem propter motum. Atque hæc pro ſolutione primi argumenti principalis dicta ſint.

Solutio

Solutio ſequentium argumentorum principalium.

SECTIO VIII.

AD ſecundum principale, dicendum eſt, nomine *principij* in definitione naturæ poſito, intelligendum eſſe non ſolùm principiū effectiuum, ſed etiam paſſiuum, vt patet ex dictis: addendúmque etſi formæ cœleſtium corporum non ſunt principia effectiua motus localis eorum, ſed paſſiua: tamen formas elementorum, cæterorúmq; grauium, & leuium, effectiua quoque eſſe, nō quibus grauia, & leuia, quatenus talia ſunt, ſeipſa moueant (quod eſt viuentium proprium, & peculiare) ſed quibus à generantibus moueantur, quod indicant motiuæ eorum qualitates, à generantibus cum formis ipſis collatæ & impreſſæ. Quod verò additur de grauitate, & leuitate, itémque de artibus eorum, qui ſe artificiosè mouent, iam ſolutum ex eo eſt: quia hæc, etſi inſunt primo, id eſt, adæquatè, non tamen inſunt primo, hoc eſt, principaliter, ſiue ſecundum ſubſtantiam. *Solutio ſecundi argumenti poſiti ſectione prima huius quæſtionis.*

Tertium argumentum hac ratione diſſoluitur. Motum localem propriè dictum, hoc eſt, circumſcripriuum, de quo loquimur, ſeu voluntarius ille ſit, ſeu violentus, ſemper eſſe naturalem ex parte principij merè paſſiui. Ita non ſolum materia cuiúſque cœli, ſed etiam forma, eſt natura reſpectu motus cœleſtis, qui ex parte principij effectiui eſt ſimpliciter voluntarius: eodem modo, materia terræ eſt natura reſpectu motus ſurſum, & materia ignis, reſpectu motus deorſum: qui motus ſunt violenti ex parte principij effectiui, quod vim infert, renitente nimirum terra, ac igne per formam ſubſtantialem, interuentu grauitatis, & leuitatis, quæ in contraria loca impellunt. Quocirca, etſi formæ quoque terræ, ac ignis patiuntur hos motus, non habent tamē rationem naturę reſpectu illorum, quia non eos patiuntur purè, ſed ita patiuntur, vt patiendo reſiſtant, quemadmodum ipſa terra, & ignis, quæ principaliter pati, ac reſiſtere dicuntur. Cùm autem obiicitur, *motus voluntarios & violentos non eſſe a natura, ſiue naturales*: verum id quidem eſt ſimpliciter, & abſolutè, quia dicuntur voluntarij, & violēti à principio effectiuo. quod in violentis quidem ſemper eſt extrinſecum ſubiecto quod mouetur: in voluntariis autem non eſt per ſe, ac neceſſariò intrinſecum, quemadmodum & in artificioſis: at ſi ſpectētur ex parte principij merè paſſiui, quod ſemper eſt intrinſecum, non dubium quin dicendi ſint naturales, quia in omnibus materia ad eos apta & idonea eſt: in incorruptibilibus autem etiam forma. *Solutio tertij in eadem ſectione propoſiti.* *Materia & forma cœli vt ſint natura.*

Confirmantur hæc in motu violento ex iis, quæ ab Ariſtotele traduntur in primo libro de Cœlo: docet enim eo loco; *motum qui vni corpori ſimplici contra naturam eſt, alteri eſſe naturalem.* Quod ſi alteri naturalis eſt, ergo naturalis ex parte materiæ, quæ ad formam alterius inclinat: motus enim contra naturam, ſeu violentus, locum non habet, niſi in rebus corruptioni obnoxiis, quibus eadem materia communis eſt. *Confirmatio dictorum ex Ariſtotele.*

Obiiciat aliquis hoc pacto. Motus violentus dici ſolet, quia eſt à *Obiectio.*

principio extrinſeco nullam conferente vim paſſo, hoc eſt, non obſequente ipſo ſubiecto, quod ſuſcipit motum: at ſi omnis motus violentus eſt naturalis ex parte principij merè paſſiui: iam ſubiectũ quod motum ſuſcipit obſequitur mouenti: nullus igitur motus violentus eſt naturalis ex parte ſubiecti quod patitur.

Solutio.

Huic obiectioni occurrendum eſt, nomine paſſi ſeu ſubiecti, quod motum ſuſcipit, non eſſe intelligendam in definitione motus violenti materiam ipſam, ſed totum compoſitum, quod in motu quidem naturali, non ſolum obſequitur principio mouenti, ſed etiam ad illum inclinat ac propendet, veluti terra ad motum deorſum, in motu autem præter naturam, etſi non inclinat, tamen obſequitur, vt ignis motui circulari, quo ab igne circumfertur: at in motu cõtra naturam, non ſolùm non inclinat, verum ne obſequitur quidem, ſed renititur, ac reſiſtit, vt ignis motui deorſum.

Alia obiectio.

Obiici quoque poteſt. Si omnis motus violentus eſt naturalis ex parte materiæ, cum materia ſimpliciter dicatur natura quædam, omnis motus ſimpliciter dicendus erit naturalis, quod nemo concesserit.

Quid nonnulli reſpondeant.

Sunt qui tantam vim in hoc argumento eſſe exiſtiment, vt ad ſententiam noſtræ oppoſitam deficiant, ac dicant: vt motus aliquis dicatur violentus, neceſſe eſt vt non ſolùm non ſit naturalis ex parte formæ rei quæ mouetur, ſed etiam ex parte materiæ: cuiuſmodi eſſe pronunciant violentum localem. Is enim neque eſt conſentaneus formæ rei quæ mouetur, neque etiam materiæ, vt aiunt: quod ex eo probant, quia non eſt per ſe diſpoſitiuus materiæ ad aliam formam. Non idem verò in cæteris violentis accidit, vt in calefactione aquæ, & frigefactione cordis: hi enim, etſi non ſunt conſentanei formis rerum quæ mouentur, ſunt tamen conſentanei materiæ, quia illam per ſe diſponunt ad alias formas per qualitates quibus illæ per ſe introducuntur. Ita volunt, diuiſionem motus in ſimpliciter naturalem, & ſimpliciter violentum, in ſolis localibus habere locum. Cæteri enim, & ſi aliqua ex parte violenti eſſe poſſunt, nempe ex parte formæ: ſimpliciter tamen, hoc eſt, ex parte vtriuſque principij intrinſeci, violenti eſſe nequeunt. Atque hanc fuiſſe cauſſam exiſtimant, cur Ariſtoteles initio librorum de Generatione, omnes mutationes, quas vocamus ad formam inhærentem (quo genere omnes ac ſolas mutationes in qualitate, quantitate, & ſubſtantia complectimus) naturales appellauerit, etiam ipſam corruptionem: cùm tamen nunquam dixerit, omnem motum localem eſſe naturalem.

Vera argumẽti ſolutio.

Nos tamen in approbata ſententia perſiſtentes, dicimus omnem motum violentum eſſe re vera naturalem ex parte materiæ, etiã violentum localem, neque oppoſitum ab his Auctoribus rectè colligi.

Vt motus violentus ſit materiæ naturalis.

Nam, etſi violentus localis non eſt conſentaneus formæ rei quæ mouetur, nec per ſe diſponit materiam ad aliam formam: eſt tamen conſentaneus materiæ, quia congruit formæ alterius rei ad quam materia propenſionem habet naturalem: quo pacto deſcenſus ignis congruit formæ terræ, & aſcenſus terræ congruit formæ ignis, motúſque iaculi tranſuerſus, formæ volatilis. Cur autem non dicatur naturalis,

quemad

quemadmodum & cæteri violenti, non ideò accidit, quia neque ex parte formæ, neque ex parte materiæ sit naturalis, sed quia, cùm non per se disponat materiam ad aliam formam, hoc ipsum minus habet naturalitatis, quàm cæteri. Hinc enim factum videtur, vt non naturalis, seu violentus dicatur: tantum consuetudini tribuendum est in vocabulorum vsu. Quanquam omnes violenti in hoc sunt pares, vt nullus dicatur naturalis respectu naturæ subiecti, hoc est, respectu ipsius essentiæ rei quæ mouetur.

Ad obiectionem ergo respondendum est, omnem quidem motum violentum esse naturalem ex parte materiæ, materiámque esse simpliciter quandam naturam, sed tamen non inde sequi omnem motum violentum esse simpliciter dicendum naturalem, ab intrinseco videlicet, hoc est consentaneum ac congruentem naturæ rei, quæ illo mouetur. Nam etsi materia est natura quędam, tamen nomine naturę rei quæ mouetur non est intelligenda præcisè ipsa materia, sed vel essentia totius compositi, vel certè forma per quam essentia specie constituitur, quorum neutri consentaneus est motus violentus. Rectè tamen colligeretur, omnem motum violentum esse ab intrinseco naturalē, si præcisè concederetur esse naturalem materiæ, tametsi vsus obtinuerit, vt nec respectu quidem materiæ violentus localis dicatur naturalis, quia non illam per se disponit ad aliam formam, vt diximus.

Duobus modis motum dici posse naturalem.

Locuti autem sumus de motu naturali ab intrinseco, quia duobus modis dicere possumus motum esse naturalem: vno, quia à caussa extrinseca naturali, id est, non supernaturali nec merè voluntaria efficitur, & hoc pacto motus violentus, etiam localis, vsurpatissimè dicitur naturalis, idque simpliciter, & sine adiectione, vt calefactio aquæ, & descensus fulminis: altero, quia consentaneus est naturæ rei quæ mouetur, aut alicui eius principio intrinseco, quo pacto nullus motus violentus potest dici naturalis rei quæ mouetur, aut formæ illius, sed soli materiæ, etiam si vsus id non habeat in locali.

Diuisio motus in naturalem & violentum, quo pacto accipienda.

Quod verò dicitur, diuisionem motus in simpliciter naturalem, & simpliciter violentum in solis localibus habere locum in hoc sensu verum est, quod solus localis dicatur naturalis, aut violentus sine geminatione nominis rei quæ mouetur. Neque enim solùm dicimus motum lapidis deorsum esse naturalem lapidi, sursum verò esse violentū lapidi, sed etiam absolutè & sine geminatione priorem esse naturalē, posteriorem violentum. At in cæteris motuum generibus alia ratio est. Etsi enim dicimus frigefactionem maiorem aquæ, esse non solum naturalem aquæ, sed naturalem absolutè, tamen non dicimus, calefactionem eiusdem esse violentam absolutè & sine geminatione, sed esse violentam aquæ, & sic res habet in cęteris. Quapropter nil est ad rem, quod illi addunt, nullum motum ad formam esse violentum ex parte vtriusque principij, cùm id localibus etiam commune sit, solúsque vsus induxerit, vt ex omnibus motuum generibus, locales violenti, absolutè & sine geminatione nominis rei quæ mouetur, dicātur violenti, ob eam caussam, quæ allata paulò antè est. Est qua re patet cur Aristot. initio librorum de Generatione, omnes mutationes ad for-

mam inhærentem, naturales appellauerit, nullibi verò omnes motus locales. Hæc pro tertij argumenti principalis solutione dicta sint.

Prima quarti solutio. Ad quartum postremúmque argumentum ex principalibus dici potest communem essentiam rei naturalis, etsi est principium & caussa, vt suppositum in quo inest moueatur atque quiescat, &c. tamen non *Cur communis essentia non sit.* esse naturam, vt natura in proposita definitione explicatur, quia non est principium & causa interna eius speciei sub qua suppositum collocatur. Natura enim, verbi causa hominis, non est principium & caussa interna hominis secundum speciem, sed est ipse idem homo, nil ab eo differens, nisi ratione ratiocinante, siue concipiente. Vnde est illud Pisonis Ciceroniani quinto libro de Finibus. Vel hoc intelligant, si *Natura & hominis & homo, vt sint idem.* quãdo naturam hominis dicam, hominem dicere me. Nihil enim hoc differt. Quod autem nomine principij & caussæ internæ, intelligenda sit caussa interna etiam ipsius speciei, ex eo patet, quia ipsa etiam species dicitur res naturalis, atque adeò de qua magis, quàm de supposito Philosophi rationem habeant. Vel potiùs diciro totam essentiam non *Secunda eiusdem argumenti solutio.* esse principium simplex, sed ex principis realiter compositum: cùm tamen natura debeat esse principium re ipsa simplex, si primo inest in eo quod mouetur atque quiescit: principia enim quæ ita insunt, vt cõposita sint ex prioribus principiis, veluti elementa quæ in misto continentur, non primo insunt. Atque hæc dicta sint pro explicanda definitione naturæ quæ 2. libro Physic. tradita est.

NVM EA QVÆ DIFFERVNT, CONtinuata esse possint.

QVÆSTIO III.

Quæ occurrant pro affirmatiua parte.

SECTIO I.

OCCASIONEM nobis præbet Aristoteles in hoc capite *Text. 5.* hanc quæstionem tractandi, cùm ait, quædam esse quæ quantitate (id est, materia continuata) & non qualitate *Alensis in hunc locum, & alij.* (hoc est forma) sint vnum: sic enim locus exponi solet. Quod si verum est, non dubium imprimis videtur, quin Aristoteles affirmatiuam partem quæstionis amplectatur.

SVNT item pro eadem parte multa exempla in substantiis, veluti in virga partim viridi, partim sicca, in homine agente animam, cuius partes extremæ, sæpè priùs occupantur forma cadaueris, quàm anima medias deserat, & in plerisque animantibus quæ ex aliis in alia paulatim transeunt, vt ex reptili vermiculo in papilionem. Nam quòd pars virgæ sicca, & quæ adhuc viret, forma substantiali differat, luce clarius est. Quod verò sint continuatæ, ex eo patet, quia vno & eodem motu mouentur: cõtinua enim sunt quorum motus est vnus, vt ipse Aristo- *Text. 8.* teles definit capite sexto huius libri. eodémque modo res habet in reliquis duobus exemplis.

Secundo. ACCEDVNT exempla accidẽtium permanentiũ quamplurima, sumpto

sumpto formæ nomine pro specie, veluti in animantibus maculosis, & quæ alio modo sunt diuersorum specie colorum: hæc enim continuata esse inter se nemo negauerit, cùm eadem linea videatur finis vnius, & initium alterius. Idémque accidit in linea recta, & circunducta, quæ eodem puncto copulari videntur, vt patet in qualibet portione circuli. (Vtamur enim in hac quæstione, perspicuitatis gratia opinione Mathematicorum, seu potiùs eorum modo loquendi de indiuisibilibus in mediis quantitatibus continuis, quemadmodum Aristoteles & alij Philosophi vtuntur.) Quod si occurras, lineam rectam & circunductam non differre specie, sed accidentario discrimine figuræ, saltem illud habeo, figuras diuersarum specierum continuari: neque enim dubium videtur quin rectitudo & curuitas, specie differant. *Exemplu ex accidētium permanentium.*

Addi etiam possunt exempla rerum successiuarum in motibus diuersarum specierum. Nam posse motum rectum continuari cum circulari, ex eo constat, quia magnitudines super quas fiunt, continuantur inter se, vt dictum est, cùm interim continuitas motus sumatur ex continuitate magnitudinis, super quam res mouetur, vt Aristoteles tradit plerisque locis. Motus item contrarij (quos specie differre necesse est) ex eo nihil repugnat quin continuentur quòd mobile ex vno in alterum sine interruptione quietis transire potest, vt ascensus lapidis cum descensu eiusdem, calefactio aquæ cum frigefactione, & alij quamplurimi. *Tertio. Exemplu successiuorum.* *Quarto Phy. c.11. tex. 99. & aliis locis.*

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO II.

IN hac quæstione, etsi satis esset pro dilucidatione propositi loci, rem explicare in iis quæ differunt forma substantiali (de his enim tantùm loquitur Aristoteles) tamen maioris doctrinæ gratia, in omnibus quæ forma differunt tractanda est difficultas, siue nomen formæ pro Physica sumatur, siue pro specie, siue etiam pro differentia numerali, initio sumpto ab iis quæ magis remota sunt ab instituto huius loci.

Sit igitur prima conclusio. Diuersa accidentia successiua non possunt esse per se continuata, per accidens autem possunt, siue continuitate successiua, siue extensiua ad extensionem subiecti: Hæc conclusio non habet locum in tempore, quod vnum est numero in primo mobili, nec nisi operatione intellectus distinguitur in plura tempora, aut quasi specie differentia: cuiusmodi sunt præsens, præteritum, & futurum, aut quasi solo numero diuersa, vt sunt duæ horæ præteritæ, aut futuræ. In motu autem, ex eo probatur prior pars, quia ad continuitatem per se motus, requiritur acquisitio eiusdem numero termini non interrupta, vbi autem hæc dantur, necessariò motus est vnus numero; quo fit vt, nec specie, nec numero diuersi, possint per se continuari, ita scilicet vt maneant diuersi, siue specie, siue numero. Lege Aristotelem quinto Physicorum, vbi fuse probat, posse quidem hærentes *Prima conclusio pro accidentibus successiuis.*

rentes esse motus specie diuersos, hoc est vnū immediatè post alium, vt si aqua immediatè post descensum ex aëre incipiat calefieri, aut si lapis immediatè post ascensum vi proiicientis factum incipiat descendere, repercussus, vel pulsus deorsum à potiori virtute: continuatos autem minimè. Posterior verò pars, ex eo constat, quia motus hærentes, seu alij aliis immediatè succedentes, vt ij qui nunc dicti sunt, continuantur per accidens secundum successionem continuitate temporis, cùm fiant in duabus partibus temporis cõtinuatis inter se: qui autem simul fiunt in partibus immediatis eiusdem subiecti, si specie quidem sunt diuersi, vt si vna medietas corporis albescat, aut frigefiat, & altera eodem tempore nigrescat, aut calefiat, erunt continuati per accidens, continuitate extensiua ad extensionem subiecti, quod vtroque alteratur. Dico autem, si sint diuersi specie, quia si sint eiusdem speciei infinitæ, iam non erunt diuersi numero, sed partes vnius & eiusdem numero motus occupantis partes eas immediatas, quæ sic mouentur.

Secunda conclusio pro accidentibus. Secunda conclusio. Diuersa accidentia permanentia, quemadmodum de successiuis quoad extensionem subiecti dictum est, continuata per accidens esse possunt, si specie differant, non item si solo numero. Hæc conclusio quoad priorem partem, inductione perspicua est in plerisque qualitatibus diuersarum specierum, quarum vnam immediatè post aliam in eodem subiecto experimur, vt varios colores variásque tangibiles qualitates in proximis partibus eiusdem subiecti. Neque obiicias Aristotelem in loco citato quinti Physicorum, dicentem, ea quæ differunt specie, non posse continuari: Aristoteles enim non loquitur, vniuersè de rebus specie diuersis, sed de diuersis specie motibus, idque quoad successionem, vt patet ex probatione qua ibidem vtitur. *Aristoteles explicatur.* Posterior verò pars, ex eo probatur, quia accidentia solo numero diuersa, si continuentur, iam fient vnum numero, ac proinde non erunt diuersa.

Tertia conclusio pro substantiis. Tertia conclusio. Substantiæ diuersæ, siue forma substantiali, specie diuersa inter se differant, siue numero diuersa, non continuantur inter se. *Probatur ex Arist.* Hæc conclusio, si quis attendat, colligitur ex Aristotele capite sexto huius libri, cùm ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, subaudi, numero. Loquitur enim de substantiis materialibus, quibus solis inter substantias tribuit vnitatem numeralem sub specie, vt eo loco patebit. Vnde si materia diuersarum est vna numero, ac proinde continuata (per se enim notum est eas materias quæ non sunt continuatæ non efficere vnam numero) sequitur diuersas substantias esse vnam numero substantiam, quod fieri, nequit. Putat ergo Aristoteles, diuersas substantias siue forma substantiali specifica differant, siue numerali, nunquam esse continuatas.

Nota rationē. Primo. Probatur autem conclusio hunc in modum. Aut in media quantitate dantur actu termini communes, quibus copulentur partes eius, aut potentia tantùm: si actu, & quantitas ipsa partim est in vna substantia, partim in alia, erit idem accidens numero in diuersis numero, aut etiam specie subiectis, idque, naturaliter quod negant Philosophi,

losophi: superficies, inquam, qua diuersæ numero substantiæ copulabuntur. Neque enim potior est ratio cur sit in vna, quàm in altera. Si verò non datur actu, sed potentia, quo pacto quæso reducentur ad actum? Non per separationem alterius substantiæ ab altera? At semper alia substantia succedet in locum medium: quod cùm sit, iam quæro, cur non continuabitur media illa substantia cum extremis? Erit enim cum illis immediatè coniuncta, quemadmodum illæ prius continuatæ erant inter se: at materia in his substantiis, quarũ aliæ in locum aliarum succedere possunt, non impedit continuationem (est enim eiusdem rationis in omnibus) neque verò impedit specifica qualitatum diuersitas, cùm qualitates specie diuersæ continuari possint, vt ex dictis patet: ergo si ea substantia quæ interiecta est non cõtinuatur cum extremis, propter solam formæ diuersitatẽ id accidit, ac proinde omnes substantiæ quæ substantiali forma differunt inter se, ita sunt diuersæ, vt non sint continuatæ. Loquor autem de formis ita distinctis, vt neque vna sit altera, neque vtraque sit pars vnius tertiæ. Nã si duæ constituant vnam tertiam, veluti formæ partium eiusdem numero aquæ, aliarúmve substantiarum similiarium, iam composita ex illis continuabuntur inter se.

Præterea, aut quantitas continua immediatè sequitur materiã primam, éstque illi coæua, a vt quidam existimant, aut sequitur illã b ratione formæ substantialis, ita vt abiecta substantiali forma, ipsa quoque quantitas abiiciatur, & alia forma introducta, alia quantitas succedat: at vtrouis modo sentias, diuersæ substantiæ cõtinuari nequeũt. Nam si quantitas continua est coæua materiæ, est vtique materia ex se vna numero, neque nisi per formas aliquas quantitate posteriores multiplicatur numero: at formæ accidentales quantitate continua posteriores, non distinguũt numero materiã, cùm in eadẽ numero reperiantur non tãtùm solo numero distinctæ in partibus remotis eiusdem, sed etiam specie proximis, vt ex superiori conclusione patet: ergo solis formis substantialibus tribuenda est numeralis distinctio, & discretio materiæ, ac proinde substantiæ, quæ distinctis siue specie, siue solo numero formis substantialibus constant, non constant eadem numero materia, & (quod sequitur) non sunt cõrinuatæ inter se. Quod si quantitas continua sequitur materiam ratione formæ, & alia atque alia substantiali forma introducta, alia atque alia quãtitas introducitur, & abiecta abiicitur: multo breuius concluditur, substantias in quibus formæ substantiales diuersæ sunt, non esse continuatas. Qua de re doctè scribit Auerroës commento primo libri decimi: Continuationis caussa, inquit, in indiuiduis est forma: & ideo forma dicitur magis vnum quàm continuatio, quia forma est caussa continuationis. Atque hæc est sententia D. Thomæ.

a Auer. in 1. Phys. com. 63. & 4. Phys. com. 11. & in Epitome Metaph. tract. 2. c. vl. Philop. in 1. lib. de Gener. textu 33. & 40. Simp. 1. Phy. com. 66. vbi eandem opinionẽ tribuit Pythagoricis, id est, Platoni, & Porphyrio, idem sensit Gregor. in 2. d. 12. q. 2. ar. primo.

b Ita D. Tho. 1. p. q. 76. ar. 6. & in tractatu materiæ qui ei à Capr. tribuitur in 2. d. 28. q. 1. eccl. 6. Capr. ibidem, & alij. 1. p. q. 76. ar. 3. & 4. & Caiet. ibidem Capr. in 2. d. 15. q. 1. Idem habet D. Tho. in 5. Phys. lect. 7. & 10. Met. lect. 1.

In partibus integrãtibus totius dissimilaris non dari formas diuersas.

Ex his patet, in diuersis partibus integrantibus dissimiliarium substantiarum, vt hominis, aut equi, non dari diuersas formas substantiales: neque enim eæ partes essent continuatæ inter sese, quare nec conficerent materiam vnam numero. Verùm de formis substantialibus partium integrantium, vtrum sint diuersæ inter sese, ad librum septi-

mum differendum est accuratius.

Patet etiam, si magnitudines mathematicæ, quemadmodum apud Mathematicos sine vlla distinctione substantiæ subiectæ considerantur, ita etiam existerent: fore, vt in eis nulla esset contiguitas, sed omnes essent re vera continuatæ, soláque imaginatione designationéque darentur duo corpora cubica se tangentia, triangulus, & quadratum contigua inter se, atque ita in cæteris. Nũc autem non est vana distinctio huiusmodi magnitudinum in diuersas numero contiguas inter sese, quia existunt, aut existere possunt in rebus naturalibus, quæ videlicet diuersis saltem numero formis substantialibus distinguantur.

Solutio eorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO III.

Argumentum ex Aristotele desumptum soluitur.

QVA propter ad id, quod ex hoc capite pro parte opposita citatum est, dicendum: quantitatem (intellige continuam) accipiendam esse in iis verbis pro quantitate continua, seu vera, seu apparente. Nam & ipsum nomen continui eodem modo sumitur capite 6. huius libri, cùm dicitur continuum esse id, cuius motus est vnus seu indiuisus tempore, vt ipse Aristoteles interpretatur, quo pacto multa verè contigua, continua dici possunt, vt fascis, sella, nauis, & huiusmodi alia, quæ ita sunt coniuncta & compacta, vt mota parte vna, moueantur cæteræ: quæ sanè ratio continuitatis ita vulgaris, & imperfecta est, vt iuxta eã, magis continua sit nauis, quàm aqua ipsa in qua nauigatur: eo quod vna maris parte mota: non necesse sit moueri totum, quemadmodum in naui accidit. *Text. 8.*

Virgam partim viridem, partim siccã non habere veram partium continuationem.

Hinc patet solutio secundi de virga partim sicca partim viridi, & aliis similibus exemplis. Est enim continuatio talium partium apparens, non vera, nisi sumpta continuatione in definitione continui nũc explicata. Illud de trãsmutatione vnius animalis immediatè in aliud, vt ex verme reptili in volucrem, dubium esse potest, num per partes integrantes paulatim fiat, an simul in toto: sed nihil hoc refert, ponit enim argumentum fieri per partes: quod si fit simul in toto, prorsus alienum est exemplum à proposita quæstione.

Colores posse in eadem superficie continuari.

Ad tertium quod ad colores attinet, fatemur illos continuari posse in superficie vna numero, non in diuersis numero, quæ tũ semper sunt diuersæ in iis, quorum formæ substantiales, vel solo numero diuersæ sunt. De linea recta, & circunducta, eadem ratio est si differunt specie figuræ: nam quod non differant specie quantitatis certum est. Itaque linea recta & curua, quæ claudunt portionem circuli, vna linea sunt numero (quicquid fingant Mathematici) siue habeant figuras diuersarum specierum, siue quæ tandem reducantur ad vnam speciem figuræ totius, vt Aristoteles videtur sentire. *Cap. 6. huius lib. tex. 8.*

Figuræ vt specie differant.

Motus quot modis possit continuari.

Ad quartum dicendum, tribus modis posse motum cum motu continuari successiua cõtinuatione. Vno ratione magnitudinis super quã fit, vel ipsius mobilis, cuius vna pars transit idem signum spatij immediatè post aliam, veluti si mobile moueatur per lineã circunductam immediatè postquàm motum est per lineam rectam. Altero ratione

temporis,

temporis:vt si vnus alteri succedat sine interruptione quietis, vt desensus lapidis ascensui eiusdem impedito per descensum potentioris mobilis. Tertio quatenus sunt partes non interruptæ acquisitionis vnius & eiusdem numero termini ad quem:quo pacto non iam diuersi sunt motus,qui continuetur,sed conficiunt vnum atque eundem numero motum. Atque hinc est cur Aristoteles nonnunquã dicat, motũ dici continuum ex continuitate magnitudinis a supra quam fit,aut b etiam ipsius mobilis:aliàs verò c ex continuitate temporis ac demùm alibi contra asserat,d tempus ipsum dici cõtinuum ex motu:quod nequaquam assereret,nisi motus suam haberet peculiarem continuitatẽ diuersam à continuitate magnitudinis & temporis. Cùm ergo concluditur,motus diuersarum specierum continuari posse:concedendum id quidem est primo,vel secundo modo,aut tertio,de qua continuatione prior pars primæ conclusionis loquitur,negandum est planè.

a 4. Physi.ca. 11. textu 99. Sicut c.13. & alijs in locis superius citatis. b 6. Physic.c. 4. tex. 34. & 35. c 5. Phy c.4. tex. 40. d 4. Phys.ca. 11. tex. 99.

NVM EA QVÆ CONTINVATA NON sunt, eandem formam habere possint.

QVÆSTIO IV.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

SED quærat aliquis,num quemadmodum conclusimus,ea quæ formas substantiales habent diuersas,continuata esse non posse, sic dicendum sit, ea quæ vnam & eandem habent,necessariò esse continuata: Sunt enim hæ quæstiones ita coniunctæ, vt vnius explicatio poscere videatur explicationem alterius, Ac pars quidem affirmatiua,his argumentis ostendi videtur.

Pars affirmatiua probatur.

Primo.

Primum,quia forma indiuidua maiorem perfectionẽ includit quàm specifica,vt est perspicuum:at specifica potest simul informare plures numero materias,ergo & forma indiuidua.

Secundo.

Deinde,quia re vera in nutritione viuentis, eadem numero forma successiuè informat diuersas numero materias: alia enim materia per continentem corporis resolutionem expellitur,alia per conuersionem alimenti,loco prioris assumitur:quas inter se numero diuersas esse nemo dubitauerit.

Tertio.

Tertiò,quia videmus easdem numero formas animalium perfectorum(quas grauissimi Authores indiuisibiles esse asserunt)simul informare diuersas numero materias,vt caput abscissum,& reliquum corpus:quæ etsi breui temporis spatio,sæpè tamen viuunt separata,vt patet ex motu vitali qui aliquandiu in eis cernitur. Nam quod ij motus ab eadem numero forma proueniant,ex eo patet:quia nulla generatio viuentis videtur fieri,cùm viuenti caput amputatur,vt dici possit,nouas formas in eiusmodi partes à se inuicem diuisas introductas esse.

D. Tho. 1. p. q. 76. art. 8. & 2. contra Gen. cap. 72. Alb. Mag. 2. par. sum. tract. 13. q. 77. memb. 4. Catet. in com. 1. p. Ferra. 2. cõt. Gent. vbi sup. Land. 2. li. de Anim. q. 7. Herueus 1. sent. d. 8. quæst. 4.

ff 2 Quarto,

Quarto. Quarto, quia quo vnumquodq; perfectiùs caussat in genere caussæ finalis efficientis, aut materialis, eo se pluribus suo modo communicare potest: siquidem & finis, quo superior est, eo plura media redundat, & caussa efficiens, quo potentior est, eo latiùs patet in agendo: materia etiam quo prior, & vt sic dicam, profundior, eo plures formas diuersásque inter se sustinere potest. Vnde & prima materia omnes sustinet quotquot introducuntur vnquam: & secundæ, quo propriùs accedunt ad primam, eo plures accipiunt: veluti materia elementi plures quàm misti, & misti imperfecti, quàm perfecti: ergo nec formæ id negandum est, vt si perfecta sit, diuersas inter se materias informare possit, & quo perfectior, eo plures. Quod sanè in perfectioribus viuentibus, etiam si non diuidantur accidere videtur. Nam si caro, verbi caussa, & os diuersis formis substantialibus carnis & ossis inter se differunt, vt est multorum nec ignobilium Auctorum sententia: iam per superiorem quæstionem licet colligere, non esse ea inter se continuata: quare cùm forma eadem totius viuentis informata sit, non dubium videtur quin eadem forma numero discretas materias informet. Quod si quis non credat, carnem & ossa discreta esse in eodem viuente, eo quod caro continuata videatur cum neruis, & cartilaginibus, & hæc cum ossibus: fortè sententiam mutabit, si animaduertat non magis hæc sensuum iudicio continuata esse inter se, quàm ramus surculo inserto: quæ tamen potiori ratione discreta sunt, cùm vna & eadem communi forma substantiali informata nō sint, vt omnes fatentur.

Caro, os, nerui an diuersis formis informentur.

Ant. And. 7. Met. q. 17. in eamq; inclinat Scotus in d. 4. 11. q. 3. Vide Ochā. quodlib. 3. q. 8. vbi quæstionem disputat in vtramque partem. Plato in Timæo pro quo lege Alcinoū de doctrina Platonis cap. 14. & Plotinum Ennead. 4. li. 3. de dubiis ani. ca. 1. & seq. lege etiā D. Au. lib. 4. de Ciui. Dei cap. 6. Lege Arist. lib. 1. de part. animal. cap. 1. & quæ supra dicta sunt lib. 1. ca. 7. q. 1.

Quinto. Accedit Platonis, & multorum aliorum veterum sententia de mūdi anima: quæ si vera est, aut dicere oportet, per superiorem quæstionem omnes mundi partes esse continuatas inter se, nihilque in mundo esse, quod alteri contiguum sit, quod nemo concesserit: aut nulla etiam naturalia distingui inter se per formas substantiales sibi peculiares, vt prisci naturales à posterioribus meritò reprehēsi existimarūt: aut denique confitendum, formam eandem numero, discretas inter se materias informare posse, quod probandum erat.

Pars negatiua suadetur. Primo. Pars verò negatiua, totidem aliis nec vulgaribus argumentis videtur concludi. Primum, quia si forma eadem numero duas numero materias simul informare potest, poterit & plures, atque adeo infinitas: hoc enim pacto argumentatur Aristoteles quarto Physicorum libro, cùm probat, duo corpora non posse simul esse in eodem loco: quia si locus idem (vt ait) capit simul duo corpora, capiet & plura si in eo ponātur, atque adeo infinita. Cùm igitur tam sit possibile (ne dicam magis, dari formam quæ simul infinitas materias informet, quàm dari infinita corpora quæ locum eundem occupēt (esset enim ea forma perfectionis infinitæ (sequitur, formam vnam numero, discretas inter se materias informare non posse.

Deinde, quia si posset, iam id quod corruptum est posset idem numero naturaliter redire: quod & Philosophi a & Theologi omnes negant, Nā si corrupti forma potest simul diuersas numero materias naturaliter informare: cur non eandem diuersis temporibus, præsertim,

a Arist. 2. de Gener. ca. 1. tex. 70. Alb. Auer. & alij Ari. interpretes, in eum locum. D. Tho. quo l. 4. ar. 5. & 4. cōt. Gen. cap. 81. Durand. in 4. d. 43. q. 2. Capr. ibid. quæst. 1. Ægid. theorem. 1. & alij.

cùm

a Hunc errorem habuit Plato in Phædone, lege Plotin. Enn. 3. li. 4. cap. 6. & aliis in locis. Eundem habuerunt Pythagorici vt refert Ari. 1. de Anima. c. 3. text. 53.

cùm idem agens eandem naturalem virtutem gignendi habeat quamdiu perfectum est?

Tertiò. Tertiò, quia pars affirmatiua plurimùm fauet errori a de transmigratione animarum in alia corpora, qui dãnatus est in Concilio b Lateranensi sub Leone decimo sessione octaua, immo etiam à prioribus c Philosophis, tanquam anilis quædam fabula exploditur.

b Vide etiam Concil. Viennense sub Clemen. 5.

c Ab Arist. 1. de Anim. 2. 3. tex. 53. & 2. de Anim. c. 2. text. 26.

Approbatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

Alijs rationibus negatiua pars confirmatur.

QVICQVID igitur habeant virium proposita argumenta pro parte affirmatiua: ipsa tamen negatiua pars omninò amplectenda est, hísque rationibus confirmanda. Primum ex communi notione eorum quæ sunt vnum numero, & diuersa numero in rebus naturalibus. Omnes enim sumimus vt vnum numero quidquid vnam & eandem habet materiam, vt hunc lapidem, & hanc statuam, ostensa bis eadem statua lapidea: & numeramus vt diuersa quæ materias habent diuersas: veluti si statua frangatur in duas partes, iam dicimus duos esse lapides, & duo corpora, quem communem hominum sensum Aristoteles optimus Philosophãdi magister secutus est capite 6. textu 12. cùm ea definiuit esse vnum numero, quorum materia est vna, eáque innuit esse numero diuersa, quorum materia est diuersa: at si forma eadem in diuersis materiis, esse potest, necesse erit pugnare cum hoc communi iudicio. Nam cùm res magis habeat esse, ac proinde vnitatem per formam, quàm per materiam quæcunque vna forma numero constabunt, vnum potiùs ens numero quàm plura dicenda erunt. Hinc enim fit, vt ipse idem Aristoteles plerisque locis appellet formam hoc aliquid, quod vnitas numeralis, rerum naturalium, primo sumatur, ex forma, neque definitio eorum quæ sunt vnum numero, tradatur per materiam vnam, nisi à posteriori, & per id, quod ratione vnius formæ est vnum.

Prima ratio ex definitione vnius, & diuersi.

Quæ sunt vnum numero.

Res magis est vna à forma, quàm à materia.

1. Phy. cap. 7. text. 69. & 2. de Anima. 1. text. 2. & alijs in locis.

Secundum argumentum ex diuisionem naturæ.

Deinde probatur eadem pars ex diuisione materiæ hoc modo. Tota materia, quę in plures numero naturaliter diuidi potest, est ex se vna numero, præcisa omni forma substantiali & accidentali: nec efficitur: plures numero, nisi per plures formas substantiales, aut per plures magnitudines, vt perspicuum est, (namque distinctio qualitatum non est satis ad materias distinguendas) at materia fit plures numero per diuersas numero magnitudines in quas diuiditur, multo ergo magis per plures formas substantiales: non potest igitur accidere naturaliter vt eadem numero forma substantialis, diuersas numero materias informet. Prior consequentia quæ sola probatione indiget, ex eo patet, quia materia iuxta veram de hac re sententiam, prius natura recipit formam substantialem quàm magnitudinem. Vnde prius naturaliter fit plures numero per diuersas formas substantiales quibus constituitur diuersa composita substantialia, quàm per diuersas magnitudines quibus constituuntur diuersa numero accidentalia.

Tertium argumentum ex materiæ potētia.

Tertio ex ipsa potentia materiæ. Nam vt in nullo agente datur virtus naturaliter introductiua eius numero formæ quæ ab alio agente eiusdem speciei naturaliter introduci potest, vt patet ex iis quæ à nobis ad caput secundum disputata sunt, ita in nulla materia datur potētia naturaliter receptiua eius numero formę, quę ab alia materia eiusdem speciei naturaliter recipi potest: est enim par omnino ratio, vt ex eadem disputatione intelliges. Neque obest quod materia alimenti recipit naturaliter illam eandem numero formam quæ iam præerat in alia materia, nempè ipsius viuentis. Nam neque illam primo recipit (de qua tamen receptione loquimur) nec verò recipit dum à materia viuentis disiuncta est, sed cùm primum fit eadem numero cum illa. *Quæst. 13. sect. 5.*

Quartum ex naturæ determinatione.

Quarto ex determinatione naturæ ad vnum. Nā vt materia determinata est ad vnam formam numero eiusdem speciei: ita (ac multo ētiam magis) forma ad vnam numero eiusdem speciei materiam: si enim materia quæ ex natura sua respicit, plures formas specie diuersas, vnā solam eiusdem speciei accipit, potiori ratione forma quæ ad vnam tantum specie materiam refertur, eámque ipsam determinat ac limitat, vnam tantùm numero materiam naturaliter informabit.

Vltimum ex terminis actionum.

Postremo ex terminatione naturalium actionum: siquidem diuersas numero actiones diuersi numero termini naturaliter consequūtur, agens autem naturale diuersis actionibus agit in materias numero diuersas, quemadmodum ipsæ diuersæ materiæ diuersis passionibus ab eodem agente patiuntur: quoties enim multiplicatur passio, toties & actio, ac vice versa, vt perspicuum est identitate actionis cum passione.

Conclusio dictorum. *Confirmatio ducta ab errore Auerrois & aliorum.*

Ita patet, eandem numero formam non informare naturaliter diuersas numero materias, quod & inductio apertum facit, & opinio etiam, seu potiùs grauissimus error eorum, qui mentem eandem numero in pluribus hominibus posuerunt: quandoquidem ne ij quidem adeo fuerunt mentis inopes, vt dicerent illam informare plura corpora: sed ea sola ratione putarunt communem esse posse multis, si multis assisteret per quandam copulationem cum eorum imaginationibus rectè ordinatis. *Auerr. 3. de Ani. ad ca. 5. Themist. 3. de Am. cap. 26. Theophrasti, & aliorum.*

Supernaturali potentia, formam eandem numero, diuersas numero materias informare posse.

SECTIO III.

Sed quid de supernaturali virtute? Potest ne extraordinaria Dei potentia fieri, vt forma eodem numero, eodem tempore, aut momento (nam successiuè non est dubium) diuersas numero materias informet? Multis sanè Theologis videbitur id fieri non posse. Nos tamē verisimile existimamus, non modo si forma indiuisibilis sit, sed etiam si diuisibilis, posse eandem numerò diuersas materias diuina virtute informare. *Conclusio affirmant.*

Probatur in formis indiuisibilibus.

Ac imprimis nihil videtur repugnare quin eadem numero forma indiuisibilis, siue illa non pendeat à materia vt humana, siue pendeat

vt

1.p.q.76.ar. 8. & 2. cont. gent.c.72. vt equina (ponamus enim cum D. Thoma perfectorum animalium formas esse indiuisibiles) in diuersis materiis existat. Nam cùm forma indiuisibilis, tota sit in tota materia, & tota in qualibet eius parte: quid prohibet eandem formam hominis, aut equi, quæ iis integris tota est in capite, & tota in reliquo corpore, abscisso etiam capite, conseruari à Deo, & in capite, & in reliquo corpore, quemadmodum ante abscissionem conseruatur? Quo fortasse modo conseruata est anima Areopagitæ Dionysij post capitis detruncationem, si quemadmodum corpus viuebat cum gestaret proprium caput in manibus, sic viuebat & caput quod gestabatur. Quod si diuina virtute eadem forma numero conseruari potest in pluribus materiis naturaliter ineptis ad eius conseruationem; cur non in pluribus naturaliter aptis, integris nimirum & perfectis, vt eadem humana in pluribus integris corporibus humanis, & equina in pluribus equinis? Nam quod virtus informatiua cuiusque formæ, naturaliter determinata est ad vnam numero materiam integram & perfectam, nihil impedit quominus per potentiam diuinam extendi possit ad plures numero informandas, quemadmodum & eius virtus effectiua ad plures numero efficiendas: si quidem virtus intellectiua Socratis, qui non potest naturaliter comprehendere, nisi exempli caussa, decem, potest supernaturali Dei virtute comprehendere viginti, ac multo etiam plura, & potentia visiua equi, quæ non potest videre equum nisi verbi caussa ex trium milliarium distantia, potest diuina virtute ex multo plurium: quæ adeo certa sunt, vt fide orthodoxa teneamus, virtutem intellectus nostri quæ finita est, posse diuina ope attingere cognitionem claram, & quidditatiuam essentiæ diuinæ quæ infinite perfectionis est. Sed & diuisibiles, siue extensæ formæ, videntur eædem numero in diuersis numero materiis esse posse diuina virtute. Nihil enim videtur repugnare, eandem numero superficiē simul inesse in diuersis numero subiectis: vt si Deus corrumpet superficiem concauā aëris, & conuexam aquæ, & produceret vnam, quæ vtrumque elementum copularet, aut altera earū corrupta per alteram, vtrumque elementum coniungeret: neque enim id videtur contradictionem implicare. Nec solùm non repugnat idem superficiei inesse in diuersis subiectis coniunctis inter se, sed etiam in separatis: repugnantia enim quæ videtur esse ne eadem numero forma extensa, in pluribus subiectis insit, magis ducitur ex eorum diuersitate, quàm ex eorum distantia; quare si diuersitas non impedit, nec distantia impediet: quod idem de cæteris formis extensis dicendum erit.

Vide Simeonem Metaphrastem in vita Dionysij. Simile quiddā narrat Beda de Iusto mar. vt habetur tom. 3. in eius martyrio.

Caput Dionysij abscissum an viueret.

Vide Concil. Vien. sub Clemen. 5. quod refertur. in Clem. ad nostrum de hæreticis.

Probatur cōclusio in formis diuisibilibus.

Quædam obiectiones contra propositam sententiam.

SECTIO VI.

Primum argumentum.

VERVM contra hanc assertionē quatuor potissimum obiici possunt. Primum quidem si forma eadem numero in pluribus materiis virtute diuina inesse potest, fore, vt possit idem corpus numero pluribus locis contineri, & ab eis

eis circumſcribi:nam corpus naturale, eſt vnum numero per formam vnam numero, vt homo vnus numero per animam vnam numero: quare ſi eadem anima informet materias diuerſas, & loco ſeparatas, erit circumſcriptiuè idem homo, ac proinde idem corpus naturale in pluribus ſimul locis:quod D. Thomas, & alij grauiſſimi Theologi negant fieri vlla ratione poſſe.

Vtrum idem corpus in pluribus diuina virtute ſimul eſſe poſſit. Secundum.

D.Thom.in 4.d.44.q.2. art. 3. queſtiuncula 3. ad 3. & quolib.3.q. 1.ar.2.& 4. contra Gent. c.62. & 64. Capr. in 4. d. 10.q.1.art.3. Duran. q. 1. Henric. de Gād. quodl. 9.q.32.

Deinde, ſi qua probabilitate negetur ex propoſita aſſertione effici, vt idem corpus numero pluribus locis circumſcribi poſſit: videtur tamen nequaquam negādum,quin ex ea ſequantur incommoda illa eadem,quæ Theologi colligunt contra opinionem de corpore eodem in pluribus locis. Nam ſi anima humana, exempli cauſſa, in pluribus ac diſtantibus corporibus diuina virtute ponatur: fieri poteſt vt patiatur contraria in diuerſis locis, eáque perfectè habeat, veluti dolorem, & lætitiam de eadem re: dolorem de abſentia amici ab hoc loco, & lætitiam de præſentia eiuſdem in alio loco:quemadmodum ad euertendam ſententiam de eo corpore in pluribus locis, inferri ſolet fore, vt actione cauſſarum naturaliū idem albeſcat hoc loco, & nigreſcat alio loco:ac proinde ſimul alteretur contrariis alterationibus,immo etiam ſimul ſit perfectè albus & niger, quæ fieri nequeunt. Anima etiam equi, & cæteræ pendentes in ſuo eſſe à materia, poterunt in hoc loco amittere ſuum eſſe, ſi adſit aliquid corruptiuum compoſiti, & in alio loco non amittere, vbi corruptiuum non adeſt:ſicqúe deſinent eſſe,& non deſinent, idque ſimpliciter: quandoquidem formæ pendentes in ſuo eſſe à materia, quandocunque in materia eſſe deſinunt ſimpliciter eſſe deſinunt,quod idem de omnibus formis inanimatorum colligi poteſt.

Tertium.

Tertio plures formæ humanæ non poſſunt vllo modo ſimul eſſe in eadem materia: ergo pari ratione, neque eadem forma humana in pluribus materiis, & ſic de cæteris:videtur enim par ratio. Antecedens ex eo patet, quia nulla potentia effici poteſt, vt vnum ſuppoſitum dicatur de altero: quod tamen neceſſariò videtur concedendum,ſi duæ formæ humanæ ſint in eadem materia, ex quarum informatione neceſſariò reſultabit duplex natura humana dupléxque ſuppoſitū. Nam vt dicimus, hoc album eſt hoc dulce, oſtenſo lacte,quia hæc albedo & hæc dulcedo ſunt in eodem lacte: ita neceſſariò videtur concedendum,fore vt ſuppoſitum quod reſultabit ex hac forma humana,& hac materia(quod vocetur Paulus) dicatur de ſuppoſito reſultante ex illa alia humana forma, & eadē materia (quod dicatur Petrus) ſitque vera hæc prædicatio:Petrus eſt Paulus ,quia vtriuſque forma erit in eadem materia. Quod autem nulla potentia effici poſſit,ſeu(quod eodem redit) contradictionem implicet, vnum ſuppoſitum dici de alio, ex eo patet, quia ſuppoſitū nihil eſt aliud, quàm ſubſtantia per ſe ſubſiſtens incommunicabilis: quicquid autem huiuſmodi eſt, ſi non tantum de ſe, ſed etiam de alio eiuſdem rationis dicatur, iam erit communicabile ac proinde communicabile & incommunicabile.

Quartum.

POSTREMO contra eandem ſententiā videntur facere duo prima argumenta, quibus confirmauimus,formam eandem numero in pluribus

ribus numero materiis naturaliter inesse non posse, videntur enim probare, ne supernaturaliter quidem id posse fieri. Primum, quia si eadem numero sunt quorum materia est vna, diuersa verò quorũ diuersa: cum nulla virtute fieri possit, vt rei non conueniat propria definitio, nulla forma eadem numero in diuersis materiis inesse poterit. Secundum, quia si prima distinctio materiæ fit per diuersas formas substantiales, quis capiat, vnam & eandem substantialem formam, distinctas materias informare posse?

Dilutio propositarum obiectionum.

SECTIO V.

Solutio primi argumenti.

HIs tamen obiectionibus sic occurrendum est, Primæ quidem, non esse bonam hanc consecutionem: Eandem numero formam in pluribus materiis esse posse, ergo & idem corpus substantiámve naturalem in pluribus locis. Nam si materia est alia, & alia, iam compositum est aliud, & aliud. Neque enim placet Durandi sententia qui putat tantam virtutem accipere materiam à forma, vt si forma sit eadem numero, materia quoque, ac proinde totum compositum sit idem numero. Nam si anima exempli caussa D. Petri, in generali resurrectione iungatur materiæ D. Pauli, compositum erit præcipua ex parte idem quod D. Petrus, non tamen erit simpliciter idem, nisi id intelligatur per Synecdochen: quo pacto nunc dicimus D. Petrum esse in cœlo: quia ibi est eius anima. Ratio vero huius rei est, quia coniunctio materiæ, quæ fuit D. Pauli cum anima D. Petri, non efficiet, vt talis materia incipiat esse illa, quæ fuit D. Petri, alioqui si nunc materia D. Petri annihiletur, eadem numero redibit sine noua creatione. Quod si corpus sumatur pro ipsa magnitudine, fatebuntur fortasse aliqui si forma eadem numero in pluribus materiis insit, planè tunc effici vt idem omninò corpus in pluribus locis contineatur. Dicent enim fortasse eandem numero magnitudinem sequuturam eandem numero formam, quia fit eius proprietas, atque adeo prima ex materialibus. Nobis tamen non videntur sequuturæ naturaliter eandem formam numero in diuersis materiis eædem numero proprietates, sed diuersæ numero: quemadmodum & ipsa composita ex eadem forma & diuersis materiis, non erunt vllum compositum, sed plura: nec si sequerentur eædem numero, putamus vnum incommodum fore, idem corpus numero diuina virtute circunscriptiuè cõtineri simul in diuersis locis, siue sumamus idem numero corpus pro eodem numero composito substantiali, siue pro eadem mole corporea ad prædicamentum quantitatis pertinente: quod idem placet maximæ parti totius scholæ, *a* si à plerisque Theologis negetur.

1 dist. 43. q. 1.

Durandi opinio reijcitur.

Posse idem corpus pluribus locis diuina virtute contineri.

Quocirca ad secundam obiectionem dicendum, haud rectè ab eis colligi, si corpus idem numero circumscriptiuè sit in pluribus locis, forè vt possit moueri simul ad contrarias qualitates, aut eas simul habere in esse perfecto: vt si Socrates ponatur in duobus locis, non sequitur

a Scot. in 4. dist. 10. q. 2. Cab. ibid. q. vnica: & fuse lect. 46. supra canone.

Non tamen moueri simul posse ad contrarias qualitates.

quitur posse illum simul albescere in hoc,& nigrescere in illo,aut esse in hoc perfectè album, in illo autem perfectè nigrum. Caussæ enim agentes in illum ad albedinem hoc loco, & ad nigredinem alio loco se mutuo impedient in agendo,ac proinde vel altera proprium effectum perficiet,vel ambæ simul agent effectum mediũ.Nam etsi agentia distabunt inter se, tamen patiens à neutro distabit, cùm ponatur fore idē numero.Quæ fusè persequitur Scotus huius sententiæ(quantum licet coniicere)primus auctor & assertor, ad distinctionem decimam quarti libri Sentent.quęst.2.vbi alia plurima de eadem re,posito illo generali fundamēto.Quoad formas quidem respectiuas quæ sunt simul natura cum loco, vel illo posteriores posse idem corpus diuersis in locis pati contraria,eáque perfectè habere:vt moueri in contraria loca,sursum simul,& deorsum,ad dextram & sinistram, & cæteras locorum oppositas differentias:esse simul in supremo, & infimo loco, & in cæteris contrariis:quiescere item hîc, & moueri alibi: at quoad absolutas & inhærentes in re ipsa non posse pati contraria,vt calescere simul & frigescere,calidum esse simul & frigidum, quod ex prioribus non sequatur contradictio,ex posterioribus sequatur. Nihil enim potest calidum dici, nisi quod vel nihil habeat frigoris cum calore, vel quod plus habeat caloris quàm frigoris, vtrouis autem modo res sit calida, non potest eadem virtute, etiam diuina, esse simul frigida: aut enim nihil haberet caloris,aut plus frigoris,in quo planè cernitur contradictio.

Ochan. in 4. d. 10. q. 4. Marsil q. 7. Rich. Media uil. quæst. 2. Aiens. in summ. p. 4. q. 40. Altis. in 4. d. 10. Petrus de Aliaco ibid. q. 5. & aliÿ.

Scotum huius sententiæ primum videri assertorem.

Quid nonnulli addant ad superiorē sententiam.

Sed facetum est,quod quidam adiungunt, si corpus idem ex contrariis locis in cōtraria moueatur:vt siquis ex vrbe Roma Venetias petat,& ex Venetiis Romã,cũ ventum erit ad locum mediũ,quod idem sibi occurret fore,vt neutra ex parte se impediat ab ingressu in locum medium,vt impediunt diuersi homines,qui non possunt iidem esse in eodem loco:erit enim,inquiunt,idem homo.Non animaduertunt videlicet,fore hoc pacto vt in momento quo veniens & iens adæquatè fuerit in vno loco,facies sit eadem cum occipite,& pars dextra eadem cum sinistra,quæ ridicula sunt,& fieri nullo modo possunt.Itaque non illud dicendum,sed eundem venientem & euntem seipsum impediturum ab ingressu in locum medium,sibíque ipsi cessurum in media via, si transilire velit eodem tempore per medium locum. Sunt hæc mira, sed quæ posito miraculo sequuntur,nec contradictionem, ac proinde veram & absolutam repugnantiam inuoluunt.

Quid vere dicendum.

Maior difficultas circa commune duobus in locis existentem.

Illud est difficilius. Num idem cum Venetiis simul & Romæ erit, videbit eodem tempore omnia quæ sibi obiecta erunt in vtroque horizonte:& illud num idem distinctè audiet,quæ hic,& ibi coram se dicentur.Cur enim non videat,cur non audiat, cum æquè præsens sit. At vt videat, atque audiat vtraque, videtur opus esse dupla virtute, quemadmodum,& centuplo maiore,si simul centum occuparet loca. Sed dicendum,non fore vt videat omnia,aut verò audiat,nisi cōfusè admodum si vtrique velit applicare animum.Quod si his vel illis tantùm velit attendere,ea sola distinctè percipiet. Atque hæc obiter:reliqua ex Scoto,& recentioribus petenda.

Soluitur.

Cum

Cùm autem eidem formæ in diuersis materiis virtute diuina positę accommodatur argumentum: respondendum est, si eadem anima humana in diuersis corporibus ponatur: fieri non posse, vt in vno lętetur de amici præsentia, & in alio de eiusdem absentia doleat, si hoc intelligamus de amici præsentia & absentia respectu ipsius animæ, neque enim amicus illi erit absens, si vel vno tantum in loco sit præsens, cum eadem sit vtrobique. Quod si intelligatur de præsentia & absentia nō respectu animæ, sed respectu loci, nihil repugnat eādem animam Romæ existētem in vno corpore, & Venetiis in alio, & lætari quod amicus Romę sit, & dolere quod non sit Venetiis: neque enim affectus hi repugnant inuicem, sed potiùs sibi sunt consentanei in anima optante, vt amicus vtroque in loco existat.

Lætitia & dolor in eadē animæ quo pacto simul esse possint, vel nō possint.

Ad illud de anima equi, & cæteris dependentibus in suo esse à materia, atque adeo de formis omnium inanimatorum, respondendum: non fore, vt simul desinant esse simpliciter, & non desināt esse simpliciter corruptis videlicet compositis in vno loco, & non corruptis in alio: neque enim verum est, formam pendentem in suo esse à materia, desinere esse simpliciter corrupto composito, nisi illud sit vnicum. Nā si ea sit forma multorum, etsi desinat esse in vno, non tamen simpliciter esse desinet, si permaneat in alio.

Altera pars secundi argumenti soluitur.

Ad tertiam obiectionem dicendum, etsi modo aliquo dispar sit ratio in vna numero materia, vt subsit pluribus formis humanis, atque in vna numero forma humana, vt insit in pluribus materiis: vtrumq; tamen esse possibile virtute diuina. Vt enim ex hoc, ita ex illo nulla colligitur implicatio contradictionis. Cùm autem obiicitur, si duæ formæ humanæ eandem numero materiam informent, fore vt vnum suppositum dicatur de altero propter identitatem subiecti vtriusque formę; quemadmodum hoc album & hoc dulce de se inuicem dicuntur propter idētitatem subiecti vtriusque accidētis: negāda est sequela, allatúmque exemplum esse simile. Nam etsi identitas subiecti duarum formarum siue substantialium, siue accidentalium, facit vt connotatiua ex iis formis ducta de se inuicem prędicentur: quo pacto posita duplici humana forma in eadem materia, non minus verè dixeris hoc informatum seu affectum hac forma humana, est affectum illa, quam dicimus hoc album, est hoc dulce, ostenso eodem subiecto albedinis & dulcedinis, tamen nō facit vt composita ex tali subiecto & duplici forma, de se mutuo prædicentur. Nam nec composita ex diuersis formis substantialibus, & eadem materia, neq; item ex diuersis accidentibus & eodem subiecto, de se inuicem prædicari possunt, vt dicere liceat hoc compositum substantiale, est illud compositum substantiale, aut hoc compositum accidentale, est illud compositum accidentale. Nunc autem hoc album, & hoc dulce non significant composita ex accidentibus & subiecto communi vtrique, sed sunt connotatiua significantia formas accidentales, & connotantia subiectum: at nomina hæc, Petrus, & Paulus, in proposito casu non erunt connotatiua, sed absoluta, quæ significabunt composita quædam ex diuersis formis & communi vtriusque materia. Est & alia ratio cur hoc album

Solutio tertij principalis. Vnam formā humanam in pluribus materiis, & plures in vna simul esse posse diuina virtute.

Connotatiua vt de se inuicē dicantur.

Alia ratio notanda.

bum dicatur de hoc dulci propter commune subiectum vtriusque accidentis, Petrus autem & Paulus in prædicto euentu non dicentur de se inuicem propter communem materiam vtriusque formæ, quia inquam in hoc albo & hoc dulci, commune subiectum vtriusque accidentis, pro quo vtrumque nomen sumitur, est per se subsistens, vtpotè prima aliqua substantia suppositúmque quod habet per se subsistentiam: in Petro autem & Paulo, sic resultantibus, nec ipsa communis materia vtriusque formæ esset aliquid per se subsistens, nec nomina Petri & Pauli pro ea sumerentur supponeréntve, vt recentiores loquuntur. Quod si vtrisque humanitas ad subsistentiam alicuius diuinæ personæ assumeretur, nempe prius natura, quàm ex illis resultarent duo supposita: tum demum dicere possemus Petrum esse Paulum propter idiomatum communicationem, quia idem esset vtriusque suppositum, diuinum scilicet, quod non solum in diuina natura, sed etiam in vtraque humana subsisteret. Neque obesset, quod Petrus & Paulus essent duo composita ex duabus naturis humanis & personalitate diuina: ex qua re fieret, vt de se inuicem, quatenus essent diuersa composita dici non possent, vt ex dictis patet. Nomina enim Petri & Pauli in eo euentu, etsi significarent huiusmodi composita, habent tamen rationem connotatiuorum, quatenus significarent naturas quasdã, quæ possunt adesse & abesse à supposito diuino à quo tum sustinerentur, & pro quo supponerent, de qua re fusiùs quæstione vltima, ad caput octauum.

Petrus & Paulus quo dato miraculo de se inuicem prædicari possent.

Sed quærat aliquis. Num id quod probatum est, posse formam eandem numero inesse in diuersis numero materiis: intelligendum sit de solis materiis eiusdem speciei, an etiam de specie diuersis. Cui quæstioni respondendum est, non esse intelligendum de specie diuersis. Nam forma substantialis. de qua loquimur, non potest informare materiam, nisi efficiendo cum illa compositum aliquod per se, hoc est, vnius essentiæ: cùm igitur actus non faciat vnum per se cum potentia inepta ad illum recipiendum, & materiæ diuersarum specierum distinguãtur per habitudinem ad diuersa genera formarum ad quas solas aptitudinem habent: fieri non potest vt forma vnius generis informet materiam quæ respondet formis alterius generis. Itaque fieri non potest vt forma cœli infomet materiam corruptibilium, aut forma rei corruptibilis materiam cœli, aut verò forma vnius cœli informet materiam alterius cœli, si diuersorum cœlorum materiæ differũt specie. Poterit quidem forma eadem numero per diuinam potentiã coniungi cum hac materia ad se recipiendam apta & cum illa inepta, ita vt simul sit cum vtralibet; & ab vtralibet indistans: non informabit tamen materiam ineptam, vt actus substantialis potentiam substantialẽ, sed fortè sustentabitur ab illa in suo esse diuina virtute, vtente eiusmodi materia ad formæ conseruationem, si forma sit ex iis quarũ esse pendet à materia. Hoc ferè modo etsi Deus ponat qualitatem eam quæ est actus audiendi in oculis, & eam quæ est actus videndi in auribus, informabunt illæ quidem eas partes eísque inerunt vt subiectis, at non informabunt potentias earũ partium, quia tales potentiæ non habent

Quæstio annexa præcedenti.

An forma eadem numero possit esse in materijs specie diuersis.

Non posse.

Forma cœli nequit informare sublunarem materiam, neque sublunaris forma cælestem.

Actus audiendi in oculis positus quid ageret.

habent aptitudinem ad tales actus: vnde per eiusmodi qualitates ita positas, neque oculi audient, neque aures videbunt.

Solutio quarti argumenti principalis.

Ad quartum obiectionem dicito, Aristotelem definiuisse ea quę sūt vnum numero per ea quæ naturaliter accidunt: similitérque primam materiæ distinctionem quæ naturaliter fit, per diuersas vtique formas substantiales fieri. Nihil tamen obstare quominus supernaturali Dei virtute spectata, aliter definiri possint ea quæ sunt vnum numero, quam per materiam vnam: aliterque primam materiæ distinctionem posse fieri quàm per formas substantiales diuersas: vt si Deus creet duas materias sine formis, aut materiam lapidis exuat omni forma substantiali & accidentali, deinde illam diuidat, aut etiam in materia lapidis relinquat solam quātitatem, ad cuius deinde partitionem materiam partiatur.

Definitio definito qua ratione semper conueniat.

Quod autem obiicitur, ne virtute quidem diuina fieri posse vt rei definitæ non conueniat propria definitio, verum quidem est, si definitio tradatur per ea quæ absoluta, & non solum naturali necessitate conueniunt: qualis erit definitio eorum quę sunt vnum numero, si per verum ac primum indiuiduationis principium tradatur, de quo ad ca. sextum fusè disputandum est.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO IV.

Soluuntur argumenta posita sect. 1. q.

AD argumenta verò ea, quæ pro parte affirmatiua initio quæstionis proposita sunt, quatenus videntur probare, etiam naturaliter fieri posse vt eadem numero forma in pluribus materiis insit, hunc in modum respondendum.

Ad primum quidem formam specificam nō posse informare simul diuersas materias sine sui diuisione in plures numero formas: quo pacto & ipsa iam est plures numero, & non vna tantùm. 1.

Ad secundum dices, formam viuentis non informare plures materias, nisi fiant vna & eadem per continuationem, vt superius dictum est. 2.

Cur abscisso capite viuentis perfecti, noua semper forma resultet.

Ad tertium respondebis: cum viuenti perfecto caput abscinditur, fieri generationem nouarum formarum in capite & in reliquo corpore: non quidem semper propter defectum earum qualitatum quæ requiruntur ad conseruationem formæ præcedentis, aut propter defectum illarum proportionis (fieri enim potest vt tam celeri motu acutóque gladio amputetur caput, vt immediatè post ictum, eadem qualitatum dispositio remaneat in partibus diuisis, quæ erat in vnitis) sed propter defectum vnionis partium quarundam necessariò requisitarum: vt enim forma viuentis perfecti postulat certas qualitates, certámque earum proportionem in his aut illis partibus: ita & quarundam earum inter se vnionem: qua sublata, perinde necesse est abiici formam, ac si tollerentur debitæ qualitates, earúmve ad formam accommodata proportio. Quod autem sæpè eæ partes separatæ à se inuicem, 3.

cem, videntur motum vitalem habere, nō alia de caussa prouenit, nisi quia aliquando post separationem ad breue admodum temporis spacium remanent in eis spiritus animales, qui palpitationem & alios quosdam motus vitalibus similes efficiunt: idque propter dispositionem qualitatiuam tantisper in materia perseuerantem.

Non est probabile dari plures formas partiū in eodem viuente

Ad quartum dicendum, non esse parem rationem in efficiente & fine, cùm sint caussæ externæ, atque in materia & forma, quæ sunt internæ. Quod si materia eadem numero diuersis numero formis simul informatur, vt credunt ij qui ponunt in eodem viuente a formas partium integrantium diuersas, & in toto b etiam plures totales, veluti formas elementorum per totum diffusas, formámq; mistionis, & animam ipsam (quæ nobis tamen non probantur) certè non potest naturaliter informari solo numero diuersis. Quare nihil mirum est, si nec forma eadem numero plures materias numero diuersas, naturaliter informare possit, tametsi supernaturali virtute id præstare queat. Quod si forma non potest naturaliter plures materias solo numero diuersas informare, ergo nec specie diuersas, cùm materiæ diuersarum specierum non habeant aptitudinem, vt informentur ab eadem specie forma. Reliqua quæ in eodem argumento attinguntur, nihil habent difficultatis iuxta nostram sententiam. Dicimus enim omnes partes integrantes viuentium esse continuatas inter sese, quia vna tantùm forma informantur, non item truncum arboris cum surculo inserto, quia nulla est eadem forma substantialis in vtroque: quamquàm fieri diuina virtute potest, vt continuētur vna & eadem numero superficie.

a Superiùs citati.
b Auic. 1. li. Suff. c. 10. & Auerr. cap. de Cælo. com. 67.

Omnes viuētium partes, integrantes esse cōtinuatas inter se.

Quomodo ex Platonis sententia mundi anima posita.
Soluuntur argumenta pro re ti ua: ...nus tradita doctrina videntur efficere.

Ad opinionem Platonis de anima mundi, crediderim dicendum, non putasse illum esse formam informantem, sed assistentem, vt colligi potest ex iis quæ docet in Timæo Animam autem, inquit, in mundi medio collocauit, pérque totū tetendit, atque ea corpus ipsum etiā extrinsecus circumtexit, &c. Quod si voluit esse re vera informātem, nil magis id mirum videri debet, quam quod de transmigratione animarum in varia corpora cum Pythagoricis existimauit, rem sanè fabulis anilibus similem.

Lege Platonem in Phædone.

Ad ea verò quæ allata sunt pro parte negatiua, quatenus videntur concludere, ne supernaturaliter quidem formam eandem plures materias informare posse, dicendum est, primum argumentum nihil conficere. Admissa enim vtcúmque propositione hac, si data forma potest duas numero materias informare, poterit & plures, atque adeo infinitas, negandum est inde effici, datam formam esse virtutis infinitæ. Neque enim potest virtute propria quæ finita est informare duas, sed diuina quæ infinita, qua quidem nihil repugnabit fortasse informare infinitas, si dētur: quemadmodum nil repugnat intellectui finitæ virtutis intelligere infinita obiecta, si infinita Dei virtute ad id muneris eleuetur, vt patet in anima Christi Domini.

Fortè non repugnat ab vna forma, diuina virtute infinitas materias si dentur informari
Exemplo intellectus.

Locus vt capiat locatum.

Argumentatio verò Aristotelis de loco, neque ad rem est, nec concludit. Non est ad rem, quia quanta virtute potest locus capere vnum corpus, tanta, nec maiori potest capere plura, & infinita etiam si dentur.

tur. Itaque non opus habet ad eam rem virtute maiori, quàm naturali, si modo tollatur supernaturali virtute repugnantia naturalis ipsorum corporum inter se, vt plura sint in eodem loco. At forma indiget supernaturali virtute ex parte sui, vt plures materias informet. Non concludit autem, quia etsi hactenus rectè argumentatur Aristoteles si locus idem capit duo corpora, capiet & plura, atque adeo infinita, tamen illa est vitiosa consecutio. Atqui impossibile est dari corpora infinita, ergo & duo corpora in eodem loco. Nam quemadmodum fatemur diuina virtute fieri vt duo corpora sint in eodem loco, quod fides orthodoxa tradit: ita non negamus si darentur infinita corpora, fore vt omnia possent ex parte loci: in eodem contineri. Nihil enim repugnat ex parte loci, vt ex dictis patet quin plura in eodem contineantur, siue ea finita sint, siue infinita. Sed tota repugnãtia est ipsorum corporum inter se, naturalis tamen quatenus vnum naturaliter excludit, alterum ex eodem spatio. Quare cùm hæc naturalis repugnantia supernaturali virtute superari possit: reliquum est vt non alia de caussa repugnet, simpliciter infinita corpora esse in eodem loco, nisi quia repugnat simpliciter dari actu in rerum natura corpora infinita, quod Aristoteles se demonstrasse existimat, nósque ostendere conabimur ad librum huius operis vndecimum.

Si corpora darentur infinita, an ex parte loci cõtineri omnia possent in eodem.

3. Physicorũ c. 25. tex. 40.

Ad secundum & tertium dicendum, si quid ea probant, nihil aliud conficere, quàm quod naturaliter id fieri non possit. Neque enim simpliciter ac omnino repugnat rem quæ iam corrupta est, eandem numero iterum redire: aut animam migrare ex vno corpore in aliud corpus, cùm illud in generali resurrectione expectemus, hoc autem contradictionem nullam inuoluat. Atque hæc de natura disputata sint hoc loco.

CAP.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Partes totius capitis. NECESSARIVM a *id dicitur.* Exposita multiplicitate caussarum, & naturæ, docet in hoc capite quot modis dicatur necessarium. Est enim necessitas affectio quædam, quæ magna ex parte consequitur caussas, præsertim naturales. Tradit ergo primum quatuor modos necessarij, Deinde reuocat tres priores ad quartum, quasi ad caput & originem, ipsumque latius explicat. Postremo colligit quædam ex iis quæ de necessario docuerat. *Necessarium primo modo.* Necessariũ primo modo dicitur, id quod etsi nõ est caussa rei, sic tamen illam comitatur, vt absque ea res viuere, aut omnino esse nõ possit. Nam etsi hoc loco solius vitæ, fit mentio inferius tamen cum hic modus ad quartum reducitur, ipsum quoque esse commemoratur. Ac exẽpla proposita in contextu, rem omnino faciũt perspicuam in viuẽtibus. In rebus autem vitę expertibus, exẽplũ esto calor ignis, aut etiam spiraculum, quod si nullũ sit, breuiter extinguitur.

ΚΕΦ. Ε'.

Text. 6. ἈΝαγκαῖον a λέγεται, οὗ ἄνευ οὐκ ἐνδέχεται ζῆν ὡς συναιτίου: οἷον τὸ ἀναπνεῖν, καὶ ἡ τροφὴ τῷ ζώῳ ἀναγκαῖον; ἀδύνατον γὰρ ἄνευ τούτων εἶναι καὶ b ὧν ἄνευ τὸ ἀγαθὸν μὴ ἐνδέχεται ἢ εἶναι, ἢ γενέσθαι, ἢ τὸ κακὸν ἀποβαλεῖν, ἢ στερηθῆναι: οἷον, τὸ πιεῖν τὸ φάρμακον ἀναγκαῖον, ἵνα μὴ κάμνῃ, καὶ τὸ πλεῦσαι εἰς αἴγιναν ἵνα, μὴ ἀποβάλῃ τὰ χρήματα. ἔτι c τὸ βίαιον, καὶ ἡ βία: τοῦτο δ' ἐστὶ, τὸ παρὰ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν προαίρεσιν ἐμποδίζον καὶ κωλυτικόν. τὸ γὰρ d βίαιον, ἀναγκαῖον λέγεται: διὸ καὶ λυπηρὸν ὥσπερ καὶ Εὔλωγος φησί: πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμα ἀνιαρὸν ἔφυ. καὶ e ἡ βία ἀνάγκη τις, ὥσπερ καὶ Σοφοκλῆς λέγει, Ἀλλ' ἡ βία μεταῦτ' ἀναγκάζει ποιεῖν. καὶ f δοκεῖ ἡ ἀνάγκη ἀμετάπειστον τὶ εἶναι ὀρθῶς: ἐναντίον γὰρ τῇ κατὰ τὴν προαίρεσιν κινήσει, καὶ

Atque necessarium hoc pacto dici solet necessarium ad esse, siue vt res sit.

Necessarium secũdo modo. b *Et ea sine quibus.* Secundo modo id necessarium dicitur, sine quo nec bonum comparari aut conseruari, nec malum abiici, aut vitari potest. Qui modus iuxta Auer-rois sententiam ea ratione differt à superiori, quod ille in rebus naturalibus, hic in voluntariis cernitur. At cum vterque reperiatur in vtroque genere (nam & necesse esse vt arbores frondescant, si earum fructus ab iniuria cœli tutandi sunt, ad posteriorem spectat, & necesse esse vt prauis cupiditatibus repugnet qui beatus futurus est, ad priorem pertinet) potius ea ratione distinguendi erunt, vt necessarium priori modo dicatur necessar[illegible], vt res sit (quemadmodum diximus) posteriori autem, vt benè, aut commodè sit. Vnde fit, vt cum vterque modus ex fine ducatur, vtroque, necessarium possit appellari vtile, quasi conducens ad finem, tametsi vtilis vocabulum sæpius posteriori quàm priori tribuitur, & neutri accommodari potest, cùm vtile à necessario distinguitur. *Hoc loco.* Ex his quoque patet non ea ratione distinguendos esse hos duos modos necessarij, quod prior dicatur ex caussa materiali, posterior ex finali, vt quidam existimant. *Albert. hoc lib. tract. 1. cap. 6.*

Necessarium tertio modo. c *Præterea violentum.* Tertio modo necessarium dicitur id, quod violentum est, & vis etiam ipsa, seu violentia: quamquam vis potius dicitur necessitas (vt eam paulò pòst vocat Aristoteles) quam necessaria. Violentum autem, vt hoc loco definitur, est id, quod impedit, aut prohibet rei contra propriam illius propensionem aut electionem, ne scilicet eo modo se habeat, quo secundum naturalem inclinationem aut propositum haberet.

Violentum duobus modis sumi. Quo loco aduerte, violentum duobus modis sumi posse, vno pro eo, quod vim infert, quo pacto Cicero Antonium vocat violentum ac furentem: atque hoc modo is qui sursum lapidem proiicit, dicitur violentus. Altero pro eo, quod vnaquæque *Philippica secunda.*

quæque res per vim agit, aut patitur, quo pacto motus lapidis ex inferiori loco, & quies in superiori dicuntur violenta. Cùm ergo violentum dicitur hoc loco necessarium, non est violenti nomen sumendum priori modo, sed posteriori: id enim quod infert vim, non dicitur necessarium, sed necessitans vt Scholastici loquuntur. Quo fit vt non rectè hoc loco pro violento, alij quod vim afferat, alij quod vim facit, transtulerint. Quod si quis pro illis obiiciat violentum mox definiri ab Aristotele, *quod impedit ac prohibet, &c.* quæ verba de eo, quod vim infert necessariò videntur intelligenda, dicito illud [impedit ac prohibet] non effectiuè sed formaliter accipiendum esse, nempe eo modo, quo contrariæ qualitates in *Pirion & antiquus interpres.* esse perfecto, seu quo simpliciter possunt denominare subiectum, sese mutuo expellere dicuntur ab eodē subiecto, seseque inuicem impedire. Hoc enim modo id, quod res quæque per vim patitur, impedit ac prohibet id ad quod res propēsa est: quo pacto dictum est, motum ex infero loco, & quietem in supero, impedire naturalem lapidis quietem. Illud autem prætereundum non est, cum dicitur [præter propensionem] quod Græcè est παρὰ τὴν ὁρμὴν, explicari violentiam, quæ obsistit naturali inclinationi, tametsi verbū ὁρμὴ liberam quoque inclinationem significat: cùm autem dicitur, [electionémque.] explicari eam quæ obsistit liberæ, seu voluntariæ propensioni.

CAPVT V.

Text. 6. *Necessarium a id dicitur, sine quo vt concaussa fieri nō potest, vt viuatur, quo pacto necessaria sunt animali respiratio, & alimentum, cum sine his esse non possit. Et ea b sine quibus fieri nequit, vt bonum aut sit, aut fiat: vel malum aliquod amoueatur, aut non adsit. Hoc modo necessarium sit alicui medicatam potionem bibere, ne ægrotet: & in Aeginam nauigare, ne pecunias amittat. Præterea c violentum, & vis ipsa: hoc vero est, quod præter propensionem, electionémque impedit ac prohibet. Quod d enim violentum est, necessarium dicitur, quo fit vt molestum sit, quemadmodum & Euenus ait. Quod enim est necesse, id, cuique molestum accidit. Et e vis necessitas quædam est, quemadmodum & Sophocles ait: At hæc coegit vis, me inuitum facere. Videtúrque f necessitas quiddam esse, quod persuasioni nihil cedat: & rectè quidem, voluntatis enim, ratio*

d *Quod enim violentum.* Ex eo confirmat violentum dici necessarium, quod molestum sit, & sæpè dolore afficiat, vt ipse alibi non semel docet. Omnis enim res necessaria, hoc est, quam quisque agere aut pati cogitur, molesta est, vt Euenus poëta inquit.

3. Ethico. ad Nicomach. cap. 1. & 1. Rhetoric. ad Theodecten. cap. 11.

e *Et vis necessitas.* Quemadmodum testimonio Eueni confirmauit, violentum dici necessarium, ita nunc senario quodam Sophoclis docet, vim seu violentiam, dici necessitatem. Quo loco aduerte, vim tum actiuè, tum etiam passiuè posse accipi. Si actiuè sumatur (vt pro actione proiiciendi lapidem ex infero loco, aut detinendi in supero) ita dicetur necessitas, vt non dicatur necessaria, nisi forte ex accidente, vt si quid cogatur vim inferre. Atque hoc pacto sumitur vis apud Sophoclem. Si verò passiuè, vt pro ipso motu lapidis ex infero loco, aut quiete in supero contra res habebit. Ita enim dicetur necessaria, vt non dicatur necessitas, nisi forsitan impropriè, quemadmodum si rem contingentem appelles contingentiam. Quæ eadem distinctio in verbo [Necessitas] non solùm fieri potest, sed etiam debet, vt mox patebit. *Vim esse necessitatem.*

f *Videtúrque necessitas.* Vt docuit omne necessarium esse molestum, ita nunc docet omnem necessitatem esse eius conditionis, vt sub dissuasionem cadere non possit. Loquitur autem de necessitate non actiuè sumpta (hæc enim sæpè cadere potest sub dissuasionem, vt si latronem, ratione auoces à scelere) sed passiuè. Nam quæ non possumus non perpeti, non sunt materia dissuasionis. Frustra enim vapulanti suadebis ne vapulet, cum ille iam à vapulando & mente, & voluntate abhorreat, nec tamen id minus perferat. Atque hoc pacto intelligendum *Locus hic*

Illustratur a- esse hunc locum dissentientibus inter se interpretibus, planè colliges ex iis, quæ
lio ex Ari- Aristoteles 3. Ethic. lib. c. 5. scripta reliquit. *Ad ea, inquit, agenda, quæ nec in nostra*
stotele 3. libr. *sunt potestate, nec nostra sponte fiunt, nemo prorsus quemquam hortatur, quippe cùm vanum*
Ethicorum. *sit persuasum esse cuipiam non calere, aut non dolere, aut non esurire, aut quiduis aliud tale, cum nihilominus hæc ipsa patiatur.* Hæc de tertia necessarij vsurpatione quæ ex efficiente caussa dicitur, quemadmodum ex fine priores duæ, vt diximus.

Tertium modum necessarij pressius fuisse traditū. Illud tamen aduerte Aristotelem pressius tradidisse hanc tertiam necessarij vsurpationem, quàm potuisset. Neque enim id tantùm dicitur necessarium ratione efficientis caussæ, quod per vim efficitur, sed etiam, quod naturaliter, cuiusmodi est viuentis accretio, cum calor naturalis plus conuertit alimenti, quam amittatur substantiæ viuentis. Videtur autē Aristoteles hanc partē tertij modi prætermisisse, ne in eo comprehenderet aliquid necessarium simpliciter. Instituit enim in his prioribus tribus modis agere de solis necessariis secūdum quid: dilatis in quartum modum necessariis simpliciter: nō est autē dubium quin multa comprehendisset in hoc tertio, quæ existimabat necessaria simpliciter, si caussam efficientem ad naturaliter efficientes extendisset. Putauit enim motum cælestem, & alia pleráque quæ re vera sunt necessaria ex hypothesi caussarū naturaliter efficientium, esse necessaria simpliciter, quia credit hypothesim esse necessariam simpliciter, ipsam videlicet actionem caussarum, à quibus ista pendent. Etenim si actio caussæ est necessaria simpliciter, effectus etiam est necessarius simpliciter. Nullum tamen foret incommodum, si diuersis rationibus res easdem in duobus modis necessarij comprehendisset: in hoc quidem, quia essent necessariæ ex hypothesi caussarum efficientium naturaliter: in quarto autem, quia ipsius sententia essent necessariæ simpliciter, quemadmodum & hypothesis ipsa.

Aristot. motū cæli simpliciter necessarium putauit.

καὶ κατὰ τὸν λογισμόν. ἔτι g τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, ἀναγκαῖον φαμὲν ἔχειν οὕτως.

Καὶ h κατὰ τοῦτο τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τἆλλα λέγεταί πως ἅπαντα ἀναγκαῖα. τό, τε γὰρ βίαιον λέγεται ἢ ποιεῖν, ἢ πάσχειν τότε, ὅταν μὴ ἐνδέχηται κατὰ τὴν ὁρμὴν διὰ τὸ βιαζόμενον, ὡς ταύτην ἀνάγκην οὖσαν, δι' ἣν μὴ ἐνδέχεται ἄλλως. καὶ ἐπὶ τῶν συναιτίων τοῦ ζῆν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡσαύτως. ὅταν γὰρ μὴ ἐνδέχηται, ἔνθα μὲν τὸ ἀγαθόν, ἔνθα i δὲ τὸ ζῆν, καὶ τὸ εἶναι ἄνευ τινῶν, ταῦτα ἀναγκαῖα, καὶ k ἡ αἰτία, ἀνάγκη τίς ἐστιν αὕτη. ἔτι l ἡ ἀπόδειξις τῶν ἀναγκαίων, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν, εἰ ἀποδέδεικται ἁπλῶς. τούτου δὲ αἴτια τὰ πρῶτα ἃ ἀδύνατον ἄλλως ἔχειν, ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός.

Τῶν m μὲν δή, ἕτερον αἴτιον τοῦ ἀναγκαῖα εἶναι, τῶν δέ, οὐδέν, ἀλλὰ διὰ ταῦτα, ἕτερά ἐστιν ἐξ ἀνάγκης, ὥστε τὸ n πρῶτον,

καὶ

Quartus modus necessarij. g *Præterea id quod.* Quartus extremúsque modus necessarij est, quo necessarium dicitur id quod aliter habere non potest, cuiusmodi est, Deum esse, hominem esse animal: hominem esse rationis participem, mortalem, & similia. Ducitur autem huiusmodi necessarium, non ex sola caussa formali (quod Albertus docet, vt singulos necessarij modos singulis caussarum generibus accommodet, (sed ex *In hunc locū* tota rei natura, aut ex aliqua interna caussa, vt ex propositis exemplis licet intelligere.

Ad quē tres priores modi reuocantur. h *Atque ex hoc necessariò.* Reuocat ad quartum necessarij significatū tria priora, quia necessarium prioribus modis, est necessarium secundum quid, quod non dubium est quin ad necessarium simpliciter reuocandum sit, quemadmodum candidum secundum quid ad candidum simpliciter. Vt enim Ethiops non dicitur candidus nisi quatenus parte quadam aspectum dispertit, quæ est ratio candidi, ita necessarium prioribus tribus modis non dicitur necessarium, nisi quatenus facta hypothesi alicuius caussæ externæ, aliter se habere non potest, quæ est ratio necessarij simpliciter. Quo fit, vt meritò Aristoteles dicat, cætera necessaria ratione huius extremi significat, modo aliquo necessaria appellari, quia per quamdam eius participationem necessaria dicuntur. Alioqui nemo dixerit necessarium esse,

esse vt animal cibum, ægrotus pharmacum sumat, aut lapis ascendat, cùm ne illud quidem necessarium sit, vt hæ ipsæ res existant. Reuocat ergo Aristoteles primo quidem tertium necessarij significatum, deinde primum ac secundum.

i *Illic vita, atque esse.* Progreditur Aristoteles à vita ad esse, veluti ab esse viuentium ad esse aliarum rerum. Viuere enim, vt ipse ait in libris de Anima, viuentibus est esse. (2. de Ani. c. 4. tex. 36.)

k *Et caussa hæc.* Hoc est, hypothesis suppositione finalis caussæ, quæ quidem est, si res benè accommodè esse, aut omnino esse debeat, hæc inquam suppositio finis, est necessitas, ad alteram è duabus primis necessarij significationibus pertinens. Nam si vita fruenda est, aut etiam iucundè aut commodè, fieri non potest quin sumatur cibus, &c. quo pacto ratio necessarij quarti modi participatur.

rationésque motus aduersatur. Præterea g *id quod aliter se habere non potest, necessario se ita habere dicimus.*

Atq; h *ex hoc necessario cætera quoq; omnia modo aliquo necessaria dicuntur. Nam & per vim, aut agere aut pati tunc aliquid dicitur, cum non licet ex propensione, propter id vim affert: quasi hæc sit necessitas, propter quam aliter se res habere non potest. Et in iis quæ viuendi & boni concaussæ sunt eodem modo. Cum enim hic bonum, illic* i *vita, atque esse sine quibusdam non contingunt: tum hæc necessaria sunt, &* k *caussa hæc, necessitas quadam. In* l *necessariis quoque numeratur demonstratio, quod aliter res habere nequeat, si simpliciter demonstratum est. Huius autem rei caussæ sunt prima ipsa, quæ aliter habere non possunt, ex quibus ratiocinatio.* (Hoc ca. lect. 6.)

Quorumdam m *igitur alia caussa est, cur necessaria sint, quorundam nulla: sed propter hæc alia ex necessitate sunt. Quapropter* n *id primum, ac*

l *In necessariis quoq;.* Volunt Alexander & Albertus aliam tradi hoc loco necessarij significationem, qua demonstratio dicatur necessaria, quia id quod demõstratur est necessarium. Potius tamen videtur dicendum cum D. Tho. Aristotelem docere hoc loco ad quem modum pertineat necessitas ea quæ in demonstrationibus cernitur. Videri enim posset sola necessitas rerum, non etiã pronunciatorum ad prædictos modos pertinere. Docet ergo non modo conclusiones quæ simpliciter demonstrantur, nec tantum ex concessis, siue ad hominem (quod demonstrandi genus sæpe libro superiori vsurpatum est) sed multo magis principia quæ sunt illarum caussa, pertinere ad quartum modum, eo quod vtraque simpliciter, & absque vlla hypothesi aliter habere non possint. (Necessitas demonstrationis ad quod genus spectet. In hunc locũ.) (Tria ex dictis consectaria.)

m *Quorundam igitur.* Colligit ex dictis tria consectaria. Primum est, eorum quæ sunt necessaria simpliciter, quædam habere suæ necessitatis caussam, vt conclusiones quæ demonstrantur, quædam ita esse necessaria, vt non sint necessaria propter aliam caussam, sed ipsa sint aliis necessitatis caussæ, veluti principia ex quibus fit demonstratio, modo sint prima simpliciter, siue indemonstrabilia. (Primum.) (12. Meta. ca. 5. text 30.) (Secundum.)

Idem quoque potest ex rebus ostendi ex Aristotelis sententia, apud quem motus cœlestis est simpliciter necessarius, & tamen habet caussam suæ necessitatis, qui Deus verò ita est necessarius, vt suæ necessitatis caussam habere non possit.

n *Quapropter id.* Secundum consectarium quod ad res pertinet, huiusmodi est. Primum ac præcipuum necessarium, quod, scilicet omni ex parte siue omninò est necessarium, esse rem simplicem, subaudi [omninò] id enim solum quod omninò simplex est, non potest vlla ex parte aliter atque aliter habere, quod quidem est esse omni ex parte necessarium. Quicquid enim aliquo modo compositum est, aliquo etiam modo aliter ac aliter se habere potest. Non quia quicquid est cõpositum dissolui possit in ea ex quibus compositum, est (substantiæ enim separatæ non possunt dissolui in eas entitates generum ac differentiarum ex quibus constant, nec item Cœli naturali dissolutione, aut etiam simpliciter Aristotelis sententia) sed quia quicquid aliquo modo est compositum aliter atq; aliter habere

poteſt, vel ſecundum ſubſtantiam, vt Socrates, vel ſecundum aliquod accidens vt Cœli ſecundum motum hodiernum, & ſubſtantiæ ſeparatæ ſecundum aliquem actum, ſiue intellectus aut voluntatis, ſiue externum. Hæc tamen quæ Ariſtoteles hoc loco potius innuit quã doceat, partim abſoluta expoſitione contextus, partim libro duodecimo explicabuntur.

καὶ κυρίως ἀναγκαῖον τὸ ἁπλοῦν ἐστι· τοῦτο γὰρ οὐκ ἐνδέχεται πλεοναχῶς ἔχειν, ὥστ᾽ οὐδὲ ἄλλως, καὶ ἄλλως· ἤδη γὰρ πλεοναχῶς ἂν ἔχοι. εἰ ἄρα ἐστὶν ἄττα ἀΐδια, καὶ ἀκίνητα οὐδὲν ἐκείνοις ἐστὶ βίαιον, οὐδὲ παρὰ φύσιν.

Tertium. o *Ergo ſi quædam.* Tertium conſectarium eſt,

Perpetuis. ſi in rerum natura dentur aliqua entia perpetua ac immobilia (de qua re libro duode

---

VTRVM PRÆTER DEVM ALIQVID ſit, neceſſarium ſimpliciter.

QVÆSTIO I.

Nullam rem præter Deum eſſe neceſſariam ſimpliciter.

SECTIO I.

Ratio quæſt. propoſita.

QVIA non ſatis tutũ videri poteſt illud, quod hoc capite dictum eſt, multa eſſe quæ præter Deum ſint neceſſaria ſimpliciter, eo quod ſolus Deus videatur non poſſe non eſſe: operæ pretium erit, quid hac in re ſentiendum ſit paucis exponere.

De quibus quæſtio poſſit intelligi. Illud igitur imprimis animaduertendum eſt quæſtionem hanc poſſe intelligi vel de rebus, vt de Angelis, de cœlis, de animalibus: vel de connexionibus rerum: cuiuſmodi ſunt, quod Angeli ſint ſubſtantiæ corporis expertes: quod Cæli corpora incorruptibilia: quod animalia ſenſu prædita, quod homo ſit animal, quod diſciplinæ capax, & ſimilia.

Quod ergo ad res attinet, putauit a Ariſtoteles non modo Deum, ſed etiam reliquas ſubſtantias ſeparatas, corpora cœleſtia, materiam, elementa ſecundum ſe tota, & ſpecies omnes, ſaltem quæ ad vniuerſi perfectionem ſpectant, atque adeo ipſum vniuerſum, ſiue mundũ, eſſe res neceſſarias ſimpliciter, nec vlla ratione poſſe non eſſe: quod ideo ſibi perſuaſit, quia credidit b Deum agere ex neceſſitate naturæ: proinde, vt ſol non poteſt non lucere, ita Deum non poſſe exhibere hanc rerum vniuerſitatem partim immediatè per ſe, partim per cauſſas medias.

a *Lege Ariſtot. 8. Phyſi. cap. 1. vſque ad tex. 15. & 1. de Cœlo c. 8. à text. 76. & 12. Metaph. cap. 6. à tex. 30. & alijs in locis.*
b *9. Met. cap. 9 text. 17. & libr. 12. cap. 6. text. 30. & 2. de cœlo. ca. 3. text. 17.*

Aſſertio prima. Dicendũ eſt tamen, ſolum Deum eſſe rem neceſſariam ſimpliciter, vehementérque erraſſe Ariſtotelem in oppoſita ſententia aſſerenda. Deus enim Opt. Max eſt agens liberũ, immo & liberrimum omnium, nec neceſſitate vlla ſiue extrinſecus adhibita, ſiue ex ipſa natura diuinitatis orta, aliquid extra ſe produxit, vt lib. 12. latè oſtendemus. Quo fit, vt & ſi ille omni æternitate mundum produxiſſet, nihil tamen præter ipſum neceſſariò exiſteret, quandoquidem omnia fuiſſet liberè procreata. Atque hæc ſit prior huius quæſtionis concluſio.

Obiectio. Sed contra hanc concluſionem ſic licet obiicere. In rerum natura dantur

c.5.& seq. duodecimo disputabit)nihil illis posse accidere violentum,aut (quod explicationis caussa ponitur)præter naturam,id est,contra naturam.Hoc pronunciatum ex dictis etiam patet. Quicquid enim per vim accidit, contra naturalem propensionem accidit, vt ex violenti explicatione perspicuum est. quod autem contra naturalem propensionem accidit, id aut dissoluit rem aut certe ad dissolutionem disponit: si ergo in rerum natura dantur entia perpetua ac immobilia,fit vt nihil illis accidere possit violentum,siue contra naturam. *& immobilibus nihil accidere violentũ*

ac propriè necessarium est,quid simplex: hoc enim pluribus modis habere nequit, quare neque aliter, ac aliter,iam enim pluribus haberet modis. Ergo si o quædam sunt sempiterna & immobilia, eis nihil violentum est,nihil præter naturam.

---

dantur duo quædam spatia infinita,alterum successiuũ, quod ab æterno fuit & in æternum erit: alterum extensiuum quod respectu nostri in omnem partem infinitè extenditur,sursum,deorsum, & in cæteras loci differentias: hæc autem sunt simpliciter necessaria: dantur igitur aliæ res præter Deum simpliciter necessariæ. Maior ex eo patet, quia spatia hæc non sunt fictitia,sed vera:alioqui nec successiuum spatium verè excederet duratioẽ motus cœlestis,qui & cœpit & finiẽdus est: nec item extensiuum superaret locum, siue spatium quem mũdus hic corporeus occupat,quæ planè falsa sunt,& absurdissima. Æquè enim potuit Deus in alia priori parte spatij successiui mundum condidisse, & extra hanc partem extensiui eumdem collocasse. Minor autem ea ratione probatur, quia ne potestate quidem diuina fieri potest vt hæc spatia non sint: alioqui neque vllus motus esse posset,nec locus vllus: siquidem nec motus absque spatio successiuo,nec locus sine extensiuo dari vllo modo potest.

Ad hanc obiectionem respondendum est, non esse quidem fictitia proposita spatia,sed vera,hoc est, quæ absque operatione intellectus dentur:atque adeo vtrumque esse necessarium simpliciter, quod nulla potestate non modo secundum se totum, sed neque secundum vllã particulã possit non esse,hinc tamen nihil effici cõtra conclusionem: siquidem huiusmodi spatia non sunt res, vt forsitan putauerunt ij,cõtra quos Aristot.4.Physi.libr. disputat, sed quædam rerum capacitas, alterum quidem omnium motuum quoad successionem, alterum verò omnium corporum quoad extensionem, de quibus cap. 13.fusiùs agendum est,cum de tempore,ac loco disputabitur. *Solutio.* *Spatia duo infinita non esse fictitia.* *Cap.4. à tex 35.*

Opinio quorundam de rerum connexionibus. SECTIO II.

QVOD verò ad connexiones rerum attinet,sunt qui dicant,præter eas quibus interna Dei attributa cum Deo nectuntur, quas vniuersi dicunt esse simpliciter necessarias(vt quod Deus sit ens,quòd actus purus,quòd sapiens, &c.) nullas esse quæ simpliciter necessariæ esse debeant,quæ sententia his rationibus confirmari potest. *Heru.quod lib.1.q.10.* *Opinio dicentium nullas esse connexiones in rebus creatis simpliciter necessarias.*

Primum,quia si connexiones rerum infra Deum, essent simpliciter necessariæ, non solùm ab æterno extitissent:sed etiam non potuissent non existere, ac proinde neque res, siue extrema quæ connectuntur: videtur enim fieri nullo modo posse vt connexiones existant sine iis *Primum argumentum.*

quæ connectūtur: at res infra Deū non posse non existere, & Catholica fides reprobat, & iā ex libertate diuinæ voluntatis impugnatū est. *Genes.1. Prouer.8. alibi.*

2. Deinde, quia si in rebus creatis connexiones primi modi dicendi per se sunt simpliciter necessariæ (hic enim modus censetur præcipuā necessitatem continere) neque tamen res ipsæ sunt necessariæ simpliciter, vt re vera non sunt, sciri vtique potest quid quęque eiusmodi rerum sit, ignorato an sit: at hoc negant omnes cum Aristotele secundo libro de posteriori resolutione. *Cap.1.text.1.*

Tertiò, quia si hæc conclusio, Socrates est homo, quæ pertinent ad primum modum dicendi per se esset simpliciter necessaria, hæc etiam esset simpliciter necessaria, Socrates est animal, atque adeo hæc Socrates est viuens, & (quod hinc sequitur) necessarium esset simpliciter, vt animus Socratis existeret in corpore Socratis: hoc autem vel ipsa experientia constat esse falsum.

4. Postremò, quia cùm Deus omnipotentia sua separare possit proprietates à subiectis, sequitur connexiones secundi modi dicendi per se, quæ secundo loco numerantur in necessariis, non esse necessarias simpliciter. Antecedens ex eo patet, quia non videtur negandum diuinæ potestati quin facere possit, vt subiecta existant sine proprietatibus, cùm efficiat, vt accidentia communia, quæ plus dependent à suis subiectis, quam subiecta à suis proprietatibus, sine subiecto in sacra Eucharistia existant.

Quo pacto ab his Auctoribus connexionum necessitas explicet. Si quis verò ab Auctoribus huius sententiæ petat, qua ratione connexiones primi & secundi modi dicendi per se censeantur necessariæ simpliciter, tum ab Aristotele hoc loco, tum ab aliis auctoribus, nec solùm in Deo, sed etiam in rebus creatis: respondent, tribus modis id posse concedi in creaturis, non tamen absolutè, sed cum moderatione quadam, Vno, iuxta sensum conditionalem, vt idem sit dicere, Homo est animal, ac si dicas, si quid est homo, illud est animal. Altero, in sensu composito, quasi ita efferas propositam enunciationem, Homo dum est homo, est animal. Tertio, sumptis creaturis secūdum esse possibile, vt si intelligas hominem esse animal, nō quod sit, aut fuerit, aut futurum sit, sed quod esse possit. His enim modis non possunt huiusmodi connexiones vlla ratione non esse veræ. Itaque concedunt dari connexiones rerum infra Deum simpliciter necessarias in sensu conditionali, itémq; in sensu modali composito, & sumptis creaturis secundum esse possibile, non autem absolutè, vt verba sonant. Itaq; docēt, enunciationes quibus huiusmodi connexiones exprimuntur non esse absolutè veras, nisi supposita constantia subiecti (vt aiunt) hoc est constante siue existēte subiecto in rerum natura. Id quod eo argumēto primum colligunt, quia ex eo quod res est aut non est, oratio vera, aut falsa dicitur, vt Aristoteles a scribit in prędicamentis. Deinde, quia vt idem ait posteriori libro de b interpretatione: Socrates mortuus, ac proinde non existens non est homo. Postremò id confirmant ex sententia Theologorum, c planè asserentium Christum Dominum eo temporis spatio, quod inter mortem & resurrectionem fluxit non fuisse hominem. *Herv. loco citato vide etiā Ockamum quodl.4.q.37* *a Ca. de substantia, & c. de modu prioris.* *b Cap.2.* *c D.Tho.3.p. q.50.ar 4. & in 3.dist. 22. q.1.art.1. & quodl.2.ar.1 Et Doctorū communiter. in 3.d.22.*

Alia eiusdem sententiæ confirmationes.

Plurimas

Plurimas rerum connexiones esse simpliciter necessarias.

SECTIO III.

Secunda assertio quæstioni respondens.

DIcendum est tamen plurimas connexiones rerum infra Deum esse simpliciter necessarias, omnes inquam eas quæ pertinent ad primum aut secundum modum dicendi per se: nec ad earum veritatem opus esse constantia, siue existentia subiectorum: quæ est sententia Aristotelis hoc loco, & ferè omnium grauium Auctorum, potéstque his rationibus ostendi.

Albertus in post. prædica. c.9. ex Auic. Algazel, & Alpharathio D. Tho. 1. p. q. 10. art. 3. De veri. q. 1. ar. 5. ad 7. & 9. Met. lect. 9. & ex recētiorib. Caie c. 4. de ente & essen. q. 10. & 1. poster. c. 9. Capr. 1. d. 8. q. 1.

Probatur 1.

Dialecticorū pronunciatū.

Si connexiones primi & secundi modi dicendi per se non essent simpliciter necessariæ rebus creatis, fieri posset vt Socrates non esset homo nec disciplinæ capax, ac proinde nec Socrates (de quo enim negatur species aut proprietas, negantur omnia indiuidua quę sub specie continentur, vt Dialectici tradunt) est autem aperta contradictio, admittere, Socratem non esse Socratem: sunt igitur huiusmodi connexiones simpliciter necessariæ. Nec audiendi sunt qui respondent non esse contradictionem, dicere, Socratem non esse Socratem, cum Socrates non existit: immo falsò tunc affirmari, Socratem esse Socratem. Falluntur enim planè: neque enim falsum est vnquā, dicere, Socratem esse Socratem, cùm subiectum & prædicatum sint omnino idem, vt potè id solum, quod significatur nomine Socratis, quod quidem est Socrates ipse, vt complectitur ea sola quæ sibi sunt essentialia. Quod si quis dicat hanc enunciationem, Socrates est Socrates significare Socratem esse Socratem existentem propter verbum, est, quod existimabit efficere vt Socrates, cùm prædicatur, sumatur pro Socrate existente, pari ratione idem dicet de definitionibus, cùm prædicantur de rebus non existentibus. Quo fiet vt planè admissurus sit, definitionem dicere non solùm quid res sit, sed etiam quod sit: quodquidem non solùm cum Aristotele cæterorúmque Philosophorum sententia, sed etiam cum ipsa communi hominum intelligentia pugnat. Nam cùm omnes qui aliquid definiunt, accipiant nomen definiri pro rebus omnibus quas significat, siue illæ existant, siue nō, vt luce clarius est: efficitur vt eodem pacto accipiant genus & differentiam definiti, ne angustiorem faciant definitionem, quàm definitum.

1. Topic. c. 4. 2. poste. c. 10. text. 9. & alibi sæpè.

2\. *Veritas conditionalis propositionis vbi fundetur.*

Præterea veritas cuiusque conditionalis necessariæ fundatur in veritate alicuius simplicis præiacentis, vt Dialectici tradunt. Vt ibi causæ veritas huius: si Socrates est homo, Socrates est animal, fundatur in veritate huius, Homo est animal, & veritas huius, si Socrates est homo, Socrates est disciplinæ capax, fundatur in veritate huius, Homo est disciplinæ capax: ergo non minor est necessitas simplicis enunciationis in qua veritas conditionalis fundatur, quàm ipsius conditionalis: igitur si conditionalis est necessaria simpliciter eodem quoque modo, necessaria est simplex enunciatio, in qua ejus veritas fundatur.

Ad hæc, si connexiones primi & secundi modi dicendi per se non essent necessariæ simpliciter in creaturis nisi in sensu conditionali, aut modali composito, vt Auctores aduersæ partis asserunt (nam sumptis rebus secundum esse possibile, impropriè existimant huiusmodi 5

homo possit esse animal, aut disciplinæ capax: ita etiã quod possit esse albus) tum etiam, quia propositiones per se in eo sensu, dici solent necessariæ simpliciter, quo scientiis comparandis inseruiunt: at nemo in comparanda vlla sciẽtia vtitur propositionibus per se in illo sensu, vt apertum est. Si verò loquuntur posteriori modo, nobiscũ faciunt. Nos enim dicimus in connexionibus primi & secundi modi dicendi per se res creatas esse sumendas, quatenus sunt possibiles, seu, quod idem valet, secundum suas essentias, vt naturæ ordine præcedunt existentiam, vt ex dictis constat. Hoc enim pacto intelliguntur earum definitiones, & demonstrationes proprietatum, quę de ipsis fiunt, immo etiam ipsæ nominum significationes.

Solutio primi argumenti oppositæ sententiæ, & explicatio sempiternitatis connexionum per se.

SECTIO IV.

Sco. 1. sen. d. 3. q. 5. & d. 35. & 36. & 30. Colligitur hæc sententia Henric. ex quodlib. 3. q. 9. & quodlib. 5. q. 2. & quodlib. 4. q. 7. & 8. & quodlib. 2. q. 3.

Opinio Henrici Gand. de actuali esse rerum ab æterno.

AD primum verò argumentum superioris sententiæ, facilè esset respondere, si vera esset sententia Henrici Gandauensis, vt illum Scotus multis locis intelligit: Existimat enim (si Scotus rectè eius opinionem interpretatur) res omnes infra Deũ habuisse ab æterno quoddam esse reale actuale, quod vocat essentiæ, nempe per participationem idearum diuinarum, à quibus putat illas fuisse necessariò ex æternitate caussatas. Hoc igitur si verum esset, nihil difficultatis foret in argumento. Nihil enim mirum esset si connexiones rerum fuissent ab æterno, quando ipsæ etiam res eo modo ab æterno extitissent.

Improbatur.

Hæc tamen sententia nullo modo probari potest, quia nulla res caussatur ab ideis diuinis secundum esse reale, nisi cum caussatur effectiuè à Deo: quemadmodum nec scamnum secundum esse reale caussatur ab idea scamni, quæ est in mente fabri, nisi cùm faber scamnum efficit: alioqui daretur effectus caussæ formalis non concurrente caussa efficiente, quod fieri nequit.

Vera argumenti solutio.

Dicendum igitur ad argumentum etsi connexiones rerum infra Deum, pertinentes ad primum aut secundum modum dicendi per se, semper suo modo extiterint, immo etiam non potuerint non existere, tamen non inde effici, res eas quarum illæ sunt connexiones, semper extitisse, ac minus etiam, non potuisse non existere.

Quid sint connexiones.

Quod vt intelligas, aduerte, eas connexiones nil aliud esse, quàm identitates quasdam subiectorum cum prædicatis. Quod à posteriori ex eo intelliges, quia omnis vera prædicatio fundatur in identitate aliqua subiecti cum prædicato: vnde fit, vt pro ratione diuersarum huiusmodi identitatum, diuersa etiam sit ratio verarum prædicationum. Aliæ enim sunt essentiales, quia subiectum est idem secundum essentiam cum prædicato, aliæ accidentales, quia est cum illo idem subiecto, & ita in cæteris.

Non esse sumendas pro relationibus identitatis.

Deinde aduerte, huiusmodi identitates non esse sumendas pro identitatibus formalibus, quæ sunt relationes rationis, & posteriores ipsis

ipſis connexionibus, in quibus fundantur, ſed pro fundamentalibus.

Tertio loco, identitates has fundamentales, nihil aliud eſſe, quàm negationes quaſdam diuerſitatis ſubiectorum à prædicatis, exempli cauſſa, identitatem hominis cum animali, nihil aliud eſſe quàm negationem diuerſitatis ab illo ſecundum eſſentiam: identitatem verò eiuſdē cum diſciplina capaci, nihil eſſe aliud quàm negationē quandam diuerſitatis ab illo ſecundum ſubiectum. Quidam volunt huiuſmodi identitates fundamentales eſſe ipſa ſubiecta & prædicata, quatenus iſto modo ſibi identificantur, ſeu quatenus ſubiecta non ſunt diuerſa à prædicatis: quod eodem redit, tametſi longiori diſcurſu.

Poſtremo, harum negationum diuerſitatis, quaſdam eſſe priuatiuas, quæ nimirum ſine ſubiectis non exiſtunt, & dicuntur vnitates ſubiectorum cum ſuis prædicatis, alias verò purè negatiuas, quæ communi vocabulo retēto ſolum, appellantur negationes diuerſitatis ſubiectorum à prædicatis.

His poſitis, miſſiſque de hac re quorundā ſententiis quæ non ſatisfaciunt, dicendum eſt, connexiones eas quas credimus eſſe neceſſarias ſimpliciter, & concedimus ſuo modo fuiſſe ab æterno, non eſſe priuatiuas identitates, ſed negatiuas. *Connexiones neceſſarias, eſſe negatiuas identitates.* Nā priuatiuæ cùm ſint reales affectiones terū aut quaſi affectiones, nunquā exiſtunt niſi exiſtentibus earum ſubiectis. Vt enim vnitas abſoluta hominis, tum ſolum exiſtit in rerum natura (more tamen aliarū priuationum) cum homo exiſtit, ita & vnitas illius cum animali. At identitates negatiuæ, quibus entia dicuntur non eſſe diuerſa à ſuis prædicatis eſſentialibus & proprietatibus, ſemper ſuo modo extiterunt, nec poſſunt vllo modo non exiſtere. *Ratio notāda.* Ratio verò eſt, quia non poſſunt non exiſtere, niſi per exiſtentiam oppoſitarum diuerſitatum, quæ tamen exiſtere nullo modo poſſint. *Puræ negationes quo pacto exiſtant.* Puræ enim negationes, etiam purè negatiuè exiſtunt, id eſt per ſolam non exiſtentiam eorum quæ negant. Hæc enim pura negatio quod homo non ſit lapis, ea ſola ratione dicitur exiſtere ſine operatione intellectus, quia nullus exiſtit homo qui ſit lapis, & ita in cæteris. *Quo ētē modo priuationes.* Quod tamen non ſatis eſt in priuationibus. Nam vt priuationes exiſtāt, neceſſe eſt vt non ſolum non exiſtant ea quibus priuatiuè opponuntur, ſed etiam, vt ipſa ſubiecta exiſtant, quod Ariſtoteles docet in prædicamētis. *c. de oppoſitis.* Cum igitur diuerſitates oppoſitæ identitatibus negatiuis non ſolùm nunquam extiterint, ſed nec exiſtere vllo modo poſſint, efficitur, vt ſemper ipſæ identitates negatiuæ ſuo modo extiterint, atque adeò non poſſint non exiſtere. Atque huiuſmodi identitates ſunt fundamenta veritatis propoſitionum per ſe, quæ ab Ariſtotele & cæteris veteribus dicuntur ſempiternæ veritatis.

Cur identitates priuatiuæ non ſint fundamenta neceſſaria veritatis. Quod ſiquis roget, Cur non potiùs dicendum ſit identitates priuatiuas eſſe fundamenta veritatis eiuſmodi propoſitionum, præſertim cùm ſemper ac neceſſariò conueniant rebus, quemadmodum & ipſa prædicata per ſe, duæ cauſſæ reddi poſſunt. Prior, quia identitates priuatiuæ, etſi ſemper conueniunt rebus, non tamen ſemper exiſtunt, ſed tum ſolùm, cùm res ipſæ exiſtunt, vt diximus. Poſterior, quia ſi quis diceret illas eſſe fundamenta veritatis propoſitionum per ſe, cùm illæ

etiam per se rebus conueniant:adhuc cogeretur tradere alias identitates:quibus illæ essent idem cum rebus,de quibus per se prædicãtur: quare aut in inquirendis identititabus progrediendum esset in infinitum:aut tandem deueniendũ esset ad identitates negatiua. Quò fit vt satius sit, illas statim fundamenta veritatis eiusmodi propositionum asserere.Perspicuum est igitur, eas connexiones quas diximus necessarias simpliciter,ab æterno fuisse eo tamen modo, quo possunt puræ negationes existere. Cur autem ex qualicunque existentia huiusmodi connexionum non rectè colligatur existentia rerum quas illæ connectunt,hæc est ratio.

Puræ negationes non egent extremis existentibus.

Quia puræ negationes ex seipsis non indigent extremis existentibus,vt patet in hac propositione,Plato non disputat in Academia,potest enim vera esse etiam non existente Platone. Dico autem ex se ipsis,quia si æquipolleant affirmationibus cõtingentibus ratione huiusmodi æquipollentiæ indigebunt existentia extremorum, vel reali, vel obiectiua pro ratione affirmationis cui æquiualebunt: cuiusmodi sunt hæ,Plato non est non disputans, Plato non est non pretio habitus Prior enim negatio,vt vera sit,indiget existẽtia reali Platonis,posterior vero obiectiua.

Epilogus solutionis.

Ita patet solutio argumenti, nempe ex ea existentia quam connexiones per se ab omni æternitate sibi vendicant,non rectè colligi,extitisse,iam inde actu res eas,siue extrema quæ iis connectuntur.

Dubitatio circa idem argumentum.

Caiet. 1. post. ad finem.c.6. Soncin.hoc lib.q.10.

Num autem rectè colligi possit, quod extiterint virtute in aliqua caussa efficiente,quęstio est.Caietanus enim & Paulus Soncinas in ea sunt sententia,vt putent necessitatem connexionum per se non pẽdere ex eo, quod res quæ connectuntur existant virtute in suis caussis.

Opinio Caietani & Soncinatis.

Nihil enim minus, inquit Caietanus, remaneret scientia mea de rosa (nempe quod sit odorifera,aut quid simile) si omnia annihilarentur, me solo remanente,quàm si remaneat prima caussa,aut corpus cœleste,&c.in quibus scilicet rosa virtute existat,quæ sententia ex eo confirmari potest,quia hæ connexiones sunt necessariæ.Chimæra est figmentum,Homo rationis expers,est animal rationis expers,cùm tamẽ extrema non existant virtute in caussa vlla.

Opinio D. Thomæ & Magni Alberti probabilior.

D.Tho.quodlib.8.q.2. Albert.in post præd. cap.9.

At verò D. Thomas & Magnus Albertus in oppositam partem videtur inclinare,quam sanè crediderim probabiliorem,si modo intelligatur de connexionibus rerum infra Deum,de quibus solis quæstio esse potest. Nam si rosa non eßet virtute in omnibus suis caussis efficientibus, aut certè in aliqua in qua cæteræ omnes virtute continerentur,ne rosa quidem eßet,quia non eßet ens reale:quod enim effici non potest, non est reale ens, nisi sit ens independens, cuiusmodi est solus Deus:quo fieret,vt de rosa nullum attributum reale demonstrari poßet.Non eßet autem illa,virtute in suis caussis efficientibus, nisi illæ exißterẽt in rerum natura saltem aliqua, à qua reliquæ omnes effici poßent. Ita fit, vt si Deus qui est rerum omnium effector non existeret in rerum natura:nec rosa vtique eßet ens reale, ac proinde, nec rosa.

Nihil esse ens reale quod effici non possit.

Si Deus non existeret,nullum esset ens reale.

Soluitur fundamentum Caietani.

Persuasio autem illa Caietani si sublatis cæteris rebus omnibus

etiam Deo, solus ego existerem, adhuc remaneret scientia mea de rosa nullam vim habet: sublatis enim cæteris rebus omnibus, neque ego essem qui sum, nec rosa esset rosa, vt ostensum est: quare nec de illa ostendi posset esse odoriferam, attributúmve aliud reale.

Obiectio prima. Obiiciat aliquis, Res tum creatas, tum etiam creabiles esse verè entia siue realia in ordine ad ideas diuinas: quarum sunt imitationes quædam, vt 4. lib. diximus, at ideæ diuinæ præcedunt omnino ratione & scientiam Dei practicam qua effici possunt, & potentiam illius executiuam: igitur vt sint entia realia, non opus esse, vt virtute existat in caussa vlla efficiente etiam prima, & omnium illarum effectrice.

Secunda. Item, si per impossibile Deus non haberet vim productiuam creaturarum, si tamen adhuc esset earum exemplar, vt est, adhuc etiã creaturæ essent vera entia in ordine ad illum, tanquam ad suum prototypum exemplar: vt igitur sint vera siue realia entia, nõ opus esse, vt sint virtute in caussa vlla effectiua.

Tertia. Postremo, prius esse, rem aliquam esse in se possibilem, & quæ non implicet contradictionem, quàm esse factibilem ab aliquo: dicimus enim hoc vel illud propterea effici à Deo posse, quia non implicat contradictionem, non è contrario, propterea non implicare contradictionem, quod à Deo effici possit, quemadmodum, & in impossibilibus dicere solemus aliquid effici non posse, quia inuoluit repugnãtiam, siue contradictionem aliquam: non è contrario, propterea inuoluere contradictionem, quia effici non possit: ergo vt res aliqua sit vera & realis, non opus esse vt virtute existat in caussa vlla efficiente, sed satis esse si non implicet contradictionem.

Solutio. Ad hæc dicendum est, aliud esse quod nulla res infra Deum sit ens reale, nisi virtute existat in suis caussis efficientibus, saltem in prima, quod & asseruimus & probauimus: aliud quod res infra Deum possint aliquo modo considerari vt entia realia, non considerata vlla earum caussa effectiua, quod propositæ obiectiones ostendere nituntur, nósque formaliter haud negauimus. Et quanquam id nihil facit ad rem propositam, plenioris tamen doctrinę gratia dicimus, res infra Deum non solum non esse, sed nec perfecta considerari posse vt entia realia, nisi quatenus virtute existunt in prima caussa efficiente. Nam quemadmodum accidentia imperfectè considerantur, vt entia realia sine ordine ad substantiam, nempe vel quatenus ad hoc aut illud particulare genus spectant, vt albedo quatenus color, (qua ratione dicimus ea per proximum genus, & differentiam definiri posse, non consideratis distinctè superioribus generibus, vel quatenus nullam implicat contradictionem, ea existere in rerum natura (qui conceptus confusus est, ipsúmque etiam Deum complectitur) perfectè autem intelligi non posse sine ordine ad substantiam: sic etiam, immo potiori ratione entia omnia infra Deum, possunt quidem imperfectè considerari vt entia realia, sine ordine ad Deum vt caussam primam efficientem, vel quatenus huius vel illius generis sunt, vt passim considerantur, & definiuntur, præsertim apud Ethnicos philosophos, vel quatenus nullam inuoluit repugnantiam ea existere: perfectè autem ac distinctè nullo

Res creatas non posse perfecte considerari, nisi in primo efficiẽte.

nullo modo concipi possunt, nisi quatenus pendent à Deo, vt à prima caussa efficiente: id quod ostendimus ad caput secundum superioris libri cum de analogia entis ageremus, sequuti verã D. Thomæ de hac re sententiam. Quod si entia infra Deum perfectè concipi non possunt vt entia realia, nisi in ordine ad illum, vt ad primam ipsorũ caussam efficientem: Deúsque intelligi non potest vt ens quoddam à cęteris omnibus distinctum, nisi vt ens actu existens (siquidem conceptus potentis existere non est conceptus qui sit Dei proprius) dubium non est quin entia realia infra Deum, vt talia sunt, perfectè intelligi non possint, nisi quatenus virtute existũt in Deo, vt in prima eorum caussa efficiente.

Quæst. 1. sect. 7.

Prima ratio soluitur.

Quare ad primam interpositam obiectionem negandum est, ideas diuinas præcedere omnino ratione scientiam Dei practicam, aut eius potẽtiam executiuam. Nam cùm illa sint exemplaria diuina ac proinde obiecta ad actionem pertinentia, intelligi vtique non possunt nisi quatenus imitabilia à sciẽtia practica, potẽtiáque diuina exequutiua.

Ideæ diuinæ an præcedant diuinã scientiam.

Secunda. Ad secundam dicendum, si Deus non haberet vim productiuam creaturarum, fore etiam vt non esset earum exemplar: siquidem exemplar creaturarum omnium respicit potentiam diuinam exequutiuam.

Tertia. Tertia, nihil efficit aliud, quàm quod creaturæ prius consideratione nostra sint possibiles, seu non implicent contradictionem, quàm quod effici à Deo possint: illud enim commune habent cum Deo, hoc ipsarum est proprium. Hinc tamen non efficitur, vt ille quatenus creaturæ sunt, siue entia quædam finita & dependentia, perfecta intelligi possint sine ordine ad diuinam potentiam, à qua pendent, & in qua virtute existunt.

Confirmatio pro Caietani opinione adducta soluitur.

Ad confirmationem verò, quam pro Caietano attulimus, dici potest primum quidem fictitia, & si possibilia non sunt: non posse tamen fingi nisi ex coniunctione rerum possibilium: proinde si res possibiles vt possint aliquando esse, contineri debent virtute in caussa aliqua efficiente ratione sui: ergo & commentitiæ ratione partium ex quibus finguntur. Deinde, quemadmodum ea quæ aliquando esse possunt, non essent possibilia si non continerẽtur virtute in caussa aliqua, à qua effici possent, ita nec fictitia essent fictitia nisi suo modo continerentur virtute in aliqua potentia, à qua fingi possent. Atque hactenus de primo argumento principali.

Solutio reliquorum argumentorum.

SECTIO V.

Explicatur Aristoteles.

AD secundum dicendum est, cùm Aristoteles & reliqui docent nõ prius sciri posse quid res sit, quàm sciatur an sit: sensum esse, non prius intelligi posse quæ sit rei propositæ quidditas quàm compertum, sit huiusmodi esse verum ens, seu quod in rerum natura cohęrere possit: siquidem sola entia realia veram quidditatem habent. Itaque accipiunt esse, pro esse posse. Quanquam eorum plerique, quia

putauerunt ſpecies rerum eſſe ſempiternas, nullámque naturam communem poſſe exiſtere, quæ aliquando non exiſtat, non valde curarunt diſtinguere potentiam ab actu. Hoc in quadratione circuli planè intelliges, quę quid ſit, facilè explicatur, nec tamen vnquam inuenta eſt, cùm interim inueniri poſſe omnes fermè aſſerunt.

Ad tertium dicendum, vt hoc pronunciatum, Socrates eſt viuens, ſit ſimpliciter neceſſarium, (ſumpto nimirum viuente, non vt ſignificat id, quod exercet opera vitæ, ſed quod conſtat corpore & animo) non opus eſſe, vt animus Socratis exiſtat in corpore Socratis, quemadmodum nec opus eſt, vt ipſe Socrates exiſtat: ſed vt nunquam detur nec dari poſſit diuerſitas Socratis ab omni compoſito ex corpore & animo, vt patet ex ſolutione primi argumenti.

Ad quartum dicendum eſt, ſi quæſtio ſit de proprietatibus quæ nō diſtinguuntur re ipſa à ſubiectis, cuiuſmodi ſunt pleręque aptitudines, vt ſubſtantiæ corporeæ ad quantitatem, & quantitatis trinæ dimēſionis ad occupandum locum, certum eſſe apud omnes, non poſſe illas ſeparari à ſubiectis, ſiue vt ipſæ exiſtant ſine ſubiectis, ſiue vt ſubiecta ſine illis. Neque vllum habet momentum argumentatio ex accidentibus communibus ſacræ Euchariſtiæ, cum diſtincta ſint re ipſa à ſubiecto, in quo ante conſecrationem exiſtebant.

Quæ proprietates à ſubiectis nequeant diuelli.

Si verò quæſtio ſit de proprietatibus, quæ ſunt re ipſa diſtinctæ à ſubiectis cuiuſmodi ſunt iuxta a probabiliorem ſententiam, intellectus & voluntas comparatione animæ rationalis, & trina b dimenſio reſpectu ſubſtantiæ corporeæ, quatuórque primæ qualitates ſenſibiles reſpectu quatuor elementorū, diſtinctione opus eſt. Nam ſi vertatur in dubium vtrum hæ proprietates poſſint abſolutè, & vt res quædam ſunt: nullâque alia conſideratione ſumptæ à ſuis ſubiectis ſeparari, nōnulli ſunt c quę in pleriſque earum id negent: ea ſcilicet ratione ducti, quod huiuſmodi proprietates naturaliter fluant ab eſſentiis rerum, quarum ſunt proprietates. Non videtur tamen earum ſeparatio diuinę poteſtati ſubtrahēda, ſiue vt ipſæ exiſtant ſine ſubiectis, ſiue vt ſubiecta ſine ipſis, quæ eadem eſt ſententia d Magni Baſilij in Hexamero. Primum, quia id planè videtur concludere argumentum propoſitum. Deinde, quia idem perſpicuè oſtenditur ex communi illo pronunciato, quo e plurimi vtūtur: E duobus entibus abſolutis, & re ipſa diſtinctis, quorum alterum in altero non includitur, poteſt Deus vtrumlibet ab altero ſeparare. Nec ratio quæ nunc in oppoſitum adducta eſt quicquam efficit. Nam etſi huiuſmodi proprietates naturaliter fluant à ſubiectis, tamen earum fluxus poteſt diuina poteſtate impediri, negato nimirum concurſu, quo Deus cum eſſentiis ſubiectorum ad earum conſeruationem concurrit.

Intellectum & voluntatem re ipſa diſtingui ab anima.

D. Baſilij ſententia proprietates aliquas poſſe à ſubiectis virtute diuina ſeparari.

a D. Thom. 1. p. q. 77. art. 1. Ægidy quodlib. 3. q. 11. Iandunus 2. de Ani. q. 9. & aliorū.
b D. Thom. 3. p. q. 77. art. 2. & in 4. d. 12. q. 1. art. 1. Capr. in d. 18 q. vnica. Ric. in 4. d. 12. ar. 1. q. 1. Auer. 1. Phy. com. 63. & libr. de Subſtantia orbis cap. 1. Alber. Mag. 1. Phy. tract. cap. 4.
c Caiet. 1 p. q. 54. art. 3.
d Homil. 6.
e Okam quodlib. 4. qu 37. Scot. in 2. d. 12. q. 2. Gab. 4. diſt. 1. q. 1.

Quod ſi huiuſmodi proprietates non ſumantur abſolutè, ſed quatenus ſunt naturales ſuis ſubiectis, vt ſtatus controuerſiæ ſit, num illę poſſint aut potuerint non naturaliter conuenire ſuis ſubiectis (quæ eſt propria earum conſideratio quatenus ſunt proprietates) adhuc pleriqne Nominalium partem affirmatiuam amplectuntur. Eorum præcipuum argumentum huiuſmodi eſt. Deus potuit condere res eo

Nominalium opinio de feiunctione proprietatum.

pacto,

pacto, quo illas conseruare potest: at potest conseruare ignem sine calore, & aquam sine frigore, vt patet ex dictis, atque adeo ponere calorem ignis in aqua, & frigus aquæ in igne: igitur potuit producere à principio ignem frigidum, & aquam calidam: hoc autem si fecisset, iam calor esset naturalis proprietas aquæ, & frigus ignis iuxta sententiam D. Augustini, dicentis, id conuenire cuilibet rei naturaliter, quod ab initio illi conuenit: igitur fieri potuit, vt nec calor esset naturalis igni, nec frigus aquæ: quod idem de cæteris eodem modo concludi potest.

Refellitur. Primo. Hæc tamen sententia non placet. Primum, quia per eam non licet asserere substantias rerum naturalium esse ex se propensas ad certas & designatas operationes, sed quamlibet ad quaslibet, aut ad nullam: quæ quam sint absurda, nemo non viderit.

Secundo. Deinde, quia nulla alia relinquitur via ad inuestigandam diuersitatem essentialem formarum inter se, quàm ex propriis cuiusque rei actionibus, quæ à formis primo maneant: vt enim motus, siue passio nobis attulit cognitionem materiæ, ita & actio cognitionem formæ, quæ est vulgata Commentatoriis propositio ab omnibus posterioribus recepta: at hæc philosophandi ratio prorsus est vana, si formę non vendicant sibi ex se certa & distincta actionum genera, ac proinde certas & distinctas proprietates, quæ sunt agendi instrumenta.

Vt passio materiam, ita actio formam indicauit.

Libro de Struct. disputatione 6. in solutione sexti dubij.

Tertio. Tertio, quia non est cur potius dicamus qualitates habere ex se designatas actiones, quàm substantias ipsas, quarum virtute qualitates operantur: qualitates autem non videntur indifferentes ex se ad quancúmque actionẽ: neque enim calor ex se aptus est ad refrigerandum, nec frigus ad calefaciendum, aut aspectus ad audiendum, aut verò auditus ad videndum: alioqui nulla est ratio ex natura, qualitatum ducta cur ex hac qualitate hæc potius actionis species eueniat, quàm illa, sed sola Dei voluntas: quæ sententia indigna est homine Philosopho. Si ergo negandum non est, substantias qualitatibus subiectas vẽdicare sibi ex se designatas actiones necessario efficitur vt vendicent sibi ex sua natura certas qualitates ad agendum, & non tantum ex institutione diuina.

Quarto. Quarto, quia aqua postquàm calefit ab igne aut à sole, si separetur calefaciens, solo generali Dei concursu reducit se ad pristinum frigus: igitur si Deus fecisset aquam naturaliter calidam, quæro vtrum illa cum eodem generali concursu quo nunc Deus separate calefaciente cum illa concurrit, se redderet frigidam necne. Si redderet, ergo non esset naturaliter calida, si non redderet, igitur nec modo: aut certè idem concursus cum eadem re nõ facit idem, quod fieri nequit, & est contra illud Aristotelicum: Idem manens idem, idem facere aptum est.

Quinto. Postremo, quia aut res naturales sunt ex se indifferentes ad quamlibet proprietatem distinctam realiter à se, aut hæ habent propensionem naturalem ad has, illæ verò ad illas. Si datur secundum, habetur propositum; si primum, ergo non magis posset huic naturalis esse hæc qualitas, quàm illa, quod est apertè falsum & contra illorum sententiam

2. libr. de Gener. cap. 10. tex. 56.

Franciscus Victoria in relect. de homicid.

rentiam. Atque his duobus postremis argumentis vtitur grauissimus quidem nostræ pænè ætatis Theologus ad eandem sententiam confirmandã. Quod vero Diuus Augustinus ait, *id esse naturale cuique rei quod à principio illi conuenit*: idcirco dictum est, quia Deus non aliter à principio res instituit, quàm vt illarum naturis congruebant.

Conclusa explicatio difficultatis posita circa separationem passionum realiter à subiectis distinctarum declaratur Aristoteles.

Itaque dicimus, etsi proprietates secundi generis possunt absolutè separari à subiectis, nulla tamen potestate fieri posse vt separentur quatenus proprietates, ita scilicet, vt proprietas quæ nunc est naturalis alicui, possit vnquam aut potuerit illi non esse naturalis, hoc est, talis, vt ad eam subiectum non habeat naturalem propensionem. Nam quemadmodum essentiæ rerum mutari non possunt, vt V.G. homo sit aliud quam homo, ita nec illarum naturales propensiones.

Ad priorem verò locum Aristotelis quo concludebatur, veritatem enunciationum requirere constantiam subiectorum dicendum est: cùm Aristoteles ait ex eo quod res est aut non est, orationem esse veram vel falsam, sic intelligendum esse, quasi dicat, ex eo quod res est talis aut non est talis qualem esse aut non esse oratio significat, orationem esse veram vel falsam. Res autem potest esse talis etiam dum ipsa non existit, vt patet in pronunciato illo Diui Augustini, Septem & tria esse decem, neque vnquam non fuisse decem, etiam cùm nulla decem existerent.

2. de libero arbitrio c. 8.

Ad posteriorem locum dicendum est, Aristotelem non asserere: Socratem qui mortuus est non esse hominem, sed negare hanc consequentiã: Socrates est homo mortuus, ergo est homo, sumpto nimirum homine mortuo in antecedente pro cadauere hominis, vt sæpè accipitur, traducto hominis vocabulo ad impropriam significationem: vt non pro toto homine sumatur, sed pro corpore hominis vita priuato. Itaque non negat Aristoteles in consequente, Socratem qui est mortuus esse hominem, sed Socratis cadauer esse hominem.

Socrates mortuus est homo an sit vera.

Quod vt meliùs intelligas, aduerte non esse eandem rationem in hac enunciatione, Socrates mortuus est homo, atque in hac, Socrates non existens est homo. Posterior enim semper est vera, quia illud (non existens) nunquam traducit verbum, Homo, ad impropriam significationem, námque idem prorsus homo est, qui nunc dicitur existens, nunc verò non existens. At prior, etsi est vera sumpto verbo (mortuus) prout significat eum qui vixit, qui quidem verè & propriè homo dicitur, tamẽ vt significat priuatum vita priuatione propriè dicta, non potest esse vera, nisi sumatur pro corpore hominis, in quo suo modo existit vitæ priuatio. Supponit enim hæc priuatio in rerum natura subiectum priuatum, quemadmodum cæcitas, surditas, & cæteræ priuationes propriæ dictæ: at subiectum quod in rerum natura vita priuatum existit, non est totus homo, sed materia seu corpus hominis.

Hæc propositio Christus non est homo an sit vera in triduo mortis.

Ad tertium dicendum est, aliam rationem esse in hac enunciatione Christus non est homo, atque in illa, Socrates non est homo, mortuo nimirum vtroque neutróque à mortuis excitato. Nam quia Socratis vocabulum non nisi pro supposito humano propriè sumitur, nulla ratione

tione falsum est dicere, illo mortuo Socratem esse hominem: semper enim suppositum humanum est homo. At Christi nomen, etsi pro vno tantum supposito accipitur, tamen interdum sumitur pro illo, vt subsistit in natura humana, veluti cùm dicimus, Christus natus est ex Virgine: interdum vt diuinum, siue vt subsistit in natura diuina, vt cùm dicimus, Christus natus est ab æterno. Quanuis ergo sumpto Christi nomine priori modo, semper fuerit verum, Christum esse hominem: semper enim verum fuit asserere, suppositũ naturæ humanæ, siue subsistens in natura humana esse hominem: tamẽ posteriori non semper fuit verum: siquidem suppositum filij Dei purè spectatum, nec ante incarnationem fuit homo, nec illo spatio temporis, quod inter mortem & resurrectionem fluxit. Ante incarnationem, quia nondum naturam humanam aut vllam eius partem assumpserat: illo autem temporis interuallo, quod inter mortem & resurrectionem intercessit, quia etsi vnitum erat animæ & corpori, tamen non erat vnitum humanitati, quippè quæ per mortem dissoluta erat. Atque hoc posteriori modo; negant Theologi ferè a omnes Christum in triduo illo fuisse hominem: quod faciunt vt resistant Hugoni b de sancto Victore & c Magistro sententiarum, qui sumpto Christo pro diuino supposito etiam purè considerato, adhuc concedunt Christum eo interuallo temporis fuisse hominem: prior quidem propter animam, in qua totam hominis essentiam positam existimat, posterior verò propter animam & corpus, in quibus partibus etiam à se inuicem separatis, sed tamen vnitis eidem supposito, credit totam humanitatem consistere.

a D.Th. 3.p. q.50. arti.4. & in 3. dist. 22.q.1.ar.1. & quolib.2. art.1. Capr. in d. 22. q. vnica. Et Doctores communiter in 4.d. 22. Henrici. quodlib.1.q. 3. Æg. quodlib.4.q.

b Lib. 2. de sacram. p. 1. c.11.

c In 3.d. 22.

VTRVM EA QVÆ SVNT SIMPLIciter necessaria, caussam habeant.

QVÆSTIO II.

Determinatio quæstionis. SECTIO I.

QVID respondendum sit ad hanc quæstionẽ ex superiori fermè patet. Nam quod ad res attinet, cùm nulla præter Deum sit necessaria simpliciter, Deus autem cùm sit prima caussa, caussam habere non possit: perspicuum est, nullam rem simpliciter necessariam habere caussam. Vnde patet, aliud esse quærere, num entia sempiterna habeant caussam, aliud num entia necessaria simpliciter. Multa enim potuit Deus ab æterno facere, cùm interim ipse qui solus simpliciter necessarius est, caussam habere non possit.

Prima conclusio negans hæc de rebus statuitur.

Quod verò attinet ad rerum connexiones, si de caussa quidem propriè dicta sit sermo, idem quoque dicendum est: siquidem connexiones necessariæ simpliciter, sunt puræ quædam negationes diuersitatis subiectorum à prædicatis per se, vt dictum est: negationes autem puræ (hoc est, quæ vt suo modo existant non indigent existentia subiectorum) non habent caussam, quæ propriè dicatur caussa, vt apertum est.

Alber. li. 1. de caussis cap. 8. D. Tho. 2. cont. Gent. c. 2. Ferr. ibidẽ. Capr. in 1.d. 8.2.1. conc.1.

Secunda conclusio negans in cinexionibus necessariis dari caussam propriè dictam.

est. Id quod etiam hac ratione confirmari potest. Quod nihilominus esset sublata omni vera, seu propriè dicta caussandi ratione, quàm posita, non habet veram caussam: at si prima caussa nihil caussaret (quod fieri potuit (ac proinde nec alia caussa vlla, nihilominus homo esset animal, & disciplinæ capax, vt superiori quæstione probatum est: igitur quod homo sit animal, aut doctrinæ capax, non habet veram caussam: eodémque modo res habet in cæteris. Item hoc argumento, quod in solo primo modo dicendi per se vim habet. Id quod æquè reperitur in creaturis atque in Deo, non potest habere veram ac propriam caussam, siquidem nihil est in Deo quod caussam habeat, connexiones autem identicæ, ac proinde omnes pertinentes ad primum modum dicendi per se, eodem modo cernuntur in creaturis, quo cernuntur in Deo. Æquè, enim necessaria est connexio, qua homo est homo, atque ea, qua Deus est Deus, cùm oppositæ æquè implicent contradictionem: non habent igitur connexiones primi modi dicendi per se veram caussam, Adde, quod æquè cernitur in rebus fictis atque in veris, non potest habere veram caussam, æquè autem necessaria est connexio, qua Chimæra est figmentum, atque ea qua homo est animal, cùm æquè impossibile sit Chimæram non esse Chimæram, atque hominem non esse hominem: ergo, &c. Accedit hæc argumētatio. Quod non habet caussam finalem, nullam prorsus habet caussam, quæ quidem propriè dicatur caussa, vnde & finis, caussa caussarum omniū dici solet: connexiones autem primi modi dicendi per se non habent caussam finalem (neque enim datur caussa finalis propter quam homo sit animal, vt Aristoteles ait 7. Metaph. cap. 17. alioqui daretur caussa finalis propter quam homo esset tale animal, ac proinde homo, quod ridiculum est.) igitur non datur vlla vera caussa connexionum primi modi dicendi per se.

Ex Arist. 2. Phy. c. 3. tex. 2. & libr. 1. Moral ad Eudemum c. 5. text. 59.

In quo sensu necessaria caussam habere dicantur.

Si verò sit quæstio de caussa impropriè dicta, de eo videlicet per quod aliquid à priori demonstratur, negari non potest quin plurima necessaria simpliciter habeant caussam: omnes enim connexiones, quę pertinent ad sęcūdum modum dicendi per se, cùm possint à priori demonstrari, huiusmodi caussam habent, Atque hoc pacto intelligenda est diuisio, qua necessaria simpliciter diuiduntur hoc capite in ea quæ habent caussam, & in ea quæ nō habent. Quamquam Aristoteles errore magno existimauit eandem diuisionem esse accommodandam ad res, extenso nomine caussæ ad veras caussas, seu propriè dictas. Id quod partim innuit secundo libro huius operis capite primo, sub appellatione eorum quæ semper sunt vera: partim 8. libro physicorum capite 1. Quo loco reprehendit Democritum, quod crediderit eorum quæ sempiterna sunt non esse quærendam caussam, sed satis esse intelligere quod sempiterna sint, vt omnis caussæ inuestigatio iure cessare debeat. Et si autem Aristoteles eo loco sententiam suam solo exemplo connexionis trianguli cum propria affectione ostendit, tamen ideo exemplum attulit, vt caussam multarum rerum sempiternarum necessariarúmque significaret.

Error magnus Arist.

Textu 4.

Textu 15.

Obiectio

Obiectio contra ea quæ dicta sunt, eorúmque solutio.

SECTIO II.

SEd contra ea quæ dicta sunt, obiiciunt quidam hoc modo. Aut connexiones per se sunt res verè existentes in rerum natura, aut minimè: si non sunt res verè existentes, erunt commentitiæ, figmentúmque erit, hominem esse animal ac disciplinæ capacem: si autem verè existunt, aut sunt creatæ, aut increatæ, atqui non sunt increatæ, quia id soli diuinæ naturæ conuenit: creatæ autem res omnes habent caussam propriè dictam: non dubium igitur quin connexiones per se verè ac propriè dictam caussam habeant. *Obiectio Prima.*

Præterea, quando duo aliqua se habēt vt subiectum & proprietas, aut quasi proprietas, si id quo se habet vt subiectum, habet caussam, id etiam quod se habet vt eius proprietas: si quidem par ratio est proprietatis atque subiecti, & ab eodem pendet proprietas, à quo subiectum: at connexiones rerum cum suis prædicatis, per se, sunt quædā earum proprietates (sunt enim nihil aliud quàm identitates illarum cùm prædicatis, siue priuatiuè sumantur, siue negatiuè) ergò cùm res ipsæ habeant propriè dictam caussam, & earum connexiones cū suis per se prædicatis, caussam huiusmodi habebunt necessariò. *Secunda.*

Potest item obiici hoc modo. Demonstrationes propter quid, nihil aliud demonstrant quàm connexiones per se: quicquid autem demōstrant, id ipsum demonstrant per veram propriè dictam caussam: habent igitur huiusmodi caussam connexiones per se. *Tertia.*

Præterea, vt hoc idem argumentum magis pateat, sic licet exemplis finalium caussarum vrgere. Datur verus finis propter quem homo sit disciplinæ capax, ipse nimirum vsus scientiæ datur etiam verus finis, propter quem cōstat tali corpore, nempe vt habeat animam rationis participem, immo etiam datur finis propter quem constat tali anima, vt scilicet sit beatus: hæc autem nihil aliud sunt, quàm quędā per se connexiones rerum: datur igitur vera ac propriè dicta caussā connexionum per se, nec tantum earum quæ pertinent ad secundum modum, cuiusmodi est illa, quod homo sit disciplinæ capax: sed etiam earum quæ pertinent ad primum, cuiusmodi sunt illæ, quod constet tali corpore, quod anima rationis participe. *Quarta.*

Adhæc tamen hunc in modum respondebis. Ad primum, connexiones per se necesse res veras, nec item commentitias, sed rerum cō-nexiones quas identitates purè negatiuas esse diximus: proinde non mirum esse, si nec sint res increatę, nec item creatæ, nec prorsus vllam habeant caussam, cuius influxu suo modo existant. *Solutio primæ obiectionis.*

Ad secundum: rectè probari, connexiones per se priuatiuè sumptas habere veras caussas: caussæ enim quarum influxu res existunt, eędem efficiunt vt earum proprietates suo modo existant: non id tamen rectè concludi de connexionibus per se purè negatiuè sumptis, quia re vera non sunt rerum proprietates. Quod ex eo manifestè intelliges, quia proprietates simul ponuntur ac tolluntur cùm propriis subiectis: ac connexiones per se, non simul ponuntur cū rebus creatis, nec sunt *Secunda.*

in illis vt in subiectis, cùm suo modo sempiternæ sint, quales non sunt ipsæ res creatæ.

Demonstrationes propter quid, quid propriè demonstrent.

Ad tertium, demonstrationes propter quid, nihil aliud propriè demonstrare, quam connexiones per se: siquidem hæ propriè sunt, quæ sciuntur, quæque aliter habere non possunt: non tamen id efficere per veras caussas ipsarum connexionum: connexiones enim principiorum demonstrationis, sunt illæ quidem directo caussæ eius connexionis quæ

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Cur de vno agendum.

VNVM a *dicitur.* Exposita multiplicitate principiorum & caussarum entis, consequens erat, vt multiplicitas ipsius entis (eius enim principia & caussæ in hac scientia quæruntur) primarúmque eius partium explicaretur. Sed quia vnum adeo connexum est cum ente, vt ambo superiori libro dicta sint vna atque eadem natura, nô ab re censuit Aristoteles de vtroque in eadem parte libri agendum esse, quod fiet his decem capitibus. Cur autem prius distinguat vnum, quàm ens, hæ rationes reddi possunt. Prima, quod vnum magis sonet principiû quàm id cuius principia & caussæ quærantur. Vnde & hoc ipso capite dicitur principiû eius quod in vno quoque cognosci potest. Secunda, quia cum vnum maiorem multiplicitatem habere videatur, quàm ens, pluresque in eo distinctiones, quàm in ente vsurpari soleant, priori loco distinguendum fuit. Postrema, quod ea quæ de vno dicenda sunt, non parum conducunt ad ea quæ dicenda sunt de ente.

Cap. 2. tex. 3.

Cur prius Aristoteles vnum, quàm ens distinguat.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Distinctio vnius.

Distinguit ergo primum Aristoteles in hoc c. vnum in vnum per accidens & per se. Deinde vtrumque subdistinguit. Postremò docet quo pacto distinguenda sint ipsa multa, quæ vni opponuntur.

ΚΕΦ. ϛʹ.

Text. 7.

Ἓν λέγεται τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκός, τὸ δὲ καθ' αὑτό. κατὰ b συμβεβηκὸς μὲν, οἷον c Κορίσκος καὶ τὸ μουσικόν, καὶ ὁ Κορίσκος μουσικός· ταὐτὸ γὰρ εἰπεῖν, Κορίσκος, καὶ τὸ μουσικόν, καὶ Κορίσκος μουσικός· καὶ d τὸ μουσικόν, καὶ τὸ δίκαιον, καὶ μουσικὸς δίκαιος Κορίσκος, πάντα γὰρ ταῦτα ἓν λέγεται κατὰ συμβεβηκός· τὸ μὲν γὰρ δίκαιον, καὶ τὸ μουσικόν, ὅτι μιᾷ οὐσίᾳ συμβέβηκε· τὸ δὲ μουσικὸν καὶ Κορίσκος, ὅτι θάτερον θατέρῳ συμβέβηκεν. ὁμοίως δὲ τρόπον e τινὰ καὶ ὁ μουσικὸς Κορίσκος τῷ Κορίσκῳ ἕν, ὅτι θάτερον τῶν μορίων θατέρῳ συμβέβηκε τῶν ἐν τῷ λόγῳ, οἷον, τὸ μουσικὸν τῷ Κορίσκῳ· καὶ ὁ μουσικὸς Κορίσκος δικαίῳ Κορίσκῳ, ὅτι ἑκατέρου μέρος τῷ αὐτῷ ἑνὶ συμβέβηκεν ἕν. οὐδὲν f γὰρ διαφέρει ἢ Κορίσκῳ τὸ μουσικὸν συμβεβηκέναι, ἢ ἐκείνῳ τοῦτο, ὡσαύτως g δὲ κἂν ἐπὶ γένους,

Vnum per accidens duplex.

b *Per accidẽs.* Tradit duo præcipua genera vnius per accidens, & singula alia singulis annexa. Primum principale est, quo subiectum & accidens dicuntur vnum, vt Coriscus, & musicû. Ideo enim sunt vnum quia alterû accidit alteri, nempe musicû Corisco. Annexum est autem huic generi aliud quoddam genus vnius, quo subiectum, & compositû ex subiecto & accidente dicuntur vnum, vt Coriscus, & Coriscus musicus. Ideo enim ista sunt vnû, quia totum hoc, Coriscus musicus accidit Corisco. Secundum principale genus est, quo duo accidentia appellantur vnum quid, si eidem subiecto insint, vt musicum, & iustum, si dicantur de Corisco. Ideo enim censentur vnum, quia ambo accidunt Corisco. Annexum est huic generi quoddam aliud, quo compositum ex subiecto & accidente dicitur vnum & idem cum composito ex eodem subiecto & alio accidente: quo pacto Coriscus musicus & Coriscus iustus dicuntur vnum. Ideo enim sunt vnum, quia vtriusque compositi altera pars accidit vni, & eidem parti vtriusque, vt musicum,

quæ demonstrantur: at non sunt veræ caussæ illius, hoc est, verè influẽtes ad illius existentiam. Contra verò, caussæ eorum attributorũ quæ de subiectis concluduntur, sunt veræ caussæ ipsorum attributorũ: & tamen non sunt directò ac propriè caussæ connexionum quæ demõstrantur: cùm eiusmodi connexiones, vt suo modo existant, nihil à talibus caussis pendeant. Ad quartum, ex hac solutione eadẽ patet quid respondendum sit.

---

musicum, & iustum Corisco. In omnibus autem his generibus, siue principalibus, siue annexis, si rectè aduertas dicuntur plura esse vnum, quia subiectum vnum est.

c *Vt Coriscus & musicum.* Hæc verba sic exponenda sunt, vt Coriscus dicatur vnũ tum comparatus cum musico, tum etiam cum Corisco musico. Idem enim est dicere, Coriscus & musicum sunt vnum, ac si dicas, Corisco accidit musicum, & (quod hinc sequitur) idem est dicere Coriscus, & Coriscus musicus sunt vnum, ac si quis dicat, Corisco accidit Coriscus musicus. Atque hæc pertinent ad priorem modum vnius per accidens.

d *Itaque musicum.* Hoc est, Idem quoque est dicere, musicum & iustum sunt vnum, ac si dicamus, musicum & iustum accidunt Corisco, seu, quod idem valet Coriscus est musicus iustus. Quæ omnia verbis sequentibus exponuntur.

CAPVT VI.

Tex. 7. *VNum a dicitur partim per accidens, partim per se. Per accidens b quidem, vt c Coriscus & musicum, & Coriscus musicus: idem enim est dicere, Coriscus & musicũ, ac Coriscus musicus: itemque d musicum, & iustum, atque musicus iustus Coriscus. Namq; omnia hæc per accidẽs dicuntur vnum iustum quidem & musicum, quia vni substantia acciderunt: musicũ autem & Coriscus, quod alterũ alteri acciderit: Similiter autem quodam modo e & musicus Coriscus, vnum est cum Corisco, quod altera pars earũ, quæ in oratione sunt, alteri acciderit, nempe musicum Corisco, & musicus Coriscus cũ iusto Corisco, quia vtriusque pars vna, eidẽ vni accidit. Nihil f enim interest, vtrum Corisco musicum, an hoc illi accidat. Idem g porrò euenit, sive de genere,*

e *Quodammodo & musicum.* Id est, reductitiè. Loquitur enim de modis qui sunt principalibus annexi.

f *Nihil enim interest.* Sensus est: in idem redit si dicas, Corisco musicum accidere, ac si dicas hoc totum (Coriscum musicum) accidere illi, id est, Corisco. Ex eo enim quod musicum accidit Corisco, efficitur vt tota hæc coniũctio, Coriscus musicus, accidat Corisco, vt diximus. Si enim Coriscus sit musicus, erit idem Coriscus musicus, si verò non sit musicus, nec erit Coriscus musicus. Quod idem dicendum est de Corisco & iusto. Hæc autem verba Aristotelis eo spectant, vt intelligamus perinde esse, probare Coriscum musicum, & Coriscum iustum esse vnum per accidens, quia musicum & iustum accidunt Corisco, ac si idem ex eo probaretur, quia ambæ copulationes accidunt Corisco. Quod ideo annotatum est ab Aristotele, quia hic posterior probandi modus aptior videri potest, vt qui magis congruat cum illo, quo probatum est, musicum & iustum esse vnum per accidens, ad quem modum vnius hic modus reuocantur.

g *Idem porrò.* Quoniam in exemplis adductis vsus est subiecto singulari, docet his verbis idem contingere, si quis vtatur subiecto communi, vt homine. Homo enim, & homo musicus eodem modo sunt vnum, quo Coriscus & Coriscus musicus. Nisi quod Coriscus priori tantùm vnitatis genere est vnum cum Corisco musico, quatenus scilicet musicum accidit Corisco. Nec enim Coriscus cum sit prima substantia cuiquam potest accidere, vt eo etiam modo dici possit vnum cum musico, quia ambo alicui eidem subiecto accidant. At homo vtroque genere vnitatis est vnum cum homine musico: priori quidem, quate- *Ex subiecto communi vnũ per accidens.*

 nus

nus musicum accidit hominis: posteriori autem, quatenus & homo & musicum accidunt alicui singulari, vt Corisco, alio tamen, atque alio modo. Nam homo accidit siue conuenit Corisco, vt genus, hoc est, vt commune prædicatum essentiale: musicum autem vt accidentarium attributum. Vsus autem est Aristoteles hoc loco verbo (fortasse) propter Platonem, qui vniuersalia separabat à singularibus. Hæc de duobus generibus vnius per accidens, quorum vtrumque dicitur vnum ratione vnius subiecti; quibus posses addi tertium, quo subiecta dicantur vnum, ratione vnius accidētis, siue proprium illud sit, siue commune, quicquid hoc loco, velit Albertus: veluti si quis dicat omnes homines esse vnum ridendi facultate, aut omnes Æthiopes esse vnum ratione coloris.

Addi potuisse tertium genus vnius per accidens.

γένους, κἂν ὅλως τῶν καθόλου τινὸς ὀνομάτων λέγηται τὸ συμβεβηκός, οἷον, ὅτι ἄνθρωπος τὸ αὐτὸ καὶ μουσικὸς ἄνθρωπος· ἢ γὰρ ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ μιᾷ οὔσῃ οὐσίᾳ, συμβέβηκε τὸ μουσικόν, ἢ ὅτι ἄμφω, τῶν καθ' ἕκαστον τινὶ συμβέβηκεν, οἷον Κορίσκῳ. πλὴν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ἄμφω ὑπάρχει, ἀλλὰ τὸ μὲν, ἴσως, ὡς γένος καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ, τὸ δὲ ὡς ἕξις, ἢ πάθος τῆς οὐσίας. ὅσα h μὲν οὖν κατὰ συμβεβηκὸς λέγεται, τοῦτον τὸν τρόπον λέγεται ἕν.

Tex. 8.

Τῶν i δὲ καθ' ἑαυτὰ ἓν λεγομένων, τὰ μὲν λέγεται τῷ συνεχῆ εἶναι, οἷον φάκελος δεσμῷ, καὶ ξύλα κόλλῃ καὶ γραμμὴ κἂν κεκαμμένη ᾖ, συνεχὴς δὲ, μία λέγεται ὥσπερ καὶ τῶν μερῶν ἕκαστον, σκέλος καὶ βραχίων. αὐτῶν δὲ τούτων, μᾶλλον ἓν τὰ φύσει συνεχῆ, ἢ τέχνῃ. συνεχὲς k δὲ λέγεται οὗ ἡ κίνησις μία καθ' αὑτὸ, καὶ μὴ οἷόν τε ἄλλως: μία δ' ἡ ἀδιαίρετος* ἀδιαίρετος l δὲ κατὰ χρόνον. καθ' m αὑτὰ δὲ συνεχῆ ὅσα μὴ ἁφῇ ἕν. εἰ γὰρ θείης ἁπτόμενα ἀλλήλων ξύλα, οὐ φήσεις ταῦτα εἶναι ἕν, οὔτε ξύλον, οὔτε ἄλλο συνεχὲς οὐδέν. τά τε n δὴ ὅλως συνεχῆ, ἓν λέγεται, κἂν ἔχῃ κάμψιν: καὶ ἔτι μᾶλλον τὰ μὴ ἔχοντα κάμψιν, οἷον κνήμη, ἢ μηρὸς σκέλους, ὅτι ἐνδέχεται μὴ μίαν εἶναι τὴν κίνησιν τοῦ σκέλους καὶ ἡ εὐθεῖα τῆς κεκαμμένης μᾶλλον ἕν. τὴν δὲ κεκαμμένην καὶ ἔχουσαν γωνίαν, καὶ μίαν καὶ οὐ μίαν λέγομεν, ὅτι ἐνδέχεται, καὶ μὴ ἅμα τὴν κίνησιν αὐτῆς εἶναι καὶ ἅμα. τῆς εὐθείας ἀεὶ ἅμα, καὶ οὐδὲν μόριον ἔχον μέγεθος τὸ μὲν ἠρεμεῖ, τὸ δὲ κινεῖται ὥσπερ τῆς κεκαμμένης. Ἔτι

*Alias οὗ ἀδιαίρετος

h *Ac ea quidē.* Vetustus codex Syrleti Cardinalis inserit verbū ἓν ante verbum, λέγεται, vt bis ponatur in eadem periodo, sitque sensus: omnia quę per accidēs vnum dicuntur, hoc modo dicuntur vnum. Budæus expungit ex fine, & inserit in medio. Sed neutrum est necesse, cum vtrobique intelligendum esse ipse doctrinæ contextus postulet, licet satis sit si semel ponatur seu in fine, seu potius in medio, vt nos fecimus.

i *Eorum autem.* Tradit duas diuisiones vni' per se ac propriè dicti: priorē in quinque mēbra, posteriorem in quatuor, priorem tamē multo fusius persequitur. Primum genus iuxta priorem diuisionem (quòd idem est maximè omniū vulgare) dicitur vnum continuitate, siue res sit continua ratione alterius rei quæ continua sit, vt fascis ratione vinculi, & mensa ratione glutinis, siue quia ipsa continuitatem in re habet: quod quidem duobus modis accidere potest: vno si habeat illam secundum suam essentiam, vt linea (etiam si inflexa sit, & angulum faciat) altero si continuitas in ea inhæreat, quo pacto crus est vnum, quid itemque brachium. Quamouam magis vnum (inquit) sunt ea quæ natura sunt vnum, vt linea, crus, & brachium, quàm quæ arte, vt fascis, & mensa ex multis tabulis compacta. Illa enim per se ipsa, hoc est, per suam continuitatem continua sunt, hæc per continuitatem alterius.

Primum genus vnius per se.

Obiectio. Quod si quis obiiciat, id, quod non est per se continuum, sed per aliud (vt *Solutio.* fascis per vinculum) non rectè dici vnum per se secundum continuitatem, occurrendum est, quando id cuius continuitate aliquid dicitur vnum, est quasi essentialis forma illius (cuiusmodi est vinculum respectu fascis vt fascis est) non malè alterum dici per se vnum ratione illius. Quicquid enim dicitur tale per formam essentialem, tale per se dici consueuit. Non est tamen negandum, fascem, & quiduis aliud simile, si absolutè loquendum est, impropriè dici vnum

conti

continuum, magisque improprie vnum per se continuum.

k *Continuum.* Docet quidnam sit continuum, non quidem accurata ratione, sed vt vulgo solet præcipuè appellari. Qua de caussa potius vtitur verbo (dicitur) quam (est) Ait ergo continuum id dici, cuius per se motus est vnus, seu indiuisibilis tempore, nec aliter sese habere potest, hoc est, cuius nulla pars moueri potest, quin eodem tempore moueantur cæteræ. Hoc pacto lapidem, vectem, & reliqua corpora quæ non flectuntur appellamus continua, etiam si ex multis corporibus cōstent, vt tabulæ agglutinatæ: in his enim eum pars vna mouetur, necessariæ mouentur cæteræ. Nō vocamus tamen hac ratione continua, mare, brachiū, calceum, & similia, quia parte vna illorum quiescente, potest alia moueri. Vnde patet nec omnia, nec sola, verè, & vt ita dicā mathematicè cōtinua, comprehendi in hac explicatione, sed ea solum omnia, quæ vulgo, vt diximus, solent præcipuè appellari continua, etsi ex multis corporibus compacta sint & coagmētata. Patet etiam latiùs acceptum esse continui, vocabulum in præcedentibus verbis (quod Alexander quoque annotat) cum inter cōtinua numerata sint multa, quorum partes nō necessario mouentur simul, vt patebit ex sequentibus. *Quid sit continuum.* *Hoc loco.*

genere, siue de nomine aliquo vniuersali accidēs dicatur, vt quod homo idem sit, atq; musicus homo: aut enim quia homini, qui vna substātia est, musicū accidit: aut quia vtrumq; alicui accidit particulari, veluti Corisce. Nisi quod nōn eodē modo vtrumq; inest: sed alterū fortasse vt genus, & in substantia: alterū vt habitus, vel passio substantiæ. Ac h ea quidē, quæ per accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur omnia.

Text. 8. *Eorum i autem, quæ per se vnum dicūtur, quædā ex eo dicuntur, quia continua sunt, vt fasciis vinculo, & ligna glutine: linea item & si inflexa sit, modo sit continua, vna dicitur, quēadmodū & pars quæq; vt crus & brachiū. Horum autem ipsorū, ea magis vnū sunt, quæ natura sunt continua, quàm quæ arte. Cōtinuum verò k id dicitur, cuius motus est vnus per se, neq; aliter habere potest: vnus autē, qui indiuisibilis, atque indiuisibilis l tēpore. Per se m autem continua sunt, quæcumq; nō tactu sunt vnū. Si enim ligna ita componas, vt sese cōtingant, ea tu vnū, neque lignum, neque corpus, neque aliud quicquam continuū esse dices. Et n ea igitur, quæ omnino cōtinua sunt, vnū dicuntur, & iam si flexionē habeant: magis autē adhuc quæ flexionem non habent, vt tibia, aut femur, quàm crus, quia fieri potest, vt non vnus sit motus cruris. Est etiā recta magis vnum, quā inflexa. Inflexam verò, & quæ angulū habet, tum vnam, tum non vnam dicimus, quia fieri potest, vt o eius motus & simul sit, & non simul. At recta semper est simul, nec pars alia magnitudinē p habens quiescit, alia mouetur, quemadmodum inflexa. Alio*

l *Atque indiuisibilis.* Hoc est tempore non diuiso, seu nō diuerso, sed eodē omnino. Neque enim datur tempus indiuisibile, vt motus reuera esse possit tempore indiuisibilis.

m *Per se autem continua sunt.* Ne quis traditam continui explicationem philosophicam definitionem esse putet, adhibet eam quæ philosophis est familiaris, atque ea esse per se continua, quæ non tactu sunt vnum, sed (quod subaudiendum est) ratione eiusdem termini communis, quo partes copulantur, etiamsi aliæ partes quiescere possint, dum aliæ mouentur, vt linea inflexa, aqua maris, brachium, totum crus, quod constat ex tibia & femore, atque id genus alia. *Definitio philosophica Continui.*

n *Et ea igitur quæ.* Ex philosophica continui definitione colligit non modo ea, quæ vulgo habentur continua, sed multo etiam magis quæ omnino, hoc est, vera & Philosophica ratione continua sunt, vnum dici, etiam si flexionem habeant, tametsi inter verè continua, ea magis vnum dicantur, quæ flexionem non habent, quod omnium partium necessario fit vnus motus.

o *Vt eius motus.* Id est, vt, quoad omnes partes moueri simul possit & non simul.

p *Magnitudinem habens.* Hæc verba adiecta sunt propter eos, qui lineam ex

punctis

punctis constare dicebant. Potest enim linea recta moueri circa alterum ex punctis extremis, quod immotum maneat. Verum quicquid de illorum opinione sentiendum sit ait Aristoteles se loqui de partibus habentibus magnitudinem, euiusmodi non sunt puncta: omnes enim magnitudinem habentes, necessariò mouentur, cùm recta linea mouetur.

Secundum genus vnius per se. q *Alio item modo.* Alterum genus vnius per se, est cum aliquid dicitur vnum, quia subiectum indifferens forma sensibili, seu (quod idem est) indiuisum secundum formam sensibilem, tametsi sit diuisum secundum quantitatem. Intelligit autem Aristoteles nomine subiecti indiuisi secundum formam sensibilem, materiam secundam eiusdem speciei, vt aquã, vinum, mel, & similia. Quo pacto dicimus omnes fluuios, vt fluuij sunt, esse vnumquid, ratione aquæ, itémque omnia mulsa esse vnum, siue ratione mellis. Atque hæc dicuntur vnum ratione primi subiecti sensibilis, hoc est, proximæ materiæ. At verò omnia humida & quæ liquescere possunt, dicuntur vnũquid, ratione subiecti sensibilis extremi ad finem, hoc est, materiæ secundæ, quæ vltima sit in resolutione quia omnia resoluuntur in aquam & aërem, tanquam in vltimam materiam secundam. Itaque totum hoc genus vnius, ex vnitate materiæ secundæ sumitur. Innuit tamen Aristoteles hoc loco posse etiam res dici vnum ratione materiæ primæ, siue simplicis, & quæ sensu non percipitur. Eodem enim modo dicere possumus omnes substantias corruptibiles esse vnum quid ratione materiæ primæ, habentis coniunctam priuationem, quæ materia est quædam infima species, & omnes substantias corporeas esse vnum quid, ratione materiæ simplicis in commune, quæ genus est quoddam.

Ἔτι q ἄλλον τρόπον ἓν λέγεται, τῷ, τὸ ὑποκείμενον τῷ εἴδει εἶναι ἀδιάφορον· ἀδιάφορα δὲ, ὧν ἀδιαίρετον τὸ εἶδος κατὰ τὴν αἴσθησιν, τὸ δὲ ὑποκείμενον ἢ τὸ πρῶτον, ἢ τὸ τελευταῖον πρὸς τὸ τέλος. καὶ γὰρ οἶνος εἷς λέγεται, καὶ ὕδωρ ἕν, ᾗ r ἀδιαίρετον κατὰ τὸ εἶδος καὶ οἱ χυμοὶ πάντες λέγονται ἕν, οἷον, ἔλαιον, οἶνος, καὶ τὰ τηκτά, ὅτι πάντων τὸ ἔσχατον ὑποκείμενον τὸ αὐτὸ ὕδωρ γὰρ, καὶ ἀὴρ πάντα ταῦτα ἐστί. *Tex. 9.*

Λέγεται s δὲ ἕν, καὶ ὧν τὸ γένος ἓν διαφέρον ταῖς ἀντικειμέναις διαφοραῖς. καὶ ταῦτα λέγεται πάντα ἕν: ὅτι τὸ γένος ἓν τὸ ὑποκείμενον ταῖς διαφοραῖς (οἷον ἵππος, ἄνθρωπος, κύων ἕν τι, ὅτι πάντα ζῶα) καὶ τρόπον δή τινα παραπλήσιον, ὥσπερ ἡ ὕλη μία. ταῦτα δὲ, ὁτὲ μὲν οὕτως ἓν λέγεται, ὁτὲ τὸ ἄνω γένος, t ὁ ταυτὸν λέγεται, ἂν ᾖ τελευταῖα τοῦ γένους εἴδη, τὰ δ' ἀνωτέρω τούτων: οἷον, τὸ μὲν ἰσοσκελὲς, καὶ τὸ ἰσόπλευρον, ταυτὸ καὶ ἓν σχῆμα, ὅτι ἄμφω ταυτά, τρίγωνα δ' οὐ ταυτά. *Tex. 10.*

Ἔτι

r *Quatenus formæ.* Illud certum est cùm aqua sit ex primis sensibilibus corporibus, non posse eam resolui in diuersas species sensibilium ordine generationis priores. At de vino dubium est, cùm possit in elementa resolui. Ergo loquitur Aristoteles de diuisione, quæ fit per solam separationem partis à parte, non de ea, quæ fit per alterationem, quæ diuisio propriè dicitur resolutio, sola enim separatione partis à parte, nec aqua, nec vinum, neque aliud sensibile corpus in diuersa specie sensibilia diuidi potest.

Tertium genus vnius. s *Ea etiam.* Tertio modo, ea dicuntur vnum, quorum genus est vnum differens, siue diuisum oppositis differentiis, quo pacto homo, equus canis sunt vnum in animali: Hoc autem duobus modis contingit: vno si genus sit proximum, vt si ponamus animal immediatè diuidi in hominem, equum, & canem: altero si sit remotum, quo pacto homo, & laurus sunt vnum in corpore animato. Ait autem Aristoteles hoc genus vnius, esse simile superiori: quia vt materia subiicitur oppositis formis, ita quodammodo genus oppositis differentiis. Dico autem quodammodo, quia materia non necessariò est diuersa sub oppositis formis, cum vna & eadem materia successiuè subiiciatur formis oppositis: & tamen natura generis necessariò est alia & alia sub oppositis differentiis, cum nulla

eadem

eadem numero natura animalis, aut cuiusuis alterius generis possit amittere vnam differentiam, & accipere oppositam. Atque hæc videtur esse caussa quare Aristoteles adhibuit verba illa (differens oppositis differentiis) nempe, vt distingueret genus prædicatum, de quo hic agit, à genere subiecto, siue materia de qua proxime feceras mentionem.

Quod idem dicitur, si vltimæ sint generis species, alia autem his superiores. Et si omnes species sunt vnū in suo genere siue proximo, siue remoto, vt hactenus dictum est, docet tamen hoc loco Aristoteles non omnes posse dici nec vnum, nec idem, addito in recto casu peculiari nomine eius generis, in quo vnū sunt. Non enim rectè dixeris, hominem & bestiam esse idem animal. Ait ergo tunc id verè dici posse, cùm species sunt infimæ: & inter eas & designatum genus sint aliæ superiores, adde (in quarum aliqua illæ conueniant) quo pacto se habent triangulus æquicrucis, & æquilaterus respectu figuræ: siquidem inter hanc & illos interiectus est triangulus, quod est proximū genus vtriusque, immo etiam figura rectilinea, quæ sub se continet triangulum, quadrangulum, & cæteras huiusmodi figuras. Vnde etsi non rectè quis dicat triangulum æquicrucem, & æquilaterum esse vnum aut eundem triangulum, aptè tamen dicet esse vnam & eandem figuram, aut vnum & idem rectilineum. Ceterum non dicet, hominem & laurum esse siue vnum, siue idem viuens, quia etsi viuens est genus remotum vtriusque, non continet tamen sub se vllam speciem in qua homo & laurus conueniant. Aduerte autem, documentum hoc non in solis speciebus infimis verum esse, sed etiam in subalternis respectu earum generis remoti, si illæ sub eo in specifica aliqua differentia conueniant: quod ipse Auctor generali documento tradit quarto Physicorum, capite vltimo, vt si dicas piscem & volucrem esse idem viuens, aut triangulum & quadrangulum, eandem figuram. Quod idem documentum in diuiduis respectu suorum superiorum obseruandum est: vt si exempli caussa dicamus, Socratem & Platonem esse vnum atque idem animal, non item vnum atque eundem hominem. Itaque licebit dicere hominem & bestiam esse vnum in animali, & idem in animali, non autem vnum animal, aut idem animal: eodémque modo triangulum æquicrucem, & æquilaterum esse vnum in triangulo, & idem in triangulo, non autem vnum triangulum, aut eundem triangulum. Aduerte etiam, Aristotelem, cùm ait (quod idem dicitur) particulam (quod) non significare præcisè genus remotum, vt primo aspectu videtur, sed genus absolutè: alioqui inaniter adderentur verba illa (Aliæ verò his superiores.)

Documentū infimis speciebus conueniens.

Quo pacto etiam in subalternis speciebus verum sit traditum documentum.

In indiuiduis etiam.

Tex. 9. *Alio quoque item modo vnum dicitur, quum subiectum est indifferens forma. Sunt autem indifferentia, quorum forma sensu diuidi nequit: subiectum verò aut primum, aut vltimum ad finem. Nam & vinum vnum dicitur, & aqua vna, quatenus forma diuidi nequit, & liquores omnes, vt oleum, vinum, & quæ liquescere possunt, ex eo dicuntur vnum, quia idem est vltimum omnium subiectum: aqua enim, & aër sunt hæc omnia.*

Tex. 10. *Ea etiam dicuntur vnum, quorum genus est vnum oppositis differentijs differens. Atque hæc omnia vnum dicuntur, quia vnum est genus differentijs subiectum (quo pacto equus, homo, canis, vnum quiddam sunt, quia omnia sunt animalia) & modo quodam, perinde vt vna materia. Hæc verò interdum hoc pacto vnum dicuntur, interdum superiori genere: quod & idem dicitur, si vltimæ sint generis species, alia autem his superiores. Verbi caussa, triangulus duorum æqualium laterum, & qui æqualibus constat omnibus, vna eadémque figura sunt, quia ambo trianguli: at non sunt ijdem trianguli.*

Prate

Quartum genus vnius.

u *Præterea vnum,* Quarto modo, ea dicuntur vnum quorum essentialis definitio diuidi non potest, non quidem omnino(omnis enim definitio ipsa per se diuisibilis est in genus & differentiam(sed in aliam definitionem essentialem, quā sub se contineat quasi partem subiectam: quo pacto definitio corporis animati diuidi potest in definitiones animalis & plantæ, definitióque animalis, in definitiones hominis & bestiæ. Ita fit, vt sola ea quæ conueniunt in eadem specie infima, sint vnum hoc vnitatis genere, quicquid sentiat Auerroes, qui putat cōprehēdi hoc loco quæcumque sunt vnum in definitione cuiusuis prędicati essentialis. Dixi autem (in aliam essentialem) quia non est negandum, definitiones specierum infimarū diuidi posse in varias descriptiones, vt animal rationis particeps in animal rationis particeps tale. Indiuidua enim quæ sub eadē specie infima continentur, etsi non definiūtur propriis ac peculiaribus x definitionibus essentialibus, sed communi tantum totius speciei, describi tamen solent propriis quibusdam explicationibus, traditis per accidentia, quibus inter se distinguuntur: quæ descriptiones quodammodo cōtinentur sub definitione speciei infimæ. Dixi etiam (quam sub se contineat,)quia dubium non est quin definitio speciei infimæ diuidi possit in definitionem superioris speciei, & in differentiam illi additam. Verùm definitio superioris speciei, non continetur sub definitione inferioris, cum latius pateat, sed continetur in illa, tanquam eius pars constitutiua. Hoc igitur vnitatis genere ait Aristoteles esse vnum, id, quod augescit, vt Alcibiades puer, & id, quod decrescit, vt Socrates senex, itémque duo plana, quorum alterum exempli caussa, excedat longitudine, alterum latitudine: sunt enim indiuidua eiusdem speciei: illi quidem vt homines, hæc autem vt plana, siue superficies. Aduerte autem, ideo verba [ad aliam] pro [in aliam] posita esse in contextu, quia diuisio terminatur ad ea in quæ res diuiditur.

Sola indiuidua sub specie infima, hoc genere vnitatis contineri.

Indiuidua vt describi soleant.

Ἔτι δὲ ἓν λέγεται ὅσων ὁ λόγος ὁ τὸ τί ἦν εἶναι λέγων, ἀδιαίρετος πρὸς ἄλλον τὸν δηλοῦντα ὁ τὸ τί ἦν εἶναι τὸ πρᾶγμα. αὐτὸς γὰρ καθ' αὑτὸν πᾶς λόγος διαιρετός. οὕτω γὰρ καὶ τὸ ηὐξημένον καὶ φθῖνον, ἕν ἐστιν ὅτι ὁ λόγος εἷς, ὥσπερ ὁ τῶν ἐπιπέδων τῶν ἐχόντων μῆκος, καὶ πλάτος ὁ τοῦ εἴδους εἷς. Tex. 11. Comm. 11.

Ὅλως δὲ ὧν ἡ νόησις ἀδιαίρετος. ἡ νοοῦσα τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ μὴ δύναται χωρίσαι μήτε χρόνῳ, μήτε τόπῳ, μήτε λόγῳ μάλιστα ταῦτα ἕν. καὶ τούτων, ὅσα οὐσίαι.

Καθόλου γὰρ ὅσα μὴ ἔχει διαίρεσιν, ᾗ μὴ ἔχει, ταύτῃ ἓν λέγεται: οἷον, εἰ ᾗ ἄνθρωπος μὴ ἔχει διαίρεσιν, εἷς ἄνθρωπος, εἰ δὲ ᾗ ζῷον, ἓν ζῷον, εἰ δὲ ᾗ μέγεθος, ἓν μέγεθος. τὰ μὲν οὖν πλεῖστα ἓν λέγεται τῷ ἕτερόν τι ἢ πάσχειν, ἢ ἔχειν, ἢ πρός τι ἓν εἶναι.

τὰ

Quintum genus vnius quod excellit cæteris.

x *Omnino autem.* Tradit quintum, & extremum genus vnius propriè dicti, quo ait res esse maximè vnum. Sensus autem loci is esse videtur, vt ea dicantur vnum hoc modo, quæ sunt vnum & re, & ratione, seu(quod idem est) idem numero, vt Socrates & hic homo, ostenso eodem, gladius & ensis, homo & animal rationale: quod genus vnius numero, censuit Aristoteles primo Topicorum esse maximè proprium. Ea porrò dicuntur hoc loco vnū re & ratione, quorum notio quæ quidditatem intelligit(hoc est, qua res quatenus tales sunt percipiuntur, etiam si singulares sunt) est indiuisibilis, hoc est, nullam distinctionē illorū declarat, siue realem quæ significatur per separationem secundum tempus & locum, siue rationis quæ exprimitur in contextu. Addit autem Aristoteles inter ea quæ hoc pacto sunt vnū, primum locum obtinere substantias, quia quemadmodum substantiæ sunt aliis rebus caussæ entitatis, sic etiam & vnitatis. Tum etiam, quia accidentia, præsertim concreta, vt album, quodammodo sunt multa propter societatem subiectorum, quæ necessariò secum afferunt. Cur autem doceat, ea quæ hoc genere vnitatis sunt vnum, esse maximè vnum hæc videtur caussa, quia quæ sunt vnum primo aut secundo modo, possunt esse diuersa, tum re, tum ratione, vt patet in exemplis superius adductis: quæ autem sunt vnum tertio aut quarto modo, & si sunt vnum ratione

Quæ sint vnum re & ratione.

Cur sint maximè vna quæ sunt in hoc genere.

tione in suo genere aut specie, tamen aut non sunt idem re, vt homo, & equus, Socrates & Plato, aut certè si quando sunt idem re, vt connexum & concauum in eadem superficie, non sunt tamen simpliciter idem ratione, vt patet. At in hoc extremo genere ea sola dicuntur vnum, inter quæ intellectus nullam inuenit distinctionem, siue realem, siue rationis, quæ ex natura rei ducatur: huiusmodi enim distinctio rationis intelligenda est hoc loco. Ita omnis res, siue singularis, siue communis sit, quatenus præcisè sumitur, est vna quinto vnitatis modo, magis tamen ea quæ singularis est, præsertim si sit substantia.

Praterea v vnum dicitur ea omnia, quorum ratio, qua quidditatem dicit, indiuisibilis est ad aliam, qua quid res sit, declaret. Omnis enim ratio ipsa per se diuidi potest. Sic enim id, quod augescit, & quod decrescit, vnum sunt, quod ratio eorum sit vna, quemadmodum in planis longitudinem, & latitudinem habentibus ratio forma vna est. — Tex. 11.

Omnino x autem, quorum ratio, qua quidditatem intelligit, indiuisibilis est, nec tempore, nec loco, nec ratione separari potest: ea maximè vnum sunt, & horum quacunque sunt substantia.

Vnum y enim quacumque diuisionem non habent, qua ratione non habent, eatenus vnum dicuntur: vt si quatenus homo diuisionem non habet, vnus homo: si quatenus animal vnum animal: si quatenus magnitudo, vna magnitudo. Ac z plurima quidem dicuntur vnum, quod aliquid aliud aut faciant, aut habeant, aut patiantur, aut quod ad aliquid vnũ sint. — Cap. 2. q. 5. sect. 5.

Quæ

Quod si quis obiiciat, hominem communem etiam, quatenus præcisè sumitur, non esse vnum re, cùm tam multiplex sit re ipsa, quam multi sunt homines indiuidui, vt 4. libro diximus, occurrendum est, vnitatem realem de qua loquuti sumus, intelligendam esse negatiuè in naturis cõmunibus, vt si dicas, hominem, ex eo quod præcisè sumitur, nullam sibi vendicare multiplicitatẽ realẽ, licet aliunde ei illa proueniat. Atque hæc est caussa, cur huiusmodi vnitas magis conueniat rebus singularibus, quàm communibus præcisè sumptis. — *Obiectio.* — *Solutio.*

Alensis tamen Alexander, ita hoc loco strictè intelligit hoc vnitatis genus, vt explicatio quam adhibet, non modo non conueniat rebus quantis, sed ne vlli quidem speciei aut indiuiduo completo, præterquam diuinæ essentiæ, & vix etiam reliquis naturis simpliciter simplicibus, generibus, inquam, summis & differentiis, quibus rerum essentiæ constant, eo quod modo aliquo constant ex esse & essentia. Credit enim ea dici ab Aristotele inseparabilia loco & tempore, quæ non concernunt vlla multitudine partium, aliam atque aliam partem loci aut temporis. Ea verò inseparabilia ratione, in quibus apprehendi nequeunt diuersę rationes per modum compositionis, siue physicæ, quæ fit ex materia & forma, siue metaphysicæ, quæ fit ex genere & differentia, aut ex natura specifica & differentia indiuiduali, aut essentia & esse. Itaque non placet expositio, quoniam Aristoteles planè complectitur in hoc genere vnius omnes substantias in suo quamque gradu, & suo etiam modo accidentia, præsertim abstracta. Alij quoque aliter hunc locum exponunt, sed eorum explicatio non videtur probanda. — *Alexandri Alensis expositio.* — *Reijcitur.*

y *Vniuerse enim.* Reuocat omnia genera vnius hactenus exposita ad generalem quandam vnius rationem, quæ quidem est esse indiuisum, simulque innuit, ideo quintum genus esse præcipuum, quia huiusmodi ratio maximè in illo cernitur: propterea namque dixit, *Vniuerse enim, &c.* — *Reuocantur genera vnius ad esse indiuisum.*

z *Ac plurima.* Reuocat ad vnum propriè dictum (quod scilicet prædictis generibus explicatum est) quædam alia, quæ respectu illius dicuntur vnum: vel quia id efficiunt, vt si dicas, opifices eiusdem domus esse vnum quid, quod domus quæ ædificatur sit vna: vel quia aliquid vnum patiuntur, quo pacto vnum appellamus populum qui ab vno principe regitur: vel quia aliquid vnum habent, qua ratione multi possessores eiusdem agri possunt dici vnum, quod ager sit vnus: vel quia aliquo alio modo comparatione vnius, vnum esse censentur, vt si quis dicat extrema vitia esse vnum, quod vni virtuti mediæ aduersentur. Hæc autem idcirco — *Pleraque alia ad vnum reducuntur.*

impropriè dicuntur vnum, quia quatenus hac ratione vnum appellantur, nondicuntur vnum, quia ipsa vnum sint, sed quia aliquid aliud est vnum.

aa Quæ autem primo. Docet ideo quinque prædicta genera ad quæ nunc alia quædam reuocauit esse primo, hoc est, propriè vnum, quia eorum substantia est vnum: vel quia censentur vnum, non quod alia, sed quod ipsa sint vnum, siue ea vnum dicantur continuatione, vt quæ pertinent ad primum, siue forma, vt quæ ad secundum & tertium (nam & genera formę dicuntur, vt patet ex capite secundo) siue ratione, vt quæ ad quartum & quintum.

τὰ δὲ aa πρώτως λεγόμενα ἕν, ὧν ἡ οὐσία μία, μία δὲ ἢ συνεχείᾳ, ἢ εἴδει, ἢ λόγῳ. καὶ bb γὰρ ἀριθμοῦμεν ὡς πλείω, ἢ τὰ μὴ συνεχῆ, ἢ ὧν μὴ ἓν τὸ εἶδος, ἢ ὧν ὁ λόγος μὴ εἷς.

Ἔτι cc ἐπεὶ ἔστι μὲν ὡς ὁτιοῦν ἓν συνεχεία φαμὲν εἶναι ἂν ᾖ ποσὸν, καὶ συνεχές: ἔστι δ' ὡς οὔ, ἂν μή τι ὅλον ᾖ, τοῦτο δὲ, ἂν μὴ τὸ εἶδος ἔχῃ ἕν: οὐκ ἂν φαῖμεν ἓν (ἰδόντες ὁμοίως ὁπωσοῦν τὰ μέρη συγκείμενα τοῦ ὑποδήματος) ἐὰν μὴ διὰ τὴν συνέχειαν, ἀλλ' ἐὰν οὕτως, ὥστε ὑπόδημα εἶναι, καὶ εἶδός τι ἔχειν, ἤδη ἕν· διὸ καὶ ἡ τοῦ κύκλου μάλιστα μία τῶν γραμμῶν, ὅτι ὅλη καὶ τέλειός ἐστι. Textu 2.

b b Ea enim vt plura. Quæcunque enim propriè dicuntur plura, aut plura appellantur, quia non sunt continua, vt hæc aqua & illa, aut quia eorum nō est vna forma, vt pars rami viridis & sicca (quidquid sit de earum continuitate) vel quia non sunt eiusdem rationis, vt actio & passio.

Τὸ dd δὲ ἑνὶ εἶναι, * ἀρχῇ τινί ἐστιν ἀριθμοῦ εἶναι. τὸ ee γὰρ πρῶτον μέτρον ἑκάστου γένους ἀρχή: ᾧ γὰρ πρώτῳ γνωρίζομεν, τοῦτο πρῶτον μέτρον ἑκάστου γένους. ἀρχὴ ff οὖν τοῦ γνωστοῦ περὶ ἕκαστον γένος τὸ ἕν· οὐ ταὐτὸ δὲ ἐν πᾶσι τοῖς γένεσι τὸ ἕν: ἔνθα μὲν γὰρ δίεσις: ἔνθα δὲ τὸ φωνῆεν ἢ ἄφωνον: βάρους δὲ ἕτερον: καὶ κινήσεως ἄλλο. πανταχοῦ γρ. ἀρχὴ.

Aliud genus vnius improprium.

c c Præterea cum modo vno. Adiūgit alium impropriū modum vnius
iis quos paulò ante retulit, quo aliquid, vnū
dicitur non ab indiuisione sua vel alterius
rei, sed quia est totū &
perfectum, vt vnus calceus, id est, integer & propriam habens formam: vna linea, id est, perfecta & cui non potest fieri additio, euiusmodi est circularis. Quod autem hæc significatio sit in vsu, ex eo ostendit, quia etsi partes calcei alio modo continuatæ inter se quam vt efficiant calceum, propriè dicantur vnum ratione continuitatis, vt si corium ita iam scissum sit in partes calcei, vt illæ adhuc breuibus spatiolis inter se cohæreāt, ea tamen ratione interdum appellantur non vnum, quod formam & perfectionem calcei nondum acceperunt. Præterea, etsi linea recta non minus sit vna ratione continuitatis quàm circularis, tamen quatenus non est perfecta, quod ei possit fieri additio, non æquè vna dicitur ac circularis.

Proprietas vnius est vt sit numeri principium.

d d Esse autem vnius. Tradit quandam vnius proprietatem, qua vnum dicitur principium numeri id est, multitudinis: siue multitudo pertineat ad prædicamentum quantitatis (quæ propriè numerus appellari solet) siue ad quodcunque aliud prædicamentum, vt libro decimo capite secundo apertè docet Aristoteles, & ex sequentibus palam fiet.

Aduerte autem, non ita intelligenda esse verba contextus, quasi in ea posita dicatur natura vnius, vt sit principium multitudinis (hoc enim non esset tradere Tex. 2. & 3.
proprietatem vnius, sed propriam eius rationem, quod planè pugnaret cum eo quod supra dictum est. Quæ diuisionem non habent, ea ratione qua non habent vnum dici) sed quasi dicat Aristoteles, ex ratione vnius nasci rationem principij multitudinis, vt sensus non sit formalis, sed caussalis.

Illud etiam aduerte, meritò nō dixisse Aristotelem, vnum esse omne, seu quoduis principium numeri, sed quoddam principium, quia cum multa sint principiorum genera, vnum, siue vnitas, est principium intrinsecum & materiale, non extrinsecum, aut formale, nisi quatenus vnitas, quæ mente vltima colligitur, suo quodammodo est forma numeri, vt inferiùs patebit.

Demum

Demum quod ad contextum attinet, Budæus pro verbo ἀρχῆ, quod est in omnibus excusis codicibus, ponit ἀρχή, vt hæc sit sententia. Esse autem vnius, est esse cuiusdam principij, seu, vt Aristoteles loqui solet, esse cuidam principio numeri. Syrleti verò manuscriptus maluit pro ἀριθμοῦ, substituere datiuum ἀριθμῷ, vt sensus sit, esse vnius, est esse cuiusdam numeri. Cùm verò altera correctio necessaria esset, si restituendum esset verbum tini, nec posterior is sensus, videretur aptus (neque enim cuiusdam numeri tantùm, sed omnis numeri principium est vnitas) priorem nos meritò sequendam existimauimus.

Quæ autem a a *primo dicuntur vnum, ea sunt quorum substantia vna est: vna verò aut continuatione, aut forma, aut ratione. Ea enim* b b *vt plura numeramus, quæ aut continua non sunt, aut quorum forma non est vna, aut quorum ratio non vna.*

Præterea c c *cum modo vno quiduis continuatione vnum esse dicamus, si quantum sit atque continuum, alio modo non dicamus, si totum aliquid non sit, hoc est, si formam non habeat vnam: non vtique similiter vnum dixerimus, si calcei partes quomodocumque cõpositas videamus, nisi propter cõtinuationem: sed si eo pacto, vt calceus sit, & quamdam habeat formam, tum demum vnum dicimus. Hinc fit, vt ex omnibus lineis maximè vna sit linea circuli, quod tota sit, atque perfecta.*

Tex.12. *Esse* d d *autem vnius, est esse cuiusdam principij numeri. Prima* e e *enim cuiusque generis mensura, principium est: quod enim primo cognoscimus, id prima mensura est cuiusque generis: Est igitur* f f *vnũ ipsum principium eius, quod in vnoquoque genere cognosci potest. Non est porrò in omnibus generibus idem vnum, sed hic quidem diesis: illic autem vocalis, aut muta: ponderis item, aliud: & motus aliud. Vbique*

e e *Prima enim cuiusque.* Probat vnum esse principium multitudinis, ex eo quod est prima mensura illius. Namque omnis prima mensura, cuiusque generis sit, eius principium est, vnum autem est prima mẽsura multitudinis. Quod autem omnis prima mensura cuiusque generis, sit eius principium, ex eo patet, quia vnde res primo cognoscitur, id ipsum est prima illius mensura, res antẽ quæ habet principia ex iis primo cognoscitur, siquidem vnde res primo habet vt sit, inde primum habet vt cognoscatur.

f f *Est igitur vnum.* Cum probatum sit vnum solius numeri, siue multitudinis esse principium, non rectè videtur hoc loco ex dictis colligi, vnum esse principium eius quod in vnoquoque genere cognosci potest. Nam & ipsum vnum cognoscibile est in vnoquoque genere, nec tamen est multitudo: & plurimæ res sunt in singulis prædicamentis (ne dicam omnes) quarum nullam verè dixeris esse multitudinem. Re tamen vera non est vitiosa collectio, si nomine vnius intelligatur id, quod in vnoquoque genere est maximè vnum, & ipsum quoque vnum à numero cognoscibilium excipiatur, vt sit sensus: Id, qood est maximè vnum in vnoquoque genere esse principium cuiuslibet alterius cognoscibilis pertinentis ad idem genus. Nam cum ea quæ minus sunt vnum, modo aliquo sint multa efficitur vt ex eo, quod maximè vnum est in vnoquoque genere, cætera quæ ad idem genus pertinent aliqua ratione pendeant, vt à prima eius generis mensura, quod libro decimo cum Aristotele latius explicandum est. Sequitur deinde, non idem maximè vnum reperiri in omnibus generibus. Nam in concentibus, δίεσις, hoc est, primum interuallum, siue discrimen sensibile inter acutum & graue (quod apud nos dicitur semitonium minus) omnium iudicio censetur omnino indiuisibile quippiam, ac proinde maximè vnum. In vocibus autem quæ pluribus litteris exprimuntur vocalis aut muta, quod eiusmodi voces in alias priores non resoluantur, & potiùs vocalis, quàm muta, quia vocalis per se proferri potest, muta sine vocali non potest. In ponderibus verò scrupulus, aut si qua est alia minor ponderum mensura iuxta vsum, cu-

Quomodo ex dictis aptè colligatur vnũ esse principiũ cognoscibiliũ.

Sensus verborum contextus.

usque artificis. Denique in motibus, is qui fuerit maximæ celeritatis quod minimo tẽpore spatium conficiat, cuiusmodi est in toto vniuerso motus primi mobilis.

gg *Vbique autem vnum aut forma.* Docet quot modis accipere possit vt vnum sit indiuisum, atque quicquid vnum est, aut quantitate, aut forma esse indiuisum. Vnde patet, latius hic accipi nomen formæ quàm superius, cum ea quę propriè vnum sunt, aut continuatione, aut forma, aut ratione vnum esse dicebantur. Itaque nomine formæ, ratio etiã (quod sæpe fieri solet) intelligitur hoc loco. Tum, deinde exponit quot modis indiuisio cernatur in quantitate, qua in re non opus est explicatione. *Quot modis vnum sit indiuisum.*

Expositio Magni Alberti reiicitur bh *Præterea alia numero vnum sunt.* Credit Albertus exponi hoc loco ab Aristotele quot modis accidat indiuisio secundum formam. Verum neque verba contextus eã expositionem præ se ferunt, nec apud Aristotelem hoc loco, ea quæ sunt vnum numero, dicuntur indiuisa ratione formæ, sed ratione materiæ, quæ indiuisio ad indiuisionem quantitatis reuocatur. Potiùs

πανταχοῦ gg δὲ τὸ ἓν ἢ τῷ εἴδει, ἢ τῷ ποσῷ ἀδιαίρετον, τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸ ποσὸν, καὶ ᾗ ποσὸν ἀδιαίρετον, τὸ μὲν πάντῃ καὶ ἄθετον, λέγεται μονάς: τὸ δὲ πάντῃ, καὶ θέσιν ἔχον, στιγμή: τὸ δὲ μοναχῇ, γραμμή: τὸ δὲ διχῇ ἐπίπεδον: τὸ δὲ πάντῃ καὶ τριχῇ διαιρετὸν κατὰ τὸ ποσὸν, σῶμα καὶ ἀντιστρέψαντι δὴ, τὸ μὲν διχῇ διαιρετὸν, ἐπίπεδον: τὸ δὲ μοναχῇ γραμμή: τὸ δὲ πάντῃ καὶ τριχῇ διαιρετὸν, σῶμα: τὸ δὲ μηδαμῇ διαιρετὸν κατὰ τὸ ποσὸν, στιγμὴ, καὶ μονάς: ἡ μὲν ἄθετος μονάς: ἡ δὲ θετὸς στιγμή.

Ἔτι bh δὲ τὰ μὲν κατ᾽ ἀριθμόν ἐστιν ἕν: τὰ δὲ κατ᾽ εἶδος: τὰ δὲ κατὰ γένος: τὰ δὲ κατὰ ἀναλογίαν. ii ἀριθμῷ μὲν ὧν ἡ ὕλη μία· εἴδει kk δὲ, ὧν ὁ λόγος εἷς· γένει ll δ᾽, ὧν τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς κατηγορίας· κατὰ

D.Tho. probatur. ergo cum D. Thoma & Alexandro dicendum est, subiici hoc loco alteram diuisionem vnius per se, longe expeditiorem priori, & apud Dialecticos, magis vsurpatam. Ea vero est, qua quæcunque vnum sunt, aut numero, aut specie, aut genere aut analogia vnum dicuntur: Videtur autem hæc diuisio eo amplior priori, quod complectatur ea quæ sunt vnum analogia, quorum in illa non est facta mentio. Atque ideo fortasse hoc vnitatis genus in illa prætermissum est, quia vnitas analogica est omnium minima, vt quæ in rebus etiam distantissimis cerni potest, veluti in Deo & in creaturis. *Altera diuisio vnius per se.* *D.Tho. lect. 8. Alexand. comm. 12.*

Quod si quis Aristotelem reprehendat, quod non exposuerit modos indiuisionis secundum formam, vt explicauit eos qui spectant ad indiuisionem secundum quantitatem & materiam, occurrendum est, eam explicationem prætermissam fuisse, quod partim colligi possit ex priori diuisione vnius, partim verò, ac multo melius ex tribus posterioribus membris huius posterioris. Quæ enim sunt indiuisa secundum formam: aut specie, aut genere, aut analogia indiuisa sunt: quod Caietanus rectè annotauit in aureum illum D. Thomæ libellum, quem de ente & essentia inscripsit. Vnde factum est, vt indiuisio numeralis appellata sit materialis, specifica verò, generica & analogica formalis. *Quæ hoc loco vnum numero cẽsantur.*

ii *Numero quidem ea sunt, quorum materia vna est.* Non censentur hoc loco vnum numero quæcumque sunt idem re & ratione, vt à nobis accepta sunt, cum extremum membrum prioris diuisionis explicaremus, sed ea sola quæ sunt indiuidua. Quæ enim communia sunt, aut sunt vnum specie, aut genere, aut Analogia. Proinde nomine materiæ intelligit Diuus Thomas materiam signatam, hoc est, certa quantitate affectam, quam putat esse principium indiuiduationis. *In cap. 4. quæst. 6.*

Obiectio. At obiici solet eandem & saporem huius lactis esse in eadem materia signata, nec tamen esse vnum numero, contra vero Michaelem & hunc Angelum (ostenso eodem) esse vnum numero, nec tamen habere vllam materiam, nedum signatam, ergo non rectè traditam esse definitionem. *Loco citato.*

Solutio. His obiectionibus variè respondent, qui materiam signatam principium indiuiduationis esse volunt. Alij qui id negant, nomine materiæ, differentiam indiuidualem intelligunt. Verùm cùm neutri satisfaciant (priores enim non rectè de principio indiuiduationis videntur sentire, posteriores autem inauditam

apud

apud Aristotelem materiæ vsurpationem inducunt) latè de hac re, absoluta expositione contextus differendum est.

Cur ea quæ sunt vnum specie, dicuntur vnum ratione.

k k *Specie autem quorum.* Ideo ea quæ sunt vnum specie, dicuntur vnum ratione siue definitione, quia sola species propriè definitur, cùm ea sola constet genere & differentia. Nec obstat quod indiuidua eiusdem speciei sunt vnum specie, nec tamen propriè definiuntur, Nam etsi propriè definiri nequeunt singulatim accepta, definiuntur tamen quatenus cōmunem speciei naturam participant.

Vbique gg *autem vnum aut forma, aut quantitate indiuisibile est. Id igitur, quod quantitate, quatenus quantitas est, diuidi nequit, quod quidem omnino tale est, & situ caret, vnitas dicitur, quod verò & omnino tale est, & situm habet, punctus: quod autem vno modo linea, quod duobus planum: quod denique omnino, tribúsque modis ratione quantitatis diuidi potest corpus appellatur. Et conuerso ordine, quod duobus modis diuiduum est planum: quod vno, linea: quod omnino, tribusq́; modis, corpus: quod verò nullo modo potest ratione quantitatis diuidi, punctum, atque vnitas: vnitas quidem quæ situm non habet, punctus verò, quod habet.*

Præterea hh *alia numero vnū sunt, alia specie, alia genere, alia verò analogia* ii *Numero quidē ea sunt quorū materia vna est: Specie* kk *autē quorū vna est ratio: Genere,* ll *quorū eadē est prædicationis figura: Analogia*

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, ergo hominem & equū esse vnū specie, quia quatenus naturam animalis participant, vna & eadē propriè dicta definitione cōprehenduntur, occurrendum est, non esse parem rationem in pluribus speciebus eiusdē generis, atque in pluribus indiuiduis eiusdem infimę speciei.

Solutio.

Species enim eiusdem generis, cū peculiaribus sibi definitionibus propriè dictis explicentur, nō rectè dicuntur simpliciter vnum definitione, sed cū adiectione hac, quatenus sūt vnum in eodem genere subalterno. At indiuidua eiusdem infimæ speciei, cùm non per seipsa, sed ratione suæ speciei propriè definiantur, simpliciter & absolutè dici possunt vnum definitione.

Indiuidua ratione sui, propriè non definiuntur.

Porrò si quis quærat, num quemadmodum quodlibet indiuiduū si secum conferatur est vnum numero, sic etiam quælibet species siue infima siue subalterna secum comparata sit vnum specie, concedendum id sanè est, cùm sit vnum definitione.

Quæ vnum genere.

ll *Genere quorum est eadem prædicationis figura.* Hoc est, quæ eodem modo prædicantur de primis substantiis. Nam cùm distinctio prædicamentorum ex variis modis prædicandi de primis substantiis à posteriori colligatur, vt ca. seq. patebit, quæcumque comperta fuerint eodem modo prædicari de primis substantiis, ad idem prædicamentum pertinere dicenda erunt, ac proinde ad vnum, atque idem genus, vt homo & laurus, animal & planta, corpus & spiritus, immo etiam substantia ipsa quæ genus summum est secum collata.

Aduerte autem, etsi hoc loco non definiuntur ea quæ sunt vnum genere subalterno quatenus talia sunt, sed quatenus sunt vnum genere summo, facilè tamen ex iis quæ paulò antè dicta sunt, definiri posse, si ea dicantur vnum genere subalterno, quæ eadem definitione generis propriè dicta continentur. Quo pacto non sunt vnum genere substantia corporea & incorporea, aliæve vllę species generi summo proximè subiectæ, quia genera summa non propriè definiuntur.

Quæ reuocentur ad vnum genere.

Illud etiam aduerte, ad vnum specie & ad vnum genere reuocari vnum differentia siue speciali siue generali, vt si dicas, Socratem & Platonem esse vnum, quatenus rationis participes, itémque equum & laurum quatenus viuentia. Non meminit tamen Aristoteles horum modorum vnius, quia ferè nemo ita loquitur, vt dicat, res esse idem differentia, siquidem nomen differentiæ in declarando potius discrimine rerum, quàm vnitate & conuenientia vsurpari solet.

Argumentum.

OBIICIAT porrò aliquis hoc loco, non rectè definiri ea quæ sunt vnum

vnum genere, cum dicuntur illa, quorum est eadem prædicationis figura. Nam Socrates & Plato, cum sint vnum specie, sunt etiam vnum genere iuxta ea quæ

Soluitur tribus modis. paulò post tradit Aristoteles, nec tamen prædicantur sed subiiciuntur, à primis enim substantiis nulla est prædicatio, vt idem docet in prædicamentis. Huic obiectioni respondere potest: primum quidem nomine prædicationis innui oppositam *Cap. 5.*

Primo. subiectionem, vt ea etiam dicantur vnum genere, quorum eadem est subiectionis figura. Nam & par ratio est in vtraque, & prædicamentum quod hic per figuram prædicationis innuitur, vel maximè complectitur primas substantias, quæ cæteris omnibus subiiciuntur, & de nullo prædicantur. Deinde verbũ κατηγορία quod prædicationem iuxta propriam significationem vertimus, posse sumi hoc loco pro prædicamento, hoc est, pro serie

Secundo. eorum quæ prædicantur & subiiciuntur, quo pacto sumitur in inscriptione libri τῶν κατηγοριῶν: hoc autem modo sensus erit, ea esse vnum genere quorum est idem prædicamentum, hoc est, quæ ad idem prædicamentum pertinent, etiã si non prædicentur sed subijciantur. Postremo Socratem & Platonem & si non prædicantur naturali prædica-

Tertio. tione directa (quo pacto negat Aristoteles primas substantias prædicari) prædicari tamen naturali omnino identica de primis substantiis, hoc est, de seipsis, quo pacto nullum accidens de primis substantiis dicitur. Itaque, vel propter hunc peculiarem modum prædicationis de primis substantiis dicere possumus, Socratem & Platonem habere eamdem prædicationis figuram siue formam, ac proinde non excludi ab iis, quæ sunt vnum genere.

κατ] mm ἀναλογίᾳ δὲ, ὅσα ἔχει ὡς ἄλλο πρὸς ἄλλο. ἀεὶ nn δὲ τὰ ὕστερα τοῖς ἔμπροσθεν ἀκολουθεῖ: οἷον, ὅσα ἀριθμῷ, καὶ εἴδει, ἕν: ὅσα δ' εἴδει, οὐ πάντα ἀριθμῷ, ἀλλὰ γένει πάντα ἓν ὅσαπερ καὶ εἴδει: ὅσα δὲ γένει, οὐ πάντα εἴδει, ἀλλὰ ἀναλογίᾳ. ὅσα δὲ ἓν ἀναλογίᾳ, οὐ πάντα γένει.

Φανερὸν oo δὲ καὶ ὅτι τὰ πολλὰ ἀντικειμένως λεχθήσεται τῷ ἑνί: τὰ μὲν γὰρ, τῷ μὴ συνεχῆ εἶναι: τὰ δὲ τῷ διαιρετὴν ἔχειν τὴν ὕλην κατὰ τὸ εἶδος, ἢ τὴν πρώτην, ἢ τὴν τελευταίαν: τὰ δὲ, τῷ τοὺς λόγους πλείους τοὺς τί ἦν εἶναι λέγοντας.

Vnum analoga. mm *Analogia quæcunque.* Cùm analogia duplex sit, vna secundum attributionem, altera secundum proportionem, quas libro quarto ad caput 2. fusè explicauimus, solius tamen posterioris expressam mentionem facit Aristoteles hoc loco, cùm ait (quæcumque ita se habent, &c.) id est, quorum vnum se habet ad alterum, vt aliud ad aliud, veluti aspectus corporis ad corpus, vt aspectus mentis ad mentem. Quin vbicumque analogiæ nomen vsurpat, de hac sola posteriori analogiæ forma loquitur, vt eodem loco diximus. Verùm, quia prior illa non est admodum huic dissimilis (quæ enim illo modo sunt analoga, ita sunt affecta, vt omnia minus principalia, eadem quodammodo ratione referantur ad principalem) non dubium videtur quin Aristoteles hoc loco analogiæ vocabulo priorem quoque formam innuere voluerit. *Quæst. 1. sect. 6. & 7.*

Dubitatio. nn *Semper autem posteriora.* Hæc collatio sequentium cum præcedentibus, satis perspicuè proponitur ab Aristotele. Illud, quod ad rem attinet, dubium esse potest, qua ratione omnia quæ sunt genere vnum ac proinde omnia quæ sunt vnum specie, & quæ numero vnum, sint analogicè vnum. Isto enim modo, homo & equus erunt vnum secundum analogiam, itemque Socrates & Plato, immo etiam Socrates & hic homo ostenso eodem, quo nihil videtur absurdius. Pro huius rei expli-

Quot modis sumi possit analogia. catione animaduertendum est, analogiã, cùm sit similitudo comparationum, tribus modis sumi posse: vno, vt significat æqualem similitudinem, quo pacto omnia vniuoca sunt analoga: altero vt significat inæqualem similitudinem, quo pacto sumitur analogia, vt ab vniuocatione distinguitur: tertiò vt significat similitudinem comparationum in commune, siue æqualem, siue inæqualem. Potest igitur analogia sumi hoc loco tertio modo, vt sensus diuisionis sit, quæ sunt vnum per se, aut esse vnum numero, aut specie, aut genere, aut sola analogia, vt est Alexandri sententia: quo pacto facilè soluitur dubiũ. Verùm, quia vnitas analogica in diuisione tradita planè videtur sumi vt distinguitur ab vnitate eiusdem rationis, quæ in *Comm. 12.*

reliqua

reliqua tria membra distribuitur, neque est rationi consonum, vt mox idem nomen fusiori significatione sumatur, potius dicendum est cum eadem, siue numero, siue specie, siue genere traduntur, esse vnum analogia, aut sensum esse negatiuum diuersitatis analogicæ: quasi dictum sit, non esse diuersa secundum analogiam (qui exponendi modus sæpè alias vsurpatur apud Philosophos & Theologos) aut Aristotelem docere voluisse, ea quæ sunt vnum, siue numero, siue specie, siue genere, esse etiam vnum in aliquo analogo, vt in substantia communi creatæ & increatæ, completis & incompletis, aut in accidente, aut denique in ente, etiamsi in eo non analogicè, sed vniuocè conueniant: aut denique si mauis, sententiam huius loci esse, ea quæ cum aliquo sunt idem numero vel specie vel genere: esse etiam eadem analogicè cum aliquo, licet non cum eodem, tametsi duæ posteriores expositiones duræ videntur, neque instituto Aristotelis consentaneæ. *Soluitur dubium propositum.*

Analogia mm *quecúmq; ita se habēt, vt aliud, ad aliud. Semper* nn *autem posteriora sequuntur priora. Verbi gratia, quecúmq; numero vnum sunt, ea omnia & specie sunt vnum: quæ autem specie, non omnia numero, sed genere vnum: omnia quacúmque & specie: quæcunque verò sunt vnum genere, non omnia specie, sed analogia: quæ autem analogia vnum, non omnia & genere.*

Perspicuū oo *est autem & illud, multa opposito modo, atque vnum dicenda esse: alia, quia cōtinua nō sunt: alia, quia ratione formæ diuisam habēt materiam aut primam aut vltimam: alia, quia plures rationes habent, quæ quidditatem declarent.*

Cap. 13. oo *Perspicuum est autem.* Explicatis generibus seu modis vnius, docet Aristoteles ex dictis colligi posse, quot modis dicantur multa. Quot enim modis dicitur vnum oppositorum, tot dicitur alterum, vt habes primo Topicorum libro. Vnde cùm vnum iuxta priorem diuisionem vnius per se dicatur vnum, vel indiuisione continui (ad quam pertinet indiuisio materiæ) vel indiuisione formæ, vel indiuisione rationis, vt ipse Auctor superiùs collegit: efficitur, vt multa quoque dicantur multa, vel diuisione continui, vel formæ, vel rationis. Eodem modo colliges ex posteriori diuisione vnius, multa dici, aut numero, aut specie, aut genere, aut analogia, quod ea quæ vnum sunt, aut numero, aut genere, aut specie, aut analogia dicantur vnum. *Quot modis multa dicantur.*

NVM ACCIDENTIA SINT principia indiuiduationis.

QVÆSTIO I.

Reiectio opinionis Nominalium, & explicatio quæstionis.

SECTIO I.

EX multis quæ ad hoc caput disputari possent, duo tantum discutiemus. Vnum de principio indiuiduationis rerum, hoc est, per quid res communes, & diuiduæ, vt homo, equus, & cæteræ omnes quæ de pluribus dicuntur, fiant singulares & indiuiduæ, vt hic homo, hic equus: Alterum, quia ex vno non fiunt plura sine distinctione aliqua: quot & quænam sint genera distinctionum, quarum in Philosophia *Quæ sunt disputanda in hoc capite.*

præcipuis est vsus, presertim cùm huius rei explicatio ad ea etiam quæ proximo capite tractanda sunt, non parum conducat.

Num res omnes sint indiuiduæ.

Principiũ indiuiduationis inuestigaturis, illud ante omnia disquirendum videtur. Num res omnes quæ communes appellantur, vt homo, equus, & quæcumque aliæ eodem nomine & ratione de pluribus dicuntur: sint per se ac primo indiuiduæ: ita vt homo, exempli gratia, nihil aliud sit, quàm hic homo, aut ille, &c. Neque alia ratione distinguatur ab hoc & cæteris, quàm indiuiduum vagum à determinatis, vt

Opinio Nominalium tollẽs vniuersalia.

Ochamus in primo Sententiarum d.2.q.4.& 6.& alij Nominales existimant. Si enim hoc modo se res habet, tota hæc disputatio de principio indiuiduationis vana est. Nam cum nomine principij indiuiduationis intelligant Philosophi id, per quod communia fiunt singularia: si omnia ea quæ communia appellamus, sunt per se ac primo singularia & indiuidua, quid opus est quærere per quid fiant indiuidua? Verum: quia contra hanc opinionem, partim disputatum est apud Porphyrium, partim sub finem huius libri accuratius disserendum est, non est quod in ea examinanda nunc immoremur: sed potius cum communi Philosophorum sententia supponendum naturas eas quas communes dicimus, ex sese indifferentes esse ad plura, ac proinde non esse per se indiuiduas, sed fieri tales per aliquid aliud, quicquid illud tandem sit, quod trito iam nomine principium indiuiduationis appellamus. *Gabr. in 1. d. 2. q. 6. 7.* *Ad cap. 28.*

Quo pacto indiuiduationis principiũ in hac quæstione sumendum.

Illud tamen animaduertendum est, non esse sumendum in hac disputatione principium indiuiduationis pro eo quo naturæ communes, formaliter fiunt indiuiduæ, est enim luce clarius fieri formaliter indiuiduas indiuisione ipsa, seu potius indiuisibilitate in plura eiusdẽ rationis (in quæ communia omnia diuisibilia sunt) sed sumitur fundamentaliter pro eo, quod est proximum fundamentum & caussa dictæ indiuisibilitatis. Naturæ enim communes, cum oppositæ diuisibilitatis fundamenta sint, non possunt eædem esse indiuisibilitatis. Ita fit, vt in rebus omnibus finitis (excipiẽdus enim est Deus in quo nulla est natura communis, sed omnia sunt singularissima) aliquid aliud præter naturas communes quærere oporteat, quod sit proximum fundamentum & caussa dictæ indiuisibilitatis siue incommunicabilitatis: hoc enim nomine principij indiuiduationis in hac disputatione intelligimus.

Prima opinio de principio indiuiduationis, asserens collectionem accidentium.

Auctores sententiæ.

Sunt igitur qui velint, principium indiuiduationis non esse quidem vnum aut alterum accidens per se sumptum, sed certam aliquam multorum accidentium coniunctionem. Aiunt enim, naturas cõmunes accidentium actione posse fieri singulares, si tam [illegible] dantur, vt iam de pluribus dici nequeant: veluti si homini [illegible] sit filius Sophronisci, eique primo natus, iam homo talis de solo dicetur Socrate. In qua sententia, primum videntur esse [illegible] in Isagoge cum ait, a Idcirco aliquid dici indiuiduum, quod ex iis proprietatibus constet, quarum collectio in alio esse non possit. Deinde Boëtius b in eundem librum: *Plures enim sunt*, inquit, *de quibus species prædicantur, non substantia diuersitate, sed accidentiũ multitudine.* Et primo

a *Ca. de specie.*
b *Ca. de differ. & de specie.*

de

de Trinitate vbi hæc scribit: *In numero differentiam accidentium varietas facit.* Quod idem tradit Damascenus d initio eius libri quem scripsit de duplici natura, & vna hypostasi in Christo. Idē docere videtur apertissimè Auicenna 5. suæ Metaphysices capite 2. & 4. Sic enim ait priori loco. *Indiuidua constituuntur ex natura omnium vniuersalium, & ex natura accidentium quæ illam vestiunt,* posteriori autem hoc modo. Postquā natura determinata est species specialissima, &c. accident ei comitantia ex proprietatibus & accidētibus, per quæ natura indiuiduatur, & fit signata.

c *Cap. 1.* d *Lege eundem in primis institu. c. 3. & 4.*

1. Sunt autem pro hac sententia huiusmodi argumēta. Primum, si indiuidua eiusdem speciei infimę differrent inter se internis ac essentialibus differentiis, & non potius accidentariis dumtaxat, differrent vtique essentialiter ac proinde specie, quod contradictionem inuoluit. *Confirmatur argumentis.*

2. Deinde, possent definiri essentiali definitione, quod omnes negant, *Tex. 53.* idque fieri non posse docet Aristoteles libro 7. cap. 15. Præterea, licere 3. descendere sub species infima diuidēdo, quod tamen prohibet Plato in libro, qui ciuilis vel de regno inscribitur, teste etiam Porphyrio in *Dialogo 16.* Isagoge. *Cap. de specie.* Postremò, non esset species eorum respectu indiuiduorum, 4. hoc est, non contineret totam illorum naturam & quidditatem, ac proinde non prædicaretur de illis complētè in quæstione Quid est. Quorum alterum inficiatur Porphyrius extremis pœnè verbis capitis de specie, Alterum Dialectici omnes communi consensu negent, Atq; hæ rationes eo spectant, vt concludāt, indiuiduationem fieri additione accidentium, siue multorum simul, vt Auctores propositæ opinionis aiunt, siue certi alicuius & determinati.

Refutatur proposita opinio, & concluditur negatiua pars quæstionis.

SECTIO III.

Dicendum est tamen fieri non posse, vt accidentia sint principia indiuiduationis, siue absolutè sumantur, siue vt hæc aut illa, siue singulatim ac per se, siue alia cum aliis coniuncta. *Assertio. Accidentia principia indiuiduationis non esse.*

Primum, quia si accidentia sumantur absolutè, vt candor quatenus candor, calor quatenus calor: cùm illa eo pacto sumpta, nō minus sint communia, quàm cæteræ naturæ, quibus addentur, non poterunt illas efficere singulares: commune enim communi additum nō reddit illud singulare, si verò sumantur, vt iam singularia, eadem quæstio redibit, per quid ipsa ex communibus facta sint singularia. Quod si cū his Auctoribus, quorum opinionem citauimus, respondeat, vnum quidē accidēs absolutè sumptum nō posse ex natura communi facere singularem, at multa simul coacta id posse præstare, eo quod tota eorum collectio non possit in pluribus reperiri, nil efficies. Re enim vera, siue vnum tantùm cōmune sumatur, siue multa simul communia nil repugnabit, quominus pluribus conuenire possint, vt inductione constat.

Deinde, quia si quæ accidentia essent indiuiduationis principia, ea pertinerent ad quintum prædicabile, quandoquidem accidentia

 quarti

quarti prædicabilis, cùm reciprocentur in naturis communibus, non possunt illas facere singulares: at accidentia quinti prædicabilis insunt primo rebus singularibus, vt Porphyrius ait a in Isagoge, cuius sententiam omnes b approbant: potius igitur earum indiuiduationem supponunt, quàm efficiant. a *Cap. de communi.* b *Et inter alios D. Tho. opuscul. 48. tract. 10. c. 7.*

3. Tertiò, quia essentia vnius indiuidui differt numero ab essentia alterius indiuidui eiusdem speciei, alioqui vno perempto, perirent reliqua: at essentiæ numero diuersæ, semper intelliguntur diuersæ, etsi ab eis per intellectum separentur omnia accidentia.

4. Postremò, quia indiuidua, aut sunt substantiarum, aut accidentium: substantiarum, non indiuiduantur vtique per accidentia: sunt enim prædicamenta impermista à genere summo vsque ad indiuidua inclusiuè, vt tradit Aristotes priori libro de posteriori resolutione: quò fit, vt hæc sententia non tradat principia indiuiduationis substantiarum, quæ tamen maximè tradenda essent: si verò accidentium, aut dandus erit progressus in infinitum, vt alia per alia indiuiduentur, aut veniendum ad aliqua, quæ per se primò sint indiuidua, quæ tamen nulla sunt. Quodcumque enim accidens sumatur, non minus de eo quæri potest, quo pacto in eo natura communis facta sit singularis, quàm de quolibet alio accidente. *Cap. 11. Text. 31.* *Prædicamenta esse impermista.*

Solutio argumentorum partis opposita.

SECTIO III.

Explicatio Auctorum.

QVAPROPTER ad ea, quæ ex Porphyrio, & cæteris Auctoribus pro opposita sententia allata sunt, dicendum est, in eum sensum accipienda esse omnia, vt loquantur de accidentibus loco differentiarum latentium, quibus indiuidua eiusdē speciei intrinsecus, & ex naturis suis inter se distinguuntur. Nam quia huiusmodi differentiæ nos latent, coguntur Philosophi illas multorum communiū accidentium collatione significare: præsertim cùm ex naturis indiuiduis sub eadem specie constitutis, non oriantur peculiares proprietates, quas loco differentiarum eiusmodi sumere possimus, vt patebit inferiùs.

1. Argumenti solutio.

Ad primum verò argumentum dicendum, etsi indiuidua, quæ sub eadem specie continentur, differunt inter se per aliquid intrinsecum & essentiale, quia tamen id non est commune multis, sed proprium cuique, placuisse Philosophis, vt illud non numeraretur in iis, quæ ad essentias rerū pertinent. Omnes enim meritò iudicarunt, de iis, tantùm essentiis Philosopho agendum esse, quæ communibus definitionibus & quæ omnibus notæ esse possent, continerentur. Vnde factum est, vt iam inde ab iis, qui internas rerum essentias ab accidentibus distinxerunt, differentiarum essentialium appellatio, pro iis tantum quibus species constituuntur, vsurpari consueuerit.

2. Ad secundum dicendum, non ideo indiuidua non definiri essentialiter quia non constent ex natura speciei, & aliqua adiecta differentia ad ipsorum essentiam pertinente, sed quia Philosophi nullas essentias definire constituerant, nisi quæ essent vniuersales. *Cur indiuidua non definiantur.*

Cur sub species infimas vetuerit descensum Plato.

3. Ad tertium dicendum non ideo Platonem prohibuisse descensum sub species infimas, quod putauerit indiuidua nō poni directè sub speciebus, quasi existimauerit illi cōstitui ex natura speciei: & aliqua accidentium collectione, sed quia indiuidua sunt infinita, ac proinde relinquenda, vt ex citatis locis licet intelligere.

In 2. d. 3. q. 6. §. ad argum. *Porphyrius exponitur.*

4. Ad quartum, missa responsione Scoti, qui ideo putat speciem dici totum respectu indiuiduorum, quia totam quidditatem indiuiduorum includit, dicendum est, totum eo loco non accipi pro toto essentiali, sed pro toto vniuersali, vt legenti patet. Asserit enim Porphyrius, genus esse totum comparatione specierum: vt species est totum comparatione indiuiduorum, quod falsum esset, si totum sumeretur, vt Scotus accipit.

NVM EXISTENTIA, AVT ID QVOD rem efficit, sit principium indiuiduationis.

QVÆSTIO II.

Existentiam non esse indiuiduationis principium.

SECTIO I.

Ad hāc sent. videtur accedere Nicolaus Bonetus li. 8. sua Met. cap. 1. in 5. dicto Peripatetico. *Secunda opinio de principio indiuiduationis.*

QVODAM refert Scotus secundo Sententiarum, distinctione tertia, quæstione tertia, qui cùm videant fieri non posse, vt accidentia sint principia indiuiduationis, confugiunt ad existentiam, dicúntque omnes communes naturas per existentiam indiuiduari. Id quod hac ratione probant. Vltima distinctio naturarum communium fit per vltimum actum: actus enim est, qui distinguit, vt Aristoteles docet a libro septimo, a capit. tertio: at vltimus omnium actuum est existentia, vt à nobis ad quartum b librum explicatum est, igitur vltima distinctio communium naturalium fit per existentiam: cùm ergo vltima earum distinctio, per nihil aliud fiat, quàm per principium indiuiduationis, quandoquidem infra huiusmodi distinctionem non datur inferior: planè sequitur, existentiam esse indiuiduationis principium.

Probatur.

a Tex. 49.
b cap. 2. q. 4. sect. 4.

Refellitur hæc sententia.

Hæc tamē sentētia facilè refellitur. Primum, quia quod prædicatur contingenter de indiuiduis, non potest esse principium indiuiduationis: alioqui indiuidua contingenter essent indiuidua, at existentia, nō necessariò, sed contingenter conuenit rebus omnibus infra Deum, etiam indiuiduis: cùm ea omnia aliquando non fuerint.

Deinde, quia quod supponit distinctionem indiuiduorum sub eadem specie, non est principium distinctionis illorum sub eadem, vt perspicuum est: at existentia, vt est determinata ad hoc indiuiduum & illud, supponit distinctionem vtriusque inter se. Tota enim series cuiusque prædicamenti à summo genere vsque ad indiuidua inclusiuè, præcedit existentiam cuiusque speciei: siquidem homo, exempli caussa, prius natura est diuisus in Socratem & Platonem, quàm per illos existat, eodémque modo res habet in cæteris. Quod ex eo perspicuè intelli

intelliges, quia diuisiones prædicamentales sunt perpetuæ ac necessariæ, existentia verò specierum per indiuidua, est contingens. 3.

Postremò, quia existentia naturarum communium non minus est indifferens ad multas res, quàm ipsæ naturæ communes: quid autem illam determinet, ac indiuiduam reddat, æquè dubium est atque id, quod in tota hac disputatione quæritur: quidnam videlicet naturas communes reddat indiuiduas. Recolendum est tamen id, quod libro 4. diximus, existentias inferiorum naturarum non constitui ex existentiis superiorum, licet hæ per illas contrahantur ad inferiora. Cap. 2. q. 4. Sect. 4.

Neque id, quod rem efficit, esse principiū indiuiduationis, vt de eo hic agitur.

SECTIO II.

Tertia opinio de indiuiduationis principio.

HEnricus verò Gandauensis quolibero 5. q. 8. satis persuasus, naturas communes non indiuiduari per accidētia, neque item per existentiam: neque verò vlterius quicquā inueniēs in ipsis indiuiduis, per quod illis proximè cōueniat, vt sint formaliter indiuidua, hoc est, indiuisa in se, & diuisa à quibuscumque aliis eiusdem speciei (his enim duabus negationibus exponit ille indiuiduationem) in eam sententiā venit, vt asserat principiū & caussam proximam indiuiduationis, nullam esse aliam, quàm agens ipsum, à quo res indiuidua producitur, illúdq; satis esse ad indiuiduationem. Nam quod in ipsis indiuiduis nihil sit, quod proxima indiuiduationis caussa dici possit, ex eo probat ille: quia si esset, adderet vtique speciei aliquid reale, quo pacto differentia specifica addit aliquid reale generale: quod ipse ea ratione existimat fieri non posse, quia illud additum, esset factum, ac proinde indifferens & determinabile ex natura sua, quemadmodum differentia specifica, quæ generi additur, quod tamē principio indiuiduationis repugnat. Quod verò agens satis sit ad indiuiduationem rei, quæ fit, eo argumento ostendere conatur, quia omnis actio, qua quæque res fit, terminatur per se, ac primò ad aliquid indiuisum in se, & diuisū à quocumque alio eiusdem speciei.

Probatur ab Henrico. 1. 2.

Absurdam esse hanc sententiam ostenditur.

Verùm hæc sententia magis absurda est quàm superior. Primum, quia si admittatur, necesse erit concedere, præcisis omnibus accidentibus, & ipsa etiam existentia, nihil aliud reperiri in indiuiduis, quàm naturas communes, & duplicē illam negationē: & cùm negationes nō constituant ens vllum, effici necessariò, vt indiuidua non sint inferiora speciebus in suis prædicamentis: neque enim naturæ communes contrahi possunt per solas negationes ad constitutionem indiuiduorum, alioqui iam entia constarent ex non entibus, quod fieri nequit. 1.

Deinde, quia cùm posse diuidi in plura inferiora non repugnet speciei, & tamen repugnet indiuiduis, necessariò concedenda est aliqua entitas in indiuiduis, quæ nō contineatur in specie, cujus entitatis ratione talis diuisio indiuiduis repugnet. Nec satis est dicere, eam diuisionem repugnare indiuiduis, quia cōuenit illis opposita illa negatio, non posse diuidi in plura inferiora: quæro enim per quid eis opposita negatio 2.

negatio conueniat? Nam quod Henricus putat, conuenire illis proximè per caussam efficientem, ea ratione constat fieri nõ posse, quia negatio nec fit per se, neque est forma, ex qua constare possit id, quod fit per se. Vnde fit, vt necessariò dandum sit in eo, quod fit per se, aliquid entitatis vltra entitatem specificam, quæ non fit per se, quod quidem illa negatio consequatur.

Postremò, quia cùm minores vnitates, quàm sit vnitas numeralis, habeant positiuum fundamentum intrinsecum rebus, quibus conueniunt, vt patet in specifica & generica: alienum omninò à ratione est negare simile positiuum fundamentum vnitati numerali, quæ est omnium maxima, quod tamen negatur ab Henrico, & iis omnibus, qui in indiuiduis nullam præter specificam agnoscunt.

Quapropter ad eam rationem, qua Henricus probat, nihil intrinsecum indiuiduis, esse principium indiuiduationis, dicendum est, illud non rectè assumi, si principium indiuiduationis esset factum, fore, vt esset indifferens. ac determinabile. Nam, etsi id verũ est quoad existentiam & non existentiam, non tamen est ad rem, neque ipse hoc pacto sumit determinabilitatem, sed quoad plura eiusdem rationis: quo pacto falsum est, quod assumitur quandoquidem ipsa etiam indiuidua sunt facta, & tamen non sunt indifferentia, nec determinabilia ad plura eiusdem rationis; huius autem conditionis sunt ipsa principia indiuiduationis, atque eò magis, quod esse sic indeterminabile conuenit indiuiduationis principia. *Soluitur Henrici argumentum 1.*

Ad eam verò quia idem probat, agens à quo res indiuidua efficitur esse proximam caussam & fundamentum indiuiduationis, dicendũ est, ea ipsa probari oppositum. Nam si actio agentis terminatur per se primò ad aliquid indiuisum in se, & diuisum à quocumque alio eiusdem speciei aliquod fundamentum datur in re quæ fit, distinctum à natura specifica, propter quod illi ea duplex negatio conueniat: siquidem, nec natura specifica, nec negationes possunt per se primo terminare actionem, siue vt ea, quæ per se primò fiunt, siue vt formæ eorum, quæ per se primò fiunt, vti diximus. 2.

NVM RES OMNES SINT EX se indiuiduæ.

QVÆSTIO III.

Opinio eorum, qui dicunt, res omnes esse ex se indiuiduas.

SECTIO I.

Eamdem opinionem refert Trombeta q. de principio indiuiduationis.

ALII, quos referunt Scotus 2. Sententiarum distinctione 3. quæst. 1. & Herueus, quolibeto 3. quæ. 9. vt omnia supradicta incommoda declinent, asserunt, res eas omnes, quas communes dicimus, esse ex se singulares & indiuiduas, ac proinde non esse quærenda principia earũ indiuiduationis: *Quarta sententia de principio indiuiduationis.*

nis:non quod negent cum Nominalibus esse eas alia ratione communes & diuiduas,alias singulares & indiuiduas: sed quia indiuiduatio conuenit illis secundum rem, communitas autem per operationem intellectus,colligunt illi esse omnes ex se indiuiduas,per accidens verò communes.Quam sententiam videtur sequi Durandus ad 2.sententiarum d.3.q.2.tametsi parum aduertens, quædam adiungit quæ huic opinioni repugnant.Itaque,quantum licet cõiicere ex iis quæ ab huiusmodi Auctoribus dicantur (neque enim rectè videntur intelligi à quibusdam)putant illi,res indiuiduas,circumscripta omni operatione intellectus,non habere principium indiuiduationis à naturis communibus distinctum:sed sola operatione intellectus distinguentis vniuersalia à singularibus.Proinde simpliciter & absolutè dicendũ esse, res omnes,siue sint earum,quas communes dicimus,siue earum quas singulares,esse ex se indiuiduas. Non negant tamen dari sine operatione intellectus principia extrinseca indiuiduationis,caussas nimirum efficientes & finales:aut etiam intrinseca in substantiis compositis, quæ sunt hæc materia,& hæc forma, vt aiũt. Sed quia principia extrinseca non satis sunt ad indiuiduationem, vt ostensum est in caussa efficiẽte: materia autẽ & forma non sunt principia metaphysica substantiarum compositarum,sed physica tantùm,quia nõ adduntur speciebus compositorum ad constituenda indiuidua,vt perspicuum est(nam & species compositorum,materia & forma constant) asserunt illi vniuersè res omnes esse ex se singulares,hoc est, sine vllo principio indiuiduationis metaphysico:nec quærendum esse,quo addito singulares fiant: sed potius,cùm ex se singulares sint, qua ratione fiant communes & vniuersales.

Explicatur proposita opinio.

Probatur argumentis.

Argumenta quibus hæc sententia confirmari solet (quantum huic loco satis est)hæc sunt præcipua.Quæcunque sunt talia secundũ rem,
1. sunt talia ex se:quæcunque sunt talia secundum rationem, sunt talia per accidens:at res omnes sunt singulares secundum rem,vniuersales autem secundum rationem:sunt igitur ex se,siue per se singulares, & per accidens vniuersales.

2. Præterea, id quod conuertitur cum ente secundum rem, conuenit ei per se,& non per aliquid additum:at esse indiuiduum,seu vnum numero, conuertitur cum ente secundũ rem (nihil enim existit in rerum natura nisi indiuiduum) non sunt igitur entia indiuidua per aliquid additum, sed ex sese.

3. Postremo, nulla natura communis ita existit in aliquo singulari suo, vt secundum rem in in alio possit existere(quod inductione patet, & ab Aristot. traditur planè de substantiis septimo libro, cap.13. cùm sic ait, *Substantia enim cuiusque rei,propria cuiusque est,*) quicquid autem tale est ex se, indiuiduum est: nulla igitur natura communis est, quæ non sit ex se indiuidua. Quocirca (vt Durandus addit) si natura aliqua creata, esset pluribus communis secundum rem, meritò præter principia naturæ illius,quærenda essent propria principia singulorum indiuiduorum; nunc autem cùm communitas omnium creatarum naturarum sit solùm secundum rationem, diuersitas autem earum

in

in indiuiduis sit secundum rem, nulla relinquitur ratio, cur præter principia communis naturæ quærenda sint propria principia indiuiduationis.

tiam, vt sit explicãdum.

Atque hæc sententia adeò arridet quibusdam, vt in eam pertrahere conentur communem opinionem Theologorum, atque adeò speciatim sententiam D. Thomæ & Caietani prima parte, quæst. 29. artic. 1. vbi D. Thomas ait, *substantiam indiuiduari per se ipsam*, immo & opinionem Scoti 2. sententiarum dist. 3. quæst. 6. etsi nemo magis alienus ab ea fuisse videatur.

Impugnatio propositæ sententiæ.

SECTIO II.

VErum hi Auctores cùm dicunt, res omnes esse ex se singulares, aut sumunt particulas (*ex se*) vt significant primũ aut secundum modũ dicendi per se, aut pro eo quod dicimus, (*non per aliud*) si priori modo, in eodem errore, quo Nominales versantur, & sibi ipsis repugnant. Nam si homo, exempli caussa, est per se singularis, nulla ratione potest fieri vniuersalis (quæ est sententia Nominalium) quemadmodum quia Socrates est per se animal, & disciplinæ capax, nulla ratione fieri potest, vt non sit animal, aut disciplinæ capax.

Dilemma contra propositam sententiam.

Nec vllam vim habet responsio quorundam, dicentium non esse parem rationem in his exemplis, eò quòd esse animal, & non esse animal, itémque esse disciplinæ capax, & non esse disciplinæ capax, verè opponantur: non autem esse singulare & vniuersale: eo quod eidem rei conuenire possint. Re enim vera singulari & vniuersalia, vt talia sunt, verè opponuntur ac repugnant, cùm in suis rationibus cõtradictionem inuoluant. Vniuersale enim est, quod in pluribus esse potest, singulare, quod in pluribus esse non potest. Nec vero rectè colligas, vniuersale & singulare non esse opposita, quia esse vniuersale & singulare simul eidem rei conuenire possint, nisi res sumatur secundũ eandem rationem, vt patet ex Dialecticorum documentis, quod tamen hîc non accidit. Homo enim nõ est per se singularis, nisi vt est Socrates, aut alius ex singularibus, qua tamen ratione non potest esse vniuersalis, vt luce clarius est.

Ocham in 1. dist. 2. q. 7. Gab. ibidem.

Refellitur quorundam responsio.

Vniuersalia & singularia vt opponantur.

Præterea, cùm dicunt hominem esse per se singularem, necessariò verbum, *homo*, sumi debet pro homine sub ratione hominis, alioqui si sub ratione alicuius particularis hominis sumeretur, liceret etiam dicere, animal esse per se rationis particeps, quia aliquod particulare, animal est per se rationis particeps, quod tamen falsum omnino est. Significat enim hæc oratio, animal qua ratione est animal esse rationis particeps: at dicere, hominem sub ratione hominis esse singularem, nihil aliud est, quàm incidere in errorem Nominalium.

Ex his patet, si Auctores propositæ sententiæ sumant particulas, (*ex se*,) vt significant primum aut secundum modum dicendi per se: non dubium esse, quin deficiant ad opinionem Nominalium, cum tamen

men id minimè velint. Quod autem iidem hoc pacto sibi repugnent, ex eo constat: quia alioqui admittunt naturas vniuersales, quas hac ratione funditus tollunt.

Si verò sumunt particulas *ex se* pro eo quod dicimus, *non per aliud* nempe accidentarium, & extra rationē rerum singularium, vt plerique eorū videntur accipere, rectè quidem sentiunt, vt ex iis quę diximus in superioribus sententiis impugnandis perspicuum est. Verùm, nec rectè loquuntur, nec quæstionē soluunt, quamuis enim animal non per aliquid accidentarium, & quod non pertineat ad essentiā hominis sit homo: non tamē rectè dixeris, animal ex se esse hominem. Ita fit, vt vero etiam sensu retēto, non rectè loquantur, & ansam erroris multis præbeant. Quod denique hoc pacto minimè soluatur quæstio, ex eo perspicuum est: quia hic sensus nihil omnino tradit, quo addito, naturæ communes sint indiuiduæ, sed tantùm definit eas non esse indiuiduas per aliquid aliud accidentarium & extrinsecum ab essentiis indiuiduorum, quo fit, vt iuxta sensum nō doceant hi Auctores quid sint principium indiuiduationis, sed tantùm quid non sit. Non ita sanè D. Thomas, aut Scotus, qui vt hanc quæstionem soluerent, non satis esse putauerunt, si de principio indiuiduationis dicerent, quid non esset, nisi etiam adderent, quid esset, vt ex sequentibus perspicuum erit.

Aliter D. Thomam Scotumque sentire.

Itaque etsi hæc sententia primo aspectu quibusdam videtur facillima, est tamen omnium implicatissima, & quæ, si tandē ad verum sensum reducatur, quæstionem insolutam relinquet. Atque hæc satis sint pro eius impugnatione. Nam quod eius auctores nullam videntur ponere distinctionem inter principium indiuiduationis & naturas communes, nisi quam facit intellectus (vt in ea proponenda diximus) lib. 7. latè impugnandum est. Rectè autem, necne dicant, materiam & formam esse principia Physica indiuiduationis rerum naturalium, inferiùs patebit.

Opinionem hāc esse omnium intricatissimam.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

QVare ad primum eorum argumentum negandum est quæcunque sunt talia, secundū rem, esse talia ex se, vtrouis sensu ex duobus explicatis hæc verba sumantur. Est enim animal secundum rem (hoc est præcisa omni operatione intellectus, vt ipsi interpretantur) risus capax, nempe per qualitatem realem naturæ adiunctam: immo etiam quantum bipes, album, &c. per accidentia quædam essentiæ addita: cùm tamen neutra significatione verborum *ex se* animal sibi vendicet hæc attributa, vt perspicuum est.

Ad secundum dicendum, nihil aliud eo colligi, quàm quod res sint indiuiduæ per aliquid intrinsecum indiuiduis, quod tamen quidnam sit, minimè illi declarant.

Ad tertium negandum, quicquid ita est in vno, vt in alio secundum rem esse non possit, esse per se singulare. Nam vt aliquid sit per se singulare,

Quid requiratur vt aliquid sit per se singulare.

gulare, necesse est, vt ne ratione quidem in alio reperiri valeat: quod tamen falsum est dicere de homine & cæteris rebus, quas communes appellamus.

2. Sent. d. 3. q. 2. Hinc fit, vt illud Durandi, quod in eodem argumento additum est, non rectè ab eo sit consideratum. Nam & si nulla natura creata, est communis secundum rem, satis tamen est communitas illius secundũ rationem ex ipsa natura rei ducta, vt præter illam hoc pacto communem, necessariò quærenda sint propria principia indiuiduationis rerũ singularium. Alioqui, si indiuidua nihil præterea includerent, ea iam euenirent, quæ contra Henricum obiecta sunt.

Sed præsentit Durandus, hæc & similia sibi obiici posse: & nescio quo pacto hac & illac tergiuersatur, & in opinionem secundo loco impugnatam incidit, sibique ipsi repugnat, & qua ex parte verum dicit, quæstionem minimè soluit. Nam cùm quæritur, quo pacto distinguantur natura communis & indiuidua: respondet distingui, vt cõceptam & existentem: paulò autem inferiùs, vt doceat per quid materia sit hæc, respondet, esse hanc per aliquid sui generis. Hic iam quæro, quid sit illud pertinens ad genus materiæ, quod habet hæc materia præter materiam conceptam, siue communem. Existentiáne, vt ille videtur significare in priori pronunciato, an verò aliquid huic materiæ intrinsecum, quod materiam communem contrahat per modum essentialis differentiæ, vt innuit in posteriori pronunciato? hæc enim diuersa sunt, & illud prius in 2. quæstione impugnatum, ac denique vtrúmque euertit Durandi opinionem. Si enim materia non est hæc, nisi aut per existentiam, aut per differentiam sibi additam, & huic materiæ intrinsecam: iam igitur non est hæc ex seipsa: ita volens nolens Durandus è propria opinione discedere videtur. Demúmque nihil aliud concludit de materia quàm quod sit hæc, seclusis omnibus cæterorum prædicamentorum formis, & ipsa etiam substantiali: quod etsi verum est, non est tamen satis ad explicandum eius indiuiduationis principium. *Perstringitur Durandus.*

Quod verò attinet ad eos Auctores, quos moderni huius opinionis sectatores pro se afferunt, si prior quidem sensus verborũ *ex se* magis approbetur, solus Ochamus; & cæteri Nominales illius fautores ciedendi sunt: si verò posterior magis placeat, fauebunt quidem illi D. Thomas, Caietanus, & Scotus, non tamen in eo, vt putent explicatam esse eo pacto quæstionem. Nam & si D. Thomas in loco citato obiter ait, *substantiam indiuiduari per ipsam*, hoc est, non per aliquid aliud quã per substantiam (quod etiam Caietanus fatetur) tamen vbi ex instituto hanc quæstionem explicat, planè quærit aliquid sub specie infima quo natura specifica ad indiuidua contrahatur, pręter quàm in substãtiis separatis, vt patebit inferiùs. Multò autem intelligentiùs & enucleatiùs id facit Scotus in rebus omnibus infra Deum: cuius rei præcipuum fundamentum perspicuè cõstituit in euertenda opinione eorũ, qui asserunt omnia entia esse ex se singularia, vt apertissimè declarat longissima disputatio, quam ille initio citatæ distinctionis instruit. *Censura de Auctoribus pro hac opinione citatis.* *In 1. p. q. 29. art. 1.* *2. d. 3. q. 1.*

NVM MATERIA SIGNATA SIT principium indiuiduationis.

QVÆSTIO IIII.

Opinio D. Thomæ, & Aristotelis.

Sectio I.

Quinta sententia de principio indiuiduationis.

CVM igitur ex dictis pateat, nec aliquid extrinsecû accidentatiúmve rebus indiuiduis esse principiû indiuiduationis, nec etiam res omnes esse ex se indiuiduas: inuestigandum est deinceps, quo nam interno principio fiat illarum indiuiduatio. Qua in re duæ extât celebres admodum sententiæ, quæ & oppositæ feruntur. Vna a D. Thomæ, existimantis esse materiam signatam, seu designatam: altera Scoti, b asserentis esse differentiam quandam, per quam natura specifica non aliter per se contrahitur ad indiuiduum, quàm natura generica ad speciem per differentiam specificam.

a D. Thom. opusc. 29. & de ente & essentia c. 1. & 3. p. q. 77. art. 2. & 4. sent. d. 12. q. 1. art. 1. & 2. Et 5. Metap. tex. 2. b Sco. in 2. d. 3. q. 6.

Sententia D. Thomæ quinque locis Aristotelis probatur.

Ac sententiam D. Thomæ multa Aristotelis dicta, ex eísque ducta argumenta confirmant.

Primum est illud quod Aristoteles hoc capite c asserit, ea esse vnum numero, quorum est materia vna. Quibus verbis videtur docere, materiam designatam ac certam, esse principium indiuiduationis.

1. Alter locus se offert ex lib. 7. cap. 8. d vbi sic scriptum est. *Tota autem iam forma in hisce carnibus atque ossibus Socrates est, & Callias.* Quo c *Tex. 42.*
2. loco nomine harum carnium, & horum ossium, materiam designatam significauit. d *Tex. 28.*

3. Tertius locus, atque adeò expressior, affertur ex libr. 7. e cap. 10. vbi Aristoteles cùm docuisset, hominem vniuersalem constare ex forma & materia communi, ita subdit: *Singulare autem ex vltima materia, iam Socrates est:* vbi signatam materiam apertè vocauit vltimam: quia vt talis est, non includitur in ratione hominis communis. e *Tex. 35.*

4. Quartus locus, qui maximè etiam vrget, habetur lib. 12. f cap. 8. vbi Aristoteles apertè docet, ea quæ sunt plura numero sub eadem specie: necessariò habere materiam: quasi materia hæc & illa sint principia indiuiduantia huius & illius indiuidui sub eadem specie. Vnde concludit fieri non posse, vt sint plures numero primi motores, quia primus motor est expers materiæ. f *Tex. 49.* g *Tex. 92. & 93.*

5. Extremus locus habetur primo de Cœlo, g cap. 9. vbi Aristoteles perspicuè docet fieri non posse, vt sint plures cœli: hoc est, mundi, quia mundus hic complectitur totam materiam, quæ in rerum natura esse potest.

Ex his licet primùm argumentari hoc pacto. Idem est principium indiuiduationis, quod est principium multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie (eisdem enim principiis constituuntur entia, quibus multiplicantur, vt patet) at designatæ portiones materiæ, sunt principia

cipia multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie, vt Aristoteles docet, proximis duobus locis, ergo & indiuiduationis.

2. Secundò, idem est principium indiuiduationis, quod principium distinctionis indiuiduorum sub eadem specie (ex quo enim res vltimo constituitur, eo vltimo à cæteris distinguitur, vt inductione patet) igitur cùm materia signata sit principium distinctionis indiuiduorũ, reliquũ est, vt sit indiuiduationis. Assumptio ex eo probatur, quia cùm res genita est eiusdem speciei cum generante, tum eius forma est diuersa numero à forma generantis propter materiam, vt ait Arist. 7. lib. cap. 8. hoc est, quia recipitur in alia designata materia. *Text. 28.*

3. Tertiò, illud asserendum est esse principium indiuiduationis, quod est prima radix & origo subiectionis (siquidem indiuidua sunt prima subiecta in vnoquoque prædicamento) at prima radix & origo subiectionis est materia, præsertim signata & certa, cùm ipsa sit primũ subiectum simpliciter, ex quo nimirum primo res constituuntur, & in quod vltimo resoluuntur, vt ait Aristoteles 1. Physic. cap. 9. igitur materia signata, est principium indiuiduationis. *Tex. 82.*

4. Postremò, cùm indiuidua hæc distinguantur à naturis communibus, quòd non possint pluribus communicari, illud asserendum est esse principium indiuiduationis, quod est principium & caussa incõmunicabilitatis, vt ita loquar: at hoc principium est materia: præsertim signata (solius enim actus est communicari posse, materia autem est pura potentia) est igitur materia signata principium indiuiduationis.

His adductus est D. Thomas vt vbicunque de hac re ex instituto loquitur, planè doceat principium indiuiduationis esse materiam signatam: Quæ sententia non dubium est, quin sit Aristotelica: proinde si labitur in ea D. Thomas, communis est ei lapsus cum Aristotele. *Cuius indiuidui ponatur materia principium indiuiduationis ex mente Aristotelis & D. Thom.*

Illud tamen certum sit, nec Aristotelem, neque D. Thomam in ea esse sententia, vt putent materiam signatam esse principiũ indiuiduationis cuiuscumque indiuidui, sed tantùm earum substantiarum, quæ sub eadem specie indiuiduantur. Putant enim accidentia specifica indiuiduari per subiecta, siue subiecta sint materialia, vt subiectum caloris, siue materiæ expertia, vt subiectum scientiæ: formas verò separatas specificas & completas, hoc ipso indiuiduari, quod in materia recipi non possunt: proinde earum indiuidua per easdem differentias vltimo constitui, quibus specifica natura completur. Vnde colligunt in substantiis separatis tot præcisè esse indiuidua, quot species, nec fieri posse, vt numerus indiuiduorum excedat numerum specierum, cùm careant materia quæ est principium indiuiduationis sub eadem specie, contra quam sententiam ad librum 12. disputandum est. Dixi *& completas*, quia formæ substantiales corporum naturalium, quæ incompletæ sunt, & si non includunt materiam, tamen, quia in materia signata recipiuntur, eadem de illis ratio est, atque de substantiis completis naturalibus. Itaque & substantias completas includentes materiam, & earum formas, putant Aristoteles & D. Thomas indiuiduari sub eadem specie, atque adeo multiplicari sub illa propter diuersas portiones materiæ, in quibus diuersę numero formæ recipiuntur, nisi *In substantiis separatis tot esse indiuidua quot species.*

vbi forma alicuius speciei occupat totam materiam sui capacē, quod sancti Doctoris sententia euenit in corporibus cœlestibus: quippe in quibus etsi indiuiduatio fiat per materiam signatam, quæ non includitur in natura specifica, nulla tamen multiplicatio indiuiduorum eiusdem speciei fieri possit, quod vnica tantùm sit materia, quæ formæ eius speciei sit capax. Atque hæc est sententia de principio indiuiduationis, quam ex Aristotele accepit D. Thomas, quæ vtrū vera sit necne, expendendum est deinceps.

Materiam vt est quantitate affecta, non esse principium indiuiduationis.

SECTIO II.

Quid sit materia signata. TOta difficultas huius rei in explicatione materiæ signatæ positæ est. Quocirca illud animaduertēdum est, nomine materiæ signatæ ab vtroque Auctore intelligi materiam quantitate affectam. Nam cùm apud Aristotelem, & hoc ipso capite, a & lib. 3. cap. 3. b & alibi sæpè duplex tantùm sit diuisio: vna secundum formam quæ semper apud illum est secundum speciem, altera secundum quantitatem: diuisio autem, quæ fit in varias portiones materiæ ad multiplicanda indiuidua sub eadem specie non sit secundum speciem, sed secundū quantitatem, efficitur vt nomine materiæ signatæ, qua fit eiusmodi multiplicatio, sit intelligenda materia affecta quantitate, quod idem apud D. Thomam passim inuenies. *a Tex. 2 I. b Tex. 1 I.*

Potissimum locis citatis. prima explicatio materia quanta. Cæterum non omnes D. Thomæ sectatores eodem modo intelligunt materiam quantitate affectam. Sunt enim qui dicant, nomine materiæ quantæ intelligendum esse totum aggregatum ex materia & quantitate, Nam cùm substantiæ, quæ sunt indiuiduæ sub specie infima, debeant esse & incommunicabiles pluribus, & distinctæ à quibusuis aliis sub eadem specie contentis, ac materia ex se ipsa sit principium incommunicabilitatis, ratione verò quantitatis, cui primo conuenit distinctio numeralis, sit principium numeralis distinctionis (quę perspicua esse putant ex argumentis paulò ante propositis) concludūt materiam simul cum quantitate principium indiuiduationis substantiarum corporearum sub eadem specie infima. Quam sententiam amplectuntur Paulus Soncinas in septimum librum quæst. 33. & 34. Franciscus Ferrariensis in primum contra Gentes ad cap. 21. eandémq; videntur D. Thomas sibi persuasisse, cùm aliis locis compluribus, tum maximè 3. p. q. 77. art. 2. *Ferr. primo contra Gent. c. 21. Soncin. 3. Met. q. 33. & 34.*

Refellitur. Primo. Hæc tamen sententia facilè refellitur. Primùm, quia, aut sermo est de quantitate absolutè, aut de singulari quantitate: si absolutè, fieri non potest, vt materia quanta sit principium indiuiduationis, cùm pluribus conueniat: si verò de quantitate singulari, cùm ea nō sit singularis, nisi quia recipitur in singulari subiecto (vt ipsi docent) prius naturæ ordine erit materia singularis, quàm sit quanta eiusmodi quātitate: quapropter non opus illi erit quantitate, vt eius adminiculo sit principium indiuiduationis compositi substantialis. Deinde, quia materia quanta, hoc pacto exposita, est vnum quippiam per accidens, *Secundo.*

vt

vt ex hoc ipso capite perſpicuum eſt: atque nullum principium eius quod eſt vnum per ſe, cuiuſmodi ſunt omnia indiuidua euiuſque prædicamenti poteſt eſſe vnum per accidens, alioqui, id quod cõſtat principio, eſſet ſimplicius ipſo principio: quod fieri non poteſt. Poſtremò,
3. quia indiuiduæ ſubſtantiæ, quæ ſub eadem ſpecie continentur diſtinguuntur inter ſe per aliquid ſibi intrinſecum ſiue eſſentiale: at quantitas, non eſt hoc pacto intrinſeca indiuiduis ſubſtantiis, cum prædicamenta non permiſceantur, vt ſupra diximus. Nec certè illā vim habet illa eorum reſponſio, etſi quælibet ſubſtantia materialis prius natura eſt indiuidua, & vna numero vnitate tranſcendente, quàm ſit quanta, non tamē prius natura eſſe vnam numero vnitate numerali, quæ pertinet ad prædicamētum quantitatis. Nos enim quærimus per quid ſubſtantia ſit vna numero extra prædicamentum ſubſtantiæ, ſed in ipſo prædicamento ſubſtantiæ. Quo fit, vt vel non reſpondeant ad rem, vel ipſa reſponſione ſibi repugnent, vel potiùs vtrumque faciāt. Mitto ſolutionem argumentorum: quibus diximus illos in hanc ſententiam ductos fuiſſe, quia ad calcem proximæ quæſtionis, & meliùs intelligi, & faciliùs ſolui poterunt.

Nec materiam cum potentia ad certam quantitatem, eſſe indiuiduationis principium.

SECTIO III.

ALij propoſitis rationibus adducti, nomine materiæ ſignatæ, ſiue quantæ, intelligunt nō materiam cum quantitate ſimul, ſed materiam cum potentia ad certam numero quantitatem, ea nimirum ratione, qua eſt capax illius, & nō alterius. Qua in ſententia ſunt Caietanus in libro de ente & eſſentia cap. 2. quæſt. 4. & Chryſoſtomus Ia uellus hoc loco quæſt. 15. putant enim materiam communem, cùm ſit potentia quædam, fieri hanc numero, ſiue ſignatam per capacitatem certæ duntaxat numero quantitatis, eodem pænè modo, quo potentia ſentiendi in commune, fit potentia videndi per capacitatem percipiendi ſolum colorem. Si quis autem ab eis quærat, qua ratione materia ita fiat capax huius ſolius numero quantitatis, cùm ſit indifferens ad omnes formas naturales, omniáque earum accidentia, reſpondent id fieri actione agentis diſponentis materiam. Nam cùm illa diſponitur ad introductionem formæ ſubſtantialis, ſimul etiam diſponitur ad omnia quæ illam conſequuntur: & quia in generatione non introducitur quælibet, ſed certa & deſignata, cōſequens eſt, vt illam ſequatur certa & deſignata quantitas. quandoquidē quantitas, & cætera accidentia rei, quæ eorrumpitur, ſimul abiiciuntur cum forma ſubſtantiali, quam comitabantur, vt eſt D. Thomæ & grauiorum Scholaſticorum ſententia. Cùm igitur in eo temporis momento: quo forma ſuſtantialis introducitur, non quælibet numero quantitas, ſed certa & deſignata recipiatur in materia, efficitur, vt materia in eodem momento ita fit capax illius quantitatis, vt pro eodem & ab eodem agente non ſit capax alterius, quamuis abſolutè ac ſimpliciter

Secunda expoſitio materiæ ſignatæ.

D. Th. quodl. 20. artic. 6. opuſc. 32. c. 2. & 5. Capr. in 2 d. 13. q. 1. Ferr. 2. contra Gen. cap. 71. Caieta. de ente, & eſſentia ca. 7. q. 17. & aliorum complurium.

Quantitas & cætera accidentia ſimul cum forma ſubſtantiali.

ter

ter sit capax infinitarum aliarum. Ea igitur ratione dicūt illi materiam fieri hanc numero, designatámve, quatenus in eo momento temporis quo forma introducitur (sed prius natura) est in potentia proxima ad eam solam numero quantitatem, quæ est consequutura formam.

Reijcitur. *Primo.* Verùm neque huiusmodi opinio placet. Primùm, quia si materia non esset hæc numero, nisi quatenus actione agentis potestate proxima est capax huius solius quantitatis, fieret necessariò, vt quoniā materia in qualibet generatione est capax nouæ numero quātitatis, quæ nouam formam substantialem consequitur, in qualibet generatione esset alia numero materia, ac proinde non eadem numero maneret in re genita, quæ fuit in corrupta. quod quàm sit absurdum, luce clarius est. Isto enim pacto non daretur idem commune subiectum, in quo terminus ad quem succederet termino à quod, id est, forma priuationi, quod est præcipuum fundamentum naturalis Philosophiæ.

Secundo. Deinde, quia sequeretur, cùm qualibet res generatur, alteram materiam annihilari, alteram creari: quandoquidem materia, cùm sit primum subiectum, nec ex alio subiecto fieri, nec in aliud resolui potest.

Tertio. Tertiò, quia quantitas non est designata & vna numero, nisi quia recipitur in materia vna numero, vt aliàs asserunt: quod si verum est, potius quantitas est hæc numero per habitudinem ad hanc numero materiam, quàm materia sit hæc numero per habitudinem ad hanc quantitatem.

Responsio pro citatis Auctoribus. Infringitur. Quod si huius opinionis Auctores respondeant, materiam non esse absolutè hanc vel illam numero per potentiam ad hanc vel illam numero quantitatem, idque ostendi propositis argumentis, sed esse principium indiuiduationis huius vel illius numero compositi, vt Socratis aut Platonis, quod nos falsum esse non ostendimus, oportebat eos tradere quo pacto materia esset hæc numero absolutè ac simpliciter: hoc enim necessarium est, vt esse possit principium indiuiduationis huius vel illius compositi: & in hac reposita est præcipua huius controuersiæ difficultas. At illi nihil afferunt, quo materia alioqui communis, sit hæc vel illa numero, nisi potentiam ad hanc vel illam numero quātitatem: quò fit, vt planè conuincantur sentire, eam esse absolutè hanc vel illam numero per huiusmodi potentiam, quod argumento proposita optimè refellunt.

Quarto. Quartò, quia cùm materia ex essentia sua sit potentia quædam ad formam substantialem, si illa ex habitudine ad certam aliquam numero formam esset hæc numero, siue simpliciter, siue vt principium indiuiduationis huius aut illius compositi: non ex habitudine ad certam numero accidentalem, sed substantialem, eiusmodi vnitatem acciperet: prius enim natura respicit illam formam substantialem, quàm accidentalium quamlibet.

Quinto. Quintò, quia potentia ad quantitatem, quatenus talis est, reuocatur ad prædicamentum quantitatis: siquidem potentia passiua, vt talis est, ad illud prædicamentum reducitur, vbi ponitur eius actus, vt patebit lib. 12. at nulla natura communis contrahitur per se ad inferiora per id, quod pertinet ad aliud prædicamentum: quare nec materia,

teria, vt ſit hæc vel illa per potentiam ad hanc vel illam quantitatem. Ad hoc argumentum reſpondet Iauellus, potentiam paſſiuam non reuocari ad prædicamentum, in quo ponitur eius actus ſecundarius, ſed vbi ponitur primarius: nunc autẽ quantitatem non eſſe actum primarium materię, ſed formam ſubſtantialem. Verùm hęc reſponſio non effugit vim argumenti. Nam etſi potentia paſſiuè ſeu receptiua materiæ, ſimpliciter & abſolutè non reuocatur ad prædicamentum quantitatis: reuocatur tamẽ, quatenus paſſiua & receptiua quantitatis, éſtque vt talis eſt poſterior quantitate. Hac de cauſſa Caietanus ad primam partem D. Thomæ meliùs expenſo argumento, planè ac meritò retractat ſententiam de indiuiduatione ſubſtantiarum materialium per potentiam ad quantitatem, quam fuerat ſequutus ad libellum de ente & eſſentia, docétque materiam non quatenus eſt in potentia ad certam numero quantitatem, ſed quatenus eſt radix & fundamentũ illius, ſeu quatenus illam præhabet, eſſe principiũ indiuiduationis materialium ſubſtantiarum. Demúmque ait hoc pacto duo quaſi fundamenta Diui Thomæ in hac re inconcuſſa ſeruari: nempe, diſtinctionẽ numeralem ſubſtantiarum materialium fieri primo per quãtitatem, quod pronunciatum vocat maximã ex ſenſibus ductam: & nihilominus eaſdẽ ſubſtantias indiuiduari per ſeipſas (vt eo loco tradit D. Thomas) hoc eſt non per aliquid poſterius. Nam indiuiduari per quãtitatem, vt præhabitã in ſua quaſi radice & fundamento, non eſt indiuiduari per ipſam quantitatem formaliter, aut per potentiam ad quantitatem, quæ ſunt poſteriora ipſis ſubſtantiis, ſed per aliquid prius quodque ad prædicamentũ ſubſtantiæ pertineat. Quo pacto, nomine materiæ ſignatæ intelligenda eſt materia radicaliter, vt ſic dicam, & fundamẽtaliter quãta, hoc eſt, habens certum quemdam particularem entitatis gradum, propter quem à certo & deſignato agente, & in certo & deſignato temporis momento, non eſt capax alterius quantitatis, quàm certæ etiam cuiuſdam.

Iauelli reſponſio. *Non euadit argumenti vim.* *Caietanus vbi ſententiã retractet.* *Quæſt. 29. ar. 1.* *Cap. 2. q. 4.* *Eiuſdẽ Auctoris expoſitio, & in ordine tertia.* *Explicatio materiæ ſignatæ.*

Qua ratione materia ſignata dici poſſit principium indiuiduationis.

SECTIO VI.

HOc igitur modo intellecta materia ſignata, vtcunque dici poteſt eam eſſe ſubſtãtiarum materialium principium indiuiduationis. Quælibet enim materia ſingularis, ipſa ſecundum ſe eſt principiũ indiuiduationis compoſitorum naturalium, non primùm tamen, quia & ipſa adhuc reſoluitur in gradum ſpecificum, quo præhabet omnes omnino dimenſiones poſſibiles, & eſt omniũ capax, & in gradum indiuiduantem, quo eſt capax quarundam, tametſi infinitatum: quatenus autem formaliter eſt effecta ipſis dimenſionibus, eſt principium indiuiduationis non eſſendi, ſed à poſteriori cognoſcendi iuxta generalem principij definitionem, poſitam capite primo huius libri, quo principium dicitur id primum, vnde aliquid eſt, aut fit, aut cognoſcitur. Hæc D. Thomas conceptis pænè verbis tradit in opuſculo de natura materiæ & dimenſionibus interminatis, ſic enim ait: *Cùm ſubiectum in aliqua*

Caietani expoſitio vtcũque rerum materialium principium indiuiduationis attingit. *Confirmatur ex D. Thom.*

specie (substantiæ videlicet) *fit prima substantia, quæ indiuiduum dicitur illud quod tenet rationem primi subiecti, est caussa indiuiduationis & diuisionis speciei in supposita. Primum autem subiectum est, quod in alio recipi non potest*. Et post pauca: *Materia autem cum tribus dimensionibus non est primum subiectum, sed secundum se, & in natura sua*. Et paucis verbis interpositis: *Cùm ergo forma recipitur in materia, circumscriptis omnibus per intellectum dimensionibus, fit aliquid existens in genere substantiæ, & vltimum, completam habens rationem indiuidui in substantia: sed non hîc & nunc demonstrabile sine dimensionibus determinatis*. Denique sic cóncludit. *Et ideò dicitur quod materia sub certis dimensionibus est caussa indiuiduationis: non quod dimensiones caussent indiuiduum, cùm accidens non causset suum subiectum, sed quia per dimensiones certas demonstratur indiuiduum hîc & nunc, sicut per signũ proprium indiuidui & inseparabile*. Hæc D. Thomas.

Cur non per qualitates indiuiduatio ostendatur.

Cur autem non per qualitates, sed per dimensiones quantitatis ostendatur à posteriori indiuiduatio substantiarum materialium, hæc est ratio. Quia qualitates indiuiduorum eiusdem speciei, ita sunt interdũ similes inter sese, vt nec sensus, nec intellectus, quasi manu ductus à sensu, discrimen vllum inter eas inuenire possit, quod in Antiocho Rege, & Artemone plebeio historiæ prodiderunt: at quantũcumque duæ quælibet indiuiduæ substantiæ, similes sint inter se ratione qualitatum, semper tamen hoc discrimẽ ratione quantitatis in eis apparet, vt eas numeremus tanquam duas, ac proinde planè cognoscamus vnam non esse aliam. Id quod Diuus Thomas doctissimè ad naturam quantitatis vbique refert. Nam quia proprium quantitatis est habere partes: situ quodã intrinseco, siue essentiali inter se distinctas, hoc est ita dispositas, vt vna sit extra aliam, inde prouenit, vt omnia, quorum quantitates possunt esse partes vnius totius quãtitatis, necessariò iudicentur esse diuersa. Atque hæc est ratio cur Aristoteles potius definiuit ea, quæ sunt vnum numero, per ea quorum materia est vnum, quàm per ea quorum forma est vnum: quia inquam distinctio quantitatum, quasi signacula sunt materiæ, sensibili discrimine distinguit indiuidua non item distinctio qualitatum, quæ sunt quasi signacula formarum. Quod ex eo accidit, quia sub eadem specie. vt dictum est sæpè à nobis, aliæ qualitates ab aliis non discernerentur, nisi in diuersis quantitatibus existerent.

Vide Valeriũ Max. libr. 9. cap. 15.

Quantitatis proprium est habere partes.

Cur Aristoteles per materiam potius definierit ea, quæ sunt vnũ numero.

Dubia circa superiorẽ explicationem.

1. At cùm res genita & corrupta non distinguantur per quantitatem sensibili discrimine; immò ne intelligibili quidem apud quosdam quod credant, vtraque habere eandem omnino quantitatem: quærat aliquis, cur ea per certam quantitatem numero constituta sit indiuiduationis principium, etiam quoad cognitionem à posteriori.

2. Deinde, cùm nihil esse possit indiuiduationis principium, nisi ipsum per se sit indiuiduum, siue hoc vel illud numero: materia autẽ per certam numero quantitatem non fiat absolutè hæc vel illa numero, sed solùm fiat huius vel illius numero, vt Socratis aut Platonis (est enim hæc vel illa numero antequam hanc vel illam designatam accipiat, aut ad eam determinata sit) obiiciat aliquis non debere eam per

certam

certā numero quantitatem constitui indiuiduationis principium etiā quoad cognitionē à posteriori, sed per aliquid aliud, per quod cognoscatur quatenus hæc aut illa absolutè, non quatenus huius aut illius. Hoc enim præcipuè quæritur in hac quæstione, vt superiùs diximus.

Sectione præcedente.

3.

Postremò cùm substantiæ compositæ magis habeant esse, ac proinde vnitatem per formam, quàm per materiam: cur non prius forma, quàm materia constituta sit indiuiduationis principium. Facit etiam plurimum pro hac re, quod sępè Aristoteles vocat formam *hic aliquid*, nec alia sanè de caussa, quàm quia est præcipua ratio, ob quam cōpositum est hoc aliquid. His adde, per idipsum constitui vnum quodque inesse huius per quod distinguitur ab aliis: at compositum præcipuè distingui ab aliis per formam (actus enim est qui distinguit, vt habes libro 7. cap. 13.) ergo & constitui in esse huius. Item superiora & inferiora idem esse re: quare cum v. g. per formam præcipuè sit cùm animal, tum homo, ergo per eandem præcipuè esse hunc hominem. Postremò materiam esse propter formam vt propter finem, quod habes apud Aristotelem 2. Physicorum libro, potius ergo formam quàm materiam ponendam fuisse indiuiduationis principium. Id quod Auerroi ita placuisse videtur: vt planè scribat ad a initium 2. de Anima, substantiam esse indiuiduam per formam: quod idem sentiunt nonnulli b eius sectatores.

1. Phys. ca. 7. tex. 69. & 2. de An. ca. 1. tex. 2. & aliis in locis.

Cur forma nō sit constituta indiuiduationis principiū.

Tex. 49.

Ca. 9. tex. 91.

a Com. 2. & sequentibus, vide eundem 2. de Anima com. 60.

b Vt Zimara theoremate 97. & aliq.

Nihilominus tamen ad primam dubitationem dicendum est: primum quidem rem genitam & corruptam vbique distingui secundum speciem; Aristotelem verò non tradidisse principium indiuiduationis ad distinguenda indiuidua diuersarum specierum, quoniam ea distinctio ex varietate formarum colligitur. Diuersitas autem formarum, non ex diuersitate sensibili quantitatum, sed qualitatum colligi solet, vt in re genita & corrupta perspicuum est. Deinde verò, non esse traditum ab Aristotele principium indiuiduationis ad distinguenda ea indiuidua, quorum alterum non existit, alterum existit: sed ad distinguenda ea sola, quæ simul existunt. Id quod primum Herueus c quodlib. 3. Deinde Caietanus in loco d citatō libelli de ente & essentia annotarunt. Satis enim erat ad distinguenda existentia à non existētibus, quod alia existerent, alia non existerent, cùm nihil sit, quod idem numero possit simul existere ac non existere.

Primum dubium soluitur.

Res genita & corrupta vt distinguātur.

c Quæst. 9.

d c. 2. q. 4.

Ad secundam dicendum, satis innui ab Aristotele quo pacto materia cognoscenda sit, quatenus est hæc numero absolutè, cùm ab eo traditur principium, quo cognoscamus illam esse nunc propriam huius aut illius. Nam cùm illa non possit esse propria huius, nisi sit certa quædam numero absolutè: quemadmodum illa cognoscitur esse huius propria per hanc designatam quantitatem, quæ naturaliter in alio simul existere non potest, ita cognoscitur esse certa quædam numero absolutè.

Ad tertiam dicendum, si de principiis indiuiduationis physicè loquamur, & de cognitione à priori (quo pacto hæc materia & hæc forma vtcumq; dici possunt principia indiuiduationis huiusce compositi, licet non prima) non dubium esse, quin ex ipsa rei natura, magis

forma quàm materia dicenda sit principium indiuiduationis, id enim satis ostendunt argumenta proposita, modo remoueamus supernaturalem virtutem, qua fieri potest, vt eadem forma numero in diuersis materiebus recipiatur, pluresque formæ numero in eadem materia, vt superiùs ostendemus: at physicè quidem, sed de cognitione à posteriori atque sensibili, potius constituendam fuisse materiam signatam, siue certa quantitate effectam, vt ostensum est. *Cap. 4. q. 4. sect. 3.*

Patet igitur qua ratione dici possit materiam signatam esse principium indiuiduationis, & quo pacto id intellexerit Aristoteles. Atque adeo D. Thom. hac in re vbique Aristotelis sectator. Verùm, quia nec Aristoteles, nec D. Thomas rectè senserunt de indiuiduatione substãtiarum separatarum, vt lib. 12. patebit, nec Principium intrinsecum indiuiduationis accidentium satis apertè tradiderunt, nec verò de Principio indiuiduationis existentium simul & non existentium loquuti sunt, nec denique de Principio indiuiduationis substantiarum corporearum eodem tempore existentium, aliter quàm more Physico perspicuè disseruerunt: reliquum est vt cum Scoto (qui nõ tam veritatem huius rei inuenisse, quàm planiùs tradidisse credi debet) quid vniuersè de principio indiuiduationis sentiendum sit, exponamus. Nã quo pacto dicta & argumenta ex Aristotele superiùs proposita, quatenus videntur solam materiam signatam Principium indiuiduationis facere, dissoluenda sint, commodiùs re tota explicata intelligi poterit. *Dicta & argumẽta, alia ex Aristotele soluenda in fine disputationis.* *Sect. 7. q. 5.*

QVONAM SIT VERVM ET COMMVNE indiuiduationis principium.

QVÆSTIO V.

Vera sententia de principio indiuiduationis.

SECTIO I.

Non solum physicum indiuiduationis principiũ esse inuestigandum.

ERGO vt vera cõmunisque principij indiuiduationis ratio tradatur, illud animaduertendum est, nõ satis esse quærere Principium indiuiduationis Physicum, hoc est, realiter constituens indiuiduum, quo pacto materia & forma constituunt compositum naturale: tum quia sola indiuidua substantiarum materialium hoc modo cõponuntur: tum etiam quia pars, quæ realiter cõstituit indiuiduum, non potest addi naturæ specificæ illius ad indiuidui constitutionem. Nã nec materia hæc, nec forma hæc, nec ambæ simul addi possunt naturæ specificæ hominis: vt cum ea constituant hunc hominem: cùm ipsa quoque natura specifica hominis constet materia & forma. Vnde cùm dicimus hanc materiam, & hanc formam esse principia indiuiduationis physica, impropria locutio est: præsertim cùm hæc quoque materia, & hæc forma sint indiuidua, ex suis naturis specificis, & propriis.

proprijs indiuiduationis principijs constituta. Oportet ergo eiusmodi principium indiuiduationis quærere ac tradere, vt ipsum totum addi possit naturæ specificæ, nec constitutum sit ex alia natura specifica, & alio indiuiduationis principio, sed sit simpliciter simplex, & vltimum in constitutione indiuidui. Quo pacto omnia, quæ in rerum natura sunt, excepto Deo Optimo Maximo, habent peculiaria indiuiduationis principia: quia omnia continentur sub aliqua specie infima, à qua distinguuntur, proprij principij indiuiduationis additione.

Hoc posito, respondendum est vniuersè, principium indiuiduationis esse differentiam quandam positiuam, & primò incommunicabilem, quæ adiuncta speciei, per se constituit indiuiduum. Huiusmodi sunt differentiæ, quibus Socrates & Plato prius natura differunt inter se, quàm vllo accidentario discrimine, quas differentias alij vocant hæcceitates, alij minus barbarè hęccitates, quod earum additione natura communis fiat hæc, alij tolerabilius differentias indiuiduantes, siue indiuiduales, quòd indiuiduorum constitutionem absoluant. *Assertio quæstioni respondens.*

Quæ assertio, partim probata relinquitur iis rationibus, quibus superiores sententias refutauimus, partim hunc in modum cõfirmari potest. Nam quod principium indiuiduationis sit verè differentia quædam ex eo patet, quia species prædicantur de indiuiduis tanquam de pluribus verè differentibus numero, vt patet ex definitione speciei apud Porphyrium: at indiuidua non differunt numero inter se per naturam specificã, sed per principia indiuiduantia. Accedit, quod in omnibus rebus, quæ sub aliqua natura vniuoca diuersa sunt, includuntur aliqua primò diuersa (alioqui procederetur in infinitum) hæc autem verè ac propriè sunt differẽtię: at indiuidua sunt diuersa sub specie infima, neque aliqua alia reperiũtur in eis sub specie, quæ sint primo diuersa, nisi principia indiuiduantia. Adde, ea esse verè ac propriè differentias, quibus inferiora excedunt superiora: quo pacto differẽtia specifica est verè ac propriè differentia, quia eius additione species excedit suum genus, vt est apud eundem, at indiuidua excedunt speciem additione principiorum indiuiduantium. *Probatur assertio.* *Primo.* *Secundo.* *Tertio.* *Cap. de differentia.*

Quod autem sit differentia positiua, ex eo cõstat, quia indiuisio, quæ in ea fundatur, est vera vnitas, atq; adeo omnium vnitatum maxima, cum sit numeralis: at omnis vera vnitas (præsertim maxima) sequitur per se aliquam entitatem, omnis autem entitas positiua est. Tum etiam ex eo, quia non quærimus hoc loco principia indiuiduationis non entium (si quo modo non entia, indiuidua dici possunt) sed entium: at omne ens, positiuum quippiam est, nec constare potest positiuum ex negatiuo. *Quod principium indiuiduationis sit differentia positiua.*

Quod verò sit primò incommunicabilis (nempe iis, quæ secundum idem nomen & naturam dicantur plura) ex eo probatur, quia indiuidua sunt hoc pacto incommunicabilia, neque id sibi vendicant per naturam specificam, vt patet, sed per propria ac peculiaria indiuiduationis principia. Vnde cùm principium indiuiduationis nõ sit incommunicabile per aliud principium incommunicabilitatis, cum sit proximum incommunicabilitatis fundamentum initio positum est, & vl- *Quod sit primo incommunicabilis.*

timo constituat rem incommunicabilem, efficitur, vt sit differentia primò incommunicabilis.

Ex qua re illud etiam, quod paulò antè dictum est planè confirmatur, etsi Socrates quodam modo indiuiduetur physicè per hanc materiam & hanc formam, tamen hanc materiam & hanc formam, non propriè dici posse principium indiuiduationis: quamquam enim hæc materia & hæc forma sunt per se incommunicabiles: non sunt tamen primò incommunicabiles, sed per eas differentias, quibus tum à suis speciebus, tum ab aliis indiuiduis suarum specierum distinguuntur.

Quod denique adiuncta speciei per se constituat indiuiduum, ex eo perspicuum est, quia indiuiduum est vnum ens per se, & non per accidens, cùm directo ponatur sub specie, nec ex aliis entitatibus constitui possit, quàm ex specie & differentia speciei adiuncta.

Non aliter sensisse Aristo. neque D. Thomam, si modo substan tias separatas excipias.

Quare non dubium esse debet, quin hæc ipsa fuerit Aristotelis, atque adeo D. Thomæ sententia de principio indiuiduationis rerū omnium præterquam substantiarum separatarum, cùm planè ex vtriusq; principiis deducta sit, nec alia ratione intelligendum, quod aiunt, materiam signatam, siuè quantam esse principium indiuiduationis substantiarum materialium, nisi vel iuxta Caietani expositionem, quatenus materia prehabet in natura sua certas dimensiones, vel quoad cognitionem à posteriori, vt ex D. Thoma ostendimus. *Quæst. 5. sect. 3.*

Obiecta contra confirmatam sententiam.

SECTIO II.

Primum argumentum contra propositam sententiam.

SVNT tamen non pauca, quæ contra hanc sententiam obiici possint. Primum sic contendat aliquis. Aut differentiæ indiuiduantes Socratis & Platonis conueniunt vniuocè inter se, aut analogicè (neque enim solo nomine conueniunt, vt patet) si vniuocè: ergo aliis differentiis differunt: quo fit, vt vel dandus sit progressus infinitus in differentiis, cùm eadem quæstio possit fieri de omnibus; si omnes dicantur conuenire vniuocè, vel tandem reperientur aliquæ, quæ non conueniant vniuocè, quod potiùs statim dicendum erat de primis: si verò analogicè, fit vt Socrates & Plato conueniant analogicè, quod absurdissimum est, cùm maxima vniuocatione conueniant vt pote specifica. Ita videtur effici, vt potiùs tollendæ sint è medio differentiæ indiuiduantes.

Caietani. Secundo.

Obiicit quoque Caietanus hoc modo. Actus singularis supponit potentiam singularem: hæcceitates Socratis & Platonis sunt actus quidam singulares, & potentia aut quasi potentia, cui adueniunt, est natura humana: ergo non reddunt eam singularem, sed iam inueniunt singularem, ac proinde non sunt principia indiuiduationis. Maior patet ex 2. Physic. cap. 3. vbi Aristoteles docet, formam singularem supponere materiam singularem: par autem est ratio in quocunque actu & potentia. *De ente & essentia cap. 2. q. 4.* *Tex. 36.*

Tertio. Eiusdem.

Argumentatur etiam idem hoc pacto. Quicquid conuenit vni indi-

uiduo

niduo & repugnat alteri eiusdem speciei, supponit illorum distinctionem, at hæcceitas Socratis conuenit Socrati & repugnat Platoni: ergo supponit distinctionem Socratis à Platone: non est igitur principium indiuiduationis Socratis.

Quarto. Illud etiam obiici potest contra eamdem sententiã. Si naturæ communes sunt indiuiduæ per differentias indiuiduantes, cùm in eadem re singulari sint multæ naturæ communes, vt in Socrate natura animalis viuentis, corporis, & substantiæ, itémque materiæ, & formæ dabuntur in eadem re multæ differentiæ indiuiduantes: quo fiet, vt Socrates non sit vnum indiuiduum, sed plura.

Quinto. Argumentabitur deinde aliquis hunc in modum. Si indiuiduum vltra naturam specificam, habet eam peculiarem entitatem, quam dicimus differentiã indiuiduantem, diuisa aqua in guttas, tot nouæ nascentur entitates, quot fuerint guttæ: tótque rursus entitates peribunt, si eædem rursus guttæ iungantur, quod nõ est facile creditu, præsertim cùm nulla aqua generetur aut corrumpatur per eã diuisionem & coniunctionem. Isto enim modo eadem aqua, nec corrupta, nec annihilata poterit modo accipere, modo amittere eamdem differentiam indiuiduantem, quod fieri nullo modo potest, alioqui eadem res, dum eadem permanet, modo esset hæc, modo non esset hæc, quod implicat contradictionem.

6. Obiici quoque potest hoc modo contra differentias indiuiduantes totius compositi. Differentia indiuiduans Socratis, non est primò incõmunicabilis, sed per differentias indiuiduantes materiæ, & formæ: igitur, aut præter differentias indiuiduantes materiæ, & formæ, nulla alia danda est totius compositi, aut non rectè dictum est omnem differentiam indiuiduantem esse primò incommunicabilem.

Potest & illud obiici contra easdem, vnde nam sumantur. Neque enim videntur sumi posse ex sola formà, neque item ex sola materia, sed ex vtraque, cùm ipsum compositum ex vtriusque coniunctione resultet. Quod si Philosophi consulendi sunt, contrà dicendum videtur. Nam cùm ferè dicant composita naturalia fieri indiuidua per hãc aut illam materiam, admissis differentiis indiuiduantibus compositorum dicerent sumi eas ex sola materia, non ex materia & forma simul: Ita videtur effici assertam à nobis sententiam, nec veram esse, nec Philosophorum dictis consentaneam.

Solutio eorum, quæ contra assertam conclusionem proposita sunt.

SECTIO III.

Primo. NON est tamen cur obiectionibus propositis cedamus: primæ enim duobus modis occurri potest. Vno per instantiam: nam si proposita ratio vllã vim habet, tollendæ quoque erunt de medio differentiæ specificæ, siquidem aut in eis dandus erit progressus infinitus, aut concedendum erit specie eiusdem generis, vt hominem & equum, conuenire analogicè. *Primum argumentum duobus modis diffoluitur.*

Altero

Altero, negatione prioris membri, & concessione posterioris. Neque enim differentiæ indiuiduantes Socratis & Platonis conueniunt vniuocè; quod rectè probatum est, sed analogicè analogia proportionis; vt quemadmodum Socrates est hic per hanc differentiam indiuiduantem, ita suo modo Plato sit ille per illam.

Cùm autem colligitur fore hoc pacto, vt Socrates & Plato conueniant analogicè, quærendum est, in quonam attributo? Si in homine, negandum est, nec certè id probatur: si verò in eo quod vterque est indiuiduum necessariò est concedendum, quemadmodum homo & equus quatenus sunt animalia, cõueniunt vniuocè, & tamẽ quatenus homo est rationis particeps, & equus est talis, qualem nos significamus per differentiam rationis expertis, non conueniunt vniuocè, sed analogicè.

Consectaria ex dictis. Vnde primùm collige, nulla potestate fieri posse, vt duo indiuidua sint positiuè similia in omnibus iis, quæ pertinent ad eorum essentiam, Nam si essent, iam conuenirent vniuocè in differentiis indiuiduantibus, quod fieri non potest. Similitudo enim positiua duarum differentiarum indiuiduantium, non alia esset, quàm identitas earum numeralis: quocirca non magis fieri hoc potest, quàm duplex hic homo.

1.

2. Deinde collige, omnes differentias indiuiduantes esse simplices entitates, non per negationem compositionis realis ex materia & forma, (differentiæ enim indiuiduantes compositorum ex materia & forma etiam re ipsa compositæ sunt ex materia & forma: alioqui non essent idem re cum iis quorum sunt differentiæ) sed per negationem compositionis ex natura communi vniuoca, & differentia cõtrahente. Tertiò collige, differentias indiuiduantes esse primò diuersas. Quæ enim ita sunt diuersa, vt in nulla natura communi vniuoca & essentiali conueniant, sunt primò diuersa. Atque hæc omnia proportione seruata, de differentiis etiam vniuersalibus colli possunt.

3.

Obiectio Caietani aduersus nunc dicta. Sed obiicit Caietanus hunc in modum, credens se Scotum, non etiam seipsum refellere. Quæ magis conueniunt cum vno, quàm cum alio, nõ sunt primò diuersa ab eo, cum quo magis cõueniunt: hæcceitas Socratis & Platonis magis conueniunt inter se, quàm cum hæcceitatibus albedinis, igitur non sunt primo diuersæ materiæ inter sese.

Solutio. Hæc obiectio facilè diluitur, distinctione conuenientiæ in vniuocã & analogicam. Nam si loquitur de vniuoca, vera est maior, sed falsa minor: si de analogica, vera est minor, sed falsa maior, datúrque planè instantia in quantitate & qualitate: quæ etsi magis conueniũt inter se analogica conueniẽtia, quàm cum relatione, aut cum ente rationis, non tamen idcirco rectè colligas, illas non esse primo diuersas. Ac mirum sanè est, quòd Caietanus struxerit hoc argumentum contra Scotum, vsus nomine hæcceitatum pro differentiarum indiuiduantium, nec viderit idem contra se posse instrui. Concedit enim quæstione sequenti, differentias indiuiduãtes intrinsecas indiuiduis, quemadmodum & in commentariis primæ partis D. Thomæ ad quæstionem 85. quas tamen hac ratione minimè id aduertens, ostendere nititur, non esse principia indiuiduationis.

Cap. 2. de Ente & essen. q. 5. Et 1. par. q. 85. art. 7.

Secunda

Secunda obiectio diluenda est negatione maioris, dicendùmque Aristotelem docere eo loco caussas, quæ sibi mutuo sunt caussæ, ita affectas esse, vt si vna sit singularis, altera etiam singularis sit, Potest tamen potentia esse singularis per accidens, & actus singularis per se, quod hic videre licet. Nunquam enim differentia indiuiduans Socratis existit, nisi in natura humana singulari: sed tamẽ hoc interest, quòd illa est singularis per se, hæc autem non nisi ratione differentiæ indiuiduantis. Quamquam si formaliter loquendum est, non est eadem ratio in cæteris actibus & potentiis, atque in materia & forma: quia cùm non sit omnino negandum, principia indiuiduantia quocunque modo explicentur, & vndecúmque sumantur, esse suo modo actus naturarum, quas dicimus communes, cùm illas distinguant, & singulares efficiant (quod nescio qua ratione Caietanus nõ aduertit) illud tamen compertum est apud omnes, qui naturas vniuersales agnoscunt, non supponere illos naturas communes esse singulares, sed singulares reddere: quo fit, vt hoc argumentum, si quid virium habet æquè pugnet contra omnia principia indiuiduantia quomodocunque ponantur à Caietano, atque contra Scoti hæcceitates. Huc accedit, quòd si omnis actus singularis supponeret potentiam singularem, nec illam efficeret singularem, pari ratione omnis actus specificus supponeret potentiam specificam, nec eam traheret ad esse specificum, quod falsum est: siquidem corporeum quæ est differentia specifica substãtiæ corporeæ, non inuenit substantiam genus summum in esse specifico, sed eam trahit ad speciem, in qua habet esse specificum per accidẽs: quemadmodum hæcceitas Socratis trahit naturam humanã ad Socratem, in quo habet esse singularis per accidens. *2. Argumentum principale diluitur.*

Tertiæ obiectioni occurrendum est negatione maioris, quæ tunc est falsa, cùm id quod conuenit rei, efficit distinctionem illius ab alia, quo pacto differentia indiuiduans Socratis conuenit Socrati. Atque hoc etiam argumentum, si vllam vim haberet, euerteret omne principium indiuiduationis, vt perspicuum est. 3.

Ad quartum dicendum, omnes naturas communes, quæ essentiali prædicatione dicũtur de specie infima, fieri indiuiduas per eam differentiam indiuiduantem, per quam illa fit indiuidua. Qua enim differentia homo fit hic homo, eadem omnino fit hoc animal, hoc viuẽs, &c. At forma & materia non iisdem differentiis fiunt indiuiduæ, quibus indiuiduantur composita: habẽt enim peculiares vnitates numerales, ac proinde peculiares differentias indiuiduantes, quibus sunt diuersa numero entia & inter se, & à toto composito. Itaque in Socrate, & in quouis alio composito naturali, tres tantùm cernuntur differentiæ indiuiduantes: vna materiæ, qua illa permanet eadem numero sub alia & alia forma: altera formæ, qua ipsa dissoluto composito eadem numero conseruari potest aut naturali, vt humana, aut supernaturali virtute, vt cæteræ: tertia totius compositi, quę vt incipit esse per generationem compositi ita & per eius dissolutionem perit: & iterum potestate diuina redire potest, si eadem numero forma iterum informat eandem numero materiam. Nõ est tamen proinde Socrates tria indi- 4. *In quouis composito naturali tres tantum dari differentias indiuiduantes.*

uidua, sed vnum: quia, vt ille non est materia, nec forma, ita numerari non potest vniratibus materiæ & formæ.

Quinta. Quintæ obiectioni respondebis: partes eius rei, cuius substātia per diuisionem haud corrumpitur, non accipere nouas differentias indiuiduantes per diuisionem, nec rursus per coniunctionem vllas admittere: sed easdem habere, cùm seiunctæ sunt à se inuicem, quas habebant in ipso toto: quandoquidem aquæ guttæ non sunt aliæ numero ab iis, quæ in tota aqua continebantur, & ita res habent in cæteris similibus. *Differentias materiæ & formæ nō esse partes differentiæ compositi.* Hoc tantùm est discriminis, quòd differentiæ indiuiduantis, quibus partes post diuisionem totius sunt numero distinctæ, erant ante diuisionem partes differentiæ indiuiduantis totius compositi, vtpotè integrantes vnam & eandem numero differentiam indiuiduantem totius. Atque hac de caussa, nec ante diuisionem, nec post vnionem possunt eiusmodi partes dici multa entia numero, sed multæ partes vnius entis numero. Alia ratio est de differentiis indiuiduantibus materiæ & formæ: neque enim credendum est, illas, dum totum ex ipsis compositum est, esse partes differentiæ indiuiduātis totius compositi: siquidem hoc pacto, dum totum existit, non essent materia & forma duo entia; quemadmodum nec duæ dimidietates aquæ, dum illa non est diuisa, sunt duo entia. Vt igitur compositum ex materia & forma non idem est, quod materia & forma simul sumptæ, sed est tertia entitas resultans ex vtriusque coniunctione, vt patebit lib. 7. ita differentia indiuiduans compositi, non est idem quod differentiæ indiuiduantes materiæ & formæ simul sumptæ, sed est differentia quædam resultans ex coniunctione singularis materiæ & singularis formæ, ratione vltimarum entitatum, quibus illæ sunt indiuiduæ.

Sexta. Sexta obiectio hunc in modum dissoluenda est. Differentiam Socratis indiuiduantem, nō esse incommunicabilem formaliter per differentias indiuiduantes materiæ ac formæ, sed caussaliter. *Differentia indiuiduans vnde sit incommunicabilis.* Est enim ipsa ex ratione sua incommunicabilis, & tamē cùm totum indiuiduum caussetur ex indiuidua materia & indiuidua forma: necesse est, vt differentia indiuiduans totius cum sua incommunicabilitate caussetur à differentiis indiuiduantibus, incommunicabilitatibúsque materiæ ac formæ. Quod autem dictum est, omnem differentiam indiuiduantem esse primò incommunicabilem, seu (quod idem est) non communicabilem per aliud, intelligendum est formaliter: etsi caussaliter per aliud possit esse incommunicabilis, quemadmodum & esse simpliciter.

Septima. Septima hoc pacto diluenda: aliud esse differentiam indiuiduantem totius compositi resultare ex coniunctione materiæ & formæ, quod asseruimus, aliud, sumi ex materia & forma, de qua est cōtrouersia apud Philosophos. Hoc enim nihil est aliud, quàm denominationē, quę fit per differentias indiuiduantes, desumi aut ex forma, aut ex materia. Nam cùm sæpè videamus denominationem, quę fit per alias differentias, desumi ex formis, vt si dicas, hæc mensa est lata: sæpè etiam ex materia, vt si dicas, est lignea: dubitāt Philosophi, vnde nam sumatur denominatio, quæ fit per differentias indiuiduantes: veluti cùm Socrates dicitut hic, ex formáne, an ex materia dicatur hic. In qua

con

Lib. de ente & essent. c. 2. q. 5. & 1. p. q. 85. art. 7. controuersia dirimenda Caietanus in locis superiùs citatis illud primum nobiscum asserit, dari re vera differentias indiuiduantes, quę indiuiduis internæ sint, & per quas species substantiarum in ipso prædicamento substantiæ ad indiuidua contrahantur. Qua in re planè fatetur nullum esse discrimen inter D. Thomam & Scotum: neque id retractat in 1. parte quæst. 29. art. 1. vt quidam existimant: sed potiùs in ea re magis firmat animum, asserens substantias compositas non esse indiuiduas per potentiam materiæ ad quantitatem, vt loco illo dixerat, sed per aliquid prius natura, quod ad prædicamentum substantiæ suo modo pertineat. Verùm hoc discrimen esse ait inter differentias specificas & indiuiduantes, quod specificæ sumuntur ex formis veluti rationale ex forma rationis participe, indiuiduantes verò ex materia. Itaque quemadmodum genus contrahitur ad speciem per differentiam desumptam ab aliquo gradu formæ, qui non includitur in genere: ita credit ille speciem contrahi ad indiuiduum per differẽtiam desumptam ex vltimo gradu materiæ, qui non includitur in specie. Non quod existimet, formam nō habere etiam vltimum aliquem gradum, siue entitatem infra gradum specificum (neque enim minus credit aut credere potuit, animam Socratis esse indiuiduam sub specie formæ humanæ, quàm eius materia sit indiuidua sub specie materię generabilium & corruptibilium, aut ipse Socrates sub specie humanæ naturæ) sed quia putat denominationem, qua natura specifica dicitur contracta ad hoc, aut illud numero non fieri ab vltimo gradu, quo forma est hęc, sed potius ab vltimo gradu, quo materia est hæc: cùm interim alij contra sentiant denomiuationem non fieri ab vltimo gradu materiæ, sed formæ.

Lauellus 5. Meta. q. 15.

Discrimen inter differentias specificas & indiuiduãtes ex Caietano.

Scot. in 2. d. 3. q. 6. & Auer. 2. de Anim. com. 8.

Germana solutio. Videtur tamen posse dirimi controuersia hunc in modum, vt denominatio, quòd attinet ad nominis occasionẽ, seu potius pronominis, quo compositum appellatum fuit hoc numero, ducta sit à materia, vt Caietanus ait, fuit enim occasio eius rei quantitas, vt suprà diximus: at quantitas, materię potius quàm formę attribui solet. Quod verò attinet ad id, quod significatur potius sumitur à forma, vt alij volũt: & ex iis etiam, quæ à nobis superiùs dicta sunt intelligi potest. Atque in hac sententia esse D. Thomam 2. contra Gent. ca. 40. colligi potest: quo in loco ille extrema ratione contẽdit ad formam potiùs quàm ad materiam referendam esse rerum materialium distinctionem: tametsi aliàs sępè dixerit, materiam esse principium earum indiuiduationis, ac proinde distinctionis, in eo nimirum sensu quem explicauimus. Nec dubitandum, quin idem quoque senserit Scotus. Superest igitur, vt dissoluamus argumenta ea, quibus in superiori quæstione contendebatur materiam signatam principium indiuiduationis esse, qua ex parte videri possunt contra ea, quæ dicta sunt, aliquid concludere.

Quæstio. 5. Sect. 3.

Ex D. Tho. sententia, ad formã potius quàm ad materiam referri oportere distinctionem.

Lect. 1.

Solutio argumentorum, quæ superiori quæstione pro materia signata proposita sunt, quæ ex parte non rectè concludunt.

SECTIO IV.

Ad argumenta posita initio sectionis primæ quæstionis superioris.

AD primum igitur locum, quo Aristoteles in hoc capite definit ea, quæ sunt vnum numero, respondet Scotus 2.Sent.dist.3. q.6. nomine materiæ non esse intelligendam eam materiam, quæ est altera pars Physica singularis cõpositi: alioqui, nec solis iis, quæ sunt vnũ numero, nec etiam omnibus cõueniret definitio, vt patet ex argumẽtis contra eam propositis in contextu: sed intelligendum esse differentiam indiuiduantem, quæ potest dici materia respectu speciei, quam contrahit. Nam cùm species contineat totam quidditatem indiuiduorum (indiuidua enim non definiuntur quidditatiuè, nisi ratione naturæ specificæ, vt patebit lib.7.) quidditas autem passim apud Aristotelem dicatur forma: meritò differentia indiuiduans, quæ est altera pars Metaphysica indiuidui, dicetur materia. Cuius rei triplex ratio reddi Solet à Scoti sectatoribus. Vna, quia quidditas communicatur multis, differentia autem indiuiduans, dum ea contrahit, reddit illam incommunicabilem: vt autem communicari multis est formæ, ita restringere ad vnum tantùm id quod multis communicatur, est materiæ, vt patet in figura sigilli, & cera. Quæ ratio videtur desumpta ex more loquendi Platonis. Altera, quia quidditas constituit rem in esse prædicabilis, differentia autem indiuiduans, in esse subiicibilis: prædicatum autem est simile formę, subiectum verò materiæ. Tertia, quia si differentia indiuiduans conferatur cum quidditate rei, longè minus perfecta reperietur: vt magis videri possit perfici per quidditatem, quam contrahit, quàm illam perficiat. Nam etsi differentia indiuiduãs quodam modo perficit quidditatem, quatenus illi dat esse huius & illius quidditatis, id est, quatenus illam ad hoc perducit, vt sit hæc & illa numero quidditas: tamẽ maiorem perfectionem recipit ipsa à quidditate: accipit enim, vt sit differentia humanæ naturæ equinę, aut leoninæ, & cæterarum: quod maioris perfectionis est, quàm quod natura speciei sit hæc, aut illa numero, id quod non accidit in differẽtiis specificis, si conferantur cum suis generibus: perfectior enim est natura rationalis, quàm animalis, plúsque nobilitatis accipit animalis natura ex coniunctione cum natura rationali, quàm hæc ex coniunctione cum illa.

Tex.12.

Cur differentia indiuiduans dicatur materia, triplex ratio.

Lege Scot. in 2.d.3.q.6. Antonium Trombet. lib. 5.Metaph. q. 5.art.3. Bass. 2 Sent. d. 12. q.4.art.3.

Quo loco operæ pretium est referre distinctionem Scoti de materia. Vt enim inquit duplex est forma, vna, quæ est pars compositi, veluti anima humana, altera, quæ est tota quidditas specifica, veluti humanitas (nam & totum ipsum, formam appellat Aristoteles, cùm de caussis agit) ita necessariò assignandam esse duplicem materiam: vnam, quæ cum forma constituat compositum, vt corpus cum anima: alteram, quę cum quidditate specifica constituit indiuiduum: quo pacto differentia hæc indiuiduans constituit cum specifica humanitate hũc hominẽ. Ac priora genera formę & materiæ, vocat ille formã partis, & materiam partis, posteriora verò, formam totius, & materiam totius,

Distinctio Scoti de materia. In 2. d. 3. q. 6. & alibi.

2.Physi.ca.3. tex 31. & hoc lib.cap. 2. tex.3.

totius, ſumptis gignendi caſibus intranſitiuè: quaſi dicat, formam quæ eſt pars, materiam quæ eſt pars: formam quæ eſt totum, materiā quæ eſt totum. Eſt enim differentia indiuiduans re ipſa tota quidditas ſpecifica, tametſi ab ea formaliter differt. Putat ergo Scotus, nomine materiæ in loco citato intelligendam materiam totius, differentiam videlicet indiuiduantem: proinde & omnibus iis quæ ſunt vnum numero, & ſolis etiam conuenire definitionem: ſiue illa ſint indiuidua ſubſtantiarum, ſiue accidentium, ſiue materialia, ſiue immaterialia. Adde tamen, modo ea ſumantur pro iis quæ ſub aliqua ſpecie continentur, vt excludantur, tum Deus Opt. Max. tum etiam omnes differentiæ indiuiduantes.

Aptior loci Ariſtotelis explicatio & argumenti ſolutio.

Quia tamen durum eſt admodum accipere eo loco materiam, aliter quàm pro vera materia: potius dicendum eſt, materiæ, vocabulum accipiendum ibi eſſe pro materia ſignata ſeu quanta: non ita tamen, vt ſignificetur eſſe primum principium indiuiduationis, nempe irreſolubile in aliud principium, ſed ſolum principium Phyſicum, ac realer componens. Addendum quoque Ariſtotelem non explicaſſe eo loco omnia quæ ſunt vnum numero, ſed ſolas ſubſtantias, neq; omnes item, ſed eas tantùm, quæ ſunt indiuidua ſub aliqua ſpecie. Dico autem *ſolas ſubſtantias*, quia non eſt complexus accidentia talem ſubſtantiarum ſeparatarum, vt ſatis conſtat. Addidi *neque omnes item, &c.* quia non eſt complexus ſubſtantias ſeparatas, quas putauit eſſe indiuiduas per differentias ſpecificas, non autem per aliquid contrahens ſpeciem. Meritò autem Ariſtoteles propriam ſententiam ſecutus, non eſt complexus ſubſtantias ſeparatas, quia inſtituit definire ea ſola, quę ſunt vnum numero vnitate diſtincta ab vnitate ſpecifica: quæ diſtinctio apud illum non datur in ſubſtantiis ſeparatis.

Solutio eorum quæ in contextu propoſita ſunt cōtra definitionem illorum quæ ſunt vnū numero.

Atque hinc perſpicuè colliges ſolutionem eorum, quæ in contextu contra propoſitam definitionem obiecta ſunt. Nam hic cādor, & hic ſapor, etſi ſunt in eadem materia ſignata: tamen non ſunt ſubſtantiæ: Michaël autem, & hic Angelus pro Michaële acceptus, etſi ſunt ſubſtantiæ, tamen ex Ariſtotelis ſententia non poſſunt indiuiduari ſub ſpecie, ſed per ipſam differentiam ſpecificam conſtituuntur in eſſe indiuiduali. Vnde etſi definitio illa eorum quæ ſunt vnum numero, non eſt rectè tradita ſimpliciter: eſt tamen rectè iuxta Ariſtotelis ſententiam de ſubſtantiis ſeparatis. Mitto alia, quæ tum à Scoti ſectatoribus, tum etiam ab ipſo Scoto relata ſunt: illud planè eſt contra Ariſtotelis ſententiam in tractatione de cauſſis, quod totam quidditatem ſpecificam vocauerit formam reſpectu differentiæ, cum qua conſtituit indiuiduum: neque enim illam vocauit formam, niſi reſpectu earum partium, ex quibus componitur, idque quatenus illis dat eſſe partium talis naturæ, & reſpectu partium ſubiectarum, vt Socratis & Platonis, quibus dat eſſe quidditatiuum talis ſpeciei.

Quidditatem ſpecificam reſpectu cuius vocauerit Ariſtoteles formam.

Ad alterum locum Ariſtotelis, concedendum quidem eſt, appellatione harum carnium & locum oſſium ſignificari materiam ſignatā, vt verbis proximè ſequentibus ſatis exponitur: verum negandū inde ſequi, materiam ſignatam eſſe apud Ariſtotelem primum principium

Exponitur locus Ariſtotelis.

indiuiduationis,sedPhyſicum ac ſecundarium in ſubſtantiis naturalibus, vt ſæpius diximus:quamquam is locus magis explicabitur in ſolutione primæ argumentationis.

Ad tertium,idem reſpondent Scoti ſectatores,quod Scotus ad primum:re tamen vera non poteſt materia eo loco accipi, niſi pro vera materia,cùm proximè dictum ſit,ſpeciem cõſtare materia,vt vniuerſali.Dicendum eſt igitur ſenſum eſſe, Socratem eſſe ex materia extrema, id eſt, conſtare ex eadem materia,vt ſingulari tamen : at ex hoc ſenſu nihil enim concluditur contra ea, quæ de principio indiuiduationis dicta ſunt.

Ex Ariſtotelis ſententia nullam ſpeciẽ ſubſtantiæ, expertem materiæ, poſſe habere ſub ſe indiuidua.

Ad quartum, perſiſtens Scotus in eadem expoſitione, reſpondet, materiam accipi eo loco pro differẽtia indiuiduante:atque adeo Ariſtotelem concludere non poſſe,dari plures primos motores, quia primus motor non poteſt conſtare differentia indiuiduãte,propter ſummam diuinæ naturæ ſimplicitatem. Quia tamen Ariſtoteles eo loco planè loquitur de materia propriè dicta,vt patet ex antecedentibus & conſequentibus:potius dicendum eſt, credidiſſe quidem Ariſtotelem nullam ſpeciem ſubſtantiæ poſſe habere non modo multa indiuidua, ſed ne vnum quidem ſub ſe,niſi habeat materiam : proinde apud illũ rectè effici,ea quæ non habent materiam, non ſolùm non eſſe plura numero ſub eadem ſpecie,ſed neq; vnum ſub ſpecie, quòd in iis ſpecies,& indiuiduum idem ſint prorſus ex natura rei. Hinc tamen non efficitur credidiſſe illum materiam eſſe primum principiũ indiuiduationis,etiam in ſubſtantiis materialibus, ſed materiam eſſe neceſſariã ad conſtituenda ſubſtantiarum indiuidua ſub ſpecie Cuius falſæ opinionis fundamentum 12.lib.explicandum eſt. Ex quibus patet reſpõſio ad extremum locum.

Prima argumentatio, eadem ſectione prima propoſita ſoluitur.

Prima verò argumentatio hoc modo diſſoluenda eſt.Quemadmodum interna principia multiplicationis ſpecierum ſub genere ſunt differentiæ ſpecificæ, ita multiplicationis indiuiduorum ſub eadem ſpecie eſſe differentias indiuiduantes, neque Ariſtotelem vllo in loco contra ſenſiſſe : quamquam putauerit nullam ſpeciem ſubſtantiæ habere plura indiuidua, niſi conſtet materia, cuius diuiſione ſpecifica, forma multiplicari poſſit.

Secundæ occurrendum eſt, & hanc materiam & hanc formã poſſe dici principia diſtinctionis indiuiduorum ſubſtantiæ compoſitæ ſub eadem ſpecie,quibus enim principiis res conſtituitur, eiſdem ab aliis diſtinguitur:non tamen eſſe prima omnino, & quæ in alia reſolui nequeant,cùm & ipſa diſtinguantur à cæteris eiuſdem ſpeciei per peculiares differentias internas.

Dictum Ariſtotelis exponitur.

Cur autem Ariſtoteles dixerit, formam geniti eſſe diuerſam à generantis forma propter materiam : & (quod inde ſequitur) genitum à generante eiuſdem ſpeciei propter materiam diſtingui, hanc rationẽ tradit Scotus : quia etſi tam forma quàm materia ſunt principia, quibus generans & genitum eiuſdem ſpeciei,partim aſſimilantur,partim diſtinguuntur,magiſque per formam re vera,quàm per materiam:tamen à proprietate (vt ait) potius forma dicenda eſt principium aſſimilationis,

milationis, quàm distinctionis, contráque potiùs materia distinctionis, quàm assimilationis. Similitudo enim si propriè loquamur, in qualitate aliqua fundatur: forma autem est substantialis quędam qualitas, quo nomine materia appellari nō solet: distinctio verò, ea ratione magis tribuitur materię, quia materia geniti antequam accipiat formam à generante, est priuata eiusmodi forma: atque adeò necessariò est distincta à materia generantis, quæ iam habet formam similem formæ introducendæ. 3.

Sed cùm hæc distinctionis ratio non sumatur ex materia iam existēte sub forma geniti, sed quatenus præcedit introductionem formæ, ea potius ratione dicēdum est illi appropriari, siue attribui distinctionem formarum generantis & geniti eiusdem speciei, quia quantitas, qua genitum à generante distinguitur, aperto & sensibili discrimine, vt suprà diximus, materiæ tribuitur. Quæ distinctionis ratio eo magis probanda est, quod in distinctionem etiam numeralem corporum cælestium, si quæ sunt eiusdem infimæ speciei (aut saltem in iis, quæ à Deo effici possunt) eadem congruit. *Accommodatior loci expositio.*

Ad tertiam dicito, diuersam esse admodum eam subiectionem, qua materia subiicitur suis formis ab ea, qua indiuidua subiiciuntur superioribus speciebus & generibus. Genera enim & species prædicantur de indiuiduis, formæ autem de materia non item. Proinde nihil aliud ea argumentatione colligitur, quàm quod forsitan hac etiam appropriatione potius materia, quàm forma dicta est indiuiduationis principium. Quia subiectio, qua materia subiicitur formis, vtcunque imitatur subiectionem, qua indiuidua subiiciuntur suis superioribus, in eo videlicet, quod quemadmodum indiuidua habent esse à suis superioribus, ita suo modo materia habet esse à suis formis.

Ad quartam eodem modo respondendum est, diuersam esse admodum incommunicabilitatem materiæ, quatenus non communicatur vt actus, ab ea, qua indiuidua non communicantur vt superiora inferioribus. Quare nihil aliud ea argumentatione colligi, quàm quod hæc etiam tertia appropriationis ratio esse potuerit, ob quam materia potius quàm forma dicta sit ab Aristotele principium indiuiduationis, quia incommunicabilitas materiæ vtcunque imitatur incommunicabilitatem indiuiduorum, in eo videlicet, quod quemadmodum indiuidua nulli inferiori insunt per identitatem, ita materia nulli subiecto inest per informationem.

Vide Alens. 1. par. 4. 56. memb. 7. art. 1. Ocamm in 1. d. 2. q. 2. & 3. Caiet. 1. par. q. 3. ar. 3.

ATQVE hæc de principio indiuiduationis, à quo prouenit præcipuum vnitatis genus, dicta sint. Reliquum est vt de distinctione, ex qua multitudo nascitur, disseramus.

QVOT

QVOT ET QVÆ SINT DISTINctionum genera apud philosophos.

QVÆSTIO VI.

De distinctione reali.

SECTIO I.

Diuisio distinctionum.

VETVS a quidem diuisio est, qua distinctio in realẽ, & rationis diuiditur: eámque recẽtiorum b plerique inde ortã existimant, quòd omnia, quæ quoquo modo sunt, aut sint entia realia, aut rationis. Sed quicquid sit de diuisione ipsa, certè & ratio, qua illam amplectendã existimant, parũ habet momenti, vt inferiùs patebit, & alia diuisio multò commodior ab aliis recentioribus est tradita, in realem, rationis, & ex natura rei, quæ à nobis in hac quæstione explicanda est.

a Heru. quol. 3. q. 3. Dur. 1. Sen. d. 2. q. 2.

b Sco. q. 3. de Vniu. summo & Dur. in 1. d. 2. q. 2. Et Okam. in 1. d. 2. q. 3. Et Heru. quolib. 3. q. 3.

Quid sit realis distinctio.

Distinctio realis est, qua aliquid ab aliquo distinguitur, vt res vna ab alia re, aut vt pars realiter integrans totum homogeneum ab alia integrante. Hoc pacto distinguitur Socrates à Platone, & anima Socratis ab eius corpore, & partes, quibus mare integratur ex Oceano & Mediterraneo, & inter sese, & à toto mari. Loquor autem de partibus homogeneis: quia aliæ partes componẽtes realiter, vt materia & forma, & partes heterogeneæ, quatenus eiusmodi sunt, distinguũtur inter sese, vt res alię ab aliis rebus, Sed vt videamus quid à quo distinguatur, vt res vna ab alia re, quod non parum exhibet negotij: illud prius ex veterum sententia constituendum est, multa esse, quæ distinguãtur sine operatione intellectus, nec tamen distinguantur, vt res aliæ ab aliis rebus: quod illi passim de actione, & passione dicunt, sæpè etiam de relatione & fundamẽto, de figura & magnitudine. Hoc nisi ponamus frustra labor discutiendi hanc difficultatem suscipietur: quandoquidem dicetur nobis, nihil aliud esse distingui re, quàm distingui præcisa omni operatione intellectus. Eo tamen constituto, iam datur locus quæstioni, quid requiratur, & sufficiat, vt hoc distinguatur ab illo: vt res vna ab alia, præter quàm quod distinguantur inter se, remota omni operatione intellectus.

Fundamentũ ex sententia veterum.

Prima sententia de reali distinctione.

Sunt ergo qui c dicãt, hoc præterea requiri ac sufficere, quod vtriusque non eadem sit existentia, sed diuersa. Verùm hæc conditio nec sufficit, nec forsitan est necessaria. Non sufficit, quia relatio & fundamentũ habent diuersas existentias, itémque figura, & magnitudo: perit enim relatio sæpenumero manente fundamento, & figura manente magnitudine, quæ tamen ponuntur non distingui realiter, neque tamen multorum sententia habent aliam & aliã existentiam, sed vnam & eandem omnino.

c Tromb. 5. Metap. q. 5. ar. 4. & q. 6. art. vl. & 7. Metaph. q. 8. art. 4. Bonetus 3. lib. sua Metaph. c. 2. Vide Anton. Tromb. trac. de formalitatibus c. 2.

Secunda sententia.

Dixerint alij, hoc potiùs requiri, atque satis esse, quod alia & alia generatione generentur, & alia atque alia corruptione corrumpantur.

pantur. Sed neque huiuſmodi cõditio aut requiritur, aut ſatis eſt. Nam nec relatio & fundamentum, quæ ſunt idem re, eadẽ generatione generãtur, aut corruptione corrumpuntur neceſſariò, cùm ſępè relatio & poſt generetur (ſi relatio generari dicenda eſt) & antè eſſe deſinat. *Cap. 2. tex. 3.* Nec item potentiæ facultateſve naturales, quæ ſunt proprietates ſubſtantiarũ, cùm diſtinguantur re ipſa, & inter ſeſe, & à ſubſtantia, quarum ſunt proprietates, alia generatione generantur, & corruptione corrumpuntur, quàm illa eadem, qua ſubiectum generatur & corrumpitur. Nec verò Ariſtoteles libro ſuperiori probauit, ens & vnum eſſe idem re, quia eadem generatione generentur, & corruptione corrumpantur: ſed eſſe vnam & eandem naturam, ſeu (quod ſignificare voluit) vnum ipſum, nullam naturam poſitiuam enti addere: idque non ex eo tantùm, quia eadem generatione generẽtur, corruptionéque corrumpantur: ſed quia eadem generatione primò generentur, & corruptione primò corrumpantur, vt diximus in eum locum, quod non accidit in qualitatibus, quæ ſunt proprietates ſubſtãtiarum: quippe cùm prius natura generetur ſubſtantia, tum verò conſecutione quadã naturali proprietates. Quòd ſi quis velit eo pacto ſumendam eſſe traditã conditionem, vt omnia quæ eadem generatione primò generantur, & eadem corruptione primò corrumpuntur, ſint idem re: quæ verò non eadem, aut non primò, diſtinguantur vt res à re: eiſdem illis exemplis refelletur, relationis, inquã, & fundamenti, figuræ, & magnitudinis: quæ cùm ſint idem re, tãtum abeſt, vt eadem generatione primò generentur, & eadem corruptione corrumpantur, vt ſæpè ne generentur quidem, aut corrumpantur ſimul.

Sco, in 2. d. 1. q. 4. Tromb. 7. Met. q. 3. ar. 1. Ferrar. 1. Phy. q. 10. Bonet. 3. libr. ſua Met. c. 2. Dicãt fortaſſe alij, hoc potiùs requiri ac ſufficere, ſi alterutro ſublato, alterum manere poſſit, quod nemo dixerit de relatione & fundamento, de figura & magnitudine. Nam etſi fundamentum manere poteſt ſublata relatione, itémque magnitudo ſublata figura, tamen fieri non poteſt, vt relatio ſublato fundamẽto, aut figura ſublata magnitudine in rerum natura cohæreat. *3. ſententia.* Hæc tamen conditio etſi ſatis eſſe videtur ad diſtinctionem vnius rei ab alia: nõ tamen eſt neceſſaria. *Capi. de Relatione.* Duo enim quælibet correlatiua realia, ſunt diſtincta realiter: neque tamen ita diſtinguuntur, vt alterutro ſublato (immo ne altero quidem) alterum manere poſſit, cùm ambo ſe viciſſim ponant ac tollant) vt patet ex Prædicamentorum libro.

Denique alij fuerint, quibus placeat eam conditionem omninò requiri ac ſufficere, quod vtrumque poſſit exiſtere ſeparatum ab altero. *4. opinio.* Omnia enim ac ſola ea, quæ poſſunt à ſe mutuò exiſtere ſeparata, videntur numerari poſſe vt plures res, ac proinde vt diſtinctæ res. At hæc conditio etſi videtur eſſe ſatis, non tamen eſt neceſſaria. Nam ſi de vera & propriè dicta ſeparatione ſit ſermo: perſpicuum eſt non requiri: *Perſona diuina ſeparata à cæteris exiſtere non poteſt.* ſiquidem nec creaturæ poſſunt exiſtere ſeparatæ à Deo, nec vna perſona diuina à cæteris perſonis, cùm quælibet ſit in cæteris, vt Theologi docẽt. Si verò ſeparatio ſumatur pro alietate, aut, alietatis nomine intelligitur alietas realis, aut qualiſcunque, aut certè alietas non pendens ab operatione intellectus. *Cùm Magiſtro in 1. d. 9. ex Aug. lib. de Fide ad* Si realis, erit petitio principij: ſi qua-

hiscumque omnia quæ quouis modo distinguũtur, distinguentur realiter: si alietas non pendens ab operatione intellectus, iam actio à passione, relatio à fundamento, & figura à magnitudine realiter distinguentur, quod veteres negant; immo & superiora omnia ab inferioribus, quod multo durius est: distinguuntur enim re vera inter se seclusa omni operatione intellectus. vt inferiùs patebit.

Petrum c. 1. & Hilario 7. de Trinit. & Ambr. super 5. ca. secunda Epis. ad Cor. & habetur. Ioann. 14.

Quinta eaq; vera sententia. Vnã è tribus conditionibus requiri ac sufficere ad realẽ dist. Personæ diuinæ maximè distinguũtur alietate producentis & producti.

Quare potiùs dicẽdum, vnam saltem è tribus conditionibus requiri, ac satis esse ad distinctionem vnius rei ab alia. Prima est alietas, vt sic dicam producentis & producti: nulla enim res seipsam producit. Quæ conditio adeo efficax est ad distinctionem realem constituendã, vt ne maxima quidem vnitate essentiæ impediri possit, quominus illã efficiat, vt patet in personis diuinis. Secunda est alietas caussæ & effectus. Nulla enim res potest esse caussa sui, loquor autem de iis in quibus cernitur vera ac propria ratio caussæ & effectus, quo pacto materia & forma sunt caussæ totius compositi. Nam si de caussa & effectu impropriè dictus sermo sit, non erit incommodum si eadem res dici possit alia ratione caussa, alia ratione effectus sui, vt patet in facultate calefactiua & exsiccatiua solis, aut ignis, quæ cùm sit vna & eadem qualitas tamen quatenus calefactiua est, dici vtrumque potest caussa sui quatenus est exsiccatiua, cùm calefaciendo exsiccet. Tertia est alietas suppositorum, quæ etiam in iis in quibus neutra dictarũ alietatum reperitur, sufficit: veluti in hoc lapide, & hoc ligno, in hoc angelo, & hoc homine. Possúntque in hac conditione tres quasi gradus constitui. Primus quidem in ipsis suppositis: hæc enim sunt, quæ omniũ maximè distinguuntur realiter, quæcũque illa sint. Secundus verò in iis, quæ cùm ex natura rei distinguantur, existunt, aut saltem existere possunt in distinctis suppositis: quo pacto distinguuntur realiter accidentia absoluta Socratis & Platonis, non item relatio & fundamentũ, aut figura & quantitas, cuius est figura. Dixi, *cùm ex natura rei distinguantur*, hoc est, semota omni operatione intellectus: ne quis colligat in diuinis potentiam Patris, & sapientiam Filij distingui realiter, quod existant in distinctis suppositis. Nec enim distinguuntur ex natura rei, vt mox patebit. Addidi, *aut saltem existere possunt*, quia satis erit si diuina virtute effici possit, vt in diuersis existãt, qua ratione colligimus, Musicam & Grammaticam Socratis distingui realiter, quia potest virtute diuina fieri, vt altera manente in Socrate, altera existat in Platone. Atque ad hunc modum realis distinctionis pertinet distinctio realis materiæ & formæ Socratis, & à se inuicem, & à tota natura Socratis: quia & materia naturali successione reperitur in suppositis à Socrate diuersis: & forma etiam, atque adeo tota natura Socratis possunt esse diuina virtute in aliis suppositis non solùm à Socrate diuersis, sed etiam ab iis, in quibus materia Socratis successiuè existit. Tertius denique in iis, quæ existant, aut existere possunt in iis, quæ cùm ex natura rei distinguantur, nihil repugnat quominus in diuersis suppositis existant: quo pacto relatio inhærentiæ formæ Socratis in materia Socratis, & relatio subiectionis huius sub illa, distinguuntur realiter. Quamquam enim ipsæ relationes in distinctis suppositis existere nequeunt, exi-

Ita D. Tho. 1. p. q. 41. ar. 4.

Ita c. 2. d. 16. q. 1. art. 1.

Tres quasi gradus eorũ, quæ realiter distinguũtur.

stunt tamen in forma, & materia Socratis, quæ nihil repugnat in distinctis suppositis existere. Atque hæc de distinctione reali dicta sint.

De distinctione ex natura rei.

SECTIO II.

Distinctio ex natura rei est, qua aliquid ab aliquo distinguitur, præcisa omni operatione intellectus, quo pacto distinguuntur, & omnia quæ distinguuntur realiter, vt Socrates & Plato, Oceanum mare, & Mediterraneum, & plurima eorum, quæ non distinguuntur realiter, vt homo & animal, cæteraque omnia inferiora & superiora. Nam præcisa omni operatione intellectus, & Socrates distinguitur à Platone, vt perspicuum est, & inferiora omnia à suis superioribus, quod aliquid suaptè natura includatur, quod superiora non includunt. *Definitio distinctionis ex natura rei.*

Potest autem distinctio ex natura rei in tria genera distribui, in formalem, modalem, & potentialem: rursúsque formalis, in formalem essentialem, & puram formalem. Formalis essentialis est, qua distinguuntur diuersæ essentiæ entitatésve, siue simplices, siue compositæ: & ea quæ habent diuersas huiusmodi essentias, siue entitates, aut ita sunt affectæ inter sese, vt aliquid essentiæ entitatísve includatur in vno, quod in altero non includitur. Hoc pacto distinguuntur naturæ hominis & equi, naturæ Socratis & Platonis, & ipse homo & equus, Socrates & Plato, itémque animal & homo, sensitiuum & rationale, & cætera omnia superiora & inferiora, eorúmque differentiæ: si tamē superiora & inferiora præcisè sumantur, quod dici solet suppositione simplici. Nam si sumantur absolutè, aut personaliter, hoc est, pro suis inferioribus, certum est inferiora esse essentialiter id ipsum, quod sua superiora: quo pacto homo est id ipsum, quod animal, & Socrates idipsum, quod homo: cùm superiora omnia dicātur essentialiter, atque adeo quidditatiuè de suis inferioribus. Lege quæ à nobis dicta sunt 8. Dialecticarum institutionum libro de suppositione absoluta, simplici & personali. *Distinctio ex natura rei in tria genera diuiditur, & hæc rursus in alia.* *Superiora vt à suis inferioribus distinguuntur.* *Cap. 24. 25. 26. & 27.*

Formalis pura, hoc est formalis non essentialis est, quà distinguuntur suis rationibus formalibus obiectiuis duo quælibet entia non diuersæ essentiæ, aut ita affecta inter se, vt nullam essentiam entitatémve includat vnum, quod alterum non includat. Quo pacto distinguūtur diuinæ personæ inter se, ipsæq; relationes diuinæ personales. Nā, etsi ex natura rei: suísque formalibus rationibus obiectiuis, immo etiam realiter distinguuntur, vt entia realia relatiua: non sunt tamen diuersæ essentiæ, neque aliquid essentiæ includit vna, quod non includat altera: alioqui non essent eiusdem omninò perfectionis. Non distinguuntur tamen hoc pacto ab essentia diuina, siue personæ ipsæ, siue personales relationes, neque item attributa diuina inter sese, quia non sunt ex natura rei distincta entia entitatésve, aut distinctæ *Quid distinctio formalis pura.* *Diuinarum personarum distinctio est formalis pura nō essentialis.*

 entitatis,

entitatis etiamsi, more intelligendi nostro, sumi possint, vt distincta entia entitatésve distinctæ.

Quid sit modalis distinctio. Modalis distinctio est, qua entia per modos, qui non sunt formaliter entia, aut ipsi modi cùm inter se, tum ab entibus distinguũtur: quo pacto quantitas nunc existens in subiecto, nunc extra subiectum distinguitur à se ipsa per diuersos essendi modos: qui non sunt formaliter entia, & hi ipsi modi inter se, & à quantitate.

Tria genera modorum essendi. Quod vt luculentiùs intelligas, aduerte, tria esse genera modorum essendi. Quidam enim & sunt formaliter entia, & distinguũtur ex natura rei, ac sæpè etiam realiter ab iis rebus, quarum sunt modi essendi, veluti esse huius vel illius figuræ, album, dulce & similia. *Primum.* *Secundum.* Alij etsi sunt formaliter entia, non distinguuntur tamen ex natura rei à rebus iis, quarum sunt modi, sed nostro dumtaxat imperfecto intelligendi modo: cuiusmodi sunt modi essendi, per quos ens diuiditur in substantiam, quantitatem, & cætera genera summa prædicamentorũ: sunt enim formaliter entia, nempè ipsa substantia quantitas, &c. nec tamen distinguuntur ex natura rei ab entibus, quorum sunt modi essendi, quia ens non est natura aliqua, quæ per eos modos contrahatur ad summa genera, quæ sunt entitates simpliciter simplices, & irresolubiles in alias entitates: sed intellectus noster facit quamdam quasi compositionem ex ente & modis essendi generalibus, vt similitudine eius compositionis, qua genus per varias differentias distribuitur in varias species, vtcumque percipiat: quo pacto ens per alios atq; alios essendi modos distribuatur in alia, atque alia prædicamentorum genera. *Tertium.* Alij demùm contra se habent: Nam etsi ex natura rei, semotàve omni operatione intellectus, distinguuntur ab iis rebus, quarũ sunt modi essendi, non sunt tamẽ entia formaliter, nisi ens fusissimè sumeretur pro eo, quod non est nihil. Huius generis sunt modi essendi in subiecto & sine subiecto: non quidem aptitudinales ij & essẽtiales, quibus ens in accidentia & substantiam distinguitur, sed actuales illi & accidentales, qui conueniunt accidentibus, alter quidem naturaliter, alter verò supernaturali virtute, quemadmodum in accidentibus Sacrę Eucharistiæ licet intelligere. *Accidentia S. Eucharistiæ habent alium essendi modũ ante consecrationẽ, quàm post.* Alium enim essendi modum habet quantitas panis ante consecrationem, alium post consecrationem, cùm prius sit actu in subiecto, post verò non sit: qui modi nec sunt alia & alia existentia (eandem enim habet quantitas ante & post consecrationem) nec distinguuntur à quantitate, sola consideratione, sed ex natura rei, & præcisa omni operatione intellectus: nec denique sunt formaliter entia, quia quantitas per consecrationem, nullam entitatem amittit aut acquirit, nisi relatiuam, quæ est posterior natura iis modis essendi quantitatis, quorum alterum amittit, alterum acquirit. In hoc eodem genere modorum essendi est ipsa existentia rerum infrà Deum, tam actualis earum in se, quàm potentialis in suis caussis, vt capite sequenti perspicuum erit. *Existentiam rerum infrà Deum, esse in hoc genere modorum.* Item modi illi essendi necessariò, & contingenter, complete, & incompletè, & alij huiusmodi quamplurimi: quia res ipsæ, præcisa omni alia entitate, seclusa omni operatione intellectus, sunt necessariæ aut contingentes, completæ aut incompletæ,

& sic de cæteris similibus.

Horum autem modorũ,quidam necessario conueniunt,vt esse necessarium,esse contingens,& in plerisque esse completum, & esse incompletũ,veluti in homine,& materia,ac forma:cùm nec homo possit fieri ens incompletum,nec forma,aut materia entia completa; alij verò contingenter,vt esse actu in rerũ natura(si de creaturis agitur) & esse potentia: esse actu in subiecto, & esse sine subiecto: & in homogeneis esse completum & esse incompletum:veluti in aqua,quæ cùm per seest totum quiddam,est ens completum:cùm vero sit pars maioris aquæ,sit ens incompletum.

Qui nam ex hisce modis necessario, & qui contingẽter competãt.

Distinctio potentialis est, qua partes integrantes eiusdem totius homogenei,dum in eo sunt,distinguuntur & inter sese, & ab ipso toto:certũ est enim huiusmodi partes distingui inter se aliquo modo,præcisa operatione intellectus: quis enim neget distingui hoc pacto Oceanum mare à Mediterraneo, & superius hemisphærium aëris ab inferiori:& tamen hæc nec distinguuntur formaliter, nec modaliter; siquidem nec sunt actu entia,nec modi entium, sed partes tantum in actu,vt sic dicam,exercito,de qua re paulò post. Nec obest,quod distinctio hæc numerata etiã sit in realibus:omnia enim,quę realiter distinguuntur,necesse est distingui ex natura rei,id est,semota operatione intellectus,licet non contra,omnia quæ ex natura rei, etiam realiter,vt ex dictis patet.

Quid sit distinctio potentialis.

De distinctione rationis.

SECTIO III.

Distinctio rationis est, quæ sola intellectus operatione fit, cuiusmodi est distinctio, quia quilibet à se ipso distinguitur, vt cùm Socrates de seipso prædicatur,aut sibi ipsi amicus, aduersariúsve esse concipitur.

Quid sit distinctio rationis.

Est autem distinctio hæc duplex:Vna, quæ nullam habet in rebus fundamentum,sed intellectus, id quod nullo modo est multa, aut eo repetendo,aut eius conceptu nominéve transformando efficit multa, vt Socrates simul,ac iterum mente designatus, & homo, ac humanitas in commune,si pręcisè sumantur, & omnes omnino cõceptus obiectiui concreti,& abstracti substantiarum communium, & quorumcumque accidentium. Dico autem substantiarum communium, non autem singularium,quia concretum singulare substantiæ,distinguitur ex natura rei à suo abstracto,vt cap.8.patebit.

Vide D. Tho. in 1.d.2.q.1. articul.3. Et de Potent. q. 7.artic. 6. De Verit.q.21. ar.4.ad 3.& alijs in locis. Ferr.3. Phys. q.3. Clypeum de Prædica. q.10.

Quotuplex.

Concreta ab abstractis quomodo distinguantur.

Altera,quæ in rebus aliquid fundamenti habet propter earum virtutem,siue eminentiam naturæ propriæ,propter quam etsi sola ratione distinguuntur,tamen idem valent, atque alia, quæ distinguuntur plus quàm ratione.Quo pacto distinguimus in eodem lumine vim calefactiuam & exsiccatiuam,quia etsi lumen est vna, atq; eadem qualitas ex natura rei:tamen idem efficit calefaciendo & exsiccando, atque si ex natura rei,aut etiã realiter esset plures. Eodem pacto in vna & eadem materia distinguimus potentiam receptiuam formæ humanæ,& potentiam receptiuã formæ equinæ,quia etsi materia respectu

illarum est vna atque eadem potentia,& nullo modo plures ex natura rei:tamen perinde est apta ad eas recipiendas,ac si cōtineret duas potentias ex natura rei distinctas.

Attributa diuina quomodo, & inter se,& à personis, itémque diuina essentia à personis distinguātur.

Atque hinc ad diuina ascendendo dicimus, & attributa diuina inter sese, & diuinam essentiā à personis & relationibus personalibus, quæ etiam personales proprietates appellantur, distingui ratione nō priori illo, sed hoc posteriori distinctionis modo, propter eminentiā diuinæ essentiæ:quæ tanta est,vt cùm in ea, neque attributa inter se, neque ipsa à personis, personalibúsque proprietatibus vllo modo distincta sint ex natura rei,& minus etiam realiter, tamen & attributa idem efficiunt,atque si essent inter se distincta realiter aut formaliter, & personæ personalésque proprietates perinde se habent ad essentiam, ac si ab illa distinguerentur formaliter. Nam quod ad attributa attinet, Deus intelligit intellectu, non voluntate, vult autem voluntate,non intellectu,miseretur peccantibus,non iustitia,sed misericordia,punit reos,non misericordia,sed iustitia:quod idem cernere est in reliquis attributis, quæ in creaturis sunt qualitates realiter, aut formaliter distinctæ. Quod verò attinet ad personas personalésque relationes quatenus quidem illæ relatiuè opponuntur, hæ verò in essentia fundantur,& cùm essentia personas constituunt,idem efficiunt,atque si ab essentia distinguerentur formaliter:si siquidem in creaturis, relatiua formaliter distinguuntur ab absolutis, & relationes à fundamentis,& personalitates à personis constitutis,

Personæ diuinæ personalésque relationes, idem efficiunt, atque si ab essentia distinguerentur formaliter.

Quibus nominibus superiores distinctiones appellari queant.

Potest autem prior distinctionis forma dici distinctio rationis pura,posterior autem eminenter ex natura rei,aut(si magis placet Caietani appellatio)virtualis. Quæ enim posteriori modo distinguuntur, etsi actu non distinguuntur,nisi operatione intellectus, ita tamē se habent,ac si essent distincta ex natura rei, ac multo excellentius : quod tamen non est simpliciter distincta esse ex natura rei,sed quodammodo sic distincta.

1.p.q.39.ar.1.& libr.de Ente & essent.c.6.q.12.

Cur partes totius homogenei integrantes non sint hoc loco numeratæ.

Sed mirabetis fortasse, cur nō numeremus distinctionem partium integrantium totius homogenei in distinctionibus rationibus habentibus fundamentum in rebus, sed potiùs eam recensuetimus in realibus &ex natura rei.Nam nec huiusmodi partes distinguuntur actu in suis totis nisi ratione,aut(quod eodem redit)designatione. Adde quod eadem videtur esse ratio in hac diuisione,atque in ea, quam proximè appellauimus eminenter ex natura rei,aut virtualem. Posset enim æquè aptè dici distinctio rationis potentia realis:siquidem ea, quæ hoc pacto distincta sunt,cum designatione, ac proinde consideratione rationéve distinguantur:possunt tamē distingui in res diuersas, si totum in ea,re ipsa diuidatur.

Respondetur dubitationi.

Huic dubitationi respondendum est, non esse parem rationem in vtraque. Nam partes integrantes totius homogenei, etsi ante considerationem aut designationem actualem nōn sunt actu distinctæ, vt entia quædam,sunt tamen distinctę,vt partes eiusdem entis,quandoquidem re ipsa, & præcisa omni operatione intellectus, quęlibet est extra alias:at ea quę virtute,siue eminenter ex natura rei distinguūtur nullo

nullo modo distinguuntur actu semota omni operatione intellectus, neque vt entia diuersa, neque vt partes eiusdem entis. Fateor non esse admodum facilè intelligere quo pacto aliqua vt partes quidem eiusdem entis distinguantur actu ante operationem intellectus, vt entia verò non item. Sed hæc est conditio partium integrantium totius homogenei siue similaris, quia & sunt eiusdem naturæ, & inter sese, & cum suo toto, & illud verè & actu integrant, præcisa omni intellectus operatione, quod est exercere munus partium.

Obiectio. *Solutio.* Si quis autem importunè vrgeat, Sunt distinctæ vt partes, ergo vt entia quædam, siquidem pars, vt pars, ens quoddã est: Respondẽ, etsi pars in actu signato (vt vocant) relatiuum est quoddã, ac proinde ens quoddam, aut reale aut rationis, tamen vt exercet officiũ partis, & est fundamentum eius relationis, sæpè non est ens nisi potentia tantùm, vt in toto homogeneo, tametsi non sit negandum esse ens partiale: *C. 1. tex. 52.* quo pacto verum est: omne ens compositum, componi ex entibus, quemadmodum & omnem compositam substantiam, ex substantiis, vt tradit Aristoteles primo Physicorum libro.

QVO SENSV VETVS DIVISIO distinctionis in realem & rationis vsurpari possit.

QVÆSTIO VII.

Refutatur quidam vsus propositæ quæstionis.

SECTIO I.

QVIA tamen plerique sunt, qui retenta illa veterũ diuisione in distinctionem realem & rationis, eam quam ex natura rei diximus, alij realẽ, alij rationis vocant: disquirendum est paucis, nũ ea diuidẽdi ratio vsurpari possit. *Ratio propositæ quæstionis.*

Similitudo ab agrorum diuisione. Qua in re illud videtur euenire: quod in agrorũ diuisione, cùm de finibus contenditur. Nã quia distinctio ex natura rei, magna ex parte media est inter realem & rationis, hinc fit, vt propter eius affinitatem cum extremis, à quibusdam genere realiũ ponatur, ab aliis verò inter eas quæ rationis appellantur, quorum sententia partim falsa est, partim vera, neque iis quæ dicta sunt repugnans.

Dur. 1. sen. d. 2. q. 2. Okan. in 1. d. 2. q. 3. Heru. quol. 3. q. 3. & Ioan. de Ganda. 6. Metap. q. 10. *Proponitur Durandi & Nominalium opinio.* Sunt igitur, qui nomine distinctionis realis, complectantur totum genus eius distinctionis, quam nos diximus ex natura rei. Eorum fundamentũ est, quia cùm omne ens, aut sit reale, aut rationis, necessariò, inquiunt, colligitur omnem distinctionem aut realem esse, aut rationis: alioqui aliud medium genus entium inuenire oporteret: at ea quæ nos diximus distingui ex natura rei, non distinguuntur sola intellectus operatione rationeve: igitur distinguuntur realiter.

Refellitur. Sed hi, & in re ipsa, & in fundamẽto peccant. In re ipsa, quia nemo veterum, à quibus ipsi bimembrem hanc diuisionem accipiunt, dixit, aut actionem & passionem, aut superiora & inferiora distingui realiter, sed omnes, cùm de huiusmodi entium distinctione loquuntur, apertè negant ea distingui re ipsa, & affirmant distingui ratione, cùm

tamen dubium non sit, aut certè esse non debeat, quin distinguantur, præcisa etiam quauis operatione intellectus. Idem dicendum de relatione & fundamento, de figura & magnitudine, de existentia & essentia creata,& aliis quamplurimis essendi modis. In fundamento autem, quia aut propterea colligunt duo tantùm genera distinctionum ex duobus generibus entium, quòd omnia ac sola entia realia distinguuntur realiter, & omnia ac sola entia rationis distinguūtur ratione, aut certè,quia omnis distinctio est relatio,omnis autem relatio aut est ens reale, aut rationis. At prior caussa non habet vllum momentum. Nam præterquam quod multi modi essendi distinguuntur & inter se & ab entibus, quæ nec sunt entia realia,nec rationis,sed modi essendi dumtaxat, quibus proinde distinguendis alia distinctio quærenda esset:certè apud veteres plurima sunt entia realia,quæ illi planè asserunt distingui ratione, vt patet in traditis exemplis, maximè autem superiorum,& inferiorum:& plurima entia rationis sunt,quæ distinguantur plusquam ratione,vt prædicatum& subiectum,cæteráque omnia, quæ suo modo distinguuntur essentialiter. Sed nec posterior caussa satis est, vt ex ea nullam esse aliam distinctionem præter realem & rationis concludatur.Cùm enim de distinctionum generibus agitur,nihil curandum est de relationibus:quandoquidem relationes cuiuscunque sint generis, distinctionem extremorum supponunt: & multa distinguuntur actu,quæ non actu referuntur mutuo, vt partes totius homogenei, tum inter sese, tum etiam comparatione totius. Itaque non agitur hic de distinctione in actu signato(vt dicunt) sed exercito,quæ distinctio non est relatio distinctorum, sed ipsæ res distinctæ, quatenus vna modo aliquo non est alia, quod non solùm accidit realiter, aut propter actualem considerationem, sed interdum medio quodam modo.Quare nihil refert,quòd omnis distinctio in actu signato,sit relatio realis aut rationis, vt inde colligatur omnem distinctionem, aut realem esse, aut rationis.

Reiicitur oppositus quidam aliorum vsus.

SECTIO II.

Opinio recentiorum. ALII contrà faciunt: siquidem omnem distinctionem, quam nos inter realem & rationis mediam fecimus, ad distinctionem rationis traducunt: idque in eo sensu, in quo distinctionem rationis accepimus. *Recentiores aliqui.*

Refellitur. Verùm & hi à sententia veterum, quam se sequi existimant, planè aberrant. Nam etsi veteres illi omnia,quæ non distinguuntur realiter, ratione distingui asserebant,non tamen distinctionem rationis ita pressè sumebant, vt omnia quæ ratione distinguuntur, sola consideratione distingui senserint: sæpè etiam ipsarum rerum conditione & natura. Non enim existimabant sublata omni operatione intellectus, nihil omnino interesse inter actionem & passionem, quarum alteram agentis actum esse voluerunt, alteram patientis, eodémque modo inter

inter magnitudinem & figuram, quarum alteram in quantitatibus posuerunt, alteram in qualitatibus. Non item eo pacto existimant, hominem & animal distingui ratione, vt præcisa omni cõsideratione, nihil inter vtrumque sit discriminis: fatebantur enim, quod negari nullo modo potest, aliquam perfectionem includi in natura hominis, quæ non includitur in animalis, atque ita in cæteris.

Itaque nisi velint posteriores hi) qui & pauci sunt, nec satis expendunt, quid eorum dicta sequatur) omnia, quæ nostra sententia distinguuntur media quadam distinctione inter realem & rationis, sola virtute distingui ex natura rei (fortasse enim non deerunt, qui id existiment) non possunt specie aliqua probabilitatis suam tueri opinionem. At hoc asserere nihil est aliud, quàm sursum deorsum omnia confūdere. Vt enim attributa diuina, quia sola virtute ex natura rei distinguuntur, idem omnino sunt formaliter ex natura rei, ita dicere oporteret de relationi & fundamento, de figura & magnitudine, & aliis huiusmodi: quo pacto iam relatio formaliter & essentialiter esset substantia, in qua sæpè fundatur, & vicissim substantia, relatio: itẽ qualitas quãtitas, & quantitas, qualitas: eodémque modo dicere possent se habere omnia, quæ nos nec realiter, nec sola ratione distingui asseruimus, quæ opinio magna ex parte absurdior esset, quàm sententia Parmenidis, a & Melissi, omnia eiusdẽ naturæ esse asserentium, quandoquidẽ hi de solis substantiis intelligenda sunt, vt lib. 1. b exposuimus. Accedit quod nunquam dicimus aliqua distingui virtute ex natura rei, nisi quando perinde se habẽt, atque illa, quæ re vera distinguuntur ex natura rei: quare si nulla datur distinctio ex natura rei, quæ media sit inter realem, & rationis, vt hi Auctores volunt, nulla quoque dabitur rationis, quæ sit virtute ex natura rei, sed omnia distinguẽtur, aut realiter, aut consideratione, nullum habente in rebus fundamentum. Mitto, quod plærǽque eorũ, quæ nos dicimus, nec distingui realiter, nec sola consideratione, ita distinguuntur, vt vno pereunte, alterum nõ pereat, vt videre est in relatione & fundamẽto, aliísque quàmplurimis: at hoc accidere non potest, in iis, quæ ex natura rei idẽ sunt formaliter & essentialiter, soláque virtute distinguuntur ex natura rei.

a *Apud Arist. 1. Met. ca. 5. & 1. Physic. ca. 2. text. 13.*
b *Cap. 7. q. 1. Sect. 5.*

Vt habeant ea, quæ virtute distingui dicimus.

Exponitur, & approbatur verus antiquorum vsus.

SECTIO III.

D. Tho. in 1. d. 2. q. 1. art. 3. & opusc. 61. cap. 3. Vide eundem in 1. d. 31. q. 1. ar. 2. & d. 22. art. 3. & de Pot. t. q. 7. art. 6. Ferra. 3. Physi. q. 5. Caiet. in libr.

Sententia D. Thom. & sectatorum.

ALij denique omnem distinctionem ex natura rei, quæ realis non sit, ita comprehendunt sub distinctione rationis, vt non asserãt omnia, quæ ratione distinguuntur, distingui sola operatione intellectus, sed quædam sola, quædã etiam, ipsa rerum conditione ac natura, ex qua eorum distinctio considerationis nascitur. Cùm autem dubium esse non debeat, quin hoc pacto vsurpata sit ab Aristot. & aliis veteribus proposita diuisio bimembris, quam vbique sequuntur prisci Scholastici, atque in primis D. Thomas, constat eã in hoc sensu non esse reiiciendam, sed amplectendam, & cùm commodius videtur vsu

conseruandam, præsertim cùm ad Scotum vsque non alia pœnè sit audita distinctio. Vnde, quia Scotus perspicuitati consulens, eam solam distinctionem, quam solus intellectus facit, cœpit appellare rationis, consultò recentiores quidam Thomistæ, quasi controuersiam hanc componentes, sic explicare cœperunt distinctionem rationis, vt eam quæ sola operatione intellectus efficitur, rationis ratiocinantis vocãdam existimauerint: eam verò, quæ ex ipsa conditione rerũ nascitur: rationis ratiocinatæ, quasi dicas naturæ rerum cõformatæ: quã ipsam Scotus vocauerat ex natura rei. Hac igitur ratione retinere & vsurpari potest bimembris diuisio veterum: etsi superior, quam Scotus trimembrem fecit, est illustrior & ad vsum accommodatior.

de ente & essentia ca. 6. q. 12.

Distinctio rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ.

Admonitio vsus Aristotelici.

Admonendum tamen hic est, sæpè apud Aristot. ita laté vsurpari distinctionem rationis, vt reales quoque plurimas comprehendat: veluti cùm ait: album & musicum, & alia similia concreta, quæ significant accidentia realiter distincta, & sunt vnum per accidens, esse vnum subiecto, ratione autem diuersa, sumit enim tunc, rationis, nomen pro, definitionis: at ea, quæ definitione diuersa sunt, & semper distinguuntur ex natura rei, & sæpè etiam realiter.

1. Physi. ca. 2. tex. 21.

Admonendum quoque, etsi non solum entia, sed etiam non entia dicuntur apud Aristot. ratione distingui ab entibus prima definitione, veluti priuatio à materia, & interdum etiam specie, vt patet ex 1. Physicorum a cap. & 9. b & aliis plerisque locis, vnde sequitur distingui illa inter se ex natura rei: impropriè tamen id accipiendum esse. Quod dixerim, ne mireris quod formalis distinctio non entium ab entibus, non sit à nobis comprehensa in distinctione formali: satis ergo est, si ad veram distinctionem formalem vtcúmque reuocetur. Non mirum est autem, quod Aristot. distinguat quodam modo formaliter à materia priuationem, quam planè vocat per se non ens: cùm eandem etiam nunc appellet quodammodo formam, nunc verò accidens materiæ. Lege cap. 7. primi Physic. & finem cap. 1. lib. 2. Potest quoque distinctio formalis non entis ab ente, propriè dici formalis, si negatiuè intelligatur, ita scilicet vt ens & non ens, dicantur formaliter distingui, quia non habent eandem rationem formalem propriè dictam: tametsi vtcúmque diuersas habeant: quo pacto Arist. 1. Physic. cap. 7. ait materiam & priuationem esse vnum numero, hoc est, non esse propriè numero diuersa, & 4. lib huius operis cap. 2. ens & vnum, esse vnam & eandem naturam, id est, non habere naturas (veras nimirum & reales) diuersas: tametsi ratione, hoc est, qualicúmque definitione distinguantur, vt eo loco explicauimus.

Distinctio non entium ab entibus ad quod genus reuocetur.

a Cap. 7. tex. 60.
b Cap. 9. tex. 78.
Tex. 60.
Tex. 3.

Atque hæc de variis distinctionum generibus, quæ quidem magis ad vsum accommodata visa sunt, dixisse sit satis.

An ex qualibet distinctione nascatur multitudo.

SECTIO IV.

Occasio quæstionis.

QVoniam verò de distinctione, multitudinis gratia disputatum est, vt hac ratione modo aliquo ageretur de multis, quæ vni oppon-

ponun

ponuntur, quærat aliquis, num ex qualibet distinctione nascatur multitudo: ad quam dubitationem breuiter respondendum: Ex omni quidem distinctione multitudinem aliquam nasci: quęcúmque enim modo aliquo distincta sunt: modo quoque aliquo sunt multa, vt inductione patet: verùm non ex omni distinctione nasci multitudinem eorum, quæ simpliciter & absolutè plura entia dicantur. Nam vt mittamus ea quæ actu distinguuntur sola operatione intellectus, & quę modali aut potentiali distinctione (aut enim non sunt simpliciter & absolutè distincta entia, aut nullo modo sunt entia, saltem ex vtraque parte, sed ex vtraque vel altera modi entium) sanè nec omnia quæ distinguuntur realiter aut formaliter dici possũt multa entia: partes enim homogeneæ, quas diximus distingui realiter, non sunt multa entia nisi potẽtia: superiora verò & inferiora, quæ distinguũtur formaliter, nec actu, nec potentia sunt multa entia: tametsi dici possunt multa genera, aut multæ species, aut multa vniuersalia, multa obiecta intellectus, &c. Vt enim non dicimus animal, hominem, & Socratem esse tria animalia: ita nec tres substantias, nec tria entia. Caussa verò est, quia nunquã ea quæ distinguuntur, sunt plura, nisi distinguantur differentiis oppositis eius communis prædicati, secũdum quod dicuntur plura, aut eius oppositis essendi modis: quo pacto non dicimus plura animalia, nisi distinguantur oppositis differentiis, quibus animal immediatè, aut mediatè diuidatur, nec plures substantiæ nisi distinguantur oppositis differentiis proximè aut remotè diuisiuis substantiæ: aut certè oppositis modis essendi substantiæ, analogicè sumptæ. Neque enim substantia sic accepta trahitur ad materiam & formam, aut ad corporeum & incorporeum, cæterásque differentias oppositas per aliquas oppositas differentias substantiales, sed per oppositos essendi modos, quibus more intelligendi nostro substantia ad ista quodammodo descendit. Itaque ens non distinguitur in plura entia, nisi quatenus distinguitur per differentias oppositas entium specialium: aut certè quatenus per oppositos essendi modos ad inferiora contrahitur, veluti ad genera summa, & ad omnes differentias oppositas, quibus inferiora constant: adde, aut per aliqua quæ tantundem valeant, cuiusmodi sunt relationes personales in diuinis, quibus plura entia relatiua nostro intelligendi modo constituuntur.

Assertio.

Quæ dicantur plura.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Ens *a partim dicitur.* Explicatis modis vnius, exponit Aristoteles modos entis. Quod vt ordine faciat, diuidit initio capitis ens, in ens per accidens, & ens per se. Deinde vtrumque genus in quædam quasi membra subdiuidit. In qua diuisione aduerte, non accipi ens per se pro ente, quod per se existit, cuiusmodi est sola substantia, nec ens per accidens pro ente quod in alio existit, cuiusmodi sunt accidentia omnia, quæ ad nouem posteriora prædicamenta pertinent, quandoquidem omnia, quæ in prædicamentis ponuntur, sunt entia per se, vt hoc ipso capite traditur: sed sumitur ens per se, pro quouis ente separatim sumpto, & non coniuncto cum alio ente, seu (quod idem valet) pro quouis ente vno per se, siue vnius naturæ: ens autem per accidens pro coniunctione duorum entium, quæ non efficiunt vnum nisi per accidens. *Diuisio entis.*

ΚΕΦ. Ζ'.

Τὸ a ὂν λέγεται, τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκός, τὸ δὲ, καθ' αὑτό. κατὰ b συμβεβηκὸς μὲν, οἷον τὸν δίκαιον μουσικὸν εἶναί φαμεν, καὶ τὸν ἄνθρωπον μουσικόν: καὶ τὸν ἄνθρωπον παραπλησίως λέγοντες, ὥσπερ τὸν μουσικὸν οἰκοδομεῖν, ὅτι συμβέβηκε τῷ οἰκοδόμῳ μουσικῷ εἶναι, ἢ τῷ μουσικῷ, οἰκοδόμῳ. τὸ γὰρ τόδε εἶναι τόδε, σημαίνει τὸ συμβεβηκέναι τόδε τῷδε. οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων τὸν ἄνθρωπον ὅταν μουσικὸν λέγωμεν, καὶ τὸν μουσικὸν ἄνθρωπον, ἢ λευκὸν τὸν μουσικὸν, ἢ τοῦτον λευκόν: τὸ μὲν, ὅτι ἄμφω τῷ αὐτῷ συμβεβήκασι, τὸ δ' ὅτι c τῷ ὄντι συμβέβηκε: τὸ δὲ μουσικὸν ἄνθρωπον εἶναι, ὅτι τούτῳ τὸ μουσικὸν συμβέβηκεν. οὕτω δὲ λέγεται καὶ τὸ λευκὸν εἶναι, ὅτι ᾧ συμβέβηκεν, ἐκεῖνό ἐστιν. τὰ μὲν οὖν κατὰ συμβεβηκὸς εἶναι λεγόμενα, οὕτω λέγεται, ἢ διότι τῷ αὐτῷ ὄντι ἄμφω ὑπάρχει, ἢ ὅτι ὄντι ἐκείνῳ ὑπάρχει, ἢ ὅτι αὐτὸ ἐστιν, ᾧ ὑπάρχει, οὗ αὐτὸ κατηγορεῖται. *Tex. 13.*

Καθ'

Tria genera entis per accidens. b *Per accidens veluti.* Distinguit ens per accidens in tria genera. Primum est, cùm vnum accidens dicitur de altero accidente, vt si quis dicat iustus est musicus. Secundum, cùm accidēs prædicatur de subiecto, vt si dicas, homo est musicus. Tertium, cùm ordine conuerso, subiectum dicitur de accidente, vt si dicas, Musicū est homo. Quod autem hæc per accidens dicantur talia, ex iis, quæ supra de caussis dicta sunt, familiari exemplo ostendit. Vtenim qui ait Musicum ædificare, nihil aliud significat, quàm quod accidit ædificatori, vt sit musicus, aut musico, vt sit ædificator (in his enim dicere alterum esse alterum, nihil aliud est, quàm asserere alterum alteri accidere) ita cum hominem esse musicum affirmamus: aut musicum esse hominem, aut album esse musicum, aut musicum esse album, nihil aliud dicere volumus, quàm quod alterum alteri accidat, saltem ratione eiusdem tertij, cui ambo accidant, quemadmodum in proposito caussarum exemplo. *Ca. 2. tex. 13.*

Accidendi, verbum quo pacto hoc in loco capiatur. Aduerte autem, accidendi, verbum non ita late sumi hoc loco, vt complectatur essentialem prædicationem, quo pacto sæpe alias sumitur, vt cùm Aristoteles capite superiori ait, hominem musicum accidere Corisco. Nam siue vtrunque extremum pertineat ad essentiam eiusdem tertij, siue alterum ad essentiam alterius, semper illa sic erunt affecta inter se, vt non sint plura entia (saltem completa) sed ad vnam, & eandem essentiam pertineant: vbi autem vna tantùm essentia cernitur, non reperitur ratio entis per accidens, vt hoc loco sermo est de ente per accidens. Ita fit, vt nullum ex his pronunciatis, Animal est rationale, rationale est animal, Sensitiuum est viuens. Animal est homo, & similibus, sit propositio per accidens ex iis, quæ hoc loco traduntur: quod eodem modo in accidentibus obseruandum est. Adde porrò, accidendi, verbum, etsi hoc loco non comple- *Tex. 7.*

ctitur

ctitur prædicationes essentiales, complecti tamen omnes accidentarias, etiamsi pertineant ad secundum modum dicendi per se: neque enim minus est ens per accidens homo disciplinæ capax quàm homo musicus, & sic in cæteris.

Tex. 7. c *Quia enti accidit.* Quemadmodum superiori capite, quia subiectum erat vnum, ideo accidentia quæ in eo inerant, tum comparata inter se, tum etiam cum ipso subiecto dicebantur vnum, ita nunc, quia subiectum est ens, idcirco accidentia, quæ in eo insunt, vtroque modo collata: dicuntur ens: solùm enim subiectum, quia est substantia iudicat Aristoteles dignum & nomine entis & vnius. Vnde

Tex. 12. colliges, non mirum esse, quod Aristoteles superiori capite cùm definiuit ea quæ sunt vnum numero, solas substantias complexus fuerit, vt in eum locum diximus.

CAPVT VII.

Tex. 13. *ENs a partim dicitur per accidens, partim per se. Per b accidens, veluticum iustum, musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem: perinde dicentes, atque cum musicum ædificatorem dicimus, quia accidit ædificatori musicum esse, aut musico ædificatorem. Hoc enim hoc esse, hoc huic accidisse significat. Eodem modo res habet in iis, quæ dicta sunt, cum hominem musicum esse dicimus, & musicum hominem, aut album musicum, aut hunc album: hoc quidem, quia ambo eidem accidérunt: illud autem, quia c enti accidit; musicum verò hominem esse, quia huic accidit musicum. Sic d autẽ & album esse dicitur, quia sit illud, cui accidit. Ea e igitur quæ per accidens esse dicuntur, hoc pacto dicuntur, aut quia ambo eidem enti insunt, aut quia illud inest enti, aut quia ipsum est id, cui inest illud, de quo ipsum prædicatur.*

Per

d *Sic autem & album esse dicitur, quia sit illud.* Docet idem vsu venire in enunciationibus in quibus solum verbum, est, prædicat: quod accidit in iis, in quibus copulat prædicatũ cum subiecto. Nam vt dicimus, album esse musicum, quia Socrates est musicus, cui accidit esse album, aut contrà, ita dicimus albũ esse, quia Socrates est (siue existit) cui accidit esse album: atque hoc pertinet ad primum genus entium per accidens. Exempli secundi generis erit, si dicas, homo est: quod pronunciatum ideo est verũ, quia existere accidit homini. In tertio autem genere non potest exemplum afferri, quia verbum, quatenus verbum est, nunquam subiicitur, vt Dialectici volunt: Aduerte tamen cùm hæc dicuntur entia per accidens, non sumi ens, vt significat essentiam, sed existentiam: proinde quasi obiter adiecta esse intelligantur.

Verbum, vt verbum est, nunquam subijci.

…nni Aristo. lib. 1. de interpret. c. 3.

e *Ea igitur quæ per accidens esse dicuntur, aut quia ambo eidem enti insunt.* Summatim colligit quæ dixerat: quo loco, nomine entis intelligit substantiam, eo quod nulla entia dicuntur vnum ens per accidens nisi ratione substantiæ, quod est primum ens: dicuntur autem ens ratione substantiæ, vel quia vtrumque inest in eadem: vt album, musicum, vel quia alterum est substantia, alterum accidens, quod in illa inest: vt homo albus: de quo fiunt duæ enunciationes, Homo est Albus, & album est homo.

Aduerte autem ideò Aristotelem potiùs tradidisse genera entium per accidens in enunciationibus, quàm extra, quia vt duo entia dicantur vnum ens per accidẽs, necesse est, vt alterum de altero dici possit, quo pacto se habent homo albus, non autem homo albedo: atque hinc fit, vt ex homine albo, duo entia per accidens efficiantur: vnum, in quo subiicitur homo, & prædicatur album: alterum in quo album subiicitur, & homo prædicatur, alioqui vnum est tantùm ens per accidens: siue enim dicas, homo albus, siue albus homo, semper albedo quæ significatur nomine albi, est forma hominis: at cùm alterum de altero vicissim prædicatur, ea de caussa alterutrum iudicatur alterius forma, quia semper id, quod prædicatur, quatenus prædicatur, habet rationem formæ.

Cur Aristoteles entia per accidens in enunciationibus tradiderit.

Ens per se & reale, duabus diuisionibus distinguitur, prædicamenta esse figuras prædicationum.

f *Per se autem ea dicuntur esse.* Iam distinguit ens per se, ac reale (de hoc enim locutum est hactenus, duabus diuisionibus: primum in decem prædicamenta, ad quæ mox videtur reuocare entia rationis, deinde in id quod est actu, & quod est potentia. Ait igitur, entia per se, esse ea, quæ, siue quorum nomina prædicationis figuras significant, id est, prædicamenta ipsa, seu potius ea, quæ in prædicamentis ponuntur. Figuræ enim prædicationis, nihil aliud sunt hoc loco, quam series quædam rerum, quæ peculiari aliquo modo prædicantur de primis substantiis: quæ series apud Scholasticos, distinctionis gratia dicuntur prædicamenta, paulum immutato prædicationis nomine, quod Græcis est *κατηγορία*.

Tex. 14.

Καθ' αὑτὸ f δὲ εἶναι λέγεται ὅσαπερ σημαίνει τὰ σχήματα τῆς κατηγορίας: ὁσαχῶς g γὰρ λέγεται: τοσαυταχῶς τὸ εἶναι σημαίνει. ἐπεὶ h οὖν τῶν κατηγορουμένων τὰ μὲν τί ἐστι σημαίνει, τὰ δὲ ποιόν, τὰ δὲ ποσόν, τὰ δὲ πρός τι, τὰ δὲ ποιεῖν ἢ πάσχειν, τὰ δὲ πού, τὰ δὲ ποτέ, ἑκάστῳ τούτων τὸ εἶναι ταὐτὸ σημαίνει. οὐθὲν i γὰρ διαφέρει τὸ, ἄνθρωπος ὑγιαίνων ἐστίν. ἢ τὸ ἄνθρωπος ὑγιαίνει, ἢ τὸ, ἄνθρωπος βαδίζων ἐστὶν ἢ τέμνων, τοῦ ἄνθρωπον βαδίζειν, ἢ τέμνειν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Ἔτι k τὸ εἶναι σημαίνει καὶ τὸ ἔστιν, ὅτι ἀληθές, τὸ δὲ μὴ εἶναι ὅτι οὐκ ἀληθὲς ἀλλὰ ψεῦδος, ὁμοίως καὶ ἐπὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως: οἷον, ὅτι ἔστι Σωκράτης μουσικός, ὅτι ἀληθὲς τοῦτο. ἢ ὅτι Σωκράτης οὐ λευκός, ὅτι ἀληθές: τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἡ διάμετρος ἀσύμμετρος, ὅτι ψεῦδος. Ἔτι

Ex modis prædicandi octo genera entium per se.

g *Quot enim modis.* Probat tot esse genera entium per se, quot sunt genera eorum, quæ significatur vocibus pertinentibus per se ad aliquod prædicamentum: quot enim modis, inquit, eiusmodi res prædicantur de primis substantiis, tot sunt simplices modi essendi earũ rerũ, ac proinde tot genera entiũ per se. Prædicamenta enim ad distinguendas rerũ naturas & essẽtias, instituta, seu potius inuẽta sunt.

Cur non meminerit Arist. situs & habitus.

g *Quoniã igitur eorum.* Colligit ex octo modis prædicandi de primis substantiis octo genera entium per se. Vnum est substantia, quam vocat quid est, quia ea sola prædicatur de primis substantiis in quæstione quid est: alterum qualitas, tertium quantitas, quartum relatio, quintum actio, sextum passio, septimum existentia in loco, octauum ac postremum existentia in tempore. Addit Auerroes aut breuitatis caussa factum esse, vt Aristoteles non meminerit situs & habitus, aut certè quia illa parum habent momenti, quod magis placet. Satis enim breuiter duo verba adiungi poterant, nec longa vnquam videntur, quæ suis locis necessariò adhibentur. Vtus est autem potiùs nominibus concretis, quàm abstractis, quia hæc sola prædicantur de primis substantiis.

Commen. 14.

Vide finem sect. 5. q. 5. in hoc cap.

Refellitur Auicenna.

Ex hoc loco patet, opinionem Auicennæ, dicentis concreta accidentium significare præcipuè substantiam, alienam esse à sententia Aristotelis. Si enim Aristoteles ita sensisset, non distinxisset hoc loco entia diuersorum prædicamentorum per nomina concreta, nec diuersa prædicamenta colligerentur ex variis modis, quibus entia prædicantur de primis substantiis, cùm de illis non prædicentur nisi concretè. Quod idem hoc loco Auerroes, & Alexander Alensis contra Auicennam colligunt.

Ennunciationes verbis adiunctiuis constantes, vt se habeant ad prædicamenta.

i *Nihil enim hæc differunt.* Si quis putet enunciationes, in quibus verba adiectiua affirmantur de subiectis non pertinere ad prædicationem entis, eo quod in illis non exprimatur verbum, Est, vt si quis dicat, homo agit, homo patitur, occurrit Aristoteles, eandem esse rationem in his, atque in pronunciatis, in quibus verbum, Est, apertè ponitur. Nihil enim interest, quod ad sensum attinet, dicas ne, homo conualescit, an homo est conualescens, & ita in cæteris: siquidem verba adiectiua, in verbum, Est, & proprium participium resoluuntur, nempe, vt posteriora in priora, quod Alensis annotauit. Aut dic, Aristotelem his verbis rationem reddere eius, quòd proximè dixerat, ipsum esse, idem significare, quod horum quódque: intellige autem ipsum esse non simpliciter, sed suo modo contractum ad speciales essendi rationes, vt patet ex participiis adiunctis.

Hoc loco.

k Præterea

Verum additur vt entis genus quoddam.

Cap.2.q.6.

Duæ caussæ cur explicatum sit verũ hoc loco.

Prima.

Secunda.

k *Præterea ipsum esse.* Addit quoddam genus entis, quod dicitur verum, cui opponitur quoddam genus non entis, quod dicitur falsum. Vnde patet non sumi hoc loco verum pro vero, quod conuertitur cum ente, de quo libro quarto disseruimus. Nam verum cui opponitur falsum, in sola compositione & diuisione consistit: quod autem cum ente conuertitur, sequitur simplicem conceptum rei: quæ omnia ex eo loco perspicua sunt. Duabus autem de caussis videtur Aristoteles distributo ente reali in prædicamenta inseruisse hanc explicationem entis & non entis, antequam rursus distingueret ens reale in ens actu, & in ens potentia. Vna, quia verum & falsum, de quibus hic est sermo, consistunt in affirmatione & negatione, quæ ex mutua rerum quæ in prædicamentis ponuntur comparatione fiunt. Altera, vt innueret non tantùm hæc, sed alia omnia entia rationis, reuocari ad res quæ ponuntur in prædicamentis. Vt enim tunc veritas & falsitas fundantur in rebus, cùm aliæ de aliis, aut eædem de seipsis affirmantur aut negantur, ita reliqua entia rationis tunc illis conueniunt, aut saltem suo modo existunt cum illæ hoc, vel illo modo ab intellectu apprehenduntur, alióve modo tractantur, vt ex dicendis patebit. Quod igitur ens interdum sumatur pro vero complexo, & non ens pro opposito falso, ex eo patet, quia vt significemus pronunciatum esse verum, sæpè dicimus. Ita est, vt autem declaremus esse falsum, dicere solemus. Non ita est: quo loquendi modo Aristoteles vtitur initio librorum de Posteriori resolutione, cùm ait, *Ante demonstrationem oportere præcognoscere de quibusdam pronunciatis quod sint.*

Lib.1.ca.1. tex.1.& 2.

Per se l autem esse ea omnia dicuntur, quæ prædicationis figuras significant: quot g enim modis dicuntur, tot ipsum esse significant. Quoniam h igitur eorum, quæ prædicantur, alia quid quidque sit, alia quale, alia quantum, alia ad aliquid, alia agere aut pati, alia vbi, alia quando significant: ipsum esse idem significat, quòd horum quodque. Nihil i enim differunt homo valens est, & homo valet, aut, homo ambulans est, vel secans, & hominem ambulare, vel secare: eodémque modo res habet in cæteris. Præterea k ipsum esse, ipsúmque est, verum esse significat: ipsum autem non esse, non esse verum, sed falsum, atque in affirmatione & negatione: vt si dicas Socratem esse musicum, quia hoc verum sit: aut Socratem non esse album, quia verum: diametrum autem non esse incommensurabilem, quia falsum.

Quo pacto veri & falsi nomina hoc loco capiantur.

Si quis autem quærat quonam pacto sumantur nomina veri & falsi, cùm alterum dicitur ens, alterum non ens, formalitérne, hoc est, pro relationibus veritatis & falsitatis, an verò pro fundamentis, quæ sunt ipsæ compositione & diuisiones rerum, quas facit intellectus affirmando aut negando. Respondendum est, accipi pro fundamentis. Itaque sensus verborum Aristotelis hic est, ens præter eam significationem, qua distribuitur in Prædicamenta, significare etiam fundamenta veritatis complexæ tam affirmatiua, quàm negatiua, vt Socratem esse musicum, Socratem non esse album. Non ens autem, præter significationem, qua significat negationem entium ad prædicamenta spectantium, significare fundamenta falsitatis, siue affirmatiua, siue negatiua, vt Socratem esse lapidem, diametrum esse commensurabilem lateri quadrati. Hoc autem ita esse, ex eo colliges, quia Aristoteles in prædicamentis cùm ait ex eo quod res est, aut non est, oratio vera aut falsa dicitur, non ipsam veritatem, sed fundamenta veritatis vocat rem esse, nec ipsam falsitatem, sed falsitatis fundamenta rem non esse. Quod idem in vsu loquendi de veritate simplici, & eius fundamento cernere est, neque enim ipsam simplicem veritatem, sed eius fundamentũ appellamus ens. Hoc tamẽ interest, quod fundamentum veritatis simplicis, est ens reale, veritatis autem complexæ, & oppositæ falsitatis, est ens rationis, ipsa videlicet compositio, aut diuisio extremorum affirmationis, aut negationis, quæ compositio & diuisio non sunt in rebus, sed fiunt opere intellectus, vt Aristoteles docet libro sexto, quo loco id explicabimus.

Cap.de substant. & in post prædica. cap.de modis prioris.

Pronunciatum Aristotelis explicatur.

Fundamenta veritatis simplicis & complexæ quo pacto differant.

Ca.2.tex.8.

Ad hæc

Diuisio entis in ens actu, & ens potentia. l *Ad hæc ipsum.* Distinguit ens in ens actu, & ens potentia: quam diuisionem refert ad ea entia, quæ dicta sunt, hoc est, ad ea, quæ sunt distributa in prædicamenta. Vt enim lib. 9. & 12. patebit, vnum quodque genus rerum pertinentium ad quodlibet prædicamentum, diuidi potest in ens actu, & ens potentia.

m *Expressè dicitur potentia.* Quasi dicat (Particula diminuente planè adiecta) Nam videns, simpliciter prolatum, significat id, quod actu videlicet, nisi sumatur impropriè, quod in aliis etiam est obseruandum.

n *Quiescensque.* Cùm quies sit priuatio motus, ac proinde non sit ens reale, videtur his verbis, nomine quietis significari existentia in loco, vt id dicatur quiescens potentia, quod mouetur ad locum: id autem quiescere, quod iam locum obtinet.

Ἔτι l τὸ εἶναι σημαίνει καὶ τὸ ὄν, τὸ μὲν δυνάμει m ῥητὸν, τὸ δ' ἐντελεχείᾳ τῶν εἰρημένων τούτων. ὁρῶν τε γὰρ εἶναι φάμεν, καὶ τὸ δυνάμει ῥητῶς ὁρῶν, καὶ τὸ ἐντελεχείᾳ: καὶ τὸ ἐπίστασθαι ὡσαύτως, καὶ τὸ δυνάμενον χρῆσθαι τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ χρώμενον: καὶ n τὸ ἠρεμοῦν, καὶ ᾧ ἤδη ὑπάρχει ἡ ἠρεμία, καὶ τὸ δυνάμενον ἠρεμεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν. καὶ o γὰρ Ἑρμῆν, ἐν τῷ λίθῳ φαμὲν εἶναι, καὶ p τὸ ἥμισυ τῆς γραμμῆς, καὶ q σῖτον τὸν μήπω ἁδρόν. πότε δὲ δυνατὸν, καὶ πότε οὔπω, ἐν ἄλλοις διοριστέον.

Figura maximè repræsentat formã substantialē. o *Nam & Mercurium.* Vtitur exemplo statuæ Mercurij, eo quod figura, ex omnibus accidentibus maximè videtur repræsentare formam substantialē. Vnde ex figuratum potissimum discrimine solemus specificam viuentiũ distinctionem colligere

---

NVM AD PRIMVM PHILOSOPHVM pertineat agere de prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Quod ad solum Dialecticum id videatur spectare.

SECTIO I.

Qua de re agendum in præsentia.

CVM entis per se ac realis duæ in hoc capite tradantur diuisiones, vna in decem prædicamenta, altera in ens actu & potentia: sola prior à nobis hoc loco discutienda est: non solùm, quia tam multa complectitur, vt necesse sit in eius explicatione nõ parum immorari, sed etiam, quia de posteriori, toto lib. 9. disserendum est. Quia in re illud principio quærat aliquis. Num ad primum Philosophum, an potiùs ad Dialecticum, an verò ad alium artificem omne sue, aut nullum, de prædicamentis agere pertineat. Nam quod soli Dialectico hoc munus sit deferendum, his argumentis ostendi videtur. Primum, quia eadẽ tractatio non pertinet ad diuersas disciplinas: at prædicamenta perspicuè tractantur à Dialectico, vt patet ex libro prædicamentorum Aristotelis, quem omnes alicuius nominis Auctores, cùm Græci, tum Latini, ac etiam Arabes faciunt primum librum Dialecticæ, siue Logicæ. Deinde, quia Aristoteles in omnibus pœnè libris Logicis, eandem tractationem vt præmissam a supponit.

Quod ad soliũ pertineat Dialecticũ.

Primum argumentum.

Vide Boëtium ad initium comment. in prædi. Ammon. in pref. prædi. Auer. in lib. Prædi. com. 1. simpl. in præfa. supra prædica.

Tertium.

a Vt 1. libr. Topic. ca. 7. & 1. li. Poste. cap. 18. text. 35. & c. 11. tex. 31.

Secundum. Postremò, quia prædicamenta distinguuntur per varios modos prædicandi de primis substantiis, vt hoc ipso loco tradit Aristoteles, vnde &

colligere. Statua igitur eſt potentia in lapide antequam fiat, quia ex lapide fieri poteſt.

p *Eſt dimidium lineæ.* Videtur hoc exemplum afferri in gratia Pythagoreorum qui entia mathematica, ſubſtantias rerum eſſe dicebant: iuxta quam ſententiam, dimidium lineæ, eſt ſubſtantia quædam exiſtens potentia in tota linea, quaſi poſſit per diuiſionem totius fieri vna quædam numero ſubſtantia per ſe ac ſeparatim exiſtens.

Ad l hæc ipſum eſſe, & ipſum ens partim ſignificat id, quod potētia afferri poteſt: partim, quod actu horum ipſorum, quæ dicta ſunt. Vides enim dicimus. & quod expreſsè m dicitur potentia videns, & quo actu: eodémque modo ſcire, & quod ſcientia vti poteſt, & quod vtitur, quieſcénſque, n & id, cui quies iam ineſt, & quod poteſt quieſcere. Aequè autem & in ſubſtantijs id vſu venit. Nam & o Mercurium, in lapide eſſe dicimus, & p dimidium lineæ, & q frumentum id, quod nondum maturum eſt. Quando autem aliquid poſſibile ſit, & quando nondum ſit alibi r explicandum eſt.

q *Eſt frumentum.* Affert exemplū veræ ſubſtantiæ. Quo loco ne mireris, quod non dicat frumentum (potentia nimirum) eſſe in eo, quod nondum maturum euaſit: quemadmodum dixit Mercurium eſſe potentia in lapide, &c. ſed id, quod nondum maturum euaſit, eſſe frumentum potentia. Vtrúmque enim dici poteſt, magis tamen propriè dicitur aliquid eſſe potentia in re, ex qua fieri poteſt, quàm hæc eſſe illud potentia.

r *Alibi explicandum.* Hoc facit Ariſtoteles lib. 9. huius operis, quo loco diuiſio hæc, fusè explicanda eſt.

---

vnde & Categoriarum, hoc eſt, prædicationū, ſiue prædicamentorum appellationem acceperunt: prædicationum autem tractationem ad Dialecticum ſpectare, nemo dubitat.

Quod ad ſolum Metaphyſicum. Probatur.

Quod verò è contrario ſolus primus Philoſophus de prædicamentis agat, ex eo primùm probatur, quia ſolius primi Philoſophi eſt tradere generalem diuiſionem entis, & ſummis generibus rerum inuentis, ad ea quaſi prima capita omnia quę quoquomodo ſunt, reuocare. 1.
Deinde, quia modi prædicandi, quibus hoc loco Ariſtoteles prædicamenta diſtinguit, fundantur in modis eſſendi, per quos illa prius natura diſtinguuntur quàm per modos prædicandi. Quare cùm ſolus primus Philoſophus de modis eſſendi agat, ad eum ſolum ſpectabit de prædicamentis agere. Poſtremò, quia prædicamenta nihil aliud ſunt, quàm ſeries quædam generum, ſpecierum, & indiuiduorum: at agere 3.
de generibus, ſpeciebus, & indiuiduis (quatenus tamen de indiuiduis diſputari poteſt) ad ſolum Metaphyſicum ſpectat: ſunt enim hæc affe-
Text. 6. ctiones quædam entium quatenus entia ſunt, vt ipſe Ariſtoteles ad calcem cap. 2. ſuperioris libri docet.

Ad nullam certam ſcientiam pertinere ſuadetur.

Si quis tamen diligentiùs rem conſideret, potiùs fortaſſe dixerit nulli certæ facultati prædicamentorum tractationem eſſe tribuendam. Nam ſi de accurata eorum tractatione quæſtio eſt, nulla omnino datur ſcientia, quæ ſola ipſa, ac per ſe prædicamentis agat, cùm nulla ſit omnino, quæ genera omnia & ſpecies rerum perſequi poſſit, ſed vnaquæque particularium, certam & deſignatam eorum partem ex ea tota rerum vniuerſitate tractandam deſumit, cuius ſolùm genera &

species, eorúmque principia & proprietates considerat, vt Aristoteles docet initio superioris libri, ipsa autem Metaphysica, ea quę omnibus communia sunt, ex peculiari officio explicat.

Obiectio. Quod si quis obiiciat satis esse ad prædicamentorum explicationem nosse in vnaquaque entium serie hæc esse superiora, illa verò inferiora, idque haud dubiè teneri posse ignoratis naturis superiorū & inferiorum: satis apertum est, ne hoc quidem posse ab vna tantùm, atque eadem scientia tradi, cùm certam quæque materiam suæ cōsiderationis habeat, extra quam vagari ex proprio officio non potest. Si verò quæstio est de rudi quadam, & quasi adumbrata prædicamentorum descriptione, cùm ea videatur necessaria ante omnem scientiam *Solutio.* (oportet enim quemque artificem nosse ex tota hac rerū vniuersitate, de quo entium genere acturus sit) nemo est, qui communibus naturæ præsidiis adiutus, eam quatenus satis est, comparare non possit.

Quid sit prædicamentum.

SECTIO II.

Nominis notatio & origo. PRo huius quæstionis explicatione aduerte id, quod nos prædicamentum dicimus, Græcos κατηγορίας appellare, quod verbum, si Porphyrio & Dexippo credimus: è medio foro in Lycæum transtulit Aristoteles. Nam cùm κατηγορία publicam accusationem significaret, Aristoteles id verbum traduxit ad prædicationem, enunciationémque alicuius de aliquo. Nisi malis cum Ammonio in iis, quæ ad Isagogem *Lege etiam Simp. ad initium prædicament.* Porphyrij præfatur τὰς κατηγορίας dictas, paulum immutato verbo, quasi ἀγορεύσεις τῶν τινῶν, id est, de quibusdam attributiones, & enunciationes: quo pacto verbum propriè, non figuratè vsurpabitur.

Cæterum, quia familiare est non Philosophis modò, sed vulgò etiam, vt verba, quæ actionem significant, sæpenumero sumantur pro iis, quæ modo aliquo sub actionem cadunt, quo pacto homines congregatos, in vnúmque conuenientes, congregationem, cōuentúmque, res ex quibus fit mistio, mistionem, & id quod concipimus conceptionem, conceptúmque appellamus: hinc effectū est, vt nomen τῆς κατηγορίας ἀντὶ τοῦ κατηγορουμένου, id est, pro eo, quod prædicatur & enūciatur de aliquo, accipi consueuerit. Hac ratione vocat a Augustinus in libro Categoriarum, animal Categoriam substantiæ, & disciplinam Categoriam qualitatis, & Damascenus in libro de Dialectica, Categorias inde nuncupatas affirmat, quod de aliquo dicantur: quo pacto idem est κατηγορία atque κατηγόρημα, quod b Cicero definit esse id, *quod de aliquo aut aliquibus dicitur.* Atque in hac significatione sumitur apud nos prædicamēti nomē, non pro ipsa prædicatione, quemadmodum nec prędicati vocabulum pro prædicatione, sed pro eo, quod prædicatur. Itaque apud Græcos, & actio prædicandi: & id quod prædicatur, dicitur κατηγορία, apud Latinos verò, prędicandi actio nō dicitur prædicamentum, sed prædicatio, contráque id quod prædicatur, non dicitur prædicatio: sed prædicamentum, habéntque se nomen

a Aug. lib. de 10. Categoriis cap. 1. & habetur to. 1.
b Damas. lib. de Dialectica c. 20.
c Cic. libr. 4. Tusculan. q. Lege etiam Isido. lib. 2. Etym. c. 27.

22 Græcum:

Græcum τῆ κατηγορίας, & Latinum prædicamenti, quemadmodum nomina sectionis,& segmenti. sectio enim significat & actionem secandi, & portionem quæ secatur:at segmentum non significat ipsum secandi actum,sed partem quæ secatur. Et quoniam ea,quæ prædicātur & enunciantur de iis,quæ primo ac præcipuè in rerum natura existunt,hoc est:de primis substantiis,in decem quasi classes redacta sunt à Philosophis:ipsa potissimum earum capita, quæ summa genera dicuntur dignatione quadam κατηγορίαι, Prædicamentáque appellata sunt:quod de omnibus prædicentur : nec capita tantum ipsa,sed totæ etiā classes & coordinationes, quæ peculiari aliqua ratione de primis substantiis prædicantur:quæ horum nominum significatio est omniū vsurpatissima,eáque vtitur Porphyrius in Isagoge,cùm ait:*In singulis prædicamentis esse singula summa genera:esse item quadam subalterna, quæ & genera sunt ac species,deinde alia,quæ sunt species, non item genera, sub quibus sola indiuidua collocantur.* Immo etiā Aristoteles in ipsi libri prædicamentorum inscriptione. Nam cùm singulis seorsum expositis ita concludit. *Atque hæc de propositis generibus sint satis*: haud obscurè innuit,se in hac significatione, Categoriarum inscriptionem intellexisse : sumit enim genus(quicquid Græci dicunt) pro tota collectione ex genere summo,& ex iis quæ ab eo quasi oriuntur : quo pacto familiæ ex aliquo progenitore aut auctore dictæ,appellantur genera. Atque in hac significatione prędicamenti,proposita quęstio versatur.

Cap. de specie.

n Simpl. in eum locum.

Poteſt autem prędicamentum,hoc pacto sumptum,communi quadam ratione describi:Generis alicuius summi, & eorum quę sub ipso sunt naturalis dispositio. Nam neque omnia de quibus disputari potest,sed sola genera,species,& indiuidua,aliis etiam quibusdam adiectis conditionibus, iudicarunt Philosophi per se disponenda esse prędicamenta(quod meritò factum esse in progressu patebit)nec dispositio eorum, quę in prędicamentis ponuntur, est excogitata,sed in rebus inuenta. Nam & distinctio superiorum & inferiorum inter se, non est distinctio rationis purę,sed ex natura rei vt ex capite superiori perspicuum est,& ordo,qui hanc distinctionem supponit,non est arbitrarius, sed naturalis: si enim à superioribus ad inferiora proficiscaris,generationis ordinem tenebis,si ab inferioribus ad superiora,perfectionis:quorum ille in eadem re à partibus ad totum : hic à toto ad partes progredi solet.

Descriptio prædicamēti.

Qui ordo in prædicamentis existat.

Prædicamentorum tractationem nec ad nullam scientiam spectare,nec ad solum Metaphysicum, aut ad omnes simul scientias.

SECTIO III.

NOn desunt igitur quibus placeat, prędicamentorum tractationem,si pro accurata & perfecta sumatur, ad solam Metaphysicam,aut ad omnes simul scientias pertinere,vt alia aliam eorum partem ex instituto explicet:si verò pro rudi quadam & inchoata,à singulis

1. Sententia.

lis posse vendicari: quod necessariò videatur in ingressu cuiusque disciplinæ, & ad eam satis sint cómunia naturalis cognitionis præsidia: vt patet ex iis quæ pro tertia quæstionis parte proposita sunt. Fatentur tamen, imperfectam eorum tractationem propterea tribui Dialecticę siue Logicæ, quod ea ars, si rectè quis velit procedere in capessendis disciplinis prima sit omnium. Addúntque eam nõ pertinere ad Logicam quatenus Logica versatur in propria ac peculiari materia, sed quatenus tradit ea, quæ necessaria sunt ad cæteras scientias.

Refutatur.

Sed vt alia interim mittamus, tria sunt, quæ in hac sententia non placeant. Primum est, aliquam esse prædicamentorum tractationem, quæ etsi Logicæ tribuatur: re tamen vera ad nullam facultatem pertineat. Aut enim ea tractatio artificiosa est, aut artis expers: si artis expers, quid opus est quærere ad quam artem pertineat? certè nos de ea non agimus: si tamen vlla est, quæ aliquid artis non habeat: quo enim pacto sine arte, naturæ rerum in prædicamenta disponantur? Quod si artificiosa, ergo re vera ad aliquem artem ex instituto pertinet.

Logicam non esse necessariam in ingressu singularum scientiarum.

Alterum est, singulas disciplinas posse illam sibi vendicare, quia in singularum ingressu sit necessaria. Nam nec necessaria est in ingressu singularum, vt patet ex Mathematicis & aliis plerísque ne dicam omnibus, præterquam fortasse Logicæ, nec si necessaria esset in ingressu aliquarũ, continuò ad eas pertineret: posset enim ex alia arte supponi.

Tertium, prædicamenta non pertinere ad Logicam quatenus versatur in propria & peculiari materia, hoc est, in ratione disserendi explicanda: sed quatenus tradit ea, quæ ad reliquas scientias sunt necessaria. Nihil enim re vera tradit Dialectica ad reliquas necessarium, quod non pertineat ad disserendi rationem. Quod si obiiciant, Isagogem Porphyrij, quæ prædicamentorum libro præmissa est, propterea non appellatam Isagogem Dialecticæ, aut alterius cuiusque partis Philosophiæ, quod imperfecta illa prædicamẽtorum tractatio nullius facultatis propria sit: occurrendum est, cum Dialectica, doctrinæ ordine sit prima omnium partium Philosophiæ: aut, vt alij volunt, omnes Philosophiæ partes naturæ ordine præcedat, iure potuisse Porphyriam eam, quam Dialecticæ Isagogem faciebat, absolutè Isagogem appellare, quod idem Græci Auctores annotarunt. Vnde nil mirum est, quod Simplicius ad initium commentariorum in prædicamenta, eum librum dicat & esse proœmium ad totam Philosophiam, & primam partem, Logicæ.

Cur Porphyriana Isagoge absolutè sit nuncupata non Dialectica, aut alterius partis Philosophiæ.

Vide Simpl. in prædica. Boetium in Porphy. in prologo, & Albe. ibidẽ tract. 1. ca. 2. ita nonnulli recentiores.

2. sententia.

Alij volunt prædicamentorum tractationem siue perfectam & absolutam, siue imperfectam & inchoatam ad solam Metaphysicam spectare, quod diuisio entis in prima genera, quę sunt quasi species illius, ad eum artificem pertineat, qui agit de ente, vt ens est. Quocirca prædicamentorum librum, qui initio Logicæ explicari solet, ex Metaphysica desumptum esse, nec rectè præponi Logicę, quæ ex libris de interpretatione inchoari debet: sed collocandum esse inter Logicam, & cæteras facultates, quæ Logica posteriores sunt doctrinæ ordine: accuratam verò prædicamentorum explicationem ad initium libri septimi huius operis tradi debuisse.

Sed

Amm. Simp. Boet. Auer. ad initiũ lib. prædicam. & Topic. c. 4. & toto 5. lib. Topic.

Refellitur Librum prædicamentorũ esse primam partem Logicæ.

Sed pugnat primùm cum hac noua opinione, omnium veterum, & Græcorum, & Latinorum, atque Arabum sententia, qui faciunt librũ Categoriarum Aristotelis non modo partem Logicæ, sed etiam primam, nisi quod volunt indigere eam introductione aliqua, qua explicetur quid sit genus, species, differentia, & cætera nonnulla: quam Aristoteles ex Topicis potissimum à præceptoribus depromendam voluit, quod fecit Porphyrius. Deinde, quod de iisdẽ rebus multæ simul scientiæ disputare possunt, non imperfectè solùm, sed etiam perfectè, siue quatenus res eædem alio atque alio modo spectantur, quo pacto Physica & Geometria de magnitudine agunt: siue quatenus ex principiis eædem omnino cõclusiones probantur, qua ratione Astrologus & naturalis Philosophus demonstrant terram esset rotundam: quod idem in tradendis prædicamentis euenire posse mox patebit. Item quod aliqua pars Logicæ potest esse subalternata Metaphysicæ, vt re vera accidit in prædicamẽtorum explicatione, vt paulò pòst dicemus: tractatio autem subalternantis, & subalternatæ de rebus subalternatis, non est prorsus eadem: alio enim modo agit de angulo perspectiua, alio Geometria, & sic in cæteris. Postremò, quod proprius locus tradendæ cognitionis prædicamentorum in hoc opere, hic ipse liber est, in quo versamur: cùm eius institutũ sit explicatio analogiæ cùm entis, tum eius quasi proximarum specierum, & eorum quæ communiter vtrisque conueniunt, tametsi in libris sequentibus omnia hæc explicatiùs traduntur, ac multo etiam accuratiùs traderentur, si Aristoteles huic operi vltimam adhibuisset manum.

Vide quæ docet Aristo. 1. lib. poste. ca. 5. tex. 42.

Prædicamentorum tractationem, & ad primum Philosophũ & ad Dialecticum, præcipuè tamen ad primum Philosophum spectare.

SECTIO IV.

Assertio quæstionis respondens.

DIcendum igitur, prædicamentorum tractationem & ad primum Philosophum, & ad Dialecticum siue Logicũ, alia tamen & alia ratione spectare, ac præcipuè ad primum Philosophum: quod his rationibus intelliges.

Ita Herueus quodl. 1. q. 9. Paul. Sonc. 5. Metaph q. 13. Ferrar. 3. Phys. q. 5.

Primùm, quia Genera, Species, & indiuidua, quæ prædicamenta conficiunt, tribus modis spectari possunt: vno quoad ipsarum rerum naturas absolutè: altero quatenus sunt vniuersales, aut particulares, tertio quatenus prædicabiles, aut subiicibiles, at prima consideratio, nec certæ alicui sciẽtiæ propria est, sed omnium realium communis, quatenus aliç de aliis rerum naturis agunt, nec propriè dici potest cõsideratio prædicamentorum, cùm prędicamenti nomen non significet res ipsas absolutè, sed quatenus dispositæ sunt in certas coordinationes superiorum & inferiorũ, secunda verò cùm sumatur ex modis essendi rerum, vt inferius patebit, ad solum primum Philosophum spectat: tertia denique ad Dialecticum perspicuè pertinet, siquidem ad eũ artificem pertinet aptitudo ad prædicationem & subiectionem, ad quem ipsi prædicationis & subiectionis actus pertinent, quare cùm

aptitudo ad prædicationem & oppositam subiectionem, in modis essendi fundetur: necesse est fateri, & solum primum Philosophum ac Dialecticum de prædicamentis agere, & primum Philosophum præcipuè.

Deinde, quia prædicamentorum tractatio, quatenus agit de generibus speciebus, & indiuiduis vt vniuersalia & particularia sunt, speculatiua est: quatenus verò agit de eisdē vt sunt prædicabilia & subiicibilia in oratione, planè est practica: cùm igitur prior consideratio ad nullam speculatiuam scientiam spectare possit nisi ad primam Philosophiam, quando nec Physicæ, nec Mathematicis attribuenda est, posterior autem ad nullam practicam præterquam ad Dialecticam, perspicuum est prædicamentorum explicationem & vtriusque esse, nulliúsque alterius, & præcipuè ad primam Philosophiam spectare: siquidem consideratio speculatiua eorum, quæ in prædicamentis ponuntur, cùm magis penetret ad eorum naturas, præferenda est ei, quæ ad praxim disserendi refertur.

3.

Solam Metaphysicam & Dialecticam in toto genere entis versari.

Tertiò, quia inter omnes disciplinas (loquor autem de iis, quibus vtendum est, vt excludam Sophisticam & alias, à quibus cauendum) sola prima Philosophia & Dialectica in toto entis genere versantur, hæ quoque solæ de omnibus disserunt: tametsi illa ex necessariis, hęc ex probabilibus, quorum vtrumque docuit Arist. a ca. 2. superioris libri, qua de caussa, illa omnium scientiarum domina, hec communis omnium facultas eodem auctore dicitur, vt patet ex cap. 6. b 1. Poster. & ex cap. 2. c 1. Physic. Vtráque etiam d à magnis Auctoribus dicitur necessaria formandis artibus, tametsi prior, quia considerat communem rationem essendi rerum omnium, posterior, quia communem rationem de omnibus disserendi: debet igitur vtraque nosse generalem diuisionem entis in prędicamenta: prior accuratiùs, & à priori vt dicitur: posterior minus perfectè, & à posteriori.

a Text. 5. *b Tex. 23.* *c Tex. 8.* *d Lege Platonem 7. libr. de Rep. Aug. lib. 3. contra Acade. & 2. lib. de ordine cap. 13. Boet. in comment. supra Topic. Ciceronis: & quæ diximus li. 1. in proœ. cap. 6. & 7. & Euseb. Cæsar. lib. 11. de præparat. Euang ca. 1.*

4.

Postremò, quia quemadmodum sola prima Philosophia tradit principia intelligēdi, vt omnia ex primis caussis teneat, sic etiam sola Dialectica dirigit operationes intellectus, ne in disserendo erret: at neque principia intelligendi, quæ sunt primę ac simplices rerum notitię obiectiuę tradi possunt, nisi in distinguendo ente in prima rerum genera eorúmque differentias, quibus & prędicamenta inter se distinguuntur, & eorum genera quasi propagantur: nec operationes intellectus possunt à Dialectico ad rectè disserendi finem dirigi, nisi is nouerit, quę sint prima rerum genera, & quo pacto in suas species diducātur, siquidem in apprehensione horum, primę operationis intellectus directò pręcipuè consistit: solus igitur primus Philosophus & Dialecticus de prędicamentis agunt, pręcipuè verò primus Philosophus.

Soluuntur argumenta, quæ 1. sect. quæstionis sūt proposita.

Ex hincde patet quid ad ea, quę initio quęstionis proposita sūt, respondendum sit. Primæ enim ac secundę partis argumenta concludunt, & ad Dialecticum, & ad primum Philosophum eorum tractationem spectare, alia tamen & alia ratione, ad Dialecticum, veluti ad subalternatum hac in re artificem: ad primum verò Philosophū, veluti ad subalternatum. Quod autem pro tertia parte propositum est, partim

tim ex iis quæ initio huius sectionis dicta sunt facilè dissolui potest, partim ex iis quæ in secunda diximus, solutum relinquitur.

Obiectio quædam.

SECTIO II.

Cap. 2. SVnt tamen quæ cõtra hæc obiici possint. Primum ipse Aristoteles in procemio primi libri, perspicuè docet, primum Philosophum non tenere omnia singulatim, sed in commune: quod si non singulatim, ergo non attinet ad eũ nosse quot numero sint genera summa, ac multo minus quot sunt numero species: ac minimè omnium descendere ad indiuidua, & cognoscere primas substantias, quæ sunt omnium Prædicamentorum veluti bases: singularia enim, ab arte prætermittuntur. *Argumenta contra superiorem assertionem.* 1.

Deinde celebre est illud Dialecticorum commune dictum, Generis, Speciei, & Indiuidui nomina, immo & Prædicamenti, esse vocabula intentionis secundæ: at primus Philosophus non agit de secundis intentionibus, sed de primus, vt iidẽ volunt. Ex quibus videtur perspicuum, non agere primum Philosophum de Prædicamentis. 2.

Tertio, planè constat Dialecticum agere de verbis ac sermone: præcipuè quidẽ de interiori, secundaria verò ratione de exteriori, qui interioris signum est, at Prædicamenta non constant verbis sed rebus, etiã quatenus constant prædicabilibus & subiicibilibus, vt talia sunt. Nam vt res, non nomina rerum, sunt genera, species & indiuidua, ita res non nomina prædicari ac subiici possunt: quæ enim insunt in eo de quo dicuntur, ea solùm de eo verè prædicari possunt, vt animal de homine, & homo de Socrate, non animalis aut hominis nomen, de hominis aut Socratis vocabulo. 3.

Postremò quouis modo quis dicat, Dialecticum de prædicabilibus & subiicibilibus agere: certè non spectat ad ipsam eius artem (quicquid de eius vsu ex probabilibus disserendi sentiendum sit) omnia prædicabilia & subiicibilia secundum ordinem superiorum & inferiorum distinguere, eorúmque numerum tenere. Satis enim illi est, si genera ipsa prædicabilium & subiicibilium cognoscat, eáque in suas species, aut quasi species diducat, quod facit cùm tradit alia prædicari in quæstione Quid est, alia in quæstione Quale est, alia essentialiter, alia accidentaliter, alia item necessariò, alia contingenter: ex quorum modorum prædicandi complicationibus inter se, quinque vulgatas Prædicabilium species colligit, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. Addere autẽ quot numero sint genera ipsa, quot species, &c. sciréque quibus in rebus notiones generis, speciei, & cæterorum inueniantur, id iam non cadit sub artem, quæ nec singularia, nec infinita cõsiderat, nec ea, quæ sunt per accidens Non spectat igitur ad Dialecticum de Prædicamentis agere, quæ nisi numerum istorum teneas, intelligere non possis. 4.

Obiectum

Obiectorum solutio.

Sectio VI.

Soluitur primum argumentum.

Qua ratione Metaphysicus de rebus Prædicamentorum agat.

Obiectio.

Solutio.

De quibus singularibus non sit interdictum agere.

VErum ad primum dices, Metaphysicum non agete de iis omnibus quæ in Prædicamentis ponuntur, nisi quatenus cadunt sub quibusdam valde generalibus diuisionibus: veluti de decem primis generibus, quæ ex modorum essendi generalissima diuisione colliguntur, de primis & secundis substantiis sub ratione communi primarũ, & secundarum, non de hac & illa prima, nec de omnibus secundis, sed de primis illis substantiæ generibus, materialium scilicet, & materiæ expertium, de quantitate discreta & continua, huiúsque primis speciebus, de quatuor primis generibus qualitatum, & ita in cæteris, quod certè non est ad singula descendere. Quod si obiicias, genera summa, vt talia sunt, esse singularia quædã, ac proinde non cadere sub artem, quemadmodum nec primam hanc substantiam, aut illam, illud intelligas, oportet, non esse prorsus interdictum Philosophis agere de quibusdam singularibus etiam vt talia sunt, si in eis ratio aliqua vniuersitatis cernatur: quo pacto primus Philosophus agit de Deo singularissimo quidem, sed qui omnia virtute ac eminentia propriæ naturæ in se contineat. Cùm ergo genera summa, immo & cætera genera, & species quæ sub eis continentur, singularia sint, quatenus hæc genera & hæ species: vniuersalia verò, quatenus naturæ quædam notionibus generum & specierum subiecta: nihil impedit quo minus de eis agat primus philosophus, etiam quatenus sunt hæc genera aut species: sed hoc interest, quod agit distinctè ac determinatè de iis, quæ (vt diximus) ex diuisionibus admodum generalibus colliguntur, confusè autem ac implicitè de iis, quæ sub istis cõtinentur: vnde non descendit ad mera indiuidua, quatenus hæc vel illa sunt; sed in commune, quatenus entia indiuidua.

Secundum.

Ad secundum dicito, genera, & species, & indiuidua, non esse re vera secundas intẽtiones, nisi quatenus prædicata & subiecta sunt: primum autem Philosophum non agere hoc pacto de generibus, speciebus, & indiuiduis: sed quatenus sunt vniuersalia & particularia. Num autem hæc non solũ quatenus prædicata & subiecta sunt, sed etiam quatenus prædicabilia & subiicibilia, modo aliquo secundæ intentiones dici possint: tum parebit cùm de vniuersalibus differemus.

Tertium.

Quæstio agat ne in Prædicamẽtis Aristoteles de rebus, an de verbis soluitur.

Ad tertium, non res quidem, sed verba ad Dialecticum præcipuè spectare: siquidem ex his conficit ille quicquid arte propria conficere iubetur, non ex rebus significatis. At cùm de Prædicamentis agitur, a quia res sunt, quæ præcipuè prædicantur & subiiciuntur, vt ex dictis patet: non dubium esse quin Prædicamenta ex rebus præcipuè constent. Hinc orta est quæstio illa apud interpretes libri Prædicamentorum Aristotel. agat ne illa in eo de rebus, an de verbis. Qui a enim finem ac officium Dialectici considerant, de verbis simplicibus tamquam de primis disserendi elementis agi affirmant: qui b verò ipsam prædicabilium, & subiicibilium rationem expendunt, potius de rebus

a Alexan. Aphro. Simplic. Boët. ad initium Prædicam. & alij inferius citandi.

b Auer. ad initium prædica. Eustatius quem refert Ammo. in præf. prædica. & alij.

rebus agi volunt:sed controuersia hoc modo componenda. Disputari quidem in eo libro,& de verbis,& de rebus : quod ipsum ex toto libri progressu facilè est intelligere(ac meritò quidem , cùm nec res ipsæ prædicentur aut subiiciantur nisi per verba,nec verba item nisi loco rerum)attamen,quia Dialectica præcipuè ad sermonem attendit,potissimum verò ad interiorem,vnde sermocinalis & rationalis, nō realis dicitur , nec verò in docendo agit de verbis ad tradendam in ipsa arte rerum cognitionem,sed potius cùm de rebus sermo incidit,id totum confert ad verborum vsum in disserēdo,idcirco placet magis sententia eorum,qui dicunt , Aristotelem in eo libro præcipuè agere de vocibus simplicibus nondum in enūciationis formam copulatis,quatenus mediis simplicibus conceptibus aptæ sunt, vt in enunciatione prædicentur aut subiiciantur:quod Græci omnes volunt,Porphyrius, Ammonius,Simplicius,Dexippus:& vt Porphyrius & Simplicius referunt,Iamblicus,Alexander,Herminus, Ægæus,Syrianus,& ex Latinis Boëtius:atque alij complures:in quibus videtur esse Magnus Albertus initio commentariorum in eum librum, & Diuus Thomas in præfationem librorum de interpretatione. Ponuntur igitur præcipuè res in Prædicamentis , tám vt à Metaphysico, quàm vt à Dialectico spectantur,cùm rebus præcipuè,& modi essendi quibus distinguūtur, & prædicandi conueniant,sed tamen in iis ipsis tradendis non præcipuè ad res, sed ad voces , tanquam ad prima differendi principia & elementa,Dialecticus attendit.

Aristotelem præcipuè agere in eo libro de vocibus.

Omnes ad initium Prædicam.

Res potissimum in prædicamētis ponuntur.

Ad voces tamen præc[illegible] attendit Logicus.

Ad quartum eodem modo,quo ad primum respondendum est:non enim latiùs agit Dialecticus de Prædicamentis , quàm primus Philosophus,cui ea in re est subalternatus : loquor autem de Dialectico vt docet,non vt ex probabilibus differit,quo pacto latius illum vagari, quàm primum Philosophum superiori libro ad caput secūdum annotauimus.Cùm autem obiicitur,satis esse Dialectico (docentem intellige)si genera ipsa prædicabilium & subiicibilium cognoscat eaque in suas species,aut quasi species distinguat,etiamsi ignoret quot numero sint genera,species,&c.& quibus in rebus huiusmodi rationes inueniantur,respondendū est,non satis id esse, cùm necesse sit,vt quædam etiam eorum indiuidua, eaque præcipua & quasi capita cognoscat. Nec verò singularia prædicabilia, quæ à Dialectico in Prædicamentis tractantur,esse purè singularia(vt dictum est) aut multitudine infinita,vt sub artem cadere nequeant,aut denique ad ipsas eorum prædicandi aptitudines cognoscendas per accidens facere cognitionem naturarum,quæ prædicantur,quam Dialecticus à primo Philosopho,vt à subalternante ea in re artifice mutuatur.

Quartum argumentum.

In commentariis super tex.5.

Superest scrupulus Caietani euellendus, qu[illegible] co[illegible]ctico in Prædicamentorum tractatione non [illegible] de [illegible] cabilium & subiicibilium,quia tractatu de [illegible]titudine ad[illegible]nem,pertinet ad libros de interpret[illegible], quibus agitu[r] [illegible]catione ipsa,siue actu prædicandi . Aptitud[o] enim (inquit) [illegible] telligi non potest. Est enim re[s]pondendum , etsi aptitudo non [illegible]tur sine actu,ac proinde non in alia scientia de actu agitur,

In prædicamentis.

De actu & aptitudine etsi in eadem scientia, non tamen opus est in eadem scientiæ parte agatur.

aptitudine:non est tamẽ necesse,vt qua in parte agitur de actu,in eadem agatur de aptitudine. Potest enim præcedere vel explicatio actus, quod vtique perfectionis ordo postulat, vel etiam explicatio potentiæ,quod poscit generationis ordo,modo prius habeatur qualiscũque cognitio actus. Hoc enim posterius fecit Aristoteles in Physicorum libris,cùm explicauit naturam & motum. Quanquam enim natura,vt natura est,definiatur per aptitudinem ad motũ, ac proinde sine motu intelligi non possit,vt ipse etiam affirmat:eum tamen ille seruauit ordinem in vtriusque explicatione,vt in secũdo libro de natura,in tertio de motu disputauerit. Quod ideo facere potuit quia antequam naturam per motum definiret,iam per se notum erat motum esse: eiúsque si non accurata,certè quæ satis esset,notitia habebatur. Eodem igitur modo prius agit Dialecticus de prædicabilium dispositione in prædicamenta,quàm de prædicatione enunciationéque, quia prædicamentorum libro ab Aristotele conscripto,supponitur qualiscúnque enunciationis cognitio,quæ in explicatione Isagogica prædicabilium præmittitur. Sed iam videamus sint ne prædicamenta decem numero, vt dici solent,ánne plura,paucioráve.

Cur Aristoteles de natura prius, quã de motu disputauerit.

Lib. 3. Phys. c. 1. text. 1.

Cur de prædicabilium dispositione prius, quam de enuntiatione.

SINT NE PRÆDICAMENTA decem,non plura,nec pauciora.

QVÆSTIO VII.

Plura videri quàm decem.

SECTIO I.

Primum argumentum quo decem & septem prædicamenta probantur.

LVRA re vera esse prædicaměta,quàm dici soleăt, ex eo primùm suaderi potest,quia prędicamenta cõstituta sunt à Philosophis,quasi communes loci eorũ omniũ, de quibus & ex quibus disputari potest:vnde & Aristoteles in primo Topicorũ libro docet omnia prædicata Dialectica, in prædicamentis reperiri:at disputatio potest haberi non tantùm de entibus, vt de loco, sed etiam de non entibus vt de vacuo; nec solùm de entibus per se vt de igne, sed etiam de ente per accidens,vt de ferro ignito : nec tantùm de entibus realibus,vt de homine & animali, sed etiam de entibus rationis,vt de subiecto & prædicato: *Cap. 7.*
mod d entibus finitis, vt de figura, sed etiam de infinito, vt de
e nullo continentur numero:nec de completis dunta-
compositis naturalibus, sed etiam de incompletis,vt
orma:nec denique de vniuocis tantùm& incomplexis,
, sed de analogis quoque & complexis, vt de accidente &
continua,vt ea conceptibus suæ definitionis respondet:ad-
igitur decem vulgatis prædicamentis,quæ de entibus tan-
alibus, finitis & completis, vniuocis atque incomplexis
, alia complura: vnum de non entibus:alterum de entibus
per

per accidens, tertium de entibus rationis, quartum de infinitis, quintum de incompletis, sextum, & septimum de æquiuocis & complexis: quod enim consequẽtia perspicua sit in infinitis & incompletis (nam in cæteris aperta est) ex eo patet, quia infinita multitudo locum non habet in prædicamento quantitatis: quod pari ratione dicendum erit de infinita magnitudine, cùm interim manifestum sit in nullo alio ex decem vulgatis prædicamentis ea collocari posse. Materia etiam & forma, vt alia incompleta entia mittamus, non possũt poni in eodẽ genere substantiæ, in quo ponũtur composita naturalia: sed aliud substantiæ genus addendum videtur necessariò, in quo ponantur, quãdoquidem genus compositorum, compositum & ipsum sit necesse est: quod quidem de simplicibus prædicari non potest.

2. Deinde idem probatur ex eo, quia vt caussa agens constituit prædicamentum actionis, patiens verò, siue materialis prædicamentum passionis, ita etiam caussa formalis & finalis constituere debent duo quædam alia, quæ certè nulla sunt ex cæteris octo vulgatis: sumimus autem caussarum nomen non quatenus significat relationem caussæ, quo pacto forsitan dices caussas omnes ad prædicamẽtum relatorum pertinere, sed quatenus significat ipsam caussandi rationem.

3. Tertiò, quia quemadmodum accidit rebus, vt sint caussæ, ita etiam vt sint effecta: si ergo caussæ necessariò constituunt quatuor prædicamenta, totidem alia necessariò effectis tribuenda erunt: vnum effectui efficientis, vt talis est: alterum effectui materiæ: tertium & quartum effectibus formæ ac finis: quæ sanè constat nulla esse ex omnibus decem vulgatis.

4. Cap.9. Text.100. Quartò, quia vt nos sumus in loco, & viuimus in tempore, ita substantiæ separatæ, sunt suprà cœlum, non vt in loco, & viuunt in æuo, vt Aristoteles scribit primo libro de Cœlo: at esse in loco, constituit vnum prædicamentum, quod dicitur Vbi: & esse in tempore aliud, quod appellatur Quando: ergo esse alicubi, non vt in loco, & esse in mensura aliqua durationis, quæ non sit tempus: nec aliquid temporis constituent alia duo, quæ nulla sunt ex cæteris ab Arist. traditis.

5. Quinto, si locus & tempus, quia sunt externæ mensuræ: constituũt duo prędicamenta, vt dici solet, cùm numerus etiam, immò & linea, & superficies externæ mensurę esse possint (nã & per calculos numeramus multitudinem rerum distantium, & per longitudinem calami, lõgitudinem viæ, sartoréſque per latitudinem vnius panni, alium suppositum metiuntur) efficitur, vt tria quædam alia præter omnia quæ dicta sunt, constituere oporteat: numeri exterius numerantis, & longitudinis, ac latitudinis exterius mensurantium.

6. Sexto, sic argumentantur plerique. Habitus, seu habere vestem, est medium quid inter eum qui habet vestem, & vestem quæ habetur: perinde vt motus, seu moueri, est medius inter id quod agit, & id quod patitur, vt Aristoteles inferiùs docebit: at motus constituit duo prædicamenta, vnum actionis, alterum passionis, quatenus ab agente proficiscitur, & in patiente suscipitur: ergo & habitus duo prædi- Cap.10. Text.25.

camenta constituet.vnum induentis, alterum induti:quo eodem modo concludi potest duo alia constituenda esse ex loco,vnum locantis, alterum locati:alia item duo ex situ,vnum situantis, alterum rei sitæ, totidémque ex tempore:temporantis nimirum(vt ita loquar) & temporalis,hoc est eius,quod tempore subiicitur. Quò fit,vt vel hoc vno argumento quatuor prædicamenta,iis quæ iam dicta sunt,nec essariò adiungenda sint.

Postremò accedit, quod Aristoteles ita disserit in hoc libr. de substantia,quantitate & cæteris,quæ nos summa genera prædicamentorum facimus,vt ea omnia fétiat analoga esse, vt in progressu patebit: quod etiam ipsum cógruit cum eius instituto in hoc libro:totus enim ad explicationem analogiæ communium attributorum confertur, vt initio diximus.Quod si illa sunt analoga, perspicuum est nó esse summa genera,sed vnumquódque eorum,plura genera summa suo ambitu complecti.

Videri pauciora.

SECTIO II.

Altera quæstionis pars suadetur.

QVod autem sint pauciora,his argumentis suadetur. Primũ, quia si enti,quod in prædicamenta diuiditur,addantur particulæ,quę addi solent,vt sit ens per se,reale,finitum,completum,vniuocum, & incomplexum:vnum tantùm prædicamentum videtur concludi: ens enim tale, quale nunc diximus, vniuocè videtur conuenire omnibus in prædicamento positis:quod si vniuocè,ergo vt genus omnium,cùm aliud ex quinque vniuersalibus esse non possit.Nam si qua esset ratio, cur non esset genus,ea esset maximè,qua vtitur Aristot.3. libro huius operis:*quia necesse est*,inquit,*vt ens dicatur per se,siue essentialiter de omnibus differentiis*:at hæc ratio etsi rectè concludit sumpto ente,vt est cómune completis & incompletis:nihil tamen conficit,sumpto illo pro solo completo : de nullis enim differentiis prædicari potest essentialiter ens completum. Ita fit, vt vel ex conditionibus quæ addi solent colligendum sit vnum tantùm esse prædicamentum. *Cap.3. Tex.10.*

Deinde,quia etsi ratione aliqua ostendatur ens, quod in prædicamenta diuiditur,non esse genus,ac proinde cogamur admittere plura summa genera:tamen videmur non posse effugere, quin saltem concedamus esse duo tantùm. Nam præterquam quod nihil obstat quominus accidens completum habeat differentias, per quas tanquã genus diuidatur in species (siquidem neque accidens completum prædicari potest secundum essentiam de accidentibus incompletis)sic licet argumentari. Quot modis dicitur vnum oppositorum, tot item dicitur alterum(vt habes in Topicis)atqui substantia & accidens opponuntur,cùm accidens sit in subiecto. & substantia non sit in subiecto : ergo si accidens non est genus, sed aliquid multiplex, substantia quoque multiplex quippiam erit:at substantia non est multiplex, sed vniuoca : ergo & accidens : cùm igitur accidens non possit esse aliud

Duo tantùm esse genera summa, substantiam & accidens.

1.Topic.c.13.

vni

vniuersale respectu accidentium, nisi genus: duo tantùm erunt suprema genera, substantia, & accidens.

3. Tertio, quia actio & passio sunt idem motus, vt Aristoteles ait 3. Physic. motus autem aut in nullo prædicamento ponitur, sed reducitur ad ea in quibus ponuntur termini ad quos tendit, vt idem eodem libro docet: aut certè si sumatur non vt motus est, sed vt continuus est, ad prædicamentum quantitatis pertinet.

Cap. 3. Tex. 19.

Cap. 1. Tex. 4.

4. Quartò, quia locus & tempus cùm ponantur in quātitate; itémque indumenta cùm partim ad qualitatem, partim ad substantiam pertineant: immo etiam constent materia naturali, & figura per artem adhibita, quæ non faciunt vnum ens per se: non possunt constituere prędicamenta à superioribus distincta.

5. Postremò, quia etsi quis ostendat non esse prædicamentum Vbi de medio tollendum, non tamen efficiet, quò minus prædicamentum Situs, sit superuacaneum. Nam per motum circularem, non acquiritur alius ac alius locus, sed alius ac alius situs totius mobilis: nēpe vt partes mobilis aliter atque aliter se habeant ad partes totius loci, quod est luce clarius, cùm igitur omnis motus localis communi Philosophorum consensu ad prędicamentum Vbi reduci soleat, efficitur vt situs qui acquiritur, pertineat ad prædicamentum Vbi, ac proinde, vt prædicamentum situs non sit distinctum à prædicamento Vbi. Ita videtur manifestum non tam multa esse prædicamenta, quàm vulgo dicantur.

Non plura esse, nec pauciora quàm decem.

SECTIO III.

Antiquitas huius sententiæ.

DE numero prædicamentorum, quem Aristoteles post Architam Tarentinum denarium fecit: nulla pœnè æst nostra ętate contro-uersia. Nam etsi Plato alicubi a facit vnum tantùm, quod credat ens esse genus omnium quæ sunt: alibi b autem ad quatuor entium genera videatur omnia reuocare, aliíque deinde Philosophi denarium eorum numerum impugnauerint, partim quod quibusdam viderentur plura, partim quod pauciora quàm Aristoteles fecisset (quod apud Plotinū Ennead. 6. lib. 1. & apud Simplicium in librum Categoriarum Aristotelis, & apud alios c videre licet) tamen, quia compertum est nullum esse, qui commodiorem diuisionem tradiderit, tantam auctoritatem à multis iam sæculis accepit hæc sententia, vt eam multi quasi per se notam assumant, plurimi certè rem existiment, de qua non opus sit, contendere: quare satis erit leui brachio rationem tam celebris, támq; approbatæ sententiæ intelligere.

a Plato in Sophist. 1, seu de Ente, & in Parmenide vel de vno V. de Plotinū Ennead 6. lib. 9. cap. 1.

b In Philebo seu de summo bono.

c Vt apud Philoponum 1. Priorum cap. 2. & apud Venetum in Prædicamen.

Cur decem prædicamenta Architas fecerit.

Ac Architas quidem, vt fuit Pythagoricus, ita more Pythagorico res omnes in decem prima genera ea ratione redegit, quod denarius numerus sit omnium numerorum perfectissimus. Verùm hęc probandi ratio, cùm primo huius operis libro ab Aristotele refutata est, tum sæpè alibi meritò reprehenditur. Neque enim ex ratione numerorum

Cap. 5. text. 3.

reddenda est ratio rerum,sed potius ex ratione rerum , ratio numerorum : quo pacto ex ratione cœlestium motuum colligunt Astronomi numerum orbium cœlestium.

Ratio optima colligendi denarium prædicamentorũ numerum.

Lege D. Augusti. in libello de decem Categoriis ca. 7. & D. Tho. de Verit. q. 1. art. 1. Alens. in 5. Meta. text. 14. Soncin. 5. Meta. q. 13. Anto. And. ibi. q. 7. Her. quoli. 1. q. 9. Iauel. 5. Meta. q. 16. & in prædicamen. tract. 5. p. 2. capi. 1. Landunum 5. Met. q 13. Ferr. 3. Phys. q. 5. Ocham. quodlib. 5. q. 22. Ioan. Maio. in prædic. q. 10.

Missis ergo aliis rationibus,quas partim Simplicius tum ex se, tum ex Iamblico,partim alij recentiores afferunt,hæc sanè quo tota pœnè est apud D.Thomam , partim hoc loco, a partim ad 3. Physicorum librum b omnium videtur optima. Cùm primæ substantiæ sint prima subiecta,in quibus proinde cernuntur,& de quibus prædicantur omnia attributa,quæ per se in prædicamento ponuntur , ex vario modo essendi eiusmodi attributorum in primis substantiis,& de eisdem prędicandi,colligendus est prædicamentorum numerus : sunt autem decem modi quibus aliquid in eis esse potest , de eisdémque prædicari, totidem igitur sunt prædicamenta,non plura pauciorá ve : Assumptio & inductione,& ratiocinatione ostendi potest:inductione quidem ex varia quærendi ratione,hoc pacto.Eorum quę modo aliquo insunt in primis substantiis & de illis prædicantur,alia pertinent ad quæstioné Quid est,quæ necessariò sunt substãtiæ,vt esse hominem:alia ad quæstionem Quantum est,quæ nisi quantitates esse nõ possunt, vt esse bicubitum:alia ad quæstionem Quale est, propriè , ac presse sumptam, quæ haud dubiè qualitates sunt,vt esse album:alia ad quæstionem Ad quid refertur,quæ sunt relationes, vt esse patrem:alia ad quæstionem. Quid agit,quæ actiones,vt verberare:alia ad quæstionem Quid patitur,quæ passiones,vt verberari:alia ad quæstionem Vbi, nempè varia loca,vt esse in medio mũdi:alia ad quæstionem Quo pacto situm est, variæ nimirum positiones,vt sedere:alia ad quæstionem Quando , vt varia tempora,veluti fuisse anno superiore:alia ad quæstionem Habitus,vt varia indumenta,ornaméta,arma, & si quæ sunt alia huiusmodi,veluti togatum esse. Cùm ergo nullus se offerat quærendi modus, qui sub his non contineantur,patet inductione decem esse modos essendi in primis substantiis,de eisdémque prędicandi.

a Lect. 9.
b Lect. 5.
Lege etiam Capr. in 2. d. 2. q. 1. art. 1.

Inductio colligens ea quæ sunt in primis substantiis.

Ratiocinatio idem ipsum per diuisioné concludens.

Ratiocinatione verò per diuisionem hoc modo. Quicquid modo aliquo inest in prima quauis substantia,& de eadem prędicatur , vno è tribus modis illi conuenit:aut enim pertinet ad eius essentiam : aut non pertinet quidem , sed tamen inhæret ei : aut nec pertinet ad eius essentiam,nec illi inhęret,sed solùm extrinsecus afficit,ac denominat. Si pertinet ad essentiam primę substantię,est substantia : si non pertinet,sed tamen inhęret ei,aut conuenit illi absolutè, aut comparatè : si absolutè,aut sequitur materiam aut formam:si materiam , est quantitas.si formam , est qualitas : si verò conuenit comparatè , est relatio. Quod si nec pertinet ad eius essentiam , nec inhæret illi , sed tantùm afficit : aut denominat extrinsecus , aut denominat illam ratione potentię actiuę , à qua procedit, aut ratione potentię passiuę , seu receptiuę , qua actu recipitur , aut neutrius ratione : si ratione potentię actiuę,est actio , quo pacto calor qui ab igne producitur, denominat ignem agentem:si ratione potentię passiuę,est passio,quo pacto idem calor,qui recipitur, prębet ligno nomen & rationem patientis : si verò nec ratione potentiæ actiuæ denominat , neque item passiuæ , aut

denominat

denominat vt mensura aut aliter: si vt mensura aut vt mensura magnitudinis, aut durationis: si magnitudinis est locus, modo nulla ratio habeatur partium in loco, si habeatur erit situs: durationis est tempus. Quod si non denominat vt mensura, erit habitus.

Auer. 1. Physi. com. 63. & 4. Physi. comment. 15. & libr. de Substantia orbis, c. 1. Idem sentit Gregor. in 2. d. 12. q. 2. art. 1. Philopon. 1. libr. de Gene. tex. 33. & 40. Simp. 1. Phys. com. 66. vbi eandem opinionem tribuit Pythagoricis Platoni, & Porphyrio.

Cur quantitas materiā, qualitas formam sequi dicatur.

Si quis autem quærat, qua ratione verum sit illud, quod assumpsimus, quantitatem sequi materiam, & qualitatem sequi formā, vtrum ne quia sola quantitas inhæreat materiæ, & sola qualitas formæ, an verò, quia quantitas profluat à sola materia, & qualitas à sola forma, neutra pars danda est: permultæ enim sunt qualitates, quæ in materia inhæreant, vt calor, & frigus, nec quantitas à sola materia profluit (vt quidam existimant) sed potius ab essentia totius compositi, quemadmodum & quàm plurimæ qualitates. Dicendum igitur idcirco hunc loquendi modum vsurpari à Philosophis, quia quantitas in solis rebus materia constantibus cernitur, & qualitas in solis formis finitis (siue separatæ illæ sint, siue materiam informantes) & in iis quæ forma constāt. Vnde & Plato sæpè nominibus magni & parui quæ sunt affectiones quantitatis significat materiam, nomine autē qualitatis, formam ac speciem: & Aristot. a lib. superiori, cùm dixit, non idem esse in quātitate: & in qualitate mutari, nomine quantitatis intellexit materiam, & nomine qualitatis formam, vt eo loco exposuimus.

Vera caussa illius modi loquendi.

a Cap. 5. tex. 22.

Alia ratio desumi potest ex Aristotele primo Physic. cap. 2. cur duo tantùm sint Prædicamenta absolutorum accidentium inhærentium in substantia: quia vel possunt diuidi (subaudi per se, & in partes extensionis) aut diuidi hoc pacto nequeunt, si possunt, sunt quantitates: si nequeunt sunt qualitates, in qua ratione nulla fit mentio materiæ aut formæ.

Alia ratio qua duo tantum Prædicamenta accidentium quæ inhæreant, colligantur.

Si quis etiam quærat qua ratione passio dicatur extrinsecus denominare substantiam, quæ patitur, cùm omnis passio videatur inesse in re, quæ patitur, idque sæpè non Aristoteles modo, b sed reliqui etiam philosophi asserant, sunt c qui respondeant caussam esse, quia definitio passionis includit aliquid extrinsecum patienti, principium, inquam, actiuum, à quo passio proficiscitur, & sine quo illa quatenus passio est, explicari non potest. Verùm hæc responsio parum habet momenti, quia si hoc est satis, vt passio dicatur extrinsecus denominare, virtutes etiam, vitia, scientiæ, artes, & omnes omninò qualitates, ac relationes quæ definiuntur per aliquid extrinsecum iis rebus, quibus insunt, dicentur extrinsecus denominare: quod nemo dixerit. Respondendum igitur hāc esse rationem, quia nihil repugnat passioni, quatenus passio est, non verè inhærere rei quæ patitur: nam cùm quis mouetur loco, aut induitur, aut vinculis ligatur, patitur ille quidem, & aliquid recipit quasi formam, sed tamen nec locus, quem ingreditur, nec vestis quam induit, nec vincula quibus ligatur, verè in eo hærent, sed quasi inhærent, cùm igitur passio, quatenus passio est non sibi vendicet, quod verè inhæreat: meritò in iis quæ extrinsecus afficiunt ac denominant, numerata est. Ea enim quæ ad quatuor prima prædicamenta pertinēt, necessariò inhærent in re quam afficiunt ac denominant. Ita patet decem esse Prædicamenta, non plura, nec pauciora.

Cur passio dicatur extrinseca.

Responsio quorundam.

Reijcitur.

Vera dubitationis explicatio.

b Aristot. 3. Phys. c. 3. per totum. & 2. de Ani. tex. 136. Gilbertus Porretanus li. 6. priorum c. 3. Auer. 3. Phys. com. 18. & com. 20. D. Tho. in 3. de ani. tex. 140.

c Heru. quodlib. 1. q. 9.

Solutio

Solutio argumentorum, quibus suadebatur plura esse prædicamenta.

SECTIO IV.

Etsi omnia de quibus disputari potest, ad prædicamenta spectent, nō omnia in eis per se poni.

Soluuntur argumenta posita in prima sectione.

PRimum igitur illud, quo concludi videbatur plura esse, quàm decem, hoc pacto dissoluendum. Pertinere quidem modo aliquo ad prædicaměta ea omnia, de quibus disputari potest, & ea de caussa meritò dixisse Aristotelem posse in prædicamentis reperiri omnia prædicata Dialectica, verùm non omnia ita pertinere, vt in eis per se ponantur: per se enim sola entia realia finita, completa, vniuoca, & incomplexa, in prædicamentis ponuntur: cætera verò, quia sunt eorum vel imitationes, vel partes, vel principia, vel aggregationes, vt patebit inferiùs, vbi per singula eorum, quæ in argumento proposita sunt discurrendum est.

Cur caussa formalis & materialis nullum detur prædicamentum.

D. Thom. hic & 3. Physicorum.

Ad secundum, missis quorundam aliorum responsionibus, quæ non videntur satisfacere, dicendum est, ea de caussa nullum dari prædicamentū caussæ formalis, vt datur efficientis, & alicuius materialis, quia prædicamentorum diuersitas ab iis attributis sumitur, quæ de primis substantiis prædicari possunt, vt paulò ante dictum est: satis autem constat primas substantias non posse dici caussas formales, quemadmodum dicuntur efficientes, & eo pacto materiales, quo subiectū per se subsistens dicitur materialis caussa eius actionis, quam patitur ac recipit. Neque enim primæ substantiæ vllam materiā informant, nisi dicere quis velit quodammodo informare, nempe quatenus extrinsecus circundant, quo pacto ex quibusdam primis substantiis sumitur prædicamentum habitus siue habendi. Idcirco autem non est constitutum prædicamentū caussæ, finalis quid modus essendi finalis caussæ dum caussat, non est realis, vt in cæteris caussis, sed rationis: caussat enim dum concipitur, non autem cùm iam obtenta est.

Neque finalis.

Effectorum quodnam prædicamentum, vel quæ assignari debeat.

Ad tertium illud contra obiici posset sī: iuxta numerum prædicamentorum, in quibus ponuntur caussæ vt caussæ sunt, colligenda essent prædicamenta effectorum, fore, vt quemadmodum re vera duo tantùm caussarum constituta sunt, agentium nimirum, & patientium, ita duo effectorum constituere oporteret, non quatuor, quod argumentum contendebat.

Sed vt in forma respondeatur, negabit fortasse aliquis consequentiam, quòd existimet omnia effecta quatenus effecta sunt, hoc est, nec quatenus referuntur ad caussas, nec quatenus absolutè sumuntur: sed quatenus pendent à suis caussis, pertinere ad prædicamentum passionis. Pendere enim à causis, nihil aliud est, quàm accipere ab eis esse: at accipere esse, idem videtur esse, quod pati.

Verùm illud primùm obstat, quod si prædicamentum patientium est prædicamentum causarum materialium, vt ex dictis patet, quomodo idem effectorum prædicamentum esse potest? effecta enim & caussæ, vt talia sunt, diuersa postulant prædicamenta, magísque fortasse, quàm caussa agens & patiens. Deinde obstat, quod non idem omninò est accipere esse, quod pati. Nam quod patitur, quatenus patitur,

Non idē esse accipere esse & quod pati.

tur, necessariò habet aliquod esse: quo patitur ac sustineat id, quod patitur ac sustinet, saltem quoad informationem: id autem quod accipit esse, non necessariò supponit esse aliquod, quo illud recipiatur, vt patet in iis, quæ accipiunt esse substantiale per creationem. Nam licet ea quæ accipiunt esse accidentale aut substantiale per generationē, supponant esse alicuius subiecti vel actualis scilicet, vel potentialis, quo tale esse recipiatur, non tamen ea quæ creantur. Itaque pati non est caussari & pendere in suo esse ab aliquo, sed potiùs caussare ac sustinere aliquod esse, saltem quoad informationem: licet in passionibus corruptiuis id muneris coniunctum sit cum detrimento aliquo subiecti actualis. Quare nec prædicamentum passionis, est prædicamentum effectus, sed caussæ patientis sustinentisque.

Dicendum igitur est ad argumentū, non esse parem rationem in effectis, quatenus effecta sunt, vt ex illis constituantur peculiaria prædicaméta, atque in caussis, quatenus caussæ sunt. Nam etsi accidit primis substantiis in rerum natura existentibus, vt caussæ sint: non tamen illis accidit, vt sint effecta. Nihil enim repugnat quamlibet primam substantiam prædicamentalem existere, & nihil caussare, vt patet: cùm tamen repugnet aliquam earum existere, & non caussari. Quinetiam illud addendum, aut priùs natura illas caussari, quàm existāt, cùm per hoc quod caussantur, cōsequantur existentiam, aut simul natura caussari & existere. Cùm igitur hæc ita se habeant, & prædicamenta eorū, quæ accidunt primis substantiis, constitui debuerint ex iis, quę natura posteriora sunt primis substantiis etiam existentibus (quandoquidem accidentia omnia posteriora suaptè natura esse debent substantiis etiam existentibus) potuerunt quidem prædicamenta agentium & patientium caussarum, inter prædicamenta eorum quæ accidunt primis substantiis meritò numerari: at prædicamenta effectorum, quatenus effecta sunt, non potuerunt.

Vera tertij argumenti solutio.

Vrgebit tamen aliquis hoc pacto. Etsi esse effectum non est natura posterius primis substantiis prædicamentalibus, quatenus illæ existunt, tamen esse posterius quatenus illæ abstrahunt ab existentia, quo pacto res omnes dici solent in prædicamentis collocari. Non est igitur cur in distinguendis prædicamentis prætermitti debuerint prædicamenta effectorum, cùm hoc pacto primis substantiis accidat effecta esse, quemadmodum & existere in rerum natura.

Obiectio contra solutionē.

Huic obiectioni non aliter responderi potest, quàm ex coniectura intentionis eorum, qui primi prædicamenta distinxerunt. Etsi enim in eis distinguendis spectare potuerunt primas substantias præcisè, vt abstrahunt ab existentia, quo pacto non dubium est quin quatuor effectorum prædicamenta constitui potuissent, cùm quatuor modis accidat primis substantiis esse actu realia effecta: tamen quia huiusmodi prædicamenta non fecerunt, perspicuum est illos in ea distinctione non eas spectasse: nisi vt existens in rerum natura: non quod alia ratione non ponantur in suo prædicamento (ponuntur enim etiam quatenus abstrahuntur ab existentia) sed quia perfectiùs ponuntur existentes, quemadmodum & perfectius sunt entia.

Dilutio.
Intentio eorū qui primi prædicamenta distinxerunt.

Quomodo ex loco & tempore, Vbi, & quando constituantur. Ad quartum dices, prædicamenta, Vbi & Quando, non constitui ex loco & tempore præcisè acceptis, quo pacto Aristoteles loco citato negat substantiis separatis locum & tempus, sed latè ac fusè, nempe sumptis pro esse alicubi quocunque modo id contingat, & pro esse in quacunque durationis mensura: de qua re suo loco differendum est. *1. de Calo c.9.tex.10.*

Ad quintum dico, numerum, lineam rectam, & superficiē rectam non inhærentia in rebus, quæ illis mensurantur, etsi accommodatione hominum fiunt eorum mensuræ: non esse tamen natura sua formas, nec quasi formas illarum. Alia ratio est de linea circunducta, & superficie concaua, quæ vt natura sua continent id, cui adiacent, ita eius quasi formæ haberi debent, at superficies concaua aut est locus, si vndique ambiat, aut ad locum reuocatur, vt etiam linea circunducta.

Exponitur dictum Aristotelis ex ca. 20. huius libri. Ad sextum respondebis, ea ratione dictum esse ab Aristotele habitum esse medium quid inter eum qui habet vestem, & vestem quæ habetur, perinde ac motus est medius inter id, quod agit & id quod patitur: quia vt agens & patiens denominantur à motu: ita à circumpositione vestis, & homo dicitur habere vestē, & vestis dicitur haberi ab homine. Sed cur ex iis non fiunt duo prædicamenta, hæc caussa est, quia etsi vestis est quasi forma hominis, homo tamen nec est forma, nec quasi forma vestis, nisi modò illo populari: quo pedes lignei dici solent formæ calceorum: quod genus formarum improprium est, nec à Philosophis curatur. Eadem ratione dices nec ex actiua continentia loci, siue simpliciter, siue tali modo circumpositi: neque item ex actiua continentia temporis constitui prædicamenta locantis, aut situantis, aut vt sic dicam temporantis: quia neque in re locata aut sita, est aliquid, quod sit forma aut quasi forma continentis, siue simpliciter & absolutè sumpti, siue certo modo circumpositi: quemadmodum in patiente est motus, quem Philosophi meritò dicunt actum & quasi formam agentis: neque item in re tempori subiecta aliquid cernimus, quod dicere possimus quasi formam cœlestis motus, hæc inferiora mensurantis: qua solutione multa alia argumenta, quæ plura prædicamenta esse suadent, dissolui possunt. *Caussa cur ex homine & veste duo prædicamenta non fiant. Forma vulgaris impropria.*

Substantiam non esse quid analogum vt primum prædicamentum constituit. Ad postremum dicendum est, etsi Aristoteles in hoc lib. explicat substantiam, vt analogum quippiam, non tamen inde sequi illam, vt constituit primum prædicamentū, seu (quod idem est) vt est membrum diuidens eius diuisionis, quæ in hoc capite affertur, esse aliquid analogum: latius enim sumitur substantiæ vocabulum, cum seorsum in hoc lib. de substantia differitur, quàm cum eis in eam hoc cap. vt in primum genus entium diuiditur, quod idem dicendum est de reliquis. Eodem modo diximus lib. 4. a latius sumptum fuisse ens cap 2. in quo eius analogia explicata est, quàm 1. cap. in quo fuit subiectum huius scientiæ constitutum. *a In cap.2. tex 2.*

Solutio eorum, quibus contendebatur pauciora esse quàm decem.

SECTIO IV.

PRimum verò argumentum eorum, quæ pauciora prædicamenta quàm essem esse suadebant, hoc pacto soluendum. Etsi ratio illa, qua Aristoteles in loco citato probauit ens non esse genus, non concludit in ente completo (id enim rectè dicitur in argumento) alias tamen rationes adductas esse libro quarto, quæ in ens completum valeant: cuiusmodi est illa, quod accidens non solum quatenus accidens, sed etiam quatenus ens, definiatur per substantiam, tanquam minus principale membrum analogi per magis principale, veluti sanum, vt dicitur de potione, per sanum, vt dicitur, de animali. Hæc enim ratio eandem vim habet sumpto entis nomine pro completo, atque pro communi completis, & incompletis. Illa etiam, quia dari non possit natura vsque adeo abstracta, vt non sit formaliter vel ens per se, vel ens in alio, ac proinde vel substantia, vel accidens, æquè valet sumpto entis vocabulo pro ente completo, atque pro ente in commune. Patet igitur ex libro superiori, ens completum genus esse non posse: potest tamen id ex ratione entis completi hunc in modum probari. Ens completum est analogum respectu completorum simpliciter, & secundum quid, vt inferiùs hoc ipso cap. patebit: igitur non potest esse genus. Quod si quis dicat ens completum esse genus respectu omnium completorum, non tamen ratione ipsius, vt ita dicam completionis, sed ratione naturæ completioni subiectæ, iam dabitur aliqua natura, quæ sit genus respectu superiorum, & inferiorum: quandoquidem completa simpliciter sunt indiuidua: completa autem secundum quid, sunt genera & species illorum: vt patebit eodem loco: at nihil potest esse genus superiorum omnium & inferiorum, quia superiora & inferiora non conueniunt in aliquo communi genere, cùm inter se non differant specie: immò nec numero. Prætereà si ens completum ratione aliqua esset genus omnium completorum, (dicat enim fortasse aliquis ea ratione esse genus, quia detur aliqua natura vniuoca, quæ sit communis omnibus aliis completis, quamuis ipsa sit vnum quoddam ex completis) pari ratione, immò forsitan potiori, ens absolutum esset genus omnium absolutorum: neque enim ens absolutum minus videtur vniuocum, quàm ens completum: quauis ratione completum sumatur: at fieri non potest, vt ens absolutum sit genus omnium absolutorum: ergo nec ens completum est genus omnium completorum. Assumptio ex eo probatur, quia si ens absolutum ponatur genus omnium absolutorum, dabitur aliquod genus quod nec sit superius, nec inferiùs accidente, neque etiam idem quod accidens, & tamen dicatur in quæstione Quid est de plerisque accidentibus: quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi ex eo patet, quia neque omne accidens est ens absolutum, neque omne ens absolutum est accidens, neque ens absolutum est idem quod accidens, & tamen dicitur in quæstione Quid est de omnibus accidentibus absolutis:

Ad argumenta posita in secunda sectione respondetur.

Ens completum genus esse non posse probatur.

Ens absolutum non est genus.

lutis: sumatur autem ens absolutum hac ratione pro eo solo quod completum est, ne quis propterea dicat illud non posse esse genus, quod dicatur secundum essentiam de omnibus differentiis absolutorum entium. Patet igitur ens completum non esse genus omnium completorum, siue illud sumatur ea ratione qua completum est, siue pro natura completioni subiecta. Ex quibus collige, ens completum non esse gradum aliquem entitatis, quæ abstrahi possit ab omnibus completis, sed completionem, esse purum quendam essendi modum analogicè conuenientem rebus completis, quemadmodum incompletio analogicè conuenit incompletis.

Quid sit ens completum.

Accidens completũ cur non sit genus omnium accidentium.

Ad secundum dicendum est, non ideo negari accidens completum esse genus omnium accidentium, quia dicatur secundum essentiam de omnibus accidentium differentiis (constat enim id falsum esse) sed quia non est vniuocum omnibus accidentibus completis: id quod vel ex eo ostenditur, quia à rebus absolutis & relatiuis non potest abstrahi gradus aliquis naturæ quæ omnibus communis sit, quandoquidem omnis naturæ, siue entitatis gradus, est absolutus, aut relatiuus. Nec obest, quod ens commune absolutis & relatiuis, immò & accidens, dicuntur absoluta. Non enim dicuntur absoluta conceptu perfecto & distincto: sed imperfecto & confuso, qui à quibusdam dicitur Quid nominis, vt superiori libro b diximus. Nam ratione conceptus perfecti & distincti, partim sunt absoluta, partim relatiua. Ita fit vt accidens completum non sit vniuocum omnibus accidentibus completis. Dico autem omnibus, quia nihil repugnat esse vniuocum quibusdam, vt quantitatibus, & omnino iis omnibus, quæ continentur sub aliqua specie aut genere, quod idem de ente superiori libro c diximus. Ad id autem, quod in eodem argumento adiectum est, quod modis dicitur vnum oppositorum, tot dici reliquum: dicendum est, id quidem verum esse: cæterum substantiam & accidens non esse opposita contradictoriè, quod contendebat argumentum, quia substantia non est mera negatio essendi in subiecto, sed entitas quædam, quæ per eam negationem explicatur.

a Caieta. in opus. de concepta entis. Et Ferra. I. contra Gent. cap. 34.
b Cap. 2. q. 2. sect. 3.
c Cap. 2. q. 1. sect. 5.

Substantia & accidens non sunt opposita contradictoriè.

Ad tertium dices, actionem & passionem non esse simpliciter motum, sed motum, vt infertur, & vt recipitur, qui etsi sunt eadem res, tamen rationibus distinguuntur. Qua autem ratione distinguantur, quæstione sequenti patebit.

Ad quartum; quod quidem attinet ad locum & tempus, respondebis, etsi illa simpliciter ad quantitatem spectant: nihilominus quatenus sunt quasi formæ externæ, pertinere ad prædicamenta Vbi & Quando, quod verò attinet ad indumenta, dici potest indumenta poni in prædicamento habendi, non ratione substantiæ ac figuræ simul, sed ratione solius substantiæ circumpositæ, seu habentis se more formæ cuiusdam. Ponuntur enim in eo prædicamento ea, quibus ars in hominibus suppleuit ea, quæ aliis animalibus ad cõstitutionem substantiæ natura contulit: quæ quidem sunt indumenta, & arma, & ornamenta. Nihil autem repugnat quominus indumenta, & arma, ornamentáque ex parte substantiæ sint entia per se, vt si quis pelle vna cõtinuata

Qua ratione indumenta in prædicamento habendi ponantur.

tinuata induatur, aut pluma ornetur, aut casside contegatur. Verùm quia ista quatenùs talia sunt, includunt etiam figuram ab arte introductam, nec inuenta sunt ab arte ad supplendas tantùm partes substātiæ, sed etiam figuras earum, & pœnè omnia sunt entia per accidens (sunt enim ferè coagmentata ex multis non facientibus vnum per se) potius dicendum videtur. Prædicamentum habēdi, magis accommodatè ad popularem sensum, quàm ad Philosophicam considerationem, in prædicamentorum numero censeri.

Prædicamentum habendi ex populari sensu inductū.

Ad quintum, fatebitur quidem aliquis, acquisitionem huiusmodi situum per motum circularem, nihil aliud esse, quàm quod partes mobilis subeant alias atque alias partes loci: Verùm dicet, huiusmodi acquisitionem, in qua motus circularis consistit; non pertinere ad prædicamentum Vbi, sed ad prædicamentum Situs, alioqui quandocunque mutaretur situs, mutaretur locus, quod apertè falsum est: id autē, quod dici solet, omnem motum localem reduci ad prædicamentum Vbi, de eo solo motu intelligendum esse, quo tenditur à contrario in contrarium, cuiusmodi non est circularis. Sed obstat huic responsioni id quod Aristoteles planè affirmat in Physicis; a omnes motus locales esse vnum genere. Obstat & hæc ratio, Quia vt partes loci, quæ subeuntur, reuocantur ad prædicamentum Vbi, ita & motus ad alias atque alias loci partes: ad idem prędicamentum reduci debent. Potiùs ergo dicendum videtur prædicamentum Situs, etsi populari sensu est distinctum à cæteris prædicamentis, quemadmodum diximus de prędicamento Habere: tamen si res ad Philosophorum normam exigatur, non esse reuera distinctum à prędicamento Vbi. Nam situm esse, nihil est aliud, quàm esse hoc vel illo modo in loco: esse autem hoc vel illo modo in hoc prædicamento, non est esse in alio prædicamēto, quemadmodū esse hoc vel illo modo quale, non est esse extra prædicamentum qualitatis. Quocirca considerandum est, quemadmodum nihil est album, nisi secundum aliquem gradum perfectionémve gradualē albedinis, etsi album nullam dicat determinatè ac definitè: ita nihil esse in loco, nisi secundum aliquem situm positionémve in loco (qui quidem semper vt immobilis recipiendus est, ac fixus) etsi esse in loco seu locatum esse nullam positionem sitúmve determinatè dicat. Quare vt motus ad alium atque alium gradum eiusdem qualitatis reuocatur ad prædicamentum qualitatis: ita motus ad alium atque alium situm in eodem loco reuocabitur ad prędicamentum Vbi. Et forsitan hac de caussa Aristoteles in hoc capite cùm prædicamenta enumerat, non meminit prædicamentorum Situs, & habendi. Atque hæc de prædicamentorum numero: nunc quo pacto illa inter se distincta sint disputandum.

a 5. Phys. ca. 4. tex. 31.

Germana argumenti explicatio.

Prædicamentum situs non distingui re vera à prædicamento Vbi.

QVA RATIONE PRÆDICAMENTA inter se distinguantur.

QVÆSTIO III.

Tres quadam sententiæ de prædicamentorum distinctione.

SECTIO I.

Prima sententia. Primum argumentum.

SVNT qui existiment prædicamenta omnia distingui realiter inter se. Primùm hac ratione, ens reale & res, idem sunt vt patet ex superiori libro; ergo quandocunque ens reale diuiditur in distincta entia, res quoque diuiditur in distinctas res: ens autem reale, cùm diuiditur in decem prædicamenta diuiditur in distincta entia; ergo & in res distinctas. Deinde, quia genera summa, sunt primò diuersa vt Aristoteles docet 8. lib. huius operis capite vltimo: quæ autem sunt primò diuersa, non sunt idem realiter. Ea enim, quæ sunt primò diuersa, in nullo conueniunt: quæ autem sunt idem realiter, conueniunt in eadem re. *Paulus Venetus lib. suæ Met. cap. 31. & alij.* *Tex. 16.*

2\.

3\. Postremò, quia prædicamenta non permiscentur, vt idem docet Aristoteles primo Posteriorum cap. 11. permiscerentur autem si eadem res ad diuersa prædicamenta pertineret. *Text. 31.*

Secunda sententia. Alij dicunt non esse opus, vt prædicamenta distinguantur realiter, siquidem actio & passio sunt idem re (vt Aristoteles 3. a Physic. libro docet) sed tamen b necesse esse vt distinguantur formaliter, seu per diuersas essentias entitatésve. Id quod primum ex eo suadent, quia prædicamenta resultant ex distinctione: entis distincto autem ente, necesse est vt distinguantur entitates, quippe cùm ens ab entitate habeat vt sit ac dicatur ens. *Recentiores quidam.* *a Cap. 3. tex. 19.* *b Ita videtur sentire. Ioan. de Gan. 3. lib. Physic. q. 5. ad sextũ.*

Argumentũ. 1.

2\. Deinde, quia diuersorum generum, & non subalternatim positorũ (cuiusmodi sunt genera omnia, quæ in diuersis prędicamentis ponuntur) diuersæ sunt differentiæ, vt Aristoteles docet in prædicamentis: quorum autem diuersa sunt genera & differentiæ, diuersæ quoque sunt definitiones, ac proinde essentiæ, igitur omnia quæ in diuersis Prædicamentis ponuntur differunt essentia, atque adeo formaliter. *In Antepredicament. ca. 4. & 1. Topic. cap. 13.*

3\. Tertio, quia si distinctio modorum essendi satis esset ad distinctionem prædicamentorum, multò plura prædicamenta, quàm decem constituenda forent. Vnumquodque enim ex decem vulgatis prædicamentis distinguendum esset in duo, vtpote in prædicamentum abstractorum, & concretorum: siquidem alius est modus essendi abstractorum, alius concretorum, vt humanitatis & hominis, candoris & candidi: alia etiam prædicamenta constituta essent ex iis quæ sunt actu, alia ex iis, quæ sunt potentia, alia item ex iis quæ necessario insunt, alia ex iis quę contingēter, alia insuper ex aliis atque aliis modis essendi, qui sunt propè infiniti, si ergo retinenda est tradita diuisio in decem prędicamenta, non est asserendum satis, esse distinctionem

modorum

modotum ad Prædicamentorum distinctionem, sed necessariam esse omnino distinctionem formalem.

Quarto, quia si res diuersorum Prædicamentorum conuenirent 4.
in aliqua eadem entitate, iam conuenirent vniuocè atque adeo in aliquo eodem genere, quod implicat contradictionem: ideo enim Prædicamenta diuersa sunt, quia in nullo eodem genere conueniunt.

Quinto, quia modi essendi sunt suapte natura posteriores iis enti- 5.
bus, quorum sunt modi: quò fit vt genera summa, prius natura sint distincta inter sese, quam accedat distinctio per modos.

Postremo, quia si genera summa prædicamentorum distinguerentur per modos essendi, ex iisdem constituta essent: at summa genera constitui non possunt ex modis essendi: tum quia modi essendi videntur posteriores iis entibus, quorum sunt modi essendi: tum etiam, quia non videntur esse formaliter entia, cum tamen entia constitui nō possint ex iis, quæ non sunt formaliter entia, quemadmodum Aristoteles docet in Physicis, b substantiam non constitui ex non substantiis.

Sunt alij, c quibus magis placeat distingui prædicamenta per modos prædicandi: Primùm, quia prædicamenti notio, quod & prædicamenti nomen sonat, in varia prædicandi ratione cōsistit, vnde factum esse dicunt, vt Aristoteles hoc pacto ex figuris prædicationum, prædicamentorum numerum collegerit.

Tertia sententia probatur.

1.

Secundo, quia Prædicamentorum distinctio pendet ab operatione 2.
intellectus, distinguentis & ordinantis ea, quæ in rebus confusa sunt: hæc autem non alia ratione videtur facere intellectus, nisi distinguēdo ea, quæ prædicantur in quæstione Quid est de primis substantiis, ab iis, quæ de eisdem aliis modis prædicantur.

Tertio, quia actio & passio non distinguuntur in primis re ipsa vt 3.
Aristoteles d ait: deinde non distinguuntur formaliter, cum sint omninò idem formaliter quod motus, nisi quod actio connotat relationem agentis ad patiens, passio verò relationem patientis ad agens.

Nec videntur distingui per varios modos essendi: siquidem vnius & eiusdem rei præsertim habentis vnam tantùm entitatē siue formalitatem, vnus tantū videtur modus essendi. Cùm ergo nulla ratio alia distinctionis reliqua sit per quam distingui possint, quàm per varios modos prædicandi de prima substantia, concludunt actionem & passionem non aliter distinguendas esse: quàm per alium atque alium modum prædicandi: quare eandem distinguendi rationem accommodandam esse cæteris Prædicamentis, vt omnium distinctio inter se, ex vna & eadem generali diuisione constet.

b 1. Phy. ca. 6. text. 52.

c Alens. hoc h. in tex. 14. Capr. in 1. d. 8. q. 2. ad 18. & 19. Niphus. 5. Met. dis. 7. cap. 4. Paulus Soncin. 5. Met. q. 13. videturque accedere Auerr. hoc loco com. 14. quem pro eadem sententia refert Niphus loco citato. Et Okā in 2. q. 2.

d 3. Phy. c. 3. tex. 19.

e Ita D. Tho 11. Met. ca. de Motu lect. 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. ad 18. Vide Okam in 1. d. 24. q. 2. ad primum pro prima opinione & d. 30. q. 3. & quol. 5 q. 22.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

QVid tamen in hac quæstione dicendum sit, quatuor conclusionibus explicandum est. Prima conclusio. e Non est necesse vt prædicamenta distinguantur realiter. Hæc ex dictis patet: actio enim & passio, & pleráque alia, quæ in diuersis Prædicamentis ponūtur nō distinguun

Prima conclusio prædicamenta non distingui realiter.

ſtinguuntur realiter: accedit quod Ariſtot. b in Prædicamentis planè docet nihil eſſe incommodi, ſi vnū & idem diuerſis in prædicamentis collocetur, quod ſaltem de vno & eodem, re ipſa neceſſariò intelligendum eſt. Nec refert, quod pronunciatum hoc iis rebus accommodatum eſt eo loco ab Ariſtotele, quæ non reuera, ſed ſpecie tenus ponūtur in diuerſis Prædicamentis: in eo enim ſenſu propoſitum eſt, ac ſi illæ re vera, & non potiùs ex vulgari ſenſu, in diuerſis prædicamentis ponerentur. Dixi autem nō eſſe neceſſe, quia ſaltem ſubſtantia, quantitas, & maxima ex parte qualitas, diſtinguuntur realiter inter ſeſe.

b Cap. de Quantitate.

Secunda non distingui formaliter.

Secunda concluſio. Non eſt etiam neceſſe, vt prædicamenta diſtinguantur formaliter. Hæc concluſio ex eo probatur, quia etſi ſubſtantias, quantitas, qualitas & relatio diſtinguuntur formaliter, atque adeo eſſentialiter: tamen actio & paſſio ſunt vna & eadē eſſentia motus, nec vlla entitas eis conuenit, quæ ad eſſentiam vtriuſque non pertineat, vt inferiùs perſpicuum fiet, locus item, à quo prædicamentum Vbi conſtituitur, non aliam habet entitatem, quàm ſuperficiei, niſi quod alia quædam connotat extrinſecus, vt infra patebit, vbi idem de reliquis tribus prædicamentis oſtendetur.

Tertia distinguuntur modis essendi.

Tertia Concluſio. c Prædicamenta omnia diſtinguuntur per modos eſſendi & prędicandi, ſed prius natura per modos eſſendi, quàm prędicandi. Hęc etiam ex dictis colligi poteſt: Prædicamenta enim aut diſtinguuntur realiter, aut formaliter, aut per modos eſſendi, vel prędicandi: neque alia ratio diſtinctionis relinquitur, quæ in hac re locum habeat. Nam quod quidem d dicunt, ea diſtingui per modos intelligendi, eodem redit cum ſententia eorum quibus placet, ea diſtingui per modos, prædicandi.

Quarta hac distinguuntur modis essendi in primis substantiis.

Quarta concluſio. Prędicamenta non diſtinguuntur per quoſuis modos eſſendi & prędicandi, ſed per modos eſſendi & prædicandi in primis, ac de primis ſubſtantiis. Hęc concluſio ex eo patet, quia cùm attributorum diſtinctio ex vario modo reſpiciendi ſubiecta ſumenda ſit, primæ autem ſubſtantię ſunt prima ſubiecta, & quaſi fundamenta, quibus attributa omnia, quæ in prædicamētis locum habent innituntur, reſpectu illarum ſumenda eſt eorum diſtinctio: atque hac de cauſſa collectus eſt in ſuperiori quæſtione ex decem modis eſſendi ac prędicandi denarius prædicamentorum numerus.

c Ita D. Tho. 5. Me. lect. 9, Et 3. Phyſ. lect. 5. Et de Verit. q. 1. art. 1. addito eo quod docet 11. Met. lect. 9. c. de Motu ad finē. Ferrar. 3. Phyſ. q. 5. ibid. in Addit. Matthias Aquarius, Chryſoſt. Iauellus 5. Meta. q. 6. Accedit Hen. de Gand. in Summa art. 32. q. 5.

d Vide Son. q. 13.

Obiectio.

Quòd ſi quis obiciat, continuitatem motus, & tempus item, quæ ſunt ſpecies quædam quantitatis continuæ, non extendere primā vllam ſubſtantiam, ſed motum illius: reſpōdendum eſt non eſſe neceſſe, vt omnis modus eſſendi accidentis ſumatur ex eo, quod accidens ſic, vel ſic immediatè efficit primas ſubſtantias, ſed ex eo, quod ſiue immediatè, ſiue mediatè, ſic vel ſic afficit: itaque continuitas motus & tempus extendunt primas ſubſtantias, quatenus mouentur.

Dilutio.

Altera obiectio.

Si quis etiam opponat plurima eſſe accidentia prædicamentalia, quæ non prædicantur de primis ſubſtantiis, vt eſt relatio vnionis materiæ ad formam, & formæ ad materiam, itemque actio animæ extra corpus, quæ nec concretè quidem de primis ſubſtantiis dicuntur, hoc modo

modo occurrendum. Etsi distinctio prædicamentorum sumitur ex modis essendi in primis substantiis, de eisque prædicandi, nihil tamen prohibere, quominus aliqua accidentia, quę de primis substantiis dici nequeunt, conueniant in genere aliquo prædicamentali cum iis, quæ de primis substantiis prædicari possunt, cuiusmodi sunt relationes inter materiam & formam, & actiones animæ extra corpus: quarum illæ ad prædicamentum Ad aliquid, hæ ad prædicamentū actionis, quemadmodum & relationes & actiones primarum substantiarum spectant. *Soluitur.*

Solutio argumentorum, quibus tres oppositæ sententiæ innituntur.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum primæ sententiæ dicendum est, ens reale & rem, idem esse: nisi quod nomen entis, quia participium est, sæpe sumitur impropriè pro entitate: nomen autem rei, quia est substantiuum, nūquam apud eos, qui eādem quam nos sententiā sequuntur, consueuit accipi pro realitate siue entitate, vt 4. libro diximus. a Cùm autem obiicitur ens reale, cùm distribuitur in decē Prædicamenta, diuidi entia, negandum est verum id esse vniuersè. Actio enim & passio ne impropriè quidem dicenda sunt, distincta entia, id est, diuersæ entitates: sed vnum & idem ens, vnáque entitas habent duos modos essendi: quod idem de aliis plerísque sentiendum. *Ad argumēta probantia in prædicamentis requiri realem distinctionem.* *a Cap. 2. q. 5. sect. 2.* *Actio & passio non sunt distincta entia.*

Ad secundum dicendum, pronūciatum illud (quod Arist. potiùs innuit, quàm apertè tradit) Genera summa esse primò diuersa, intelligēdum esse in iis, quæ differunt formaliter, nempe in solis quatuor primis, hæc enim sola sunt diuersa entia: nulla autem entia possunt esse primò diuersa, nisi quæ sunt diuersa. Neque obstat, quod relatio conuenit realiter cum tribus prioribus prædicamētis: conuenientia enim realis, non efficit quò minus aliqua sint primò diuersa, sed sola conuenientia formalis. Quod si diuersitas in eo pronūciato sumatur pro distinctione, vt sit sensus, Genera summa esse primò distincta, concedi poterit pronunciatum vniuersè: omnia enim summa genera dici possunt primò distincta eo pacto, quo sunt distincta, quæ enim sunt distincta formaliter sunt primò distincta formaliter: quæ autem sunt distincta per modos essendi tantùm, sunt primò distincta per modos essendi, hoc est, distinguuntur per modos essendi non cōuenientes vniuocè in aliquo eodem superiori essendi modo. *Genera summa vt dicantur primo diuersa.*

Ad tertium dicendum, non permisceri prædicamenta, nisi eadem res eodem modo ponatur in diuersis Prædicamentis, quod certè à nobis non fit.

Ad primum verò secundæ sententiæ, respondendum. Prædicamēta etsi resultant ex distinctione entis, non tamen omnia resultare ex distinctione entis in diuersa entia, vt ex dictis patet. Ad secundū dicito, pronunciatum Aristotelis intelligendum esse in iis, quæ sunt diuersa entia, saltem formaliter. Quocirca animaduertendum est genera & *Soluuntur argumenta secundæ opinionis suadentia formalem distinctionem.*

differentias eorum, quæ ad sex vltima Prædicamenta pertinent, non esse propriè genera ac differentias, & quæ veras species ac definitiones constituant: cùm non sumantur ex distinctione entis per veras entitates, sed per puros essendi modos. Cæterùm propter similitudinem quam habent cum veris generibus & differentiis, meritò pro iis quæ verè ac propriè talia dicuntur, vsurpati. Quod si quis obiiciat conditiones illas, quæ suprà pro iis quæ per se ponuntur in Prædicamentis traditæ sunt, in his etiam Prædicamentis reperiri: quare non esse cur eorum genera & species à vera ratione generum, & specierum excludantur: respondendum est, eas conditiones simpliciter & absolutè iis solis conuenire, quæ ad quatuor prima Prædicamenta pertinent. Primùm, quia genera & species vltimorum sex admittũt in sua quasi cõpositione modos essendi, qui non constituunt aliquam veram entitatem, nisi similitudine quadam. Deinde, quia non omninò excludunt compositionem per accidens ex rebus diuersorum Prædicamẽtorum: immo & ex iis, quæ non habent per se locum in Prædicamẽtis, vt patebit in progressu. Quo a fit, vt non omninò absque caussa dictũ sit à grauissimis Auctoribus, sola quatuor prima Prædicamenta esse propriè Prædicamenta: sex verò vltima esse quasdam quatuor primorum inter se complicationes: atque ea de caussa Aristotelem eorum genera & species perfunctoriè distinxisse.

Obiectio.

Solutio.

Conditiones prædicamentales ad quatuor prima simpliciter pertinere.

Sola quatuor prima prædicamenta esse propriè talia.

a Ammõ. in prædic. ca. de actione. Et passim Auic. lib. 2. suæ suf. c. 2. Al. Ma. 5. Met. tra. 5. c. 1. & 9. Me. tract. 1. ca. 1.

Ad tertium dicendum, non quosuis modos essendi in primis substantiis satis esse ad distinguenda Prædicamenta, sed eos tantùm, qui certam aliquam vniuocámque entis rationẽ secum afferunt, cuiusmodi est modus essendi essentialiter in primis substantiis, itémque modus essendi in illis ratione materiæ, & ratione formæ & in ordine ad aliud. Primus enim affert secum rationem substantiæ, secundus quantitatis, tertius qualitatis, quartus relationis, quæ sunt vniuocæ rationes entiũ. Vnde vel hac ratione excludi possunt à sincera Prædicamentorum ratione actio & passio, atque alia forsitan ex sex vltimis: quod motus, qui est entitas actionis & passionis, non habeat certam & vniuocam entitatis rationem nisi per accidens, vtpote per relationem agentis aut patientis adiunctam: si quidem vt motus est, non in vno tantùm, sed in pluribus generibus cernitur. Sed nec modi essendi concretè & abstractè, actu & potentia, necessariò & contingenter, afferunt secum certam entitatis rationem, cùm in diuersis rerum generibus reperiantur.

Ita Alex. 11. Met. in c. 8.

Ad quartum dicendum est: non omnem conuenientiam in natura aliqua, esse conuenientiam vniuocam, sed solam conuenientiã in natura, quæ sit distincta per differentias in rebus conuenientibus. Cùm autem dicimus res diuersorum Prædicamentorum conuenire in eadem entitate seu natura, vt actionem & passionem in natura motus, non ita id intelligimus, quasi credamus naturam, in qua huiusmodi res conueniunt, differre in illis per differentias, sed ita potiùs, vt asseramus eam entitatem esse vnam prorsus & eamdem in illis, nec aliter in eis distingui, quàm per puros essendi modos.

Genera summa sex vltimorum prædicamentorum [illegible]

Ad quintum dicendum est: quod quidem attinet ad genera summa vltimo

vltimorum sex Prædicamentorum, modos essendi, quibus illa distinguuntur, etsi sunt posteriores entitatibus illorum absolutè sumptis, tamen non esse posteriores illis, vt inter se distinguuntur: quod perspicuum est, cùm solis essendi modis distinguantur, iísque sinceris & puris, vt diximus. Quod autem attinet ad quantitatem, qualitatem, & relationem ex dictis patet, modos essendi quibus hęc genera distinguũtur, non esse illis posteriores, cùm nullo pacto distinguuntur ex natura rei ab illorum essentiis, quod etiam ex dictis patet: dummodo esse in primis substantiis non sumatur secundum actum, sed secũdum aptitudinem: non tamen negatiuè sumptam, quæ dicitur non repugnantia, sed positiuè, in qua negatiua fundatur. Quod verò attinet ad substantiam, distinctione opus est: nam si esset substantiæ in primis substantiis, sumatur pro inesse illis, quo pacto superiora sunt in inferioribus, perspicuum est, talem modum essendi esse suaptè natura posteriorem substantia. Quod idem dicendum in quantitate, qualitate, & relatione: accidit enim superioribus inesse inferioribus: quò fit, vt substantia non distinguatur primo per hunc essendi modum à cæteris Prædicamentis. Si verò sumatur pro esse, quod substantia exercet in primis substantiis, hoc est, pro esse suaptè natura sine subiecto inhæsionis, dicendum est, talem modum non esse suaptè natura posteriorẽ substantia, sed ipsam eius essentiam, vt supra diximus. Nec enim loquimur de negatione essendi in subiecto inhæsionis, sed de modo essendi, in quo ea negatio fundatur, qui ex natura rei nullo pacto distinguitur ab entitate substantiæ.

Modus essendi substantia expenditur.

Ad sextum, quicquid de assumptione dicẽdum sit, neganda est propositio: quia prima quatuor Prædicamenta, ita distinguuntur per modos essendi, vt ex illis non propriè constituantur, sed sint illi ipsi.

Ad primum denique tertiæ sententiæ dicito, in plerisque rebus fieri solere denominationem abeo, quod posterius est, Aristotelémq; in hoc capite non collegisse numerum à priori, sed à posteriori.

Argumenta tertia sententia distinguenda.

Ad secundum respondebis, duplicem distinctionem esse necessariã ad cognitionem Prædicamentorum, alteram, qua alia ab aliis distinguantur: alteram, qua inferiora à superioribus. Quamquam verò posterior distinctio nihil ad hanc disputationem attinet, quia tamen in eam incidit sermo, dicendum est, ferè omnes D. Thomæ sectatores eam facere pendentem ab operatione intellectus. a At cum naturæ generum & differentiarum planè distinguantur inter se præcisa omni operatione intellectus, vt naturæ potentiales ab actualibus: perspicuum est, distinctionem ac ordinem generum deorsum versus, & constitutionem specierum, quæ quodque Prædicamentum conficiunt, cum per differentias fiant, non fieri operatione intellectus, sed potiùs in rebus ipsis inueniri.

Prædicamenta per modos prædicandi. Quomodo superiora ab inferioribus distinguantur.

a Herv. quol. 1. q. 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. art. 3. q. 5. & alij.

Quod verò attinet ad priorem distinctionem, de qua diputatio instituta est, sunt etiam plerique b ex D. Thomæ Schola, qui credant, eam in quibusdam generibus pendere ab operatione intellectus, vt in actione & passione, & in omnibus omninò, quæ non distinguuntur per diuersas essentias, siue entitates. Cùm enim credant vnius entita-

b Vide Herv. quol. 1. q. 9. Chris Iauel. 25. Meta. q. 6. Fer. 3. ph. q. 5.

tis vnum tantùm esse essendi modum, vt tertio argumento obiectum est: alij a colligunt non omnia Prædicamenta distingui per modos essendi, sed per modos prædicandi: alij b quia vident diuersos prædicandi modos necessariò poscere aliquam diuersitatem modorum essendi, potiùs dicendum existimant, ea Prædicamenta distingui virtute per modos essendi, nempe quatenus idem modus essendi aptus est, vt aliter atque aliter concipiantur.

a *Pau. Soncin. 5. Meta. q. 13.* b *Ferrar. 3. Phy. q. 5. & Chrysost. Iauel. 5. Meta. q. 16.*

Eandem entitatem habere posse plures essendi modos.

Neutra tamen opinio probanda est. Neque enim est dubium, quin eadem entitas plures habere possit puros essendi modos præcisa omni operatione intellectus: nisi quis negate audeat Deum Opt. Max. alium modum essendi habere in se, & alium in nobis, & omnia effecta aliter esse in suis caussis, aliter in seipsis absque vlla intellectus operatione. Itaque certum est, motum alio modo esse in mouēte, nempe vt actum quo mouens mouet, alio verò in re quæ mouetur vt actum videlicet, quo illa mouetur, & superficiem concauam corporis cōtinentis locatum, aliter in locāte, aliter in locato esse, etsi nullus intellectus motum aut superficiē apprehendat. Nec certè ista confusa sunt in rebus, vt sit opus intellectu ea ordinante ac disponente, sed planè distincta, & alia aliis naturæ ordine priora. Atque hinc patet tertij argumenti solutio.

NVM SOLA ENTIA HABEANT per se locum in prædicamentis.

QVÆSTIO IV.

Explicatio quæstionis.

SECTIO I.

Affirmantem partem esse Aristotelis.

VÆSTIO hæc, cuius affirmatiuam partem hîc, & aliis plurimis locis amplectitur Aristoteles, facillimè explicabitur, si vel ipsa communis Prædicamenti ratio spectetur: nam si Prædicamentum est quædam ex genere aliquo supremo, & iis quæ sub ipso sunt naturalis dispositio, vt suprà dictum est, ea tantùm esse intelliguntur, in quorum essentiis genus ipsum continetur, quæ quidem sunt eius tantum species & indiuidua: planè efficitur, sola entia poni per se in Prædicamentis: non entia enim, quemadmodum essentiam nullā habent, ita & genera, eorùmve species, aut indiuidua esse non possunt. Non est tamen a ens hoc loco sumendum, pro eo quod actu existit, sed pro eo quod existere potest: ea enim ex quibus constat Prædicamentorum series, non includunt existentiam: quemadmodum neque eorum definitiones: quod & inductione patet, & ab Aristotele traditur capite decimo libri secundi b de Posteriori resolutione. At dicet aliquis: Etsi cætera non ponuntur in suis quæque Prædicamentis, quatenus existunt: ipsam tamen existentiam in aliquo peculiari Prædicamento ponendam esse, quem

3. Phys. cap. 1. tex. 3.

Quæst. 1. sect. 2.

a *Ita Alex. 5. Met. in tex. 14. Hen. de Gan. quol. 1. quæst. 9.* b *Tex. 9 & 10.*

Ens quo pacto hoc loco sumendum.

Obiectio.

quemadmodum etsi substantia non ponitur in suo Prædicamento, vt est quanta, aut qualis, aut relata, ipsam tamen quantitatem habere peculiare Prædicamentum, eodémque modo qualitatem & relationem. Attestatur autem huic rei, quod prædicamentum, Quando, nihil aliud videtur continere, quàm existentias rerum: quid enim aliud est esse nunc, aut fuisse, aut fore (quæ huius Prædicamenti species dicuntur, quàm existere, aut extitisse, aut existētiam habiturum? Quare cùm existentia non sit formaliter ens, sed purus quidam & syncerus essendi modus, vt patet ex iis, quæ superiùs disputata sunt: planè videtur effici, non rectè dictum esse, sola entia habere per se locum in Prædicamentis.

Vide quæ dicta sunt libr. 4. cap. 2. q. 4. sect. 4.

Solutio.

Existētia cur in nullo Prædicamento per se ponatur.

Huic obiectioni occurrendum est, disparem esse rationem in existentia, atque in quantitate, & relatione. Primùm, quia quantitas, qualitas, & relatio cùm sit formaliter entia & genera & species habere possunt, existentia verò non item, idque eo ipso, quod non est formaliter ens. Deinde, quia si haberet genera & species, tam multa conficienda essent prædicamenta existentiarum, quàm rerum habentium existentiam: siquidem nulla est ratio, cur existentia substantiæ magis conueniat cum existentia quantitatis, qualitatis, & cæterorum generum existentiis, quàm ipsæ eorum essentiæ. Quod si tam multa alia Prædicamenta existentiarum concedenda essent, alia etiam propè infinita admittenda essent aliorum modorum essendi, qui sunt propè infinitis. His de caussis D. Thomas, Scotus, & quotquot alij sunt alicuius nominis Scholastici, qui hæc minutiùs tractarint, planè asserunt existentiam rerum non habere per se locum in prædicamentis, sed reuocari ad prædicamenta earum rerum, quarum sunt existētiæ. Quod autem obiiciebatur de prædicamento Quando, facilè diluetur, si dicas in prædicamento Quando non poni ipsas rerum existētias, sed earum mensuras, quæ significāt ipsum præsens esse, præteritum, & futurum, quicquid ista sint, de quibus suo loco disputandum.

D. Tho. quol. 2. q. 2. art. 1. & 1. Sent. d. 8. q. 4. art. 2. Capr. in d. 8. q. 1. art. 3. ad 3. Gerard. Caietan. de Ente & essentia cap. 5. q. 10. ad 8. Sco. in 2. d. 3. q. 3. Lichet. ibid. Henr de Gan. quol. 1. q. 9. Dur. in 1. d. 8. q. 2. Alex. hoc. cap. in tex. 14.

Ex Doctorū communi sententia excluditur à Prædicamentis rerum existentiam.

Quæ reiiciantur à Prædicamentis per hanc primam conditionem.

SECTIO II.

Impossibilia è prædicamentis reiiciuntur.

Reiiciuntur ergo per hanc primam conditionem primum quidē impossibilia, nempe composita, seu potiùs cōficta ex possibilibus quidem, sed quæ simul cohærere non possunt, in quorum numero sunt chimæra, hircoceruus, & alia commentitia, non tamen quatenus finguntur (sic modo aliquo sunt entia) sed secundum esse reale, quod in eis fingitur, si nullum sit, aut esse possit. Nam sola compositio ex diuersorum animalium membris (quidem, & vtrunque in monstris cernimus, & diuina virtute fatemur multo magis expressam fieri posse) non tollit quominus composita ipsa sint verè entia, & in prædicamētis locum habeant. Sunt & in hoc numero aliæ connexiones intellectuales, vt homo rationis expers, equus rationis particeps, diameter

Monstra non esse entia ficta, neque entia Prædicamenta.

quadrati commensurabilis lateri,& huiusmodi alia,quę etsi nonnunquam finguntur,aut peruersa aliqua ratiocinatione includuntur,nulla tamen re vera sunt,aut esse possunt.

Reiici negationes, siue puræ illæ sint siue priuatiuæ.

Reiiciuntur deinde negationes,siue absolutæ illæ sint , vt non ens, non substantia,non homo.siue quæ subiectū aliquod supponant,quæ priuatiuæ appellātur,vt cæcitas,nuditas & similia.Nam etsi ista quatenus concipi possunt modo aliquo sunt entia , & ab Aristotele libro superiore inter significata entis numerantur , tamen, quia per se ipsæ non habent vnde concipi possint,sed concipiuntur ex iis quæ negantur , non dubium esse debet quominus inter non entia ponenda sint: quod ipsum Aristoteles planè sentit primo Physic.libro capite 8. cùm ea non semel appellat per se non entia,sed hac de re plura inferiùs. *Cap.2.text.2.* *Tex.75.* *Quæst.6. sect.5.*

Excludit existentias rerum finitarum à Prædicamentis & cæteros essendi modos.

Tertiò reiiciuntur cum omnes rerum finitarum existentię,quas diximus non esse formaliter entia:tum etiam cæteri omnes modi essendi,qui formaliter entia non sunt , vt esse finitum, infinitum , necessarium,contingens,completum,incompletum, & cętera id genus : sunt enim eorum plurimi,affectiones quędam & conditiones rerum , quę per se ponuntur in Prędicamentis , non qui sint ipsi aut genera , aut species,aut indiuidua sub his contenta.

Ac quemadmodum primum illud,vt sic dicam, genus non entium impossibile est,sic duo posteriora sunt suo modo possibilia:dātur enim reuera & negationes,cùm absolutę,tum etiam priuatiuę,magísq; , ac veriùs ipsi modi essendi entium.

NVM SOLA ENTIA PER SE PONANtur per se in prædicamentis.

QVÆSTIO V.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

Pars negatiua q. probatur.

NON solùm ea,quę sunt entia per se , sed etiam quę per accidens poni per se in Prędicamentis, ex eo primum videri potest , quia iuxta veriorem sententiam numerus est ens per accidens , & tamen ponitur per se,ac directò in Prędicamento quantitatis, tanquam prima species quantitatis discretę , vel potiùs tanquam ipsa discreta quantitas,si oratio vera quantitas non est. *Primo.*

2. Deinde , quia scientię non sunt simplices habitus , sed aggregata quędam ex multis habitibus , vt patebit ad librum sextum , & tamen constanter ponuntur ab omnibus in primo qualitatis genere tāquam proprię eius species.

3. Tertiò , quia omnia ea , quę ponuntur in vltimis sex Prędicamentis,videntur entia per accidens:constituuntur enim ex rebus prçcedētium

tium Prædicamentorum, & quibusdam, aut relationibus (vt est quorundam a sententia) aut modis essendi: quæ sanè cum iis, quorum sunt relationes aut essendi modi, non constituunt vllum ens per se.

a *Alb. Mag. lib. 5. Meta. tract. 5. cap. 1. & 9. Met. tract. 1. ca. 1. Paul. Venet. lib. Met. cap. 31. & aliorû Henr. de Gã. 1. par. summ. arti. 37. q. 5.* b *Text. 7. & hoc c. tex. 13.*

Postremò, vt alia argumenta mittantur, quia si verum est, quod Aristoteles docuit capite b superiori (album videlicet, duo significare, nempe & id, cui accidit, & id, quod accidit) sanè concreta accidentium, quæ, idem ponit in Prædicamentis, vt Quantum Quale, & huiusmodi alia sunt entia per accidens. Artefactorum quoque nomina non significant solas figuras, sed figuras simul & res eas, in quas figuræ inductæ sunt: quandoquidem non figuræ ipsæ fiunt, sed composita ex figuris & subiectis, nec dicimus sellam esse figuram solam, sed compositum quid ex subiecto & figura: & tamen artefacta in quarto genere qualitatis poni solent.

Vera explicatio quæstionis & solutio argumentorum.

SECTIO I.

Ita omnes Aristotelis interpretes in hoc cap. 7. *Pars affirmans quæ vera est suadetur.*

RE tamen vera, vel ipsa communis Prædicamenti ratio satis est, vt intelligatur sola entia per se habere per se locum in Prædicamentis: entia enim per accidens, vt non sunt vnius essentiæ, sed plura cōtinent, ex quibus essentia aliqua vna resultare nō potest: ita nec possunt vera esse genera, aut species, aut his subiecta indiuidua, vt ex iis Prædicamentorum series constituantur. Hinc fit, vt meritò Aristoteles hoc capite non ipsum ens in commune, sed solum ens per se in Prædicamenta distribuerit, & libro 6. entia per accidens a consideratione primi Philosophi reiecturus sit: tametsi apertè eo loco pressiùs de ente per accidens sit disputaturus, de eo, inquam solo, quod contingenter, & rarò euenit.

Cap. 2. tex. 4.

Soluuntur argumenta par tis oppositæ.

Quare, ad duo priora partis oppositæ argumenta dicendum est, numerum & scientias totales, ceu Physicam, Geometriam, & Moralem scientiam, vt re vera non sunt entia per se (quod cap. decimotertio huius libri, & primo sequentis patebit) ita non habere per se locum in Prædicamentis, quasi vera eorum genera aut species. Sed quia se habent more generum & specierum, vtriúsque vt talia traduntur & tractantur, idcirco numerata esse à Philosophis in speciebus quantitatis, & qualitatis. Itaque in his aliísque similibus, præceptū illud obseruandum est, vt vera sententia retenta, communem loquendi rationem sequamur: veluti cùm agitur de speciebus rerum publicarum, & aliarum particularium communitatum: quæ etsi re vera species non sunt, expeditiùs tamen & artificiosiùs vt species quædam ex suis quasi generibus colliguntur, & tanquam per proprias per se differentias explicantur.

c *Quæst. 7.*

Ad tertium dicito, sex vltima Prædicamenta non constitui ex rebus aliorum Prædicamentorum, & relationibus adiunctis, vt patebit ad caput 15. c quo pacto, si constituta essent, propriè forent entia per accidens, sed constitui ex rebus aliorum Prædicamentorum

& modis

& modis quibusdam essendi additis: ex quorum coniunctione non propriè fiunt entia per accidens, eo quod ipsa, vt ita dicam, composita non sint vtraque ex parte entia, tamen dici possunt aggregata quędam per accidens, atque hac etiam de caussa non sunt actio & passio, & quæ sequuntur vera genera, sed quasi genera. Cæterùm de hac re eodem loco accuratiùs. *Lege Caiet. in cap. 5. & 7. de ente & essentia.*

Ad 4. dicendum, nec concreta accidentium poni per se primò in Prædicamentis, sed abstracta, vt est quantitas, qualitas, &c. quæ nulla ratione sũt entia per accidẽs: nec verò arte facta poni in quarta specie qualitatis nisi ratione figuræ, quo pacto non sunt entia per accidens, si subiectum figuræ sit vnum continuatum, vt discus, aut annulus.

Sed quia in significatione nominum concretorum, & eorum quæ arte conficiuntur non nihil est difficultatis, neque adhuc ex dictis patet quid sit poni per se primò in prædicamentis, de vtraque re aliquid dicendum est.

De significatione nominis concreti.

SECTIO III.

Opinio Auicennæ de concreatorum significatione.

EST quidem Auicennæ sententia, concreta accidentium nomina præcipue significare subiectum accidentis, minus verò præcipuè, & insinuatitiè ipsam formam accidentariam: quod sibi videtur ex eo persuasisse, quia huiusmodi nomina dicuntur de subiectis, nõ de ipsis formis, nec pro formis, sed pro subiectis in propositione accipiuntur. Neque enim dicimus hæc qualitas est album, sed hoc corpus, & ita in cæteris. *1. p. Logices ca. de proprio.*

Refellitur.

Sed meritò ab omnibus pænè reprehenditur. Primùm, quia nomina declarationis & distinctionis caussa imposita sunt, declaratio autẽ & distinctio, à forma, si nõ semper, certè præcipuè sumuntur. Deinde quia concretum accidentis non significat subiectum, nisi quatenùs affectum est accidente, vt patet in nomine albi, sani, patris, & similibus: at significare hoc pacto subiectum, est præcipuè significare accidens. Tertiò, quia si accidentium concreta significarent præcipuè & non potius connotatiuè subiecta, cùm album exempli caussa definitur per corpus, non definiretur per aliquid extrinsecum suæ quidditati, quod vocant additamentum: at accidentia, siue in concreto siue in abstracto sumpta, definiri per additamenta subiectorum, est communis doctrina Peripateticorum, cap. 5. lib. 7. huius operis ab Aristot. tradita. Quartò, quia, aut concreta accidentiũ vocabula significant formaliter, & subiectum & accidens, aut subiectum solùm aut accidens solùm: at non significant formaliter solum subiectum, vt manifestum est. Etenim rem aliquam expressè intelligit, qui audit, verbi gratia nomen albi, distinctam ab ea, quam percipit audito nomine nigri, cùm interim subiectum vnum atque idem esse possit. Neque item formaliter significant subiectum & accidens simul, quia non exprimunt quid nam sit subiectum: ergo formaliter solùm accidens signi *Potissimum ab Auer. 5. Met. com. 14. & D. Thom. ibid. lect. 9.* *Tex. 17.*

significant: cùm igitur formalis significatio sit præcipua, non dubium est, quin huiusmodi nomina præcipuè significent accidentia. Postremo, quia precipuè significarent subiecta, cùm nomina reducantur ad prædicamenta ratione præcipuæ eorũ significationis, omnia concreta accidentium vocabula ad prædicamentum substantiæ reuocanda essent, quod pugnat cum omnium sententia, omnes enim in eodem prædicamento ponunt concreta, in quo abstracta, quicquid sit de ea quæstione vtra præcipuè ponantur.

Vera quæstionis explicatio

Ita Alber. Ma. 5. Met. tra. 1. cap. 11. Auerr. hoc libr. com. 14. Alen. ibid. & D. Thom. hoc libr. lect. 9. & 1. par. q. 3. artic. 3. Cai. ibid. & 3. p. q. 16. art. 5. & in d. 7. q. 1. art. 1. ad 5. Greg. in 1. d. 8. q. 2. art. 4. Du. in 1. d. 34. q. 1. Vide Cap. in 1. d. 4. q. 1. & 2. fuse.

Dicendum est igitur, huiusmodi nomina formaliter ac præcipuè significare ipsas formas accidentarias, neque in ea re differre à nominibus abstractis: at materialiter & connotatiuè (quæ significatio inter insinuatitias numeranda est) significare subiecta: hæc autem posterior significatio, ex ipso cõcipiendi modo nascitur: cùm enim cõcipimus formam accidentariam per modum adiacentis (vt dicunt) eámque eo pacto nominamus: tum vocabulum concretum est & connotatiuum, significans formam adiacentem, & innuens subiectum cui adiacet. Cùm autem illam concipimus quasi per se cohærentem (quod vocant per modum per se stantis) tum nomen, quo sic illam appellamus, abstractum est & absolutum, solam formam ex ipso concipiendi & significandi modo declarans. Lege D. Thomam, Alensem, & Auerroë, & Albertum Magnum hoc loco. Sed de distinctione nominum concreti & connotatiui, & si placet adiectiui, cùm inter se, tum ab oppositis nominibus abstracti, absoluti, & substantiui, legi possunt, quæ in primo Institutionum Dialecticarum libro docuimus.

Soluitur argumentum Auicennæ.

Text. 11.

Quod autem pro Auicenna propositum est, facilè diluitur negatione consequentiæ: nam si idem esset dici de aliquo, aut accipi pro aliquo, atque aliquid significare, idem profectò significarent nomina hæc, Musicum, Album, & Homo, quod de eadem re dicantur, vt Aristoteles argumentatur libro superiori capite quarto.

De nominibus arte factorum.

QVÆSTIO VI.

Lect. 4. Idem innuit Alb. Mag. 2. Phy. tra. 1. q. ca. 2. in tex. 18. & Albert. de Saxo. 2. Physic. q. 4. conclu. 2.

Opinio D. Thomæ.

Sententia aliorum.

QVOD verò attinet ad arte factorum vocabula, sunt qui credãt illa etiam significare formas per artem inductas, & innuere subiecta: in quorum numero est D. Thomas in priore libro de interpretatione. Alij è contrario dicunt, significare subiecta, & innuere formas, quod Auicenna lubens admiserit. Vtrique autem videntur idem iudicare de hoc genere nominum, atque de concretis accidentium, connotatiuísque.

Opinio Auctoris de nominibus artefactorum.

Nobis tamen non videtur eadem significandi ratio esse in vtrisque: nam etsi accidentium concreta alterum formaliter significant, & alterum connotant atq; innuũt, tamen artefactorum vocabula vtrumque significant formaliter, more videlicet eorum nominum, quibus substantiæ significantur iuxta sententiam eorum, qui volunt totam substantiam eandem esse prorsus cum partibus simul sumptis. Etenim,

vt hi volunt hominem significare formaliter & animam & corpus:ita ferra V.G.significat formam ferræ,& materiam ferream, eodémque modo fella,vestis,nauis,& huiusmodi alia,& certam formam,& certam materiam,saltem in genere aliquo particulari,vt duram,aut mollem,aut flexibilem.

Probatur sententia ratione.

Aristotelis auctoritate.

Probatur autem non significare solam formam vel hac vna ratione:quia si ita esset,vniuocè diceretur ferra de ferrea, & cerea, aut vitrea:& nauis de lignea,& papyracea.Atque in hac sentétia esse Aristotelem,ex eo licet intelligere, quòd ad explicandam generationem substantialem compositorum ex materia & forma, sæpissimè vtitur exemplis arte factorum,quo pacto non vtitur exemplis concretorum accidentium,nisi perrarò,& iis acceptis pro compositis accidentalibus,non pro iis,quæ formaliter significant.Negat enim planè 1.Physi. cap.7.musicum fieri ex homine:quod non rectè faceret, si musici vocabulum & artem & subiectum formaliter significaret. & tamen passim concedit statuam fieri ex ære,&lecticam ex ligno,quod nimirum hæc nomina,& certam formam, & certam materiam formaliter declarent.Et tertio Physicorum capite item 7.ait,materiam cuiusque rei naturalis esse partem totius,perinde ac æs pars est æneæ statuę.Theologi quoque ex sacrorum Conciliorum definitionibus afferunt, Sacramenta nouæ legis,quæ arte facta quædam sunt,arte diuina insigniter elaborata,materia sensibili & certa forma constare. Sed & vulgus huic sententiæ astipulatur:quippe cùm iis qui se vestem emisse air,aut calceos,aut quiduis aliud artificiosum, non declarat solùm se emisse formam,aut materiam,sed vtrumque simul:tametsi in quibusdã præcipuè spectet formam, vt in statua,in aliis præcipuè materiam, vt in annulo.

Sacramenta nouæ legis res arte facta sunt, & materia & forma constant.

Quo pacto accidentium concreta ponantur in prædicamentis: quo item arte facta.

Sectio V.

Concreta per se in prædicamentis accidentium poni.

Arte facta non ita, sed per partes.

EX his licet colligere concreta quidem accidentium poni per se in prædicamentis,quia eorum nomina non significant formaliter, nisi formas ipsas accidentarias,quæ propria & peculiaria habent genera,species,& indiuidua:at arte facta,in nullo prædicamento habere per se locum,cùm eorum vocabula formaliter significent,& formam artificiosam,& substantiam subiectam, ex quibus nihil vnum per se conficitur,quod verum genus,aut species, aut his subiectum indiuiduum sit:possunt tamen hæc per se poni in prædicamento substantiæ ratione subiecti,si sit vnum per se:& in prædicamẽto qualitatis ratione artificiosæ formæ, si sit vna per se qualitas : vt si statua fiat ex vno tantum lapide aut ligno,tametsi quidam a considerantes substantiam esse præstantiorem accidente,potiùs ea censeant collocanda in prædicamento substantiæ,alij animaduertentes ea non esse artificiosa per substantiam,sed per qualitatem ab arte inductam: potiùs ponendã credant

a Ita Albert. de Saxo. 2. Physic.q.4. conclu. 3. Ita Auicen. lib.3.suæ Me. cap.3. & D. Thom.q. 42. c.19.& in li.

de ente & ess. cap. 7. ad finem Caieta. ibid. Ferra. 1. contra Gen. cap. 30.

credant in prædicamento qualitatis.

An accidentia ponantur potius in prædicamentis vt nominibus abstractis, quàm vt concretis significantur.

Sed num qualitates, & alia accidentia potiori ratione ponantur in prædicamentis, vt respondent nominibus abstractis, an cõcretis, quæstio est: Ad quam breuiter dicendum, præcipuè poni, vt respondent abstractis: idque duabus rationibus, Prior est, quia eorum concreta, etsi non sunt entia per accidens spectata sola formali significatione, sunt tamen, spectata simul & formali & materiali siue connotatiua, vt ex dictis perspicuum est: sunt enim hoc pacto aggregata quædam ex iis, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur. Qua de caussa vocat Aristoteles 7. lib. huius operis cap 6. a album ens per accidens, addítq; illud duo significare, & id cui accidit, & id, quod accidit, & lib. 3. Topicorum, ait: *iustum non esse in genere, sed iustitiam*, Atque secundum hanc considerationem non solùm ponuntur primaria ratione in prædicamentis, sed ne per se quidem. Posterior ratio est, quia accidẽtia potius ponuntur in prædicamentis spectato modo, quo insunt in primis substantiis, quàm quo de illis prædicantur, etsi autem non prædicantur nisi concretè, tamen & concretè, & abstractè insunt, priúsque natura abstractè, quàm concretè. Nam etsi solùm cõcretè insunt per modum identitatis, tamen abstractè insunt per modum inhærentiæ, quæ prior natura est identitate: non enim quia album est idem cum Petro, idcirco albedo inhæret Petro: sed contrà, quia albedo inhæret Petro, ideo album est idem cum Petro.

a *Tex. 21.*

Substantiæ in concreto significatas potiori ratione poni.

Alia ratio est de substantiis, potiori enim ratione ponuntur in suo prædicamento, vt respondent nominibus concretis, quàm abstractis, vt homo, quàm humanitas, & hic homo, quàm hæc humanitas: cõstat enim nihil esse, quod potiorem habeat locum in prædicamento substantiæ, quàm primas & secundas substantias: at primæ substantiæ nõ sunt entia abstracta, sed concreta, quandoquidem humanitas singularis non omnino existit per se, sed in homine singulari, quod idem dicendum est de cæteris abstractis singularibus respectu suorum concretorum: quod nos docuit Sacrum incarnationis mysterium. Secundæ autem substantiæ cùm sint genera & species sub quibus ponuntur primę, necessariò cõcreta entia esse debent, quia abstracta nõ possunt dici de concretis, siue vt genera, siue vt species. Nec obest, quod concreta accidentium, propterea quod modo quodam sunt entia per accidens, primarium locum in suis prædicamentis non habent: nõ enim idẽ dicendũ est de concretis substantiarum. Nam cùm substantiarum concreta nomina non connotẽt subiectum vllum, in quo eorum formalia significata inhæreant: nullam quoque sapiunt compositionem per accidens: loquor autem de iis concretis, quæ connotatiua non sunt, vt de auro, de igne, & cæteris similibus: nam deauratum, ignitũ, & alia huiusmodi quæ connotant subiectum aliquod, aut quasi subiectum, veluti etiam ligneum aut ferreum; quemadmodum compositionem aliquam per accidens quodammodo important, ita quoque in nullo prædicamento primaria ratione ponuntur, in quo autem suo modo ponautur, inferiùs explicandum est.

Abstracta non dici de concretis tanquam genera & species.

AN SOLA ENTIA REALIA habeant per se locum in prædicamentis.

QVÆSTIO VI.

Vera sententia in hac quæstione opposita impugnata.

SECTIO I.

Entia rationis à nonnullis per se poni in prædicamentis.

QVI rudiori Minerua, magísque accommodatè ad popularem sensum, quàm ad Philosophicam consuetudinem prædicamenta considerant, non solum entia realia, sed etiam rationis ad prædicamentorum series directò, siue per se admittunt. Sunt enim a qui velint in prædicamento relationis collocari per se omnes relationes non reales modò, sed etiam rationis: vt habitudinem generis, speciei, prædicati, & subiecti. Nec desunt alij, b qui existiment vndecimum quoddam prædicamentum constituendum esse, in quo entia rationis collocentur. Contra quos omnes pugnat ex aduerso Aristotelis sententia: is enim planè affirmatiuam huius quæstionis partem amplectitur, tum hoc capite, c cùm diuiso ente in prædicamenta meminit entium rationis, quasi diuersi cuiusdam generis ab entibus, quæ per se ponũtur in prædicamentis, tum verò clariùs libr. 6. cap. 2. d vbi reiicit à consideratione Metaphysica omnia entia rationis. Huius autem rei, vt ipse eo loco docet, ea ratio est, quia entia rationis non sunt in rebus, sed in mente, idque obiectiuè tantùm: primi autem Philosophi consideratio non in iis, quæ tantùm ea ratione sunt, quòd menti obiiciantur: sed in iis, quæ in rerum natura sunt, per se, ac ex instituto versatur.

Refutantur.

a *Buridan ad finem lib. prædicamentorum.*

b *Clypeus de prædica. q. 6. & aliqui apud Niphum libr. 6. Meta. disputa. 7.*

c *Text. 14.*

d *Text. 8.*

Hanc sententiam rationémque (quæ nobis etiam sit satis) probant communiter Philosophi, præsertim scholastici, qui pressiùs & accuratiùs ista pertractant. Quod si quis pro Auctoribus oppositæ opinionis occurrat, Metaphysica quidem prædicamenta nõ admittere per se ac directò entia rationis, idque ostendi ratione proposita, at non idem dici posse de prædicamentis Logicis, cùm ab eo artifice tractentur, qui entia rationis à propria & per se consideratione non excludit: in propatulo est responsio: nam cùm Logicus à Metaphysico prædicamenta desumat, solóque diuerso considerandi modo circa ea versetur, vt suprà ostensum est: fieri non potest, vt prædicamenta Logica plura complectantur, quàm Metaphysica, cùm eadem omnino sint re, siue subiecto: ita reliquum nobis est, vt disquiramus quonam pacto intelligenda sit distinctio illa entis à Philosophis passim vsurpata in ens reale, & rationis, quæ in hac quæstione supponitur, præsertim cùm de ea non parua sit controuersia.

D. Thom. de Potent. q. 7. art. 9. & 5. Met. lect. 9. Cap. in 1. d. 8. q. 2. & di. 29. q. vnica ad 5. Ochamus in 1. d. 2. q. 8.

Refutatio prima opinionis de distinctione entis realis, & rationis.

SECTIO III.

a Okam. 1. p. Logicæ. cap. 40. & nonnulli apud Herueũ quod 3. q. 1. Lege Dur. in 1. d. 19. q. 5.

b cap. 8. tex. 31.

Vide Herueũ & Dur. locis citatis.

Prima sententia ens rationis esse quod existit in intellectu vt subiecto.

SVnt a qui dicant ens reale esse ens illud, quod existit re ipsa extra intellectum, ens autem rationis, quod existit in intellectu, vt subiecto, cuiusmodi sunt species intelligibiles & conceptus rerum: quam explicationem videntur desumpsisse ex 3. lib. b de Anima, vbi Aristoteles sic ait. *Neque enim ipse lapis in anima inest, sed species lapidis.* Quibus verbis videtur distinxisse lapidem à specie, siue similitudine lapidis existẽtẽ in anima vt ens reale ab ente rationis, quòd lapis sit extra intellectum, species verò lapidis in intellectu vt subiecto.

Refellitur.

Sed hæc sententia faciè refellitur: primùm, quia quæ sunt in intellectu vt in subiecto (hoc est in anima intellectus interuentu) siue species intelligibiles sint, siue conceptus, siue actu intelligẽdi, siue quiduis aliud, non minus sunt entia, quàm quæ existunt in corpore, sed potius eò magis entia dicenda sunt, quò sunt veriora entia, vt potè in præstantiori subiecto existentia: at entia realia, magis entia creduntur 1.
quàm quæuis entia rationis. Deinde, quia quæ sunt subiectiuè in intellectu, non minus numerãtur in rebus, de quibus disserunt Philosophi 2.
naturales, & in iis, quæ per se ponuntur in prædicamentis, quàm cætera accidentia: at entia quæ tractantur à naturali Philosopho, & quæ per se in prædicamentis ponuntur, realia proculdubio esse censentur.
Tertiò, quia existere subiectiuè in intellectu est existere realiter: sola 3.
enim accidentia realia existunt in subiecto. Postremò quia prima & 4.
communissima diuisio entis hoc pacto explicata non exhaurit totam diuisi amplitudinẽ. Multa enim comprehenduntur nomine entis quæ nec existunt re ipsa extra intellectum, neque inhærent intellectui, veluti habitudines rerum vniuersalium ad particulares, & particularium ad vniuersales, & cæteræ relationes, quæ nullibi existunt subiectiuè: itémque entia ficta, quatenus ficta sunt, hoc est mente ac ratione cõposita, quo pacto diximus illa esse aliquo modo entia.

Qustio. 4. sect. 2. Vide Herueũ de secundis intentionibus q. 1. art. 1.

Respondetur ad locum ex Aristotele. Simile non nisi simili cognosci.

Ad locum verò ex Aristotele adductum dicendum est Aristotelem non distinxisse iis verbis lapidem à specie lapidis tanquam ens reale ab ente rationis, sed solùm docuisse eam assimilationem, quæ necessaria est inter animam & res cognitas (simile enim non nisi simili cognoscitur, vt veteres dicebant) non ita intelligendam esse, quasi necesse sit, vt in anima existat natura lapidis per quam illa intelligat externum lapidem, quod nonnulli veteres putabant, sed satis esse, si in ea existat species lapidis. Itaque non posuit Aristoteles eo loco discrimen inter lapidem & speciem lapidis, quasi inter ens reale & rationis, sed vt inter rem, & imaginem eius realem.

Empedocles & alij Lege Aristot. 1. de Ani. tex. 79.

Nonnulli apud Herueũ quodl. 3. q. 1.

Vt à quibusdam superior opinio exponatur.

Sunt qui eum modum adhibeant huic sentẽtiæ, vt dicant, nomine entium rationis non esse intelligenda ea, quæ existunt in intellectu, vt subiecto absolutè spectata, seu vt inhærent intellectui: fatentur enim illa hoc pacto spectata, esse entia realia, vt probatum est, sed esse intelligenda illa eadem quatenus habentur loco aliarum rerum, V. G. con-

ceptum lapidis, etsi est ens reale, quatenus inest intellectui, tamen esse ens rationis, quatenus subit vicem lapidis. Nam cùm subire vicem lapidis (vt inquiunt) nihil aliud sit, quàm esse quodammodo lapidẽ, conceptus autem lapidis non sit lapis secundum esse reale, quod habet in intellectu, erit vtique lapis secundum aliud esse, quod non sit reale; quod non aliud dici potest, quàm esse rationis.

Reiicitur posita moderatio.

Verùm hæc moderatio, partim falsum assumit, partim ex iis quę dicta sunt refutari potest. Nam quod ait conceptum lapidis esse ens rationis quatenus subit vicem lapidis, falsum est, quandoquidem subire vicem lapidis, nihil est aliud quàm repręsentare lapidem; quod vtique conuenit conceptui secundum esse reale. Vt enim conceptus lapidis secundum esse reale sibi vẽdicat inesse intellectui, ita & repræsentare lapidem, vnde habet, vt naturalis conceptus dicatur; quin etiam magis proprium illi est repręsentare lapidẽ, quàm inesse intellectui, cùm hoc illi sit commune cum aliis accidentibus, illud autem peculiare. Ita patet hanc moderationem falsum assumere. Quod autem ea ex dictis refutari possit, ex eo patet, quia non efficit quominus diuisio entis sit mutila, vt ex vltima argumentatione contra superiorem sententiam perspicuum est.

Secunda opinionis impugnatio.

SECTIO III.

Secunda opinio de natura entis realis, & rationis.

Dur. in 1. d. 19. q.

ALij dicunt ens reale esse quicquid existit in ipsa rerum natura, ens autem rationis nihil esse aliud, quàm denominationem ab actu intellectus siue rationis secundum ea duntaxat quę attribuũtur rei, vt cognita est ab intellectu. V. G. vniuersale, nihil esse aliud quàm denominationem rei ab actu quo res intelligitur, vt communis pluribus, quandoquidem esse commune pluribus non conuenit rebus, nisi vt obiiciuntur intellectui, & ita in cęteris. Quamuis enim, vt aiunt, idem re sit intelligere lapidem, vt communem pluribus, & lapidem intelligi, vt communem pluribus; tamen, quia talis actus intelligendi est vera res in intellectu, non autem in lapide, idcirco denominatio hominis sic intelligentis ab illo actu est realis, denominatio autem lapidis sic intellecti non est realis, sed rationis. Addúntque quemadmodum triplex est operatio intellectus, vna simplex, altera enunciatiua, tertia discursiua, ita tria esse genera entium rationis, vnum eorum quę conueniunt rebus, vt intelliguntur per primam intellectus operationem, cuiusmodi sunt, vniuersale, genus, species, & his similia; alterum eorum, quę conueniunt illis, vt intelliguntur per secundam, veluti affirmari, negari & alia huiusmodi: tertium eorum, quę conueniunt per tertiam, vt esse antecedens, consequens concludi, demonstrari, & alia id genus.

Additio Durandi ad finem quæstionis citatæ.

Improbatur opinio Durandi.

Hæc tamen sententia non est probanda, nam etsi denominationes, quibus res obiectę intellectui denominantur ab actibus intellectus, numerari possunt inter entia rationis (quandoquidem non solùm non

ponunt

ponunt quicquam in rebus denominatis, sed etiam perinde conueniunt rebus, quæ non existunt, atque iis quæ existunt) non est tamen tota ratio entiu rationis posita in huiusmodi denominationibus: tum quia nó minus numerandæ sunt in entibus rationis denominationes ab actu intellectus secundum ea quæ conueniunt rebus, vt sensu perceptæ aut appetitæ sunt, vt si quid denominetur visum, aut volitum: tum etiam, quia denominationes ab actibus intellectus sunt posteriores aliis entibus rationis magis propriè dictis. Id quod hac ratione patet: nam cùm primum lapis mente percipitur non perceptis differentiis indiuiduantibus, tum primum est vniuersalis, vt patebit inferiùs, *Ad cap. 28.* & tamen nondum denominatur ab actu, quo percipitur, vt communis pluribus, siquidem huiusmodi actus est reflexus, & supponens illum priorem: prius igitur lapis est vniuersalis, quàm denominetur ab actu rationis quo intelligitur vt communis pluribus: quod idem facile animaduertes in cæteris denominationibus ab huiusmodi actibus.

Tertiæ opinionis refutatio.

SECTIO IV.

Ita videtur D. Tho. sentire in 1.d.2. artic.3. & de Potent. q. 7. art.9. & Scot. in 1.d. 2.q. vnica Sonci. 6.Met.q. 28. ALII acutiùs hæc scrutantes dicunt ens reale esse quicquid re ipsa existit in rerum natura, ens autem rationis esse id, quod consequitur rē, vt obiicitur intellectui. V.G. Lapidem esse ens reale, quia re ipsa existit in rerum natura, communitatem verò seu vniuersalitatem lapidis esse ens rationis, quia consequitur lapidem, & quamcunque rem aliam communem, vt obiicitur intellectui sine conditionibus indiuiduantibus; addúntque duo esse genera entium rationis, népe relationes rationis & negationes. Quo autem pacto relationes rationis consequantur res, vt obiiciuntur intellectui exemplo prædictæ vniuersalitatis perspicuum faciunt: quo verò modo negationes, ostendunt exemplo cæcitatis: dicunt enim, cæcitatem non conuenire formaliter homini cæco, nisi cùm ille apprehenditur, quatenus non habet videndi facultatem, etsi antequam hoc pacto apprehendatur, sit, vt aiunt, fundamentaliter cæcus. *Tertia sententia.* *D. Thom. de Verit. q. 21. art. 1. Sonci. vbi suprà Capr. 2. d. 34.q.1.*

Verùm nec huiusmodi sententia rē omninò attingit, Primùm quia multæ relationes conueniunt rebus formaliter ac propriè, etiam si res ipsæ non obiiciantur intellectui, cuiusmodi est relatio creatoris, oppositionis, identitatis, & aliæ huiusmodi, vt suis locis patebit: absurdum est enim permagnum (vt de cæteris relationibus taceam) asserere, Deo non conuenire actu relationem creatoris, siue creantis, nisi ipse mente concipiatur, quod Auctores huius sententiæ dicunt. *Non omninò rem explicat præcedens opinio.* 1.

Ita Scot. in d.45.q. vnica. Deinde, quia relationes rationis non solùm consequuntur res, vt obiiciuntur intellectui, sed etiam vt obiiciuntur sensui & appetitui. Postremò, quia negationes non ideo formaliter rebus conueniunt quod res, quibus conueniunt, intellectu apprehendantur: Socrates enim non fit cæcus formaliter per operationem intellectus, cùm verissimè & propriissimè sit cæcus, antequam mente apprehendatur, sed solùm co- 2. 3.

gno

gnoscitur,& quodammodo repręsentatur cœcus,nisi ineptissimè quis contendat nihil aliud esse Socratem esse formaliter cæcum,quàm cognosci aut repræsentari cœcum.Mitto quod in diuisione entis tradita, partim nullam mentionem faciunt fictorum,quatenus talia sunt:cùm tamen aliquo modo sint entia,spectata communissima ratione entis: partim dicunt negationes esse entia,quæ tamen secundum se nullam entis rationem sibi vendicant.

Quid re vera sit ens reale & rationis:prima item, & secunda intentio.

S e c t i o V.

Quarta veriq; sententia.

Definitio entis realis, & entis rationis.

DIcendum igitur,ens reale esse ens cuius esse nō pendet ab operatione intellectus,cuiusmodi sunt homo,Angelus,& cætera,quæ cohærent in rerum natura:ens autem rationis esse ens, cuius esse pendet ab operatione intellectus,cuiusmodi sunt notiones generis, speciei,& similia.Nec obstat huic explicationi,quod homo,Angelus, & cætera entia creata pendeant effectiuè ab operatione intellectus diuini,immo etiam cōplura ab operatione intellectus humani & angelici, vt arte facta,quæ tamen omnia sunt entia realia. Neque enim verbū, *Pendet*,accipiendum est hoc loco pro eo,quod est pēdere effectiuè, sed obiectiuè,vt sensus sit,entia realia esse entia, quæ non ea solùm ratione dicuntur existere,quod obiiciantur intellectui, quasi hanc solam existendi rationem habeant,entia verò rationis esse entia, quæ ea sola ratione dicuntur existere,quòd intellectui obiiciantur.

Expositio notanda.

1. Quod,vt planius intelligas,aduerte:aliud esse asserere entia rationis non conuenire rebus, nisi cùm obiiciuntur intellectui: aliud non existere,nisi cùm obiiciuntur intellectui, illud enim falsum est, & à nobis paulò antè negatum in relatione Dei,creantis, & in aliis plerisque,hoc autem necessaria assertione nunc assertum.Nam cùm duplex tantùm sit positiua & actualis existētia,de qua loquimur,(neque enim sermo est de negatiua quæ conuenit negationibus, nec de potentiali, quam habent res in suis caussis)vna realis,qualem habet lapis in lapidicina,altera obiectiua,qualem idem habet in sensu aut intellectu:entia autem rationis non possint habere existentiā realem, neque item obiectiuam in sensu,cùm non sint entia sensibilia,efficitur, vt nō alia ratione existant, quàm obiectiuè in intellectu.

Duplex tantum est, positiua & actualis existentia.

Ens rationis quo pacto distinguendum.

Sed quoniam ens rationis hoc pacto spectatum, nempe quatenus cum ente reali totam entis rationem exhaurit, latè ac minus propriè sumitur:distinguendum adhuc est in ens rationis, presse ac proptiè dictum,& in ens fictum, quatenus fictū est. Ens rationis propriè sumptum,est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus,vt nihilominus de entibus realibus dici possit: cuiusmodi sunt notiones generis & speciei, & similia. Ens fictū quatenus tale est, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt de nullo ente reali dici possit, cuiusmodi sunt Chimæra, Tragelaphus, & alia fictitia. Atque hac de caussa dici solet apud Dialecticos, entia rationis habere fundamenta

Ens fictum quid.

in rebus

in rebus, commentitia verò minimè: sumunt enim fundamenta pro rebus denominatis, alioqui entia fictitia fundamenta habēt in rebus, vt pote partes rerum verarum, vt caput leonis, & caudam draconis, aut aliquid aliud: vt diametrum, commensurabilitatem, & similia.

Obiectio.

At obiiciat aliquis negationes habere fundamenta, in rebus, hoc est, res denominatas, de quibus dicantur, & posse etiā mente apprehendi vera apprehensione, siue cui respondeat in rebus absentia eius, quod negatur (re enim vera Socrates est cæcus, quemadmodum apprehenditur esse cæcus) ergo potiori ratione fuisse negationes numerandas in entibus rationis, quàm entia ficta, etiam quatenus ficta: cùm entia ficta, etiam quatenus ficta sunt, nec res veras denominare possint, nec vera apprehensione concipi.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum est: etsi pleræque negationes de rebus veris dici possint, immo etiam concipi vera apprehensione: ea tamen ratione potius entia ficta, quatenus ficta sunt, numerata fuisse in entibus rationis, quia quatenus talia sunt, dicunt quandam compositionem, & ex consequenti entitatem: vtcumque ab anima factā per coniunctionem obiectiuā eorum, quæ alioqui in rerum natura reperiuntur: negationes autem, vt negationes sunt, nullam omninò dicūt entitatem, sed solam absentiam eius, quod negatur: etiamsi ea absentia suo modo sit in rerum natura ante operationē intellectus, vt potè per nō existentiam rei, cuius illa est negatio. Ita patet quid sit ens reale, quid ens rationis tum latè, tum etiam presse sumptum, solúmque ens reale per se ac directò habere locum in prædicamentis.

Negationes cur nō in entibus rationis numerentur.

Quæstio circa 1. & 2. intentionem.

Si quis autem roget, num idem sit prima intentio, quod ens reale, & secunda intentio idem quod ens rationis, sumpta vtraque intentione obiectiuè, hoc est, pro eo in quod intellectus primo aut secundò intendit (sunt enim qui inter hæc nihil discriminis constituant) dicendum est non eadem esse.

Lib. 1. Instit. Dialect. cap. 32. Vide D. Tho. opu. 42. cap. 1. 2. & de poten. q. 3. art. 9. Capr. in 1. d. 23. q. 1. Caie. c. de Genere. Herueum de secundis intentionibus.

Quid sit prima intentio.

Prima enim intentio, vt alibi diximus, est quicquid cōuenit rebus veris, etiam si illæ mente non concipiantur, nec alio modo ab ea tractentur, vt esse hominem album, cæcum, & similia. Vnde patet etsi omnia entia realia sint primæ intentiones, vt inductione constat: tamen non omnes primas intentiones esse entia realia: si quidem non solùm multa entia rationis conueniunt rebus veris semota omni operatione intellectus, qua illi obiiciantur, cuiusmodi sunt relatio Dei creantis, relatio vnionis Verbi diuini cum humana natura, & aliæ pleræque relationes rationis, vt suprà diximus, sed etiam multa non entia, vt cæcitas, surditas, vnitas numeralis, formalis, & aliæ infinitæ negationes.

N[illegible] omnes primas intentiones esse entia realia.

Quid secunda intentio sit.

Secunda intentio est quicquid conuenit rebus veris, quia mente apprehenduntur aut alio modo ab ea tractantur, vt esse prædicatum, subiectum, demonstratum, & cætera huiusmodi. Vnde patet neque omnia entia rationis esse secundas intentiones, vt videre est in iis relationibus rationis, quas diximus conuenire rebus veris semota omni operatione intellectus, qua illi obiiciantur: neque omnes item secundas intentiones esse entia rationis, vt patet in vnitatibus relationum,

prædicati, subiecti, & aliarum huiusmodi secundarum intentionum: quæ vnitates etsi sunt secundæ intentiones, quia nõ conueniunt rebus veris nisi per operationem intellectus, quemadmodum & relationes quarum sunt vnitates: tamen cùm sint negationes quædã, ac proinde non entia, entia rationes dici non possunt. Ita patet non idem esse primam intentionem, quod ens reale, nec secundam intentionem idem, quod ens rationis. Verùm, quia prima intentio latiùs patet quàm ens reale, adhuc verum est, solas primas intentiones habere per se locum in prædicamentis, quemadmodum diximus de ente reali.

Concluditur non idem esse primã intentionem: quod ens reale, neque secundã idem quod ens rationis.

NVM SOLA ENTIA FINITA ET completa admittantur per se in prædicamenta.

QVÆSTIO VII.

Quod sola finita.

SECTIO I.

NOMINE entis finiti id solum intelligendum est hoc loco, cuius essentiæ perfectio certis finibus, & quasi limitibus continetur, etiam si alioqui sit infinitum, & illimitatum: siue potentia: vt cœlum quoad durationem, aut gignendi virtutem: linea quo ad diuisionem, & quilibet numerus quoad accretionem: siue (quod multi dari posse putant) actu, veluti corpus infinitum, & multitudo infinita. Quod enim sola entia finitæ perfectionis secundum essentiam ponãtur per se in prædicamentis, ex eo manifestum est: quia in prædicamẽtis non ponũtur directò nisi genera summa, species, & his subiecta indiuidua, at summa genera nõ possunt habere infinitæ perfectionis essentiam, cùm superẽtur perfectione à suis speciebus additione earum differentiarum, quæ generibus iunctæ complent naturas specificas, species verò ipsæ cùm definibiles sint per sua genera & differentias, ac proinde earum essentiæ certis ac definitis limitibus claudantur, finitæ perfectionis necessariò sunt: vnde & numeris similes meritò dicuntur, quorum nullus infinitus esse potest. Demùm neque indiuidua eis subiecta possunt infinitæ perfectionis esse, nisi infinitam essentiæ perfectionem speciebus addant, quod fieri nullo modo potest. Nam si indiuiduum adderet speciei infinitam essentiæ perfectionem, iam in eo addito contineretur omnis essentiæ perfectio, ac proinde superuacanea esset perfectio naturæ specificæ & omnium generum, sub quibus species contineretur: quare non esset eiusmodi indiuiduum sub vlla specie collocatum, sed extra omnem ordinem prædicamentalem. Ita patet, quicquid in prædicamentis per se ponitur, finitæ perfectionis essentialis esse debere: & cum id ex ipsa prædicamenti ratione colligatur, non dubium est, quin Aristoteles eiusmodi conditionem subintelligi voluerit hoc loco.

Quid nomine entis finiti hoc loco intelligatur.

Species cur similes numeris esse dicantur.

Ita D. Tho. 1. p. q. 3. art. 5. & 1. Sen. d. 8. q. 4. art. 3. & de poten. q. 6. & 7. ar. 3. Alber. in prædica. tra. 1. cap. 7. Magister in 1. d. 8. Sc. ead. dist. q. 3. Hen. de Gãd. 1. p. sum. art. 26. q. 2. Boe. lib. 1. de Tri. cap. 6. & seq. Auicen. libr. 8. sua Me. ca. 5. & reliqui doctores præter Greg. Ari. in 1. d. 8. q. 3. Gab. ibid. & Robertũ Holcot. in 1. sen. q. 6. qui ponunt Deum in prædica. Vide etiam Rabbi Mosem lib. 1. cap. 55. & 56.

Per hanc cõditionem, quæ quarta est, solus Deus Opti. Maxi. à prædicamentorum ordinibus excluditur, vt qui solus cùm sit infinitæ per-

Per hanc conditionem solũ Deũ excludi.

 fectionis

fectionis simpliciter, nullis se finibus contineri patitur; quicquid in hac re senserit Aristoteles. Quod si quæ sunt alia quæ actu infinita esse possint, vt infinita magnitudo, multitudove: aut infinite intensa qualitas, ea quemadmodum re vera quantitates aut qualitates erunt, ita & per se in prædicamento quantitatis aut qualitatis locum habebunt: si verò nihil tale potest in rerum natura existere (quæ est probabilior Philosophorum & Theologorum sententia) non ponentur quidem per se in prædicamentis, verùm ad excludenda non opus erit hac conditione, cùm per primam aut tertiam reiecta sint. Nam si ea in rerum natura esse non possunt, non erunt vtique entia; nisi quatenus mente conficta & excogitata.

Id colligitur ex 12. Meta. à tex. 1. vsque ad 5.

D. Tho. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. Et quodlib. 9. art. 1. & quodl. 12. art. 2. Durandus & D. Bonauen. in 1. d. 43. Scotus in 2. d. 1. q. 3.

Quod sola completa.

SECTIO II.

VT autem intelligas meritò addi solere quintam illam conditionem, & completum sit quicquid per se ad prædicamentorum series admittendum est: exponemus prius quid completum, quid etiam incompletum Philosophi in hac materia appellent.

Ens completum, primò quidem ac simpliciter est ens, quod ad nullius entis per se constitutionem pertinet: vt hic homo, hic cādor. Nam esti vtrumque potest esse pars entis per accidens, neutrum tamen potest esse pars entis per se, id est, vnius essentiæ. Deinde verò, ac secundum quid, illud ens dicitur completum, quod prædicatur in quæstione Quid est, de eo, quod est completum simpliciter: vt homo, vt cādor: homo enim de hoc homine, & candor de hoc candore, dicitur in quæstione quid est. Hinc patet nec differentiam illam, siue vniuersalem, siue indiuidualem, nec partes integrātes entium per se, nec materiam, formámve, nec motū vt motus est, hoc est, vt forma partim acquisita, partim acquirenda, esse entia completa. Patet etiam sola indiuidua esse completa simpliciter, quia omnia communia pertinent ad constitutionem alicuius entis per se. Patet item sola genera & species completorum simpliciter, esse completa secundum quid, quia hæc sola dicuntur de illis in quæstione Quid est, modò non excludas eorum rationes obiectiuas.

Quid sit ens completū primò & simpliciter.

Quid ens completum secundariò ac secūdum quid.

Motum non esse ens completum, vt motus est.

Vtrumque autem genus completorum entium in hac conditione necessariò intelligendum est. Nam si completa prioris generis directò ponuntur in prædicamentis, necesse est vt completa etiam posterioris ponantur; si quidem prædicamenta non constant solis indiuiduis, sed speciebus etiam eorum ac generibus. Quod autem completa prioris generis directò ponantur in prædicamētis, ex eo patet, quia sunt omnium entiū præstantissima, & in quibus cætera omnia non quomodocumque, sed actu, & secundum essentiam continentur, vt perspicuū est. Quocirca eæ, quæ primæ substantiæ appellantur, propterea primæ ac præcipuæ dictæ sunt, quod non sint aliarum substantiarum partes: idquod modò eodem dicendum est de indiuiduis accidentibus.

Vtrumque genus completorum hac conditione comprehendi.

Probatur. Quod verò sola completa entia vtriusque generis directò admittantur ad prædicamentorum series (hoc enim præcipuè probandum erat) ex eo patet, quia si non solùm completa, verùm etiam incompleta directò admitterentur: necesse foret, vt genera summa, essent communia completis & incompletis, quod fieri nequit, substantia enim genus summum non potest in primis genus omnium substantiarum incompletarum esse: neque enim potest enim genus differentiarum, non solùm, quia differentiæ in nullo prędicato essentiali vniuocè conuenire possunt, quod sæpe à nobis dictum est, sed etiam, quia ex eo sequeretur genera bis includi in qualibet specie immediata: semel ratione sui, & iterum ratione differentiæ, quæ speciem complet. Nō potest deinde esse genus partium integrantium, quia partes integrantes etiamsi differant re ipsa inter se, vt pars à parte, non differunt tamen, vt substantiæ actu distinctæ inter se, quod tamen necesse foret, si substantia genus summum, esset earum genus. Ponimus enim hoc loco id, quod vtcumq; patet ex iis, quæ diximus ad caput quartum: fusiùs autem ad librum septimum ostendendum est, in eodem composito non dari partes integrantes, quæ distinguātur inter se per diuersas formas substantiales, vt sint actu distinctæ substantiæ. Denique non posse esse genus materiæ & formæ, ex eo patet: quia si materia & forma essent species generi summo prædicamenti substantiæ subiectæ; hæc & illa materia, essent primæ substantiæ, vt patet, hoc autem fieri non posse, ex eo manifestum est: quia primæ substantiæ subsistunt omninò per se, ita vt non solùm non subsistant per aliquod subiectum cui inhæreant, nec per aliquid inferius de quo prædicetur, sed nec per aliquid, in quo sint veluti eius partes: at hæc & illa materia, hæc & illa forma subsistunt per singularia composita, quorum sunt partes essentiales, etiam ipsa humana forma, si non simpliciter, certè vt principiū omnium humanarum actionum, quas omnes nisi in toto cōposito exercere non potest. Atque hæc ratio in partes etiam integrantes eadem valet. Cùm ergo substantia genus summum non possit esse genus differentiarum, ne partium integrantium: nec materiæ, nec formæ, nec aliæ sunt substantiæ incompletæ, de quibus quæstio esse possit, nū sub illo, vt sub genere summo contineantur efficitur: vt sit tantùm genus substantiarum completarum. Quod idem proportione seruata dici potest de cæteris prædicamentis. Huc accedit quod cùm entia incompleta, necessariò ponantur in prædicamentis reductiuè, hoc est per ea, & in iis quorum sunt partes: superuacaneum est ea iterum poni per se, ac directò. Adde quod entia incompleta non tam sunt entia, quàm differentiæ entium aut partes, aut inchoationes, vnde fit vt in distributione entium directò ac per se numerari non debeant. Ita patet, sola entia completa poni directò in prædicamentis.

Vide D. Tho. in 4. d. 1. q. 1. art. 1.

Differentias in nullo prædicato essentiali vniuocè conuenire posse.

Hanc conditionem tradi ab Aristotele. Hæc verò conditio etsi non apertè colligitur ex Aristotele hoc loco, tamen alibi plerúmque traditur: vt lib. 3. huius operis cap. 4. a & 6. Topicorum cap. 3. quoad differentias: vbi docet genera non prędicari per se de differentiis, libro autem 7. huius operis cap. 16. b quoad partes integrantes, quas dicit non esse actu in toto, hoc est actu entia, sed potentia.

a *Tex. 10. & 11.*

b *Tex. 56.*

c Tex. 8. d Tex. 2. d potentia. Eodem vero libro cap. 3. c & 2. de Anima cap. 1. d quoad materiam & formam: quibus locis ait, materiam per seipsam non esse quid (hoc est substantiam) neque aliquid aliorum prædicamentorum, neque esse hoc aliquid (id est, rem singularem) in genere substantię: quod certè verum non esset, nisi loqueretur de entibus completis. Idē sentit de forma, cùm subdit formam esse, cùm iā hoc aliquid dicitur, hoc est, qua completur hoc aliquid: vt nō aliter ipsa sit in genere substantię, nisi quia est pręcipua pars substantię naturalis, quę est hoc aliquid completum. Denique 3. Physic. cap. 1. & 2. quoad motum: vbi docet motum esse imperfectum quippiam in genere earum rerum, quę acquiruntur per motum. Quapropter non dubium esse debet, quin Aristoteles hoc loco, & vbicumque de prędicamentis agit, hanc conditionem intelligendam esse velit. Quod item Porphyrius e ex illo videtur collegisse, cùm tradiderit exemplum prędicamenti substantię: nullam enim substantiam incompletam, facit speciem, aut genus, aut indiuiduum eius prędicamenti.

e Cap. de specie.

Per hanc conditionem reiiciuntur primùm omnes differentię tam vniuersales, quàm indiuiduales: deinde omnes partes integrantes entiū per se: tertiò materia, & forma, postremò motus, vt motus est, hoc est, vt est imperfecta, seu inchoata forma & nondum absoluta, sed tendens adhuc in perfectionem siue absolutionem: & si quod est aliud ens quod completum non sit. *Quæ per hāc conditionem reijciantur.*

NVM SOLA VNIVOCA ET INCOMplexa per se ponantur in prædicamentis.

QVÆSTIO VIII.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

DVÆ extremę conditiones supersunt, vt aliquid per se locum habeat in prędicamentis, vniuocum scilicet, & incomplexum esse: sed tamen neutram earum esse necessariam his argumentis sibi aliquis fortasse persuadeat. *Duæ vltimæ conditiones prædicamentales expenduntur.*

Pręcipuus locus in prędicamento substantię debetur indiuiduis substantiis, tanquam iis, quę primę sunt, ac maximè substātię, eadémque ratione in prędicamentis accidentium primus locus debetur indiuiduis accidentibus, quę in suis quoque generibus maximè rationem accidētium participant: at indiuidua non sunt vniuoca, cùm non dicatur eadem ratione de pluribus: non est igitur opus, vt vniuocum sit quicquid per se locum habere debet in prędicamentis. Quod si quis respondeat, indiuidua determinata, vt hunc hominem, hunc candorem non poni per se in prędicamētis, vt quę per se à nul- *Primum argumentum.* *Responsio.*

bo articibe tractantur,sed sola indiuidua sub communi ratione indiuidui huius vel illius prædicamenti:si enim tractatur ab Aristotele indiuidua substantia sub communi nomine & ratione primę substantię, præsto est,quo vrgeatur:aut enim sumit nomen indiuiduæ substātiæ quatenus est secundæ intentionis:aut quatenus primæ:si quatenus secundæ,hoc est,quatenus significat Logicam aliquam conditionem,vt subiectionis aut prædicationis:non ponitur vtique per se in prædicamentis,vt ex dictis a perspicuum est,si quatenus primæ, nempe vt significat rem minimè pendentem ab operatione intellectus,certè aut est nomen casu æquiuocum,aut analogum. Nam si immediatè significat hanc & illam substantiam, quatenus sunt hæc & illa, æquiuocum certè casu est, vt Alexandri nomen Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni:si verò significat omnes indiuiduas substantias, vt proportionem quandam singularitatis inter se habent,analogum est: quandoquidem singulares substātiæ,quatenus singulares sunt, & differentiis indiuiduantibus constant , analogicè tamen conueniunt, quemadmodum & ipsæ differentiæ indiuiduantes,quibus sunt singulares,vt ex superiori capite b perspicuum est.Atque eodem modo cōcludere licet de indiuiduis accidentibus.

Refellitur. — a *Quæst. 6.* — *Tex. 75.* — b *Quæst. 6. sect. 3.*

Secundum argumētum.

Præterea definitio obiectiuè sumpta , hoc est, pro ipso definitionis obiecto,complexa est,vtpote constans genere & differentia tanquam duobus conceptibus obiectiuis:at ea sic sumpta ponitur per se in prędicamentis:non est igitur opus,vt incomplexum sit quicquid per se in prædicamento ponitur.Assumptio ex eo probatur:quia vt Aristoteles docet 1.de Anima c. 1. c definitiones rerum, ex prædicamentis petendæ sunt:at illæ perinde locum habent in prædicamētis,ac cætera prædicata Dialectica,quæ sunt genus,proprium & accidens, vt idem quoque scribit 1.Topic.cap.7.nemo autem dubitat genera proprietates,& accidentia habere per se,ac directò locum in prædicamentis.

c *Text. 6.*

Tertium argumentum.

Postremò,definitionis significatum,est ens per se, vniusque naturę, quemadmodum & species quæ definitur : neque à specie distinguitur nisi modo considerandi solo:quare cùm species,quæ definitur, locum habeat per se in prædicamentis, non est cur idem negetur definitioni.

Vera explicatio quæstionis.

Sectio II.

Pars affirmatiua quæstionis probatur. Primo. — *Lege Simpli. in prædicam. Scot. ibid. Ammon. ca. de Incomplexis.*

Verùm non obstant argumēta proposita, vt à communi Philosophorum sentētia recedatur. Nam quòd vniuocatio sit necessaria vt aliquid per se ponatur in prædicamentis ex eo patet,quia nisi addatur sequetur mira confusio prædicamentorum,quæ tamen distinctionis caussa inuenta sunt,seruatis enim quinque superioribus conditionibus , necesse erit per se ac directò admittere æquiuoca & analoga plurima,quæ entia sint per se ac realia finita,& completa,dādus enim erit per se locus cani in tota latitudine suæ significationis sumpto,accidenti etiam in commune,& cæteris huiusmodi. Nisi etiam addatur

in

incomplexio, non erunt simplices ac primi conceptus ij, qui traduntur in Prædicamentis, quibus tamen inueniendis, & ad disserendum tanquam primis elementis constituendis, facta est Prædicamentorum tractatio: necessariò enim admittendæ erunt definitiones entium per se realium, finitorum, completorum, ac vniuocorum, quæ simplices conceptus non sunt: sed compositi. Quocirca cùm Aristoteles in Prædicamentorum libro reliquas conditiones ex Metaphysica petẽdas esse voluisset, has duas prætermittere noluit, tradẽs initio distinctionem vniuocorum ab æquiuocis ac denominatiuis, & incomplexorum à cõplexis, vt doceret neque æquiuoca, neque complexa per se locum habere in Prædicamentis. Quod ipsum quoque colliges ex communi in Prædicamenti descriptione quam superiùs tradidimus. Necesse est enim vt quicquid genus est, species, aut speciei subiectum, indiuiduum vniuocum sit, & incomplexum, ea tamen vniuocatione, quam mox explicabimus. Ita reiiciuntur per has duas conditiones, primùm quidem æquiuoca, deinde analoga, posttemò complexa omnia.

Secundo.

Ex Aristotele cõfirmatur.

Tertio. Ex definitione Prædicamenti.

Quæst. 1. sect. 2.

Addunt quidam octauam conditionẽ, vt sit compositum reale quicquid ad categoriarum series per se admitti debet. Sed eam non esse necessariam ad caput sequens perspicuum fiet, vbi substantias quoque immateriales esse patebit.

Octauã conditionem non esse necessariam.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

PRIMVM igitur argumentum duobus modis solui potest. Vno si vniuocatio sumatur negatiuè, vt sit sensus: Quicquid in Prædicamentis locum per se habet vniuocum esse, hoc est, non æquiuocum: sumpta tamen æquiuocatione, vt analogiam comprehendit: isto enim modo nullum est determinatum indiuiduum, quod vniuocum non sit. Altero si vniuocatio indifferẽter accipiatur pro actiua & passiua, ita vt vniuoci vocabulo intelligatur quicquid vniuocè aut participatur à pluribus, aut cum alio commune aliquid participat, hoc enim pacto indiuidua determinata, vniuoca sunt. Namque tres vniuocorũ modos iuxta hanc significationem in quolibet Prædicamento cernere est. Vnum eorũ quę participantur, sed non participãt, vt genera summa: Alterum eorum, quæ & participantur, & participant, vt species omnes cùm mediæ, tum infimæ: Tertium eorum participant, sed nõ participantur, vt indiuidua. Quapropter non est recurrendum propter argumentũ propositũ ad indiuidua sub communi ratione indiuidui sumpta. Nõ ponitur enim per se in Prædicamentis indiuiduo sub communi vlla ratione indiuidui, vt rectè occurrebatur in argumẽtũ, sed sub particulari & determinata. Nec obest, quod nullus artifex de determinatis indiuiduis per se, ac ex instituto agit: neque enim ponuntur in Prædicamẽtis, vt de illis ex instituto agatur, sed vt doceatur, & intelligatur esse illa quasi fundamenta, & bases Prædicamentorũ, quod rectè explicatur à Phil

Primi argumenti duplex solutio. Prima.

Secunda.

Tres vniuocorum modi in quouis Prædicamento.

à Philosophis, sumptis illis sub communi ratione indiuiduorum substantiæ, quantitatis, & reliquorum prædicamentorum.

Definitiones à prædicamētis pete , non tamen in eis per se poni.

Ad secundum dicito, definitiones rerum, ex prędicamentis quidem petendas esse, eásque perinde locum habere in prædicamentis, ac alia quædam prædicata Dialectica, cæterùm non verum esse, reliqua omnia prædicata Dialectica per se poni in prædicamentis: multa enim sunt propria & accidentia, quibus id negatur, vt propria complexa, veluti animal risus capax: huiusmodi enim descriptiones in propriis numerat Aristoteles totè ferè 5. Topicorum libro, & plurima etiā accidentia communia, quæ vel complexa sunt, vel secundæ intentionis, aut non entia, vt totum hoc esse eruditum, grammaticum, esse genus, esse cæcum, & similia. Non igitur ea de caussa docet Aristoteles definitiones rerum ex prædicamentis petendas esse, quòd patet eas, earúmve obiecta poni per se in prædicamentis, sed quia in prædicamentis inueniuntur genera & differentiæ, ex quibus illæ conficiuntur: genera quidem interdum per se posita, veluti genus hominis, interdum reductitiè, vt genus animæ, cuius definitionem ipse in loco citato librorum de Anima inuestigat: differentiæ verò semper reductitiè, vt quæ & incompleta entia sunt, & nulli generi essentialiter subiici possunt, vt ex superiori libro patet.

Definitio qua ratione distinguatur à definito.

Ad tertium dicendum est, significatum definitionis (loquor autem in tota hac quæstione de essentiali) esse quidem ens per se, neque item ab specie distingui, nisi modo considerandi solo: nempe quia duplici conceptu apprehenditur, cùm species vt tale quiddam ens est, vno tantum apprehendatur: verumtamen solùm considerandi modum satis esse, vt hac ratione non habeat per se locum in prædicamentis, sed per conceptum obiectiuum generis & differentiæ, in quos distinguitur, vel potiùs per ipsam speciem, quæ ex his componitur.

NVM CÆTERA OMNIA REDVcantur ad ea quæ per se ponuntur in prædicamentis, & quo pacto id fiat.

QVÆSTIO IX.

Deo excepto cætera omnia reuocat.

SECTIO I.

Reduci omnia reliqua probant aliqui.

Simplic. in prædica. & Paulus Ven. lib. sua Met. c. 4. vbi Deū etiam reuocat ad prædicam substantia.

RELIQVVM est vt explicemus an cætera omnia quæ non ponuntur per se in prædicamentis, reuocentur ad ea, quæ per se in eis collocantur, & quo pacto id fiat.

Primo. Qua in re sunt, qui partem affirmatiuam prioris membri vniuersè astruant, hac ratione ducti: quia cùm omnia, quæ quoquo modo sunt aut cogitari possunt, ratione aliqua in prædicamentis inueniātur, tanquam in cōmuni quasi seminario omnium elementorū disserēdi, vt est

omnium

omniũ Philoſophorũ ſententia:neceſſe videtur fateri, quicquid per ſe in illis non ponitur,ſaltem reductitiè collocari. Accedit, quod omnia prædicata dialectica,ac proinde ſubiecta ex prædicamentis petuntur, quod Ariſtoteles docet 1. Topicorũ capite 7. & omnes Dialectici approbãt,nemo autẽ dubitat quin omnia,quę quoquo modo ſũt aut cogitari poſsunt,in prædicatis & ſubiectis Dialecticis poſſint numerari.

Secundo. etiam reuocat Ad Prædicamenta ſubſtantiæ.

SED hæc ſententia etſi vera eſt in cæteris omnibus,non eſt tamen probanda in Deo. Nam reuocari vnum ad aliud,nihil aliud eſt quam referri illud tanquam ad aliquod prius natura,ſiue generationis ordine,quo modo totum reuocatur ad partes,ſiue perfectionis qua ratione partes reuocantur ad totum. Quamquam verò ea,quæ per ſe ponuntur in Prædicamentis ſint priora natura cæteris omnibus, quæ quocunque modo eſſe,aut cogitari poſſunt,excepto Deo,nihil tamen eorum eſt prius natura Deo,aut etiam omnia ſimul,ſiue generationis ordine,ſiue perfectione,vt perſpicuum eſt. Quocirca non ſatis miror Auctores eos, qui expreſsè aiunt, Deum non poni quidem per ſe in Prædicamentis,ſed tamen ad ea reduci,vt interim mittamus eos quaſi aliqua dignos venia,qui nulla mentione Dei facta, vniuersè affirmant,omnia,quæ quoquo modo ſunt,aut cogitari poſſunt,aut per ſe, aut reductitiè in Prædicamentis poni.

Ita Alexan. Alexan. 12. Meta in tex. 19. Argent. in 1. d. 8. q. 1. Hanc ſententiam in Deo verã non eſſe.

DICENDVM igitur, cætera omnia quæ per ſe in Prædicamẽtis non ponuntur,Deo excepto,ad ea quæ per ſe ponũtur reduci:ipſa verò,quæ in eis per ſe locum habent,ac proinde reliqua, quæ ad illa reducuntur,omnia ad Deum tanquam ad omnium principium finémque reuocari.

Vera quæſtionis explicatio.

NEQVE obſtant argumenta in oppoſitum:nam etſi omnia, quæ rationem entis participant,modo aliquo inueniuntur in Prædicamẽtis,& omnia item tũ prædicata,tũm ſubiecta Dialectica,à quibus non eſt excludendus Deus,ex Prædicamentis petuntur,tamen,quia Deus non reperitur in Prædicamentis, niſi tanquam cauſa in ſuis effectis, idcirco non ſequitur reuocari eum ad Prædicamenta,ſed potius ad illum Prædicamenta: quod quidem eſt poni Deum in Prædicamentis participatiuè,vt qui ab illis participetur,non reductitiè, vt qui ad illa reducatur. Poſſumus tamen pro Auctoribus impugnatæ ſententiæ dicere,etſi illi non rectè loquuntur, rectè tamen ac nobiſcum ſentire: cùm enim ab eis petitur,quonam modo Deus ad Prædicamẽta reducatur,reſpondent reduci tanquam cauſam primam ad ſua effecta: at cauſa non reducitur ad ſua effecta(niſi materialis & formalis ad compoſitum) ſed potius effecta ad cauſam.

Solutio argumentorũ partis oppoſitæ. D. Tho. de Potent. q. 7. art. 3. ad 7.

Quo pacto cætera omnia ad Prædicamenta reuocentur.

SECTIO II.

QVOD igitur attinet ad reliqua omnia præter Deum,non entia quidem reducuntur ad Prædicamenta per ea entia quæ in eis locum habent, negationes videlicet per ea, quæ negantur,& commentitia ſecundum ſe per ea,ex qui-

Primo. Non entia.

bus finguntur constare, existentiæ verò per essentias, & cæteri modi, quos dicunt intrinsecos per ea entia, quorum sunt modi. Deinde reuocantur entia per accidens per entia per se, ex quibus constãt, vt homo albus per hominem & albedinem: & arte facta per materiam artis, aut partes eius, & formam artificiosam. Tertio, reuocantur entia rationis per entia realia, in quibus fundãtur, vt hæc notio generis per animal, & hæc notio speciei per hominem, & entia ficta, quatenus ficta sunt, per ipsum fingendi actum, vt Chimæra quatenus per actum, quo concipitur

Secundo. *Entia per accidens.* *Tertio.* *Entia rationis.*

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Substantiam dici quatuor modis. *Primo.*

VBSTANTIÆ a dicuntur. Tradit quatuor modos, quibus substantia dicatur, quos deinde reuocat ad duos præcipuos. Primus est vulgaris, & cuique obuius, quo comprehenduntur corpora omnia sensibilia & quæ digito ostendi possunt: nõ ipsæ quidem moles corporum, vt quæ sunt quantitates, sed ea quæ his substant, & de nullo subiecto siue inhæsionis, siue prædicationis dicuntur, sed de iis cætera. Complectitur autem Aristoteles hac significatione substantiæ primas, substantias, non omnes tamen, sed sensibiles, earũmque partes integrantes. Quãquam enim huiusmodi partes, nec primæ nec secundæ substantiæ sunt, sæpe tamen primis reductione quadam adnumerantur. Quod autem hic referuntur dæmonia inter substantias sensibiles, ex a Platonis opinione dictum est: posuit enim Plato animalia quædam subtilissimi corporis, & ratione prædita, & perpetua; quæ sententia non placet Aristoteli, tametsi ea nonnunquam b vtatur exempli afferendi caussa.

Cur hic dæmonia inter substantias sensibiles referantur.

Cur non sit cõplexus corpora sensibilia vniuersalia.

ΚΕΦ. Η.

Οὐσία a δὲ λέγεται τά τε ἁπλᾶ σώματα οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα: καὶ ὅλως σώματα: καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα, ζῶά τε καὶ δαιμόνια: καὶ τὰ μόρια τούτων, ἅπαντα δὲ ταῦτα λέγεται οὐσία, ὅτι οὐ καθ' ὑποκειμένου λέγεται, ἀλλὰ καὶ τούτων τὰ ἄλλα. ἄλλον b δὲ τρόπον ὃ ἂν ᾖ αἴτιον τοῦ εἶναι ἐνυπάρχον ἐν τοῖς τοιούτοις, ὅσα μὴ λέγεται καθ' ὑποκειμένου, οἷον ἡ ψυχὴ τῷ ζώῳ. ἔτι ὅσα μόρια ἐνυπάρχοντά ἐστιν ἐν τοῖς τοιούτοις ὁρίζοντά τε καὶ τόδε σημαίνοντα, ὧν ἀναιρουμένων ἀναιρεῖται τὸ ὅλον, οἷον ἐπιπέδου, σῶμα, ὥς φασί τινες, καὶ ἐπίπεδον, γραμμῆς: καὶ ὅλως ὁ ἀριθμὸς δοκεῖ τισιν εἶναι τοιοῦτος: ἀναιρουμένου τε, οὐδὲν εἶναι: καὶ πάντα ὁρίζειν, ἔτι δὲ τὸ τί ἦν εἶναι, οὗ ὁ λόγος ὁρισμὸς: καὶ τοῦτο οὐσία λέγεται ἑκάστου. Συμβαίνει

Tex. 15.

a Vide Proclum libr. de Ani. & dæmone, & Alcinoum libr. de doctrina Platonis cap. 15. & Plotinum. Enead. lib. 5. c. 6.

b Vt 5. libr. Topic. c. 1.

QVAERAT aliquis hoc loco cur Aristotel. hac substantiæ significatione non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia, vt tota significatio esset corpus sensibile, non modo singulare, sed etiam vniuersale? huius rei duplicẽ offert caussa: vna, quia corpus sensibile vniuersale non omnibus est notum, Aristoteles autem incipere voluit à notissima substantiæ significatione: altera, quia Plato, cuius auctoritati in vsu verborum haud facile repugnandum erat, nullam naturam vniuersalem (etiam ipsorum corporum singularium) corpus esse putabat. Aduerte autem ad hanc primam significationem substantiæ reuocari materiam, eo quod cætera omnia, quæ in corporibus sensibilibus cernuntur, in ea insint vt subiecto, saltem mediato, ipsa verò non insit in alio.

Materiam ad hanc primam substantiæ significationem reuocari.

Secundo.

b *Alio modo &c.* Secundus modus est, quo substantia significat caussam formalem substantiæ primo modo dictæ, non separatam, sed in illa ipsa existentem, quo pacto

cipitur aut per partes, ex quibus constare dicitur. Reuocantur quoque entia incompleta per completa, vt differentię vniuersales per species, indiuiduales autem per indiuidua, & partes integrãtes per totum integrum, & materia & forma per composita, quæ ex illis constant. Denique reuocantur entia æquiuoca per vniuoca, vt canis per domesticum, marinum, & cœlestem: & cõplexa per incomplexa, vt hominem esse animal, per hominem & animal, & definitio obiectúmve definitionis, per id, quod definitur.

Quarto Incompleta.

Quinto Aquiuoca & complexa.

---

pacto anima est caussa huius animalis, aut illius. Meritò autem intelligunt interpretes hoc loco nomine caussæ ipsius esse solam caussam formalem, quia cùm primum ponitur forma in rerum natura, continuò ponitur res: quod non ita accidit posita materia, cùm illa multarum rerum formis eadem succedat.

Substantiam pro causa formali vt statua sensibilis.

D. Thom. & Alexander.

e *Praterea partes omnes.* Tertius modus est, quo substantia apud Platonem & Pytagoricos significabat principia corporum sensibilium more Mathematico tradita, puncta inquam, lineas, & superficies, itémque vnitates, ac numeros. Putabant enim corpora sensibilia ex his tanquam caussis internis pendere, quòd per illa definirentur, & eis sublatis cohærere in rerum natura non possent. Qua ratione dicebant, plana, siue superficies esse substantiam corporis, lineas planorum, puncta linearum, itémque numeros ac vnitates esse substantias non modò corporum sensibilium, sed etiam planorum, linearum, & punctorum, quod cætera omnia ex numeris & vnitatibus penderent, & per ea definirentur. Addebant autem Platonici & Pythagorici, huiusmodi principia significare hoc aliquid, quia possent intellectu apprehendi sine iis, quorum essent principia. Quamquam hoc interest, quod Platonici dicebant esse illa separata à corporibus sensibilibus, Pythagorici autem in eis ipsis, vt ex primo libro patet.

Tertio.

Pro principijs sensibilium.

Principia corporum sensibilium apud Platonem & Pythag. quaenam.

d *Praterea quidditas.* Quartus extremúsque modus est, quo substantia sumitur pro essentia siue quidditate rei, quæ definitione explicari potest, vt pro essentia hominis, animalis, & cæteris naturis communibus: singulares enim essentiæ rerum sensibilium non comprehenduntur hac significatione, quia definiri nequeunt.

Quarto.

Pro essentia substantias singulares completas corporis expertes ad quartum modum pertinere.

S I Q V I S autem quærat, ad quam harum significationum pertineant substantiæ completæ singulares non sensibiles, siue materiæ expertes: dicendum est, eas reduci ad hanc extremam iuxta sententiam Aristotelis, qui putat per easdem differentias compleri species, & indiuidua substantiarum separatarum, vt capite sexto diximus.

In primum & quartum modum cæteri colliguntur.

CAPVT VIII.

Tex. 5.

VBSTANTIAE a dicuntur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua ac catera huiusmodi: & omnino corpora, & qua ex his constant tum animalia: tum etiam damonia, & horum partes. Hac autem omnia ex eo dicuntur substantia, quòd non de subiecto dicantur, sed de eis catera. Alio b *modo, id quod caussa est ipsius esse, inéstque in iis, qua non dicuntur de subiecto, vt in animali anima. Praterea* c *partes omnes, que in talibus insunt, quaquo definiunt, & hoc aliquid significant, quibus sublatis totum tollitur, quo pacto sublato plano tollitur corpus, vt quidam dicunt, & linea sublata, planum atque omnino numerus videtur quibusdam huiusmodi esse: etenim eo sublato nihil esse, & omnia definire. Praterea* d *quidditas, cuius ratio est definitio, atque hac dicitur substantia cuiusque.*

Ca. 6. à tex. 7.

Ita fit,

e *Ita fit, vt substantia.* Reuocat seu potius colligit traditos modos substantiæ in primum & quartum: videtur enim excludere tertium, tanquam qui ipsi non probetur: secundus verò reuocatur ad primum, quia substantiales formæ corporum sensibilium sunt partes primarum substantiarum. Vocat autem Aristoteles quamlibet essentiam vniuersalem hoc aliquid & separabile quiddam, ne videatur morem loquendi

Cur vocet essentiam vniuersalem hoc aliquid.

Συμβαίνει e δὴ κατὰ δύο τρόπους τὴν οὐσίαν λέγεσθαι, τό θ᾽ ὑποκείμενον ἔσχατον, ὃ μηκέτι κατ᾽ ἄλλου λέγεται. καὶ ὃ ἂν τόδε τι ὂν, καὶ χωριστὸν ᾖ. τοιοῦτον δὲ ἡ ἑκάστου μορφὴ καὶ τὸ εἶδος.

NVM DEVS OPT. MAX. PONATVR in prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Quorundam haud vera sententia.

SECTIO I.

Partis affirmatiua Auctores.

Ocamum dedisse ansam.

ET si ex iis, quæ superiori capite dicta sunt, satis constat, num Deus Opt. Max. ponatur in Prędicamentis, tamē, vt res apertior fiat, operæpretium fuerit eam quæstionem seorsim discutere, præsertim cum nō desint Theologi, qui aliter sentiant. a Nam Gregorius Ariminensis, Gabriel, & alij quidam Nominales existimant, Deum propriè, ac per se poni non modo in Prædicamento substantiæ, de quo nunc agimus, sed etiam in Prædicamentis Relationis, & Actionis. Quibus Auctoribus præbuit ansam Gulielmus b Okam, qui in octaua distinctione primi Sententiarū vbi hæc quæstio à Theologis tractatur, etsi non ausus est affirmatiuam partem asserere, motus auctoritate totius scholæ Theologicæ, ita tamen negatiuæ argumenta se eleuasse credidit, vt dixerit illam nulla efficaci ratione posse concludi.

a *Gregor. Arim. in 1. d. 8. q. 3. Gabr. ibid. Robert. Holcot. q. 6. Ioann. Bac. cond. 6. q. 1. Ioannes Maior. d. 8. q. 1.*

b *In 1. d. 8. q. 1.*

Argumenta pro hac parte Primum.

ARGVMENTA Gregorij & aliorū, quæ ex principiis ac fundamentis sui auctoris desumpserūt, hęc ferè sunt. Substantia genus summum, itémque spiritus seu substantia incorporea, quæ est quædā species substātiæ generis summi, prædicatur de Deo vniuocè, & in quæstione Quid est, igitur Deus propriè & per se ponitur in hoc Prædicamento. Priorem partem antecedentis ex eo probant, quia substantia definitur ens per se existens, spiritus autem, substantia corporis expers: quæ rationes æquè conueniunt Deo, ac cæteris rebus, quæ sub his generibus ponuntur. Posteriorem partem ex eo suadēt, quia si quis quærat, quid sit Deus, rectè respondebit, qui dixerit esse substantiam, & familiarius, qui dixerit esse spiritum. Vnde Christus dominus apud Ioannem, *Spiritus*, inquit, *est Deus.* *Ioan. 4.*

DEINDE si quid obstaret quo minus Deus sub genere propriè & per se poneretur id esset, aut eius simplicitas, aut infinitas: at neutrum obstat: nihil igitur. Propositionem ex eo suadent, quia, qui cōtēdunt Deum poni per se in Prædicamentis, ex his duobus quasi capitibus præcipua

quendi Platonis contemnere, qui vtrumque verbum accommodabat rebus vniuersalibus, siue Ideis. Re tamen vera etsi res vniuersales videntur significare hoc aliquid, eo quod separatim intelligi possunt sine singularibus, nō sunt tamen hoc aliquid cùm fieri nequeat, vt separatim existant: de qua re quod ad vniuersales substantias attinet, non nihil dixit Aristoteles in prædicamentis. *Cap. de Substantia.*

Ita fit, e vt substantia duobus modis dicatur, & vltimum subiectum, quod iam de alio non dicitur, & id, quod hoc aliquid est ac separabile. Talis autem est cuiusque forma & species.

---

præcipua ducunt argumenta. Priorem partem assumptionis ea ratione probant, quia Angeli inquiunt, & accidentia, sunt res simplices, & tamen ponuntur propriè & per se sub genere. Posteriorem verò ex eo suadent, quia linea infinita si datur, aut dari potest, non excluditur à genere quantitatis ex quo fit, vt pari ratione non excludatur à genere Cap. 3 tex. 4. substantiæ natura diuina, quia sit infinita.

IDEM confirmant auctoritate Aristotelis libro 10. huius operis: vbi docet, id quod est mensura omnium, quæ sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis. Cùm ergo Deus sit mensura omnium substantiarum, quòd sit perfectissima substantia: colligunt illi, Deum ex Aristotelis sententia poni in Prædicamento substantiæ. Tum ex eodem, initio 12. a libri huius operis: vbi tradit substantiam esse primum ens, móxque b eandem diuidit in mobilem & immobilem, sub c qua postea numerat Deum. Postremo ex 1. d Ethic. ad Nicomachum: vbi Aristoteles inter exempla eorum, quæ ponuntur in Prædicamentis, perspicuè numerat Deum. *Ab auctoritate Aristotelis confirma tio eiusdem partis.*

a Cap. 1. text. 2. b Ca. 2. tex. 5. c Cap. 7. text. 39. & 40. d Cap. 6.

Cap. 9. & 10. ID ipsum confirmant Diui Augustini auctoritate, quæ in 5. lib. de Trinitate scribit, quædam Prædicamenta dici propriè de Deo, vt substātiam, relationem, & actionem, alia metaphoricè, vt situm esse, habere locum, & tempus. Idem ex Boëtio lib. 1. de Trinitate: vbi ait, *substantiam continere vnitatem, relationem verò multiplicare trinitatem.* Et ex Damasceno in Elementario: quo loco planè fatetur incorporeum esse differentiam substantiæ, eámque differentiam continere Deum & Angelum: ita concludunt, Deum poni per se ac propriè non solum in Prædicamento substantiæ, sed etiam in cæteris, quæ de ipso propriè, hoc est, non per translationem dicuntur. *Et Diui Augustini.* Cap. 12. *Et Boetij.* *Damascen.* Cap. 9.

Vera aliorum sententia.

SECTIO II.

VERVM opposita sententia nobis amplectenda est, & hac vna assertione explicanda. Deum Opt. Max. nec per se, nec reductitiè poni in Prædicamentis. Prior pars multis ex capitibus ostendi potest: ex simplicitate diuina, ex infinita illius perfectione, ex necessitate diuinæ naturæ, & ex ipsa ratione Prædicamenti substantiæ, in quo Deus maximè videri posset collocandus. *Pars negatiua ex multis capitibus probatur.*

Ex simplicitate quidem diuina hęc ratio duci potest. Repugnat diuinæ *Ex simplicitate diuinæ essentiæ.*

uinę simplicitati Deum subiici generi, igitur & poni per se in prædicamento: consequentia perspicua est, antecedens ex eo probatur, quia quicquid subiicitur generi, constat duobus saltē entitatibus, altera generis, altera differentiæ, Deus autem cum sit perfectissimè simplex compositus ex pluribus entitatibus esse non potest.

Nominalium responsio.

HVIC argumento respondent Nominales: non quicquid subiicitur generi, esse compositum ex pluribus entitatibus, sed id solum, quod constat materia & forma: cætera enim, vt substantias separatas & accidentia, esse simplices entitates, neque vllo modo compositas ex pluribus entitatibus. Quæ responsio falso nititur fundamento: quicquid enim subiicitur generi conuenit vniuocè & essentialiter cum aliis, quæ sunt sub eodem genere: & rursus differt ab iisdem non quauis differentia, sed interna & pertinente ad essentiam. Vnde fit vt quicquid subiicitur generi necessariò constet duabus saltem entitatibus: altera, qua conueniat cum aliis, quæ sub eodem genere continentur: altera qua ab eisdem differat.

Refelitur. 1.

PRÆTEREA id, quod formaliter continet entitates multorum generum, non ponitur totum sub vno genere: quemadmodum totum hoc Homo sapiēs, quia formaliter complectitur entitatem siue naturam substātiæ & qualitatis, nec omnino ponitur sub genere substantiæ, nec omnino sub genere qualitatis, sed partim sub vno, partim sub altero: Deus autem complectitur formaliter entitatem substantiæ & relationis, cùm formaliter sit per se existēs, itēmque formaliter Pater & Filius, & Spiritus sanctus: ergo si substantia & relatio conueniunt vniuocè Deo & creaturis, vt genera diuersorum Prædicamentorum, quod cōtrariæ opinionis Auctores dicunt: efficitur, vt Deus non ponatur totus sub genere substantiæ, sed partim sub genere substantiæ, partim sub genere relationis. At qui Deus, cùm sit vnius dumtaxat eiusdēque simplicissimæ naturæ, non potest poni partim sub vno genere, partim sub alio, vt ponitur complexio ex homine & sapientia, ergo nullo modo dicendum est, Deum poni per se in Prædicamentis.

Deus complectitur formaliter entitatē substantiæ & relationis.

EX infinita autem perfectione diuina hæc ducuntur argumēta. Si Deus subiiceretur alicui generi, cùm natura cuiusque generis sit eiusdem perfectionis essentialis in omnibus, quæ sub illo continentur, darentur creaturæ æquè perfectæ in aliquo essentiali attributo, atque Deus, eæ nimirum, quæ cum Deo sub eodem genere continentur: at hoc nequaquam admittendum est, ergo nec illud. Assumptio, de qua sola dubitare quis posset, ex eo patet: quia omnia essentialia attributa Dei sunt infinitè perfecta, ac proinde infinitè excedunt perfectionem prædicatorum essentialium cuiusque creaturæ, alioqui cum omnia, quæ ad essentiam creaturarum pertinent, sint dependentia, aliquid essentiale daretur in Deo, quod ex ratione naturaque sua esset dependens, quod fieri nequit.

Ex infinita Dei perfectione prima confirmatio.

Dei omnia attributa sūt infinita.

NEC te moueat, quòd natura cuiusque generis sit indifferens ad omnes eius differentias diuisiuas, vt hac ratione existimes posse substantiā genus summum esse indifferentem ad dependentiā & independentiam, se enim euertit huiusmodi responsio. Nam si daretur differentia

Tacita argumenti solutio excutitur.

rentia independens cùm omnis differentia dependeat à natura sui generis, vt actus à sua potentia: ea sanè differentia esset dependens & independens, quod pugnantia complectitur.

Ca. 7. de communitatibus. PRÆTEREA cùm natura cuiusque ipsa secundum se sit imperfecta, & quasi materia respectu differentiæ, vt Porphyrius in Isagoge, ex communi sententia Philosophorum tradit: si Deus subiiceretur alicui generi, daretur in Deo aliqua natura imperfecta, & potentialis & minus perfecta ipso Deo: quæ neutiquam admittenda sunt: cum Deus sit actus purus, ac proinde nō compositus ex actu & potentia, vt li. 12. patebit. Quod si Auctores oppositæ sententiæ respondeant, nomen generis non significare vllam naturam communem iis, quæ sub genere continentur, sed immediatè naturas singulorū, atque idem dicēdum esse de omnibus vniuersalibus: audiendi nō erunt de ea re, quod ea ratione tollant de medio naturas omnes non modo genericas, sed etiam specificas, & aliās vniuersales, solâq; rerū vocabula faciant vniuersalia: ac proinde nobiscum non disputent, qui de naturis communibus non de communibus vocabulis agimus. *Secunda argumētatio ex diuina perfectione.* *Nominalium solutio reiicitur.*

ITEM plus distat à natura diuina in perfectione essētiali quælibet res creata, quā à Qualitate quātitas: at quātitas & qualitas ita ab eiusmodi perfectione distant, vt nullum eis commune genus assignetur: multo igitur minus assignandū est genus commune Deo, & creaturis. *Tertia ratio*

SVNT qui respondeant inefficacem esse rationem hanc: quia minus distant ea, quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamētis ab iis, quæ ponuntur in quatuor primis, quàm pleræque res vnius Prædicamēti inter se, veluti quàm lapis, & Angelus: & tamen his datur vnū cōmune genus, illis non item. Sed nō vident se aut præter rem loqui, aut falsam enunciationem sumere. Nam si propterea volunt, ea quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, minus distare ab iis, quæ ponūtur in primis quatuor, quàm lapis ab Angelo, quia sunt idem re cum illis: cùm tamen lapis, & Angelus re differant, nihil ad rem est eorū respōsio. Neque enim in ratione proposita est sermo de distantia: aut identitate reali: neque etiam Prædicamentorum distinctio, aut identitas, ex distinctione, aut idētitate reali sumēda est. Quòd si volunt propterea minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quàm lapis ab Angelo, quia habent modum essendi minus distantem à modo essendi primorum quatuor, quàm sint modi essendi lapidis & Angeli inter se: falsam enūciationē assumūt: lapis enim & Angelus eodem modo per se existunt, eodémque modo sunt in primis substantiis: quę autē ponūtur in sex vltimis Prædicamētis nō habent eūdem modum essendi in primis substantiis, quem ea, quæ ponūtur in primis quatuor. *Quid nōnulli respondeant.* *Refutatio.* *Quarta ratio ex eodem capite.*

AD hæc, vel natura generis summi eius Prædicamenti, in quo Deus ponitur, est finitę perfectionis, vel infinitæ: si infinitæ, sequitur omnia, quæ in eo Prædicamento ponūtur esse infinitæ perfectionis, quod ne cogitari quidem potest: immo etiam sequitur nullā posse dari differētiam per quam tale genus contrahatur, quia id quod est infinitæ perfectionis in aliquo genere, nō recipit additionem in illo genere. Si verò finitæ, cùm Deus sit infinitæ perfectionis, aliqua perfectio est in

obom Deo

Deus omnis perfectio infinita est.

Deo vltra perfectionem generis summi. Aut ergo ea perfectio adiecta, est finita vel infinita, si finita ergo nihil est in Deo perfectionis infinitę; siquidem finitum finito additum non facit quicquam infinitum: si infinita, ergo in ea inuenitur omnis perfectio diuina, neq; superuacanea est perfectio generis summi, quæ tamen prius natura in Deo intelligi, ac precisè sumi potest, si vlla datur communis Deo & alicui creaturæ. ex quo fit, vt Deus sub tali genere summo non contineatur.

Solutio rationis.

QVOD si quis dicat naturam generis summi, sub quo Deus cōtinetur, nec habere perfectionem finitam, nec infinitam, sed perfectionem quamdam vtrique cōmunem, quemadmodum ens in commune nec est finitum nec infinitum, sed indifferens ad finitionem & infinitionem, occurrendum est, in analogis quidē quale est ens, dari posse huiusmodi indifferentiam, quia nomē analogū nullā naturā cōmunem rebus analogis significat, at in vniuocis nequaquā id esse admittendum: siquidem omnis natura vniuoca quemadmodum certam habet essentiam, & quę ab vniuocatis abstrahi potest, ita certā habere debet essentiæ perfectionem, ac proinde finitam aut infinitam.

Refellitur.

Vt nonnulli instent.

VRGENT nonnulli exēplo quantitatis, quæ genus etiā summum est, & indifferens natura quædam vniuoca ad finitionem & infinitionem. Sed facile his occurritur dissimilitudine finitionis & infinitionis. Nam finitio & infinitio quantitatis est secundū extensionem, nos autem loquimur de finitione & infinitione secundum perfectionem essentiæ, quæ non maior esset in quātitate infinita, quàm finita. Accedit quòd infinitio quantitatis impossibilis est, vt habet multo verisimilior Philosophorum & Theologorū sententia: vnde fit, vt nec quātitas genus summū, neque vlla eius species, indifferens sit ad finitionem & infinitionem. Quod autem dicitur, finitum vel infinitum extensione esse proprietatem quantitatis, vel sic intelligendum est: vt si infinitio illius dari potest, proprium sit & quantitatis in commune, & omnium eius verarum specierum esse quid finitè aut infinitè extensum, vel certè infinitio pro tanta extensione sumitur, quanta necessaria est ad detrahendum ex quantitate proposita, quātamcumque velit Mathematicus: vt docet Aristot. 3. Phys. libro. Ad hoc autem satis est, si nomine quantitatis infinitę intelligatur infinita negatiuè, id est, nullo ei præfixo termino. *Cap. 7. tex. 71.*

Occurritur argumento.

Finitum vel infinitum esse propriū quantitatis, quomodo accipiendum.

EX necessitate verò diuinæ naturæ, sic licet post Auicēnam cum Scoto, rem ostendere. Aut genus sub quo Deus ponitur, est entitas ex se necessaria, aut non ex se necessaria: si ex se necessaria, ergo includit suam differentiam diuisiuam: siquidem genus sine differentia diuisiua non est in actu vltimo: quicquid autem est ex se necessariū, est in actu vltimo. Quod si tale genus includit suam differentiā diuisiuam, iam non est genus, vt patet: si verò est entitas non est ex se necessaria, ergo aliquid ex se necessarium, quod solus Deus esse potest constitutum est ex entitate non ex se necessaria, sed verè cōtingenti: quod fieri nequit. *Auicenna 8. Metaph. ca. 4.*

Confirmatur eadē pars ex necessitate diuinæ naturæ.

SI quis autem respondeat, eam entitatem esse indifferentem ad necessitatem ex se, & non necessitatem, seu verām contingentiā: eodē

modo

modo refellenda est responsio, quo in superiori argumentatione, refutata est illa de in differentia ad finitionem & infinitionem. Accedit quòd entitas illa indifferens, si esset eiusdem rationis cum entitate alicuius creaturæ, esset re vera contingens, quemadmodum est quicquid entitatis in creatura cernitur: quo fieret vt, Deus cui illa essentialiter conueniret, esset verè contingens, ac non rectiùs contingens ratione illius, quàm quælibet creatura sub eo genere contenta. *Refutatur.*

PORRÒ si quis contra hæc omnia obiiciēdo quærat, cur substātia genus summum nō æquè possit indifferētēs esse ad finitionem & infinitionem, ad necessitatem ex se & contingentiam ad comprehensibiles substantias particulares, & incomprehensibiles, vt re vera est ad differentias corporei & incorporei (videtur enim omnino par ratio) facilè respondetur non esse re vera parem rationem. Nam differentiæ corporei & incorporei, quæ substantiam genus summum diuidunt, supponunt finitam entitatem substantiæ, eandemq; contingentem & comprehensibilem, neque enim supponunt, nisi vere contrahibilem, quod autem verè contrahibile est, & eadem omninò ratione includitur in substantiis finitis contingentibus & comprehensibilibus, id necesse est sit finitum, contingens & comprehensibile. At finitum vel infinitum, necessarium & contingens, comprehensibile & incomprehensibile, non sunt differentiæ, quæ naturam aliquam vere contrahibilem supponant, sed sunt modi essendi omnium communissimi, quibus tota entis confusio primum diuiditur in ens creabile siue dependens, & increabile siue indepēdens: quorum hoc est infinitum, necessarium & incomprehensibile: illud finitum, contingens & comprehensibile, quod deinde distribuitur per decem Prædicamenta. *Obiectio aduersus prædicta.* *Diluitur.* *Entis diuisio increabile & increabile omnium prima.*

DENIQVE ex ipsa ratione Prædicamenti substantię, in quo maximè Deus videretur collocandus, hæ rationes ducuntur. Omnis substantia quæ per se ponitur in hoc Prædicamento, substat accidentibus, vt Aristot. docet in libro Prædicamentorum. Deus nullis substat accidentibus, vt idem ostendit libro 12. huius operis, non ponitur igitur Deus per se in hoc prædicamento. *Cap. de substantia. Ca. 7. tex. 41.* *Confirmatio ex prædicamēti substantiæ ratione. Prima ratio.*

PRÆTEREA omnis substantia quæ per se ponitur in hoc Prædicamento, aut est prima, aut secunda: Deus nō est secunda substātia, vt patet, cùm non sit genus nec species: non item prima, alioqui subiiceretur multis entitatibus, quæ essent priores natura ipso, siquidem omne superius quod potest ab inferioribus abstrahi, est prius natura inferioribus: non ponitur ergo per se Deus in hoc prędicamento. *Secunda.*

PRÆTEREA si Deus haberet per se locum in Prædicamento substantiæ: cum genera & species substantiarum non omnino per se existant, sed per primas (vnde & secundæ dicuntur) daretur aliquod attributum essentiale Dei, quod non omnino per se existeret: quod dici nullo modo potest. *Tertia.*

HANC assertionis partem sequuntur D. Thomas, Scotus, Magnus Albertus, Alensis, Ægidius Romanus, Gandauensis, Durandus, & reliqui fermè Scholastici, præter quosdam Nominales. Nec Scholastici modo, sed antiqui etiam Doctores sancti eandem sentētiam amplexi sunt. *Scholastici 1. Sen. d. 8. item D. Tho. 1. p. q. 3. art. 5. & de poten. q. 5. & 7. art. 3. Alē. 10. Met. super.* *Auctoribus pars eadē quæstionis stabilitur. Scholastici pene omnibus D. Dion. D. Damasc. D. August.*

ex parte facere creaturas æquales creatori, non solum cum ratione nõ congruit, sed nescio an satis cum pietate conueniat. Atque hæc de priori parte assertionis.

Vt est apud Richardũ de Media-Villa 1. Sen. d. 8.

POSTERIOR pars eorundem ferè Auctorum est, satisque ex eo probari solet, quia quæ reductitiè ponuntur in Prædicamentis, ideò sic ponuntur, quia minus perfecta sunt, quàm quæ ponuntur per se: quod de Deo dici nullo modo potest. Verum de hac re plura dicta sũt in quæst. vltima superioris capitis. Quod si D. Thomas in a quæstionibus de Potentia Dei concessit, Deum reductitiè poni in Prædicamento substantiæ, (quod b refellit Argentinas) id planè correxit c in commentariis primæ partis summæ Theologicæ.

Deũ non esse reductitiè in aliquo Prædicamento.

a q. 7. arti. 3.

b in 1. d. q. 1.

c 1. par. q. 3. artic. 5.

Diluuntur argumenta prioris sententiæ.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum prioris sententiæ dicẽdum est, negationem existendi in subiecto, ex æquo quidem conuenire omnibus substantiis. Omnis enim substantia æquè habet, vt nullo pacto existat in subiecto inhæsionis, vtpotè nec vt quantitas, nec vt qualitas, &c. Attamen id, quod nomine entis & hac negatione adiũcta significatur, nempe essentiam ipsam, quæ huiusmodi negationem sibi vendicat, analogicè conuenire Deo & substantiis creatis. Deus enim vendicat sibi hanc negationem per suam simplicissimam entitatem, quæ nec componitur ex aliis entitatibus, nec aliam componit, cæteræ autem substantiæ per primam entitatem, ex qua constant; quæ entitates non possunt vniuocè conuenire inter se, sed tantum analogicè. Ex his patet, definitionem substantiæ, vt à non substantiis distinguitur, hoc modo esse intelligendam. Substantia est ens, (subaudi per se, & reale) quod ex sua peculiari natura sibi vendicat non existere in suo subiecto, hoc est, nõ posse inhærere subiecto: definitionem verò substãtiæ cõpletæ hoc modo. Substantia est ens finitũ, & cõpletum, quod ex peculiari natura sua sibi vendicat non esse in subiecto; denique definitionem substantiæ generis summi hoc pacto. Substantia est ens finitum, & completum quod ex peculiari natura sua, &c. & ita soluta relinquitur prior pars argumenti. Vnde facilè colliges solutionem posterioris. Nam etsi incorporeum quatenus significat negationem corporis, æquè dicatur de Deo & cæteris substantiis incorporeis, tamen entitas quæ negatione corporis innuitur, non est eiusdem rationis in Deo & in cæteris substantiis corporis expertibus.

Substantiam analogicè cõuenire Deo & creaturis, quo pacto intelligendum.

Definitio substãtiæ in commumi exponitur.

Definitio substantiæ completæ.

Generis summi.

AD secundum dicendum est, Deum & infinitatis & simplicitatis suæ causa non posse poni sub vllo genere: tantam enim poscit natura diuina simplicitatem, vt non modo ex diuersis rebus, veluti ex materia & forma, sed ne ex diuersis quidem essentiæ gradibus siue entitatibus, cuiusmodi sunt natura generis & differentiæ, intelligi possit constituta. Tantam quoque perfectionem exigit infinitas Dei, cum sit infinitas perfectionis simpliciter, vt nulla omnino perfectio con-

Diuina natura simplicitas.

Perfectio.

cipi possit, quæ in ea non contineatur. At Angelorum & accidentium natura longè minorem simplicitatem sibi vendicat, quia etsi ex materia & forma constare non potest, potest tamen constitui ex entitatibus generis, & differentiæ, linea quoque infinita, si datur aut dari potest, non est infinita infinitate perfectionis simpliciter, sed solùm secundum extensionem. Vnde cum habeat essentiam finitæ perfectionis, nihil prohibet quo minus sub certo genere contineatur, si dari re vera potest.

Lineam infinitam extensione, non esse infinitam perfectione.

Loca Arist. pro contraria sententia adducta explicantur.

Ad primum locum Aristotelis dicendum est, hanc esse illius sententiam. Id quod est propria & peculiaris mensura omnium quæ sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis, saltem reductitiè. Albedo enim quæ est peculiaris mensura omnium colorum, pertinet per se ad genus colorum, vnitas verò quæ est peculiaris mensura omnium numerorum, pertinet reductitiè ad genus numerorum, si tamen numeri in genere vllo per se ponuntur: Deus autem non est propria & peculiaris mensura substantiarum prędicamentalium, sed communis rerum omnium, & superexcedens respectu cuiusque Prædicamenti. Dici etiam potest, nomen generis non accipi eo loco propriè, ac pressè, sed latè, & vt analoga etiam complectitur, neque vllum esse incommodum, si Deus dicatur esse in genere, hoc modo sumpto, hoc est, in genere substantiæ, quatenus substantia ab accidentibus distinguitur, quæ est analogica communicatio in substantia: atq; hoc pacto sumit Auenroës in loco citato genus substantiæ: quo etiam modo non dubium est, quin accipiendum sit substantiæ nomen in altero loco, qui affertur ex Aristotele.

Deus est mensura super excedens.

D. Augustini locus exponitur.

Ad tertium eiusdem locum dicendum est, si nomine Dei ibi intelligendus est solus Deus, & non potius substantia quælibet separata, vt sæpe fit apud Aristotelem, non dubium esse, quin exempla afferantur ex iis, quæ quoquomodo reperiuntur in Prædicamentis: id enim satis superque est ad institutum eius loci. Deus autem etsi nec propriè, nec reductitiè inuenitur in Prædicamento substantiæ: tamen inuenitur participatiuè, vt suprà diximus. Quod autem is locus hoc pacto intelligendus sit, vel ex eo patet: quia alterum exemplum substantiæ, quod ibidem affertur: est mens, hoc est, anima intellectiua: anima autem non ponitur per se in Prædicamento substantiæ. Atque hinc perspicua relinquitur responsio ad locum ex Topicis adductum.

Ad locum Augustini dicendum est, substantiam & alia quædam Prædicamenta dici quidem propriè, hoc est, non metaphoricè de Deo, sed tamen dici analogicè: sunt enim plęraque prædicata, quæ dicantur propriè de multis: nec tamen de illis prædicentur vniuocè vt ens, bonum, & alia quamplurima. Augustinuum autem hoc pacto intelligendum esse, ipse eodem loco declarat, cùm ait: *Si tamen de illo propriè aliquid dici ore hominis potest*, quasi dicat, etsi quædā de Deo dicuntur propriè, seu non metaphoricè, multo tamen excellentius de Deo, quàm de creaturis prædicantur. Nec tibi videatur Augustinus sibi contrarius, cum superiùs retulerimus illum dixisse, Deum impropriè & abusiuè vocari substantiam: nūc autem eundem audiamus

Conciliantur loca eiusdem.

diamus asserentem Deum esse propriè substantiam. Accipit enim in loco superiùs citato nomen substantiæ iuxta Latini vocabuli Etymologiam, nempe quatenus à substando dictum est: quo pacto nomen substantiæ non minus impropriè dicitur de Deo, quàm sedere, loqui, & alia id genus, at in verbis quæ in argumento citantur, non dubium est quin accipiat nomen substantię pro essentia, iuxta significationem Græci nominis, quo pacto substantiæ vocabulum non solùm dicitur propriè de Deo, sed etiam præcipuè.

AD locum Boëtij eodem modo respondendum est, substantiam & relationem non accipi iis verbis vniuocè, sed analogicè: quod idem dicendum est ad locum Anselmi, quoad vtrumq; vocabulum & substantiæ & incorporei: alioqui planè sibi repugnarent hi auctores, vt patet ex dictis.

NVM DIFFERENTIAE SVBSTANTIArum pertineant per se ad aliquod Prædicamentum.

QVÆSTIO II.

Differentias substantiarum non pertinere ad Prædicamentum qualitatis.

SECTIO I.

VARIETAS opinionum in causa est, vt hāc etiam quæstionem hoc loco discutiamus, alioqui satis esset illud, quod superiori cap. generaliter ostensum est nullas differentias specificas poni per se in Prædicamentis, sed omnes reductiuè.

SVNT igitur qui dicant, differentias substantiarum effectrices pertinere ad Prædicamentū qualitatis: primùm quia Aristoteles in Prædicamentis, cum tradit primum & secundum substantiarum attributum, excludit differentias à numero substantiarum: vnde fit consequens, vt numerandæ sint in accidentibus: nec sanè videntur posse pertinere ad aliud genus accidentium præterquam qualitatis. *Opinio corū qui differentias substantiarū in Prædicamento qualitatis ponunt probatur. Primo.*

Cap. 14. Tex. 19. DEINDE quia hoc ipso libro, cum de qualitate disseritur, planè asserit Aristoteles, differentiam substantiæ esse præcipuum qualitatis significatum: qualitas autem quæ præcipuè ac propriissimè qualitatis nomine significatur, est qualitas Prædicamenti qualitatis. *Secundo.*

VERVM hæc sententia apertè falsa est, & Aristotelicæ doctrinæ repugnat: omnis enim qualitas quæ ad Prædicamentum qualitatis pertinet est accidens, & omne accidens est in subiecto: differentiæ autem substantiarum non sunt in subiecto, vt ipse etiam Aristoteles asserit in Prædicamentis, cùm tradit primum substātiarum attributum. 1 *Impugnatur vt falsa & Aristoteli repugnans.* *Cap. de substantia.*

ITEM nulla qualitas quæ sit accidens, prædicatur de primis substantiis vniuocè, seu nomine & ratione, differentiæ substantiarū prædicantur vniuoce de primis substantiis, vt idem eodem loco docet, cùm tradit secundum attributum: non sunt igitur qualitates, quæ ad Prædicamentum qualitatis pertineant. 2

AD hæc: omnis qualitas quæ est accidens, est non substantia, vt patet: nulla autē qualitas substantialis, est non substantia, igitur nulla qualitas substantialis est accidens, omnis autem differentia substantialis est qualitas substantialis: ergo nulla earum est accidens, & (quod hinc sequitur) nec qualitas. Prior assumptio, quam solam forsitan quis negauerit ex eo probatur, quia si aliqua qualitas substantialis esset non substantia, certè substantiæ constarent ex non substantiis, quod fieri non potest, & negatur ab Arist. 1. Physicorum libro a cap. 6. Quocirca 3. b capite sic argumentatur. Si homo est propriè ens, id est, substantia & animal: necesse est propriè quid esse; & itidem bipes, hoc est, necesse est non solùm genus, sed etiam differentiam hominis esse substantiam, qua etiam consequentia in re simili vtitur in Topicis c cum ait: *Incommodum esse differentias eorum, quæ sunt ad aliquid non esse ad aliquid*, est igitur hæc sententia, & planè falsa, & quæ Aristotelicæ doctrinæ aperte repugnat.

Aristotelis argumentatio.

a *Textu. 52.*
b *Textu 28.*
c *6. Top. c. 3.*

Differentias substantiarum nec directò poni in Prædicamento substantiæ, neque esse verè medias inter substantias & qualitates.

SECTIO II.

Secunda opinio eorum qui differentias substantiales poni per se in hoc Prædicamento tradunt.

ALII vt errorem superiotis opinionis declinent, in alium forsitam non minorem incurrunt. Credunt enim differentias substantiarū propriè, ac per se in Prædicamento substantiæ collocari: sed tamen non tractari ab Aristotele in libro Prædicamentorum, quod in eo quasi introductorio ad Philosophiam, nō sit æquum agere, nisi de substantiis compositis, quæ vulgò sunt cognitæ. Ex eo autem probant suam sententiā, quod differentiæ substantiarum cùm pertineant ad essentias primarum substantiarum non possint esse accidentia: ex quo videtur effici, vt sint substantiæ directò pertinentes ad Prædicamentum substantiæ, quemadmodum & aliæ substantiæ simplices.

In his est Ammon. in Prædicam. c. de substātia.

Reijcitur. Primum argumentum.

SED neque huiusmodi sententia vlla ratione admittenda est. Primùm, quia si differentiæ substantiarum sub genere summo huius Prędicamenti directò ponerentur, aliquod genus summum diceretur essentiali prædicatione de differentiis, quibus diuiditur: quod fieri non posse d partim quæstione septima superioris capitis, partim tertio & quarto huius operis libro ostensum est.

d *Lib. 3. c. 5. text. 10. & lib. 4. 2. c. 1. sect. 4.*

Secundum. DEINDE quia si hæc sententia vera esset, iam differentiæ substātiarum essent secundæ substantiæ, atque adeò genera & species, in quibus essent primæ; ex quo fieret, vt prædicarentur de primis in questione Quid est; quod apertè falsum.

Tertium. ITEM quia quicquid directò ponitur sub genere, habet aliquid vltra essentiam generis: ergo si differentiæ quas nouimus directò collocarentur sub genere summo, necessariò constarent genere summo, & quibusdam adiectis differentiis: quare cum de omnibus differentiis eadem sit ratio, illæ quoque adiectæ differentiæ constituerentur ex aliis

ex aliis differentiis, & illæ ex aliis, atque ita nullus esset differẽtiarum certus numerus, etiam earum quæ ad vnius dũtaxat speciei essentiam pertinent: quod nemo sanæ mentis dixerit.

POSTREMO quia si differentiæ substantiarum directò ponerẽtur sub genere, subiicerentur vtique illi in quæstione Quid est, ac proinde essent eius species, cùm non sint illius indiuidua: at nihil est, quod sit differentia simul & species, vt ipse Arist. docet 1. Topic. cap. 13. non ponuntur igitur differentiæ substantiarum directò sub genere summo huius Prædicamenti.

Simplic. & Boetius in Prædica. ad cap. de Substantia.

Tertia opinio ponentiũ differentias esse medias inter substantias & qualitates quo sensu ferenda.

SVNT etiam qui dicant, differentias substantiarum esse medias inter substantias & qualitates, quorum sententia falsa esset, nisi hoc pacto videretur intelligenda, vt dicantur mediæ: qui etsi nec sunt substantiæ completæ, nec qualitates completæ, tamen habent esse substantiæ non inhærendo in subiecto, & modum qualitatis in efficienda & specificanda, vt ita dicam & quasi figuranda natura generum, & ad suas species trahenda.

Vera explicatio quæstionis, & solutio argumentorum pro partibus oppositis.

SECTIO III.

Lege D. Tho. hoc libr. lect. 16. Alen. ib. in textu 19. Auer. ibidẽ com. 19. Iand. 5. Met. q. 21. Son. 10. Met. q. 24. ad 1. Scot. in Prædicam. cap. de Subst. q. 13.

Quarta sententia vera & communis probatur.

VERA igitur & ferè omnium communis sententia, differentias substantiarum neque accidentia esse, neque substãtias directò positas in hoc Prædicamento: sed esse substantias incompletas, reductiuè ad illud pertinentes, quæ facile ex eo probatur. Quia differentiæ substantiarum non sunt accidentia siue completa siue incompleta, vt patet ex refutatione primæ opinionis (æquè enim concludit in completis, atque in incompletis) ex quo fit vt sint substantiæ, sumpto nomine substantiæ, vt dicitur de cõpletis & incompletis: cùm ens reale immediatè diuidatur in substantiam & accidens, vt dicuntur de completis & incompletis: at differentiæ substantiarum non sunt completæ substantiæ, quasi directò pertinentes ad substantiæ Prædicamentum, vt ostensum est in refutatione secundæ, sunt igitur incompletæ, & quæ solùm reductiuè ad illud spectent.

Neque accidentium differentias per se poni in prædicamentis.

Soluuntur argumenta prioris opinionis.

EADEM ratione proportione seruata perspicuum relinquitur, nec differentias quibus accidentium genera diuiduntur poni per se in aliquo Prædicamento, sed solùm reductiuè in iis in quibus ea genera collocantur.

Exponitur Aristot.

QVAPROPTER ad priorem locũ Aristotelis cui innititur prima opinio, dicendum est Aristotelem accepisse ibi nomen substantiæ pro substantia completa, vt in expositione illius diximus, qualis non est vlla differentia substantiæ.

AD posteriorem dicendum est Aristotelem cum hoc libro de qualitate disserit, non agere de solis qualitatibus, ad Prædicamentum qualitatis pertinentibus, vt eo loco patebit, proinde non mirum esse si substantiales etiam differentias qualitates appellauerit. Cum autem

ille

ille ait differentiam substantiæ, hoc est, essentialem (sic enim exponẽdus est locus) esse præcipuum qualitatis significantium, non ita id intelligendum esse, vt sensus sit hāc esse maximè propriam nominis significationem, sed vel ita vt significet, inter entia quæ nomine qualitatis eo loco significatur, primum genus & præcipuum, quod in eo contineatur esse differentias substantiales: sunt enim hæ reuera substantiæ, quamquam incompletæ, cum interim reliqua entium genera, quæ ibi inter qualitates numerantur, sint accidentia: vel certè, vt velit differentias essentiales esse præcipuas, quoad efficiendi, constituendive rationem quod sint specierum effectrices, quæcunque ipsæ sint, siue substantiarum, siue accidentium: quod cæteris differentiis non est concessum.

Ad secundæ opinionis fundamentum respondetur. A D id autem cui innitebatur secunda sententia, nempe: Differentias substantiarum non esse accidentia, cùm pertineant ad essentias primarum: ergo esse substantias directò positas sub genere summo huius prædicamenti: ex dictis patet negandam esse consequentiam, possunt enim esse substantiæ: quæ reductitiè tantùm, & non directò ad hoc Prædicamentum pertineant.

NVM MATERIA, FORMA, ET PARTES integrantes substantiarum, præsertim dissimilares ponantur per se in Prædicamento substantiæ.

QVÆSTIO III.

Opinio eorum qui affirmatiuam partem quæstionis approbant.

SECTIO I.

Ratio tractãdi quæstionẽ.

Pars affirmãs probatur ex Arist.

1
ÆC etiam quæstio cuius partem negatiuam superiori capite confirmatam reliquimus, absque in commodo prætermitti posset, nisi etiã quidam loci apud Aristotelem, hoc præsertim capite, & auctoritas multorum affirmatiuam vtcumque probabilem facerent.

P R I M V M enim Aristoteles hoc capite *Tex. 15.* cum tradit secundam significationem substãtiæ, enumerat inter substantias formam substantialem: in tradenda autem prima, simul refert animalia & partes eorum integrantes.

2 D E I N D E, quia secundo libro de Anima, vt colligatur definitio *Cap. 1 text. 2.* animæ, priùs diuiditur substãtia in materiam, formã, & compositum. Nec dici potest Aristotelem sumere eo loco substantiam analogicè, tum quia apertè ait substantiam quam diuidit esse vnum ex generib. *Lib. 1. cap. 1. text. 6.* entium: tum maximè quia in præfatione illorum librorum dixerat: ad inuestigandam animæ definitionem, necessarium esse diuidere, atque accipere, in quo genere collocetur anima, vtrum in substantia, an in qualitate, an verò in quantitate, aut alio genere Prædicamentorum.

3 T E R T I ò, quia in Prædicamentorum libro ad finem tractationis primi attributi substãtiæ, cũ occurritur cuidam obiectioni, satis apertè

tè significat, partes substantiarũ esse substantias: vbi nomine partium intelligit partes re ipsa componentes, vt potè materiam, formam, & partes integrantes, nomen autem substantiæ planè videtur accipiendum eo loco pro substantia, quæ per se ponitur in Prædicamentis, vt patet ex antecedentibus & consequentibus.

QVARTO, quia tam materia & forma, quàm partes integrantes sunt contrariorum capaces, vt perspicuum est: posse autem suscipere contraria, est maximè proprium substantiarum, quæ directò ponuntur in hoc Prædicamento, vt Aristoteles eodem loco docet.

POSTREMO, quia Aristoteles cùm eodem libro agit de iis quæ sunt ad aliquid, apertè videtur appellare caput & manum, secundas substantias. His locis videntur adducti a Simplicius, Boetius & alij nonnulli, vt credant huiusmodi partes substantiarum habere per se locum in Prædicamento substantiæ.

Auctores huius sententiæ qui.

a Simplic. & Boeti in Prædicam. c. de substant. Paulus Venet. in libello suæ Met. c. 4. Holcot. 2. sent. q. 6. & alij alibi.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO II.

PERSISTENDVM tamen est in parte negatiua quæstionis, dicendúmque cum b D. Thoma, Scoto, Magno Alberto, & aliis quàm plurimis magni nominis Auctoribus, huiusmodi partes substantiarum esse quidẽ substantias, non tamen quæ per se ponantur in hoc Prędicamento, sed tantùm reductitiè. Prior pars huius assertionis ex eo patet, quia hæc omnia sunt substantiarum partes, substantiarum autem partes non possunt esse non substantiæ, vt c Aristoteles sæpe docet. Posterior ex iis quæ d capite superiori dicta sunt, probari potest. Primùm, nulla huiusmodi pars, est ens cõpletum. Deinde, quia substantię incompletæ non possunt habere idẽ genus, quod cõpletæ. Postremò, quia materia & forma non possunt cõuenire in natura vlla vniuoca & essentiali, quę ab vtraq; abstrahi possit, vt quęstione sequenti patebit, partes autem integrantes eiusdẽ numero substantię etiamsi dissimilares sint, non sunt plures numero substãtiæ, cùm nec sint plura numero entia, vt quæstione 7. capitis superioris dictum est, nec habeant diuersas formas substantiales, quod ad caput quartum e ostendimus.

Negatiua pars, quæ & vera est, vnica assertione bimembri explicatur.

Non poni per se probatur.

Poni tantùm reductitiè ostenditur.

b D. Tho. 1. p. q. 76. ar. 3. & in 2. d. 3. q. 1. ar. 1. & de Verita. q. 27. arti. c. ad 8. & aliis in locis. Soncin. 7. Met. q. 39. Scot. in Prædicam. q. 15. Alb. Mag. in Prædica. Ocam in 1. d. 8. q. 2. Ægyd. Roman. ibidem q. 3.

c In Prædica. c. de substan. & 5. Met. ca. 6. textu 52.

d Quæst. 9. sect. 1. & 2. Quæst. 3. & 4.

Diluuntur argumenta prioris sententiæ

SECTIO IV.

AD primum prioris sententiæ argumentum dicendum est, hoc caput non esse præcisè positũ in exponendis substantiis, quæ per se in Prædicamento substãtiæ collocãtur, sed in explicanda analogia substãtiæ iuxta vulgatã huius nominis vsurpationem, vt patet ex instituto Aristotelis in hoc libro, tametsi omnes substantiæ significationes, quæ hic tradũtur, si nec pri-

Sic Alb. Ma hic tract. 2. c. 5.

Cur inter significata substantiæ numeretur ab Aristotele forma substantialis.

mæ nec secundæ substantiæ sint, ad eas reuocentur. Vnde nō mirum est, si inter significata substantiæ numerentur tū formæ substantiales, tum etiam partes integrantes substantiarū, præsertim cùm alia quoque recenseantur, quæ Aristoteles non putat esse substantias, vt sunt entia illa mathematica, quæ apud Platonem substantiæ credebantur. Ne quis tamen ex hoc capite perperam intellecto sibi persuaderet, omnia quæ in eo enumerantur esse veras substantias, immo etiam cōpleta & quę per se ad Prædicamentum substantiæ pertineant, non solùm id curauit Aristoteles, vt multis in locis refelleret sententiam Platonis de entibus mathematicis, sed etiam vt doceret nec formas substantiales, nec partes integrantes esse substantias completas, vt patet 2. lib. de Anima, & 7. huius operis in locis paulò antè citatis: qui proinde huius capitis expositiones hac ex parte censeri debent.

Quo pacto Aristotelis diuisio ex 2. de Anima c. 1. sit accipienda.

A D secundum: quod quidem attinet ad priorem locum, dicendū est, Aristotelem accepisse quidem in eo substātiam pro substātia corporea, quæ est genus quoddam Prædicamenti substantiæ: attamen nō diuisisse illam in materiam, formam & compositum quasi in species, sed hoc tantum docere voluisse, tria esse, quæ in substantia corporea Physicè spectarētur, materiam, formam, & totius cōpositionē. Quod verò attinet ad posteriorem, dicito, non sic intelligendū esse Aristotelem, quasi velit ad inuestigādam definitionē cuiusque rei, diuidendū semper esse in aliquo Prædicamento genus summum per differentias (nec enim putant id satis, esse in omnibus) sed ita ac si apertius dicat, interdum etiā necesse esse diuidere genus in potentiā & actum, vt ipse planè ibidem ait; & in loco prius citato perspicuè exequitur, dū considerat in substantia corporea materiam, quæ est potentia, formam, quæ est actus, & totius cōpositionem, vt diximus: ex his enim ita distinctis accipit ille actū pro genere animę, vt eius definitionem cōficiat.

A D tertium dicendum Aristotelem in loco citato non accepisse nomen substantiæ pro completis tantùm, sed pro incompletis etiam, parúmque referre, quod paulò antè pressius illud intellexerit. Obiectio enim quę obiter occurrit, in causa fuit, vt verbum substantię latius sumi oportuerit: quamquam & illud dici potest, Aristotelem eo loco non omnino dixisse partes substantiæ esse substantias, sed non esse asserendas non substantias, quasi his negationibus significauerit eas non esse prorsus à significatione substantiæ alienas, cum aliquo modo sint substantiæ nimirum incompletæ & imperfectæ.

Posse contraria suscipere, quo pacto propriū substantiarum.

A D quartum responde, attributum illud substātiarum sic intelligendum esse, vt proprium earum sit, quod possint suscipere contraria, tamquam subiecta completa, partes autem substantiarum, de quibus in hac quæstione sermo est, non hoc pacto posse contraria suscipere.

A D quintum extremúmque, negandum est, caput & manum dici ab Aristotele secundas substantias. Nam quod ille ait de quibusdam secundis substantiis esse dubitationē (*Caput enim*, inquit, *alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus &c.*) sic intelligi optimè potest vt sit dubitatio de secundis substantiis ratione partiū: tum enim nihil obest illud, quod sequitur (*Caput enim, &c.*) immo etiā hoc pacto videtur

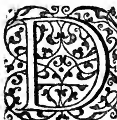
videtur contextus necessariò intelligendus, siquidem paulò antè appellantur quædam manus & quoddam caput non primæ substantię, sed partes primarum: eadem autem est ratio manus & capitis comparatione secundarum substantiarum, atque huius & illius capitis & manus respectu primarum.

NVM EÆ SVBSTANTIÆ SEPARATÆ quas Angelos dicimus, & corpora item cœlestia ponantur per se in hoc Prædicamento.

QVÆSTIO IIII.

Quot sint in hac quæstione sententiæ, & quænam earum sit approbanda.

SECTIO I.

De iis substantiis separatis, quæ & finitæ perfectionis sunt, & naturę completę, itémque de corporibus cœlestibus maior est dubitatio, ponantur nè per se ipsæ in hoc Prędicamento. Sūt enim qui dicāt solā substantiam generabilē & corruptibilē (quam vnam existimant constare materia & forma) genus sūmum huius Prędicamenti esse. Alij credentes (id quod est verius) non tantum generabiles & corruptibiles substātias, sed etiam corpora cœlestia constare materia & forma, substantiā corpoream in commune, genus summū faciunt, exclusis tantū incorporeis substantiis. Alij volunt substantiam finitam & completam in commune sumptam genus esse summum, si modo Prędicamenta logicè spectentur, non si Physicè, hoc est, si ipsę rerum naturæ considerentur. Aliorum denique sententia est, seu logicè, seu Physicè, siue vt alij melius loquuntur) Metaphysicè considerentur Prędicamēta, semper genus summum esse finitam, & completam substantiam in commune acceptam: tametsi eorum quidam volunt ipsum genus summū, subalternúmque incorporearum substantiarum non habere locum in Prędicamentis logicis, sed in Metaphysicis.

Opinionum in hac quęstione varietas.

1. opinio.

PRIMÆ opinionis auctor est Auerroës ad Isagogem Porphyrij, & luculentius ad decimum librum huius operis, quem sequūtur Ioānes Gandauensis, & alij Auerroistę. Fundamentum huius sententię est illud Aristotelis in loco nunc citato *Corruptibile & incorruptibile necessario diuersa esse genere*: quod Aristoteles non solum affirmat, sed etiam ex eo probat, quia corruptibile & incorruptibile ita sunt contraria, vt corruptibile dicat potentiam ad corruptionem, incorruptibile autem priuationem talis potentiæ: vnde illi sic argumentātur. Si daretur cōmunis aliqua natura, quę genus esset corruptibilium & incorruptibilium substantiarum, in ea esset potentia ad corruptionē propter corruptibiles substantias, & priuatio talis potentię propter incorruptibiles: at hoc implicat contradictionem: ergo & illud.

Auer. in Porphyr. c. de specie, & lib. 10. huius operis. c. vlti. comēt. 26. Ioā. Gan. 10. Metap. q. 22. Niphus lib. 10. Meta. disputa. 9.

Auctores 1. sententiæ. Fundamentū.

Confirmatio ex attributo substãtiæ prædicamentalis. CONFIRMATVR etiam opinio hæc ex vltimo attributo substantiæ prædicamentalis, quod est suscipere posse contraria, vt a in Prædicamentis traditur,& maximè proprium substantiæ esse dicitur: sola enim substantia corruptibilis potest suscipere contraria, vt Aristoteles docet in b primo de Cœlo: quo loco à corpore cœlesti omnem contrarietatem amouet. *a Cap. de substantia.* *b Cap. 3. Textu 20.*

Alia ex hoc ipso capit. CONFIRMARI quoque potest ex hoc capite, in quo versamur. Reuocat enim Arist. hoc loco omnia substantiæ significata ad primas & secundas substantias, nomine autem primarum non alias videtur significasse, nisi corruptibiles, vt ex initio capitis intelligi potest. Neque enim inter eas mentionem facit cœlestium corporum, aut substantiarum materia expertium: quod enim numerat dæmonia, id non facit, nisi ex sententia Platonis, qui illa credit suapte natura corruptibilia, tametsi Dei beneficio nunquam interitura.

Secundæ opinionis Auctores. Ratio Plotini. SECVNDAM opinionem amplectitur Plotinus c Enneadis sextæ libro primo, quem sequuntur Magnus d Albertus, & e Egydius Rom. Ratio Plotini est, quia si quod genus esset corporeæ & incorporeæ substantiæ, necesse foret illud nec corporeæ naturæ esse, nec incorporeæ, quod fieri nequit. *c Cap. 2.* *d In Prædicamentis.* *e Ibidem & Quoli. 1. q. 8. non obscurè innuit.*

Alia ex Aristotele confirmatio. CONFIRMATVR hæc sententia ab iis, qui putant Aristotelem fecisse omnes substantias separatas actus puros, nullisque accidentibus subiectas, ex eo, quia actus purus non potest constare genere & differentia, nec substare accidentibus.

Aliorum ratio. ALII hac ratione vtuntur: quia genera communia materialibus substantiis sumuntur ex materia, differentiæ verò ex formis, substantiæ autem separatæ communem materiam cum materialibus substantiis habere non possunt.

Auctores Tertiæ sententiæ. TERTIAM sententiam approbat D. Tho. post Alexãdrum Alensem, quem plerique sequũtur. Ratio, qua id sibi persuadent est; quia ad vnitatem generis logicè consideratí satis est vnitas conceptus formalis æqualiter participati ab inferioribus, qualis sanè est conceptus formalis substantiæ finitæ, & completæ in commune acceptæ (æquè enim materiales substantiæ dicuntur per se subsistentes, & completę, atque immateriales) Ad vnitatem verò generis Physicè spectati, naturæ ve genericæ quæ cõmunis sit substantiis immaterialibus, requiritur etiam vnitas materiæ, quæ, vt dictum est, immaterialibus cõmunis esse non potest: quia ex parte sentẽtia hæc cum superiori cõsentit. *D. Thom. 10. Met. lect. 12. & opusc. 42. c. 6. & 7. & in 2. d. q. 1. art. 1. Alens. 5. Met. in tex. 33. Sonc. 12. Meta. q. 47. Heru. in 2. d. 3. q. 3. Gothifredus, & alij apud Ioan. Bacconiũ in 2. d. 3. qu. 1. quem ipse exponit, & sequitur. Henr. de Gãd. quod. 7. q. 8.*

Defensores 4. sententiæ. QVARTÆ sententiæ auctores sunt Græcorum cõplures, vt Porphyrius, Iamblicus, Ammonius, Simplicius, Dexippus; Et ex Latinis Boëtius, aliique plurimi: quam etiam tota nũc fermè Scola sequitur, nobisque sola probatur. *Porphy. in Isagoge & in Prædicamen. Ammõ. ibid.*

Ratio qua probatur. RATIO huius sententiæ, est quia substantia prædicamentalis quemadmodum eadem ratione, conceptave formali definitiuo vniuocè prædicatur de omnibus substantiis, quod iam superior opinio constituit; ita quoque esse debet vna communis natura: ex impugnatione autem trium præcedentium opinionum patebit, nihil obstare quominus vniuoco formali concepturi respondeat vniuoca natura

repræ

Simp. in Prædicam ex Lamblico. Boetius & alij eisdē in locis. repræsentata, immo id esse necessarium.

At quia logicus non cōsiderat intimas rerum naturas,idcirco sunt ex hac Græcorum & Latinorum classe nonnulli, qui velint, ipsam communem substantiam totúmque subalternum incoporearum genus quia difficillima sunt cognitu,à solo Metaphysico tractari: nec in Prædicamētis logicis locum habere: qua ex parte non est eorum sententia probanda. Nam cùm Prædicamenta eadem sint logico, quæ Metaphysico, soláque diuersa consideratione ab hoc & illo spectentur,vt superiori capite probatum est,nihil refert, quod substantiæ separatæ,& ex consequenti communis substantia, ab eis & materialibus substantiis abstracta, sint cognitu difficilimæ. Neque enim dicimus pertinere ad artem Dialecticam earum inuentionem, aut naturæ explicationē quarum illa à Physico, & Metaphysico hæc ad solum Metaphysicum spectat; sed artem Dialecticam in tractatu Prædicamentorum desumere,atque supponere ex Metaphysica qualēcumque earum cognitionem, propriéque & ex officio solas earum affectiones logicas tradere. *Prædicamēta eadem sunt logico, & Metaphysico.*

Est igitur iuxta hanc verámque sententiā genus summum huius Predicamenti substantia communis corporeis & incorporeis: quod Porphyrius appertissimè tradit, cùm in Isagoge Prædicamentum substantiæ describit. Neque audiendus est Egydius, qui existimat Porphyrium eo loco,vt Platonicum loquutum fuisse: friuola est enim ea responsio, præsertim cùm Porphyrius in præfatione eius libelli, in quo Prædicamentorum gratia de vniuersalibus agere instituebat, sit pollicitus se Peripateticos potissimum sequuturum: quod in ea re maximè facere debuit, vbi Prædicamentorum series vno Prædicamenti substantiæ exemplo explicabat. Ita reliquum est, vt trium præcedentium opinionum fundamenta examinemus. *Genus summum huius Prædicamenti quodnam.*

Num corruptibile & incorruptibile necessariò sint diuersa genera.

SECTIO II.

Fundamentvm primæ opinionis præcipuum, illud erat: Corruptibile & incorruptibile esse diuersa genere, ac proinde non conuenire in genere vllo. Quod Arist. ostendit cap. vltim. libri 10. huiusmodi occasione. Docuerat ille contraria omnia, diuersa esse specie si in se spectarentur, & quia corruptibile & incorruptibile sunt contraria (opponuntur enim inter se positiuè, licet incorruptibile priuatiuo nomine significetur) quæri posset, num specie tantùm, an genere etiam diuersa essent. Cui dubitationi respondet Aristoteles, non specie tantum, sed genere quoque esse diuersa. *Examinatur 1. sententia.* *Textu 26.*

Itaqve de verbis Aristotelis non est cur dubitetur, sed de sententia est ambiguitas; num generis nomine genus prædicabile intelligat, quod vsu frequentius est, an verò genus subiectum, pro quo etiam generis nomen interdum vsurpatur: vt quarto libro huius operis capite secundo, cùm dicitur vnius sciētiæ, vniúsque sensus vnum genus esse, id est, vnū subiectum, in quo versentur: & primo libro posterior. capite *Genus subiectum apud Aristotelem nomine generis vsurpari.* *Textu 2.*

pite septimo, cum traditur non fieri transitum in scientiis ex genere in genus, nempe ex subiecto vnius in subiectum alterius, nisi vbi subiectum vnius est subiecto alterius subalternatum. *Textu 19. & sequenti.*

Auctores primæ sententiæ cur non bene Aristotelis locũ exponãt.

AVCTORES quidem primæ sententiæ priori modo genus eo loco intelligendum existimant: quod si verum esset, confecta esset res. Sed nobis nullo pacto sic accipiendum ibi videtur nomen generis: esset enim eo pacto Aristotelis ratio planè inepta. Nam cùm in genere nihil inueniatur eorum, in quibus species opponũtur inter sese, quænam quæso sit hæc consequẽtia? In substantia corruptibili est potentia ad corruptionem, & in incorruptibili priuatio talis potentiæ, siue repugnantia ad eius actum? Ergo si quod datur commune genus vtriusque, in eo esse debet & potentia prædicta, & eius priuatio, constat enim, hæc duo esse illa, in quibus primo corruptibilia, & incorruptibilia inter se opponuntur. Contra potius colligendũ erat; Ergo, si quod datur genus corruptibilium & incorruptibilium, vtique in eo, nec est potentia ad corruptionem, nec eius priuatio prædicto modo explicata, quod est verissimum: sic enim colligimus, quoniam homo & bestia penes rationale & irrationale opponuntur, necessariò confitendum esse, animal in seipso, & vt commune est vtrique, nec rationale esse, nec rationis expers, per positiuum nimirum illud, à quo bestia dicitur rationis expers.

Vera explicatio loci Aristotelici.

Corruptibile & incorruptibile cur differre genere dicantur.

DICENDVM igitur eo loco nomen generis necessariò sumendũ esse pro genere subiecto: sic enim aptissimum argumentum confici potest ex iis, quæ Aristoteles ait. Nam cùm corruptibile dicat potentiam ad corruptionem, incorruptibile autem repugnantiã ad actũ talis potentiæ, certè si corruptibile & incorruptibile haberent idem commune genus subiectum, siue materiam, in eo esset necessariò & potentia ad corruptionem, & ad corruptionem positiua repugnantia, quod fieri nequit: in quo enim est actus, in eo est potentia ad illum, & in quo actus esse non potest, in eo est positiuum aliquid, per quod illi repugnat actus. Atque hinc rectè colligit Aristoteles, differentias corruptibilis & incorruptibilis, aut pertinere ad essentias rerum corruptibilium & incorruptibilium, aut esse earum proprietates: quandoquidem si nõ habent commune subiectum, quod vicissim alteram suscipiat, alteram subiiciat, fieri non potest: vt res corruptibilis fiat vnquam incorruptibilis, aut incorruptibilis, corruptibilis, sed necessariò, & natura sua corruptibilis corrũpi possit, & incorruptibilis corrumpi nequeat. Rectissimè etiam hinc colligunt Philosophi (quod & Aristoteles nonnunquam scribit) corpora cœlestia, & quæ gignũtur & intereunt communem & materiam habere non posse. *Vt 8. lib. Met. ca. 4. tex. 12. & 1. de Generat. cap. 6. textu 43. & aliis in locis.*

Duo genera cõtrariorum.

QVAPROPTER illud animaduertẽdum est, duo esse genera cõtrariorum, siuè positiuè repugnantium in eodem subiecto: quædam, quæ ita differunt specie seu natura sua, vt nõ necessariò differãt subiecto, sed possint eidem successiuè conuenire vt albũ & nigrum: quædam verò ita differunt natura sua, vt subiecto etiam necessariò differant; ita nimirum, vt nõ possit alterum alteri in eodẽ succedere veluti masculinum esse, & fœmininũ: quãquam in hoc exemplo, quo fere

vtuntur Aristotelis enarratores, non vsquequaque quærenda veritas est. Nam etsi mas in fœminam nũquam mutatus est, fœminas tamen aliquando in mares mutatas esse plerique scribunt. Verius in hoc posteriori genere sunt corruptibile & incorruptibile. Illud tamen interest quod mas & fœmina pertinere possunt ad eandem speciem infimam substantiæ, quia differentia sexus non nascitur ex diuersitate naturæ specificæ, sed materiæ indiuidualis: corruptibile autem & incorruptibile, necessariò secum afferunt diuersitatem specificam: idque propterea quod corruptibile, & incorruptibile, aut sunt differentię essentiales corruptibilium & incorruptibilium substantiarum, aut earum proprietates, vt dictum est. *Differentia sexus vnde.*

Eodem loco. QVOCIRCA rectè colligit Aristoteles, malè à Platone positum fuisse hominem communem, siue idealem natura sua incorruptibilem, cùm singuli particulares, qui eius speciei sunt suaptè natura sint corruptibiles. Non repugnat tamen in specie humana omnes homines tam communẽ, quam particulares, esse natura sua corruptibiles, & tamen Dei beneficio post generalem resurrectionem neminẽ esse interiturum: Ad alterum argumentum pro prima opinione propositum dicendum est, contraria in loco citato non esse sumenda restrictè pro iis solis, quæ ad corruptionẽ disponũt, quo pacto cœlum non potest suscipere contraria, sed pro iis omnibus, quæ quocunque modo in eodem subiecto simul esse non possunt: qua ratione, & in cœlo dantur contrarij astrorum situs, vt solis in Oriente & Occidente; & in substantiis separatis contrarij affectus, vt amoris & odij. *Aristoteles benè contra Platonem colligit non dari hominem cõmunem, ideam incorruptibilem.* *Soluitur secundum argumentum primæ opinionis.*

AD tertium dicendum, non esse omnino prætermissas hoc capite ab Aristotele substantias incorruptibiles, siue illæ corporeæ sint, siue corporis expertes: nam corpora incorruptibilia singularia, planè cõprehenduntur in prima significatione, cùm Aristoteles ait (*& corpora omnino*) substantiæ verò corporis expertes tum singulares, tũ vniuersales, & corporeæ etiam vniuersales in quarta significatione cõtinentur, vt dictum est in expositione contextus: singulares enim corporis expertes, de quibus dubium esse posset, ea ratione videntur compræhendi, quod apud Aristotelem eædem differentiæ sint, per quas eiusmodi substantiæ constituuntur in specie, & sunt indiuiduæ. *Vt dictum est c. 6. q. 5. sect. 1.*

An substantia corporea & incorporea detur aliqua natura communis.

SECTIO III.

SECVNDÆ opinionis fundamentum erat, fieri non posse, vt substantia corporea & incorporea siue spiritualis conueniant in aliqua communi natura: *esse enim*, inquit Plotinus, *nec corporea, nec incorporea, quod repugnat.* Sed ex iis, quæ dicta sunt contra primam sententiam, satis constat, quàm sit hoc infirmum argumentum: fatemur enim naturam illam communem, nec corpoream esse ex ratione sua, neque incorpoream, quemadmodum confessi sumus naturam communem corruptibili & incorruptibili substantiæ, nec corruptibilem esse *Examinatur secunda opinionis fundamentum.* *Soluitur primum argumentum secundæ opinionis.*

lem esse ex ratione sua, nec incorruptibilem, neutrũ enim repugnat: tametsi repugnaret naturam illam non esse re ipsa incorpoream in incorporeis, & corporeã in corporeis, quemadmodum repugnat naturam communem corruptibili, & incorruptibili substantiæ non esse re ipsa corruptioni obnoxiã in corruptibilibus, & in incorruptibilibus incorruptibilem, quæ tamen eiusmodi naturis per accidens eueniunt, quatenus sunt, & re ipsa eædem cum suis inferioribus, & differentiis corporei & incorporei, corruptibilis & incorruptibilis, in eisdem inferioribus coniunctæ.

Soluitur secundum, substantias corporis expertes finitas, substare omnes accidentibus.

AD alterum pro eadem sententia propositum argumentum, dicendum est: substantias corporis expertes re vera substare accidentibus; quia omnes substantiæ finitæ & limitatæ, non possunt non substare, saltem relationibus, cùm actu dependeant à substantia infinita: quin etiam nulla est substantia finita, quæ naturaliter iuxta conditionem propriæ naturæ aliquibus qualitatibus non sit subiecta, vt libro duodecimo patebit, quicquid ea de re vel Aristoteles, vel alij senserint, qui errore magno volunt esse actus puros.

Tertium.

Cur genera ex materia, differentiæ ex formis sumi dicantur. Soluitur.

TERTIVM verò argumentum, quod idem tertiæ sententiæ Auctoribus commune est hoc pacto dissoluitur, Idcirco dici posse genera materialium substãtiarum sumi ex materia, differẽtias verò ex formis, quia in vnoquoq; ente naturali, illa sumuntur ex imperfectiori aliquo entitatis gradu totius compositi, hæ verò ex perfectioribus eiusdem compositi. Nam quia in composito materia est imperfectissimum quid secundum formalem perfectionem, quæ illi per formam cõmunicatur, inde fit, vt attributione, siue appropriatione quadam, genera in substantiis materialibus non incommodè dicantur sumi ex materia, & differentiæ ex formis: alioqui falsũ est, vel à sola materia sumi genera, vel à formis tantùm differentias: cùm genera & differẽtiæ compositorum naturalium, compositæ quoque realiter esse debeant, ne pars vlla eiusmodi de toto essentialiter dicatur.

ALIVD argumentum, in quo non parum videtur esse virium pro vtraque sententia, secunda nimirum & tertia, hunc in modum extrui potest. Si substãtia corporea (quam omnem putamus cum eisdem Auctoribus constare materia & forma) & substantia incorporea haberet idem commune genus, aut illud esset compositum ex materia & forma, aut simpl ex substãtia: atqui neutrum esse potest, quia si compositum, omnes substantiæ prædicamẽtales essent compositæ: si simplex, omnes essent simplices: non habent igitur idem commune genus.

Argumẽtum aliud pro secundo & tertia sententia.

DICENDVM igitur est ad hoc argumentum: genus, quod commune est substantiæ incorporeæ, siue simplici, & compositæ ex materia & forma, ratione quidem & natura sua nec simplex esse, nec cõpositum ex materia & forma, at re ipsa & simplex esse & cõpositum. Vt enim est idem re cum compositis, est compositum: vt idem re cum simplicibus, est simplex: quemadmodũ qualitas genus summũ, vt est idẽ re cum qualitatibus non habentibus partes integrantes, veluti cũ intellectu & voluntate, non est composita ex partibus integrantibus: vt verò est idem re cum iis, quæ huiusmodi partes habẽt, veluti cum candore

candore & figura, est composita ex partibus integrantibus: quantitas item, vt est idem re cum linea, constat partibus permanētibus, vt verò idem cum tempore, non item, & sic in aliis complutibus: tametsi nec qualitas in sua ratione includit simplicitatem aut compositionem integralem, nec quantitas permanentiam, aut successionem.

Obiectio contra solutionē.

SED contra hanc solutionem sic obiicitur. Socrates per materiam & formam suam non solùm est Socrates, sed etiam homo, & animal & viuens, & corpus corruptibile & substantia corporea & omninò substantia (quandoquidem nullus alius essentiæ gradus prædicatur de Socrate: nisi qui ex coniunctione formæ cum materia efficitur) ergo Socrates non solùm qua ratione est substantia corporea, sed etiam quia est substantia, est compositus ex materia & forma. Quod si particulares substantiæ compositæ ex materia & forma, non solū qua ratione sunt substantiæ corporeæ, sed etiam qua ratione sunt substantiæ, constant materia & forma, quis non videat colligi, substantiam ipsam in communi, quam facimus genus substātiarum simplicium & compositarū ex materia & forma, non re tantum, sed ratione etiam ex natura sua ex materia & forma esse compositam?

Solutio.

HVIC obiectioni ex eodem fundamento respondebis: Socratem re quidem ipsa esse substantiam per materiam & formam, quia per materiam & formam est homo, qui quidem à substantia, quæ est genus summum reali distinctione non differt, at ratione non esse substantiam per materiam & formam, sed prius natura sibi vendicare rationem substantiæ, quàm compositi ex materia & forma. Ratio enim & natura substantiæ est, esse ens per se existens: quæ quidē nullam per se sibi vendicat compositionem siue Physicam, quam efficiunt materia & forma, siue Metaphysicam, quam efficiunt genus & differentia.

Duplex compositio substātia corporea Physica, & Metaphysica.

QVOD vt melius intelligatur, aduerte substantiam corpoream, quæ est species proximè subiecta generi summo huius Prædicamenti, duobus modis componi, vno Physicè, altero Metaphysicè, atque vtroque modo per se, seu quatenus tale est: Physicè quidem ex materia & forma: Metaphysicè verò ex genere suo, quod est substantia & differentia quędam adiuncta, quam dicimus corporeum. Verùm hoc interest quod materia & forma non sunt idem re neque inter sese, neque cum toto composito, saltem si singulatim accipiantur, vt perspicuum est: substantia autem & corporeum etiā singulatim accepta, sunt idem re & inter sese, & cum substantia corporea, quā constituūt.

Gradus Metaphysici quo pacto sint idem cū toto.

Vnde fit, vt cum substantia corporea componatur ex materia & forma: substantia etiam ipsa & corporeum, quod substantiam contrahit, necessariò componantur re ipsa ex materia & forma; non tamen per se primò, quemadmodum ipsa substantia corporea, sed substātia quidem componitur per accidens ex materia & forma, quia accidit substantiæ esse rem eo pacto compositam: at corporeum componitur eo modo per se, tamen si non primò: quia nō adæquatè totam entitatem compositi ex materia & forma, quamuis adæquet rem totam. Quamquam enim eadem omninò res est corporeum, atque substantia corporea: tamen substantia corporea includit per se, & essentialiter en-

titatem substantiæ generis summi, quàm non includit corporeum: de qua re fusiùs libro septimo.

Fierine possit vt aliquid sit genus logicè, quòd non sit etiam Physicè.

SECTIO IV.

Tertiæ opinionis fundamentum.

ERTIA opinio huic innitebatur fundamento: dari posse genus logicè, sine ratione conceptus, quod non sit genus Physicè, hoc est, ratione naturæ cóceptæ: vel quod clarius est, dari posse conceptum formalem, qui vniuocè & quidditatiuè dicatur de multis specie differentibus, nec tamen ei respondeat in rebus naturali aliqua vna quæ ab illis abstrahi possit, & de eisdem vniuocè & quidditatiuè prædicetur.

Cur in hanc sententiā adducti Auctores fuerunt.

CVR autem in hanc sententiam eius Auctores venerint, ea ratio fortasse fuit: quia intellectus habet vim vniendi in eodem conceptu formali, eáque in rebus distincta admodum sunt, & sæpè etiam valdè separata, vt patet in exercitu, in republica, in mundo etiam ipso toto: quæ cùm distinctis admodum rebus constent, atque ita distinctis, vt ex illis nulla resultet natura vna, tamen ab intellectu, vnico tantum conceptu concipiuntur, eóque simplici æqualiter participato ab omnibus similibus, quæcunque inueniantur, aut inueniri possint. Si ergo tanta est vis mentis nostræ, vt ea quæ non nisi per accidens sunt vnũ à parte rei vno simplici & vniuoco conceptu apprehendat: cur non idem facere possit in iis, quæ à parte rei non sunt vnum, nisi analogicè, qualem huius opinionis auctores putant esse eam substantiã, quæ corporeis & incorporeis communis est, quam nos genus summum facimus: cur inquam vno simplici & vniuoco conceptu apprehendere non poterit? Quod si potest, ergo iam conceptus is, erit conceptus genericus, cùm tamen substantia, quæ illi respondet, spectata ipsa rei natura, genus eorum opinione non sit, sed analogica natura.

Refellitur 3. sententia.

SIVE autem ratione hac illi sint permoti, siue quauis alia, certè eorum sententia non est probanda: primùm, quia conceptus formalis non potest æqualiter participari, nisi cum natura per eum repræsentata, seu conceptus obiectiuus æqualiter participatur: neque participatur, nec prædicatur talis conceptus, nisi ratione eius, quod repræsentat. Quare si nulla datur substantia communis, quæ ex æquo participetur à particularibus substantiis, nec conceptus, quo illa apprehenditur, ex æquo ab eisdem participabitur. Deinde, quia si substantia prædicamentalis in communi sumpta est verè analoga, & tamen conceptus formalis illius est verè vniuocus, licebit vtique, & non licebit præcisè sumere, ac considerare in omnibus substantiis id quod tali conceptui respondet, non consideratis illis substantiis particularibus: licebit quidem, quia quicquid conceptui vniuoco immediatè respondet, potest præcisè sumi & considerari per se sine membris diuidentibus, non licebit autē, quia in hoc differunt analoga ab vniuocis, quod nihil in eis præscindi potest à membris diuidentibus, quod omnibus sit commune; iam enim non essent analoga, sed vniuoca, implicat ergo contradictionem facere conceptum substantiæ verè vniuocum, & ipsam substantiam verè analogam.

Tertiò quia vel conceptus formalis substantiæ in communi repræsentat duo illa genera, substantiam corpoream & incorporeã, quatenus diuersæ inter se naturæ sunt, vel quatenus conueniunt: non quatenus diuersæ sunt naturæ, quia esset prorsus æquiuocus, cũ tamen nullus conceptus formalis rei conceptæ siue vltimatus, vt vocãt, possit esse prorsus æquiuocus, non quatenus conueniunt vniuocè in natura aliqua simpliciter vna, cùm id negent, ergo quatenus conueniũt inter se analogicè: non potest igitur conceptus formalis substantiæ in communi sumptæ vniuocus esse & genericus, si substantia in communi sumpta vniuoca genúsque non sit.

Postremo quia isto modo quem ponunt facilè erit omnes naturas vniuocas de medio tollere, soláque nomina & cóceptus formales cum Nominalibus vniuoca facere: dicemus enim nomina hominis & animalis, & eorum conceptus formales esse vniuoca, ipsas verò hominis & animalis naturas esse analogas, & sic in cæteris omnibus, quod nonnulli huius opinionis sectatores iam videntur admittere in omnibus aliis naturis generum, potissimũ verò substãtiæ corporeæ, quæ corruptibilibus & incorruptibilibus communis est, tuétúrque sententiam suam illo Aristotelis pronunciato: *In generibus latere æquiuocationes*, quod & absurdissimum est, & ab Aristotele non significatur in proposito pronunciato. Est enim potius hæc eius senténtia, in iis, quæ sunt magis communia, maius esse periculum incidendi in æquiuocationem: sæpe enim fit, vt dum putamus nos genus aliquod ex specialibus naturis collegisse, in analogum aliquid imprudentes incurramus, quod communiora, difficiliora sunt cognitu.

Pronũciatum Aristotelis exponitur.

7. Phys. ca. 4. Textu 31.

Ad eam verò rationem, qua illi forsitan permoti sunt, dicendum est: etsi intellectus tantam vim habet, vt distinctissima, ac disiũctissima etiam vno simplici conceptu apprehendat nempe, quatenus ea vnum aliquid efficiunt, siue simpliciter, siue secũdum quid, nunquam tamen concipere posse vniuoco conceptu, quæ analogicè tantùm natura sua conueniunt: causa enim cur entia per accidens, vt exercitum, & rempub. vniuocè concipere potest, hæc est, quia entia per accidens communi conceptu apprehensa, æqualiter participari possent à particularibus, in quibus similes omnino conditiones reperiantur, quod in analogis fieri nullo modo potest: iam enim non essent analoga.

Intellectum nõ posse conceptu vniuoco analoga concipere.

NVM SVPPOSITVM IDEM SIT quod prima substantia.

QVÆSTIO V.

Quid sit substantia prima, ac secunda.

SECTIO I.

Vt hæc quæstio luculentius tractetur, exponenda sunt primò ea nomina, quibus Theologi in hac controuersia vtuntur: ea verò sunt substantia prima, ac secunda substantia, natura

Explicantur nomina quæ in hac controuersia vsurpantur.

item suppositum, hypostasis & subsistentia.

Substantia vnde dicta. Quatuor modis accipitur. Primus modus.

D. Isidorus à subsistendo dictã docet lib. 2. Ety. ca. 27. Idemque tradit Augu. 7. de Trini. c. 4.

SVBSTANTIA quæ apud Latinos à subsistendo, aut potius à substando accidentibus dicta est: quatuor modis potissimum vsurpatur. Vno pro quauis essentia rei, præsertim vniuersali, & quæ definitione explicari potest: quo pacto sumitur nomen substantiæ, presse quidem, siue pro vera essentia in hoc capite, cum traditur quarta substantiæ significatio, latè autem siue pro quauis ratione obiectiua etiam non
2 entium, in definitionibus æquiuocorum & vniuocorum. Altero pro quauis re quæ non sit accidens, etiamsi incompleta sit: qua significatione Aristot. a in Physicis tum differentias substantiarum, tum etiam materiam & formam substantias appellat, vt eas ab accidentibus distinguat. Tertiò, pro re quæ non est accidens, completa tamen, quo
3 pacto idem b alibi excludit differentias substantiales à substantiarum numero. Postremo pro primis substantiis, quo pacto idem libro c se-
4 ptimo huius operis in disputatione contra ideas Platonis, negat genera & species substantiarum esse substantias. Harum autem significationum prima est communis, secunda propria, tertia magis propria quarta maximè propria, propria enim significatio substantiæ, accidentia excludere debet, nihil autem remotius est à conditione accidentium, quàm prima substantia, vt mox patebit. Atque omnes hæ significationes etiam in Deum & quamlibet diuinam personam conueniunt: hoc excepto quod nec Deus, neque vlla diuina persona dicitur substantia iuxta Latini nominis veriorem Etymologiam, quam à substantiis finitis ductam esse, perspicuum est.

a 1. Phys. c. 6. text. 52. Et 8. Metap. ca. 1. tex. 3.

b in Prædic. Cap. de substantia.

c Cap. 13. tex: 44. & seq.

Quartam significationem esse maximè propriam.

Omnes in Deũ cõuenire.

Definitio primæ substantiæ exponitur.

Quo pacto diuinis personis, immo & diuinæ essentiæ, conuenire possit definitio primæ substantiæ.

Quid sit prædicari de pluribus, vt de subiectis: Deus dicitur de tribus personis, sed non prædicatur.

PRIMA substantia definitur ab Aristotele in Prædicamentis, *id quod nec de subiecto vllo dicitur, nec in subiecto vllo est*, in qua definitione ens finitum & completum solet intelligi, quia illud tantum habet locum in Prædicamentis, quod si non intelligas particulam *finitum* non dubium erit quin definitio conueniat non modo diuinis personis, vt patet, sed etiam diuinæ essentiæ, siue ea concretè accipiatur, siue abstractè. Nam vt Socrates, hic lapis, & huiusmodi sunt primæ substantiæ, quia nec de subiecto vllo dicuntur, nec in subiecto vllo insunt, ita & Deus, siue diuina essentia. Quamquam enim Deus dicitur de tribus diuinis personis, non tamen de illis prædicatur, vt de subiectis: siquidem dici de pluribus, vt de subiectis, nihil est aliud, quàm prædicari essẽtiali prædicatione de pluribus, in quibus id quod prædicatur, diuisum sit & multiplicatum, quo pacto Deus non est in Patre, Filio, & Spiritu sancto. Accedit explicatio nominis primæ substantiæ, qua Aristoteles vtitur cùm eam vocat substantiam, quæ primò, præcipuè & maximè dicitur: conuenit enim potissimum Deo, siue diuinæ essentiæ. Est igitur siue quælibet diuina persona, siue Deus, vt est communis tribus personis, verissimè prima substantia: non tamen vt prima substantia in Prædicamentis ponitur, sed absolutè.

Obiectio 1. Deum nõ esse primam substantiam.

SED contra hæc sic obiici potest. Si Deus est prima substantia, ergo nullam diuinam personam primæ substantiæ rationem habere posse, cum sub prima substantia nulla possit contineri substantia, sed ipsa sit vltimum prædicationis subiectum: aut ergo Deum non esse

esse primam substantiam, aut nullam ex tribus diuinis personis esse substantiam.

PRÆTEREA, si quælibet diuina persona est prima substantia, ac proinde substantia, cùm ipsæ sint tres licitum fore, vt dicamus tres diuinas personas esse tres primas substantias, atque adeò tres substantias ad hoc nefas esse, ex Patrum dogmatis constare. Nam in prima Nycena synodo sancitum est, Filium esse Patri, ὁμοούσιον, hoc est, vt Ecclesia Latina vertit, consubstantialem, siue vnius & eiusdem substantiæ: quod deinde in pluribus Conciliis & Oecumenicis, & Nationalibus à Romana sede confirmatis constabilitum est, vt meritò Hieronymus in Epistola ad Damasum citata dixerit: *Quis audeat ore sacrilego tres substantias in Deo concedere?* *2. Obiectio.*

PRIOR obiectio facile diluetur, si dicas diuinas personas non propriè contineri sub Deo, seu diuina essentia: quia etsi prædicatione continētur, non continentur tamen natura & essentia, quasi naturas & essentias particulares habeant, sub essentia diuina contentas. Quare cum omnes eandem omnino cum Deo, & inter se naturam & essentiam habeant, æquè earum quælibet atque Deus, vt communis est omnibus, prima substantia est & dici potest. *Solutio 1. Personæ diuinæ sub Deo seu diuina essentia nō continentur.*

POSTERIOR hoc modo dissoluitur, si nomini substantię aliqua explicatio adhibeatur, qua constet illud non pro essentia, naturaue (quæ fuit prima substantiæ significatio) vsurpari, non esse contra Patrum dogmata, tres diuinas personas tres esse, siue primas substantias, siue substantias asserere, vt si dicas esse tres primas substantias relatiuas, aut incommunicabiles, tresve incommunicabiles, aut relatiuas substantias. Alioqui nefas, sacrilegiúmque est dicere esse tres substantias, aut tres primas substātias, quod in Symbolo fidei, cuius professione Catholici ab hæreticis discernuntur, confiteamur Filium esse Patri consubstantialem coessentialémve, quam eandem gloriam Spiritui sācto attribuimus. Nihil enim magis cauet, orthodoxa fides, quàm vt nec personas in vnam confundamus, nec substantiam essentiámve in plures separemus, iuxta illud quod in Athanasij Symbolo quasi fundamentum ponitur. *Neque confundentes personas, neque substantiam separantes.* *In diuinis tres primæ substātiæ, & tres substantiæ vt concedantur.*

QVOD si quis petat, num quemadmodum licet asserere in Deo tres substantias relatiuas, aut incommunicabiles, aut personales: sic enim dicere fas sit tres essentias relatiuas, aut incommunicabiles aut personales, negandum id planè est. Quamquam enim tres relationes diuinæ personales (quæ subsistentes sunt & substantiales tres entitates relatiuæ dici possunt: tres tamen essentias relatiuas dicere Theologicæ regulæ non permittunt. Vtuntur enim Theologi vt quæque alia facultas, & multo religiosius quàm cæteræ omnes, propriis & peculiaribus vocabulis: & quasi terminis, quos trāsilire nequaquam licet, inter quos vnus ac præcipuus ille est, vt nihil essentia essentialeq; in diuinis dicatur, nisi id quod commune est, vt distinguatur à personis personalibusq; proprietatibus. Quo fit, vt repugnantia sit manifesta apud Theologos tres relatiuas, seu incommunicabiles seu personales *Nullo pacto concedendas tres essentias relatiuas.* *Theologi quā religiose vocabulis vtuntur.*

Athanasij testimonium.

essentias asserere, quod in nomine siue substantiæ, siue subsistentiæ nihil habet repugnantiæ. Lege Athanasium dialogo 1. de Trinitate, & in tractatu de definitionibus, vbi ait naturam & essentiam in diuinis dici vniuersales, siue communes, hypostases verò particulares, quem sequuntur cæteri posteriores. Est igitur & Deus, & quælibet diuina persona, & omnes simul prima substantia, & vnica prima substantia, non plures substantiæ, aut plures primæ substantiæ, nisi quid addatur, quo periculum tollatur, ne quis tres dici essentias existimet, quod tres essentiæ etiam cum additione relatiuæ, aut alia personali conditione nequaquam sint dicendæ.

Definitio secundarum substantiarum exponitur. Nihil dici in Deo quod sit secunda substantia.

SECVNDÆ substātiæ, vt Aristoteles eorū Prædicamētorum loco definit, sunt genera & species, in quibus insunt primæ, hoc est, sub quibus collocantur essentiali subiectione, cuiusmodi substantiæ sunt animal & homo. Vnde patet, nihil prædicari posse de Deo, quod sit secunda substantia, cum Deus nulli generi aut speciei subiici possit. Huc accedit, quod in Deo nulla omnino entitas reperitur, quæ indigeat re aliqua, in qua existat: secundæ autem substantiæ ideo dicuntur secundæ, quia indigent primis, in quibus existant, vnde nascitur discrimen illud, quod Dialectici à posteriori considerant, quod substantiæ apud eos dicantur secundæ, quia indigent primis, vt substent accidentibus: quandoquidem vt illæ non possunt existere nisi in primis, ita nisi in illis accidentia subsistere nequeunt.

Num idem sit suppositum quod natura.

SECTIO II.

ORRO mysterium Trinitatis sanctissimæ, & Incarnationis diuini Verbi cogit nos, vt hoc loco disquiramus sit ne idem suppositum, quod natura: quando Aristoteles aliter de hac dubitatione videtur sensisse, quàm rei veritas habet. Videtur enim credidisse suppositum, & naturam singularem, in rebus quidem creatis sola ratione ratiocinante siue concipiente distingui, in Deo autem ne ratione quidem, consideratione ve vlla: cum tamen orthodoxa fides doceat in Deo quidem sola ratione distingui (adde etiam virtute, de qua dictione ad cap. 6. disputatum est) in rebus autem creatis non ratione sola, sed ex natura rei, hoc enim in causa est, cur in diuinis nihil repugnet vnam esse naturam, & tria supposita, in humanis autem Verbum diuinum assumpsisse hāc humanitatem, non autem hunc hominem quod reali actione factum est, non sola consideratione. Hinc Vigilius Papa lib. 2. contra Eutychetem, & Dama. li. 3 Orthodoxæ fidei, rectè ostendunt hæreticos ob ignorationē distinctionis suppositi & naturæ, in extremos errores incidisse. Nam quia idem omnino hæc in diuinis esse putabāt, alij propter vnitatē diuinæ naturæ, suppositorū distinctionem negabant, a vt Iudæi & Sabelliani: alij b propter suppositorum distinctionem, quàm apertè Euangelium inducit: naturæ quoq; distinctionem ponebant, vt Arriani, Macedoniani,

Quid de hac quæstione Aristoteles sensisse videatur.

Quid fides Orthodoxa doceat.

Verbum diuinū assumpsit hanc humanitatem non hūc hominē.

Damas. ca. 3.

a Lege Epiphan. contra hæresim Sabellij hæresi 42. & Nicephor. lib. 10. c. 15.

b Apud Nicepho. lib. 10. hist. Eccles. ca. 42. & lib. 12 c. 10. Augu. lib. vno de hæresi ad quod vult Deū, & epist. 174. cōtra Arrian. & Athana. cōtra Arria.

doniani, & Trideitę, qui nostris temporibus iterum pullularunt. Quia verò apud nos naturam humanam singularem, & humanum suppositum idem esse putauerunt, plerique sunt qui negauerint veram & realem diuini Verbi incarnationem. Nam cum perspicuum sit, fieri non potuisse vt suppositum humanum vera & reali actione assumeretur ad subsistentiam diuini Verbi, cùm sit incommunicabile, colligebant illi, idem dicendum esse de humana natura. Vnde alij vnionem naturę humanæ cum diuina, per gratiam solum esse factam commenti sunt, vt Nestoriani, alij a per quandam naturarum confusionem, & quasi mistionem, vt Eutychiani. Ponamus igitur cum fide orthodoxa suppositum & naturam: non idem omnino esse, sed vt pateat qua ratione inter se distinguantur, quid vtrumque sit, exponamus.

Errores de incarnatione vnde emanarunt.

a Referunt Theodo. lib. 1. de fabulis hæretic. & Leo Epist. 10.

Quid sit natura, quid suppositum.

SECTIO III.

NATVRA vt in hac quæstione à Theologis vsurpatur, nihil est aliud quàm essentia rei, siue ea vniuersalis sit, vt animalitas & humanitas, siue singularis, vt Platonitas, Lentulitas, quo verborum genere necessitatis causa, viri etiam disertissimi nonnunquam vtuntur.

Definitio naturæ vt à Theologis vsurpatur.
Vt Cicero.

CONVENIVNT autem dupliciter natura & substantia, pro essentia rei sumpta. Primùm quatenus neutra dicitur absolutè, sed comparatè: nempe respectu eius cuius est natura siue essentia, neque enim absolutè dicimus humanitatem esse naturam & substantiam hoc pacto sumptam, sed esse naturam & substãtiam hominis, & ita res habet in cæteris. Deinde quatenus vtraq; concipitur vel simplici conceptu, vt in exemplis adductis, vel definitiuè, vt si dicas naturam & substantiam hominis esse, quod sit animal rationale, & naturã ac substantiam peculiarem Platonis esse, quod sit homo hic, aut ille, id est, constitutus ex natura humana, & hac differentia indiuiduante. Differunt autem quatenus nomen substantiæ hoc modo sumptum, magis vsurpatur in vniuersalibus quàm in singularibus, vt dictum est: nomẽ autem naturæ æquè in singularibus, atque in vniuersalibus: qua forsitan de causa fit, vt potius quæri solet quid intersit inter suppositum & naturam, quàm quid intersit inter suppositum & substantiam siue essentiam rei: hæc enim difficultas propter singulares essentias excitari solet, vt patebit: singulares autem essentiæ, rerum potius dicuntur naturæ quàm essentiæ ac substantiæ illarum.

Naturam & substantiã dupliciter conuenire.

Quo pacto inter se differant.

SVPPOSITVM definiri solet à Theologis substantia completa, incommunicabilis: cuiusmodi est Socrates, Plato, & alij homines indiuidui: accidẽtia enim nemo supposita vocat, sed magis apposita & innixa suppositis: incompletæ verò substantiæ, cum partes sint & à toto perfectionem accipiant: supposita enim non dicuntur, quod omnes suppositi nominè significare velint perfectum aliquid & completum. Denique quicquid pluribus communicari potest, siue eiusmodi sit, vt in eis multiplicetur, quales sunt naturæ omnes verè vniuersales

Sententiarij in 3. d. 2. q. 5. & 6. D. Tho. 3. p. q. 2. ar. 3.

Suppositi definitio apud Theologos.

tam

tam abstractè quàm concretè sumptæ, siue eiusmodi, vt multiplicari nequeant, sed vnum & idem omninò in eis sit, qualis est diuina essentia in tribus diuinis personis, & esse posset natura humana in Verbo diuino, & in alia quauis persona diuina, aut etiam in puro homine, si à verbo relinqueretur, propriámq; personam constitueret, id inquam omne suppositi rationem non habet, quod non subsit aliis omnibus, sed in eis potius vt commune quippiam insit. Significant enim huius nominis impositores suppositi vocabulo vltimum quippiam, & quod nulli inferiori determinatiorive prædicationis subiecto per modum formæ informantis communicari possit, quamuis alia ratione pluribus communicetur, veluti per modum efficientis, aut exemplaris, aut finis, aut etiam subiecti, quo pacto idem homo numero communicatur pluribus filiis, idem prototypum picturæ, aut sculpturę, pluribus exemplis eius imitatione factis, idem numero aurum communiter expetitur à pluribus cupidis, idémque numero elementum commune subiectum est pluriùm qualitatum.

Suppositum qua ratione sit incommunicabile, & qua communicabile.

Breuior alia suppositi definitio.

ALII breuius, sed eadem sententia dicunt, suppositum esse substantiam communicabilem, mittunt enim verbum *completa*, quod substantia completa, si completa simpliciter intelligenda est, idem esse videatur, atque substantia prædicto modo incommunicabilis, ac proinde superuacaneum sit alterum superioris definitionis verbum, nempe vel *completa*, vel *incommunicabilis*. Sed nos vsi potiùs sumus vtraque particula. Primùm, quia cùm ens completum distribuitur in diuersa Prædicamenta, & in varia cuiusque genera, species, & indiuidua, nomine completi intelligi solet completum, siue simpliciter, siue secundum quid, vt patet ex capite superiori. Deinde vt definitio non reiiceret eam sententiam, qua suppositum dicitur compleri per entitatem quandam substantialem, quæ incompleta sit, necesse est. Si enim ita res habet, cùm eiusmodi entitas sit incõmunicabilis, quemadmodum & ipsum suppositum, colligi sanè potest ex posteriori definitione, eam entitatem esse suppositum, cum sit substantia incommunicabilis, quod tamen ex superiori definitione colligi nequit. Postremò, quia re vera non idem est substantia completa simpliciter, atque substantia incommunicabilis, cùm diuina essentia simpliciter completa sit, primáq; substantia, & tamen non sit incommunicabilis, nisi creaturis, idque essentiali attributione, iuxta illud Sapientis: *Incommunicabile nomen, lignis & lapidibus imposuerunt.* Sapient. 14.

Cur priori potius definitione vsus sit Author, triplex ratio affertur.

Diuinam essentiam cum sit completa non esse suppositum.

RECTE autem eliciunt Theologi vel hanc, vel superiorem definitionem suppositi ex illa personæ definitione, quam a Boëtius tradit in libro de duabus naturis, & vna persona Christi: *Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia.* Nam cùm persona minùs latè pateat, quàm suppositum, sanè detractis illis verbis: *Rationalis natura*, remanet definitio propria suppositi, vel subintellecto verbo *completa* iuxta priorem definitionem suppositi, vel non subintellecto iuxta posteriorem: ita tamen, vt verbum *indiuidua*, non idem valeat quod singularis, sed idem quod incommunicabilis, vt ab omnibus exponitur. Alioqui iam conueniret definitio in humanitatem Christi, &

Rectè definitionem suppositi elici ex definitione personæ.

Definitio personæ ex Boëtio.

a Pag. 3. à principio lib. Vide D. Tho. 1. p. q. 29. art. 1. & doctores alios ad 1. Sent. d. 25.

sti,& alias naturas singulares completas substantiarũ, quæ supposita non sunt:immo etiam naturæ diuinæ, quæ cùm non sint suppositum, est tamen maximè singularis.

Alia suppositi definitio.

POTEST etiã suppositum definiri substantia completa omninò determinata in suo genere. Nam etsi omnis substãtia singularis determinata est ad singularitatem, vel ex ipsa sua natura, vt essentia diuina, vel per differentiam aliquam contrahẽtem & indiuiduantem, vt quælibet natura creata sub specie infima contenta, est tamen adhuc, siue creata illa sit, siue increata, determinabilis ad plura, in quibus sit, aut esse possit (quæ supposita vocamus) ipsa autem in quibus est aut esse potest, vlteriorem determinationem in suo genere accipere non possunt, quàmuis possint in alio genere: quo pacto Verbum diuinum determinabile erat in genere corporearum substantiarũ, immo & mortalium per humanam naturam, qua homo factum est & quilibet homo dum nascitur est determinabilis in diuersis generibus accidẽtium per varias corporis staturas, per artes & scientias, aliáque accidentia.

More logico suppositum definitur.
Quid vltra primas substãtias amplius sibi vendicãt supposita.
Cap. de substãtia. 3. p. q. 3. art. 3. & 1. p. q. 89. a. 4.

POTEST denique definiri suppositum more logico in hunc modum. Suppositum est omnino vltimum prædicationis subiectum, hoc est, quod nullo modo de pluribus naturali prædicatione dici potest: Nã cum primæ substantiæ sint vltima huiusmodi prædicationis subiecta in eo sensu, vt nõ dicantur de pluribus, in quæ ipsæ diuidantur, & in quibus multiplicentur, vt patet ex Prædicamentorum libro, supposita hoc amplius habẽt, vt neque indiuisiua, de pluribus dicantur. Ita patet, quid nam sit suppositum.

Caietani dicta circa hãc materiam examinãtur.

NON est tamen hoc loco prætereundum, etsi Deus apud Caietanum, siue (vt ipse loquitur,) hic Deus simpliciter excluditur à ratione suppositi tradita: quædam nihilominus ab eo dici in hac materia, quæ partim non dicantur rectè, partim Scholasticis meritò non placeant: Ait enim Deum non quidem communiter sumptum quo pacto falsos Deos, & participatiuè etiam sic appellatos complectitur, sed vt verè & per essentiam est Deus, communisq; tribus diuinis personis, esse concretum quasi specificum: hunc verò Deum esse concretum quasi indiuiduale, hoc est, sub Deo, quasi sub specie comprehensum, tum verò hunc Deum esse suppositum incompletè, quia etsi non est incommunicabilis, est tamẽ per se subsistẽs (quod proprium, inquit, est suppositorum.) Et quia suppositum intellectualis naturæ persona dicitur, addit: *Deum esse personam incompletam.*

Deum esse concretũ specificum docet Caietanus.
Hunc Deum e[...] [...]positũ [...]tè.

Refellitur primũ Caietani pronunciatũ.

SED Deum non esse appellandum concretum quasi specificum ex eo constat, quia verus Deus, siue vt Ansel. vtcumque describit id quo maius, seu perfectius cogitari non potest: aut (si mauis) ens infinitæ perfectionis simpliciter, non potest non solùm non esse cõmune pluribus differentibus, sed ne cogitari quidem, quicquid enim vt species concipitur, imperfectius minúsque actuale cogitatur, quam quod libet eius indiuiduum. Itaque Deus verus: & hic Deus sunt prorsus synonyma quemadmodum Socrates, & hic homo, demonstrato Socrate. Vnde quemadmodum Socrates, vt Socrates est, nullo modo concipi potest conceptu specifico: aut quasi specifico: ita nec Deus Qua

Deus verus & hic Deus sunt synonima.

de causa Dei nomen in Dialecticis institutionibus inter nomina singularia numerauimus.

Secundũ Caietani assertum refutatur. Theologorum notanda regula.

QVOD verò hic Deus, vt cõmunis est tribus personis non sit dicendus suppositum, incõpletum, minúsque persona incompleta, vel ex ea Theologorũ regula intelligitur, quia in diuinis vsurpandæ non sunt nouæ & insolitæ locutiones, & ab omnium Patrũ consuetudine abhorrentes. Præsertim cùm decipi quis possit hoc loquẽdi modo, atque existimare Deum esse simpliciter suppositum & personam, cùm aliàs concedamus substantias incõpletas, esse simpliciter & absolutè substantias. Accedit quod per se subsistere, qua ratione suppositorũ est proprium, non conuenit Deo, siue huic Deo, vt est communis tribus personis, sed solis incommunicabilibus substãtiis: quò fit vt cùm ille nec sit incõmunicabilis substãtia, nec eo modo per se subsistat, quo supposita & personæ subsistunt, ne incomplete quidem suppositum, aut persona ex eo appellari debeat: quod suo modo per se subsistat. *Lib. 1. c. 26. & 27.*

Concluditur hunc Deũ ne incõpletè quidem suppositũ esse dicendũ.

Quod si non propter peculiarem, & propriam suppositi conditionem, sed propter aliquid commune suppositis, & nõ suppositis, potest appellari suppositum incompletum, & persona incompleta; dicamus etiam lapides & ligna esse personas incompletas, & homines incompletos, quod aliquid cum eis commune habeant.

Ex dictis patet, non idem esse suppositum atque naturam, & qua ratione ea inter se distinguantur, tametsi adhuc non constat, quidnã sit illud, quod suppositũ addit naturæ, quod inferiùs discutiendũ est.

Quid sit hypostasis, & subsistentia.

SECTIO IV.

Notatio nominis hypostasis.

HYPOSTASIS nomen, quod Latini subsistẽtiam vertũt: interdum sumitur pro ipso subsistendi actu, interdum pro re quæ subsistit, quemadmodum intelligentiæ vocabulũ, modo sumitur pro actu intelligendi, modo pro re intelligente, si quicquid cognoscit, intellectu cognoscat: quo pacto substantias separatas intelligentias appellamus. *Lege Altisiodorensem libr. 1. summæ aureæ, cap. 1.*

Vsurpatio.

Subsistere quinque modis vsurpari. Prima pro vero esse.

SVBSISTERE autem quinq; modis ferè vsurpatur, duobus cõmuni vsu, tribus apud Philosophos. Communi vsu subsistere interdũ sumitur, pro vero esse, non pro inani eius specie, præsertim si verùm esse non raptim transeat, sed aliquãdiu permaneat: qua significatione scribit Aristoteles in libro de mundo ad Alexandrum, *Ea quæ in aëre cernantur, partim specie tenus esse, partim hypostasim siue subsistentiã habere.*

Malum esse non habet. Secundus pro subesse quocũque modo.

Et Areopagita Dionysius asserit, malum non habere hypostasim: quod ideo ait, quia malum qua ratione malum est, non habet esse vllum, sed in defectu potiùs alicuius esse consistit. Et in sacris litteris Iob de se dicit: *Si mane me quæsieris, non subsistam.* Interdum verò pro subesse quocumque modo, quo pacto in ædibus fundamentum, in columna basis, in vino fæces, in vrina sedimentum, & subsistere dicitur, & hypostasis appellatur. *Iob. 7.*

Primo modo apud Philosophos accipitur subsistere pro esse per se, id est non in subiecto.

APVD Philosophos autẽ, subsistere primo modo sumitur pro esse per se, hoc est, nõ in subiecto inhæsionis, quo pacto omnis substantia

tia siue completa sit, siue incompleta subsistere & hypostasim habere dicitur, subsistentiáque & hypostasis interdum appellatur. Quo pacto non tantùm primæ substantiæ, sed etiam secundæ: & substantiarum partes subsistere dicuntur, immo D. Thomas in 1. sent. lib. sæpius ait: quia subsistere hoc pacto conuenit substantiæ, qua ratione substantia est, idcirco secundas substantias prius sibi vendicare subsistentiam, quàm primas.

1. Sent. d. 23. q. 1. art. 1. & d. 16. q. 1. art. 5. ad 4.

SECVNDO pro esse per se, id est, non in aliquo (intellige per modum partis, aut formæ) à quo id, quod sic est, in illo suo esse pendeat. Hoc pacto negamus secundas substantias subsistere, quia etsi sunt in primis per modũ formarum, ab eis tamẽ in suo esse pendent. Formas item quæ educuntur è potẽtia materiæ, quia natura sua, nisi in materia esse non possunt, subsistere nõ dicimus: immo & ipsi materiæ, quę prima pars, est in compositione rerum naturalium, & minimè omniũ substantiarum in subiecto inhæsionis esse potest, cùm sit pura potẽtia, subsistentiam per se nõ tribuimus, quod sine forma non cohæreat, & cũ Alexandro, per se ipsam hypostasim habere haud concedimus.

Secundo modo pro esse per se, nõ in aliquo, neque per modum partis aut formæ.

DENIQVE post incarnationem diuini Verbi, ne substãtias quidem singulares, finitas, & completas, quatenus abstractis nominibus respondẽt, veluti naturam humanam huius hominis (quæ sumitur per modum formæ totius) hoc pacto subsistere intelligimus, quia ab aliquo supposito in suo esse pendẽt, quemadmodum fide orthodoxa credimus humanam Christi naturam modo quodam ineffabili pendere in suo esse à Verbo diuino, ad cuius subsistẽtiam assumpta est, tametsi in eo propriam, & peculiarem existentiã habeat. Hac tamen significatione dicimus non solùm omnes primas substantias Prædicamentales, Personásque diuinas subsistere, quod in nulla re sint tanquã formæ, aut partes, sed etiam ipsam diuinam essentiam, quæ per modum formę tribus diuinis personis communis est, immo & animam rationalem etiam dum est in corpore, vt forma in subiecto, in composito autem, vt pars in toto, subsistentiam habere, quod nec diuina essentia à diuinis Personis, nec anima rationalis à materia, aut toto composito in suo esse pendeat.

Alex. 2. de an. & 7. huius ope. c. 5.

Humana Christi natura in suo esse vt pendeat à Verbo.

TERTIO pro esse per se, hoc est, ita esse vt quod sic est, neq; actu nec Potentia sit in aliquo per modum partis, aut formæ, vel quasi formæ. Quo pacto sola supposita subsistere, subsistentiamq; habere dicimus, & subsistentias, hypostaséisque appellamus: non iã ipsam diuinã essentiam nec animam rationalem etiam à corpore separatam quod diuina essentia actu se habeat per modum formæ, anima verò rationalis saltem Potentia sit forma subiecti, & pars compositi.

Tertius, & vltimus modus quo subsistere sumitur pro esse per se, ea inde pendentia quæ solis competit suppositis.

HAC significatione sic definit hypostasim Basilius Magnus in libello de differentia hypostasis & Vsiæ ad Gregorium fratrem Nissæ Episcopum, *Hypostasis est non indeterminata a substantia conceptio.* In qua etiam sententia nos suppositum explicauimus: cùm diximus suppositum esse substantiam completam omnino determinatam in suo genere. Dixit enim Basilius *non indeterminata* pro omnino determinata in suo genere: & substantiæ nomine completam intellexit.

Definitio hypostasis ex Basilio.

Ab Osio hãc hypostasis vsurpationem inductã primum.

Ac Nicephorus quidẽ libro decimo Ecclesiasticæ historiæ scribit *Cap. 15.*
Osium Cordubensem Episcopum, cùm à Constantino Magno Alexãdriam missus esset ad sedandas turbas ab Arrio excitatas primũ omnium hanc vsurpationẽ hypostasis, eiúsque ab essentia, naturáve distinctionem intulisse, qua etiam Sabellij errorem confutauit. Nũ cùm Arrius in patre & Filio essentias distinxisset. Sabellius autem vsq; adeo ei aduersaretur, vt etiam personas diuinas in vnam personam confunderet: quasi nõ re, sed solis nominibus distinguerentur. Osius vnam esse earum essentiam, hypostases verò siue subsistentias tres dicendũ asseruit. Quod idem post Nicænã synodum (in qua de distinctione horum verborum non est disputatum) confirmarunt Patres Alexandrini Concilij, quod mortuo Constantio Imperatore ab Athanasio & Eusebio Vercellensi celebratum est, nisi quod tunc contra Sabellianos tantùm vtendum esse trium hypostaseon vocabulo cõsuetunt, ne cùm hypostasis nomen essentiam quoque aliàs significet, Arriani putarent *Cap. 29.* trium essentiarum numerum in diuinis à Catholicis concedi, vt scribit Ruffinus in priori libro admittendi ad historiam Ecclesiasticam *Cap. 30.* Eusebij Cæsariensis, & Sozomenus in Tripartita lib. 6.

Arrius, & Sabellius heretici vt circa diuinas personas errarint.

Osio quatenus tribuenda prima hypostasis vsurpatio.

Sed Osium fuisse primum, qui tertiam hanc hypostasis significationẽ intulerit, ea ratione probauerim, si in publica disputatione cõtra hæreticos ab eo primùm illata intelligatur. Nam aliàs si de Græcis auctoribus agitur, Iustinus Martyr ducẽtis prope annis ante Osiũ immo & Areopagita Dionysius, Apostolorum æqualis eam significationem vsurparunt, Iustinus quidem in expositione fidei, cùm scribit; *Voces has ingenitus, genitus, procedens, nõ essentiam, sed hospitales significare, valent enim*, vt ait, *ad discernendas personas Patris, Filij, & Spiritus sancti, & indicandas nobis singulorum proprias subsistentias*: Dionysius verò in libro de cœlesti hierarchia, cum vocat diuinam essentiam vnitatem, τρισυπόςατον id est, in tribus hypostasibus, siue subsistentiis, quod idem videre licet in libro de Ecclesiastica hierarchia. Quod verò ad Latinos attinet, iam apud Tertullianum antiquissimum & grauissimum perscriptorem, in libro aduersus Praxeam, aliisque locis perspicuum est obseruatam, & vsurpatam fuisse distinctionem inter personam & naturam: ac personæ nomen apud Latinos idem significat, *Cap. 12.* quod apud Græcos hypostasis in natura rationali, siue intelligente, quod Gregorius Nazianzenus animaduertit in oratione pro Athanasio, cum ait sedatam esse discordiam inter Græcos & Latinos quæ erat tantum in nomine, cum illi hypostases, hi personas tres esse dicerent. Quamquam Latini Patres nondum satis emollito apud eos verbo hypostasis in hac tertia significatione reformidabant tres personas diuinas, tres esse hypostases confiteri, ne tres substãtias, essentiásve in diuinis, vt pote prima, aut secunda significatione hypostasis viderentur admittere, præsertim cùm nõ essent immemores censuisse Patres Sardicensis Concilij: vt est apud Theodoretum in Ecclesiastica historia vnam esse hypostasim Patris, Filij, & Spiritus sancti, Athanasiumque in Epistola ad Episcopos in Africa cõstitutos, hypostasim essentiam esse dixisse, sumpto videlicet nomine hypostasis nõ in tertia *Lib. 2. c. 8.*

Non longè à principio. *Cap. 7.*

Apud Iustinum philosophum & martyrẽ, & Dionysium Areopagitam inueniri.

Ex Tertulliano cõstat vsurpatam apud Latinos inter personam & naturam, distinctionem.

Vnam hypostasim in diuinis quo sensu Patres asseruerint.

signi

significatione, sed in prima, aut secunda quibus substantia, essentiáve significatur quod nimirũ contra eos hæreticos agerent quos non cõstabat nomen hypostasis pro nomine substantiæ essentiæve vsurpare. Hac de causa Acatius Beroensis Ecclesiæ præsul in epistola ad Cyrillum Alexãdrinum, scribit Paulinum episcopus adhærentem hac in re occidẽtalibus episcopis detractasse tres hypostases in diuinis dicere; additque magno æstimandum esse, si vox illa reprimi posset, ne daretur occasio Deo Ecclesiam diuidendi, potiúsque videlicet vtendum personarum nomine, quod apud Latinos tritum erat. Eadem ratione Hieronymus ad Damasum sic ait: *Sufficiat nobis dicere vnam substantiã & tres personas, taceamus tres hypostases, si placet, nomen non bonæ suspicionis est:* & paulo post: *Mihi credite*, inquit, *venenum sub melle latet.* Sed breui temporis decursu obtinuit vsus, vt apud Latinos etiam æquè atque apud Græcos tres hypostases in diuinis esse dicerentur.

Acatij præsulis testimoniũ.

D. Hieronymus.

De numero substantiarum in diuinis.

SECTIO V.

ANIMADVERTENDVM est tamen, neque indiligenter hoc loco, etsi hypostasis & subsistentię vocabula ex vi nominis idẽ valent (neq; aliud inter ea discrimẽ cernitur, quàm quod hypostasis græcũ nomen est, subsistentia latinũ) ex eo tamen tẽpore, quo Theologia via & ratione tradi cœpit, hoc est apud Scholásticos, vt vocantur, nõ eũdem vsum vtriusque vocabuli in diuinis esse cœpisse. Negant enim omnes diuinam essentiam quæ vnica est, vnicam esse hypostasim, & affirmant tres personas esse tres hypostases: at in nomine subsistentiæ est non minima apud eos controuersia. Nam alij dicunt vnicam esse subsistentiam essentialem, & nullas personales, in quibus quasi caput habetur Durandus. Alij è contrario volunt tres esse personales, & nullam essentialem, quod plerísque recentioribus placet. Alij denique admittunt & vnicam essentialem & personales tres, inter quos præcipue refertur Caietanus, quòd hanc sententiã apertius explicauerit.

Hypostasis & subsistentię diuinis diuersus vsus al.iud Scholasticos.

Dur. I. Sent. d.26.q.I. & in 3.d.4.q.2

Caiet. I. p. q. 3.art.3. & q. 39.art.4. & 3.p.q.2.art.2 & q.3.art.3.

Durandus vnicam astruit in diuinis subsistentiam.

Recentiores volunt tres, esse personales, essentialẽ nullam.

Caietanus vnicam essentiali, & tres personales.

AC si subsistentia sumatur in tertia significatione, non dubium est, quin tres subsistentiæ personales, & nulla essentialis, quod in ea significatione idem sit subsistentia atque suppositum, & hypostasis restrictè accepto hypostasis nomine ex Theologorum vsu vti diximus, & hoc ipsum omnes Theologi fatentur, vt Catholicum dogma, & cuius contrarium est hæreticum, vt patet ex sacrorum Conciliorum, Patrúmque omnium decretis, qui passim distinguunt subsistentiam & hypostasim ab essentia, vt personale quippiã ab essentiali, planè asserentes vnicam esse in diuinis essentiam, & triplicem subsistentiam ac hypostasim: vnionémque humanæ naturæ factam esse in subsistentia Verbi, non in essentia, quam proinde vnionem vocant hypostaticam & personalẽ, suppositalémque, pro eodémque vsurpant nomina subsistentiæ, hypostasis suppositi, & personæ cum de huiusmodi vnione,

Explicatio quæstionis.

Quo sensu tres tantum sint in diuinis subsistentiæ.

Constantinop. I. in epistola synodali ad Damasum Papam. Ephesinum in epistola ad Nestorium.

assumptionémque humanæ naturæ loquuntur: eadémque dicunt esse in Christo domino vnitatem subsistentiæ & hypostasis, atque vnitatem suppositi & personæ. Ita enim decretum fuisse in prima Nicena synodo, refertur in Cõstantinopolitana prima, quæ fuit generalis secũda, quod idem ipsa, & quinque sequentes generales apertè definiũt lege in Constantinopolitana tertia, quæ fuit sexta generales epistolas Agathonis Papæ, & Sophronij patriarchæ Hierosolymitani, quæ in Cõcilio lectæ sunt, & Patrum cõsensu approbatæ. Adde ex posterioribus Synodis generalibus Florentinam in litteris sanctæ vnionis, vt alia mittam in quibus eadem Catholica veritas tanquam à superioribus definita recipitur, ac colitur. Idem peculiaribus scriptis asserunt plurimi Patres in quibus sunt Dionysius Areopagita, & Iustinus Martyr pauló antè citati, Gregorius Nazianzenus in oratione de dignitate Episcoporum, Theodoretus de Trinitate, & contra Sabelliũ, Damascenus tertio orthodoxæ fidei, & alij tum Græci, tũ Latini, neq; in re hac, vlla esse potest inter Catholicos dissensio.

Chalcedonensi act. 16. in responsione ad Martianum Imperatorem Constãtinop. 2. & 3. multis in locis.

Sumpta subsistentia secundo modo apud Philosophos vsurpato, quid doctores sentiant.

QVOD si subsistẽtiæ vocabulum in secunda significatione sumatur hic: iam alij aliter & loquuntur & sentiunt. Nã etsi sumpto abstracto nomine pro concreto, hoc est, subsistentiæ pro subsistentis, adhuc omnes conueniũt in tertia illa sententia, vt & tres subsistentias personales admittant, & vnam essentialem, id est, tres subsistentes, & vnũ subsistens: tamen si quemadmodum ipsæ subsistentiæ nomen abstractum est, sic etiam abstractè sumatur, nec vsurpetur pro eo quod subsistentiam habet, sed pro eo quo Deus, & diuinæ personæ subsistunt: seu (quod idem est) pro ipsa ratione subsistendi in diuinis, meritò dubitatur an vnica sit essentialis subsistentia, & nulla personalis, an verò tres personales, & nulla essentialis: an denique personales tres, & vna essentialis. Primi enim volunt diuinam essentiam esse rationẽ subsistendi, & Deo, & ipsis diuinis personis: quod relationes diuinæ, quibus illæ distinguuntur inter se non possint eis esse rationes subsistẽdi, quatenus à natura diuina distinguũtur. Secundi verò existimãt diuinam quidem essentiam esse quasi radicem subsistentiæ in diuinis: at ea quibus Deus diuinæq́ue personæ formaliter subsistunt, esse relationes ipsas, quibus illæ cõstituuntur & distinguuntur: afferúntque pro eis potest qualiscunque similitudo in rebus naturalibus. Nã quemadmodum in arbore radix, est id, quo rami originaliter siue radicaliter (vt dici solet) frondent, & florent, & fructum ferũt, & tamen ipsi rami sunt, qui per se ipsos suásque peculiares qualitates quasi formaliter foliis, floribus, & fructibus vestiuntur: sic quodammodo natura diuina est ratio originalis & radicalis subsistendi personis diuinis, quia virtute diuinæ naturæ omnes subsistunt: at ipsæ personæ per suas personales relationes quemadmodũ formaliter personæ sunt, ita & formaliter subsistunt. Denique tertij asserunt, & diuinam essentiam esse rationem subsistendi Deo, siue sibi ipsi diuinísque personis subsistentia essentiali: diuinas autem relationes esse rationes subsistendi, & diuinis personis, & ipsi diuinæ essentiæ subsistentiã personali: quæ opinio, vt verisimilior est & communior, ita à nobis amplectenda, quam

Durandus & alij.

Recentiores.

Eam amplectuntur Albert. Mag. 1. sen. d. 23. art. 1. ad 2. Alēsis 1. p. q. 49. membr. 2. Scot in 3. q. vlti. ad fine, & quodlib. 4 art. 2. Bassol. in 3. d. 1. q. 3. & alij cõplures.

Caietanus & plerique alij Teologi.

sequi

ſequi omnino videtur. D. Thomas de Potentia quæſt. 9. arti. 5. ad 15. & in 1. diſtinctione 26. quæſtione 1. artic. 1. itemq; 1. parte quæſtione 29. ar. 2. ad ſecundum, & art. 4. quicquid non pauci Thomiſtæ velint.

Prima & ſecundæ opinionis argumenta.

SECTIO VI.

RIMÆ opinionis argumenta tria ſunt, potiſſimùm ex ipſa ſubſiſtendi ratione ducta.

PRIMVM, quia ſubſiſtere eſt abſolutum quippiam, vt planè conſtare videtur, & Auguſtin. aſſerit 7. lib. de Trinitate: *Si Deus*, inquit, *relatiuè ſubſiſtit, ſicut relatiuè gignit, ſubſtãtia nõ erit ſubſtantia*: Cum igitur relatio non poſſit dare eſſe abſolutũ, fieri non poteſt vt relationes in diuinis ſint ea, quibus vel Deus, vel perſonæ diuinæ ſubſiſtant, ſed neceſſariò dicendum videtur, ſolam diuinam eſſentiam eſſe id, quo formaliter omnia in diuinis ſubſiſtent.

Argumenta pro Durandi opinione.

Cap. 4.

SECVNDVM, quia ſubſiſtere eſt proprius & peculiaris modus eſſendi ſubſtantiæ, quò fit, vt inde habeat formaliter ſiue Deus, ſiue quælibet diuina perſona, vt ſubſiſtat, vnde habet formaliter, vt ſit ſubſtantia, at hoc relatio vt relatio eſt, præſtare non poteſt, cùm eius formalis effectus non ſit eſſe per ſe, ſed reſpicere aliud, ſeu habere ſe ad aliud.

TERTIVM, quia ſubſiſtere in Deo eſt perfectio quædam, atque adeo ſumma perfectio: cùm ergo relationes diuinę perſonales nullam perfectionem diuinæ eſſentiæ adiungant, (alioqui cùm ipſæ ſint oppoſitæ, aliqua ſumma perfectio eſſet in vna perſona, quæ non eſſet in alia) efficitur, vt per eas formaliter nec Deus, nec diuinæ perſonæ ſubſiſtant, ſed per ſolam diuinam eſſentiam.

ATQVE in hac ſententia videtur fuiſſe ante Durandum Henricus Gandauenſis quodl. 5. eandémque ex recentioribus ſequitur Paludanus in tertium ſententiarum, & fortaſſe Ferrarienſis in quartum D. Thomæ contra Gentes.

Alij auctoribus eamdem ſententiam placuiſſe.

Henr. q. 2. Palud. diſtin. 1. quæſt. 2. Ferrar. ad cap. 26.

SECVNDA opinio pluribus, iiſque non contẽnendis argumentis ſtabilitur: Primum, quia cùm diuina eſſentia nec exiſtat, nec operetur niſi in diuinis perſonis: neque enim ſeparata eſt ab eis, vt per ſe ipſam vel eſſe, vel operari poſſit, perſpicuum videtur eam non per ſe, ſed per relationes perſonales ſubſiſtere.

Secundæ opinionis argumenta.

DEINDE, quia ſi diuina natura non eſſet, niſi in vna perſona, vt Iudæi credunt, & phyloſophi putauerunt, quemadmodum de natura Angelica cuiuſlibet ſpeciei D. Thomas exiſtimat, non diceretur ſubſiſtere niſi ſuppoſitum, ſiue perſona, quia ſuppoſitũ eſſet id quod eſſet, natura autem id, quo illud eſſet: igitur multo magis id aſſerendum eſt exiſtente reuera natura diuina in tribus ſuppoſitis, maior enim diſtinctio videtur eſſe inter naturam & plura ſuppoſita, quàm inter naturam & vnicum ſuppoſitum: quo fit, vt & Deus & quælibet diuina perſona ratione diuinarum relationum, quibus ſuppoſita in eſſe perſona-

li con

li constituuntur, subſtant non ratione diuinæ eſſentiæ quæ omnibus eſt cõmunis. Tertiò, quia hoc differunt exiſtentia & ſubſiſtentia, quod exiſtentia eſt actus eſſentiæ, ſubſiſtentia verò eſt actus ſuppoſiti, vt Theologi docent, vbi de diuini Verbi incarnatione diſputant: at in diuinis ſuppoſitũ & perſona idẽ ſunt. Poſtremò, quia id quod omninò per ſe ſubſiſtit, debet eſſe omnino particulare ac determinatum: diuina autem eſſentia eſt commune quid & indeterminatum ad tria diuina ſuppoſita: non habet igitur ab ipſa formaliter ſubſiſtẽtiam, ſed à relationibus perſonalibus, quibus ſuppoſita conſtituuntur in eſſe omnino particulari ac determinato, & quod nullo modo cõmune ſit ac indeterminatum.

Eadem sententia Patrũ testimonijs vt confirmetur. HÆC eadem ſententia tradi omnino videtur à Patribus, tum in Conciliis ſuperius citatis, tum etiam in priuatis cuiuſque ſcriptis, vt non opinio, ſed dogma fidei Catholicum videri poſſit. Nam cùm aſſerunt tres eſſe ſubſiſtẽtias in diuinis, eáſque faciant perſonales: ac rurſus dicant naturam humanam Chriſti, vt paulo ante dictum eſt, vnitã fuiſſe Verbo Deo non ſecundùm eſſentiam ſed ſubſiſtentiã, planè videntur ſenſiſſe eſſentiam diuinam non ſubſiſtere per ſe ipſam, ſed per ſuppoſita, perſonáſque diuinas, hoc eſt, non formaliter ratione eſſentiæ, ſed ratione perſonalium proprietatum ſubſiſtentiam habere.

Tertiæ ſententiæ confirmatio.

SECTIO VII.

Argumenta tertiæ opinionis.

ERTIA denique ſententia, quæ partim primæ, partim ſecundæ opponitur, his potiſſimùm argumentis confirmatur.

Primum. Ex diuino eſſe. PRIMVM deſumitur ex ipſo eſſe diuino. Nam cùm illud duplex ſit, vnum eſſentiale & abſolutum, alterum perſonale ac relatiuum, & omne eſſe diuinum ſit omnino per ſe ſubſiſtens, quemadmodum & omnino independens, neceſſe eſt dari in Deo duplicem ſubſiſtendi rationem: alteram abſolutam & eſſentialem qua Deus vt Deus eſt ſubſiſtat, quęque tribus perſonis communis ſit, alteram relatiuam & perſonalem, qua ipſæ perſonæ vt tales ſunt cohæreant, & ſit alia & alia in ſingulis.

Secundum. Ex diuina operatione ſumptum. SECVNDVM ex diuina operatione. Cùm enim omnis operatio ſupponat ſubſiſtentiam operantis, in Deo autem duplex ſit operatio, vna quæ conuenit Deo vt Deus eſt, ſiue vt cõmunis eſt perſonis omnibus, & dicitur operatio ad extra, quia exercetur in creaturis, altera quæ cõuenit perſonis vt ſunt inter ſe diſtinctæ, ſiue ea operatio ſumatur inchoatiuè, vt in Patre & Filio, ſiue terminatiuè, vt in Filio & Spiritu ſancto, quæ operatio dicitur ad intra, & notionalis, quod in ipſis diuinis perſonis exerceatur, & earum notitiam nobis afferat, duplex quoque ſubſiſtendi ratio danda eſt in diuinis, vna ipſius Dei operantis in creaturis, altera perſonarum producentium, & productarum, quæ triplex eſſe debet iuxta perſonarum numerum.

Tertium. Ex ipſa ratione ſubſiſtentis. TERTIVM ex ipſa ratione ſubſiſtentis. Etenim cum ſubſiſtens ſecunda ſubſiſtẽtiæ philoſophica vſurpatione, de qua eſt ſermo, idem ſit

sit quod habens esse non in aliquo, à quo in suo esse pendeat, hoc autem conueniat tam ipsi diuinæ essentiæ secundum se acceptæ, quàm singulis personis: quatenus personæ sunt, dubium esse nō potest, quin & Deus per se ipsum absolutum aliquam subsistēdi rationem habeat, & quælibet persona diuina, vt talis persona est, suam propriam & peculiarem relatiuam: nulla enim dependentia est, siue essentiæ diuinæ à personalibus proprietatibus, siue personarum ab essentia, aut à se inuicem, cùm dependentia soli creaturæ conueniat.

QVARTVM desumi potest ex decreti quinti ac sexti generalis Concilij Nam in Epistola Agathonis Papæ, quæ est in Sexto, sic habetur: *Confitemur Trinitatem personarum, siue subsistentiarum, non trium nominum subsistentiam, sed bene trium subsistentiarum, vnam subsistentiam*, quem locum etsi Iouerius in sua Conciliorum summa deprauatum existimat librariorum vitio, vt vnam subsistentiam pro vnam substātiam habeamus: dùm tamen exemplaria nulla refert siue Latina, siue Græca, in quibus ostendat emendatam esse lectionem, non est cur laboret, vt cuiquam in nostra, id est, communi lectione, mendum esse persuadeat. Et quamquam ex hoc loco, si res attentiùs perpendatur, sola ratio subsistendi absoluta, quæ omnibus personis communis est colligatur, (illud enim *trium subsistentiarum*, pro *trium subsistentium* accipiendum est, vt explicatum erat, & illud *vnam subsistentiam* pro *vnam rationem subsistendi*, ne sensus sit *trium habentium subsistentiam, vnam habens subsistentiam*, quod ineptum esset) tamen ex quinta Synodo habentur tres subsistendi rationes relatiuæ ac personales, cùm in actione vndecima dicatur *diuinarum personarum Trinitatem, numerabilem esse tribus subsistentiis personalibus*. Neque enim sensus esse potest (nisi ineptus etiam sit) Trinitatem personarum in diuinis numerabilem esse tribus subsistentibus personis, aut tribus subsistentibus personalibus, vt verbum *subsistentiis* concretè sumatur, sed plana sententia est, numerabilem esse tribus rationibus subsistendi personalibus, siue tribus proprietatibus personalibus, quæ non absolutæ sunt & communes, sed relatiuæ ac singulæ singularum propriæ.

Quartum. Ex decretis Conciliorum.

QVINTVM non obscurè elicitur ex communi sententia Theologorum qui ante hanc ætatem fuerunt. Omnes enim perspicuè docēt essentiam diuinam esse rationem subsistendi sufficientissimam Deo, diuinisque personis, cùm nihil ei desit, quominus per eam Deus, diuinæq; personæ perfectissimè subsistant, vnde Diuus Thomas 1. parte, quæst. 3. artic. 4. docet in solo Deo indiuiduationem & subsistentiam nihil addere naturæ, sed esse de essentia Dei, lege Capreolum 1. sent. distinctione 26. quæst. 2. vbi multa loca Diui Thomæ in hanc sententiam citantur. Scotus idem scribit 1. Senten. dist. 5. q. 2. & distinct. 26. quæst. vnica; & 3. sent. dist. 2. quæst. 2. vt ex tota Schola hos tantùm, vt præcipua capita, commemorem. Omnes item excepto Durando, & vno aut altero, qui eius sententiam sequuntur, cum de incarnatione diuini Verbi agunt, propriam & peculiarem subsistendi rationem Verbo attribuunt: ob quam humana natura in eo solo, non in Patre, aut Spiritu Sancto subsistere dicatur. Lege D. Thomam 1. par. quæ-

Quintum. Ex communi Theologorum sententia.

Ex diuino incarnationis mysterio.

Verbū habet propriā subsistendi rationem ob quam natura humana in eo subsistit.

stione 29.art.2.& 3.par.q.2.art.2. Scotum verò Quodlib. 4. art. 1. & Quodlib.5.art.3.& alios quosuis.Itaque si quid agunt prima & secunda opinio,altera nobis concedit vnicam subsistendi rationem absolutam & essentialem,altera tres relatiuas & personales , vt alterutra alteta ex parte communi,veræq; sententiæ astipuletur.

Solutio argumentorum primæ & secundæ opinionis,luculentiórque veræ sententiæ explicatio.

SECTIO VIII.

Ad primū sectionis sexta positum pro prima opinione.

QVARE ad primum argumentum primæ opinionis dicẽdum est,subsistere esse absolutum quippiã, aut re ipsa,aut saltem ipso concipiendi modo. Cũ enim aliquid subsistere concipimus,non illud per modum habendi esse in alio, aut ad aliud,sed in seipso intelligimus,quod est per modum substantiæ,etiamsi ipsum fortasse verè relatiuum sit. Itaque hoc pacto dicimus subsistere absolutum esse,non relatiuum,idque apud omnes constare,eodémque modo intelligendum esse Augustinum in loco citato. Quare cùm obiicitur relationem non posse dare esse absolutum , negandum id est, si de esse absoluto hoc modo explicato intelligatur. Nam relatio etiam creata & inhærens,potest concipi absoluto conceptu quatenus accidens,& quatenus ens:absoluto inquam, & à termino quatenus accidens , & à subiecto quatenus ens , etsi ipsa in se vnica tantum sit entitas relatiua:multò ergo magis id accidere potest in relationibus diuinis personalibus,quæ substantiales sunt,& personas diuinas constituunt.Neque enim dubium esse potest,quin vt cõstitutiuæ sunt in esse personali,absolutè concipiantur,cùm persona vt persona est , non concipiatur ad aliud se habens, sed in seipsa,atque adeò vt habet esse incommunicabile,etsi ipsa in se verè relatiua sit.

Relationem concipi posse conceptu absoluto.

AD secundum fatemur subsistere esse propriũ & peculiarem modum essendi substantiæ,atque inde siue Deum,siue quamlibet personam diuinam habere formaliter vt subsistat,vnde formaliter habet vt sit substantia.Sed cum substantia completa,de qua loquimur,dupliciter sumatur,vel pro essentia,vel pro hypostasi seu supposito , suppositúmq; in diuinis sit relatiuum,non mirùm esse debet , si relatio in diuinis det formaliter esse substãtiæ,non essentiale tamẽ,sed personale.

Subsistere personale an addat perfectionem vllā diuinæ essentiæ.

AD tertium dicimus,subsistere personale etsi perfectissimum est, summáque &infinita perfectio,quia includit perfectionẽ essentialem, tamen vt virtute distinguitur à diuina essentia, nullã ei perfectionem sibi propriam,& peculiarem adiungere , nisi sermo sit de perfectione transcendente,quæ est negatio defectus in proprio genere , vt superiori libro diximus,de qua perfectione nihil est incommodi,si aliqua sit in vna persona,quæ non sit in aliis.

Soluuntur argumenta pro secunda opinione posita eadem sectione 6.

AD primùm verò secundæ opinionis dicendum, ex eo quod diuina essentia non existit,neque operatur seiunctа , & separata à diuinis personis,quo pacto Plato putasse dicitur vniuersalia existere , & ope-

rari

rari seiuncta à rebus singularibus, non colligi negandam esse in diuinis subsisten tiam essentialem. Neque enim ita existit, ac operatur essentia diuina in personis diuinis, vt ab eis in essendo, aut operando pendeat, quo tamen pacto pendent naturæ creatæ à suppositis, siue illæ vniuersales sint, siue etiam singulares.

Si vnum tantum in diuinis esset suppositum non distingueretur à natura.

AD secundum, si in diuinis vnum tantum esset suppositum, fore vt idem omnino esset suppositum atque natura, & id quod est, atque id quo est: vnde fieret vt subsistentia & operatio, æquè tribuerentur naturæ atque supposito: nunc autem quia plura sunt diuina supposita, aliquam operationem posse tribui supposito, tanquam ei quod operatur quæ non potest tribui naturæ, vt productio sibi similis in natura diuina. Natura enim diuina non generat filium, quem tamen Pater generat. Alia est ratio in Angelis: nam etsi vera esset opinio D. Thomæ, quod per eandem differentiam præcisè ponatur Angelus in esse indiuiduali, per quam ponitur in esse specifico, tamen adhuc esset discrimen inter naturam & suppositum, siue inter id quod est, & id quo est, quia adhuc natura Angelica posset assumi ad diuinam subsistentiam, siue apprehendi, vt Paulus loquitur, quod tamen de supposito dicere non possumus.

Natura diuina non generat Filium, quem Pater generat.

Quid intersit inter existentiam, & subsistentiam, & quorum illa sint actus, solutióque cæterorum argumentorum.

SECTIO IX.

Lib. 4. c. 2. q. 4. sect. 4. ad finem.

AD tertium vt distinctiùs respondeamus, explicare oportet, quid intersit inter existentiam & subsistentiam, & qua ratione existentia dicatur actus essentiæ, & subsistentia actus suppositi, quæ dubia à nobis superiori libro in hunc ipsum reiecta sunt.

Quid sit existentia.

EXISTENTIA, vt eo loco diximus, nihil est aliud, quàm vltimus essendi modus, vltimáve actualitas cuiuslibet entitatis, siue ea actualitas distinguatur ex natura rei ab entitate, cuius est actualitas, siue nostro tantùm concipiendi modo. Quicquid enim cōcipitur sub quauis entitate, aut modo entitatis qui non sit actualis existentia, adhuc cōcipi potest, aut naturæ, aut nostro concipiendi ordine sub actuali existentia, vt inductione patet. Atque in creaturis perspicuum est id fieri naturæ ordine, cùm existentia contingenter adueniat omnibus entitatibus creatis: in Deo autem cui essentialiter conuenit existere, id euenire nostro concipiendi ordine: ex eo patet, quia quemadmodum Deus, vt ordinatè concipiatur à nobis, prius concipitur vt intelligēs, quàm vt volens: etsi vtrumque ex natura rei sit vna atque eadem essentia diuina, ita priùs concipi potest vt Deus, & vt persona hæc, aut illa quàm concipiatur vt actu existens, etsi existētia in diuina essentia includatur, qua ratione insipiens in corde suo dicit: *Non esse Deum*, hoc est, eum quem nos concipimus vt summum bonum, & qui omnium eius scelerum sit vltor, non existere in rerum natura.

Existentiam rebus creatis contingenter conuenire, Deo essentialiter.

Psalm. 13.

Subsistere duobus modis posse accipi.

CVM autem subsistere, siue habere esse independens independē-

tia partis à toto, formæve, aut veluti formæ ab eo cuius sit forma, aut quasi forma (de hac enim subsistentiæ significatione agimus) duobus modis sumi possit, vno vt significat actualem existentiam, quo pacto subsistentia nihil est aliud quàm perfecta existentia substantiæ: altero vt significat modum essendi potentialem, aut quasi potentialem, qui sub tali existentia latet: quo pacto modus essendi, quo primæ substantiæ, & animæ rationales suaptè natura sunt independẽtes, & à subiecto, & à toto, in ipsa earum ratione includitur, manifestè colligitur subsistentiam priori modo sumptam se habere ad existẽtiam, vt quandam particularem existentiam ad existentiam generaliter acceptam, posteriori autem modo, vt fundamentum ad id cuius est fundamentum. Ita patet quid intersit inter existentiam & subsistentiam.

Primus. *Secundus.* *Quid intersit inter substantiam & existentiam.*

Existentia vt sit actus essentiæ.

CVM autem à Theologis in materia incarnationis diuini Verbi dicitur existentiam esse actum essentiæ, & subsistentiam actum suppositi: existentia quidem generaliter sumitur, vt sensus sit omnem essentiam habere aliquam existentiã: subsistentiam verò pro ea tantum qua aliquid ita habet esse independens à toto & à subiecto, vt non sit etiam pars aut forma, vel quasi forma alicuius (quæ erat extrema subsistentiæ significatio) quo pacto subsistentia vsurpata est à Patribus, vt diuinas personas ab essentia distinguerent, hoc enim pacto subsistentia nõ est actus naturæ humanæ, aut etiam diuinæ, sed solus suppositi, siue creatum illud sit, siue increatum: cum interim quælibet natura suam habet existentiam, diuina quidem perfectam & omnino independentem, humana autem & quælibet alia creata, vt à supposito distinguitur, imperfectam & dependentem ab existentia suppositi, proprij quidem naturaliter, alieni verò (quod solum diuinum videtur esse posse) supernaturaliter.

Naturã creatam à proprio supposito naturaliter, ab alieno diuino tantum supernaturaliter existentiam suam habere dependensem.

EODEM modo respondendum est ad quartum ac postremum argumentum. Subsistentia enim omnino particularis & determinata, non est subsistentia naturæ & suppositi, quam extrema subsistentiæ significatione explicauimus, de qua vt non erat dubium, ita nec quæstio vlla.

Cur Patres tres tantum faciant in diuinis substantias.

DENIQVE quod Patres, & publico consensu in Cõciliis, & priuato iudicio in libris editis tres tantum faciunt subsistentias in diuinis, eásque personales nihil approbatæ à nobis sententiæ aduersatur: cum subsistẽtiam in materia diuinæ incarnationis, dispensationísve, vt appellant eodem modo, id est, pro omnino particulari, determinatáque accipiant. Eius enim subsistentiæ vsurpatio, mirum in modum eis vtilis erat ad hæreticorum errores in ea materia confutandos.

Non idem esse suppositum & primam substantiam nisi in creaturis.

SECTIO X.

Quid Aristoteles errando dixisset.

HIS disputatis aliter respondendum est ad priorem præcipuæ quæstionis partem, qua Aristot. respondisset. Ille enim quia non nouit mysterium Trinitatis, planè dixisset nullum esse discrimẽ inter suppos-

suppositum & primam substantiam, Deumq; vt est prima substantia, atque adeò inter omnes primas hoc nomine dignissima, ita quoque esse suppositum. Re tamen vera dicendum, non idem esse suppositum atque primam substantiã, nisi in creaturis. Atque in diuinis non idem esse ex iis quæ discussa sunt, manifestum est. Ostendimus enim Deum siue diuinam essentiam, ita esse primam substantiam, vt non sit suppositum: contraq; diuinas personas ita esse plura supposita, vt non sint dicendæ (saltem absolutè ac simpliciter) plures primæ substantiæ, sed vnica. In rebus autem creatis ex eo perspicuum est hæc non distingui, quia omnis substantia completa, finita & incommunicabilis (quæ est ratio suppositi creati) est prima substantia prædicamentalis, & vicissim omnis prima substantia prædicamentalis, est singularis completa, finita, & incommunicabilis, vt inductione patere potest.

Hac ipsa qu. sect. 1.

Non idem esse suppositum & primam substantiam nisi in creatura.

SVNT tamen nonnulla quæ in rebus creatis huic veritati obstare videantur. Vnum est quod substãtiæ abstractæ singulares, vt hæc humanitas & illa videntur esse primæ substantiæ: tum quia sunt substantiæ finitæ & completæ, quæ nec in subiecto inhæsionis vllo sunt, nec de subiecto vllo prædicationis dicũtur: tum etiã quia sunt per se ipsas, & non reductitiè in prædicamẽto substantiæ, vnde cũ non sint secundæ substantiæ: necessariò videntur esse primæ, & tamen constat ex iis quæ dicta sunt, eas non esse supposita, cùm sint communicabiles per modum formarum, vt ex mysterio diuinæ incarnationis intelligitur.

Caiet. ad c. 3. & 7. libri de Ente & essent. Et Scot. q. 11. in Prædicam.

Argumenta contra propositam veritatem. Primum.

ALTERVM est, quod suppositum creatum addit aliquid naturæ singulari distinctum ab illa ex natura rei, vt ex eodem mysterio colligitur: prima autem quælibet substantia, nihil tale videtur addere naturæ singulari, cùm non distinguantur ab ea, nisi vt concretum ab abstracto, quæ sola operatione intellectus dicuntur distingui. 2

TERTIVM est huiusmodi: Si Deus primò & immediatè, hoc est, vt est communis tribus diuinis suppositis, assumeret hanc humanitatem ad suam subsistẽtiam: tribus etiam personis communem, sanè hic homo quod esset eius concretum, ita esset prima substantia, vt tamen non esset suppositum, esset enim substantia completa, quæ nec in subiecto inhæsionis esset, nec de subiecto prædicationis diceretur, ad quod nimirum per differentiam diuidentem & multiplicantem esset contracta, & tamen cum foret tribus diuinis suppositis communicabilis, atque adeò communicata substantia (essent enim tres diuinæ personæ ratione illius, etsi non tres homines, tamen tres habentes eandem humanitatem, & vnus atque idem homo) suppositum dici non posset. Non rectè igitur dictum est idem esse in creaturis suppositum, atque primam substantiam. His argumentis quæ non minimas difficultates continent, hoc modo respondendum est. 3

Soluũtur hæc argumenta. Primum.

AD primum substantias singulares creatas in abstracto sumptas, cùm non primò & principaliter & maximè substantiæ sint, (qua periphrasi Aristoteles nomen primarum substantiarum explicauit) non dicendas esse primas substantias: neque obstare, quòd sæpe dicantur completæ & per se ad prædicamentum substantiæ pertinentes, vt primæ dici debeant, quia non sunt secundæ. Nam etsi dicuntur comple-

Cap. de substantia.

Singulares substantia creata in abstracto sumpta cur non sint primæ substantiæ.

tæ inter abstractas substantias, tamen nec simpliciter & absolutè cōpletæ sunt, cùm non per se omnino subsistant, nec de his subsistentibus tanquam genera aut species dicantur. Etsi etiam per se pertinent ad prædicamentum substantiæ: quemadmodum & concreta accidentium ad accidentium prædicamenta, non tamen per se primo pertinent, quia non sumuntur vt subsistentes, quemadmodum è contrario accidentium concreta non per se primò collocantur in prædicamentis accidentium, quia spectantur vt subsistentia propter connotationem subiecti subsistentis. At in diuisione substantiarum, quæ fit in primas & secundas substantias intelligendæ sunt nomine substantiarum substantiæ per se primò positæ in prædicamento substātiæ, nempe substantiæ completæ spectatę vt per se subsistētes, siue per se omnino, siue per sua inferiora.

Pertinere quidem per se ad prædicamentum non tamē per se primo.

Diuisio substātiarum in primas & secundas explicatur.

Prima substātia creata quid addat naturæ singulari abstractæ.

Discrimen notandū circa concreta primarū substantiarū & accidentium.

Ad secundum dicendum primam substantiam, vt prima substantia est creatamque & increatam complectitur: & si nullam addit entitatem naturæ singulari abstractæ, tamen si creata sit addere aliquid in nomine primæ substantiæ formaliter inclusum, & à natura abstracta ex natura rei distinctum, ratione cuius ei conueniat: vt per se omnino subsistat. Quod vt melius intelligas, aduerte aliam esse rationem concretorum in accidentibus, & secundis substantiis, aliam in primis substantiis creatis, id quod ex modo significādi nominum colligi potest. Omnia enim concreta accidentium vocabula, & nomina secundarum substātiarum (quæ semper concreta sunt) innuunt aliquid, cui insit, aut quasi insit formale significatum: concreta quidem accidētiū subiectum inhæsionis, aut quasi inhæsionis, vt patet in albo & locato: nomina autem secundarum substantiarum primam aliquam substantiam, vnde & pro eisdem accipiuntur, supponúntve. Nam si dicas album disputat, homo disputat, album sumetur pro re affecta albedine, & homo pro aliquo singulari homine. Nomina verò primarum, quæ omnia etiam in rebus creatis concreta sunt, nullum innuūt subiectum, siue cui inhæreant, aut quasi inhæreant formalia eius significata, siue de quo ipsa prædicentur, vt de inferiori, quod non solū patet ex ipsa primæ substantiæ definitione, sed etiam ex eo probari potest, quia alioqui daretur progressus infinitus in numerandis subiectis: vnde ad res ipsas progrediendo satis apparet, aliam esse rationem concretionis in secundis substantiis & accidentibus, aliam in primis substantiis. Illa enim non sunt formaliter ea pro quibus concreta ipsorum nomina sumuntur, hæc autem maximè.

Solutio secūdi argumenti.

Ad argumentum igitur dicendum, etsi prima substantia in creaturis distinguitur à natura singulari, vt concretum ab abstracto, tamen aliquid addere naturæ singulari distinctum ab illa ex natura rei, vnde habeat, vt ex se omnino subsistat. Quod autem dici solet, concreta & abstracta sola operatione intellectus distingui, in cæteris præterquam in primis substantiis creatis, intelligendum est, vt patet ex dictis.

Concreta ab abstractis quomodo distinguantur.

Tertio.

Ad tertium dicito, totum discursum esse bonum, sed tamen nihil eo colligi contra ea quæ à nobis dicta sunt, neque enim is homo, qui

resultaret

resultaret ex assumpta natura humana ad subsistentiam diuinam tribus diuinis personis communē creatura dici posset, quemadmodum neque homo qui resultauit ex incarnatione diuini Verbi: vt enim homo sit creatura, oportet vt finitam & dependentem habeat subsistentiam, qualis non esset subsistentia illius hominis, quia non humana foret, sed diuina. Itaque vt non dicimus eum hominem, qui est Christus esse creaturam, sed creatorē, quia subsistentia eius est diuina personalis, ita neque homo is cuius humanitas ad communem subsistentiam diuinam assumpta esset, quia eius subsistentia esset diuina essentialis. Esset igitur homo ille prima substantia, quia per se omnino subsisteret, nec subsistentiam suam mendicaret ab aliquo, cuius pars esset aut forma vel quasi forma, neque esset suppositum, quia esset commune quippiam tribus diuinis personis per modum formæ, quia daret illis esse hominis, atq; adeò vnius & eiusdem hominis. Verùm ex his duobus pronunciatis inferri non potest non idem esse in creaturis suppositum & primam substantiam, siquidem homo subsistens diuina subsistentia creatus dici nequit.

Vt homo sit creatura quid sibi vendicet. Christum non esse creaturā sed creatorē.

Cur argumentum nihil contra propositam veritatem concludat.

QVÆ vt melius intelligas, aduerte in rebus quidem creatis per idem formaliter aliquem esse primam substantiam & suppositum, nempè per illud ipsum quod suppositum addit naturæ singulari in abstracto consideratæ quicquid tandem id sit. Nam per illud idem fit creatura independenter subsistens, per quod fit incommunicabilis, & vice versa: independenter inquam, independentia partis à toto, aut formæ vel quasi formæ à subiecto, vel quasi subiecto etiam prædicationis, quæ independentia est propria primarum substantiarum. At in creatis aliud est (si non formaliter, certè virtualiter & ratione) id per quod aliquid est independenter subsistens & incommunicabile. Nam siue Deus, siue homo subsistens diuina subsistentia ratione ipsius diuinæ essentiæ, independēter subsistit, & tamen nec Deus, nec homo diuina subsistentia subsistens, est incommunicabilis ratione ipsius diuinæ essentiæ formaliter, sed ratione diuinæ personalitatis, virtualiter nostróque intelligendi modo adiunctæ. Quæ differētia inter res creatas & increatas, seu potius increatam, ex finitate creatarū & infinitate increatæ essentiæ sumitur. Nam creatæ essentiæ cū propter limitationem suam seipsas pluribus communicare nequeāt, vnū tantùm singulæ ex se sibi vendicant suppositum, & aliunde quasi expectant, vt pluribus se possint communicare, nempè ab ipsa diuina subsistentia, si ad illam assumantur. At increata essentia, cùm sit illimitata, non est ad vnum tantum suppositum suaptè natura addicta, sed est plurium suppositorum quasi fœcunda. Vnde si eius communis subsistentia alicui creatæ naturæ communicetur, suam quoque communicabilitatem ei impertiet, vt licet illa ex se, finita & limitata sit, pluribus tamen suppositis efficiatur communis.

Doctrina notanda de supposito & prima substantia in reb. creatis & increatis.

VNDE collige in diuinis quidem & in communi etiam aliam esse rationem primæ substantiæ, aliam suppositi, at restrictè & limitatè in rebus creatis vnam & eandem esse vtriusque definitionem.

Concluditur eandem esse definitionem suppositi & primæ substantiæ in rebus creatis, non tamen in Deo.

EST & aliud argumentū, quo non idē videantur esse in rebus creatis

Obiectio.

tis prima substantia, & suppositum, quia nimirũ quælibet prima substantia videtur constitui ex sola specie aliqua infima substantiæ completę, & differentia indiuiduante addita, vt hic homo & specie humana, & hac humanitate: cum interim substantia sic constituta indigeat vlteriori additamento, quo sit incommunicabilis.

Solutio, Differentiã indiuiduantem primæ substãtiæ duobus modis spectari posse.

SED huic argumento respondendum est, differentiam indiuiduantem, quæ semper in concreto sumenda est, duobus modis considerari posse: vno, vt additur speciei infimæ substantiæ, completæ, in abstracto sumptæ, eamque contrahit ad naturam singularem abstractam: altero vt additur eiusmodi speciei in concreto acceptæ, eamq́, contrahit ad singulare concretum. Si ergo illa posteriori modo spectetur non priori: fatemur primam substantiam constitui ex sola natura specifica & differentia indiuiduãte addita: sed negamus tempus esse additamento vllo vlteriori, quo substantia sic constituta sit incommunicabilis: differentia enim indiuiduans, vt additur concreto specifico substantiæ specialissimo, includit formaliter additamentũ illud, quod quidem additamentum, si creatum sit (de quo loquimur) reddit substantiam non solùm omnino per se subsistentẽ, sed etiam incommunicabilem. Quamquam si est increatum, nempe si est substantia aliqua diuina ad quam creata natura assumatur, non necesse est, vt reddat substantiam incommunicabilem. Nam si est subsistentia personalis, vt subsistentia Verbi diuini, reddit quidem substantiam, & omnino per se subsistentem, & incommunicabilem, verùm si esset essentialis redderet substantiam per se omnino subsistentem, sed non incommunicabilem, vt patet ex dictis.

Differentia indiuiduans concreta & abstracte substantia primæ non eodẽ modo se habet.

HINC collige etsi eadem est differentia indiuiduãs qua in creatis constituitur hæc humanitas, & hic homo: tamen eam vt constituit hanc humanitatem esse carentem termino siue additamento vltimo in genere substantiæ, vt autem constituit hunc hominem esse terminatam, formalitérque includere eiusmodi additamentum.

Obiectio.

QVOD si quis vrgeat, ergo differentias indiuiduantes, quæ constituunt primas substantias creatas, non esse simpliciter simplices, sed compositas ex simplicibus & eiusmodi additamentis, & (quod longè durissimum videtur) differentiam indiuiduantem constitutiuam huius hominis qui est Christus, quem hominẽ fatemur esse primam substantiam increatam, constitui ex simplici differentia indiuiduante humanitatis Christi, & additamento seu termino personalitatis increatæ, hoc modo respondendum est.

Dilutio.

Additamentum quod cum natura singulari creata suppositum constituit, non facere cum natura supposita compositionem, quia non habet rationem partis, sed puri termini, vt ex sequenti disputatione patebit. in qua iam necesse est quærere quid tandem sit illud quod suppositum addit naturæ.

* * *

QVID

QVID NAM SIT ILLVD, QVOD *suppositum addit naturæ.*

QVÆSTIO VI.

Refutatio primæ opinionis de distinctione suppositi à natura.

SECTIO I.

Hen. quodli. 4.q.4. Dur. 1.d.34. q.1. & alij nonnulli.

Quatuor esse circa hanc quæstionem sententias. Prima Suppositum creatum ratione solùm à natura distingui.

N hac quæstione quatuor extāt celebriores Theologorum opiniones, ex quibus prima se offert Henrici Gandauensis, Durandi, & quorumdam Nominalium, qua suppositum creatum solo concipiendi, ac significandi modo à natura distingunt, vt nimirum eadem singularis natura dicatur suppositum, quatenus concipitur, ac significatur vt habens: natura autē, quatenus concipitur ac significatur vt habita. Itaque putant non aliud esse discrimen inter Socratem, & singularem naturam Socratis, quàm inter hominem communem, & humanitatem communem, quæ sola operatione intellectus distinguuntur, vt paulò ante diximus. Eorum ratio præcipua est, quod in accidentibus concretum & abstractum, solo concipiendi verbo distinguuntur, ergo & in substantiis.

Ratio præcipua.

Conci. Ephe. c.1. & refertur in Conci. Calced. act. 1. Aug. de fide ad Petrum c. 2. tom. 3.

Reijcitur prima sententia. Primo.

HÆC tamen opinio meritò à Doctoribus reiicitur. Nam iuxta eam, primùm quidē vix intelligi potest, quo pacto verbum diuinum naturam humanam assumpserit, nec tamen assumpserit suppositum humanum, siue personam humanam, vt sacra Concilia definiunt.

In quibus sunt Hilarius lib. 8. de Trin. Aug. 11. li. de ciuitat. Dei, 10. quos refert. Magist. in 1. d. 8. Bern. ser. 80. Cant. ex Concilio Rhemēsi.

Secundo, Solutio Durandi euertitur.

Patres exponuntur.

DEINDE non in diuinis tantùm, sed in rebus etiam creatis idem esset suppositum & natura, & omnino id quod est, & quo est, cùm tamen Patres, ac veteres etiam Scholastici asserāt in diuinis quidē hæc idem esse, non item in rebus creatis. Nec satis est, quod Durandus ait, propterea suppositum & naturam in creaturis dici à veteribus nō esse idem, quia in omni supposito creato dantur aliqua accidentia, quæ simul cum natura non sunt idem, quod natura sola: suppositum enim non est aggregatum aliquid ex substantia & accidentibus: sed mera substantia. Nec Patres nomine suppositi naturam cum accidentibus intellexerunt, quamquam nonnunquam suppositum creatum per accidentia declarabant: alioqui nihil fuisset apud illos difficultatis in hac quæstione, cùm luce clarius sit non idem esse naturam substantiæ simul cum accidentibus, atque naturam solam. Itaque quæstio erat, num suppositum creatum, vt in prædicamento substantiæ spectatur, idem esset atque natura singularis, cuius illi negatiuam partem propter mysterium incarnationis vbique docuerint.

Refutatio secunda.

Sectio II.

Scoti opinio de negatione duplicis dependentiæ, quam formaliter dicit suppositum explicatur.

SECVNDA opinio est Scoti 3.sen.d.1.q.1.ar.3. & dist. 6. quæst.1. & quodlib.19.artic. 3.dicentis suppositum creatum non addere naturæ singulari, nisi negationem duplicis dependentiæ, actualis nimirum, & aptitudinalis:tum partis à toto per se, tum etiam naturæ ab alieno supposito, seu quod idem est, ab alio per se sustinente; proinde nec formam Socratis, dum existit in corpore, esse suppositum, quia pendet à Socrate tanquam actū pars illius, nec etiam cùm est à corpore separata, quia est apta, vt sit pars Socratis: neque item natura humana Christi, quia etsi non habet aptitudinem, seu naturalem propensionem(sic enim interpretatur Scotus aptitudinem) vt sit in alieno supposito (alioqui violenter quiesceret) in proprio tamen actu est in aliquo supposito, tanquam natura in eo,cuius est natura, habet enim modò Verbum diuinum duplicem naturam, vnam diuinam,secundum quam subsistit vt Deus, alteram humanam, secundum quam subsistit vt homo; quia verò humanitas Socratis, nec actu,nec aptitudine est pars,aut natura alicuius suppositi,sed sola potētia obedientiali potest esse natura suppositi diuini, colligit Scotus humanitatem Socratis cum vtraque negatione esse suppositum, atque ita rem habere in cæteris substantiis creatis singularibus, atque completis,præterquā in humanitate Christi:proinde suppositum creatum non distingui à propria natura singulari,nisi vt naturam cum huiusmodi negationibus à se ipsa sola. Quam eandē sententiam secuti sunt Bassol. a Aureolus Mayoronius, Gabriel. & ferè Nominales,quā quam hi aliquando aliter eam explicare videantur.

a Bassol.in 3. d.1.q.2. Aureol. apud Capr. in 3. d. 5.q.3. Mayo. in 3.dist. 1.q. 21.Gabr. & & alij Nominales ibi.d. 1.

Scoti opinionē etiā Nominalibus placuisse.

Improbatur Scoti opinio. 1.ratio.

SED neque huiusmodi sentētia probanda est: Primùm,quia si verā esset, cùm fides Catholica doceat b Verbū diuinū assumpsisse naturam humanam, nec tamē assumpsisse hominē ratio huius pronunciati esset, quia ita assumpsit naturam,vt non assumpserit negationes, quibus suppositum, Scoti sententia, completur, quæ ratio indigna videtur, quæ à Theologo afferatur.

b In Synodo Ephesina ex persona Felicis Papa, & refertur in Conc. Chalcedonensi actione prima dū Nicenæ Synodi fides legitur in quadā decretali.

2. ratio. Verbum consumpsisse personā hominis quid sit.

DEINDE, quia vix exponi posset non modò illud Innocentij I. *Verbum consumpsisse personam hominis*,hoc est,impediuisse complementum Personæ humanæ, quod vocant Personalitatē,sed etiam id quod omnes Theologi dicunt,*Verbum diuinum in incarnatione suppleuisse personalitate humanam.* esset enim sensus quod impediuerit, ac suppleuerit negationes, quod quàm sit absonum nemo non viderit.

TERTIO, hac ratione, humanitas assūpta à Verbo non personatur, vt ita dicam, in Christo per aliquid negatiuū, sed per ipsam Personalitatem diuini Verbi, quæ est Positiua: ergo nec humanitas Socratis Personatur in Socrate per aliquid negatiuum, sed positiuum:Personalitas enim creata imitatur increatam.Nec refert,quod Personalitas increata sit relatiua,creata autem absoluta, siquidem ex infinitate diuinæ perfectionis prouenit,vt personalitas in diuinis nō possit esse absoluta

absoluta. Quò fit, vt nihil obstet imitationi, quod creata sit absoluta: obstaret autem plurimùm si esset negatiua, negatio enim cùm sit non ens, non potest verè imitari naturam entis.

Quæstione superiori. QVARTO, quia omnia supposita creata sunt primæ substantiæ, vt dictum est, primæ autem substantiæ, cùm sint substantiæ, atq; adeo præcipuæ substantię, non includunt in sua constitutione negationem vllã: Cũ ergo Scotus ita credat supposita creata addere naturæ singulari negationes illas, vt existimet pertinere ad cõstitutionem suppositi (quod perspicuum videtur tum ex eo loco citato, cum ait, *naturam personari formaliter per duplicem negationem prædictam*, tum ex primo sen. dist. 23. vbi latè innuit (idémque ingenuè fatetur Ioannes Bassolius eius discipulus) efficitur, vt eius opinio non sit probanda. *Bassol. in 1. dist. 2. q. 1.*

QVINTO, quia suppositũ in creaturis, est perfectiùs natura singulari, comparatur enim ad naturam singularem, vt omnino per se subsistens, ad id quod non per se omnino subsistit, cùm ergo natura singularis addat naturæ communi aliquid positiuum, vt potè differẽtiam indiuiduantem, consequens est vt suppositum addat naturæ singulari aliquid positiuum. *Suppositũ in creaturis esse perfectius natura singulari.*

Quæstione superiori. SEXTO, quia cũ suppositũ sit ex se incommunicabile: natura autẽ communicabilis, vt suprà dictum est, aliquid positiuum dandum est in supposito, & nõ in natura, in quo positiuo incõmunicabilitas suppositi fundetur, quod sanè fundamentum nullum aliud esse potest, nisi fundamentum aliquod positiuum, quod suppositum addat naturæ.

HVIC argumento respondet Scotus, tũ demùm necesse esse vt negatio conueniat per aliquid positiuum, cum illa includit repugnantiam, quo pacto negatio diuisionis in inferiora, conuenit indiuiduis: ideo enim indiuiduum addit naturæ vniuersali aliquid positiuũ, quia nulla potestate fieri potest, vt indiuiduũ diuidatur in plura inferiora. At negationẽ duplicis illius dependentiæ, quæ suppositũ complet, etsi cernitur in suppositis diuinis cum repugnãtia (neque enim diuinum suppositum alij supposito communicari potest) nõ tamen cerni cum repugnãtia in suppositis creatis. Nihil enim creatum, inquit, dari potest, cui repugnet communicari supposito diuino: Quare nõ opus esse, vt incõmunicabilitas suppositi creati fundetur in aliquo positiuo, quemadmodum quia non repugnat superficiei esse albam, nõ est necesse, vt quandocunque illa non est alba conueniat ei negatio albi per aliquid positiuum, vt si detur superficies sine vllo colore, quod diuina virtute fieri potest. *Respon. Scoti.*

HÆC tamen solutio etsi ingeniosè ponit fundamentum responsionis, non rectè tamen illud accommodat instituto. Nam si suppositum creatum constat ex natura singulari & negationibus quas addit naturæ singulari, implicat cõtradictionem, quod communicetur supposito diuino: data enim tali cõmunicatione, iam natura singularis esset actu communicata, & nõ communicata: Si verò non constat ex talibus negationibus, sed est sola natura singularis habens adiũctas eiusmodi negationes quasi conditiones, sine quibus non esset suppositum, iam verè ac formaliter hic homo esset hæc humanitas, nec di- *Et si ingeniose, non soluit tamen argumentum.*

stinguerentur per se & formaliter in creaturis suppositum & natura, sed tantùm per accidens, quod ille minimè vult. Accedit id, quod maximè aduertere debuit Scotus in huiusmodi solutione, suppositum quatenus suppositum est, non modo in diuinis, sed etiã in rebus creatis vẽdicare sibi rationem incõmunicabilis, omnino etiam per potentiam inobedientialem, quocunq; modo illud ponatur distingui à natura singulari. Nam si aliquod suppositum communicabile est diuino supposito, ergo & assumptibile ad subsistentiam diuinam, quod tota Theologorum Schola negat, neque id tãtum spectata potentia naturali, sed etiam obedientiali, vt luce clarius est: Nec verò id tãtum omnes dicunt, sed etiam ex eo probant, quia si esset assumptibile, ergo posset esse assumptum, ac proinde posset post assumptionem habere propriam subsistentiam, quòd repugnat rationi rei assumptæ.

Suppositum in rebus creatis etiam secundum potentiã obediẽtialem esse incommunicabile.

In 3. d. 1. q. 1.

Ita patet non esse probandam sententiam Scoti de addito negatiuo, quam expositor eius Lychetus adeo absurdam putauit, vt videatur maluisse ineptus expositor haberi, quàm suo auctori improbabilẽ opinionem adscribere: Itaque etsi de re ipsa rectè sentit Lychetus, nõ tamen rectè Scotum interpretatus est. Quamquam enim Scotus ait, duas esse vias probabiles in hac quæstione, vnam de addito positiuo, alteram de negatiuo, adeo tamen perspicuè in posteriorem partem inclinauit, vt apertè pugnet cum eius sententia, siue Lychetus, siue quicunque alius ei priorem attribuat, præsertim cùm sæpe alibi posteriorem perspicuè amplectatur.

Lychetus à Scoto hac in re discedit.

Vt in 1. d. 2. 3. q. vnica & in 3. d. 6. q. 1. & quodlib. 19. art. 3.

Refutatio tertiæ sententiæ.

Sectio III.

Tertia de supposito opinio Capr. dicẽtis addere subsistentiam per modum connotantis.

Tertia opinio est Capr. in 3. Sen. vbi reiectis tribus qui busdam modis, quibus suppositum creatum dici potest addere aliquid positiuũ naturæ singulari, amplectitur quartum, quod ait addere subsistentiam, siue existentiam; non qua aliquid existit quocũque modo, sed qua per se, seu separatim, seu incommunicabiliter existit, quæ tria apud illum idem omnino valent, subdit autem, suppositum non ita addere subsistentiam naturæ singulari, vt ea includatur in supposito tanquàm pars: sed ita vt connotetur ac in obliquo significetur nomine suppositi, quod alij sic explicant: vt dicant suppositum creatum iuxta Capreoli sententiam addere naturæ singulari subsistentiam: non tamen vt aliquid sibi intrinsecum: sed vt conditionem, sine qua non est suppositum: quam sententiam Capreolus credit esse D. Thomæ multis in locis. Vnde quia Sanctus doctor aliàs a existimat existentiam in creaturis distingui realiter à re, cuius est existentia, non mirum est si addat etiam b suppositum in creaturis, distingui realiter à natura, id enim propter connotatam eiusmodi existentiam siue subsistentiam verum erit.

Dist. 5. qu. 3. art. 3. ad 1. contra secundam conclu. & ad tertiũ Aureoli.

a 2. contra Gẽt. c. 52. & de ente & essen. c. 5. & inter de formis.

b 3. q. 2. art. 2. & 1. p. q. 3. art. 3. qu. 3. ar. 3.

Refellitur. 1.

Sed neque huiusmodi sententia placet. Primùm quia si discrimẽ naturæ, & suppositi ad solá vocabulorum connotationem reducitur, aut

aut ad conditionem, ſine qua natura non eſt ſuppoſitum, non video quid aliud interſit inter hanc & primam opinionem, niſi quod prima admittit connotationẽ accidentium, hæc autẽ ſolius exiſtentiæ per ſe.

DEINDE hac ratione. Addamus cùm non exiſtit, etiã quatenus non exiſtit, eſt ſuppoſitum; ac perſona, & non eſt natura: non eſt igitur neceſſaria exiſtentia connotata, aut adiuncta per modum conditionis ſine qua non, vt ſuppoſitum diſtinguatur à natura.

Ita D. Thomas 1. contra gent. c. 25. & ibid. Ferrar. ex Auicena.

Subſtantia cur definiatur ens per ſe exiſtens.

TERTIO, quia vt ſubſtantia in communi, non ideo dicitur ens per ſe exiſtens, id eſt, non exiſtens in ſubiecto inhæſionis, quia ſignificet formaliter, aut connotet exiſtentiam per ſe, ſed quia eſt entitas quędã, cui conuenit eiuſmodi exiſtentia: ita par eſt, vt prima ſubſtantia non ideo dicatur ens omnino per ſe, id eſt, exiſtẽs non in alio ſubiecto ſiue inhæſionis, ſiue prædicationis, quia ſignificet formaliter, aut connotet talem exiſtentiam, ſed quia ſit quædam entitas, cui talis exiſtentia debeatur.

a 3. p. q. 17. art. 2.

b 3. p. q. 35. ar. 5. & quod lib. 1. ar. 2. & alijs in locis.

Ex Thomæ fundamentu vehemens ratio aduerſus Capr. Verbũ diuinum non refertur ad Virginem relatione reali.

QVARTO, quia apud D. Thom. a ſubiectũ exiſtentiæ ſubſtantialis creatæ non eſt natura ipſa, ſed ſuppoſitum, ex hoc enim fundamento collegit ille naturam humanam in Chriſto, non habere exiſtẽtiam creatam, ſed increatam & diuinam, quia non eſt ſuppoſitum, ſed exiſtit per exiſtentiam diuinam ſuppoſiti. Item Verbum b diuinũ non referri ad Beatam Virginem relatione reali, quia *filiatio realis*, vt ait, *exigit ſuppoſitum quod habeat exiſtentiam realem datam à matre.* Si ergo ſuppoſitum vt creatum eſt ſubiectum exiſtentiæ realis, non autem natura, certè prius naturæ ordine dãda eſt diſtinctio inter naturam & ſuppoſitum in Prædicamento ſubſtantiæ, quàm ſuppoſitum habeat exiſtentiam: quò fit, vt talis diſtinctio non ſit reuocanda ad connotationem exiſtentiæ, aut ad conditionem, ſine qua natura non eſt ſuppoſitum, ſed ad aliquid prius: Atque hæc ratio non mediocrem vim apud Thomiſtas habere debet.

Quinto.

POSTREMO, quia exiſtẽtia in creaturis ſupponit naturæ ordine id, quod exiſtit, in Deo autem noſtro intelligendi modo, exiſtentia incommunicabilis, vt incommunicabilis eſt ſupponit ſaltem noſtro intelligendi modo aliquid incommunicabile, cui primo conueniat: natura autem non eſt incommunicabilis, ſed ſuppoſitum, igitur prius ſuppoſitum diſtinguitur à natura noſtro ſaltem intelligendi modo, quàm vlla habeatur ratio incommunicabilis exiſtentiæ. Ita patet hãc opinionem nec probandam eſſe, nec D. Thomæ adſcribendam.

Quarta ſententia, & quatenus ea probanda ſit.

SECTIO IV.

a Caiet. 3. p. q. 4. art. 2. Ferrar. 4. cõtra Gẽ. c. 42.
b Scot. in 3. d. 1. q. 1.
c Vt Argẽtinas 3. d. 6. q. 1. art. 1.

Quarta opinio Caietani & aliorum dicentium ſuppoſitum addere ſingulari materia entitatem intrinſecam.

QVARTA opinio eſt Caietani, a & aliorum quorundam non modo recentiorum Scholaſticorum, ſed etiam veterũ. Eam enim ex aliis ſe antiquioribus retulerat Scotus b tanquam probabilem, quam deinde etiam alij c ante Caietanum ſequuti ſunt, ſed quia Caietanus eam magis illuſtrauit, non omnino ab re apud quoſdam quaſi auctor illius habetur. Is enim

in d Commentariis tertiæ partis D. Thomæ fusè admodum nititur ostẽdere, suppositum creatum addere naturæ singulari aliquam entitatem intrinsecam pertinentem ad Prædicamentum substantiæ, & re ipsa à natura diuersam: asseritque eam sententiam esse D. Thomæ, tũ quia D. Thomas affirmat suppositum esse proprium subiectum existẽtiæ, & filiationis, naturã autẽ minimè, vt modò retulimus: tũ e quia alibi docet ex anima & corpore constitui in nobis duplicẽ vnitatem, vnam naturæ, alteram personæ, vnde sequitur ex eisdem constitui duplicem entitatem, naturæ nimirum & suppositi, quas eiusmodi vnitates consequantur: tum f etiam quia non semel asserit si natura aliqua intellectualis in propria persona existens ad subsistentiam personæ diuinæ assumeretur, fore, vt propria illius personalitas destrueretur, & persona propria corrumperetur, quod non dixisset, nisi sibi persuasisset suppositum addere naturæ singulari aliquam entitatem intrinsecam subsistentialem, & realiter à natura diuersam.

d 3. p. q. 17. ar. 2. & q. 55 art. 5.

e 3. p. q. 2. art. 1.

f 3. p. q. 3. ar. 1. ad tertium & 4. lib. contra Gẽt. c. 43.

Quo exemplo Caiet. sententiam suam explicet.

QVO autem modo se habeat illud additum ad naturam declarat Caietanus exemplo puncti terminantis lineam, & diuisionis substantiarũ, homogenearum, siue similarium. Vt enim pũctus, qui terminat lineam, non est pars lineæ, nec eius forma, aut alio modo caussa, sed solùm terminus: ita additum illud (quod quidem in suppositis naturæ intellectualis dicitur personalitas, in aliis autem nomine caret) est solùm terminus naturæ singularis, & nullo modo caussa. Terminus quidem, quia natura singularis est interminata sine illo addito, quo pacto natura humana assumpta à Verbo, vt quidem fuit terminus à quo assumptionis, fuit interminata, & accepit terminum ex vnione ad Verbum diuinum, cuius personalitas, quæ ab æterno erat terminus naturæ diuinæ in Filio, cœpit esse terminus naturæ assumptæ in eodẽ; nullo autem modo caussa: quia si terminare naturam assumptam esset aliquid caussare, cũ omnis caussandi ratio, quæ in Deo reperitur toti Trinitati communis sit, Pater etiam & Spiritus sanctus naturam humanam assumpsissent. Videmus etiam ex substantiis homogeneis, vt ex aqua, ligno, & similibus, sola diuisione fieri multa supposita, quæ diuisio hoc tantùm tribuit partibus earum substantiarum, vt habeant actu nouam terminationem, quam in toto non habebant, nisi potẽtia, quod euidenti argumento est, id quod suppositum addit naturæ singulari, esse merum illius terminum. Quod autem hoc ipsum sensit D. Thomas de pura terminatione, suadet Caietanus ex scriptis illius in tertium sent. ad distinctionem 15. Vbi ait, *Id quod assumitur, trahitur ad aliquid completius, vt sum incompletum existens, idque esse contra rationem personæ, quæ maximè completionem importat*: quæ verba D. Tho. primùm significant naturam singularem absque personalitate esse incompletam. Deinde compleri personalitate quasi termino vltimo, siquidem termini vltimi est, non vlterius terminari.

Exemplum aliud.

Distin. 5. q. 3 art. 3.

Vt ex D. Tho. sententiam suam confirmet Caiet.

Quatenus Caietani sententia minus sit probabilis.

HÆC sententia in eo, quod asserit suppositum addere naturæ singulari aliquid ab ea realiter distinctum, nobis non probatur iuxta ea quæ ad caput sextum de distinctione reali diximus, nec fundamenta ex D. Thoma desumpta, realem distinctionem inter illa esse concludunt

concludunt

cludũt, nisi realis distinctionis nomine intelligatur sola distinctio ex natura rei, quod Caietanus minimè vult. Data enim hac distinctione inter personalitatem & naturam personatam, & omnino inter suppositalitatem, vt ita loquar, & suppositum, adhuc illud verum esse potest quod D. Thomas ait: Nam non esse subiectum seu filiationis, seu existentiæ, sed suppositum, & ex anima & corpore cõstitui duplicem entitatem, vnam naturæ, alteram suppositi, ac denique corruptã iri personam creatam in rerum natura existentem, si eius natura ad subsistẽtiam diuinæ personæ assumeretur. Satis est enim distinctio ex natura rei inter suppositalitatem & suppositum, vt hæc omnia dici possint, quemadmodũ etsi species & indiuidua, & omnino superiora & inferiora nõ distinguuntur, vt res à rebus: dicimus tamen non species, sed indiuidua esse subiecta per se accidentium communium. Itemque ex materia & forma constitui non modo entitates superiorum, sed etiam inferiorum: ac demùm dicimus alias figuras corporum corrumpi, aliàs generari, cùm alia corpora in alia transformantur, tametsi figuræ non sint res distinctæ ab ipsis corporum quantitatibus.

Quatenus probabilis, & omnino tenenda.

QVATENVS verò Caietanus sentit suppositalitates esse positiua quædam sub existentia suppositorum latentia, quæ sint puri termini naturarum quæ suppositatæ sunt, sine quibus illæ (saltem naturaliter) existere non possint, eius sententia & vera nobis videtur, & omnino probanda. Sed quid tandem sit illud positiuum, substantiáne formaliter, aut purus aliquis modus essendi substantiæ, operæ pretium est disquirere. Nam quod non sit accidens, aut purus essendi modus accidẽtis, ex refutatione propositarum opinionum perspicuum relinquitur.

Quæst. 5.

Quid sit illud positiuũ quod suppositum supra naturam addit.

Ægidio Romano videri esse modum essendi.

ÆGIDIVS quidem Romanus in tractatu de compositione Angelorum ait, esse modũ essendi, quem natura consequitur ex eo, quod ipsi esse coniungitur, quod rectè dictũ est. Natura enim creata & cõpleta, etsi contingenter coniungitur cum suo esse existentiæ, tamen quatenus cũ ea coniungitur, siue per generationem id fiat, siue per creationem, semper consequitur modum essendi per se, cum actiones quibus aliquid per se fit, ad aliquid per se existens terminari debeant, vt patet ex libr. 1. ac proinde ad aliquid habens modũ essendi sub existentia latentem, cui illa debeatur, qui modus essendi in naturis finitis & completis, complet ac perficit rationem suppositi.

Cap. 1. q. 5. sect. 2. & alijs.

Thomas Argen. in 3. d. 6. q. 1. ar. 1.

An eiusmodi modus sit entitas substantialis an purus, esse modus.

NVM autem ille sit entitas substantialis, an verò purus essẽdi modus, & qui rationem entitatis nullam habeat, sed modi essendi tantùm, qualem nos existentiam ipsam superiori libro esse diximus, non satis constat quid Ægidius sentiat. Certè Argentinas, qui eum pro se citat, entitatem quandam esse existimat, neque aliam potest, quàm substantialem incompletam quidem, sed complentem & ad substantiæ Prædicamentũ, si finita sit, reductitiè pertinentẽ, vt mittamus personalitates diuinorum suppositorum, quibus etiã naturæ creatæ diuina virtute supponitari possunt. Atque hoc modo par est sensisse & D. Thomam, & Ægidium, & quicunque de re hac rectè loquuti sunt, nobisque videtur omnino sentiendum.

NAM quod suppositum non addat naturæ solũ aliquem purum essendi

essendi modum, hisce argumentis constare videtur. Vno, quia cùm suppositum, vt suppositum est, rationem substantiæ sibi vendicet: atque adeò præcipuæ & completæ omnino substantiæ necesse est, vt id quod eius rationem complet atque absoluit, substantiale aliquid sit, & non purus modus substantiæ.

Non esse purum essendi modum probatur. Primum,

ALTERO, quia cum modus proprius essendi suppositi sit, vt non solùm non pendeat actu, nec potentia ab aliquo tanquam eius pars, aut forma: aut quasi forma, sed neque etiam aliquando esse possit alicuius pars, aut forma, aut quasi forma, isque modus nō conueniat naturæ, vt distinguitur à supposito, cùm illa sit quasi forma suppositi, necesse est, vt vel sit modus essendi non purus, sed entitatiuus & substantialis suppositi, vel sequatur aliquid aliud intrinsecum & substantiale supposito, quod in ratione naturæ non contineatur: at nulla necessitas cogit, vt aliquid aliud quæramus præter ipsum essendi modum, si is ponatur entitatiuus & substantialis, non est igitur additum illud, quod rationem suppositi complet, purus aliquis essendi modus sed entitatiuus & substantialis.

Secundum.

Tertium.

TERTIO, quia cùm personalitates increatę, quas vt possunt, imitari debent creatæ, nō sint puri modi essendi, sed quæque earū sit formaliter entitas, nō est cur facere debeamus creatas, puros essendi modos. Neque obiicias isto modo, cùm increatæ sint relatiuæ colligere etiam oportere creatas esse relatiuas: nihil enim momenti habet obiectio, cùm creatæ possint esse formaliter entitates, vt ex solutione argumentorum quæ contra hanc sententiam proponentur, perspicuum fiet: nec tamen possint esse relatiuæ: tum quia relationes creaturarū cùm accidentia sint, non possunt complere rationem vllius substantiæ: tum etiam quia cum solæ relationes producentis & producti idoneæ esse possint ad personas constituendas, vt patet in diuinis: si personæ creatæ huiusmodi relationibus constituerentur, ac proinde non distinguerētur intrinsecus, nisi quia alia produceret, alia esset producta: omnes haberent eamdem numero naturam: quemadmodum diuinæ, quo nihil impossibilius est in creaturis. Quod si personalitates creatæ non sunt puri modi essendi, sed entitates quædam substantiales, ergo nec cætera suppositorum creatorum complementa.

Obiectio contra rationem positam.

Quartum.

POSTREMO, quia si essent puri modi essendi, nō rectè diceremus suppletam esse personalitatem creatam, quæ debeatur humanitati Christi per diuinam Verbi personalitatem: quandoquidem non modus essendi, sed entitas dicitur suppleri per entitatem, veluti in sacra Eucharistia non modus essendi accidentium panis, sed ipsa panis substantia in substentandis accidētibus suppletur per Deum miraculosè eandem substentantem. Neque item locum haberet illud Innocentij Papæ, *Verbum diuinum consumpsisse personam hominis.* Nam cùm id quod ad natutam pertinet, non fuerit consumptum, sed sola personalitas humanam quę naturę debebatur, quo nam pacto ea dici posset consumpta, si esset purus essendi modus? Consumi enim non dicitur, nisi id cuius esse penitus tollitur: at puri modi essendi nō habēt esse siue essentiæ entitatiuę, siue existētiæ, & ideo dicūtur puri modi essēdi.

In sacra Eucharistia panis substantia miraculosè suppletur.

POSSVNT

Quartum. Plures essendi modos nõ habere esse sine essentia sine existentia. Quid inter suppositorum complementa & differentias indiuiduas intersit.

POSSVNT igitur suppositorum complementa in creaturis modi essendi vocari, vt à bonis auctoribus appellantur, verùm non puri, sed entitatiui, atque adeò substantiales: inter quæ complementa, & differentias indiuiduantes hoc interest, quod differentiæ indiuiduantes, cùm non sint puri termini naturarum, sed earum partes constitutiuæ, non dicuntur modi essendi, sed entium differentiæ vltimæ. Differentiæ quoque indiuiduantes, necessariò & intrinsecus conueniunt iis naturis indiuiduis, quarum sunt differentiæ, at complementa suppositorum, etsi conueniunt suppositis necessitate naturali, cùm quælibet indiuidui natura suum sibi vendicet complementum, quod illam naturaliter consequitur, tamen quia illa impediri possunt, & per diuinam personalitatem suppleri, non dubium est, quin, spectata Dei virtute, dicenda sint contingenter conuenire indiuiduis naturis.

Quæst. 5. huius c. sect. 4. D. Tho. 3. p. q. 2. ar. 2. & q. 4. artic. 2. & Quodl. 2. ar. 4. ad 2.

Eadem complementa in creaturis esse subsistentias quo pacto intelligendum. Varia Diui Thomæ loca componuntur.

ATQVE hæc suppositorum complementa in creaturis sunt ipsæ subsistentiæ, seu rationes subsistendi in tertia Philosophorum significatione superiùs posita, si subsistētiæ nomen sumatur pro modo essendi latente sub existentia omnino per se, non pro ipsa existentia omnino per se. Id quod in causa fuit, vt variè D. Thomas videatur locutus de hac re: aliquando enim scribit subsistentiam in tertia illa significatione esse de ratione constitutiua suppositorum: alias verò esse quasdam suppositorum proprietates Vtrumque enim verè dicitur, alio & alio modo accepto nomine subsistentiæ, nunc pro modo essendi entitatiuo & substantiali latente sub existentia omnino per se, nunc pro ipsa omnino per se existentia Quod si loquamur de diuinis personalitatibus, vtroque modo subsistentia est de ratione constitutiua personarum ex natura rei, licet nostro intelligendi modo subsistentia pro existentia personali sit quasi proprietas personalis, eamq; ordinatè more nostro concipere possimus post personam constitutam per latentem subsistendi rationem, quæ est ipsa relatio personalis.

Quomodo subsistetia in diuinis sit de ratione constitutiua personarum.

Solutio eorum quæ contra approbatam sententiam obijciuntur.

SECTIO V.

a In 3. d. 1. quæst. 1.

Argumenta contra hanc sententiam. Primum.

SVNT tamen pleraque, quæ labefactare approbatam sententiam videantur. Primùm obiicit Scotus: a Si ea vera est, verum erit etiam aliquam entitatē dari in homine, quæ non sit assumpta à Verbo, immò verò nec possit assumi, ipsam videlicet entitatem personalitatis, quam persona dicitur includere vltra naturam singularem, id verò absurdum esse: tum quia vt Dama. b ait: *Quod non est assumptibile nõ est curabile*. Tum quia omnis entitas creata est in Potentia obedientiali respectu personæ diuinæ, vt possit assumi ad subsistentiam illius.

b Lib. 3. fidei orthod. cap. 6. Idē habet Innoc. 3. ser. 1. in aduentu Domini.

Resp. Caiet.

HVIC argumento occurit Caietanus, necessariò concedendum aliquam entitatem non posse assumi ad subsistentiam diuinam. Omnes enim concedunt Personam, vt Personam nõ posse assumi, cum ergo Persona, vt Persona sit substantia, fit vt aliqua substantia, & quod

hinc sequitur, aliqua entitas non posset assumi, quare nihil mirum, si entitas etiam personalitatis non possit assumi. Ex qua re sequitur non omnem entitatem esse in potentia obedientiali ad huiusmodi assumptionem, sed omnem ac solam eam, quæ ad naturam pertinet, quatenus à persona distinguitur. Quod autem Damascenus ait: *quod non est assumptibile, non est curabile*, ad ea sola quæ pertinent ad naturam, vt à persona distinguitur, referēdum est. Id quod ex eo apertè colligitur, quia Damascenus planè docet eo loco, personalia non esse assumpta. Itémque *Deum assumpsisse quidquid in nostra natura plantauit*. In natura enim dixit, non in persona.

Exponitur Damasceni locus.

Deus assumpsit quicquid in natura nostra plātauit.

Secundum.

ARGVMENTATVR etiā Scotus, ex hac sententia effici, humanitatem Christi carere illa entitate personalitatis, quam habent cæteri homines, vnde videtur sequi, eius humanitatem esse imperfectam: sequitur etiam Christū non esse vniuocè hominem cū cæteris hominibus.

Solutio.

Christi domini humanitas perfecta.

Christus est vniuocè homo cum cæteris.

AD hoc argumentum dicendum, etsi humanitas ipsa in Christo secundum se est ens incompletum, quemadmodum in cæteris hominibus: non esse tamen imperfectam naturam, cùm illi nō desit differentia indiuiduans, neque ipsa sit pars alterius perfectioris naturæ: nec verò esse imperfectam defectu personalitatis, quia pro personalitate humana habet personalitatem diuinam. Non sequitur etiam Christum non esse vniuocè hominem cum cæteris hominibus, quia vniuocatio non spectatur inter homines singulos secundum personalitates, immò nec secundum differentias indiuiduantes, sed secundum naturam specificam, quæ vniuocè conuenit Christo, & cæteris hominibus: alioqui si in vniuocatione attendenda essent ea, in quibus vniuocata distinguntur, nullus homo conueniret vniuocè cum alio, cùm nullæ differentiæ indiuiduantes vniuocè conueniant, vt suprà dictum est.

Vniuocatio secundum quæ spectetur.

Tertium Scoti argumentum.

Solutio Caietani.

OBIICIT quoq; idem: Si natura humana dimitteretur à Verbo, fore, vt iuxta hanc opinionē, vel existeret non personata, vel illi daretur noua realitas, quæ tamen per solam dimissionem dari non potest.

HVIC obiectioni respondet Caietanus, nequaquam fore, vt natura dimissa existeret non personata, illam enim, vt ait, continuò sequeretur personalitas propria, non quidem per nouam actionem, sed per quandam naturalem consecutionem, quo pacto graue sublato impedimento tendit deorsum. Sed animaduertendum est D. Thomæ sententiam esse nō posse naturam humanam dimitti à Verbo, & existere, nisi illi etiam detur noua existentia: putat a enim humanitatem Christi non existere, nisi existentia diuini Verbi, quod suprà b minùs probabile esse diximus. Animaduertendum quoque est exemplum grauis non impediti non esse omni ex parte accommodatum ad rē propositam, quia humana Christi natura non eodē modo impeditur per diuinam personalitatem, ne habeat propriam, quo graue impeditur à detinente in loco supero, ne tendat deorsum (impediretur enim vi, ac proinde optaret naturaliter dimitti à Verbo) sed ideò graue in exemplum allatum est, vt intelligatur, quo pacto personalitas propria sola dimissione resultaret in natura dimissa, etsi natura quatenus est in persona Verbi, nullam propensionem habeat ad propriam personalitatem.

Explicatio solutionis.

a 3. p. q. 17. arti. 2.

b Sectio. 3.

POTEST

Obiectio contra solutionē.

Potest contra hāc solutionem sic obiici: Si ex natura dimissa resultare potest propria personalitas, idque naturali consecutione, vt dictum est, fieri potest, vt idem numero naturaliter redeat, quandoquidem si verbum assumpsisset naturam hominis iam existētis, idem suppositum numero per dimissionem rediret: at vnum & idem numero naturaliter redire, ex iis est, quæ fieri posse negari solent.

Vt à D. Tho. Quodli. 4. q. 5. & aliis locis Ægid. Theorem 1. Marsi. lib. de Gener. q. 9. & in 2. sent. q. 20. & plerisque aliis.

Secunda obiectio.

Præterea si personalitas propria sequeretur naturaliter naturam dimissam: esset vtique passio illius, & causata ab illa, quod dici non potest. Deus enim per se ipsum non potest supplere passionem, effectúmve vllum creaturæ, sed causam.

Solutio prioris. Idem numero redire naturaliter non posse quo pacto accipiendum.

Priori obiectioni dicent sectatores D. Thomæ, necesse esse, vt ibi interueniat miraculum nouæ existentiæ, quam Deus naturæ dimissæ conferat. Non est tamen necesse vt in eas angustias cogamur. Quod enim dici solet fieri non posse, vt idem numero naturaliter redeat, intelligendum est de reddite eiusdem numero, non solùm quoad suppositum: sed etiam quoad naturam, idq; per generationem. In dato autem euentu, nec natura repararetur, quippe quæ vt alij veriùs sentiunt, existentiam quàm habebat propriam, non erat amissura, nec huiusmodi reparatio suppositi per veram generationem fieret.

Scot. in 3. d. 6 q. 1. Dur. q. 2 Gab. q. 2. Richard. q. 2. & alij nonnulli.

Alterius obiectionis solutio.

Ad posteriorem dici potest, naturalem personalitatem non consequi naturam creatam, vt passionem, sed vt terminum, etsi impediri potest, vt in incarnatione. Neque etiam negandum est, illam esse aliquo modo effectum naturæ: vt obiectio vim non habeat. Deus enim etsi per se ipsum supplere non potest effectum, vt effectus est, tamen potest illum supplere, qua ex parte non includit imperfectionem, quemadmodum ea ex parte supplet causam creatam, qua ratione imperfectionem non importat, terminare autem naturam, nullam imperfectionem secum affert.

Deus vt supplere per se ipsum possit effectum.

Quartum principale Scoti.

Obiicit præterea Scotus: Si hæc sententia vera sit, fieri posse id quod nulla ratione videtur admittendum, vt existat natura singularis sine vlla personalitate. Nam si personalitas in creaturis est entitas posterior naturæ ordine, quàm natura singularis: potest Deus creare naturam singularem sine personalitate propria illius, nec conferre illi personalitatem diuinam, quod ipse iudicat fieri non posse. Caietanus non putat euentum esse impossibilem, præsertim, quia credit (vt dictum est) id quod complet rationem suppositi, distingui realiter à natura singulari. Sed nos nec probamus eius sententiam de distinctione reali personalitatis à natura, neque vlla ratione credimus fieri posse, vt existat natura aliqua personabilis sine vlla personalitate. Videtur enim nō minus impossibile dari naturam personabilem in rerum natura sine vlla personalitate, quàm est, dari magnitudinem figurabilem sine figura. Sed hoc interest quod Deus non potest per seipsum supplere figurā magnitudinis, eámq; per se ipsum terminare, quia de ratione figuræ quantitatísque est inhærentia, & tamen potest per se ipsum supplere personalitatem creatam, quia de ratione personalitatis non est, quod inhæreat, aut sit pars, sed solùm quod terminet naturam personabilem, quod Deo nihil repugnat. Itaque si Deus creat naturam

Caietani responsio. Auctoris solutio.

Implicat existere naturam personabilem absque personalitate.

Deus non potest supplere magnitudinis figuram per se, sed personalitatem creatam.

ſingularem perſonabilem ſine Perſonalitate propria,id eſt,impediendo ne in ea reſultet propria perſonalitas, id nunquam fiet, aut fieri poterit,niſi ſubſtitutione aliena.

Hanc videri ſententiam D.Thomæ. ATQVE hæc videtur eſſe ſententia D.Thomæ in 3.Sent. diſt. 5. *Art.3. ad 3.* *Obiectio.* Quod ſi quis vrgeat quicquid aduenit enti in actu eſſe accidens, vt *Colligitur ex 1.Phyſ.c. 8.à textu 75. & vſurpatur à D Thom.non ſemel in 3.p. q.2.art.5.& in 3.d.6.q.3. artic.2.& de ſpiritualibus crea.ar.2.& q.de Anima, artic.1.* Ariſtoteles non ſemel docet:Occurrendum eſt, Ariſtotelem loqui de *Diluitur.* entibus omninò completis,qualis non eſt humanitas aſſumpta, cùm recipiat additionem in ſuo genere,nec aduentu cuiuſuis rei,ſed formę informantis.

Durandi obiectio contra approbatam ſententiam. DVRANDVS quoque obiicit non plus differre concretũ & abſtractum in Prædicamento ſubſtantiæ,quàm in Prædicamentis accidentium:aut in Prædicamentis accidentium idem penitus ſignificare hoc albũ,& hanc albedinem (album enim vt ait Ariſtoteles in Prædicamentis, ſolam qualitatem ſignificat) ergo & in Prædicamento ſubſtantiæ hunc hominem,& hanc humanitatem, ſiue Platonem, & *Cap.de ſubſtantia.* Platonitatem.Quare nullam entitatem includere ſuppoſitum,quam non includat natura ſingularis.

AD hoc argumentum neganda eſt ex dictis propoſitio : quocũque enim modo res habeat in vniuerſalibus,tamen aliter habet in ſingularibus. Nam hic homo, exempli cauſa,ſignificat rem completam, hæc autem humanitas incompletam:in accidentibus autem vtrumq; ſignificat rem completam tam abſtractum quàm concretum, vt hoc album,& hæc albedo.Vt enim hoc album non accipit additionem in genere qualitatis,ita neque albedo hæc.

Aliorum argumenta. OBIICIVNT alij hunc in modum : Omnis ſubſtantia quæ cernitur in rebus materialibus aut eſt materia,aut forma,aut compoſita ex materia & forma,vt patet ex initio 2.de Anima. Perſonalitas hominis non eſt materia,aut forma:vt patet,cum hæc omnino includãtur in ſingulari humanitate,nec etiam eſt totum compoſitum, quia non eſt ipſa ſingularis humanitas,ergo non eſt ſubſtantia. *Cap.1.*

Soluitur. RESPONDETVR Ariſtotelem,cùm locutus eſt de compoſito, non excluſiſſe complementum eius,quod in ſubſtantiis intellectualibus dicitur perſonalitas.Itaque ex materia & forma humana non ſolùm fit hæc humanitas:ſed etiam eius complementum, quod eſt humana perſonalitas.Verùm humanitas vt natura compoſiti,perſonalitas autem vt terminus & abſolutio compoſiti, ipſum verò ſuppoſitũ, vt id quod completè ponitur,ac ſimpliciter fit.

Aliud argumentum. OBIICIVNT quoque illud:Si Perſonalitas eſt entitas diſtincta à natura ſingulari fieri poſſe,vt exiſtat diuina virtute ſeparata à natura ſingulari,quod tamen mens non capit.

Dilutio. ARGVMENTVM hoc plus negotij faceſſit iis, qui dicũt Perſonalitatem diſtingui realiter à natura ſingulari:nec certè Caiet.ſe ſatis ab eo videtur exoluere:nobis tamen qui id negamus,nihil difficultatis exhibet.Itaque negãda eſt ſequela,pro qua ſe multæ dãtur inſtãtię, vt in relatione quæ non poteſt exiſtere ſine fundamento, & in differentia, quæ non poteſt exiſtere ſine genere aut ſpecie,quã contrahit.

Tertium. ILLVD etiã apponunt:Si hæc ſententia vera ſit:cum aqua aut lignum

gnum diuiditur, tot fierent entitates absoluentes supposita, quot sunt partes, quæ ex diuisione resultant, quod videtur incredibile.

Cap. 6. q. 6. sect. 3. SED dicendum nihil mirum id esse, cùm etiam fiant tot supposita quæ ante non erant. Aduerte tamen aliam esse rationem de differentiis indiuiduantibus, aliã de huiusmodi cõplementis: diximus enim suprà differentias indiuiduantes, quæ per huiusmodi diuisiones fiunt, fuisse ante diuisionem partes vnius totalis differentiæ indiuiduantis, non ita autem res habet in complementis absoluentibus supposita illa quæ ex diuisione resultant. Neque enim eiusmodi complementa ante diuisionem erant partes complementi totius quod diuisum est, quia repugnat huiusmodi complemẽtis esse partes vnius totius complementi, quod tamen non repugnat differentijs indiuiduantibus. *Soluitur.*

POSTREMO sic argumentari licet, non videri secundum hanc sententiam compositum esse vnum per se, quandoquidem ex duobus entibus, non fit vnum ens per se, vt dicitur libro 7. nisi vnus sit actus, siue forma alterius: naturam autem singularem nõ esse formam illius complementi, vt patet, nec complementum illud esse formam naturæ singularis, quia isto modo non posset personalitas naturæ humanæ suppleri à diuino supposito, cùm nihil sit in Deo, quod possit esse forma intrinseca creaturæ. *Quartum.* *Cap. 23. Tex. 49.*

HVIC argumento sic occurri potest, id quod Aristoteles in loco citato ait, intelligẽdum esse in actibus componentibus vnũ tertium: terminum autem non efficere compositionem cum re terminata, vt nec punctus efficit cum linea, nec vltimum mutatum esse cum motu: proinde non opus esse vt alterum sit actus, siue forma alterius, sed satis esse si alterum sit terminus, alterum terminatum: at Verbum diuinum, etsi non potest informare naturam assumptam, potest tamen sua personalitate illam terminare. Ita patet quid nam sit illud, quod suppositum addit naturæ singulari, & quo pacto se ad illam habeat. *Ex duobus actibus non fieri vnũ per se, quo modo intelligendum.*

SIT NE CHRISTVS DOMINVS prima substantia prædicamentalis.

QVÆSTIO VII.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

NON est tamen prætereunda difficultas illa, quam fides orthodoxa Theologis, ac Philosophis attulit, quo pacto se habeat Christus Dominus ad genera & species Prædicamenti substantiæ: contineatúrne, inquam, per se ac directò sub specie humana, eiúsque generibus, tanquam verè prima substantia huius Prædicamenti, an minimè? Ac cum Christus Dominus sit & verus Deus, & verus homo, non est de eo quæstio quatenus Deus, sic enim palam est ex prima quæstione non contineri *Propositio difficultatis in hac quæstione explicanda.*

ſub vllo genere, ſed potius genera omnia euidenter in illo contineri. Eadem ratione nõ quæritur, num ſimul quatenus Deus & homo, hoc eſt quatenus ſubſiſtens in vtraque natura contineatur ſub humana ſpecie, ſed ſolùm de eo ambigitur, num quatenus hic homo, ponatur ſub ſpecie hominis, quemadmodum & cæteri homines, cuius controuerſiæ partem negatiuam multæ rationes ſuadent.

Partis negatiuæ argumenta. Primum.

PRIMVM quod Chriſtus Dominus, etiã quatenus hic homo, eſt Deus: neque enim eſt hic homo per ſolam naturam humanam ſingularem quam aſſumpſit, vt perſpicuum eſt, nec per illam & per aliquam humanam perſonalitatem adiunctam, alioqui non aſſumpſiſſet verbũ diuinum ſolam naturam humanam, ſed integram perſonam a quod in pluribus œcumenicis, Conciliis damnatũ eſt & ipſi aſſumptionis rationi repugnat: quod enim incommunicabile eſt, aſſumptibile non eſt, vt Theologi b omnes docent: Perſona autem definitur, *Rationalis ſiue intelligentis naturæ incommunicabilis ſubſtantia*, eſt igitur Chriſtus Dominus hic homo per naturam humanam ſingularem, & perſonalitatem verbi diuini à quo aſſumpta eſt. At perſonalitas diuini verbi eſt ipſe Deus, ergo Chriſtus Dominus, quatenus hic homo, eſt ſimul Deus, ac proinde non collocatur ſub vlla ſpecie, aut genere ſubſtãtiæ.

2. DEINDE quod Chriſtus Dominus etiam quatenus eſt hic homo, eſt creator, Redẽptor & gratiæ donatore, ac gloriæ, quod & Sacræ literæ aſſerunt, & Patrum decreta confirmant, & Theologi oſtẽdunt: at hæc cum ſoli Deo conueniant, planè oſtẽdunt Chriſtum Dominum etiam quatenus hic homo eſſe Deum, ac proinde non contineri in ſerie vlla Prædicamentali.

3. TERTIO quod actiones Chriſti Domini erant meriti infiniti, quæ res trita eſt apud Theologos, nec tamen quatenus ab eo procedebant vt Deus eſt, quia Deus, vt Deus nulla perſona inferior eſt, ita apud nullam mereri poteſt, neque item quatenus homo eſt, hoc eſt, ratione ſolius naturæ humanæ, cùm omnia humanæ naturæ ſint finitæ & limitatæ perfectionis; erant igitur infiniti meriti quatenus ab eo procedebant, vt eſt hic homo, hoc eſt, ſimul Deus & homo, quo fit vt quatenus hic homo eſt, non ſit prima ſubſtantia Prædicamentalis.

a In Concil. Ephe. c. 13. & refertur in Concilio Chalceden. act. 1. Conſtantinop. 5. ſectio. 8. & aliis. Vide etiam Aug. de fide ad Petrum. c. 2. & 3. & Euthym. in ſua Panoplia. p. 2 titu. 7. Cyrill. Ale. anathematiſmo 4. Leonem epiſ. 10. & alios.

b D. Tho. 3. p. q. 4. art. 2. Et Doctores cum Magiſtro in 3. d. 5.

4. QVARTA, quia ſi Chriſtus Dominus quatenus hic homo nõ includeret in ſua ratione formali perſonalitatem diuinam, cùm conſtet illum nullo modo includere humanam (alioqui vt hic homo eſt, purus homo eſſet, perſonáq; purè humana) ſequeretur illum, vt hic homo eſt, non habere rationem perſonæ, ac proinde, vt talis, eſt neque eſſe natum ex beata Virgine, nec ritè vocatum Ieſum, hoc eſt, Saluatorem, nec operatum eſſe noſtram ſalutem, quod hæc omnia niſi perſonæ conuenire nequeant: includit ergo vt hic homo eſt, formaliter & intrinſecus perſonalitatem diuinam, ac proinde perſpicuum videtur non eſſe primam ſubſtantiam Prædicamentalem.

5. POSTREMÒ quia ſi quatenus hic homo eſt, nõ includeret formaliter perſonalitatem diuinam, cùm apertũ ſit non includere humanam: ſequeretur illum, vt hic homo eſt, non aliter quàm connotatiuè eſſe Deum, & perſonam, quo pacto hoc albũ eſt Socrates: at hæc dici

nullo modo poſſunt: eſt enim reuera, vt hic homo non connotatiuè, ſed ſubſtantialiter Deus, & perſona diuina. Nam perſona quælibet ex ſua ratione formali eſt vltimum ſubiectum, ac proinde nihil connotare poteſt, ſeu verum ſubiectum, ſeu quaſi ſubiectum, alioqui daretur perſona quæ ex ratione ſua formali ineſſet, aut quaſi ineſſet ſubiecto, quod repugnat rationi formali primæ ſubſtantiæ, & ex conſequenti rationi perſonæ. Includit igitur Chriſtus Dominus, vt hic homo eſt, perſonalitatem diuinam, & (quod hinc licet colligere) eſt non prima ſubſtantia ad prædicamentum ſubſtantiæ pertinens.

ADDI pro hac parte poteſt illud Damaſceni 3. lib. Orthod. fidei: *In Chriſto Domino non eſſe communem ſpeciem accipere*, communem ei, videlicet, ſiue cum cæteris hominibus, ſiue cum aliis quibuſuis rebus.

Reijcitur quorundam opinio.

SECTIO II.

TOTA difficultas huius rei in eo poſita eſt. Nam prædicatio hæc, Chriſtus eſt homo, ſit ſpeciei de ſuo indiuiduo, quemadmodum & hæc: Socrates eſt homo, Plato eſt homo, ſumpto nimirum Chriſto Domino quatenus hic homo eſt: nam ſi eſt, erit etiam Chriſtus Dominus prima ſubſtantia prædicamentalis, ſin minus non erit.

An hæc prædicatio, Chriſtus eſt homo, ſit ſpeciei de indiuiduo.

Scot. in 3. d. 7. q. 1. & d. 22. q. 1. Lychet. ibid. Baſſo. in 3. d. 7. q. vnica, & d. 22. q. vnica Dur. in 3. d. 7. q. 1. & d. 22. q. 1. Mai. ibidem. Okam in 3. q. 9. & aliy, in 3. diſt. 22. & D. Tho. quod. 3. art. 4. & 3. d. q. 50. ar. 4. Lien. 1. c. 4.

SCOTVS in 3. diſt. 7. & diſt. 22. exiſtimans Chriſtum Dominum etiam quatenus hic homo eſt, includere naturam diuinam (& rectè quidem vt ex dictis perſpicuum videtur) aſſerit prædicationem propoſitam non eſſe neceſſariam, ſed contingentem, proinde nõ eſſe ſpeciei de ſuo indiuiduo, quem ſequuntur non modo Scotiſtæ omnes, ſed alij permulti in quibus eſt Durandus, Gulielmus, Okam, Ioannes Maior, & Nominalium plerique, ſumpto Chriſti nomine, vt à Scoto accipitur: tametſi eorum quidam exiſtimant, poſſe Chriſti nomen accipi pro Chriſto, quatenus hic homo eſt, non incluſa diuina natura, vt inferiùs patebit: eſſe autem propoſitionem contingentem, hunc in modum probant.

Prima ſententia, quæ eſt Scoti & ſectatorum & Nominaliũ.

PRIMVM, quia Chriſtus non erat homo ante incarnationem, vt perſpicuum eſt, nec fuit homo in triduo mortis, vt Theologi docent, eſt igitur contingenter homo. 1.

Propoſitionẽ eſſe contingentem probant argumentis ſequentibus.

DEINDE quia propoſitio particularis, aut ſingularis, in quam conuertitur contingens, eſt etiam contingens, vt patet ex lib. de Priori reſolutione, vt ſi hæc eſt contingens, homo eſt homo albus, hæc etiam homo albus eſt homo, in quã illa conuertitur, erit contingens, at hæc homo eſt Chriſtus, eſt contingens, quia nunc eſt vera, & ante incarnationem, & in triduo mortis non erat vera, quia nullus homo tunc erat Chriſtus, igitur & hæc, Chriſtus eſt homo, eſt contingens. 2.

TERTIO quia ſi eſſet neceſſaria, ſeu perpetuæ veritatis, neceſſaria quoq; eſſet hæc: Deus eſt homo, vt patet ex hac demõſtratione expoſitoria, Chriſtus eſt homo, Chriſtus eſt Deus: ergo Deus eſt homo, in qua ſi totum antecedens eſt neceſſariũ, idem dicendum eſt de conſequente

3. Demonſtratio expoſitoria.

sequente: at hæc, Deus est homo, immo & hæc: Verbum diuinum est homo est contingens.

POSTREMO, quia quemadmodum ratio, siue oratio in se falsa de nullo vero subiecto dicitur, veluti diameter quadrati commensurabilis lateri, vt docet Aristot. hoc libro cap. 29. ita pari ratione nullum verum prædicatum dicitur de ratione in se falsa (neque enim vera dixeris, rem aliquam veram esse diametrum quadrati commensurabilem lateri, aut talem diametrum esse rem aliquam veram, vt inductione perspicuum est:) at Christus significat coniunctum quid ex natura humana & diuina, quod coniunctum non erat verum ante incarnationem, neque etiam fuit verum in triduo mortis, non igitur tum de Christo verè dicebatur homo. Nam vt eorum exemplo vtamur, quêadmodum de hac cônexione, homo lapis, numquam verè affirmatur substâtia, aliúdve reale ac verum prædicatum, quia semper subiectum est connexio falsa, sic antequam humanitas Verbo diuino coniuncta esset, & in eo temporis spatio, quo anima eius à corpore separata fuit, non potuit homo verè de Christo prædicari, quia tum falsa erat connexio quæ nomine Christi importatur.

Textu. 34. D. Th. 3. p. q. 2. ar. 3. & 5. & in 3. d. 7. q. 1. art. 1. & 4. cont. Gent. ca. 37. & 49. Caiet. 3. p. q. 16. ar. 1. Cap. in 3. d. 4. q. 1. Ferra. 4. côt. Gentes. c. 45. Ales. 3. p. q. 6. Bonauent. in 3. d. 22. ar. 1. q. 1. Marsi. in 3. q. 6. art. 3. Alber. in 3. dist. 6. arti. 1. Richar. ibi. quæst. 1.

Refellitur Scoti sententia, & ostenditur falsa his argumentis.

VERVM hæc sententia meritò non placet D. Thomæ, multisque aliis grauissimis Theologis, in quibus sunt Alensis, Magnus Albertus, D. Bonauentura, Richardus, Marsilius, Capreolus, Caietanus, & alij Thomistæ: esse enim falsam ex his patebit.

1 *Homo est de essentia Christi sicuti & Deus.*

PRIMVM quia cum in hac propositione, Christus est homo, prædicatû sit de ratione subiecti, quemadmodum & in hac, Christus est Deus, planè sequitur neutram esse contingentem, sed necessariam, atque adeò per se in primo modo dicendi per se: quod autem prædicatum in vtraque sit de ratione subiecti, ex eo patet, quia pars totius coniuncti necessariò, & per se primo modo pertinet ad rationem totius: in vtraque autem propositione prædicatur pars totius coniuncti de toto coniuncto, quod est Christus: Christus enim vt Damascenus ait, est nomen hypostasis, quod duas naturas significat, diuinam scilicet & humanam.

Christus est nomen hypostasis. *Lib. 3. fidei Orthod. ca. 3.*

2 *Contingentia connexionis vt non obstet necessitati prædicationis.*

DEINDE quia si quod obstaret, quominus de Christo Domino ex necessitate diceretur homo, id esset contingentia ipsa cônexionis naturæ humanæ cum diuina (nihil enim aliud affertur a Scoto, eiusq; in hac controuersia sectatoribus) at contingentia huius connexionis nihil impedit, quandoquidem nec contingentia connexionis siue formæ cum materia, siue accidentis cum subiecto impedit, quo minus multa de toto coniuncto ex necessitate prædicentur, vt animal de homine, & artificiosum de statua: igitur etsi connexio naturæ humanæ cum diuina sit contingens, nihil tamen obstabit, quo minus de Christo Domino ex necessitate dicatur homo.

3 TERTIO quia Christus Dominus non minus verè dicitur homo, quàm Deus, cum vtrunque sit perfectè, nec minùs propriè participat humanam naturam quàm cæteri homines, vt Patres vnanimi côsensu docent: at neque ipse contingenter & per accidens est Deus, sed necessariò & per se: neq; alij homines contingenter & per accidens sunt homines

Synod. Ephe. in approbatione Episto. Cyrilli ad Nestoriũ Leo Pont. epi-

ſtola 11. ad Iulianum Epiſcopũ Coenſen. cõtra Eutychetem, & Epiſto. 13. ad Pulcheriam Auguſtam. & aly. Quæſt. 1. Sect. 3.

homines (etiam ſi ipſæ non exiſtant in rerum natura) ſed neceſſariò & per ſe, vt ex iis quæ ad caput 5. dicta ſunt manifeſtũ eſt: igitur Chriſtus Dominus, quatenus Christus, non contingenter, ſed neceſſariò, & per ſe eſt homo.

Soluuntur argumenta Scoti & aliorũ.

Cur hæc ſit æternæ veritatis, Chriſtus eſt homo.

A D primum autem argumentum in oppoſitum dicendum, etiam ante incarnationẽ diuini Verbi hanc fuiſſe veram, Chriſtus eſt homo, quemadmodũ & hanc, Chriſtus eſt Deus: etſi Gabriel vtrumque negat propter implicationem contingentis vnionis duarum naturarum in ſubiecto. Ratio verò eſt, quia in neceſſariis propoſitionibus, verbũ, eſt, abſoluitur ab omni temporis differẽtia, vt dicunt Dialectici, idẽmque ſentiendum de eiſdem propoſitionibus in triduo mortis Chriſti, ſi Dialectico more loquendum eſt, quemadmodum & nunc verè dicimus, Petrum & Paulũ quorum corpora ſunt Romæ, animæ verò in Cœlo, eſſe homines, & Antichriſtum, antequã in ſummã ſui miſeriam conceptus ſit eſſe hominem. Quod autem Theologi a dicunt Chriſtum Dominum in triduo mortis non fuiſſe hominem ea ratione verum eſt, ſi Chriſtus ſumatur per Synecdochen, vel pro ſolo corpore, quod iacebat in ſepulchro, vel pro perſona diuini Verbi abſolutè ſpectata, & non quatenus Chriſti nomen ſumitur in ſua totali ſignificatione, id quod aſſerunt ad damnandam opinionem Magiſtri b Sent. & aliorum c quorumdam, qui dicebant Chriſtum etiam ſic conſideratum fuiſſe tunc hominem, quia etiam tunc præbebat ſubſiſtentiam perſonalem, & animæ, quæ deſcenderat ad inferos, & corpori, quod remanſit in ſepulchro, quaſi id eſſet præbere ſubſiſtentiam toti naturæ humanæ, & non potius partibus illius ſeparatis, nec conficientibus vllam naturam vnam. Eadem ſolutio eſt, ſi dicas ſententiam Theologorum eſſe Chriſtum Dominum nõ fuiſſe in triduo mortis hominem exiſtentem, ſed fuiſſe hominem mortuum (quod concedit D. Tho. d) hoc eſt hominem qui obierat.

a D. Tho. 3. p. q. 50. ar. 4. & in 3. di. 22. q. 1. artic. 1. & quodli. 2. art. 1. Capr. in 3. d. 22. q. vnic. Et Doctores cõmuniter in 3. d. 22. Henric. de Gand. quodlibet 1. q. 3. Ægid. quodl. 4. q. 4.
b In 3. d. 22.
c Hugonis de S. Vict. libr. 2. de ſacram. p. 1. cap. 11.
d 3 p. q. 50. articulo 4. & quodl. 3. q. 2. art. 4.

Chriſtum in triduo mortis non fuiſſe hominem quo modo intelligendum.

Cõuerſio propoſitionis de ſubiecto coniuncto contingenti.

A D ſecundum negandum eſt eam eſſe bonam conuerſionẽ. Homo albus eſt homo, igitur homo eſt homo albus, niſi poſita reali exiſtentia terminorum in priori propoſitione (cùm ſimpliciter ab ea abſtrahant, quia propoſitio ſit neceſſaria) quemadmodum ponenda eſt in poſteriori, vt vera ſit, cùm propoſitio ſit contingẽs ex terminis realibus. Quare ſimiliter non eſt bona conuerſio, Chriſtus eſt homo, ergo homo eſt Chriſtus, niſi ponamus Chriſtum ſubſiſtere actu in vtraque natura, quemadmodum, vt ſecũda propoſitio ſit vera id omnino neceſſarium eſt, cùm illa ſit contingens ex realibus terminis.

Chriſtus eſt per ſe homo, quo pacto nõ conuertatur.

Lib. 1. poſter. cap. 4.

Diſt. 10. q. 1. artic. 2. quæſtiuncula. 3.

A D D E non eſſe etiam bonam conuerſionem hãc, Chriſtus eſt per ſe homo, ergo homo eſt per ſe Chriſtus (iis ſcilicet duobus modis dicendi per ſe, quibus vtitur Ariſtoteles) quandoquidem etſi Chriſtus in primo eorum modorum eſt per ſe homo, tamen homo nec in primo, nec in ſecundo, eſt per ſe Chriſtus. Id quod D. Thomas rectè animaduertit in illo eodẽ exemplo hominis albi, in quo res minus perſpicuè videri poſſet, cùm non ſit ens per ſe, vt Chriſtus, ſed per accidens. Sic enim ſcribit in 3. Sentent. librum ad diſtinctionem decimam, *In propoſitionibus Per ſe, aliter eſt ex parte ſubiecti, aliter ex parte*

ERVNT fortasse, qui nobis quidem concedant propositionem hanc, Christus est homo, esse necessariam & per se, sed negent ad eius rei confirmationem afferri posse illas, Homo albus est animal, Socrates ambulans est homo, aliásve similes, quòd putent eas esse omnino contingentes propter implicatam in vnaquaque duplicem copulam, quarum etsi altera est necessaria, altera tamen est contingens. Dicent enim allatas propositiones implicare duas enunciationes, vt prioris sensus sit, homo est animal, & albũ est animal: posterioris autem, Socrates est homo, & ambulans est homo, quarũ complicationum posteriores enunciationes sunt cõtingentes. Quod autem non vnã tantùm, sed duas copulas cõtineant ex eo probabunt, quia quandocunq; subiectum est vnum per accidẽs, tot eis videbuntur copulæ implicari in tota propositione, quot sunt ea, quæ per accidens iũgũtur ex parte subiecti. Vnde in iis tantùm propositionibus, quarum subiecta sunt entia per se, dicendum putabunt vnam esse copulam verbalem.

Homo albus est animal, & similes, an sint contingentes.

Confirmatio partis affirmantis.

SED non rectè sentient. Primùm, quia vtraque illarũ propositionum est vna enunciatio simplex, nõ plures enũciationes, aut vna cõiuncta, vt plures copulas contineat, id quod manifestũ est apud Aristotelem ad initium secundi libri de Interpretatione, quod si vna & simplex, siue Categorica, ergo vnam tantùm habet verbalem copulã. Deinde, quia plura posita à parte subiecti, etsi sumpta, vt plura sunt, plures copulas verbales exigunt, tamen quatenus faciunt vnum, non plures, sed vnam postulant: at homo albus, & Socrates ambulans, etsi plura continent, non tamen per modum plurium, sed vnius cõpositi, tametsi accidentalis. Tertio, quia compositio subiecti cum accidente est vnus quidam conceptus obiectiuus, qui cõcipi potest in statu possibilitatis abstrahẽte ab existentia: ergo de eo, vt tale quiddam est, aliquid affirmari potest, quod ad eius rationem formalem, tametsi compositam ex formalibus rationibus partium pertineat: quare non dubium, quin de eo, vt sit aliquod prædicatum necessarium, & per se illi conueniens affirmari possit. Quarto, quia saltem compositum esse, de eo quod hoc vel illo modo compositum est, ex hísve, aut illis componentibus constat, necessariò, atque adeò per se prædicatur, idque non solùm in veris compositionibus accidit, sed in fictis etiam, vt de Chimæra quoque necessariò, & per se dicamus esse compositum quiddã, latissimè sumpto compositionis verbo. Postremò, quia de arte factis, quorum nominibus certũ est significari formaliter, & certã in aliquo genere materiã, & certam formam figurámve, vt de serra, aut gladio, necessariò & per se dicitur arte factum, & omnia quæ ad rationem formalem arte facti pertinent, ad eam consequuntur. Quòd si respondeant nil mirum id esse, quòd existiment, arte facta esse entia per se: id sanè aut verum nõ erit, aut nihil ad rem faciet: Arte facta enim, vt includunt formaliter & materiam & formam arte inductam, nec sunt verè vnius naturæ, hoc est, per se pertinentis ad aliquod vnum prædicamentũ: vt patet, nec necessariò vnius suppositi, vt si serra manubriũ habeat ligneum. Sin autem nomen entis per se accipiant pro ente per se ordinato ex multis, hoc est, naturali quodam partium ordine composito;

2 Solutio obiectionis, & probatur pars negans quinque argumẽtis.

Cap. 2.

3

5 Arte factorũ nominibus & certam materiam & certam formam significari formaliter.

Nõ esse entia per se.

posito; cùm subiectum & accidens naturalem ordinem habeāt potentiæ & actus, erunt etiam homo albus, & Socrates ambulans entia per se, atque adeo magis quàm sint multa arte facta, vt nauis & horologium, quorum formæ non à natura proueniunt, sed arte excogitātur.

Concluditur propositiones eiusmodi esse necessarias.

SVNT igitur ex vi sermonis necessariæ, ac suo modo per se propositiones illæ, Homo albus est animal, Socrates sedens est Socrates, & similiter hæ, Homo albus est coloratus, Socrates ambulans mouetur: nec dicendæ sunt contingentes, nisi si quis eas, cùm simplices re vera sint, & vnam tantum habeant verbalem copulam, vt coniunctas accipiat iuxta propositam aduersariorū expositionem, aut quandam minus principalem copulam intelligat in subiectis, vt sensus primæ sit, Homo qui est albus est animal, & sic in cæteris: & in hoc sensu concedit Scoto Caietanus hanc esse per accidens, Homo albus est coloratus. Quocirca meritò afferri possent eæ enunciationes, vt confirmarent argumēto à minori ducto enūciationem illā, Christus est homo, esse necessariā, ac per se. Nos tamē illis ad confirmationē non vsi sumus, sed ad refutationem argumentorū aduersæ partis Theologorū, qui eas omnino contingentes existimant, ne quemadmodū earū subiecta sunt vnum per accidens, ita & ab incautis crederetur dici à nobis, Christum esse vnum quid per accidens, cùm re vera sit vnum per se non vnitate naturæ, cùm subsistat in duabus, sed vnitate suppositi.

Ita sentit D. Thom. in 3. d. 10. q. 1. artic. 2. Et accedit Ferr. 4. cōtra Gent. c. 45. ad finem in 1. solutione.

Qua ratione dici possint contingentes.

3 p. q. 16. ar. 1. & consentit Ferrar. 4. contra Gent. cap. 45. in 2. solutione.

Christus est vnum per se vnitate suppositi.

Impugnatio opinionis quorundam Nominalium.

SECTIO III.

Hanc propositionē, Christus est homo esse per se primo modo.

Lib. 1. poster. cap. 4.

EX his patet propositionem hanc, Christus est homo, non esse cōtingentem, sed necessariam & per se, idque primò eorū modorum, qui dicūtur per se. Verùm quia hoc tātùm non est satis, vt Christus dicatur indiuiduū contentū sub homine, quo pacto cæteri homines continentur, quemadmodum non satis est, si probent propositionem hāc, Homo albus est coloratus, esse necessariam & per se primo modo, vt ostendas hominem album esse speciem contentam sub colorato: excogitarunt nonnulli rationem hanc, qua Christum dominū, non quatenus Deus est, nec quatenus Deus simul & homo, sed quatenus hic homo, facerent indiuiduum sub homine quidditatiuè contentū, nēpè quia Christus, quatenus hic homo est, nihil diuinitatis formaliter includat: dicunt enim, illum hoc pacto cōsideratum, esse denominatiuū quid & connotatiuum Verbi diuini, quemadmodum hoc album est denominatiuū huius corporis, ita vt nihil aliud formaliter significet hoc nomen, Iesus, (quod impositum existimat ad significandum formaliter id solùm, quod naturæ nostræ est) quàm humanitatem in concreto, cōnotando tamen Verbum diuinum, quemadmodum hoc, album, nihil aliud formaliter significat, quàm albedinem in cōcreto, connotando hoc corpus; vnde vt hoc album formaliter sumptum est indiuiduum quidditatiuè contentum sub albo, eò quod nihil formaliter includat subiecti corporis, ita credunt hi Christum dominū, quatenus

Exponitur opinio eorum qui dicunt Christum vt hic homo est, nihil diuinitatis formaliter includere.

tenus

tenus hic homo est, formaliter ea ratione esse indiuiduum quidditatiuè contentum sub homine, quia vt talis est, nihil includat Verbi diuini, sed illud denominet tantùm ac connotet: Atque hæc sententia videtur esse Gabrielis ad 7. distinctionem 3. sententiarum, & clariùs Almaini ad 4. distinctionem eiusdem libri, & quorumdam aliorum. Potuerunt autem in eam his rationibus venire.

Auctores huius opinionis citantur.

Vterque quo vnica.

Argumenta quibus probari potest. Primum.

PRIMVM, quia si Christi nomen hoc pacto sumptum formaliter significaret Verbum diuinum, aut personalitatem diuinam, non esset Christus, quatenus est hic homo, vnum per se aggregatum quiddam ex Verbo diuino, aut personalitate diuina, & natura humana, ac proinde ex natura diuina & humana: ex quibus non magis videtur fieri vnum per se, quàm ex corpore & albedine: at Theologi affirmant Christum Dominum, vt singularis homo est, non minus esse vnum ens per se, quàm cæteros homines.

DEINDE, quia si Christus Dominus hoc pacto spectatus includeret formaliter Verbum diuinum, cùm ille ponatur esse vnum per se, iam Deus veniret in compositionem alicuius entis per se, essètque alicuius rei pars, quod perfectioni diuinæ repugnat. Hinc enim Augustinus contra Maximum: *Vna (inquit) est persona gemina substantia Christus, quia Deus & homo, est neque tamen Deus vel homo, pars huius persona dici potest.*

D. Tho. 3. p. q. 3. art. 6. & in 3. d. 1. q. 2. art. 4. Scot. in 3. d. 1. q. 2. Gabr. in 3. d. 1. q. 1. Dur. ibid. q. 4. Okam. Rich. Almainus. Et Doctores communiter in 3. d. 1.

3 TERTIO, quia si Christus Dominus non esset hic homo nisi per diuinam personalitatem formaliter inclusam, non possent tres diuinę personæ vnam & eandem numero naturā humanam assumere, quod tamen cōcedunt Theologi. Id autem sequi ex eo probatur, quia si hęc natura humana primò assumeretur ab ipsa diuina essentia, cùm in diuina essentia non includatur personalitas, iam ex vi assumptionis non resultaret hic homo, quod dici non potest: neque enim resultaret homo vniuersalis, qui nusquam esse potest, sed singularis. si verò primò, siue immediatè assumeretur à tribus personis, aut dicēdum foret non resultare hunc hominem, sed tres homines: aut hūc hominem includentem tres personalitates, quorum vtrumque absurdissimum est.

Lege D. Tho. 3. p. q. 16. art. 6. Et doctores in 3. ad dist. 7.

4 QVARTO, quia cùm res omnino distinctæ realiter, aliquid vnum conficiunt, neutra earū dicitur fieri altera, aut suscipit nomen totius; hac enim ratione materia nec dicitur fieri forma, neque esse homo ex vtraque compositus: at Deus & homo sunt tres omnino distinctæ realiter, & tamē Deus dicitur factus homo, & appellatur Christus, in quo velut in toto Deus & homo aduniuntur: non conueniunt igitur Deus & homo ad constitutionem Christi, quatenus Christus est hic homo, siue subsistens in natura humana.

5 QVINTO, quia ita hic homo, est effectus formalis huius humanitatis, vt homo communis est effectus formalis humanitatis communis (vtrumque enim est concretum, hoc naturæ communis, illud singularis) at homo solam naturam communem formaliter significat, ergo hic homo solam singularem.

6 SEXTO, quia si Christus Dominus includeret formaliter personalitatē Verbi diuini, cùm ea sit relatiua: esset Christus Dominus, qua-

tenus hic homo est, relatiuũ quid, ac proinde cæteris hominibus valde dissimilis, & in ratione essẽdi, & in ratione operandi: Essendi quidem, quia cęteri, vt singulares sunt, absoluti sunt, non relatiui; operandi autem, quia cùm relatio non sit principium operandi, non erit Christus, quatenus hic homo est, operatiuus, cùm tamen cætera humana supposita, quatenus talia sunt, operatiua sint, atque adeò primò & principaliter operatiua.

Ad Rom. 1.

Septimo, quia Sacræ litteræ hoc ipsum videntur perspicuè significare. Nam Paulus ad Romanos ait, *Christum Dominum factum esse Patri ex semine Dauid secundum carnem*, hoc est secundũ humanitatẽ: cùm igitur Christus ex semine Dauid factus sit hic homo: efficitur vt nihil aliud formaliter significet nomen Christi, quatenus Christus est hic homo, quàm eius humanitatem, connotando Verbum diuinum. Quin etiam cùm ipse Christus de se dicat, *Pater maior me est*, nec dubium sit, quin illud (*me*) referat Christum, vt hic homo est, satis manifestum relinquitur, Christum Dominum, quatenus hic homo est, non includere personalitatem diuinam: si enim includeret, non esset Pater maior Filio, qua ratione Filius hic homo est.

Ioan. 14.

Ad auctoritates Patrum.

Augu. lib. de predest. Sãct. c. 15. & libr. 9. de Ciuitate Dei, c. 17. & 21. & lib. de Eccles. dogm. c. 2. (si is liber est Aug.) & lib. 1. contra Maxi. Idem habes in Concil. Tolet. 6. c. 1 & apud Ansel. li. de incarnatione Verbi cap. 4.

8 Postremò, quia Patres non tantùm asserunt. Verbum diuinũ assumpsisse humanitatem, sed etiam assumpsisse hominem: cùm igitur non assumpserit hominem communem, sed singularem, siue hunc hominem, planè sequitur Christum quatenus hic homo est, nõ includere formaliter diuinam Verbi personalitatem: neque enim quicquam assumpsit eorum, quæ in se ab æterno habuit.

Reiicitur hæc sententia tres ob caussas.
Primum argumentum.

In prædic. ca. de Substãtia. q 5. huius ca. sect. vlt. ad 2.

Hæc tamen opinio nec veræ Philosophiæ, nec sacræ Theologiæ, nec Patrum decretis consentanea est. Primùm, quia facit personam Christi, quatenus hic homo est, denominatiuam, & nihilominus primam substantiã, vnde sequitur esse denominatiuam, & non denominatiuam, primam substantiam, & non primam. Cùm enim prima substantia, quatenus prima substantia est, de nullo inferiori dicatur, & de nullo subiecto, aut quasi subiecto denominatiuè pręd icetur (hoc enim significat definitio primæ substantiæ, cùm Aristoteles ait de nullo dici, & in nullo esse, vt omnes interpretes vno ore exponunt) quid aliud est dicere hunc hominem, vt talis est, denominatiuè dici de aliquo, & tamen esse primam substantiam, quàm dici, & non dici denominatiuè, esseque & non esse primam substantiam?

Discrimẽ inter concreta substãtiarum singularium, & reliqua concreta tum substantiarũ, tum accidentium.

Deinde, quia nõ considerat discrimen, quod necessariò ponendum est inter concreta substantiarum singularium, & cætera concreta tum substantiarum, tum accidentium, quod à nobis superius breuiter explicatum est. Nam vt remotiora prius consideremus, concreta accidentium vniuersalium, ita sunt concreta, vt quia sunt accidentia, sint etiam denominatiua, seu connotatiua subiectorum, & quia sunt vniuersalia. aliqua inferiora implicitè ac potentia contineãt, veluti coloratum, album, & similia: nam & corpus denominant, & connotant, & coloratum suas species, ac indiuidua implicitè cõtinent, albúmq; sua indiuidua: concreta verò accidentium singulariũ, etsi nulla inferiora implicitè continent, quia singularia sunt: tamen quia sunt accidẽtia,

subiecta

ſubiecta corpora denominant: cõcreta autem ſubſtantiarum vniuerſalium, etſi nullum ſubiectum, aut quaſi ſubiectum denominãt, quia ſunt ſubſtantiæ: tamẽ quia vniuerſalia ſunt, inferiora ſua omnia implicitè, ac potentia continent, & pro illis ſæpè in oratione ſumuntur, vt animal pro homine, & homo pro Socrate: at concreta ſubſtantiarũ ſingulariũ, quia ſingularia ſunt, de nullo inferiori dicuntur, quia verò ſunt ſubſtantiæ, nullum ſubiectum, aut quaſi ſubiectum denominare poſſunt.

Hoc tamen intelligendũ eſt de concretis primariis, quæ per ſe ad prædicamentũ ſubſtantiæ ſpectant, & fiunt immediatè ex abſtractis. Nam ſi ſint ſecundaria, & non fiant immediatè ex abſtractis: ſed mediatè, vt auratũ (nam ex natura auri immediatè fit aurum, ex quo extrinſecus appoſito fit auratum) poſſunt & quidditatiuè dici de inferioribus, ſi ſint vniuerſalia, vt auratum in communi, & denominatiuè prædicari de quaſi ſubiectis, ſiue ipſa ſint vniuerſalia, ſiue ſingularia, vt auratũ de ſtatua, & hoc auratũ de hac ſtatua. Verùm huiuſmodi cõcreta ſubeunt rationem accidentium, neque ad prædicamentum ſubſtãtiæ pertinent, ſed ad Prædicamentum Habitus, ſiue habendi: cùm igitur Chriſtus Dominus quatenus hic homo eſt, ſit concretũ humanitatis ſingularis, fit vt quemadmodum de nullo inferiori dicitur, ita etiam de nullo ſubiecto, aut quaſi ſubiecto denominatiuè dici poſſit, niſi æquiuocè ſumeretur pro hoc humanato, hoc eſt extrinſecus appoſitam habente humanitatem, vt de hoc aurato diximus: quo pacto Verbũ diuinum diceretur homo, ſi perinde ſuſtineret ac regeret perſonã hominis, ac princeps aliquis in tragœdia ſuſtinet, ac præ ſe fert perſonam agricolæ, aut militis: aut ſi Angeli, qui aſſumptis corporibus apparent, non fictis, ſed veris vterentur, eaq; intrinſecus mouerẽt. *Concreta ſecũdaria ſubſtantiarum pertinere ad prædicamentũ Habitus.*

Tertio, quia cùm Socrates quatenus eſt hic homo (vt auctores etiam huius opinionis fatentur) formaliter includat perſonalitatem, ab omni ratione alienum eſt dicere Chriſtum Dominum, quatenus hic homo eſt, perſonalitatem formaliter non includere, præſertim cũ ita propriè ſit hic homo, vt Socrates eſt hic alius homo.

Qvod ſiquis obiiciat illud D. Thomæ in 3. Sent. lib. ad diſtinct. 7. *Propoſitionem non verificari ratione formalis ſignificati ſui ſubiecti, ſed ratione ſuppoſiti*, vnde videtur omnino ſequi, nec Socratis nomen ſignificare formaliter perſonalitatem ſuppoſiti, pro quo accipitur in propoſitione, ſed ſolã humanitatẽ in concreto, ita vt hic homo nihil aliud ſit formaliter, quàm habens hanc humanitatem, materialiter autẽ ſit ſuppoſitum, quod illam habet: hoc modo reſpõdendum eſt, Id quod D. Thom. ait, in ſolis terminis aliquo modo cõmunibus intelligendum eſſe, vt in omnibus Dei & hominis, quæ ipſe in exemplum affert, quod in ſignificando abſtrahant à ſuppoſitis, non autem in ipſis ſuppoſitorum nominibus, cuiuſmodi eſt Socrates, vt patet. *Obiectio.* *Soluitur.*

Cum Magiſtro in 3. d. 5. Qvarto, quia tollit propriam rationẽ communicationis idiomatum, hoc eſt eorũ quæ ſunt propria Deo, & eorum quæ ſunt propria homini, quæ quidẽ in Chriſto, vt Theologi docẽt, propter vnionem diuinæ ac humanę naturæ in eodẽ ſuppoſito, mutuò cõmunicãtur, diuina *Idiomatum communicatio propter incarnationis myſterium.*

tur, diuina quidem homini, humana autem Deo, veluti homini quòd sit creator, & Deo, quòd sit mortalis: hoc enim ita euenisse dicunt per incarnationem Verbi diuini, vt Deus non per accidens, sed per se operetur humana: item homo non per accidens, sed per se operetur diuina. Nam etsi Deo aliena erat natura humana, & viciſſim homini natura diuina, tamen, ex quo natura humana ſubſiſtere cœpit, eadem ſubſiſtentia, qua diuina ab æterno ſubſiſtebat, ita Verbũ per ſe, naturámve ſuam, hoc eſt humanã, operari cœpit humana, ſicut per naturam ſuam, id eſt, diuinam operabatur diuina, vtraque enim propter vnionem hypoſtaticam eſt, Verbi diuini natura & ſubſtantia. At hæc opinio, cùm ait Chriſtum Dominum, quatenus hic homo eſt, eſſe cõnotatiuum quippiam Verbi diuini, illud formaliter non includẽs, cogitur admittere Verbum diuinum non per ſe, ſed per accidens operari humana, nempe eodem modo, quo ferrum calefacit, viciſſimque concedere hunc hominem, ſeu concretum huius humanitatis, non per ſe, ſed per accidens operari diuina, quo pacto calidum deſcendit deorſum, cùm ferrum calidum deſcendit.

& 7. cũ ſeq. Et D. Tho. 3. par. q. 16. ex Damaſc. 3 li. fidei Orthod. c. 3. Et Aug. lib. 1. de Trin ca. 11. 12. & 13.

Agatho Põt. Max. in epiſt. qua habetur in 6. Synodo. Grego. Naz. in epiſtol. ad Dydimum. Damaſcenus li. 3. fidei Orthod. c. 3. 5. 7. & 37.

Postremo, quia iuxta hanc ſententiam dici nõ poteſt perſonã Chriſti, quatenus hic homo eſt, eſſe compoſitã ex natura diuina, & humana in vnitate ſuppoſiti, quod eſt contra omnium Patrum ſententiam, omnes enim dicunt Chriſtum Dominum, cùm ante incarnationem eſſet perſona ſimpliciſſima, cœpiſſe per eam eſſe compoſitam, idque propria, & non metaphorica compoſitione, vt definitum eſt in Cõcilio Lateranenſi ſub Martino 5. Hoc antiquiſſimus Dionyſius Areopagita ſcripſerat in libro de Diuinis nominibus cap. 1. vbi vocat humanam Chriſti naturam, humanam humilitatem, *Ex qua* (inquit) *ſimplex Ieſus, ineffabiliter eſt compoſitus* dixit, *ſimplex Ieſus*, quatenus ipſe Dei Verbũ eſt, *Compoſitus verò*, quatenus eſt ex natura humana & diuina perſona factus hic homo: eámque compoſitionem vocat ineffabilem, quia nulla ſimilis in rebus creatis reperiri poteſt. Idem in libro de Eccleſiaſtica Hierarchia c. 3. ſcribit, *Verbum factum eſſe ſine mutatione ſui compoſitum, & viſibile*, nempe quatenus factum eſt hic homo.

Chriſtũ Dominum eſſe perſonam cõpoſitam, probatur ex definitione Concilij Lateran.

Ex D. Dyõ.

D. Auguſt.

Hoc idem ſcriptum reliquerat ante prædictam Synodũ Auguſtinus 13. de Trinit. cap. 7. *Sic Deo* (inquit) *coniungi potuit humana natura, vt ex duabus ſubſtantiis fieret vna perſona.* Lege Cyrilllum Alexandrinum contra Neſtorium, & alios Patres, tum Græcos, tum Latinos: Concilia item & generalia & particularia, in quibus, cum de vnione humanæ naturæ in Chriſto agitur, nihil aliud penè auditur, quàm poſt incarnationem, cõpoſitam eſſe Chriſti ac Verbi diuini perſonam. Quod inter omnes diſertiſſimè, multíſque locis explicat Damaſcenus lib. 3. Orthodoxæ fidei, cap. 5 cùm ait; *Confitemur vnam hypoſtaſim ex duabus naturis perfectam & compoſitam*, & cap. 7. *compoſita* (inquit) *facta eſt quæ prius erat ſimplex Verbi hypoſtaſis*, quam compoſitionem D. Thomas 4. contra Gentes capite 49. his verbis declarat, *Hypoſtaſis Verbi non conſtituitur ſimpliciter per humanam naturam, vt per eam ſit, ſed per eam ſolùm habet Verbum, vt ſit homo. Non igitur oportet* (inquit) *quod humana natura non ſit ſimplicior quàm Verbum, in quantum eſt Verbum, ſed ſolùm in quantũ*

Vide Athan. oratione quod vnus ſit Chriſtus, & alios.

Vt à D. Tho. eiuſmodi compoſitio, explicetur.

Lege eundem D. Tho. 3. p. q. 1. ar. 4. & q. de vnione Verbi artic. 1. ad 15.

Verbum eſt

Verbum est hic homo. Hæc D. Thomas. Cùm igitur Christus, quatenus hic homo est, sit verè ac propriè compositus ex natura humana & diuina in vnitate suppositi ac personæ, Patrum decretis planè repugnat quicumque asserit nomen, Iesu, nihil aliud formaliter significare, quàm humanitatem Christi per modum adiacentis Verbo diuino, quo pacto hoc album significat hanc albedinem per modum adiacentis ac denominantis subiectum corpus. Ita patet nec principiis Philosophiæ, aut Theologiæ, nec Patrum dogmatis consentaneam esse propositam opinionem.

Solutio argumentorum impugnatæ opinionis.

SECTIO IV.

NEc verò primum pro ea propositum argumentum quidquam efficit: concedimus enim ex natura humana & diuina in Christo non fieri vnum per se, si nomine vnius per se intelligatur natura aliqua vna ex vtraque composita, vt fit ex anima & corpore. Id tamen negamus, si nomine vnius per se intelligatur vna subsistentia, aut persona vtrique naturæ communis: hoc enim factum est per assumptionem naturæ humanæ à Verbo diuino, vt Verbum diuinum esset hic homo: qui quidem etsi non est noua persona simpliciter, tamen est noua persona naturæ humanæ & diuinæ. *Solutio primi. Ex natura humana & diuina quo pacto in Christo fiat vnum per se.*

QVOD vt faciliùs intelligas, aduerte omnem compositionẽ terminari ad vnitatem alicuius compositi, cùm in omni compositione fiat vnum ex multis, sed hoc interesse, quòd ex componentibus per accidens resultat vnũ per accidens, vt ex homine & ex albedine homo albus, ex componentibus autem per se, resultat vnum per se, quod quidem aliquando est genus, vt viuens quod componitur ex anima & corpore: aliquando est species, vt homo qui constat ex anima rationali, & corpore suaptè natura recto: aliquãdo indiuiduum sub specie, vt hic homo ex hac anima rationali, & hoc corpore humano. *Omnem compositionẽ terminari ad vnum.*

ILLVD etiam aduerte, etsi ex hac anima, & ex hoc corpore propriæ naturæ relictis resultet hic homo: non solùm quatenus est prima substantia (quia nimirùm ex ea compositione incipit nouum aliquid per se subsistens) sed etiam quatenus est persona humana, siquidem per eãdem compositionem incipit nouum aliquod incommunicabile in natura rationali, tamen ex anima Christi, & corpore Christi vnitis quidem inter se, sed tamẽ assumptis ad subsistentiam & personalitatem verbi diuini, & in eo sustentatis, etsi resultauit noua aliqua natura per se vna (ipsa inquã Christi humanitas) tamen simpliciter non resultasse nouam aliquam primam substantiam, nec nouam aliquam personam, quia nulla ibi resultauit siue noua subsistẽtia, vt esset noua prima substantia, siue noua personalitas, vt esset noua persona: sed resultasse hoc tantum, vt subsistentia & personalitas Verbi diuini, esset subsistentia & personalitas naturæ humanæ, idq; non per accidẽs, quo pacto subsistentia & personalitas huius hominis est subsistẽtia & per- *Ex vnione hypostasis non resultasse nouam aliquam primam substantiam, neque nouam personam.*

Quid resultauerit, exponitur.

Christus quatenus hic homo, est vnum per se.

sonalitas huius albi, sed per se, quo pacto quædam subsistētia & personalitas creata est subsistentia, & personalitas Socratis. Est igitur fine vllo incommodo Christus Dominus quatenus hic homo est, vnum per se, hoc est, vnum per se subsistens in natura humana, & vna per se humana persona ex verbo diuino & humana natura composita. Neq; est similis compositio ex corpore & albedine, quia albedo nō potest habere subsistentiam, nisi per accidens, hoc est, ratione substātiæ subiectæ, aut alicuius supplentis vicē subiectæ substantiæ in illa sustinenda, vt fit in sacra Eucharistia, quod non accidit humanitati Christi, quæ si suæ naturæ relinqueretur, per se ipsam cohæreret ac subsisteret.

Secundi argumenti solutio.

HINC patet solutio secundi argumenti: Deus enim etsi non potest venire in compositionem vnius per se naturæ, quia semper tota natura resultans ex partibus est perfectior qualibet, imò & omnibus simul sumptis: potest tamen venire in compositionem vnius per se subsistentis, ac personæ, quia in hac compositione non est necesse, vt compositum sit perfectius componentibus, vnde componentia hoc pacto, etsi verè ac propriè componunt, tamen rationem partium in compositione non habent, vt citatus Augustinus, ait, importat enim pars imperfectionem aliquam.

Quid si vna facta esset primo in diuina natura.

AD tertium dicendum, de facto quidem Christum Dominum esse formaliter hunc hominem per naturam humanam, singularem, & diuinam personalitatem, quia assumptio humanę naturę facta est primò & immediatè in persona verbi diuini, potuisse tamen primò & immediatè fieri in natura diuina: quod si factum esset, iam ex assumptione resultaret hic homo constitutus ex natura humana & diuina subsistentia communi tribus personis, quæ vt vnica est numero, ita vnum hominem numero constitueret, essetque tres personæ diuinæ vnus homo numero, licet tres habentes humanitatem, & tres personæ humanæ naturæ. Quod si tres diuinæ personæ primò & immediatè vnam & eandem numero naturam humanam assumerent, (quod tamen Scotus & alij plerique fieri non posse contendunt) eadem esset Gabrieli & cæteris eius sentētiæ auctoribus nobiscum difficultas, resultaretne tunc ex assumptione vnus homo numero, an tres. Quomodo enim essent tres homines per vnam tantū numero humanam naturam? Quomodo etiam esset vnus per tres diuinas personalitates siue formaliter inclusas, siue connotatas? oportet enim etiam connotatum seu denominatum esse vnum numero, vt connotatiuum seu denominatiuum sit vnum numero. Nobis sanè videtur fore, vt resultaret vnus homo, quia substantiua non multiplicantur, nisi multiplicata forma: quæ regula est D. Thomæ, & complurium grauissimorum Theologorum, intelligenda tamen de natura completa, aptáque ad suppositum constituendum. Dixi *completam* quia si eadem forma humana, quæ incompleta substantia est, esset in pluribus materiis, nihilominus ex ea resultarent plures homines, vt dictum est ad caput 4. constituerētur enim ex ea plures naturæ humanæ, ex quibus resultarent plura supposita. Addidi *apta ad suppositum constituendum* quia etsi plures homines diuina virtute haberent vnam & eandem artem numero, tamen essent

Quid si tres diuinæ personæ eandē numero naturā assumerent.

Scot. in 3. d. 1. q. 2. Albert. Mag. ibidem ar. 10. & alij.

Auctoris sententia vnus homo resultaret.

Regula D. Tho. notanda exponitur.

D. Th. 1. p. q. 39. ar. 3. & 3. p. q. 3. arti. 7. ad 2. post Altissiodorēsem 1. lib. summæ aureæ, cap. 5. Sco. in 1. dist. 12. q. 1. Caie. in D. Thomā. Ferr. 4. cont. Gent. cap. 11. conclus. 4.

plures artifices, quod ars sit accidens, tametsi completum. Accidētia enim etsi completa sint, perfectáve entia in suo Prædicamento, non tamen sunt apta, vt ex eis suppositum resultet, cùm potius illud supponunt, constitutúmque inueniant. Quia tamē adiectiua omnia siue significēt naturam aptam ad suppositum constituendum, siue ineptam: multiplicantur multiplicato supposito, si plures diuinæ personæ quomodocumque assumerent eandem numero humanam naturam, non dubium est quin dici possent plures habentes naturam humanā nomine habentis adiectiuo, quemadmodum dubium non est, quin plures homines, in quibus diuina virtute poneretur eadem numero ars dicerentur plures habentes artem. Quod autem D. Thomas, postquam docuit in 3. parte, si plures diuinæ personæ eandem naturam humanam assumerent, fore, vt essent vnus homo, mox subiecit: *non fore tamen vt essent vnus homo simpliciter*, hunc sensum habet, non fore vt essent omni ex parte vnus homo: nempe & ex parte naturæ, & ex parte personalitatis, quasi & vnus homo, & vna persona humanæ naturæ, sed vnus homo, & plures personæ naturæ humanæ.

Altera regula pro adiectiuis.

3. p. q. 1. art. 6 ad 1.

Exponitur dictum D. Tho.

AD quartum dicendum est Christum Dominum, non esse compositū ex Deo & homine, nisi sumpto homine pro humana natura, quo pacto à Patribus sæpè vsurpatur hominis vocabulum: at Deus non dicitur factus humana natura, sed homo: nec dicimus naturam humanam post incarnationem esse Christum, sed hominē esse in Christū: quocirca non est apta similitudo adducta animæ & corporis in compositione hominis, nisi quo pacto ea vtitur Athanasius cum aliis Patribus, vt quemadmodum eadem est subsistentia animæ & corporis in puro homine, ita eadem sit subsistentia humanitatis & diuinitatis in Christo Domino, qui simul Deus est & homo.

4. Solutio.

Athanas. in Symbolo: qua eadē similitudine in eundē sensum vtuntur. Cyril. lib. vnico de recta fide ad Theodosiū, & in Scholiis, ca. 7. Au. 10. de Ciu. Dei. ca. 29. & episto. 3. ad Volusianum. Leo epi. 11. ad Iulianū Episcopum Coensem. Iustinus mar. in expositione fidei Theo. 2. dialogo. In cōfusus & aly.

AD quintum dicito, non eodē modo hunc hominem esse effectum formalem huius humanitatis, quo homo cōmunis humanitatis communis. Aliter enim homo communis est subsistens in natura humana (hoc enim significat hominis vocabulū) aliter hic homo in hac natura humana. Nam cùm subsistens idem sit, quod habens esse per se primò, siue independenter ab aliquo, in quo sit vel tanquam pars, vel tāquam forma, aut quasi forma: homo quidem particularis est re ipsa formaliter & explicitè subsistens, quia habet hoc pacto esse à parte rei, at homo communis, cùm nō habeat esse per se primò, sed per singulos homines, non est per se primò formaliter & explicitè subsistens, sed per singulos homines, quamquam beneficio intellectus accipientis humanam naturā quasi per se cohærentem, & sibi in communi relictam, ex qua acceptione resultat homo communis si quodammodo per se subsistens, & per modum per se subsistentis significetur.

5. Hic homo vt sit effectus formalis huius humanitatis.

AD sextum dicendum est hunc hominem ostenso Christo, ex parte quidem personalitatis, in qua non conuenit cum aliis hominibus esse relatiuum quid, sed relatione substantiali & subsistente: ex parte autem naturæ, in qua cōuenit cum cæteris esse absolutum, Nec obesse quicquam, quod ex parte personalitatis sit valdè, immò infinitè dissimilis cæteris hominibus, seu potius quod cæteri sint illi infinitè dis-

6. Hic homo ostēso Christo, vt sit relatiuus.

 similes.

Neque puros homines conuenire vniuoce in personalitatibus. similes: Similitudo enim omnium hominum inter se non est attendenda in iis, in quib. differunt, sed in iis in quibus conueniunt. Vnde nec puri homines conueniunt vniuocè in personalitatibus, sed analogicè, quemadmodum & naturæ particulares in principiis, seu differentiis indiuiduationis. Quod autem obiectum est de principiis operandi non est ad rem, nam etsi nulla relatio vt relatio est, sit principium operandi (saltem ad extra, vt excludamus operationes ad intra in diuinis) tamen relatiuum, vt tale est, potest esse operatiuum, si sit relatiuum subsistens, quale est Verbum diuinum. Est enim filius Dei id, quod per se operatur, & diuinas operationes per naturam diuinam, & operationes humanas per naturam humanam. *Relatiuum vt possit esse operatiuum.*

Septimum argumentum in suos retorquetur. IAM septimum argumentum in suos auctores retorqueri potest. Nam si Christus, quatenus hic homo est, nihil increatum formaliter significaret, nihil esset, cur D. Paulus moderationem illam *secundum carnem* adhiberet. Potuisset enim sine vllo incommodo dicere Christum Dominum, quatenus hic homo est, factum esse Dauidi filium. Et tamen dixit *secundum carnem* ne quicquid in illo est, quatenus singularis homo est, factum esse putaremus. *Rom. I.*

Locus ille: Pater maior me est, *exponitur.* SED neque illud quod Christus Dominus ait: *Pater maior me est,* quicquam efficit. Nam etsi verbum (*Me*) Christum refert, non refert tamen illum vt hic homo est, sed tantum vt est homo, hoc est, quoad ea, in quibus conuenit cum cæteris hominibus. Ea enim sola significat formaliter & explicitè verbum, homo, & quoad ea omnia Pater est maior filio, non quoad omnia quibus est hic homo, quia non est maior personalitate filij. Quod si obiicias est maior illo, vt est filius Virginis, ergo vt est hic homo, neganda est consequentia: tum quia esse filium Virginis ex ratione sua potest esse illi cum multis hominibus commune, tum etiam quia est connotatiuum quiddam, & denominatiuum hominis, cùm interim esse hunc hominem designatum, nec possibile Christo Domino cum multis hominibus commune, nec sit connotatiuum, sed absolutum. *Ioan. 14.* *Obiectio.* *Diluitur.*

Vltimi argumenti solutio. AD vltimum dicendum, non esse propriam eam locutionem, qua Patres sæpè vtuntur, cùm dicunt Verbum diuinum, Deumq; absolutè spectatum assumpsisse hominem, sed figuratam & exponendam.

Deus hominē assumpsit, quo modo exponendum. NAM cùm id quod assumitur debeat præcedere assumptionem, si non tempore, certè natura & ratione (neq; enim assumitur quod non est, sed quod est) homo autē qui de Verbo diuino dicitur, siue absolutè spectetur, siue vt hic homo, non præcesserit assumptionem, sed potius secutus sit (ad hoc enim terminata est assumptio humanæ naturæ vt Deus esset homo) non potest propriè dici Deum assumpsisse hominem. Quæ ratio est D. Thomæ, & Scholasticorū ferè omnium. Aliam rationem tetigerunt Patres Ephesini Concilij sub Theodosio iuniore, & Cœlestino Pontifice, vt patet ex iis quæ ex eo Concilio relata sunt in Synodo Chalcedonensi actione prima ex Epistola Felicis Papæ & Martyris ad Maximum Episcopum, & clericos Alexandriæ his verbis: *De incarnatione Verbi, & fide credimus in Dominum nostrum Iesum Christum ex Maria Virgine natū, quoniam ipse est æternus Dei Filius & Verbum* *Ad quid terminata sit assumptio humanæ naturæ.* *D. Th. 3. p. q. 4. art. 3.*

Verbum, non homo à Deo susceptus vt alter præter ipsum; neque enim hominē assumpsit Dei filius, vt esset alter præter ipsum, sed Deus existēs perfectus, factus est simul & homo perfectus. Ex quibus verbis licet colligere ea ratione negasse Patres Deum assumpsisse hominem, si ex affirmatione intelligeretur, fore, vt filius Dei, & filius hominis essent alter & alter, quod erat dogma Nestorianum in ea Synodo damnatum: id autem planè intelligitur, si homo in ea locutione propriè sumatur, hoc est, pro habente naturam humanam: non poterat enim Deus assumere habentem naturam humanam, nisi homo assumptus esset alter à Deo assumente, siquidem assumens & assumptus idem esse non possunt.

Deus non potuit assumere hominem nisi Deus & homo alter & alter essent.

Duplex expositio impropriæ locutionis.

a Magister 3. sent. d. 5. D. Tho. 3. p. q. 4. art. 3. Eodem modo eam interpretatur D. Ansel. li. de incarnat. Verbi c. 5 habetur 3. tomo operū Athanasij. Cyrill. Alex. li. 7. in Ioannem c. 7. in illa verba. Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meā vt iterum sumam eam.

DVOBVS ergo modis exponit Sententiarum Magister, a & post eum D. Thomas impropriam hanc, & figuratam veterum locutionē. Vnus est, vt homo impropriè sumatur pro humana natura, quæ sola formaliter significatur hominis vocabulo, tametsi per modum per se subsistentis. Hanc ob causam vix vnquā à Patribus dictum est Deum assumpsisse hunc hominem, quod hic homo non significet formaliter solam hanc humanitatem, sed ipsam quoque personalitatem. Sicuti autem dicunt assumpsisse hunc hominem, vt Athanasius in Euangelio de sanctissima Deipara: eodem modo id exponendum est, nempe hunc hominem pro humana natura, minimè tamen vsurpandum. Iuxta hunc exponendi modum intelligendum est id, quod Cyrillus Alexandrinus in Ioannem scribit: *Christum assumpsisse totum hominem.* Non enim accipit totum hominem pro tota persona humana, sed pro tota humana natura, vt doceat Verbum diuinum assumpsisse non corpus solum, vt Appollinaris hæreticus dicebat, sed corpus simul & animam, ex quibus tota humana natura cōstat. Alter modus exponendi est, vt assumptio sumatur pro termino assumptionis, ita vt cùm Deus dicitur assumpsisse hominem, sensus sit: terminasse assumptionem ad hoc, vt esset homo, atque adeò hic singularis homo.

Deus assumpsit hunc hominem, quo pacto accipiendum.

HÆC adeò certa sunt, vt etiamsi vera esset impugnata: istorum opinio de connotatione, quam fingunt in homine, qualis est in albo, nunquam tamen propriè dici posset Deum assumpsisse hominem. Nam nec propriè dicimus Socratem accepisse album, cùm factus est albus, nisi aut album pro albedine sumatur, aut sensus sit, terminatam esse actionem ad hoc, vt Socrates esset albus: ita patet nihil efficere argumenta pro impugnata opinione.

Explicatio quæstionis, & solutio argumentorum negatiuæ partis.

SECTIO V.

ICENDVM igitur Christum Dominum, etsi quatenus hic homo est, includit diuinam personalitatem, vt contra Gabrielis & Almaini sententiam ostendimus, & initio quæstionis in omnibus argumentis negatiuæ partis rectè sumptum & probatum est: tamen hac ratione spectatum esse verè ac propriè primam substantiam prædicamentalem.

Christus vt hic homo est, verè ac propriè prima substantia.

Prima ratio.

PRIMVM quia Christus Dominus vt est perfectus Deus, ita & perfectus a homo; quod habes in plerisque Conciliis, & in Symbolo Athanasij: cùm igitur ita sit Deus, vt sit prima substantia extra, vel potiùs supra omnia Prædicamenta etiam substantiæ, non dubium est; quin ita sit homo, vt prima substantia in Prædicamento substantiæ: sola enim hæc apud nos est perfecta substantia.

a Lege Cyril. in suo apologetico. Damasc. lib. 3. fid. Ortho. c. 7. Leonem Papam in rescripto ad Flauiã in Constantinopolitanũ Episcopum episto. 10. Enthym. p. 1. sua Panoplia, tit. 7.

Secunda.

DEINDE quia etsi nomen Christi, aut (quod ab Angelo b vocatum est) nomen Iesu significat Deum & hominem, quod totum apud c Esaiam, Euangelista d Matthæo interprete, indicat Emanuelis vocabulum (vnde Cyrilli Alexandrini sententia est, tria hæc nomina, Christus, Emanuel, & Iesus ex vi significationis tantundem valere, vt scribit in libro e de Incarnatione vnigeniti) tamen aliquando sumitur pro supposito diuino nulla ratione habita naturæ humanæ, sed solius diuinæ, vt apud Ioannem f cùm Christus Dominus dicit: *Antequam Abraham fieret, ego sum,* & apud Paulum g ad Hebræos; cùm ait Christum Iesum ab æterno fuisse, & in æternum fore (id enim significant verba illa: *Christus Iesus heri & hodie, & in sæcula*) & in Canonica h Iudæ, vbi Iesus dicitur Israeliticum populum à seruitute Pharaonis liberasse. Potest igitur pari ratione accipi, quemadmodum & sæpè accipitur pro eodem supposito, non quatenus subsistit in natura diuina, sed solùm quatenus subsistit in humana, quo pacto sumitur quandocunque ei tribuuntur purè humana, vt nasci ex muliere, pati, mori, & similia. Hæc autem ratione non dubium est, quin sit prima substantia prædicamentalis.

Nomen Christi, & Iesu, quid significent.

b Lucæ 1.
c Esaiæ 7.
d Cap. 1.
e Cap. 2.
f Ioan. 8.
g Cap. vlt.
h Ad. intro.

QVOD si hoc nomẽ Iesus ea ratione distinguitur à nomine Christi, quod Christus significat subsistentem in vtraque natura diuina vngente & humana vncta, aut regis summi & sacerdotis. Iesus autem solùm hoc, subsistentem in natura humana, vt D. Thomas scribit in 3. p. q. 16. art. 5. (quod ea ratione verum est, si solius naturæ significatæ ratio habeatur: siquidem nomen Christi significat vtramque naturam in diuino supposito, nomen autem, Iesu, humanam in diuino) multò clariùs est, Christum Dominum quatenus significatur nomine, Iesu, primam esse substantiam prædicamentalem.

Nomen, Iesu, qua ratione distinguatur à nomine, Christus.

3. TERTIO quia concretum & abstractum ad idem Prædicamentum spectant, nisi quod concretum in prædicamentis accidentium ponitur secundaria ratione, in prædicamento autem substantiæ primaria, vt superiùs traditum est. Cùm igitur hic homo sit concretum huius humanitatis, & hæc humanitas ponatur in Prædicamento substantiæ secundaria ratione, non dubium relinquitur, quin Christus Dominus, quatenus hic homo primaria ratione ponatur sub homine in Prædicamento substantiæ, ac proinde sit vna è primis substantiis Prædicamentalibus.

Concretum & abstractũ ad idem prædicamentũ quomodo pertineãt.

Cap. 7. q. 5. Sect. 5.

4. POSTREMÒ quia si quid obstaret quominùs Christus Dominus quatenus hic homo est, subiiceretur homini, vt indiuiduũ suę speciei, illud maximè esset, quia includit formaliter diuinam verbi personalitatem: quæ increatæ & infinitæ perfectionis est; at hoc nõ obstat, quia ens increatæ & infinitæ perfectionis, ideò dicitur non habere locum in

in prædicamentis, quia nulli enti finitæ perfectionis (qualia sunt omnia genera & species) essentialiter & quidditatiuè subiici potest. At non sequitur personalitatem verbi subiici quidditatiuè alicui generi, aut speciei substantiæ, si ex ea formaliter homo aliquis constituatur, quandoquidem nec de humanis personalitatibus prædicatur quidditatiuè genus aliquod, aut species prædicamenti substantiæ, sed substantia analogicè sumpta, vt complectitur etiam substantias quæ per se in prædicamentis non ponuntur. Accedit quod etsi personalitas diuina ex natura rei infinitæ perfectionis est, infinitæque perfectionis personam constituit, tamen quia personalitas non est ratio ponendi personam in prædicamento, sed natura rationalis, quæ finitæ perfectionis est: nihil obstat, quominus Christus Dominus, quatenus persona humanæ naturæ est, sit prima substantia prædicamentalis. *Christus in prædicamento per se ponitur.*

ITA patet Christum Dominum, quatenus hic homo est, esse primam substantiam prædicamentalem, nec obstare rationes initio propositas pro parte negatiua, quominus id asserendum sit. Nam etsi rectè sumunt ac probant, in illo, quatenus hic homo est, formaliter includi personalitatem diuinam, non inde tamen sequitur negatiua quæstionis pars, vt ex dictis manifestum relinquitur.

D. Th. 3. p. q. 2. art. 5. Al. 3. p. q. 6. mēb. 2 artic. 3. DENIQVE ad illud Damasceni: *in Christo Domino nō esse communem speciem accipere*, facilè respondetur cum D. Thoma, & Alensi Alexandro sensum Damasceni esse, non licere communem speciem accipere ex natura diuina & humana veluti conflatam. *Damasceni dictum exponitur.*

Quid dicendum de propositionibus, in quibus homo prædicatur de Deo purè accepto.

SECTIO VI.

QVANDO autem ex dictis constat, quid sentiendum sit de his propositionibus, Christus est homo, Iesus est homo, Hic homo (ostenso Christo Domino) est homo, quærat aliquis amplioris doctrinæ causa, quid dicendum de his propositionibus, Verbum diuinum est homo, Filius Dei est homo, Deus est homo, in quibus homo de Deo purè accepto prædicatur, ad quam dubitationem quatuor assertionibus respondendum est. *Quatuor assertionibus soluenda q.*

1. lib. Poster. c. 4 tex. 9. Hæc sententia est Scoti in 3. d. 7. q. 1. ar. 5. Durād. ead. dis. q. 1. ad 2. Marsil. in 3. q. 6. in solut. argumenti. PRIMA sit, esse contingentes hoc est, non necessarias, quod satis apertum est, cum ante incarnationem & in triduo mortis Christi falsæ fuerint, aliàs autem veræ. *1. Assertio.*

SECVNDA, non esse per se iis duobus modis, quibus Aristoteles distinguit eas propositiones per se, quæ in demonstratione vsurpantur: hæc assertio æquè perspicua est, atque prima, cum quia propositæ enunciationes non sunt necessariæ, vt ex illius probatione patet: tum etiam quia in nulla earum prædicatum est de ratione subiecti, aut subiectum de ratione prædicati.

TERTIA,

TERTIA, nihilominus postquã Deus est homo, has duas propositiones, Verbum diuinum est homo, filius Dei est homo, esse quodam singulari modo per se, & noua etiã appellatione substantiales. Quod sint per se, & non per accidens, ex eo probatur, quia in propositionibus per accidens, aut neutrum extremum, aut alterum tantùm ex formali ratione sua sibi vendicat subsistẽtiam per se: neutrum, vt in hac: album est dulce: neutrum enim formaliter est per se subsistens. Alterum tantùm, vt in hac: lac est albũ, quod solum subiectum pro singulari lacte sumptum formaliter habet, vt per se subsistat. At in propositis enunciationibus vtrumque subsistit per se, & Verbũ diuinum, seu filius Dei & homo: idque vna & eadem omnino subsistentia, accedit quod filius Dei & homo, etsi non sunt vna per se natura: sunt tamen vna per se hypostasis, ac persona. Quod verò eædem propositiones sint substantiales, & non accidentales: ex eo probari potest, quia talis est prædicatio, qualis est vnio formæ significatæ per prædicatum cum subiecto: at vnio naturæ humanæ cum Verbo diuino nõ est accidentalis, sed substantialis, quod sæpe à Patribus definitum est, vt in Concilio Constantinopolitano 2. quod fuit generale quintum, canone 5. Hoc autem sic intelligunt, vt velint filium Dei, & filium hominis per incarnationem esse vnum, non auctoritate sola, non adoptione, non gratia tantùm gratum faciente, sed substantia vtrique communi, hoc est, identitate hypostasis, vnde à Scholasticis vnio hæc hypostatica appellata est. Accedit quod hæc propositio, filius Dei est homo, non pronunciat de filio Dei accidens aliquod, vt patet, nec substantiam per modum accidentis, vt cùm dicimus: hoc lignum est auratum, sed substantiam per modum substantiæ, seu subsistentis per se.

In propositionibus per accidens vt se habeant extrema.

QVOD si quis obiiciat, quicquid aduenit substantiæ, siue hypostasi post esse completum & perfectum; aduenit ei accidẽtaliter (quod est dogma Physicum apud Aristotelem) humanitatem autem aduenisse verbo diuino habenti ab æterno completum ac perfectum esse: igitur aduenisse ei accidentaliter: ac proinde nunc propositionem hãc, verbum diuinum est homo, esse accidentalem. Distinguendum est antecedens. Nã si id quod aduenit hypostasi, adueniat ei per inhærentiam, aut quasi inhærentiam, vt Socrati genito calor, aut indumẽtum (quo pacto Aristoteles intelligendus est) accidentaliter ei euenire non est dubium, at si illi adueniat, vt noua natura, ita vt pertineat ad nouam eiusdem hypostasis constitutionem (quod fieri posse nũquam Ethnici Philosophi cogitarunt) non aduenit ei accidentaliter. Atque hoc pacto aduenisse naturam humanam verbo diuino docet Orthodoxa fides: quippe cùm natura humana attulerit verbo diuino non esse humanum per circumpositam, & quasi indutam humanitatem, nec quouis alio pacto per modum adiacentis & denominantis, vt dicunt ij qui volunt nomen, Iesu, esse connotatiuum aut denominatiuum verbi diuini (est enim hic modus conueniendi accidentarius, & non substantialis) sed attulerit ei esse hominem, quod est esse substantiale, verè ac propriè ad Prædicamentum substantiæ pertinens. In hoc idem redeunt quæ responsiones Diui Thomæ ad propositum argumentum

Obiectio contra 2. conclusionem.

Solutio.

Exponitur Aristoteles.

Colligitur ex 1. Phys. c. 8. à textu 75. & vsurpatur à D. Th. 3. p. q. 2. ar. 6. & in 3. d. 6. q. 3. ar. 2. & de spiritualib. creaturis artic. 2. & q. de Anima art. 1. & alys in locis.

mentum 3. parte quæst.2.art.6.& 4. contra Gent.49. Vnde collige, etsi contingentia repugnat propositionibus per se,& substantialibus vt ab Aristotele explicantur, non repugnare tamen huic generi propositionum absolutè sumpto. *Contingentia vt repugnet propositionibus per se.*

QVÆRAT porrò aliquis,Num quemadmodum hæc propositio, Filius Dei est homo dicitur per se,& substãtialis post incarnationem diuini Verbi, ita etiam dici possit essentialis & quidditatiua. Ad quam dubitationem negatiuè respondendum est. Nã cùm essentiæ, & quidditatis nomina non significent hypostasim,siue suppositum, sed naturam : si proposita enunciatio post diuini Verbi incarnationem diceretur essentialis, aut quidditatiua, significaretur haud dubiè,naturam humanam pertinere ad constitutionem naturæ, & quidditatis diuinę, quod est omni, vt sic dicam, falsitate falsius. At cùm substantiæ vocabulum in prima significatione significet hypostasim, seu suppositum, vt patet ex contextu huius capitis, sanè cùm dicimus hãc propositionem, Filius Dei est homo, esse substantialem,in eo sensu id possumus accipere,vt humanitas assumpta intelligatur pertinere ad constitutionẽ hypostasis Verbi diuini, non quoad eius esse simpliciter,sed quoad esse huius hominis, vt ait D. Th.in loco citato, quod est verissimum. *Dubitatio.* *Soluitur.*

QVARTA assertio sit, etiam hanc propositionem, Deus est homo, post diuini Verbi incarnationem non esse per accidens, sed per se; nec accidentalem, sed substantialem, verùm non primò,sed ratione Verbi diuini, pro quo subiectum accipitur, & propositio verificatur, quòd autem non sit per accidens ex eo patet, quia vtrumque extremum habet subsistentiam per se, eámque vnam & eandem, quòd verò non sit accidentalis ex eo constat, quia vnio formæ significatæ per prædicatum cum eo, pro quo accipitur subiectum, non est accidentalis, sed substãtialis, vt patet ex dictis, quòd denique non sit talis primò,sed ratione Verbi diuini, ex eo constat, quia si Deus non modò per se,& substantialiter esset homo,sed etiam primò, Pater quoque esset homo,& Spiritus sanctus etiã,quod nũc falsum, & hæreticũ est. *4. Assertio. Propositio. Deus est homo post incarnatione non est per accidens,sed per se.*

SED contra hanc assertionem sic licet obiicere: Omnis propositio per se,est vera cũ reduplicatione subiecti,at hæc propositio, Deus est homo, non est vera cum reduplicatione subiecti, quia si Deus, quatenus Deus,esset homo,quicquid est Deus esset homo,sicque Pater esset homo, itémque Spiritus sanctus, immò & quælibet diuina persona semper fuisset homo:cùm hæc igitur dici non possint, efficitur,vt hæc propositio,Deus est homo,etiam post diuini Verbi incarnationem non sit propositio per se. *Obiectio contra quartam conclusionem.*

HVIC obiectioni dicere aliquis posset, etsi omnes propositiones quæ sunt per se primò,sunt veræ cum reduplicatione subiecti,tamen in cæteris non semper id accidere.Quamquam enim illæ, in quarum subiectis formaliter includuntur subiecta earum, quæ sunt per se primò,sint etiam veræ cum reduplicatione subiecti,vt si dicas, homo est sensus particeps (rectè enim dicimus hominem, quatenus homo est, esse sensus participem,nempè ratione naturæ animalis,quam formaliter includit)tamen illę,in quarum subiectis non includuntur forma- *Dilutio minus probãda.*

maliter subiecta earum, quæ sunt per se primò, non sunt veræ cum reduplicatione sub ecti, exempli caussa, etsi hæc propositio est per se, Animal est rationis particeps, tamen quia homo, cui primò conuenit esse rationis participem, non includitur formaliter in ratione animalis, ideo dicere non licet animal, quatenus est animal, esse ratio nis particeps. Verùm quia de hac propositione, Verbum diuinum est homo, quam ponimus & esse per se, & per se primò, eadem est dubitatio, (si enim Verbum diuinum, quatenus Verbum diuinum est, esset homo, semper vtique fuisset homo) aliter respondendum est.

Germana obiectionis solutio.

DICENDVM igitur hoc verbū *quatenus* non posse adhiberi subiectis omnium propositionū per se, etiam si primò sint per se: sed iis tantùm, quæ & sunt de omni, & in eis vel prædicatum est de ratione subiecti, vel subiectum, aliquídue inclusum in subiecto est de ratione prædicati, de quibus solis locutus est Arist. idē enim est *quatenus* atq; qua ratione. Quare cùm nec homo sit de ratione Dei, aut Verbi diuini, nec Deus, aut Verbum diuinum de ratione hominis, quo pacto Arist. rationem intelligit, cùm de his propositionibus agit, non est necesse, vt si hæ propositiones Deus est homo, Verbum diuinum est homo sint per se, continuò sit concedendum esse veras cum reduplicatione subiectorum: Sunt enim alio inusitatóq; modo, ac mirabili, & per se, & substantiales, nempè secundum vnitatem subsistētiæ personalis: quæ vnitas inter diuersas naturas substantiales, & completas non inuenitur nisi in Christo Domino, neque vnquam à nobis crederetur, nisi intelligeremus potentiā Dei esse infinitā, & cui nihil impossibile est, vt meritò de ea vnitate præcipuè intelligendum sit illud August. *In rebus mirabiliter factis totam rationem facti esse potentiā facientis.*

1. lib. Post. c. 4. tex. 9.

Propositio, Deus est homo, quare nō dicatur cum reduplicatione subiecti, etiamsi sit per se.

In Episto. ad Volusianum.

Nū homo sit vniuersale respectu Verbi diuini, aut etiam Dei.

QVÆRAT demùm aliquis, num homo respectu Verbi diuini, aut etiam Dei, vt communis est tribus diuinis personis, habeat rationem alicuius vniuersalis, nec ne. Quòd enim habeat, ea ratione constare videtur, quia etsi non dicitur de pluribus eo modo, quo dicitur de Verbo diuino, tamen dici potest, idq; tanquam de pluribus hominibus, veluti si singulæ diuinæ personæ singulas humanitates assumerēt: immo & de Deo & Angelo, si diuina potestate Angelus assumat naturam humanam ad suam subsistentiā, quod probabile credit Scotus, & alij nonnulli. Quod autem non habeat ex eo probatur, quia quinque vulgata prædicabilia vel prædicantur essentialiter, vel accidentaliter, homo autem nec essentialiter dicitur de Deo, vlláue persona diuina, nec accidentaliter, vt ex dictis patet.

Esse vniuersale respectu diuini Verbi.

AD hanc dubitationem primùm quidem dicendum est hominem post diuinam incarnationem esse verè ac propriè vniuersale quiddam respectu Verbi diuini, quia ita nunc de illo naturali, & directa prædicatione dicitur, vt eadem omnino ratione dici possit de aliis diuinis personis, & in eis numerari, id enim verum esse, rectè probatum est. Namque ad rationem vniuersalis satis est, si prædicatum dicatur actu de solo, dummodo eadem omnino ratione possit de aliis prædicari, vt patet in perfecto Oratore, si detur in mundo, isque sit vnicus.

DEINDE non habere, rationem veri vniuersalis respectu Dei, vt tribus

tribus diuinis personis communis est: quia ita nunc dicitur de Deo, vt eodem modo dici non possit de creatura vlla. Multò enim probabiliùs existimamus naturam creatam à nulla re subsistente, præterquam à Deo, assumi posse ad propriam subsistentiam, etiam diuina virtute, vt est D. Tho. & grauissimorum Doctorum sententia.

Non tamen respectu Dei ut communis est tribus personis.

Non esse vllū ex quatuor primis Vniuersalibus respectu Verbi diuini.

TERTIO non esse genus, aut speciem, aut differentiam, aut proprium respectu Verbi diuini, tum quia nō dicitur actu de aliis personis diuinis, cùm tamen hæc quatuor quatenus prædicabilia sunt, eius naturæ sint, vt actu dicantur de omnibus iis, de quibus, vt talia prædicari possunt; qua in re differunt ab accidente quinti prædicabilis, ad cuius rationem satis est, si habeat actu vnā partem subiectam, dummodo alias habere possit: tū etiam quia etsi actu diceretur de plurib. diuinis personis, tamen quia nō diceretur necessariò, vt nō dicitur de Verbo diuino, nullius horū quatuor prædicabilium rationem habere posset, vt quidē hæc à Porphyrio, aliisque Philosophis explicata sunt.

Neque accidens quinti prædicabilis.

QVARTO, nec dicendum esse accidēs quinti prædicabilis respectu Verbi diuini, siquidem vnio humanæ naturæ cum verbo diuino non est accidentalis, sed substātialis, vt superiùs probatū est. Quod si fas esset dicere, omnē prædicationem cōtingentem esse accidentalem, & omne prædicabile contingens esse accidens quinti prædicabilis, vt ethnici Philosophi crediderunt, (qua ratione illi adæquatam esse diuisionē prædicabilium in quinque vulgata putauerunt) tum demùm dicere possemus, hominem respectu Verbi diuini ad hanc prædicabilis speciem pertinere. At cùm & apud Philosophos, & apud Theologos nihil censeatur dici accidentaliter de supposito, & esse accidens illius, si ad eius esse substantiale hypostaticū, siue suppositale pertineat, nefas est dicere siue apud Philosophos (re intellecta) siue apud Theologos, hominem esse accidēs quinti prædicabilis respectu Verbi diuini.

Hominem respectu Verbi diuini pertinere ad nouā quandam speciem prædicabilis.

DENIQVE dicendum est, hominem respectu Verbi diuini pertinere ad nouam quamdam speciem prædicabilis; genera autem superiora hominis, differentiásque eius constitutiuas ad alias quásdam itidem nouas. Hæc enim omnia contingenter prædicantur de Verbo diuino, vt simpliciter ad tria prima Porphyriana prædicabilia pertinere nequeant. Dicuntur etiam substātialiter, vt in duobus extremis, quæ accidentaliter dicuntur, non comprehendantur; Et tamen ipsa inter se collata non eodem modo prædicantur de Verbo diuino, vt vnam duntaxat speciem prædicabilis conficiāt. Nec mirum, quod nouę species mundo aduenerint cum nouo esse substantiali, quod Verbum diuinum pro mundi salute suscepit, quod nec auditum Ethnicis Philosophis erat, nec cogitatum: Possunt igitur assumptiua prędicabilia, vniuersaliáque appellari, homo quidem assumptiua species, eius verò genera differentię constitutiuę, assumptiua genera & differentię, quòd per solam assumptionem humanę naturę actu dicantur de Verbo diuino, potentia verò de cęteris personis.

Nouæ species cum nouo esse substantiali admittuntur.

DE propriis & accidentibus naturę assumptę, alia ratio est. Nam etsi pari ratione ad nouas species videantur spectare, nempe proprij assumptiui, & assumptiui accidentis: re tamen vera ad vulgatā accidētis

Propria & accidētia naturæ assūptæ ad vulgatam

tis speciem vtraque pertinent,cùm & contingenter dicantur de Verbo diuino,& accidentaliter,hoc est,nec essentialiter, nec substantialiter,siue hypostaticè;Et eodem modo dici possent de Patre & Spiritu sancto,si singulas humanitates assumerent. Idem porrò dicendum est de donis gratuitis supernaturalis ordinis,vt gratiæ, gloriæ , virtutúmq; supernaturalium, & quod contingenter dicantur de iis , quib. conferuntur,& accidētaliter,siue nec essentialiter,nec substantialiter. *speciem accidentis pertinere.*

Quæsitum. S E D quæret aliquis,quo pacto & homo,& eius genera prædicentur de Verbo diuino,seu de filio Dei purè accepto,cùm non prædicētur de eo in quæstione Quid est, siue quidditatiuè. Quo item modo differentiæ constitutiuæ hominis , cùm non prædicentur de illo in quæstione Quale est essentialiter,vt ex dictis patet.

Soluitur. *Homo de filio Dei prædicatur in quæstione quis est.* A D quam dubitationem dicendum,etsi homo superioráque eius genera non prædicantur de filio Dei in quæstione Quid est , tamen prædicari in quæstione Quis est, seu quænam persona est,(vt generaliùs dicam)quod nam suppositū est:Quæ quæstiones,cùm solam substantiam quærant,& eam totam non dubium est : quin complectantur omnia , non tantùm quæ prædicantur quidditatiuè de supposito, sed etiā substantialiter.Similiter etsi differentiæ cōstitutiuæ hominis, non prædicantur de Verbo diuino in quæstione Quale est essentialiter,

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

Eiusdem,& diuersi varia genera.

ADEM a verò. Quooiam idem,& diuersum cernuotur in substaotia rerum,exposita multiplicitate substātiæ tradit Arist. varia genera eiusdem,& diuersi, ac primùm quinque genera eiusdem per accidens,ttia io simplicibus,& duo io compositis. Namque in simplicibus duo dicuotur idem,aut quia eidem subiecto acciduot,vt album & musicum,aut quia id quod prædicatur,accidit ei,quod subiicitur,aut cōtra id,quod subiicitur, ei quod prædicatur, quibus modis dicimus extrema harum enunciationom : Homo est musicus,Musicum est homo,esse eadem per accideos. In compositis autem , vt potè cùm subiectū, & accidēs in eodem extremo iungūtur, duobus modis euenit,idētitas:Vno si compositum subiiciatur , vt si dicas, Homo musicus est homo,vel est musicus altero si compositum prædicetur, vt si dicas,homo vel musicū est homo musicus. Prætermisit autem Aristotel.alios duos modos,qui fingi possent,cùm duo accidentia iuoguntur in eo- eodem

KEΦ. Θ'

Αὐτὰ a δὲ λέζεται, τὰ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς, οἷον τὸ λευκὸν, καὶ τὸ μουσικὸν τὸ αὐτὸ, ὅτι τῷ αὐτῷ συμβέβηκε, καὶ ἄνθρωπος, καὶ μουσικὸν, ὅτι θάτερον θατέρῳ συμβέβηκε. τὸ δὲ μουσικὸν καὶ ἄνθρωπος , ὅτι τὸ μουσικὸν τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκε. ἑκατέρῳ b δὲ τοῦτο, καὶ τούτῳ ἑκάτερον ἐκείνων, καὶ γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ μουσικῷ , καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸ μουσικὸν ταὐτὸν λέγεται, καὶ τούτοις ἐκεῖνο. διὸ c καὶ ταῦτα πάντα καθόλου οὐ λέγεται, οὐ γὰρ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ταὐτὸ, καὶ μουσικὸν, τὰ γὰρ καθόλου, καθ' αὑτὰ ὑπάρχει , τὰ δὲ συμβεβηκότα , οὐ καθ' αὑτὰ , ἀλλ' ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἁπλῶς λέγεται. ταὐτὸ γὰρ εἶναι δοκεῖ Σωκράτης καὶ Σωκράτης μουσικός: τὸ δ' Text.16.

ter, tamen prædicari in quæstione Quale est substantialiter, cùm ipsę etiam ad constitutionem suppositi humanæ naturæ, qualecumque illud sit, pertineant. Nisi quod homo, & superiora eius genera prædicantur de illo per modum substantiæ, differentiæ verò eius hominis constitutiuæ per modum qualitatis substantialis, denominantis nimirum genericam aliquam naturam ad constitutionem humanæ naturæ pertinentem. Itaque quærenti quisnam sit filius Dei, æquè responderi potest, esse hominem in diuina natura subsistentem, atque esse Deum subsistentem in humana, cùm ita verè sit vnius, atque alterius naturæ suppositum. Quærenti autem, qualis nam sit secundum qualitatem aliquã substantialem, nempe omnes accidentales præuenientem, optimè respondetur, esse rationalis naturæ, sensitiuæ, viuentis, & corporeæ. Atque hæ prædicãdi rationes satis sunt ad rationes assumptiui generis, assumptiuæque speciei, & differentiæ, quæ omnia contingenter prædicãtur, etsi satis nõ sint ad rationes vulgati generis, vulgatæque speciei, & differentię, quæ prædicãtur necessariò, ac essentialiter, & partim etiam quidditatiuè. Itaque assumptiuum genus dici potest, quod Prædicatur contingenter de differentib. specie in quæstione Quodnam suppositum est: species assumptiua de differentibus numero: assumptiua auté differentia de pluribus in quæstione Quale est substantiali. Atque hæc de prædicamento substantiæ dicta sunt.

---

eodem extremo, quia duo accidentia nunquam iunguntur, nisi ratione alicuius tertij, quod vtrique subsit.

b *Est autem hoc.* Id est, compositum ex subiecto, & accidente, idem est per accidens, quod vtrumque separatim, & vicissim illa separatim accepta idem sunt, quod compositum, vt mox exponitur. Aduerte autem hoc loco, etsi ex vtraque parte dici possit vnum esse idem alteri, & subiectum videlicet prædicato, & prædicatum subiecto, melius tamen dici, subiectum esse idem prædicato, quàm prædicatum subiecto.

CAPVT IX.

Text. 6. *ADEM* a *verò alia dicuntur per accidens, quo pacto album & musicum idem sunt, quia ei idẽ accidunt: & homo ac musicum, quia alterum alteri accidit: musicum autem & homo, quia musicum accidit homini. Est* b *autem hoc idem quod vtrumque, & vtrumque illorum idem quod hoc: namque idem quod homo musicus, & homo & musicum dicũtur, & idem quod hoc illud. Quocirca* c *& hac omnia vniuersè non dicuntur. Neque enim verè dixeris omnem hominem, & musicum idem esse: vniuersalia enim per se insunt, accidentia verò non per se, sed in singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim videtur esse Socrates, & Socrates musicus, cùm verbum Socrates*

c *Quocirca & hæc.* Colligit ex dictis ea, quæ dicuntur idem per accidẽs non dici vniuersè, siue enuntiatio efferatur de vniuersalibus, siue de singularib. De vniuersalibus quidem, quia ea sola quæ dicũtur per se de vniuersalibus, dicuntur de illis vniuersè, vt cùm dicimus omnem hominẽ esse animal, aut risus capacem. Hinc enim fit, vt non verè dicamus omnem hominẽ esse musicum. De singularibus autem, quia licet ea quæ per accidens dicuntur, dicantur simpliciter de singularibus, hoc est, non ratione alicuius partis subiectæ, seu (quod in idem redit)

sine signo particulari, tamen propterea non dicuntur vniuersè, quia singularia non prædicātur de pluribus, neque illis ob eam caussam rectè proponitur signum vniuersale, vt in libro de interpretatione dictum est. Hinc habes omnem enunciationem vniuersalem esse per se, de qua re quia Dialecticis non parum exhibet difficultatis, propria disputatione disserendum esset, si locus daretur.

Omnem enūciationem vniuersalē esse per se.

d *Alia autem per se, quemadmodum & ipsum vnum.* Tradita distinctione eiusdem per accidens: distinguit eadem per se, quorum tot genera esse dicit, quot sunt vnius per se. Vnde colligit, identitatem esse quandam vnitatem, id est, fundari in quadam vnitate, quæ est vnitas substantiæ, siue essentiæ, quo pacto similitudo dici potest vnitas accidentariæ qualitatis, & æqualitas, vnitas quantitatis, in sensu nimirū caussali. Neque enim hęc sunt formaliter vnitates, sed relationes quædam fundatæ in vnitatibus prædictis.

Identitatem fundari in vnitate.

c *Aut cum quis vno.* Hinc patet identitatem eiusdem ad se ipsū esse relationē rationis, quia extrema nō sunt re ipsa diuersa, sed ea tantū ratione distinguuntur, quia intellectus eodem vtitur, vt duobus, veluti cùm dicitur Socrates est Socrates, vel hic homo est sibi ipsi amicus. Atque hac quidem ex parte alia ratio est in ea identitate, qua duo indiuidua sunt idem specie, & in ea, qua duę species sunt idem genere, quas D. Thomas hoc loco, & alij plerique putant esse reales, cùm extrema realiter distinguuntur: idem potiori ratione dicturi de entitatibus, quibus diuersæ species aut genera, sunt idem analogicè. Verùm nos, quia huiusmodi relationes conueniunt rebus etiam non existentibus, credimus potiùs esse relationes rationis, vt quarto *a* libro diximus, & hoc ipso *b* latiùs explicabimus.

Identitas eiusdem ad se, est relatio rationis.

D. Tho. lect. 11. Alex. & alij nonnulli.

Σωκράτης οὐκ ἐπὶ πολλῶν· διὸ οὐ πᾶς Σωκράτης λέγεται, ὥσπερ πᾶς ἄνθρωπος. καὶ τὰ μὲν οὕτως λέγεται ταὐτά.

τὰ d δὲ καθ' αὑτά, ὥσπερ καὶ τὸ ἕν, καὶ γὰρ ὧν ἡ ὕλη μία, ἢ εἴδει, ἢ ἀριθμῷ ἢ γένει ταὐτὰ λέγεται: καὶ ὧν ἡ οὐσία, ὥστε φανερὸν, ὅτι ἡ ταυτότης ἑνότης τίς ἐστιν, ἢ πλειόνων τοῦ εἶναι ἢ e ὅταν χρῆται ὡς πλείοσιν, οἷον ὅταν λέγῃ αὐτὸ αὑτῷ ταὐτόν: ὡς δυσὶ γὰρ χρῆται αὐτῷ.

Ἕτερα f δὲ λέγεται ὧν ἢ τὰ εἴδη πλείω, ἢ ἡ ὕλη ἢ ὁ λόγος τῆς οὐσίας: καὶ ὅλως ἀντικειμένως τῷ ταὐτῷ λέγεται τὸ ἕτερον. Διάφορα g δὲ λέγεται, ὅσα ἕτερά ἐστι τὸ αὐτό τι ὄντα, μὴ μόνον ἀριθμῷ, ἀλλ' ἢ εἴδει, ἢ γένει, ἢ ἀναλογίᾳ. ἔτι h ὧν ἕτερον τὸ γένος: καὶ i τὰ ἐναντία: καὶ k ὅσα ἔχει ἐν τῇ οὐσίᾳ τὴν ἑτερότητα.

Ὅμοια l λέγεται, τά τε ταὐτὸ πεπονθότα: καὶ τὰ πλείω ταὐτὰ πεπονθότα ἢ ἕτερα, καὶ ὧν ἡ ποιότης μία: καὶ καθ' ὅσα ἀλλοιοῦσθαι ἐνδέχεται τῶν ἐναντίων τούτων τὸ πλείω ἔχον, ἢ κυριώτερα ὅμοιον τούτῳ. ἀντικειμένως δὲ τοῖς ὁμοίοις τὰ ἀνόμοια.

Genera diuersorum.

f *Diuersa dicuntur ea, quorum aut species plures sunt.* Distinxit eadem, nunc distinguit diuersa, quæ sunt illis opposita, traditque tria genera diuersorum, nempe specie, materia, id est, numero, & ratione definitiua substantiæ, siue essentiæ, etiam si sit generica: vt hic contineantur diuersa genere, specie, ac numero. Ne autem sit opus alia diuersorum genera enumerare; addit, tot modis dici diuersa, quot dicūtur eadem.

Differentium quatuor genera.

Primum.

g *Differentia verò.* Cùm omnia differentia sint diuersa, non autem omnia diuersa differentia (nisi impropriissimè sumpto differentium vocabulo) tradita a distinctione diuersorum, subdit distinctionem differentium in quatuor genera. Alia enim dicuntur differentia, quia cum aliquid idem sint siue numero, siue b specie, siue genere, siue analogia, tamen in aliquo diuersa sunt, vt Socrates sedens, & idem aliàs stans, vt hic homo & ille, vt equus & bos, vt ens absolutum, & relatum, quæ est D. Thomæ expositio, atque ex hoc genere sola priora tria membra sunt propriè differentia, quia in iis tantum ea, in quibus diuersa conueniunt, sunt simpliciter eiusdem rationis in vtroque extremo. Alexander hunc in modum interpretatur verba illa, *non numero solum* modo non sint eadem numero:

a Cap. 2. q. 7. sect. 8.

b Ad. c. 15.

Lect. 12.

Commen. 16.

numero: itaque negabit Socratem senem differre à se ipso puero, quod tamen omnes Dialectici cum Porphyrio concedunt in Isagoge.

Cap. de differentia. h *Ea item, quorum diuersum est genus.* Tradit secundum genus differentium, quæ impropriissimè dicuntur differentia, ea verò sunt, quæ ita sunt diuersa genere, vt in eis quatenus talia dicuntur, nec analogica quidem conuenientia cernatur, vt animal, & color, si vtrumque casu, & ob nullam conuenientiam eodem nomine appellentur. *Secundum.*

Vt lib. 7. Metaphys. c. 12. text. 42. i *Et contraria.* Addit tertium genus differentium, quod non tantùm complectitur species contrarias, quæ tertiò membro primi generis comprehensæ sunt, sed etiam differentias eiusdem generis, quas Aristoteles sæpè vocat contrarias. *Tertium.*

k *Et quæcumque in substātia diuersitatem habent.* Hoc quartum genus differentium latissimè patet, quæcumque enim in substantia, essentiáve diuersitatē habent, ea sæpè dicuntur differentia, tametsi nec sint contraria, nec sub eodem genere contineantur, vt materia, & forma, essentia diuina, humana. *Quartum.*

l *Similia dicuntur, & quæ idem acceperunt & quæ pluribus eisdem.* Annectit explicationi, Eiusdem, & Diuersi, quæ dicuntur secūdum substantiam, essentiámve, distinctionem, Similis, & Dissimilis, quæ dicūtur secundum qualitatem accidentariā. Non adiungit autem distinctionem Æqualis, & Inæqualis, quia eius multiplicitas non est admodum manifesta, vt D. Tho. annotauit. Tradit *Similium genera quatuor.*

Lect. 12. ergo quatuor genera similium. Vnum est eorum, quæ idem passa sunt, quòd ferè accidit secundum qualitates, vt qui ex ægritudine pallorem, aut ruborem contraxerunt. Alterum eorum, quæ plura eadem quàm diuersa, vt duo fratres gemelli, qui vix internoscantur. Tertium eorum, quorum qualitas est eadem, siue eam per veram actionem acceperint, vt quæ dicta sunt, siue absque actione, vt Astra eiusdem natiui splendoris. Quartum eorum, quæ pluribus aut præstantioribus contrariis quibus fit alteratio affecta sunt, vt duo vina habentia eumdem colorem, odorem, & saporem, quo genere non dicuntur similia, quæ eumdem tantùm colorem habuerint, cùm color in minus præcipuis affectionibus vini habeatur. Hinc quot, & quæ sint genera dissimilium facilè intelliges.

Socrates in pluribus non dicatur. Vnde fit, vt nemo dixerit omnis Socrates, quemadmodum dicitur omnis homo, Atque hæc quidem hunc in modum dicuntur eadem.

Alia d *autem per se, quemadmodum & ipsum vnum. Nam & quorum materia est vna, ea aut specie, aut numero, aut genere dicuntur eadem, & quorum substantia vna. Ita perspicuum est, identitatem vnitatem esse quandam ipsius esse, aut plurium, aut* e *cum quis vno vt pluribus vtitur, veluti cum ipsum, idem quod ipsum esse dicitur, vt duobus enim ipso vtitur.*

Diuersa f *dicuntur ea, quorum aut species plures sunt, aut materia, aut ratio substantiæ, omninóque diuersum opposito modo, atque idem dicitur. Differentia* g *vero dicuntur, quæcúnque diuersa sunt, cùm aliquid idem sint non numero solùm, sed aut specie, aut genere, aut analogia. Ea item,* h *quorum diuersum est genus, &* i *contraria, &* k *quæcúnque in substantia diuersitatem habent.*

Similia l *dicuntur, & quæ idem acceperunt, & quæ pluribus eisdem, quàm diuersis affecta sunt, & quorum qualitas vna, & quod plura aut pauciora ex iis contrarijs habet, quibus fit alteratio, huic simile dicitur. Modo autem similibus opposito dicuntur dissimilia.*

CAP.

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Oppositorum quatuor genera.

OPPOSITA *a dicuntur contradictio, contraria.* Quoniam opposita sunt quædam diuersa, distinguit hoc capite varia oppositorum genera, tum ad finem capitis exponit, quæ dicantur diuersa specie. Tradit ergo in primis quatuor vulgata genera oppositorum, de quibus libro decimo disputabit.

Duo alia genera oppositorum.

b *Ea etiam.* D. Thomas existimat tradi hoc loco duo documenta, quibus cognosci possit, num quæ proponuntur vt opposita, sint verè opposita: vnum, si sint termini eiusdem motus, mutationisve: alterum, si non possint simul esse in eodem susceptiuo. Sed quia hæc non satis cohærent cum ipso verborũ contextu, potius dicendum est, missa multiplici Alexandri expositione, tradi his verbis duo alia oppositorum communiora genera: vnum est extremorum, siue terminorum mutationis: alterum eorum, quæ simul eidem susceptiuo vtriusque inesse non possunt. Itaque in priori genere comprehenduntur cõtradicentia, contraria, & priuatiuè opposita, non omnia tamen, sed ea inter quæ datur mutatio: neque enim omnia esse possunt mutationis extrema, vt perspicuum est. In posteriori genere vniuersè videntur comprehendi omnia contraria, & priuatiuè opposita, & quamplurima ex contradicentibus, & relatiuè oppositis. Vnde patet quo pacto hæc duo à quatuor vulgaris distinguantur. Quo loco aduerte, verba illa *generationes & corruptiones* pro iis ex quibus, & in quæ generationes & corruptiones procedunt accipienda esse, vt innuant exempla terminorum præcipuarum mutationum. Nisi liberiùs sic vertas periodum. *Ea etiam ex quibus, & in quæ vltima generationes (verbi gratia) corruptionesque proficiscuntur,* quo ferè modo interpretatus est Argyropylus, prætermisso verbo *sicut.*

ΚΕΦ. Ι.

ΑΝτικείμενα a λέγεται, ἀντίφασις, καὶ τἀναντία, καὶ τὰ πρός τι, καὶ στέρησις, καὶ ἕξις. καὶ b ἐξ ὧν, καὶ εἰς ἃ ἔσχατα, οἷον, αἱ γενέσεις καὶ αἱ φθοραί, καὶ ὅσα μὴ ἐνδέχεται ἅμα παρεῖναι τῷ ἀμφοῖν δεκτικῷ, ταῦτα ἀντικεῖσθαι λέγεται, ἢ c αὐτὰ, ἢ ἐξ ὧν ἐστί φαιὸν γὰρ, καὶ λευκὸν ἅμα τῷ αὐτῷ οὐχ ὑπάρχει: διὸ καὶ ἐξ ὧν ἐστὶν ἀντίκειται τούτοις.

Ἐναντία d λέγεται, τά τε μὴ δυνατὰ ἅμα τῷ αὐτῷ παρεῖναι, τῶν διαφερόντων κατὰ γένος: καὶ τὰ πλεῖστον διαφέροντα τῶν ἐν τῷ αὐτῷ γένει: καὶ τὰ πλεῖστον διαφέροντα ἐν τῷ αὐτῷ δεκτικῷ: καὶ τὰ πλεῖστον διαφέροντα τῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν δύναμιν: καὶ ὧν ἡ διαφορὰ μεγίστη, ἢ ἁπλῶς, ἢ κατὰ γένος, ἢ κατ' εἶδος. τὰ e δ' ἄλλα ἐναντία λέγεται, τὰ μὲν τῷ τὰ τοιαῦτα ἔχειν, τὰ δὲ τῷ δεκτικὰ εἶναι τῶν τοιούτων, τὰ δὲ τῷ ποιητικὰ, ἢ παθητικὰ, ἢ ποιοῦντα, ἢ πάσχοντα, ἢ ἀποβολαὶ, ἢ λήψεις, ἢ ἕξεις, ἢ στερήσεις εἶναι τούτων, καὶ τῶν τοιούτων. ἐπεὶ f δὲ τὸ ἓν, καὶ τὸ ὂν πολλαχῶς λέγεται,

Medias qualitates non esse per se oppositas.

c *Aut ipsa.* Hæc verba addita sunt propter medias qualitates, quæ constant virtute extremis contrariis. Quamquam enim mediæ non possunt simul inesse in eodem susceptiuo, non sunt tamen per se oppositæ, siue comparatæ inter se, siue cum extremis, ex quibus constant. Itaque sensus est, ea quæ eidem susceptiuo vtriusque inesse non possunt, aut ipsa secundum se sunt opposita, vt album & nigrum, aut non sunt per se opposita, sed constant oppositis per se, veluti fuscum. Ideo.n. fuscum non potest esse simul cũ albo puro, quia constat albo & nigro, quæ per se opponuntur. Addit tamen Aristo. quia media componuntur ex extremis, idcirco dici posse extrema opponi mediis, quia nimirum ex parte media constant oppositis extremis. v.g. album purum posse dici oppositum fusco, quatenus fuscum constat nigro, & sic in cæteris. Itaque docet his verbis, hæc etsi non sunt per se in

hoc

hoc oppositum genere, posse tamen ad illud reuocari, quod idem intellige de medijs comparatis inter se, vt de fusco & viridi, quamquam minus propriè opponantur sibi inuicem, quàm extremis.

d *Contraria dicuntur.* Tradit duo genera contrariorum, vnum per se, alterum per aliud, & vtrúmque genus in varia membra dispertit. Contraria per se sunt, quæ ratione sui dicuntur contraria, vt calidum & frigidum, per aliud, quæ ratione aliorum, vt vis calefaciendi & refrigerandi, quæ in pluribus mistis rebus insunt. Contrariorum per se varia sunt genera: vnum eorum quæ cum genere differant, simul eidem inesse non possunt, vt agere ac pati idem: alterum eorum, quæ plurimum differunt sub eodem genere, vt album & nigrum sub colore: tertiũ eorum quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, vt sanum & ægrum in animali: quartum eorũ, quę inter ea maximè differunt, quæ cadũt sub eamdem potentiam, facultatémve siue naturalem, siue aduentitiam, vt dulce & amarum sub gustarũ, suasio & dissuasio sub Rhetoricam, aut Dialecticam: quintũ genus est eorum, quæ maximè differunt, aut simpliciter, vt album & non album (quo etiam mẽbro Alexander complectitur priuatiuè opposita, quia differunt, vt entia & non entia) aut genere, vt substantia & relatio, aut specie, vt albũ & nigrũ, Elephas & Taurus, quod genus contrariorum latissimè omniũ funditur, cùm contradicentia etiam cõprehendat. Quod si quis obijciat fieri non posse, vt contradicentia quoque hic comprehendantur, cùm sola entia dicantur differre: occurrendum est, verbum *differunt*, nõ accipi hoc loco propriè, quemadmodum paulò pòst, vbi priuatiuè opposita dicuntur differre. Nec magis mirum videri debet, quòd contradicentia, & priuatiuè opposita dicantur differre, quàm quòd dicantur contraria, vt sæpè appellantur.

Contrar. a in duplici genere esse.

Contraria per se.

Obiectio.

Solutur.

CAPVT X.

OPPOSITA a *dicũtur cõtradictic, contraria, ea quæ ad aliquid, priuatio, & habitus. Ea b etiam, ex quibus, & in quæ vltima, vt generationes & corruptiones. Quæ uẽ vtriusq; susceptiuo simul adesse nequeũt, ea opposita dicũtur, aut c ipsa, aut illa ex quibus constant. Fuscum enim & albũ simul eidẽ nõ insunt: quo fit, vt ea ex quibus cõstant, his opponãtur.*

Contraria d dicuntur & ea, quæ cùm sint eorum quæ differunt genere, eidem simul adesse nequeunt: & quæ ex ijs, quæ in eodem sunt genere, plurimum differunt: & quæ plurimum differunt in eodem susceptiuo: & quæ ex ijs, quæ sub eamdem potentiam cadunt, plurimum differunt: & quorum maxima est aut simpliciter, aut genere, aut specie differentia. Cætera verò e dicuntur contraria, partim quòd ea habeant, partim quod ea suscipere, partim quod efficere, aut pati possint, eáve efficiant, aut patiantur, aut verò sint horum, similiumve abiectiones, aut susceptiones, aut habitus, aut priuationes. Cum f autem vnum, & ens multis modis dicantur,

e *Cætera verò dicuntur contraria.* Subdit varia genera contrariorum per aliud: multa enim dicuntur contraria, aut quia in eis insunt contraria, vt ignis & aqua, aut quia habent peculiares propensiones ad capienda contraria, vt pueri bonæ indolis ad virtutem, malæ autem ad vitia, aut quia contrarijs afficere, aut affici possunt, aut afficiunt, aut afficiuntur, vt venena & antidota, homines bonæ constitutionis & valetudinarij, aut quia sunt contrariorum obiectiones, aut acceptiones, vt bona & mala institutio, aut contrariorum habitus, vt scientia & error: ratione nimirum contrariorum actuum (etiamsi alioqui habitus ipsi sint per se contrarij) aut priuationes contrariorum præsertim immediatorum, vt priuatio sanitatis & ægritudinis, si non datur status neuter, priuatio item rectitudinis, & prauitatis in actibus singularibus, si nulli dantur indifferentes. Vnde patet quàm multa sint genera contrariorum per aliud.

Contraria per aliud.

f *Cum autem vnum, & ens.* Docet qua de caussa prædictæ affectiones entium: dican

dicantur multipliciter. Caussa verò est, quia dicuntur ex ente & vno, hoc est, quia consequuntur ens & vnum, quæ sunt multiplicia. Nam idem & diuersum sequuntur vnum & multa: differentia verò & contraria, sunt quædam diuersa. Vnde colligit Aristoteles hæc non esse eiusdem rationis in pluribus prædicamentis, quemadmodum de ente & vno, superiori libro dictum est, vbi etiam hoc idem consectarium ab Aristotele colligitur.

Quænā sint diuersa specie.

g *Diuersa autem specie.* Quia superiori capite non exposuerat quænam essent diuersa specie, id præstat hoc loco tradendis sex generibus diuersorum specie. Vnū est eorum, quæ ita continētur eodem genere, vt alterum sub altero non collocetur, veluti scientia & candor. Alterum eorum quæ ita collocantur sub eodem genere, vt sint membra eiusdem diuisionis facta per oppositas differentias, velut homo & bestia, album, & nigrum. Tertium est eorum, quę habent aliquam contrarietatem in substantia essentiáve sua, tametsi sub eodem genere non collocentur, vt equus, & Geometria, aspectus & locus. Quartum est quorumlibet contrariorum, aut certè eorum quę primò hoc est, per se contraria dicuntur, quod ideo adiungit, quia inter cōtraria per aliud multa reperiūtur, quæ non

λέγεται, ἀκολουθεῖν ἀνάγκη καὶ τἆλλα ὅσα κατὰ ταῦτα λέγεται, ὥστε καὶ τὸ ταὐτὸν, καὶ τὸ ἕτερον, καὶ τὸ ἐναντίον· ὥστ᾽ εἴη ἂν ἕτερον, καὶ καθ᾽ ἑκάστην κατηγορίαν. *Cap. 2.*

Ἑτέρα g δὲ τῷ εἴδει λέγεται, ὅσα τε ταὐτοῦ γένους ὄντα, μὴ ὑπάλληλά ἐστι· καὶ ὅσα ἐν τῷ αὐτῷ γένει ὄντα διαφορὰν ἔχει· καὶ ὅσα ἐν τῇ οὐσίᾳ ἐναντίως ἔχει· καὶ τὰ ἐναντία ἕτερα τῷ εἴδει ἀλλήλων, ἢ πάντα, ἢ τὰ λεγόμενα πρώτως· καὶ ὅσων ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ γένους εἴδει οἱ λόγοι ἕτεροι (οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος ἄτομα τῷ γένει, οἱ δὲ λόγοι ἕτεροι αὐτῶν) καὶ ὅσα ἐν τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ αὐτῶν ὄντα, ἔχει διαφοράν. Ταὐτὰ δὲ τῷ εἴδει, τὰ ἀντικειμένως λεγόμενα τούτοις.

NVM PLVRA ACCIDENTIA eiusdem speciei in eodem subiecto esse possint.

QVÆSTIO I.

Quæstionis ambiguitas. SECTIO I.

Prima ratio.
Pars negatiua in Aristotelis auctoritate fūdatur.
Partis affirmatiuæ argumenta.

PRo parte negatiua satis nobis videtur esse posse generalis assertio Aristotelis, qui non ait aliqua eorum, quæ in eodem subiecto differentiam habent, diuersa esse specie, sed omnia: quod certè videtur dicere non debuisse, si aliqua excipienda existimasset, neque in eadem re parum momenti habet, quod D.Tho. nulla excęperit. *Ad finem c. 10. tex. 16.* *Lect. 12.*

Primum principale.
Duo lumina in eadē parte diaphani dari posse vt probant Perspectiui.

VERVM affirmatiuam partem multa argumenta non modo suadent, sed etiam persuadere videntur. In primis asserunt Perspectiui in eadem parte corporis diaphani, immo etiam in eadem parte superficiei cuiusque corporis posse dari plura lumina solo numero differentia: id quod argumento duarum lucernarum multis modis ostendere nituntur. Primùm, quia cùm altera tantùm extinguitur, simul etiam extin *Lege Cantuariensem. lib. 1. suæ perspect. c. 1. petitione 6.*

non ſint ſpecie diuerſa, vt homines firmæ ac infirmæ conſtitutionis. Quintum eſt eorum, quæ cum genere ſint indiuidua, hoc eſt, in eodem infimo genere conueniant, diuerſas tamen definitiones habent, vt canis & lupus: atque hæc, cùm ſint ſpecies infimæ eiuſdem infimi generis, propterea magis propriè dicuntur differre ſpecie, quod non ſunt etiam diuerſa genera. Sextum genus eſt eorum, quæ cùm in eadem ſubſtantia, ſiue ſubiecto ſint, tamen differentiam habent inter ſe, vt candor, & dulcor in lacte, Quæ ideo Diuus Thomas, & alij nonnulli exiſtimāt dici ab Ariſtotele diuerſa ſpecie, quod credant fieri non poſſe, vt duo accidentia eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto inſint. De qua re, quia nō parum habet difficultatis operę pretium erit aliquantò fuſiùs differere.

dicantur, cætera quoque omnia, quæ ex his dicuntur, ſequatur neceſſe eſt: quare & idem, & diuerſum, & contrarium, vt & aliud, atque aliud ſit in vnoquoque prædicamento.

Diuerſa g *autem ſpecie dicuntur, & ea omnia, quæ cùm eiuſdem generis ſint, alterum ſub altero non collocatur, & quæ cùm ſint in eodem genere differentiam habent, & quæ habent in ſubſtantia contrarietatem. Sunt & contraria diuerſa ſpecie inter ſe aut omnia, aut quæ primò dicuntur, & ea quorum rationes in vltima generis ſpecie diuerſa ſunt (quem in modum homo, & equus indiuidua ſunt genere, eorum autem rationes diuerſæ) & omnia cùm in eadem ipſorum ſubſtantia ſint, differentiam habent. Eademverò ſpecie ſunt ea, quæ oppoſito his modo dicuntur.*

Qvo loco parum refert quod ferè interpretes prætermittunt verbum *αὐτῶν*, cùm aiunt *in eadem ſubſtantia* pro eo quod nos dicimus *in eadem ipſorum ſubſtantia*. Id enim faciunt perſpicuitatis cauſſa, nequis putet nomē ſubſtātię iis verbis pro eſſētia accipi, vt Perionius credidit, verum etſi hac de cauſſa illi permoti ſunt, vt verbum illud præterirent, non tamen id erat neceſſe. Nam vel paululum aduertenti patet, dici non poſſe duo aliqua eſſe in eadem ipſorum eſſentia, cùm tamen duo accidentia rectè dicantur eſſe in eadem ipſorū ſubſtantia, id eſt, in eodem ipſorum ſubiecto. Quamquam libentiùs verbum in verſione omiſiſſem, niſi eſſet in omnibus exemplaribus.

---

extinguitur lumen, quod illa in aëre producebat, nec tamen extinguitur lumen, quod producebat altera; quod ſatis videtur oſtendere, antequam illę extinguerentur, non vnum tantùm lumen, ſed duo in aëre extitiſſe, quorum alterum perierit, alterum permanſerit. Deinde, 2
quia columna obiecta duabus lucernis aliquantulum inter ſe diſtantibus iacere ſolet duas vmbras, vnam ad eam partem, quę occultat vnam lucernam, alteram ad eam quę occultat alteram, quod ideo videtur accidere, quia ſingulę lucernę ſingula lumina producunt, quorū alterum impeditur interpoſitu columnę ad hanc partem alterum interpoſitu eiuſdem ad alteram partem. Idque confirmatur ex eo, quia vmbra vna eſt diminutum lumen vnius tantum lucernę, altera verò eſt diminutum lumen alterius duntaxat, quod euenire non poſſet, niſi ſingulę ſingula lumina producerent.

Tertio, quia per foramen parietis ſubiectis iiſdē duabus lucernis iaciuntur duo lumina diſtincta numero in hanc & illā partem, ſingula nimirum è regione ſingularum lucernarum; quod perſpicuè videtur demonſtrare intra foramen illud dari duo lumina diſtincta nu- 3

mero, quorum alterum continuatur vltra parietem è regione vnius lucernæ ad vnam partem, alterum è regione alterius ad alteram.

Secundum. Rationibus philosophicis pars eadẽ confirmatur. *Primo.*

PHYSICIS etiã principiis videtur ea pars quæstionis, atq; adeo efficaciùs demonstrari. Primùm, quia in quauis particula aëris interiecti inter duos parietes albos dantur species sensibiles vtriusque vt naturales philosophi docent, alioqui non ex quauis parte illius medij vterque paries videri posset; illæ autem species sensibiles, cùm sint similitudines colorum eiusdem speciei, vt pote albedinis, nemo negauerit esse accidentia eiusdem speciei, deinde, quia in eadem parte organi cuiusque sensus, præsertim interioris necessariò dandæ sunt plures species sensibiles eiusdem speciei, cùm eidem sensui obiiciuntur plura eiusdem speciei indiuidua: neque enim vlla ratio reddi potest, cur illæ in diuersis partibus organi imprimantur. Tertio, quia in homine dantur simul multæ memoriæ eiusdem speciei, ex quibus gignitur experientia, & multæ experientiæ ex quibus gignitur ars, vt Arist. 1. libro docuit. Postremò, quia in intellectu videntur dari simul multi conceptus eiusdem speciei, vt si quis mente dicat Socrates non est Plato, aut etiam Socrates est Socrates. Quin etiam multi sunt, qui asserant dari simul in intellectu plures species intelligibiles diuersorum indiuiduorum eiusdem speciei.

An plures species sensibiles solo numero differẽtes sint in eadem parte medij. *Secunda.* *Tertia.* *An plures memoriæ.* *Quarta.* *Conceptus.* *Cap 1.*

SED & Logica seu potius Metaphysica ratione idem planè videtur concludi. Nam si correlatiua sunt simul natura, & se mutuò ponunt ac tollunt, necessariò asserendum videtur in eodem patre habente plures filios dari simul plures relationes paternitatis, quæ haud dubiè sunt eiusdem speciei, & in eodem filio habente adhuc vtrũque parentem dari duas relationes filiationis, quarum altera referatur ad patrem, altera ad matrem, quæ etiam erunt eiusdem speciei, cùm ambæ fundentur in eadem actione speciei, immo etiam in eadem numero. Nam sublato vno ex pluribus filiis, non aliter necessario tollitur pater, quàm quod relatio, quæ illum respiciebat: nec item sublato altero parentum necessariò tollitur filius, nisi ratione eius habitudinis, qua ad illum referebatur filius. Cùm ergo fieri non possit, vt eadem numero relatio & tollatur & maneat: planè videtur effici in quouis patre habente plures filios, & in quouis filio superstite vtroque parente, dari plures relationes eiusdem speciei.

Metaphysica ratione pars eadem ostenditur. In eodẽ patre an plures relationes.

Variæ sententiæ in hac quæstione.

SECTIO II.

HIS ferè argumentis, aut omnibus, aut quibusdam adducuntur multi, vt affirmatiuam quæstionis partem amplectãtur, neque aliter Aristotelem defendant, quàm limitationibus quibusdam. alij verò cùm existimant se omnia dissoluere, negatiuam potius, quæ ab Aristotele vniuersè videtur supponi, amplectuntur.

Prima sententia Iandun. *Iandunus 5. Metaph. q. 36.*

SVNT qui dicant Aristotelẽ duobus modis intelligi posse: vno vt non loquatur ex propria sententia, sed aliorum, quasi dicat hanc esse vnam significationem diuersorum specie, quæ apud quosdam vsurpatur, vt

tur, vt ea etiam dicantur ſpecie diuerſa, quæ cùm in eodem ſubiecto inſint, tamen inter ſe differunt, quo pacto cap. 8. dixit ſubſtantiæ nomen tertio modo ſumpto ſignificare res quaſdam Mathematicas, quę eſt ſententia Pythagoreorum ab eo ſæpè impugnata: altero vt loquatur quidem ex propria ſententia, verùm non de omnibus accidentibus, ſed iis tantùm, quæ ſunt rebus congenita. Nam cùm ea quæ ſunt eiuſdem ſpeciei eandem vim habeant, natura autem abhorreat ſuperuacanea, ſatis erit vna facultas videndi in animali, vt videre poſſit, vna item audiendi, vt audire: Cùm ergo idem dici poſſit de cæteris congenitis accidentibus, efficitur, vt in his verum ſit, quod ait Ariſtoteles plura eiuſdem ſpeciei ſimul in eodem ſubiecto eſſe non poſſe. In cæteris autem accidentibus, etſi per motū acquirantur, aſſerunt nihil impedire, quominus plura in eodem ſubiecto inſint, ſi quidem in eodem ligno, vt aiunt, poſſunt ineſſe ſimul duæ calefactiones ſecundum eandem partem, ſi lignum ſimul calefiat à duobus numero ignibus.

Refellitur. SED nec prior ſenſus habet vllā probabilitatem, quia nullibi impugnata eſt ab Ariſtotele ea vſurpatio diuerſorum ſpecie, quod tamē feciſſet, ſi veram eſſe non putaſſet, qua ratione ſæpe ab eo impugnati ſunt Pythagorici, quod Mathematica entia ſubſtantias rerū naturalium appellaſſent. Neque item poſterior ſenſus rectè probatur. Nam vt natura abhorret ſuperuacanea in congenitis, ita & in aduentitiis. Duo etiam ignes agentes ſimul in eandem partem ligni non agunt in illam diuerſis actionibus, ſed vna & eadem; ſiquidem motus eſt vnus, & idem, ad quem ignes illi concurrunt vt cauſæ partiales.

Secunda ſententia Scoti, & aliorum.

Scot. in 3. d. 8. quæſt. vnica. Dur. eadem d. quæſt. 3. Richard. ibidem q. 2. art. 2. Gab. quæ. vnica conclu. 3. Argent. q. 1. art. 2. Maior. ead. d. q. vnic. Anton. And. 5. Metaph. q. 8. & alii.

Alij exiſtimant Ariſtotelem loqui non ſolùm de congenitis accidentibus, ſed etiam de aduentitiis, quæ acquiruntur per motum, non tamen de cæteris, quæ per motum non acquiruntur, etſi realia ſint & abſoluta, vt eſt lumen. Sumuntur autem in hac quæſtione accidentia realia, non vt diſtinguuntur ab accidentibus rationis, ſed vt diſtinguuntur ab intentionalibus, cuiuſmodi ſunt ſpecies ſenſibiles in ſenſu, & intelligibiles in intellectu. Quòd igitur negatiua pars quæſtionis vera ſit in accidentibus, quæ acquiruntur per motum, ex eo probatur, quia agens per motum, non agit in mobile, niſi ducens illud à contrario in contrarium. Mobile autem, quod affectum eſt accidente, eiuſdem ſpeciei cum accidente quod agens introducere poteſt, non habet contrarium illius, vt patet, niſi forte ſit minus perfectum, quo pacto per actionem agentis non introducetur aliud numero accidens, ſed præexiſtens perficietur. Quod autem non ſit vera in cæteris accidentibus probant, quia etſi potentia aëris ad hoc numero lumen ſatiata eſt hoc lumine, non tamen eſt ſatiata potentia ad aliud numero, quò fit, vt cùm illuminans non agat per motum, nihil impediet quominus in eodem aëre aliud numero lumen ab alio illuminato introducatur: id quod dicunt eodem modo poſſe concludi in cæteris, etiam ſi abſoluta ſint, & realia. *Confirmatio.*

Impugnatur. VERVM hæc ſententia, quicquid veritatis habeat, non rectè confirmatur. Nam ſi ratio, qua probatum eſt negatiuā quæſtionis partem non eſſe veram in lumine, & cæteris quæ per motum nōn acquirūtur,

aliquid valet, æquè concludit in iis, quæ per motum comparantur. Si enim alia potentia est in subiecto respectu huius numero luminis, alia verò respectu illius, & nō vna & eadem respectu vtriusque: eodē modo dicendum erit de potentia ad hunc calorem, & illum. Quare si ligno habenti calorem quatuor graduū adhibeatur agens, potens inducere alios, quatuor gradus caloris: non erit, cur non agat ad illos inducendos, siquidem potentia ad illos nondum est satiata. Quare ratio non concludet in iis, quæ per motum comparantur, cùm oppositum accidat, efficitur, vt nec in cæteris quicquam valeat.

Tertia sententia.

ALII solùm excipiunt accidentia intentionalia, cùm imperfectè insunt in subiectis. Itaque dicunt affirmatiuam partem quæstionis his tantùm exceptis esse vniuersè veram. Tunc autem dicunt accidentia intētionalia inesse imperfectè in subiectis, cùm nec sensus, nec intellectus per ea actu cognoscunt, aut quasi tendunt in res ipsas: hac enim de causa institutæ sunt à natura qualitates intentionales, & hinc videtur orta intentionalium appellatio, quod per ea tendunt potentiæ cognoscentes in ea, quæ cognoscunt, & quasi apprehendunt. Atque in hanc sententiam videtur inclinare Diuus Thomas in quæstione de Veritate. Ratio verò, qua videntur duci, vt excipiant intentionalia quoad esse imperfectum, hæc esse videtur; quia cùm imperfectio existendi in subiecto efficiat vt duo contraria alioqui è diametro pugnantia possint existere simul in eodem subiecto (vt patet in medio motu) non est cur non efficiat, vt duo accidentia eiusdem speciei simul existant in eodem subiecto, quandiu imperfectè in eo insunt.

Ratio qua videntur duci authores huius sententiæ.

D. Thom. de Verit. q. 8. art. 14. lege Cap. in 2. d. 3. q. 2. ad argu. contra venā conclusionem.

Impugnatur.

SED QVIDQVID sit de re, certè persuasio eorum non videtur inniti firmo fundamento. Primùm, quia si tunc entia intentionalia sunt imperfectè in subiectis, cùm per ea nihil apprehendunt sensus, aut intellectus, tunc autem perfectè, cùm aliquid per ea actu cognoscunt: non dabuntur simul in eadem parte aëris duæ species coloris solo numero differentes, quandocumque ego per hanc partem aëris actu video hunc numero colorem; tu verò per eamdem alium eiusdem speciei, cuius tamen oppositum illi fatentur: immo & fateri coguntur, cùm mea visio, & tua non possint esse in caussa, vt pauciores sint species in aëre, cùm actu videmus, quàm cùm nihil cernimus.

DEINDE, quia longè alia ratio est in contrariis imperfectè existentibus in eodem subiecto, atque in entibus intentionalibus, cùm per ea nihil actu cognoscitur, vt vtraque dicantur imperfectè existere in subiectis. Contraria enim non denominant simpliciter subiectum nisi excedant dimidietatem latitudinis, quo iam pacto non simul denominant: at entia intentionalia eiusdem speciei simul denominant: Species enim sensibilis huius coloris existens in aëre denominat simpliciter aërem repræsentantem hunc colorem, & illa illum: quo fit vt nō imperfectè existant in subiecto. Nec certè eorum responsio, cùm dicunt species colorum in aëre non denominare aërem verè coloratum, quicquā satisfacit: Hæc enim denominatio non est propria specierum, sed colorum; alioqui cùm oculus per speciem rubri coloris,

aut

aut intellectus per speciem lapidis iam actu cognoscit, posset oculus dici ruber, & intellectus lapideus, quod nemo dixerit. Nam etsi Aristoteles sæpè ait, *sensum in actu esse sensibilia ipsa, quæ percipit, & intellectum intelligibilia*, locutio tamen ea impropria est, & figurata, vt constat. Posttemò, quia probatio hæc pugnat cum ea, qua suadēt cætera accidentia, immo & hæc ipsa, cùm perfectè existunt, non esse plura eiusdem speciei in eodem subiecto: dicunt enim hæc accidere, quia indiuiduatio accidentium sub specie fit per subiectum, ita vt diuersa numero diuersa exigant subiecta, quibus distinguantur, quæ ratio æquè valet in accidentibus imperfectè existentibus (modo actu inhæreant,& non potentia tantum)atque in iis,quæ perfectè existunt in subiectis.

Vt 3. de Ani. c. 4. text. 14. & alijs in locis.

Tertia.

Sensum in actu esse sensibilia ipsa, quomodo intelligendum.

A L I I denique affirmatiuam quæstionis partem vniuersè amplectuntur,& ab Aristotele sine vlla exceptione intellectam asserunt. Atque ita videtur sentire D. Thomas a tum hoc loco, tum 3. parte summæ Theologiæ & alibi sæpè, nisi exponendus sit iuxta limitationem superioris sententiæ b ex quæstionibus de veritate. Eorū rationes hæ sunt fermè: Omnis distinctio eorum quæ simul existunt, aut est secundum speciem, aut secundum quantitatem, siue materiam quantam, vt patet ex iis, quæ docuit Aristotel. c hoc lib. cap. 6. & lib. 3. cap. 3. Accidentia autem eiusdem speciei non distinguuntur specie; necesse est igitur, vt si simul existunt, distinguantur quātitate, materiáve quanta, vt scilicet diuersa numero sint in diuersa materia, aut in diuersis partibus eiusdem. Quod argumētum licet directò intelligatur de accidentibus materialibus, facilè tamen accommodatur ad quæuis alia accidentia extenso nomine materiæ quantæ ad quoduis subiectum: habēt autem tantam apud illos vim hoc argumentum, quia ducitur ex ipsa indiuiduatione accidentium, vt putent, ne diuina quidem potentia posse oppositum accidere. Præterea si non repugnat dari simul duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, non repugnabit in eodem dari infinita, repūgnat autē dari infinita, ergo & duo, quo pacto argumentatur Arist. 4. Phys. lib. ita concludens; *Si duo corpora possent esse simul in eodē loco, & spacio, possent infinita, non possunt autem infinita, ergo nec duo quidem.* Alias rationes addunt, quæ non sunt de toto accidentium genere, sed de quibusdam, vt de lumine & relationibus; quas partim assumemus ad explicationem quæstionis, partim refutabimus.

a D. Tho. hoc loco lect. 12. & 3. p. q. 35. art. 5. & Capreol. in 1. d. 7. q. 2. Heru. quolib. 3. q. 9. Caiet. 3. p. q. 53. ar. 5. Soncin. 7. Met. q. 4. Eiusdem sententiæ est Henricus de Gand. quodl. 15. q. 6.

b Quæst. 8. ar. 14.

c Hoc lib. text. 12. & lib. 3. tex. 11. Cap. 6. textu 53.

Quarta sententia D. Th. & aliorum. Rationes. Prima.

Secunda.

Rationes propositas non concludere.

Cap. 6. q. 5.

V E R V M quòd argumenta proposita, nihil conficient facilè patebit. Nam quod primò assumitur ex Arist. intelligendum est in substātiis corporeis, non autem in accidentibus, vt supra exposuimus, cùm de principio indiuiduationis ageremus: quamquam si accidentibus quoque accomodandum esset, non inde tamen quicquam efficeretur. Quamuis enim indiuiduatio, & distinctio accidentium eiusdem speciei, quę simul incipiunt esse, ita posceret distinctionem subiectorum, vt omnia essentialiter respicerent diuersa numero subiecta: nihil tamen impediret, quominus vnum à Deo poni posset in subiecto alteri accidenti debito, quemadmodum nihil obstat essentiali respectui, quem

Posse diuina virtute acci-

dens poni in subiecto alteri accidenti debito.

Accidētia in S. Eucharistia sunt sine subiecto diuina virtute.

ctui, quem habent accidentia sacræ Eucharistiæ ad subiectum, quominus illa existant sine subiecto diuina virtute, qua etiam ratione nō dubium est, quin possent illa eadem ante consecrationem transferri ad aliud subiectum. Præterea accidentia non dicuntur ab illis, saltem ab iis, qui cōsideratiùs loquuntur, indiuiduari per subiectum tanquā per principium, siue causam intrinsecam ipsis accidentibus: ergo nihil impedit, quominus per idem numero subiectum indiuiduentur simul plura eiusdem speciei, præsertim diuina virtute: distinctio enim effectorum, non repugnat indistinctioni, seu vnitati causæ quæ non est intrinseca, seu, vt alij loquuntur, stare potest cum vnitate causæ extrinsecæ. Ad hæc, nihil repugnat quominus duo composita accidētalia, vt hoc corpus album, & hoc corpus dulce, constent eodem numero subiecto, vt patet in lacte: igitur potiori ratione nihil repugnabit, quominus duo accidentia eiusdem speciei, saltem ea quæ nō sunt vnibilia inter se in vnitatem numeralem, vt duæ relationes paternitatis, aut duæ potentiæ intellectiuæ per discursum habeant idem subiectū numero (saltem diuina virtute) præsertim cùm subiectum sit compositis intrinsecum, ipsis verò accidentibus extrinsecum: quamquam ponatur verum principium indiuiduationis vtrorúmque. Posterior quoque ratio non colligit institutum. Re enim vera, si duo accidentia eiusdem speciei possunt simul inesse in eodē subiecto, nihil repugnat ex parte eiusdem subiecti, quominus possint inesse plura, atque adeo infinita, quamquam alia ratione id fieri nequeat, quemadmodū quia quo corpora possunt simul esse in eodē loco (id enim fatemur omnes diuina virtute fieri) nihil etiam repugnat ex parte loci, quominus in eo existāt infinita, licet alia ratione infinita corpora dari nequeāt: Si quādo autem Aristoteles proposita ratione loci vtitur, non illam vsurpat vt necessariam simpliciter, sed apud eos, quibus cum argumentatur.

Quænam accidentia eiusdem speciei possunt diuina virtute in eodē subiecto simul poni.

Vt loco citato ex 4. Phys. c. 6. tex. 53.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO III.

Quid de proposita quæstione olim auctor senserit.

VID igitur dicendum videatur paucis exponamus. Ac quoties quidē aliàs hanc quæstionem explicauimus, semper medium iter inter duas priores & posteriores opiniones hoc pacto tenuimus, quòd non solùm in congenitis accidentibus, nec tantùm in congenitis, & aliis, quæ per motū acquirūtur, vt dicebāt duæ priores: nec verò in omnibus accidentibus exceptis intentionalibus imperfectè existentibus in subiecto, aut in omnibus omnino, vt dicebant duæ posteriores, sed in omnibus realibus absolutis, quæcunque differentiam haberent numeralem in eodem subiecto, essent quoque diuersa specie, atque hoc pacto intelligendum esse Aristotelem.

Quid re attentiùs considerata inuenerit.

NVNC autē re attentiùs considerata videmur instantiam inuenire in sonis, aliisque nonnullis accidentibus realibus & absolutis, Sæpè enim plures soni eiusdem speciei existunt in eadem parte aëris, vt cū tintinabula plura pulsantur, & propè instrumenta musica, quæ concentum

centum efficiunt. Neque enim dicendum est in aëre propinquo esse sonum intentionalem dumtaxat, sed realem etiam, vt patet ex libris de Anima: neque item concentus est vnus dumtaxat effectus ab omnibus corporibus sonum emitentibus, cùm & experientia, & ars musicorum reclamet. Continuitates quoque successiuæ motuum diuersorum specie, vt calefactionis & exsiccationis, videntur esse eiusdem speciei, & tamen sunt in eodem subiecto. Idem dicendum de durationibus horum motuum, internisve mensuris eorum existentiæ: nequè enim minus videtur esse eiusdem speciei, quàm continuitates permanentes ligni & lapidis, eorùmve durationes internæ, quas nemo negauerit eiusdem speciei esse; Quapropter quatuor conclusionibus explicanda est quæstio.

Lib. 2. de Am. ad c. 8.

PRIMA conclusio. Ex accidẽtibus naturaliter acquisitis per motum, aut mutationem motui coniunctã, non possunt dari plura eiusdẽ speciei in eodem subiecto, Hæc assertio ex eo probatur, quia agẽtia naturalia, quæ agunt per motum, aut mutationem motui coniunctam, quandocumq; inueniunt in subiecto formam eius speciei, quam introducere appetunt; nihil prçterea agunt, nisi fortè perficiendo formam introductam, si ea sit imperfectior, quàm ab eis introduci possit, vt experientia satis constat. Ratio huius experientiæ est, quia agentia naturalia in generando solam speciei conseruationem directò intendunt: quo fit, vt satisfactũ sibi putent, si forma suæ speciei iam introducta sit talémq; perfectionẽ assecuta, qualem ipsa conferre possunt.

1. Conclusio Probatur ab experientia.

Ratio experientiæ.

SECVNDA conclusio. Ex qualitatibus quæ in vnã intensiorem coalescunt, fieri non potest, vt dẽtur plura indiuidua eiusdem speciei in eodem subiecto. Hæc assertio sic ostẽdi potest. Diuersi gradus qualitatis non ideo faciunt vnam numero qualitatem, quia iungantur aliquo termino cõmuni reali, ac positiuo, quo pacto diuersç partes quãtitatis dicuntur à plerisq; efficere vnam numero quãtitatem (id enim omnes negãt) neq; item quia sint immediatè in diuersis partibus eiusdem numero subiecti, qua ratione alij partes eiusdem quantitatis cõtinuari sentiunt: (nam neque omnes qualitates graduales existunt in subiecto habente partes, nec facerent isto modo gradus intentionem qualitatis, sed extensionem) igitur ea ratione faciunt eãdem numero qualitatem, quia recipiuntur in eodem numerò subiecto, eadémque eius parte, si partes habet. Neque enim alia videtur esse causa, cur partes re ipsa distinctæ, quarũ altera non est forma alterius, neque ambæ informantur vno aliquo tertio, aut sunt immediatè in diuersis partibus eiusdem numero subiecti, sint vnum numero.

2. Confirmatur. 1.

Non omnes qualitates graduales existere in subiecto habente partes.

PRÆTEREA, si plures qualitates eiusdẽ speciei ex iis, quæ in vnam intensionẽ coalescunt, possunt simul inesse distincta numero in eodem subiecto, id maximè accideret in pluribus luminibus, siquidẽ tota schola Perspectiuorum id videtur supponere: at in iis, non concedendũ, ergo in nullis. Assumptio sic probatur, quandocumque duo agentia simul concurrunt ad introducẽdam formam intensibilem in idem subiectum, eãdẽmque eius partem vnam dumtaxat numero formam inducent, intensiorem tamen, quàm singula per se introducerẽt

vt patet in duobus ignibus calefacientibus eamdem materiam: id autem accidit in duobus agentibus illuminantibus eamdem partem diaphani: ergo non producuntur ab eis diuersa lumina in eodem subiecto, eadémque eius parte, sed vnum & idem numero, intensiùs tamen in partibus remotis sphæræ suæ actiuitatis, quàm à singulis eorum produceretur.

3 PRÆTEREA, ad vnitatem numeralem motus satis est vnitas specifica termini, & numeralis vnitas tum temporis, tum subiecti, vt Aristoteles docet 5. Phys. c. 4. ergo & si agentia sint diuersa numero, modò sint vnum specie, vnus tantùm numero motus ab vtroque proficiscetur, at eadem est ratio in illuminatione, igitur eadem numero erit illuminatio, quæ à duobus illuminantibus simul in eadem aëris parte proficisceretur, quare & idem numero lumen.

4 PRÆTEREA, si duo illuminantia producerent duo lumina in eadem parte aëris, non illuminarent ambo maius spacium, maiorémve sphęram actiuitatis, quàm alterũ tantùm, (si enim neutrum cum altero concurreret ad idem lumen producendum, neutrum ab altero iuuaretur ad illuminandũ maius spacium) hoc autem apertè pugnat cũ sensibus (cernimus enim cũ lucerna additur lucernæ longiùs spacium illuminari) non producunt igitur duo lumina, sed vnum tantùm.

5 PRAETEREA, cùm corpori illuminanti additur aliud corpus illuminans, lumen quod à priori producebatur, fit intensius in qualibet remota parte medij illuminati: igitur lumen quod ab vtroque producitur, non est duplex numero, sed vnum tantum.

Responsio. DICET fortasse aliquis, re vera duo lumina à duobus illuminantibus produci, sed tamen ambo simul videri vnum lumen intensius, quia in eo euentu multitudo luminũ æquiualet intentioni eiusdem, quemadmodum aliquãdo in ferro calido videtur esse calor æquè intensus, atq; in flamma: non quia sit ęquè intẽsus: cùm re vera sit remissior, sed quia multiplicatior, vt sic dicam, propter materiæ densitatẽ, & multiplicationem quodammodo. *Refellitur.* Verùm impugnatio est in promptu: isto enim modo non longiùs proiicerent lumen duo luminosa corpora, quàm vnũ tãtum, quod falsum esse supposuimus. Quod si quis præter ista duo lumina posuerit vnũ tertiũ, quod ab vtroq; longiùs proiiciatur, quemadmodum præter singulos sonos singulorũ sonãtium, simul necesse est dare sonũ confusum à singulis sonis diuersum, superuacanea planè iam erunt duo priora lumina, cùm hoc tertiũ nobis sit satis ad omnia efficienda, quæ ille tribus suis luminibus effecerit: producetur enim sensim hoc tertium lumen à principio sphæræ actiuitatis vtriusq; illuminantis simul vsque ad finem, quod vocant vniformiter difformiter, vnde eueniet, vt quacunque in parte sphæræ actiuitatis singulorum per se, quæ non sit immediata, iam reperiatur lumen re vera intensius, quàm ante esset, cùm illa ab vno tãtùm illuminabatur.

Obiectio contra secundam conclusionem. SED contra hanc conclusionem mox occurrunt plures soni, de quibus paulò antè mentionem fecimus, qui cùm videantur eiusdem speciei, & ex genere earum qualitatum, quæ intenduntur & remittuntur: tamen possunt esse plures in eodem subiecto, eadémque eius

parte

parte Erunt fortasse qui dicent tonos quidem, qui eiusdem toni sunt, non posse esse plures in eodem subiecto, quod sonantia in eodem tono eumdem omnino sonum efficiant, intensiorem tamen, quàm singula per se efficerent: At ea quæ sonant secundum differentiam grauis & acuti, propterea posse reperiri simul in eodem subiecto, quia non efficiunt eundem numero sonum, idque ex eo euenire, quod graue & acutum specie differant, ac proinde non possunt in eandem numero qualitatem coalescere.

An graue & acutum in sonis specie differant. SED si quis vel parum animaduertat, planè intelliget, figmento simile esse, graue & acutum differentias specificas sonorum, constituere. Primùm, quia quemadmodum magnū & paruum, ita graue & acutum comparatiuè dicuntur, siquidem inter sonos, quorum alij eleuatiores sunt, alij depressiores, nullus est grauis respectu vnius, qui non sit acutus respectu alterius, & è conuerso. Deinde, quia si graue & acutum differunt specie, dabuntur in qualibet substantia sonorū infinitæ species, quia quælibet est diuisibilis in infinitum, secundum differentiam grauis & acuti. Quod si quis hoc neget, dicatq; quosdam sonos esse absolutè graues, & quosdam absolutè acutos, atque hoc differre specie, ipsos autē graues inter se, & ipsos acutos cum acutis collatos non differre specie. Primùm quidem frustra laborabit in eo, vt ostendat vbinam desinant graues, & incipiant acuti, & num detur medius sonus inter vtrosque, an verò detur vltimus grauium ascendendo, nec detur acutorum primus: an potiùs detur acutorum primus, nec inueniatur grauium vltimus. Deinde non dissoluet argumētum, satis enim nobis erit, si graues inter se, & acuti inter se collati non differant specie, & tamen reperiātur simul in eodem subiecto, eadémque eius parte. Potiùs ergo dicendum, sonos quidem omnes (saltem eorumdem specie sonantium) esse eiusdem speciei, sed tamen non esse ex genere earum qualitatū, quæ propriè intendantur & remittantur. Quæ enim propriè eius naturæ sunt, eæ permanētes sint necesse est, vt gradus qui additur permaneat cum eo, cui additur: at soni non sunt naturæ permanentis, sed successiuæ, cùm pendeant à motu aëris, & in fieri, & in esse, quæ differentiæ in eo nunquam separantur, quemadmodum & in ipso motu qui non priùs fit, deinde est, sed simul fit & est, neque vnquam postea est, nisi simul fiat. Impropriè tamen dicimus sonum intendi, quemadmodum & motum à quo pendet, cùm maiori conatu fit in eodem tono: nam cùm sonus eodem conatu attollitur, aut deprimitur, iam non dicimus illum intendi, sed mutari. *Sonos omnes esse eiusdem speciei. Non intendi propriè, & remitti.*

3. Conclusio. TERTIA assertio, Inter accidentia quæ non intendūtur & remittuntur, siue ea per motum mutationémve motui cōiunctam, siue alio modo acquirātur, non solùm nihil repugnat dari aliqua eiusdem speciei in eodem subiecto, sed etiā necesse est dari pleráque. Quod nihil repugnet dari ex eo probatur, quia nullam implicat contradictionem dari in eodē subiecto plures potentias naturales eiusdem speciei (modo non sint ex iis, quæ intenduntur & remittuntur, cuius generis sunt potentia ignis calefactiua, & aqua frigefactiua) vt in eodem homine duos intellectus, aut duas voluntates. Neque obstaret redundan- *Probatur.*

tia. Nam etsi omnes præter vnam redundarent in operibus naturæ non tamen essent superuacaneæ, si Deus suæ virtutis ostēdendæ causa vellet plures numero in eodem subiecto producere. Quòd verò necesse sit dari pleráque, probari primùm potest ex pluribus eiusdem speciei relationibus quæ simul in eodem extremo reperiuntur: deinde ex pluribus speciebus intentionalibus eiusdem speciei, quas verisimilius est dari simul in eodem subiecto: tum verò ex pluribus sonis, ex pluribus item continuitatibus, & durationibus motuum diuersorum specie in eodem mobili, quæ omnia rectè probata esse constat.

Ex quibus patet, si de absoluta Dei potentia sit quæstio, sola ea accidentia, quæ in vnum numero, quod sit intensius coalescunt, non posse plura numero eiusdem speciei in eodem subiecto esse.

Quænam accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, ne diuina quidem potentia simul esse possint.

QVOD si quis opponat nihil repugnare cum absoluta Dei potentia, duas aut etiam plures albedines induci in eamdem subiecti partem, salua earum numerali distinctione. Respondendum est nihil quidem id cum absoluta Dei potentia pugnare ratione ipsius diuinæ potentiæ, sed tamen fieri non posse propter ipsius rei conditionem: neque enim alia ratione vniũtur gradus sensibilium qualitatũ in subiectis, quàm per hoc, quod recipiũtur in eodem subiecto, partéque subiecti, si partes habet, vt ex probatione secundæ assertionis patet.

Opinio Ægidij, & aliorũ.

ÆGIDIVS Romanus, Okamus, Gregorius, aliíque Nominales, & quidam Recentiores contra sentiunt. Volunt enim naturaliter quidem qualitates vnibiles in vnam intensiorem, si ponantur in eodem subiecto, fore, vt coalescant in vnam numero, at diuina potestate posse conseruari in eo distinctas numero, & nequaquam vnitas in vnam. Eorum argumenta hæc ferè sunt.

Ægidius quodl. 4. q. 1. Okham 1. di. 17. q. 7. Greg. ibid. q. 5. Idē Okam 2. di. 1. q. 2.

Argumenta. primum.

VNVM, quia non minus repugnare dicendum est duo corpora esse in eodem loco penetratiuè se habentia, quàm duo accidentia in eodem subiecto adæquatè: at illud prius non excedit facultatem diuinæ potentiæ; quare neque hoc posterius.

2. ALTERVM, quia Deus ponere potest in eodem loco adæquatè duo corpora alba, in quibus erunt simul penetratiuè se habentes duæ albedines numero distinctæ, quid ergo impediet annihilari subiecta vtriusque, & vtramque cum sua distinctione numerali poni in nouo aliquo eodē subiecto? Neq; enim impediet vnitas numeralis subiecti (quam nos maximè dicimus impediturã) cùm diuersitas numeralis accidentiũ non sumatur intrinsecus ex diuersitate numerali subiectorum, sed ex diuersitate numerali peculiarium differentiarum indiuiduantiũ, à quibus formaliter habent accidentia, vt sint plura numero.

3. TERTIVM, quia vnio graduũ cuiuslibet qualitatis intēsibilis est intrinseca ipsi qualitati, seu qualitas ipsa ponatur in subiecto, seu diuina potestate extra subiectũ conseruetur: ergo si sumantur duæ qualitates solo numero diuersæ extra subiectum: vnaquæque earũ habebit suam peculiarem vnionem graduum, seu partium intẽtionalium, (vt sic dicam) ex quibus constabit. Quare si iis qualitatibus positis in eodē subiecto ambæ necessitate absoluta debent in vnam coalescere necessariò dicendum est, vnionem graduũ huius tertiæ non fore illis intrinsecam

ſecam, ſed à ſubiecto datam, cuius tamen oppoſitum conſtitutũ erat.

POSTREMVM, quia non eſt diuinæ poteſtati ſubtrahendum, niſi quod apertam contradictionem inuoluat, quod vtique non cernitur in eo, quod duo accidentia vnibilia in vnum ponantur ſimul in eodem ſubiecto, conſeruata eorum diſtinctione numerali.

HÆC tamen haud difficilè ſoluuntur. Primùm quidem negatione propoſitionis: Magis enim repugnat duo accidentia ſolo numero diſtincta (ſi apta ſint vniri in vnum intenſius) eſſe adæquatè in eodem ſubiecto, aut ſubiecti parte, quàm duo corpora eſſe adæquatè in eodem loco. Nam vnitas numeralis locati non pendet ex vnitate numerali loci, & tamen vnitas numeralis accidentis intenſioris pendet ex vnitate numerali ſubiecti vnientis partes eius intenſiuas. *Solutio 1.*

SECVNDI ſolutio in eo conſiſtit, vt fateamur quidem diuerſitatem numeralem accidẽtium ſumi intrinſecus, & formaliter ex diuerſitate peculiarium differentiarum indiuiduantium, ſed tamen negamus dari poſſe eam differentiarum diuerſitatem in qualitatibus eiuſdem infimæ ſpeciei vnibilibus in vnam numero intenſionem, ſi ſubiecta non ſint diuerſa, aut illæ in diuerſis partibus eiuſdem ſubiecti non inſint. 2.

AD tertiũ concedimus vnionẽ graduũ eſſe intimã cuilibet qualitati habenti gradus, formaliterq; ei conuenire, ſed tamẽ dicimus cauſſari illam à ſubiecto, quemadmodũ vnio extenſiua quãtitatis, & ſi eſt intima quantitati, & formaliter ei cõuenit, tamen ita cauſſatur à ſubiecto, vt dari nõ poſſit ſine proprio & peculiari ſubiecto, aut re aliqua, quæ eius vicem ſuppleat: quo pacto Deus in ſacro Euchariſtiæ myſterio per ſe quidem ipſum ſupplet vicem ſubiecti quantitatis (ſublata imperfectione ſubiectionis, informationiſve paſſiuæ) per quãtitatem autem ſupplet ſubiectum aliorũ accidentium. Vnde patet poſſe Deum duas albedines ſine ſubiecto exiſtentes vnire in vnam intenſionem, eámque deinde intendere aut remittere, quia poteſt ſupplere vicem ſubiecti vnientis & ſuſtinentis, quæ nihil imperfectionis important. Non poſſe tamen facere album, aut albius aliquid, minúſve album ſine ſubiecto, quia hoc iam poſcit ſubiectum, cui albedo inhæreat. 3. *Vnio qualitatum, quæ intenduntur à quo cauſſetur.*

AD vltimum dicimus ex eo ipſo colligi apertam contradictionem, quod duo accidentia vnibilia in vnum intenſius ponantur in eodem ſubiecto, & tamen dicantur diuerſa numero. Nam ſi ſunt in eodem ſubiecto adæquatè, & vt ita dicam, penetratiuè, ſunt vnita in vnum intenſius propter vnitatem ſubiecti vnientis: ſi autem ſunt diuerſa numero, non ſunt vnita in vnum intenſius. 4

VRGEBIT aliquis hoc pacto, poſitis diuina poteſtate duobus corporibus albis penetratiuè in eodem loco adæquatè, ſi Deus annihilet corpora ipſa, & quãtitates etiã eorum, ſi placet, albedinéſque conſeruet diſtinctas numero inter ſe, vt erãt: iam ipſe per ſe ſupplebit vicem duorum ſubiectorũ, ne ſi ſuppleat vicẽ vnius duntaxat eas iuxta hanc ſententiam vniat in vnam intenſiorem: ſi ergo Deus ibi creet nouum aliquod ſubiectum, cur eo vti non poterit, tanquam duobus ad conſeruandas huiuſmodi albedines diſtinctas inter ſe, & minimè vnitas in vnam intenſionem? Quanquam enim tale ſubiectum naturaliter *Obiectio contra explicatam ſententiam.*

id præstare non poterit, diuina tamen virtute vtente illo, vt duobus ad eiusmodi miraculum, nihil est cur impossibile videri debeat.

Soluitur.

FATEMVR quidē posse Deū vti vno subiecto, vt duobus ad cōseruandas duas albedines distinctas numero inter se, non tamē ita vt illud ab vtraque informetur, sed ita vt vel altera informetur, & alterā sine informatione passiua sustineat, vel neutra informetur, & vtramq; sustineat, quo pacto Deus supplet vicem subiecti præcedentis in sacra Eucharistia. Quod autem nos negauimus, illud est, posse vlla ratione idem subiectū eadem parte (si partes habet) informari simul duabus qualitatibus eiusdem speciei infimæ vnibilibus in vnam intēsiorem, conseruata earum numerali distinctione inter se. Nam cū subiectum per hoc, quod vtrique subiicitur, est caussa in actu vnionis earum inter se, si illæ nihilominus inter se non vniantur, dabitur caussa in actu sine effectu in actu, quod fieri nulla ratione potest.

Explicatio superior sententiæ.

NEC certè Ægidius videtur in opposita sententia, quam iunior in Quodlibetis defenderat, prouectiori ætate perstitisse, cū in primi sententiarū libri Commentariis ad distinct. 17. adeo impossibile iudicet duas qualitates eiusdem speciei infimæ in eodem subiecto esse (modò non sint ex iis, vt ait, quæ accipiunt numerū à principiis actiuis, vt lumina in medio, & aliæ intentionales) vt dicat, si id fiat, fore, vt sint diuersæ specie, ac proinde diuersæ, & non diuersæ, quæ est apertissima contradictio. Cæteri verò fortasse nobis consensissent, si intelligerent, non negari à nobis posse diuina virtute fieri, vt idem subiectum, seu potiùs res eadem conseruet distincta numero duo accidentia vnibilia in vnum intensius, modò alterum ei inhæreat, alterum sine inhærētia ab eo sustentetur, aut neutrum inhæreat, sed vtrunque sustentetur.

In secundam partem distin ctionis, q. 2. art. 1. ad finē.

Quarta conclusio, qua Aristo. locus exponitur.

QVARTA assertio. Id quod Aristoteles ait: *Quæcumque in eodem subiecto differentiam habent* (videlicet numeralem) *etiam specie differre,* in iis accidentibus, quæ per motum mutationémve motui coniūctam acquisita sunt, vniuersè dictum esse intelligendum est, quocunq; modo res in cæteris habeat. Hæc assertio ex eo probatur, quia non melior se offert explicatio sententiæ Aristotelis, vt patebit percurrēti omnia accidentium genera, de quibus quæstio esse potest. Nam etsi neq; in aliis quibusdam vnibilibus in vnū intensius dari potest in eodem subiecto distinctio numeralis siue specifica, vt patet in lumine (quicquid Perspectiui, & Auctores secundæ opinionis velint) tamen ad verificandam propositionem Aristotelis satis est, si de iis intelligatur, quæ per motum, mutationémve motui coniunctam acquirūtur, vt ex primæ conclusionis probatione perspicuum est.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO IV.

Ad Aristotelis & Diui Tho. auctoritates quid sit dicendum.

QVARE ad argumentum pro parte negatiua quæstionis initio propositum dicendum est, quod quidem attinet ad opinionem D. Thomæ, multò communiorem & probabiliorem esse oppositam sententiam. Vt autem Aristotelis propositio

propoſitio vera ſit, ſatis eſt ſi intelligatur iuxta ſenſum primæ concluſionis, vt in quarta diximus.

Ad ea verò, quæ pro affirmatiua parte ex opinione Perſpectiuorum propoſita ſunt, hoc pacto occurrendum. Primùm quidem cùm altera lucerna extinguitur, non extingui totum lumen, quod ab vtraque ſimul producebatur, cùm illud adhuc conſeruetur à lucerna remanente, remiſſius tamen, quàm ab vtraque conſeruabatur, ſaltem in partibus ſpacij remoti, ſeu mediatis. Deinde, vmbras duas, quas duæ lucernæ iaciunt in partes diuerſas, non prouenire ex eo quòd ſingulæ lucernæ ſingula lumina producant, quorum defectu in diuerſis partibus ſpacij vmbræ efficiantur: ſed quia cùm ambæ ſimul concurrant in cæteris partibus aëris, tamen non poſſunt ambæ ſed ſingulæ illuminare partes eas, in quas propter columnæ obſtaculum agere non poſſunt. Poſtremò in foramine parietis obiecti duabus lucernis non eſſe duo lumina, ſed vnum intenſius quàm vltra foramen, quia in foramine poſſunt ambæ ſimul concurrere, vltra verò ſingulæ tantùm, idque propter modum agendi luminoſi corporis, quod ſemper agit per lineam rectam, niſi cùm obſtaculo alicuius opaci corporis reflectitur. *Soluuntur argumenta ex principijs Perſpectiuorum propoſita.*

Ad ea autem quæ Phyſicè obiecta ſunt dicendum, nihil pugnare cum approbata à nobis ſententia, ſi admittamus eiuſmodi entia ſimul eſſe in eodem ſubiecto, quicquid ſit de exemplorum veritate. Sunt enim qui deſcendant in interioribus potentiis cognoſcentibus ſpecies earum rerum, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei infimæ, diuerſarum nihilominus ſpecierum eſſe, eo quòd res obiectas non repræſentent quatenus ſpecie conueniunt, ſed quatenus differunt inter ſe differentiis indiuiduantibus, quæ eadem ſpecie, eſſe non poſſunt, cùm ſola analogica communicatione conueniant, de qua ſententia, quàm minùs probabilem exiſtimamus, non eſt hic diſputandi locus. *Ad rationes phyſicas reſpondetur.* *Non eſſe probabile ſpecies internorũ ſenſuum omnes differre ſpecie.*

Ad id demùm, quod Logicè ac Metaphyſicè obiicitur, non eſt cur reſiſtamus, cùm & rectè probatum ſit, & noſtræ ſententiæ non aduerſetur: tametſi illud de pluribus numero, & ſpeciebus intelligibilibus diuerſorum indiuiduorum eiuſdem ſpeciei, à nobis in primi libri Commentariis refutatum eſt. *Ad ea quæ de conceptibus, & rerum ſingularum ſpeciebus obiecta ſunt, reſponſio.*

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

Priora & posteriora quot modis dicantur.

PRIORA *a & posteriora.* Exposita multiplicitate eiusdem, & diuersi, ac deinde oppositorum, ideo forsitan Aristoteles continenter docet hoc capite quot modis dicantur priora & posteriora, quia priora & posteriora dicunt ordinem quendam inter se, quem constat ex oppositione, aut diuersitate, aut saltem distinctione nasci. Tradit igitur duo genera priorũ & posteriorũ, quę rursus in aliqua pleraq; minus cõmunia distinguit: Vnum est eorum quæ dicuntur priora & posteriora ratione alicuius primi, quod principium sit in certo aliquo rerũ genere, quo pacto aqua dicitur prior aëre, quia loci ratione propinquior est centro mundi: contra verò aër posterior aqua, quia remotior: Alterum eorum, quæ ex solo mutuo respectu inter se dicuntur priora & posteriora, quo pacto caussa dicitur prior effectu.

Obiectio. QVOD si quis obiiciat, quicquid est prius aut posterius altero, posse dici prius aut posterius illo comparatione alicuius primi, ac proinde superuacaneum esse secundum genus prioris & posterioris, negãdum est quod assumitur. *Diluitur.* Nam & Deus est prior creatura, nec tamen est prior habita ratione alicuius prioris, cui diuina natura sit propinquior: & prima omnino principia complexa dicuntur priora suis principiatis, cùm tamen non sint illis priora propter maiorem propinquitatem, quam habeant cum priori aliquo complexo principio.

ΚΕΦ. ΙΑ.

Πρότερα a καὶ ὕστερα λέγεται, ἔνια μὲν ὡς ὄντος τινὸς πρώτου, καὶ ἀρχῆς ἐν ἑκάστῳ γένει, τὸ b ἐγγύτερον ἀρχῆς τινὸς ὡρισμένης, ἢ ἁπλῶς καὶ τῇ φύσει, ἢ πρός τι, ἢ πού, ἢ ὑπό τινων, οἷον c τὰ μὲν κατὰ τόπον, τῷ εἶναι ἐγγύτερον, ἢ φύσει τινὸς τόπου ὡρισμένου, οἷον τοῦ μέσου, ἢ τοῦ ἐσχάτου, ἢ πρὸς τὸ τυχόν, τὸ δὲ πορρώτερον, ὕστερον, τὰ δὲ d κατὰ χρόνον, τὰ μὲν γὰρ τῷ πορρωτέρῳ τοῦ νῦν, οἷον ἐπὶ τῶν γενομένων (πρότερα γὰρ τὰ Τρωϊκὰ τῶν Μηδικῶν, ὅτι πορρώτερον ἀπέχει τοῦ νῦν) τὰ δὲ τῷ ἐγγυτέρῳ τοῦ νῦν, οἷον ἐπὶ τῶν μελλόντων πρότερον γὰρ Νέμεα Πυθίων, ὅτι ἐγγύτερον τοῦ νῦν, τῷ νῦν, ὡς ἀρχῇ, καὶ πρώτῳ χρησαμένων. τὰ c δὲ, κατὰ κίνησιν. τὸ γὰρ ἐγγύτερον τοῦ πρώτου κινήσαντος, πρότερον, οἷον παῖς ἀνδρός, ἀρχὴ δὲ καὶ αὐτή τις ἁπλῶς. τὰ δὲ f κατὰ δύναμιν. τὸ γὰρ ὑπερέχον τῇ δυνάμει, πρότερον, καὶ τὸ δυνατώτερον: τοιοῦτον δ' ἐστὶν οὗ κατὰ τὴν προαίρεσιν ἀνάγκη ἀκολουθεῖν θάτερον, καὶ τὸ ὕστερον ὥστε μὴ κινοῦντός τε ἐκείνου μὴ κινεῖσθαι, καὶ κινοῦντος κινεῖσθαι, ἡ δὲ προαίρεσις, ἀρχή. τὰ δὲ Tex. 16.

b *Quod propinquius est.* Non est hæc generalis omnino explicatio prioris, vt multi existimant, cùm nec possit conuenire omnibus prioribus, vt patet ex proximè dictis, nec id permittant verba illa præcedentia, *Nonnulla quidem*, sed solùm exponit quid sit prius iuxta vsurpationem prioris generis. *Alen. hoc loco. D. Th. lec. 13. & alij.* Quo loco aduerte primum simpliciter seu natura definitum, esse id quod suapte natura est primùm in aliquo genere, quo pacto iuxta priscorum philosophorum sententiam, orbis inerrantium stellarum est primùm quiddam in genere mobilium, & Rex in republica optima. Primùm ad aliquid definitum est, id quod non simpliciter, sed respectu alicuius est primùm, quo pacto orbis Saturni est primùm mobile ab orbe inerrantium, & summus magistratus sub Rege, est primus à Rege. Primùm alicubi definitum, est id quod obtinet primum locum siue natura, siue respectu alicuius designatum, neque enim hoc membrum oppositum omnino est superioribus duobus, vt ex sequentibus patebit. Primùm ab aliquibus definitum siue designatum, est primùm arbitrarium, vt id vnde libet inchoare orationem.

Primùm simpliciter. *Primùm ad aliquid.* *Primùm alicubi.* *Primùm ab aliquibus.*

e *Exempli caussa.* Discurrit per quinque quasi species prioris & posterioris pertinentes, ac traditũ genus prioris & posterioris: Alia enim sunt priora aut posteriora loco, alia tẽpore, alia motu, alia potestate, alia ordine. Locus à natura definitus est veluti centrum mundi, quod terræ naturaliter cõuenit: aut extremũ, quod cœlo à

natura

natura deputatum est. Hinc fit, vt nonnunquam dicamus aquam esse priorem aëre, quia est propinquior centro mundi, aliàs autem aërem priorem aqua, quia propius accedit ad cœlum. Ad primum locum natura designatum reuocari potest locus definitus ab arte, cuiusmodi sunt carceres respectu stadij. Priora loco ad quiduis, dicuntur ea, quæ non simpliciter, sed comparatione alicuius, aut pro arbitrio priora sunt.

QVOD si quis obiiciat supremum orbem esse priorem loco cæteris orbibus, nec tamen ideo esse priorem, quia sit propinquior alicui primo secundum locum, ergo non rectè explicata esse priora loco: occurrendum est, aut Aristotelem non esse complexum omnia priora loco, sed ea tantũ, quæ ita sunt priora, vt nõ sint etiam prima (erat enim perspicuum si propinquiora primò, quia illi propinquiora sunt, dicuntur priora, multò potiori ratione ipsum primum in prioribus ponendum esse) aut certè ipsa prima subaudienda esse hoc loco, vt sit sensus, ea esse priora loco, quæ vel sunt prima loco, vel primus propinquiora, quo pacto dissolues idẽ argumentum, si contra reliqua quatuor genera obiiciatur. Ex his perspicuum est quæ sint loco posteriora. *Obiectio.* *Occurritur obiectioni.*

CAPVT X.

Text. 16. *PRIORA a & posteriora dicũtur, nõnulla quidem ex eo, quòd cùm primum aliquid sit & principium in vnoquoque genere, illud est prius, quod b propinquius est alicui principio, aut simpliciter naturáque, aut ad aliquid, aut alicubi, aut à quibusdã definito. Exẽpli c caussa, quædam sunt priora loco, quia sunt propiora loco alicubi definito à natura, veluti medio, aut extremo, aut ad quiduis, quod autem remotius est, posterius. Alia d tempore. Quædam enim quia remotiora sunt ab hoc temporis puncto, vt in iis quæ facta sunt (priora enim sunt, quæ Græci, apud Troianos, quàm quæ Medi in Græcia gesserunt, quia lõgius ab hoc temporis momento absunt) quædam quia huic momento sint propinquiora, vt in futuris. Priores enim sunt Nemei Ludi Pythijs, quia huic momẽto propinquiores, cùm hoc temporis puncto quasi primo, & principio vtamur. Alia e motu. Quod enim propinquius est ei, quod primũ mouit, id prius dicitur, vt puer viro, atque hoc etiam est principium quoddã simpliciter. Alia f potestate. Quod enim potestate excellit, quódque potentius est, id prius dicitur: eiusmodi est autem id, cuius electionẽ alterum, ac posterius sequatur necesse est, ita vt & illo nõ mouẽte non moueatur, & mouente moueatur: at electio principiũ est. Alia*

d *Alia tempore.* Priora tempore apud Aristotelem aliter dicuntur hoc loco in præteritis, aliter in futuris, vt patet ex contextu: quo loco aduerte Aristotelem, quia non agnouit initium temporis, merito accepisse pro principio temporis momentum interiectum inter præteritum & futurum, alioqui tam in præteritis quàm in futuris accipere potuisset primum momentum, quo mundus conditus est, eáque omnia dicere priora tempore, quæ illi momento essent propinquiora. Atque ex opposita ratione patet, quæ sint posteriora tempore. *Aristotelem non cognouisse initium temporis.*

e *Alia motu.* Quia hoc etiam genus, quod tertium est, satis perspicuè ponitur in cõtextu, illud tantum animaduertendum est, semper priora huius generis dici ex aliquo primo secundum naturam, quod Aristoteles ait simpliciter & absolutè esse principiũ, idq; propterea euenire, quod primum mouens suaptè natura est primum respectu consequentium, tum effectorum, vt patet respectu filij & nepotis, aut eiusdem primùm pueri, deinde viri, tum etiam mouentium illi subordinatorum, quo pacto se habet primus orbis cœlestis respectu inferiorum orbium.

f *Alia potestate.* Quartum hoc genus, quod etiam mouentium est ea ratione distinguitur à superiori, quod principium in illo est natura, in hoc autem electio.

Princeps enim ideo dicitur prior iis, quibus imperat, quia propinquior est principio imperandi, quod est electio seu voluntas, quia ipse mouet cæteros. Ex his patet quænam sint posteriora tam motu naturali, quàm potestate.

Priora ordine.

g *Alia ordine.* Quintum genus est eorum, quæ dicuntur priora ordine enumerationis à primo, quæ quidem meritò ab Aristotele absolutè dicuntur priora ordine. Nam etsi omnia quæ sunt priora dici possint aliquo ordine priora, vt loci aut temporis, tamen ea peculiari ratione dicuntur priora ordine, in quibus nihil aliud attenditur, quàm ordo ipse enumerationis, quæ hoc loco vocatur ratio, vt nimirum secundum dicatur prius, quàm tertium, & tertium quàm quartum, atque ita deinceps, quo pacto ille dicitur in choro prior, in quo minor numerus absoluitur facto initio numerationis ab eo, qui dux est & caput chori: in fidib. autē ea chorda cēsetur prior, quæ minori numero distat à media, quam Musici principium faciūt, & caput aliarum.

h *Alio autem.* Tradit alterum commune genus priorum, in quo nulla habetur ratio primi cuiusquam. Diuiditur autem genus hoc in duo, nempe in priora & posteriora cognitione, & in priora, & posteriora natura. Quia verò duplex est cognitio, vna per intellectum rationémue, altera per sensum, docet Aristoteles ea quæ sunt priora cognitione, duob. modis posse dici priora, aut ratione, aut sensu: ratione quidem, vt vniuersalia particularibus, partes toto, affectiones priorum affectionibus posteriorum: sensu autem (quæ ratione sunt posteriora) vt particularia vniuersalibus, totum partibus, affectiones posteriorum affectionibus priorum. Atque hoc modo caussæ sunt ratione priores effectis, effecta autem sensu, vt plurimum, priora caussis.

Priora cognitione.

τὰ δὲ g κατὰ τάξιν. ταῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα πρός τι ἓν ὡρισμένον διέστηκε κατὰ τὸν λόγον. οἷον παραστάτης τριτοστάτου πρότερον, καὶ ἡ παρανήτη, νήτης ἔνθα μὲν γὰρ ὁ κορυφαῖος, ἔνθα δὲ ἡ μέση ἀρχή, ταῦτα μὲν οὖν πρότερα τοῦτον λέγεται τὸν τρόπον. ἄλλον h δὲ τρόπον, τὸ τῇ γνώσει πρότερον, ὡς i καὶ ἁπλῶς πρότερον τούτων δὲ ἄλλως τὰ κατὰ τὸν λόγον, καὶ τὰ κατὰ τὴν αἴσθησιν, κατὰ μὲν γὰρ τὸν λόγον, τὰ καθόλου πρότερα, κατὰ δὲ τὴν αἴσθησιν τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ κατὰ τὸν λόγον δὲ, τὸ συμβεβηκὸς τοῦ ὅλου πρότερον, οἷον τὸ μουσικὸν, τοῦ μουσικοῦ ἀνθρώπου: οὐ γὰρ ἔσται ὁ λόγος ὅλος ἄνευ τοῦ μέρους: καί k τοι οὐκ ἐνδέχεται μουσικὸν εἶναι, μὴ ὄντος μουσικοῦ τινός. ἔτι πρότερα λέγεται τὰ τῶν προτέρων πάθη, οἷον εὐθύτης λειότητος. μὲν γὰρ γραμμῆς καθ' αὑτὴν πάθος, τὸ δὲ ἐπιφανείας. τὰ μὲν δὴ οὕτω πρότερα λέγεται καὶ ὕστερα. τὰ l δὲ κατὰ φύσιν, ὅσα ἐνδέχεται εἶναι ἄνευ ἄλλων, ἐκεῖνα δὲ ἄνευ ἐκείνων μὴ, ᾗ διαιρέσει ἐχρῆτο ὁ Πλάτων, ἐπεὶ m δὲ τὸ εἶναι πολλαχῶς, πρῶτον μὲν τὸ ὑποκείμενον πρότερον: διὸ ἡ οὐσία πρότερον. ἔπειτα ἄλλως τὰ κατὰ δύναμιν, καὶ κατὰ ἐντελέχειαν. τὰ μὲν γὰρ κατὰ δύναμιν πρότερόν ἐστι. τὰ δὲ κατὰ ἐντελέχειαν οἷον, κατὰ δύναμιν μὲν ἡ ἡμίσεια τῆς ὅλης. καὶ τὸ μόριον τοῦ ὅλου, καὶ n ἡ ὕλη τῆς οὐσίας. κατ' ἐντελέχειαν δ' ὕστερον. διαλυθέντος γὰρ, κατ' ἐντελέχειαν ἔσται.

Τρόπον ο δή τινα πάντα τὰ πρότερον καὶ ὕστερον λεγόμενα, κατὰ ταῦτα λέγεται τὰ μὲν γὰρ κατὰ γένεσιν ἐνδέχεται ἄνευ τῶν ἑτέρων εἶναι. οἷον τὸ ὅλον τῶν μορίων τὰ δὲ κατὰ φθορὰν, οἷον τὸ μόριον τοῦ ὅλου. ὁμοίως δὲ καὶ τἆλλα.

i *Quasi simpliciter prius.* Ait *quasi* quia etsi omnia quæ sunt cognitione priora alicui fortasse videantur simpliciter priora, propterea quod definitiones rerum tradantur per illarum principia, quæ sunt priora simpliciter: tamen ea sola quæ ratione priora sunt, priora simpliciter censeri debent: id quod Aristoteles mox innuit, cum ait aliter priora esse, quæ ratione priora sunt, aliter quæ sensu.

k *Tametsi.* Quasi dicat, etsi Musicum est ratione posterius homine, vt accidens subiecto, tamē vt est pars hominis Musici, prius ratione est, quam homo Musicus.

Priora natura & subiecto.

l *Alia autem.* Tradit alterum speciale genus secundæ diuisionis, nempe eorum quæ dicuntur priora natura, id est, naturali essendi ordine, hæc verò sunt quæ non simul tolluntur cum aliis, sed cum iis cætera, seu (vt dicitur in prædicamentis) *In post prædicam. cap. de*

modis Prioris.

mentis) à quibus ad alia non reciprocatur essendi consequentia. Hac diuisione siue oppositione priorum & posteriorum vtebatur Plato, cùm dicebat vniuersalia esse priora singularibus, non ratione tantùm, vt est Aristotelis, veraque sententia, sed re etiam ipsa. Putabat.n. Plato existentiam vniuersalium non pendere re ipsa ab existentia singularium, sed cõtra, existentiã singulariũ ab existẽtia vniuersaliũ, quòd falsũ est. Itaq; primus modus, quo aliqua sũt priora natura, est is quo vniuersalia sunt priora singularibus, & quibuscunque minus vniuersalibus, non quidem eo modo, quo Plato existimauit, sed quo Aristot. in Prædicamentis intellexit.

m *Quoniam verò.* Adhibet secundum, ac tertium modum, quo aliqua dicuntur priora natura, quos colligit ex ea dupli-ci distinctione, qua ens diuiditur in substantiam & accidentia, & in actũ, ac potentiã. Substantia est prior accidentibus, quia ex genere suo potest esse naturaliter sine accidẽtibus, accidentia verò sine substantia, non item vt ipse docebit libr. 7. potentia verò, & actus ita se habent, vt alterũ altero vicissim prius sit, & posterius: est enim potentia ordine generationis prior, actus verò ordine corruptionis. Nam totum si de ordine generationis sit quæstio, prius est potẽtia, quã actu: contra verò ordine corruptionis prius est actu, quàm iterum sit potentia secundum speciẽ. Et quia cum totum ens est actu, partes non sunt entia actu quasi per se existentes, sed potentia, vt patet in misto, perspicuũ est partes eas, ex quibus ante existentibus fit totum, prius in generatione totius esse actu, quàm potentia, contrà verò in corruptione, priùs esse potentia, quàm actu, quæ omnia hic breuiter innuuntur ab Aristotele, latiùs explicanda lib. 9.

Cur substantia sit prior accidentibus.

Alia g ordine. Hæc autẽ sunt, quæ ab vno aliquo definito ratione distant, quo pacto in choreo, is qui secundas tenet prior est eo qui tertium locum obtinet, & in fidibus penultima prior est vltima, illic enim ductor, hic media principium est. Atque hæc quidem hoc pacto priora dicũtur. Alio h autẽ modo quod est cognitione prius quasi i & simpliciter prius. Horũ verò aliter priora sunt, quæ ratione, aliter quæ sensu. Ratione.n. vniuersalia priora sunt, sensu particularia. Ratione etiam prius est accidẽs toto ipso, vt musicum homine musico, neque enim tota ratio erit sine parte, tametsi k fieri non potest, vt musicum sit, nisi aliquid sit musicũ. Priores itẽ dicuntur priorũ affectiones, vt rectitudo læuitate: illa enim lineæ, hæc superficiei per se affectio est. Alia igitur hoc modo priora & posteriora dicuntur: alia l autẽ natura, ea inquã omnia, quæ eiusmodi sunt, vt sine aliis esse possint, non item sine eis illa, qua diuisione Plato vtebatur. Quoniã m verò esse multis modis dicitur, primo quidẽ subiectũ prius est, quocirca prius est substãtia. Deinde aliter, quæ sunt potentia, aliter quæ actu. Quædã enim potentia prius sunt, quædam actu, veluti potentia quidem dimidiata linea, quam tota prius est, pars, quàm totum, & materia, n quàm substantia, actu autem posterius, quandoquidem toto dissoluto, adhuc erit actu.

Ac o sanè modo quodã omnia, quæ prius & posterius dicuntur, vt hæc ipsa dicũtur. Quædam enim generationis ordine sine aliis esse possunt, quo pacto totum prius est partibus: alia ordine corruptionis, qua ratione pars prior est toto, eodémque modo res habet in cæteris.

n *Et materia.* Placet magis, vt substantiæ nomen hic sumatur pro tota essentia ipsóque composito, vt Alexander *a* exponit, quàm pro forma, vt quidam *b* volunt. Itaque videtur Aristoteles afferre in exempla partium, primum quidem partes integrantes similares, vt partes lineæ, deinde dissimilares, vt elementa comparatione misti, ac demùm essentiales, quarum altera, veterum sententia, erat ens actu, vt aqua, aut quid simile, altera accidens adiectum, vt raritas aut densitas. Vnde quod ait partes post dissolutionem esse actu, non de omnibus omnino intelligendum est, sed de integrantibus & materia, quæ sit ens actu, vel si mauis, de partibus, ex quibus ante existentibus res confecta est.

a Com. 20.
b Alens. in hunc locum.
Auerr. cõment. 16.
Genera.

o *Ac sanè modo quodam.* Docet omnia genera priorum & posteriorum modo

omnia priorū & posteriorū ad quod genus reuocari possint. aliquo reuocari ad ea, quæ sunt priora & posteriora natura. Nam si quis exemplum sumat in toto integro, & partibus integrantibus, vt in tota aqua, quæ in guttas dissoluenda sit, intelliget totam existere, vt ens completum, nondum existentibus eo modo partibus: contrà verò ea dissoluta partes existere, vt entia completa non iam existente tota, quod idem modo aliquo potest in reliquis obseruari. Nam cùm priora omnia, quatenus priora sunt, non pendeant ex posterioribus, sed potiùs posteriora ex prioribus, non dubium esse debet, quin priora modo aliquo esse possint sine posterioribus, cùm interim posteriora sine prioribus non possint. Non meminit autem Aristoteles hoc loco priorum, & posteriorum dignitate, vt in prædicamentis, vel quia dignitas magis popularis res est, quàm Philosophica, vel certè quia totùm illud genus priorum & posteriorum, reuocari potest ad priora & posteriora secundum potestatem, quod hæc vsitatiùs modo illa priora & posteriora appellentur.

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Κεφ. ιβʹ

Δύναμις ἡ λέγεται, ἡ μὲν ἀρχὴ κινήσεως, ἢ μεταβολῆς, ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον. οἷον, ἡ οἰκοδομικὴ, δύναμίς ἐστι ἣ οὐκ ὑπάρχει ἐν τῷ οἰκοδομουμένῳ. ἀλλ' ἡ ἰατρικὴ δύναμις οὖσα, ὑπάρχοι, ἂν ἐν τῷ ἰατρευομένῳ, ἀλλ' οὐχ ᾗ ἰατρευόμενος. ἡ μὲν οὖν ὅλως, ἀρχὴ μεταβολῆς ἢ κινήσεως, λέγεται δύναμις ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον. ἡ δὲ ὑφ' ἑτέρου, ἢ ᾗ ἕτερον. καθ' ἣν γὰρ τὸ πάσχον πάσχει τι, ὁτὲ μὲν οὖν ἐὰν ὁτιοῦν οἷόν τε ᾖ παθεῖν, δυνατὸν φαμὲν εἶναι αὐτὸ παθεῖν: ὁτὲ δὲ οὐ κατὰ πᾶν πάθος, ἀλλ' ἂν ἐπὶ τὸ βέλτιον. ἔτι ἡ τοῦ καλῶς τοῦτ' ἐπιτελεῖν. ἢ κατὰ προαίρεσιν. ἐνίοτε γὰρ τοὺς μόνον ἂν πορευθέντας, ἢ εἰπόντας, μὴ καλῶς δὲ, ἢ μὴ ὡς προείλοντο, οὔ φαμεν δύνασθαι λέγειν, ἢ βαδίζειν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ πάσχειν. ἔτι δ' ὅσαι ἕξεις, καθ' ἃς ἀπαθῆ ὅλως, ἢ ἀμετάβλητα, ἢ μὴ ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ χεῖρον εὐμετακίνητα, δυνάμεις λέγονται. κλᾶται μὲν γὰρ, καὶ συντρίβεται. καὶ κάμπτεται, καὶ ὅλως φθείρεται, οὐ τῷ δύνασθαι. ἀλλὰ τῷ μὴ δύνασθαι, καὶ ἐλλείπειν τινός. ἀπαθῆ δὲ τῶν τοιούτων, ἃ μόλις, καὶ ἠρέμα πάσχει διὰ δύναμιν, καὶ τὸ δύνασθαι, καὶ τὸ ἔχειν πώς. *Text. 17.*

Λεγομένης

De quibus hoc capite Aristoteles disserit. POTENTIA a dicitur. Quoniā ex trema parte superioris capitis, cū de prioribus & posterioribus natura agerētur, sæpè mentio facta est potētię & actus, itēque verbi posse, explicat Aristoteles hoc loco primùm quidē quot sint potentiarum & potentium genera, deinde quot impotentiarum, & impotentiū, tertio loco, quæ dicantur possibilia & impossibilia, postremò reuocat omnia, quæ à potentia, aut impotentia dicūtur ad primum ac præcipuū genus potentiæ: quæ tractatio, ipsa etiā per se, nō est aliena ab hoc loco, cùm pertineat ad distinctionem entis in actū & potentiam. Nā cùm ea in quolibet genere reperiatur cōsentaneum fuit rationi, vt explicato primo genere entium, antequam ad secundum fieret transitus, aliqua ex parte traderetur. Dico autem aliqua ex parte, quia luculentior huius diuisionis tractatio ad lib. 9. spectat, vbi simul agetur de actu, qui hoc loco prætermittitur. Tradit ergo Aristoteles initio capitis quatuor genera potentiarum, quorum primum ac præcipuum est potentia actiua, cuius definitio sic est intelligenda. Potentia actiua est principium motus, aut mutationis existentis in re diuersa ab ea, in qua ipsum est, aut si existentis in ea, in qua ipsum est, non est tamen illud in ea per se, sed per accidens. Exemplum principij quod est in alia re ab ea, quæ mutatur, est ædificandi facultas: eius autem quod est in eadem, sed non per se, est ars Medicinæ, quæ etsi aliquando est in eo qui curatur, non est tamen in illo vt curatur, cùm accidat ei, qui curatur habere

Quatuor potentiarū genera.

Definitio actiuæ potētiæ.

bere

bere in se principium actiuum curationis.

Hic primùm aduerte Aristotelem non loqui de omnibus, ac solis potentiis naturalibus pertinentibus ad secundum genus qualitatis: tum quia illæ non semper sunt principia agendi, tum etiam quia ars Medicinæ, quæ in exemplum affertur, non ad secundum, sed ad primum genus qualitatis pertinet. Illud etiam aduerte ea ratione excludi ab hac definitione potentiam passiuam, quia semper est in eo, quod patitur, quatenus tale est. Postremò qualitates motiuas grauium & leuium (vt D. Thomas adnotauit) non comprehendi in hac definitione, vt sunt principia motus ipsorum grauium & leuium: hoc enim pacto nec sunt principia motus existentis in alio, sed in eo ipso in quo sunt: nec etiam sunt in illo per accidens, quo pacto ars Medicinæ est in ægroto, sed per se, ac necessariò. Itaque non sunt potentiæ actiuæ ipsorum grauium & leuium quæ mouentur, sed passiuæ, de qua te nono libro disputandum est, & quamquam modo aliquo appellari possunt actiuæ potentiæ instrumentales generantium, nempè quatenus motum à generantibus profectum exequuntur, tamen ea ratione non comprehenduntur in tradita potentiæ actiuæ definitione, quemadmodum nec instrumenta in definitione caussæ efficientis ab auctore proposita c. 2. huius libr. quia non sunt principia vnde motus proficiscatur, sed quædam quasi media, quibus exercetur.

De quibus potentiis loquatur Aristoteles.

Qualitates motiuæ grauium, & leuium an hic definiantur.

CAPVT XII.

Text. 17. *Potentia a dicitur alia quidem principium motus, mutationisue in alio, aut quatenus aliud est. Exempli caussa, ædificandi facultas potentia est, quæ non inest in eo, quod*

Text. 2. *ædificatur: at medendi ars, cùm sit potētia, inesse quidem potest in eo, qui curatur, verùm non quatenus curatur. Alia igitur potentia dicitur omnino principium mutationis, aut motus in alio, aut quatenus aliud est. Alia verò b ab alio, aut quatenus est aliud. Quæ enim patiens aliquid patitur, eadem interdum quidem, si quiduis possit accipere, pati illud posse dicimus: interdum verò non, si quamuis affectionem, sed si eam quæ in melius ducat. Item c potentia bene hoc, ac perfectè efficiendi, aut per electionem. Nonnunquā enim eos, qui solum ambularunt, aut dixerunt, non benè tamen, aut non vt decreuerant, nō dicimus posse dicere, aut ambulare. Quod eodē modo accidit in patiendo. Præterea d omnes habitus, quibus res sunt omnino passionis expertes, aut immutabiles, aut nō facilè in deterius mutabiles, potentiæ dicuntur. Franguntur enim quædā, & conteruntur, & flectūtur, & omnino corrumpuntur non per potētiā, sed per impotentiā, & defectū aliquē. Ex his autē ea dicūtur passionis expertia, quæ propter potentiam, & quia possunt, ac modo quodam se habent, vix ac parum patiuntur.*

b *Alia verò.* His verbis definitur potentia passiua. Sensus verò definitionis est, potētiam passiuam esse principiū mutationis factæ à re diuersa ab ea, in qua ipsum est, aut si ab ea in qua ipsum est, non per se, sed per accidens in ea existente. Hoc tantum addit Aristoteles huiusmodi potentiam interdum accipi pro ea qua res patitur, quicquid agens inducit, interdum verò pro ea tantùm, qua patitur aliquid quod emolumentum afferat. Nec enim satis propriè dixeris Socratem habere potentiam vt ægrotet, aut vt vincatur, cùm id potius videatur impotentia, sed vt vincat, aut sanetur.

c *Item potentia.* Tertium hoc genus potentiæ satis apertum est ipso vsu, quæ enim imperfectè facimus, ea sæpè non per potentiam, sed per impotentiam agere dicimur, vt si quis ineptè oret, aut ineleganter ambulet. Idem verò accidit in patiendo, vt si quis difficile curetur, aut doceatur.

d *Præterea omnes habitus.* Hoc genus potentiæ, quod quartum est, complectitur omnes formas, quæ obstant, ne subiecta mutentur in deterius, aut sint in caus-

sa, vt difficilè mouentur, quæ est quædam impotentia patiendi detrimentum, vt inferiùs patebit: quo pacto ait Aristot. in Prædicamentis durum significare potentiam, quia obstat quominus aliquid facilè secari possit, molle autem impotentiam, quia non obstat. Hac significatione dicere possumus, corpora beatorum posse post resurrectionem perpetuò viuere ratione eius qualitatis, quam Theologi dotem impassibilitatis appellant, siue ea in ipsis corporibus sit, vt *a* quidam volunt, siue (quòd *b* ab aliis dicitur) in animis existat, quicquid ea tandem sit.

Cap. de qualitate.

a Richard. in 4. dist. 9. q. 2. Palud. in 4. dist. 44. q. 2. Cap. ibi. q. 2. artic. 3.

b D. Thom. in 4. dist. 44 q. 2. art. 1. Dominicus Soto in 4. dist. 49. q. 4. art. 5. & alij.

Impassibilitas dos beatorũ, vt possit dici potentia.

Potens quot modis dicatur

e *Cum autem potentia.* Colligit ex traditis generibus potentiarum totidem genera potentium. Primo enim modo potens dicitur ex potentia actiua absolutè, siue ea sit in ipso, siue in aliquo eius instrumento, quo pacto dicimus ignem posse per se naues comburere, hominem verò esse potẽtem comburere per ignem.

f *Alio autem modo.* Altero modo dicitur potens ex potẽtia passiua absolutè, sed quia non videtur rationi cõsentaneum, vt aliquid dicatur potens, quia pati possit, cùm id potiùs censeatur tribuendum impotentiæ, vt paulò antè dictum est, ostendit Aristoteles id nihilominus ratione aliqua esse concedendum. Nã si res quæ corrumpitur, non haberet potẽtiam, vt corrumperetur, non vtique corrumperetur. Itaque in iis etiam concedenda est potentia, siue ea sit aliquid, cuius caussa res in deterius mutari possit, vt nimia copia alicuius humoris propter quam quis in morbum incidere valeat, siue priuatio alicuius quod possit obsistere eiusmodi mutationi, qualis est ad ægrotandum imbecillitas potentiæ euacuatiuæ. Cæterùm quia priuationes concipi possint, vt habitus (siquidem negationes operatione intellectus modo aliquo participare possunt rationem entis) subdit Aristot. dici posse in vniuersum omnia, quæ in deterius pati possunt, id posse, quia aliquid habeant: siue id inde proueniat, quia habeant verum habitum ac principium, id est, veram ac realem entitatem, ob quam sic mutari possint: siue quia habeant priuationem alicuius impedientis talem passionem, eo tamen pacto, quo priuatio haberi potest. Neque enim simpliciter haberi potest, cùm nullius sit entitatis.

Quæ pati possunt qua ratione potentia dici possint.

Λεγομένης e δὲ τῆς δυνάμεως τοσαυταχῶς, καὶ τὸ δυνατὸν ἕνα μὲν τρόπον λεχθήσεται, τὸ ἔχον κινήσεως ἀρχὴν ἢ μεταβολῆς καὶ γὰρ τὸ στατικὸν, δυνατόν τι εἶναι ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον, ἕνα f δὲ ἐὰν ἔχῃ τι αὐτοῦ ἄλλο δύναμιν τοιαύτην. ἕνα δὲ ἐὰν ἔχῃ μεταβάλλειν, ἐφ' ὁτιοῦν δύναμιν τοιαύτην, εἴτε ἐπὶ τὸ χεῖρον, εἴτε ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ γὰρ τὸ φθειρόμενον δοκεῖ δυνατὸν εἶναι φθείρεσθαι, ἢ οὐκ ἂν φθαρῆναι εἰ ἦν ἀδύνατον. νῦν δὲ ἔχει τινὰ διάθεσιν καὶ αἰτίαν καὶ ἀρχὴν τοῦ τοιούτου πάθους ὅτε μὲν γὰρ τῷ ἔχειν δοκεῖ ὅτε δὲ τῷ ἐστερῆσθαι τοιοῦτον εἶναι. εἰ δ' ἡ στέρησίς ἐστιν ἕξις πως, πάντα τῷ ἔχειν, ἐπεὶ ἄντι. ὁμωνύμως δὲ καὶ λεγόμενον τὸ ὄν: ὥστε τῷ ἔχειν ἕξιν τινὰ καὶ ἀρχήν ἐστι δυνατὸν καὶ τῷ ἔχειν τὴν ταύτης στέρησιν εἰ ἐνδέχεται ἔχειν στέρησιν. ἕνα g δὲ, τῷ μὴ ἔχειν αὐτοῦ δύναμιν, ἢ ἀρχὴν ἐν ἄλλῳ, ἢ ᾗ ἄλλο φθαρτικήν; ἔτι h δὲ ταῦτα πάντα, ἢ τῷ μόνον ἂν συμβῆναι γενέσθαι, ἢ μὴ γενέσθαι, ἢ τῷ καλῶς. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀψύχοις ἔνεστιν ἡ τοιαύτη δύναμις, οἷον ἐν τοῖς ὀργάνοις. τὴν μὲν γὰρ δύνασθαί φασι φθέγγεσθαι λύραν, τὴν δὲ οὐδὲν, ἂν μὴ ᾖ εὔφωνος.

Ἀδυναμία i δέ ἐστι στέρησις δυνάμεως, καὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ἄρσις τις. δια εἴρηται ἢ ὅλως. ἢ τῷ πεφυκότι ἔχειν, ἢ καὶ ὅτε πέφυκεν ἤδη ἔχειν, οὐ δὲ γὰρ ὁμοίως ἂν φαῖεν ἀδύνατον εἶναι γεννᾶν παῖδα, καὶ ἄνδρα εὐνοῦχον. ἔτι k δὲ καθ' ἑκατέραν δύναμίν ἐστιν ἀδυναμία ἀντικειμένην, τῇ τε μόνον κινητικῇ καὶ τῇ καλῶς κινητικῇ.

Καὶ

g *Alio verò modo.* Tertiò modo dicitur vnumquodque potens, si habeat impotentiam patiendi detrimentum ab alio, seu (quod idem est) quia per nullam potentiam existentem in alio, aut etiam in ipso, per accidens corrumpi potest, aut quouis modo in deterius mutari, siue simpliciter, siue facilè: dicitur autem

hoc

hoc genus potentium ex potentia quarto modo dicta.

h *Porro autem.* Vt tradat quartum genus potentium, quod dicitur ex potentia tertio modo sumpta, docet omnia, quæ aliquid posse dicuntur, nomine potentium appellari, vel quia simpliciter aliquid agere aut pati possunt, vel quia impedire valeant, quominus aliquid fiat (quæ pertinent ad tria genera potentium hactenus enumerata) vel quia non simpliciter tantùm, atque vtcúmque, sed rectè etiam agere, aut pati possunt, quod pertinet ad quartum, pro quo genere adducit exemplum lyræ.

Cùm e autē potentia tot modis dicatur, potens quoque vno quidē modo dicetur, id quod motus, aut mutationis principium habet. Id enim, quod statuis effectiuum est, potens est, vt aliquid sit in alio, aut quatenus est aliud. Alio f autem modo, si quid aliud ipsius talē habeat potentiam. Alio si potentiā habeat, vt in quidpiam, siue in deterius, siue in melius mutari possit. Nā & id quod corrumpitur, potētiam habere videtur vt corrumpatur, alioqui non corrumperetur, si id esset impossibile: nunc autē dispositionē quādam, caussamque, & principium eiusmodi passionis habet. Interdum enim quia aliquid habet, interdum quia priuatum est, tale videtur esse. Quod si priuatio modo aliquo est habitus, omnia propterea quod habeant, aliquid erunt. At ens æquiuocè dicitur, quare potens aliquid erit, quia & habitum aliquem, ac principium habet, & quia eius priuationem, si tamen priuatio haberi potest. Alio g verò modo, quia nullam habet eius potentiam, aut principium in alio, aut quatenus aliud corruptionis effectiuum. Porrò h autem hæc omnia dicuntur, aut quia solùm contingat fieri aliquid, vel non fieri, aut quia bene. Nā & in rebus inanimis huiusmodi potentia inest, veluti in instrumentis. Lyram enim aliā sonare posse dicunt, aliam non posse, si sonora non sit.

Impotētia i verò est potentiæ priuatio, talisque principij quædam detractio, quale dictū est, aut ab eo, quòd aptum est vt habeat, aut etiā quando aptū est, vt iam habeat. Neque enim eodem modo impossibile quis dixerit, puerum generare, quo virū Eunuchum. Præterea k vtrique potētiæ est opposita impotentia, tam ei quæ solum mouere, quàm ei quæ bene mouere potest.

Ἀδύνατα

i *Impotentia verò.* Exponit quid sit impotentia, docétque nihil esse aliud, quam priuationem potentiæ iam explicatæ, quouis modo illa dicatur principium, siue agēdi, siue patiendi, siue non patiendi detrimentū. Deinde dupliciter eādem distinguit, primū quidem iuxta tres modos generales priuationis, quorum vnus est pura negatio, alter negatio in subiecto apto, non tamē tempore à natura præscripto, vt habeatur forma, tertius negatio in subiecto apto, & tempore à natura præscripto, vt forma insit, cui solus est proprius. Cùm ergo impotentia sit priuatio potentiæ, primo quidē modo dicitur mulus priuatus potentia tum generādi, quę est actiua, tum etiam discendi, quæ est passiua, secundo autem infans priuatus vtraq; tertio verò vir Eunuchus priuatus priori, mente autem captus, posteriori.

Impotentia quid sit, & quotuplex.

k *Præterea vtrique.* Distinguit iterum impotentiam in impotētiam agēdi simpliciter, & benè seu perfectè agendi, quę eadē distinctio quadrat in impotentiam patiendi, & in eā quę est priuatio impotentiæ patiendi detrimentum. Nam cùm inter potentias numerata sit impotentia patiendi, meritò eius priuatio inter impotentias censebitur: siue impotentia patiendi sumatur simpliciter, cuiusmodi est ea, quam habent substantiæ separatæ, vt corrumpantur: siue cum adiectione, id est, benè, aut faciiè, quo pacto adamas habet impotentiam, vt diuidatur. Erit igitur priuatio huiusmodi impotentiæ patiendi detrimentum, impotentia quædam, quo pacto impotentia est mortalium rerum, quòd non habeant eam impotentiam, vt non lædatur, quam habent immortales.

Impotentia est rerū mortalium, quod non habeant impotentiam, vt non lædātur.

Αδυνατα,

l *Ἀδύνατα etiam.* Non potuit hoc loco nómen hoc Latinè reddi, quia cùm significet tum impotentia, tum etiam impossibilia, quemadmodum vox *δυνατὰ* & potentia, & possibilia, vtrauque significationem initio huius periodi complecti voluit Arist. Docet ergo duo esse genera *τῶν ἀδυνάτων*, primùm eorum, quæ dicuntur ab impotentia hactenus exposita, quæ quidem dicuntur impotentia. Alterum eorum quæ quatenus talia sunt, non necessariò dicuntur ab impotentia, sed ab ipsa terminorum aut non conuenientia, aut repugnantia, ab ipsa quidem non conuenientia, vt Socratem sedere cùm non sedet, à repugnantia verò, vt Socratem esse rationis expertem. Atque hæc dicuntur impossibilia, quo pacto *ἀδύνατον* sumitur cùm possibili opponitur. Quia igitur ex dictis perspicuum erat quotuplex esset impotentia, non fuit opus, vt Aristoteles plura diceret de generibus impotentium.

Quæ dicantur impotentia.

Quæ impossibilia.

b *Impossibile quidem.* Docet hac tertia capitis parte quænam dicãtur possibilia & impossibilia, quæ quidem ferè semper sumuntur, vt respondent enũtiationibus, velut hominem sedere, hominem esse rationis expertem: dico autem ferè semper, quia interdum etiã sumũtur sine copula verbi, vt homo sedens, homo rationis expers. Verùm quia in possibilibus, & impossibilibus hoc posteriori modo sumptis semper spectatur ordo ad enũciationem, meritò Aristoteles explicationem accommodat possibilibus & impossibilibus prioris generis. Primùm igitur ait id esse impossibile, cuius contrariũ, hoc est, contradictorium necessariò est verum, vt diametrum esse commensurabilem lateri quadrati. Vnde colligitur id quod impossibile est, necessariò esse falsum. Possibile autem, quod est contrarium impossibili, id esse docet, cuius contradictorium non necessariò est falsum, veluti hominem sedere, & quia id cuius contradictorium non necessariò est falsum, potest esse aut indifferens ad esse, & non esse, quod dicitur contingens, vt patet in exemplo tradito, aut determinatum ad esse (quod dicitur necessarium siue simpliciter, siue ex hypotesi) vt Socratem esse hominem, aut sedere, cùm sedet: aut denique sumi vt commune quid contingenti & necessario. Trifariam diuidit possibile: in possibile commune vtrique, quod vocat non necessariò falsum, in necessarium, quod appellat id quod verùm est, & in contingens propriè dictum, quòd cùm verùm non sit, potest tamen verum esse: quæ distinctio possibilis in libris etiam de Priori resolutione tradita est. Cap. 3.

Definitio rei impossibilis.

Possibilia.

Distinctio possibilis.

Καὶ l ἀδύνατα δὲ, τὰ μὲν κατὰ τὴν ἀδυναμίαν ταύτην λέγεται, τὰ δ᾽ ἄλλον τρόπον· οἷον δυνατόν τε καὶ ἀδύνατον. ἀδύνατον m μὲν, οὗ τὸ ἐναντίον ἐξ ἀνάγκης ἀληθές. οἷον τὸ τὴν διάμετρον σύμμετρον εἶναι ἀδύνατον, ὅτι ψεῦδος τὸ τοιοῦτον. καὶ οὗ τὸ ἐναντίον, οὐ μόνον ἀληθὲς, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη, οἷον ἀσύμμετρον εἶναι. τὸ ἄρα σύμμετρον οὐ μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος. τὸ δ᾽ ἐναντίον τούτῳ, τὸ δυνατὸν, ὅταν μὴ ἀναγκαῖον ᾖ τὸ ἐναντίον ψεῦδος εἶναι: οἷον, τὸ καθῆσθαι ἄνθρωπον δυνατόν. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης τὸ μὴ καθῆσθαι ψεῦδος. τὸ μὲν οὖν δυνατὸν, ἕνα μὲν τρόπον, ὥσπερ εἴρηται, τὸ μὴ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος σημαίνει: ἕνα δὲ, τὸ ἀληθὲς εἶναι, ἕνα δὲ τὸ ἐνδεχόμενον ἀληθὲς εἶναι.

Κατὰ n μεταφορὰν δὲ, ἡ ἐν τῇ γεωμετρίᾳ λέγεται δύναμις. ταῦτα μὲν οὖν τὰ δυνατὰ οὐ κατὰ δύναμιν. τὰ δὲ λεγόμενα κατὰ δύναμιν, πάντα λέγεται πρὸς τὴν πρώτην μίαν· αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο. τὰ γὰρ ἄλλα λέγεται δυνατὰ, τὰ μὲν τῷ ἔχειν αὐτῶν ἄλλο τι τοιαύτην δύναμιν, τὰ δὲ, τῷ μὴ ἔχειν, τὰ δὲ, ὡδὶ ἔχειν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἀδύνατα. ὥστε ὁ κύριος ὅρος, τῆς πρώτης δυνάμεως ἂν εἴη, ἀρχὴ μεταβλητικὴ ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο.

Obiectio ab Aristotele diluitur.

n *Quæ autem.* Obiter occurrit obiectioni, qua quis forsan reprehendat distinctionem potentiæ superiùs positam, quod non videatur complecti omnia potentiarum genera. Nam apud Geometras in qualibet linea recta dicitur esse potentia, vt ex ea ducta in seipsam possit fieri quadratum, vnde fit, vt ipsum etiam quadratum potentiam talis lineæ appellent: at ea potentia nec actiua est,

nec passiua, nec qua res lædentibus resistat, siquidem in rebus mathematicis, quia sunt abstractæ à motu & actione, non possunt tales potentiæ reperiri. Ait ergo Aristoteles, potentiam quæ in Mathematicis vsurpatur, non dici propriè, sed translatitiè, ideo enim linea, dicitur habere potẽtiam, quia cùm mente in se ipsam dicitur (neque enim re ipsa id fieri potest) concipitur ex ea quadratum, quòd quidem est quodammodo fieri ex illa quadratum, sed non re vera fieri.

o *Atque hæc quidem.* Docet τὰ δύνατα, posteriori modo sumpta, hoc est possibilia non dici ex potentia vlla, quæ sit vera & realis, sed (quod subaudiendum est) ex ipsa conuenientia, aut non repugnantia terminorum. Obstare tamen videtur id, quod dicimus, hominẽ sedere, esse possibile ex potentia sedẽdi, quod idem in plerisque aliis cernere est.

Αδύνατα l *etiam partim ex hac impotentia, partim alio modo dicuntur, vt possibile & impossibile. Impossibile* m *quidem, cuius contrarium necessariò est verùm, quo pacto impossibile est diametrum esse commensurabilem, quia hoc falsum est, & cuius contrarium non modo est verum, sed etiam necessarium, nempe esse incommensurabilem. Itaque commẽsurabilem esse non solùm falsum est, sed etiam necessariò falsum. Possibile autem huic contrarium est, cùm non est necesse falsum esse contrarium, quo pacto possibile est hominem sedere: non enim necessariò falsum est illum non sedere. Possibile igitur vno quidem modo, vt dictum est, id significat, quod non necessariò est falsũ, alio autem, verum esse, aliò, quod verum esse potest.*

Quæ n *autem in Geometria dicitur potentia, translatione dicitur. Atque hæc* o *quidem* ἀδύνατα *non ex potentia dicuntur. Quæ* p *autem dicuntur ex potentia, omnia ad vnam primam dicuntur. hæc autem est principium mutationis in alio, quatenus aliud est. Cætera enim dicuntur posse, partim quod aliquid eorum potentiam habeat, partim quod non habeat, partim quod sic habeat. Eodemque modo se habent* τὰ ἀδύνατα. *Quare propria primæ potentiæ definitio fuerit, principium mutationis efficiens in alio, quatenus aliud est.*

Sed dicendũ ita intelligendum esse Aristotelem, quasi dicat possibilia non necessariò dici ex potentia, etiam si in plurimis dicatur. Atque hac in re distinguntur possibilia à potentibus, hæc enim quatenus talia sunt (si modo propriè sumantur) necessariò dicuntur ex potentia vera & reali, de qua est sermo: at possibilia dici possunt ex potentia logica, quæ nihil est aliud, quam ipsa cõuenientia, vel non repugnantia terminorum. *Quid sit potentia logica.*

Quod autẽ possibilia non necessariò dicãtur ex potentia reali ex eo patet, quia cõnexiones per se, vt hominẽ esse animal, hominem esse disciplinæ capacẽ, Deũ esse actum purum, diametrum esse incõmensurabilem lateri quadrati, etsi sunt possibiles, atque adeò necessariæ, tamen, cùm nullam habeant caussam veram & realem, vt supradictum est, ex nulla vera potentia possibilia appellari possunt.

Cap. 5. q. 2. sect. 1. MAIVS dubium est de eo, quod Aristoteles superiùs innuere videtur, cùm dixit *partim alio modo* nempe impossibilia non semper dici ex negatione veræ potentiæ & realis, id enim ea ratione videtur falsum, quia impossibilia ideo talia esse iudicari debent, quia non possunt fieri diuina potestate. Dicendum est tamen verissimum esse, quod Aristoteles innuit. Ea enim quæ simpliciter impossibilia sunt, non ideo dicuntur impossibilia, quia fieri non possunt diuina potestate, sed potiùs ideo non possunt fieri diuina potestate, quia sunt impossibilia; id est, quia sunt repugnantia in se, & contradictionem inuoluunt, vt hominem esse rationis expertem. *Dubitatio. Dissoluitur. Impossibilia non ideo dicuntur, quia non possunt fieri diuina virtute, sed ideo fieri non possunt diuina, quia impossibilia sunt.*

p *Quæ autem.* Docet hac extrema parte capitis omnia tum potentia & possibilia, tùm etiam impotentia & impossibilia, quæ ex potentia aut impotentia vera ac reali dicuntur, reduci ad potentiam actiuam, quæ primo loco exposita est. Nam cùm potentia passiua ex actiua dicatur, & potentia rectè agendi & patiendi pendeant ex actiua simpliciter, & passiua simpliciter, impotentiæ verò sint

quædam priuationes potentiarum, necessariò efficitur, vt quicquid ex vera ac reali potentia aut impotentia dicitur, ad potentiam actiuam redigatur. Secus dicendum est de iis, quæ non ex reali potentia, aut impotentia dicuntur, sed ex logica, vt dictum est. Quo loco aduerte bis repeti definitionem potentiæ actiuæ sine particula, *aut*, quòd ex proprio loco suppleri facilè possit.

CAPITIS DECIMITERTII EXPLANATIO.

Cur de quantitate prius explicet Aristoteles.

Vantum a dicitur. Explicata substãtia, & iis quæ illius occasione exposita sunt, persequitur Aristoteles cætera prædicaměta. Atque ex absolutis, quæ in substantia inhærent, ideo priori loco de quãtitate agit, quia quãdocunque qualitas cum quãtitate coniungitur, semper quãtitas est media inter substantiã & qualitatẽ, vt merito secundarium qualitatis subiectum haberi possit. In qua explicanda primùm docet, quid sit quantum, seu potiùs quantitas, deinde tradit eius species, postremò docet quæ sint quanta per se, & quanta per accidens: sumi autem hoc loco quantum pro quantitate ex ipsa diuisione perspicuũ est, qua quãtum diuiditur in numerum & magnitudinem, quæ sunt quantitates

Quantũ pro quãtitate hoc loco sumi.

quædam. Dicuntur porrò quantitates quanta quædam, non quia affecta sint quantitate (quo pacto aliquid dicitur album, quia affectum est albedine) sed quia constant partibus extensiuis: hac enim de causa pro ratione magnitudinis, aut multitudinis partium, dicuntur multa, vel pauca, magna, vel parua. Docet igitur quantitatem esse id, quod diuisibile est in ea quæ insunt, hoc est, in partes ex quibus formaliter constat, quarum vtraque (si duas tantùm habeat) vel vnaquæque (si sunt plures duabus) vnum quid, & hoc aliquid aptum est esse, id est, apta est, vt designetur extra aliam in ipso toto, quo pacto in binario lapidum designantur separatim duæ vnitates, & in linea duorum palmorum duo palmi. Cùm igitur quantum dicitur esse diuisibile, excluduntur entia indiuisibilia. Cùm additur, in ea quæ insunt, excluduntur corpora mista, quæ etsi diuidi seu potius resolui possunt in elementa, tamen ipsa elementa non existunt formaliter in mistis, sed virtute, vt libro 8. patebit, itémque cætera omnia, quæ quouis alio modo non constant formaliter ex iis, in quæ diuiduntur, vt superiora ex inferioribus. Cùm denique additur *quorum vtrumque, &c.* excluduntur substantiæ compositæ ex materia & forma, quatenus constant huiusmodi partibus, Neque enim materia & forma possunt in ipso toto altera extra aliam separatim demonstrari. Quod si quis quærat, qua particula reiiciantur huiusmodi substantiæ, earúmque qualitates extensæ, vt albedo, quatenus diuidi possunt in partes extensionis, videntur enim nulla ratione excludi: respondendum est, reiici per particulam *diuisibile*, sumitur enim pro diuisibili per se, hæc autem non sunt per se diuisibilia in partes extensionis, sed ratione quantitatis, quæ extendit substantiam, cui inest, & qualitates, quæ in ipsa inhærent. Accipiendum quoque est idem verbum, quatenus significat posse rem diuidi, aut re ipsa, aut operatione intellectus, ne excludatur numerus, qui nulla ratione potest reali diui-

Quid sit quãtitas.

Quæ à definitione tradita reiiciãtur.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Ποσὸν a λέγεται τὸ διαιρετὸν εἰς ἐνυπάρχοντα, ὧν ἑκάτερον, ἢ ἕκαστον, ἕν τι καὶ τόδε τι πέφυκεν εἶναι. πλῆθος b μὲν οὖν ποσόν τι, ἂν ἀριθμητὸν ᾖ, μέγεθος δὲ, ἂν μετρητὸν ᾖ. λέγεται c δὲ πλῆθος μὲν, τὸ διαιρετὸν δυνάμει εἰς μὴ συνεχῆ: μέγεθος δὲ, τὸ εἰς συνεχῆ. μεγέθους δὲ, τὸ μὲν ἐφ' ἓν συνεχὲς, μῆκος: τὸ δ' ἐπὶ δύο πλάτος: τὸ δ' ἐπὶ τρία, βάθος. τούτων δὲ πλῆθος μὲν τὸ πεπερασμένον, ἀριθμός: μῆκος δὲ, γραμμή: πλάτος δὲ, ἐπιφάνεια, βάθος δὲ, σῶμα. Text. 18.

Ἔτι

li diuisione diuidi, quantumcunque enim vnitates re ipsa separentur, semper tamen numerus erit integer, vt si partes ternarij lapidum toto dispergantur cœlo. Eadem ratione non excluditur quantitas cœli, nec quantitas minimi naturalis eius speciei, quæ minorem quantitatem poscit in minimo naturali, quam cæteræ omnes, vt forsitan terra. Nam etsi hæ quantitates re ipsa diuidi non possunt per caussas naturales, diuiduntur tamen designatione, immo etiam diuidi possunt diuina virtute. Quanquam quod attinet ad quantitates, quæ naturaliter diuidi nequeunt, satis est, quod illis ex ipsa natura quantitatis non repugnet, tametsi ratione subiecti repugnet.

Quantitatem cœli & minimi naturalis esse diuisibiles.

b *Ac multitudo quidem.* Supposita diuisione quantitatis in multitudinem & magnitudinem (quæ diuisio num immediata & adæquata sit, postea dicemus) ostēdit primum multitudinem (nempe rerum permanentium) & magnitudinem esse quantitates quasdam, veras nimirum & reales, si modo finitæ sint, & illa numerari, hæc sub mensuram cadere possit. Non quòd putet infinitionem repugnare quantitati, aut traditæ rationi quantitatis, vt qui tempus æternum à parte priori, ac proinde infinitum ponat, infinitásque generationes ab æterno præcessisse doceat, eiusmodique definitionem quantitatis hoc loco tradat, quæ infinitis (si dentur) æquè ac finitis conueniat: sed quia cùm existimet multitudinem infinitam rerum permanentium, & magnitudinem infinitam esse res impossibiles, & quasi figmenta quædam ex partibus possibilibus conficta, necesse est dicat eas non esse vera entia, ac proinde nec veras quantitates, quare à definitione quantitatis tradita per ens reale, siue possibile, quod quasi genus subaudiendum est, excludendas esse.

Multitudinē infinitam rerum permanentium, & magnitudinē infinitam non esse veras quantitates apud Aristotelem.

CAPVT XIII.

Text. 18.

Vantum a dicitur, quod diuisibile est in ea, quæ insunt, quorum vtrumque, vel vnumquodque vnum quiddam, & hoc aliquid aptum est esse. Ac b multitudo quidem quantum est quoddam, si numerari possit, magnitudo autem, si sub mensuram caderet. Porrò c multitudo id dicitur, quod potestate in non continua diuisibile est, magnitudo, quod in continua. Magnitudinum verò, ea quæ ad vnum continua est, longitudo dicitur, quæ ad duo, latitudo, quæ ad tria, profunditas. Horum autem multitudo quidem finita, numerus, longitudo: linea, latitudo, superficies, profunditas, corpus dicitur.

Præte

c *Porro multitudo id dicitur, quod potestate in non continua diuisibile est, magnitudo, quod in continua.* Docet multitudinem esse id, quod in non continua diuidi potest, hoc est, quod mente distingui potest in partes ita componentes totum, vt non cohæreant, siue continuatæ sint inter se in ipso toto, magnitudinem verò esse id, quod hoc pacto diuidi potest in ea, quæ continuata sunt, & cohærentia. Describit deinde longitudinem, latitudinem, & profunditatem, siue potiùs ex diuisione magnitudinis innuit quo pacto describi possint. Longitudo (vt ex diuisione colligitur) est magnitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, solum ad punctum: latitudo, quæ ad duo, id est, ad punctum & lineam: profunditas, quæ ad tria, ad punctum scilicet, lineam, & superficiem. Vel potiùs hoc modo, longitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, versus vnam tantum loci positionem: latitudo, quæ versus duas, profunditas, quæ versus tres: seu, quod idem est, linea est magnitudo vnius dimensionis, superficies duarum, corpus trium. Demum scribit numerum, lineam, superficiem, & corpus, atque numerum esse multitudinem finitam, lineā longitudinem finitam, &c. supplendum est enim in cæteris descriptionibus verbum *finita*. Vnde patet apud Aristotelem lineam infinitam, superficiem infinitam, & corpus infinitum fictas esse, non veras quantitates, quemadmodum de magnitudine in communi dictum est. Patet etiam latiùs accipi in his descriptionibus nomina longitudinis, latitudinis, & profunditatis, quàm ante pauca verba, quo loco pro finitis tantum sumebantur.

Quid sit multitudo.

Quid magnitudo.

Definitio lineæ, superficiei, corporis.

d *Præterea alia per se.* Docet quænam sint quanta per se, & quanta per accidens, traditque duo genera quantorum per se, & totidem quantorum per accidens. Quanta per se sunt ea, quæ aut secundum essentiam sunt quanta, vt linea, aut sunt pet se affectiones eorum, quæ secundum essentiam quanta sunt, vt longum ac breue. Vtraque enim dicuntur quanta per se, quia quantum ponitur in eorum definitionibus essentialibus, aliter tamen ac aliter. Nam in definitionibus priorum ponitur quãtum vt intrinsecum rebus definitis, in definitionibus autem & posteriorum, vt eorum per se subiectum. Itaque vt non solùm homo, sed etiam disciplinæ capax dicitur per se animal, ita non solũ species quãtorum, sed etiam eorum per se affectiones, siue passiones dicuntur per se quanta.

Quanta per se & per accidens.

e *Graue ac leue.* Graue ac leue non referuntur inter huiusmodi affectiones per se, iuxta Aristotelis sententiam, qui capite sequenti, & alibi sępè ea numerat in qualitatibus, sed iuxta placitum eorum qui putabant multitudinem planorum, superficierũmue esse caussam grauitatis, paucitatem leuitatis.

Ἔτι δὲ τὰ μὲν λέγεται καθ' αὑτὰ ποσὰ ἄττα, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκός, οἷον, ἡ μὲν γραμμὴ, ποσόν τι καθ' ἑαυτὸ τὸ δὲ μουσικὸν, κατὰ συμβεβηκός. τῶν δὲ καθ' αὑτὰ, τὰ μὲν κατ' οὐσίαν ἐστὶν, οἷον ἡ γραμμὴ ποσόν τι (ἐν γὰρ τῷ λόγῳ, τῷ τί ἐστι λέγοντι, ποσόν τι ὑπάρχει) τὰ δὲ πάθη, καὶ ἕξεις τῆς τοιαύτης ἐστὶν οὐσίας, οἷον, τὸ πολὺ, καὶ τὸ ὀλίγον, καὶ μακρὸν, καὶ βραχὺ, καὶ πλατὺ, καὶ στενὸν, καὶ βαθὺ, καὶ ταπεινὸν, καὶ e βαρὺ, καὶ κοῦφον, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα. ἔστι δὲ καὶ τὸ μέγα, καὶ τὸ μικρὸν, καὶ f τὸ μεῖζον, καὶ ἔλαττον, καὶ καθ' αὑτὰ, καὶ πρὸς ἄλληλα λεγόμενα, τοῦ ποσοῦ πάθη καθ' αὑτά. μεταφέρεται g μέντοι ταῦτα τὰ ὀνόματα καὶ ἐπ' ἄλλα. τῶν h δὲ κατὰ συμβεβηκὸς λεγομένων ποσῶν, τὸ μὲν οὕτως λέγεται ὥσπερ ἐλέχθη, ὅτι τὸ μουσικὸν ποσὸν, καὶ τὸ λευκὸν τῷ εἶναι ποσόν τι, ᾧ ὑπάρχουσι· τὰ δὲ ὡς κίνησις, καὶ χρόνος. καὶ γὰρ ταῦτα ποσὰ ἄττα λέγεται καὶ συνεχῆ, τῷ ἐκεῖνα διαιρετὰ εἶναι, ὧν ἐστὶ ταῦτα πάθη. λέγω δὲ οὐ τὸ κινούμενον,* ἀλλ' ᾧ ἐκινήτη. τῷ γὰρ ποσὸν εἶναι ἐκεῖνο, καὶ ἡ κίνησις ποσὴ, ὁ δὲ χρόνος, τῷ ταύτην.

Text. 19.
** ἀλλ' ὃ ἐκινήθη.*

f *Et per se.* Magnum ac paruum, itémque maius & minus tunc per sese, siue absolutè sumuntur, cùm nulla facta actuali comparatione talia censentur, etiam si aliqua comparatio præcesserit, quo pacto dicimus Elephantos esse ex magnis, vel maioribus animalibus, canes autem ex paruis, vel ex minoribus, alioquin nullum eorum videtur posse absolutè accipi, prǽterquam magnum, idque quatenus formaliter significat magnitudinem, quæ est species quantitatis, quo pacto magni

Magnum & paruum quãdo absolutè accipiantur.

QVÆNAM SIT PRIMA AC FORMALIS RATIO QVANTITATIS.

QVÆSTIO I.

Refutatio sententiæ eorum, qui formalem rationem quantitatis in eo ponunt, quod sit mensura substantiæ. SECTIO I.

De definitione quantitatis triplex sententia.

VM multæ sint rationes definitionésue quantitatis, quæ ex Aristotele colligi soleant (dicitur enim & mensura substantiæ, & id quo res sunt æquales, aut inequales, & ens finitum, & ens diuisibile in partes, quarũ alia sit extra aliam, seu vt quidam loquuntur, in partes eiusdem rationis) quæri meritò potest, sit ne aliqua earum prima, ac formalis ratio quantitatis, an verò aliqua alia quærenda sit. Qua in re tres potissimum extant sententiæ, alij enim id concedunt primæ, alij extremæ, alij verò nulli ex propositis, sed aliam priorem quærendam putant: nemo autem est, qui

Capr. in 2. d. 18 q. 1. & in 2. distin. 3. q. 1. ad 11. Ian. 5. Met. q. 20.

magnitudo non est affectio quantitatis, sed quantitas quædam.

g *Tametsi hæc omnia.* Vt si quis dicat magnum aut paruum dolorem, maiorem, & minorem scientiam, aut potestatem.

Quanta per accidens quot ob causas dicantur.

h *Eorum autem.* Quantorum per accidens quædam ideo dicuntur quanta, quia ea quibus insunt, quanta sunt, siue ipsa sint extensa extensione illorum, vt albedo siue non sint, vt ars musica. Vnde cùm dicimus hoc albũ est magnum, hic musicus est magnus, vtraque enunciatio est per accidens, tametsi posterior est magis per accidens. Quædam verò non ideo dicuntur quanta, quia ea quibus insunt, quanta sint, quasi non habeant ipsa extẽsionem per se, sed ratione illorũ, vt ea quæ iam exposita sunt, sed quia ipsorum extẽsio & diuisibilitas ex aliarum rerum extensione & diuisibilitate pendet. Huiusmodi sunt motus, ac tẽpus. Quamquam enim vtrumque est quantum per se, & continuum secundum essentiam, tamen continuitas motus nascitur ex continuitate magnitudinis, supra quam fit motus, quæ continuè pertransitur: & continuitas temporis ex continuitate motus, vt ipse etiam 4. Physi. lib. docet. Quocirca cùm ista dicuntur hoc loco affectiones eorum, ex quorum continuitate ipsorum continuitas pendet, impropriè id dictum esse accipiendum est. Quanquam enim tempus modo aliquo est affectio motus, tamen motus, non est affectio magnitudinis supra quam fit, nisi admodum impropriè. Multa tamen hoc loco se offerunt dubia, in quibus enodandis necesse est non parum immoremur.

Motus, & tempus cur dicantur quanta per accidens.

Capite 11. tex. 99.

Præterea d *alia per se quanta quædam dicuntur, alia per accidẽs. Verbi caussa, linea quantum est quiddam per se, musicum autem per accidẽs. eorum autem quæ per se dicuntur, alia secundum substantiam sunt, quo pacto linea quantum est quippiam (in ratione enim, quæ quid res sit explicat, quantum quid inest) alia affectiones sunt, & habitus eiusmodi substantiæ, vt multum, & paucum: longum, & breue, latum, & angustum, altum, & humile, graue,* e *& leue, ac huiusmodi alia. Sunt etiam magnum, & paruum, maius item, ac minus & per* f *sese, & inter se comparata quanti affectiones per se, tametsi* g *hæc nomina ad alia etiam transferuntur. Eorum* h *autem, quæ per accidens dicuntur quanta alia quidẽ sic dicuntur, quemadmodũ dictũ est, & musicum & albũ quantum esse, quia id cui insunt, quãtum est quiddam: alia verò vt motus, ac tempus. Hæc enim & quanta quædam continua dicuntur, quia illa diuisibilia sunt, quorũ hæc sunt affectiones. Dico autem non id quod mouetur, sed id quod motũ est: Et enim quia illud est quãtũ motus etiam quantus est, tẽpus autem quia hic quantus.*

---

qui id tribuat secundæ, aut tertiæ, quia apertiùs traduntur per proprietates, vt Aristoteles quoque eisdem locis, vnde sumuntur docet:

Opusc. 52. ad finem idẽ docet 1. part. q. 29. art. 1.

Primum. Prima Diui Tho. videtur.

PRIMAM sententiam videtur secutus D. Thom. in Opusc. de natura loci, vbi reiectis aliorum opinionibus concludit rationem quantitatis, quatenus quantitas est, esse rationem mensuræ. Argumenta pro hac sententia tria potissimum videntur esse: vnum quia prædicamenta accidentium distinguenda sunt respectu substantiæ, quantitas autem potiùs respicit substantiam, quatenus est eius mensura, quàm quatenus diuisibilis in suas partes. Alterum, quia Aristoteles in prædicamentis ex ratione mensuræ probat orationem esse quantitatem, *mensuratur*, inquit, *syllaba longa ac breui.* Tertium, quia species quantitatis potiùs colliguntur ex ratione mensuræ, quàm diuisibilitatis. Ratio enim, cur locus ponitur in prædicamentis ab Aristotele diuersa species quantitatis à superficie, non est alia, nisi quia su-

Argumenta huius sententiæ. Secundum. Tertium

perficies est mensura intrinseca, locus autem extrinseca: quod si diuisibilitas potius attendenda esset, cùm eodem modo locus sit diuisibilis, quo superficies, non distingueretur vtique specie à superficie. Verùm hæc sententia non placet, non ea quidem ratione, quia esse mensuram aliis etiam rebus conueniat, vt quidam argumentantur. Duplex enim est mensura: Vna perfectionis, qua perfectissima quæque species cuiuslibet generis dicitur mensura cæterarum: altera extensionis, quam duplicem ponimus. Vna est, quæ metitur per repetitionem, siue replicationem, quæ maximè quidem vnitati conuenit (metitur enim vnitas repetitione sua omnes numeros, & omnes res numeratas quoad extensionem numeralem) participatione autem quadam vnitatis aliis etiam rebus accommodatur, vt palmo in metienda vlna, & vnciæ in metienda libra, & hemitonio in metiendis interuallis concentuum musicorum: atque hæc mensura extensionis semper est in eodem genere cum re, quam proximè metitur, saltem reductiuè, quod dixerim propter vnitatem, quæ non est numerus, sed principium numeri. Altera extensionis mensura est, quæ metitur per accómodationem, quo pacto stadium est mensura viæ sibi adæquatæ, & vlna eius panni, qui vlnam non excedit. Atque hæc mensura est, quæ in prima definitione quantitatis intelligi debet, quæ certè ita quantitati conuenit, vt aliis rebus non conueniat, nisi per accidens ratione quantitatis adiunctæ, quo pacto vlna lignea metitur columnam, quia quantitas ligni extrinsecus ostendit quanta sit columna. Itaque non ea ratione displicet proposita sententia, quòd ratio mensuræ, quæ in definitione intelligenda est, aliis etiam rebus conueniat, sed quia non

Non videri probabilem. *Duplex mensura, vna perfectionis.* *Altera extensionis.* *Cur non sit probabilis sententia ostenditur.*

1. est prima ordine naturę: esse enim mensuram per accommodationem non est ipsa ratio quantitatis, sed quædam eius proprietas, quemad-
2. modum esse mensuram per repetitionem non est ratio ipsa vnitatis, sed quædam illius affectio, vt diximus ad cap. 6. Accedit quod ratio mensuræ formaliter non est absoluta, sed relatiua: qui autem dicit aliquid est mensuram materialiter, seu fundamentaliter, non explicat
3. quid illud sit, neque enim explicabit naturam albedinis, qui dixerit esse mensuram aliorum colorum. Ad hæc mensura, vt est multorum sententia, non omnibus quantitatibus conuenit: neque enim conueniret infinitæ, quam dari contendunt, vt lineæ ac superficiei, quibus per gyrum diuiditur columna in infinitas partes proportionales, neque item conueniret motui cœlesti aut tempori, si Mundus ab æterno extitisset, vt Aristoteles putauit. Nam quod quidam cùm ipso Aristotele dicunt, vt infinitum dicatur mensura, satis esse si per partes mensuret, non satis est pro responsione, sic enim infinita etiam multitudo esset numerus, cùm per partes numerari possit.

An possit dari aliquid infinite extensum.

Sed quicquid dicendum sit de ea quæstione, num aliquid infinitè extẽsum dari possit in rerum natura: hoc saltem certũ est, posse quantitatem concipi infinitam siue secundum multitudinem, siue secundum magnitudinem, idque sæpè vtile esse Mathematicis. Hinc enim fit, vt Arist 6 lib. Topic. merito reprehendat illam rectæ lineæ definitionem, cuius medium non exit ab extremis, quia non conueniat infinitæ,

Cap. 3.

finitæ, quæ tamen si non dari, certè concipi potest. Eodémque modo non rectè definietur multitudo, si dicatur numerabilium vnitatum collectio, quod ea infinitæ multitudini non congruat, id quod etiam quoad vtrumque genus quantitatis continuæ ac discretæ, ex Aristotelis sententia perspicuum est, cùm sæpè dicat hanc disiunctionem, finitum esse aut infinitum, esse proprium quantitatis, quod quidem falsò, aut saltem ineptè diceretur, si infinitio quantitati, saltem quatenus concipi à nobis potest, repugnaret. Ita patet non esse approbandam propositam sententiam, nec puto D. Thomam eam secutum esse, cùm iuxta veram intelligi possit, vt inferiùs patebit.

3. Phys. c. 4. textu 24. & alijs plerisque locis.

Ad finem sect. 4.

Soluuntur argumenta pro hac opinione posita.

QVARE ad primum pro hac opinione argumentum dicendum est: ea quidem ex parte rectè definiri quantitatem, quæ ad substantiā refertur, sed tamen definitionem tradi per affectionem quandam, non per id, quod primo in quantitate cernitur.

AD SECVNDVM: non colligi ex loco citato traditam definitionem sed hanc potius, quantitas est quæ suis partibus mensuratur: quæ definitio de mensura per repetitionem intelligenda est. Verùm hæc non est quantitatis propria, neque item quātitatem explicat per habitudinem ad substantiam, quod illi in ratione quantitatis necessarium esse dicunt.

AD TERTIVM dices: locum nec re vera, nec Aristotelis sententia esse speciem quantitatis, vt infrà patebit.

Refutatio sententiæ dicentium rationem formalem quantitatis in diuisibilitate consistere.

SECTIO II.

Sco. in prædi. q. 17. Capr. in 2. dist. 3. q. 1. ad 11. & dist. 19. q. 1. ad 2. contra primā conclusionem Sonc. 5. Met. qu. 21. Chrysauellus 5. Metap. q. 20. & alij.

Secunda opinio Scoti.

SECVNDAM sententiam, quæ asserebat rationem formalem quantitatis in eo consistere, quòd sit diuisibilis in partes eiusdem rationis, plerique sunt quia amplectantur, præsertim ex sectatoribus D. Thomæ, qui eam etiam illi adscribunt: eam verò primum ex eo probant, quia esse diuisibilem in partes eiusdem rationis conuenit per se, ac primò quantitati, substantia enim, & qualitates materiales, & cætera omnia, quæ diuiduntur in partes eiusdem rationis, vt aqua, vt candor, & calefactio non diuidūtur per se in huiusmodi partes, sed ratione quantitatis: quantitas autem diuiditur hoc pacto, non ratione alterius, sed ratione sui. Deinde, quia Aristoteles hoc libro, in quo naturas summorum generum perquirit, nullam aliam rationem quantitatis affert, immo etiam species quantitatis ex varia diuisibilitatis ratione constituit: quod non fecisset, nisi formalem rationem quantitatis in ipsa diuisibilitate positam esse credidisset.

Probatur. 1

2

Vt quidam apud Niphū 5. Meta. disp. 9.

POSTREMÒ, quia formalis ratio cuiusq; rei est ea, quæ illi primò conuenit ordine naturæ, nulla aūt est, quæ prius naturæ ordine tribui possit quātitati, cū cæteræ omnes, quæ circūferuntur, sint posteriores. 3

Vt à quibusdam opinio hæc improbatur.

SVNT quibus hæc sententia ideo non placeat, quia diuisibilitas æquiuocè conueniat quantitati cōtinuę & discretæ. Dicunt enim diuisibile

bile esse, soli quantitati continuæ simpliciter conuenire, cùm quantitas discreta ea ratione, qua est discreta, sit actu diuisa, nec sit diuisibilis, nisi quatenus est vnum quodam modo, vt loco, aut conceptu. Quapropter eorum quidam sic intelligunt definitionem Aristotelis, ac si dixisset, quantum esse diuisibile in partes, quæ vel omnes simul sint aliquid vnum, vt in continuis, vel earum singulæ, vt in discretis: siquidem partes eiusdem continui sunt ipsum continuum, quod est vnum quid: partes autem discreti non sunt vnum, sed multa.

Impugnatio eiusmodi cur non placet.

EA tamen ratione non placet impugnatio, quia non rectè exponit verba illa *quorum vtrumque*, neque enim sensus est *quarum partium omnes simul*, sed *quarum vtraque per se si totum duabus tantum constet*, vti diximus: neque item illa *aptum est esse* rectè explicantur. Sensus enim non est, quod partes iam sint vnum aliquid, sed quod esse possint per designationem vt exposuimus: alioqui rectè forsitan dicunt quantitatem discretam non esse diuisibilem simpliciter, quia forsitan non est vnum ens per se, & simpliciter indiuisum, vt inferiùs patebit. Alij ea ratione reiiciunt propositam sententiam, quod diuisibilitas, sit relatio quædam, in qua certum est non posse consistere formalem rationem entis absoluti: item quia potentia ad diuisionem est in eo prædicamento, in quo est ipse actus diuisionis, actus autem diuisionis non est in prædicamento quantitatis. Postremò, quia formalis ratio quantitatis est vna, potentiæ autem ad diuisionem tot sunt in quantitate, quot diuisiones in ea fieri possint, vt in binario est vna, quia vnica tantum diuisione potest diuidi, in ternario duplex, quia duabus, & in qualibet quantitate continua infinitæ, quia infinities. Quod autem tot sint potentiæ ad diuisionem, quot diuisiones possibiles, ex eo probant, quia iuxta sententiam Aristot. 3. Phys. posse ægrotare: & posse sanari non sunt idem, sed plura, quia sanare & ægrotare plura sunt.

Aliorum impugnatio.

Apud Nyphum ibidem.

Cap. 1. tex 10.

Refellitur.

SED quicquid de posterioribus duabus rationibus dicendum sit, certè falsum videtur, quod assumitur in prima: Diuisibilitatem esse relationem, cùm sit absolutum quid, quod potiùs aptitudo ad diuisionē, quàm potentia appellatur. Deinde, quia aptitudo quantitatis ad diuisionem est posterior quantitate, tanquam proprietas quædam illius, ac proinde posterior ratione formali quantitatis. Postremò, quia non rectè exponunt diuisibilitatem quantitatis, cùm eam dicunt esse in partes eiusdem rationis. Qualitates enim, quæ habent latitudinem gradualem, vt constant gradibus eiusdem rationis, ita sunt diuisibiles in partes eiusdem rationis.

Soluuntur argumenta huius sententiæ.

QVOCIRCA ad primum huius sententiæ argumentum dicendum est: etsi definitio quantitatis eo pacto explicata conueniat quantitati per se, ac primò, id est, reciprocè, non tamen inde rectè colligi posse illam esse rationem formalem quantitatis, si quidem definitio quæ traditur per primam proprietatem isto modo conuenit per se primò rei, quæ definitur, nec tamen est ratio formalis illius, vt si dicas, homo animal disciplinæ capax.

AD secundum sæpè apud Aristotelem explicari natura rerum per earum proprietates, quod sanè fit hoc loco, cùm in definienda quantitate,

titate,tum in explicanda multitudine ac magnitudine, & insinuanda diuisione quantitatis in vtramque: nec verùm esse, quod omnes species collectæ sint ex diuisibilitate, cùm hæ tres linea, superficies, & corpus potiùs collectæ sint ex compositione, siue ex coniunctione partium per terminos communes.

Ad tertium dicendum, & si fortè aliquis non inueniat priorē rationem,tamen satis esse si ostendatur necessariò dandam esse aliam, quæ prior sit,quod certè ostensum videtur.

Vera explicatio quæstionis.

Sectio III.

Sco.5.Meta. quæst. 9. Ant. And. 5.Met.q. 10.

Ertiam sententiam sequitur hoc loco Scotus,& alij complures tum hic,tum alibi asserentes diuisibilitatē in partes eiusdem rationis esse primā rationē quantitatis, eámque deinde sequi illam, finitum esse aut infinitum: tū illam quo aliquid est æquale aut inæquale: postremò esse mensuram substantiæ,proinde nullam ex quatuor definitionibus traditis esse rationē formalem quantitatis,sed aliam priorē omnibus, & quamquam in eo peccāt,quod non rectè exponunt diuisibilitatem quantitatis, quemadmodū nec superioris opinionis auctores:tamē ea ratione rectè sentiunt, quod aliam priorem rationē quærendam existimant,tametsi quænam illa sit minimè tradant. Crediderim igitur rationem formalem quantitatis esse, ens per se extensum: conuenit enim omnibus ac solis quantitatibus,& ex ea primùm manat diuisibilitas in partes extēsionis,nec alia potest reperiri prior. Quòd enim omnibus cōueniat,inductione patet,nec alius subit scrupulus, nisi de numero qui non videtur extensio, sed multitudo. Ac fateor quidem impropriè numerum dici extensionem Verùm si extensum esse sumatur pro eo, quòd est habere partem extrà partem, vt suprà exposuimus,æquè illi accommodabitur extensionis nomen,ac cæteris quantitatibus,Quod autem solis quātitatibus conueniat:ex eo patet, quia si quid aliud extensum est,non per se, sed per quantitatē extensionem habet,vt patet in aqua,in candore, & similibus. Vt enim substantia, quia sola per se existit præbet cæteris existentiam, ita quantitas quia per se extensa est:cæteris quoque quæ extensa sunt extensionem confert,sed hoc interest,quod cætera præter substantiam:ita existunt per substantiam,vt ipsa etiam propriam habeant existentiam: cætera autem quæ per quantitatem extensa sunt,non aliam extensionē habent, nisi ipsius quantitatis Quòd verò ex hac ratione primò oriatur diuisibilitas in partes extensionis,siue quarum alia sit extra aliam luce clarius est, cùm ex eo quòd res habet partes: proximè sequatur posse in eas saltem designatione mentis diuidi. Quod denique non possit reperiri alia prior,ex eo patet,quia hæc ratio est positiua, nec traditur per aliquid pertinens ad aliud Prædicamentum, sed per id, quod per se spectat ad Prædicamentum quantitatis: in eodem autem Prædica-

Tertia sententia Scoti, & sectatorum.

Quæ sit formalis ratio quantitatis ex vera propriáque sententia.

An numerus propriè dicatur extensio.

Quo pacto ex hac ratione formali oriantur passiones quantitatis.

mento non dātur rationes generales plures vna, alioquin plura essent summa genera in eodem Prædicamento. Itaque hæc enunciatio, quantitas est diuisibilis, pertinet ad secundum modum dicendi per se, quemadmodum hæc, color est visibilis, vt Aristotele. docet 2. libr. de Anima, cap. 7. hæc autem quantitas est extensa, seu potiùs extensio pertinet ad primum. Quamquam si diuisibile sumatur loco eius entitatis quam sequitur diuisibilitas, quemadmodum rationale (quod alioquin significat habens intellectum ratiocinatiuum) sumitur in definitione hominis pro differentia naturæ humanæ, ex qua manat potentia ratiocinandi, nihil erit incommodi si prædicatio hæc, quantitas est diuisibilis, dicatur primi modi, quo forsitan sensu intelligendus erit D. Thomas, cùm rationem formalem quantitatis in diuisibilitate constituit: fortè enim hæc non accepit formaliter, sed materialiter, vt cùm alibi a dicit ens mobile esse subiectum philosophiæ naturalis, mobile enim non significat formaliter substantiam materialem, quæ naturalis Philosophiæ subiectum est, sed primam eius passionem, id quod etiam sæpè facit Aristoteles vt cap. 6. b huius libri, cùm ait: *esse vnius alicuius numeri principium esse*, satis enim vel ex eodem capite constat esse vnius, siue rationem formalem vnius Aristotelis c sententia non in eo consistere, quod sit principium numeri, sed in eo quod sit indiuisum: sed idcircò id dictum est ab Aristotele (vt idem D. Thomas d eo loco exponit) quia esse principium numeri est, quædam proprietas vnius, quæ quidem locum rationis formalis subire potest, quo etiam pacto non erit absurdum, si dicamus sanctum Doctorem, imitatione quoque Aristotelis dixisse rationem formalem quantitatis esse rationem mensuræ, quod mensura per accommodationem sit proprietas quædam quantitatis.

Quātitas est diuisibilis, pertinet ad secūdum modum dicēdi per se. Quantitas est extensa ad primum.

Text. 66.

Ens mobile vt dicatur subiectum Philosophiæ naturalis.

Exponitur locus Aristot.

a In proœmio lib. de Naturali auscu. & aliis in locis.

b Tex. 12.

c Hoc libr. ca. 6. text. 12.

d Lect. 15.

Obiecta quædam contra approbatam sententiam.

SECTIO IV.

Primum argumentum.

SVNT tamen non leuia argumenta, quæ contra hanc sententiam obiici possunt. Vnum est, quod ex ea sequatur nihil omnino siue substantia sit, siue qualitas, siue quiduis aliud, posse esse extensum sine quantitate, quod ex eo falsum videtur, quia quemadmodum diuina virtute fit, vt conseruetur quantitas panis sine substantia: ita videtur fieri posse, vt conseruetur substantia panis per sese, sublata quantitate, quod si fiat, adhuc substātia suam habebit extensionem, quandoquidem adhuc obtinebit suas partes integrantes, quibus verè ac intrinsecus constabat, ante quàm eius quantitas auferretur. Quod idem argumentū sumi potest ex candore panis, qui eadem panis quantitate dicitur extensus per accidens.

Secundum.

ALTERVM ex approbata sententia effici necessariò negādum esse id, quod in libris de Generatione videmur ostendisse, nec in rarefactione acquiri nouam quantitatē, nec in condensatione aliquid præexistentis amitti. Si enim quantitatis natura in extensione consistit, quandocunq; res in rarefactione acquirunt nouam extensionem, non *1. lib. ad c. 5.*

dubium

dubium videtur, quin acquirant nouam quãtitatem, eodemq; modo, cùm in condensatione admittant aliquid præexistentis extẽsionis, qui fieri potest, vt aliquid quantitatis non amittant.

Quantitas corporis Christi latet sub specie panis in Eucharistia.

TERTIÒ nunquam fieri posse, vt quantitas sit non extensa, quod videtur pugnare cum sacro Eucharistiæ mysterio: latet enim sub speciebus panis quantitas corporis Christi quanta est in cœlo, quæ tamen si in sacra Eucharistia extensa esset, occuparet vtiq; locum, atque adeò tantum, quantum occupat in cœlo, cùm tamen sub illis speciebus nullo pacto locum occupet non solum circumscriptiuè, sed ne definitiuè quidem, vt Theologi ostendunt.

D.Tho.3.p.q. 76.art.5. Et Doctores in 4.ad dist.10. & 11. D.Tho. quod lib.7.arti.10. Idem sensit Herueus in 4. dist. 12. q.1. art.2. & alij.

Solutio 1. Candorẽ posse à Deo conseruari extra omnem substantiam, & quantitatem.

VERVM ad primum dicendum, quod quidẽ attinet ad candorem panis, idem sentiendum esse quod de substantia panis: potest enim conseruari, non solùm sine substãtia, vt patet ex sacra Eucharistia, sed etiam sine quantitate: tametsi hoc D.Thomas, & ferè omnes eius sectatores negant, non tamen hoc pacto erit extensus non solùm per ordinem partium ad dimensiones loci, sed ne per ordinem quidem partium ad totum ipsum candorem, sed habebit suas partes integrãtes, quibus erat extensus in pane, confusas inter sese & sine ordine, quemadmodum dicemus de substantia.

Quo pacto fiat intensio qualitatum.

AD secundum quemadmodum contingens est in calore, vt habeat maiorem aut minorem latitudinem gradualem, quod est intendi & remitti: nec tamen est contingens sed necessarium, vt habeat aliquam latitudinem gradualem, eo quòd calor quantumcumque remissus sit, aliquam necesse est habeat gradualem latitudinem, ita contingens esse in quantitate, vt habeat maiorem, aut minorem extensionem, quod est extendi & contrahi, nec tamen contingens esse, sed necessarium, vt habeat extensionem aliquam: quandoquidem omnis Quantitas, quantumcumque parua sit, suam necesse est extensionem habeat, seu potiùs essentialiter sit extensio. Sed in hoc est discrimen, quod calor & aliæ qualitates intensibiles, non intenduntur aut remittuntur, nisi noua qualitate graduali accedente: aut veteri, vt sic dicam, recedente, (vt habet verisimilior opinio.) Quantitas autem extenditur & contrahitur, non tantum noua quantitate adueniente, aut veteri recedente, sed etiam nulla noua adueniente, aut recedente veteri: quod alibi ex eo ostendimus, quia noua quantitas in eadem re naturali: nisi cùm noua materia aduenire non potest: vetus etiam nisi cum veteri materia non recedit, quod secùs accidit in qualitatibus.

D.Tho. in 4. d.10.q. vnica ar 3. Scot. ibi. q.1.ar.2. Ric. ibi. Mai. ibi. q.3. Ferra. 4. con. Gent. ca. 57 commu. Et Doctores in 4. ad 5. dist.10.

Duplex quãtitatis extensio.

Vera illarum posset à quantitate separari.

AD tertium sic occurres, duplicem esse extensionem quantitatis, vnam quæ dicitur ordo partium in toto: alteram quæ vocatur ordo partium in loco vt D.Tho. Scot. & cæteri Theologi distinguunt. Prior extensio cernitur in quãtitate Socratis. Quatenus alię partes sunt post alias, aut ante illas nulla habita ratione loci, quo pacto caput, manus, ac pedes, eorúmque quantitates sunt extremæ partes: cæteræ autem ordine quodam mediæ, idque quouis modo Socrates se habeat ad locum, siue sedeat, siue cubet, siue ambulet, aut quouis alio modo inflectat membra. Atque hæc extensio dicitur ab Aristotele in Prædicamentis situs partium in toto, proinde cùm ea sit essentialis quantitatis

continuæ permanenti,quam hoc loco appellat magnitudinem, nulla poteſtate ab illa ſeparari poteſt. Poſterior extenſio cernitur in eadem quantitate Socrates,quatenus eſt coëxtenſa loco, in quo eſt Socrates, v.g. ſi Socratis ſtat,caput,eiúſque quantitas occupant ſupremam partem loci:pedes autem,eorúmque quantitas infimam,& partes mediæ corporis medias loci partes, contrà verò ſi contrariam habeat poſitionem. Atque hæc extenſio pertinet ad Prædicamentum Situs, poteſtq; (cùm poſterior ſit) virtute diuina ſeparari: tametſi nonnulli ex Theologis minùs probabile id eſſe putent, Ethnici verò Philoſophi impoſſibile. Quod enim id fieri poſſit,patet ex corporibus beatorum, quæ non minus poſſunt habere plures partes in eadem parte loci, vt duas manus, aut duos pedes: immo & omnes quotquot voluerint, quàm poſſunt in eodem loco ſimul eſſe cum aliis corporibus. Quod ergo obiectum eſt de ſacro Euchariſtiæ myſterio, facilè hac ipſa diſtinctione diluitur. Nam magnitudo corporis Chriſti tantam habet extenſionem prioris generis ſub ſpeciebus panis, quantam habet in cœlo. Cæterùm quod attinet ad poſteriorem, nullam prorſus ſub eis habet, cùm modus exiſtendi in eo ſacramento, non ſit modus exiſtendi in loco,vt obiectum eſt.

Duran.in 4. d.44.q.6.Et Palu. ibid. 3.

Corpora beatorum poſſunt habere plures partes in vna parte loci.

Chriſtus Dominus in Euchariſtia quã habeat extenſionem.

QVONAM PACTO QVANTITAS diſtinguatur à rebus quantis.

QVÆSTIO II.

Opinio Nominalium de identitate quantitatis cum rebus quantis.

SECTIO I.

EXPENDENDVM deinde eſt hoc loco,quonam pacto quantitas diſtinguatur à ſubſtantia, & à cæteris entibus, quæ dicuntur quanta, hæc enim diſputatio non modo ad maiorem explicationem eorum quæ dicta ſunt, non parum confert, ſed etiam ipſa per ſe digna eſt,quæ hoc loco non prætermittatur.

SENTENTIA Nominalium eſt,quantitatem non ſolùm non diſtingui realiter à rebus,quæ dicuntur quantæ,vt à lapide,& à candore expanſo in lapide: ſed ne formaliter quidem, quaſi ſit alia entitas diſtincta ab entitatibus illorum, ſed vnamquamque earum rerum dici quantitatem quatenus connotatur,ſeu ſignificatur habere partem extra partem, & quia putant res quas dicimus, habere magnitudinem, hoc eſt,longitudinem, latitudinem, aut profunditatem, ibi ſolùm habere huiuſmodi partes,vbi commenſurantur huiuſmodi dimenſionibus, non eſſe re vera quantas, qua ratione putant corpus Chriſti, & eius accidentia corporea non eſſe quanta in ſacramento Euchariſtiæ. Argumenta quibus hæc ſententia confirmatur hæc ſunt præcipua.

Okam in 4. ſent. q. 4. & Quodl. 4. q. 30.& in prædic.c.de quantitate, & fuſe in tractatu ſuo de ſacramento altaris. Gabr. in 4.d. 10. q. vnica, & d.12. q.1. ar. 1.Videcun dem lect. 43. ſuper canonẽ eandem ſententiam tuetur Alanus in 4.quæſt.5.& Aureo. apud Capr. in 2. d. 18.qu. vnica, art.2.

Exponitur ſententia Nominalium.

Argumenta huius opin.

PRIMVM,

Cap. de substantia.

PRIMVM quia quod ad magnitudinem attinet, id planè Aristotelem docuisse volunt in Prædicamentis, cùm dixit maximè proprium esse substantiæ suscipere contraria: id enim, inquiunt, verum non esse, si magnitudo esset distinctum ens à substantia, & immediatum subiectum accidentium corporalium, vt credunt ij, qui quantitatem à substantia distinguunt, quis enim neget magnitudinem lapidis, vicissim subesse contrariis qualitatibus & motibus?

DEINDE quia non sunt à Philosophis multiplicandæ entitates rerum, ac multò minùs res ipsæ, cùm pauciores sufficiunt ad reddendam rationem eorum, quæ rebus accidunt (quo argumento vsus est Aristoteles in Physicis ad ponenda tantùm tria principia rerum naturalium (nihil autem opus est siue re vlla, siue etiam entitate distincta à rebus quantis, vt reddatur ratio effectorum quantitatis, cùm satis sit dicere quamlibet rem quantam per se ipsam habere partem extra partem, & per se ipsam replere locum.

TERTIVM quia quod per seipsum, & per partes suas intrinsecas ita est præsens alicui quanto, vt totum sit præsens toti, & partes partibus, per seipsum habet partem extra partem, ac proinde per seipsum, & intrinsecus est quantum: omnis autem substantia naturalis est præsens per seipsam alicui toti quanto (saltem illi quantitati, qua ipsum dicitis informari) & partes item partibus: igitur omnis eiusmodi substantia est per se ipsam formaliter & essentialiter quanta: quò fit, vt non sit opus addere aliam entitatem, ac multò minus rem aliam, per quam sit quanta.

D. Tho. 3. p. q. 77. art. 2. & in 4. d. 12. q. 1. art. 1. quæstiuncula 3. Scot. in 2. d. 2. q. 9. & in 4. dist. 12. q. 2. Dur. in 4. d. 12. qu. 1. Ric. in 4. d. 12. ar. 1. q. 1. Argē. in 4. d. 12. q. 1. Ægid. Ro. Theorem. 36. & 38. & 39. Capr. in 2. d. 18. qu. vnica. Mai. in 4. d. 12. q. 2. Her. quo. 1. q. 15. Et est communis Doctorũ sententia.

POSTREMÒ, quia quamlibet rem absolutam potest Deus sine eius mutatione locali conseruare sublata alia absoluta posteriori, ac proinde seruare lignum sublata eius quantitate (si res est alia) non mutata substantia ligni: hoc autem dato quærunt, num partes ligni, quæ erant sub partibus sublatæ iam quantitatis, adhuc distēt inter se, an non, si distant: ergo lignum est quantum sine quantitate illa sublata, quam donabatis, si non distant: ergo mutatæ sunt loco, quod repugnat hypothesi, atque hæ duæ posteriores rationes ad alias etiam species magnitudinis suo modo accommodari possunt.

Vera sententia de distinctione Quantitatis à rebus quantis.

SECTIO II.

Opposita̅m sententiā esse communem.

IN opposita sententia sunt D. Thomas, Scotus, Durandus, & reliqui omnes scolastici, quæ vt longè probabilior & doctrinæ Aristotelis, ac penè omnium veterum planè consentanea, à nobis amplectenda est. Sentiunt itaque quantitatem distingui à rebus quantis non modo formaliter, sed etiam realiter, si non ab omnibus, certè à quam plurimis: quod addimus, quia sunt quædam à quibus multi ac meritò quidem probabile putant quantitatem non distingui realiter, eiusmodi est figura globi, à qua volunt magnitudinem eius re ipsa non distingui, sunt etiam alia, à quibus non distinguuntur formaliter, sed modaliter tantùm, vt locus à superficie corporis ambientis.

Ab Aristo. auctoritate confirmatur

HANC sententiam saltem quoad distinctionem formalem, planè supponit Aristoteles tanquam per se notam in disputatione illa, quā 1. Physicorum contra Parmenidem & Melissum instituit: ex hoc enim quasi principio, quod substantia, quantitas, & qualitas sint diuersa entia inter se procedit ille ad eorum sententiam euertendam, vt latè eo loco patet. Docet item in eadem disputatione, & in ea, qua eodem libro Anaxagoram impugnat, substantiam ex se non esse diuisibilem, sed ratione quantitatis, quod idem potiori ratione dicendum erit de qualitate, & cæteris quæ dicuntur quanta. Ad hæc vbicunque de Prędicamentis distinctè loquitur, non minùs distinguit substantiam, & qualitatem à quantitate, quàm substantiam, & quantitatem inter se. Denique non tam sæpè inueheretur in Pythagoricos facientes quantitatem ipsam rerum substantiam, nisi compertissimum haberet quātitatem esse entitatem diuersam ab entitate substantiæ, eadémq; ratione ab entitatibus aliarum rerum, quæ dicuntur quantæ.

Cap. 2. tex. 13. & 15.

Ac. 4. tex. 33.

Lib. 13. Met. c. 6. alijs in locis.

Argumenta pro hac sententia.

1. ARGVMENTA quæ pro huius sententiæ confirmatione se offerunt, hæc sunt: Primùm quia quantitas, quatenus quantitas, in alias longè diuersas species diuiditur, quàm substantia & qualitas, & quicquid aliud dicitur quantum.

2. DEINDE quia effecta formalia substantiæ, quantitatis, qualitatis & cæterorum sunt planè diuersa inter se, esse inquam per se, esse quātum, esse quale, &c. tum etiam quia si substantia per suam essentiam esset extensa, pari ratione per eandem esset qualis, & relata, nulláque omnino esset essentia, siue entitas accidentis, sed sola substantia esset formaliter ens, quare cum substantia distinguatur à qualitate, vt vnum ens ab alio ente, quod omnes fatentur, atque adeò ipsi Nominales, nō est cur quantitas dicatur non distingui formaliter, ac secundum essentiam à substantia & qualitate.

3. ITEM, quia lapis pedalis, & lignum pedale dicuntur differre specie quatenus substantiæ, itémque albedo pedalis, & nigredo pedalis quatenus qualitates, nec tamen differunt specie, quatenus quanta, quod tamen dicendum esset, si eorum omnium esset eadem essentia.

4. *Quantitatem esse per se sensibile.*

ADDE, quia substantia non est per se sensibilis, sed per accidens, quantitas autem est per se sensibilis, idque multis sensibus, quàm ob causam dicitur sensibile cōmune, qualitas verò complectitur omnia sensibilia propria, id est, quæ vno tantùm sensu percipiuntur, quæ vtique vera non essent, si natura & essentia quantitatis, eadē esset cum natura substantiæ & qualitatis. Tum etiam quia substantiæ incorporeæ sunt simul in eodem loco cum corporeis, nec alias aliæ expellunt, vt corporeæ corporeas, propter naturalem repugnantiam plurium magnitudinum trinæ dimensionis in eodem spacio: si ergo pluribus substantiis non repugnat naturaliter simul esse in eodē loco, nisi quia plures huiusmodi quantitates non possunt esse simul, efficitur vt alia sit natura substantiæ, alia quantitatis.

5. POSTREMO, quia si quælibet res quāta esset sua quātitas, vt dicunt oppositæ opinionis auctores, cùm in eodem loco sint multæ res quantæ, vt in eodē puteo est substantia aquę, & eius humor, & frigus,

&

& perſpicuitas,& lumen à Sole productũ,atque adeò omnia adæquatè exiſtant in eodem ſpacio,planè ſequeretur dari plures quantitates trinæ dimenſionis in eodem loco, quod naturaliter fieri non poteſt, & ab Ariſtotele 4.Phyſ.omnino creditur impoſſibile.Mitto quod nec materia & forma lapidis ſimul exiſtere poſſunt, cùm illorum ſententia materia & forma ſint ſuæ quantitates. Hoc enim etſi illi ea ratione refellere conantur,quod nulla ſit ratio, quare magnitudines duarum rerum ex quibus vna eſſentia conſtituitur, ſeſe mutuò expellant ex eodem loco:eſt tamen reſponſio friuola, ac planè ad euadendum compoſita,& quæ naturali receptiſſimoque principio apertiùs repugnet,quàm vt vel audienda ſit.Neque enim propterea impoſſibile cēſetur naturaliter plures magnitudines trinæ dimenſionis ſimul eſſe in eodem loco,quia ſint harum, vel illarum rerum magnitudines, ſed quia trinæ dimenſionis magnitudines. Eodem modo refellenda eſt eorũ reſponſio,ſeu potiùs euaſio, cùm dicunt magnitudines qualitatum corporalium,quas volunt diſtingui realiter à magnitudine ſubſtantiæ poſſe plures ſimul eſſe,quia qualitates ipſæ ſimul ſunt cũ ſubſtantia,potiùs enim concludere deberent,in quauis re naturali vnam tantùm eſſe magnitudinem trinæ dimēſionis,quam vocamus corpus, ſiue molem, ne plures ſimul admittere cogerentur. Atque hæc ſunt argumenta ex quibus vt minimum formalis diſtinctio colligitur. *Nominalium reſponſio refutatur.*

ADIVNGI autē ſolet ex myſterio ſacræ Euchariſtiæ vnũ aliud quod præcipuum eſt,& realē diſtinctionem planiùs oſtendit.Vt enim incarnatio diuini verbi certam nobis attulit cognitionem diſtinctionis ſuppoſiti à natura in prædicamento ſubſtantiæ, quam nemo philoſophorum præſenſerat:ita ſacra Euchariſtia eum qui proteruus non ſit,planè conuincit vt fateatur realem,& quæ ex ea ſequitur, formalem diſtinctionem quantitatis à ſubſtantia,imò etiam à qualitatibus, quàm veteres,etſi penè omnes nouerant, non tamen ita apertè intelligebant.Argumentum huiuſmodi eſt: in ſacra Euchariſtia non manet ſubſtantia panis,& tamen manet eius quantitas ſuſtinēs,ac vniēs qualitates diſtinctas realiter,vt candorem, ſaporem,& ſimiles, igitur non tantum à ſubſtantia panis, ſed etiam à qualitatibus diſtinguitur quantitas realiter,& quod conſequens eſt formaliter : conſequentia perſpicua eſt:antecedens hinc patebit. Quod enim in ſacra Euchariſtia non maneat ſubſtantia panis,fides certiſſimè docet, quod autem maneat eius quantitas non tantum ſenſibus apertè cernere videmur, ſed etiam ex eo facilè probatur: quod alioqui qualitates illæ (quas quidem omnes fatentur diſtingui realiter,& inter ſe, & à ſubſtantia) eſſent diſſolutæ,nec vlla ſupereſſet ratio,cur mota vna illarum mouerentur reliquæ:quandoquidem non potiùs candor eſt in ſapore, quàm in candore ſapor, & ita res habet in cæteris,quò fit vt ad illarum vnionem,quam ipſis ſenſibus apertè cernimus, neceſſariò ibi ſit dandum commune aliquod ſubiectũ omnium, quod omnes ſuſtineat & vniat, quod certè aliud eſſe nequit,quàm quantitas panis. 7. *Incarnatio Verbi diuini certam nobis attulit cognitionem diſtinctionis ſuppoſiti à natura.* *In Concilio Lateran. ſub Innocen.3.& refertur c.firmiter de ſumma Trinit.& fide Cathol.*

QVOD ſi quis dicat illas qualitates vniri virtute diuina ſine quātitate panis,vt quidam volunt,facilè refelletur,cernimus enim hoſtiam *Reſponſio quorundam refellitur.*

conſe

consecratam calefieri, humectari, & alia accidentia accipere ab agentibus naturalibus, quod planè arguit remansisse ibi aliquid, quod vicem subiecti subeat, alioquin daretur actio sine passione, & causæ naturales agerent nullo supposito subiecto, ac proinde crearent, quo pacto accidentia creari possunt, quæ omnia sunt absurdissima. Quod si necessarium ibi est aliquid quod vicem subiecti subeat, illud ipsum satis erit ad vniendas qualitates remanentes, nec opus erit confugere ad diuinam virtutem vnientem. Ita patet quantitatem distingui non solùm formaliter, sed etiam realiter à rebus quantis, si non ab omnibus, saltem à quam plurimis.

Solutio argumentorum quibus vtuntur Nominales.

SECTIO III.

Vltimũ substantiæ attributum explicatur.

D primum igitur argumentum aduersæ partis facillima est responsio ex Prædicamentis, quo loco dictum est nihil obstare, quominùs maximè proprium sit substantię, suscipere posse contraria, etsi magnitudo ponatur immediatum subiectum multorum contrariorum. Neque enim est subiectum, quod suaptè natura vel recipiat illa, vel sustineat (quo pacto eo loco intelligendum est subiectum contrariorum capax) sed cuius interuentu illa recipiuntur ac sustinentur à substantia. *Cap. de substantia.*

AD secundum, negandum est solam entitatem, siue essentiam rerum quantarum satis esse ad rationem effectorum quantitatis, Patet enim ex dictis multa in rebus cerni, de quibus negata distinctione quantitatis à rebus quantis, ratio reddi non potest.

Nonnulli recentiores. *Tertij argumenti solutio.* *Reijcitur.*

AD tertium sunt qui dicant substantiam corpoream habere quandam extensionem partium priorem ipsa quantitate, & cuius interuentu recipiat partes quantitatis. Sed hæc responsio nullo modo est admittenda: tum quia huiusmodi extensio, si daretur esset vera quantitas: tum etiam quia non dissoluit propositum argumentum, si fiat contra eiusmodi extensionem, æquè enim pugnat contra illam, atque contra quantitatem.

Secunda solutio.

ALII dicunt substantiam corpoream ea tantùm ratione habere partes integrantes actu, & esse actu totum integrum, quatenus habet quantitatem: proinde eatenus solùm totam substantiam esse præsentem toti quantitati, & partes partibus, quatenus est affecta quantitate, quemadmodum ea solùm ratione tota est præsens toti albedini, & partes partibus, quatenus est affecta albedine: quatenus autem naturę ac intelligendi ordine præcedit quantitatem (neq; enim putant posse præcedere tempore etiam per diuinam potentiam) neq; actu esse totum integrum, neque habere actu partes integrantes, sed potentia duntaxat. Quare non rectè colligi substantiam corpoream esse per se ipsam, ac essentialiter quantam. *Capr. in 2. d. 18. q. vnica. Sonci. 5. Metaph. q. 19. Ferr. 1. Phy. q. 3. & aly.*

Refellitur 1.

VERVM neque huiusmodi responsio placet. Primũ, quia substantia ligni bipedalis præcedens naturæ ordine quantitatem, est realiter illa eadem, quæ per quantitatem susceptam est bipedalis, vt constat: non

non est autem realiter idem, quod hæc vel illa ipsius pars pedalis, quia totum lignum non est realiter suum diuiduum, nec item id quod est realiter vna pars pedalis, est realiter altera pars pedalis, vt vna dimidietas ligni, altera eiusdem dimidietas: igitur in substãtia ligni, quatenus præcedit naturæ ordine quantitatem, datur aliquid, quod sit realiter hæc pars pedalis, & aliquid aliud quod sit realiter illa pars pedalis, quorum neutrum sit tota substantia ligni, ac proinde substãtia corporea, prius natura, quàm sit quanta, habet actu partes integrantes.

DEINDE, quia si Deus conseruaret substantiam eiusdem ligni absque quantitate (quod reuera fieri posse non est dubitandum) iam petam, num substantia illa sine quantitate habeat partes, quarum altera fuerit hæc pedalis pars: altera verò illa? an potiùs substantia ligni cœperit per separationem quantitatis esse realiter id ipsum, quo fuit vnaquæque pars pedalis per se, an verò per eiusmodi separationem desierit substantia vtriusq; partis, & remanserit substantia totius sine substantia partium? Atqui fieri non potest, vt manserit substantia totius, perempta partium substantia, neque etiam quisquam dicet substantiam totius per separationem quantitatis cœpisse esse idem realiter, quod hæc pars pedalis per se; & quod illa per se: quandoquidem per separationem quantitatis nulla mutatio facta est in substantia ipsa: ergo necessariò dicendum est, in substantia ligni, & in alia qualibet corporea sine quantitate conseruata, dari adhuc actu plures partes integrantes totam substantiam.

POSTREMO quia si substantia priùs natura esset quàm sit quanta, hoc est, ex sese nullas habet partes integrantes, iã tota accipiet totã quantitatem, & tota quamlibet partem: quemadmodum anima rationis particeps, quia nullas ex se habet partes, tota informat totam materiam, & tota quamlibet partem. Nec satisfaciunt qui dicunt substãtiam corpoream, etsi ex se non habet partes integrantes actu, tamen habere illas potentia, & tum illas habere actu, cũ est quanta: hoc enim verum est quoad earum quantitatem, non quoad earum substantiam, alioquin quantitas daret esse substantiæ, quod fieri nequit. Quapropter etsi ratione solius quantitatis inhærentis tota substantia sit præsens toti quantitati loci, quæ extrinseca est, & partes item substantiæ partibus loci, tamen priùs natura quàm eius quantitas inhærens locum repleat (accidit enim etiam ipsi quantitati replere locum) tota substantia est præsens, siue adæquatè coniuncta toti quantitati inhærenti, & partes partibus: quò fit, vt non dissoluatur argumentum.

In iis est Paulus Venetus cap. 12. suæ Meta. & alij plerique.

Vera argumẽti solutio ponitur.

PLACET igitur magis responsio eorum, qui dicunt substantiam corpoream priùs natura quàm sit quanta, habere partes integrantes eiusdem rationis, non tamen partes extensionis, seu vt illi dicunt, habere partem, & partem, non tamen partem extra partem.

Quomodo substantia ex se habeat partes integrantes.

QVOD vt planiùs intelligas, aduerte: quemadmodum gradus qualitatum nullum habent ordinem in subiecto, in quo sunt (neque enim habent ordinem extensionis, cùm omnes sint simul in eadem parte, neque etiam perfectionis, vt alius sit perfectior alio, aut alius informet alium, cùm omnes æquè perfecti sint, & immediatè informent

quamlibet partem subiecti, vt alibi ostẽdemus) sed ea solùm ratione possunt habere ordinem, quatenus alius post alium acquiritur, aut amittitur: ita partes integrantes substantiarum corporearum, & eorum accidentium, quæ sunt per accidens extensa in subiectis, nullum habere ordinem ex se, & quatenus natura præcedunt quantitatem, sed per eam habere ordinem in toto, quod nihil est aliud quàm vnã esse extra aliam. Atque hæ partes sunt, de quibus loquuntur Philosophi, cùm dicunt plures esse partes materiæ in palmo plumbi, quàm æris, & plus caloris in candẽti ferro, quàm in flamma æqualis extensionis. Ad argumentum igitur facilè respondetur negatione consequentiæ, habent enim substantiæ corporeæ per seipsas ac intrinsecas partes integrantes, sed quia eiusmodi partes non sunt aliæ extra alias, nisi ratione adiunctæ quantitatis, ideò tales substãtię non sunt ex se quantę.

Ad quartũ vt nonnulli respondeant. AD quartum alij aliter respondent. Sunt in primis qui negent posse substantiam corpoream conseruari sine quantitate: tũ quia credunt nulla potestate fieri posse, vt conseruetur subiectum sine proprietate, & addunt quantitatem continuam corpoream esse proprietatem substantiæ corporeæ, tùm etiam quia si substantia conseruaretur sine quantitate, manebit, inquiunt, quanta sine quantitate, quod non minùs impossibile est, quàm si maneat alba sine albedine, imò etiam manebit, & non manebit. Priorem consequẽtiam ex eo probant, quia illa substantia corporea adhuc manebit extensa, vt si Deus auferat quantitatem ab aqua maris, adhuc substãtia maris manebit in eodem situ, atque adeò ita erit extensa, vt antea (neque enim confluet ad punctum, cùm nihil expers magnitudinis moueri possit, vt Philosophi dicunt) quò fit, vt maneat quanta sine quantitate. Posteriorem verò ea ratione probant, quia necesse erit vt substantia illa maneat diuisa secundum omnem designationem possibilem, ac proinde maneat, & non maneat. Manebit enim, quia id supponitur. non manebit autem, quia per huiusmodi diuisionem prorsus euanescet. Nam si quę particula substantiæ sublata quantitate permanserit indiuisa, non erũt ab illa sublatæ superficies internæ, quæ particulas illius copulabant, ac proinde nec quantitas, quod repugnat hypothesi. *Ita Soncinas 5. Met. q. 22.* *Cum Arist. 6. lib. Phys. c. 4. text. 32. & sequentibus.*

Improbatur solutio tradita. Substantia absque quantitate quomodo mensura in loco. Non esse mouendam. VERVM hæc sententia non placet, quia nec putamus proprietates esse inseparabiles omninò à subiectis, si sint res positiuæ, vt hoc ipso lib. diximus: nec necesse est, vt substantia conseruata sine quantitate quam habebat, maneat quanta, & non quanta, aut maneat, & nõ maneat. Sublata enim quantitate ab aqua maris, non erit in primis necesse, vt substantia aquæ maneat in eodem situ, quandoquidem manebunt partes aquæ sine extensione, ac proinde sine ordine nõ solùm ad locum, sine quo non datur situs, sed etiam ad totum, in quo consistit natura quantitatis continuæ permanetis. Si ergo nec locum occupabunt partes aquæ, efficitur, vt nec etiam moueri possint, siue confluere ad punctum: non erit etiam necesse, vt substantia aquæ euanescat, quia non erit necesse, vt partes maneant diuisæ substractione superficierum copulantium partes, siquidem partes substantiæ non copulantur terminis cõmunibus quãtitatis, nisi forsitan quatenus sunt *Cap. 5. q. 5. sect. 5.*

quantæ,

quantæ, de qua re inferiùs agendum.

Sot. in Predica. c. de quantitate. q. 2. & plerique alij.

Alia solutio.

ALII admittunt posse substantiam ligni conseruari sine quantitate, nec interim mutari, siue poni in puncto. Cùm autem quæritur, num partes eius sublata quantitate distent inter sese, nécne? concedunt distare adhuc, & habere eundem situm, quem antea habebant, non tamen per quantitatem quæ sublata est, sed virtute diuina supplente in ea re vicem quantitatis, quemadmodum dicunt copulatas esse adhuc partes substantiæ supplente Deo vicem terminorum communium, quibus anteà copulabantur: concedunt tamen fore hoc pacto, vt substantia ligni non repleat locum, sed patiatur secum aliam substantiam quantam in eodem spacio. Cùm autem eis obiicitur, extendere ac vnire partes substantiæ, esse effecta formalia quantitatis, Deum autem non posse supplere vicem causarum formaliũ, vt exempli causa vicem albedinis in dealbeando, respondent hæc non esse tam formalia effecta quantitatis, quàm est albedinis dealbare, sed esse effecta formalia naturalia, & quodammodo extrinseca, quæ à Deo supernaturali virtute sine quantitate præstari possunt.

Improbatur.

SED neque huiusmodi responsio placet. Primùm, quia si substãtia illa adhuc est formaliter extensa, verè habet quantitatem, cùm quantitas sit ipsa extensio, vt suprà dictum est: si verò iam non est formaliter extensa, nullus relinquitur modus, quo sit extensa, nisi potentia, quod non est esse verè extensum. Deinde, quia effecta formalia non sunt distinguenda in naturalia, & supernaturalia respectu causarum formalium, omnia enim sunt naturalia respectu illarum, quamquam respectu efficientiũ eo pacto distingui possint. Tertio, quia nulla causa formalis, quatenus formalis potest suppleri à Deo, etiamsi sit extrinsecus adiacens, vt locus: neque enim Deus potest supplere vicem loci in locando, hoc est, per seipsum præstare vt res sit locata sine loco. Postremò, quia lubricè loquuntur. Cùm enim dicunt effecta illa formalia esse quodammodo extrinseca, videntur significare ea esse simpliciter intrinseca, quod tamen admittere formidant.

Nullam causam formalẽ vt talem, ne externã quidẽ à Deo suppleri posse.

Idem concedunt Henricus Gandauensis Quodl. 7. Caiet. 1. p. q. 52. ar. 1. Argẽt. in 3. d. 5. q. 1. art. 1. Ioannes Maior in 4. d. 12. q. 2. & complures alij.

Quarti argumenti Germana solutio.

DICENDVM est igitur, si Deus auferat quantitatẽ à ligno, eiúsque substantiã conseruet (quod fieri posse concedimus) fore, vt partes eius non distent loco: sublata enim quantitate necessariò tolletur ordo partium in toto, ac proinde ordo partium in loco, qui est illo posterior, quare non distabunt loco partes. Cùm autem obiicitur, ergo concedendum erit esse mutatas loco, neganda erit consequentia, non enim ea ratione desinẽt distare loco, quia futurum sit, vt omnes confluant, seu moueantur vero aliquo motu ad punctum, sed quia desinẽt esse quantæ, ac proinde coextensæ loco. Itaque si Deus auferat quantitatem à ligno, eiúsque substantiam conseruet, ne continuò esse desinat: vno è duobus modis manere poterit substantia ligni. Altero in aliquo puncto eiusdem spacij, aut alterius, in eo videlicet quem Deus elegerit: vt enim solus Deus nudam ligni substantiam conseruaturus est, ita solus ipse designabit punctum in quo illam conseruet. Altero in toto eodem spacio, aut in alio diuerso, si maluerit: ita tamen vt iam substantia non sit tota in toto spatio, & partes singulæ in singulis par-

Substantiam ablata quantitate vno è duobus modis manere posse.

R 2 tibus

tibus spacij (isto enim modo adhuc esset extensa formaliter, quod sine quantitate fieri nequit) sed ita vt tota sit in toto, & tota in qualibet parte. Hoc enim non esse impossibile ex eo patet, quia simile miraculum credimus fieri in corpore Christi, quod etsi est substantia suaptè natura subiecta loco, tamen quia ita est in tota hostia sacra, vt non sit subiectum eius quantitatis: totum ibi est in tota, & totum in qualibet eius particula. Vtrouis autem modo conseruetur ligni substantia, non id fiet per verum eius motum, aut partium, sed per hoc solum, quod primum non esse quantitatis in illo subiecto, erit primum esse totius substantiæ ligni, & omnium eius partium in puncto, aut certè in toto spacio, & in singulis partibus illius nullo facto trãsitu per medium, sed per hoc solùm quod virtute diuina ponatur tota substantia in puncto aliquo, aut tota in toto aliquo spacio, & in omnibus eius partibus.

Miraculum corporis Christi existētis in Eucharistia.

QVOD si quis quærat, num possit ea substantia conseruari extra omne punctum & spacium, eo modo quo plerique volunt posse creari ac conseruari Angelum, aut animam rationalem sine vllo ordine ad locum siue indiuisibilem, siue diuisibilem. Respondendum est, etsi substantiæ immateriales propter earum independentiam à rebus, ac spaciis materialibus hoc modo creari, ac conseruari possent (quod tamen minus probabile est, vt inferiùs ostendemus) tamen substantiam quæ suaptè natura est capax loci naturalis, & circũscriptiui, nullo modo vel creari, vel conseruari posse, nisi in loco, spacióve, aut aliquo eius puncto: quod tunc fiet apertiùs, cùm idem de materialibus substantiis dicendum esse monstrabimus.

Num possit à Deo conseruari substantia extra omne punctum & spacium.

Caiet. 1. p. q. 52. ar. 1. Cap. in 2. d. 2. q. 1. Ferra. 3. cont. Gent. cap. 68. & aly.

QVIDNAM SIT VNITAS NVMERALIS.

QVÆST. III.

De quo genere vnitatis numeralis, & de quo numero hic disseratur.

SECTIO I.

Ordo explicandorum.

CONSTITVTA generali ratione quantitatis, sequitur vt disquiramus, sintne veræ quantitatis species, eæ omnes quas Aristoteles hoc loco refert, an etiam quæ in libro Prædicamentorum enumerantur, & num aliæ in veris speciebus habendæ: & quoniam discreta quantitas, vt à Mathematicis tractari solet, est abstractior continua, & numerus habetur prima huius generis species, videndum est primùm quidnam sit numeralis vnitas, cuius multiplicatione numerus efficitur, & qua ratione à transcendente distinguatur.

Quid sit vnitas transcendens.

VNITAS transcendens, vt ex iis quæ ad 4. lib. diximus, licet intelligere: nihil est aliud quàm indiuisio, quæ sequitur conceptum obiectiuum entitatis cuiusuis rei siue communis, vt hominis, siue singularis, vt Socratis, siue completæ, vt compositi naturalis, siue incompletæ, vt formæ substantialis, aut materiæ.

C. 3. q. 5. Sect. 5.

VNITAS

VNITAS numeralis duplex eſt. Altera ſequitur quamlibet naturam ſingularem, aut etiam communem, quatenus à particularibus abſtracta eſt, aut etiam quatenus contractionem ſui antecedit: cuiuſmodi eſt vnitas huius Angeli, huius hominis, huius albedinis, & huius etiam naturæ genericæ, aut ſpecificæ: atque hæc vnitas numeralis opponitur vnitati formali, quæ ſequitur quamlibet naturam communem abſolutè ſumptam, vt hominis, aut animalis, & ratione huius numeralis vnitatis quælibet duo indiuidua, & naturæ etiam communes, vt communes ſunt, dicuntur differre numero. Altera ſequitur naturam ſingularem non quamlibet, ſed quantitatis continuæ, vt huius, aut illius magnitudinis, quo pacto ſolæ quantitates continuæ ſingulares dicuntur differre numero, & ratione earum quæcumque indiuidua illis affecta, aut in illis inhærentia. *Vnitas numeralis duplex.*

IN eo autem conueniunt inter ſe, ac differunt à formali vnitate hæc duo genera numeralium vnitatum, quòd quicquid numeratur in reb. ratione tantùm earum numeratur, naturæ enim communes quæ formalibus vnitatibus affectæ ſunt, non conficiunt numerum, niſi ratione earum vnitatum, quæ illis conueniunt: quatenus à ſuis ſingularibus abſtractæ ſunt, & quaſi præciſæ, aut quatenus ſui contractionem, diuiſionemq; præcedunt, quæ vnitates non formales, ſed numerales dici debent: quia non ſequuntur naturas communes, vt communicabiles ſunt, ſed vt ſingulariter ac ſeparatim acceptæ. *In quo conueniant inter ſe prædictæ vnitates, & differãt à formali.*

DIFFERVNT autem à ſe inuicem in eo, quòd prior dicitur conficere numerum tranſcendentem, qui per omnia rerum genera vagatur: poſterior autem eum qui propriè ad hoc prædicamentum ſpectat, & qui primus numeri nomen obtinuit. Nam qui primi philoſophati ſunt, nomináque rebus philoſophicis impoſuerunt, cùm non alias res noſſent niſi ſenſibus ſubiectas, ac magnitudine præditas, earum tantùm vnitatibus vnitatis nomen indiderunt, iiſque ad numerum conficiendum vſi ſunt. Ac de hoc ſolo genere vnitatis numeralis nobis ſermo futurus eſt hoc loco, quemadmodum & de eo tantùm numero qui eius multiplicatione conficitur. *Vt à ſe inuicẽ diuerſa ſint.*

Sententia quorundam de vnitate numerali.

SECTIO II.

MVLTI ſunt qui exiſtiment quamlibet quantitatem continuam ſingularem habere duplicem vnitatem: vnam negatiuam, quæ in diuiſione conſiſtit, & in tranſcendentibus numeratur: alteram poſitiuam, quæ non eſt ex tranſcendentibus, & numerum conficit huius Prædicamenti proprium. Quid autem ſit poſitiuum illud in quo ratio huiuſmodi vnitatis formaliter poſita eſt, non ſatis inter eos conuenit.

QVIDAM D.Thomæ ſectatores adducti quibuſdam eius verbis non rectè intellectis, dicunt eſſe relationem menſuræ, eò quòd natura vnitatis numeralis in hoc conſiſtat, quòd ſit menſura numeri. Sed hi *Vnitas poſitiua ex quorundam ſententia dici relationem menſuræ.*

non videntur legisse D.Tho.lect.8.huius lib.nec 10.lib.lect.2. quibus in locis apertè ait mensuræ rationem non pertinere ad naturam vnitatis, sed esse eius proprietatem.

Ex Ægidij sententia est idem cum quantitate continua.

ÆGIDIVS Rom. ait vnitatem numeralem esse idem re cum quantitate cõtinua, sed differre ratione ab illa, vt actionem à passione. Diuersitatem autẽ rationũ in eo positam esse existimat, vt eadẽ quantitas quatenus extendit partes substantiæ, dicatur quantitas continua, quatenus verò eam perficit in se nulla habita ratione partiũ, dicatur vnitas numeralis. Verùm hæc distinctio nulla est, quia quantitas continua non aliter perficit substantiam, quàm extendendo eius partes.

Ægid. 1. sent. dist. 24. q. 1. ad secundum quæsitum. Et alij apud Her. in 1. d. 24. q. 1. art. 1. & apud 24. q. 1 art. 1.

A Capreolo dicitur entitas quædam incompleta, consequens quantitatem cõtinuam singularem.

CAPREOLVS ait vnitatem numeralem esse entitatem quandã positiuam incompletam, quæ consequitur quantitatem continuam singularem, & quasi ex ea nascitur, atque hanc entitatem dicit esse principium numeri, quemadmodum punctus est principium magnitudinis. Sed cùm opinio hæc neque vllam rationem reddat, nec reddere posse videatur, cur huiusmodi entitas quam fingit, sequatur quantitates continuas singulares, non autem substantias singulares, aut qualitates, aut alia accidentia singularia, meritò ab aliis D.Tho. sectatoribus reiicitur.

Argen. in 1. dist. Capr. in 1. d. 24. q. vnica.

Has sententias non esse consentaneas Arist. doctrinæ.

PLANE autem contra has opiniones, & quasuis alias, quæ dicant rationem vnitatis numeralis esse positiuam, pugnat Aristotelis sententia hoc ipso lib. cap. 6. vbi differens de omnibus generibus vnius, sic ait: *Vniuersale autem quæcunque diuisionem non habent, ea ratione, qua non habent, vnum dicuntur*, & planiùs 10. lib. cap. 1. vbi enumeratis omnibus modis vnitatis, & apertissimè facta mentione vnius numeralis, ita concludit: *Quapropter esse vnum, est indiuisibile esse.*

Tex. 11.

Tex. 1. & 2.

Quid senserit D. Thomas in hac quæstione, quidque re vera sentiendum sit.

SECTIO III.

D. Thomam nunquam sensisse vnitatem numeralem addere aliquid positiuũ quantitati.

NEC verò D.Thomas in ea vnquam videtur fuisse sententia, vt putauerit vnitatem numeralem addere aliquid positiuum quantitati continuæ numerali, vt quidam existimant, cùm in omnibus locis nunc adductis dicat cum Aristotele rationem vnitatis etiam numeralis esse indiuisionẽ. Quod autẽ aliàs docet vnum numerale addere aliquid positiuũ supra res, nõ sic intelligendũ est, quasi existimet addere illud quantitatibus continuis, sed substantiis singularibus, quæ hoc vnitatis genere numerantur, vt Socrati, aut huic lapidi. Nam cùm Socrates non dicatur vna numero substantia vnitate pertinente ad hoc prædicamentũ, nisi propter indiuisionẽ magnitudinis, qua affectus est, necessariò efficitur, vt eiusmodi vnitas addat Socrati ipsam magnitudinem, quã supponit, & cuius est indiuisio, eodémq; modo res habet in cæteris. Quod perspicuè intelliges ex commentariis in superiorem librum, vbi sic ait: *Vnũ verò quod est principiũ numeri addit suprà substantiam rationem mẽsuræ quæ est propria passio quantitatis, & primo inuenitur in vnitate, & dicitur*, tale vnũ scilicet

Lect. 2.

scilicet) *per priuationem, vel negationem, quæ est secundum quantitatem continuam*. Ex quibus verbis duo habes, alterum non dixisse D. Thomā vnum numerale addere aliquid quantitati continuæ, sed substantiæ: alterum apertè docuisse rationem vnius numeralis consistere in indiuisione quantitatis continuæ, ac proinde addere substantiæ, non solùm rationem mensuræ, quę est proprietas quædam primò cōueniens vnitati, sed etiam ipsam quantitatem continuam, in cuius indiuisione eius oratio consistit.

DICENDVM igitur hoc interesse inter vnitatem transcendentē, & numeralem posterioris generis, siue huius prædicamenti propriam quod transcendens, sequitur entia omnia, sub quocunque obiectiuo conceptu illa concipiantur: at numeralis ea, de qua differimus, solas quantitates continuas singulares, alioqui vtraque est negatiua cum in indiuisione formaliter consistat, & quemadmodum alterum genus numeralium continetur sub transcendente, ita & hoc, de quo disputamus. Itaque transcendens vnitas diuidi potest in vnitatem formalem, & numeralem in genere: numeralis autem in genere, in numeralem naturarum cōmunium, quæ abstractionis, & præcisionis appellari potest, & in numeralem singularium, quæ rursus diuiditur in numeralem singularium quantitatum, quæ prædicamentalis dicitur, id est, huius prædicamenti propria, & in numeralem aliarum rerum singularium, quæ quia & in aliis prædicamentis, & extra prædicamenta, hoc est, in Deo cernitur, transcendentis nomen retinet. *Vera dubitationis explicatio.* *Vnitatis transcendentis diuisio.*

VTRVM NVMERVS SIT VERA quantitatis species.

QVÆSTIO IIII.

De quo numero disserendum hoc loco.

SECTIO I.

QVEMADMODVM vnitas in transcendentem, & numeralem diuisa est, ita & numerus in transcendentem, & in eum qui peculiari ratione numerus dicitur, diuidi potest. Nam etsi ex solis, ac omnibus vnitatibus numeralibus numerus aliquis conficiatur, tamen quia vnitates numerales, quibus continuę quantitates numerantur, peculiari ratione numeralium sibi nomen vendicant: numerus etiam qui earum multiplicatione cōficitur, numeri vocabulum velut proprium iure suo poscit, definiriq; potest multitudo finita continuarum quantitatum. *Duplicē esse numerum alterum transcendentem, alterū continuarum proprium.*

DE hoc numero quasi de eo qui vulgò ac simpliciter dicitur numerus loquitur Aristoteles 3. Physic. cap. 6. & 7. cùm ait: *Numerum effici diuisione quantitatis continuæ*. Secundò item libro de Anima, cap. 6. cùm scribit numerum esse sensibile commune, de eodem quoque videtur intelligi, id quod dici solet, numerum esse subiectum Arithmeticæ *Definitio numeri de quo est quæstio.*

Tex. 64.

Subiectum Arithmeticæ quodnam sit.

ticæ, quamquam multi sunt qui dicant Arithmeticum agere de omnibus omninò numeris, quod tamen Aristotelis doctrina videtur respuere. Sæpe enim Aristoteles ait, *quantitates, de quibus agunt Mathematici, non esse separatas re ipsa à rebus naturalibus, sed consideratione sola,* quicquid tamen de eo numero, de quo agunt Mathematici, dicendum sit nos de hoc solo in hoc capite disputabimus. *3 Meta. c. 2. tex. 7. & 8. & deinceps.*

Non videri numerum esse veram quantitatis speciem.

SECTIO II.

Pars negatiua duobus argumentis probatur.

QVOD igitur numerus non sit vera quãtitatis species duobus argumentis videtur ostendi: vno, quod non sit ens reale: altero, quod non sit vnum quid per se circumscripta omni operatione intellectus.

Non esse ens reale.

QVOD non sit ens reale hunc in modum probatur. Numerus qua ratione est numerus, constat ex vnitatibus, vt perspicuũ est, & ab omnibus concessum: omnis autem vnitas est quædam indiuisio, vt ostẽsum est, & omnis indiuisio est negatio, seu priuatio: igitur omnis numerus constat negationibus, negationes autem sunt non entia: igitur omnis numerus constat ex non entibus: quo fit, vt ens reale dici non possit. Quod si dicas numerum non cõstare ex ipsis vnitatibus, sed ex quantitatibus continuis singularibus, quibus accidunt vnitates, primùm quidem pugnabit cum communi Philosophorum sensu: omnes enim dicunt partes numerorum esse vnitates. Deinde incides in id, quod cupis effugere, cogeris enim concedere numerum non esse verè vnum ens, sed multa entia, vt mox patebit. Præterea partes numeri habent ordinem inter se, vt Arist. in Prædicamentis docet (quod de vnitatibus intelligendum esse eo loco diximus) & vltima vnitas addita priori, aut prioribus, cõplet speciem numeri, & efficit ipsum vnum quid, vt idem docet a 8. huius operis lib. eisdémque locis D. Thom. at in rebus circumscripta omni apprehensione intellectus non datur ordo inter vnitates, nec datur certa aliqua vnitas, quæ vltima, & quasi forma alterius, aut aliarum dici possit: igitur non datur numerus sine apprehensione intellectus, quo fit, vt non sit ens reale.

Non dari ordinem inter vnitates extra intellectũ. *Cap. de quantitate.* *a Cap. 3. tex. 10. & c. 6. tex. 15.*

Numerum nõ esse ens per se ostenditur. Prima ratio.

QVOD verò non sit ens per se multis rationibus ostenditur Prima est: Ex duobus nũquam fit vnum per se, nisi illa inter sese vniãtur vnitate continuitatis, vel intentionis, aut alterum sit forma alterius: at vnitates ex quibus constat numerus, neque vniuntur inter sese in aliquid vnum continuum, vel intensius, neque vna est forma aliorum. Prior sumptio ex eo patet, quia nulla alia succurrit vnionis ratio in vnitatem veræ alicuius essentiæ. Nam vnio solius ordinis, qualis est in exercitu, aut domo, aut naui, non satis est ad efficiendum totum, quod verè sit vnius essentiæ. Quamquam ne hoc quidem vnionis genus habent vnitates inter sese, nisi vt ab intellectu apprehenduntur, & numerantur: id enim ferendum non est, quod quidam dicũt, vnitates extra intellectum habere quidem per se ordinem prioris & posterioris

rioris,verùm à nobis eiuſmodi ordinem non percipi. Qui enim id fieri poſſit,cùm omnes fiat eiuſdem rationis?

Effugium primæ rationis.

AT dices,vt ex duobus entibus fiat aliquid per ſe vnum,preſertim ex incompletis,cuiuſmodi forſitan vnitates eſſe contendes,non opus eſſet vt ea vniantur inter ſeſe,aut alterum ſit forma alterius , ſed ſatis fore ſi ambo vniantur in natura totius. Verùm qui hoc pacto reſponderit,nihil aliud dicet,quàm ſi apertiùs ita loqueretur , vt ex duobus entibus fiat vna eſſentia,ſat eſſe, ſi ea vniantur in eiuſmodi eſſentia, quo quid magis puerile videri poſſit?Hoc enim ipſum eſt, quod quærimus:Qui fieri poſſit,vt ex pluribus rebus fiat aliqua eſſentia verè vna quò ſit,vt ratio aliqua ex vnione ipſarum partium inter ſeſe reddenda ſit,quò nec ſatisfaciat quæſtioni,qui ad ipſam vnitatem totius eſſentiæ,de qua eſt controuerſia,confugerit.Non ita ſanè Ariſtot. qui 8.lib.cap.6 cùm propoſuiſſet eam quæſtionē. Cur ex partibus quidditatis rei,quæ definitioni reſpondent , vna fieret eſſentia:nō ſatis eſſe putauit,ſi diceret,quia vniuntur in vnitate eius eſſentiæ , cuius ſunt partes:id enim ridiculum eſſe vidit , & apertam principij petitionem (vt vocatur) ſed ex vnione ipſarum partium inter ſeſe hanc cauſam reddidit: *Quia altera*,inquit, *pars vnitur alteri,vt forma materiæ.*

Refellitur. *Textu 15.* *Cur ex partibus quidditatis fiat vnum per ſe.*

Ratio Ariſtotelica. Secunda.

SECVNDA ratio eſt,quia quod eſt multa ſimpliciter, nō eſt vnū ſimpliciter,ac proinde neque vnum ens per ſe,vniúſve eſſentię,at numerus eſt multa ſimpliciter.Propoſitio aperta eſt, quia vnū & multa, cùm ſimpliciter accipiuntur,opponuntur inter ſeſe:vnde fit, vt de eadem re dici nō poſſint.Neque eſt quod obiicias materiam & formam eſſe multa ſimpliciter,vt patet,& tamen eſſe vnum ſimpliciter, ipſum nimirum compoſitum,falſa eſt enim poſterior enunciatio.Neq; enim dicendum eſt materiam & formam eſſe ipſum compoſitum, ſed conſtituere compoſitum,vt ad librum ſeptimum patebit , cùm de toto & partibus diſputatio inſtituetur. Aſſumptio primùm quidem ex ſe patet:quis enim neget duos homines numero, vt ſunt duo numero, eſſe multa ſimpliciter?Deinde perſpicua eſt apud Ariſt.3. Phyſ.cap. 7. vbi ait numerum eſſe vna plura,quantáve quædam,& ex 10.libro huius operis,cap.9. vbi affirmat numerum eſſe multa vna : dixerat autem paulò antè vnū & multa ſe habere, vt album & alba:igitur cùm alba ſint multa ſimpliciter , efficitur , vt Ariſtotelis ſententia numerus ſit multa ſimpliciter,quod idem ſenſiſſe illum ex dicendis etiam patebit.

Materia & forma non ſunt compoſitū ſed ipſum conſtituunt. *Textu 68.* *Textu 20.*

Tertia. Multitudinē transcendentem prædicari de numero probatur.

TERTIA ratio eſt,quia multitudo tranſcendēs prædicatur de numero huius prædicamenti ſuo modo eſſentiali prædicatione:multitudo autem tranſcendēs non eſt vnum per ſe. Prior ſumptio ex eo probatur,quia vt vnitas tranſcendens ſe habet ad vnitatem numeralē,ita multitudo tranſcendens ad numerum:at vnitas tranſcendēs ſuo modo prædicatur eſſentiali prædicatione de vnitate numerali, cùm eam ſub ſe comprehendat, vt ſuperiùs oſtendimus.Confirmatur eadē ſumptio ex Ariſtotele 10.lib.Metaph.vbi ait : *multitudinem eſſe , vt numeri genus*,& addit:*Eſt enim numerus multitudo menſurabilis vno.* Quo loco nomine multitudinis intelligit tranſcendentem , vt Diuus Thomas & alij interpretes exponunt. Poſterior ſumptio magis perſpicua eſt,

Quæſtio. 3. Sectio. 3. cap.9.tex.21. D.Tho.lec.8. & plerique alij.

quàm vt probatione indigeat, probari tamen ex eo potest, quia sola multitudo transcendens est, quæ formaliter efficit res multas simpliciter, nihil enim aliud id efficere potest, nisi fortè entitates ipsæ rerũ: at hoc ea ratione dici non potest, quia vt nullum ens sua entitate formaliter est vnum, sed sua vnitate, sic nulla entia sunt multa suis entitatibus, sed suis vnitatibus.

Quarta. Cum ex vnitatibus substantiarũ non fiat vnum per se, non fieri etiã ex vnitatibus quantitatum.

QVARTA ratio est, quia si ex vnitatibus, quę reperiũtur in tribus quantitatibus continuis, constaret aliquid vnum per se, pari ratione constaret ex vnitatibus, quæ sunt in tribus Angelis: at ex his non constat, vt ferè dicunt, qui partem affirmatiuam huius quæstionis defendunt. Prior antecedentis pars ex eo perspicua est, quia si vtræque sunt priuatiuæ: aut vtræque positiuæ; non est cur ex illis constet aliquid vnum per se, & ex his non constet: si verò illæ sunt priuatiuæ, hæ verò positiuæ, atque adeò incompletæ entitates, reddẽda esset causa: cur in Angelis etiã non reperiantur eiusmodi vnitates, quæ tamen neutiquã videtur reddi posse. Quamquam nec si ea quidem reddatur, aliquid efficietur. Nisi.n.ostendas eiusmodi positiuas entitates verè vniri inter sese ad vnam essentiam constituendã (vt suprà diximus) nunquam propositum conficies: quemadmodum nec continuò concludes materiam & formam efficere compositum vnius essentiæ, si probes eas esse entitates positiuas & incompletas: nec tamen ostendas alteram certo modo vniri cum altera ad vnius essentiæ constitutionem: alioquin concluderes materiam Diui Petri quæ Romæ est, & formam, quæ in Cœlo, nunc efficere vnam essentiã. Vnde fit, vt superuacaneus videatur labor eorum, qui conãtur ostendere vnitates numerales esse entia positiua, & incompleta, vt concludãt numerum esse verã quantitatis speciem, dum enim non ostendunt, qua vnione illæ iungantur inter se ad vnius essentiæ constitutionem, nihil omninò efficiunt.

Quinta. An plura in indiuidua numeri sub ea dẽ specie dari simul queant.

QVINTA ratio est, quia si omnis multitudo quantitatũ cõtinuarum singulariumq́; (saltem earum quæ sunt eiusdem speciei infimæ, vt corporum, aut superficierũ) esset per se vnum quid, nunquam aut simul dari possent in vniuerso (etiam diuina potestate) plures numeri siue eiusdem speciei, siue etiam diuersarum in eadem specie quantitatum continuarum, vt plures quaternarij corporum naturalium, aut octonarius simul cum quaternario pertinentes ad hoc prædicamentũ, quod est absurdissimũ. Nam quòd id sequatur, ex eo patet, quia cùm per diuisionem fiunt plura corpora, aut alia aliis alia ratione adiunguntur (quod continenter fit in rebus quæ gignuntur & intereunt) hoc ipso nouus incipit esse numerus corporũ: ex quo fit, vt cùm semper vnicum sit indiuiduum corporum, contradictionem omnino inuoluat, dari simul in rebus naturalibus plures numeros eiusdem speciei, seu diuersarum in corporibus naturalibus. Nec respõdeas in vno, eodémque numero posse contineri multos siue eiusdem, seu diuersarum, vt in quaternario duos binarios, & in quinario binarium cum ternario. Nam si numerus est verè vnum quid per se, non erunt in eo plures numeri, nisi potestate, quemadmodũ in magnitudine, quia est per se vnum quid, non dantur actu multæ magnitudines, quamquam

Ex pluribus numeris cõpletis non fieri vnum numerum.

potestate

potestate non solùm dantur plures, sed etiam infinitæ, vnde Aristo. 7. lib. huius operis, cap. 13. sic ait: *Ea quæ actu sunt duo, nunquam actu sunt vnum, sed si potestate duo sunt, sic erit vnum, veluti duplum ex duobus dimidiis potestate constat, actus enim separat.* Quod autem sit absurdissimum vnum tantùm numerum dari posse eiusdem speciei quantitatum in tota rerum vniuersitate ex eo perspicuum est, quia & docti, & indocti multos esse asserunt, vt Philosophi quatuor integra elementa, & octo cœlestes orbes stellatos. Qua eadẽ ratione Aristoteles extremo Physicorum libro, alium quaternarium esse in quatuor canibus, alium in quatuor ouibus, nec vulgus aliter quàm sapientes hac de re loquitur, absurdúsque & ineptus iudicabitur, qui hunc loquẽdi morem improprium esse dixerit.

Text. 49.

Absurdissimum esse vnũ tantum dari numerũ quãtitatum eiusdem speciei.

MITTO argumentum illud ex vnitate subiecti, quo pleriq; vtuntur dicentes fieri non posse, vt accidens sit vnum per se, cuius subiectum non sit per se vnum. Nam etsi hoc pronunciatum ab aduersæ partis auctoribus ea ratione negatur, quod natura accidentis discreti sit, vt plura pro subiecto deposcat: tamen quia hoc ipsum mens capere non omnino videtur, vt vnius accidentis non sit vnum subiectum, potiùs negandum est discretionem esse differentiam per se quantitatis, ac proinde esse ens per se vnum.

Quibus rationibus probetur numerum esse veram speciem quantitatis.

SECTIO III.

AT numerum esse veram quãtitatis speciem hisce argumẽtis videtur ostendi. Primũ, quia ratio quantitatis quæcumque tradatur, verè ac propriè conuenit numero, nec tamẽ vt indiuiduo, aut vt generi summo quantitatum omnium particularium, quare vt veræ speciei quantitatis.

Argumenta partis affirmantis.

DEINDE, quia si numerus vlla ratione non esset vera quantitatis species, ea maximè non esset, quia non esset aut ens reale, aut ens per se, vt volunt negatiuæ partis auctores: at vtrumque falsum videtur.

Numerũ esse ens reale, vt probetur.

NAM quod sit ens reale ex eo primùm probatur, quia est subiectũ scientiæ realis, nempe Arithmeticæ: reales enim scientiæ non nisi de subiecto reali differunt. Deinde quia numeri vt cætera entia Mathematica existunt in rebus naturalibus, vt Aristoteles affirmat 6. lib. huius operis, quæ autem in rebus existentiam habent, non dubium est, quin realia sint entia. Tertiò, quia numerus est sensibile commune vt docet Aristoteles 2. & 3. lib. de Anima, id autem, quod sub sensum externum cadere potest, ens haud dubiè reale est.

Cap. 1. tex. 2.

2. de Ani. c. 6 tex. 64. & 3. lib. c. 1. tex. 132. & 133.

QVOD verò sit ens per se, vniúsve essentiæ, ex eo primùm constare videtur, quia subiectum cuiusq; sciẽtiæ subalternãtis debet esse ens per se, vt possit habere definitionem essentialem, per quam proprietates demonstrentur, at Arithmetica quæ agit de numero, scientia est subalternans, vt patet ex priori lib. de Posteriori resolutione. Deinde, quia numerus est quantus per se, vt ex hoc cap. perspicuum est, quicquid

Esse ens per se.

Ca. 10. tex. 30.

quid auté est quantum per se, nō dubium videtur, quin sit ens per se.

Confirmatur eadem pars auctoritate Aristotelis, & Platonis, & D. Tho.

His rationibus planè videtur accedere Aristotelis sententia, qui sic vbique loquitur de numero, vt credere videatur esse veram quantitatis speciem. Platonem quoque in Sophista idem sibi persuasisse quis dubitat? Sic enim ait. *Si quid in ordine eorum, quæ sunt ponendum est, id certè est vniuersum numerorum genus.* His adde sententiam veterum Scholasticorum penè omnium, atque in primis D. Thomæ, cuius in diuina & humana Philosophia permagna est auctoritas, tam sæpè enim affirmat numerum esse speciem quantitatis, vt non aliud credere videatur, quàm quod sit vera quantitatis species.

Arist. in lib. Prædica. c. de. 5. Meta. c. 13. text. 18. & c. 14. tex. 19. & sæpè aliàs.

Vera propositæ quæstionis explicatio.

SECTIO IIII.

Qvnica.

Scotvs in primum lib. Sen. ad distinctionem 24. duas refert hac de re sententias. Vnam quæ asserit numerum & esse in rebus, & esse vnum quid per se: alteram quæ ait esse quidem numerum in rebus: cæterum non vt aliquid vnum per se, sed veluti aceruum lapidum, aut frumenti: quæ sentētia in duas rursum (quòd ille paulò pòst videtur innuere) diuiditur, in eam quæ ipsam vnitatum multitudinem in rebus existentem formaliter numerum vocat, etsi à nullo intellectu numerante concipiatur, & in eam, quæ non audet eiusmodi multitudinem formaliter appellare numerum, nisi cùm numeratur & apprehenditur ab intellectu quasi vnum quid: hęc enim potestas data est intellectui, vt quæ in rebus sunt multa simpliciter, possit apprehensione sua in vnum cogere, & contra, quæ in rebus sunt vnum, in multa diducere. Sed tamen quia discrimen, quod inter auctores huius posterioris opinionis cernitur, non magni momenti est, & ad verba quàm ad rem videtur spectare: eorum in hac re controuersia prætermissa, duas tantùm in hac quæstione opiniones agnoscamus.

Priorem sententiam videtur amplecti Auicenna 3. suæ Met. & D. Thomas 1. parte summæ Theologicæ, q. 11. & 30. & aliis locis, quos refert Capreolus ad 24. distinctionem primi Sent. Eandem planè sequitur Henricus Gandauensis, & in summa, & in Quodlibetis, aliique complures. Quamquam D. Thomas ad calcem lib. 7. huius operis, & lectione 3. lib. 8. ac Ægidius Rom. hoc loco q. 2. asserunt ordinem vnitatum in causa esse, vt numerus sit vnus, & vltimam vnitatem esse velut formam numeri, eique speciem tribuere. Vnde cùm huiusmodi ordo, & vltima vnitas non detur in rebus, nisi vt vnitates mente colliguntur, non dubium est quin aliquam numeri dependentiam ab intellectus apprehensione fateantur, quàm nonnulli Thomistæ completiuam appellant & à D. Thoma concessam esse affirmant. Id quod dicturos fuisse crediderim veteres eos, qui hanc quæstionis partem videntur amplexi, si pressius rem tractassent. Gandauensis quoque non ita eidem sententiæ adhæret, vt eam non vehementer reformidet,

Cap. 4. D. Thom. Et Capr. q. 1. cōclus. 5. Henr. 1. p. q. 7. arti. 29. & quodl. 6. Argen. 1. d. 24. q. 1. Sonc. 10. Metaph. q. 7. & aliȷ. In his sunt Spina defensione 20. Manzolus dubio 132. & aliȷ quidam.

midet,

midet. Nam cùm ille in eo primùm laborasset, vt ostenderet, cur distinctæ quantitates continuæ vnum ens per se constituant, respondissétque id propterea accidere, quia tota quantitas continua, ex cuius diuisione plures efficiuntur, est vnum ens per se, tandem intelligens rationem hanc parum, seu potiùs nihil momenti habere, (isto enim modo omnes partes rei, quæ fuit vnum quid per se, veluti forma & materia hominis vita defuncti, essent vnum ens per se) in fine concludit numerum esse aliquid in rebus extra intellectum, *licet hoc*, inquit, *difficile sit imaginari secundum quod alibi exposuimus.*

Aureo. apud Capr. Ocha. in 1. d. 24. q. 2. Greg. ibid. q. 2. articu. 2. Marsil. in 1. d. 27. artic. 1. Bruxellensis in Logicam. Sot. in 1. Phy. q. 3. Albe. 8. Metap. tract. 1. cap. 8. D. Thom. in locis paulò antè citatis libri 7. & 8. Ægidius in hunc lib. q. 2. Scot. d. 24. q. vnica. Comm. 68. Textu 4.

POSTERIOREM sententiam ex recentioribus quidem Scholasticis plurimi amplectūtur, vt Aureolus, Marsilius, Ochamus, Ariminensis Gregorius, Dominicus de Soto in Physicis, & alij complures. Ex antiquioribus verò in eadem planè videtur fuisse Magnus Albertus in 8. Metaph. vbi sæpiùs affirmat numerum, vt extra intellectum est, non esse verè vnum, sed aceruatione, quē non dubito D. Thomam & Ægidium re vera sequutos: vt ex dictis patet, etsi à verbis quibus numerus planè dicatur non esse quantitatis species, magis temperarunt. Portò Scotus cùm priorem iunior secutus fuisset, vt patet ex 9. quæstione earum, quas in hunc libr. scripsit, posteà tamen exponens 24. dist. primi Sen. vtrumque recitauit, & sub dubio reliquit, dicturus aliquando latiùs de ea re. Ioannes tamen Bassolus ingeniosus Scoti discipulus eadem distinctione posteriorem amplexus est, & Paulus Scriptor eiusdem Scoti enarrator. Cui sententiæ astipulatur plurimū illud Commentatoris in tertium Phys. *Numerus est aceruus vnitatum*, quibus verbis interpretari videtur explicationē illam numeri, quam tradit Aristot. 10. lib. huius operis, cap. 3. *Numerus multitudo seu pluralitas vnitatum est*, acceptum ex lib. 7. Elemētorum Euclidis, quam vsurpant Gregorius Nyssenus in libro de historia sex dierum, & Damascenus in sua Logica.

ATQVE hæc posterior nobis etiam verisimilior videtur, & Arist. doctrinæ ac sententiæ (vt etiam paulò pòst patebit) accommodatior: præsertim cùm rationes quas pro negatiua huius quæstionis parte proposuimus, eam videantur planè concludere. Ita tamē eam approbamus, vt consuetum loquendi morem, quo numerum speciem quantitatis esse dicimus, retinendum putemus. Hac enim in re, quemadmodum in aliis quamplurimis, illud Aristotelis in Topicis obseruandum est, vt vera sapientium in quauis re sententia probata, communi loquendi consuetudini nos accommodemus, atque hanc sententiam meritò secutus est Olauius noster in explicatione primæ partis Diui Thomæ, ex qua extant doctissimæ assertiones typis mandatæ, quibus ipse defendendis non mediocri Romanæ vrbis celebritate præfuit.

Martinus Olauius Doctor Parisiēsis Societatis Iesu presbyter eximius.

DICENDVM igitur non esse re vera numerum ens aliquod per se vnum, etiam quatenus ab intellectu numeratur, & in summā colligitur. Nam vt in rerum natura, nihil est aliud, quàm multitudo quædam finita est numeralium vnitatum, quæ quidē efficit multa simpliciter, non autē vnum quid, nisi fortè per accidens, vt loco velut in cumulo, aut ordine: vt in exercitu, aut aliquo alio modo: vt verò est in

Numerus nō est per se vnū.

intellectu numerante, & in summam colligente, non est vnum nisi ordine & apprehẽsione: quæ etsi efficiũt, vt numerus sine adiectione dici possit vnum quid, non tamen efficiunt, vt sit vnum per se, hoc est, veræ vnius essentiæ. Potest tamen numerus mente collectus dici vnũ quid per se, si vnum per se intelligatur, vnũ per se ordinatum, non autem vnum per se compositum, siue in vnam essentiam conflatum, qua nos locutione, vt cæteri sæpissimè vtemur.

Quo pacto argumenta pro affirmatiua parte quæstionis vim non habeant.

SECTIO V.

ARGVMENTA verò quibus affirmatiua quæstionis pars confirmabatur, si nõ de cõsueto inter Philosophos loquendi modo, sed sentiendi, rémque ipsam acuratiùs expendendi agitur, hoc modo dissoluenda sunt.

Descriptiones quantitatis numero non conueniunt.

AD primum dicendum, descriptiones quantitatis traditas verè quidem ac propriè non conuenire numero, quia nõ conuenit ei id, quod in omnibus quasi genus intelligẽdum est, nempe ens reale, ac per se vnum, vt ostensum est: vnde nec illa quæ in descriptionibus adiunguntur, eodem modo conueniunt numero, quo quantitati continuæ. Nam quod ad primam attinet, etsi numerus magis propriè dicitur mensura, quàm quantitas continua, quia nimirum metitur & multitudines, & magnitudines, ac tempora & motus, saltẽ opera & actione intellectus, aliter tamen est mensura, quã quantitas continua: hæc enim est mensura extensionis propriè dictę: ille verò si propriè loquendum est, non extensionis, sed multiplicationis, hæc est mẽsura substantiæ, ille non substantiæ, sed substantiarum.

QVOD verò ad secundam attinet, nullus est numerus, qui per vnã aliquam relationem realem sit æqualis, aut inæqualis alteri: quemadmodum quantitas continua, sed solùm ob dicitur æqualis, quòd totidem vnitatibus constet, inæqualis quòd pluribus, aut paucioribus, quamquam hoc non conuenit numeris per accidens, sed per se, id est, ratione suæ qualiscumque compositionis. Si verò tertiam descriptionem expendamus, est quidem numerus verè & propriè finitus, aut infinitus, cùm sit verè & propriè finitus, alioqui ne numerus quidẽ esset, cùm numerus describatur multitudo finita. Cæterùm quia in numero non datur vltima vnitas nisi apprehensione intellectus, non est finitus numerus sine aliquo certo, & designato, ex natura rei: quemadmodum est quantitas continua. Demùm quod ad quartam spectat, est etiam numerus per se extensus, & non ratione alterius, verùm extẽsio numeri non propriè dicitur extensio (quod etiam vulgus iudicat) sed potiùs multiplicatio quædam.

Scientiarum realium, & sermocinaliũ discrimen.

AD secundũ dicito, numerum nec esse ens reale, nec per se vnum: nam prima ratio qua illum esse ens reale concludebatur, non probat institutum. Arithmetica enim est illa quidem sciẽtia realis, & agit de rebus, vt distinguuntur à sermone, verùm non agit de rebus quæ sint entia realia, & per se. Hac enim ratione distinguuntur reales sciẽtiæ à

sermoci

ſermocinalibus, quod ſermocinales de ſermone diſſerũt, reales autem de rebus, hoc eſt, de iis, quæ ſermonis nomine non comprehenduntur, etſi non ſint vera entia realia, & per ſe: quandoquidem multæ ſunt ſcientiæ, quæ etſi inter reales numerantur, non tamen agunt de obiecto, quod ſit vnum per ſe ens reale, vt ſcientia de Republica, quam Politicam vocamus, Coſmographia, Muſica, & huiuſmodi aliæ. Quin etiam iuxta eam Philoſophorum diuiſionem, qua ſcientias in reales, & rationales diſtribuunt, hoc eſt, in eas quæ agunt de rebus non pendentibus ab operatione intellectus rationiſve, & in eas quæ agunt de iis quæ pendent, dici poteſt Arithmeticam hoc quoque modo de rebus agere: concedimus enim numeros in rebus eſſe circũſcripta omni apprehenſione intellectus, quia omnis multitudo finita quantitatum continuarum ſingularium numerus eſt. Quamquam numeri hoc pacto ſpectati non ſunt vnum quid, non ſolum per ſe compoſitum, ſed ne per ſe quidem ordinatum. Non ita verò concedimus dari in rebus prædicationes, ſubiectiones, definitiones, diuiſiones, collectiones, exordia, narrationes, & cætera: de quibus rationales ſciẽtiæ diſſerunt, quòd hæc neceſſariò pendent ab operatione intellectus.

Arithmetica verè realis ſciẽtia etiamſi de numeris agat.

SECVNDA quoque ratio nihil conficit. Numerus enim eſt quidem materialiter in rebus naturalibus, at non ens aliquid naturale.

SED nec tertia quicquam concludit. Nam etſi numerus percipitur pluribus externis ſenſibus: non tamen inde efficitur, vt ſit verum ens: tenebræ enim, ſilentium, cæcitas, & aliæ pleræque priuationes percipiuntur ſenſibus externis, nec tamen ſunt vera entia. Percipitur autem numerus, vt eodem loco ait Ariſtot. continui negatione, hoc eſt, cùm percipimus aliqua non eſſe continuata inter ſe, quemadmodum tum percipimus tenebras, cùm lumen abeſſe ſentimus.

IAM rationes quibus colligebatur numerum eſſe ens per ſe, non omnino rem conficiunt. Non prima quidẽ, quia non opus eſt, vt ſubiectum ſubſtantiæ ſubalternantis ſit ens per ſe compoſitum, cùm ſatis pleriſque ſit, vt ſit modo aliquo per ſe ordinatũ, veluti in Politica, & Militari, perſpicuum eſt enim proprietates, quæ in his, & ſimilibus ſcientiis oſtenduntur (veluti poſſe præmiis afficere bonos, & ſuppliciis malos, quæ ſunt Reipublicæ propria: poſſe item aptè inferre bellum, ac propulſare, quæ ſunt propria exercitus) non eſſe ſimplices affectiones qualitatéſve, ſed attributa quædam complexa, quæ propria & peculiari ratione multitudini huic & illi cõuenire dicimus. Eodem modo res habet in Arithmetica; agit enim de ſubiecto per ſe ordinato, quod habet quidem ſuas quaſque proprietates, vt eſſe par, aut impar, quę tamen vt non ſunt ſimplices affectiones, ſic non profluunt ab eſſentia aliqua vna, cuius definitione oſtendantur: ſequuntur autem huiuſmodi proprietates numerorum, non ſolùm vt eſt in mente ordine collectus, ſed etiam vt eſt in rebus ipſis nullo ordine diſpoſitus, tametſi Arithmeticus non agit de numero, niſi ſub eo ordine, quẽ numerus ab intellectu accipit, quia nulla ſcientia diſſerit de ſubiecto, quod non modo aliquo ſit per ſe vnum.

Subiectum ſcientiæ ſubalternantis non neceſſe eſt eſſe ens compoſitum, ſed per ſe ordinatum.

NEC verò ſecunda ratio rem oſtendit. Nam etſi numerus non ratione

tione alterius, sed per se est quantus siue extensus, siue etiam extensio quædam, siue discretio, tamen ea extensio ac discretio non est entitas aliqua vna, sed materialiter est ipsæ plures quantitates continuæ singulares, formaliter autem est ipsæ vnitates sine ordine vllo in rerum natura, aut ordine quodam collectæ ab intellectu, vnde non sequitur numerum esse aliquid per se, vniúsve essentiæ.

QVOD verò ad Aristotelis sententiam attinet, dicendum est, illũ non ausum fuisse apertè excludere numerum à veris generibus huius Prædicamenti, quod insolitam vehementer cerneret consuetudinem Mathematicorum loquentium de numero, quasi de vero quodam rerum genere: sed tamen plerisque in locis multa dixisse, quibus latenter, & artificiosè contrariam sententiam probauit, quale est id, quod in Prædicamentis ait: *in partibus numeri esse ordinem*, neque enim id aliter verum esse potest, quam quatenus numerus apprehenditur ab intellectu, & illud 8. lib. huius operis, cap. 3. *Aut numerus*, inquit, *vnum non est, sed velut cumulus, aut si sit, dicendum est, quidnam illud sit, quod ipsum efficit vnum ex multis*, quasi dicat, nisi detur in numero vltima vnitas, quæ sit velut forma præcedentium, non fore numerum vnum quid, quod sanè non fit nisi in mente, atque adeò imperfectè, hoc est, non ratione compositionis, sed solius ordinis, quo mente colligitur. Atque hoc idem innuitur extremo eiusdem lib. capite. Eodem quoq; spectat illud tertij Phys. cap. 7. *Numerus est vna, plura, quantáve quædam*, & illud 10. lib. huius operis, cap. 9. *Numerus est multa vna, &c.* quæ suprà retulimus, quibus addi possunt alia pleraque, quibus Aristotelem ita sensisse non obscurè intelligitur.

Cap. de quantitate.

Text. 10.

3. Phys. text. 68. & 10. Met. text. 20.

QVOD autem ad Platonem attinet, nemo nescit illum vocasse numeros ipsas rerum sensibilium essentias, quas ponebat à sensibilibus separatas, quo pacto intelligendus est in loco citato: etsi nonnunquam alibi, vt in Theæteto numerorum nomine res ipsas numeratas intelligit, non quantitatem aliquam vnam pluribus rebus quantis additam.

DE Diuo autem Thoma iam diximus, idem reuera illum sensisse, atque Aristotelem. Ea enim est eius consuetudo, vt semper in rebus, quæ fidem non attingunt, illum omnino sequatur, & ipsa loquendi forma, & sententia tenenda. Quo etiam modo crediderim veteres Scholasticos esse intelligendos, qui hanc quęstionem non admodum scrupulosè tractauerunt. Dicamus igitur & nos cum Aristotele, & veteribus Scholasticis numerum esse speciem quantitatis: sed veram sententiam tenentes haud propriè id dici intelligamus.

***

NVM

NVM ORATIO SIT VERA SPECIES QVANTITATIS.

QVÆSTIO V.

Videri ſpeciem quantitatis veram.

SECTIO I.

VM in Prædicamento Quantitatis de Oratione diſputatur, non eſt ſumendum orationis nomen ità preſsè ac propriè, vt eam diſtinguamus à nomine ac verbo, aliiſque dictionibus ſimplicibus, ſed quatenus funditur ad omnes voces articulatas, & ex inſtituto ſignificatiuas. Omnes enim huiuſmodi voces videntur habere quantitatem, eámque diſtinctam à cæteris quantitatibus, etiam ſi plurimæ earum nullam ſententiam ſignificent, ſiue perfectam, ſiue imperfectam, vt arma, & virum.

Cap. de quantitate. QVOD igitur oratio hoc pacto ſumpta ſit vera quantitatis ſpecies Ariſtoteles ſanè videtur non tantùm aſſerere, ſed etiam duabus rationibus, quas in Prædicamentis affert, planè demonſtrare: vna quod eam ſui ipſius partibus, hoc eſt, ſyllabis intrinſecus metiamur: altera, quia eſt per ſe quanta, eſt enim per ſe longa ac breuis ratione ſyllabarum quibus conſtat: quandoquidem ſyllabæ non ratione alterius cuiuſque rei, ſed per ipſas longæ ſunt, aut breues. Neque enim dicendum eſt, ſyllabam eſſe longam, quia conſumit duo tempora, & breuem, quia vnum, ſed potiùs conſumere duo tempora, quia eſt longa, & vnum, quia breuis.

QVOD autem ſit ſpecies quantitatis à numero diſtincta, ea ratione manifeſtum eſt, quia nō variato ſyllabarum numero variatur propria orationis quantitas, vt patet in Iambo pede, & ſpondæo: ita patet non videri dubitandum, quin oratio ſit vera quædam quantitatis ſpecies, eáque diſcreta, & à numero diſtincta. Nam quod continua quantitas non ſit, cùm ſit luce clarius, probare non oportet, atque in hac ſententia videntur eſſe ferè Prædicamentorum libri enarratores, qui non ſecus de ea loquuntur, atque de quauis indubitata quantitatis ſpecie. *Auenr. Amm. Boetius Simpl. & alij in Prædic.*

Non eſſe veram ſpeciem. SECTIO II.

OTIVS tamen dicendum eſt cum Caietano in Prædicamentiis, & Magno Alberto hoc loco orationē non eſſe veram ſpeciem quantitatis, quod & Scotus eo loco innuit, cùm ait orationem eſſe quantitatem propter nomen Ariſtotelis. Atque in primis nonnihil pro hac re eſt quod Ariſtoteles hoc loco nullam eius mentionem facit. Deinde his argumentis probatur. Primùm, quia ſyllabæ quocunq; modo ſpectentur, non efficiunt vnum ens per ſe, ſiue vnam aliquam eſſentiam, *Orationē non eſſe veram quantitatis ſpeciem probat.*

quemadmodum de numero dictum est, eadem enim est ratio in vtroque. Deinde quia in oratione vel spectantur ipsi plures syllabarum soni, aut etiam motus, quibus soni efficiuntur, vel plures motuũ continuitates, vel morulæ quibus pronunciantur, vel ordo syllabarum inter se. vel totius orationis significatio. At plures soni, aut motus simul, non sunt vnum ens per se, sed plura entia, vt plures homines,& plures albedines, plures autem morulæ, siue tempora, quibus syllabæ pronunciantur, si absolutè quidem sumantur, sunt etiam plura entia, si verò cum quadam proportione inter se, quo pacto re vera sumendæ sunt, vt quæ in spondæo pede cum æqualitate earum inter se, & totidem in Iambo dum proportione dupla posterioris respectu prioris, sunt plura entia per accidens simul iuncta: siquidem quælibet morula cum proportione adiecta, est vnum ens per accidens. Denique ordo syllabarum & significatio totius orationis, cùm pendeat ex hominum arbitrio, non efficiunt vnum ens reale, nõ est igitur oratio non solùm ens per se, sed ne reale quidem omni ex parte. Tertiò, quia longitudo & breuitas orationis, ex longitudine & breuitate syllabarum conflatur: at cuiuslibet syllabæ quantitas est quantitas continua: vnde fit, vt oratio non sit aliud, quàm multarum quantitatum continuarum complexio, quæ quantitas vna dici non potest, siue continua, vt patet, siue etiam discreta. Nam ne numerus quidem apud eos qui sentiunt illum esse vnum ens per se, ea ratione est quantitas discreta, quia sit ipsæ plurés quantitates continuæ, sed quia est ipsæ plures vnitates. Postremò, quia longitudo & breuitas syllabarum sæpè ex significatione pẽdet, vt in voce (populus) pro hominum multitudine, aut arbore: sæpè etiam nulla habita ratione significationis, sed ex solo vsu & voluntate maiorum, quibus libuit, vt has syllabas longas facerent: illas autem breues: quamquam in hoc discrimine constituendo nonnihil ad naturam literarum & pronunciationis aduerterint, quemadmodum in ipsa nominum impositione sæpè ad naturam rerum significandarum attenderent, vt in nominibus asperi & læuis. Ita patet nulla ratione orationem esse veram quantitatis speciem, sed tantùm vulgò habitam propter vsum Poëticæ, & Musicæ artium, & nonnullum Oratoriæ.

Oratio cur habita sit quantitatis species.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis.

SECTIO III.

Q Vod ergo Aristoteles in Prædicamentis retulit orationem inter species quantitatis, parùm ad rem facit: eas enim recensuit, quæ species quantitatis habeantur. Itaque non loquitur hac in re ex sua, sed aliorum sententia, iuxta quam intelligendæ sunt duæ rationes, propter quas oratio videbatur vera species quantitatis. Nam ad priorem dicendum est, orationem mensurari quidem intrinsecus partibus suis, verùm non partibus, quibus tãquam vnum per se ens constituatur. Ad posteriorem verò esse quidem orationem per se longam, aut breuem ratione syllabarum, ex quibus constat, id est, non ratione solius temporis, quod in earum prolatione

consumitur, at non esse per se longam aut breuem tanquam vnam quandam simplicem, sincerámque entitatem quãtitatis, sed tanquam multarum qualitatum, quantitatumq; ordine quodam ac proportione sibi succedentium aggregationem.

AD eam verò rationem, qua illa ostendebatur esse species quędam à numero distincta, non est quod respondeamus. Etsi enim nõ est formaliter numerus, non tamen est vera & sincera quantitas; sed quædam quasi species quantitatis propter faciliorem vsum multarum artium sic appellata. Atque hoc quidem credibile est sensisse eos, qui illam inter quantitatis species retulerunt.

AN LINEÆ ET SVPERFICIES sint veræ species quantitatis

QVÆSTIO VI.

Non videri species verè ac propriè dictas.

SECTIO I.

EXPEDITO priori genere quantitatis, quod discretas continet, sequitur vt de posteriori disseramus, quod omnes continuas complectitur: ac primùm de iis quæ permanentes sunt, & inhærent rebus quantis, de primis inquam duabus, linea & superficie. Non enim desunt, qui veras quantitatis species eas non esse existiment. Nam de corpore, seu mole corporea, disputatione opus non est, cùm constet apud omnes veram esse quantitatem, etsi nõnulli dubitauerint, esséntne distincta à corporea substãtia, contrà quos superiùs disputatum est. *Cur de sola linea & superficie sit quæstio.*

Quæst. 2. QVOD igitur linea & superficies, verè ac propriè dictæ species quantitatis non sint: ex eo primùm videtur perspicuum, quia si entia sunt, planè videtur incompleta: linea quidem, quia videtur forma essentialis superficiei, quæ eius partes essentialiter cõtinuet: superficies autem, quia eodem modo partes corporis, tanquam earum communis terminus copulet. Vt enim forma substantialis est ens incompletum, quia est suaptè natura formalis pars substãtiæ, ita linea & superficies, quia suaptè natura formalis pars substãtiæ, ita linea & superficies, quia suaptè natura videntur formales partes, illa superficiei, hæc corporis. *1. argumentũ pro parte negatiua.*

SECVNDO, quia ne accidentia quidem videntur esse etiam incompleta. Accidentia enim omnia, siue completa illa sint, siue incompleta, habent subiectum cui inhæreant: linea verò & superficies habere non videntur. Nã linearũ & superficierũ terminantiũ eadem est natura, quæ copulantium: alioqui differrent specie, haberemúsq; duas species linearum, & totidem superficierum, quod nemo opinatur: at lineæ ac superficies copulantes, nullum prorsus subiectũ videntur habere: siquidem inter partes substantiæ, quibus inhærent immediatæ partes superficiei ac corporis, nullæ mediant partes substãtiæ, quibus vt subiectis inhæreant lineæ, ac superficies copulantes. Atque hæc

eadem ratione punctus videtur esse accidens, etiam incompletum, cùm nemo substantiam vllam subiectam esse dicat, quæ inter partes lineæ quas copulat, interiecta sit.

TERTIO, quia non solùm non videntur accidentia, sed ne entia quidem. Nam si entia essent à corpore distincta, eis vtique diuina potestate sublatis manerent partes superficiei omnes disiunctæ omnino à se inuicem, eodémque modo omnes partes corporis, quod fieri omninò non potest: nam quæcumque illæ essent, adhuc essent diuisibiles, ac proinde non omnes, in quas superficies, & corpus diuidi possunt, essent actu disiunctæ à se inuicem. Quo eodem argumento probari potest puncta non esse entia vlla, ne eis sublatis maneret linea diuisa in omnes partes.

QVARTO, quia linea & superficies non dantur, nec dari possunt nisi in rebus naturalibus, quod sæpè Aristoteles contra Platonem ostēdit: lineæ autem & superficies si dantur in rebus naturalibus, omnes sunt infinitæ, ac proinde non ponuntur in Prædicamentis, ipso etiam Aristotele iudice qui hoc eodem cap. apertè ait, multitudinem esse quantum quoddam, (id est, quantitatis speciem) si numerari possit, & magnitudinem (quo nomine complectitur lineam, superficiem & corpus) si mēsurari possit. Quòd autem omnes sint infinitæ, ex eo constat, quia nulla eiusmodi linearum est quæ non sit pars maioris lineæ, nulla item superficies quæ non sit pars maioris superficiei. Nam in qualibet superficie ponuntur infinitæ lineæ, & in quolibet corpore infinitæ superficies, quemadmodum in qualibet linea infinita puncta: omnes autem lineæ quæcumque sunt in eadem specie copulantur inter se siue immediatè, siue mediatè, & similiter omnes superficies, quæcunque sunt in eodem corpore, quod facilè est experiri variis diuisionibus in eodem plano, aut corpore designatis. Vnde manifestum relinquitur, nullam lineam aut superficiem sumi posse in corpore, quæ non sit pars maioris lineæ aut superficiei, ex qua re sequitur omnem lineam ac superficiem in corpore existentem, esse infinitam. Quamquam & alia ratione poni solent lineæ ac superficies infinitæ quolibet corpore, eæ videlicet quas vocant gyratiuas, quibus infinitæ partes proportionales cuiuslibet columnæ sursùm aut deorsùm versus, & extrinsecus & intrinsecus copulentur.

Vt lib. 3. Met. cap. 2. text. 7. 8. & 9. Textu 18.

Duæ opiniones de linea & superficie.

SECTIO II.

Opinio Durādi & Okami, non esse veras quantitatis species.

QVATVOR sunt hac in re Philosophorum, Theologorúmque opiniones. Durandus in 2. Senten. asserit lineam & superficiem, siue quæ copulantes ponuntur, siue quæ terminantes non esse veras quātitates, sed quasdam negationes, quod idem de puncto existimat. Vult enim punctum nihil aliud esse, quàm negationem vlterioris longitudinis, lineā vlterioris latitudinis, superficiem vlterioris profunditatis, siue crassitudinis, verbi causa, extremum

Dist. 2. q. 4.

tremum punctum lineæ nihil aliud esse, quàm quòd illa vlteriùs non extendatur: medium autem quod pars hæc, quæ cum altera copulatur versus eam vlteriùs non procedat: quod eodem modo de linea & superficie, tum extrema, tum media dicendum putat. Quam eandem opinionem tuetur Okamus tractatu de sacra Eucharistia.

Qu. 1. & 2.

Refutatio.

SED contra hanc opinionem quod ad lineas & superficies attinet, de quibus quæstio proposita est, hæc se offerunt argumenta. Primùm, quia linea & superficies videntur verè & essentialiter extensiones quædam: ergo veræ quantitates, & non nudæ negationes. Deinde quia in linea & superficie nihil aliud est positiuum, aliud negatiuum: in linea quidem longitudo positiuum est quippiam, carentia autem vt sic dicam latitudinis negatiuum: in superficie verò latitudo est positiuum: carentia profunditatis negatiuum. Imò linea nihil aliud est, quàm longitudo: superficies verò, ipsa latitudo: quemadmodum & corpus, ipsa profunditas siue altitudo, vt Aristot. hic expresse ait. Quamquam ergo in linea, & superficie fateamur dari negationes quasdam, non videntur tamen ipsæ negationes esse, sed positiua quædam. Quare cùm alia entia esse non possint, nisi quantitates, negādum non videtur esse veras quantitates. Postremò quia Geometria auctore Arist. cæterisq; veteribus Philosophis de his agit tanquam de veris entibus, siue ea sumatur vt agit de omnibus quantitatibus continuis permanentibus, seu (quod idem est) de omnibus magnitudinibus, siue vt distinguitur ab Stereometria, quæ agit de solidis, siue corporibus.

(Margin: 1. 2. 3.)

Burleus 1. Phys. in text. 15. Soncin. 5. Metap. q. 20. Sotus in præ. cap. de quantitate, q. 2.

Opinio Burlei & aliorū complurium, veras esse quātitatis species, & in corporibus reperiri medias actu infinitas.

BVRLEVS in Physicis, Paulus Soncinas in hunc lib. Dominicus de Soto in Prædicamentis, & alij recentiores non pauci, non modò asserunt lineam & superficiem esse veras quātitatis species, sed etiam affirmant illas, & in extremitatibus corporū reperiri, & in ipsis etiam mediis corporibus, quod idem asserunt de punctis: tametsi non aiunt esse quātitates, sed incōpleta quædam entia ad prædicamētum quantitatis reductitiè pertinentia: adduntque ista omnia realiter differre inter se corpora, superficies, lineas & puncta. Itaque aiunt corpus ipsum terminari vna, aut pluribus superficiebus, finitis tamen numero. v. g. globum vna, pyramidem quinque, tesseram sex, & sic cætera: partes verò corporis quas ponunt actu infinitas, copulari infinitis superficiebus. Similiter autem superficiem terminari vel vna linea, vt circularem, vel tribus vt triangularem, vel quatuor vt quadrangularem, & ita deinceps: partes verò superficiei quòd eodem modo infinitæ etiam dicendæ sint copulari infinitis lineis. Denique lineam, si terminos habet, vt recta terminari duobus punctis; lineæ verò partes, siue illa terminata sit (vt quæ dicta est) siue terminis careat (vt circularis) copulari infinitis punctis, iisq; non potentia tantùm, sed actu existentibus in media linea: quo eodem pacto dicunt lineas in media esse superficie, & superficies in medio corpore.

Impugnatio.

SED contra hanc sententiam quatenus ponit superficies in medio corpore, & lineas in media superficie, ac demùm puncta in media linea non pauca occurrunt argumenta.

PRIMVM quia hæc superuacanea videtur ad copulandū, siue con-

tinuandum: quippe cùm corpus, superficies, & linea sint ex se, & essentialiter continua. Deinde quia nec qualitates habentes latitudinem gradualem indigent termino aliquo communi ad copulandas partes eiusmodi latitudinis. Tertiò, quia opinio hæc ponit actu infinita entia in rerum natura, hoc est, simul existentia: at infinitum actu non solùm naturaliter, vti ponunt, sed ne supernaturaliter quidem dari posse multò est probabilius.

Nec videntur satisfacere qui dicunt non esse incommodum dari actu infinita entia incompleta si constituant aliquod vnum ens per se, quod actu finitum sit, & completum. Linea enim & superficies sunt entia incompleta, si sunt formæ essentialiter continuantes: completa verò, si sunt veræ species quantitatis continuæ: idem verò completum esse & incompletum, natura sua videtur impossibile. Alioqui res omnes quas completas dicimus, æquè dici possent incompletę, quatenus in aliarum compositionem veniunt, vt cœli & elementa, quatenus sunt partes mundi, & homines, quatenus sunt partes Reipublicæ. Dicat enim aliquis mundum, & Rempublicam esse entia per se, tametsi constent rebus completis, vt hi dicūt de superficie ac corpore. Namque eodem modo cœli & elementa, itémque homines, & completa entia dici possunt, & incompleta, completa quatenus per se sumūtur, incompleta quatenus partes completorum entium. Nec oberit quod ista continuata non sint. Addet enim qui ita dixerit multa esse entia per se, quæ ex ratione sua poscant discretionem partium, ex quibus constent, vt de numero dicere solent, qui illum faciunt ens omninò per se. Adde quod isto modo res etiam omnes, quas natura sua incompletas esse affirmamus, æquè in genere completarum numerari possent, veluti materia & forma, differentiæque omnes, & specificæ, & indiuiduantes. Diceremus enim hęc omnia incompleta esse, quatenus completa entia constituunt: completa verò quatenus per se spectantur. Ita fieret mira quædam generum & specierum confusio in quolibet Prædicamento, & differentiæ omnes ponerentur essentialiter sub genere summo (nempe quatenus completa entia) quod fieri nullo modo sæpe ostensum est.

Nihil suapte natura completum esse & incompletū.

Qvarto, quia si in magnitudine præter extrema indiuisibilia dantur actu media, dabuntur actu in illa partes proportionales copulatæ, ac distinctæ inter se per eiusmodi indiuisibilia: ac proinde dabitur deorsum versus in columna medietas actu distincta ab alia mediatè, & post eam medietas sequentis medietatis, & ita deinceps vsque ad basim. Quare cùm superficies extrema qua columna contingit basim, non possit inhærere pluribus partibus proportionalibus eius ordinis, vt perspicuum est, inhærebit vni tantùm, ac proinde illa erit vltima minorum proportionalium, quod impossibile est. Oportet enim illam esse indiuisibilem, vt ampliùs non constaret actu aliis minoribus, an proinde esset pars, & non pars, quod est contradictio.

Partes magnitudinis non esse actu distinctas.

Qvinto, quia cùm aliquid mouetur super quantitatem continuam, pertransiret vtique infinita actu existentia, quod Aristoteles & existimat & ostendit fieri nullo modo posse. Nec aliter ipse simpliciter, & *8. Phys. ca. 8. tex. 68. & 69.*

Aliter vt ponderat lib. 6. cap. 1. texto 79. ter, & non ad hominem occurrit Zenoni contendenti, si quicquam moueretur, fore vt infinita pertransirentur, nisi quia partes magnitudinis quæ pertransitur, non sunt entia actu, sed potentia duntaxat: nec puncta, quibus illæ dicuntur copulari ac distingui, sunt ibi aliter, quàm potestate.

Cap. 2. ACCEDIT quod Aristoteles ait in lib. de Motu animalium, polos mundi nihil esse, indiuisibilia inquam illa, in quibus mundus quasi in cardinibus voluitur. Id enim significat, cùm ait non esse substantias. Postremò, quia frustrà hæc copulantia ponuntur, eáque tam multa & innumerabilia, cùm sine iis omnia salua & integra esse possint, vt aliarum opinionum auctores & fautores ostendunt. *Polos mundi nõ esse entia.*

Aliæ duæ opiniones.

SECTIO III.

In 2. d. 2. q. 2. articu. 1. in 3. cõclusione. GREGORIVS Ariminensis, nec credens ista dicenda esse meras negationes, vt habet prima opinio, nec rursùs sibi persuadens esse realiter distincta inter se, & à corpore, vt asserit secunda, ita mediam quasi viam inter vtramque sententiam ingressus est, vt dicat hæc omnia esse realiter ipsum corpus, tametsi connotationibus quarundam negationum formaliter distinguantur. Superficies enim vt ait, nihil aliud est, quàm corpus ipsum, vt connotat negationem profunditatis, sed non latitudinis, nec longitudinis: linea item est corpus, vt connotat negationem profunditatis & latitudinis, sed non longitudinis: punctum similiter corpus est, vt connotat negationem profunditatis, latitudinis & longitudinis, Atq; hoc modo concedit lineam & superficiem, de quibus proposita est quæstio esse formaliter distincta entia, diuersásque species quantitatis. *Opinio Gregorij Ariminensis, esse eas real. ter ipsum corpus, sed connotationibus distingui.*

QVOD vt luculentiùs explicet, duobus modis ait lineam & superficiem accipi posse. Vno lineam pro longitudine quadam sine latitudine existente: superficiem pro latitudine cohærente in rerum natura sine profunditate, & hoc modò existimat ista esse mera figmenta, vt quæ nec existant, nec existere in rerum natura possint. Altero lineam pro corpore ipso, considerato quoad longitudinem, non considerata eius latitudine, aut profunditate, superficiem pro eodem corpore cõsiderato quoad longitudinem & latitudinem: non considerata eius profunditate, atque hoc pacto ait lineam & superficiem esse vera entia, veráque species quantitatis, quemadmodum & punctum existimat esse verum quoddam ens acceptum pro ipso corpore considerato, vt alicubi nec est lõgum, nec latum, nec profundum, veluti globus in medio, aut vbi contingit planum. *Duplex consideratio lineæ & superficiei.*

QVAMQVAM verò hæc Gregorij sententia plausu multorum excipitur, vt quæ omnia incommoda effugere, rémque ipsam, vt est, planè exponere credatur, non desunt tamen incommoda, quæ illam videantur efficere, & implicatam satis & difficilem. *Refutatio opinionis Gregorij Ariminensis.*

1 PRIMVM, quia cũ dimidium corporis non sit idem realiter, quod totum

totum corpus, quonam pacto idem erit realiter, quod vlla eius extremitas? At superficies est quædam extremitas corporis, duas tantùm habens dimensiones. Gregorius verò ait quamlibet superficiem corporis esse idem realiter quod corpus.

2. DEINDE quia cùm duo aliqua sunt idem realiter, vbi naturaliter reperitur vnum, ibi potest naturaliter reperiri alterum (vel hac enim ratione non sunt idem realiter tota moles cuiusque corporis, & quælibet eius pars, quia non in eo spacio, in quo naturaliter est hæc eius pars, aut illa ibi naturaliter esse potest ipsa tota moles) at duæ quædã superficies planorum corporum se contingentium reperiuntur naturaliter, & præcisè inter ipsa duo corpora, ac proinde inter duo immediata spacia, nec tamen ipsa corpora inter eiusmodi spacia naturaliter reperiri possunt.

3. TERTIO, quia si Gregorius dicat superficiem corporis non esse idem realiter quod corpus absolutè sumptum, sed idem quod corpus quatenus longum & latum, sed non quatenus profundum, nihil aliud dicet, quàm superficiẽ esse idem realiter quod corpus, quatenus corpus est superficies, sed non quatenus corpus: qua in re multa absurda miscentur. Petitur enim hoc pacto quod erat in quæstione, siquidem de eo dubitabatur. Essétne ipsum corpus superficies, quod in hac responsione liberè sumitur. Ineptum quoque est dicere, corpus, quatenus est superficies, esse realiter superficiem. Accedit quòd cùm affirmamus duo aliqua esse idem realiter, neutrius rationẽ formalem explicare, & vt dici solet, specificare solemus, V.G. cum significare volumus actionem, & passionem esse idem realiter, non dicimus actionem quatenus est actus agentis, esse idem realiter cum passione, sed absolutè pronunciamus esse idem realiter cũ illa. Specificatio enim rationis formalis eorum, de quibus quæstio est, sintne idem realiter, potiùs ad distinctionem eorum, quàm ad identitatem exprimendam valet.

Quo pacto aliqua dici soleant esse idẽ realiter.

QVARTO, quia siue corpus sit idem realiter quod superficies, siue non sit, necesse est, vt Gregorius doceat, sitne in eodem corpore vna superficies, an plures, quod si plures, sintne externæ tãtùm, an internæ etiam, finitæ numero, an infinitæ, Si enim superficies est ens positiuũ, & species quædam quantitatis (tametsi quæ alicuius negationis connotatione declaretur) parùm refert, sitne idem re ipsa quod corpus, vel sitne vna, an plures in eodem corpore, quemadmodum de relatione, & fundamento ex cap. 10. perspicuum est, cùm ex eo loco constet sæpè relationes esse plures, & vnicum fundamentum, sæpè etiam vnicam relationem & vnicum fundamentum. Ita fit, vt si dicat plures esse formaliter superficies in eodem corpore (vt videtur dicturus) easque non externas tantùm, sed internas etiam, iterùm redeant difficultates contra secundam opinionem propositæ. Neque enim iam satis erit si dicat omnes quotquot ponuntur superficies in eodem corpore, esse re ipsa idem quod corpus alia ratione spectatum, quàm qua corpus est, proinde non esse timendum, ne infinitio earum à quoquam demonstretur. Infinitio enim æquè inducitur, si superficies ponantur in medio corpore formaliter distinctæ, atque si realiter. Quò fit, vt suspicari qui

Creditur Gregorius defectu rus ad 1. opinionem.

ri quiuis possit Gregorium, si paulò pressiùs astringatur, facilè ad primam opinionē defecturum, vt si non de re ipsa, sed de formalitate superficierum sit sermo, nō diffiteatur eas quæ in corpore, vel extrinsecus tantùm, vel intrinsecus etiam ponuntur, negationes esse potiùs vlterioris profunditatis, siue totius corporis, siue eius partium, quàm entitates distinctas, quia nimirum etsi incōmodum sit dari infinitas entitates in eadem re, nō sit tamen dari aut fingi negationes infinitas, Atq; eadem argumenta ad lineam suo modo accommodata concludunt lineam non esse idem realiter, atque corpus, aut superficiem.

ILLVD etiam non rectè ait Gregorius, figmenta esse lineam, & superficiem, si lineæ nomine intelligatur longitudo quædam, quæ sine latitudine existat, aut existere possit: & superficiei vocabulo latitudo, quæ similiter existat, aut possit existere sine profunditate.

Dari re vera superficiem externam in corporibus.

NAM superficies, qua corpus quodque terminatur, latitudo quædam est in corpore existens sine vlla sui ipsius profunditate: linea verò, si non existit actu in corpore, potest tamen diuina virtute extra corpus existere, vt inferiùs patebit.

AD hæc, illud non placet, lineā, vt est species quātitatis, siue ex ratione sua formali esse ipsum corpus consideratū quoad solā longitudinem, seu quatenus longū est: & superficiē similiter ipsum corpus, vt est latum. Si enim re ipsa non est ipsum corpus, quomodo formaliter illud esse potest sub hac, vel illa consideratione acceptū? Mitto absurdiora ea quæ de puncto adiungit, vt illud faciat formaliter ens reale.

D.Tho. opusc. 36. & alibi sæpe. Scot. in 2. d. 1. q. 3. Gab. ibid. Caiet. 3. p. q. 4. art. 2. & alij complures.

Opinio D. Tho. & Scoti & veterum Peripateticorum.

DENIQVE D.Thomas opusculo de instantibus & Scotus ad distinctionem primam secundi Sent. iidémq; Auctores, aliis plerisque locis, & eorum ferè sectatores, atque adeo veteres Peripatetici, & in primis ipse Aristoteles alia ratione videntur mediam viam tenuisse. In primis voluisse superficies, lineas, & puncta positiuas esse entitates, non meras negationes. Deinde hæc re ipsa differre, & inter sese, & à corpore, seu mole corporea. Denique esse actu in extremitatibus totius corporis: potentia verò duntaxat in mediis magnitudinibus.

Tertia eorum assertio quàm sit dubia.

SI quis tamen diligentiùs rem expendat, nō immeritò de vtraque parte tertiæ eorum assertionis dubitabit. Nam primam & secundam assertionem adeo verisimiles fecerunt, ea quæ contra primam & tertiam opinionem dicta sunt, vt de eis ambigendum minimè videatur.

QVOD igitur hæc non detur actu in extremitatibus corporis, hoc est, vbi terminent, & non copulēt, ex eo perspicuum videtur, quia etsi dantur superficies ita terminantes corpora, vt non etiam ea copulent cum aliis corporibus, vt patet in extrema superficie globi, & cuiusque alterius corporis naturalis: tamen nulla linea, nullúmq; omnino punctum reperiri potest in rebus sensibilibus, quæ sic terminent, vt non etiam copulent. Nam etsi ponamus dari corpora naturalia perfectè cubica, aut pyramidalia, nullum tamē in eis poterit assignari punctū, aut linea quæ si terminant, non etiā copulent. Puncta enim & lineæ, quæ dicentur esse in angulis, si actu quidem ibi sint, ita terminabunt, vt etiam copulent puncta quidem lineas: lineæ verò superficies: quæ angulos continent, seu quæ in angulum desinunt.

QVOD si hæc non sunt actu in extremitatibus corporis, nõ erunt quoque potestate in medio corpore. Non enim videtur aliud quicquam, esse ista in medio potestate, quàm per diuisionem totius resultare posse in extremitatibus.

Explicatio quæstionis, SECTIO IV.

IN re igitur adeo difficili & controuersa, etsi suum cuique opinandi locum relinquere possemus: æquiùs tamẽ est: vt ex iis, quæ in ea partim ab aliis dicuntur, partim se nobis offerunt, ea seligamus, quæ & quàm probabilissima sint, & grauiorum auctorum doctrinæ quàm accommodatissima.

Prima conclusio lineas & superficies esse entitates reales.

SIT igitur prima conclusio. Etsi non omnino improbabile videri potest, lineas & superficies esse negationes vlterioris extensionis, seu potiùs modos quosdã essendi puros, quos eiusmodi negationes consequantur, tamen adeo probabile receptúmque est, esse reales entitates, verásque quantitatis species, vt id quasi res omnino certa & indubitata ponendum sit: punctum verò non esse ens reale etiam incompletum quàm probabilissimum est.

Ratio quorundam pro prima parte.

PRIMA pars ex eo suaderi à quibusdã solet, quia vt nulla entitate opus est, siue ad copulandas partes intensionis qualitatũ gradualium, siue ad terminandam totam cuiusque earum latitudinem, vt omnes fatentur; ita par est dicere non esse opus entitatibus vllis, siue ad copulandas partes extensionis quantitatum: siue quibus totæ ipsæ extensiones terminentur. Verùm, qui hanc sententiam sequuti fuerint, animaduertant, necesse est, latè patens discrimẽ esse inter huiusmodi terminos. Nam in terminis qualitatum gradualium, siue intensibilium, neque est, neq; fingi potest latitudo vlla intensiua, vt perspicuum est, at in terminis superficiei & corporis, hoc est in linea & superficie (etiam vt termini sunt) siue ad copulandum, siue ad terminandum, necessaria est latitudo quædam extensiua: quia non indiuisibiliter terminant, sed diuisibiliter & extensè, vt patet. Quod cùm ita sit, videant necesse est, vndenam linea & superficies extensionem habeant. Nam si ostenderint eas non habere ex se: siue per se, & essentialiter extensionem, sed esse terminos quosdam extensos per accidens, & sola extensione corporis, tum demùm rectè defendent non esse quantitatis species, sed puros quosdam essendi modos, purósque terminos. Quod si hoc non obtinuerint, sed coacti fuerint admittere lineam esse per se, & essentialiter extensam, peculiari nimirum quadam extensione, & similiter superficiem sua quadam extensione propria: necesse erit fateantur esse veras quantitatis species.

Qua in re sit tota difficultas.

Probatio secundæ.

SECVNDA pars satis cõfirmata est impugnatione primæ opinionis, eámq; omnes grauiores Auctores, vt certam supponunt, & de qua non sit dubitandum: Adde quod nullam contradictionem implicat, dari siue lineam per se in rerum natura, siue superficiem per se & seorsim existentem, quod contra Gregorium dictum est, idque quia non videtur puri termini extensionũ, sed extensiones quædã permanentes

ac terminatæ, aut terminabiles: quod si ita est, ergo sunt vera entia, atque adeo absoluta entia, nec alia esse possunt, nisi quātitates quędam.

TERTIA pars ex eo probatur, quia nec ad copulandas partes lineæ, nec ad totam terminandam vlla entitas requiritur in puncto siue completa, siue incompleta: quemadmodum confessione omnium nec in terminis siue copulatiuis partium gradualium qualitatis (quos quis fingat) siue terminatiuis totius qualitatis, cùm huiusmodi termini non sint extensi & terminabiles, vt sunt linea & superficies, sed inextensi & interminabiles, ac omninò puri termini, & qui nullum esse reale rebus terminatis dare possunt. *Tertia probatio.*

SECVNDA conclusio. Nulla indiuisibilia dantur actu in mediis magnitudinibus, etiam si quis ea omnia faciat meras negationes vlterioris extensionis, aut puros essendi modos. Prior pars ex refutatione secūdę opinionis aperta relinquitur. Posterior ex eo probatur, quia cùm partes magnitudinis non sint actu distinctæ inter se, sed potētia, nulla earum datur, quæ versus aliam habeat actualem negationē vlterioris extēsionis, aut versus aliā actu finita sit & terminata: sed sola designatio mentis, aut similis alia id facere potest. *Secunda conclusio, nulla indiuisibilia dari actu in medius magnitudinibus.*

TERTIA conclusio. Linea & superficies iuxta communem, verámque sententiam de earum entitate sunt re ipsa distinctæ, & inter se, & ab ipsa mole corporea: quamquam si essent negationes, purique essendi modi dici possent idem re cum corpore: non positiuè tamen, sed negatiuè, quasi non res diuersæ: quod idem de puncto comparatione lineæ dici potest. *Tertia conclusio, linea & superficies sunt inter se, & à mole corporea distincta.*

PRIMA pars ex impugnatione Gregorij tertiæ sentētiæ auctoris patet. Secundam & tertiam suadent similes identitates inuentæ apud Aristotelem, tum ea, qua in Physicis materia dicitur idem subiecto, siue re cum priuatione formæ nondum habitæ, quasi dicatur non alia res à priuatione, tum etiam illa qua ens & vnum libro superiori dicuntur vna atque eadem natura, quasi non naturæ vllæ diuersæ.

QVARTA cōclusio. Etsi superficies verè, ac physico more accepta est actu in corpore, tamquam eius extremitas: linea tamen & punctus non sunt actu in corpore vllo, nisi Mathematico more spectata. *Quarta conclusio.*

PRIMAM partem huius assertionis, iuxta quam opinio quarta, simpliciter & absolutè vera est, hæc argumenta confirmant. Primùm, quia corpus omne, quod in rerum natura est, finitum est vndequaque & terminatum, neque alio termino sic finitum esse potest, nisi termino bifariam diuisibili, qui nullus est alius, quàm superficies. Deinde, quia corpora perfectè opaca; nec profunditate sua terminant aspectum, nec in ea recipiunt lumen (alioquin iam essent diaphana, non autem omnino opaca) sed in sola extremitate bifariam dimensa, hoc est, in superficie. Tertiò, quia locus non est ipsa profunditas corporis continentis: siquidem isto modo locus excederet locatum: sed est sola concaua eius extremitas bina dimensione extensa, quæ cum simul sit cum simili extremitate connexa corporis locati, eique æqualis, locatum non excedit. Quartò, quia figura non est actu in medio corpore, vt Mercurij effigies in medio marmore (quod ait Aristoteles *Superficiem esse actu extremitatem corporum, probatio 1.*

libro tertio) sed in sola corporis extremitate, qua circundatur, quam superficiem appellamus.

Non tamē lineam aut pūctum. SECVNDA pars facilè ex eo probatur, quia in quolibet corpore vna est tantum superficies physicè sumpta, qua totum circumscribitur, siquidem omnes eius partes inter se continuatæ sunt: quo fit, vt iuxta tertiam conclusionem nulla ibi sit actu linea: quod si actu nulla

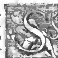
Nisi Mathematicè. linea, ergo nullus punctus actu, qui iuxta eamdem conclusionem nūquam est actu in media linea.

TERTIA pars ex eo constat, quia linea & punctus etsi iuxta eamdem conclusionem non sunt actu, & re vera in mediis magnitudinibus, nempè quoad entitates suas (si modo punctus entitatem habeat) tamen si in eodem corpore dentur actu plures superficies Mathematico more consideratæ (quas illi tùm demùm plures faciunt, cùm continent perfectos angulos, veluti in tessera sex, in pyramide quinque) necesse est dari modo aliquo lineas actu, quibus actu terminentur: & distinguãtur eiusmodi superficies: & actu puncta, quibus eodem modo terminentur, & distinguãtur huiusmodi lineæ: quæ omnia paulò pòst magis explicabuntur. *Sect. sequenti in solutione 2 & 3. Argumenti.*

Prima difficultatis explicatio.

SECTIO V.

Cur indiuisibilia videantur in mediis magnitudinibus.

SVNT tamen in hac re non minimæ difficultates, quas explicare oportet, vt ea quæ dicta sunt, melius intelligi, & faciliùs defendi possint: quarum prima est de eo, quod in secunda conclusione dictum est: non esse actu indiuisibilia in mediis magnitudinibus: quatuor enim argumentis potissimùm id falsum videtur.

1. Argumentum. VNO, quia quantitas continua dicitur ea, cuius partes copulantur eodem termino communi: quam definitionem ex Aristotele in Prædicamentis desumūt omnes Philosophi, & continua siue continuata dicuntur ea, quorum extrema sunt vnum: quod pronunciatum iidem ex eodem accipiunt, libro 5. Physicorum traditum Quocirca & ipse Aristoteles libro Physicorum sexto, planè videtur supponere indiuisibilia esse actu in medio continui: eáque suppositione facta ostendit continuum non constare ex indiuisibilibus, vt quidam veteres existimabant. Quare cùm hoc pacto magnitudo sit quantitas continua, partésque eius non potentia tantùm, sed actu sint copulatæ inter se terminorum communium interuentu, qui vel omnino indiuisibiles sunt, vt puncta, vel secundùm latitudinem, & profunditatem, vt lineę, vel secundum profunditatem solam, vt superficies: non dubium videtur, quin puncta sint actu in media linea, lineæ verò in media superficie, & in medio corpore superficies. *Cap. 1. & 2.*

2. Argumentum. ALTERO, quia quicquid sit de necessitate indiuisibilium ad copulandas partes magnitudinum, certè tactus ipsi indiuisibiles corporum eorúmq; motus per indiuisibilia, vt sphæræ, aut cylindri trãsuersi cùm planum contingunt: aut per illud indiuisibili tactu mouentur, cogere vidétur nos, vt & puncta, & lineas in mediis superficiebus corpo

rum

rum se tangentium actu esse concedamus. Globus enim tangit planũ in puncto, cylindrus autem proiectus in linea, quæ apud Mathematicos res tritæ sunt: globus item nisi per puncta plani moueri nõ potest, & cylindrus cùm trãsuersus aut voluitur, aut raptatur, per lineas tantùm moueri potest, quod ex eorum tactu planè ostenditur: non mouentur enim nisi tangendo, globus autem non tangit nisi in punctis, & cylindrus in lineis. Ita fit vt puncta & lineæ, quæ actu sint, non potentia tantùm in media superficie necessariò concedenda videantur: alioqui nec dari actu possent huiusmodi tactus, ac motus.

Tertio, quia non aliter vera esse videntur ea, quæ à veteribus Peripateticis Aristotele auctore de existentia indiuisibilium Mathematicorum dicuntur, quàm si ea in corporibus existere concedamus. Nam vt illi dicunt, animal & quælibet vniuersalia rerum naturalium figmenta esse, si credantur existere à rebus sensibilibus seiuncta, & tamen concedunt ea re vera in ipsis rebus sensibilibus existere, & ab eis mente separari posse, si concipiantur non conceptis sensibilibus con-

Cap. 1. Tex. 8. ditionibus (quo sensu Aristoteles ait primo libro de Anima, *Animal aut quoduis aliud vniuersale, aut nihil esse, aut posterius esse*) sic etiam dicũt indiuisibilia Mathematica figmenta esse, non res veras, si quis eas ponat à corporibus sensibilibus separata: cùm tamen fateantur ea & in sensibilibus verè existere, & à Mathematicis non ficta, sed vera conceptione apprehendi, abstracta videlicet per intellectum à sensibilibus qualitatibus, quibus in rerũ natura sunt coniuncta. Vnde Aristoteles, & alij Peripatetici cum æquè reprehendant in Platone, quod credat Mathematica ista indiuisibilia existere per se in rerum natura, atq; quòd naturas vniuersales faciat seorsim cohærentes, non tamen negant, sed potiùs affirmant vtrumq; genus posse & existere in rerum natura, & præcisè concipi non conceptis iis, cum quibus reuera coniuncta sunt. Atque in hunc sensum Augustinus ex veteribus Theologis sic scribit in libro de quantitate animæ. *Sola longitudo* (nempe vt à Mathematicis concipitur) *non nisi intelligi animo potest, in corpore inueniri*

Vide eumdem lib. 7. super Genesim ad litt. ca. 17. *non potest: sed certè,* inquit, *cùm ista tria* (longitudinem videlicet, latitudinem, & profunditatem) *esse in aranea filo intelligis* (absolutè nimirum accepta) *discernis hoc, & quid inter se differant nosti.* Cùm ergo punctus & linea nunquam reuera sint actu in extremitatibus rerum sensibilium, vt iam ostensum est sectione superiori, vbi de sola superficie id concessimus, efficitur vt veterum confessione habeamus esse ea actu in mediis magnitudinibus: lineam quidem in media superficie, & punctum in media linea.

Cap. 11. Qvarto, quia non videtur dari posse actio vniformiter difformis nisi in media sphæra actiuitatis agentium sint actu superficies, *4. Argumentum.* quibus recipiatur ab agentibus dimidium perfectionis formarum, quæ introducuntur. V. G. in medio aëre, qui à lucerna illuminatur dimidium intẽsionis impressi luminis. Si enim in tota aliqua parte aëris sit lumen certæ alicuius intensionis, iam lumen non erit vniformiter difformiter impressum, hoc est, sensim remissus versus finem, quod tamen necessariò concedendum est iuxta illud Philosophorum com-

mune proloquium: *Agentia omnia fortiùs, ac proinde perfectius agere in ea, quæ propinquiora sunt.*

Solutio argumentorū vnde pendeat.

HÆC difficultas argumentorū solutione expedietur. Primi quidē: si exponamus vnde nam prouenerit, in media quantitate continua indiuisibilia esse dicātur. Secundi, si explicemus quot, & quibus modis illa reducantur, siue perducantur ad actum. Tertij, si quo pacto ea existere in rerum natura possint doceamus. Quarti, si expendamus quænam sit ratio eius actionis, quæ vniformiter difformis appellatur.

Vnde manarint termini copulatiui quantitatis continuæ.

PRO solutione primi animaduertendum est, ex consuetudine priscorum Geometrarum emanasse, vt apud Physicos, aliósque Philosophos in media quantitate continua indiuisibilia esse dicantur. Nam cùm illi duabus de caussis indiuisibilia in mediis magnitudinibus induxissent, vna, vt partes illarum copularent (putabant enim non posse quicquam cohærens cōtinuúmve alia ratione ex multis partibus constare) altera, vt essent quasi signa ad infinitas diuisiones ex qualibet magnitudine faciendas, quod necessarium erat ad vsum Geometricarum demōstrationum: Philosophi, qui deinde consequuti sunt, cum id esset facillimum, & expeditissimum ad naturam quantitatis continuæ intelligendam, eorum loquendi morem consultò retinuerunt. Itaque à magnitudinibus ad totum genus quantitatis continuæ ascendentes, quantitatē continuam sæpe definierunt: Cuius partes eodē communi termino copularentur, & cōtinuata ea esse dixerunt, quorum extrema alterius versus alterum essent vnum, ac demùm indiuisibilia in mediis quantitatibus, quemadmodum & illi voce tenus asseruerunt. Verùm quo pacto id reuera accipiendum esset, non obscurè declarauit Aristoteles tum aliis locis, tū verò 8. Physic. libro, cùm indiuisibilia non actu, sed potentia in media quantitate cōtinua esse dixit, quæ nos quo pacto ad actū perduci possint, mox aperiemus. finguntur ergo partes continuæ quātitatis copulari per indiuisibilia, & habere illa in se actu vt sint etiam quasi signa quædam ad diuisiones in infinitum faciēdas: re autem vera eius partes nec per entitatem vllam tertiam, sed per se ipsas cōtinuatæ sunt, & cohærētes inter se, nec signa vlla, quibus actu inter se distinguantur, continent, sed ipsa continua quantitas ex se habet diuisibilitatem in infinitum, ita vt ex quantumcunque exigua particula possint & aliæ, atque aliæ partes, & alia atque alia indiuisibilia, quibus actu terminentur emergere, seu re id fiat, seu sola mentis designatione. Itaque patet solutio primi argumenti.

Quo pacto Aristoteles eos in media quantitate esse dixerit.

Ca. 8. tex. 69. & 69.

Triplex modus reducendi indiuisibilia è potentia in actum. Primus.

AD secundum autem, vt faciliùs respondeatur, animaduertendum est, tribus modis posse indiuisibilia, quæ in mediis magnitudinibus potētia sunt, ad actum perduci: vno reali diuisione: altero figuræ conformatione: tertiò designatione. Reali quidem diuisione, sola superficies, quæ in medio corpore potentia est naturaliter ad actum reduci potest: quandocunq; enim corpus diuiditur, semper in qualibet portione resultante incipit esse vna superficies, quæ totam circumdat: quare nulla in ea resultat linea: si nulla linea, nullum etiam punctum. Sed quia contradictionem nō implicat diuidi superficiem separatam à corpore, ideo dicere possumus lineam esse potētia Logica in superficie

ficie in ordine ad diuisionem realem. Eodémque modo cùm non implicet contradictionem, lineam diuidi separatam à superficie, dicere quoque possumus punctum esse potentia Logica in ordine ad diuisionem realem, proximè quidem in linea, remotè autem in superficie, & remotiùs in corpore. Notam verò fuisse Aristoteli huiusmodi potentiam, alibi ostendimus. Et hoc quidem modo quemadmodum diuiso corpore realiter semper nouæ superficies quoad entitates suas ex potentia ad actum reducuntur: ita & lineæ, & puncta quoad suas entitates reducentur (modo puncta entitatem habeant) si superficies per se, & lineæ per se diuina potestate diuidantur.

Potentiam Logicam, siue absolutam fuisse notam Aristoteli.

FIGVRÆ autem cõformatione, túc lineæ ac puncta reducuntur ad actum, cùm corpus, quod nullũ habet angulũ, in figuram perfectè angularem conformatur, vt si ex globo, aut oualis figuræ corpore fiat perfectè cubicum, aut pyramidale. Iam enim tunc dabûtur lineæ aut puncta, aut etiam vtraque, quæ actu terminent superficiem aut lineam, verùm isto modo non dabuntur lineæ aut puncta quoad entitates suas, sed quoad negationes vlterioris extensionis superficierum ac linearum, quæ Mathematico more considerantur.

Secundus modus.

QVOCIRCA aduerte, si superficies corporum Physicè considerentur, nullum esse corpus, quod non vnam tantùm habeat superficiem. Nam & cubicum, seu quadrantale corpus, quod sex superficies habere dicitur, vnam tantum habet Physicè, quia illæ omnes continuatæ sunt inter se, vt ex supra dictis patet. Quòd si Physicè ac re vera in quolibet corpore vna tantùm est superficies, qua totu circundatur: ergo nulla est in eo linea, qua huiusmodi superficies terminetur: si nulla linea, igitur nullum punctum, quo terminetur linea: quare nulla re vera est linea quoad entitatem suam nullúmque eodem modo punctũ in corpore, nisi potentia. Quod si superficies Mathematico more spectentur, cùm Mathematici eas omnes diuersas esse dicant, quæ angulum continent, quæ autem non continent vnam esse asserant: dicendum sanè est etiam apud Physicos Mathematicam consuetudinem vsurpãtes, in quibusdam quidem corporibus esse vnam tantùm, vt in globo, & in corpore oualis figuræ, in quibusdã verò plures, vt in quadrantali, aut pyramidali. Quod si in corpore eodem plures superficies Mathematico more spectatæ esse possunt, ergo (vt superiùs argumentabamur) & plures lineæ quibus superficies terminẽtur & distinguantur, & plura item puncta quibus terminentur & distinguantur lineæ. Cùm igitur nec lineæ, nec puncta possint actu esse in corpore quoad entitates suas, quia non possunt esse extrema realiter ac Physicè, reliquum est, vt sint tantùm quoad negationem vlterioris extensionis: linea quidem quatenus superficies, quã terminat Mathematico more, vlteriùs non procedit, punctus autem quatenus linea eodem modo spectata non ampliùs extenditur: quæ considerationes satis sunt Mathematico, & Physico etiam Mathematico more differenti, vt plures lineas, pluráque puncta, quemadmodum & plures superficies in corpore eodem esse concedant.

Duplex consideratio superficiei.

Physica.

Mathematica.

Ad. q. 4.

DESIGNATIONE verò tunc linea & punctus reducuntur ad

Tertius modus.

actum, cùm magnitudo nullum habés angulum, radio, aut (quod certius est) sola mentis apprehensione diuiditur. Si enim hoc pacto magnitudo diuidatur, iam incipiet esse actu distincta, saltem obiectiuè: si distincta, ergo & partes suis terminis circumscriptæ. At non terminis quoad vllam entitatem realem, quæ ibi per solam designationem esse incipiat, ergo quoad solam negationem vlterioris extensionis huius partis versus illam, & illius versus hanc: quæ negationes vnum communem terminum vtriusque quasi conficiunt.

De tactu globi, & cylindri in plano. QVARE ad secundũ argumentũ, quod attinet ad tactum globi & cylindri in plano, dicendũ est globosum corpus, & in cylindri figuram conformatum, non tangere planũ in pũcto & linea, quæ sint vera entia realia, sed in puncto & linea reductis ad actũ per solã designationem. Quod enim facit designatio per radium, aut per apprehensionem mentis, id facit indiuisibilis quidẽ tactus, globi & cylindri in plano: globi enim tactus est indiuisibilis simpliciter cylindri autẽ secundum latitudinem: at designatio, vt dictum est, non efficit vt punctus, aut linea esse incipiant in media superficie quoad entitatem vllam realem, sed tantùm quoad negationes vlterioris extensionis alterius partis versus alteram, quare nec tactus globi aut cylindri.

Alia tangendi ratio. DICI quoque fortasse potest, globum tangere planum in puncto non formaliter, sed eminenter existente in media magnitudine, & cylindrum similiter in linea non formaliter existente, sed eminenter, aut (si malis) virtute. *Anima vegetatiua, & sensitiua in rationis participe continentur.* Vt enim anima vegetatiua continetur non formaliter, sed eminenter, & virtute in sensitiua, & hæc in rationis participe, & vt Aristoteles ait, *Triangulus in quadrangulo, & hic in pentangulo*: ita in corpore cõtinetur superficies, & in superficie linea, & in hac punctus non formaliter, sed eminenter ac virtute. Quare nihil mirum est, si globus & cylindrus transuersus idem faciant tangendo planum sine puncto, aut linea formaliter existentibus, quod facerent, per illa si formaliter existerent.

De motu eorundem per planum. QVOD verò attinet ad motum eorundẽ corporum per planũ, negandum est ea non moueri nisi per pũcta, aut lineas: mouentur enim per spaciũ, corpúsq; subiectum, non per vlla indiuisibilia nisi potẽtia & eminenter virtutéq; existentia in superficie subiecti corporis. Cùm autem obiicitur illa non moueri nisi tangendo, cõcedendum id quoque est, sed addendum id, fieri non tangendo solùm puncta aut lineas, sed corpus aliquod aut spacium subiectum. Tactus enim, qui fit in toto motu est diuisibilis, quemadmodũ & motus ipse, diuisibili autem tactu non possunt tangi sola indiuisibilia: hæc enim quantumcunq; multa essent, nunquam diuisibile quicquam efficerent.

Obiectio. SED esto, tangant ista corpus aliquod subiectum diuisibiliter in tempore, quo mouetur, vt aërem interiectũ, aut ipsum aëris intermedij spacium, an in mediis instãtibus non tangũt indiuisibiliter planum subiectum? Si indiuisibiliter, ergo globus designat pũcta media, & cylindrus transuersus lineas medias. Diximus enim paulò antè idem facere horum tactum indiuisibilẽ, quod facit designatio per radium, aut mentis solius apprehensione facta. Quod si globus & cylindrus

cum

cùm mouentur, deſignant media puncta & medias lineas, ergo reducunt ea modo aliquo è potentia ad actum, ac proinde pertranſeunt in tempore finito actu infinita.

Dilutio.

DICIMVS ad hæc globum & cylindrum tangere indiuiſibiliter planum ſubiectum in mediis inſtantibus, ſed eum contactum non eſſe deſignationem, neque efficere vt puncta & lineæ quæ potentia ſunt in plano, reducantur ad actum, ſiue quoad entitatem vllam realem, ſiue quoad actuales negationes vlterioris progreſſus. Neque enim omnis tactus indiuiſibilis eſt deſignatiuus: ſed is ſolus qui fit quieſcendo in ſingulis quæ deſignantur; qua de cauſa non diximus paulò antè, quod facit deſignatio per radium, aut apprehenſionem mentis, id facere indiuiſibilem tactum globi & cylindri in plano, ſed id facere indiuiſibilem quendam tactum. Tactus enim qui fit dum aliquid continuè mouetur, non diſtinguit in plura, ſed confundit in vnum: quippe cùm fit vnus tactus continuus, at deſignatio multorum non confundit in vnum, ſed diſtinguit in plura: quò fit, vt neceſſe ſit fieri per plures quietes. Ariſtoteles id probat ea ratione, quia qui deſignat indiuiſibile aliquid in medio plano, illúdve è potentia ad actum reducit per deſignationem, vtitur illo vt duobus, nempe vt fine vnius partis, & principio alterius, quæ fieri non poſſunt niſi in tempore. Fateter quidem, ſi hæc fiant, mente ſola poſſe fieri in inſtanti, quia mens in momento poteſt vtrumque apprehendere: ſed oportebit tunc in pluribus deſignandis dari quietes medias, vt fiat diſtinctio deſignatorum, at con tactu indiuiſibili fieri non poteſt deſignatio niſi per quietes & tempora diſtincta: alioqui nulla fiet deſignatorum diſtinctio, vt dictum eſt, ac proinde nulla deſignatio.

Quis nam tactus deſignatiuus ſit.

8. Phyſ. c. 8. tex. 69.

Indiuiſibilia quot modis exiſtãt in corporibus ſenſibilibus.

AD tertium argumentum dicendum eſt, ex dictis manifeſtum eſſe indiuiſibilia, quæ à Mathematicis tractãtur, punctũ videlicet, lineam, & ſuperficiem (quorum primum eſt indiuiſibile ſimpliciter, cætera verò indiuiſibilia ſecundùm vnam, aut plures dimenſiones) duobus modis exiſtere poſſe in corporibus ſenſibilibus, vno quoad entitates ſuas reales (ſi omnia tamen entitatem realem habent) altero quoad negationes vlteriores extenſionis, vel totius corporis, vel vnius partis versùs alteram. Cùm ergo veteres Peripatetici iſta ponunt in corporibus ſenſibilibus, ſat eſt ſi altero ex his modis id intelligatur. Nam ſuperficies & quoad entitatem ſuam, & quoad negationem vlterioris extenſionis totius corporis exiſtit in ipſo corpore: cætera verò non poſſunt eſſe in illo, niſi quoad negationes vlterioris extenſionis vnius partis versùs alteram: linea quidem quoad negationem extenſionis vnius partis ſuperficiei Phyſicè ſumptæ versùs alteram partẽ eiuſdem ſuperficiei: punctum verò quoad negationẽ vnius partis lineæ versùs alteram eiuſdem lineæ, quod tamen non accidit niſi cum figuræ conformatione in perfectè angularem, aut deſignatione per radium, aut apprehenſionem mentis, linea & punctus reducuntur ad actum. Quæ omnia ex ſecundi argumenti ſolutione patent.

Quo pacto veteres Peripatetici intelligendi, cùm dicũt ea omnia eſſe in ſenſibilibus.

Quo pacto nulla Mathematica exiſtant in ſenſibilibus.

DVO tamen obiter aduertenda hoc loco ſunt. Vnum eſt, quemadmodum Peripatetici aiunt indiuiſibilia Mathematica non exiſtere in rebus

Quo pacto aeque absurdum sit mathematica atque vniuersalia esse in sensibilibus.

rebus sensibilibus eo pacto, quo ab eis concipiuntur, ita eos velle, nec corpus ipsum (quod omnifariam diuisibile est) existere eo modo spectatum, quo a Mathematicis concipitur, nempe sine vllis qualitatibus sensibilibus: quò fit, vt hac ex parte nihil intersit inter diuisibilia Mathematica, & indiuisibilia. Alterum est, id quod illi censent, æquè absurdum esse ponere Mathematica separatā, atque separata vniuersalia sensibilium rerum: si de existentia quidem per causas naturales id intelligatur, vt ipsi intellexerunt: verùm id esse: at si intelligatur de existentia per diuinam potentiam non esse verum. Nam vniuersalia separari à suis singularibus omninò impossibile est etiam extraordinaria Dei potentia: at separare Mathematica à rebus sensibilibus non repugnat diuinæ potestati, cùm Deus possit quamlibet magnitudinem sine subiecto conseruare, nec minùs sine vlla qualitate sensibili.

Augustinus exponitur.

Vnde patet Augustinum sic esse intelligendum, vt cùm ait longitudinem siue lineam esse in araneæ filo, per designationem vtique mentis, id verùm sit: tametsi quod attinet ad latitudinem & profunditatem absolutè acceptas, & non iam, vt à Mathematicis considerantur, id realiter sit verum.

In quo posita ratio actionis vniformiter difformis.

AD quartum, vt respondeamus, animaduertendū est actionem vniformiter difformem esse eam in qua nulla pars rei quæ patitur, æquè perfectè suscipit in tota vlla particula formam, quæ ab agente introducitur, sed perfectiùs in quacunque propinquiori, & imperfectiùs in quacunque remotiori, atq; in hoc conueniunt omnes qui loquuntur de hoc genere actionis, & ij qui ponunt indiuisibilia tam in medio quàm in fine cuiuscumque magnitudinis, & ij qui in fine tantùm, & ij denique qui ea funditùs tollunt. At cùm Aristot. in 1. lib. de Generatione dicat: *non posse quicquam indiuisibile alterari.* Si de omni quidem alteratione siue propria, siue impropria, id verum esset, nulla preterea foret de hac re inter Philosophos contentio: quippe cùm siue indiuisibilia ponantur in mediis patientibus, siue non ponantur, satis sit id quod dictum est ad rationē actionis vniformiter difformis: siquidem indiuisibilia quæcunq; fuerint nihil passura sint ab agentibus. Nunc autem cùm id non videatur vniuersè asserendum (nam etsi certum videtur indiuisibilia non alterari propriè, hoc est, per expulsionē contrarij, vt verbi causa, calefieri, impropriè tamen vt illuminari non videtur necessarium) hinc tota difficultas oritur. Nam si corpus perfectè opacū indiuisibiliter illuminatur extrinsecus, hoc est, non secundùm profunditatem, sed secundùm duas externas dimensiones: cur si diaphanum sit, & totum à lumine penetrari possit, non indiuisibiliter quoque illuminetur in medio, vt quemadmodum totū ipsum certam recipit intensionem luminis, velut octo graduū, ita quoque medietas eius remotior dimidium recipiat intensionis, veluti graduū quatuor? Nisi enim in medio sit indiuisibile aliquid quod hos quatuor gradus suscipiat, non erunt in medietate illa remotiori gradus quatuor, sed quælibet intēsio citra gradus quatuor. Vel hac igitur ratione quidam inducti sunt, vt in mediis corporibus superficies partiū copulatiuas, certiq; luminis susceptiuas ponerent, quemadmodum terminatiuæ à

Quo pacto nihil indiuisibile sit alterabile.

Vnde tota oriatur argumenti difficultas.

Vis argumenti.

plurimis

plurimis, aut ferè omnibus ponuntur, alij ne copulatiuas admitterent, terminatiuas quoque tollerent, negarént que prorsus aliquid esse in corporibus indiuisibile siue intrinsecus, siue etiam extrinsecus, quod in diaphanis certam luminis intentionem suscipiat.

Quid cõmune sit illuminationi cũ aliis alterationib.

Quid peculiare.

DICENDVM est igitur ad argumentum, hoc commune esse illuminationi cum quauis alia alteratione vniformiter difformi, quod in qualibet propinquiori parte diaphani recipitur lumen intensius, in qualibet remotiori remissius: hoc autem peculiare, saltem respectu propriè dictarum alterationũ, quod in superficie diaphani, qua illud illuminanti contiguum est, tantà recipitur intensio luminis, quanta est in superficie illuminantis, cùm ambæ simul sint: deinceps autem versus finem sphæræ actiuitatis, si tota illa vnum continuum corpus sit, (veluti aër aut aqua) nullibi reperitur certa luminis intensio, sed citra medium diaphani quæcumque signatur pars, ea plus habet quàm dimidium luminis, vltrà medium autem diaphani, minùs quàm dimidium. Quo eodem modo res habet proportione seruata, si sphæra actiuitatis iuxtà aliam partium rationem diuidatur, vt tertiæ partis, quartæ, quintæ, & cæterarum. Dixi porrò: *si tota sphæra sit vnum continuum corpus*, quia si actu sit diuisum in plura sese cõtingentia, vt sphæra actiuitatis Lunæ aut Solis in elementa, aut etiam in orbes cœlestes: tùm demùm in superficiebus, quibus illa sese contingent, certa erit luminis intensio propter indiuisibilia susceptiua, quæ inter illa erunt. Vnde si vitrum aut crystallus, cùm permeatur Solis radio in medietates, frangatur, incipiet in nouis superficiebus emergentibus, in medio media esse luminis intensio indiuisibiliter existens, quæ antè fractionẽ non erat, cùm anteà in qualibet parte medietatis propinquæ soli esset plusquam dimidium luminis, in qualibet autem remotæ medietatis esset minùs quàm dimidium: ipsa autem media luminis perfectio nullibi reperiretur propter defectum indiuisibilis susceptiui. Ita patet non colligi proposito argumento ponendam esse superficiem actu in medio corpore.

Quantum intersit inter medium actu diuisum: & non diuisum.

Solutio argumenti paulò antè propositi

QVOD autem paulò antè obiiciebatur: Si totũ ipsum diaphanum certam recipiat intensionem luminis, medietatem eius remotiorem ab illuminante recepturam dimidium luminis, facilè ex dictis refelli potest negatione consequentiæ. Neq; enim par ratio est in medietate, vt recipiat dimidium luminis, atque in toto, vt recipiat totum quoddam certum & designatum lumen. Pars enim si continuata est, nõ est actu terminata, vt est totum ipsum, sed potentia dũtaxat, quod si diaphanum diuidatur actu, iam erit par ratio, vt dictum est.

Enodatio secundæ difficultatis.

SECTIO VI.

Quibus argumentis nõ videatur indiuisibilia dici singui re & à se inuicẽ, & à corpore.

1. Argumentũ

LTERA difficultas se offert in tertia propositione, quod in ea dictũ sit, lineã & superficiẽ iuxta communẽ, verámque sententiã de earũ entitate, esse re ipsa distinctas & inter se, & ab ipsa mole corporea, Nã si superficies re ipsa à corpo-

re distingueretur, posset vtique auferri à corpore remanente, quod tamen eo constat fieri non posse, quia etsi auferatur, nunquam tamen fiet, vt corpus maneat infinitum, quod si manebit finitum siue terminatum sine superficie, quid opus est superficie distincta realiter ad terminandum, imò etiam distincta formaliter, ita fit vt sit vera entitas distincta ab entitate corporis.

2. DEINDE non magis videtur superficies à corpore distingui, quam à superficie figura: at figura communi ferè consensu non distinguitur realiter à superficie.

3. TERTIO eadem videtur ratio in termino motus, atque in termino corporis, vt si ille sit idem re cum motu, hic quoque idem sit re cum corpore: terminum verò motus idem esse re ipsa cum motu, vt calorem cum calefactione, omnes penè asserere videntur. Atque hæc eadem tria argumenta valent contra distinctionem realem lineæ à superficie, & puncti à linea, si punctus sit entitas aliqua realis, & superficies, ac linea extra corpus diuina potestate per sese cohærete ponantur, vt actu terminos reales habeant.

4. POSTREMVM argumentum sit, Viuens & sensitiuum sunt formaliter distinctæ entitates & inter sese & ab homine, cuius naturam constituunt: est.n. homo substantia corporea, viuēs, sensitiuitas, & rationalis: & tamen vitalitas, vt sic dicam, & sensitiuitas non distinguuntur realiter ab homine, ergo etsi longum esse, & latum sint formaliter distinctæ entitates, & inter sese, & à corpore quod constituunt (est enim corpus quantitas continua, permanens, longa, lata, & profunda) non continuò colligendum est longitudinem & latitudinem, hoc est, lineam & superficiem distingui realiter & inter se, & à corpore.

Nō quicquid differt realiter ab aliquo posse ab eo remanente separari.

SED hæc non difficile diluentur, si ad primum dicatur: Non quicquid realiter ab aliquo distinguitur posse auferri ab illo remanente: præsertim si id quod remansurum est, necessariò debeat remanere tale, quale erat cum illo. Nam partes omnes realiter constituentes totum, distinguuntur realiter ab illo, & tamen nulla auferri potest à toto remanente, & omnis forma substantialis distinguitur realiter à materia, cùm tamen multorum a sententia auferri non possit à materia remanente sine vlla substantiali forma: proprietates etiam quamplurimæ distinguuntur realiter à subiectis, & tamen multi b & graues Auctores sunt qui nulla potestate fieri posse dicant, vt separentur à subiectis remanentibus. At in re proposita multò certius id est. Nam cùm corpus non possit esse terminatum sine proprio termino, ac proinde sine superficie, & omne corpus necessariò sit finitum ac terminatum, nullo modo fieri potest, vt ablata superficie corpus in rerum natura cohæreat.

Impugnatur finitio negatiua corporis & superficiei.

a Magister in 2. distin. 12. D. Tho. 1. p. q. 66. art. 1. & de potentia Dei q. 4. ar. 1. Henricus in 2. dis. 12. q. 1. Capr. ibid. ar. 3. & alij.

b Caie. 1. p. q. 3 ar. 3. Capr. in 1. d. 3. q. 3. ad argumenta contra 1. conclusionem & alij.

Discrimen terminorum qualitatis & quantitatum quarumdam.

AT dicunt remanebit finitum negatiuè, negatione nimirùm sola vlterioris extensionis, quo pacto albedinem dicimus esse finitam. Sed non aduertunt id, quod iam dictum est, longè diuersam esse rationem in termino albedinis atque corporis. Nam terminus corporis non solùm est terminus, sed etiam extensus terminus secundum latitudinem, & qui veram rationem entis habeat, quemadmodum & ipsum corpus

secundum

secundum profunditatem extensum est, seu potiùs distinguitur à corpore vt ipsa latitudo ab ipsa profunditate: at terminus albedinis ita est terminus vt rationem entis non habeat, sed est mera negatio vlterioris entitatis, aut potiùs merus quidam essendi modus, quem eiusmodi negatio consequitur. Atque eodem modo dicendum est, non posse auferri lineam à superficie recta, si hæc diuina potestate extra corpus existat remanente ipsa recta superficie, etsi linea re ipsa distinguatur à superficie, cuius sit terminus, quod idem dicendum est de puncto comparatione lineæ rectæ separatim existentis (si detur) etsi ille ponatur re ipsa à linea distingui.

Magis distingui superficiē à corpore, quā figuram à superficie.

Ad alterum dicendum, magis distingui superficiem à corpore, quàm figuram à superficie. Corpus enim diuiditur in partes interiores, in quas non diuiditur superficies, qua illud terminatur, at superficies in nullas diuiditur, in quas non diuidatur figura.

Quicquid formæ acquiritur in motu id totum reperiri in termino motus.

Ad tertium dices, non esse parem rationem in termino corporis, atque in termino motus. Nam cùm motus sit acquisitio formæ, quicquid formæ acquiritur in motu, id totum necesse est reperiatur in termino motus: at in termino corporis non potest reperiri, quicquid reperitur in corpore, cùm non reperiantur propriæ corporis partes. Idem sentiendum est de linea, quam dicimus posse terminare superficiem rectam diuina potestate seorsim existentem, quippe cùm linea non diuidatur iisdem partibus realiter constituentibus, quibus diuiditur superficies.

Ad vltimum dicendum est nihil eo confici. Primùm quia non ea sola ratione constituta est distinctio realis inter lineam, superficiem, & corpus, quia linea & superficies sunt entitates distinctæ inter se, & ab ipso corpore (sic enim ineptè id conclusum esset) sed quia ita sunt termini reales linea quidem superficiei, superficies verò corpori, vt non eisdem partibus realibus constitutæ sint, quibus corpus constat, neque vbi illæ existunt naturaliter, ibi præcisè potest corpus naturaliter existere, vt ex dictis patet. Deinde quia homo essentialiter est viuens, & sensitiuum: at moles corporea non est essentialiter longa, aut lata, ea nimirùm ratione qua longitudo est idem quod linea, & latitudo idem quod superficies, vt Aristoteles docet hoc capite.

Qua ratione corpus non sit essentialiter longum, & latum.

Non idem esse primam dimensionē, atque longitudinem, latitudinem & profunditatem.

Dimensio quid.

Hæc vt facilè intelligas, aduerte multos esse qui putent idem esse trinam dimensionem, atq; longitudinem, latitudinem, & profunditatem, & cùm linea dicatur esse vnius dimensionis, superficies verò duarum, corpus autem trium, existimāt illi superficiem includere formaliter longitudinem, & latitudinem: corpus verò hæc duo, & profunditatem, præsertim cùm à magnis etiam Auctoribus aliquando definiatur, linea, longitudo sine latitudine & profunditate, superficies, longitudo & latitudo sine profunditate, corpus, longitudo, latitudo, & profunditas. Sed non ita res habet, neque graues vnquam Auctores, si quando has definitiones vsurpant propriè ac formaliter loquuntur: Dimensio enim nihil aliud est quàm ratio mensurandi, aut diuidendi magnitudinem, seu potiùs extensio eius ab vna loci positione ad oppositam. Vnde cùm sex sint loci positiones, antè, retrò, dextrà, sini-

triplex ſtra,ſupra,infra,tres erunt dimenſiones ſe inuicem ſecãtes ad angulos rectos,quarum vna tantùm reperitur in longitudine, quam vocamus lineam, duæ tantùm in latitudine quàm dicimus ſuperficiem : omnes verò tres in profunditate,quam appellamus corpus:tametſi vulgò aliter hęc nomina communiter vſurpantur.Nam in ſuperficie maior dimenſio,vocatur lõgitudo:minor verò,latitudo. in corpore autẽ iuxtà ſitum naturalem(veluti in corpore humano)aut localem(vt in lapide) diſtinguimus altitudinem,profunditatem,& craſſitiem.Dimẽſio enim inter locum ſuperum,& inferum,quatenus ſurſùm tendit (vt in colũna)dicitur altitudo:quatenus verò tendit deorſum(vt in puteo) dicitur profunditas: dimenſio autem quæ in tranſuerſum procedit (vt in vtroque)dicitur craſſities ſeu corpulentia,quamquam hæc aliquando contrà vſurpantur,vt cum Poëta ait:*Cœlúmque profundum*, & alibi : *In altum vela dabant læti.* Quod ſi huiuſmodi dimenſiones ſint æquales,tunc arbitraria erit earum appellatio. Vnam enim & eamdem licebit vocare longitudinem,aut latitudinem,aut profunditatem. vt in globo,vt in corpore omni ex parte quadrato , vt in ciuitate illa cœleſti,de qua Ioannes in Apocalypſi:*Et longitudo*,inquit,*& altitudo,& latitudo eius æqualia ſunt.*

Vnde quod longitudo,latitudo,& profunditas.

Vir. 1. Ænei.

Apocal. 21.

MOTIVS ergo rationes formales lineæ,ſuperficiei,& corporis hũc in modum explicandæ ſunt,per proprium genus, propriáſque differentias numero dimenſionum ſignificatas. Linea eſt magnitudo vnius dimenſionis:ſuperficies duarum,corpus trium,quo pacto iſta definiũtur ab Ariſtotele tum hoc loco, vt diximus in expoſitione contextus, tum ad initium librorum de Cœlo.Alioqui cum linea dicitur eſſe lõgitudo ſine latitudine,& profunditate, idem per idem definitur, cùm verò ſuperficies dicitur longitudo , & latititudo ſine profunditate, corpúſque longitudo , latitudo , & profunditas , non ſolùm definitur idem per idem , ſed etiam affirmatur vna ſpecies oppoſita de altera. Superficies enim & longitudo ſunt oppoſitæ ſpecies, & ſimiliter corpus & latitudo,vt ex dictis patet.

Rationes formales lineæ, ſuperficiei,& corporis.

1. de Cœlo, cap. 1.

CVM ergo corpus dicitur longum,latum & profundum, ſeu quãtitas continua,longa,lata,& profunda,aut vulgari & nõ Philoſophica ratione id accipiendum eſt,aut ſic intelligendum,vt longũ,latum, & profundum vſurpentur pro eo quòd eſt trifariam dimenſum , ſeu habens trinam dimenſionem.Ex qua quidem conſideratione etſi colligitur longitudinem & latitudinem , & profunditatem pro trina dimenſione acceptas non diſtingui realiter à corpore, quemadmodum nec à ſuperficie longitudinem & latitudinem pro bina ſumptas,nec à linea longitudinem pro vnica, adhuc tamen locus datur , vt Philoſophi lõgitudinem,latitudinem,& profunditatem,id eſt,lineam, ſuperficiem & corpus inter ſe diſtincta eſſe realiter meritò exiſtiment.

Exponuntur vulgares definitiones,lineæ ſuperficiei, & corporis.

Tertiæ difficultatis explicatio.

SECTIO VII.

ERTIA difficultas ſe offert in quarta propoſitione , qua parte admittit ſuperficiem actu exiſtentem in corpore,tãquam eius extremitatem. Eſt enim nõ leuis momẽti quod contra

Argumentũ quo impugnatur extrema ſuperficies.

contra opponatur argumentum ex continua agenerati one ductum. Nam in inflammatione ligni, aut papyri post minimum ignem generatum, cùm forma ignis continua introductione serpat necesse est superficiem totius ignis terminatiuam, in alio & alio instanti aggenerationis esse etiam aliam & aliam, quandoquidem ignis cum ligno aut papyro continuatus esse nequit, vt patet ex iis, quæ ad caput 4. dicta sunt. Cùm ergo instantia, siue momenta aggenerationis continuæ, immò & cuiuslibet partium eius sint infinita, erunt etiam infinitæ superficies aliæ aliis succedentes in tempore finito, quod ipsum per se absurdum videtur, & superuacaneũ, ac parùm conueniens cum iis quæ ad librum secundum dicta sunt de cognitióne infinitorum. Si eiusmodi superficies infinitæ sunt: non dubium videtur, quin infinita in tempore finito successiuè cognita esse possint, atque adeò numerata.

HAC difficultate proposita nullam sentire videntur ij, qui extremas superficies nihil aliud esse volunt quàm meras negationes, aut modos essendi puros, cùm nihil aliud proposito argumento apud eos colligatur, quàm infinitas esse successiuè in igne, qui aggeneratur negationes vlterioris magnitudinis, infinitósque modos essendi finitionésve in quibus illæ fundentur: ex qua re nihil absurditatis videtur sequi. Cæterùm quia non minor esset absurditas cognitas esse successiuè, negationes infinitas in tempore finito, & numeratas etiam, quàm si id admittatur in veris supeꝛficiebus: retenta communi sententia de entitate extremarum superficierum, dicendum est nihil esse absurdi concedere in igne, qui aggeneratur infinitas superficies successiue respondentes infinitis instantibus aggenerationis continuæ. Hoc enim non est admittere infinitum aliquid actu existens, vt esset si in media quaque magnitudine infinita indiuisibilia actu existentia ad partes copulandas ponerentur, sed est concedere infinita in potentia, dum aggeneratio continua durat, & infinita actu transacta, cùm trãsacta est aggeneratio. Verùm ex hac re non sequitur infinita in tempore finito successiuè cognita esse posse si de distincta & non confusa cognitione id intelligatur: quo pacto id absurdum esset, quemadmodum & infinita numeratã esse. Non sequi autem re vera absurda hæc (quicquid contra ad librum secundum in re simili probabiliter dictum sit) ex eo patet, quia etsi infinitæ superficies aliæ aliis succedant, non potest tamẽ Angelus, verbi gratia, post cognitionem superficiei minimi ignis geniti distinctè aliquam certam superficiem in aggeneratione partium ante cæteras cognoscere (cùm nulla certa signari possit) sed confusè infinitas. Quod si non sequitur posse omnes distinctè cognoscere, ergo nec numerare, cùm numeratio distinctam numeratorum inter ipsa cognitionem exigat.

SI dicas saltẽ a Deo distinctè cognosci & numerari posse, primùm quidem Deus non cognoscit quicquam successiuè: de qua tamen cognitione loquimur: deinde etsi per impossibile aliquid successiuè cognosceret, non posset tamen sic distinctè cognoscere, aut numerare eiusmodi superficies, quia nulla ponitur esse prima in aggeneratione, ac

Qui non sentiunt difficultatem in argumento.

Impugnãtur.

Solutio.

Ex infinitate successiua superficierum non sequi incommoda quæ proponuntur.

Cap. 2. q. 2. sectione 5.

Diluitur obiectio.

Deus non cognoscit quicquam successiuè.

ac proinde nulla secunda, nulla tertia, aut quæ ab alio numero denominati possit. Itaque potest Deus omnes distinctè cognoscere, vt re vera cognoscit, sed nec ordine temporis siue cognoscere, siue numerare, cùm successiuè non cognoscat, nec simul ita distinctè cognoscere, vt ea numero aliquo comprehendat, cùm sint infinitæ.

Alia obiectio. SED vt ad intellectum creatū redeamus, si obiicias, quî fieri possit vt multitudo aliqua rerum naturaliter fiat, neq; ea tamē ab vllo creato intellectu distinctè intelligi possit, respondendū est, *Dilutio.* si de distincta cognitione simultanea, vt ita dicā, & in vno aliquo obiecto cognito sit quæstio, non repugnare intellectui creato distinctam infinitorum cognitionem, quo pacto animæ Christi Domini non repugnat distincta cognitio infinitarum cogitationum futurarū omnium hominum in Verbo diuino: si vero de successiua (siue ea immediatè habeatur de reb. in se spectatis, siue in obiecto aliquo vno cognito) ex ipsa ratione successionis infinitorum in tempore finito prouenire, vt distinctè cognosci non possint, cùm ne Deus ipse quidem, si successiuè cognosceret, posset immediatè post initium horæ distinctè percipere vllum instans (cùm nullum sit) aut aliquid in eo factum: quodcunque autem distinctè percipiatur post initium horæ, iā necesse est alia infinita reliquisse, quæ vel percepta non sint, vel confusè percepta.

Anima Christi cognoscit infinita in verbo diuino.

Solutionis conclusio. ITA patet nullū incommodum esse, si concedantur, successiuè infinitæ superficies aliæ aliis succedētes in aggeneratione ignis, quemadmodum nullum esse diximus admittere infinitos tactus globi, aut cylindri in plano, si super illud moueantur, cùm ex his non sequatur distinctè cognosci, aut designari, aut numerari infinita in tēpore finito, aliúdve simile incommodum. Atque ad normam solutionis propositæ difficultatis, reuocanda volumus ea, quæ ad librum secundum ex aliis diximus, siue in confirmationem, siue in defensionem veræ illius conclusionis: Non posse infinita finito in tempore successiuè cognosci: quā de distincta cognitione, siue humana, siue angelica, siue etiam diuina intelleximus. *Cap. 4. q. 2. sect. 3. & 5.*

Dilutio eorum, quæ initio quæstionis proposita sunt.

SECTIO VIII.

Responsio ad argumentū.

X his facilè respōderi potest ad quatuor illa, quæ initio quæstionis videbātur ostendere non esse lineam, ac superficiē veras ac propriè dictas species quātitatis. Nam quod in primo dicebatur esse entia incompleta, negandum est ex iis, quibus probatum est contra secundam opinionem, non esse formas copulantes, & more substantialium formarum essentiam continuitatis constituentes, sed tantùm accidentia quædam terminantia, quæque adesse, & abesse possint ab eis, quæ terminantur, vt patet in superficie aquę, qua ex vno vase in aliud diuersæ formæ infunditur, & in linea superficiei rectæ, si superficies separata primùm sit à corpore, deinde in subiecto ponatur, totaq; eius extremitas, at pars illius esse incipiat. Atque hoc modo possunt ista separari, quo autem non possint, superiùs dictum est. *Sectio. 6.*

Quo pacto superficies à corpore, & linea à superficie separari possint.

ALTERVM

ALTERVM argumentum non solùm nihil lædit eos qui indiuisibilia copulantia de medio tollunt, sed neque etiam eos à quibus illa probantur. Nam indiuisibilia per magnitudines quas terminant habent subiectum, quia in quo sunt ea quæ terminantur, in eo sunt eorum termini. Et quoniam partes corporeæ molis sunt in partibus substantiæ subiectæ, si quid partes corporeæ molis copularet, id simul esset in vtraque parte substantiæ subiectæ tanquam vtriusque finis, & vtriusque principium. *Ad 2. Subiecta indiuisibilium quæ.*

TERTIVM quoque nihil concludit etiam cõtra eos quibus placet dari indiuisibilia copulantia. Nam etsi illa darentur, & indiuisibilia omnia realiter differant à copulatis partibus, vt ipsi etiam volunt: negandum tamen est, posse auferri omnia manentibus partibus, quas copularent. Neque enim possunt manere partes continuæ quantitatis, nisi etiam ipsæ continuæ quantitates sint, & suis egeant copulantibus, si vlla copulantia sunt, siue continuantia. *Ad 3.*

QVARTVM denique duo assumit quæ neganda sunt. Vnum est, hæc indiuisibilia nec dari re vera, nec dari posse nisi in rebus naturalibus: partim enim dantur in illis, partim nihil repugnat dari extra illas, vt ex dictis patet. Alterum indiuisibilia copulantia si sunt infinita, non habere in Prædicamentis locum. Est autem hoc falsum, quia infinitio quantitatis non arguit perfectionem infinitam, & illimitatam simpliciter, sed certo genere comprehensam, quia (si datur) nihil excluditur à Prædicamentis. Aliundè prouenire potest vt infinita quantitas non sit ponenda in Prædicamentis, nempe si ei repugnet esse in rerum natura, seu (quod idem est) si non habeat rationem veri entis: de qua re alibi disputandum est. Atque hæc de quantitatibus continuis inhærentibus ac permanentibus dicta sint. *Ad 4. Quænam infinitio excludat à prædicamentis.*

SIT NE LOCVS VERA SPECIES QVANTITATIS.

QVÆSTIO VII.

Locum pro spacio non esse veram quantitatis speciem.

SECTIO I.

NVNC de iis quantitatibus, quæ vel externæ sunt, sed permanentes, vel internæ, siue inhærẽtes, sed successiuę, vel externę simul, & successiuę disserendum est. Primum genus est locus, motus secundum, tertium tempus.

AC de loco quoad præsentem disputationem attinet (nam in Prædicamento vbi de eo iterùm agendum est) duæ sunt opiniones, vna Aristotelis de qua sectione 2. breuiter dicemus: altera veterum a quorundam asserentium esse spacium trinæ dimensionis fixum ac immobile, in quo simul, & vt sic dicam, penetratiuè continetur quodlibet corpus, quod spacium & plenum dicitur, quatenus in eo continetur corpus, & diceretur vacuum, si relin- *Duæ de loco opiniones. Veterum sententia ponentium spacium trinæ dimensionis fixum, & immobile.*

a *Philopon. in 4. Physi. in sua digressione de loco. Plerique Platonicorum apud Simp. 4.*

Vt probent veteres dari huiusmodi spacium. *Et esse quantitatem continuam.* queretur ab omni corpore. Quod enim detur huiusmodi spacium, ex eo perspicuum est, quia omne corpus indiget spacio trinæ dimensionis quod tantum sit, quantum est ipsum corpus, siue alio corpore circundetur, vt inferiores cœli, & elemēta, siue nullo ambiatur corpore, vt ipsum totum vniuersum corporeum, quod & nos confessi sumus ad cap. 25. huius libri: esse autem huiusmodi spacium quantitatem continuam permanentem, & externam nonnullis argumentis probant. Nam quòd sit continua quantitas, inde perspicuum esse volunt, quia diuisibile est in infinitum, idque in omnem dimensionem sursum, deorsum, & in alias locorum differentias. *Phys. in sua digressione de loco in textu 49. Eandem opinionē Galeno tribuunt Simpl. & Themist. 4. Phys. in textu 36. Vide eodē loco Aristot. à Q. 1. sect. 1.*

Esse permanentem. QVOD verò sit permanens, ea ratione ostendunt, quia est fixum, ac immobile. Nam recedentibus ac succedentibus aliis atq; aliis corporibus, semper idem perseuerat, alioqui nullus esset localis motus, qui semper ex aliquo immobili in aliquid immobile progreditur. Nā si termini motus localis, ipsi quoque mouerentur, fieri aliquando posset, vt mobile quantumcunque moueretur, non relinqueret tamen terminum, à quo, nec perueniret ad terminum ad quem, quæ contradictionem implicant: fieri enim posset, vt æqua celeritate terminus à quo sequeretur mobile, & terminus ad quem illud fugeret.

Itémque externam quantitatem. QVOD denique sit quantitas externa ex eo probant, quia non inhæret corporibus, à quibus occupatur, alioqui vel recederet illis recedentibus, ac proinde non esset fixum, & immobile, vel ex aliis in alia migraret, quod fieri non potest, si est interna, siue inhærens quantitas.

Quid Arist. de proposita opinione senserit. HANC sententiam Arist. in libro Prædicamentorum, qui Philosophiæ tyronibus proponitur, quasi verā supposuit, dum alibi doceret quid sibi ea de re videretur: quæ enim ille in eo tractatu, cùm de quantitate ageret de loco scripta relinquit, de spacio trinæ dimensionis planè intelliguntur. Sed in 4. Phys. libr. vbi ex instituto de loco disputauit, multis rationibus ostendit verum & realē locum nō esse spacium ipsum, sed superficiem concauā corporis continentis locatum. *Cap. de quantitate.* *Cap. 4. à tex. 30.*

Assertio quæstioni respondens. *Spacium non esse ens.* *Probatur 1.* NOBIS tamen quicquid de ea dubitatione sentiendum sit (quod ad prædicamentum Vbi aperiemus) hoc tātùm ostendendum est hoc loco fieri non posse, vt spatium sit vera species quantitatis. Quod primùm ex eo constat quia non est verū ens: si enim esset, aut increatum ens esset, quod in solum Deum conuenit, aut creatum, quod fieri nequit, quia spacium non potuit incipere esse: vbicunque enim nūc est,
2. ibi necessariò semper fuit, semperq; erit. Adde si esset ens, aut substantia esset, aut accidens, at substantia esse non potest, quia non incorporea, vt perspicuum est, cùm sit diuisibile, nec corporea, quia constaret materia & forma, quod fieri non posse ipsi etiam eius entitatis assertores concedunt: nec verò accidens: tum quia aut esset sine subiecto, aut ex subiecto in subiectum, hoc est, ex locato corpore in succedens locatum migraret, tùm etiam quia spacium præcedit locatum, accidens verò non præcedit subiectum.

Non esse spacium quantitatis. DEINDE ex eo constat non esse speciem quantitatis, quia si esset quantitas, certè trinæ dimensionis quantitas esset, ac proinde corpus, cùm corpus definiatur, quantitas trinæ dimensionis. Ex hoc autem primùm

primùm ſequeretur non eſſe ſpeciem quantitatis à corpore diſtinctã: deinde duo corpora ſimul eſſe, quod naturaliter fieri non poteſt, denique cùm omnis quantitatis trinæ dimenſionis indigeat ſpacio, in quo ſit, iam ſpatium indigeret alio ſpacio, in quo eſſet, & illud alio, atque ita deinceps infinita eſſent æqualia ſpacia in quolibet eodem ſpacio: quod non ſolùm impoſſibile eſt, ſed etiam ſuperuacaneum: cùm vnum ſufficiat, ſi non ſit quantitas trinæ dimenſionis, ſed aptitudo quædam ad illam capiendam.

Loco citato. AD hoc argumentum Philoponus entitatis ſpacij defenſor hunc in modum reſpondet, duplicem eſſe quantitatem trinæ dimenſionis: vnã materialem, & eam indigere ſpació, nec poſſe ſimul eſſe cum alia materiali quantitate; aliam immaterialem, & eam eſſe ſpacium, quod quia immateriale eſt, adæquatum ſibi corpus ſecum admittit. *Philoponi defenſio refellitur.*

SED quæro, cur dicat corpus eſſe quantitatẽ materialem, ſpacium immaterialem. Si propterea quod corpus conſtet vera materia, ſpaciũ verò minimè, iam facit corpus prædicamenti quantitatis ſubſtantiam corpoream, ac proinde quantitatem à ſubſtantia quanta nõ diſtinguit quod ſuprà impugnatum eſt. Si propterea quod corpus eſt verè ac realiter diuiſibile: ſpacium verò non item (dicat enim aliquis illum realẽ diuiſibilitatem in plures nimirùm partes, quæ diſiungi à ſe inuicem poſſunt, materiam appellaſſe) cur quæſo ait ſuperficiem quoque & lineam eſſe quantitates immateriales, atque idcircò in contactu corporum ſe compatientes ſimul? conſtat enim & ipſas verè ac realiter eſſe diuiſibiles. Quòd ſi propterea dicit corpus eſſe quantitatem materialem, ſpacium verò immaterialem, quia corpus eſt quantitas inhærens materiæ, ſpacium verò minimè: erit etiam ſuperficies quantitas materialis, quã tamen docet eſſe immaterialem, ac proinde compatientem ſecum aliam ſuperficiem, vt dictum eſt. Quamquam ſuſpicione non caret voluiſſe Philoponum quantitatem illam trinæ dimẽſionis, quam ſpacium appellat rebus locatis inhærere: ait enim idcircò naturam totam horrere vacuum, nullàque ratione illud ferre poſſe, ne ſpacium, id eſt, quantitas illa trinæ dimenſionis, quam ponitá corpore diuerſam exiſtat in rerum natura ſine vlla re locata, quod nulla alia ratione videbitur dixiſſe, niſi quia accidens non exiſtit ſine ſubiecto. Alioqui ſi ſubiecto non indiget, ſed per ſe exiſtit, cur tantopere reformidat natura tota, ne exiſtat in rebus locatis? Itaque videtur credere Philoponus quantitatem ſpacij rebus locatis inhærere. Quod ſi ita eſt, vel nolens fateri cogitur ſpacium eſſe quantitatem materialem, nec iam vllam ſupereſſe rationem, cur non indigeat ſpacio alio, in quo ſit, aut cur ſimul cum corpore poſſit exiſtere, aut (vt obiter hoc colligamus) cur non poſſit accidens aliquod è ſubiecto in ſubiectum tranſilire: nam & hoc concedat neceſſe eſt, ſi quantitatem ſpacij rebus locatis ſibi inuicem ſuccedentibus ineſſe exiſtimat.

Quæſt. 2. Sectio. 2.

Ex ſententia Philoponi locum rebus locatis inhærere.

NON eſt igitur ſpacium, quod & corporibus occupatur, & extra cœlum infinitè in omnem partem diſtentum eſt, quãtitas vlla vera & realis, ſed imaginaria. Non quia ipſum ſpaciũ ex imaginatione noſtra pendeat, quaſi nullũ ſit vſquam, niſi cùm nos illud omnino fingimus: *Spaciũ quod à corporibus occupatur, nõ eſſe reale.*

 ſed

ſed quia ſpacium quod re vera ſuo modo eſt, ſemperq; fuit, ac erit, non eſt vera quantitas, ſed ficta quantitas.. Quid autem ſit ſpatium ipſum, cùm non ſit ens vllum, difficile eſt explicatu. Poſſumus tamen dicere eſſe capedinem corporum, ſeu aptitudinem ad corpora capienda, quæ maior eſt & minor iuxta quantitatem locandorum corporum, immò & actu infinita, vt capere poſſit omnia corpora, quæ à Deo in infinitum maiora produci poſſunt, ſeu (quod eodem redit) eſt non repugnantia quædam capiendorum corporum commenſurata corporibus locandis, ita vt in ſpacio ſextarij non repugnet recipi ſextarium vini aut aquæ: repugnet autem recipi naturaliter amphoram, aut batum, atque ita in cæteris.

Explicatur quid ſit ſpacium imaginarium.

SED quærat aliquis, vbinam ſit illa capedo, ſiue aptitudo, ſiue non repugnantia: oportere enim videtur vt ſit alicubi, ſiue in re aliqua: ſi alicubi, ergo in loco aliquo, & ſic quæritur locus loci, redditúrque diſputatio inepta & puerilis: ſi in re aliqua, iam quæro quænam ſit res illa, quod inuenire impoſſibile videtur.

Vbinā ſit ſpacium ipſum.

SVNT qui dicant eſſe in ipſis rebus locatis, ſiquidem in orbe terrarum eſt aptitudo, vt ipſe recipiatur, & ſic in cæteris, quod tamen dicendum non eſt duabus de cauſis. Vna, quia hoc pacto non exiſtentibus rebus locatis, non eſſent earum capedines, quod falſum eſt, cùm capedines præcedant res ipſas quæ capiuntur, idq; ex omni æternitate. Altera, quia etſi aptitudo quaſi paſſiua, vt corpora capiantur, eſt in corporibus ipſis, tamen aptitudo capiendi quaſi actiua, quæ propria eſt ſpacij, non poteſt eſſe in capiendis corporibus. Nam corpora non capiunt corpora, ſed capiuntur à ſpatio, ſeu capedine ipſa.

Reſpōſio quorumdam impugnatur.

DICENDVM igitur capedines corporum, ſeu aptitudines, ſiue non repugnantias ad ea capienda, neque eſſe in corporibus locandis, vt oſtenſum eſt, neque etiam alicubi; ſed eſſe id, vbi eſt, quicquid alicubi eſt, vt non ſit neceſſe, ſed ineptum potiùs quærere, vbinam ſint. Nec mirum, quod nec ſint in re aliqua, nec alicubi, cùm negationes puræ non ſint priuationes, vt indigeant ſubiecto, minùs etiam ſint corpora, vt locum occupent. Ita patet locum pro ſpacio acceptum non eſſe numerandum in ſpeciebus quantitatis.

Vera reſponſio.

Nec locum Ariſtotelicum eſſe ſpeciem quantitatis.

SECTIO II.

SED nec locus qui ab Ariſtotele verus & realis conſtituitur, in ſpeciebus quantitatis numerari poteſt. Primum, quia locus Ariſtotelicus, ſuperficies, inquam, qua locatum corpus à corpore ambiente continetur, non reddit formaliter rem quantam, ſed quantam ſupponit, formaliterq; efficit locatum. *4. Phyſ.c. 4. à textu 30.*

Altera aſſertio locum Ariſtotelis non eſſe in Prædicamento quātitatis.

Probatur. 1.

DEINDE quia locus vt ſit vnus in prædicamento Quantitatis, neceſſe eſt vt ſit vna numero ſuperficies, at vt ſit vnus locus, non eſt neceſſe vt ſit ſuperficies vna numero, vt patet in loco nauis, quæ partim circundatur ſuperficie aëris, partim aquæ. 2.

3. TERTIO, quia in quo Prædicamento reductiuè ponitur motus

localis

localis, in eodem ponendus est per se, ac directò locus qui est terminus localis motus: terminum enim, & motum qui ad illum terminatur, ad idem prædicamentum pertinere communis Philosophorum sententia est: at motus localis, vt talis est, non ad Prædicamentum Quantitatis pertinet, sed ad Prædicamentum Vbi, in quo sunt differentiæ localis motus sursum, deorsum, dextrorsum, &c.

Ita Alens. in Met. in ca. 8.

QVOD si dicas locum non acquiri per motum localem, sed existentiam in loco, hanc autem solam esse in prædicamento Vbi, primùm dabis pari ratione albedinem non acquiri per dealbationem, sed solam existentiam sub albedine, seu habere albedinem: deinde cogeris quærere aliud prædicamentum in quo ponat existentiam sub albedine, seu habere albedinem, aliud in quo ponas albedinem.

Num existentia in loco potius quam locus ipse per motum acquiritur.

Textu 41.

QVARTO, quia immobilitas non est de ratione vllius quãtitatis, cùm tamen sit de ratione loci, vt docet Aristoteles lib 4. Phys. cap. 4. 4.

QVINTO, quia locus Aristotelicus, & superficies non distinguuntur nisi tanquam compositum & simplex, locus enim est superficies cum concauitate & immobilitate, superficies autem est quantitas duarum dimensionum, nihilque aliud in sua ratione includit. 5.

Locus Aristotelicus, & superficies quo pacto distinguantur.

POSTREMO, quia locus est superficies externa, siue non inhærens ei quod denominat locatum: superficies autem siue quantitas duarum dimensionum est interna, id est, inhæret ei, quod denominat quãtum dupliciter dimensum: at externum & internum: etsi variant nonnulla prædicamenta, vt albedo vestis, & albedo vultus (illa enim denominat dealbatum, & pertinet ad predicamentum Habendi, hæc autem denominat album, & pertinet ad Prædicamentum Quantitatis (tamen non variant species eiusdem Prædicamenti. Ita patet ne locum quidem verum & realem, quique ab Aristotele constitutus est, in speciebus quantitatis esse numerandum, vnde neque vllam omninò fecit de eo mentionem hoc loco. Hæc de quantitatibus permanentibus dicta sint, nunc de successiuis, ac primùm de de motu. 6.

SIT NE MOTVS VERA QVANTITATIS *species.*

QVÆST. VIII.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

MOTVM non esse veram speciem quantitatis & ex libro Prædicamentorum & ex hoc ipso loco, in quo de speciebus quãtitatis diligentiùs disseritur, apertum videtur Nã in Prædicamentorum libro, cùm Aristoteles numeratea quæ sunt per se, & non per accidẽs quanta, nullam facit mentionem de motu: cùm autem producit exempla quantorum per accidens, tùm eodem modo vult motum esse quãtum

Motum non esse speciem quantitatis. Probatur. 1.

Cap. de quantitate.

per accidens,quo album & actio sunt quanta, quæ certè nemo dubitat pro esse verè ac propriè quanta per accidens.

2. Hoc etiam loco in quo versamur,planè ait motum esse quantum per accidens,idque ratione magnitudinis,supra quam fit motus,quod etsi solùm intelligitur de locali motu,tamen par ratio videtur in cæteris.

3. Accedit & hoc argumentum.Motus definitur ab Aristotele 3. Phys. *Actus entis in potentia, vt in potentia est*, in hac autem definitione nulla particula est vniuoca, cùm hæc omnia reperiantur in pluribus prædicamentis:non est igitur motus vniuocus,sed analogus,ac proinde non ponitur per se in Prædicamento vllo. *Cap. 1. tex. 6. & ca. 2 tex-tu 16.*

Quatuor modis posse motum spectari.

SECTIO II.

Quatuor considerationes motus.

HÆc quæstio etsi difficilis est, non admodum tamen difficilè explicabitur, si quadripartita motus ratio perspecta fuerit.

Animadvertendum igitur motum quatuor modis potissimum spectari posse. Vno vt ab alio in aliud inducitur, quo pacto vocatur actio. Altero contrà, vt in aliquo ab alio accipitur,
1. qua ratione vocatur passio. Tertiò, vt est forma imperfecta, quę tendit
2. in perfectionem:sub qua cōsideratione definitur ab Aristotele 3. Phy. *Locis citatis.*
3. cùm dicitur: *Actus entis in potentia, vt in potentia est*, & sub eadem peculiari ratione vocatur motus,& à quibusdam forma fluens. Quartò, vt
4. continuus est, quo pacto non habet peculiare nomen apud Aristot. sed appellatur à quibusdam fluxus formæ.

Ac de prima quidem, & secunda consideratione nulla penè est controuersia, omnes enim fermè dicunt motum primo modo spectatum constituere prædicamentum actionis, secundo autem passionis. Sed de reliquis duabus non mediocris contentio est. Nam cùm forma tendens in suam perfectionem, semper dum in eam tendit, coniuncta sit cum ipsa (vt dicam) tendentia seu fluxu, sunt qui negent distinctionem vnius ab altero, dicántque motum, vt motus est, esse essentialiter continuum, & poni per se in hoc prædicamento, quod non satis alterum ab altero discernant, ipsum, inquam fluxum formæ à forma fluente. Quo genere captionis (quæ accidentis appellatur) docti etiā nonnunquam hallucinantur, vt docet Aristot. priori Elenchorum libro. Quod igitur hi non rectè sentiant, & quæ ratione motus ad hoc prædicamentum pertineat, & quo pacto continuitas se ad motum habeat, iam explicandum est.

In quo sit posita quæstionis difficultas

Iand. 5. Met. q. 19. & Gratiadeus 3. Pys. lect. 1. & quidam recentiores. Cap. 5.

Quo pacto motus pertineat ad prædicamentum quantitatis, & qua ratione continuitas motus se habeat ad motum.

SECTIO III.

Motū vt motus est in nullo Prædicamento per se poni, sed reduci ad plura.

PRima assertio. Motus quatenus motus nō ponitur per se in prædicamento vllo, sed reducitur ad plura. Prior pars ex eo primùm probatur, quia motus vt motus est, analogū quiddam est, vt sentiunt penè omnes externi auctores, qui sunt alicuius nominis,

Omnes passim in 3. Phy. textu 4. nominis, in quibus est Alexander Aphrodisiensis, Ammonius, Themistius, Philoponus, Simplicius, & Arabs Commentator, vt omittam grauissimos ex nostris D. Thomam, Magnum Albertum, Ægidium Romanum, & alios quamplurimos, quod & satis indicant omnes particulæ definitionis. Atque hæc erat tertia ratio pro parte negatiua initio quæstionis proposita. *Probatur 1. Motum esse analogum.*

DEINDE quia motus, vt motus est, cùm sit actus imperfectus, hoc est, partim acquisitus, partim acquirẽdus, est incompletum quiddam. Neque obest quod tempus etiam, quod omnes completum ens esse affirmant, nunquam totum acquisitum sit, sed semper dum est, partim videatur acquisitum, partim acquirendum. Re enim vera tempus non acquiritur, cùm nunquam totum simul esse possit, sed est mensura acquisitionis temporariæ, quæ mensura in ipsa successione consistit. quemadmodum & continuitas ipsius motus, id est, ipsius actus, seu formæ, partim acquisitæ, partim acquirendæ. 2 *Esse quid imperfectum, & incompletum.*

TERTIO, quia si in aliquo prædicamento per se poneretur motus, aut poneretur in prædicamento actionis, aut passionis, aut quantitatis: neque enim aliud succurrit in quo poni posse videatur, nisi quis cum Plotino in lib. 3. de Generibus entis, sentiat constituendum esse quoddam per se prædicamentum solius motus, & specierum eius, quod ipse facit vnum ex quinque, ad quæ omnia quæ sunt reuocanda existimat, at hæc dici nullo modo possunt. 3 *Cap. 21.*

NAM quòd non per se ponatur in actione & passione, planè ostendunt diuersæ eorum rationes. Alia est enim ratio motus, alia actionis & passionis, vt Aristoteles luculenter tradit 3. Phys. lib. c. 3. quo etiam loco aliud adiungit, actionem & passionem inesse motui, vtpotè velut eius quasdam proprietates. *Textu 22.* *Motum non poni per se in actione, aut passione.*

QVOD autem neque in quantitate, duabus rationibus probatur. Vna, quia esset essentialiter quantitas continua successiua, immò quędam successio: si successio, ergo alicuius rei successio, nec sanè alterius, quàm motus: quare motus esset successio simplius. Altera, quia si esset essentialiter quantitas continua, diuideretur sanè in motus speciales per differentias pertinentes ad prædicamentum quantitatis: at diuiditur per ordinem ad terminos existentes in diuersis prædicamentis. Inde enim colligit Aristoteles 5. Phys. libro, cap. 1. & 2. tres esse motus speciales ad quantitatem, qualitatem, & locum, quia quantitas, qualitas & locus quæ motu acquiruntur, diuersa sunt etiam toto genere. Quòd demùm non sit constituendum aliquod per se Prædicamentum, in quo motus sit summum genus, eius verò species sint motus speciales, ex eo intelligi potest, quia ne Plotinus quidem, qui vnus sententiæ huius auctor fuit, aliam rationem inuenit qua motum genus summum faceret, nisi quatenus commune quippiam est actioni & passioni: at motus non est actioni & passioni communis, vt earum genus, sed quasi subiectum vtriusque, præsertim cùm actioni & passioni nihil essentiale vniuocum esse possit, sed analogum. Posterior pars assertionis inde ostenditur, quia motus, vt motus est, reducitur ad prædicamenta terminorum quæ plura sunt, non vnum tantùm. *Neque in quantitate.* *Tex. 9. & 10.* *Non esse constituendum nouum prædicamentum motus.* *Motũ reduci ad prædicamentum terminorum.*

SED

Obiectio. SED contra hanc assertionem sic obiicitur. Motus qua ratione est motus, est de genere continuorum, vt tradit Aristoteles initio 3.Phy. *Textu 1.* ergo est essentialiter continuus, ac proinde per se ponitur in prædicamento quantitatis, vt species quædã quantitatis continuę: quod enim Aristoteles his verbis loquatur de motu, vt motus est, planè constat, cùm eo loco inuestiget definitionem motus.

Soluitur. AD hanc obiectionem dicendũ. Aristotelem non dixisse motum esse de genere continuorum, sed esse continuorum, id est, numerari in rebus continuis, quamquam nihil referret si dixisset esse de genere continuorum. Nam eodem modo intelligendum id esset, atque cùm dicere solemus cygnum esse de genere candidorum, & hominem de genere bipedum, cùm interim nec cygnus essentialiter sit candidus, nec homo bipes. Itaque hoc solùm significat Aristoteles iis verbis, nullum motum reperiri posse qui non sit continuus: quemadmodum mox subdit fieri etiam non posse, vt detur motus, qui non sit in loco, ac tempore.

Alia obiectio. OBIICI quoque potest contra eandem conclusionem. Motus, vt motus per se & intrinsecus, successiuũ est quiddam: at successiuum esse, est essentialis differentia quantitatis, qua genus quoddam constituitur commune motui & tempori: ergo motus, vt motus est, spectat ad Prædicamentum quantitatis.

Diluitur. HVIC obiectioni occurrẽdum est motum, vt motus est, esse per se successiuũ, non tamen in primo modo dicẽdi per se, sed in secundo.

Motus vt est continuus, constituit distinctam speciem quantitatis. Motus continuitatem distingui à continuitate temporis. SECVNDA assertio. Continuitas motus, seu motus quatenus continuus est constituit speciem quandam continuæ quantitatis à cęteris distinctam. Hæc assertio ex eo probatur, quia omnis continuitas est quantitas quædam: continuitas verò motus perspicuè distinguitur à continuitate magnitudinis. quæ in lineam, superficiem, & corpus diuiditur, cùm hæc sit permanẽs, illa successiua. Distingui autem continuitatem motus à continuitate temporis, ex eo primùm patet, quia continuitas motus sæpè est magna, cùm temporis est parua, & è contrariò parua, cum temporis est magna. Nam cùm motus est celer, tùm continuitas temporis breuis est, continuitas autem motus longa: cùm verò tardus, tùm continuitas temporis longa est, motus autem continuitas breuis. Deinde quia continuitas temporis semper est vniformis, motus autem non semper, & ideò tempus suaptè natura est mensura motus, non item motus temporis, nisi aliquandoà posteriori, cùm motus vniformis est, & tempus ignoratur.

EX his patet qua ratione motus ad nullum prædicamentum pertineat, & qua ad prædicamentum quantitatis. Vnde manifestum relinquitur distinctam esse rationem motus, vt motus est ab ea qua continuus est, quod in superiori sectione à quibusdam negari diximus. Quo autem pacto continuitas motus se habeat ad motum (hoc enim non immeritò quærat aliquis) id alia assertione explicemus.

Continuitatẽ motus esse affectionem, &c. TERTIA assertio. Continuitas motus se habet ad motum, vt eius affectio inseparabilis, atq; adeò vt eius proprietas. Quod enim motus dari non possit sine continuitate, ex eo constat, quia non alia ratione daretur,

darentur,nisi si fieret per sola quædã instantia certi alicuius temporis, quo pacto quidam augmentationẽ fieri putauerunt:at hoc pacto, iam motus non esset vnus motus, ac proinde nec motus,sed multæ mutationes momentaneæ : quiesceret enim mobile inter quælibet huiusmodi instantia, cùm nulla dentur immediata. Quòd verò eius continuitas sit eius affectio, manifestum est, quia est affectio acquisitionis temporariæ, quæ nihil aliud est, quàm motus. Quòd denique sit propria & per se illius affectio, ea ratione probatur, quia sequitur motum, quatenus motus est,& ex illius natura quasi nascitur. Neq; enim motus & eius continuitas sunt duo aliqua disparata, sed alterum sequitur alterum, & quasi ex eo profluit : non profluit autem motus ex sua continuitate, sed continuitas ex motu. *Proprietatem ipsius motus.*

Solutio argumentorum.

SECTIO IV.

Sectio 1. VARE ad argumenta,quę initio pro parte negatiua quęstionis proposita sunt, respõdemdum est. Ad primum non desunt, qui dicant motum,nõ tantùm quatenus est forma imperfecta, sed etiam quatenus continuus,reduci ad prædicamenta. Aiunt enim illum,etiam quatenus continuus est,esse viam quamdam ad aliquid acquirendum, & proinde esse incõpletum quiddam, & reduci ad prædicamentum quantitatis:sed non rectè sentiunt. Primùm, quia motus, nec quatenus continuus est, nec quatenus tale continuum, est ens incompletum. Non quatenus cõtinuus, quia alioqui omnis continua quantitas esset incompleta. Non quatenus tale continuum, nempe successiuum,quia successiuum,vt tale est,essentialiter continuum est, ac proinde species completa sub cõpleto genere collocata. Deinde, quia continuitas motus non est ipsa via ad aliquid acquirendum, sed illi accidit:non enim est ipsa acquisitio,sed est successio acquisitionis, & propria eius affectio,nempè ipsius motus,cùm nihil aliud sit motus, quàm acquisitio quædam,vt superiùs dictum est. Postremò, quia si motus est via quædam, & incompletum quiddam, quia est quippiam successiuum, tempus quoque esset via quædam,& incompletum quiddam, cùm & ipsum sit successiuum:quod non modò cæteri omnes, sed etiam ij ipsi negant. *Solutio primi argumenti ex quibusdam.* *Refellitur 1.* *2.* *3.*

DICENDVM igitur Aristotelem non numerasse in Prædicamentis motum inter quanta per se, sed per accidens, quia non alia recensere voluit inter quanta per se, nisi ea,quæ suo tempore species quantitatis habebantur, quæq; apertam & vulgatam præ se ferunt mensuræ rationem, cuiusmodi non est motus. Quamquam cùm numerat motum inter quanta per accidens, forsitan accepit motum, vt motus est. Isto enim modo non dubium est ex dictis, motum esse quantum per accidens, cùm continuitas illi sit accidens, hoc est, ad essentiam eius non pertineat. *Vera argumenti solutio.*

AD secundum eodem modo respondere possemus, nisi constaret Aristotelem accepisse hoc- co motum, vt continuus est. Dicendum igitur duobus modis Aristotelem accepisse in hoc capite quantum per *Solutio secundi argumẽti. Cur Aristot. appellauerit.*

motum quantum per accidens. accidens: vno modo propriè, pro eo nimirum, quod non extensione interna sibi, sed aliena extensum dicitur, quo pacto candor dicitur tantæ extensionis, quātæ est superficies, cui inhæret: altero impropriè, nempè pro eo, cuius extensio requirit à priori extensionem alterius, quo pacto dicere possumus superficiem, & corpus esse quanta per accidens, si verum esset in media superficie esse actu lineas, & in medio corpore superficies, quibus eorum partes copularentur. Nam si hæc sententia esset probanda, non dubiū, quin superficies requireret continuitatem lineæ, & corpus continuitatem superficiei, sine quibus nulla superficies, nullúmque corpus, aut pars corporis esse posset. Cùm ergo Aristoteles ait motum esse quantum per accidens, non priori, sed posteriori modo id accipiendum est. Neq; enim motus sola quantitate magnitudinis, supra quam fit, dicitur quantus, cùm habeat propriam & peculiarem extensionem distinctam ab extensione magnitudinis, sed ideò dicitur quantus propter magnitudinem, supra quam fit, quia extensio motus, vt existat in rerum natura, requirit à priori extensionem eius magnitudinis. *Idem penè Scotus hoc loco.*

Solutio tertij argumenti. Ad tertium perspicua est responsio ex dictis, cùm motus, vt motus est, analogum sit, & insuper incompletum quiddam, sed quoniam definitio motus, vt motus est, haud mediocre negotium Physicis exhibere solet, operæ pretium facturi videmur, si ad eam explicandam aliquantulum digrediamur. *Ad 3. Phys. tex. 6. 16. & 23.*

QVO PACTO MOTVS, VT MOTVS est, definiatur apud Aristotelem.

QVÆSTIO IX.

Quid nomine motus intelligendum sit apud Aristotelem, cùm ait motum esse actum entis in potentia, vt in potentia est.

Sectio I.

Quid sit produci. ILLVD igitur primum animaduertendum est, quinque hæc, produci, creari, generari seu fieri, mutari, & moueri nō parum differre inter se. Nam produci est accipere esse ab aliquo, etiamsi id, quod illud accipit, non *Quid creari.* aliud numero accipiat, sed vnum & idem, huius contrarium est desinere, in iis, quæ principium & finem habere possunt. *Quid generari.* Creari est accipere aliud ex nihilo, cuius cōtrarium est annihilari, seu amittere totum esse. Generari autem, seu fieri, ac effici est accipere esse ex aliqua sui parte, præexistente, quæ vicem subiecti habeat respe- *Quid mutari.* ctu alterius: cuius contrarium est corrumpi, hoc est, resolui in id, ex quo genitum, seu factum est. Mutari est rem aliter habere quàm prius, siue id fiat transeundo in instanti ab vno statu in alterum, siue successiuè. At moueri est mutari successiuè.

Quid moueri. DEINDE illud animaduertendum est, rem quæ mutatur, aut etiam

Lege D.Tho. 1.p q.45.ar. 2.& 2.cõtra Gent.cap.17. & 18.& Ferrar.ibid.

etiam mouetur,cùm trãseat ab vno statu in alterum(quos Philosophi terminos appellant,alterum à quo,alterum ad quem) necessariò existere debere prius sub termino à quo,posterius sub termino ad quem; alioqui quonam pacto dicetur vnquam transisse ex vno in alterum? Quod si ita est, manifestum videtur generationem & corruptionem contrariam,non esse propriè mutationes,aut motus respectu rerum, quæ generantur & corrumpuntur;quandoquidem id,quod generatur, transit à non esse ad esse,& id,quod corrumpitur, ab esse ad non esse, neutrúmque existit sub vtroque termino. Quò fit, vt cùm generatio & corruptio numerantur inter mutationes, aut motus, non alia ratione sic appellantur, nisi quatenus conferuntur cum materia subiectóve,ex quo res generantur, & in quod corrumpuntur. Illud enim solum est,quod transit ab vno statu in alium, & sub vtroque termino vicissim existit, tametsi falsa quadam fictione nostra concipimus esse mutationes respectu rerum, quæ generantur & corrumpuntur, quia fingimus rem, quæ generatur, prius existere cum priuatione sui esse, posterius autem cum suo esse: contrà verò, quæ corrumpitur, prius cum suo esse, posterius cum eius priuatione, quæ falsa omnino sunt, & planè conficta;quemadmodum & ipsam creationem, & annihilationem rerum (quod durius est) fingimus esse mutationes quasdam earum ante esse ad esse,& ab esse,ad non esse,quasi ea, quæ creantur, prius existant sub non esse,& postea sub esse,contráque ea,quæ annihilantur, prius existant sub esse, & postea sub non esse, cùm re vera is transitus non reperiatur à parte rei. Ea enim sola quæ creantur incipiunt esse simpliciter,& quæ annihilantur, simpliciter esse desinunt sine vlla mutatione etiam subiecti alicuius: eodem pacto accidit in simplici productione formarum pendentium in suo esse à subiectis, cùm virtute caussarum naturalium per mutationem subiectorum esse incipiunt. Nam etsi nec creantur, cùm educantur de potentia subiectorum,neque item generantur, cùm non sint composita ex forma & subiecto, neque omnino mutantur, cùm non prius existant sub non esse, & postea sub esse; tamen imaginamur nos illa mutari à non esse ad esse,perinde ac si à parte rei existentes ante esse,ad illud ex non esse transirent:& similiter cùm sine annihilatione,ac corruptione per simplicem quandam definitionem pereunt, fingimus nos eas mutari ab esse ad non esse,perinde ac si in rerum natura is transitus reperiretur. Produci ergo & istæ, & incipere, ac desinere dici possunt,creari autem, aut annihilari (cùm naturaliter quidem esse incipiunt aut desinunt)generatiuè,aut corrumpi,aut denique mutari, nisi fictione nostra dici non possunt.

Duplex terminus motus à quo,& ad quem.

Cur generatio, & corruptio inter mutationes numerentur.

Ea sola, quæ creantur,incipere esse simpliciter.

Formas à materia pendentes neque creari neque generari.

Produci tamẽ & incipere esse dicuntur.

TERTIÒ animaduertendum est,præter eam differentiam motus & mutationis, quam tetigimus, vt mutatio possit esse momentanea, motus autem necessariò sit successiuus,ac temporarius, aliam esse nõ prætereundam,quòd mutatio momentanea(siue per se intellige, siue per accidens) potest esse tam inter terminos positiuos, quàm inter alterum positiuum,alterum negatiuum, siue priuatiuum; quo pacto materia in generatione aëris transit à forma aquæ ad formam aëris,&

ad priuationem formæ aquæ;in corruptione autem ad formam aquæ, & ad priuationem formæ aëris. At motus necessariò fit inter terminos positiuos, quia trāsitus à priuatiuo ad positiuum, aut à positiuo ad priuatiuum, non potest fieri in tempore, cùm forma & eius priuatio (intellige simpliciter denominantes) sint immediata in eodem subiecto, nec possit subiectum successiuè vnum deserere, & alterum acquirere, vt sæpè potest, cùm termini sunt positiui. Nam ex nigro in album transitur per fuscum, quod nec album, nec nigrum est:& ex frigido in calidum per tepidum, & quod nec calidum est, nec frigidum. Neque id solum accidit in qualitatibus, sed etiam in quantitatibus & locis, siquidem ex quantitate minore in maiorem signatam transitur per mediam;& ex vno loco in alium, etiamsi immediati sint transitur per locum, qui aut sit omnino alius ab vtroque, aut partem prioris complectatur aut partem posterioris.

Mutationem quandā duobus modis posse accipi.

DENIQVE illud considerandum, mutationem quamlibet siue momētaneam, siue temporariam duobus modis posse accipi, vno pro sola abiectione termini à quo, aut sola acquisitione termini ad quem, quæ potest appellari mutatio simplex:altero pro vtraque simul, quæ potest dici mutatio complexa, & significantiùs verbo Græco, τῆς μεταβολῆς, hoc est, transmutationis, quàm Latino motus aut mutationis exprimitur. Transmutationis enim vocabulum vtrumque terminum magis declarat, & eum à quo receditur, & eum ad quem acceditur, cùm vnum post alterum, seu vnum alteri succedere significet.

In definitione motus Aristotelica quæ mutatio contineatur.

HÆC cùm ita sint, cùm motus ab Aristotele definitur, sola mutatio temporaria nomine motus intelligenda est, atque adeo ea tantùm, quæ inter positiuos terminos exercetur, sub quorum vno partim mobile est, dum mouetur, partim sub altero : sola item mutatio simplex, quod cōplexa, vt ex simplicibus constat, ita ex illis facilè intelligatur.

Obiectio.

QVOD si quis obiiciat, generationem quoque & corruptionē in definitione cōprehendi ab Aristotele, cùm is æquè vtatur earū exemplis atque aliarum mutationum, ac generationem & corruptionem neque esse mutationes temporarias, neque exerceri inter positiuos terminos;respondendum est, generationem & corruptionem duobus modis accipi posse : vno pro sola introductione & abiectione formæ substantialis:altero pro dispositione, qua paulatim subiectū præparatur ad eiusmodi formæ introductionem, abiectionémve, non quidem quatenus is progressus continuatæ dispositionis ad perfectam dispositionem terminatur (hoc enim pacto nō differrent generatio & corruptio ab alteratione præcedente) sed quatenus terminatur ad formā ipsam substantialem, eiúsve expulsionem. Nam cùm subiectum disponitur, iam quodammodo habet id, ad quod disponitur : magis autem aut minus, quatenus magis aut minus ad illud appropinquat. At generatio & corruptio hoc modo sumptæ & temporariæ sunt, vt perspicuum est, & inter positiuos terminos exercentur. Fiunt enim successiuè, vt sæpè scribit Aristoteles, & progrediuntur ab eo, quod minus tale est, ad id quod magis, & ab eo, quod magis tale est, ad id, quod minus, quemadmodum suo modo augmentatio, & diminutio, intensio,

Diluitur. Generatio & corruptio dupliciter considerari possūt.

Generatio & corruptio quo pacto sint temporariæ, & inter positiuos terminos fiāt.

& remiſſio: quod ſic intelliges. Quæ enim ſucceſſiuè generantur & corrumpuntur, in principio quidem generationis & corruptionis nec generantur, nec corrumpuntur, multò autem minus genita, aut corrupta ſunt, in ipſo autem progreſſu non datur inſtans, in quo non verè dixeris, id, quod generatur partim genitum eſſe, partim generandum adhuc. quemadmodũ & id, quod corrumpitur, partim corruptum eſſe, partim comprehendum adhuc, ac magis & minus genitum, aut corruptum eſſe, poſitiui ſunt termini, & magis genitum eſſe, eſt magis habere eſſe rei generandæ: contrà verò magis corruptum eſſe, eſt minus habere eſſe rei corrumpendæ.

SED aduerte alio etiam modo generationem fieri inter poſitiuos terminos, vt ex dictis patet, veluti generationem aëris ex aqua, & corruptionem eiuſdem in aquam: verùm hos terminos nõ eſſe per ſe terminos generationis & corruptionis, ſed per accidens. Duobus enim modis ſubſtantia fit per ſe: vno ex non tali ſubſtantia, & tùnc ſubſtantia fit in inſtanti, quia inter contradictoria non datur medium: altero ex minus tali ſubſtantia, nempe ex ſubiecto minus diſpoſito, quod iã cenſetur eſſe ſubſtantia generãda, ſed minus quàm cùm magis diſpoſitum eſt: vtroque enim modo generatio eſt inter certos & determinatos terminos, vt dici poſſit exerceri per ſe inter illos, & non per accidens. At cùm vna ſubſtantia dicitur fieri ex alia ſubſtantia, vt aër ex aqua, tum ſubſtantia dicitur fieri per accidens, quia termini non ſunt certi & determinati: æquè enim poteſt aër generari ex igne aut terra, atque ex aqua. Quòd ſi quædam ſubſtantiæ fiunt ex certis & determinatis ſubſtantiis: vt homo ex embryone, & embryo ex ſemine: tamen quia id non vniuerſè accidit, aſſeruerunt Philoſophi in ſubſtantiis nõ fieri vnam ex alia niſi per accidens, quia non fiunt vniuersè ex certis & determinatis: quod idem in corruptione ſubſtantiarum obſeruandum eſt. Corrumpuntur enim per ſe in non tales ſubſtantias, & in minus tales: In alias autem ſubſtantias non corrumpuntur, niſi per accidens, quia non in certas & determinatas, vt aër non ſolùm in aquam, ſed etiam in ignem aut terram; tametſi quædam in certas & determinatas corrumpantur, vt homo in cadauer. Atque hæc de generatione & corruptione ſubſtantiarum, quæ ſunt generatio & corruptio ſimpliciter.

Subſtantiam per ſe fieri duobus modis.

Quando per accidens fieri dicatur.

Cur dixerint Philoſophi in ſubſtãtiis non fieri vnam ex alia niſi per accidens.

ALIA ratio eſt in generatione & corruptione accidentium, quæ ſunt generatio & corruptio ſecundum quid. Nam non ſolùm accidentia fiunt per ſe ex non talibus, & ex minus talibus, & corrumpuntur in non talia, & in minus talia, quo pacto magis calidum fit ex nõ calido, atq; ex minus calido, & corrumpitur in nõ calidum, & in minus calidum, ſed etiam fiunt per ſe ex aliis accidẽtibus, & corrumpuntur per ſe in alia accidentia, ſi modò ſint ex iis, quæ ex aliis fieri poſſint, & in alia corrumpi. Nam cùm omnia accidentia, quæ ex aliis fieri poſſunt, & in alia corrumpi, habeant contrarium, & nunquam fiant niſi ex ſuis contrariis, aut ex mediis, quæ vicem vnius contrarij comparatione alterius, ſubeunt, & ſimiliter nunquam corrumpantur, niſi in contraria, vel media: ſequitur numquam eorum generationem & corruptionem

Generatio & corruptio accidentium expenduntur.

exerceri inter quoslibet terminos positiuos indifferenter, sed semper inter certos & determinatos, cuiusmodi sunt contrarij: quod sane in substantiis euenire nō potest, cùm substantia non sit substantiæ, contraria: *Dixi si modo sint ex iis, quæ ex aliis fieri possint,* propter accidentia, quæ non habent contrarium, cuiusmodi est lumen: semper enim huiusmodi accidentia, cùm absolutè, & non in tanta vel tanta perfectione fiunt, ex non talibus fiunt, veluti luminosum ex non luminoso.

Nomine motus definiti ab Arist. quo pacto generationes etiam & corruptiones intelligi possunt.

C V M ergo motus definitur, motus nomine intelligendæ quoque sunt generationes, & fortasse etiā corruptiones, nō tamen generationes, illæ quibus tale ens fit ex non tali, aut vnum ens ex alio ente, neq; item eæ corruptiones, quibus tale ens in nō tale, aut in aliud ens corrumpitur. Nam generationes, quibus tale ens fit ex non tali, vt homo ex non homine, & corruptiones, quibus tale ens in nō tale corrumpitur, vt homo in non hominem, nō sunt successiuæ: quibus verò vnum ens fit ex alio ente, aut in aliud ens corrumpitur, eæ in substantiis quidem sunt mutationes per accidens, vt iam explicatum est, & complexa etiam quædam, cùm includāt inceptionem vnius, & desitionem alterius, in accidentibus verò etsi non sunt mutationes per accidens, sunt tamen complexæ. Quare intelligendæ sunt generationes illæ, quibus aliquid fit ex minus tali, & forsitan corruptiones, quibus aliquid corrumpitur in minus tale, quod hæ omnes siue generationes, siue corruptiones, & tēporariæ mutationes sint, & simplices etiā, & exerceantur inter positiuos terminos, ac denique sint mutationes per se, vt iure cū aliis mutationibus tēporariis simplicibus, ac per se, & quæ inter terminos positiuos per se exercētur, definiri ac explicari possint. Cur autem non omnino asseruerim comprehendi corruptiones, inferius patebit.

Explicatur definitio motus. Sect. 4.

S E C T I O II.

Quid actus nomine in definitione motus nonnulli intelligant.

Nonnulli recentiores.

I N ipsa verò definitione sunt qui nomine actus, operationem intelligant, quòd motus sit propria operatio naturæ: sed non placet eorum sententia. Primum, quia operatio idem est quod actio; siquidem operari agere est, & quæ non habent vim agendi, nec operandi habent: vt materia, quantitas, & relatio: at motus non est formaliter actio, vt dictum est, & omnes cōcedunt. Deinde, quia si motus, quatenus motus, esset operatio, quicquid moueretur, operaretur necessariò, nullaque potentia, etiam diuina aliter fieri posset. At quis neget posse Deum mouere lapidem sursum, & impedire interim omnem eius operationem sola negatione sui concursus ad illam? Quòd si dicant non posse Deum efficere quominus lapis, dum mouetur sursum, operetur, quia eius motus est eius operatio non actiua, sed passiua, iam dabunt motū aliquem esse formaliter passionem: quod non minus falsum est, quàm esse formaliter actionem, cum non minus accidat motui suscipi ab aliquo, quàm ab aliquo procedere.

1. Refellitur explicatio.

2. Motum, vt motus est, non esse operationem probatur.

Aliorū expositio reiicitur.

A L I I senserunt, nomine actus intelligendū esse actum secundum: verùm cum actus secundus sit operatio, & hac ratione distinguatur

ab

ab actu primo, quia est forma, vt patet ex 2. libro de Anima, si motus nomine non est intelligenda operatio naturæ, nec intelligendus erit actus secundus. *Cap. 1. tex. 2.*

DICENDVM igitur, intelligendum esse actum eum, qui præcedit primum & secundum, vt primus, & secundus loco citato sumuntur, & distinguntur inter se. Sumitur enim actus in ea distinctione pro actu perfecto, quia si sit forma, quæ principiũ operationis est, dicitur, primus actus; si verò sit ipsa operatio, dicitur actus secundus: & quamuis interdũ operatio sit realiter motus, formaliter tamen non est motus: sed vel est actio immanẽs, quæ sæpè non est verus motus, vt actus scientiæ, vel actio transiens, vt calefactio, quatenus ab agente procedit: nam quatenus accipitur à patiente, non dicitur operatio, sed passio, nec per eam, vt accipitur patiens operatur, sed patitur. *Qui ex vera sentent. actus nomine in definitione motus intelligendi.*

SED quærat aliquis, qui fieri possit, vt actus vllus præcedat primum, cùm nil detur prius primo. Ad quam dubitationem respondendum, non posse quidem dari prius primo absolutè, sed prius primo perfecto, talis autem est actus inchoatus, & nondum perfectus. Vnde non est mirandum, quòd Themistius motum definierit actum primum eius, quod est in potentia, vt in potentia est: accepit enim primum non pro primo ex perfectis, sed pro primo absolutè, qui est actus inchoatus, nec dum absolutus. *Dubitatio. Responsio.* *In sua Paraphrasi. in 3. Phys. cap. 7.*

VERVM aduerte, etsi nomẽ actus in definitione motus accipitur, seu, vt Dialectici dicunt, supponit pro actu inchoato, & nondum perfecto, tamen non accipi pro illo formaliter, vt nondum perfectus est (hanc enim differentiam actus explicant particulæ sequentes) sed absolutè pro actu in commune: quo pacto etsi animal sumitur in definitione hominis pro solis hominibus (nam pro eisdem rebus sumũtur genera, atque differentiæ in definitionibus) tamen non sumitur formaliter pro hominibus, vt homines sunt, sed vt sunt viuentiam sensitiua, ne genus in definitione omnia formaliter dicat, quæ continentur in definito, differentiáque nihil formaliter generi adiungat.

ALEXANDER, vt Simplicius refert, definiens motũ, ait esse primam mutationem eius, quod est in potentia, vt tale est: in qua definitione pro actu ponit primam mutationem, sed tripliciter peccat, si contextus non est mendosus. Primùm, quia etsi velit significare iis verbis motum esse mutationem accidentalẽ, & temporariam (semper enim accidentalis aliqua & temporaria præcedit substantialem & momentaneam, vt dispositio ad illam) non tamen Simplicij verba id explicant, quod opus erat. Deinde, quia non omnis accidentaria mutatio est dispositio ad substantialem, vt patet in augmentatione, & in plurimis motibus secundum locum. Postremò, quia si nomine primæ mutationis intelligitur accidentalis temporaria, cæteræ particulæ redundant, cùm idem dicant. *3. Phys. com. suo 8. tex. 7.* *Definitio motus ab Alex. tradita impugnatur.* 1.

SIMPLICIVS item suspicatur, Aristotelem pro actu scripsisse ἐνέργειαν, non ἐντελέχειαν, vt nos habemus, quod energia significet actũ quemlibet, endelechia verò actum perfectum, seu perfectionem aliquam. Sed nõ est cur de nostra lectione dubitet: tum quia Aristoteles *3. Phys. cõ. 6.* *Quid Simplicius de lectione vulgata.* *Impugnatur.*

in hoc ipso cap. indifferenter vnitur nomine τῆς ἐντελεχείας, & τῆς ἐνεργείας: tum etiam, quia cùm actus etiam perfectus, sed perfectio dupliciter haberi possit, & perfectè, & imperfectè, nihil incommodi est, si motus dicatur actus, seu perfectio, modo sequẽtes particulæ, quænam perfectio illa sit, declarent nimirum inchoata, necdum perfecta.

Nomine entis in potentia quid intelligẽdum in definitione motus.

SEQVITVR in definitione *entis in potentia, seu eius, quod est in potentia*, in qua particula, nomine potentiæ intelligenda est potẽtia, quæ nondum est expleta per actum: quo pacto dicimus rem calidam non iam habere potentiam ad calorem, etsi alia ratione potentiam habet respectu caloris, nempè eius susceptiuam, quæ non est sublata per calorem, sed perfecta & quasi satiata: hac ergo particula intelligimus motum dici actum, qui partim iam fit, partim nondum fit in subiecto. Nã cùm dicitur *actus illius*, planè significatur inesse illi, cùm verò additur *eius, quod est in potentia*, seu quod potentia habet ad illum, declaratur nondum planè illum habere.

Cur addatur geminatio illa, vt in potentia.

DENIQVE adiũgitur reduplicatio, seu geminatio illa, *vt est in potentia*, quia actus inchoatus non habebit rationem motus, si non sumatur, quatenus est inchoatus, & vlterius procedit, sed solùm qua ex parte ad præsentem terminũ peruenit. Nam si calor, qui introducitur in lignum, ea tantùm ratione consideretur, qua certam perfectionem in hoc instanti consecutus est, non habebit sanè rationem motus, seu acquisitionis formæ, sed formæ certæ perfectionis iam acquisitæ. At cùm ita accipitur, vt non tantùm spectetur, qua ex parte introductus est, sed etiam qua est immediatè introducendus, iam omnino habebit veram, & germanam motus rationem. Dixi, *qua est immediatè introducendus*, quia si actus, quiete interposita ad maiorẽ perfectionẽ promouendus sit, iam in hoc instanti erit actus completus & perfectus: tametsi non in tanta perfectione, quantam haberet in fine motus, si is vlterius progrederetur, ac proinde non habebit rationem motus.

Obiecta contra definitionem.

SECTIO III.

Obiectio 1.

SVNT tamen, quæ contra propositam definitionem, datámque eius declarationem obiici possint.

PRIMVM se offert patens admodũ definitionis obscuritas, quæ tanta est, vt cùm definitio non æquè tantùm nota, sed notior esse debeat re, quæ definitur: hęc tam multas tenebras motui affert, vt cùm ea proposita, quid ille sit declarare volumus, tum primùm rem ante satis notam ignorare videamur.

2. DEINDE, diminutio seu decretio quantitatis, & remissio qualitatis non sunt actus inchoati & imperfecti tendentes ad maiorem perfectionem, sed è contrario actus perfecti ad minorem perfectionem progredientes: quod idem de corruptione dici potest, quæ non progreditur ab esse imperfecto ad perfectum: sed à perfecto ad imperfectum, ac omnino ad non esse. Quòd si quis occurrat, motus istos contrarios motibus, vt sic dicam, perfectiuis, nõ esse tantæ curæ Philosophis, vt eos Aristoteles comprehendere debuerit in definitione

Vide quæ dicta sunt li. 5. institutionũ Dialecticarum cap. 9.

motus

motus, præſto ſunt eorum exempla: quibus Ariſtoteles continuò ad explicationem definitionis vtitur. Subdit enim exemplum decretionis & corruptionis ex nomine alterationis, quod generale eſt ad motus contrarios in qualitate, æquè remiſſionem atque intenſionem complectitur.

Cap. 7. Tex. 59. 4. lib. Phyſ. & 5. tex. 45. TERTIO, motus localis non videtur forma partim acquiſita, partim acquirenda: id enim quod mouetur loco, quatenus ſic mouetur, nullam formam acquirit, vt Ariſtoteles docet 8. Phyſic. Quod ſi quis dicat locali motu acquiri locum, qui eſt forma exterius ambiens locatum: quid dicet de motu primi mobilis, quod Ariſtotelis ſententia non continetur loco? Immò etiam de motu inferiorum orbium qui locum non acquirunt, ſed ſemper ſunt in eodem? Quid denique de motu quem in vacuo fieri poſſe certum eſt? Adde ne in motibus quidem rectis qui in his inferioribus fiunt, locum eſſe vllum qui dum mobile mouetur, partim ab eo acquiſitus ſit, partim acquirendus: omnes enim toti ſimul acquiruntur in inſtanti, & immediatè poſt illum deſeruntur à mobili. 3.

QVARTO, propoſita definitio æquè videtur conuenire acquiſitionibus rerum ad alia prædicamenta pertinentium, atque ad prædicamenta ſubſtantiæ, quantitatis, qualitatis, & Vbi, cùm & plurimæ relationes pedetentim acquirantur: vt ſimilitudo maior & minor: magis etiam agere, ac pati: ſitus quoque varij, veluti corpore incuruato eſſe, aut erecto, quæ etiam ſuſcipiunt magis & minus, ac denique indutum eſſe hoc vel illo modo, indui enim nihil aliud eſt, quàm ſucceſſione quadam continua informari veſte: at motus non reperitur niſi in ſubſtantia, quantitate, qualitate, ac Vbi, vt innuunt exempla, quibus Ariſtoteles in exponenda definitione vtitur: quamquam ne in ſubſtantia quidem reperitur propriè, vt idem docet 5. Phyſic. initio Textu 16. capitis ſecundi. 4.

DEMVM reduplicatio illa, *vt in potentia* non videtur rectè addita: Nam reduplicationes non adduntur niſi ad exprimendum ſenſum formalem, vt cùm dicente Socrate citharœdum eſſe magnum, rogamus num quatenus citharœdus? at in definitionibus verba omnia ſumuntur formaliter, alioqui non continerent rationem formalem rerum quæ definiuntur. Quid igitur opus fuit addere, *vt in potentia*, ſeu *quatenus in potentia*, ad explicandum ſenſum formalem eius, quod dictum erat, *entis in potentia*, cùm formaliter intelligendum eſſet neceſſariò? Quod ſit reduplicatio ab Ariſtotele addita eſt ad verbum *actus*, vt ſit ſenſus, motum eſſe actum entis in potentia: quatenus ipſe actus eſt in potentia: damus profectò motum non eſſe actum qui inſit, ſed qui ineſſe poſſit, atque adeò concedimus mobile iam tum moueri, cùm nihil actus ſeu forma habet, dummodò habere poſſit, quod tamen fieri nequit.

Dilutio obiectorum. SECTIO IV.

Dilutio primæ obiectionis.

SED hæc non admodum difficilè diſſoluentur. Ad primum dicimus, motum cognitione ſimplici eſſe rem per ſe ſatis notam:

Motũ cognitione definitiua difficile cõprehendi.

non tamen in commune sumptum, sed in suis quasi speciebus, potissimùm verò in locali: at cognitione definitiua, præsertim in communem sumptum, esse rem cognitu difficilem, vt ipse Aristoteles docet 3. Phys. cap. 2. idq; ea ratione, quod eius natura mista sit quodammodo ex actu & potentia, magisque videatur habere potentiæ, quàm actus, cùm eius terminus, ex quo speciem & rationem sumit, sit in potentia, dum res mouetur, non actu. Vnde Plato in Dialogo de Ente, ad genera non entium, potiùs quàm entium, motum reducendum existimauit. Non igitur mirùm si cognito motu in suis quasi speciebus cognitione simplici, tùm primùm illum videamur ignorare, cùm nobis illius definitio proponitur. Id enim, propterea accidit, quia cognitio distincta difficilior est quàm confusa, eorum maximè quæ & analoga sunt, & valdè generalia: adde naturæ etiam variæ & inconstantis. *Textu 15.*

Dilutio secunda.

Num motus obiectiui comprehendantur in definitione motus.

Deus creauit omnia vt essent, non vt esse amitterent.

A D secundum dicitò, non parum probabile esse, Aristotelem in definitione motus comprehendere noluisse motus, vt ita dicam, obiectiuos, decretionem scilicet, remissionem & corruptionem: tum quia non per se intenduntur à natura, quæ sui auctoris conditionem imitatur (*Creauit enim* inquit Sapiens, *vt essent omnia*, non vt esse amitterent nisi per accidens, & consecutione quadam) tùm etiam quia ex acquisitione tanquam ex contrario notiori & nobiliori facilè abiectio intelligi potest. Atque hoc modo exempla decretionis & corruptionis, quibus vtitur Aristoteles, non sunt allata ad exponendam immediatè definitionem motus, sed ad explicandam naturam eorum motuum, qui contrario progrediuntur modo, atque ij qui proposita definitione immediatè comprehenduntur. Quòd si nomine actus, siue perfectionis, quæ in definitione motus qua genus ponitur, intelligantur etiam actus corruptiui, & vt ita dicam perfectiones corruptiuæ: quo pacto dicimus, ea perfectiùs decrescere, aut remitti, aut denique corrumpi, in quibus maior imperfectio formæ habitæ acquiritur: tùm demùm dici poterit hoc genus motuum in definitione tradita comprehendi, exempláque omnia ab Aristotele tradita ad eam explicandam immediatè spectare. *Sap. cap. 1.*

Dilutio tertia.

Ex Aristotelis sententia per motum localem nullam formã inhærentem per se acquiri.

A D tertium dicendum, Aristotelis sententiam in loco citato esse, per motum localem nullam formam absolutam, & rei mobili inhærentem acquiri, nisi fortè per accidens, vt cùm sagitta ex motu calefit: acquiri tamen formam absolutam extrinsecus quodam modo informantem, nempe locum ipsum Aristotelicum, vt in motu recto, aut aliquem modum existendi in illo, vt in motu circulari. Non loquitur enim Aristoteles de motu locali, qui in vacuo spacióve aliquo inani, virtute diuina fieri potest, vt si totus hic mundus per inania spacia, quæ extra cœlum sunt, aliò transferretur, sed de eo qui fieri solet in rerum natura, qui semper fit ad locum verum acquirendum, aut in vero loco & reali.

A D V E R T E tamen ad motum qui fieri solitus est, non esse per se necessarium integrum locum, sed satis esse locum quoad eam partem, supra quam, seu vt generaliùs dicam, iuxtà quam fit motus, vt [illegible] V.G. ad

V.G. ad motum anguis supra lapidem, aut nauis supra mare, satis est superficies lapidis & maris, quæ infernè anguem, nauémque continent. Nam etsi supernè, & ex lateribus deesset superficies, nihilominus illa mouerentur: acquirerent enim paulatim eam superficiem suprà quam mouentur. Eadem ratione vt perpendiculum descendat iuxta parietem, & formica supina moueatur sub fornicem, satis sunt superficies, non suprà quas (si propriè loquamur) sed iuxta quas mouentur, parietis inquam, & fornicis: quandoquidem aliæ partes loci circundantis necessariæ non sunt ad eiusmodi motus.

QVARE cùm obiicitur primum mobile non contineri loco, vt in eo moueri possit, missis nunc variis de hac re opinionibus, concedendum id quidem est secundum Aristotelem, si nomine loci intelligatur integer locus: sed negandum si intelligatur locus quoad partem eius necessariam ad motum localem: mouetur enim supra superficiem connexam inferioris orbis, à qua infernè continetur, quæ superficies dici potest locus primi mobilis, si nó totalis, certè partialis. Nec obest quod ea superficies non est immobilis, vt super eam primum mobile moueatur acquirendo & relinquendo continenter partem post partem: nam etsi non est immobilis absolutè, est tamen immobilis quatenus incidit cum superficie, vt ita dicam spacij, quæ designatur inter spacium, quod primum mobile occupat, & quod occupat secundum mobile: est enim ea superficies omnino immobilis, quemadmodum & spacia inter quæ designatur. Ac si semper res ipsas vt sunt, non vmbras rerum philosophando consectaremur, dicendum sanè esset locum ad quem, & in quo fit, & quacumque ratione fieri potest localis motus, esse aut superficiem imaginariam, quæ circundat quodlibet spacium, aut spacium ipsum quod mobile paulatim occupat, vel in quo paulatim mouetur: hæc enim est vera & irrefragabilis sententia de loco, ad motum localem per se, & ex necessitate requisito. Verùm quia nec superficies imaginaria que circundat quodlibet spacium, nec spacium ipsum est res vlla vera & realis: idcirco Arist. respiciens ad motus qui fieri solent, cernénsq; semper in eis acquiri aliquid reale extrinsecum, nempe superficiem corporis continentis, meritò hanc ipsam appellauit locum, non tamen absolutè, sed quatenus est immobilis, hoc est, quatenus incidit in immobilem superficiē imaginariam, qua spacium mobilis continetur, quamuis ipsa realis superficies moueatur, & fluat circa mobile, veluti superficies aëris, aut aquę circa rupem.

Motus primi mobilis etiam apud Arist. vt sit positiuus.

Vera & irrefragabilis sententia de loco ad motum localem per se requisito.

Cur Aristot. per externam superficiem definierit motum localem.

NEQVE enim probamus sententiam eorum qui immobilitatem loci constituunt respectibus quibusdam ad ea quæ immobilia sunt in rerum natura: ad centrum, inquam, terrę, & polos, seu vertices mundi. Nam cùm neque istæ sint res veræ ac reales, faciliùs est respicere ad superficies imaginarias spacij, quæ tot sunt, quot loci veri & reales, & non remotæ ab illis: præsertim cùm sublatis etiam verticibus mundi & cētro terræ, adhuc superficies spacij satis essent, vt reales superficies continentes mobile, dicerentur ratione illarum immobiles.

Loci immobilitas vnde petenda.

Quid orbes cœlestes sub primo mobili per motum acquirant.

Ex his patet quid ad cætera quæ in eodem argumento continentur respondendum sit. Nam orbes cœlestes qui sub primo mobili continentur, etsi non acquirunt nouum locum, acquirunt tamen nouum modum existendi in illo, cùm eorũ partes continenter moueantur, aliúmque & alium situm habeant, tametsi hoc intelligendum est de orbibus iis qui deferentes appellantur: quandoquidem ij omnes sunt concentrici terræ, ac mundo, non de eccentricis & epicyclis, qui locum re vera mutant. Is autem motus qui in vacuo fieri potest, non est per se ac directò considerationis Physicæ, cùm nullus sit in rerum natura: tametsi Aristoteles propter quosdam ineptè philosophantes, qui illum admittunt, aut potiùs necessarium esse dicunt, cogitur de eo peculiarem disputationem instituere. Demùm quod obiicitur de loco vero qui non pedetentim, sed in instanti acquiritur, nihil conficit: iam enim diximus locum qui necessarius est ad motum localem, & qui semper dum mobile mouetur, partim acquisitus est, partim acquirendus esse superficiem, iuxtà quam fit motus, licet ea non sit totalis locus, sed partialis.

Eccentrici orbes, & epicycli mutare locum.

Motum in vacuo non esse per se considerationis physicæ.

4. lib. Phys. c. 8. à tex. 64.

Responsio ad 4.

Acquisitio propriè.

Ad quartum dicito motum vt motus est, seu vt est acquisitio quędam continua non conuenire acquisitionibus formarum, quarum id, quod priùs acquiritur, non manet cum eo quod posteriùs acquiritur. Hoc enim pacto forma dum acquiritur, non est imperfecta respectu suiipsius, postquam acquisita est, immò dum acquiritur, tunc est: cùm autem acquisita est, iam non est, quia vt pedetentim acquiritur, ita pedetentim labitur. Hac de causa dicimus acquisitionem motus & temporis non esse motum, quia id quod motus & temporis priùs acquiritur non permanet cum eo quod posteriùs acquiritur, sed cum ipsa acquisitione continenter fluit. Vnde nec propriè motus, nec tempus dicuntur acquiri, sed formæ ad quas est motus, dicuntur acquiri per motum & in tempore: at quia quantitas quæ priùs in augmentatione acquiritur: permanet cum ea quæ posteriùs acquiritur & qualitas quæ in alteratione similiter, eodemque modo existentia in loco priùs acquisita cum existentia in loco posteriùs acquisita (in quem enim locum totalem priùs ingrediuntur partes anteriores, in eundem consequenter ingrediuntur posteriores, nondum egressis interioribus) idcircò dicimus continuam acquisitionem quantitatis, qualitatis ac loci comprehendi in definitione motus, vt motus est, & esse propriè acquisitiones continuas. Quod idem dicendum est de acquisitione substantiæ ratione præuiarum disputationum.

Acquisitiones motus, & temporis cur non sint motus.

Cur ad relationem, actionem & passionem, ac Quando non sit per se motus.

Hinc autem iudicare possumus nec ad relationem, nec ad actionem, passionémve, nec ad Quando esse motum propriè dictum, siue vt motus definitus est 5. Phys. tametsi sumpto motu pro qualicumque mutatione, vt nonnunquam sumitur, in omnibus prædicamẽtis motus concedi possit, quemadmodum & mutatio. Nam quòd ad ista non sit motus propriè dictus: ex eo patet, quia relatio quæ priùs acquiritur in motu, non manet cum ea quæ posteriùs acquiritur, vt maior inæqualitas, aut similitudo, aut propinquitas cum minore, aut minor cum maiore: vt patet, alioqui idem simul esset magis, ac minùs inæquale

Tex. 6. & 16. & 23.

quale, similiùs & minùs simile, propinquiùs & minùs propinquum. Idem cernere est in actione & passione, ac Quando. Nam nec partes prioris actionis, aut passionis, aut temporis cum posterioribus permanent, quemadmodum nec partes ipsius motus cum quo actio, passio, & tempus re ipsa sunt idem.

In situ, & Habere diuersa ratio ostenditur.

At de situ, & Habere alia ratio est. Nam cùm situm esse, nihil aliud sit quàm partes corporis hoc vel illo modo se habere ad partes loci, seu spacij; quemadmodum id quod partes priùs acquirunt spacij permanet cum eo quod posteriùs acquirunt, ita & id quod acquirunt situs. Item cùm Habere idem sit quod substantia aliqua externa, aut omnino, aut aliqua ex parte circundari, & quodammodo informari: non dubium est quin id vestis, aut ornamenti, aut armorum, quod priùs applicamus corpori, cùm induimur aut ornamur, aut armamur, permaneat cum eo quod posteriùs apponimus, vt patet: cùm pileum imponimus capiti, aut chirotecas manibus induimus. Non docet tamen Aristoteles speciatim ad hæc duo prædicamenta esse motum, quia situs re vera pertinet ad prædicamentum Vbi, vt superiùs tetigimus & inferiùs ostendimus: licèt vulgari quadam consideratione peculiare prædicamentum conficere videatur. Habitus autem est compositum quippiam ex multis entibus: ex substantia, inquam, & qualitate figuræ, quod vt suo modo acquiritur, vnus actus entis in potentia dici non potest. Quòd si habitus pro sola externa substantia circumposita sumatur, habere quidem poterit eius acquisitio rationem motus: verùm is motus ad localem reuocabitur, quia vel acquirens habitum mouebitur ad habitum, vt pes cùm se ingerit in crepidam immotam, vel habitus ad acquirens illum, vt pileus ad immotum caput: vel vtrumque ad locum medium: vt cùm vestem, aut chirotecas induimus, nosmet ad habitum, habitúmque ad nos ipsos applicantes. Dixi porrò huiusmodi acquisitionem substantiæ extrinsecus appositæ reuocandam esse ad motum localem, non autem esse formaliter motum localem: quia neque acquisitio loci pro superficie accepti habet rationem localis motus, nisi quatenus superficies quæ continet locatum est immobilis: quo pacto spectat prædicamentum Vbi, ad quod pertinet motus localis.

Cur non doceat Aristoteles ad situm & habitum esse per se motum.

Cap. 7. q. 2. sect. 5.

Prædicamentum habitus esse compositum ex multis entibus.

Cap. 2. à tex. 10.

Aliis rationibus probat Aristoteles in 5. Physi. ad substantiam secundum se, ad relationem, actionem & passionem non esse motum. Ad substantiam, quia motus non est nisi inter contraria, substantiæ autem nihil est contrarium. Ad relationem, quia relatio acquiritur sine vlla mutatione subiecti: fieri enim potest vt Socrate non mutato, sed solo Platone, Socrates incipiat similis esse Platoni. Ad actionem autem & passionem qui sunt realiter ipse motus. Nam quod ad motum non sit motus, nec ad mutationem, mutatio, ipse luculenter & copiosè ostendit 5. Phys. cap. 2. Cur autem de situ, de Quando & Habere nihil addiderit, ex iis quæ diximus, colligi poterit.

Examinantur obuer dua rationes Aristotelis, & soluitur quintum argumentum.

SECTIO V.

An rectè probauerit Aristot. ad substantiã, & relationem nõ esse motum.

SED videtur Aristoteles eo loco non rectè probare ad substãtiam & relationem non esse motum. Nam quemadmodum substantia contrarium non habet, ita nec lumen, & tamen intensio luminis est verus motus. Relatio item cùm sit forma adueniens & recedens aliter habere facit subiectum, quàm priùs habuerit: quonam pacto dici potest aduenire sine subiecti mutatione. Quòd si Aristoteles cùm ait relationem aduenire posse sine subiecti mutatione, accipit mutationem pro motu propriè dicto, hoc ipsum erat probandum.

Explicatio dubitationis propositæ.

Substantiæ nihil esse contrarium quo pacto intelligẽdum.

HÆC etsi longiori disputatione indigent, tamen pro ratione loci breuiter hunc in modum dilui possunt. Cum substantiæ negatur quicquam esse contrarium, non solùm de contrario specie diuerso, cuiusmodi sunt calor & frigus, intelligendum est, sed etiam de contrario in eadem specie, quo pacto maior quantitas dicitur contraria minori, & intensior qualitas minùs intensæ. Substantia enim non solùm non habet contrarium specie diuersum, cui vicissim succedat in eodem subiecto: sed etiam quia non habet per se extensionem aut intensionem, non potest habere contrarium in eadem specie, vt pedetentim acquiri possit. At lumen etsi non habet contrarium priori modo, habet tamen contrarium posteriori, quia potest esse magis & minùs intẽsum. Vnde & intentio & remissio luminis sunt veræ alterationes, veríque motus, tametsi interdum negantur esse alterationes, vel quia non sunt alterationes ad generationem ordinatæ, vel quia cùm lumen non habeat contrarium priori modo, seu propriè dictum, ex accidenti euenit, vt per motum fiat intensus: nempe quia illuminans pedetentim accedit ad id quod illuminatur. Si enim illuminans à principio motus poneretur, vbi est in fine motus, tota intensio luminis in instanti produceretur, quia non habet contrarium propriè dictum, quod intensionem retardet. Atque hæc de priori ratione Aristotelis.

Mutationis triplex acceptio.

PRO defensione autem posterioris aduerte, mutationem tribus modis sumi posse. Vno latissimè pro quacunque varietate, qua subiectum aliter habeat quàm priùs, & hoc modo nõ dubium est, quin acquisitio cuiuscumque relationis realis sit mutatio, etiamsi nihil sit
1 quod tunc agat in subiectum: vt si Socrates sanus fiat similis Platoni
2. ægroto, sola medicina agente in Platonem. Altero pro sola mutatione, quę est vera actio & passio, cuiusmodi est sanatio Platonis, ad quã in Platone ac Socrate resultat mutuò similitudo sanitatis. Atque hoc modo volunt grauissimi Auctores, nobísque placet generationẽ momentaneam, nempe ipsam formæ substantialis introductionem non esse mutationem: quia in eo instanti iam non agit generans, sed actionem terminat, resultante nimirùm forma ex actione præuia. Dixi autem, *formæ substantialis*, quia momentanea formæ accidẽtalis introductio,

D. Thomæ 2. contra Gent. c. 17. ad finẽ.

ctio, quemadmodum potest esse vera actio & passio, vt momentanea illuminatio, ita potest dici vera mutatio in hac significatione. Hoc autem modo verum est quod Aristoteles ait, relationem acquiri posse sine vlla mutatione subiecti, in quo est, nempe sola mutatione alterius. Tertio modo sumitur mutatio pro ea tantùm, quæ non solùm est vera actio & passio, sed etiam verus motus quæ est valdè pressa, & restricta mutationis vsurpatio. Possunt hæc distingui in generatione ignis, cùm ex silice in tenebris excutitur. Nam attritio silicis, & atte- 3.
nuatio, ac calefactio particularium, ex quibus scintillæ gignuntur, est mutatio & primo, & secundo, & tertio modo, cùm sit vera actio verúsque motus. Inflammatio verò ipsa seu formæ ignis introductio, etsi est mutatio primo modo, non est tamen secundo, nec tertio, quia non est actio, sed actionis terminatio. Illuminatio autem aëris circunstantis etsi est mutatio primo & secundo modo, cùm sit vera actio, nec terminet vllam præcedentem actionem: est quidem mutatio primo & secundo modo, sed tamen non tertio, quia fit in instanti. At similitudo quæ in eodem instanti resultat tam in aëre circunstante, qui tenebrosus erat, quàm in aëre qui alibi erat illuminatus, etsi est mutatio primo modo, non tamen est secundo nec tertio, quia vt resultat in aëre quantumcunque remoto sine eius mutatione secundo modo sumpta, ita & in propinquo non ex vi talis mutationis, nisi per accidens.

In generatione ignis à silice triplex mutationis acceptio ostenditur.

C V M igitur Aristoteles ex eo probat ad relationem non esse motum, quia relatio potest acquiri sine subiecti mutatione, neque accipit mutationis nomen primo modo, nec falsum assumat, neque item tertiò, quia incurreret vitium petitionis principij, sed secundo, quo pacto rectè concludit. Nam cùm omnis motus sit actio, licet non vice versa: rectè ostenditur non esse motum ad relationem: quia relatio potest aduenire subiecto sine subiecti mutatione secundo modo sumpta. Sed iam ad institutam argumentorum solutionem reuertamur.

Explicatio Aristot. cum probat ad relationem non esse motum.

A D quintum argumentum dicendum est, reduplicationem illam, *vt in potentia*, non esse additam ad verbum *actus*, sed ad verba; *entis in potentia*, vt ex iis quæ ab Aristotele dicuntur perspicuum est. Subdit enim, *vt alterabilis, quatenus alterabile est, &c.* & infrà: *vt mobilis quatenus mobile est, &c.* Quamuis autem verba in definitione formaliter intelligenda sunt: sæpe tamen quia aliter accipi possent, reduplicatione adhibita explicari solent, quod in definitione motus accidit. Nam quia priora definitionis verba sic intelligi possent, quasi diceret Aristoteles motum esse formam eius quod illam habere potest, qua tantùm ex parte illam habet, idcircò additum est, vt in potentia est, hoc est, quatenus adhuc illam habere potest, vt intelligeremus motum non esse actum iam omninò existentem, in re mobili, sed partim existentem, partim qui immediatè pòst, siue continuato progressu ab imperfecto ad perfectum in eo existet. Atque hæc de motu dicta sint.

Quinti argumenti solutio.

Definitionis motus declaratio.

NVM

NVM TEMPVS SIT VERA SPECIES QVANTITATIS.

QVÆSTIO X.

Quod tempus non videatur vera species quantitatis.

SECTIO I.

Argumenta partis negatiue.

VOD demùm attinet ad tempus, quod Aristoteles in Prædicamentis extremo loco inter species quantitatis numerauit, hæc sunt potissimum argumenta, quæ illud ab hoc prædicamento videntur excludere.

1. PRIMVM, quia tempus definitur *numerus motus secundum prius & posterius*, vt patet ex 4. libro Phys. cap. 11. numerus autem non est vera species quantitatis, nisi vulgari quadam ratione, vt suprà dictum est. *Tex. 101.*

2. SECVNDVM, quia si numerus non est excludendus à veris speciebus quantitatis, cùm tempus definiatur numerus talis, saltem non erit tempus quantitas continua, cuius tamen species ab Aristotele in Prædicamentis ponitur. *Textu 131.*

3. TERTIVM, quia si non esset animus, & præcipua eius vis quæ dicitur mens, qua numerarentur partes motus, nullum esset tempus, vt Aristoteles docet eodem Phys. libro, cap. 14. Quo fit, vt tempus non modò non sit species quantitatis, sed ne ens quidem reale, cùm pendeat ab apprehensione intellectus.

4. QVARTVM, quia tempus est quantum per accidens, vt Aristoteles hoc loco affirmat, nec solùm affirmat, sed etiam ex eo probat, quia ideò est quantum & continuum, quod motus sit quantus ac cõtinuus. Si ergo non est quantum per se, igitur nec vera species quantitatis. *Textu 18.*

Quatenus tempus sit vera species quantitatis.

SECTIO II.

Explicatio partis affirmantis.

RO explicatione huius quæstionis aduerte, tẽpus duobus modis spectari posse: vno vt est duratio motus absolutè accepta: altero vt est duratio motus finita, certa, & nobis nota, vt sæculum, annus, mensis, dies, hora. Hac distinctione proposita, duabus conclusionibus facilè expeditur quæstio.

Prima conclusio quæstioni respondens.

PRIOR conclusio. Tempus priori modo consideratum est vera species quantitatis continuæ. Quæ conclusio ex eo probatur, quia tempus est ens reale per se extensum, ac peculiari ratione continuum. *Ens reale*, quia omnis motus circumscripta quauis apprehensione intellectus habet suam durationem. *Per se extensum, & peculiari ratione continuum*, quia si hæc haberet per accidens, ex eo maximè id proueniret quia esset extensum & continuum sola extensione, ac continuitate motus, cuius est duratio, at non ita res habet. Sæpe enim videmus paruam extensionem continuitatémque temporis, cum magna est motus, vt si motus est cæler, sæpè etiam contrà cernimus magnam temporis, cùm parua est motus, vt si motus sit tardus: atque adeò in ipso cœlo, licet motus essent celeriores, aut tardiores, tamen eandem

æqua

æqualitatem suæ extensionis, continuitatisque seruaret. Alia igitur est extensio & continuitas temporis, alia motus: quo fit, vt tempus non sit & continuum extensione ac continuitate motus, sed sua propria, & peculiari.

In 3. Physic. 1. text. 2. & lib. 5. Phys. c. 14. à text. 129. Ac de tempore hoc modo considerato intelligitur id, quòd sæpè ait Aristoteles, omnem motum fieri in tempore: siue enim motus sit finitus, vt motus lapidis, siue infinitus, qualem ipse putat fuisse motum cœli, quilibet sublata omni apprehẽsione intellectus, habet suam durationem, atque ita fit in tempore, priori modo sumpto.

QVAMQVAM verò nõ esset improbabile dicere, tẽpus hoc modo spectatum non esse extensionem distinctam ab extensione, & continuitate motus, sed esse illam eandẽ quatenus incidit in continuam extensionem temporis imaginarij, quemadmodum locus realis non habet extensionem continuitatémve distinctam à continua extensione superficiei, sed illam eamdem, vt est immobilis, seu, vt incidit in superficiem aliquam imaginatiam, & signabilem spacij, vt superiùs diximus: tamen cùm nullum appareat incommodum, ponere vtramq; distinctam, idque sit philosophica consideratione dignius: non est quòd à conclusione tradita recedamus. *Opinio nõ improbabilis de entitate temporis.*

ADVERTE tamen quemadmodũ in media magnitudine nõ dantur indiuisibilia, nisi designatione, ita nec mutatum esse in medio motu, nec instans in medio tẽpore. In hoc tamen est discrimen inter ista: quòd iuxta communem Philosophorum sententiam, in magnitudine finita, & in tẽpore dantur actu indiuisibilia, non solùm ex parte finis, sed etiam ex parte principij: in motu autem etsi datur actu mutatum esse ex parte finis, non datur tamen ex parte principij: repugnat enim dari primum mutatum esse, vt Aristoteles ostendit 6. Phys. lib. cap. 5. *Indiuisibilia in motu & tẽpore quo pacto dentur.*

à text. 46. Quamquam verisimilius videtur indiuisibilia, quę dantur actu in fine motus, & in principio & fine temporis, esse entitates aliquas, sed meras negationes vlterioris quidem progressus quoad ea, quæ dantur in finibus motus & temporis: præcedentiæ verò, vt ita dicam, siue antecessionis quoad ea, quæ dantur in principio temporis.

POSTERIOR conclusio. Tempus posteriori modo spectatũ non est vera species quantitatis. Hæc facilè probatur, quia nulla duratio motus est nobis nota, nisi sit animo apprehensa, id autẽ quod pendet ex apprehensione animi, non est ea ex parte vera species quantitatis, cùm ea ratione nõ sit ens reale. De hoc verò tempore, vt vulgatissimo loquitur Aristoteles in Prędicamentis, cùm ait, *Si quis doceat quanta sit actio, tempore sanè eam definiet, annuam videlicet, &c.* Et 4. Phys. li. a eadẽ de causa de hac potissimum temporis vsurpatione disserit. *Secunda conclusio.* *Cap. de quãt. 2 cap. 10. & tex. 88.*

Solutio eorum, quæ pro parte negatiua proposita sunt.

SECTIO III.

QVARE ad primum argumentũ pro parte negatiua dicendum est, tempus posteriori modo consideratũ esse *numerum motus*, hoc est motum numeratùm ab intellectu secũdum prius & posterius, quæ sunt partes durationis motus: quo pacto sæculum est motus numerus centũ annis, annus duodecim *Soluitur argumentum partis negatiuæ, & explicatur temporis definitio.*

mensibus, mensis diebus 30. dies 24. horis, & sic alia minora tempora, Cur autem tẽpus non dicatur motus numeratus secundũ quascunque partes, sed secundũ priores & posteriores, hæc ratio, quia motus habet quasdam partes simul, vt motus totius hominis partẽ motus, qua mouetur caput, & partem, qua mouetur pectus, &c. Verùm duratio harũ partium, cùm simul sit, non constituit tẽpus, sed duratio partium motus sibi inuicem succedentium: vt pars, qua Socrates mouetur in hoc quadrante horæ, & pars qua mouebitur à proximo quadrante.

Cur tempus non dicatur numerus quarumcumque partium motus.

2. A D secundũ dicendum, quæstionem esse apud Philosophos num tẽpus hoc pacto spectatũ simpliciter numerus appellari debeat, necne. In qua ij meliùs sentiunt, qui volunt non simpliciter esse appellãdum numerum Sola enim multitudo quantitatum cõtinuata simpliciter vocatur numerus: partes autẽ durationis motus non sunt multæ quantitates, sed solũ concipiuntur vt multæ. Dicitur tamen numerus motus, quasi motus numeratús, aut, vt Scotus ait, quasi mensura motus: ait enim numerum in definitione temporis accipi pro mensura.

An tẽpus appellandum sit numerus.

Lege D. Tho. Simpliciũ, & Themist. 4. Phys. text. 100. & 101.

Cur dicatur numerus motus.

3. A D tertium eodem modo respondendum est. Nam si non sit animus, non erit tempus posteriori modo spectatum. Sed quid? Nonne sublato animo, adhuc esset annus, mẽsis, & cætera huiusmodi tẽpora? Essent quidem hæc omnia quoad id, quod materiale est in huiusmodi temporibus, non autem quoad id, quod est formale, Quanquam nec quoad materialia, ista essent distincta inter se, vt diuersa tempora, sed vt partes totius temporis priori modo accepti: cùm tamen ab animo sumantur vt diuersa tempora, & actu distincta inter sese.

Sublata mẽte annus quomodo esset, vel non esset.

4. Q V A R T V M, quod contra vtramque vsurpationem tẽporis videtur pugnare, ex supradictis facilè dissoluitur. Dicitur enim tempus in loco citato esse quantum per accidens, quasi per aliud: idque ea ratione, quia continuitas temporis pendet à priori ex continuitate motus, quemadmodum & continuitas motus ex continuitate magnitudinis, supra quam fit.

Tempus cur dicatur ab Aristotele quantum per accidens.

SIT NE IDEM NVMERO TEMPVS in rebus, quæ mensurantur tempore, an diuersum?

QVÆSTIO XI.

Quid in hac re satis sit dicere.

De hac materia lege Ocham. in 2. q. 12. Gabr. in 2. dis. 2. q. 1. Capreo. in 2. distin. 2. q. 2. Simp. 4. Phy. in text. 102. com. 107. & in text. 132. & in sua digressione de tempore ad finem.

SECTIO I.

QVÆRAT porrò aliquis sit ne tempus vnum atque idem numero in omnibus rebus, quæ tempore mensurantur, an verò diuersa: rationes enim vtrinque pugnant.

Esse vnũ numerum tẽpus quæ ratio suadeat.

N A M quòd sit numero vnum, planè suadet communis loquendi consuetudo. Dicimus enim in eadem hora alios nasci, alios mori, alios ridere, alios plorare, &c. Quòd si locutionem hãc non sic vsurparemus, quasi sensus esset in hac eadem numero, sed in hac eadem specie: eodem modo dicere possumus idem animal posse

per

4. Phy. Alb. Mag. 3. Phy. tract. 3 c. 17. D. Tho. in 4. Phys. in tex. 132 lect. 23. & in 2. d. 2. quæst. 1. ar. 2. Heru. in 2. d. 2. quæst. 2. a 4. Phys ca. 14. textu 132 & 134.

per totam eandem horam dormire & vigilare, calere & algere, quia per totam eandem specie.

Quæ dissuadeat.

QVOD verò non sit vnum numero, sed plura, suadent ea quæ in superiori quæstione diximus. Nam si tẽpus est duratio motus, nec eiusmodi duratio à motu reipsa differt, vt re vera dicendum est: quot numero motus simul fiunt in mundo, tot numero tempora sint necesse est. Accedit quod a Aristoteles eodem modo vult in diuersis rebus esse idem tempus, quo idem denarius est in decem hominibus, & in decem canibus, at in his nõ est idem denarius numero, sed specie tantũ.

Dubitationis explicatio.

IN hac dubitatione si id dicere tantùm volumus, quod vtcumque satisfaciat, hac distinctione breuiter respondendum est: re quidem vera multa numero dari simul in rerum natura, vt probat secundum argumentum, eiúsque confirmatio: sed tamen quasi per antonomasiam in solo motu primi mobilis esse tempus, quia motus ille celerrimus est, cęterísque dominatur, & omnium maximè sibi constat. Atque hac posteriori vsurpatione dicere solemus in hac eadem hora alios nasci, alios mori, &c. quod in primo argumento sumpsimus. Semper enim id referimus ad certam motam diurni motus, vt patet ex horologiis manuariis, quibus nos aliquam moram cœlestis motus indicamus. Itaque non simpliciter dicendum est, in solo motu primi mobilis esse tempus indifferẽter acceptum pro quouis tempore, cùm vnusquisque motus suam habeat moram durationémve successiuam: alioqui cùm cœlum non mouebatur Iosue duce bellum gerẽte cum Chananæis, nullus motus qui tunc erat habebat durationem suam.

Aliter tamẽ D. Tho. opusc. 35. capit. 2. Iosue cap. 10.

SED tamen si sermo sit de tempore præcipui motus, qui propter ptimitatem, æquabilitatémque suam potest esse aliorum mensura, dicendum est vnum tantùm numero esse tempus in rebus omnibus, quę mensurantur tempore: ita tamen vt dicatur esse in motu primi mobilis tanquam mensura eius interna (est enim idem re cum motu primi mobilis) in cæteris autem motibus accommodatione quadam ac denominatione extrinseca. Hoc ferè dici conuenit in hac dubitatione, satísque vtcumque est propter excellentiam motus primi mobilis, cursúmque naturalem in rebus à Deo institutum.

Tempus primi mobilis propter æquabilitatem, primitatémque suã vt sit mensura primaria, atque vnica.

Quid in hac re simpliciter dicendum esset.

SECTIO II.

VERVM simpliciter & absolutè, quia primum mobile potestate diuina celeriùs aut tardiùs moueri potest: immò etiam à motu cessare, vt accidit vnius diei spacio prædicto ducis Iosue tempore, & post diem vniuersalis iudicij eueniet: aliud tempus quærendum est, quo mensurentur omnes motus, quotquot simul fiunt in mundo, & fieri possunt, omnésque quietes.

Aliud tẽpus esse quærendũ à tempore primi mobilis.

AC videtur sanè idem dicendum de tempore vno & eodem, atque de vno & eodem loco. Vt enim dicimus locum V. G. huius turris semper esse vnum & eumdem, non propter superficiem circundantem, quæ penè cõtinenter est alia, atque alia, sed propter spacium

Idem de tempore vno, ac de loco vno est dicendum. extensiuum vnum & idem, quod turris constanter occupat: ita par est dicere simpliciter & absolute omnes motus, qui simul fiũt, propterea fieri in eodem tempore, quia fiunt in eodem spacio successiuo: & quemadmodum, vbi deest superficies, qua corpus circundetur, ipsum nudum spatium extensiuum, superficiésque imaginaria, quæ illud circundat habet rationem loci: ita vbi deest motus, ipsum spacium successiuum, quo mobile non mouetur, habet rationem tẽporis: & hoc est tempus, quod per se est necessarium in omni motu, & in omni quiete, siue propria, qualis erit ea, qua cœli quiescent post vniuersalis iudicij diem, siue impropria cuiusmodi fuit illa, quæ mundi creationem præcessit: fuit enim ab omni æternitate, fuissétq; à parte posteriori minor aut maior, si Deus ante, aut post mundum condere statuisset.

Duo esse tempora vniuersalia. Ex his colligimus duo esse tempora vniuersalia, quibus mensurantur omnia, quæ tempori subsunt: vnum reale, quod est idem re cum motu primi mobilis, quod D. Paulus appellat tempus sæculare, cùm ait, *Non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia.* Et Angelus in Apocalypsi Iohannis, cùm iureiurando confirmat aliquando non amplius tempus futurum: alterum, quod dici solet imaginarium, non quod ab imaginatione pendeat, quasi nullum sit, nisi quatenus illud imaginamur, vt Chimæra, aut sphynx, sed quia nihil reale est, sed sola capedo, vt ita dicam, motuum omnium: quemadmodum locus, qui imaginarius dicitur, nihil est aliud, quàm capedo omnium corporum. *ad Tim. 1. h. Apoc. 10.*

Tempus reale à tẽpore imaginario complementum accipere. Colligimus etiam, tempus reale à tempore imaginario accipere cõplementum suæ rationis, quemadmodũ locus realis ab imaginario. Nam vt locus realis accipit immobilitatem à spacio extensiuo, vt ex dictis patet: ita tempus reale accipit peculiarem prioritatem & posterioritatem à spatio successiuo, quod hinc intelligi potest. In omni re successiua datur prius & posterius, alioqui tota simul esset, ac proinde non successiua: sed hoc est discrimen in motu & tẽpore, quòd in motu satis est, vt aliquid præcedat, & aliquid sequatur, siue citiùs, siue tardiùs: id enim tantùm requiritur, vt forma pedetentim acquiratur: nec minor deambulatio est in ratione motus ea, qua conficitur leuca in semihora, quàm qua conficitur in hora. At in tempore necesse est, vt initiũ & finis, ac proinde media omnia sint fixa, & certa distantia successiua inter se disiuncta: alioqui non erit idem tempus, sed maius aut minus. Si enim duplo remotiores sint termini tẽporis, duplo quoque maius erit tempus: si duplo propinquiores, duplo minus. Itaque tẽpus idem nec extendi, nec contrahi potest, cùm motus idem & longior interdum sit, interdum breuior pro ratione viriũ mouentis, aut dispo-

Definitio tẽporis exponitur. sitionis rei mobilis. Cùm ergo tẽpus reale definitur esse motus numeratus, siue mensuratus secundũ prius & posterius, necesse est vt prius & posterius sumantur fixa & certa, ac proinde non sumantur ex ipso motu, quatenus motus est, sed ex spacio successiuo, quod ratã semper, & certam habet successionem, & quæ nulla potentia, etiã (vt ita loqui liceat) diuina extendi, aut contrahi potest. Nam etsi Deus potest efficere, vt motus Solis in Zodiaco celeritate contrahatur, aut tarditate extendatur:

extendatur: attamen vt spacium, quod nunc Sol annuatim conficit, sit minus aut maius, fieri nullo modo potest. Si enim contrahi posset aut extendi, aliud spacium successiuum quærendum esset, quo eius contractio aut extensio mensuraretur, & pari ratione aliud rursus, quo huius contractio & extensio, atque ita deinceps in infinitum: non habet ergo tempus reale propriæ rationis complementum, nisi à spacio successiuo.

Motus solis in Zodiaco, vt possit aut protrahi, aut contrahi.

ILLVD etiam hoc loco aduerte, etsi tēpus reale vnum & idem est in solo primo mobili, vt subiecto inhæsionis, tamen ab aliis inferioribus motibus accipere distinctionem, quam ei animus applicat. Nam à motu Solis distinguitur in dies naturales & artificiales, ac oppositas noctes, in annos, in lustra, in indictiones, in iubilæa, in sæcula. A motu autem lunæ in menses, in accessus & recessus maris, hoc est in moras illas, quibus mare accedit ad nos, & à nobis recedit: eodémque modo distinguitur in alias partes diei, vt in horas æquales, quibus nos vtimur, & inæquales, quibus Iudæi vtebātur: inæquales, inquā, non vnius tantùm diei, sed vnius diei cum horis alterius diei comparatis: in qua horarum æqualium distinctione vmbrarum motu, aut arenæ, aquæve cadentis, aut ponderum, aut recurrentium virium vti consueuimus.

Distinctio temporis quæ fit ab animo in dies, annos, lustra, &c.

DENIQVE illud aduerte, tempus duobus modis posse metiri motum: vno accommodatione sui totius toti motui, quo pacto dies metitur motum diurnum: altero repetitione, qua ratione annus metitur sæculum, mensis annum, dies mensem, hora diem, sempérque minora tempora maiora, in quo genere non datur minima mensura nisi sensu, aut lege, vt in ponderibus, & sonis, cæterísque rebus, quæ in infinitum diuidi possunt.

Tempus metiri motum vel accommodatione, vel repetitione.

QVA RATIONE TEMPVS differat ab æuo & æternitate.

QVÆST. XII.

Sententia quorundam refutatio.

SECTIO I.

QVONIAM tempus conuenire dicitur cum æuo & æternitate, quod omnia sint durationes quædam, operæ prætium erit, si hæc inter se distinguamus, præsertim cùm necesse sit intelligere, num æuum & æternitas habeant rationem quantitatis, ne vllas quantitatis species à nobis prætermissas esse quis reprehendat.

Caussa tractandæ quæstionis.

AC omittenda primum est Nominalium[a] responsio, quod confusione potius, quàm distinctione vtantur. Nam statim respondent, tempus esse ipsum primum mobile, æuum ipsas res æuiternas, nempe Angelos, animas rationis participes & cætera creata, quæ tēpori non subsunt, æternitatem esse ipsum Deum. Cùm autem eis obiicitur, non quæri ab eis rudi modo res ipsas, sed rationes formales; quibus hæc

Nominalium responsio reiicitur.

a *Greg. in 2. d. 2. q. 1. Ocham in 2. q. 12.*

inter se distinguantur, non minùs importunè ad connotationes quasdam suo more, id est, parum philosophicè confugiunt.

Veterum quorundam sententia, quæ D. Bonauenturæ placuit.

VETERES quidam Scholastici (quos Diuus Thomas a refert, ac Diuus Bonauentura, etsi aliis verbis, tamen eadem sententia sequitur perpensa ipsa rerum natura, ista sic separant. Tempus esse durationem successiuam rei successiuæ, contra verò æternitatem esse durationem permanentem rei permanentis, æuum autem quasi medium inter hæc esse durationem successiuam rei permanentis: quartam enim complicationem durationis permanentis rei successiuæ, vt planè impossibilem meritò prætermittunt. Quod autem æuum sit duratio successiua rei permanentis (nam cætera perspicua sunt) hûc ferè in modum probant, quia æuum est duratio creaturæ, non cuiusuis tamen, sed eius quæ in se non habet innouationem & veterationem (sic enim loquûtur) hoc est, successionem in suo esse, cuiusmodi est duratio Angeli, animæ rationalis, & materiæ primæ: at duratio cuiuscumque creaturæ necessariò est successiua, quod & testimoniis sanctorum Patrum, & ratione confirmant. Aiunt enim Patres hoc esse proprium Dei, nō habere in sua duratione successionem præteriti & futuri. Ratio autem idem omninò ostendere videtur. Nam si in duratione alicuius creaturæ non daretur successio præteriti & futuri, idem esset in illa fuisse ac fore: quare cùm res quæ iam fuit, non possit non fuisse, non posset quoque non fore: ac proinde necessariò esset futura, quod est proprium diuinitatis.

It à suis autoribus probatur.

a Lege Diuū Tho. 1. p. q. 10 art. 5. Bonauent. in 2. d. 2. q. 3. Capr. ibidem, q. 2. Caie. loco citato 1. partis. Hen. de Gād. Quodlib. 5. q. 13. Ægid. in tract. de Mēsura angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 3. Scot. ibid. q. 1. & alios. Hanc opinione tuetur D. Bonauentura in 2. d. 2. q. 3. Augu. lib. 9. confess. ca. 10. & lib. 11. ca. 11. & trac. 5. de Cognitione vera vitæ ca. 30. tom. 9. & tra. 2. in epist. Ioā. c. 2. Gregor. lib. 2. Moral. ca. 15. & li. 9. c. 26. & lib. 16. ca. 20. & lib 27 cap. 4. Cyrill. Alexā. li. 7. contra Iulianum. Ansel. in monolog. c. 21. & aliẏ.

Primum ex adiunctis argumentū.

CONFIRMARI quoque potest eadem sententia aliis quatuor argumētis. Vno, quia duratio creaturæ nō potest esse simul actu & potentia, esset autem crastina duratio V.G. huius angeli, aut animæ rationalis simul actu & potentia, si eadem esset omninò cum hodierna: quatenus enim est crastina, est potentia, quatenus hodierna, est actu.

2. Altero, quia si qua esset duratio creaturę sine vlla successione, nō posset vnius duratio maior esse, quàm alterius: excessus enim durationis sine successione intelligi nullo modo potest: excessit enim altera res alteram duratione, vel quia cùm simul desierit, priùs illa cœperat, vel quia cum simul cœperit post illam desiit, vel quia priùs cœpit, & posteriùs desiit: vbi autem datur prius & posterius duratione, successionem dari nemo dubitat.

3. Tertiò, quia Angelus & anima rationalis habent durationem æui, vt omnes cōcedunt: at possunt successiuè habere contrarias affectiones, vt amoris & odij rei eiusdem, eadémque ratione consideratæ. Cùm ergo simul, id est, eadem duratione durationísque parte nulla res possit habere contraria, necessariò efficitur vt eorum duratio successione non careat.

4. Quartò, quia si duratio Angeli esset tota simul & sine successione vlla, cùm angelus duraturus sit in omne tempus futurū, posset Angelus hodie futura contingentia quātumcumque longè distantia non modò cognoscere, sed etiam intueri. Hac enim ratione subiicit b D. Thomas futura omnia intuitiuæ Dei cognitioni, quòd æternitas diuinā sine vlla successione complectatur omne tempus futurum: at cognoscere futura contingentia est propriū Dei, habet igitur duratio Angeli successionem.

Cognoscere futura contingentia Dei est proprium.

b 1. p. q. 14. art. 13.

Hæc

D. Tho. 1. p. q. 10. artic. 5. & quodlib. 10. art. 4. Hēr. de Gād. quolib. 5. q. 13. Aegid. in tract. de Mensura angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 3. Capr. ibid. q. 2. Caiet. in comment. 1. partis q. 10. ar. 5. Richar. in 2. d. 2. q. 3. & reliqui fere Scholastici in 2. d. 2.

Meritò explicatam sententiam reyci à schola Theologica.

HÆC sententia, quam quidam recentiores non parum probabilem existimant, merito à D. Tho. a Henrico, Aegidio, Durando, & reliqua fermè schola reiicitur. Primùm, quia vbi non datur successio in re, nō potest dari successio in duratione: duratio enim nihil aliud est, quàm continuatio, aut permanentia ipsius esse rei. Dico autē, *cōtinuatio*, propter res, quarum esse continenter fluit, *permanentia*, verò propter eas, quarum esse nunquam fluit, sed semper idem perseuerat. 1.

Duratio quid.

DEINDE, quia duratio est mensura ipsius esse rei, mēsura autem, etsi potest esse indiuisibilis, cùm mensuratum est diuisibile, nempè si illud metiatur per repetitionem, vt vnitas numerum; tamen nūquam potest esse diuisibilis, cùm proprium & immediatum mensuratum est indiuisibile. Tunc enim nec per repetitionem, nec per accommodationem illud metiri potest. Cùm ergo duratio successiua, seu quæ habet in se prius & posterius sit diuisibilis, esse autem permanēs, quod non habet in se prius & posterius, sit indiuisibile, efficitur, vt æuum non sit duratio successiua, si esse rei, quod proprie & immediate mensurat, semper eodem modo permaneat. 2.

4. lib. Phys. c. 11. tex. 99. & 100. & libro 6. Physic. c. 4. tex. 37.

TERTIO, quia vt se habet duratio esse successiui ad esse successiuum, ita se habere debet duratio esse permanentis ad esse permanens: at in duratione esse successiui, quæ dicitur tempus, differentia prioris & posterioris nascitur ex differentia prioris & posterioris in esse successiuo, vt docet Aristoteles, cùm ait prius & posterius in tēpore nasci ex priori & posteriori in motu: igitur si esse rerum quæ mensurantur æuo, non habet prius & posterius, neque ipsum æuum has differentias habere potest. 3.

Actionē, qua Deus cōseruat esse angeli, non esse successiuam.

QVARTO, quia si qua esset ratio, cur duratio V. G. angeli esset successiua, ipsum autem eius esse non esset successiuum, ea maximè videretur esse: quia actio, qua Deus conseruat esse angeli, esset successiua: at non est re vera successiua, quippe cùm esse, quod conseruat, & à quo vnitatem accipit, non sit successiuū, vt supponitur: ergo fieri non potest, vt duratio rei æuiternę sit successiua, esse autem illius permanens. 4.

POSTREMO, quia si duratio aliqua haberet partes, quarum aliæ aliis succederent, ipsum autem esse rei, cuius est duratio, non haberet eiusmodi partes: aliqua sanè duratio partialis, immo infinitæ præcedentes desinerent, & infinitæ subsequentes inciperent nullo desinente esse, aut incipiente siue totali, siue partiali: at intelligi nullo modo potest, quod duratio vlla siue totalis siue partialis incipiat aut desinat non incipiente, nec desinente aliquo esse, aut totali, aut partiali, non potest igitur vllo modo fieri, vt æuum sit duratio successiua, si esse rei æuiternæ non habeat aliquam successionem. 5.

Concluditur positam distinctionem non esse aptam.

QVAMQVAM ergo tempus distinguatur ab æuo, & æternitate per hoc, quod est duratio successiua rei successiuæ, non distinguuntur tamen inter se æuum & æternitas, quod illud sit duratio successiua rei permanentis, hæc autem duratio permanens rei permanētis, cùm ambo sint durationes permanentes, quemadmodum & res, quarum sunt durationes.

AD

Soluitur ratio initio sectionis posita.

Ad rationem autem, quæ pro impugnata distinctione initio proposita est, negare oportet omnem durationem creaturæ esse successiuam, Patrésque vniuersè successiuam esse voluisse. Nam cùm illi dicūt proprium esse Dei non habere in sua duratione successionem præteriti & futuri sumenda est duratio pro duratione omnium, quæ in re sunt: est enim Dei proprium, vt nihil in eo sit successiuum, sed omnia permanentia, alioqui in eum caderet mutatio: at in creaturis æuiternis, etsi aliqua sunt permanētia vt earum essentiæ & proprietates: aliqua tamen sunt vel in se, vel sibi inuicem successiua, vt illarum mutationes, & plurimæ operationes. Cùm autem obiicitur, si quæ esset in creaturis duratio permanens, idem esset in ea fuisse ac fore; supponitur falsum: quandoquidem in duratione permanente non datur fuisse ac fore, seu præteritum & futurum, sed coexistentia cum præterito ac futuro: ita tamen, vt Deus quemadmodum propter suam independentiam non potest non coextitisse præterito, ita etiam non possit non coexistere futuro: creaturæ autem quæ à Deo pendent in fieri & conseruari, etsi postquam coextiterunt præterito, non possint illi non coextitisse, tamen simpliciter & potuerunt non coextitisse præterito, & possunt non coexistere futuro.

Explicantur Patres dum asserunt esse Dei propriū, vt nō habeat successiuam durationem. Deo nihil est successiuum, sed omnia permanentia.

Soluitur primum ex additis argumentis.

Ad primum verò ex adiunctis argumentis dicendum est, durationem permanentem non diuidi in hodiernam & crastinam, cùm non sit successiua, sed solùm coexistentiam illius cum hodierna & crastina: at coexistentia non tantùm rei æuiternæ, sed ipsius etiam æterni Dei est successiua, nec in coexistentia vlla cum tempore, idem est præteritum & futurum: sunt enim relationes quædam simultatis, vt ita dicam, cum tempore seu reali, seu imaginario, quarum aliæ aliis succedunt, quemadmodum & partes temporis, ad quas terminantur.

Solutio. 2. *Durationes æuiternorum cur maiores dicantur.*

Ad secundum dicito, durationes æuiternorum, etsi in seipsis non habent extensionem, vt aliæ intrinsecus sint maiores, aliæ minores, sicut tempora ipsa, tamen quia coexistunt tempori reali, aut saltem imaginario, possunt aliæ aliis vtcumque, & ex accidenti dici maiores, aut minores. Si tamen coexisterent soli instanti (quod nihil repugnat diuinæ potentiæ) tunc nulla esset maior, aut minor non solùm intrinsecus, sed ne extrinsecus quidem.

3.

Non omnes æuiternorum actiones mensurari æuo.

Ad tertium dicendum, res æuiternas quoad operationes suas non vniuersè mensurari æuo. Si enim moueant, aut moueantur, is motus mensurabitur tempore hactenus explicato, quod à Theologis dicitur tempus continuum: si verò operentur sine motu, singulæ quidem earum operationum, quia non habebūt intrinsecam successionem, non mensurabuntur tempore, sed aut æuo, aut instanti quodam alterius generis ab instanti temporario. Nam si quæ sunt, quæ suaptè natura nunquam deficiant, cuiusmodi sunt Diui Thomæ, eiúsque sectatorum sententia operationes, quibus substantiæ separatæ seipsas intelligūt, mensurabuntur æuo, quemadmodum & ipsæ earum essentiæ. Si verò suaptè natura deficiant, vt approbatio boni & mali, variæque aliarum rerum intellectiones, mensurabuntur instanti quodam, quod possint coexistere, vel instanti temporario, vel etiam vero alicui tempori poterunt

terunt enim vel subitò transire, vt instans temporarium; vel durationem aliquam habere, ac proinde coexistere certo tempori continuo durare enim nihil propriè dicitur, quod momentaneum est. Quod si loquamur de multis huiusmodi operationibus sibi inuicem succedentibus, cùm omnis successio tribuatur alicui tempori, quemadmodum & differentiæ prioris, ac posterioris quæ successionem faciunt, mensurabitur quidem earum multitudo tempore aliquo, verùm non continuo, sed discreto, quia eiusmodi operationes non continuantur inter sese, vt faciant aliquam per se extensionem, sed succedunt sibi inuicem sine continuatione, siue id fiat interiecto tempore aliquo, siue immediatè, & nullo interiecto.

Nihil momentaneum durare proprium dicitur.

Quæ actiones tempore discreto mensurentur.

AD argumentum igitur dicendum est, Angelum & animam rationis participem posse habere successiuè contrarias affectiones, sed tamen in tempore discreto, licet id tempus discretum coexistat æuo Angeli, & animæ eiusmodi affectiones habentium. Itaque angelus & anima eadem duratione permanente possunt habere contraria: non tamen eadem coexistentia, & parte coexistentiæ, sed alia.

AD quartum dicito, non quia Deus vtcumque complectitur duratione sua permanente tempus omne futurum, idcircò intueri futura contingentia, sed quia ex se, ac proinde independenter & necessariò illud continet. At angelum non ex se, nec independenter; aut necessariò complecti duratione sua permanente omne tempus futurum, sed quia eius esse (permanens tamen & minimè successiuum) ita conseruatur à Deo in toto futuro tempore, vt possit non conseruari, aut non tandiu conseruari. Vt enim cognitio intuitiua feratur in rem nobis futuram, oportet vt ipsa ex se cōplectatur illud tempus, nec expectet, vt ab alio conseruetur, ac iuuetur in posterum: secus est de cognitione abstractiua certa, siue simplici scientia futurorum contingentium, vt alibi patebit.

Solutio 4.

Cur Deus intueatur futura contingentia, non item angelus.

Aliā esse rationem de cognitione abstractiua.

Apud D. Th. 1. q. 10. art. 5. & alios. D. Tho. 1. p. q. 46. artic. 2. & omnes Thomistæ. Gab. in d. 1. q. 3. Greg. ibi. q. 3. Ide quod attinet ad res incorruptibiles asserit. Duran. in 2. d. 1. q. 2.

Aliorū sententia de distinctione temporis, æui, & æternitatis.

Vera explicatio quæstionis. SECTIO II.

ALII volunt hac ratione distingui tempus, æuum, & æternitatem, quòd tempus habet principium & finem, contra æternitas, nec principium, nec finē: æuum autem veluti medium inter ea habet principium, sed non finem. Quæ sententia etsi vera dicit, potuit tamen aliter res habere, nec per se ista, sed per accidens distinguit. Nam etsi mūdus principium durationis habuit: potuit tamē vt plerique volunt nō habere, quod si non habuisset, certè tempus & æuum angelorum materiæ primæ, ac cœlestium corporum principium nō habuissent, sicque ab æternitate non distinguerentur. Vnde patet, hanc distinctionē, etsi vera dicit, tamen non esse per se, sed per accidens: posset quoque similiter tempus non habere finem, tametsi finiendum est, & contra æuū, quod finiendum nunquam est, finem habere potest: quò fit, vt hac etiam ex parte nec tempus, nec æuum rectè, ac per se distinguantur ab æternitate. Vnde illud manifestum relinquitur, dari potuisse aliud genus durationis,

Non omninò satisfacit.

NVM TEMPVS SIT VERA SPECIES QVANTITATIS.

QVÆSTIO. X.

Quod tempus non videatur vera species quantitatis.

SECTIO I.

Argumenta partis negatiuæ.

VOD demùm attinet ad tempus, quod Aristoteles in Prædicamentis extremo loco inter species quantitatis numerauit, hæc sunt potissimum argumenta, quæ illud ab hoc prædicamento videntur excludere.

1. PRIMVM, quia tempus definitur *numerus motus secundum prius & posterius*, vt patet ex 4. libro Phys. cap. 11. numerus autem non est vera species quantitatis, nisi vulgari quadam ratione, vt suprà dictum est. Tex. 100.

2. SECVNDVM, quia si numerus non est excludendus à veris speciebus quantitatis, cùm tempus definiatur numerus talis, saltem non erit tempus quantitas continua, cuius tamen species ab Aristotele in Prædicamentis ponitur. Textu 131.

3. TERTIVM, quia si non esset animus, & præcipua eius vis quæ dicitur mens, qua numerarentur partes motus, nullum esset tempus, vt Aristoteles docet eodem Phys. libro, cap. 14. Quo fit, vt tempus non modò non sit species quantitatis, sed ne ens quidem reale, cùm pendeat ab apprehensione intellectus.

4. QVARTVM, quia tempus est quantum per accidens, vt Aristoteles hoc loco affirmat, nec solùm affirmat, sed etiam ex eo probat, quia ideò est quantum & continuum, quod motus sit quantus ac cōtinuus. Si ergo non est quantum per se, igitur nec vera species quantitatis. Textu 18.

Quatenus tempus sit vera species quantitatis.

SECTIO II.

Explicatio partis affirmantis.

RO explicatione huius quæstionis aduerte, tēpus duobus modis spectari posse: vno vt est duratio motus absolutè accepta: altero vt est duratio motus finita, certa, & nobis nota, vt sæculum, annus, mensis, dies, hora. Hac distinctione proposita, duabus conclusionibus facilè expeditur quæstio.

Prima conclusio quæstioni respondens.

PRIOR conclusio. Tempus priori modo consideratum est vera species quantitatis continuæ. Quæ conclusio ex eo probatur, quia tempus est ens reale per se extensum, ac peculiari ratione continuum. *Ens reale*, quia omnis motus circumscripta quauis apprehensione intellectus habet suam durationem. *Per se extensum, & peculiari ratione continuum*, quia si hæc haberet per accidens, ex eo maximè id proueniret quia esset extensum & continuum sola extensione, ac continuitate motus, cuius est duratio, at non ita res habet. Sæpe enim videmus paruam extensionem continuitatémque temporis, cum magna est motus, vt si motus est celer, sæpè etiam contrà cernimus magnam temporis, cùm parua est motus, vt si motus sit tardus: atque adeò in ipso cœlo, licet motus essent celeriores, aut tardiores, tamen eandem

æqua

æqualitatem suæ extensionis, continuitatísque seruaret. Alia igitur est extensio & continuitas temporis, alia motus: quo fit, vt tempus non sit & continuum extensione ac continuitate motus, sed sua propria, & peculiari.

Vt 3. Physic. 1. text. 2. & lib. 5. Physic. 14. à text. 129. Ac de tempore hoc modo considerato intelligitur id, quòd sæpè ait Aristoteles, omnem motum fieri in tempore: siue enim motus sit finitus, vt motus lapidis, siue infinitus, qualem ipse putat fuisse motum cœli, quilibet sublata omni apprehẽsione intellectus, habet suam durationem, atque ita fit in tempore, priori modo sumpto.

Qvamqvam verò nõ esset improbabile dicere, tẽpus hoc modo spectatum non esse extensionem distinctam ab extensione, & continuitate motus, sed esse illam eandẽ quatenus incidit in continuam extensionem temporis imaginarij, quemadmodum locus realis non habet extensionem continuitatémve distinctam à continua extensione superficiei, sed illam eamdem, vt est immobilis, seu, vt incidit in superficiem aliquam imaginariam, & signabilem spacij, vt superiùs diximus: tamen cùm nullum appareat incommodum, ponere vtramq; distinctam, idque sit philosophica consideratione dignius: non est quòd à conclusione tradita recedamus. *Opinio nõ improbabilis de entitate temporis.*

Adverte tamen quemadmodũ in media magnitudine nõ dantur indiuisibilia, nisi designatione, ita nec mutatum esse in medio motu, nec instans in medio tẽpore. In hoc tamen est discrimen inter ista: quòd iuxta communem Philosophorum sententiam, in magnitudine finita, & in tẽpore dantur actu indiuisibilia, non solùm ex parte finis, sed etiam ex parte principij: in motu autem etsi datur actu mutatum esse ex parte finis, non datur tamen ex parte principij: repugnat enim dari primum mutatum esse, vt Aristoteles ostendit 6. Phys. lib. cap. 5. Quamquam verisimilius videtur indiuisibilia, quę dantur actu in fine motus, & in principio & fine temporis, esse entitates aliquas, sed meras negationes vlterioris quidem progressus quoad ea, quæ dantur in finibus motus & temporis: præcedentiæ verò, vt ita dicam, siue antecessionis quoad ea, quæ dantur in principio temporis. *Indiuisibilia in motu & tẽpore quo pacto dentur.* *à text. 46.*

Posterior conclusio. Tempus posteriori modo spectatũ non est vera species quantitatis. Hæc facilè probatur, quia nulla duratio motus est nobis nota, nisi sit animo apprehensa, id autẽ quod pendet ex apprehensione animi, non est ea ex parte vera species quantitatis, cùm ea ratione nõ sit ens reale. De hoc verò tempore, vt vulgatissimo loquitur Aristoteles in Prędicamentis, cùm ait, *Si quis doceat quanta sit actio, tempore sanè eam definiet, annuam videlicet, &c.* Et 4. Phys. li. a eadẽ de causa de hac potissimum temporis vsurpatione disserit. *Secunda conclusio.* *Cap. de quāt. 2 cap. 10. & tex. 88.*

Solutio eorum, quæ pro parte negatiua proposita sunt.

SECTIO III.

Qvare ad primum argumentũ pro parte negatiua dicendum est, tempus posteriori modo consideratũ esse *numerum motus*, hoc est motum numeratùm ab intellectu secũdum prius & posterius, quæ sunt partes durationis motus: quo pacto sæculum est motus numerus centũ annis, annus duodecim *Soluitur argumentum partis negatiuæ, & explicatur temporis definitio.*

mensibus, mensis diebus 30. dies 24. horis, & sic alia minora tempora, Cur autem tēpus non dicatur motus numeratus secundū quascunque partes, sed secundū priores & posteriores, hæc ratio, quia motus habet quasdam partes simul, vt motus totius hominis partē motus, qua mouetur caput, & partem, qua mouetur pectus, &c. Verùm duratio harū partium, cùm simul sit, non constituit tēpus, sed duratio partium motus sibi inuicem succedentium: vt pars, qua Socrates mouetur in hoc quadrante horæ, & pars qua mouebitur à proximo quadrante.

Cur tempus non dicatur numerus quarumcumque partium motus.

2. AD secundū dicendum, quæstionem esse apud Philosophos num tēpus hoc pacto spectatū simpliciter numerus appellari debeat, necne. In qua ij meliùs sentiunt, qui volunt non simpliciter esse appellādum numerum Sola enim multitudo quantitatum cōtinuata simpliciter vocatur numerus: partes autē durationis motus non sunt multæ quantitates, sed solū concipiuntur vt multæ. Dicitur tamen numerus motus, quasi motus numeratus, aut, vt Scotus ait, quasi mensura motus: ait enim numerum in definitione temporis accipi pro mensura.

An tēpus appellandum sit numerus.

Lege D. Tho. Simpliciū, & Themist. 4. Phys. text. 100. & 101.

Cur dicatur numerus motus.

3. AD tertium eodem modo respondendum est. Nam si non sit animus, non erit tempus posteriori modo spectatum. Sed quid? Nonne sublato animo, adhuc esset annus, mēsis, & cætera huiusmodi tēpora? Essent quidem hæc omnia quoad id. quod materiale est in huiusmodi temporibus, non autem quoad id, quod est formale, Quanquam nec quoad materialia, ista essent distincta inter se, vt diuersa tempora, sed vt partes totius temporis priori modo accepti: cùm tamen ab animo sumantur vt diuersa tempora, & actu distincta inter sese.

Sublata mēte annus quomodo esset, vel non esset.

4. QVARTVM, quod contra vtramque vsurpationem tēporis videtur pugnare, ex supradictis facilè dissoluitur. Dicitur enim tempus in loco citato esse quantum per accidens, quasi per aliud: idque ea ratione, quia continuitas temporis pendet à priori ex continuitate motus, quemadmodum & continuitas motus ex continuitate magnitudinis, supra quam fit.

Tempus cur dicatur ab Aristotele quantum per accidens.

SIT NE IDEM NVMERO TEMPVS in rebus, quæ mensurantur tempore, an diuersum?

QVÆSTIO XI.

Quid in hac re satis sit dicere.

De hac materia lege Ocham. in 2. q. 12. Gabr. in 2. dist. 2. q. 1. Capreo. in 2. distin. 2. q. 2. Simp. 4. Phy. in text. 102. com. 107. & in text. 132. & in sua digressione de tempore ad finem.

SECTIO I.

QVÆRAT porrò aliquis sit ne tempus vnum atque idem numero in omnibus rebus, quæ tempore mensurantur, an verò diuersa: rationes enim vtrinque pugnant.

NAM quòd sit numero vnum, planè suadet communis loquendi consuetudo. Dicimus enim in eadem hora alios nasci, alios mori, alios ridere, alios plorare, &c. Quòd si locutionem hāc non sic vsurparemus, quasi sensus esset in hac eadem numero, sed in hac eadem specie: eodem modo dicere possumus idem animal posse

Esse vnū numerum tēpus quæ ratio suadeat.

per

4. Phy. Alb. Mag. 3. Phy. tract. 3 c. 17. D. Tho. in 4. Phys. in tex. 132. lect. 23. & in 2. d. 2. quæst. 1. ar. 2. Herv. in 2. d. 2. quæst. 2. a 4. Phys ca. 14. tex. tu 132 & 134.

per totam eandem horam dormire & vigilare, calere & algere, quia per totam eandem specie.

Quæ dissuadeat.

QVOD verò non sit vnum numero, sed plura, suadent ea quæ in superiori quæstione diximus. Nam si tẽpus est duratio motus, nec eiusmodi duratio à motu reipsa differt, vt re vera dicendum est: quot numero motus simul fiunt in mundo, tot numero tempora sint necesse est. Accedit quod a Aristoteles eodem modo vult in diuersis rebus esse idem tempus, quo idem denarius est in decem hominibus, & in decem canibus, at in his nõ est idem denarius numero, sed specie tantũ.

Dubitationis explicatio.

IN hac dubitatione si id dicere tantùm volumus, quod vtcumque satisfaciat, hac distinctione breuiter respondendum est: re quidem vera multa numero dari simul in rerum natura, vt probat secundum argumentum, eiúsque confirmatio: sed tamen quasi per antonomasiam in solo motu primi mobilis esse tempus, quia motus ille celerrimus est, cęterísque dominatur, & omnium maximè sibi constat. Atque hac posteriori vsurpatione dicere solemus in hac eadem hora alios nasci, alios mori, &c. quod in primo argumento sumpsimus. Semper enim id referimus ad certam moram diurni motus, vt patet ex horologiis manuariis, quibus nos aliquam moram cœlestis motus indicamus. Itaque non simpliciter dicendum est, in solo motu primi mobilis esse tempus indifferẽter acceptum pro quouis tempore, cùm vnusquisque motus suam habeat moram durationémve successiuam: alioqui cùm cœlum non mouebatur Iosue duce bellum gerẽte cum Chananæis, nullus motus qui tunc erat habebat durationem suam.

Aliter tamẽ D. Tho. opusc. 35. capit. 2. Iosue cap. 10.

SED tamen si sermo sit de tempore præcipui motus, qui propter primitatem, æquabilitatémque suam potest esse aliorum mensura, dicendum est vnum tantùm numero esse tempus in rebus omnibus, quę mensurantur tempore: ita tamen vt dicatur esse in motu primi mobilis tanquam mensura eius interna (est enim idem re cum motu primi mobilis) in cæteris autem motibus accommodatione quadam ac denominatione extrinseca. Hoc ferè dici conuenit in hac dubitatione, satísque vtcumque est propter excellentiam motus primi mobilis, cursúmque naturalem in rebus à Deo institutum.

Tempus primi mobilis propter æquabilitatem, primitatémque suã vt sit mensura primaria, atque vnica.

Quid in hac re simpliciter dicendum esset.

SECTIO II.

VERVM simpliciter & absolutè, quia primum mobile potestate diuina celeriùs aut tardiùs moueri potest: immò etiam à motu cessare. vt accidit vnius diei spacio prædicto ducis Iosue tempore, & post diem vniuersalis iudicij eueniet: aliud tempus quærendum est, quo mensurentur omnes motus, quotquot simul fiunt in mundo, & fieri possunt, omnésque quietes.

Aliud tẽpus esse quærendũ à tempore primi mobilis.

AC videtur sanè idem dicendum de tempore vno & eodem, atque de vno & eodem loco. Vt enim dicimus locum V. G. huius turris semper esse vnum & eumdem, non propter superficiem circundantem, quæ penè cõntinenter est alia, atque alia, sed propter spacium

BB 2 exte

Idem de tempore vno, ac de loco vno esse dicendum.

extensiuum vnum & idem, quod turris constanter occupat:ita par est dicere simpliciter & absolute omnes motus, qui simul fiût, propterea fieri in eodem tempore, quia fiunt in eodem spacio successiuo: & quemadmodum, vbi deest superficies, qua corpus circundetur, ipsum nudum spatium extensiuum, superficiésque imaginaria, quæ illud circundat habet rationem loci: ita vbi deest motus, ipsum spacium successiuum, quo mobile non mouetur, habet rationem tẽporis:& hoc est tempus, quod per se est necessarium in omni motu, & in omni quiete, siue propria, qualis erit ea, qua cœli quiescent post vniuersalis iudicij diem, siue impropria cuiusmodi fuit illa, quæ mundi creationem præcessit: fuit enim ab omni æternitate, fuissétq; à parte posteriori minor aut maior, si Deus ante, aut post mundum condere statuisset.

Duo esse tempora vniuersalia.

Ex his colligimus duo esse tempora vniuersalia, quibus mensurantur omnia, quæ tempori subsunt: vnum reale, quod est idem re cum motu primi mobilis, quod D. Paulus appellat tempus sæculare, cùm ait, *Non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia.* Et Angelus in Apocalypsi Iohannis, cùm iureiurando confirmat aliquando non amplius tempus futurum: alterum, quod dici solet imaginarium, non quod ab imaginatione pendeat, quasi nullum sit, nisi quatenus illud imaginamur, vt Chimæra, aut sphynx, sed quia nihil reale est, sed sola capedo, vt ita dicam, motuum omnium: quemadmodum locus, qui imaginarius dicitur, nihil est aliud, quàm capedo omnium corporum. *ad Tim. 1. b. Apoc. 10.*

Tempus reale à tẽpore imaginario complementum accipere.

Colligimus etiam, tempus reale à tempore imaginario accipere cõplementum suæ rationis, quemadmodũ locus realis ab imaginario. Nam vt locus realis accipit immobilitatem à spacio extensiuo, vt ex dictis patet: ita tempus reale accipit peculiarem prioritatem & posterioritatem à spatio successiuo, quod hinc intelligi potest. In omni re successiua datur prius & posterius, alioqui tota simul esset, ac proinde non successiua: sed hoc est discrimen in motu & tẽpore, quòd in motu satis est, vt aliquid præcedat, & aliquid sequatur, siue citiùs, siue tardiùs: id enim tantùm requiritur, vt forma pedetentim acquiratur: nec minor deambulatio est in ratione motus ea, qua conficitur leuca in semihora, quàm qua conficitur in hora. At in tempore necesse est, vt initiũ & finis, ac proinde media omnia sint fixa, & certa distantia successiua inter se disiuncta: alioqui non erit idem tempus, sed maius aut minus. Si enim duplo remotiores sint termini tẽporis, duplo quoque maius erit tempus: si duplo propinquiores, duplo minus. Itaque tẽpus idem nec extendi, nec contrahi potest, cùm motus idem & longior interdum sit, interdum breuior pro ratione virtũ mouentis, aut dispo-

Definitio tẽporis exponitur.

sitionis rei mobilis. Cùm ergo tẽpus reale definitur esse motus numeratus, siue mensuratus secundũ prius & posterius, necesse est vt prius & posterius sumantur fixa & certa, ac proinde non sumantur ex ipso motu, quatenus motus est, sed ex spacio successiuo, quod ratã semper, & certam habet successionem, & quæ nulla potentia, etiã (vt ita loqui liceat) diuina extendi, aut contrahi potest. Nam etsi Deus potest efficere, vt motus Solis in Zodiaco celeritate contrahatur, aut tarditate

extendatur:

extendatur: attamen vt ſpacium, quod nunc Sol annuatim conficit, ſit minus aut maius, fieri nullo modo poteſt. Si enim contrahi poſſet aut extendi, aliud ſpacium ſucceſſiuum quærendum eſſet, quo eius contractio aut extenſio menſuraretur, & pari ratione aliud rurſus, quo huius contractio & extenſio, atque ita deinceps in infinitum: non habet ergo tempus reale propriæ rationis complementum, niſi à ſpacio ſucceſſiuo.

Motus ſolis in Zodiaco, vt poſſit aut protrahi, aut contrahi.

ILLVD etiam hoc loco aduerte, etſi tẽpus reale vnum & idem eſt in ſolo primo mobili, vt ſubiecto inhæſionis, tamen ab aliis inferioribus motibus accipere diſtinctionem, quam ei animus applicat. Nam à motu Solis diſtinguitur in dies naturales & artificiales, ac oppoſitas noctes, in annos, in luſtra, in indictiones, in iubilæa, in ſæcula. A motu autem lunæ in menſes, in acceſſus & receſſus maris, hoc eſt in moras illas, quibus mare accedit ad nos, & à nobis recedit: eodémque modo diſtinguitur in alias partes diei, vt in horas æquales, quibus nos vtimur, & inæquales, quibus Iudæi vtebãtur: inæquales, inquã, non vnius tantùm diei, ſed vnius diei cum horis alterius diei comparatis: in qua horarum æqualium diſtinctione vmbrarum motu, aut arenæ, aquæve cadentis, aut ponderum, aut recurrentium virium vti conſueuimus.

Diſtinctio temporis quæ fit ab animo in dies, annos, luſtra, &c.

DENIQVE illud aduerte, tempus duobus modis poſſe metiri motum: vno accommodatione ſui totius toti motui, quo pacto dies metitur motum diurnum: altero repetitione, qua ratione annus metitur ſæculum, menſis annum, dies menſem, hora diem, ſempérque minora tempora maiora, in quo genere non datur minima menſura niſi ſenſu, aut lege, vt in ponderibus & ſonis, cæteríſque rebus, quæ in infinitum diuidi poſſunt.

Tempus metiri motum vel accommodatione, vel repetitione.

QVA RATIONE TEMPVS differat ab æuo & æternitate.

QVÆST. XII.

Sententiæ quorundam refutatio.

SECTIO I.

QVONIAM tempus conuenire dicitur cum æuo & æternitate, quod omnia ſint durationes quædam, operæ pretium erit, ſi hæc inter ſe diſtingnamus, præſertim cùm neceſſe ſit intelligere, num æuum & æternitas habeant rationem quantitatis, ne vllas quantitatis ſpecies à nobis prætermiſſas eſſe quis reprehendat.

Cauſſa tractandæ quæſtionis.

AC omittenda primum eſt Nominalium a reſponſio, quod confuſione potius, quàm diſtinctione vtantur. Nam ſtatim reſpondent, tempus eſſe ipſum primum mobile, æuum ipſas res æuiternas, nempe Angelos, animas rationis participes & cætera creata, quæ tẽpori non ſubſunt, æternitatem eſſe ipſum Deum. Cùm autem eis obiicitur, non quæri ab eis rudi modo res ipſas, ſed rationes formales, quibus hæc

a *Greg. in 2. d. 2. q. 1. Ocham in 2. q. 12.*

Nominalium reſponſio reiicitur.

inter se distinguantur, non minùs impotunè ad connotationes quasdam suo more, id est, parum philosophico confugiunt.

Veterum quorundam sententia, quæ D. Bonauentura placuit.

a Lege Diuū Tho. 1. p. q. 10 art. 5. Bonauent. in 2. d. 2. q. 3. Capr. ibidem, q. 2. Caie. loco citato 1. partis. Hen. de Gād. Quodlib. 5. q. 13. Ægid. in tract. de Mēsura angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 3. Scot. ibid. q. 1. & alios.

VETERES quidam Scholastici (quos Diuus Thomas a refert, ac Diuus Bonauentura, etsi aliis verbis, tamen eadem sententia sequitur perpensa ipsa rerum natura, ista sic separant. Tempus esse durationem successiuam rei successiuæ, contra verò æternitatem esse durationem permanentem rei permanentis, ęuum autem quasi medium inter hęc esse durationem successiuam rei permanentis: quartam enim complicationem durationis permanentis rei successiuæ, vt planè impossibilem meritò prætermittunt. Quod autem æuum sit duratio successiua rei permanentis (nam cætera perspicua sunt) hūc ferè in modum probant, quia æuum est duratio creaturæ, non cuiusuis tamen, sed eius quæ in se non habet innouationem & veterationem (sic enim loquūtur) hoc est, successionem in suo esse, cuiusmodi est duratio Angeli, animæ rationalis, & materiæ primæ: at duratio cuiuscumque creaturæ necessariò est successiua, quod & testimoniis sanctorum Patrum, & ratione confirmant. Aiunt enim Patres hoc esse proprium Dei, nō habere in sua duratione successionem præteriti & futuri. Ratio autem idem omninò ostendere videtur. Nam si in duratione alicuius creaturæ non daretur successio præteriti & futuri, idem esset in illa fuisse ac fore: quare cùm res quæ iam fuit, non posit non fuisse, non posset quoque non fore: ac proinde necessariò esset futura, quod est proprium diuinitatis.

Id à suis auctoribus probatur.

Hanc opinione tuetur D. Bonauentura in 2. d. 2. q. 3. Augu. lib. 9. confess. ca. 10. & lib. 11. ca. 11. & trac. 5. de Cognitione vera vita ca. 30. tom. 9. & tra. 2. in epist. Ioā. c. 2. Gregor. lib. 2. Moral. ca. 15. & li. 9. c. 26. & lib. 16. ca. 20. & lib 27 cap. 4. Cyrill. Alexā. li. 7. contra Iulianum. Ansel. in monolog. c. 21. & aliy.

Primum ex adiunctis argumentu.

CONFIRMARI quoque potest eadem sententia aliis quatuor argumētis. Vno, quia duratio creaturæ nō potest esse simul actu & potentia, esset autem crastina duratio V. G. huius angeli, aut animæ rationalis simul actu & potentia, si eadem esset omninò cum hodierna: quatenus enim est crastina, est potentia, quatenus hodierna, est actu.
2. Altero, quia si qua esset duratio creaturę sine vlla successione, nō posset vnius duratio maior esse, quàm alterius: excessus enim durationis sine successione intelligi nullo modo potest: excessit enim altera res alteram duratione, vel quia cùm simul desierit, priùs illa cœperat, vel quia cum simul cœperit post illam desiit, vel quia priùs cœpit, & posteriùs desiit: vbi autem datur prius & posterius duratione, successionem dari nemo dubitat.
3. Tertiò, quia Angelus & anima rationalis habent durationem æui, vt omnes cōcedunt: at possunt successiuè habere contrarias affectiones, vt amoris & odij rei eiusdem, eadémque ratione consideratæ. Cùm ergo simul, id est, eadem duratione durationísque parte nulla res possit habere contraria, necessariò efficitur vt eorum duratio succesione non careat.
4. Quartò, quia si duratio Angeli esset tota simul & sine succesione vlla, cùm angelus duraturus sit in omne tempus futurū, posset Angelus hodie futura contingentia quātumcumque longè distantia non modò cognoscere, sed etiam intueri. Hac enim ratione subiicit b D. Thomas futura omnia intuitiuæ Dei cognitioni, quòd æternitas diuina sine vlla succesione complectatur omne tempus futurum: at cognoscere futura contingentia est propriū Dei, habet igitur duratio Angeli succesionem.

Cognoscere futura contingētia Dei est proprium.

b. 1. p. q. 14. art. 13.

Hæc

D. Tho. 1. p. q. 10. artic. 5. & quodl. 10. art. 4. Hēr. de Gād. quolib. 5. q. 13. Aegid. in tract. de Mensura angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 3. Capr. ibid. q. 2. Caiet. in comment. 1. partis q. 10. ar. 5. Richar. in 2. d. 2. q. 3. & reliqui ferè Scholastici in 2. d. 2.

Meritò explicatam sententiam reijci a schola Theologica.

HÆC sententia, quam quidam recentiores non parum probabilem existimant, merito à D.Tho. a Henrico, Aegidio, Durando, & reliqua fermè schola reiicitur. Primùm, quia vbi non datur successio in re, nō potest dari successio in duratione: duratio enim nihil aliud est, quàm continuatio, aut permanentia ipsius esse rei. Dico autē, *cōtinuatio*, propter res, quarum esse continenter fluit, *permanentia*, verò propter eas, quarum esse nunquam fluit, sed semper idem perseuerat. 1.

Duratio quid.

DEINDE, quia duratio est mensura ipsius esse rei, mēsura autem, etsi potest esse indiuisibilis, cùm mensuratum est diuisibile, nempè si illud metiatur per repetitionem, vt vnitas numerum; tamen nūquam potest esse diuisibilis, cùm proprium & immediatum mensuratum est indiuisibile. Tunc enim nec per repetitionem, nec per accommodationem illud metiri potest. Cùm ergo duratio successiua, seu quæ habet in se prius & posterius sit diuisibilis, esse autem permanēs, quod non habet in se prius & posterius, sit indiuisibile, efficitur, vt æuum non sit duratio successiua, si esse rei, quod propriè & immediate mensurat, semper eodem modo permaneat. 2.

4. lib. Phys. c. 11. tex. 99. & 100. & libro 6. Physic. c. 4. tex. 37.

TERTIO, quia vt se habet duratio esse successiui ad esse successiuum, ita se habere debet duratio esse permanentis ad esse permanens: at in duratione esse successiui, quæ dicitur tempus, differentia prioris & posterioris nascitur ex differentia prioris & posterioris in esse successiuo, vt docet Aristoteles, cùm ait prius & posterius in tēpore nasci ex priori & posteriori in motu: igitur si esse rerum quæ mensurantur æuo, non habet prius & posterius, neque ipsum æuum has differentias habere potest. 3.

Actionē, qua Deus cōseruat esse angeli, non esse successiuam.

QVARTO, quia si qua esset ratio, cur duratio V.G. angeli esset successiua, ipsum autem eius esse non esset successiuum, ea maximè videretur esse: quia actio, qua Deus conseruat esse angeli, esset successiua: at non est re vera successiua, quippe cùm esse, quod conseruat, & à quo vnitatem accipit, non sit successiuū, vt supponitur: ergo fieri non potest, vt duratio rei æuiternę sit successiua, esse autem illius permanens. 4.

POSTREMO, quia si duratio aliqua haberet partes, quarum aliæ aliis succederent, ipsum autem esse rei, cuius est duratio, non haberet eiusmodi partes: aliqua sanè duratio partialis, immo infinitæ præcedentes desinerent, & infinitæ subsequentes inciperent nullo desinente esse, aut incipiente siue totali, siue partiali: at intelligi nullo modo potest, quod duratio vlla siue totalis siue partialis incipiat aut desinat non incipiente, nec desinente aliquo esse, aut totali, aut partiali, non potest igitur vllo modo fieri, vt æuum sit duratio successiua, si esse rei æuiternæ non habeat aliquam successionem. 5.

Concluditur positam distinctionem non esse aptam.

QVAMQVAM ergo tempus distinguatur ab æuo, & æternitate per hoc, quod est duratio successiua rei successiuæ, non distinguuntur tamen inter se æuum & æternitas, quod illud sit duratio successiua rei permanentis, hæc autem duratio permanens rei permanētis, cùm ambo sint durationes permanentes, quemadmodum & res, quarum sunt durationes.

AD

teru nt enim vel subitò transire, vt instans temporarium: vel durationem aliquam habere, ac proinde coexistere certo tempori continuo durare enim nihil propriè dicitur, quod momentaneum est. Quod si loquamur de multis huiusmodi operationibus sibi inuicem succedentibus, cùm omnis successio tribuatur alicui tempori, quemadmodum & differentiæ prioris, ac posterioris quæ successionem faciunt, mensurabitur quidem earum multitudo tempore aliquo, verùm non continuo, sed discreto, quia eiusmodi operationes non continuantur inter sese, vt faciant aliquam per se extensionem, sed succedunt sibi inuicem sine continuatione, siue id fiat interiecto tempore aliquo, siue immediatè, & nullo interiecto.

Nihil momentaneum durare proprium dicitur.

Quæ actiones tempore discreto mensurentur.

Ad argumentum igitur dicendum est, Angelum & animam rationis participem posse habere successiuè contrarias affectiones, sed tamen in tempore discreto, licet id tempus discretum coexistat æuo Angeli, & animæ eiusmodi affectiones habentium. Itaque angelus & anima eadem duratione permanente possunt habere contraria: non tamen eadem coexistentia, & parte coexistentiæ, sed alia.

Ad quartum dicito, non quia Deus vtcumque complectitur duratione sua permanente tempus omne futurum, idcircò intueri futura contingentia, sed quia ex se, ac proinde independenter & necessariò illud continet. At angelum non ex se, nec independenter; aut necessariò complecti duratione sua permanente omne tempus futurum, sed quia eius esse (permanens tamen & minimè successiuum) ita conseruatur à Deo in toto futuro tempore, vt possit non conseruari, aut non tandiu conseruari. Vt enim cognitio intuitiua feratur in rem nobis futuram, oporter vt ipsa ex se cōplectatur illud tempus, nec expectet, vt ab alio conseruetur, ac iuuetur in posterum: secus est de cognitione abstractiua certa, siue simplici scientia futurorum contingentium, vt alibi patebit.

Solutio 4.

Cur Deus intueatur futura contingentia, non item angelus.

Aliā esse rationem de cognitione abstractiua.

Apud D. Th. 1. q. 10. art. 5. & alios. D. Tho. 1. p. q. 46. artic. 2. & omnes Thomistæ. Gab. in d. 1. q. 3. Greg. ibi. q. 3. Ide quod attinet ad res incorruptibiles asserit. Duran. in 2. d. 1. q. 2.

Aliorū sententia de distinctione tēporis, æui, & æternitatis.

Vera explicatio quæstionis. SECTIO II.

ALII volunt hac ratione distingui tempus, æuum, & æternitatem, quòd tempus habet principium & finem, contra æternitas, nec principium, nec finē: æuum autem veluti medium inter ea habet principium, sed non finem. Quæ sententia etsi vera dicit, potuit tamen aliter res habere, nec per se ista, sed per accidens distinguit. Nam etsi mūdus principium durationis habuit: potuit tamē vt plerique volunt nō habere, quod si non habuisset, certè tempus & æuum angelorum materiæ primæ, ac cœlestium corporum principium nō habuissent, sicque ab æternitate non distinguerentur. Vnde patet, hanc distinctionē, etsi vera dicit, tamen non esse per se, sed per accidens: posset quoque similiter tempus non habere finem, tametsi finiendum est, & contra æuū, quod finiendum nunquam est, finem habere potest: quò fit, vt hac etiam ex parte nec tempus, nec æuum rectè, ac per se distinguantur ab æternitate. Vnde illud manifestum relinquitur, dari potuisse aliud genus durationis,

Non omninò satisfacit.

rationis, quod proposita distinctione non comprehēditur, nempe habentis finem, sed non principium, si modo res aliqua creata ab æterno effici potuit. Quod si huius distinctionis auctores dicant se non loqui de tempore pro duratione successiua absolutè sumpta, sed de ea quæ à nobis certis finibus comprehenditur, vt de anno, mense, die, hora: neque item se disputare de eo, quod absoluta Dei potentia fieri potest, quo pacto concedimus æuum finiri posse, sed de eo quod poscit ipsa rerum natura, quomodo non conuenit æuo habere finem: primùm quidem omittunt tempus reale, ac præcipuæ considerationis in hac distinctione: deinde si vera est opinio eorum qui volunt mūdum, saltem quoad præcipuas res ab æterno esse potuisse, non minùs apta erant æuiterna, vt ab omni æternitate essent, quàm vt inciperent in tempore. D. Thomas horum distinctione reiecta, hunc in modum ea distinguit. Cùm æternitas sit mensura rei omnino permanentis, quatenus aliquid recedit à permanentia essendi, eatenus recedit ab æternitate. Quædam autem ita recedunt à permanentia essendi, vt non solùm quoad ea quæ ipsis adiuncta sunt, sed etiàm quoad proprias substantias sint transmutabilia, vt ea quæ giguntur & intereunt: atque horum mensura est tempus, quia tempus non solùm metitur existentiam motus, sed etiam ea quorum substantia est motui obnoxia, hoc est, aliquid patitur à motu. Quædam autem ita recedunt è permanentia essendi, vt ipsa quidem secundum substantiam non transmutentur, quasi aliquid à motu patiantur, sed tamen habeant transmutationem annexam, vt corpora cœlestia, & cætera incorruptibilia, angeli videlicet, anima rationalis, & materia prima. Quāquam enim eorum substantia non est transmutationi obnoxia, habent tamen omnia trasmutationem annexam, vt cœli motum localem, & angeli operationes voluntatis alias aliis succedentes: atque horum est æuum, tanquam medium quippiam inter tempus & æternitatem, quæ suo modo mensurat esse Dei qui non solùm est intransmutabilis quoad substantiam, sed etiam quoad omnia quæ nostro intelligendi modo diuinæ substantiæ adiuncta sunt, nempè quoad omnes operationes immanētes. Nam quod transeuntes operationes à Deo profectæ mensurentur tempore aut æuo, nihil est incommodi, quemadmodum nec quod transeuntes & immanentes angelorum, quæ non mensurantur æuo.

D. Thomæ sententia. — *D. Tho. 1. p. q. 10. artic. 5.*

Hanc distinguendi rationem esse superiori præstantiorem.

ATQVE est quidē hæc distinctio superiori melior & profundior, sed tamen adhuc non videtur rem prorsus attingere. Primùm, quia distinguit has durationes ex adiunctis, non ex iis quæ ad ipsam formalem rationem durationum spectant. Quid enim attinet respicere ad operationes, cùm de mensura existentiæ ipsarum rerum, quæ operantur agitur? Præterea etsi res æuiternæ nihil operarentur, adhuc tamen earum durationis mensura distingueretur à tempore, & æternitate. Oportet igitur in ea consideratione, qua existentia cuiusque rei præcedit existentiam operationum illius, de eius duratione differere.

Cur tamen rem prorsus attingere non videatur.

Vera & germana diuisio durationis.

DVRATIO igitur primū diuidenda est in permanentē, & successiuam. Nomine enim durationis in hac diuisione excluditur instans nostri temporis, tametsi impropriè nonnunquam à Theologis duratio appel

Lege Simplicij in primũ lib. de Cælo in text. 100.

a Vide D. Tho. opuscul. 36. c. 1. Caiet. 1. p. q. 10. art. 5. Capr. in 2. d. 2. q. 2.

b Scot. in 2. d. 2. quæst. 4.

c Cũ Aristo. in 4. Phys. à capite 10. & tex. 88.

d Lege D. Tho. 1. p. quæ. 10. artic. 5. ad 1. & q. 53. art. 3. & quolib. 10. art. 4. Caie. 1. pa. q. 53. art. 3. Capr. in 2. di. 2. quæ. 2. Ægid. tract. de Mensura Angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 4. Albe. Mag. 1. p. summæ de quatuor coæuis. Henr. de Gand. quodli. 5. quæst. 13.

Quid æui nomen ab æternitate differat.

appellatur. Duratio autem permanens, aut est dependẽs, aut independens: si independens, est æternitas: si dependens, aut ex se est defectibilis, aut solùm per potentiam in alio: si solùm per potentiam in alio, ita nimirum, vt naturaliter deficere non posit, appellatur æuũ, quod nomine tenus apud Græcos nihil differt ab æternitate: vtrunq; enim à semper existendo appellant *αἰῶνα*, quod verbum Latini vertunt & æuum, & æternitatem, eodem principio vocabulorum vtẽtes, sed vario fine, vt distinguant duratione diuinæ naturæ, à duratione aliarum rerum incorruptibilium: tametsi interdum etiam æterna vocamus ea, quæ errore quorundam initium durationis nec habuerũt, nec habitura sunt, aut disputationis gratia semper fuisse, semperque fore supponimus: quamquam melius hæc dicuntur ab æterno fuisse, & in æternum fore, quasi veræ æternitatis coexistentia. Si verò duratio permanens est ex se defectibilis, cùm illa tempus dici non posit, quia non est successiua, neque item æuum, quia defectibilis ex se: reliquum est, vt quia transit, nec successiuè transit, instans siue momentum permanens appellari debeat, vt vocatur à Thomist. a Sco. b haud iure repugnante, qui æui potiùs nomine appellandam censet. Quod si duratio sit successiua, aut erit continua, vt potè ex partibus successiuis composita, & dicitur tempus continuum, de quo Physici c agunt: aut discreta, quæ componitur ex partibus non successiuis, sed tamen sibi inuicem succedentibus, & appellatur tempus discretũ, de quo Theologi d potisimùm quale est tempus, quo D. Tho. sententia mensuratur successio plurium operationum immanentium cuiusque Angeli.

Num esse substantiarum corruptibilium mensuretur tempore.

SECTIO III.

SED est hoc loco non dissimulanda dubitatio, num esse substantiarum corruptibilium mensuretur tempore, an æuo: an vero instanti permanente, quo tempus discretum constat, an aliqua alia durationis mensura. Nam quòd earum generatio & corruptio mensurentur instanti nostri temporis, si sumantur pro ipsa formæ substantialis introductione: aut mensurentur tempore, si accipiantur pro dispositionibus præuiis ad formæ introductionem & expulsionem, res perspicua est.

Scot. in 2. di. 2. quæst. 4.

Scotus opinatur esse rerum corruptibiliũ mensurari æuo.

SCOTVS existimat illud mensurari æuo, quia *esse*, inquit, *cuiuscunque substantiæ est permanens*: Existimat enim omnem existentiam creaturæ, quæ non est successiua, sed permanens, mensurari æuo siue ex se sit defectibilis, siue solùm per potentiam in alio.

Henr. de Gãd. quodli. 5. qu. 13.

Henricus sentit mensurari modo æui.

HENRICVS Gandauensis, quia esse substantiæ corruptibilis ita est permanens, vt tandem deficiat, credit durationem illius, qua deficit à ratione veri æui, vocandam esse modum æui.

Herueus quodlib 2. quæst. 12. Duran. in 2. d. 2. quæ. 6.

Herueus & Dur. instanti permanente.

HERVEVS & Durandus propter rationem Henrici, potiùs volunt illud mensurari instanti permanente, seu temporis discreti, vt operationes Angelicæ immanentes.

D. Tho. 1. p. quæ. 10. artic. 4. & 1. secũda q. 31. art. 1. & de

D. Thomas tempore vulgari.

AT D. Thomas secutus Albertũ præceptorem, ait mensurari tempore continuo ac vulgato: quæ sententia nobis probatur. Primùm, quia duratio substantiæ viuentium distinguitur in varias ætates:

CC 2 alia

Approbatio huius sententiæ. *Potent.q.5. art.4. Albe. Mag.1.p summæ de quatuor coæuis.*

alia enim est herbarum ætas, alias fruticum, alia arborum, & in singulis generibus, siue stirpium, siue animalium varia est ætatis periodus: at ætas tempus est, non æuum, aut instans permanēs: in non viuentibus autem etsi non propriè dicuntur ætates, quemadmodum nec iuuentus & senectus, tamen datur in eis nouitas & vetustas, quæ non conueniunt iis quorum esse mensuratur æuo, aut instanti temporis discreti.

Ætas propriè quibus conueniat. *Eandem sententiam tuetur Caie. 1.p. q.10.art.5. Soncin. 12. Metap.q.54 & aly.*

Quæ mensurentur tempore. *a Cap.12. tex.17.*

DEINDE, quia quorum esse continetur tempore, hoc est, ab eo superatur per repetitionem alicuius partis, ea mensurantur tempore, vt docet Arist. a 4. Phys. libro, in rebus autē omnibus quæ gignuntur & intereunt, sumere possumus partem aliquam temporis, quæ sæpiùs repetita adæquet totum earum esse ac superet: quod tamen facere nō possumus in æuiternis, vt patet, neque etiam in iis, quæ mensurantur instanti permanente: cùm hæc, etsi habent esse coexistens partibus tēporis, non habeant tamen esse illis coextensum, quod tamen erat necesse, vt partes mensurati responderent partibus mensuræ.

Præcipuum eius rei indicium.

TERTIO, quia quæ aliquid patiuntur à tempore, ea mensurantur tempore, vt idem docet eodem loco (quod intelligendum est quoad esse intimum & non accidentarium) at generabilia omnia & corruptibilia nemo dubitat pati aliquid à tempore quoad suum esse substantiale: disponuntur enim continēter ad corruptionem siue propinquè, siue remotè: idque non modò per qualitates contrarias, aut suas, aut propinquorum entium, cum quibus continenter agendo & patiēdo pugnant, sed etiam per ipsum tempus: quantum enim acquirunt præteriti, tantum amittunt futuri. Atque hæc videtur esse ratio, cur Arist. dicat tempus magis esse causam corruptionis, quàm generationis. Nam etsi in tempore æquè fiunt generationes atque corruptiones (vnius enim corruptio est alterius generatio, vt idem alibi docet) imò verò corruptiones fiant per accidens, & causa generationum, ipsæ autem generationes per se: tamen quia tempus nunquam accrescit, sed semper decrescit (præteriisse enim non est augeri, sed minui) meritò tempus dicitur corruptionis causa potiùs quàm generationis. Quocirca licet Thales b Milesius ea ratione verè dixit tempus esse sapientissimum, quod longa experientia rerum pariat scientiam, tamen quia tempus omnia quæ dedit, iterum repetit iuxta illud: c *Omnia fert ætas, animum quoque*, tandémque omnia sua obliuioni tradit rectiùs dixisse iudicatur ab Aristotele d Pythagoricus Paro, cùm tempus indoctissimum appellauit.

4.Phys. cap. 12.tex. 117. *Cur dicat Aristoteles tempus magis esse causam corruptionis, quā generationis.* *1.lib.de Gen. c.3. tex.17.* *Tempus cur sapientissimū dicatur.* *b Simonici eandem sententiam tribuit Simplic. in 4. Physic. com.132.* *c Vir. Eel. 10.* *d 4.lib. Phys. cap.13. textu 128.*

Existentia cōpositi substantialis.

QVARTO, quia res quæ mensurantur æuo, aut instanti permanente, nihil vnquam substantiæ, siue internæ entitatis amittunt: at res quæ gignuntur & intereunt aliquid aut solius materiæ, aut formæ simul ac materiæ successu temporis amittunt: quod in viuentibus quidem palàm est, in non viuentibus autem longo temporis decursu perspicuè deprehenditur. Atque hæc ratio plurimùm confirmat superiorem: ea enim maximè patiuntur à tempore quæ temporis progressu aliquid substantiæ amittunt.

QVINTO, quia existentia compositi substantialis resultat cum

ipsa

ipsa essentia compositi ex coniunctione materiæ & formæ: cùm ergo in iis, quæ gignuntur & intereunt, aliquid saltem materiæ aliquando defluat, necesse est, vt earum existentia aliquam varietatem habeat, ac proinde mensuretur tempore. *4.Phys.c.11. tex.117.*

SEXTO, quia tempus non motus tantùm, sed quietis etiam mensura est, vt Aristoteles ibidem docet (quo loco nomine motus intelligenda est etiam quæcumque varietas rerum mobilium, in qua reperiatur prius & posterius) res autem quæ gignuntur & intereunt, etsi interdum nullam varietatem habent secundum substantiam: semper tamen aut variantur, aut variari possunt, ac proinde aut mouentur eo genere motus secundum substantiam, aut ab eo verè quiescunt, cùm ad illum naturalem habeant potentiam. *Tempus non solùm esse mensuram motus, sed etiã quietis.*

SEPTIMO, quia si esse eiusdem rei corruptibilis cum actu labitur (veluti in decretione siue propria, siue impropria) mensuratur tempore, cùm autem non labitur actu, non mensuratur tempore, sed alia durationis mensura: idem esse rei habet diuersas suæ durationis mensuras, quod dici nequaquam potest.

Locis citatis. POSTREMO, quia vt argumentatur D. Thomas, Duratio generabilium & corruptibilium maximè recedit ab æternitate: nulla autem duratio magis ab æternitate recedit, quàm tempus. *Nullam durationem magis ab æternitate recedere, quã tempus.*

Cap.12. text. 120. ACCEDIT plana Aristotelis sententia qui ad finem 4. Phys. scribit quæcunque generabilia & corruptibilia sunt, & omnino quæ aliquando sunt, aliquando non sunt in tempore esse: dixerat autẽ in tempore esse, nihil aliud esse quàm tempore mensurari. Hanc assertionem *Tex.124.* eo fusiùs confirmaui, quod videam quosdam ex iis qui Diui Thomæ sectatores videri volunt, D. Thomę sententiam hac in re reformidare, potiúsque aut Scoti, aut Henrici, aut Durandi, & Heruei opinionem amplecti.

Refutatio contrariæ sententiæ.

SECTIO IV.

MOVENT eos primùm duo communia horum omnium Auctorum fundamenta. Alterum est, quod esse substantiarum corruptibilium est permanens: id autem quod permanens est, non potest mensurari mensura succesiua, vt suprà dictum est contra opinionem D. Bonauenturæ de æuo. Alterum, quod existentia substantiarum corruptibilium, etsi semper coniunctũ habet motum aut quietem: non dubium tamen est, quin ab vtroque abstrahat, ac proinde priorem aliquam suaptè natura durationis mẽsuram habeat quàm sit mensura motus & quietis. *Quibus fundamentis moueantur, qui negant esse substantiarũ corruptibiliũ mensurari æuo.* *Sect. 2.*

Cap.12. text. 118.& 119. DEINDE quod Aristoteles asserit 4. Phys. tempus esse mensuram eius, quod mouetur, & eius quod quiescit: illius quidem vt mouetur, huius autem vt quiescit. *Nam alterius*, inquit, *motum, alterius quietem quanta sit metietur: quare id quod mouetur, non à tempore mensurabile simpliciter erit, vt quantum est quoddam, sed vt eius motus est quantus.* Hæc ille. Ex quibus videtur perspicuum, Aristotelis sententiam esse non mensurari tempore ipsum esse rerum corruptibilium, vt antecedit & motum & quietem.

DENIQVE quod Thom. Opusc. de tempore cap. 3 scribit, mobile non mensurari tempore quoad suum esse substantiale, sed solùm quoad esse quod habet in motu, *Quod est*, inquit, *suum moveri*: Vnde cõstare videtur, vbicumque ille ait, esse substantiarum corruptibilium mensurari tempore, non accepisse verbum *esse* pro esse substantiali, sed pro aliquo accidentali.

Solutio rationum propositarum.

HÆC tamen non obstant quominus in approbata sententia persistamus. Nam priùs eorum fundamentum infirmum esse hac ratione intelliges. Fatemur quidem esse substantiarum corruptibilium esse permanens, vt permanens distinguitur ab eo, quod est esse per se successiuum. Dicimus enim illud tantùm esse per se successiuum, cuius nullæ duæ partes sibi succedentes possunt esse simul, nisi altera in altera includatur: quo pacto motus, & ea quæ per se consequuntur ac comitantur motum, sunt successiua: vt tempus, quod sequitur quemlibet motum, & sonus, qui sequitur certum quendam motum: hoc autem pacto non solum esse cuiusuis substantiæ, sed etiam plurimorum accidentium est permanens, quemadmodum & ipsæ substantiæ & accidentia. At si esse permanens sumatur, vt distinguitur ab eo, quod est siue per se, siue per accidens successiuum, negamus esse substantiarum corruptibilium, esse permanens. Nam etsi non est per se successiuum, vt probatum est, tamen potest habere & non habere successionem quamdam ratione partium substantiæ corruptibilis, quę continuo fluxu possunt aliæ aliis succedere, tametsi interdum omnes simul maneant in toto aliquo tempore. Ac in viuentibus id planè cernitur ratione continuæ nutritionis, qua continuè corruptis aliis atque aliis particulis, aliæ ac aliæ continuè generantur, aut potius aggenerantur. In non viuentibus autem, cùm omnia mutuò inter se agant & patiantur, euenire potest, vt continuò augeantur aut minuantur per iuxta positionem aut detractionem: quod etsi non semper fit, potest tamen fieri & non fieri: datur ergo in ipso esse substantiarum corruptibilium, aut dari potest continua successio prioris & posterioris, si non ratione omnium partium, vt necessariò datur in iis, quæ per se successiua sunt: certè ratione aliquarum, propter quam successionem omnia quæ huiusmodi sunt, appellari possunt per accidens successiua.

Quid sit per se successiuum.

Ita Ferrar. 1. contra Gent. c. 15.

In rebus corruptibilibus vt dari possit continua successio, à qua dici possunt per accidens successiua.

Alia prioris fundamenti subuersio.

POTEST etiam simpliciter, & sine distinctione responderi, quanquam esse substantiarum corruptibilium est permanens, esse tamen continua quadam varietate mutabile, quemadmodum & ipsas corruptibiles substantias, quod satis est, vt eius duratio sit successiua, ac proinde tempus.

Posterioris impugnatio.

POSTERIVS quoque fundamentum infirmum est. Nam etsi, existentia substantiarum incorruptibilium abstrahit à motu & quiete non solùm propriè dictis, sed etiam impropriè, hoc est, à continuo etiam defluxu & aggeneratione partium, & opposita quiete vtriusque motus: tamen existentia corruptibilium non abstrahit ab huiusmodi improprio motu & quiete: semper enim aut mouentur eo motu, aut moueri possunt, ac proinde, si non mouentur, quiescunt oppo

opposita quiete:ita non dubium esse quin mensuretur eadem durationis mensura, qua mensuratur is improprius motus, & opposita quies.

Qvod si obiicias, tempus non definiri mensuram motus impropriè dicti, sed propriè, negandum id planè est, modò enim variatio prioris & posterioris sit continua, aut esse possit, sanè mensura eius & oppositæ quietis non alia esse potest, quàm tempus ab Aristotele definitum. Vnde patet, aliquanto lariùs apud Aristotelem sumendum esse motum in definitione temporis, quàm in definitione motus. Cur autem continuus defluxus & aggeneratio partium non sit propriè motus, ex libris de Generatione petendum. *Obiectio contra solutionem traditam diluitur.*

Ad locum Aristotelis ex 4. Physic. dicendum, nomine motus & quietis in iis verbis intelligendum quoque esse continuum defluxum, & aggenerationem partium substantiæ corruptibilis, & quietem oppositam. *Locus Aristotelis exponitur.*

Ad id autem quod ex D. Thoma affertur, dicendum est nisi ille aliter sensit iunior in citato opusc. atque ætate prouectior cum Theologiæ summam conscripsit, totum eum locum qui est sub finem citati capitis sic esse intelligendum. Mobile si consideretur quoad suam essentiam, hoc est, quatenus est huius aut illius essentiæ, non mensurari tempore, quia in quolibet nunc est eiusdem omnino essentiæ, neque alio modo se habet ad illam nunc, quam priùs habuerit. Si verò consideretur quoad suum esse, id est, si spectetur quatenus est in rerum natura, eius quidem esse substantiale non necessariò mensurari tempore, quia esse substantiale corporum incorruptibilium non mensuratur tempore: at eius esse, quod habet in motu, hoc est, quod per motum variatur, siue illud substantiale sit, vt in rebus corruptibilibus, siue accidentarium, vt in omnibus rebus naturalibus (*quod esse*, inquit, *est ipsum moueri*) mensuratur tempore, quia in eo esse necessariò reperitur successio prioris & posterioris. Quod autem ait esse quod res mobiles habent in motu, esse ipsum moueri, de identitate reali dictum esse intelligendum est: motus enim & id quod per motum acquiritur, realiter idem sunt, etsi ratione differant. Itaque si Diuus Thomas idem vtrobique sensit, non sic est intelligendus, quasi velit nullius rei mobilis esse substantiale mensurari tempore, sed non omnium. Alioqui sibi contradiceret in eodem opusculo, cùm paulò antè dixisset, esse rei quiescentis (hoc est quæ actu non mouetur, sed tamen moueri potest) mensurari tempore: quod intelligi non potest quoad esse, quod habet in motu, cùm ponatur actu quiescere, sed quoad esse substantiale, quod Aristotelis sententia in omnibus quiescentibus variari potest per accretionem & decretionem substantiæ, saltem impropriè dictas, & omninò per corruptionem. Quicquid tamen de hac re sit, certè in prima parte summæ Theologiæ, q. 10. art. 4. & 5. planè docet esse substantiale rerum corruptibilium mensurari tempore, sic enim ait priori loco: *Esse rerum corruptibilium quia est transmutabile, non mensuratur æternitate, sed tempore: tempus enim mensurat non solum quæ transmutantur* *Quid ad locum D. Thomæ citatum.*

in

in actu, sed etiam quæ sunt transmutabilia, vnde non solùm mensurat motum, sed etiam quietem. Posteriori autem loco sic scribit: *Quædam sic recedunt à permanentia essendi, quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit, & huiusmodi mensurantur tempore sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium.*

Accidentia corruptibilia mensurari tempore.

QVOD autem dictum est de substantiis corruptibilibus, intelligendum est de accidentibus, quæ continua etiam additione, aut detractione partium augeri, aut minui possunt, siue eæ partes sint intensiuæ, siue extensiuæ. Omnia enim talia (modo non loquamur de supernaturalibus, de quibus paulò pòst) quoad suum esse mensurantur tempore continuo, siue existant in substantiis corruptibilibus, siue, in incorruptibilibus, quemadmodum id quod dictum est de substantiis incorruptibilibus, intelligendum quoque est de earum accidentibus, si variari nequeunt accessione vlla, aut decessione partium, & ex se deficere non possunt, sed per potentiam in alio: mensuratur enim eorum esse non tempore nostro, neque item discreto tempore, nec verò instanti permanente, sed æuo. Quod si accidentia non sint variabilia accessione aut decessione partium, siue intensionis, siue extensionis, & tamen ex se deficere possint, mensurabitur eorum esse instanti permanente, siue eiusmodi accidentia existant in rebus immaterialibus, siue materialibus, siue incorruptibilibus, siue corruptibilibus. Quocirca si actus immanentes substantiarum immaterialium, aut eorum aliqui sunt intensibiles & remissibiles, non video cur eorum esse non mensuretur tempore continuo, quia vel erunt in motu augmenti, aut decrementi, vel in quiete opposita.

Quo tempore accidentia intēsionis, & remissionis capacia substantiarum spirituālium mensurentur.

SI quis autem quærat, num tempus continuum, quo accidētia intensibilia & remissibilia substantiarum immaterialiū nobis videntur mensuranda, sit aliud à tempore, quo mensurantur materialia, negatiuè respondendum est, si respiciamus ad tempora particularia: probabile enim est durationes peculiares rerum, quæ physico differunt genere, specie differre. Quod si tempus sumatur pro tempore communi, quo eodem numero mensurantur omnia, quæ subiecta sunt tempori, affirmatiuè respondendum erit. Verùm id tempus non erit mensura intrinseca motus primi mobilis, quo mensurantur corporalia, sed tempus imaginarium, vt vocatur, quod commune est materialibus, & immaterialibus, si in eis cernatur successio continua prioris & posterioris. Quòd si velis in suprema substantia immateriali creata dari actum aliquem immanentē intensibilem & remissibilem, cuius duratio sit tempus continuum cōmune iis rebus immaterialibus, quæ mēsurantur tempore continuo, quemadmodum duratio eiusdē supernæ substantiæ creatæ dicitur commune æuum omnium æuiternorum, Q.11.sect.2. duabus de causis id non placet. Vna, quia satis ad eam communem temporis rationem ipsa imaginarij temporis ratio, vt suprà in rebus etiam corporalibus satis esse diximus. Altera, quia cùm is actus, quicumque ille sit, non possit perpetuò intendi aut remitti, non poterit eius duratio esse tempus continuum, quo mensurentur accidentia omnia immaterialium, quæ intenduntur & remittuntur. Oportebit

enim

enim vt quies ab eiusmodi motu intensionis & remissionis mensuretur ab alio superiori motu, qui nullus erit: quandoquidem ponimus illum esse supremum in eo genere: quies enim ideo dicitur mensurari tempore, quia quandiu tempus aliquod transit, tandiu non mouetur id, quod aptum est vt moueatur, quod est per accidens quietem mensurari tempore.

Lege Philop. in 4. Phys. super text. 117. & 118. Themist. in eundem locum. Simplicium ibidem, com. 121. Ferrar. 4. Phy. q. 5.

IDEM porrò tempus imaginarium mensura communis esse poterit etiam discretorum temporum particularium, non commune aliquod tempus discretum, quod vt inducant, minùs vtiliter laborant nonnulli. Nam cùm in qualibet parte tẽporis imaginarij dentur differentiæ prioris & posterioris, in quas incidunt momenta temporis discreti: non video cur iis mensurari non possint omnia peculiaria tempora discreta, vt etiam mensurantur omnia continua, nisi quòd alia ratione mensurantur continua, alia discreta: illa sine interruptione, hæc cum interruptione: alioqui necesse foret quærere aliud tempus commune discretum, quo mensurarentur omnia particularia tempora discreta ex continuis temporibus coacta, vt plures motus animalium interrupti per quietes medias ad quæ tamen discreta tempora mensuranda non quærimus commune aliquod tempus discretum, sed solùm commune continuum per differentias in eo repertas prioris & posterioris.

Tẽpore imaginario quomodo mensurari possint tempora discreta particularia.

ATQVE hæc de durationibus naturalibus: sunt enim quædam aliæ durationes quæ supranaturales dici possunt, vt visionis beatificæ creatarum mentium, quæ duratio non minùs supra naturam est creatam, quàm ipsa visio beatifica. Eadem ratione supranaturalis est duratio luminis gloriæ, gratiæ, charitatis, & aliorum donorum supernaturalium, hoc est, quæ nulli creaturæ naturalia esse possunt, siue sint habitus, siue actus. Quibus autem nominibus hæ durationes appellari debeant, haud magni interest: certè D. Thomas a in vltimis scriptis digniùs existimat vocare durationem visionis beatificæ creatæ æternitatem participatam, quàm æuum, vt vocat b Scotus: tametsi alibi idem D. Thomas nomine æternitatis participatæ ipsam quoque angelorum & aliorum æuiternorum durationem comprehendat.

Durationes supernaturales explicantur.

a 1. par. q. 10. art. 5. ad 1. Idem docet 3. contra gent. cap. 61.
b In quodl. 49. q. 6. in responsione ad 2. dubium.

DIFFERVNT porrò hæ durationes à naturalibus specie, quia naturalia & supernaturalia non possunt esse eiusdem naturæ: satis enim patet ex tradita supernaturalium explicatione non accipi à nobis supernaturalium vocabulum pro iis quæ per accidens dicuntur supernaturalia, nempe pro iis quæ etsi naturaliter haberi possunt non per causas tamen naturales producta sunt, vt Mathematicæ scientiæ diuinitùs infusæ, sed pro iis quæ suaptè conditione supernaturalia sunt, vt gratia, & virtutes, quas vocant Theologicas.

Quo discrimine à naturalibus differant. Duo genera supernaturalium.

***

inter se distinguantur, non minùs importunè ad connotationes quasdam suo more, id est, parum philosophico confugiunt.

Veterum quorundam sententia, qua D. Bonauentura placuit.

VETERES quidam Scholastici (quos Diuus Thomas a refert, ac Diuus Bonauentura, etsi alijs verbis, tamen eadem sententia sequitur perpensa ipsa rerum natura, ista sic separant. Tempus esse durationem successiuam rei successiuæ, contra verò æternitatem esse durationem permanentem rei permanentis, ęuum autem quasi medium inter hęc esse durationem successiuam rei permanentis: quartam enim complicationem durationis permanentis rei successiuæ, vt planè impossibilem meritò prætermittunt. Quod autem æuum sit duratio successiua rei permanentis (nam cætera perspicua sunt) hûc ferè in modum probant, quia æuum est duratio creaturæ, non cuiusuis tamen, sed eius quæ in se non habet innouationem & veterationem (sic enim loquûtur) hoc est, successionem in suo esse, cuiusmodi est duratio Angeli, animæ rationalis, & materiæ primæ: at duratio cuiuscumque creaturæ necessariò est successiua, quod & testimoniis sanctorum Patrum, & ratione confirmant. Aiunt enim Patres hoc esse proprium Dei, nõ habere in sua duratione successionem præteriti & futuri. Ratio autem idem omninò ostendere videtur. Nam si in duratione alicuius creaturæ non daretur successio præteriti & futuri, idem esset in illa fuisse ac fore: quare cùm res quæ iam fuit, non possit non fuisse, non posset quoque non fore: ac proinde necessariò esset futura, quod est proprium diuinitatis.

Id à suis autoribus probatur.

a Lege Diuũ Tho. 1. p. q. 10 art. 5. Bonauent. in 2. d. 2. q. 3. Capr. ibidem, q. 2. Caie. loco citato 1. partis. Hen. de Gãd. Quodlib. 5. q. 13. Ægid. in tract. de Mẽsura angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 3. Scot. ibid. q. 1. & alios.

Hanc opinione tuetur D. Bonauentura in 2. d. 2. q. 3. Augu. lib. 9. confess. ca. 10. & lib. 11. ca. 11. & trac. 5. de Cognitione vera vita ca. 30. tom. 9. & tra. 2. in epist. Ioã. c. 2. Gregor. lib. 2. Moral. ca. 15. & li. 9. c. 26. & lib. 16. ca. 20. & lib 27 cap. 4. Cyrill. Alexã. li. 7. contra Iulianum. Ansel. in monolog. c. 21. & alij.

Primum ex adiunctis argumentu.

CONFIRMARI quoque potest eadem sententia aliis quatuor argumẽtis. Vno, quia duratio creaturæ nõ potest esse simul actu & potentia, esset autem crastina duratio V. G. huius angeli, aut animæ rationalis simul actu & potentia, si eadem esset omninò cum hodierna: quatenus enim est crastina, est potentia, quatenus hodierna, est actu.

2. Altero, quia si qua esset duratio creaturę sine vlla successione, nõ posset vnius duratio maior esse, quàm alterius: excessus enim durationis sine successione intelligi nullo modo potest: excessit enim altera res alteram duratione, vel quia cùm simul desierit, priùs illa cœperat, vel quia cum simul cœperit post illam desiit, vel quia priùs cœpit, & posteriùs desiit: vbi autem datur prius & posterius duratione, successionem dari nemo dubitat.

3. Tertiò, quia Angelus & anima rationalis habent durationem æui, vt omnes cõcedunt: at possunt successiuè habere contrarias affectiones. vt amoris & odij rei eiusdem, eadémque ratione consideratæ. Cùm ergo simul, id est, eadem duratione durationísque parte nulla res possit habere contraria, necessariò efficitur vt eorum duratio successione non careat.

4. Quartò, quia si duratio Angeli esset tota simul & sine successione vlla, cùm angelus duraturus sit in omne tempus futurú, posset Angelus hodie futura contingentia quátumcumque longè distantia non modò cognoscere, sed etiam intueri.

Cognoscere futura contingentia Dei est proprium.

Hac enim ratione subiicit b D. Thomas futura omnia intuitiuæ Dei cognitioni, quòd æternitas diuina sine vlla successione complectatur omne tempus futurum: at cognoscere futura contingentia est propriú Dei, habet igitur duratio Angeli successionem.

b. 1. p. q. 14. art. 13.

HÆC

D. Tho. 1. p. q. 10. artic. 5. & quodli. 10. art. 4. Hēr. de Gād. quolib. 5. q. 13. Aegid. in tract. de Mensura angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 3. Capr. ibid. q. 2. Caiet. in comment. 1. partis q. 10. ar. 5. Richar. in 2. d. 2. q. 3. & reliqui ferè Scholastici in 2. d. 2.

Meritò explicatam sententiam reijci a schola Theologica.

HÆC sententia, quam quidam recentiores non parum probabilem existimant, merito à D. Tho. a Henrico, Aegidio, Durando, & reliqua fermè schola reiicitur. Primùm, quia vbi non datur successio in re, nō potest dari successio in duratione: duratio enim nihil aliud est, quàm continuatio, aut permanentia ipsius esse rei. Dico autē, *cōtinuatio*, propter res, quarum esse continenter fluit, *permanentia*, verò propter eas, quarum esse nunquam fluit, sed semper idem perseuerat. 1.

Duratio quid.

DEINDE, quia duratio est mensura ipsius esse rei, mēsura autem, etsi potest esse indiuisibilis, cùm mensuratum est diuisibile, nempè si illud metiatur per repetitionem, vt vnitas numerum; tamen nūquam potest esse diuisibilis, cùm proprium & immediatum mensuratum est indiuisibile. Tunc enim nec per repetitionem, nec per accommodationem illud metiri potest. Cùm ergo duratio successiua, seu quæ habet in se prius & posterius sit diuisibilis, esse autem permanēs, quod non habet in se prius & posterius, sit indiuisibile, efficitur, vt æuum non sit duratio successiua, si esse rei, quod propriè & immediate mensurat, semper eodem modo permaneat. 2.

4. lib. Phys. c. 11. tex. 99. & 100. & libro 6. Physic. c. 4. tex. 37.

TERTIO, quia vt se habet duratio esse successiui ad esse successiuum, ita se habere debet duratio esse permanentis ad esse permanens: at in duratione esse successiui, quæ dicitur tempus, differentia prioris & posterioris nascitur ex differentia prioris & posterioris in esse successiuo, vt docet Aristoteles, cùm ait prius & posterius in tēpore nasci ex priori & posteriori in motu: igitur si esse rerum quæ mensurantur æuo, non habet prius & posterius, neque ipsum æuum has differentias habere potest. 3.

Actionē, qua Deus cōseruat esse angeli, non esse successiuam.

QVARTO, quia si qua esset ratio, cur duratio V. G. angeli esset successiua, ipsum autem eius esse non esset successiuum, ea maximè videretur esse: quia actio, qua Deus conseruat esse angeli, esset successiua: at non est re vera successiua, quippe cùm esse, quod conseruat, & à quo vnitatem accipit, non sit successiuū, vt supponitur: ergo fieri non potest, vt duratio rei æuiternę sit successiua, esse autem illius permanens. 4.

POSTREMO, quia si duratio aliqua haberet partes, quarum aliæ aliis succederent, ipsum autem esse rei, cuius est duratio, non haberet eiusmodi partes: aliqua sanè duratio partialis, immo infinitæ præcedentes desinerent, & infinitæ subsequentes inciperent nullo desinente esse, aut incipiente siue totali, siue partiali: at intelligi nullo modo potest, quod duratio vlla siue totalis siue partialis incipiat aut desinat non incipiente, nec desinente aliquo esse, aut totali, aut partiali, non potest igitur vllo modo fieri, vt æuum sit duratio successiua, si esse rei æuiternæ non habeat aliquam successionem. 5.

Concluditur positam distinctionem non esse aptam.

QVAMQVAM ergo tempus distinguatur ab æuo, & æternitate per hoc, quod est duratio successiua rei successiuæ, non distinguuntur tamen inter se æuum & æternitas, quod illud sit duratio successiua rei permanentis, hæc autem duratio permanens rei permanētis, cùm ambo sint durationes permanentes, quemadmodum & res, quarum sunt durationes.

AD

terunt enim vel subitò transire, vt instans temporarium: vel durationem aliquam habere, ac proinde coexistere certo tempori continuo durare enim nihil propriè dicitur, quod momentaneum est. Quod si loquamur de multis huiusmodi operationibus sibi inuicem succedentibus, cùm omnis successio tribuatur alicui tempori, quemadmodum & differentiæ prioris, ac posterioris quæ successionem faciunt, mensurabitur quidem earum multitudo tempore aliquo, verùm non continuo, sed discreto, quia eiusmodi operationes non continuantur inter sese, vt faciant aliquam per se extensionem, sed succedunt sibi inuicem sine continuatione, siue id fiat interiecto tempore aliquo, siue immediatè, & nullo interiecto.

Nihil momentaneum durare proprium dicitur.

Quæ actiones tempore discreto mensurentur.

AD argumentum igitur dicendum est, Angelum & animam rationis participem posse habere successiuè contrarias affectiones, sed tamen in tempore discreto, licet id tempus discretum coexistat æuo Angeli, & animæ eiusmodi affectiones habentium. Itaque angelus & anima eadem duratione permanente possunt habere contraria: non tamen eadem coexistentia, & parte coexistentiæ, sed alia.

AD quartum dicito, non quia Deus vtcumque complectitur duratione sua permanente tempus omne futurum, idcircò intueri futura contingentia, sed quia ex se, ac proinde independenter & necessariò illud continet. At angelum non ex se, nec independenter, aut necessariò complecti duratione sua permanente omne tempus futurum, sed quia eius esse (permanens tamen & minimè successiuum) ita conseruatur à Deo in toto futuro tempore, vt possit non conseruari, aut non tandiu conseruari. Vt enim cognitio intuitiua feratur in rem nobis futuram, oportet vt ipsa ex se cõplectatur illud tempus, nec expectet, vt ab alio conseruetur, ac iuuetur in posterum: secus est de cognitione abstractiua certa, siue simplici scientia futurorum contingentium, vt alibi patebit.

Solutio 4.

Cur Deus intueatur futura contingentia, non item angelus.

Aliã esse rationem de cognitione abstractiua.

Apud D. Th. 1. q. 10. art. 5. & alios. D. Tho. 1. p. q. 46. artic. 2. & omnes Thomistæ. Gab. in d. 1. q. 3. Greg. ibi. q. 3. Idē quod attinet ad res incorruptibiles asserit. Duran. in 2. d. 1. q. 2.

Aliorũ sententia de distinctione tẽporis, æui, & æternitatis.

Vera explicatio quæstionis. SECTIO II.

ALII volunt hac ratione distingui tempus, æuum, & æternitatem, quòd tempus habet principium & finem, contra æternitas, nec principium, nec finẽ: æuum autem veluti medium inter ea habet principium, sed non finem. Quæ sententia etsi vera dicit, potuit tamen aliter res habere, nec per se ista, sed per accidens distinguit. Nam etsi mũdus principium durationis habuit: potuit tamẽ vt plerique volunt nõ habere, quod si non habuisset, certè tempus & æuum angelorum materiæ primæ, ac cœlestium corporum principium nõ habuissent, sicque ab æternitate non distinguerentur. Vnde patet, hanc distinctionẽ, etsi vera dicit, tamen non esse per se, sed per accidens: posset quoque similiter tempus non habere finem, tametsi finiendum est, & contra æuũ, quod finiendum nunquam est, finem habere potest: quò fit, vt hac etiam ex parte nec tempus, nec æuum rectè, ac per se distinguantur ab æternitate. Vnde illud manifestum relinquitur, dari potuisse aliud genus durationis,

Non omninò satisfacit.

rationis, quod proposita distinctione non comprehēditur, nempe habentis finem, sed non principium, si modo res aliqua creata ab æterno effici potuit. Quod si huius distinctionis auctores dicant se non loqui de tempore pro duratione successiua absolutè sumpta, sed de ea quæ à nobis certis finibus comprehenditur, vt de anno, mense, die, hora: neque item se disputare de eo, quod absoluta Dei potentia fieri potest, quo pacto concedimus æuum finiri posse, sed de eo quod poscit ipsa rerum natura, quomodo non conuenit æuo habere finem: primùm quidem omittunt tempus reale, ac præcipuæ considerationis in hac distinctione: deinde si vera est opinio eorum qui volunt mūdum, saltem quoad præcipuas res ab æterno esse potuisse, non minùs apta erant æuiterna, vt ab omni æternitate essent, quàm vt inciperent in tempore.

D. Thomæ sententia.

D. Thomas horum distinctione reiecta, hunc in modum ea distinguit. *D.Tho.1.p. q.10.artic.5.* Cùm æternitas sit mensura rei omnino permanentis, quatenus aliquid recedit à permanentia essendi, eatenus recedit ab æternitate. Quædam autem ita recedunt à permanentia essendi, vt non solùm quoad ea quæ ipsis adiuncta sunt, sed etiàm quoad proprias substantias sint transmutabilia, vt ea quæ giguntur & intereunt: atque horum mensura est tempus, quia tempus non solùm metitur existentiam motus, sed etiam ea quorum substantia est motui obnoxia, hoc est, aliquid patitur à motu. Quædam autem ita recedunt è permanentia essendi, vt ipsa quidem secundum substantiam non transmutentur, quasi aliquid à motu patiantur, sed tamen habeant transmutationem annexam, vt corpora cœlestia, & cætera incorruptibilia, angeli videlicet, anima rationalis, & materia prima. Quāquam enim eorum substantia non est transmutationi obnoxia, habent tamen omnia trasmutationem annexam, vt cœli motum localem, & angeli operationes voluntatis alias aliis succedentes: atque horum est æuum, tanquam medium quippiam inter tempus & æternitatem, quæ suo modo mensurat esse Dei qui non solùm est intransmutabilis quoad substantiam, sed etiam quoad omnia quæ nostro intelligendi modo diuinæ substantiæ adiuncta sunt, nempè quoad omnes operationes immanētes. Nam quod transeuntes operationes à Deo profectæ mensurentur tempore aut æuo, nihil est incommodi, quemadmodum nec quod transeuntes & immanentes angelorum, quæ non mensurantur æuo.

Hanc distinguendi rationem esse superiori præstantiorem.

ATQVE est quidē hæc distinctio superiori melior & profundior, sed tamen adhuc non videtur rem prorsus attingere. Primùm, quia distinguit has durationes ex adiunctis, non ex iis quæ ad ipsam formalem rationem durationum spectant. Quid enim attinet respicere ad operationes, cùm de mensura existentiæ ipsarum rerum, quæ operantur agitur? Præterea etsi res æuiternæ nihil operarentur, adhuc tamen earum durationis mensura distingueretur à tempore, & æternitate. Oportet igitur in ea consideratione, qua existentia cuiusque rei præcedit existentiam operationum illius, de eius duratione differere.

Cur tamen rem prorsus attingere non videatur.

Vera & germana diuisio durationis.

DVRATIO igitur primū diuidenda est in permanentē, & successiuam. Nomine enim durationis in hac diuisione excluditur instans nostri temporis, tametsi impropriè nonnunquam à Theologis duratio

appel

Lege Simplicii in primũ lib. de Cœlo in text. 100. a Vide D. Tho. opuscul. 36. c. 1. Caiet. 1. p. q. 10. art. 5. Capr. in 2. d. 2. q. 2. b Scot. in 2. d. 1. quæst. 4. c Cũ Aristo. in 4. Phyſ. à capite 10. & tex. 88. d Lege D. Tho. 1. p. quæ. 10. artic. 5. ad 1. & q. 53. art. 3. & quolib. 10. art. 4. Caie. 1. pa. q. 53. art. 3. Capr. in 2. di. 2. quæ. 2. Ægid. tract. de Mẽsura Angelorum. Dur. in 2. d. 2. q. 4 Albe. Mag. 1. p. summæ de quatuor coæuis. Henr. de Gand. quodli. 5. quæst. 13.

appellatur. Duratio autem permanens, aut eſt dependẽs, aut independens: ſi independens, eſt æternitas: ſi dependens, aut ex ſe eſt defectibilis, aut ſolùm per potentiam in alio: ſi ſolùm per potentiam in alio, ita nimirum, vt naturaliter deficere non poſsit, appellatur æuũ, quod nomine tenus apud Græcos nihil differt ab æternitate: vtrunq; enim à ſemper exiſtendo appellant αἰῶνα, quod verbum Latini vertunt & æuum, & æternitatem, eodem principio vocabulorum vtẽtes, ſed vario fine, vt diſtinguant duratione diuinæ naturæ, à duratione aliarum rerum incorruptibilium: tametſi interdum etiam æterna vocamus ea, quæ errore quorundam initium durationis nec habuerũt, nec habitura ſunt, aut diſputationis gratia ſemper fuiſſe, ſempérque fore ſupponimus: quamquam meliùs hæc dicuntur ab æterno fuiſſe, & in æternum fore, quaſi veræ æternitatis coexiſtentia. Si verò duratio permanens eſt ex ſe defectibilis, cùm illa tempus dici non poſsit, quia non eſt ſucceſsiua, neque item æuum, quia defectibilis ex ſe: reliquum eſt, vt quia tranſit, nec ſucceſsiuè tranſit, inſtans ſiue momentum permanens appellari debeat, vt vocatur à Thomiſt. a Sco. b haud iure repugnante, qui æui potiùs nomine appellandam cenſet. Quod ſi duratio ſit ſucceſsiua, aut erit continua, vt potè ex partibus ſucceſsiuis compoſita, & dicitur tempus continuum, de quo Phyſici c agunt: aut diſcreta, quæ componitur ex partibus non ſucceſsiuis, ſed tamen ſibi inuicem ſuccedentibus, & appellatur tempus diſcretũ, de quo Theologi d potiſsimùm quale eſt tempus, quo D. Tho. ſententia menſuratur ſucceſsio plurium operationum immanentium cuiuſque Angeli.

Quid æui nomen ab æternitate differat.

Num eſſe ſubſtantiarum corruptibilium menſuretur tempore.

SECTIO III.

SED eſt hoc loco non diſsimulanda dubitatio, num eſſe ſubſtantiarum corruptibilium menſuretur tempore, an æuo: an vero inſtanti permanente, quo tempus diſcretum conſtat, an aliqua alia durationis menſura. Nam quòd earum generatio & corruptio menſurentur inſtanti noſtri temporis, ſi ſumantur pro ipſa formæ ſubſtantialis introductione: aut menſurentur tempore, ſi accipiantur pro diſpoſitionibus præuiis ad formæ introductionem & expulſionem, res perſpicua eſt.

Scot. in 2. di. 2. quæſt. 4.

SCOTVS exiſtimat illud menſurari æuo, quia *eſſe*, inquit, *cuiuſcunque ſubſtantiæ eſt permanens*: Exiſtimat enim omnem exiſtentiam creaturæ, quæ non eſt ſucceſsiua, ſed permanens, menſurari æuo ſiue ex ſe ſit defectibilis, ſiue ſolùm per potentiam in alio.

Scotus opinatur eſſe rerum corruptibiliũ menſurari æuo.

Henr. de Gãd. quodli. 5. qu. 13. Herueus quodlib. 2. quæſt. 12. Duran. in 2. d. 2. quæ. 6. D. Tho. 1. p. quæ. 10. artic. 4. & 1. ſecũdæ q. 31. art. 1. & de

HENRICVS Gandauenſis, quia eſſe ſubſtantiæ corruptibilis ita eſt permanens, vt tandem deficiat, credit durationem illius, qua deficit à ratione veri æui, vocandam eſſe modum æui.

Henricus ſentit menſurari modo æui.

HERVEVS & Durandus propter rationem Henrici, potiùs volunt illud menſurari inſtanti permanente, ſeu temporis diſcreti, vt operationes Angelicæ immanentes.

Herueus & Dur. inſtanti permanente.

AT D. Thomas ſecutus Albertũ præceptorem, ait menſurari tempore continuo ac vulgato: quæ ſententia nobis probatur. Primùm, quia duratio ſubſtantiæ viuentium diſtinguitur in varias ætates:

D. Thomas tempore vulgari.

Approbatio huius sententiæ. *Ætas propriè quibus conueniat.*

Potent. q. 5. art. 4. Albe. Mag. 1. p. summæ de quatuor coæuis. Eandem sententiam tuetur Caie. 1. p. q. 10. art. 5. Soncin. 12. Metap. q. 54 & alij.

alia enim est herbarum ætas, alias fruticum, alia arborum, & in singulis generibus, siue stirpium, siue animalium varia est ætatis periodus: at ætas tempus est, non æuum, aut instans permanẽs: in non viuentibus autem etsi non propriè dicuntur ætates, quemadmodum nec iuuentus & senectus, tamen datur in eis nouitas & vetustas, quæ non conueniunt iis quorum esse mensuratur æuo, aut instanti temporis discreti.

Quæ mensurentur tempore.

a Cap. 12. tex. 17.

DEINDE, quia quorum esse continetur tempore, hoc est, ab eo superatur per repetitionem alicuius partis, ea mensurantur tempore, vt docet Arist. a 4. Phys. libro, in rebus autẽ omnibus quæ gignuntur & intereunt, sumere possumus partem aliquam temporis, quæ sæpiùs repetita adæquet totum earum esse ac superet: quod tamen facere nõ possumus in æuiternis, vt patet, neque etiam in iis, quæ mensurantur instanti permanente: cùm hæc, etsi habent esse coexistens partibus tẽporis, non habeant tamen esse illis coextensum, quod tamen erat necesse, vt partes mensurati responderent partibus mensuræ.

Præcipuum eius rei indicium.

TERTIO, quia quæ aliquid patiuntur à tempore, ea mensurantur tempore, vt idem docet eodem loco (quod intelligendum est quoad esse intimum & non accidentarium) at generabilia omnia & corruptibilia nemo dubitat pati aliquid à tempore quoad suum esse substantiale: disponuntur enim continẽter ad corruptionem siue propinquè, siue remotè: idque non modò per qualitates contrarias, aut suas, aut propinquorum entium, cum quibus continenter agendo & patiẽdo pugnant, sed etiam per ipsum tempus: quantum enim acquirunt præteriti, tantum amittunt futuri. Atque hæc videtur esse ratio, cur Arist. dicat tempus magis esse causam corruptionis, quàm generationis. Nam etsi in tempore æquè fiunt generationes atque corruptiones (vnius enim corruptio est alterius generatio, vt idem alibi docet) imò verò corruptiones fiant per accidens, & causa generationum, ipsæ autem generationes per se: tamen quia tempus nunquam accrescit, sed semper decrescit (præteriisse enim non est augeri, sed minui) meritò tempus dicitur corruptionis causa potiùs quàm generationis. Quocirca licet Thales b Milesius ea ratione verè dixit tempus esse sapientissimum, quod longa experientia rerum pariat scientiam, tamen quia tempus omnia quæ dedit, iterum repetit iuxta illud: c *Omnia fert ætas, animum quoque*, taudémque omnia sua obliuioni tradit rectiùs dixisse iudicatur ab Aristotele d Pythagoricus Paro, cùm tempus indoctissimum appellauit.

4. Phys. cap. 12. tex. 117. *1. lib. de Gen. c. 3. tex. 17.* *b Simonici eandem sententiam tribuit Simplic. in 4. Physic. com. 132. c Vir. Ecl. 10. d 4. lib. Phys. cap. 13. textu 128.*

Cur dicat Aristoteles tempus magis esse causam corruptionis, quàm generationis. *Tempus cur sapientissimũ dicatur.*

Existentia cõpositi substantialis.

QVARTO, quia res quæ mensurantur æuo, aut instanti permanente, nihil vnquam substantiæ, siue internæ entitatis amittunt: at res quæ gignuntur & intereunt aliquid aut solius materiæ, aut formæ simul ac materiæ successu temporis amittunt: quod in viuentibus quidem palàm est, in non viuentibus autem longo temporis decursu perspicuè deprehenditur. Atque hæc ratio plurimùm confirmat superiorem: ea enim maximè patiuntur à tempore quæ temporis progressu aliquid substantiæ amittunt.

QVINTO, quia existentia compositi substantialis resultat cum

ipsa

ipsa essentia compositi ex coniunctione materiæ & formæ: cùm ergo in iis, quæ gignuntur & intereunt, aliquid saltem materiæ aliquando defluat, necesse est, vt earum existentia aliquam varietatem habeat, ac proinde mensuretur tempore. *4. Phys. c. 12. tex. 117.*

SEXTO, quia tempus non motus tantùm, sed quietis etiam mensura est, vt Aristoteles ibidem docet (quo loco nomine motus intelligenda est etiam quæcumque varietas rerum mobilium, in qua reperiatur prius & posterius) res autem quæ gignuntur & intereunt, etsi interdum nullam varietatem habent secundum substantiam: semper tamen aut variantur, aut variari possunt, ac proinde aut mouentur eo genere motus secundum substantiam, aut ab eo verè quiescunt, cùm ad illum naturalem habeant potentiam. *Tempus non solùm esse mensuram motus, sed etiã quietis.*

SEPTIMO, quia si esse eiusdem rei corruptibilis cum actu labitur (veluti in decretione siue propria, siue impropria) mensuratur tempore, cùm autem non labitur actu, non mensuratur tempore, sed alia durationis mensura: idem esse rei habet diuersas suæ durationis mensuras, quod dici nequaquam potest.

Locis citatis. POSTREMO, quia vt argumentatur D. Thomas, Duratio generabilium & corruptibilium maximè recedit ab æternitate: nulla autem duratio magis ab æternitate recedit, quàm tempus. *Nullam durationem magis ab æternitate recedere, quã tempus.*

Cap. 12. text. 120. ACCEDIT plana Aristotelis sententia qui ad finem 4. Phys. scribit quæcunque generabilia & corruptibilia sunt, & omnino quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, in tempore esse: dixerat autẽ in tempore esse, nihil aliud esse quàm tempore mensurari. Hanc assertionem eo fusiùs confirmaui, quod videam quosdam ex iis qui Diui Thomæ sectatores videri volunt, D. Thomę sententiam hac in re reformidare, potiúsque aut Scoti, aut Henrici, aut Durandi, & Heruei opinionem amplecti. *Tex. 124.*

Refutatio contrariæ sententiæ.

SECTIO IV.

MOVENT eos primùm duo communia horum omnium Auctorum fundamenta. Alterum est, quod esse substantiarum corruptibilium est permanens: id autem quod permanens est, non potest mensurari mensura succesiua, vt suprà dictum est contra opinionem D. Bonauenturæ de æuo. Alterum, quod existentia substantiarum corruptibilium, etsi semper coniunctũ habet motum aut quietem: non dubium tamen est, quin ab vtroque abstrahat, ac proinde priorem aliquam suaptè natura durationis mẽsuram habeat quàm sit mensura motus & quietis. *Quibus fundamentis mouentur, qui negant esse substantiarũ corruptibiliũ mensurari æuo.* *Sect. 2.*

Cap. 12. text. 118. & 119. DEINDE quod Aristoteles asserit 4. Phys. tempus esse mensuram eius, quod mouetur, & eius quod quiescit: illius quidem vt mouetur, huius autem vt quiescit. *Nam alterius*, inquit, *motum, alterius quietem quanta sit metietur: quare id quod mouetur, non à tempora mensurabile simpliciter erit, vt quantum est quoddam, sed vt eius motus est quantus.* Hæc ille. Ex quibus videtur perspicuum, Aristotelis sententiam esse non mensurari tempore ipsum esse rerum corruptibilium, vt antecedit & motum & quietem.

DENIQVE quod Thom. Opusc de tempore cap. 3 scribit, mobile non mensurari tempore quoad suum esse substantiale, sed solùm quoad esse quod habet in motu. *Quod est*, inquit, *suum moveri*: Vnde cõstare videtur, vbicumque ille ait, esse substantiarum corruptibilium mensurari tempore, non accepisse verbum *esse* pro esse substantiali, sed pro aliquo accidentali.

Solutio rationum propositarum. HÆC tamen non obstant quominus in approbata sententia persistamus. Nam priùs eorum fundamentum infirmum esse hac ratione intelliges. Fatemur quidem esse substantiarum corruptibilium esse permanens, vt permanens distinguitur ab eo, quod est esse per se successiuum. *Quid sit per se successiuum.* Dicimus enim illud tantùm esse per se successiuum, cuius nullæ duæ partes sibi succedentes possunt esse simul, nisi altera in altera includatur: quo pacto motus, & ea quæ per se consequuntur ac comitantur motum, sunt successiua: vt tempus, quod sequitur quemlibet motum, & sonus, qui sequitur certum quendam motum: hoc autem pacto non solum esse cuiusuis substantiæ, sed etiam plurimorum accidentium est permanens, quemadmodum & ipsæ substantiæ & accidentia. *Ita Ferrar. 1. contra Gent. c. 15.* At si esse permanens sumatur, vt distinguitur ab eo, quod est siue per se, siue per accidens successiuum, negamus esse substantiarum corruptibilium, esse permanens. *In rebus corruptibilibus vt dari possit continua successio, à qua dici possunt per accidens successiua.* Nam etsi non est per se successiuum, vt probatum est, tamen potest habere & non habere successionem quamdam ratione partium substantiæ corruptibilis, quę continuo fluxu possunt aliæ aliis succedere, tametsi interdum omnes simul maneant in toto aliquo tempore. Ac in viuentibus id planè cernitur ratione continuæ nutritionis, qua continuè corruptis aliis atque aliis particulis, aliæ ac aliæ continuè generantur, aut potius aggenerantur. In non viuentibus autem, cùm omnia mutuò inter se agant & patiantur, euenire potest, vt continuò augeantur aut minuantur per iuxta positionem aut detractionem: quod etsi non semper fit, potest tamen fieri & non fieri: datur ergo in ipso esse substantiarum corruptibilium, aut dari potest continua successio prioris & posterioris, si non ratione omnium partium, vt necessariò datur in iis, quæ per se successiua sunt: certè ratione aliquarum, propter quam successionem omnia quæ huiusmodi sunt, appellari possunt per accidens successiua.

Alia prioris fundamenti subuersio. POTEST etiam simpliciter, & sine distinctione responderi, quanquam esse substantiarum corruptibilium est permanens, esse tamen continua quadam varietate mutabile, quemadmodum & ipsas corruptibiles substantias, quod satis est, vt eius duratio sit successiua, ac proinde tempus.

Posterioris impugnatio. POSTERIVS quoque fundamentum infirmum est. Nam etsi existentia substantiarum incorruptibilium abstrahit à motu & quiete non solùm propriè dictis, sed etiam impropriè, hoc est, à continuo etiam defluxu & aggeneratione partium, & opposita quiete vtriusque motus: tamen existentia corruptibilium non abstrahit ab huiusmodi improprio motu & quiete: semper enim aut mouentur eo motu, aut moueri possunt, ac proinde, si non mouentur, quiescunt oppo

opposita quieteita non dubium esse quin mensuretur eadem durationis mensura, qua mensuratur is improprius motus, & opposita quies.

Obiectio contra solutionem traditam diluitur.

QVOD si obiicias, tempus non definiri mensuram motus impropriè dicti, sed propriè, negandum id planè est, modò enim variatio prioris & posterioris sit continua, aut esse possit, fanè mensura eius & oppositæ quietis non alia esse potest, quàm tempus ab Aristotele definitum. Vnde patet, aliquanto latiùs apud Aristotelem sumendum esse motum in definitione temporis, quàm in definitione motus. Cur autem continuus defluxus & aggeneratio partium non sit propriè motus, ex libris de Generatione petendum.

Locus Aristotelis exponitur.

AD locum Aristotelis ex 4. Physic. dicendum, nomine motus & quietis in iis verbis intelligendum quoque esse continuum defluxum, & aggenerationem partium substantiæ corruptibilis, & quietem oppositam.

Quid ad locum D. Thomæ citatum.

AD id autem quod ex D. Thoma affertur, dicendum est nisi ille aliter sensit iunior in citato opusc. atque ætate prouectior cum Theologiæ summam conscripsit, totum eum locum qui est sub finem citati capitis sic esse intelligendum. Mobile si consideretur quoad suam essentiam, hoc est, quatenus est huius aut illius essentiæ, non mensurari tempore, quia in quolibet nunc est eiusdem omnino essentiæ, neque alio modo se habet ad illam nunc, quam priùs habuerit. Si verò consideretur quoad suum esse, id est, si spectetur quatenus est in rerum natura, eius quidem esse substantiale non necessariò mensurari tempore, quia esse substantiale corporum incorruptibilium non mensuratur tempore: at eius esse, quod habet in motu, hoc est, quod per motum variatur, siue illud substantiale sit, vt in rebus corruptibilibus, siue accidentarium, vt in omnibus rebus naturalibus (*quod esse*, inquit, *est ipsum moueri*) mensuratur tempore, quia in eo esse necessariò reperitur successio prioris & posterioris. Quod autem ait esse quod res mobiles habent in motu, esse ipsum moueri, de identitate reali dictum esse intelligendum est: motus enim & id quod per motum acquiritur, realiter idem sunt, etsi ratione differant. Itaque si Diuus Thomas idem vtrobique sensit, non sic est intelligendus, quasi velit nullius rei mobilis esse substantiale mensurari tempore, sed non omnium. Alioqui sibi contradiceret in eodem opusculo, cùm paulò antè dixisset, esse rei quiescentis (hoc est quæ actu non mouetur, sed tamen moueri potest) mensurari tempore: quod intelligi non potest quoad esse, quod habet in motu, cùm ponatur actu quiescere, sed quoad esse substantiale, quod Aristotelis sententia in omnibus quiescentibus variari potest per accretionem & decretionem substantiæ, saltem impropriè dictas, & omninò per corruptionem. Quicquid tamen de hac re sit, certè in prima parte summæ Theologiæ, q. 10. art. 4. & 5. planè docet esse substantiale rerum corruptibilium mensurari tempore, sic enim ait priori loco: *Esse rerum corruptibilium quia est transmutabile, non mensuratur æternitate, sed tempore: tempus enim mensurat non solum quæ transmutantur*

enim vt quies ab eiusmodi motu intensionis & remissionis mensuretur ab alio superiori motu, qui nullus erit: quandoquidem ponimus illum esse supremum in eo genere: quies enim ideo dicitur mensurari tempore, quia quandiu tempus aliquod transit, tandiu non mouetur id, quod aptum est vt moueatur, quod est per accidens quietem mensurari tempore.

Lege Philop. in 4. Phys. super text. 117. & 118. Themist. in eundem locum. Simplicium ibidem, com. 122. Ferrar. 4. Phy. q. 5.

IDEM porrò tempus imaginarium mensura communis esse poterit etiam discretorum temporum particularium, non commune aliquod tempus discretum, quod vt inducant, minùs vtiliter laborant nonnulli. Nam cùm in qualibet parte tẽporis imaginarij dentur differentiæ prioris & posterioris, in quas incidunt momenta temporis discreti: non video cur iis mensurari non possint omnia peculiaria tempora discreta, vt etiam mensurantur omnia continua, nisi quòd alia ratione mensurantur continua, alia discreta: illa sine interruptione, hæc cum interruptione: alioqui necesse foret quærere aliud tempus commune discretum, quo mensurarentur omnia particularia tempora discreta ex continuis temporibus coacta, vt plures motus animalium interrupti per quietes medias: ad quæ tamen discreta tempora mensuranda non quærimus commune aliquod tempus discretum, sed solùm commune continuum per differentias in eo repertas prioris & posterioris.

Tẽpore imaginario quomodo mensurari possint tempora discreta particularia.

ATQVE hæc de durationibus naturalibus: sunt enim quædam aliæ durationes quæ supranaturales dici possunt, vt visionis beatificæ creatarum mentium, quæ duratio non minùs supra naturam est creatam, quàm ipsa visio beatifica. Eadem ratione supranaturalis est duratio luminis gloriæ, gratiæ, charitatis, & aliorum donorum supernaturalium; hoc est, quæ nulli creaturæ naturalia esse possunt, siue sint habitus, siue actus. Quibus autem nominibus hæ durationes appellari debeant, haud magni interest: certè D. Thomas a in vltimis scriptis digniùs existimat vocare durationem visionis beatificæ creatæ æternitatem participatam, quàm æuum, vt vocat b Scotus: tametsi alibi idem D. Thomas nomine æternitatis participatæ ipsam quoque angelorum & aliorum æuiternorum durationem comprehendat.

Durationes supernaturales explicantur.

a 1. par. q. 10. art. 5. ad 1. Idem docet 3. contra gent. cap. 61.
b In quodl. 49. q. 6. in responsione ad 2. dubium.

DIFFERVNT porrò hæ durationes à naturalibus specie, quia naturalia & supernaturalia non possunt esse eiusdem naturæ: satis enim patet ex tradita supernaturalium explicatione non accipi à nobis supernaturalium vocabulum pro iis quæ per accidens dicuntur supernaturalia, nempe pro iis quæ etsi naturaliter haberi possunt non per causas tamen naturales producta sunt, vt Mathematicæ scientiæ diuinitùs infusæ, sed pro iis quæ suaptè conditione supernaturalia sunt, vt gratia, & virtutes, quas vocant Theologicas.

Quo discrimine à naturalibus differant. Duo genera supernaturalium.

***

Num omnes durationes rerum ad prædicamentum Quantitatis pertineant.

SECTIO V.

ED operæ pretium est paucis exponere, an ne durationes rerum omnes ad Prædicamentum quantitatis pertineant.

Æternitatē nō esse sub genere aliquo. AC æternitatem quidem certum est non contineri sub genere aliquo, quemadmodum neque vllum aliud diuinum attributum, quod omnia ex natura rei sint infinitæ perfectionis simpliciter, quemadmodum & ipsa diuina natura, à qua non distinguuntur, nisi consideratione nostra. *Tempus reale esse peculiarem speciem quantitatis.* De tempore autem continuo, si reale sit, & non imaginarium illud, quod semper fuit ac erit, nemo dubitat quin ad hoc prædicamentum spectet, idque per se ac directò: est enim ens quoddam per se extensum ac diuisibile secundùm prius & posterius, ac proinde vera quantitas. *Æuum non pertinere ad prædicamentum quantitatis.* At æuum cùm sit totum simul in seipso, nec differentiæ prioris & posterioris, nisi quatenus coexistit tempori continuo, in eo reperiantur, seu potiùs in eius coexistentia, quæ est relatio simultatis existentiæ eius cum existentia continui temporis, nec verò in eo, cernatur vlla alia extensio intrinseca & essentialis: perspicuum est non pertinere ad hoc prædicamentum.

Idē de instanti dicendum. IDEM porrò dicendum est de instanti permanente, quod ideò in durationibus propriè dictis numeratur, quia tempori nostro coexistit. Nam cùm huiusmodi instans ea sola ratione ab æuo distinguatur: quòd æuum indefectibile sit natura sua, instans verò permanens ex se possit deficere: quemadmodum æuū non est per se extensum ac quantum, ita neque instans permanens. Quòd si instans eiusmodi sit, vt subitò transeat, siue id sit terminatiuum temporis continui, siue ab eo alienum (quicquid id tandem sit) magis perspicuum est, non esse per se quantum, cùm ne per accidens quidem, seu per coexistentiam extensum sit.

Quid sit de tempore discreto sentiendum. DE tempore autem discreto, siue constet instantibus permanentibus, siue temporibus continuis, non continuatis tamen inter se, adde etiam siue instantibus transeuntibus (nam & in præcisa huiusmodi instantium successione, veluti in momentanea ignis generatione, & eius extinctione ratio aliqua temporis cernitur, quam hactenus non tetigimus) non prætereunda dubitatio est, num ad hoc prædicamentum spectet. Nam cùm sit per se successiuum, non dubium videbitur, quin ad hoc genus pertineat. At cùm nihil discretum, quatenus discretum est, sit verè ens per se, vt suprà ostensum est, non apparet cur per se ponendum sit in hoc Prædicamento. 2.4. sect. 2.

AD hanc dubitationem respondendum est, etsi tempus discretum quouis ex prædictis modis sumatur, sit per se & non ratione alterius successiuum, tamen quia non est ens per se vnum, sed aggregatione,

non poni per se in prædicamento vllo. Reducetur autem ad prædicamenta hunc in modum. Si constet instantibus, siue permanentibus, siue transeuntibus, reducendum erit ad prædicamentum Quando, in quo per se pouuntur durationes non extensæ per se: quicquid tandem sint vtraque instantia, & quocumque modo in rerum natura dentur. Si verò constet temporibus continuis non continuatis inter se alia & alia ratione, reducetur ad vtrumque genus & quantitatis, & Quādo. Nam cùm tempus continuum, quatenus tantum aut tantum, seu quatenus aptè redditur ad quæstionem Quandiu: qua propriè quæritur quanta sit duratio (veluti sit ne annua, an menstrua) pertineat ad prædicamentum quantitatis: quatenus autem aptè respondetur ad quæstionem Quando (veluti heri ne, an cras, & vt semel dicam in qua differentia temporis, quáve parte temporis imaginarij) pertineat ad prædicamentum Quando: sanè tempus discretum ex pluribus huiusmodi temporibus non cōtinuatis aggregatum, si tempora priori modo spectentur, reducetur ad prædicamentum quantitatis: si posteriori, ad prædicamentum Quando.

SED vt tandem mittamus disputationem de tempore, quatenus ad prædicamentum quantitatis spectat, diluenda est obiectio quædam, qua videtur concludi, non fuisse illud ponendum distinctam quantitatis speciem à motu, ac loquimur de motu, non vt motus est, seu acquisitio quædam, sed vt continuus est, qua ratione ad quantitatem spectat. Obiectio autem est huiusmodi, Quemadmodum in motu poni solet duplex quantitas, vna, qua sit tantus motus, altera, qua sit tantum tempus (potest enim esse magnum tempus: & paruus motus, & contra magnus motus, & paruum tempus) ita in loco duplex quantitas ponenda esset, vna, qua esset tanta superficies, altera, qua esset tantus locus (potest enim superficies, extrinsecus continens magna esse superficies, & paruus locus, vt si contineat spatium pyramidale: aut contrà magnus locus, & parua superficies, vt si contineat spatium rotundum) at in loco vna tantùm quantitas ponitur, nempe ipsa extensio superficiei, qua sit & tanta superficies, & tantus locus: ergo & in motu vna tantùm quantitas ponenda est, nempe ipsa continuitas motus, & qua tantus motus sit, & tantum tempus. *Obiectio proponitur.*

ERVNT fortasse qui cedant argumento, atque adeo hac similitudine illud confirment, Quemadmodum vt locus sit tantus vel tantus satis est, si contineat tantum spatium permanens, neque ad id alia entitas requiritur ab entitate superficiei: ita vt motus sit tātum tempus, seu (vt propriè loquamur) fiat in tanto tempore, satis erit, si fiat in tanto spatio successiuo, neque ad id alia entitate opus erit à continuitate motus: ergo vt locus non est quantitatis species distincta à superficie nisi vulgi opinione, ita nec tempus à motu, quatenus motus ad quantitatis prædicamentum pertinet. *Inepta approbatio & confirmatio.*

HI tamen non rectè sentient, Reddi enim potest ratio optima, cur in motu necessaria sit duplex quantitas: vna propter quā dicatur tan- *Reiicitur.*

tæ celeritatis aut tarditatis, quæ est quantitas innominata, & potest dici quantitas motus, quia est prima in motu: altera, propter quam dicitur tantæ longitudinis, aut breuitatis, quæ posterior est, & appellatur tempus: at in loco, vna tantùm ratio quantitatis satis est: ea nimirum propter quam superficies dicitur tantæ extensionis. Nam quantitas loci Aristotelici, de quo loquimur, non est vera & propriè dicta quantitas, sed metaphorica: est enim ipsa eiusmodi loci capacitas: at eius capacitas est aptitudo quædam ad capiendum corpus, quæ fundatur in figura ipsius loci, seu superficiei concauæ corporis continentis, & dicitur maior aut minor in superficiebus æqualibus pro ratione figuræ magis aut minus accedentis ad rotundam.

Vera solutio. AD obiectionem igitur neganda est similitudo, seu paritas rationis in loco, atque in motu: locus enim non per quantitatem proximè est tantus, vel tantus, sed per figuram, quæ est qualitas: at motus non potest esse tantus vel tantus, nisi per quantitatem. Quare cùm motus alia ratione sit tantus motus, alia tantum tempus, seu in tanto tempore confectus, fit, vt duplex in eo quantitatis ratio, atque adeò duplex continuitas reperiri debeat, quæ duplicem conficit speciem. Ad confirmationem verò negandum est id, quod in comparatione supponitur: nempe per ipsam extensionem superficiei solam esse locum, & tantam superficiem, & tantum locum: est enim potiùs tantus locus per figuram superficiei, quæ est qualitas, non quantitas. Atque hæc de speciebus quantitatis.

Propter quid locus sit tantus, vel tantus.

QVOD verò attinet ad eius affectiones siue attributa, id solùm examinabimus, sit ne maximè proprium quantitatis æquale, & inæquale dici, vt Aristoteles in prædicamentorum libro scribit. *Cap. de quantitate.*

SIT NE QVANTITATIS MAXIME proprium, æquale & inæquale dici.

QVÆSTIO XIII.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

Argumenta partis negatiuæ, ac primũ quod non omni quantitati attributum competebat. Primum argumentum.

ETSI Aristoteles in prædicamentis affirmatiuam partem quæstionis amplectitur: sunt tamen multa, quibus negatiua potiùs videatur probanda, quòd esse æquale & inæquale, nec omnibus, nec solis quantitatibus conueniat.

NAM quòd non omnis quantitas sit æqualis & inæqualis alteri, sic primum ostendi potest. Si vna quantitas sola in rerum natura existat, ea nec æqualis alteri, nec inæqualis erit, cùm nulla sit alia, cui

æqualis

æqualis aut inæqualis esse possit. Deinde hoc pacto, quia nulli generi nullíque speciei quantitatis conuenit æqualitas, & inæqualitas. Et enim nullum superius est æquale aut inæquale suo inferiori, cùm ab eo re ipsa non distinguatur. Quantitas etiam continua nec est æqualis, nec inæqualis discretæ, vt est luce clarius: nec verò aliam reperies speciem, cui conueniat æqualitas, aut inæqualitas. Nam etsi species numerorum inter se sunt inæquales nulli tamen sunt æquales, cùm interim hoc attributum non disiunctione, sed copulatione tradatur. Quod eodem modo dicendum esset de bipedali in commune, de tripedali, & cæteris huiusmodi speciebus, si quis eas (quod falsum est) veras quantitatis species esse contenderet. Tertiò occurrit tempus singulare, quòd cùm sit semper vnicum, nulli æquale aut inæquale esse potest: oporteret enim duo nimirum tempora simul esse, tempus tempori esset æquale, aut inæquale. *Argumentũ* 3.

QVOD verò nec solis quantitatibus æqualitas, & inæqualitas conueniat, ex eo primùm probatur (quod quidem sit quartum pro negatiua parte argumentum) quia plurimæ res ad alia prædicamenta pertinentes non possunt dici æquales & inæquales: non ex tantùm, quæ denominantur à veris quantitatibus, vt lapides, colores, figuræ vt à longitudine, & profunditate: sed etiam quæ à veris ac propriè dictis quantitatibus denominari nequeunt, vt artes, scientiæ, virtutes. Deinde (quæ sit postrema ratio) quia nemo negabit pondus verissimè dici æquale & inæquale, cùm sit verissima rerum mensura. Si ergo est quantitas, immeritò prætermissum fuit in numerandis speciebus quantitatis: sin aliquid aliud (quod potiùs dicendum videtur) non solis quantitatibus verè ac propriè dicta, & inæqualitas conuenit. *Quod neque solis quantitati conueniat.* 4. *Argumentũ* 5

Explicatio quæstionis.

SECTIO II.

NON est tamen negandum, attributum hoc esse maximè proprium quantitatis, omnibúsque, & solis quantitatibus ac perpetuò conuenire, dummodo quædam pro eius explicatione adiungantur. Primùm vt esse æquale & inæquale pro esse posse accipiantur. Deinde, vt hæc non intelligantur per accidens, hoc est, per aliquid pertinens ad aliud prædicamentum, quo pacto duo lapides ratione quantitatis dicuntur inter se æquales aut inæquales, sed per se, ac ratione sui, quomodo duæ lineæ sunt æquales sibi inuicem aut inæquales, & per eas ipsa quantitas, æqualis & inæqualis esse potest. Ad hæc, vt æqualitatis nomine non intelligatur æqualitas & inæqualitas metaphorica siue translatitia, sed propria. *Partis affirmantis explicatio, & approbatio.*

Quæ sint propriè æqualia & inæqualia. Vt nonnulli respondeant. SI QVIS autem quærat, quænam sint propriè æqualia & inæqualia, quæque impropriè, seu per translationem dicta, sunt qui respondeant ea diei propriè æqualia & inæqualia, quę sunt quanta quantitate molis, ea impropriè, quæ quantitate virtutis, qua in re innituntur distinctioni Augustini ponentis duplicem quantitatem, vnam molis, alteram virtutis. *Lib. 6. de Trinit. capit. 7. & 8.*

Reijcitur distinctio. SED hæc distinctio non videtur conuenire omnibus æqualibus, & inæqualibus. Nam lineę, & superficies, & motus, & tempora sunt propriè æqualia, & inæqualia, nec tamen quanta quantitate molis, nisi molem impropriè admodum accipias pro extensione quauis: & ipsæ quoque essentiæ rerum inter se dicuntur æquales, & inæquales per translationem: nec tamen ratione solius virtutis, hoc est, virium & efficaciæ, sed etiam ipsius essentialis perfectionis, quæ non propriè dicitur virtus. Nec verò Augustinus hanc distinctionem in omni quantitate intellexit, sed in sola magnitudine, quam duplicem posuit, molis nimirum & perfectionis, vt videre est sexto de Trinitate cap. 7. & 8.

Vera dubitationis explicatio. POTIVS ergo dicendum est, ea esse propriè æqualia, & inæqualia, quæ sunt quanta quantitate propriè dicta, hoc est, quantitate extensionis: ea impropriè, quæ sunt quanta quantitate impropriè dicta, id est, quantitate perfectionis siue accidentariæ, siue essentialis. Quibus expositis perspicuum relinquitur, attributum hoc conuenire omnibus quantitatibus solis ac perpetuò: omnibus quidem & perpetuò, quia non sumitur secundum actum, sed secundum potestatem, siue aptitudinem: solis verò, quia non per accidens aut impropriè, sed per se ac propriè.

Diluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO III.

Soluitur 1. Argumentũ 2.

QVARE ad primũ argumentũ pro parte opposita dicendum, etsi quantitas illa, quæ sola poneretur in rerum natura, nulli esset æqualis aut inæqualis, haberet tamen aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem.

AD secundum, generibus & speciebus quantitatis in commune nõ conuenire quidem ipsam æqualitatem & inæqualitatem, sed aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem, quæ aptitudo reducitur ad actum in singularibus, vt extrema illa substantiæ proprietas suscipiendi contraria.

3. Prima solutio. AD tertium facilè esset respondere, æqualitatem & inęqualitatem numquam conuenire tempori, quatenus vnicum est, sed aptitudinem ad ęqualitatem & inęqualitatem, nisi ęqualitas & inęqualitas ei viderentur repugnare, ac proinde ipsa aptitudo: cui enim actus repugnat, ei aptitudo conuenire non potest.

RESPONDEAT ergo fortasse aliquis, ęqualitatem & inęqualitatem

tatem intelligendas esse in hoc attributo sub disiunctione, etiam si cum copulatione proferantur, id enim valde familiare est Aristoteli. Quo dato, perspicuè videtur dissolui argumentum, Nam quod obiicitur fieri non posse, vt duo tempora simul existant, etsi verum est de temporibus æqualibus, falsum est tamen de inæqualibus: existunt enim simul duo tempora inæqualia, vt hæc hora, hic dies, hic mensis, hic annus.

Secunda. SED cùm tempora, quorum alterum in altero includitur, non sint propriè duo tempora; sed vnum & eius pars: ne sub disiunctione quidem videtur propriè hoc pacto sumi attributum hoc respectu temporis, vt nimirùm æquale aut inæquale dicatur alteri tempori.

ALIVS fortasse respondeat dari tempora non solùm inæqualia, sed etiam æqualia, si conferantur non cum aliis temporibus, quæ simul diuersa omninò existere non possunt, vt proximè probatum est, sed cum motibus qui simul decurrunt cum tempore. Docet enim *Cap. 12. tex. 113.* Aristoteles quarto Physicorum libro, & tempus esse mensuram motus, & motum vicissim temporis, quamquam alio & alio modo, vt eo loco exponitur. Quòd si motus & tempus se inuicem metiuntur, ergo dari possunt tempora & æqualia motibus & inæqualia, vt tempus diei naturalis, quod in primo mobili est collatum cum motu Solis ei adæquato vel inadæquato. Sed cùm inter res diuersarum specierum non propriè fiat comparatio, non propriè quoque sumetur hoc pacto propositum quantitatis attributum.

Tertia. QVARE dicendum attributum hoc non esse attendandum ad realem æqualitatem, & inæqualitatem, quæ quidem postulant, vt ea quæ dicuntur æqualia, aut inæqualia simul existant, sed comprehendere etiam æqualitatem, & inæqualitatem mente conceptas, quas tribuere solemus duabus quibuscunque quantitatibus eiusdem speciei, cùm eas mente comparamus, siue altera tantùm existat in rerum natura, siue neutra. Quo pacto perspicuum est, æqualitatem, & inæqualitatem posse conuenire temporibus inter se comparatis, seu, vt veriùs dixerim, partibus temporis, cùm diuisio illa temporis in annum, diem, & cætera huiusmodi non sit diuisio generis in species, aut speciei in indiuidua, sed vnius indiuidui in suas partes. Vnde consentaneum est, vt aptitudo ad æqualitatem & inæqualitatem, quæ hoc loco tribuitur omnibus quantitatibus, intelligenda sit in ordine ad æqualitatem & inæqualitatem totius vel partis: potissimùm verò si attributum hoc per copulationem intelligendum est, quod magis crediderim. Atque in his solutionibus sermo erat de tempore vno numero, quod ponitur in solo motu primi mobilis. Quòd si tempus sumatur pro quouis particulari tempore, nempe inhærente, vt ita dicam, in quouis motu (quo pacto tempus non est vnicum, sed quot motus sunt, tot tempora) nihil erit difficultatis in inueniendis temporibus distinctis numero tum æqualibus inter se, tum inæqualibus.

Quarti solutio. Ad quartum dicito, ea quæ denominantur à propriè dictis quantitatibus (siue inhærentibus sibi, vt lapides à numero & magnitudine, siue quibus ipsa inhærent, vt colores & figuræ à superficie suorum subiectorum) dici quidem propriè æqualia, & inæqualia, non per translationem, verùm non per se, sed per accidens.

Quinti. Ad quintum dicendum est, ea quæ non denominantur à propriè dictis quantitatibus, & tamen dicuntur æqualia, & inæqualia, etsi per se talia dicantur, non tamen dici propriè, sed per translationem, & similitudinem, quam habent cùm propriè dictis quantitatibus. Nam quia intensio qualitatum est similis extensioni magnitudinum, & gradus entitatum, quæ in rerum essentiis inueniuntur, sunt similes numeris, vt ait Aristoteles: ideò quemadmodum magnitudines & numeri dicũtur æquales & inæquales, sic quodammodo qualitates quoad intensionem, & res omnes quoad perfectionem suarum essentiarum. Vnde æqualitas hoc modo est perfecta similitudo in qualitatibus, & perfecta identitas in essentiis rerum. *8. Metap. c. 3. tex. 10. D. Tho. 1. p. q. 42. art. 1.* *Cur rerum essentiæ numeris similes dicantur ab Aristotele.*

De pondere.

SECTIO LIII.

An pondus sit species quantitatis. Partis affirmantis confirmatio. Prima confirmatio. AD SEXTVM non desunt qui respondeant pondus propriè dici æquale & inæquale, & esse veram speciem quantitatis, quod quantitas trifariam diuidatur, in discretam, continuam, & pondus: quorum sententia hoc pacto confirmari potest. *Simp. ex Architas, & alys in Prædicamentis cap. de quantitate.*

PONDVS ratione sui, & vt distinguitur à quantitatibus in hoc capite enumeratis, est æquale & inæquale ponderi: est igitur propriè, & per se æquale, & inæquale, & ex consequenti species quædam quãtitatis à cæteris distincta. Antecedens probatur, quia talentum est æquale talento, inæquale autem libræ, non ratione magnitudinis, sic enim res æqualium magnitudinum æqualia haberẽt pondera, & inæqualium inæqualia, quod falsum est: non item ratione numeri, aut motus, aut temporis, vt patet: igitur ratione sui, & vt distinguitur à quantitatibus enumeratis in hoc capite.

Secunda. PRÆTEREA grauitas & leuitas sunt affectiones quantitatis, vt Aristoteles docet hoc loco, non sunt autem affectiones alicuius speciei, quæ hoc capite enumerata sit, igitur ponderis: nulla enim alia occurrit, cui huiusmodi affectiones attribui possint.

Conclusio negatiua. Primum argumentum. DICENDVM est tamẽ, nec pondus esse speciem quantitatis, nec propriè dici æquale & inæquale, sed per translationem. Primùm, quia quantitas ponderis non consistit in extensione, vt patet ex dictis; sed in intensione: quemadmodum gradualis quantitas caloris, candoris, & aliarum qualitatum: quò fit, vt sit quantitas impropria & translatitia. *Secundum.* Deinde, quia pondus nihil aliud est quàm grauitas: grauitas autem capite sequenti inter species qualitatis numeratur. *Sic Alexander citatus à Simplicio in Prædicam. c. de quãtitate.*

A QVARE

QVARE ad priorem rationem, qua opinio illorum confirmata est, dicendum est pondus esse quidem per se & ratione sui æquale & inæquale ponderi, vt argumentum probat: verùm non propriè, sed per translationem. Ad posteriorem dicito cum D. Thoma eodem loco, grauitatem & leuitatem numerari ab Aristotele inter affectiones quantitatis non ex propria sententia, sed eorum qui dicebant multitudinem superficierum aut atomorum esse causam grauitatis corporum: horum autem paucitatem causam leuitatis.

Solutio prioris rationis pro opposita sententia. *Lect. 15.* *Secunda solutio.*

EST tamen non mediocris difficultas de latitudine graduali ponderis, seu grauitate: videtur enim non consistere in intensione, sed in extensione. Nulla enim res videtur fieri grauior, nisi accessione nouæ materiæ, nec leuior, nisi decessione veteris, vt ita dicam, quod patet in pomis quæ suscepto nouo succo grauiora fiunt, & veteri expirato leuiora. Quod idem cernere est in non viuentibus: ligna enim arida, & lateres hyberno tempore propter susceptum extrinsecus humorem plus ponderis habent quàm æstiuo, cùm is humor consumptus est: eodemq; modo res habere videtur in cæteris: at ea quæ intenduntur & remittuntur, nulla accedenre aut decedente materia, id patiuntur, nisi per accidens, veluti cùm aqua calefit exhalante simul vapore.

Difficultas circa latitudinem gradualem ponderis.

AD hanc dubitationem dicendum, maiorem & minorem grauitatem duabus ex causis prouenite posse. Vna ex accessione & decessione materiæ, vt in propositis exemplis, tuncq; grauitatem ipsam non esse intensiorem aut remissiorem, sed esse in re grauiori maiorem grauitatis copiam, & vt sic dicam, multitudinem quæ æquiualet in impellendo deorsum maiori intensioni: in re autem leuiori minorem copiam grauitatis, quæ impellendo deorsum, remissiùs agit. Altera ex eo quod ipsa grauitas intendatur aut remittatur nulla accedente, aut decedente materia: quod quidam accidere dicunt in partibus aëris & ignis elementaris, quas volunt interdum ascendere, interdum descendere intra suas regiones, intensis videlicet siderum vi, aut remissis suis qualitatibus motiuis. Quod si id fit in superioribus elementis, pari aut maiori etiam ratione id accidet in inferioribus tùm simplicibus, tùm mixtis corporibus. Sed iam missa quantitatis longiori disputatione, qualitatem breuiùs explicemus.

Dissoluitur dubitatio.

CAPITIS DECIMIQVARTI EXPLANATIO.

Quot modis dicatur qualitas. *Prima differentia substantiæ.*

QVALE a vno modo. Exponit quot modis dicatur qualitas, traditque primùm quatuor qualitatum genera, deinde reuocat omnia ad duo quasi capita. Primum genus est differentia substantiæ, hoc est, quæ substantia à substantia, seu potiùs essentia ab essentia differt, quam proinde essentialem ac specificam appellant: sumitur enim hoc loco nomen substantiæ pro essentiæ, quod est vnum ex substantiæ significatis c. 8. huius libri traditis. Ex eo autem probat Aristoteles essentiales differentias esse qualitates, quia aptè redduntur ad quæstionē Quale est. *Text. 15.*

ΚΕΦ. ΙΔ΄.

Τὸ ποιὸν λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον, ἡ διαφορὰ τῆς οὐσίας· οἷον ποιόν τι ἄνθρωπος ζῷον, ὅτι δίπουν· ἵππος δὲ, τετράπουν· καὶ κύκλος ποιόν τι σχῆμα ὅτι ἀγώνιον· ὡς τῆς διαφορᾶς τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν ποιότητος οὔσης. ἕνα μὲν δὴ τρόπον τοῦτον λέγεται ἡ ποιότης διαφορὰ οὐσίας· ἕνα δὲ ὡς τὰ ἀκίνητα, καὶ τὰ μαθηματικά. ὥσπερ οἱ ἀριθμοὶ ποιοί τινες. οἷον οἱ σύνθετοι καὶ μὴ μόνον ἐφ᾽ ἓν ὄντες, ἀλλ᾽ ὧν μίμημα τὸ ἐπίπεδον, καὶ τὸ στερεόν. οὗτοι δ᾽ εἰσὶν, οἱ ποσάκις ποσοὶ, οἱ ποσοι *Text. 19.* *Cap. de genere.*

Obiectio. AT dices, si hæc probatio quicquā efficit, omnes quātitates fore qualitates, cùm accidētia omnia aptè redduntur ad quæstionem Quale est, vt docet Porphyrius in Isagoge. *Solutio quorundam.* Sunt q respōdeant hoc interesse, quòd quātitates & reliqua accidentia etsi reddūtur aptè ad quæstionem Quale est, non tamen ad quæstionem Quale quid est, hoc est, quale secundum essentiam, vt ipsi interpretantur. *Improbatur.* Cùm igitur Aristoteles hoc loco non simpliciter loquatur de quæstione Quale est, sed de quæstione Quale quid est, vt ex Græco contextu patet, non effici ex probatione Aristotelica, vt quantitates sint qualitates. Verum hi non aduertunt, quàm sæpè non modo apud Porphyrium in libello citato, sed etiam apud Aristotelem accidentia omnia prædicentur in quæstione Quale quid est, vt alibi monuimus. *Vera solutio.* Itaque illud verbum, *quid*, cùm dicimus quale quid, non significat quale aliquid sit secundum essentiam, sed tantum qualis res sit. Dicendum est igitur, cùm Porphyrius ait accidentia omnia aptè reddi ad quæstionem Quale quid est, latè admodum sumi quæstionem Quale est, nempe quatenus distinguitur à quæstione Quid est: hic autem accipi propriè, pro ea scilicet, quæ nullam aliam secus admittit. *Quæ propriè in quæstione Quale est prædicentur.* Ea enim propriè dicuntur prædicari in quæstione Quale est de propositis subiectis, quæ de iis non alia ratione prædicantur, quo pacto solę qualitates, siue essentiales sint, siue accidentariæ, dicuntur de iis, quorum qualitates sunt: at quantitates, relationes, & alia sequentium prædicamentorum accidentia ita prædicantur in quæstione Quale est, vt alias quoque habeant prædicandi rationes sibi proprias & peculiares, vt patet ex iis quæ dicta sunt ad c. 7. Quod autem hoc loco non diximus, *quale quid animal est homo, & qualis quæ figura circulus*, vt Græcus habet contextus, consultò factum est à nobis, non solum vt significaremus nullum esse mysteriū in verbo *quid*, cùm in huiusmodi quæstionibus adhibetur, quòd interpretes sæpè faciunt, sed ea potissimùm ratione, quia cùm pronomini quale adiungitur nomen, ad quod refertur (vt cùm dicimus quale animal, vel qualis figura) non rectè additur apud Latinos verbum *quid* vt est apertissimum. *Quæst. 3.*

Differentias essentiales nō semper aptè reddi ad quæstionē Quale est. ILLVD porrò animaduertendum est hoc loco, differentias essentiales non semper aptè reddi ad quæstionem Quale est, sed tunc solùm, cùm pronomini Quale adiungitur nomen generis eius rei de qua quæstio proponitur. Neque enim simpliciter quærenti qualis sit homo, rectè respondeas esse rationalem, nec quærenti qualis sit circulus, rectè dixeris esse angulorum expertem: sed cum quæritur quale animal sit homo, & qualis figura circulus: tum demùm ad priorem quæstionem dices esse rationale, ad posteriorem esse angulorum expertem, quam proinde solam quærendi & respondendi rationem meritò hic vsurpat Aristoteles. *Qualitas essentialis cuius dicatur esse qualitas.* Qualitas enim essentialis non dicitur qualitas speciei, quam constituit, sed generis,

generis, cui adiungitur ad constitutionem speciei, cum semper qualitas, quatenus qualitas est, intelligatur adiecta rei, cuius dicitur qualitas, nec censeatur qualitas totius compositi, nisi ratione alterius partis, quam supponit.

b *Alio modo*. Secundum genus qualitatis, quòd iam accidentarium est, nõ essentiale, illud est, quo immobilia & Mathematica dicuntur qualia. Nomine immobilium sæpè Aristoteles complectitur substantias separatas, & res Mathematicas, vt lib. 3. c. 2. at cùm hic distinguit immobilia à Mathematicis, immobilium vocabulo videtur intelligere substantias separatas: neque enim dubium est, quin iis omnibus, quæ sunt infra Deum, qualitates accidentarias attribuat: tametsi quorumdam sententia non existimet substantiarum separatarum qualitates ab earum essentia distinctas. Itaque videtur Aristoteles hoc genere comprehendere omnes qualitates accidentarias rerum separatarum, siue re ipsa separatæ sint, vt Angeli, & apud Platonem res Mathematicæ: siue consideratione sola, vt hæ ipsæ res Mathemathicæ iuxta veram de ipsis sententiam. Quòd autẽ ad verba attinet, cum audis, *alio modo* supple ex initio capitis, *qualia sunt*, vt sensus sit, alio modo, siue genere qualitatis (accidentario videlicet) sunt qualia entia immobilia & mathematica. Fuit enim rationi consentaneum, vt post qualitates essentiales primus locus daretur accidentariis rerum abstractarum à materia, siue sensibili & intelligibili, siue sola sensibili.

Secundũ genus qualitatis, quo immobilia, & Mathematica cõstituuntur.

Quæ hoc genere comprehendat Aristoteles.

CAPVT XIIII.

Text. 19. *Vale a vno modo dicitur differentia substãtia. Exempli caussa. Quale animal est homo? bipes. Quale equus? quadrupes. Qualis item figura circulus? angulorum expers: quasi differentia quæ ad substantiam spectat, qualitas sit. Itaque*

Text. 3. *hoc vno modo qualitas dicitur substantia differentia. Alio* b *modo vt immobilia & Mathematica: quo pacto numeri quales quidem dicuntur, vt* c *compositi, & qui non solum ad vnum sunt, sed eiusmodi etiam, vt eos planum ac solidũ imitetur. Hi verò sunt, qui aliquoties quãti, vel aliquotis*

c *Vt compositi*. Prætermissis exemplis carũ qualitatum, quæ sunt propriæ substantiarum separatarum, quod à nostris sensibus sint remotissimę subiicit exempla figurarum in numeris compositis, quod figuræ simplicibus numeris non vniuersè conueniunt, vt patebit. Facilius attulisset exemplum in figuris magnitudinum: propterea tamen fortasse in numeris attulit, quia numeri sunt minus materiales, ac proinde magis abstracti, quàm magnitudines Mathematicæ.

Cur exempla in numeris attulerit.

NVMERI compositi dicuntur apud Mathematicos ij, qui coalescunt ex vno, aut pluribus ductibus alicuius numeri in seipsum, vel in alium numerum, qua ratione quatuor, sex, octo, & duodecim dicuntur compositi quatuor quidem, quia fiunt vno ductu binarij in seipsum: siquidem bis duo, sunt quatuor: sex autem, quia fiunt vno ductu binarij in ternarium, aut (quod eodem redit) ternarij in binarium; quod bis tria, vel ter duo conficiant sex: octo verò, quia fiunt duobus ductibus binarij in binarium: quandoquidem bis duo, si bis sumantur, efficiunt octo: denique duodecim, quia fiunt duobus ductibus, binarij in ternarium, aut ternarij in binarium: bis enim tria bis sumpta, aut ter duo bis accepta conficiunt duodecim.

Numeri compositi apud Mathematicos qui.

NVMERI simplices, siue non compositi, qui etiam primi appellantur, non sunt quidem illi, qui ex vnitatibus non componantur (hoc enim pacto ne numeri quidem essent) sed sunt ij, qui non coalescunt ex ductu numeri in numerum, vt binarius, ternarius, quinarius, & alij infiniti, quos ea ratione Aristoteles hic vocat ad vnum, quòd coalescant ex sola repetitione vnitatis. Ideò autem exempla figurarum non afferuntur hoc loco in simplicibus, quia simplices, cùm non generentur ductu numeri, sed solius vnitatis, non possunt sibi vllam figuram vendicare, si recta ducantur. Nam quemadmodum nulla magnitudo figuram habet, nisi omni ex parte linea aut lineis claudatur, ita nullus numerus, nisi vndique claudatur numero aut numeris, quod vtique non fiet ducta sola vnitate more puncti ad conficiendam rectam vnitatum seriem. At numeri, qui fiunt vno ductu numeri in numerum (qui vocantur hoc loco aliquoties quanti) quatuor

Numeri simplices qui, & primi.

Numeri aliquoties quãti.

Plani & superficiales cur dicantur. clauduntur numeris, vt patet in quaternario & senario: habent enim quatuor latera more superficiei quadratæ, & altera parte longioris. Vnde fit, vt plani & superficiales appellentur, & figuram quadrati, vel altera parte longioris sibi vendicent: quadrati, si fiant ductu cuiusuis numeri in se: altera parte longioris, si ductu vnius in alium, vt videre est in propositis exemplis. Qui autem fiunt duplici ductu numeri in numerum (quos hic vocat Aristoteles aliquoties quantos aliquoties) *Numeri solidi* sex numeris clauduntur necessariò, vt patebit in octo taxillis, si in figuram cubicā, siue quadrantalem conformentur, & in duodecim, si superiori numero addantur quatuor ex vno latere, vt tota figura sit parallelepipeda, quæ altera parte longior est: habet enim vterque numerus sex latera more corporis cubici, aut parallelepipedi. Hinc fit, vt hi numeri solidi appellentur, figurámque cubicam, aut parallelepipedam habeant: cubicam quidem, si gignantur duplici ductu cuiusuis numeri in se: parallelepipedam autem, si duplici ductu vnius in alium.

Dubitatio. Sed cùm numeri compositi videātur imitari planum ac solidum, siue superficiem & corpus: quæras aliquis, cur potiùs dicat Aristoteles planum ac solidū imitari huiusmodi numeros. Nempe, vel quia numeri propter maiorem abstractionem, & in ratione mensuræ, sūt priores magnitudinibus, vnde & Arithmetica præcedit Geometriam, vel in gratiam Platonis, qui ideas numeros esse dicebat, quòd cætera omnia imitarentur.

Solutitur.

ποσοὶ ποσάκις: καὶ d ὅλως ὃ παρὰ τὸ ποσὸν ὑπάρχει ἐν τῇ οὐσίᾳ. οὐσία γὰρ ἑκάστου, τὸ ἅπαξ, οἷον τῶν ἕξ, οὐχ ὃ δίς, ἢ τρίς* ἐστιν, ἀλλ' ὃ ἅπαξ: ἓξ γὰρ ἅπαξ ἕξ. ἔτι e ὅσα πάθη τῶν κινουμένων οὐσιῶν, οἷον, θερμότης, καὶ ψυχρότης, καὶ λευκότης, καὶ μελανία, καὶ βαρύτης, καὶ κουφότης, καὶ ὅσα τοιαῦτα καθ' ἃ λέγονται ἀλλοιοῦσθαι τὰ σώματα μεταβαλλόντων. ἔτι f κατ' ἀρετὴν, καὶ κακίαν, καὶ ὅλως τὸ κακὸν, καὶ ἀγαθὸν. Σχεδὸν g δὴ κατὰ δύο τρόπους λέγοιτ' ἂν τὸ ποιὸν, καὶ τούτων ἕνα τὸν κυριώτατον. πρώτη μὲν γὰρ ποιότης ἡ τῆς οὐσίας διαφορά. ταύτης h δέ τι καὶ ἡ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ποιότης μέρος. διαφορὰ γάρ τις οὐσιῶν ἀλλ' ἢ οὐ κινουμένων, ἢ οὐχ ᾗ κινουμένων. τὰ i δὲ πάθη τῶν κινουμένων ᾗ κινούμενα, καὶ αἱ τῶν κινήσεων διαφοραί. ἀρετὴ k δὲ καὶ κακία τῶν παθημάτων μέρος τι: διαφορὰς γὰρ δηλοῦσι τῆς κινήσεως, καὶ τῆς ἐνεργείας, καθ' ἃς ποιοῦσιν, ἢ πάσχουσι καλῶς, ἢ φαύλως τὰ ἐν τῇ κινήσει ὄντα. τὸ μὲν γὰρ ὡδὶ δυνάμενον κινεῖσθαι: ἢ ἐνεργεῖν ἀγαθόν. τὸ δὲ ὡδὶ καὶ ἐναντίως, μοχθηρόν. μάλιστα l δὲ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν σημαίνει τὸ ποιὸν ἐπὶ τῶν ἐμψύχων, καὶ τούτων μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἔχουσι προαίρεσιν.

Quæ ad secundum qualitatis genus pertineant.

d *Et omnino.* Sensus est, quicquid absolutum cernitur in substantia numeris compositis subiecta præter ipsam quantitatem, seu vnitatum collectionem, in qua essentia eorum consistit, ad qualitatem huius secundi generis spectat. Ita pertinebunt ad hoc genus non solùm figuræ numerorum compositorum, siue planę sint, siue solidę, sed etiam ipsa eorum peculiaris compositio ex ductu numeri in numerum resultans, quæ dispositio quædam videri potest: accidit enim ipsi substantiæ talium numerorum, quippe cùm substantia cuiusque numeri sit ipsum semel, hoc est, in vnica vnitatum acceptione consistat. Exempli caussa, non ideò senarius est senarius, quia fiat ductu binarij in ternarium, aut ternarij in binarium, sed in eo, quod semel, atque vno ductu sumantur sex vnitates, & sic in cæteris. Vnde patet numerum compositum non solum propter figuram, sed etiam propter ipsam dispositionem, quæ fit ductu numeri in numerum, esse numerum cum qualitate accidentaria.

Potest etiam totus hic locus (& fortasse aptiùs) à verbis illis, *hi verò sunt qui, &c.* sic exponi, vt priùs Aristoteles referat in qualitates ipsas numerorum dispositiones, quæ consistunt in vno aut pluribus ductibus numerorum in numeros. Deinde addat verba illa, *& omnino quicquid, &c.* vt complectatur etiam figuras, quæ sequuntur eiusmodi dispositiones. Alij nonnulli aliter locum exponunt, sed eorū expositio non vsquequaque placet. Num autem Aristoteles hoc genere explicando innuerit solum quartum genus qualitatis accidentariæ à se positum in Prædicamentis, quod figuram & formam appellauit, an aliqua etiam ex parte primum,

inferiùs intelligerut.

Cap. 3. à text. 14. *Tertium qualitatis genus.*

e *Præterea omnes.* Tertium qualitatis genus esse ait affectiones substantiarum mobilium, quas in Prædicamentis nomine passionum & patibilium qualitatum complexus est, & ad quas solas .7. Phys. libro alterationem esse dixit. Cur autem grauitas & leuitas, quæ huc propriè spectant, superiori cap. inter quantitates numeratæ sint, ad eum locum expositum habes.

Cap. de Qualitate. *Quartum genus.*

f *Ex virtute.* Quartum hoc extremúmq; genus, quod Aristoteles in Prædicamentis primum fecit, complectitur virtutem, vitium, & cæteras qualitates, quæ eo loco dicunt habitus & dispositiones, quæ quidem definiri solent qualitates, ob quas res quęque dicitur benè aut malè affecta, cuiusmodi dicuntur esse non solùm virtus & vitium, quæ hic exprimuntur, sed etiam scientia & error, sanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, & aliæ similes. Porrò sensus verborum sic supplendus est. *Ex virtute etiam ac vitiò, & in summa, ex bono ac malo dicuntur qualia.*

quoties quanti aliquoties dicuntur: & d omnino id, quod præter quantitatē in substantia inest. Substātia.n. cuiusque est ipsum semel, veluti ipsorū sex, non quibus, aut ter est, sed quæ semel: sex enim semel sex sūt. Præterea e omnes affectiones substantiarū, quæ mouētur, vt calor, frigus, albedo, nigredo, grauitas, leuitas, & cætera huiusmodi, quibus corpora, quæ mutantur, alterari dicūtur. Ex f virtute etiā ac vitio, & in summa bono, ac malo. Itaque g duobus ferè modis quale dici potest, & horum vno potissimū. Prima enim qualitas est differētia substantiæ: huius h aūt pars quedā est ea qualitas, quæ est in numeris: est enim quedam substantiarum differentia, tametsi nō earum, quæ mouentur, aut certè non qua ratione mouentur. Alia i verò sunt affectiones eorum, quæ mouentur, qua ratione mouentur, & ipsæ motuum differentiæ: virtus k aūt & vitiū pars quædam sunt affectionum: significāt enim differentias motu & operationis, quibus ea, quæ mouentur, benè aut malè agunt, aut patiuntur. Quod enim hoc pacto moueri aut agere potest, bonum est: quod illo atque contrario, malum. Maximè l autem bonum ac malum qualitatem in rebus animatis significant, in iis potissimùm, quæ electionem habent.

Quatuor genera ad duo reuocat.

g *Itaque duobus.* Reuocat iam quatuor tradita qualitatum genera ad duo quasi capita, quorum primū ac præcipuū est differentia essentialis: hęc enim cū natura, quā facit qualē, cōstituit speciem, quòd cæteræ qualitates efficere nō possūt. h *Huius autē.* Quoniā apud Platonē genera & species rerum, ac proinde differētiæ essētiales erāt separatæ à rebus sensibilibus, & (quod hinc sequitur) re ipsa immobilia, idcirco Aristoteles quasi secutus eius sententiam, reuocat qualitates accidentales rerum Mathematicarum ad essentiales, eo quòd sint accidentales differentiæ rerum separatarum à motu, quas omnes Plato substantias esse volebat: separatarum, inquam, si non re, vt ille existimabat, certè ratione ac consideratione. Itaque prima duo genera hac ratione conueniunt, quod sunt qualitates rerum immobilium, aut certè mobilium, non qua ratione mouentur.

i *Alia verò.* Alterum quasi caput esse docet tertium genus ex quatuor traditis, quod complectitur patibiles qualitates (quas hic communi, quasi peculiari nomine affectiones siue passiones appellat) & eas, quæ magis propriè dicūtur passiones, quas hic vocat motuum differentias, quòd in quodam quasi transitu consistant.

Quo pacto habitus omnes, & dispositiones ad motum referantur.

k *Virtus autem.* Ad hoc secundum caput reuocat Arist. virtutem, vitium, & quæ sunt humanæ naturæ propria: quod idem intelligendum est de cæteris habitibus & dispositionibus rerum naturalium: omnes enim modo aliquo referuntur ad motum siue propriè dictum, siue impropriè: idque aut actiuè, aut passiuè. Ex habitu enim aut dispositione, qua res quæque benè aut malè affecta est, prouenit, vt benè aut malè agat aut patiatur. Vnde fit, vt ex hoc vel illo modo agendi aut patiendi colligamus rem bonam esse, aut malam. Ex his patet duo posteriora genera hac ratione conuenire inter se, & differre à duobus prioribus, quod aliquo modo ad motum referuntur.

l *Maximè autem.* Nomina boni & mali pro qualitatibus accepta significant

habitus & dispositiones (quæ definiũtur, qualitates benè aut malè afficientes subiectum) eas præcipuè, quæ assuetudine comparantur. Quoniam verò res cognitione carentes non assuescunt, vt traditur initio secundi Ethicorum, idcirco Aristoteles hoc loco docet, bonum & malum maximè significare qualitatem in rebus animatis, hoc est, in animalibus: hæc enim sola ex omnibus rebus naturalibus cognitione prædita sunt. Addit autem, *in iis potissimum, &c.* quia boni & mali vocabulis potissimum significantur virtutes & vitia: at virtutes & vitia, si propriè loquendum est, in iis tantum cernuntur quæ ex electione agunt, quod ea sola sint libera, & quibus debeatur laus & vituperatio, quæ solius veræ virtutis & vitij sunt præmia. Atque hæc sunt, quæ ab Aristotele hoc capite dicuntur: in quibus etsi multa occurrunt, de quibus disputari possit: nos tamen misso primo genere qualitatis hic tradito quod non ponatur per se in prædicamentis, vt ex cap. 7. & 8. huius libri perspicuum est, de ea tantùm diuisione qualitatis, quam Aristoteles in Prædicamentis scriptam reliquit: disputabimus, quod in ea Aristoteles solam accidentariam qualitatem quæ peculiare prædicamentum constituit, in suas species diuiserit. Qua in re ne longiores simus, tempúsque in minus necessariis rebus conteramus, duo tantum à nobis ex iis, quæ priuatim in Prædicamenta conscripsimus, huic loco ascribenda sunt. Vnum est, an qualitas in eo libro rectè distributa sit ab Aristotele in habitum & dispositionem, potentiam & impotentiam, passionem & patibilem qualitatem, figuram ac formam: hæc enim diuisio ex omnibus, quæ de qualitate tradi possent, maximè probari solet. Alterum, qua ratione habitus & dispositio, cæteræque, aliorum membrorum complicationes inter se distinguãtur.

De quibus hoc loco disputandum.

RECTE, AN SECVS DISTRIBVTA *sit qualitas ab Aristotele in Prædicamentis.*

QVÆSTIO I.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

Non videri rectè distributam qualitatem.

QVOD ergo attinet ad priorem quæstionem, multa sunt, quæ diuisionem implicatam, atque adeò ineptam esse videantur conuincere.

Primo. PRIMVM, quia posteriora tria membra sub primo continentur: omnes enim naturales potentiæ, omnes denique figuræ ac formæ sunt qualitates benè aut malè afficientes subiectum: quæ est definitio communis habitui & dispositioni, quatenus peculiari ratione inter se conuenire, & ab aliis membris diuisionis differre dicuntur.

Secundo. DEINDE, quia tertium quoque & quartum diuisionis membrum continentur sub secundo. Nam calor, & frigus, durities, & mollitudo, ac cæteræ omnes qualitates tertiæ speciei sunt qualitates, quibus res agunt, aut resistunt: colores enim, qui minimè omnium qualitatum tertiæ speciei ad aliquid efficiendum videntur natura apti; efficiunt veras sui similitudines, quas & per corpora perspicua diffundunt, & in oculos imprimunt: figuræ autem omnes, cùm ad diuidendum aptæ sint aut ineptæ, non est, cur inter potentias & impotentias necessariò etiam ipsæ non numerentur.

Tertio. TERTIÒ, quia quartum mẽbrum, sub tertio continetur: efficiunt enim figuræ ac formæ passionẽ in sensu tactus, quod luce est clarius.

Pars opposita quæstionis. QVOD verò rectè distributa sit qualitas in quatuor prædicta membra, suadet primùm Aristotelis auctoritas, deinde omnium, qui post Aristo

Aritotelem scripserunt, communis huius prædicamenti explicatio. Nam etsi non desunt, qui plura genera qualitatum esse suspicentur, vt Simplicius & Boëtius in Prædicamenrorum commentariis: nemo tamen (quod sciam) aliud genus qualitatis post Aristotelem adiecit, aut ex iis, quæ ab illo constituta sunt, vllum detraxit.

Reiicitur quorundam sententia. SECTIO II.

Tract. de qualitate cap. 3.

Opinio eorum qui negãt diuisionem qualitatis esse generis in species.

VETERES quidam, quos Magnus Albertus in Commentariis Prædicamentorum refert, existimabant diuisionem hanc non esse generis in species, sed in modos quosdã accidentarios speciebus qualitatis: proinde non esse diuisionem exactam absolutè, sed quoad modos qualitatum magis tritos & vulgatos, quòd alij cõplures reperiantur. In quam sententiam magis inclinat Scotus in quæst. quas in eundem librũ scripsit, eandémque omninò amplectitur in quartum Sententiarũ librum: duobus potissimùm argumentis hi Auctores propositam sententiam sibi persuadét.

Placuit Scoto.

De Qualitate. q. 1. d. 6. q. 10.

Probatur.

VNO, quia omnia aut plura membra prædicari possunt de vna & eadem qualitate secundùm essentiam, vt de eadem figura, quòd sit habitus, si tenaciùs inhæreat: dispositio, si facilè abiiciatur: potentia: si sit ad diuidendum apta: impotentia, si inepta, & ita in cæteris. 1.

ALTERO, quoniam Aristoteles ait initio illius capitis, qualitatẽ multis modis dici: & recensitis omnibus membris in quæ qualitatem distribuerat, mox subdit. alium fortasse modum inueniri posse, sed ferè omnes, qui maximè dici solerent, eos esse, quos enumerauerat. Docet autem Scotus hoc interesse inter speciem & modum quòd species addit differentiam essentialem super illud, cuius est species, modus autem solam differentiam accidentalem. 2.

Refellitur hæc sententia. 1. 2.

VERVM hæc sententia non placet. Primùm, quia alij sunt modi non minus triti ac vulgati, quàm qui tradita diuisione continentur, vt habere contrarium, & non habere, succipere magis ac minus, & nõ suscipere. Deinde, quia Aristoteles in recensendis membris diuidentibus vtitur nominibus speciei & generis, vt cùm ait: *Atque vna quidem species qualitatis, habitus & dispositio dicitur:* & infrà: *Alterum qualitatis genus est*: & sic deinceps. Quibus verbis satis indicat se non in modos accidentarios, sed in species subalternas qualitatis, & quæ genera sunt & species, qualitatem diuidere. Tertiò, quia prædicamentũ qualitatis, quod eo loco conficit, non constat modis qualitatum, sed earum generibus & speciebus. Quartò, quia modi qualitatum non sunt qualitates, sed illarum accidentia; cùm tamen Aristoteles sæpè dicat ac probet, ea, de quibus loquitur in eo capite, esse qualitates. Postremò, quia obiectio illa, quã in extrema parte capitis diluit, ex eo difficultatem habere videbatur, quia habitus & dispositio inter species duorum generum numerantur, & Qualitatis, & ad aliquid.

3. 4. 5.

Soluuntur argumẽta prioris sententiæ.

QVAPROPTER ad primũ argumentũ pro hac sentẽtia dicendũ est, fieri non posse, vt vni & eidem speciei qualitatis plura membra huius diuisionis, quatenus inter se formaliter distinguuntur, cõueniat. Nam etsi vna, & eadem res possit fortasse esse figura, & habitus, & potentia, &c. de qua re mox disserendum est: nunquam tamen figu-

ra, vt figura est, erit formaliter habitus aut potentia, & ita in cæteris.

Cur Aristoteles modorum nomine qualitatis species appellarit.

A D secundum dicito, Aristotelem species qualitatis nomine modorum appellasse, quia genus qualitatis in eis omnibus differẽtiarum essentialium adiectione modificatum est, atque contractum. Quod autem postea addit: *alium fortasse modum, &c.* nõ ideò dictum est, quod alios qualitatũ modos esse crediderit, vt putant Simp. & Boët. sed primùm Sophistarum more rẽ non omninò certã asseueranter statueret: deinde vt lectorẽ ad maiorem harum rerum disquisitionem inuitaret. *Loco citato.*

Approbatio diuisionis Aristotelicæ, priorque eius explicatio. S E C T. III.

Assertio quæstioni respondens.

Quæ est sententia Ammonij, & Alexãdri, Alberti Mag. in Prædica. c. de qualitate, D. Tho. Cai. & aliorum, à Aristo. c. 4.

D I C E N D V M igitur diuisionẽ traditam esse generis in species, valdéque probabile esse nihil in ea deesse, aut superare, vel argumẽtis duobus pro affirmatiua parte huius quæstionis adductis haud difficilè quiuis sibi persuadeat. Sed quia multi erũt, qui eius rationem poscant, duas aptiores ex omnibus quæ afferri solent proponamus.

Duplex ratio qua species qualitatis colliguntur.

Prior ex D. Thoma desumpta.

P R I O R diuidendi ratio est D. Tho. a 1. secundæ, q. 42. quo loco in hanc sententiã scribit; *Qualitas est modus quidam accidentarius substãtiæ, aut igitur comparatur cum natura subiecti, aut cum eius actione & passione, aut cum eiusdem quantitate. Si cum natura subiecti, nempe quatenus illi est consentanea aut dissentanea, conficit primam speciem, quæ habitus & dispositionis nominibus significatur: habitus quidem si difficilè dimoueatur, dispositio, si facilè. Si verò cum eius actione & passione, aut consideratur, vt est principiũ actionis, passionisue, aut vt terminus* (sic enim interpretatur D. Thomam Caietanus in Prædicamentorum Commentariis) *si principium constituit secundam speciem: quæ potentia dicitur, si sit principium facilè agendi aut resistendi, impotentia si difficilè: si verò vt terminus, hoc est, si motu aliquo acquiratur, in quo propriè actio & passio cernuntur, tertiam conficit speciem, quæ patibilis qualitas vocatur, si diu permaneat: passio verò si breui transeat. Si denique comparatur cum quantitate substãtiæ subiectæ efficit quartam speciem: quæ figura nomine appellatur, si Mathematicè spectetur, hoc est, nulla habita ratione materiæ sensibilis: forma autem si physicè, nempe quatenus cohæret in materia sensibili, ac materiali.* Hæc ferè est ratio quæ à D. Thoma de diuisione Aristotelica redditur.

Ordo specierũ ex hac diuidendi ratione quam aptè deducatur.

E X qua diuidendi ratione colligi potest, quàm aptus ordo in speciebus qualitatis constitutus sit, primo enim loco meritò posita est qualitas vt comparatur cum natura subiecti, quia natura siue essentia est primùm in quauis re. Secundo loco, vt est principium actionis, vnumquodque enim est propter suam operationem, vt Aristoteles docet 2. lib. de Cœlo. Tertiò, vt est terminus eius operationis, quæ est motus. Postremò vt cõparatur cum quantitate subiecti, quæ posterior perfectione est, & natura & operatione. Sed contra hanc diuidẽdi rationẽ facere in primis videntur tria illa quæ negatiuã quæstionis partẽ initio confirmabant: deinde hæc alia tria. Cum D. Tho. docet rationẽ qualitatis tertiæ speciei in eo positã esse, vt sit terminus motus, aut incipit motũ pressè ac propriè, aut latè: nẽpe etiam pro motu impropriè dicto. Si propriè, ergo amor & odium, & cæteræ passiones animæ non pertinẽt ad tertiam speciẽ, cùm sint operationes appetitus sensitiui, neq; ipsa secundũ se acquirũtur motu. Si latè, ergo habitus & dispositiones & omnes aliæ qualitates, quæ actione qualibet fiunt, pertinent ad tertiam *Cap. 3. tex. 17.*

Quæ videãtur cum hac diuidendi ratione pugnare.

tiam

tiam ſpeciem,quod ex eo falſum deprehenditur, quod pleræque nec efficiant paſſionem in ſenſibus,nec ex paſſione oriantur, in quo poſitam eſſe ait Ariſtoteles qualitatis tertiæ ſpeciei rationem.

ACCEDIT quod lux Solis eſt patibilis qualitas, cùm efficiat paſſionem in ſenſibus,nec breui tranſeat:& tamen non eſt terminus motus ſiue propriè dicti, ſiue impropriè: Adde quod eſſe terminum motus non eſt in hac diuidendi ratione materialiter ſumendum, ſed formaliter: alioqui rationem formalem tertiæ ſpeciei à rationibus aliarum ſpecierum non diſtinguet. Ratio autem termini, vt terminus eſt, non eſt ratio ex qua res dicatur qualis,ſed relata.

Soluuntur, ac in primis tria argumenta initio quæſtionis propoſita.

HÆC tamen haud difficilè diluentur.Nam quod attinet ad prima tria argumenta initio quæſtionis propoſita:cùm eadem res alia & alia ratione pertinere poſſit ad diuerſa prædicamenta, vt idem motus ad prædicamentum actionis & paſſionis: quid mirum eſt, ſi alia & alia ratione pertineat ad diuerſas ſpecies eiuſdem prædicamenti. Itaque nullum eſt incommodum,ſi vnus& idem re calor,aut frigus ſit habitus, aut diſpoſitio:quatenus benè vel malè afficit ſubiectum:potentia autem aut impotentia, quatenus facilè aut difficilè agere,aut reſiſtere poteſt: patibilis autem qualitas, quatenus per motum acquiritur, & ita in cæteris.Eſſet autem vel maximum,ſi qualitas quæ re ipſa vna eſt tantùm,vna etiam& eadem ratione ad diuerſas ſpecies qualitatis ſpectaret. Quod ſi hæc vera ſunt, nullam vim habent contra hanc diuidendi rationem tria prædicta argumenta.

Ita Simpl. & Porph. in prædic.c.de qualitate, & D. Thom.1.2.q.49.art.2.ad primum. Caiet.& Scot.in Prædicam.de Qualitate.

AD primum verò aliorum trium dici poteſt, motum in hac ratione diuidendi preſsè ac propriè accipi à D. Thoma, proinde eius ſententia paſſiones animæ non pertinere per ſe ipſas ad tertiam ſpeciem niſi ratione qualitatum ſenſibilium, quæ ſimul ipſis paſſionibus in corpore fiunt:vt calor, cùm quis iraſcitur, & frigus, cùm timet.

Paſſiones animæ,an ad tertiam ſpeciem pertineant.

Lux Solis in qua ſit ſpecie.

AD ſecundum dicito, lumem Solis iuxta hanc ſententiam non pertinere ad tertiam ſpeciem,ſed ad primam, quatenus benè afficit ſubiectum, & ad ſecundam: quatenus eſt agendi principium: nec ſat eſſe, quod efficiat paſſionem in ſenſibus, vt pertineat ad tertiam: eò quòd Ariſtoteles non tradat eo loco rationem formalē tertiæ ſpeciei qualitatis, ſed ſolius impoſitionis vocabuli:quaſi dicat ex eo quidem appellatas fuiſſe qualitates, quod efficiant paſſionem in ſenſibus, aut ex paſſione aliqua oriantur,tametſi nõn illis tantùm ſed aliis etiam idem conueniat, quemadmodum etſi multis offendiculis lædantur pedes ambulantium:ſolus tamen lapis à lædendo pede nomen accepit.

AD tertium dicendum eſt, eſſe terminum motus, non formaliter, ſed materialiter accipiendum eſſe in hac diuidendi forma:neque inde effici rationem formalem tertiæ ſpeciei non diſtingui hoc pacto rationibus formalibus aliarum. Nam vt diſtinguatur ſatis eſt, ſi qualitas ipſa natura ſua ſit acquiſibilis per motum, etſi ratio eius non conſiſtat in eo, quòd motum terminet.

Alia ratio diuisionis Aristotelicæ. SECTIO IV.

Altera eiusdem diuisionis ratio explicatur.

POTEST etiam alia ratio eiusdem diuisionis hūc in modum reddi. Qualitas aut est in sola superficie substantiæ, aut etiā interiùs: si interiùs, aut est sensibus subiecta, aut minimè: si sensibus subiecta, est patibilis qualitas aut passio. Quod si nō est subiecta sensibus, aut est à natura insita, aut acquisita: si insita à natura, est naturalis potentia, aut impotentia, si acquisita, habitus aut dispositio. Hanc penè rationem affert Scotus, estque magna ex parte desumpta ex Simplicio & Ammonio. Iuxta quam cernimus Aristotelē in his tradendis speciebus dignitatis ordinē seruâsse. Eas enim primo loco posuit, quibus solis boni effici possumus. Secundò autē illas, quæ etsi ex se neminē bonum faciunt, tamen excellentia naturæ suæ non subduntur sensibus. Tertio loco sequuntur illæ, quæ etsi subduntur sensibus, non in sola tamen superficie existunt, vt existunt eæ quæ sunt quartæ speciei, quæ proinde ad extremum meritò reiecta est.

Scotus in prædicam. q. 1. super capite de Qual. Simplic. & Ammon. in Prædi.

Ordo dignitatū in speciebus qualitatis ab Arist. obseruatur.

QVOD autem hæc diuidendi ratio sit Aristotelis sententiæ consentanea, ex eo collige, quia 7. Phys. cap. 3. pro eisdem sumit qualitates sensibiles, atque qualitates tertiæ speciei: intelligit autem nomine sensibilium eas quæ singulis tantùm sensibus percipiuntur: sicque excludit figuras & formas, quæ percipiuntur pluribus sensibus. Putat ergo primæ ac secundæ speciei qualitates, esse insensibiles, & cùm in secūda ponat insitas, reliquum est etiam, vt in prima ponat acquisitas.

Textu 15. & 20.

Argumentū pro hac diuidēdi ratione.

Obiectiones contra eandē.

SED contra hanc quoque diuidendi rationem non desunt, quæ obiiciuntur. Primùm enim pulchritudo est in sola superficie substan-
1. tiæ, & tamen pertinet ad primam speciem, cùm sit habitus quidam, vt Aristoteles docet 7. Physic. cap. 3. Colores etiam in sola superficie videntur esse, vt colligi videtur ex definitione coloris tradita in libr. de Sensu & sensibili, & tamen pertinet ad tertiam speciem, vt in Prædicamentis capite ipso de Qualitate tradit Aristoteles.

Textu 17.

2. DEINDE quædam qualitates primæ ac secundæ speciei sunt sensibus subiectæ, vt calor & frigus quæ ab Aristotele eodem loco referuntur: in primam speciem, & omninò etiam videtur pertinere ad secundam, cùm sint naturales potentiæ ignis & aquæ. Iamdiu enim è Scholis explosa est opinio illa de qualitatibus insensibilibus elementorum ad calefaciendum, refrigerandum, &c. quas nonnulli in elementis præter calorem, frigus, & alias sensibiles esse existimabant. E contrariò autem quædam tertiæ speciei qualitates inueniūtur, quæ non sunt subiectæ sensibus, vt passiones animæ, quas tamē adeò perspicuè Arist. in tertiam speciem refert, vt durum videatur admodùm illas excludere.

Cap. 3.

3. POSTREMO, multa sunt quæ ex duris fiunt mollia, & ex mollibus dura: at durities & mollitudo numerantur ab Aristot. inter qualitates secundæ speciei, quæ cùm natura sint insitæ, expelli nunquam à subiecto possunt. Adde quòd durities & mollitudo sunt qualitates sensibiles: in secunda autem specie non ponuntur iuxta traditam diuidendi rationem, nisi insensibiles.

POSSVNT

Prima solutio obiectionis.

Tullius lib. 3. Tusculanarū quæst.

Pulchritudinem non esse simplicē qualitatem.

Neque sanitatem.

POSSVNT tamē & hæc facilè refelli. Primùm, si dicas, etsi multi credunt pulchritudinem esse verè subiectam primæ speciei qualitatis: tamen propriè, ac per se non modo ad illam non pertinere, sed ne in toto quidem hoc prædicamento per se habere locum, quia non videtur simplex qualitas: constat enim ex apta figura, hoc est, naturæ rei consentanea, & suaui colore vno, aut pluribus, *Pulchritudo*, ait quidam, *est apta membrorum figura cum coloris quadam suauitate.* Idem dicendum videtur de sanitate quam etiam Arist. 7. Phys. cap. 3. in exemplum qualitatum primæ speciei refert: si sanitas, vt credibilius est, nō est qualitas aliqua simplex & insensibilis: quæ ex humorum debita proportione ac temperamento resultet, vt multi etiam putant, sed est ipsum temperamentum, quod ex humoribus constat. Ideo tamen hæc in exempla qualitatum primæ speciei referuntur, quia propter quandam similitudinem cum veris & germanis eius speciei qualitatibus, inter eas numerari consueuerunt: ídque ea fortassè ratione, quia vt virtus & vitium se ad animum habent, ita pulchritudo & deformitas, sanitásque ac ægritudo ad corpus. Quòd verò ad colorem attinet, dicendum est eum non in superficie tantùm, sed interiùs etiam inesse, neque aliud colligi ex definitione coloris, quàm quod color, qua ratione aspectum terminat, ita vt vlterius non progrediatur, in sola superficie existit: de qua re fusiùs eo loco disserunt Peripatetici.

Calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis.

In lib. Prædicam.

Secunda solutio.

Passiones animæ quatenus ad tertiā pertineant.

Æneid. 9.
Æneid. 2.

SECVNDVM dissoluetur, si occurras, calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis, nec afferri ab Aristo. vt exempla dispositionum, quasi ad eam speciem per se ac propriè pertineant, quod Alexander, referente Simplicio, Magnus Alber. & alij non pauci annotarunt: sed vt in eis, quod sensibus pateant, planius videamus, quo pacto dispositiones, quæ sensibus non subiaceant, facilè dimoueantur à subiectis. Passiones verò animæ eodem modo, quo iuxta superiorem diuisionis rationem, dicendum est non pertinere per se ipsas ad tertiam speciem, sed per qualitates adiunctas, quæ sensibus patent, & per quas cognoscuntur, vt ira per ardorem, metus per rigorem, de quibus sæpiùs Poëta: *Ignoscunt iræ*, inquit, de Turno Virgilius, *& duris dolor ossibus ardet*, & alibi de Græcis, *Obstupuere animi, gelidúsque per ima cucurrit Ossa tremor.*

Tertia solut.

Cap. 2. tex. 8.

TERTIVM verò diluetur, si respondeas, duritiem & mollitudinem, quæ ab Aristo. in exemplum potentiæ & impotentiæ post alia quædam afferuntur, similitudinis tantùm gratia adiungi, vt de calore & frigore dictum est: quòd non obscurè innuit Arist. cùm ait, *his similia sint durum & molle, &c.* Confirmari hoc potest ex iis, quæ 2. lib. de Gener. scribit Arist. vbi durum, & molle inter qualitates tertiæ speciei refert.

Species intelligibiles Angelorum esse in prima specie.

SI QVIS autem quærat, ad quod genus qualitatis pertineant species intelligibiles, quæ Angelis concreatæ sunt, dicendum est eas pertinere ad primum: quia etsi non sunt acquisitæ & collectæ ex rebus, vt nostræ: sunt tamen à Deo in ipsa creatione infusæ, nec more potentiarum à natura Angelica profluunt: id quod satis est, vt dicantur acquisitæ.

Conferuntur inter se duæ propositæ diluendi rationes.

SECTIO V.

Quid sit hisce duabus diuidendi rationibus commune.

IN his duabus diuidendi rationibus hoc commune est, quòd non tradantur per veras essentiales differentias, sed per eas, quæ locum verarum subeunt, vt auctores vtriusque sententiæ annotarunt.

Quid cuique peculiare.

Hoc autem cuique peculiare, quod prior essentia tantùm distinguat: posterior autem non modo essentia, sed res etiam ipsas. Nam iuxta priorem eadem res potest esse in diuersis speciebus qualitatis, *Loco citato.* veluti calor in prima, secunda, & tertia, vt D. Thomas concedit. At iuxta posteriorem nulla eadem res ad diuersas species pertinere potest. Qualitas enim, quæ in sola superficie inesse potest, interiùs inesse non potest: & quæ sensibus subest, non est ex iis, quæ sensibus non percipiuntur: & quæ innata est, non est acquisita, & vice versa.

Vera sit aptior, & magis probabilis. Incommoda prioris sententiæ.

QVAMQVAM verò prior sentẽtia suam habeat probabilitatẽ, nõnulla tamen ex ea colliguntur, quę fortasse haud facilè cõcedentur. In primis enim colligitur scientias & virtutes, quæ motũ intensionis terminant, pertinere ad patibiles qualitates, aut passiones, non minus quàm lumen. Deinde nullam assignari posse qualitatem, etiam si simplicissimæ naturæ videatur, vt intellectus aut voluntas, in qua plures essentiæ non cernantur. Postremò, nullam tradi, quæ simpliciter & absolutè cõtineatur sub certa specie, sed semper opus esse distinctione, quæ diuersis rationibus ad diuersas species pertinere declaretur.

NVM autem habitus à dispositione, & potentia ab impotentia, patibilis qualitas à passione, & figura à forma specie distinguantur: quòd æquè in vtraque sententia dubium relinquitur, id iam peculiari disputatione expendamus.

VTRVM HABITVS ET DISPOSITIO & cæteræ trium membrorum complicationes differant specie, nec ne.

QVÆST. II.

De habitu & dispositione.

SECTIO I.

Pars negatiua quæstionis.

BOETIVS, Albertus magnus, Ægidius Rom. & alij *In lib. Prædicam.* permulti sentiunt habitum & dispositionem non differre specie, sed solo accidentario discrimine perfecti, & imperfecti in eadem specie, vt virum à puero. Proinde, vt homo potest ex puero in virum euadere non mutata specie: ita eamdem numero qualitatem posse ex dispositione fieri habitum retenta natura numerali eiusdem speciei: quam sententiam hisce argumentis ex Aristotele desumptis sibi persuadent.

PRIMVM

Cap. de Qualit. PRIMVM, quia Aristoteles apertè ait in Prædicamētis, habitum & dispositionem esse vnam speciem qualitatis, quod verum non esset, si essent plures species contrà diuisæ à se inuicem. *Suadetur.*

DEINDE, quia discrimen, quod inter habitum & dispositionem constituit, planè est accidentarium, nempe, quod habitus sit diuturnior, & difficiliùs dimoueatur, quàm dispositio.

TERTIO, quia idem eodem loco ait, dispositionem temporis diuturnitate posse vocari habitum: quod videmus febri accidere, quæ initio morbi facilè, aut non admodum difficilè dimoueri potest, vbi autem diu insedit, sæpenumero in hecticam, siue habitualem desinit.

POSTREMO, addunt quidam & illud, quod Arist. scribit ad finem explicationis primæ speciei, omnem habitum esse dispositionem, non tamen contra, omnem dispositionem esse habitum: quod in eum sensum videtur accipiendum, vt omnis habitus fuerit aliquando dispositio, nempe cùm imperfectus erat: & tamen non omnis dispositio aliquando futura sit habitus, quia non quælibet dispositio tandiu durat ac roboratur, vt aliquando habitus euadat.

Artic. 2. DIVVS autem Tho. 1.2.q.49.ait, magis consentaneum esse doctrinæ Aristotelis asserere habitum & dispositionem differre specie. res enim diligentiùs expensa docet, non in eo existimandum esse discrimen habitus & dispositionis consistere, quòd habitus vt cumque sit diuturnus, & difficilè expellatur à subiecto, dispositio autem breui trāseat, & facilè dimoueatur: sed in eo quòd has conditiones sibi vendicent natura sua, ac ex propria specie, quæ necessariò diuersa esse debet. Neque enim species vlla ex natura propria sibi vendicare potest oppositas conditiones, vt diuturna sit & non diuturna, facilè expellatur, & non facilè. Itaque ex caussis propriis, ac per se facilè aut difficilè potentibus expulsionem è subiecto, iudicandum esse ait D. Thomas, sit ne qualitas dispositio, an habitus: etsi per accidens aliquando eueniat, vt quæ natura sua facilè abiici potest, diuturna sit, & difficilè abiiciatur, & quæ natura sua diuturna est, & difficilè expellitur, ob aliquam aliam caussam facilè dimoueatur. *Partem asserentem iste D. Tho. magis esse consonam doctrinæ Aristotelis.*

ESSE autem eam mentē Aristotelis duobus potissimum argumentis pro D. Tho. probat Caietanus in Prædicamentis. Vno, quia Arist. in asserendis habituum & dispositionum exēplis, nullam qualitatem numerauit inter habit⁹, nisi quæ habeat caussas per se difficilis expulsionis ex subiecto, nullā inter dispositiones, nisi quæ per se, & natura sua facilè abiiciatur. Altero, quia idem loco eodē perspicuè ait, scientiā esse habitū, etiā si quis ea mediocriter sit instructus: quod sanè non dixisset, si imperfectam sciētiam non esse habitū credidisset: Tertium argumentum desumi potest ex D. Tho. 1.2.q.50. quòd Aristot. ibidem non audeat dicere, dispositionem tēporis diuturnitate fieri habitum, sed vocari posse ὡς ἕξιν, hoc est, vt habitū: quasi apertiùs diceret consequi posse quidem tēporis longinquitate modum quemdam & similitudinem habitus, at nunquam re vera posse transire ex dispositione in habitum. Atq; hæc sententia, vt in se verior, & Aristotelis doctrinæ accommodatior, nobis semper probata est, & nunc etiam probatur, *Vt probet pro D. Th. Caietanus hanc esse mentem Aristotelis. Primo. Secundo.* *Art. 1. ad secundum.* *Approbatio huius sententiæ.*

Impugnatio & defensio sententia D. Thomæ.

SECTIO II.

Quæ contra eandem opponi possunt. Primo.

ON desunt tamen quæ contra eam obiiciantur. Nã præter argumenta, quibus prior opinio confirmata est, alia non leuia se offerunt.

PRIMVM, non videri differentias essentialiter cõstitutiuas habitus & dispositionis, quod habitus natura sua, & ex caussis per se, aut nullo modo, aut difficilè diuelli possit, dispositio autem facilè. Id enim commune est aliis plerisque qualitatibus, quæ in habitibus & dispositionibus non numerantur, vt videre est in potentiis naturalibus, & in primis quatuor qualitatibus.

DEINDE, quòd virtutes, quæ in habitibus numerantur ab Arist. tam facilè amittantur, quàm vitia contraria acquiruntur: id quod ex ipsa virtutis natura videtur prouenire, cùm virtus in rebus difficilibus versetur, vt Philosophi vno ore docent.

TERTIO, quod errores numerandi omnino videantur in habitibus, cum scientiis contrarij sint, ac proinde sub eodem proximo genere collocandi videantur: & tamen natura sua facile amoueri possunt, cùm innitantur principiis malè intellectis, etsi nonnunquam difficilè dimoueantur propter naturam & conditionem subiectorum.

Soluuntur in primis argumenta prioris sententia.

SED hæc facilè diluuntur. Nam in primo prioris sententiæ argumento nihil est difficultatis. Dicuntur enim habitus & dispositio vna species non identitate essentiæ propriæ, sed participatione naturæ communis, qua à cęteris immediatis speciebus qualitatis distinguũtur, quo pacto Porphyrius ait: *plures homines participatione speciei esse vnũ hominem.* Quamquam & aliter responderi potest, eodem tamen sensu: cùm Aristoteles dixit habitũ & dispositionem esse vnam speciem, nomine vnius speciei intellexisse primam, quod patet ex sequentibus: hoc enim ordine numerantur cæteræ species nomine generum. Alterum genus qualitatis est, id est, secundum: tertium genus, quartum genus. Est enim familiare Græcis, familiarius etiam Hebræis nomen vnius pro primo sumere, vt cum Moses ait, *Factum est vespere & mane dies vnus*, id est, primus. *Genesis. 1.*

In Isagoge ca. de Specie.

Vnum frequẽter accipi solere pro primo.

AD secundum dices, actu quidem facilè & difficilè auelli, accidentarium esse habitibus & dispositionibus: at esse tale, vt ex natura ipsa aliud sibi vendicet difficilè auelli posse, aliud facilè, non est illis accidentarium, sed essentiale.

AD tertium, iam ex dictis patet dicendum esse, si propriè quidem loquendum est, numquam dispositionem fieri habitũ, aut simpliciter & absolutè vocari habitum, sed vt habitum, quo pacto loquitur Aristoteles: at impropriè posse dici habitum, si temporis decursu in modum naturæ corroborata sit, vt de febri habituali dictum est. Vnde nata est distinctio, qua habitus & dispositiones apud quosdam diuidi solent in habitus & dispositiones secundum essentiam, & secundum modum: quorum illa ita sunt affecta ad se inuicem, vt nunquam alterum fiat ex altero: hæc verò ita, vt sæpe alterũ in alterum cõmutetur.

Distinctio habituum & dispositionum apud quosdã vsurpata.

AD quartum dicendum est, durã esse admodũ eam expositionem

omnem

omnem habitum esse dispositionem, id est, fuisse, & tamen non omnem dispositionem esse habitum, id est, fore: præsertim cùm prior harum propositionum sit falsa. Sensus ergo loci est, omnem habitum esse dispositionem, sumpto latiùs nomine dispositionis ad significandum commune genus habitus & dispositionis presse acceptæ, quo eodem modo sumit Aristoteles, dispositionis, verbum in explicando secundo qualitatis genere. Cùm enim primum genus sit innominatum, significari solet nomine huius vel illius speciei latiùs sumpto. Interdum enim dicitur habitus, interdum dispositio, tametsi sæpiùs appellatur dispositio quàm habitus, propter imperfectionem naturæ genericæ, cui aptiùs accommodatur nomen imperfectioris speciei. Est autem dispositio hoc modo accepta qualitas insensibilis & acquisita, quæ si natura sua difficilè auellatur, erit habitus: si facilè, dispositio presse accepta. *Vera expositio loci Aristot.* *Definitio primæ speciei generatim sumptæ.*

Textu 17. Hoc pacto sumitur dispositio 2. Top. cap. 2. cùm Aristoteles ait: *dispositionem esse genus disciplinæ*, & 7. Politicorum cap. 1. cùm scribit: *optimas dispositiones eò esse præstantiores, quò sunt præstantioris subiecti*, & 7. Phys. c. 3. cùm dicit: *habitum esse dispositionem perfecti ad optimum*, id est, naturæ omninò iam perfectæ ad perfectam operationem: non perficitur enim omninò natura (intellige autem per modum naturæ, hoc est, per modum principij, vt excludantur actus) nisi per habitus: potentiæ enim sunt in natura quantumcumque imperfecta: dispositiones autem specialiter acceptæ: etsi perficiunt per modum naturæ, non perficiunt tamen omninò ac perfectè. Aduerte autem obiter, non definiri eo loco habitum vniuersè, sed pro operatiuis tantùm, nec pro omnibus operatiuis, sed pro bonis duntaxat, quas virtutes appellamus. *Exponitur definitio ha[bitus] l... 7. [Phys]icorum.*

Textu 25. SIGNIFICATVR etiam nomine habitus idem commune genus innominatum hoc libro, cap. 20. cùm Aristoteles ait: *habitum esse dispositionem qua aliquid benè, aut malè se habet ad se, vel ad alterum.* In hac tamen definitione dispositionis nomen latissimè sumitur: nempe vt est commune quippiam dispositioni partium in toto, quæ pertinet ad prædicamentum quantitatis, dispositioni partium in loco, quæ pertinet ad Prædicamentum situs, & dispositioni huius prædicamenti propriæ. Addit autem *benè aut malè*, ad determinandum commune illud ad primam speciem qualitatis. Denique addit: *ad se, vel ad alterum*, vt significentur duo habituum, aut dispositionum genera: vnum quo res non disponitur immediatè ad operandum, sed in seipsa: cuiusmodi est sanitas & morbus, & pulchritudo & fœditas in corpore, gratiàque, & quorundam sententia peccati macula in anima, tametsi priora exempla non continent simplices qualitates: alterum quò res immediatè disponitur ad operandum. *Nomine etiã habitus idem commune genus exprimi.* *Exponitur alia definitio.* *Triplex dispositio.*

AD primùm autem ex adiunctis argumentis dicendum est, natura sua facilè aut difficilè dimoueri posse, non esse differentias essentialiter constitutiuas habitus & dispositionis, quæ nobis ignotæ sunt, sed eas indicare: non absolutè tamen, sed quatenus ipsa cernuntur in genere illo innominato dispositionis latè acceptæ. *Ad argumenta addita hac ipsa sect. contra approbatam sententiam respondetur.*

AD

Cur virtutes difficilè acquiramus, amittamus facilè.

A D secundum dicito, virtutes difficilè acquiri, & facilè amitti in nobis propter deprauationem naturę, in qua pars sensitiua rationi rebellis est: quemadmodum vitia quæ cōtra naturam rationalem sunt, ob eandem naturæ deprauationem facilè à nobis acquiruntur, & difficilè amittuntur, non tamen difficilè acquiri, & facilè amitti spectata natura ipsarum virtutum, & eius, quod in nobis præcipuum est: sunt enim consentaneæ naturæ rationali ex propria ipsarum conditione & natura, vnde est illud quod plerique sapientes scribunt: Congenita nobis esse à natura virtutum semina, quibus si cultus adhibeatur, magnum ex illis prouentum colligendum. Atque id quod dicimus de virtutibus & vitiis in statu naturæ deprauatæ propter peccatum primorum parentum, intelligendum est in statu purè naturali, quem solùm agnouerunt Philosophi: æquè enim nobis difficilis acquisitio, & facilis amissio esset virtutum, si in puris naturalibus nasceremur, atq; nunc est, cùm nascimur rectitudine illa primæua naturæ humanæ destituti, qua Dei dono maximo pars sensitiua rationali ad nutum obediebat.

Vitia modo contrario.

Naturæ nostræ deprauatio Philosophis fuit ignota.

In statu purè naturali idē nobis eueniret.

Errorem non esse habitum presiè sumptum.

A D tertium negandum est, errorem collocari sub eodem proximo genere sub quo scientia. Diuiditur enim primùm dispositio generaliter accepta in habitum, & dispositionem specialiter sumptam: deinde habitus in scientias & virtutes, & si quæ sunt alia huiusmodi: posteà dispositio in errores, vitia moralia, & aliàs huius generis qualitates. Quòd si quis obiiciat, si vnum contrarium sit habitus, alterum quoque fore habitum: tùm solùm id concedēdum est, cùm contraria sunt sub eodem immediato genere, quod non accidit in scientia & errore.

Obiectio.

Soluitur.

De cæteris tribus complicationibus.

SECTIO III.

In cæteris complicationibus non dari specificā distinctionem.

Probatur in 2. specie.

DE cæteris tribus complicationibus naturalis potentiæ & impotentiæ, patibilis qualitatis & passionis, figuræ ac formæ alia ratio est, atque de habitu & dispositione. Nā quod attinet ad potentiam & impotētiā, siue naturalem vim & imbecillitatem, etsi non desunt qui alteram ab altera specie differre dicant: si quis tamen vel paululū aduertat animū, perspicuè intelliget solo accidentario discrimine distingui. Primū quia naturalis potentia eo loco dicitur qua facilè quæq; res agit aut resistit: impotētia autem, seu imbecillitas naturalis quæ ægrè seu difficilè: facilè autem & difficilè aliquid agere, aut alicui resistere, perspicuè cernuntur ad eādem potentiam specie pertinere, vt facilè & difficilè, seu ægrè videre & audire. Neque enim facultas videndi & audiendi pueri, & senis differunt specie, sed solo vigore & imbecillitate, quod idem perspicuè cernitur in facultate hominis à natura sani, qua facilè morbis resistit, & imbecillitate valetudinarij, qua ægrè & cum difficultate id facit. Deinde quia facultates naturales suis operationibus distinguūtur, ita vt si operationes non differunt specie, neque ipsæ facultates specie differant: si quis autem dicat, facilè aut ægrè aliquid agere, aut agenti resistere, differre inter se specie, cùm apertè differant solis gradibus, vt sic dicam, perfectiùs & imperfectiùs agendi aut resistendi?

QVOD

QVOD si quis obiiciat, potentiā audiendi esse impotentiā videndi, & contra potentiam videndi esse impotentiam audiendi: at potentias vidēdi & audiendi differre specie, quemadmodum & earum operationes, ergo potentiam & impotentiam videndi & simpliciter audiendi differre specie, atque ita rem habere in cæteris, negandum est quod assumitur: non enim per potentiam videndi ægrè audimus, aut per potentiam audiendi, ægrè videmus, sed nullo modo per illam quidem videmus, per hanc verò audimus: impotentia autem non dicitur loco citato esse id quo agere non possumus, sed quo non facilè. Ac meritò quidem, nam impotentia illa pura non est ens, sed negatio entis. Itaque potentia ad actum vnius speciei, non est impotentia ad actum alterius speciei: siue impotentia sumatur pro pura impotentia, quæ est non ens, siue pro potentia, quâ ægrè agere possumus eundem actum: sed eadem potentia, cùm imperfecta est, & ægrè potest in proprium actum prodire, tum dicitur impotētia, seu potiùs imbecillitas. *Obiectio.* *Diluitur.*

QVOD verò attinet ad patibilem qualitatem & passionem, quarum illa diu durat, hæc breui transit: dicat aliquis fortasse idem sentiendum esse de earum distinctione, atque de discrimine habitus & dispositionis. Quamuis enim concedatur diuturnam durationem & breuem transitum non distinguere specie qualitates huius complicationis: at tale esset vt sibi vendicet natura sua diuturnitatem, & tale vt ex natura propria breuem transitum: hoc sanè non minùs videtur distinguere specie qualitates huius generis, quàm facilè & difficilè dimoueri natura sua à subiecto, distinguit species primi generis. Atque exempla sunt in promptu. Nam sonus campanæ, quia natura sua breui transit, specie distinguitur ab eiusdem colore, qui suapte conditione diu durat: & lumen productum à Sole apud nos, quia eiusmodi est, vt diu non permaneat, specie distinguitur à luce, quæ soli congenita est, & sic res se habet in cæteris. *In tertia specie dari distinctionem specificam, vt probari possit ab aliquo.*

NON ita tamen sentiemus, si rem diligentiùs expendamus. Nam etsi qualitates tertij generis, quæ natura sua diuturnæ sunt, & ex alterius coporis præsentia non pendent, non possint eiusdem speciei esse cum iis quæ natura sua breui transeunt, aut pendent ex alterius corporis præsentia: tamen non hoc requiritur ad distinctionem patibilis qualitatis & passionis. Namque in vna & eadem specie ponit Aristoteles discrimen passionis & patibilis qualitatis: vt in rubore ex verecundia emergente, & à natiuitate insito: in pallore item ex metu contracto, & ex ipsa corporis constitutione. Quin etiam lux Solis, quia perennis est, patibilis qualitas dicitur: Lunæ verò quia ex vario aspectu Solis continenter mutatur, & interdum terræ interiectu prorsus tollitur, passio est non patibilis qualitas. Non distinguitur ergo passio à patibili qualitate, nisi tanquam à qualitate diuturna breui transiens: quod discrimen accidentarium est, non specificum. *Vera sententia.* *Lux Solis qualitas patibilis.* *Luna passio.*

EADEM ratio discriminis est inter figuram & formam. Nam vna & eadem qualitas resultans ex terminatione magnitudinis, si consideretur Mathematico more, dicitur figura: si physicè dicitur forma. Atque hæc de qualitate sint satis.

CAPITIS DECIMIQVINTI EXPLANATIO.

Relatorũ per se tria genera.

D a *aliquid dicuntur.* Agit de distinctione relatorum: ac primùm quidem de iis, quę per se referuntur, quorum tria esse genera statim initio constituit, eaque familiaribus exemplis explicat, dicturus postea breuissimè de iis, quæ sunt relata per accidens.

Expositio relatorum per sua fundamẽta.

b *Ac prima.* Exponit proposita relatorum genera per fundamẽta relationũ, docétque ea relata pertinere ad primum genus, quorum relationes fundantur in numero, aut vnitate, quæ est principium numeri. Cùm autem tribus modis id fieri possit (aut enim altera correlatiuorum relatio fundatur in numero, altera in vnitate, aut vtraque in numero, aut vtraque in vnitate) omisso tantisper tertio modo, priores duos sic explicat. Quædam relatiua huius generis dici ex numero, seu, quod idem est, ratione numeri, idque aut simpliciter, id est, indefinitè, aut definitè: & vtroque modo vel ad ipsos, hoc est, ad numerũ indefinitè, aut definitè sumptum, vel ad vnũ definitè etiam, aut indefinitè acceptum. Ea relatiua dicuntur ex numero definitè sumpto, quorum nominibus significatur certa species numeri, cuiusmodi est duplum, cuius correlatiuum est dimidium: significat enim relationem duorũ ad vnum, quæ etiã cõuenit numero respectu numeri, vt quaternario respectu binarij, quia ita se habẽt quatuor ad duo ad vnũ. Ea verò dicuntur ex numero indefinitè sumpto, quorum nominibus non significatur certa species numeri, sed solum innuitur multitudo aliqua, cuiusmodi est multiplex, quòd est genus dupli, multiplex. h. cuius correlatiuum est submultiplex, significat relationem multorum ad vnum, quæ etiam conuenit numero respectu numeri, vt patet in speciebus multiplicis, duplo scilicet, triplo, quadruplo, &c. omnes enim huiusmodi species dicuntur de numero non solum respectu vnitatis, sed etiam respectu numeri: cùm videlicet ita se habet numerus ad numerum, vt numerus ad vnitatem, quemadmodum de duplo dictum est: ad ea enim, ad quæ species referuntur, genus etiam referatur necesse est. Atque his duobus exemplis, dupli inquam, & multiplicis vtitur Aristoteles ad explicanda relatiua, quæ numeri ratione ad vnum dicuntur. In quibus exemplis illud intelligendum est, vnum illud, ad quòd duplum dicitur, definitum quoque esse ac certum, cùm semper sit dimidiũ, idémque accidere in aliis speciebus multiplicis. Triplum enim refertur ad tertiam partem, quæ dicitur, subtriplum, quadruplũ ad quartam, quæ dicitur subquadruplum, & sic deinceps. At vnum, ad quod refertur multiplex, non est definitum & determinatum, quia non est certa aliqua pars, vt dimidia, aut tertia, &c. sed aliqua ex partibus indefinitè sumpta.

Primum genus eorũ quorum fundamentum est numerus aut vnitas.

K E Φ. I E.

Ρός α τι λέγεται, τὰ μὲν, ὡς διπλάσιον πρὸς τὸ ἥμισυ, καὶ τριπλάσιον πρὸς τὸ τριτημόριον· καὶ ὅλως πολλαπλάσιον πρὸς τὸ πολλοστημόριον, καὶ ὑπερέχον πρὸς ὑπερεχόμενον. τὰ δ' ὡς θερμαντικὸν πρὸς θερμαντὸν, καὶ τμητικὸν πρὸς τμητὸν, καὶ ὅλως τὸ ποιητικὸν πρὸς τὸ παθητικόν, τὰ δ' ὡς τὸ μετρητὸν πρὸς τὸ μέτρον, καὶ τὸ ἐπιστητὸν πρὸς ἐπιστήμην, καὶ αἰσθητὸν πρὸς αἴσθησιν. λέγεται b δὲ τὰ μὲν πρῶτα κατ' ἀριθμὸν, ἢ ἁπλῶς, ἢ ὡρισμένως πρὸς αὐτοὺς, ἢ πρὸς ἕν: οἷον, τὸ μὲν διπλάσιον πρὸς ἓν ἀριθμὸς ὡρισμένος: τὸ δὲ πολλαπλάσιον, κατ' ἀριθμὸν πρὸς ἓν οὐχ ὡρισμένον δὲ, οἷον τόνδε, ἢ τόνδε. τὸ δὲ c ἡμιόλιον πρὸς τὸ ὑφημιόλιον, κατ' ἀριθμὸν πρὸς ἀριθμὸν ὡρισμένον· τὸ ἐπιμόριον πρὸς τὸ ὑπεπιμόριον κατὰ ἀόριστον, ὥσπερ τὸ πολλαπλάσιον πρὸς τὸ ἕν. τὸ d δ' ὑπερέχον πρὸς τὸ ὑπερεχό- *Tex. 20.*

c *Sesquialterum.* Quo pacto relatiua dicantur ratione numeri ad numerum docet Aristoteles exemplo sesquialterius, & superparticularis, quod est genus sesquialterius. Nam sesquialterum, cùm significet tantumdem & dimidium, quæ relatio primum cernitur inter tria & duo) refertur ratione numeri definiti ad numerum definitum, nempe ad subsesquialterum, quod est eius correlatiuum

quod

quod idem dicendum est de sesquitertio, sesquiquarto, & cæteris deinceps speciebus superparticularib. quæ referuntur ad subsesquitertium, subsesquiquartum, & cætera deinceps correlatiua: significat enim sequitertium tantumdem & tertiam partem (quæ est proportio quatuor ad tria) sesquiquartum verò tantumdem & quartam partem (quæ est proportio quinque ad quatuor) & ita deinceps. At superparticulare quoque est genus sesquialterius, sesquitertij, sesquiquarti, & sequentium specierum, cùm significet tantumdem, & vnam præterea partem aliquotam, nullam certam partis speciem designando, nec dimidium, nec tertiam, quartámve, aut aliam deinceps, quæ ab aliqua numeri specie denominetur: non dubium est, quin dicatur ex numero indefinito ad numerum indefinitum quemadmodum de multiplici dictum est. Nec dubitare quisquam debet de subparticulari, quod est correlatiuum, superparticularis, respondeat ne illi vicissim per numerũ, an per vnitatem. Nam cùm subparticulare dicatur illud, quòd ab altero vna tantùm aliquota sui parte superatur, necessariò per numerũ dicitur: siquidem vnitas non habet partem, ne iam sit numerus.

Tex. 20.

CAPVT XV.

D aliquid a alia dicũtur, vt duplũ ad dimidiũ, & triplũ ad tertiam partem, & in summa multiplex ad multiplicis partem, & exceditur. Alia, vt calefactiuũ ad calefactibile, sectiuũ ad secabile, & vno nomine actiuum ad passiuũ. Alia, vt mensurabile ad mensurã, & scibile ad scientiã, & sensibile ad sensum. Ac b prima quidẽ ex numero dicuntur, aut simpliciter, aut definitè ad ipsos, aut ad vnum. Verbi caussa, duplum ad vnũ numerus est definitus: multiplex autẽ, ratione quidem numeri ad vnũ dicitur, non tamẽ definiti, vt huius, aut illius. Sesquialterum c verò ad subsesquialterum ratione numeri ad numerum definitũ: at superparticulare, ad subparticulare ratione indefiniti dicitur, quemadmodum multiplex ad vnum. Excedens d *autem ad id, quod exceditur,*

Atqve id, quod dictum est de superparticulari & speciebus eius, dicendum est de superpatiente eiusque speciebus. Species enim superpartientis ratione definiti numeri ad definitum numerum dicuntur: genus autem ipsum ratione indefiniti ad indefinitum. Superpartiens enim dicitur id, quod continet tantumdem, & aliquot item partes aliquotas non efficientes vnam aliquotam: cuius species sunt, superbi partiens, quod continet tantumdem, & duas eiusmodi partes: supertripartiens, quod tantumdem & tres, atque ita deinceps. Vnde patet, idem quoque dicendum esse de reliquis duobus generibus excedentis rationali proportione: quorum alterum vocatur multiplex superparticulare, alterum mutiplex superpartiens; déque eorum speciebus, quas nunc persequi non est necesse, cùm earum cognitio aliunde petenda sit: sunt enim suo modo composita ex prædictis generibus. Itaque cùm sint quinque species excedentis rationali proportione (quæ sola in numeris excedentibus cernitur) nempe multiplex, superparticulare, superpartiens, multiplex superparticulare, & multiplex superpartiens: primum quidem genus cum suis speciebus dicuntur ratione numeri ad vnum: reliqua verò quatuor, eorumque species ratione numeri ad numerum: ita tamen vt genera dicantur ratione numeri indefiniti ad indefinitum numerum, omnes autem species ratione definiti ad definitum.

Quinque species excedentis rationalis proportione.

Genesius in versione Alexandri.

Ratio versionis.

Qvod ad verba attinet, etsi illud ὑπερέχον indifferens videatur ad significandum id, quod alterum excedit parte aliqua vna aut pluribus, eodémque modo verbum ὑπερεχόμενον ad significandum quicquid siue vna tantum, siue pluribus superatur: tamen quia exempla sesquialterius, & subsequialterius, quæ Aristoteles præmiserat, ad genera subparticularis, & superparticularis pertinent, quæ vnius tantùm partis excessum aut defectum significant; ideò potiùs reddidimus verba subparticularis & superparticularis (quod verus interpres, doctúsque Genesius Sepulueda prudentes fecerunt) quàm subpartientis & superpartientis, quod fecit Bessario,

Excedens pro quo sumatur hoc loco.

d *Excedens autem.* Excedẽs non sumitur hoc loco pro adæquato genere quem

quæ illarum ſpecierum, quas nunc commemorauimus, ſed pro alio quodam ſuperiori genere, quod complectitur excedentia omnia, ſiue ea rationali proportione, ſiue irrationali ſua correlatiua reſpiciant: verbi cauſſa omnes numeri maiores excedunt minores rationali proportione, quia vnitas eſt communis menſura eorum omnium: at non omnis magnitudo maior excedit minorem eiuſmodi proportione, ſed interdum irrationali. Nam etſi omnis maior magnitudo, quæ denominatur ab ea ſpecie partium, à qua denominatur magnitudo minor, excedit minorem rationali proportione, eo quòd vtraque earum eadem menſura menſuretur, quo pacto ſe habet quadrupedalis magnitudo reſpectu bipedalis, aut tripedalis, menſuratur enim pede. tamen quæ ab eadem ſpecie partium denominari nequit, non excedit minorem proportione rationali, ſed irrationali, quo pacto ſe habet diameter quadrati ad latus.

ὅλως ἀόριστον κατ' ἀριθμόν. ὁ γὰρ ἀριθμὸς σύμμετρος, κατὰ μὴ σύμμετρον δὲ ἀριθμὸν λέγεται: τὸ γὰρ ὑπερέχον πρὸς τὸ ὑπερεχόμενον, τοσοῦτόν τέ ἐστι καὶ ἔτι. τοῦτο δὲ ἀόριστον: ὁπότερον γὰρ ἔτυχεν, ἐστὶν ἢ ἴσον, ἢ οὐκ ἴσον. ταῦτά τε οὖν τὰ πρός τι ἅπαντα κατ' ἀριθμὸν λέγεται, καὶ ἀριθμοῦ πάθη. καὶ c ἔτι τὸ ἴσον, καὶ ὅμοιον. καὶ ταὐτὸ κατ' ἄλλον τρόπον. κατὰ γὰρ τὸ ἓν λέγεται πάντα. ταῦτα μὲν γὰρ, ὧν μία ἡ οὐσία: ὅμοια δ' ὧν ἡ ποιότης μία: ἴσα δὲ ὧν τὸ ποσὸν ἕν: τὸ δὲ ἓν, τοῦ ἀριθμοῦ ἀρχὴ, καὶ μέτρον. ὥστε ταῦτα πάντα πρός τι λέγεται. κατ' ἀριθμὸν μὲν, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον. τὰ f δὲ ποιητικὰ, καὶ παθητικὰ, κατὰ δύναμιν ποιητικήν τε, καὶ παθητικὴν, καὶ ἐνεργείας τὰς τῶν δυνάμεων, οἷον τὸ θερμαντικὸν πρὸς τὸ θερμαντὸν, ὅτι δύναται: καὶ πάλιν τὸ τερμαῖνον πρὸς τὸ θερμαινόμενον, καὶ τὸ τέμνον πρὸς τὸ τεμνόμενον, ὡς ἐνεργοῦντα: τῶν g δὲ κατ' ἀριθμὸν, οὐκ εἰσὶν ἐνέργειαι, ἀλλ' ἢ ὃν τρόπον ἐν ἑτέροις εἴρηται: αἱ δὲ κατὰ κίνησιν ἐνέργειαι, οὐχ ὑπάρχουσι. τῶν h δὲ κατὰ δύναμιν, καὶ κατὰ χρόνους, ἤδη λέγονται τὰ πρός τι, οἷον τὸ πεποιηκὸς πρὸς τὸ πεποιημένον, καὶ τὸ ποιῆσον πρὸς τὸ ποιησόμενον: οὕτω γὰρ καὶ πατὴρ, υἱοῦ λέγεται πατήρ: τὸ μὲν γὰρ πεποιηκὸς,

DOCET ergo Ariſtoteles, excedens in commune, quod vtrunque genus complectitur, eſſe omninò definitum numero, hoc eſt, neque in ſe, neque in quibudam inferiorib. ſuis denominari ab eadem ſpecie partium à qua denominatur id quod exceditur. *Numerus enim* inquit, *commenſurabilis eſt*, nempe cũ quolibet numero: *at illud*, id eſt, excedens in commune, *ex non commenſurabili numero, dicitur*, hoc eſt denominari quidẽ poteſt in omnibus ſuis inferioribus, à numero aliquarum partium, à quibus ipſum menſuretur: ſed tamen non ſemper per huiuſmodi partes erit commenſurabile cum eo, quod exceditur, quantumcunque paruæ illæ ſumantur: *excedens enim tantumdem continet, & aliquid amplius: at hoc*, id eſt, id, quod tantumdẽ continet & aliquid vltra, *indefinitum eſt*, quod mox declarat. *Vt enim inquit, fortè accidit, aut æquale eſt*: id eſt, menſuratur partibus æqualibus iis, quibus menſuratur Id, quod exceditur, vt cernere eſt in omnibus excedentibus rationali proportione, *aut non æquale* id eſt, non æqualibus, vt patet in excedentibus proportione irrationali.

Relata quorũ relationes vtraque ex parte fundantur in vnitate.

QVOD ad verba attinet illud *κατὰ μὴ σύμμετρον δὲ ἀριθμὸν λέγεται* nos ſic vertimus *illud verè ex non commenſurabili numero dicitur*, quod ſenſus omninò poſtulet, vt adhibeatur dictio *illud* quæ fortaſſe ex Græco contextu excidit, dicendumque erat *ἐκεῖνο λέγεται*.

Vnitas in qualitate aut quãtitate vt ſit fundamentũ ſimilitudinis & æqualitatis.

e *Aequale etiam.* Ex relatis primi generis ea hactenus expoſuit, quorum relationes altera ſaltem ex parte fundantur in numero, nunc explicat ea, quorum relationes ex vtraque parte fundantur in vnitate; tametſi, vt ait, hæc quoque modo aliquo numeri ratione dicantur, quia vnitas eſt principium ac menſura numeri. Quo loco aduerte, ſubſtantiæ nomen accipi pro eſſentia, quippe cùm idem ſiue genere, ſiue ſpecie, ſiue numero non minus reperiatur in prædicamentis

tis accidentium, quàm substantiæ. Aduerte etiam, vnitatem qualitatis & quantitatis pro vnitate secundum speciem determinatæ mensuræ sumendam esse: neque enim omnia, quæ communicant in genere etiam subalterno qualitatis, aut quantitatis dicuntur similia aut æqualia, immò neque omnia, quæ communicant in specie infima, nisi hæc sumatur secundum eandem latitudinem intensionis, aut extensionis, quo pacto corporea æquè alba dicuntur similia, & æquè longa, æqualia. Illud item animaduertendum relata ea, quæ hactenus explicata sunt, dici inter sese per excessum & defectum, siue commensurabilem, siue incommensurabilem, hæc autem per vniformitatem.

Secundum relatorum genus.

f *Actiua autem & passiua.* Exponit secundum genus relatorum, atque illa per potentiam actiuam aut passiuam dici, aut per actiones, quibus huiusmodi potentiæ in actum reducuntur: effectiua enim & passiua per potentiam dicuntur: efficientia verò & patientia per actiones, quibus aliæ potentiæ agunt, aliæ patiuntur, quæ omnia familiaribus exemplis illustrat. Itaque totum hoc genus dicitur formaliter referri, relationib. fundatis in potẽtiis actiuis, aut passiuis, aut certè in actionibus, quibus illæ agunt, & hæ patiuntur.

Generis huius cum superiore collatio.

g *Eorum autem, quæ dicitur ex numero.* Antequam absoluat explicationem huius generis, confert illud cum superiore, docétque in relatiuis primi generis nullas cerni actiones, quemadmodum in relatiuis secundi. Quamquã enim numeri dicuntur diuidi, atque in se ducti efficere numeros quadratos aut cubicos, & alia huiusmodi agere aut pati: tamẽ cùm hæc omnia mẽte ac cogitatione transigantur, nec re vera attingãt ea quæ numerantur, actiones aut passiones numerorum dici non debent, nisi fortassè eo modo, quo intellectus dicitur pati à rebus, & res agere in intellectum, vt in librĩs de Anima traditur, nempe sine motu: quamquam ne hoc quidem pacto numeri agunt aut patiuntur, cum re vera nihil accipiant, aut producant.

Numeros non esse propriè actiuos, aut passiuos.

h *Iam quæ ex potentia dicantur.* Docet relatiua, quæ ex potentia dicuntur, per differentias etiam temporis præteriti & futuri posse distingui. Nam etsi sunt quædam, quæ nullum certum tempus innuunt, vt calefactiuum & calefactibile: plerumque tamen innuunt præteritum aut futurum, vt patet exemplis hic adductis. Non meminit autem in hac distinctione eorum quæ adsignificant tempus præsens, cuiusmodi sunt calefaciens & id, quod calefit, quia huiusmodi relata ab actu potiùs, quam à potentia dicuntur. Sed cùm ea, quæ innuunt tempus præteritum aut futurum, ab actu etiam præterito, aut futuro dici videantur, cur hæc per potentiam referri dicta sunt? nempe, quia in his non actus, sed sola po-

exceditur, omnino indefinitum est numero. Numerus enim commensurabilis est: illud verò ex non commensurabili numero dicitur: excedens enim si conferatur cum eo, quod exceditur, tantùm quid est, & eo amplius: at hoc indefinitum est: vt enim fortè accidit, aut æquale est, aut non æquale. Atque hæc omnia ex numero dicuntur ad aliquid, & numeri affectiones sunt: Aequale e etiam simile, atque idem modo alio: ex vno enim dicuntur omnia. Namque eadem sunt, quorum vna est substantia: Similia quorum vna est qualitas: Aequalia, quorum quantitas vna: at vnum numeri principium, ac mensura est. Ita fit, vt hæc omnia ad aliquid, illa quidem numeri ratione dicantur, non tamen eodem modo. Actiua f autem & passiua ex potentia actiua & passiua potentiarumque actionibus dicuntur, vt calefactiuum calefactibile, quia possunt: rursusque calefaciens ad id, quod calefit, & secans ad id, quod secatur, quia in actu sunt. Eorum g autem, quæ dicuntur ex numero, actiones non sunt, nisi quo pacto alibi dictum est: certè eis cum motu nulla conueniunt. Iam h quæ ex potentia dicantur ad aliquid, per tempora etiam dicuntur: veluti quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod facturum est, ad id, quod faciendum: sic enim & pater filij pater dicitur: hoc enim fecit

rentia existit in rerum natura, vt fundamentum relationis esse possit.

i *Sunt etiam nonnulla.* Reuocat ad relatiua, quæ ex potentia dicuntur, ea, quæ dicuntur ex priuatione, potentiæ, vt impossibile & inuisibile: hæc enim etsi reuera non sunt relatiua, tamen, quia relationum priuationes significant, ad relatiua reduci debent, præsertim cum habeant quodammodo correlatiua, quæ sibi ex altera parte respondeant: impossibile enim alicui impossibile dicitur, & inuisibile alicui inuisibile.

Tertium relatiuorum genus. k *Ea igitur.* Exponit relatiua tertij generis collatione ipsorum cum iis, quæ ad primam & secundum genus pertineot. Discrimen in eo positum cum iis, quæ omnia, quæ pertinent ad primum & secundum genus, ideo dicuntur ad aliquid, quia eorum quodque, ideo ipsum, quod est, ad aliud dicitur: non autem, quia aliud ad ipsum, hoc est, quia vnumquodque eorum habet fundamentum suæ relationis in se, & non in suo correlatiuo: id quod ex eo patet, quia duplum & dimidium in seipsis habent, quare inuicem referantur, eodemq; modo calefaciēs & id, quod calefit, atque ita res habet in cæteris (quo enim pacto egens habet fundamentum suæ relationis in se, & non potius in patiente, post explicabitur) at in iis, quæ ad tertium genus pertineut, aliter dicendum est. Etenim mensurabile non dicitur mensurabile per fundamentū relationis, quod in ipso sit, sed in mensura: id quod docet in speciebus mensurabilis, vt in scibili, intelligibili, & aspectabili, seu visibili: quo loco vtitur exemplis eorum, qui putabant intellectum & sensum esse rerum meosuras. Res enim, quæ sciuotur, intelliguntur & videntur, ab actibus sciendi, intelligendi, & videndi, à quibus realiter non attinguntur, dicuntur sciri, intelligi, & videri, atque adeo scibiles, iotelligibiles, & visibiles.

πεποιηκὸς, τὸ δὲ πεπονθός τι ἔστιν ἔτι κατὰ στέρησιν δυνάμεως, ὥσπερ τὸ ἀδύνατον καὶ ὅσα οὕτω λέγεται, οἷον ἀόρατον. τὰ m μὲν οὖν κατ' ἀριθμὸν, καὶ δύναμιν λεγόμενα πρός τι, πάντα ἐστὶ πρός τι, τῷ ὅπερ ἐστὶν ἄλλου λέγεσθαι * αὐτὸ ὅστιν, ἀλλὰ μὴ τῷ ἄλλο πρὸς ἐκεῖνο. τὸ δὲ μετρητὸν, καὶ τὸ ἐπιστητὸν, καὶ τὸ διανοητὸν, τῷ ἄλλο πρὸς αὐτὰ λέγεσθαι, πρός τι λέγεται. τό, τε γὰρ διανοητὸν σημαίνει ὅτι ἐστὶν αὐτοῦ διάνοια. οὐκ l ἔστι δ' ἡ διάνοια πρὸς τοῦτο, οὗ ἐστὶ διάνοια: δὶς γὰρ ταὐτὸν εἰρημένον ἂν εἴη. ὁμοίως δὲ καὶ τινός ἐστιν ἡ ὄψις, οὐχ οὗ ἐστὶν ὄψις, καίτοι ἀληθὲς τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλὰ πρὸς χρῶμα, ἢ πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον. ἐκείνως δὲ, δὶς τὸ αὐτὸ λεχθήσεται, ὅτι ἐστὶν οὗ ἐστὶν ἡ ὄψις. τὰ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὰ λεγόμενα πρός τι, τὰ μὲν οὕτω λέγεται: τὰ n δὲ, ἂν τὰ γένη αὐτῶν ᾖ τοιαῦτα, οἷον, ἡ ἰατρικὴ τῶν πρός τι, ὅτι τὸ γένος αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι τῶν πρός τι. ἔτι καθ' ὅσα τὰ ἔχοντα λέγεται πρός τι, οἷον ἰσότης, ὅτι τὸ ἴσον καὶ ὁμοιότης, ὅτι τὸ ὅμοιον. τὰ o δὲ κατὰ συμβεβηκὸς, οἷον, ἄνθρωπος πρός τι, ὅτι συμβέβηκεν αὐτῷ διπλασίῳ εἶναι, τοῦτο δ' ἐστὶ, τῶν πρός τι· ἢ τὸ λευκὸν, εἰ τῷ αὐτῷ συμβέβηκε διπλασίῳ, καὶ λευκῷ εἶναι.

* Legendum videtur ὅπερ ἐστίν, vt sit repetitio Aristoteli familiaris in hac materia verbaque cohæreant.

Aliter potest hic locus exponi, vt dicamus hoc interesse inter tertium genus, & duo superiora, quòd illa ex vtraque parte à suis formis habeant denominationem, veluti duplum à duplicitate, dimidium à dimidietate, agens ab actione, & patiens à passione. At in tertio genere, etsi vnum denominatur à sua forma, vt mensura à mensuratione, scientia ab actu sciendi, intellectus ab intelligendi, & visus à videndi: alterum tamen non denominatur à forma sua, sed à suo correlatiuo; vt mensurabile à mensura, scibile à scientia, intelligibile ab intellectu, & visibile à visu: quæ expositio planior est, & menti Aristotelis forsitan accommodatior.

Potentias quatenus tales nō referri ad subiecta, sed ad obiecta. l *Non est autem intellectus ad hoc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum esset.* Docet obiter, intellectum, aspectum, & alias similes potentias, quatenus eiusmodi sunt, non referri ad subiecta, quibus inhærent, sed ad obiecta, circa quæ versantur, alioqui quatenus tales sunt, duplicem essentiam haberent, quod fieri nequit,

quit, tamensi verum est, hæc omnia, quatenus accidentia, quædam sunt, ad sua subiecta referri.

m *Aut ad aliquid tale refertur. Illo verò modo bis idem dicitur: quia aspectus inquam eius sit.* Hoc ait Aristoteles propter lucem, quæ cum re vera color non sit, cadit tamen sub aspectum. Itaque obiectum potentiæ videndi est aliquid commune colori & luci. *Obiectum visiue potentiæ.*

n *Partim si genera eorum sint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus est illius.* Addit alia duo genera relatorum per se, quorum alterum est eorum, quæ referuntur per sua genera, vt Medicina per scientiam: Medicina enim non dicitur alicuius scientia, quod idem in Prædicamentis de Grammatica, & Musica dictum est. Numerantur autem hæc in relatis per se, quia cùm genus sit intimum speciebus, quæcumq; speciebus per genera conueniunt, per se illis cõuenire censenda sunt. Alterum genus est eorum, quæ per sua concerta referuntur, vt æqualitas per æquale, & similitudo per simile. Nam etsi hæc non sint relatiua, sed relationes, quibus relatiua referuntur: tamen ratione ipsorum relatiuorum dicuntur relatiua, atque adeo relatiua per se, quòd nihil differant secundum essentiam à relatiuis, æqualitas enim & æquale eamdem essentiam dicunt; eodemque modo similitudo & simile. Illud tamen aduerte, etsi abstracta non referuntur nisi ratione concretorum: tamen ratione sui terminari: terminatur enim paternitas ratione sui ad filium, & vicissim filiatio ad patrem: item similitudo huius similis ad illud & illius ad hoc. *Duo alia genera relatorum per se.* *Primum.* *Secundum.*

fecit illud passum quid est. Sunt item etiam nõnulla, quæ ex potentia priuatione dicantur, vt impossibile, & quæcunque hunc in modum dicuntur, veluti inuisibile. Ea k igitur, quæ ex numero aut potentia ad aliquid dicuntur, ea ratione omnia dicuntur ad aliquid, quia id ipsum, quod vnumquodque est, alterius dicitur ipsum quod est, non autẽ, quia aliud ad illud. at mensurabile, & scibile, & intelligibile ideo dicuntur ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicuntur: nam & intelligibile significat, quod in eo versetur intellectus. Non l est autem intellectus ad hoc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum esset. Eodémque modo aspectu, alicuius aspectabilis aspectus est, non eius, cuius est aspectus (tametsi hoc verè dicitur) sed ad colorem, aut m ad aliquid tale refertur. Illo verò modo bis idem dicitur: quia aspectus inquam eius sit, cuius est aspectus. Quæ igitur per seipsa ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur, partim n si genera eorum sint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus est illius, eorum, quæ sunt ad aliquid videtur esse. Adde omnia, quorum ratione, ea, quæ ipsa habẽt, ad aliquid dicuntur: quo pacto æqualitas dicitur ad aliquid, quia æquale: & similitudo, quia simile. Sunt etiam o quæ per accidens dicantur: quo pacto homo est ad aliquid, quia accidit ei, vt sit duplum, quod quidem numeratur in iis, quæ sunt ad aliquid: aut verò album, si accidat eidem rei, vt dupla sit & alba.

o *Sunt etiam quæ per accidens dicantur: quo pacto homo est ad aliquid.* Adiungit relatiua per accidens, quorum paucis verbis duplex genus tradit. Nam & subiectum ratione accidentis, & vnum accidens ratione alterius accidentis, dicuntur relatiua, vt patet exemplis adductis in contextu. Vtraque autem meritò dicuntur relatiua per accidens, nec ad essentiam subiecti, nec ad essentiam alterius accidentis pertinet. *Relatorum per accidens duplex genus.*

NVM

NVM DENTVR RELATIONES REALES.

QVÆSTIO I.

Argumenta partis negatiuæ.

SECTIO I.

Ratio quæstionis tractanda.

NTER ea quæ de relatione, ac relatiuis disputanda sunt, illud primùm se offert sitne aliqua relatio realis, quæque non pendeat ab operatione intellectus: an verò omnis ralatio sit rationis. Si enim nulla est relatio, quæ ab operatione intellectus non pendeat, ea paucis explicata, quòd nec per se in Prædicamentorum ordines redigatur, nec à primo Philosopho, nisi quasi per transennam tractanda sit, ad alia huius scientiæ magis propria properandum erit. Quòd si re vera dantur relationes reales: operæ pretium erit in earum explicatione aliquantulum immorari: præsertim cùm ipsa relationum natura tenuis admodum entitatis sit, & quæ vix cadat sub intellectus aciem.

Pars negatiua probatur.

1. QVOD igitur nulla relatio sit realis, multis nec leuibus argumentis videtur ostendi. Primùm, quia vel ipsum relationis nomen comparationem significat, nemo autem dubitat comparationem pendere ab operatione intellectus, rem vnam cum altera conferentis.

2. DEINDE, quia si relatio aliqua esset realis, haberet sanè extra intellectum causam effectiuam: ita similitudo & æqualitas, quæ haud postremo loco videntur numerandæ in realibus, ab aliquo agente efficerentur: at videmus rem vnam nulla re prorsus in eam agente fieri similem aut æqualem maximè distanti rei. Hunc enim probat Aristoteles 5. Phys. cap. 2. ad relationem non esse motum, *quia accidit*, inquit, *vt alterum relatiuum dicatur altero tantùm mutato*, id est, accipiente aliquid ab agente, vt superiùs interpretati sumus. *Textu 10. Cap. 13. q. 9.*

3. TERTIO, quia inter relationes eæ maximè videntur dici reales, quibus res dicuntur causæ aliarum, præsertim effectiuæ, quæ tamen non videntur reales. Nam cùm fundamentum earum sit actio, vt vel ipsi relationem realium assertores concedunt, transeunte actione, iam id quod fecit, non erit causa facti: ita transacta actione qua pater filium genuit, aut qua faber sellam confecit, nec ille parens, nec hic auctor sellæ dicendus erit, nisi apprehensione intellectus ex actione præterita rem præsentem denominantis.

4. QVARTO, quia æqualitas & similitudo quæ reales dici solet, alio item argumento nō videntur reales, quippe cùm earum fundamētum sit vnitas quantitatis, aut qualitatis existentis in pluribus subiectis, quæ vnitas non potest esse realis. Nam si esset sanè vnitas rei vniuersalis quæ est vniuersalitatis fundamentum, esset realiter in pluribus rebus, ac proinde ipsa vniuersalitas: ita res essent vniuersales sine vlla operatione intellectus. Quid enim quæso est aliud duas substantias esse ęquales aut similes, quàm eandem quantitatē, aut qualitatem esse in vtraque? Nam si non hoc est, sed est æquales quantitates, aut similes qualitates esse in vtraque, quędam rursus per quid ipsæ quantitates

titates sint æquales,& ipsæ qualitates similes: ad quod aliter responderi non potest,nisi quòd sint æquales per eandem extensionem, aut intensionem in vtraque.Nam si per alia æqualia aut similia,sint æquales aut similes,illa quoque erunt æqualia & similia per alia, atque ita procedetur in infinitum.

POSTREMO, quia relatio totius ad partes, quæ in realibus etiã numeratur, non videtur dicenda realis, nisi quis in eodem toto admittere audeat infinita accidentia realia. Nam cùm pleraque tota infinitis partibus constent,si relationes totius ad partes sunt reales,erũt in quolibet toto eius generis infinitæ relationes reales.Mitto relationes Domini & serui,quas plerique videntur reales facere.Quod enim reales non sint, ipsum dominij & seruitutis fundamentum declarat, quod non est aliud,quàm ius siue potestas, vt vnus imperet,& alter pareat, titulo emptionis,alióve simili concessa: quæ potestas non à natura est,sed à lege positiua,quæ alia & alia est in alia, & alia Republ.vt legislatori cuique placuit. Ita nullæ videntur esse relationes, quæ meritò dicantur reales.

Quinto.

Lege Capr. in 1.dist. 30. q.1.in solu.8. contra 1.conclusionem.

Approbatio affirmatiuæ partis. SECTIO II.

VETERES nonnulli quorum meminit Auenrois in Commentariis 12.lib.huius operis, & Auicenna lib.3. suæ Metaphysicæ, propositis fortasse aut aliis similibus argumentis permoti,negatiuam partem huius quæstionis amplexi sunt, quos ex recentioribus secutus est Aureolus, vt habes apud Capreolum ad distinctionem trigesimam libri 1.Sent. Negant enim omnes relationem vllam esse reales formaliter, hoc est, vt distinguitur à fundamento, nisi quòd Aureolus id intelligit in relationibus creaturarum: non enim negat relationes quibus personæ diuinæ distinguuntur esse reales.

Ad tex.19. Cap.10.

Qui partem negantem secuti fuerint.

Pars affirmatiua exponitur, & probatur in primo genere.

AT dari relationes reales præter diuinas illas quæ sine iniuria fidei orthodoxæ negari non possunt:planè constat in omnibus iis tribus generibus relatorum, quæ ab Aristotele in contextu proponuntur. Nam in primo genere negari non potest res esse realiter maiores, & minores formaliter: quis etiam neget eas esse re ipsa formaliter similes & dissimiles, æquales & inæquales, propinquas loco & remotas? At esse simile aut dissimile, non est esse quale formaliter,& esse æquale aut inæquale, non est idem formaliter,quod esse quantum:ac denique esse propinquum aut remotum, non est formaliter esse in hoc aut illo loco, cùm hæc sint absoluta, & quorum singula vni tantum rei solitariè existenti conuenire possunt:illa autem relata, & quorum singula non conueniunt vni nisi respectu alterius.

IN secundo etiam genere causæ,quæ actu causant,& ex necessitate existunt actu, vt suo quæque modo concurrant ad effecta,reipsa referuntur ad effecta, si sint accidentium realium capaces:effecta quoque ipsa (quæ omnia accidentibus realibus subesse possunt) re etiam ipsa vniuersè referuntur ad eiusmodi causas.in tertio quoque perspicuum est scientias esse reali respectu affectas ad propria scibilia,& sensus ad

In secundo genere.

In tertio genere.

propria sensibilia, & omninò habitus siue cognitiuos, siue actiuos, & potentias naturales ad suos actus, cùm ex se, ac ex propriis naturis id habeant: tametsi dubium sit, sintne huiusmodi relationes transcendentes, ad huius prædicamenti propriæ. Accedit Aristotelis, Platonis, & grauissimi cuiusq; seu veteres, seu recentiores Philosophi ac Theologi sententia, qui omnes quasi per se notum accipiunt entia realia diuidi in absoluta & relata: ac relatis multas scientias reales ex instituto agere dicunt, vt Physicam de mutuo causarum respectu, Mathematicas de æqualitate & inæqualitate, magnitudinem de similitudine, & dissimilitudine figurarum, de distantijs & propinquitatibus corporum, & ipsam primam Philosophiam de ordine rerum omnium inter se, qui in compluribus realis est, & cuius esse ab operatione intellectus neutiquam pendet.

Confirmatur ab auctoritate.

De Relatione, Relatiuo, Correlatiuo, Extremo, Fundamento, Ratione fundandi, ac Termino.

SECTIO III.

Propositio rerum quæ sunt explicandæ.

SED vt hæc meliùs intelligantur, & argumenta partis negatiuæ faciliùs dissolui possint, explicanda sunt primùm quædam quasi principia, quibus Philosophi, ac Theologi in materia relatorum vtuntur: tum tradenda documenta aliquot, quibus reales relationes à relationibus quæ dicuntur rationis, distinguere possimus.

IN hac igitur re vsurpari solent vocabula hæc: Relationis, Relatiui seu Relati, Correlatiui, Extremi, Fundamenti, Rationis fundandi, Termini: itemq; relatiuorum, quæ dicuntur secundum dici & secundùm esse, transcendentia & non transcendentia, realia & rationis, mutua & non mutua.

Quid sit Relatio.

RELATIO dicitur id, quo aliquid formaliter refertur, vt æqualitas & similitudo. Nam etsi duæ res dicuntur æquales suis quantitatibus, & duæ similes suis qualitatibus: non tamen formaliter, quasi ipsæ quantitates ex natura sua sint æqualitates, aut ipsæ qualitates, similitudines.

Quid relatiuum.

RELATIVVM latè accepto vocabulo dicitur id, quod explicari solet relatione ad aliud, siue talis relatio pertineat ad eius essentiam, vt relatio patris ad essentiam patris, siue non pertineat, vt relatio qualitatis ad essentiam qualitatis: non illa quidem qua refertur ad substantiam, sed qua refertur ad æquale: Explicatur enim pater relatione ad filium, ad quem essentiali sibi respectu affectus est: qualitas autem describitur relatione ad quale, cùm dicitur qua quidam quales dicuntur, cùm interim ad illud non sit essentialiter affecta.

Correlatiuum quid.

CORRELATIVVM est relatiuũ quodlibet, quatenus alteri relatiuo ex altera parte respondet, vt pater filij, & filius patris: itaq; sola consideratione differunt relatiuum & correlatiuum. Vnde si in numero plurali ista proferas, planè videbis omnia quæ dicuntur correlatiua, dici posse relatiua, non tamen omnia relatiua correlatiua. Nam pater & dominus sunt relatiua, nec tamen correlatiua: quod idem in cæteris accidit si non comparentur cum iis ad quæ referuntur.

EXTREMVM, quod etiam subiectum dicitur, id est, quod à relatione denominatur, vt Sophroniscus, qui est pater, & Socrates, qui est filius: sæpè tamen extremum appellatur subiectum, verùm nō propriè in omnibus: sola enim substantia propriè dicitur subiectum: cùm interim non tantùm substantia, sed etiam accidentia propriè denominentur à relationibus. Dicimus enim, idque propriè, duas quantitates esse æquales, duas qualitates similes, & non tantùm duas substantias. *Extremum quid sit.*

QVIN etiam sæpè accidentia denominantur à relationibus, cùm substantiæ denominari nequeunt: dicimus enim, duas qualitates esse contrarias, & duas relationes esse oppositas, cùm substantiæ nec contrariæ, nec alio modo oppositæ dici possint. Porrò extrema ex eo videntur dicta, quòd non proximè inter ea exerceantur relationes, quemadmodum inter ipsa correlatiua, vt inter duo æqualia aut similia, quatenus talia sunt: sed remotè, vt inter duos homines, aut duas quantitates, aut qualitates. Nonnunquam tamen ipsa correlatiua dicuntur extrema, quòd relatio siue eiusdem, siue diuersæ rationis, sit quasi media inter correlatiua. *A relationibus interdum denominari accidentia, nō verò substantias.* *Vnde extrema dicta fuerint.*

FVNDAMENTVM est id, quod extremo, seu subiecto est caussa vt referatur. Sic quantitates sunt fundamenta æqualitatis & inæqualitatis: qualitates verò similitudinis & dissimilitudinis: vt vis gignendi paternitatis: potestas coërcendi subditos dominatus: ipsæ etiā rerum essentiæ siue vniuersales, siue singulares, siue substantiarum, siue accidentium, sunt fundamenta identitatis, diuersitatis, & aliarum multarum relationum. Proinde fundamenta relationum non habent peculiare aliquod prædicamentum, sed in omnibus reperiri possunt. Sæpè tamen fundamenta, & extrema idem sunt, vt duæ quantitates æquales, & duæ qualitates similes, & duæ quælibet essentiæ diuersæ: quippe quæ non solum denominantur à relationibus, sed etiam sibiipsis sunt caussæ vt referantur: quod idem in aliis plerisque rebus accidit. *Fundamenti definitio.* *Fundamenta relationum in omnibus prædicamentis inueniri.*

RATIO fundandi, quæ sæpè fundamentum proximum appellatur, est conditio quædam sine qua relatio non sequitur fundamentum. V.G. vnitas quantitatis est ratio fundandi, seu fundamētum proximum æqualitatis: & vnitas qualitatis, fundamentum similitudinis, quia nisi quantitates sint vnum secundum speciem alicuius certæ dimensionis, & qualitates vnum secundum perfectionem gradualem, aut saltem specificam (si similitudo imperfecta sit) nec quantitates erunt æquales inter se, nec qualitates similes. *Ratio fundandi.*

TERMINVS, vt hic sumitur, est id, ad quod relatiuum directò ac primò refertur: vt filius est terminus respectu patris, quia pater, qua ratione est pater, directò ac primò refertur ad filium, & sic in cæteris. Quamquam verò omnis terminus ratione aliqua referatur ad relatiuum, cuius relationem terminat: dubitant nihilominus Philosophi, num sit terminus eadem ratione qua vicissim refertur ad illud, an sub aliqua alia, de qua re inferiùs disserendum est. *Terminus, vt hic accipitur quid sit.*

De relatiuis secundum dici & secundum esse, déque transcendentibus & non transcendentibus.

SECTIO IIII.

RELATIVA secundum dici, latè quidem accepta iuxta eam definitionem, quam Aristoteles in prædicamentis ex veteribus priori loco tradit, sunt ea omnia, quæ aliorum dicuntur, hoc est, relatione ad aliud explicantur. *Cap. de Relatione.*

Definiuntur relata secundum dici. PRESSE tamen sumpta, & vt distinguuntur à relatis secundum esse, sunt ea tantùm, quæ hac sola ratione in relatiuorum numero habentur, quod aliorum dicantur: vt ala, quia dicitur alati, & caput quia dicitur capitati: cùm alioqui, & ala & caput relatiua non sint, sed absoluta entia. *Relata secundum esse.* Relatiua secundum esse, quæ sola Aristoteles posteriori definitione ex propria sententia in Prædicamentis tradita complexus est, sunt ea, quorum esse est ad aliud se habere, vt pater ad filium, & filius ad patrem.

AC priori quidem modo esse relatiua secundum dici, nihil diminuit de vera & propria ratione relatiui, cùm relatiua etiam secundum esse aliorum dicantur. At posteriori, quo pacto ferè semper à Dialecticis hæc applicatio vsurpatur, non diminuit modo, sed transfert in genus absolutorum.

Obiectio. AT obiiciet aliquis in hunc modum: scientia, sensus, accidens, materia, & forma dici solent relata secundum dici (presè hoc nomine accepto) cùm entia absoluta sint, & tamen non ea ratione sola in numero relatorum habentur, quia aliorum dicantur, sed multò magis, quia aliorum sint (omnia enim essentiali habitudine referuntur ad aliquid: scientia ad id, quod sub scientiam cadit, sensus ad sensibile, accidens ad substantiam, materia ad formam, & forma ad materiam) non omnia igitur relata secundum dici presè sumpta, ea sola de caussa in relatis habentur, quod aliorum dicantur.

Quid plerique respondeant. HVIC obiectioni maxima Philosophorum pars respondet hasce res non referri ad aliquid essentiali habitudine, sed accidentaria dumtaxat, proinde non haberi in relatis, nisi quia aliorum dicantur. Itaq; aiunt, ista omnia esse omninò absoluta, atque hac de caussa, etsi à nobis in hac vita non cognoscatur sine relatione, posse tamen aliàs sine vllo respectu intelligi. *Opinio D. Thom. approbatur.* At verò D. Thomas, & ferè eius sectatores existimant hæc referri essentiali habitudine, sine qua intelligi omninò non possint: quæ opinio nobis probatur. *Soluitur obiectio.* Iuxta eam igitur occurrendum est, scientiam & cætera, quæ diximus non esse propriè ac presè relata secundum dici, sed secundum esse, posse tamen appellari relata secundum dici, quia non pertinent ad hoc prædicamentum: Atque hæc sit tertia vsurpatio relatorum secūdum dici: quamquam superioris opinionis auctores eam confundunt cum secūda, quòd existiment nulla relata secundum esse reperiri extra hoc prædicamentum. *Lege D. Tho. 8. Meta. lect. 1. & quolib. 9. q. 6. ad tertium & 1. p. q. 13. ar. 3. ad tertium, & 1. secunda q. 53. art. 2. ad tertium 7. Metaphy lec. 4. & alijs in locis.*

Relata transcendentia. RELATA transcendentia sunt ea, quorum esse est affecta esse ad aliud, vt ad quippiā prius in aliquo genere caussæ, hoc pacto refertur scientia ad id, quod sub scientiam cadit: vt philosophia naturalis ad ens naturale, aspectus ad colorem, auditus ad sonum, accidens ad substan- *Caiet. 1. p. q. 77. art. 3. & in lib. de Ente, & essent. cap. 7. q. 15.*

substan

ſubſtantiam,& materia ab formam naturalem,viciſſimque forma ad materiam, dicuntúrque tranſcendentia, quia in omnibus generibus rerum inueniri poſſunt,vt materia & forma in ſubſtantia, ſcientia & ſenſus in qualitate.

Relata non tranſcendentia. RELATA non tranſcendētia ſunt ea,quorum eſſentia eſt affecta eſſe ad aliud,vt ad terminum tantùm,hoc eſt: non vt ad aliquid prius in aliquo genere cauſſæ,veluti duplum,dimidium,maius, minus, pater,filius,& ſimilia:dicuntúrque non tranſcendentia, quia non inueniuntur in omnibus generibus rerū,ſed faciunt quoddā per ſe genus. *Obiectio.* Quòd ſi quis obiiciat,eſſentiā filij in eo poſitam eſſe, vt ſit affectus ad patrem vt ad cauſſam ſui, & tamen filium non eſſe relatiuū tranſcendens,negandum eſt filium referri ad patrem,vt ad cauſſam ſui formaliter,ſuæve relationis: neq; enim relatio patris eſt cauſſa relationis filij,ſed homo,qui eſt pater,eſt cauſſa eius hominis,qui eſt filius. *Soluitur.*

De relatiuis realibus & rationis,itémque de mutuis & non mutuis.

SECTIO V.

Definitio relatiuorum realium. RELATIVA realia ſunt ea,quorum eſſe non pendet ab operatione intellectus, hoc eſt, quæ etiam tum exiſtunt, cùm nullo modo ab intellectu apprehēduntur:vt maius & minus,pater & filius. *Rationis.* Relatiua rationis ſunt,quorū eſſe pēdet ab operatione intellectus,ſeu quæ nunquam exiſtunt,niſi cùm aliquo modo ab intellectu apprehēduntur, vt principale prædicatum & ſubiectum,& huiuſmodi alia.Nam etſi res ſunt,quæ principaliter prædicantur & ſubiiciuntur (voces enim & conceptus non prædicātur,nec ſubiiciuntur niſi ratione rerum (numquam tamen ſeſe reſpiciunt, vt prædicata & ſubiecta, niſi cùm intellectus apprehēdit hāc prædicari, illam verò ſubiici:aut ſaltem cùm apprehendit hāc eſſe illam,vt animal prædicare de homine,aut hominem eſſe animal. *Relatiua mutua.* Relatiua mutua dicuntur ea, quæ ex vtraque parte ſunt realia,aut ex vtraque parte rationis,vt pater & filius,prædicatū & ſubiectum: *Non mutua.* non mutua verò,quæ ex altera parte ſunt realia, ex altera rationis,qualia eſſe dicūtur ſcientia & ſcibile, ſenſus & ſenſibile, creatura & creator. Nam relationes ſciētiæ ad ſcibile,& ſenſus ad ſenſibile dicuntur reales, ſed ſcibilis ad ſcientiam, & ſenſibilis ad ſenſum, rationis. *Relatio creaturæ ad creatorem realis eſt,ſed creatoris ad creaturam rationis.* Eodémque modo relatio creaturæ ad creatorem realis eſt,ſed creatoris ad creaturam, rationis: quod idem accidit ex parte Dei, quandocunque ipſe refertur ad creaturas actu exiſtentes. Sic relatio vnionis naturæ humanæ cum Verbo diuino, numeratur in realibus: ſed vnionis Verbi diuini cum natura humana,rationis eſt:cur autem id accidat ſuo loco dicetur.

SECTIO VI.

Quænam relata ex his ad prædicamentum Ad aliquid per ſe ſpectent.

Quæſtio,num omnia relata ab Ariſtotele poſteriori loco definita ad hoc prædicamentum ſpectent.

Cap. de Relatione. SED quæret aliquis, quænam ex his relatiuis pertineant per ſe ad prædicamentum Ad aliquid. Ad quam dubitationem dicendum eſt, ea quidem ſola pertinere, quæ in poſteriori definitione relatorum in Prædicamentis poſita continentur,

tur,cùm ſola ea ſint relatiua ſecundum eſſe.Num autem & ea omnia, per ſe pertineant,quęſtio eſt.Caietanus in Commentariis primæ partis theologiæ Diui Thomæ ad quæſtionem 13.ait, Ariſtotelem poſteriori relatorum definitione complexum fuiſſe relatiua etiam rationis: id quod video Græcos auctores,& ferè Latinos ſenſiſſe, dicentes hac definitione comprehendi genus, ſpeciem, & alia huiuſmodi, quæ ſi comprehenduntur, non videbitur dicendum, comprehendantur ne tranſcendentia, cùm ſint realia & verum eſſe habeant. Itaque iuxta hanc ſententiam dicendum erit, relata omnia ſecundum eſſe definitione illa comprehendi,ac proinde non omnia,quæ in ea continentur pertinere per ſe ad prædicamentum Ad aliquid:nec ſanè id probabilitate caret.

Caiet. 1. p. q. 13.art. 7.

Simplic. & Damaſc. in Prædicam. c. de Relatione. & alij.

Obiectio.

Solutio.

SI QVIS autem obiiciat, ergo Ariſtotelem iſto modo non verè diſtinxiſſe in eo capite Prædicamentum Ad aliquid à cæteris Prædicamentis: dici poteſt Philoſophum rei difficultate impeditum, reliquiſſe eo loco imperfectam huius prædicamenti diſtinctionem:quod ipſe haud obſcurè videtur ſignificaſſe extremis verbis eius capitis, & ad finem ſequentis, vbi in eandem diſtinctionem iterum incidit: immò etiam numquam alibi eam omninó abſoluiſſe: quod colligere licet ex hoc ipſo loco, in quo verſamur. Nam cùm hic ſatis luculenter de relatiuis diſſerat, nullum tamen proprium quaſi characterem eorum, quæ per ſe ad hoc prædicamentum ſpectant, apertè tradit.

Alia ſolutio. Exponitur definitio relatorum in Prædicamentis tradita ſecundo loco.

QVOD ſi hoc minus dignum videatur tanto Philoſopho, dici poteſt poſteriori definitione non comprehendi omnia relata ſecundum eſſe,ſed ea tantùm,quæ ſunt realia,& non tranſcendentia. Nam relata rationis reiici poſſunt per particulam, *quorum eſſe*, quod verbo, eſſe, ſimpliciter ſumpto intelligenda ſit vera eſſentia,ſiue realis, quam non habent relata rationis. Relata verò tranſcendentia reiiciuntur per particulam,*aliquid*, ſeu, *aliud*, ſi ea ſumatur pro termino tantùm: quaſi dictum ſit, relata eſſe, quorum eſſentia eſt,affecta eſſe ad aliud, vt ad terminum tantùm, non vt ad cauſſam ipſorum: quo pacto non ſunt affecta ad aliud relata tranſcendentia, vt patet ex dictis.Quam ſolutionem ſi magis probas,habes definitionem Ariſtotelicam, qua diſtinguas ea, quę in hoc prędicamento ponuntur à cęteris omnibus.

Cauſſa corũ, quæ ſunt diſputanda.

SED quia in diſputationibus ſępè dubitatur, num relationes,de quibus incidit ſermo:ſint reales,an rationis, nec id ex ſolis definitionibus relatorum realium, & rationis intelligitur: tradenda ſunt hoc loco nonnulla documenta, quibus id promptiùs & faciliùs colligi poſſit.Nulla tamen in eis ratio habenda eſt relationum tranſcendentium:tum quia ad hoc prędicamentum non ſpectant,tum etiam,quia à pleriſque negantur:tum denique, quia tradenda ſunt ex conſideratione extremorum fundamẽtorum, & ratione fundandi,quę in relationibus tranſcendentibus locum non habent.

Cur non habenda ratio tranſcendentium.

Documenta ad internoscendas relationes reales à relationibus rationis.

SECTIO VII.

PRIMVM documentũ. Non poteſt relatio realis actu exerceri inter duo extrema, niſi ambo ſint realia, re omninò diſtincta, & verè exiſtentia. Cur extrema debeãt eſſe realia: hęc ratio eſt, quia relationes reales, ſi ſint increatæ, ſunt ipſa extrema realia: Si verò creatæ ſunt accidentia realia, quæ indigent realibus ſubiectis. Cur autem debeãt eſſe re omninò diſtincta: ex eo colliges quia relatio ſuaptè natura eſt fundamentum oppoſitionis relatiuæ, niſi ſit ipſa relatiua oppoſitio: relatio autem realis eſt fundamentum oppoſitionis realis: at realis oppoſitio non datur niſi inter ea quæ ſunt diſtincta realiter: ſiquidem omnis oppoſitio diſtinctioné aliquam ſecũ affert, & realis realem. Dixi autem: *omnino diſtincta realiter*, quia ſi aliquo modo non fuerint diſtincta realiter, non erunt vtique oppoſita: namque oppoſita omnia diſtincta omninò ſint neceſſe eſt, eo modo quo ſunt oppoſita. Cur autem extrema debeãt eſſe verè exiſtentia, inde colliges, quia cùm relationes exiſtant in extremis, ſi extrema non extiterint, neque ipſæ exiſtent.

Conditiones relatorum realium. Prima, vt extrema ſint realia. Secunda omnino diſtincta. Tertia actus exiſtentia. Omnis oppoſitio parendi diſtinctionem aliquam. Relationes vbi exiſtant.

DEFECTV primæ conditionis nulla eſt relatio realis inter priuationes, vt inter cæcitatem & ſurditatem: nec inter entia rationis, vt inter relationes prædicati & ſubiecti, aut generis & ſpeciei: nec inter entia ficta, vt chimæram & Minotaurum, nec inter ens & non ens, vt inter hominem & eam ignorationem, cum qua homo naſcitur, & in ſumma inter quæuis alia, quæ non ſint entia realia.

Defectu primæ conditionis quæ non ſint reales.

DEFECTVM ſecundę conditionis intelligimus identitatem numeralem non eſſe realem. Num autem ſpecifica, generica, & analogica reales ſint, ex alio documento cognoſci poterit. Intelligimus etiam inter animal & hominem, & inter actionem & paſſionem, & vt ſemel dicam inter quæuis alia, quæ ſolùm formaliter diſtinguũtur, aut quæuis alia minori diſtinctione ex natura rei, non eſſe relationem realem. Intelligimus item hunc hominem qui eſt Grammaticus & Muſicus, non differre à ſe ipſo, aut eſſe ſibi diſſimilem propter Grammaticam & Muſicam relatione reali, quia extrema ſunt idem re. Si tamen hic homo ſumatur cum his geminationibus, quatenus Grammaticus, & quatenus muſicus, dicendum eſt illum differre à ſe relatione reali, quia Grammatica, & Muſica differunt re. Verùm hoc non eſt abſolutè & ſimpliciter eundem hominem differre à ſeipſo relatione reali, ſed Grammaticam & Muſicam eiuſdem hominis. Intelligimus denique relationem totius ad partem conſtituentem non eſſe realem, quia etſi pleraque tota realiter differunt à qualibet eiuſmodi parte, non tamen tanquam à re prorſus à ſe diſtincta, cùm pars quęlibet cõſtituens ſit aliquid totius, & in eius compoſitione includatur: partes tamen ipſæ poterunt referri mutuò relatione reali, ſi fuerint eſſentiales ac realiter componentes, vt materia & forma, aut certè ex iis integrantibus quæ habent diuerſas eſſentias, vt partes domus.

Defectu ſecundæ. Relationem totius ad partes conſtituentes non eſſe realem.

DEFECTV tertiæ conditionis nõ eſt relatio realis inter entia realia,

lia, quæ actu nunc non existunt, vt inter Iudam & Antichristum, nec inter res existentes, & non existentes, vt inter homines qui nunc extant, & eos qui diem obierunt, aut nondum nati sunt.

Secundũ documentum duas alias conditiones complectens. Prima vt fundamentum sit reale. Secunda, vt re distinctum à fundamento opposito.

SECVNDVM documentum: Non potest relatio esse realis, nisi eius fundamentum sit reale, & re distinctum à fundamento relationis ex altera parte respondentis. Ratio prioris partis hæc est: quia relatio habet esse à fundamento, vt inferiùs patebit: non potest autem habere esse reale à fundamento, quod reale non sit. Posterior verò ex eo constat, quia relationes reales oppositæ, sunt realiter distinctæ: ergo cùm probabilius sit eas esse idem realiter cum fundamentis, vt inferiùs patebit, erunt etiam fundamenta realiter distincta. Ex priori parte colliges nullam aptitudinem, quæ sit non repugnantia, esse fundamentum relationis realis, cum negatio repugnantiæ non sit ens reale: sed si quando Philosophi dicunt aptitudinem aliquã esse fundamentũ alicuius relationis realis, accipiendum esse nomen aptitudinis pro facultate aliqua reali, quæ sit qualitas, aut aliqua alia vera entitas: vt cùm dicimus potentiam generandi esse fundamentum paternitatis, intelligenda est vis naturalis ad generandum, aut ipsa substantia rei, quæ eam vim habet. Ex posteriori colliges hanc, papyrum candidum, & hanc, eius superficiem candidam non esse similes reali aliqua relatione, quia candor, qui est fundamentum similitudinis, non distinguitur re in vtraque, sed est vnus & idem numero, id quod etiam dicendum est de duabus superficiebus, si diuina potestate idem numero candor in vtraque poneretur. Hoc documento innixus D. Tho. asserit æqualitatem, quæ inter diuinas personas cernitur, non esse relationem realem, sed rationis, eò quòd magnitudo diuinæ perfectionis, quod est fundamentum summæ illius æqualitatis, non distinguatur re in diuinis personis. Aliter sentit Scotus, cuius argumentis respondet. Caiet. ad articulum 1. q. 42. 1. summæ Theologiæ Diui Thomæ.

Defectu prio ris quæ relationes non sint reales.

Defectu secundæ.

Æqualitas inter diuinas personas an sit relatio realis.

Sc. in 1. d. 31. q. 1. & in Quodl. q. 6.

Tertium documentum pertinens ad rationem fundandi.

TERTIVM documentũ. Vt relatio sit realis non opus est, vt ratio fundandi, seu fundamentum proximum sit ens reale, neq; item, vt sit in eadem re, in qua est relatio, sed vt nõ pendeat ab operatione intellectus. Hoc documentum ex eo patet, quia ratio fundandi nõ dat esse relationi cùm id ad fundamentum pertineat, sed est quędam conditio necessaria, vt dictum est. Ex hoc documento intelligimus non esse mirum, quod similitudo, æqualitas, vnio, distantia, paternitas, relatio agentis ad patiens, & aliæ huiusmodi dicãtur reales: etsi rationes fundandi harum relationum, aut non sint entia realia: aut non existant in rebus, in quibus sunt relationes ipsæ. Nam ratio fundandi similitudinis est vnitas qualitatis: ęqualitatis verò vnitas quantitatis, vnionis autem vnitas compositi, distantiæ spacium interiectum, quę non sunt entia realia: paternitatis autem est actio gignendi præterita, & relationis actu agentis ad patiens actio ipsa seu motus præsens, quarum nec prior est in patre, nec posterior in eo, quod actu agit.

Actionẽ non esse in agente. Quartũ documentum.

QVARTVM documentũ Relationes quæ ęquè conueniunt rebus cùm actu non existunt, atque cum actu existunt, non sunt reales, sed rationis: ratio documenti est, quia quæ conueniunt rebus, quæ actu

non

non existunt, non sunt reales, sed rationis, vt patet ex primo documento: relationes autem quæ aliquando rationis sunt, nunquam reales esse possunt, nec quæ sunt reales, rationis: neque item necesse est, ex extremis hoc genere relationum relatis, aliæ nouæ reales adueniant eiusdem appellationis, cùm priores sufficiant. Ex hoc quasi fundamento colligimus libro superiori relationem boni, seu conuenientis non esse realem, sed rationis, quod esse bonum, sit proprium entis, ac proinde non minùs conueniat rebus, cùm actu non existunt, quàm cùm actu existunt. Colligimus similiter, relationes identitatis tum specificæ, tum genericæ: adde etiam & analogicæ, & oppositarum diuersitatum esse rationis, quia res non minùs sunt eædem in naturis communibus, & diuersæ in propriis cùm non existunt, quàm cùm existũt. Idem dicendum de relationibus contrarietatis, oppositionis relatiuæ, & oppositionis in communi. Nec loquimur hic de identitate generica, & specifica formaliter, quia res non sunt eædem, nisi cùm conceptu generico, aut specifico apprehenduntur: sed de identitate generica, & specifica materialiter, qua res sunt eædem in natura generica, aut specifica, sine vlla intellectus operatione. Nam & hæ relationes ex præscripto huius documenti sunt rationis: quia etsi conueniant rebus sine vlla operatione intellectus: non tamen existũt, nisi cùm res aliquo modo apprehenduntur.

Cap. 2. q. 7. sect. 8. ad 3.

Variæ relationes rationum ex hoc documento colliguntur.

QVOCIRCA minùs rectè videntur sentire a qui asserunt, huiusmodi identitates esse relationes reales, huic argumento innixi, quia conueniunt extremis realibus realiter distinctis, & in rerum natura existentibus sine vlla operatione intellectus, quæ sunt conditiones in primo documento explicatæ. Quod enim id non rectè colligatur, ex eo patet, quia etsi hæc tria necessaria sunt, vt relationes sint reales, non tamen sunt satis: oportet enim vt non æquè conueniant rebus, cùm non existunt, atque cùm existunt. Alia ratio est de relationibus identitatis contingentis in qualibet forma reali, cuiusmodi sunt relationes similitudinis inter Socratem, & Platonem in virtute: in scientia, in agendo, in sedendo, & similibus. Namque hæ relationes etsi conueniunt extremis realibus, re omnino distinctis, & verè existentibus, non conueniunt tamen eisdem, cùm non existunt. Dixi *identitatis contingentis*, quia si fuerit necessaria, quales sunt: non solùm identitas in natura generica & specifica, sed etiam in qualibet proprietate, vt similitudo Socratis, & Platonis in ridendi facultate (nam & in proprietatibus possunt res dici eædem accidentaliter, licet non contingenter) iam non erit ratio realis, sed rationis, quòd rebus etiam non existentibus conueniat. Qui autẽ fieri possit, vt relatio aliqua rationis conueniat sine operatione intellectus, & tamen non sine operatione intellectus existat (quod non capiunt ij qui identitates genericas & specificas reales faciunt) paulò inferiùs ostendetur.

a D. Tho. 1. p. q. 28. art. 1. Capr. in 1. d. 30. q. vnica ad 5. Gregorij argumentum. Caiet. in locum citatũ 1. p. Soncin. 5. Metaphys. q. 35. & cæteri Thomistæ. Eadem sententia est Alensis 5. Meta. in tex. 15.

Relationes identitatis contingentes vt possint esse reales.

QVINTVM documentum. Nulla relatio Dei ad creaturas realis esse potest. Probatur primùm, quia creaturæ possunt esse & non esse: proinde si vlla relatio realis ad creaturas esset in Deo, illa quoque pari ratione posset esse, & non esse: alioqui daretur relatio realis in-

Quintum documentum de relationibus Dei ad creaturas.

ter extrema, quorum alterum non existeret, quod est contra primum documentum, vnde fieret vt aliquid reale in Deo esset contingens, quod dici nullo modo potest. Deinde, quia Deus non est in potentia ad vllum actum realem, cùm sit actus purus realiter, ac in se, licet nostra cogitatione ac denominatione sit in potentia ad multa, quæ intellectus ei tribuere potest creaturarum comparatione, aut imperfecto intelligendi modo: at si relatio aliqua realis esset in Deo comparatione creaturæ; cùm illa sit actus quidam realis: sanè Deus antequam creasset mundum, fuisset in potentia ad actum realem, atque ita non esset actus purus. Postremò, quia alioqui mutaretur Deus, cùm incipit nouam relationem realem habere ad creaturam, non mutatione quidem, quæ sit verus motus, aut vera actio & passio, sed mutatione, quæ satis esset ad hoc, vt verè dici posset Deum aliter nunc se habere per aliquid quod est in ipso, quàm priùs habuit, quod etiam genus mutationis diuinæ immutabilitati repugnat.

Deus non est in potentia ad vllum actum realem.

Nominalium opinio.

Hoc documentum non admittunt Nominales: volunt enim Deum realiter referri ad creaturas, non relatione aliqua à fundamento distincta, quam nullam esse existimant, sed denominatione reali sumpta ex creaturis. Verùm quia hæc sententia si rectè expendatur, funditus tollit omne genus relationum, quas nos in his documentis, atq; adeò in tota hac quæstione esse supposuimus: eius impugnationem in quæstionem sequentem reiiciamus, in qua de distinctione relationis à fundamento disputabimus.

Vide Gregor. Arim. in 1. d. 28. q. 2. art. 1. & seq.

Solutio argumentorum partis negatiuæ. SECTIO VIII.

Soluuntur argumenta posita sect. 1.

His ita explicatis, ad primum argumentum negatiuæ partis dicendum est, etsi relationis vocabulum ex vi nominis ipsum referendi, seu comparandi actum significat: tamen ex accommodatione, vsúque Philosophorum significare eam habitudinem vnius ad alterum, secundùm quam fit comparatio.

AD secundum dicendum, non omnia quæ incipiunt esse realiter, incipere esse per actionem peculiarem, quia ipsa, & non quicquam aliud fiat. Multa enim incipiunt esse per actionem qua aliud fit, resultantibus nimirùm ipsis, & quasi pullulantibus, cùm illud propria & peculiari affectione incipit esse: eiusmodi sunt passiones, siue affectiones rerum propriæ, ac per se, & ipsæ etiam relationes. Sed hoc est discrimen quod propriæ affectiones reales, cùm absoluta entia sint, non incipiunt esse, nisi cùm earum subiectum verè attingitur actione agentis: at relationes ex suo genere hoc proprium habent, vt possint incipere esse, cùm nulla actio attingit earum subiecta: sed ipsæ quasi pullulant, cùm alibi subiecta sibi correspondentium relationum aliquid patiuntur. Mirabilis quidem res, sed vera tamen, quia ipsa relationum natura id postulat. Dixi: *ex suo genere*, quia quædam relationes sunt, quæ ex sua peculiari ratione indigent passione suorum subiectorum, vt in eis resultent: cuiusmodi sunt relatio filij, discipuli, aucti, alterati, & aliæ similes. Non desit fortasse aliquis, qui plus æquo cedens argumento, dicat plerasque etiam formas abso-

Multa incipere per actionem qua aliud fit.

Passiones vt incipiãt esse.

Mirabilis relationum natura.

 lutas

lutas aduenire subiectis ex eo tantùm, quod alia subiecta alibi mutātur, vt cùm similia, aut contraria nonnulli absentes per sympathiam, aut antipathiam nonnunquam patiuntur. Verùm id non sine passio-. vtrotúmque subiectorum euenit, cùm id referendum sit ad caussas generales, quæ in diuersis subiectis obsimiles, aut contrarias dispositiones, simil... aut contraria in remotis etiam subiectis operantur: quod vel ipsa sympathiæ, & antipathiæ, quasi eiusdem & contrariæ passionis nomina apertè significant.

... chum in parallelis.

AD tertium & quartum satisfacit tertium documentum. Nam neque actio est fundamentū relationis agentium, neq; vnitas æqualium, aut similium, sed ratio fundandi illius, tametsi dici solet fundamentū proximum. Quodnam verè sit fundamentū earum relationū, non cōuenit inter omnes. In agentibus quidem, & quæ iam egerunt, dicunt plerique esse potentiā actiuam, alij ipsam agentiū formam substātialem, quibus magis assentior, quòd sublata agendi potentia in eo qui genuit, vt si exectus fiat, aut alia ratione impotens, nihilominus remaneat pater: tametsi ipsa substātialis forma, quia est primùm principiū actiuū ex internis, nomine potentiæ actiuæ intelligi potuit, ab iis qui agendi potētiam fundamentum esse tradiderunt, quemadmodum & ipsam naturam, vim, & facultatem plerīq; appellarunt. In æqualibus verò & similibus fundamentum est ipsa quantitas aut qualitas, quę diuisa quidem est re ipsa in iis, quæ relatione contingenti æqualia sunt, aut similia, sed ratione vnita. Non secus dicendum de iisdem specie, genere, & analogia. Est enim fundamentum earum relationum ipsa rei essentia: nisi quod eiusmodi relationes non sunt reales, cùm sint necessariæ, atque æquè conueniant extremis, cùm illa non existunt, atque cùm existunt, vt ex dictis patet.

Quid nam sit fundamentum relationis agentium.

Itque aqualium, aut similium.

Formam nomine principij actiui intelligi potuisse.

Fundamentū identitatis generica, specifica, aut analogica.

AD quintum dices ex primo documēto, relationē totius ad singulas partes, quicquid alij sentiāt, non esse realem, minus etiā ad omnes partes simul: totum enim & partes non sunt omnino realiter diuersa, cùm totū omnes includat: referentur tamen ipsæ partes ad se inuicem relatione reali, si fuerint essentialiter diuersæ, & re ipsa separabiles saltem diuina potestate, vt materia & forma (etiā cœlorum) accidens & subiectum, paries & tectum. Neque verò vnquam huiusmodi relationes reales erunt infinitæ in eodem toto, quia nullum totum constare potest ex infinitis partibus actu distinctis. Relationes autem dominij & seruitutis concedendum est non semper esse reales, saltem ex vtraque parte. Nam etsi in hominibus & bestiis vtraque ex parte sunt reales, quòd homines natura præsint, cætera verò animalia, vel inuita subsint: tamen in hominibus inter se collatis rectè probat argumentū neutra ex parte esse reales, quicquid Genesius Sepulueda commentus sit, Indos noui orbis, similésq; alios barbaros suaptè natura aliarum nationum seruos esse: sunt enim omnes homines natura pares, etsi conditio ac educatio alios faciat ad dominādum, alios ad parēndum aptiores. In Deo autem & creaturis, seruitus quidē realis relatio est, dominium autem rationis: quod Deo, vt quinto documento compertum est, nulla possit relatio aduenire.

Relationem totius ad singulas partes non esse realē.

Partes inter se, relationem realem vt habere possint.

Relationes dominij & seruitutis non semper reales.

Ita Soncin. 5. Metaph. qu. 25. ad quartum.

D. Tho. 3. p. q. 35. ar. 5. Capr. in primo dist. 30. q. prima in solut. ad octauum contra primam conclusionem.

In Deo relatio dominij est rationis, seruitutis in rebus creatis realis.

QVO PACTO RELATIO REALIS *distinguatur à fundamento.*

QVÆSTIO II.

Variæ opiniones. SECTIO I.

VM ergo relationes reales non modo in rerum natura dentur, ſed etiam propè infinitæ ſint, illud ſtatim occurrit dubium, ſint ne re ipſa diſtinctæ à ſuis fundamentis, an verò ſola diſtinctione formali ex natura rei, an potiùs ſola conſideratione.

Prima ſententia. QVA in re ſunt qui abſolutè pronuncient, nullam relationem realem diſtingui à ſuo fundamento niſi conſideratione. Alij contrariam omnino ſententiam probantes aſſerunt omnem relationem realem (diuinis tamen exceptis) re ipſa à ſuo fundamento eſſe diſtinctam. Sunt etiam qui media quaſi incedant via, nec tamen eodem modo ſentiant. *Secunda omnino oppoſita. Tertia medio inſiſtens.* Nam quidam exiſtimant duo eſſe genera relationum realium: vnum earum, quæ ſunt reales habitudines, ſiue reſpectus per ſe, vel per accidens conſequentes fundamenta, quo pacto inhærẽtia per ſe conuenit quantitati, per accidens autem tangere aliam quantitatem, atque has dicunt realiter diſtingui à fundamentis: non tamen vt diſtinctas entitates, ſed vt modos eſſendi, ſeu habendi ſe diſtinctos ab entitatibus fundamentorum: alterum earum, quæ non ſunt reſpectus reales, immò ne reſpectus quidem, ſed reales denominationes relatiuæ deſumptæ ex pluribus rebus, vt eſſe æquale vel ſimile, quod nihil aliud eſſe dicunt, quàm hoc: V.C. eſſe bicubitum, ſicut & illud eſt bicubitum, vel eſſe album, ſicut & illud eſt album: quod relationum genus dicunt nec realiter, nec formaliter, ſeu eſſentialiter diſtingui à ſuis fundamẽtis, ſed cõſideratione ſola, & has denominationes aiunt ſufficere ad prædicamentum Ad aliquid. *Quarta opinio.* Alij verò dicunt in iis quidem relationibus realibus, quarum fundamenta poſſunt exiſtere ſine terminis, diſtinctionem à fundamentis eſſe realem, vt in relatione ſimilitudinis: in iis autem, quæ non poſſunt, diſtinctionem non eſſe realem, vt in relatione actualis depẽdentiæ creaturarum à Deo.

Quinta & ſexta. DENIQVE ſunt qui hac ratione media incedant via inter primam & ſecundam ſententiam, vt in omnibus creatis relationibus abſolutè pronuncient diſtinctionem earum à fundamentis non eſſe realem: ſed ita tamen, vt alij dicãt eſſe modalem, alij formalem ex natura rei. Ita fit, vt ſex hac in re ſint Philoſophorũ, ſeu potiùs Theologorum, qui hæc preſſiùs tractauerunt, opiniones.

Impugnatio primæ ſententiæ. SECTIO II.

Primum fundamentum primæ opinionis. PRIMA opinio, quæ Ochami eſt, cæterorúmque Nominalium, tria pro ſe potiſſimùm habet fundamenta. *Ochã in primo diſt. 30. q. 1. & d. 31. q. 1. Gregor. in 1. d. 28. quæ. 2. artic. 1.* Vnum eſt, non eſſe multiplicandas ſiue res, ſiue rerum eſſentias, vbi neceſſitas non cogit: & abſoluta entia, ſi alio & alio modo ſpectentur, ſatis eſſe ad præſtanda omnia, quæ alij entibus abſolutis, ſuiſque reſpectiuis conficiunt.

Aeg. in 1. d. 26. in 1. d. ... 1. Syl. ... q. 28. qui idē dicuntur sentire.

ficiunt. Nam vt albedo per se sumpta facit album, ita cum alia albedine facit simile, nulla prorsus sibi adiecta siue re, siue entitate: eodémque modo, vt agendi potentia facit rem qualem, ita cum re, quæ patitur, facit relatam, nulla re aut entitate sibi adueniente, sed sola re, quæ patitur recipiente actionem ab illa.

Secundum.

ALTER... fundamentum est, si relationes sint res, aut entitates tetum distinctæ à fundamentis, fore vt infinitæ propemodum res, aut entitates sint in quauis re: innumerabiles, inquam, similitudines & dissimilitudines, æqualitates & inæqualitates, propinquitates & remotiones aliarum rerum comparatione, quod & incredibile, & superuacaneum videtur.

Tertium.

TERTIVM effugere non posse eos, qui ista siue realiter, siue essentialiter distingunt, quin admittant fore, vt mutentur res distantissimæ à nobis, & in alio etiam mundo, si esset, ex eo solùm, quòd apud nos aliquid mutetur, quod & per se absurdum videtur, & ab Aristotele aliisque Philosophis negatur.

Impugnatur opinio Nominalium.

VERVM hæc opinio primum quidem dum omnia facit absoluta, tollit de medio totum genus prædicamenti Ad aliquid contra Aristotelis, veterúmque Philosophotum sententiam. Deinde minus cohæret cum iis, quæ nos docet orthodoxa fides, qua confitemur 1
diuinas personas relationibus realibus distingui. Nam cùm verum, 2
& indubitatum sit dari relationes veras & reales in diuinis, cur non etiam dentur in rebus creatis, quæ illarum imitationes sint, nulla est ratio Posttemò, quia tueri non possunt, quo pacto qualitas, aut quantitas vna solitariè sumpta faciat rem qualem, cùm alia verò faciat relatam, nisi habitudine, siue respectu vnius ad alteram. Nam vt in exemplo similium id expendamus, quemadmodum vna albedo facit vnum album, ita duæ albedines faciunt duo alba, neque aliud quicquam formaliter. Si ergo faciunt duo similia formaliter, ratione vtique alicuius adiuncti ea efficiunt, non ratione absoluti siue vnius, siue multorum: eadem enim erit in iis ratio, atque in dupli cialbedine: ergo ratione duarum habitudinum seu relationum, quæ consurgunt inter duas albedines. Accedit, quòd vel duæ albedines per modum vnius formæ faciunt Socratem similem Platoni, & iterum ambæ simul Platonem Socrati: aut vna facit Socratem Platoni similem, & altera Platonem Socrati: at ambæ simul non possunt habere opposita effecta formalia, cùm sumantur per modum vnius: ergo cùm Socrates & Plato sunt albi, sola albedo Socratis facit illum formaliter Platoni similem, & sola albedo Platonis Platonem Socrati, nec iam vna cum altera, vt illi dicunt. Denique si respondeant nihil aliud esse Socratem esse similem Platoni secundum albedinem, & Platonem Socrati, quàm Socratem habere albedinem, sicut Plato habet albedinem (hoc enim est, ad quod tandem confugiunt) etiam ipso verborum vsu tollunt de medio prædicamentum Ad aliquid: quod tamen Dialecticæ artis, differendíque vsus gratia concedunt. Dicere enim, nihil esse aliud, Socratem esse similem Platoni secundum albedinem, quàm Socratem habere albedinem, sicut

In diuinis dantur veræ & reales relationes.

Plato habet albedinem, perinde est ac si dicas, nihil aliud est dicere Socratem esse similẽ Platoni, quàm asserere sicut hæc est vera, Plato est albus, ita & hãc esse verã, Socrates est albus: quæ sunt duæ propositiones pertinentes ad prædicamentũ qualitatis, & propter quas n... est opus aliud prędicamentum constituere. Non igitur ide... sunt ista, nisi cùm dicimus, Socrates habet albedinẽ sicut Pl... habet albedinem, intelligamus in verbo, *sicut*, mutuã eorum inter se habitudinem, relationémve, quæ nulla sit forma absoluta, sed respectus consurgens ex duplici absoluta forma vnius speciei in vtroque subiecto.

Ad Nominalium fundamenta qu. dsit dicendum.

QVARE ad primum eorum fundamentum dicendum est, non satis esse formas absolutas ad efficiẽda omnia, quæ nos absolutis respectiuisq; conficimus, vt ex proxima argumentatione perspicuum est.

AD secundum. Qui sentiunt relationem esse modum quendam essendi, & non entitatem, negant fore, vt propè infinitæ entitates sint in eadem re, etsi concedunt esse infinitos propemodum essendi modos, quod quidem dicent nihil esse incommodi, cùm res ipsæ, quæ iis modis se mutuò respiciunt, sint propè infinitæ. Qui autem dicunt relationem esse rem distinctam à fundamento, & plerique eorum, qui putant esse entitatem, sentiunt per vnam eamdémq; relationem posse rem vnam referri ad infinita, vt æquale per vnam & eãdem æqualitatem, & simile per vnam & eamdem similitudinem: cæteri autem non putant incommodi quicquam euenire, vt rei eidem accidãt infinitæ propè entitates respectiuæ, cùm sint formæ nullius momenti, & pendentes ab infinitis propè terminis.

AD tertium fundamentum ex superiùs dictis responderi potest, quod Aristoteles, cæterique Philosophi negant, aduenire semper relationem mutato subiecto, cui aduenit, non de mutatione communissimè dicta, qua vtcumque res aliter habet, quàm prius, sed de ea, quæ est actio & passio intelligendum esse.

Impugnatio secunda.

SECTIO III.

Secunda opinio sectatorũ D. Thomæ. confirmatur. argumentum.

SECVNDA opinio est Caie. Capr. Ferra. & ferè antiquiorum Thomistarum, quam iidem D. Tho. attribuunt. Quòd igitur ea sit vera, his argumẽtis probant. Primùm, quia res eadem nõ potest simul intendi & remitti: at qualitas sæpè
1. intenditur, cùm relatio in ea fundata remittitur, veluti cùm à duobus æquè albis alterum tantùm intenditur, neque enim id fieri potest, nisi simul similitudo in vtroq; remittatur. Deindè, quia quæ ita se habent,
2. vt altero pereunte alterum non pereat, ea realiter idem esse non possunt: at pereũte v.c. relatione similitudinis, sæpè non perit fundamentum qualitatis. Tertiò, quia multarum relationum fundamentum est
3. substantia, vt vnionis materiæ & formæ in composito substantiali: at substantia nulli rei est accidens, quod etiam Aristoteles docet primo
4. Phys cap. 3. Postremò, quia si relatio esset idẽ realiter cum suo fundamento, esset ens per suum fundamentum: quare cùm pleræque relationes

Caiet. 1. p. q. 28. ar. 2. Cap. in primo d. 30. q. 1. Ferrar. 4. cõtra Gẽt. c. 14.

Text. 26. & sequentibus.

tiones fundentur in ſubſtantia; nullæ earum eſſent accidentia, ſed per ſe exiſterent: quandoquidem ſubſtantia non dat eſſe inhærentis, ſed per ſe exiſtentis.

QVOD autem ſit D. Thomæ, ex pluribus locis colligunt: potiſſimùm quidem ex 1. p. q. 28. art. 2. vbi ſic ait: *Sicut in creatis in eo quod dicitur relatiue, non ſolùm inuenitur reſpectus ad alterū, ſed aliquid abſolutum ita in Deo, ſed aliter. Nam id quod inuenitur in creatura præter id quod cōtinetur ſub ſignificatione nominis relatiui, eſt alia res: in Deo autem non eſt alia res.* Deinde ex 4. contra Gentes, cap. 14. vbi ſic ſcribit: *Relatio realiter ſubſtantiæ aduentiens poſtremum & imperfectiſſimum habet eſſe, quia non ſolùm præexigit eſſe ſubſtantiæ, ſed eſſe aliorum generum, ex quibus cauſatur.* Tertiò ex q. 8. de potentia Dei, art. 2. quo loco ſic ait: *Subſtantia creata nō poteſt ſibi identificare relationem, quia eſt definita ad tale genus: in quo differt ab eſſentia Dei, quæ cùm infinita ſit & ſuper omnia genera potuit alia ſibi identificare.* Quòd ſi D. Thomas putat ſubſtantiam creatam non poſſe identificare ſibi relationem: ergo multò minùs exiſtimat id poſſe quātitatem & alia accidentia, quæ ſunt fundamenta relationum. Poſtremo ex 1. d. 33. q. 1. art. 1. vbi hæc ferè ſcripta reliquit: *Relatio creata differt ab increata, quod increata nullam facit compoſitionem cum eo cuius eſt, relatio verò creata facit.* Quod ſi relatio creata D. Thomæ iudicio compoſitionem facit cum eo cuius eſt: differt igitur eius opinione realiter à ſuo fundamento.

Vt probent eam eſſe D. Thomæ.

HÆC opinio etſi veriſimilitudine non caret, minùs tamen probabilis eſt quàm oppoſita, nec vbique cum verbis Diui Thomæ congruit. Nam quòd ſit minùs probabilis, ex eo primum patet, quia forma realiter diſtincta ab eo, in quo recipitur, nunquam acquiritur ſine actione noua qua introducatur: niſi eſſet proprietas, quæ ſublato impedimento reſultaret in ſubiecto ſolius antiquæ actionis virtute, qua productum eſſet id cuius eſt proprietas: at relatio ſæpe acquiritur ſine vlla actione, quæ attingat illud in quo eſt. Nec dici poteſt eam reſultare in ſubiecto antiquæ actionis virtute, qua fundamentum productum eſt: nulla enim relatio poteſt eſſe proprietas vllius rei, niſi ſit relatio rationis, vt æquè conueniat rei non exiſtenti, atque exiſtenti, veluti eſſe bonum bonitate tranſcendente, vt ſuperiori libro diximus. Deinde, quia ſi relatio diſtingueretur realiter à fundamento, cùm ea ſit poſterior natura fundamento, neque ipſa in fundamento, aut fundamentum in ipſa includatur, poſſet Deus conſeruare duas albedines, ſublata ab eis mutua relatione: at intelligi videtur nullo modo poſſe dari duas res albas, quæ actu in albedine ſimiles non ſint. Accedit quòd vbi ſatis eſt diſtinctio ex natura rei, ſiue formalis ea ſit, ſiue tantùm modalis, vt re vera hic eſſe ſatis ex ſolutione argumentorum patebit, non opus eſt inducere diſtinctionem realem. Poſtremò, quia Ariſtoteles octauo Phyſicorum docet per ſolum motum localem nihil acquiri, quòd inſit in re quæ mouetur: at hoc intelligitur de forma diſtincta realiter à ſubiecto, cuiuſmodi ſunt eæ quæ per alia motuum genera acquiruntur.

Impugnatur eiuſmodi ſententia. — 1. — *Quæ relatio poſſit eſſe res proprietas, quæ non poſſit.* — *Cap. 2. q. 7. ſect. 5.* — 2. — 3. — *Capite 7. textu 59.* — 4.

QVOD

Non conueni re vbique cū verbis Diui Thomæ.

QVOD verò proposita opinio non vbique cum verbis D. Thomæ congruat, ex eo patet, quia in opusculo 48. tractatu de iis quæ sunt ad aliquid, cap. 2. sic planè scribit: *Non est intelligendum, quod similitudo Socratis sit aliqua res in Socrate distincta ab albedine, sed ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum* [illegible]*um*, inquit, *similitudo adderet supra albedinem rem aliquam* [illegible] *posset aliqua fieri similis alicui sine sui mutatione.* [illegible] hæc D. Thomas. Neque obest, quod quidam respondent, opusculum citatum non esse D. Thomæ, aliàs enim eo vtuntur, vt D. Thomæ: & loci in quibus D. Thomas contra videtur sentire, ita exponi possunt, vt nihil à citato loco dissentiant.

Soluuntur argumenta secundæ opinionis.

QVARE ad primum argumentum dicendum, nihil esse incommodi formam eandem diuersis rationibus simul intendi & remitti: præsertim si vnum ei accidat absolutè, & alterum comparatè, vnum propriè, & alterum impropriè, vt in allato exemplo: esset autem incommodum si vtrumque ei eueniret eadem ratione ac propriè, vt si albedo, quatenus albedo simul intenderetur & remitteretur.

Quæ formaliter distinguuntur habere distinctas existentias.

AD secundum negandum est quod assumitur, nam vt vnum maneat, & alterum pereat, satis est distinctio eorum ex natura rei, præsertim si sit formalis, & non modalis tantùm. Nam etsi puri essendi modi non habent peculiares existentias, vt propriè produci ac perire possint: tamen quæ distinguuntur formaliter: quemadmodum verisimiliùs habent distinctas existentias, ita propriè vno pereunte, alterum manere potest, etsi reali identitate idem sint.

Accidens vt possit esse idē re cum substantia.

AD tertium dicendum, etsi substantia nunquam est accidens formaliter, quo pacto Aristoteles intelligendus est: tamen realiter posse esse accidens respectiuum. Ad quartum negandum est relationem, etsi est idem re cum suo fundamento, habere entitatem & existētiam propriam à fundamento: ita scilicet, vt ipsa existentia fundamenti sit existentia relationis, neque vllam peculiarem habeat relatio: habet enim propriam & essentiam & existentiam, quæ modò sunt, modò non sunt permanente fundamento.

Explicantur D. Tho. loca.

LOCVS verò primus ex D. Thoma citatus sic intelligi potest, vt cùm ille ait: *in rebus creatis præter id quod significatur nomine relatiuo, esse rem aliam: in Deo autem non esse rem aliam*, sensus sit: in creaturis quidē extremum, siue subiectum, quod denominatur à relatione, posse realiter esse distinctum à relatione, quæ formaliter nomine relatiuo significatur: at in Deo idem esse realiter, immò etiam formaliter ex natura rei extremum, quod denominatur à relatione, atque relationem ipsam, neque ibi esse sermonem de fundamento, sed de subiecto siue extremo. Ad locum secundum facilior est responsio ex dictis: concedimus enim relationem realiter aduenire substantiæ, hoc est, sine operatione intellectus, itémque esse relationis præexigere, vt fundamentum aliud esse habeat, non autem vt sit res alia.

AD tertium locum satis constat dicendum esse, non esse eo loco sermonē de identificatione reali, sed de formali, qua Deus sibi identificat omnia, quæ de ipso formaliter ex natura rei dicuntur, quo pacto in rebus

in rebus creatis fundamentum non identificat sibi relationem, sed realiter tantùm. Ad quartum locum dices, ea etiam quæ tantùm formaliter differunt, facere posse compositionem, vt naturam generis in natura differentiæ, quæ componunt speciem. Quocirca hoc esse *Discrimen inter relationem creatam, & increatam.* discrimen inter relationem creatam & increatam, quod increata non facit siue compositionem per se, siue compositionem per accidens cum fundamento, cum non differat ab eo formaliter: at relatio creata cùm differat formaliter à fundamento facit cum eo cõpositionem per accidens, atque adeò in plerisque relatiuis non solùm facit compositionem formalem cum fundamento, sed etiam realem cum subiecto, nempe vbi subiectum & fundamentum differunt realiter.

Impugnatio tertia & quarta. SECTIO IIII.

Quæst. 2. ERTIÆ opinionis auctor est Durandus ad 30. dist. 1. sen. tametsi illud denominatione relatiua desumpta ex pluribus rebus absolutis accepit ab Herueo Quodli. 7. q. 15. & Quodlib. 10. q. 1. quod idem postea Nominales approbarũt. Confirmatur autẽ sentẽtia hęc à suis auctoribus ferè impugnatione aliarum, vt non necesse hic sit pro ea vlla argumenta proponere. Verùm quod is non rectè cõstituat duo illa genera relationum realium, ex eo primùm patet, quia omnis relatio realis est respectus realis, vanáque est illa realis denominatio ex pluribus rebus absolutis, vt ex impugnatione primæ opinionis perspicuũ est: deinde, quia si denominatio illa satis esset ad constituenda relatiua Prædicamenti Ad aliquid, non opus esset alio relationis genere, quod vocat respectiuum realium. Nam vt ille putat nihil esse aliud duo alba esse similia, quàm vnum esse album, sicut aliud est album: ita ego dicã duo corpora immediatè collocata se tangere, nihil aliud esse quã vnum esse in hoc loco immediato, sicut & illud est in illo, & hũc hominem esse patrem, & illum filium, idem prorsus esse, atque nunc genuisse illum, sicut & ille ab hoc genitus est. Adde quòd nullus respectus per se consequitur fundamentum, nisi sit relatio rationis, & quæ æquè conueniat extremis non existentibus atque existentibus, vt superiùs constitutum est, aut certè sit relatio transcendens, veluti inhærẽtia accidentis, si de aptitudinali agitur: tametsi in transcendentibus non propriè cernitur fundamentũ, vt etiam suprà diximus, at neutra huiusmodi relationũ, siue rationis, siue transcendens ponitur in Prædicamẽto Ad aliquid. Mitto quòd ait nullũ respectum realem esse entitatem distinctam ab entitate fundamenti, sed esse purum quendam essendi, ac se habẽdi modum: id enim minùs probabile esse, ne dicam alienum à communi Philosophorum sensu, in extrema sententia stabilienda ostendere conabimur. Postremò quòd abutitur nomine distinctionis realis: distinctio enim modi essendi qui non est formaliter res vlla ab ea cuius est modus, non est distinctio realis, sed modalis.

Tertia sententia Durandi.

Refellitur. 1.

2.

3.

4.

5.

Quarta sententia Scoti. QVARTA sententia est Scoti in. 2. d. 1. q. 5. & in 3. d. 8. q. 1. cuius præcipuum fundamentum illud ipsum est quod in ea proponenda tetigimus *Eius fundamentum.*

tigimus. *Quorum,inquit, vnum perire potest manente altero, ea distingui realiter,quorum autem non potest,ea non distingui realiter.* Sed non est firmum fundamentum cui innititur. Nam cùm sola distinctio modalis satis sit,vt alterum suo modo pereat manente altero (quod patet veste actu induente,quæ eadem manens,si detrahatur à corpore, iam desinit esse actu indumentum) multò satiùs erit distinctio formalis, quæ distinguit entitates quarũ quæque suum peculiare esse habet: quare siue relatio distinguatur à suo fundamento, vt modus essendi purus ab eo,cuius est modus, siue vt entitas ab entitate, nihil habet firmitatis ratio,qua suam Scotus sententiam cómunit. Nam illa qua etiam vtitur de intensione vnius & remissione alterius eodem tépore quæ arguere videntur distinctionem realem, superiùs soluta est. Itaque toto hoc loco relinquitur controuersia inter eos, qui relationem distingui socum modaliter à fundamento,& eos qui asserunt distingui formaliter,siue vt entitatem vnam ab alia entitate.

Refellitur.

Sect. 4.

Refutatio quintæ,& approbatio sextæ. SECTIO V.

Quinta opinio recentiorum.

OPINIO eorum qui sentiunt relationem à fundamento distingui modali distinctione duntaxat,ita vt omnis relatio prædicamenti Ad aliquid, nihil sit aliud quàm purus quidam essendi modus,recentiorũ quorundã est propria: tametsi ex Durando occasionem ita opinandi acceperunt, quòd ille pro comperto id habuerit,si non in omnibus iis quas nos relationes appellamus(cùm multas credat esse relatiuas tantùm denominationes ex pluribus absolutis) certè in iis omnibus quas ipse confitetur esse verè respectus quosdam vt causæ & effectus. Nec sanè ab eorum sententia aliena videntur pleraque verba,dictáque veterum Philosophorum,vt Alberti Magni in hunc librum. Ac denique non facilè refutabitur qui eam defenderit.

In 1.d.30. q. 2.

Tribus rationibus confirmatur.

RATIONES pro ea tres potissimùm afferri possunt. Vna,quòd valdè alienum videatur à veritate, nouam aliquam non dico rem (id enim
1 iam refutatum est) sed entitatem aduenire rei albæ existenti in India ex eo solo,quòd hæc aut illa apud nos sit alba. Etenim non tantùm res noua,sed entitas etiam noua,& quæ nouam habet existentiam,vide-
2 tur non posse aduenire vlli subiecto sine actione aliqua, quæ illud attingat. Altera,quòd ex distinctione formali relationis à fundamento videatur planè effici, relationem in communi (loquimur autem de reali)habere duplicem entitatem,duplicémque existentiã:vnam quatenus accidens qua sit in subiecto, alteram quatenus relatio, qua sit ad terminum,seu respiciat terminum:quod incommodum nó euenit si relatio sola modali distinctione distinguatur à fundamento, siquidem illud, *Ad* non significabit entitatem vllam, cui peculiaris existen-
3 tia conueniat, sed purum quendam modum essendi ipsius fundamenti. Tertia,quòd ex eadem distinctione formali sequatur relationem,vt relatio est dicere perfectionem distinctam à perfectione fundamenti, quòd multa incommoda secum affert. Ac eam quidem dicere

An relatio dicat perfectionem.

per fect-

perfectionem, si distinguitur formaliter à fundamento, ex eo manifestum videtur, quia si loquamur de perfectione transcédente, cùm omne ens sit hoc pacto perfectum, erit etiam relatio perfecta: si verò sit [illegible] de perfectione formali, cùm omnis relatio, de qua est controuersia [illegible] [illegible]ma quædam & actus, omnísque actus sit quædam perfectio, vt Arist[illegible] [illegible] tradit 2. de Anima, cap. 1. erit quoque relatio perfectio, & per eam perficietur fundamentum.

2. li. de Ani. cap. 1. text. 2. Vide eundem 5. Phys. ca. 1. tex. 5. & c. 2. tex. 15.

MVLTA verò incommoda consequi, si relatio, vt à fundamento distinguitur, dicat perfectionem, haud leuibus argumētis probari potest. Primùm, quia hoc pacto profectior esset res alba existente in rerum natura alia re alba, cui esset similis, aut etiam nigra, cui esset dissimilis, quàm si nulla existeret, cui esset aut similis, aut dissimilis, quod ridiculum videtur. Deinde, quia cùm res eadem propè infinitas relationes habeat, haberet profectò ex genere relationis infinitam penè perfectionē, maiorémque propè in infinitū, quàm ex genere quantitatis aut qualitatis: cùm tamen relatio etiam realis, vt talis est (loquimur autem de creata) fermè nullius sit entitatis, vt omnes dicūt. Tertiò, quia cùm perfectio sit actus quidam, & actus omnis actuet ac insit, si relatio ex eo quod relatio non actuat, seu non inest, sed tantùm ad aliud refert, quo pacto perficere, aut perfectio esse potest? Adde quod si relatio esset perfectio quædam, sanè relatum esse, esset quoddam perfectum esse, ac proinde absolutum quippiam, quādoquidem perfectum esse absolutum est non relatiuum.

NOBIS tamē magis placet, relationes reales ad hoc prædicamētum pertinentes vniuersè distingui à fundamento formali distinctione, quæ erat sexta opinio, ita vt omnes habeant proprium ac peculiare esse tum essentiæ, tum existētiæ distinctum ab esse fundamenti: quā sententiam plerique Thomistarum, vt sui Auctoris placitum, veterūque tum Philosophorum, tum Theologorū doctrinam meritò amplectuntur: quòd his rationibus satis videtur cōfirmari. Primùm, quia relatiua, quatenus relatiua sunt, hac ratione apud omnes distinguuntur ab entibus absolutis, quòd absoluta habent esse in se, relatiua autem in ordine, siue habitudine ad aliud. Qua ex distinctione patet, omnes (atque adeo ipsos proximæ opinionis auctores) cùm præsens quæstio in terminis non tractatur planè tribuere entibus relatiuis proprium & peculiare esse distinctum ab esse absolutorum. Deinde, quia veteres omnes de eo disputabant, num esse relatiuorum in eo esset positum, vt aliorum dicerentur: quam disputationem Plato tetigit, & Aristoteles in Prædicamentis latiùs explicauit, concludens non in eo esse, vt aliorum dicantur, sed vt aliorum sint: ergo proprium & peculiare esse relatiuis concedebant. Tertiò, quia Græci Aristotelis interpretes aiunt, prima quatuor prædicamenta esse synceta entium genera: cætera verò quasdam entium inter se complicationes: qua in re faciunt relatiua vera entia, quemadmodum quanta & qualia tametsi minimo entitatis gradu. Quartò quia de primis tantùm quatuor generibus indicauit Aristoteles & in Prædicamentorum libro, & in hoc opere, seriò, vt ita dicam, agendū esse: quasi

Opinio sexta magis placet.

Probatur argumentis. 1.

Chrys. Iauel. 5. Metaph. q. 22. Sot. in Prædicā. cap. de Rela. q. 2. & alij.

2.

Aris. in Prædicam. cap. de Relatione.

3.

4.

hæc sola sint vera entia prædicamentalia,cętera modi tantū entium. Quintò,quia hoc solùm impediret quominus relatiua haberent propriū & peculiare esse,si quicquid habet esse,haberet illud in se,& non in ordine ad aliud (neque enim aliā rem afferunt oppositæ opinio- auctores)at in alijs generibus dantur res, quæ totum suum esse habēt in ordine ad aliud,vt materia prima in ordine ad formam, & forma itē substantialis in ordine ad materiam primam,immo etiam accidentia omnia,vt accidentia sunt in ordine ad subiectū,nisi quòd hæc omnia aliter quàm relatiua huius prædicamenti terminantur, vt in distinguendis relatiuis transcendentibus à non trāscendentibus explicatum est. Dixi, *vt accidentia sunt*,quia vt talia accidentia,possunt esse absoluta,& relatiua:absoluta,vt calor,relatiua,vt scientia:non est igitur cur relatiuis huius prædicamenti proprium & peculiare esse negetur. *Quæst.2. sect.4.*

De generatione relationum.

SECTIO VI.

Soluūtur argumenta pro quinta opinione addu&cta se&ctione præcedente.

AD primam igitur pro quinta opinione propositā rationem dicendum est, nullam entitatem accidētariam indigere ex suo genere actione attingente propriū subiectum, nisi quæ sit absoluta,sola enim habet esse in se: nam quæ relatiua est,cùm ex duobus pēdeat,& ex subiecto & ex termino,ac proinde habeat esse in ordine ad aliud:si antea quidem in proprio subiecto fundamentum habeat, nihil ei iam ex parte proprij subiecti deerat,vt in eo resultaret,sed tātùm deerat terminus,quo per actionem producto necesse est,& in subiecto,&in termino duæ sibi respondentes relationes quasi pullulent. Dico autem, *quasi*,quia vbi non est distinctio realis, non est vera productio & germinatio. Atque in hoc potissimùm genere vt Commentator ait, verum est quod Aristoteles a 5.Physic. & b primo de Cœlo ait, *nihil esse incommodi,si aliquid,quod ante erat,nunc esse incipiat sine generatione sui, mutationéve proprij subiecti.* Quapropter cùm aliquid sit album in India,tum album,quod apud nos est,incipit ei esse simile per similitudinem,quæ in eo quodammodo erat,& simpliciter non erat : quandoquidem fundamentaliter erat,& proxima potentia ad esse,formaliter autem non erat,quod solam existentiam termini expectaret. *Auen.in primum.librū de Cælo commē. 111.* a text.13. b Tex.111.

De ipso esse relatiuorum.

SECTIO VII.

Vt quidam ad argumentum respondeant.

AD secundam,quæ haud facilis est, mira est quorundā sollicitudo,vt inueniāt vnde relatio suum esse habeat:intelligunt autem esse tum essentiæ,tum existentiæ. At cùm in qualibet relatione reali detur esse In,quod est accidentiū commune,& esse Ad,quod est relatorum propriū:dicunt illi relationē habere esse In à fundamēto,esse verò Ad à termino:addúntq; relationē non esse realem esse Ad, quia illud cōmune est omnibus relationibus & realibus & rationis,sed ex esse In.Siquis autem ab eis quærat,an illud esse, In,quod habet à fundamento, sit distinctū ab esse fundamēti, & illud Ad,quod habet à termino,sit distinctum ab esse termini, hoc enim

enim eſt,quod præcipuè quæritur: quidam videntur ſentire non eſſe diſtinctum,tum quia ab illis cauſſatur, tum quia eſſe fundamenti eſt abſolutum,& eſſe termini extrinſecum,eſſe autem relationis, nec eſt [illegible]tum,nec extra ipſum relatiuum. Quod ſi diſtinctum eſt,vt re vera eſt a[illegible]dũ,ſupereſt illa dubitatio: cur dicat relationem realem ex ipſo Ad,no[illegible] quamquam enim nõ ſit realis ex Ad communi:tamen ex tali Ad,quale habent relatiua realia, non dubiũ eſt quin ſit realis:alioquin relatio realis,vt talis relatio eſt,nõ erit realis:quãdoquidem vt relatio realis ſit,vtroque indigeat, & eſſe in reali, & eſſe Ad reali, niſi dicamus aliquid reale eſſe compoſitum ex eſſe reali,& eſſe rationis, quod fieri non poteſt. Quomodocumq; autem reſpondeant (poſſunt enim & rectè, & non rectè hoc ſuum pronunciatum interpretari)ſemper reſtat difficultas in argumento propoſita: quod nimirum ex formali diſtinctione relationis à fundamento ſequatur,duplicem entitatem,duplicémque exiſtentiam in qualibet relatione reali reperiri:vnam,qua eſt accidens,& habet eſſe In: alterã, qua eſt relatiuum accidens,& haber eſſe Ad.

Vera argumẽti ſolutio.

NEGANDA eſt igitur ad argumentũ ſequela.Nam eadem ratione ſequeretur in quantitate,quę ignis ſummũ eſt,& in qualitate ſimiliter duas eſſe entitates,duaſque earũ proprias exiſtentias,vnã quatenus quæque illarũ accidens eſt,alterã,qua tale accidens, habet enim quodlibet genus ſummum & cõmunem rationẽ accidentis,quam cũ aliis generibus participat,& peculiarẽ ac ſuam,quã ſolis ſuis inferioribus cõmunicat. Quare cùm eadẽ ſit difficultas in omnibus, tametſi maior in relatione, propterea quòd nõ vtraque ratio ſumitur ex ſubiecto,vt ſumitur in quantitate & qualitate,ſed vna ex ſubiecto,altera ex termino:dicendũ eſt in omnibus veris generibus ſũmis accidentiũ vnã tantùm eſſe generalẽ entitatẽ, vnámque ei reſpondentẽ exiſtendi rationem:accidens autem,quod cõmune eſt omnibus,nõ eſſe ſimpliciter vnum,ſed analogicè,ac quodãmodo vnum,& ex natura rei idẽtificatum cum omnibus iis,in quę accidentis analogia immediatè diſtribuitur,cùm autẽ venitur ad relationem,dicendũ eſt entitatem eius ſimplicem eſſe,non cõpoſitam ex duabus, quarũ altera ſit entitas In, altera entitas Ad, ſed vnam & eamdem habere formaliter hæc duo: nõ tamẽ ex natura rei actu diſtincta,ſed potẽtia,ſeu potiùs virtute:ita vt ſimplex illa entitas id præſtet ſimplicitate ſua,quod præſtaret cõpoſitione duarũ entitatum, ſi cõpoſita eſſet ex natura cõmuni accidẽtis verè vnius rationis,& addita natura differentiæ contrahentis. Quod idem in cæteris generibus ſummis accidentium proportione ſeruata dicendum eſt,quatenus ſunt accidẽtia quædam,& in ſubſtantia etiã, quatenus eſt quoddam ens. Diſtinctio enim eius quod omnibus commune eſt,ab eo,quod eſt cuique peculiare,etſi eſt ex natura rei(neque enim pendet ex operatione intellectus)nõ eſt tamen actualis, ſed virtualis,de quo genere diſtinctionis ad caput 6. nonnihil diximus.

Genera ſumma accidentium vnam habere entitatem,& exiſtendi rationem.

AD tertiam obiectionem vt reſpondeamus,diſquirẽdum eſt,num relationes huius prædicamẽti propriè dicant perfectionem aliquam, ita vt ipſæ ſint perfectiones quædam earum rerum,quibus inſunt.

SINT NE RELATIONES perfectiones aliquæ rerum.

QVÆSTIO III.

Sententia ac rationes pro vtraque parte

SECTIO I.

Partis affirmatiuæ ratio.

NON desunt ex recentioribus, qui affirmatiuã huius quæstionis partẽ hac potissimũ ratione amplectãtur, quia bonum & perfectũ, vt aiũt idẽ sunt, relationes autẽ, cùm sint entia quædã, necessariò sunt bona quædã: tũ quia bonũ æquè latè patet atq; ens, vt tradit Aristoteles 1. Ethi. c. 6. & ex Genesis primo colligi potest, vbi Moses, *Vidit Deus*, inquit, *cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona*, à quibus sanè relationes excludendæ nõ sunt, tũ quia relationes etiam sunt apetibiles, vt esse patrẽ, rerúmque multarũ auctorẽ: omnia autem, quæ appetibilia sunt, nemo bona esse negat.

Bartholomeus Torres de Trini. q. 33 in comment. art. secundo Michael de Palatio in 1. Sen. d. 16. disput. 2. & alij plerique.

SED quicquid sit de conclusione, certè eorum ratio non colligit institutum: nam & falsum assumit, & non sine vitio concludit. Neque enim bonum & imperfectum idem sunt formaliter, vt superiori libro probatum est: nec si idem essent, rectè efficeretur proposita ratione relationes esse perfectiones rerum, quibus insunt, quod nunc quærimus, & de quo est controuersia inter Theologos præcipuè: sed solùm esse perfectas perfectione transcendente, quemadmodum & bona bonitate transcendente: nisi velis perinde ab eis colligi relationes esse perfectiones rerum, ex eo quòd sunt perfecta quædam, atque si colligas, vestem Æthiopis esse eius albedinem, quia alba est: aut certè impropriè loquaris accepto perfectionis nomine pro re perfecta, quod sæpè fit, vt superiori libro annotauimus: quo tamen modo nunc de perfectione non disputamus.

Cap. 2. q. 7. sect. 6.

Negantem partem esse communem Doctorum.

ALII omnes quotquot legerim, negatiuam partem quæstionis approbãt: quamquam enim vnus aut alter verbo aliquo affirmatiuam videntur amplecti: tamen vbi de re ex instituto agunt, negatiuæ præcipuè adhærent: non omnes tamen eodem modo suam sententiam confirmant. Nam quidam, ex diuinis relationibus ad eas, quæ huius prædicamenti sunt, progredientes, sic argumentãtur. Relationes, quibus diuinæ personæ distinguuntur, non sunt perfectiones, quibus diuina essentia perficiatur: tum quia essentia diuina est infinitè perfecta, tum quia nulla perfectio potest esse in vna persona, quæ non sit in alia, ergo relationes, quatenus relationes sunt, non sunt perfectiones rerum: alioqui ipsæ etiam diuinæ relationes perfectiones essent diuinæ naturæ, ac personarum: quòd si ita est, nec relationes prædicamẽtales sunt perfectiones eorum, quibus insunt.

Vt à quibusdam probetur.

Nulla perfectio est in vna persona diuina quæ nõ sit in alia.

Aliorum cõfirmatio.

ALII ex ipsa relationum natura hunc in modũ sententiam eamdem confirmant. Perfectio debet inesse rei, quam perficit: relationes autem

autem ex eo quòd relationes sunt, non habent vt insint, sed vt aliud referant: nullæ igitur relationes sunt perfectiones.

Rationes adductas esse parum firmas.

VERVM quicquid etiam sit de hac conclusione, sanè rationes ad firmæ sunt. Prior, quia etsi relationes, quatenus relationes sunt, non sun[t] perfectiones rerum (quod dixerim propter relationes rationis quæ n[ihil] re ipsa perficiunt) tamen non inde sequitur eas, quæ huius prædicamenti sunt propriæ non esse perfectiones rerum, quibus insunt. Argumentatio enim à communi ad particulare cum reduplicatione non valet negatiuè: vt si dicas, animal quatenus animal, non est rationis particeps, ergo nec hoc animal, quod est homo, quatenus tale animal. Posterior etsi rectè colligeret relationes, vt relationes sunt, non esse perfectiones, quia secundùm communem rationem qua comprehendunt relationes rationis, non insunt rebus, tamen non rectè colligit absolutè nullas relationes esse perfectiones: diuinæ enim reales insunt per identitatem & diuinæ essentiæ, & diuinis personis, prædicementales verò rebus creatis per inhærentiam, atque hunc in modum diluunt Theologi rationem Gilberti Porretani Pictauorum Episcopi, qui nihil aliud concedens diuinis relationibus, quàm quod tribuitur relatio: vt relatio est (nempe aliud respicere) in eum errorem incidit, vt diceret relationes personales non inesse personis per identitatem, vt fides Orthodoxa prædicat, sed esse illis affixas & quasi adhærentes, quod in Concilio Rhemensi sub Eugenio tertio ante quadringentos annos damnatum est.

Diuinæ relationes per identitatē insunt diuinæ essentiæ, & personis.

Ratio [illegible] fallax vt à Theologis diluatur.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO III.

CVM igitur altera ex parte stet communis Philosophorum & Theologorum sententia, qua relationes huius prædicamenti perfectiones esse negantur: ex altera vero pugnet ratio illa sanè irrefragabilis, quæ obiicienda probatum est perfectiones esse, quia, inquam, sunt actus quidam, ac formæ quarum proprium est actuare, ac proinde perficere subiectum, eiq; suum esse communicare, explicandum est qua ratione vtrumque verum sit. Ac missa perfectione transcendente, de qua non disputamus (tametsi & hæc partim non dicitur de relationibus, partim dicitur: non dicitur quidem formaliter, quià est formaliter negatio defectus: dicitur autē identicè identitate negatiua, quia non est aliud à re quæ dicitur perfecta: quemadmodum de priuatione & materia tradit Aristoteles) duobus modis verum est quod tota schola pronunciat: relationes, inquam, non esse perfectiones formales, de quo genere perfectionis tota est controuersia. Vno si relationes sumantur secundum cōmunem relationis notionem, hoc est, quoad ipsum Ad tantùm: certū est enim nihil ex ea parte, vt sic dicam: relationes ponere in rebus, vt eas perficiant. Altero si perfectio formalis sumatur pro ea qua forma ad agēdum accipiendúmve aliquid idonea est: nulla enim relatio est principium aliquid agendi aut patiendi accipiendíve, vt omnes fatentur.

1. Physi. ca. 7. textu 66. & 67.

Quomodo verum sit relationes non esse perfectiones formales.

QVOD

Quo sensu dicant perfectionem.

QVOD si perfectio formalis sumatur pro ea quæ nec actiua, nec passiua est, sed quasi otiosa, hoc tantùm habet muneris, vt det aliquod esse subiecto (quam purè formalem appellare possumus) non dubium esse debet, quin relationes huius prædicamenti sint perfectionibus additæ: dant enim rebus quibus insunt aliquod esse. [illegible] tamen genere formalis perfectionis, saltem quatenus [illegible] relationibus cernitur, parum & quasi nihil siue P[illegible] Theologi curarūt: quòd adeò parua sit, vt nulla esse videatur. Dico autem: *quatenus in relationibus cernitur*, quia in absolutis (si in his quoque datur perfectio purè formalis) non parua nonnunquam de ea habetur ratio, vt apud Theologos de charactere eo qui sacro fonte ablutis & initiatis tanquam indelebile signum imprimitur, quem eorum quidam volunt, neque ad agēdum, neque ad accipiendum comparatum esse, alij probabilius oppositum existimant.

Character qui in tribus sacramentis imprimitur. Perfectio formalis quando censeatur absolutè perfectio.

D. Tho. 3. p. q. 63. art. 2. Caie. ib. Capr. in 4. d. 4. q. 1. Palu. ibid. q. 2. Arg. d. 6. q. 1. & alij plerique. a Cap. 2. q. 7. sect. 6.

SED obiter hic aduertendum est perfectionem formalem, siue ad agendum patiendúmve comparata sit, siue non sit, non censeri simpliciter & absolutè perfectionem formalem, nisi sit naturæ subiecti consentanea, quam nos a superiori libro naturalem appellauimus: tametsi naturalis nomine supernaturalem quoque, & neutram intelligendas esse volumus, quòd sint naturæ subiecti congruentes, hoc est, non repugnantes: hoc autem dixerim propter actus & habitus, quæ virtutibus earúmque actibus opponuntur, & propter qualitates naturalibus qualitatibus suorum subiectorum contrarias: hæc enim etsi sunt formæ eorum, in quibus in sunt: tamen non dicuntur, simpliciter & absolutè illorū perfectiones, cuiusmodi sunt inter operatiuas auaritia respectu hominis, & calor respectu aquæ: inter eas verò quę operatiuæ non sunt, opinione quorundam Theologorum macula peccati, quòd eam qualitatem faciant post actum peccati in animo relictā. Vnde mirari nemo debet cur libro superiori formalis perfectionis nomine naturalem tantum & moralem complexi simus, prætermissis iis formis quæ moralibus perfectionibus aduersantur, & iis etiam reiectis quæ aduersantur naturalibus, si sumantur respectu eorum subiectorum quibus noxiæ & infectæ sunt.

Cur formalis perfectionis nomine, naturalis tantū & moralis libro superiori comprehensa.

Dubitatio.

SI quis autem quærat, num quemadmodum qualitatum aliæ simpliciter & absolutè sunt perfectiones formales suorum subiectorum, aliæ verò non nisi secūdum quid, seu quatenus qualitates aut formæ, vt eodem loco diximus, ita quoque in relationibus eueniat, respondendum est affirmatiuè. Quædam enim sunt consentaneæ suis subiectis, vt animæ dominatus, corpori seruitus: quædam dissentaneę & repugnantes, vt animæ seruitus, & corpori dominatus. Vnde quemadmodum dominari in animam non est simpliciter & absolutè perfectio corporis: ita nec seruire corpori perfectio animæ, sed tantùm secundum quid, seu quatenus forma quædam relatiua: ex quibus melius intelliges quæ eodem libro boni occasione de perfectione diximus.

Solutio.

Solutio tertiæ rationis pro quinta opinione de distinctione relationis à fundamento superiori quæstione proposita.

SECTIO III.

Sect.5.q.2. æc sic explicatis, facilè est rationem illam dissoluere, qua vi[illegible] loco quinta opinio de distinctione relationis à fundamento confirmabatur. Patet enim respondendum esse, relationem quamlibet huius prædicamenti, etsi nō est perfectio ad operationem actiuè, aut passiuè comparata, esse tamen perfectam perfectione transcendente, & perfectionem formalem putam, nisi sit repugnans naturæ subiecti, vt igni esse inferiorem aliquo elemento, & terræ superiorem, idque non tantum ex eo prouenire, quia quælibet relatio est forma quædam, sed etiam quia est actus quidam, sumpto nomine actus, etiam quatenùs non solum complectitur omnes formas, sed modos etiam essendi puros. Nam & modi essendi puri sunt quædam perfectiones rerum, veluti actualis existentia, nisi sint dissentaneæ naturæ subiectorum, eisque obsint. Quod ideò dixerim, quia etsi relationes essent puri essendi modi iuxta recentiorum quorundam opinionem: non ideò tamen non essent numerandæ in perfectionibus purè formalibus: satis enim ad id foret quòd essent actus quidam naturæ subiectorum consentanei.

Relatio est perfectio trāscendens, & perfectio formalis pura, nisi sit repugnans naturæ subiecti.

Modos essendi puros etiā dicere posse perfectionem.

Sect. 1. QVÆ verò contrà obiiciuntur, si ea quæ dicta sunt, considerentur patùm difficultatis habent. Nam cùm id solùm concedamus, relationem esse, perfectionem quandam purè formalem, & quasi otiosam, nihilque aliud habentem, quàm quod dat aliquod esse, idque omnium infimum: nihil obstat dicere perfectionem esse hoc perfectionis genere albedinem, si habeat similem, quàm si sola existat. Quòd verò additur de propè infinitis perfectionibus huiusmodi, nihil magis obest quàm ipsa propè infinita rerum absolutarū multitudo, inter quas est mutua relatio, si tamen singulæ ad singulas peculiaribus relationibus referuntur, de qua dubitatione paulò pòst agendum; imo verò tanto minùs, quanto minoris entitatis est quælibet relatio, quàm quælibet res absoluta. Nam dari vnam penè infinitam perfectionem in re qualibet, si relatio perfectio vlla est, non rectè colligitur, quia ne absolutarum quidem rerum multitudo vnam faciunt perfectionem, nisi sint gradus aliquī qui vnam & eandem numero qualitatem constituant, tametsi nec gradus eiusdem qualitatis plures res sunt, sed partes, vt ita dicam, rei vnius. Quod autem adiūgitur, si relatio perfectio est (nimirùm formalis) fore, vt actus aliquis non insit, negandū
Quæst.2. Sect.7. id est. Nam relatio ea de, qua loquimur non solùm ad aliud refert, sed etiam informat, non solùm adest, sed etiam inest, vt superiùs ostendimus. Denique neque illud incommodum est vt quoddā perfectum sit relatiuum: nam etsi perfectum in commune, quatenus perfectum est, sit absolutum: quemadmodum & ens & accidens: tamen nihil prohibet aliquod perfecti genus, vt tale est esse relatiuum: quemadmodum & quoddam ens, & quoddam accidens est relatiuum.

Soluuntur argumenta opposita partim.

TERMINENTVR NE RELATIONES terminis absolutis, an relatiuis.

QVÆSTIO IIII.

Opinio Scoti. SECTIO I.

Scoti opinio. Relationes terminari ab solutis terminis.

Confirmatur.

ILLVD deinde non parum controuersum est, terminẽtur ne relationes terminis absolutis, an relatiuis. Qua in re alij aliter sentiunt. Scotus 1. sent. d. 30. q. 2. existimat relationes nõ solùm tertij generis relatorum, sed etiam primi & secundi, terminari absolutis terminis, quod his argumentis probat. Primùm, quia quod attinet ad relatiua tertij generis, hoc discrimen eorum ponit Aristoteles à relatiuis primi & secundi, quod in iis quæ ad primum & secundũ spectant, datur relatio mutua, hoc est, in vtroque extremo reperitur relatio, qua alterũ ad alterũ referatur: in iis autem quæ ad tertium pertinent, alterum extremũ refertur ad reliquum, at reliquum non refertur ad illud, sed tantùm est aliquid eius, nempe terminus. Existimat id quod in hoc genere relationem terminat, non sub relatione relatiua, sed absoluta id facere. *§. Respondetur.* *5. Metaphy. c. 15. tex. 20.*

2. Deinde, quia actus definit potentiam, vt terminat relationem illius: aut ergo terminat vt absolutum, & habetur propositum: aut vt correlatiuum, & sic potentia quoque definit actum; quia correlatiua se inuicem definiunt, vt ait Porphyrius in Isagoge: at potentia & actus non possunt se inuicem definire, quia actus est natura prior potentia, vt tradit Aristo. 9. libr. huius operis: priùs autem non definitur per id, quod est posterius. *Cap. de specie.* *Cap. 8. tex. 13.*

3. Tertiò, quia relatiua cuiuscumque generis illa sint quemadmodum cætera omnia quæ definitione explicantur, definiuntur per priora: correlatiua autem nõ sunt priora suis correlatiuis, cùm sint simul natura, nullum igitur relatiuum definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum illud, quod est fundamentum relationis ex altera parte sibi respondentis, vt patet per fundamentum filiationis, & filius per fundamentum paternitatis: quòd si non definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum, ergo nec terminatur: quandoquidem definitio relatiuorum explicandis terminis relationum naturas eorum declarat.

4. Quartò, quia relationes scibilis, creatoris, & aliæ huiusmodi, cùm sint relationes rationis, non conueniunt rebus, nisi dum actu considerantur: at oppositæ relationes creaturæ, scientiæ, & aliæ similes, cùm sint reales, conueniunt rebus sublata etiam omni operatione intellectus, non terminantur ergo hæ posteriores per illas priores formaliter, sed per res absolutas, quibus illæ tribuuntur, alioqui relationes reales penderent à relationibus rationis, ac proinde ab operatione intellectus.

Sententia hanc fere ab omnibus reijci, & 1. reprobatur.

VERVM hæc sententia ferè ab omnibus, ac meritò reiicitur, vt enim daremus relatiua tertij generis terminari terminis absolutis, certè vniuersè dicere relatiua omnia terminari absolutis, pugnat & cum ipsa relatorum natura, & cum omnium veterum sententia. Nam si paternitas & similitudo Sophronisci patris non terminatur ad

Socratem

Socratem filium, vt filius est ac similis, sed vt Socrates: certè cùm Socrates prius natura sit Socrates, quàm filius ac similis, non dubium quin Sophroniscus prius natura sit pater, quàm habeat filium, & priùs natura sit similis, quàm habeat similem: quod nemo sanę mentis dixerit. ... rea, si relatiua non terminantur ad relatiua, sed ad absoluta, non est ne... ponere correlatiua in definitione relatiuorum: cùm tamen & Arist... ...cessarium id esse iudicent: neq; alia sanè de caussa, nisi vt terminatio relatiuorum intelligatur. Accedit illud Aristotelis pronunciatum in Prædicamentis, cui omnes subscribunt. *Si a seruo auferantur cætera omnia, etiam illud, quòd homo sit* (fingamus enim fieri, quod fieri non potest) *modo seruus relinquatur, adhuc dominus ad illum referetur, & ille vicissim ad dominum.* Quod si auferatur vnum hoc, quòd seruus sit, & cætera omnia relinquantur, iam illud euenturum, vt alter dominus esse desinat. Mitto, quod relationes, quibus diuinæ personæ realiter distinguntur inter se, non terminantur ad terminos absolutos, sed relatiuos, cùm absoluta omnia sint communia in diuinis. Quòd si increatæ relationes terminantur relationibus increatis, cur non etiam creatæ creatis terminentur?

2. *Cap. de Relatione.* 3. 4. *Relationes diuinæ terminãtur ad terminos relatiuos.*

Opinio quorumdam Thomistarum.

SECTIO II.

QVIDAM Thomistæ, inter quos est Ferrariensis in secundum contra Gent. ad caput vndecimum, etsi repugnant Scoto in primo & secundo relatorum genere: tamē in tertio idē cum eo sentiunt: dicunt enim in primo & secundo genere relatiua referri ad correlatiua vt correlatiua sūt formaliter, vt luti hoc simile ad illud simile & illud ad hoc, patremq; ad filiū, & filiū m ad patrē: at in tertio ex altera quidē parte, ea, quæ ad aliquid dicūtur, referri ad absoluta, vt scientiā ad rē, quæ sub scientiā cadit, veluti scientiam naturalem ad ens mobile: at absoluta etsi vicissim ad illa dicuntur referri (reciprocantur enim omnia relatiua cum iis, ad quæ referuntur, vt patet ex Prædicamentis) non referri tamen quatenus terminant eorum relationes, sed ex ipsa terminatione absoluta occasionē accipere relationes quasdam rationis, quibus absoluta terminantia ad relatiua vicissim referantur. Nam, quia ens mobile, vt tale est, terminat relationem scientiæ naturalis, inde oritur vt denominetur, scibile, quod est denomianri relatiuū relatione rationis ad scientiam, & ita in cæteris: eamdem rationem esse dicunt in relationibus, quæ ex tempore conueniunt creaturis respectu Dei, quas Theologi ad hoc tertium genus pertinere dicunt. Rationes verò, quibus mouentur, sunt prima & vltima earum, quas ex Scoto attulimus.

Opinio Ferrar. & quorūdam Thomistarum exponitur nempe relatiua 1. & 2. generis terminari ad terminos relatiuos, sed 3. ad absolutos.

Cap. de iis, quæ ad aliquid.

Improbatur. 1.

SED neque hi rectè sentiunt. Nam vt relationes tertij generis intelligantur ac definiantur, necesse est cointelligere oppositas relationes, vt illi ipsi concedunt: at hoc non esset necessarium, si illæ terminarentur terminis absolutis. Accedit, quòd relatiua tertij generis, & creaturarum ad Deum habent correlatiua: at omnia correlatiua sunt 2.

 simul

Correlatiua vt sint simul natura.

simul natura in hoc sensu, vt si vnum extremum refertur ad alterum & alterum quoq; in eodem, vt ita dicam, momento siue signo & temporis & naturæ ad illud vicissim referatur: quòd in his non eueni[illegible] si alterum terminaretur ad absolutum: præcedit enim naturâ ab[illegible]tum eam relationem, quæ in ipso fundatur. Et quamquam [illegible]toteles in Prædicamentis videtur docere, corr[illegible] tertii [illegible]eris non esse simul naturâ: tamen eius sententia, [illegible] Auctoribus explicatur, ea est, vt velit non esse simul natura, si designentur secundum communem vsum vocabulorum, quo pacto non rectè designantur eorum correlatiua: sumimus enim scientiam pro ea: qua actu scimus, scibile autem pro eo, quod scire possumus: esse autem simul natura si rectè correlatiua designentur, id est, si vtrumque actu, aut vtrumque potentia intelligatur: Nam & scibile actu cum scientia actu, & sensibile actu cum sensu actu, similitérque scibile potentiâ cũ scientia potentiâ & sensibile potentiâ cum sensu potentia simul natura sunt, cùm simul conueniant, ac non conueniant suis extremis: hoc enim est esse simul naturâ, vt inferiùs exponemus. Sed hoc modo nomina scibilis & sensibilis pro scito & sensu percepto sumenda sunt, quod etiam Græca vocabula ἐπιστητὸν καὶ αἰσθητὸν significant: vt nimirum sciẽtia, qua actu scimus, cũ re, quæ actu scitur, & scientia, qua scire possumus, cum re, quæ sciri potest, eodémq; modo sensus actu sentiens cum re actu percepta sensu, & sensus, quo sentire possumus, cum re, quæ sensu percipi potest, conferantur. Hoc idem sentit D. Thomas 1. p. q. 13. ar. 7. Vbi ait, *vt intelligamus sint ne aliqua simul natura, id tantùm sat esse, si alterum vicissim sine altero intelligi non possit, idque accidere in relationibus domini & serui, etiam inter Deum & creaturas, vt in relationibus scientiæ & scibilis, sensus & sensibilis, si rectè designetur.* Adde, quod vt relatio scientiæ, quatenus mensuratur à scibili, percipiatur (hoc enim pacto dicunt scientiam & scibile esse correlatiua) satis est intelligere scibile, quatenus est eius mensura, nec necesse est ipsam naturam absolutam rei scibilis percipere, & similiter dicendum de relatione sensus, vt mensuratur à sensibili. Eodémque modo vt relationes actualis dependentiæ creaturarum à Deo percipiantur, satis est percipere Deum vt creatorem, conseruatorem, &c. neque enim necesse est intelligere ipsam absolutam Dei naturam: non terminantur ergo relationes reales tertij generis relatorum ad terminos absolutos, sed relatiuos.

Explicatur Aristot.

Cap. de Relatione.

Simplic. in Prædicam. cap. de Rela.

Porph. apud Boetium in Prædicamẽt.

Ammon. & Auer. ibid.

Relatiua tertij generis vt sint simul natura.

Relatio scientia vt percipiatur, quid sit satis.

Itemque relatio creaturæ.

Sententia Caietani.

SECTIO III.

Omnia relatiua tertij generis terminari ad sua correlatiua formaliter sumpta.

In commen. primæ partis q. 13. artic. 7.

CAIETANVS his ferè argumentis permotus asserit quidem nulla relatiua etiam tertij generis terminari ad absoluta, sed omnia terminari ad relatiua, quæ sibi altera ex parte respõdent, seu quod idem est, ad sua correlatiua formaliter sumpta. Verùm in id totus incumbit, vt vtraque faciat modo aliquo realia, ne relatio realis vnius extremi terminetur ad relationem rationis alterius extremi, vt ad terminum pendentem ex operatione intellectus: penderet enim & ipsa ab operatione intellectus, ac proinde non esset realis: ait ergo relationem scibilis ab scientiam, & Dei ad

creaturam

creaturam (in his enim videri potest quid in cæteris huiusmodi accidat) esse quidem relationes rationis in se, siue simpliciter & absolutè:& quatenus accipiunt denominationem extrinsecam à realibus, [illegible] terminant, esse quodammodo reales:res enim quæ sciuntur, realiter [illegible] untur, neque alia ratione, nisi quia terminant relationem scientiæ, [illegible] Deus ideo dicitur realiter creator aut dominus, quia terminat relationem creationis passiuæ, aut seruitutis creaturarum, quæ reales etiam sunt.

AC est subtilis quidem sententia Caietani, sed tamen parum probabilis, & (vt videtur) frustra excogitata. Quæro enim quo pacto relatio scibilis & creatoris accipiant denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant. Nam etsi res, quæ sub scientiam cadit, potest denominari extrinsecus à reali actu sciendi, & Deus à reali actu creandi: tamen nec res, quæ sub scientiam cadit, nec relatio ipsa, qua dicitur scibilis, denominari possunt à relatione, qua scientia refertur ad scibile: eodémque modo nec Deus, nec relatio ipsa creatoris seu creantis possunt denominari à relatione, qua creatura refertur ad creatorem: hoc enim discrimen rectè notauit D. Thomas, & ante illum Auicenna inter formas absolutas & respectiuas reales, quòd absolutæ possunt & intrinsecus, & sæpè etiam extrinsecus denominare. Veluti superficies, modò vt superficies, modò vt locus: at respectiuæ reales non possunt denominare nisi intrinsecus, hoc est, nisi inhæreant rebus, quæ ab eis denominantur, vt paternitas Sophronisco, & filiatio Socrati.

Caietani opinio parũ probabilis. *Impugnatur 1.* *D.Thom. 2. contra Gent. cap. 13.* *Discrimẽ inter formas absolutas, & respectiuas.*

QVOD si quis obiiciat, à filiatione Socratis posse etiam Sophroniscum denominari non quidem filium, sed filiatum, & Socratem à paternitate Sophronisci non patrem, sed, vt sic dicam, patratum (liberiùs enim in hac materia fingendi vocabula facultas datur) occurrendum est, posse quidem id effici, sed nihil aliud esse Sophroniscum denominari filiatum, quàm dici habere filium, seu (quod idem in materia relatiuorum est) referri ad filium: nihílque aliud est Socratem denominari patratum, quàm dici habere patrem, seu referri ad patrem. Alia ratio est in denominationibus, quæ fiunt à formis absolutis. Nam esse album non est formaliter idem, quod referri ad albedinem, sed affici albedine inhærente: & esse locatum non idem est formaliter, quod eius relationem terminari ad locum, sed est circundari loco quasi forma, & perfectione quadam extrinseca.

Obiectio. *Solutio.*

ADDE etiam, aliud esse relatiua rationis posse extrinsecus denominari à relationibus realibus correlatiuorum, quod in hac controuersia nihil facit ad rem: aliud posse habere ab eis realitatem, quod Caietanus probare debuit, nec tamen probat. Nam etsi concedamus scibile denominari à relatione scientiæ, & creatorem à relatione creaturæ (denominatione videlicet terminatiua, vt quidam Thomistæ loquuntur (nunquam tamen inde concludetur, relationes ipsas scibilis & creatoris esse reales, sed hoc solùm, quod terminentur relationibus realibus, quod quidem absque extrinseca Caietani denominatione concedimus. Sed demus huiusmod relationes denominatione

extrinseca esse etiam quodammodo reales, nempe terminatiuè reales si placet: an non superest adhuc, quod ad relationes Dei ad creaturas attinet, tota difficultas argumenti communis, propter quod dissoluendum, hæc cōmentus est Caietanus? Adhuc enim respondeat oport[illegible] quî fieri possit vt Deus sine operatione intellectus termin[illegible]ationé creaturæ, cùm id facere non possit, nisi relatiōne ratio[illegible], quæ sine operatione intellectus dari nequit, cùm tamen eius sententia dari oporteat. Nam si Deus non apprehendatur, vt confert esse creaturæ, nulla relatio erit creantis nisi potentia: quod si potentia tantùm, quomodo opposita relatio creaturæ erit actu, si oportet vtramq; existere, vt altera per alteram terminetur, nisi demus posse relationē esse actu sine termino actu? Sed ait Caietanus existente relatione reali creaturæ, iam quodammodo existere realiter relationē creatoris. Dicat igitur oportet iam quodammodo eam terminare: at quodammodo terminare non est simpliciter terminare: ita fit, vt aut simpliciter interminata maneat relatio creaturæ, aut frustra sit excogitata à Caietano realitas relationum Dei ad creaturas, vt Deo sine operatione intellectus simpliciter conueniat creatorem esse ac Dominum, & cætera attributa ex tēpore. Aliam esse fortasse dicat rationē in relatione scibilis, quia non datur scientia sine apprehensione scibilis, saltem habitu: quo forsitan satis esse putabit, vt detur relatio scibilis ad scientiam.

Deus si non apprehendatur vt confert esse creaturæ, nulla relatio erit creantis.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO IIII.

Etiam relata nō mutua terminari ad respectiua.

DICENDVM igitur, omnem relationem etiam tertij generis terminari opposita relatione, ac proinde non solùm cùm vtraque est realis, sed etiam cum altera tantùm, neq; item solùm cùm vtraque existit actu, sed etiam cùm relatio rationis, quæ reali altera ex parte respondet, non existit actu, dummodo actu conueniat rei, ad quam opposita refertur.

AC omnem relationem terminari opposita aliqua relatione, iam probatum est contra Scotum: nihil etiam obstare, quòd altera sit realis, altera rationis, necessariò concedendum est si reales tertij generis, & creaturarum ad Deum non terminantur realibus, quòd omnes cōcedunt, iis exceptis, qui Deum ad creaturas realiter referri putant, contra quos superiùs disputatum est.

Non necesse esse vt relatio rationis existat ad terminādā relationem realem. Etsi Deus non ageret per intellectū & voluntatem, à creaturis respiceretur.

NON esse autem necesse relationem rationis, qua realis terminatur, existere actu propria existentia, nempe obiectiua, ad hoc, vt actu realem terminet, ipse etiam Caietanus cogitur admittere, cùm ponat relationem creaturæ terminari relatione creatoris, etiam non existente actu. Neque obiicias, omnes relationes rationis existere obiectiuè apud Deum, eo quòd Deus actu concipiat omnia modis omnibus, quibus concipi possunt. Primùm, quia id ex accidente euenit. Nam etsi Deus non ageret per intellectum, sed more agentium naturalium: vt ignis, aut aqua, & (quod plus est) nō haberet intellectum: tamen si rem aliquam totā de nihilo produceret, adhuc in ea daretur relatio

relatio creaturæ, nec tamen in Deo eſſet obiectiuè relatio creatoris. Deinde, quia nos loquimur de exiſtentia relationum rationis apud nos, hoc eſt, apud intellectum noſtrum, quemadmodum cùm agimus [illegible]xiſtentia relationum generis, ſpeciei, & aliorum vniuerſalium, quas [illegible]s non exiſtere, niſi res vniuerſales à nobis concipiantur: etſi certum [illegible]s exiſtere. obiectiuè in intellectu diuino, vt non exiſtunt apud me, ſi [illegible] vniuerſalem concipiam, cùm apud te qui actu aliquam concipis, iam actu exiſtunt.

Relationes vniuerſalium non exiſtere, niſi res vniuerſales à nobis concipiantur.

DENIQVE vt relatio rationis actu terminet realem ſatis eſſe ſi actu conueniat rei, ad quam oppoſita refertur, etiamſi ipſa non exiſtat actu, res videtur perſpicua. Si enim iam vna conuenit vni extremo, & alteri altera: quid quæſo deeſt ad mutuum referendi exercitium, iam enim datur reciprocatio: quòd ſi iam mutuò referuntur, ergo iam relatio rationis terminat relationem oppoſitam.

Quid ſufficiat vt relatio rationis terminet realem.

TOTA igitur difficultas in hoc poſita eſt, qui fieri poſſit, vt relatio rationis non exiſtat actu, & tamen actu conueniat rei ad quam realis oppoſita refertur. Nam etſi prædicata neceſſaria, ſiue realia ſint, ſiue rationis, conueniunt actu, etiam cùm ipſa actu non exiſtunt, vt homini eſſe animal, & aptitudo ad ridendum, generiq́; referri ad ſpeciem. tamen prædicata contingentia non videntur actu conuenire vnquam ſubiectis actu exiſtentibus, niſi cùm ipſa etiam actu exiſtunt, veluti Grammatica Socrati exiſtenti, niſi cùm ipſa etiam Grammatica Socratis actu exiſtit.

In quo conſiſtat difficultas rei propoſitæ.

SED ad hoc dicendum eſt cùm prædicata quidem ſunt relatiua realia, verum id eſſe quia ſi priùs non cõueniunt, & poſtea cõueniunt, nunquam id euenit niſi per actionem realem attingentem vel vtrumque extremum propriè, vel vnum propriè, & alterum reſultatione quadam, vt cùm Sol duos homines in nigredine facit ſimiles denigrando vtrumque, ſi ambo erant albi, vel alterum tantùm, ſi alter albus erat, alter autem niger: at cùm prædicata ſunt relatiua rationis, non eſſe id verum vniuersè. Nam cum exiſtentia relationum rationis ſit obiectiua quæ ſine operatione intellectus dari non poteſt, ſi ex parte quidem vnius extremi detur relatio realis, quæ reali terminari non poſſit, neceſſariò eam ſequetur in altero extremo relatio rationis eo modò quo eam ſequi poteſt: at ſine operatione intellectus non poteſt eam ſequi ſecundum exiſtentiam, poteſt autem ſecundum conuenientiam: quemadmodum concedimus in prædicatis neceſſariis, quæ etſi actu non exiſtunt, tamen actu conueniunt ſubiectis: igitur per hoc tantùm conuenire incipiet vni extremo, quod oppoſita realis, ſua reali exiſtentia conuenire incipit alteri extremo, etiamſi ipſa non incipiat ſua obiectiua exiſtere. Ita patet omnem relationem terminari oppoſita aliqua relatione, ſiue reali, ſiue rationis, nec opus eſſe, vt relatio rationis qua realis terminatur, actu exiſtat, vt realem terminet, ſed tantùm vt actu conueniat: quod tunc primùm accidet, cùm oppoſita realis in rerum natura eſſe cœperit.

Diſſoluitur.

Solutio

Solutio primi argumenti pro opinione Scoti.

SECTIO V.

Explicatur discrimen ab Aristotele positum inter relata.

VARE ad primum argumentum Scoti dicendum est, non in eo constitutum esse ab Aristotele discrimen relatiuorum tertij generis relatiuis primi & secundi, [illegible] quæ ad primum & secundum pertinent, referan[illegible] ad correlatiua, quæ autem ad tetium spectāt, [illegible] absoluta: id enim in primis cũ Aristotele pugnat, qui æquè in tertio genere, atq; in primo & secundo correlatiua designauit, immò etiã quemadmodum scripsit, mensuram, scientiam, & inrellectum dici ad aliquid; ita etiam apertè asseruit mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad aliquid. Deinde, ipsi etiam Scoto contradicit, qui æquè in primo & secundo genere, atque in tertio existimat relatiua terminari ad absoluta, & non ad correlatiua formaliter, vt patrem ad fundamentum filiationis, & filium ad fundamentum paternitatis. Postremò, quia si dicat eo pacto discrimen tertij generis à primo & secundo esse intelligendum, vt velit Aristoteles: in primo quidem & secundo relatiua referri ad absoluta, quæ necessariò ad illa vicissim referuntur, cùm se mutuò respiciant relatione reali: in tertio autem referri ad absoluta quæ non necessariò ad illa vicissim referuntur, cùm ex altera parte sit relatio rationis, quæ pendet ab operatione intellectus, hoc enim est quod à Scoto quàm probabilissimè responderi potest, falsum est illud quod assumit absoluta ea ad quæ relatiua tertij generis referuntur, non necessariò vicissim ad illa referri. Nam si scientia, exempli causa, refertur ad scibile relatione mensurati, necessariò scibile refertur ad illam relatione mensuræ: non potest enim quicquam esse mensuratum, nisi aliquid sit eius mensura. Nec obest quòd scibile non existat, aut etiam ipsa relatio scibilis, quæ est relatio rationis: satis enim est si scibili siue existenti siue non existenti relatio scibilis conueniat, siue ea eriam existat, siue non existat.

Argumentũ ex dictu Aristotelis.

QVID ergo est quod Aristoteles ait, in primo & secundo genere vnumquodque id ipsum quod est alterius dici, non autem quia aliud ad illud: in tertio autem mensurabile, & eius species, vt scibile & intelligibile dici ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicitur, nempe mensura ad mensurabile, scientia ad scibile, & intellectus ad intelligibile. Videtur enim planè significare mensurabile, scibile & intelligibile dici relatiua, non quia ipsa referantur, sed quia suis absolutis rationibus relationes mensuræ specierúmque eius terminant, scientiæ nimirùm & intellectus, quæ veterum quorundam sententia (haud vera tamen) dicebantur mensuræ rerum quæ sciuntur & intelliguntur.

Vt à Caietano soluatur. *Loco citato.*

CAIETANVS vt huius argumẽti vim effugiat, ponit quasi rem certam & indubitatam, Aristotelem non disserere hoc loco, nisi de relatiuis realibus: quare etsi scibile & intelligibile sunt relatiua rationis secundum se: tamen quatenus accipiunt denominationem à relationibus realibus scientiæ & intellectus esse realia, & cùm hoc pacto hic tractentur, non mirùm esse si Aristoteles asserat, ea non dici ad aliquid, quia ipsa referuntur ad ipsa.

SED

SED illud in primis non admittimus. Aristotelem in his tribus generibus tradendis non agere nisi de relatiuis realibus, nisi velit eum præcipuè & eorum gratia de relatiuis disserere, quod nihil est ad rem. Namque in omnibus tribus generibus reperias relatiua rationis, vt in primo eadem & diuersa, identitate nimirùm & diuersitate essentiali, & quacumque alia necessaria, quod non minùs conueniant rebus non existentibus, quam existentibus. In secundo relationes facturi & faciendi, vt calefacturi & calefaciendi, & omninò causæ actiuæ & passiuæ, cum vel neutra existit, vel altera tantùm. In tertio scibile & intelligibile, & cætera omnia, quæ veteres mensurabilia ab iis potentiis cognitiuis, nos mensuras earum vocamus. Nec se protegat Caietanus auctoritate Diui Thomæ, quòd etsi doceat relationes Dei ad creaturas esse rationis, tamen eas extrinseca denominatione videatur facere reales ex oppositis realibus, vt cùm ait: *Deum dici realiter Dominum ex reali subiectione creaturæ ad ipsum, & Christum realiter filium B. Virginis ex reali relatione maternitatis, qua beata Virgo ad ipsum refertur,* vt scribit. 3. par. quæst 35. art. 5. & aliis locis. Nam cum duobus modis intelligi possit Deum dici realiter Dominum, & Christum realiter filium beatæ Virginis, vno relatione reali, altero sine operatione intellectus: non priori, sed posteriori modo intelligendus est D. Thomas, quasi dicat Deum sublata etiam omni operatione intellectus dici Dominum ex eo solo, quòd realem relationem seruitutis creaturam terminet, terminat autem relatione dominij quæ rationis est, & similiter Christum dici filium beatæ Virginis ex eo solo, quòd realem matris relationem terminet, relatione nimirùm filiationis, quæ apud illum rationis etiam est in Christo, quemadmodum & relatio vnionis naturæ diuinæ, qua relatio vnionis naturæ humanæ cum diuina terminatur: hæc enim fiunt sine vlla operatione intellectus, sed per hoc solùm quòd adueniente creaturis per creationem reali relatione seruitutis, eodem quasi momento naturæ diuinæ aduenit, seu potiùs conuenire incipit Deo relatio rationis dominij, qua relatio seruitutis creaturarum terminatur, siue ipsa relatio dominij obiectiuè existat, siue non existat. Quod idem intelligendum est de relatione filiationis Christi apud D. Thomam, & in relatione vnionis naturæ diuinæ cum humana. Atque hæc doctrina D. Thomæ non parum nostram sententiam confirmat, simulq; viam aperit ad solutionem propositi argumenti.

Refutatur Caietani solutio.

Lege D. Tho. 1. p. q. 13. art. 7. ad 5. & 3. p. q. 35 art. 5. & de potẽtia q. 7. ar. 10. ad 4. & art. 11. ad tertium.

Exponitur D. Thomas.

Deus dicitur Dominus sublata omni operatione intellectus, quia terminat realem creaturarum seruitutẽ: & Christus filius B. Virginis, quia realem matris relationem terminat.

DICENDVM igitur ad locum de quo in argumento est controuersia non negari ab Aristotele iis verbis mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad mensuram, scientiam & intellectum, sed tantùm affirmari quod dicatur ad illa, quia illa ad ipsa dicuntur, quod tamen negatum erat in relatiuis primi & secundi generis. Hoc autem ne Aristoteles pugnantia dicere videatur (idem enim hæc videri possunt, mensurabile, scibile, & intelligibile referri & non referri, quia eorum opposita ad ipsa referuntur, atque referri & non referri) duobus modis intelligi potest, vt in exponendo contextu diximus: vno, vt loquatur de fundamentis relationum, altero, de relatiuorum denomi

Vera argumẽti solutio.

Explicandi Aristotelicũ discrimen duplex modus.

nominatione: de fundamentis quidem hoc modo, quod in primo & secundo genere neutrum extremum referatur ad alterum ratione fundamenti existentis in altero, sed vtrumque ratione eius, quod in se habet, veluti duo æqualia, aut similia ratione propriæ quantitati[illegible] qualitatis, & duo quælibet creata, quorum alterum agit, a[illegible] patitur, ratione mutuæ propensionis: agentis quidem ad [illegible]ndum, patientis verò ad accipiendum, & vtr[illegible]ectionis gratia: quo pacto omnia sunt inuicem ordinata, seu eiusdem ordinis, vt D. Thomas sæpè loquitur. At in tertio genere id quidem quod re vera est mensuratum, referri ad alterum ratione dependentiæ, quam habet ab altero, vt scientia, quia pendet à scibili, & intellectus ab intelligibili: id autem quod re vera est mensura, non referri ratione vllius dependentiæ quam habeat à mensurato, sed ratione illius ipsius, quam mensuratum habet à mensura: quo pacto mensura & mensuratum non sunt inuicem ordinata, siue eiusdem ordinis, sed mensuratum est ordinatum ad mensuram: mensura autem non item ad mensuratum, vt D. Thomas sapienter philosophatur. Neque enim mensura perficitur ex ordine ad mensuratum, sed mensuratum ex ordine ad mensuram: quo pacto Aristoteles tacitè reprehendit veteres eos qui existimabant res perfici à potentiis & habitibus cognitiuis, ita vt tales crederent esse res, quales à nobis iudicantur: cùm contrà res habeat, vt iudicium nostrum verum sit, si conformetur rebus tanquam propriæ mensuræ, falsum verò si ab eis discrepet.

Res non perfici à potentiis cognitiuis.

Vide D. Tho. 1. p. q. 13. ar. 8. & de Poten. q. 7. ar. 10. & Quodl. 1. ar. 2. & 5. Met. lectio. 25. & alijs in locis.

Alter modus exponendi Aristotelem.

ALTER modus quo propositum discrimen intelligi potest, nec repugnans priori, huiusmodi est, vt Aristoteles asserat relatiua omnia primi & secundi generis denominari, seu nomen accipere à propria aliqua ipsorum forma, vt duplum à duplicitate, dimidium à dimidietate, agens ab actione, patiens à passione: at in tertio, id quidem quod re vera & non opinione prædictorum veterum est mensuratum, denominari à forma sua, vt scientiam ab actu sciendi, & intellectum ab intelligendi: id verò quod veram habet rationem mensuræ, denominari à forma alterius: nempe ab illa ipsa, à qua suum oppositum denominatur, vt scibile ab ipso eodem actu sciendi, & intellectum ab intelligendi: intelligibile enim vt ait Aristoteles significat quod in eo versetur intellectus.

Dilutio quarundam obiectionum contra datam solutionem.

SECTIO VI.

Prima obiectio.

SVNT tamen nonnulla quæ contra datam solutionẽ obiici possunt. Vnũ est, quod in scientia, intellectu & sensu, quæ Arist. facit relatiua tertij generis, nulla videtur esse relatio realis ad scibile, intelligibile, & sensibile nisi trãscendens. Nam relatio realis huius prædicamenti propria non potest conuenire vni extremo nisi existente in rerum natura altero extremo, vt ex suprà dictis patet (non dico existente alterius extremi relatione opposita, sed altero extremo) at scientia, intellectus & sensus referuntur ad sua obiecta, etiam cùm illa in rerum natura non existunt, nisi loquamur

Sectione 4.

de in

de intellectu & sensu in actu: idq; quoad solam intuitiuam cognitionem, quæ non datur nisi obiecto actu existente. Quò fit, vt nihil sit, [illegible] dicamus ex parte quidem scientiæ, intellectus, & sensus (saltem [illegible]ntia operantibus, aut si actu, tamen abstractiua cognitione relationes e[illegible]ales ad hoc prædicamentum pertinentes: ex parte autem scibilis, inte[illegible]bilis, & sensibilis esse rationis.

Alterum est, quòd non rectè dictum sit, fundamenta relatiuorum primi & secũdi generis esse in ipsis relatiuis, relatiuorum autem tertij generis esse in iis tantum, quæ habent veram rationem mensurati. Nam si potentia actiua est fundamentum relationis agentis ad patiẽs, in Deo quoque erit fundamentum earum relationum, quibus ex tempore refertur ad creaturas, quas in tertio genere ponimus: nam verius in Deo est agendi potentia, quàm in creaturis agentibus: sin actio est fundamentum dictæ relationis: non erit etiam in ipsis agentibus creatis, quæ sunt relatiua secundi generis, fundamentum relationis, cùm actio non sit in agente vllo, sed in eo, quod patitur. 2.

Tertium, quòd ne illud quidem verũ sit, denominationes relatiuorum omnium primi & secundi generis sumi ab eorum formis, non item in tertio genere. Agentia enim creata, quemadmodum & increatum, ab ipsa actione, quæ non in agente est, sed in patiente, denominationem accipiunt: calefaciens enim, immò & calefactiuum ab ipsa actione calefaciendi, quæ in patiẽte recipitur, appellationem sumit, & sic cætera eius generis relatiua. 3.

Postremo, quod nõ rectè distinxerit Aristoteles hæc tria relatiuorum genera per hoc, quod primum habeat fundamentũ in quãtitate: secundum autem complectatur ea, quorum ratio in agendo & patiendo posita est, siue actio & passio actu sumantur, siue potestate: tertium verò ea contineat, quorum alterum mensura sit, alterum mẽsuratum. Nam & in qualitate & in substantia fundamentum habent relatiua pleráque primi generis, vt similia, dissimilia, eadem, & diuersa. Mensura autem si propriè sumatur, nempe pro mensura extensionis, quæ vel magnitudinem, vel multitudinem metitur, non dubium est, quin pertineat ad prædicamentum quantitatis: quò fit, vt relatiua, quæ in ratione mensuræ & mensurati fundamentum habent, ad primum genus referenda sint, nec eorum gratia aliud genus constitui debeat. Si verò impropriè sumatur mensura, vt potè pro mensura ipsius esse ac perfectionis rei, agentia quoque & patientia omnia in eo genere ponenda sunt: omnia enim, quæ agunt, siue creata sint, siue increata quasi metiuntur esse, ac perfectionem eorum, quæ patiuntur, quatenus aliquid ab agẽtibus accipiunt. Nam quæ patiuntur, tantùm accipiunt formæ, ac perfectionis, quantũ eis conferunt agentia. Immò verò habitus cognitiui, & potentiæ cognoscentes, eorúmque obiecta, quæ quidem ad tertium genus pertinẽt, hac ratione videntur in mensurantium, & mensuratorum ratione consistere, quòd obiecta huiusmodi habituum & potentiarum agant, ipsi autem habitus & potẽtiæ suo modo patiantur, recipiántve: concurrunt enim scibile ad actum sciendi, intellectus ad intelligendi, & sensus ad sentiendi, neq; aliter, 4.

MM 2 quàm

quàm affectiuè, siue tantùm per species, quibus repræsentantur, vt in abstractiua cognitione, siue etiam per seipsa, vt in intuitiua: quo fit, vt non rectè tertium genus à secundo distinguatur, quod secundum contineat agentia & patientia, tertium verò mensuras & mensurata.

Quanta sit in his argumentis difficultas.

Primi solutio.

Svnt quidem hæc non parum difficilia, & à nemine [illegible] explicata, vt omnis omninò scrupulus eximatur: sed tamen eni[illegible]dum est, vt quàm probabilissimè ad ea responde[illegible] igitur sic diluẽdum est. Cùm Aristoteles hoc loco ait, scientiam, intellectum, & sensum esse correlatiua tertij generis, nõ loqui eum de ipsis actibus, ac minimè omniũ de solis actibus intuitiuæ cognitionis, sed de habitu sciẽtiæ, & de ipsis potentiis intelligendi & sentiendi: proinde cùm hæc non minus referantur, ad sua obiecta, cùm obiecta non existunt in rerum natura, quàm cùm existunt (saltem si sumantur non quatenus sunt cognitiua sui, aut suorum obiectorum, sed rerum aliarum) fatemur planè eorum relationes non esse reales huius prædicamenti proprias, quæ ad suam existentiam exigunt coexistentiam realem extremorum oppositarum relationum, vt patet ex supradictis, sed esse reales transcendentes, pertinentésque re vera ad prædicamentum qualitatis: tametsi quatenus explicantur per relationes quasdam rationis ad sua obiecta (mensuratorum inquam ab illis) ad hoc prędicamẽtum reuocentur. Nec obest quòd Aristoteles de iis agat hoc loco, id est, in ipso prædicamento relatorum explicando, cùm neque hactenus ea tantùm, quæ re vera in prædicamentis substantiæ, quantitatis, & qualitatis ponuntur, commemorauerit, sed ea etiam, quæ vel opinione aliorum, vel reductitiè ad illa spectant. Accedit, quòd in nulla prædimentorum materia ita dubiè locutus est Aristoteles, vt in materia relatorum, quod ex ipso Categoriarum libro perspicuum est ad calcem prædicamentorum ad aliquid qualitatísque.

Aristoteles quã ratione scientiam, intellectum, & sensum relatiua 3. generis dixerit.

Aristoteles de relatis quã dubiè locutus.

Solutio.

2\. Secvndvm hoc pacto diluendum: esse quidem potentiã agẽdi fundamentum relationis agentium, & potentiam patiendi, seu recipiendi relationis patientium, nõ ipsam actionem & passionẽ tametsi actio & passio à quibusdam dicuntur fundamenta proxima, quòd sint rationes fundandi, & sine quibus potentiæ fundamenta esse non possunt: verùm non quamlibet potentiam agendi esse fundamentum mutuæ relationis agentis ad patiens, sed eam tantùm, quæ ad actionem ordinatur, tamquam ad suum finem, qualis est omnis potentia actiua creaturarum. At potentia actiua diuina ad nullam actionem ordinatur, tamquam ad suum finem, cùm potiùs ipsa sit omniũ actionum quemadmodum principium, ita etiam finis.

Potentia agendi, & patiendi vt sint fundamenta relationum.

Potentia actiua diuina ad nullam actionem tanquã ad finem ordinatur.

3\. Tertivm sic dissolues: actiones agentium creatorum esse eorum formas & perfectiones, cùm agentia ad eas tanquam ad fines suos ordinentur, vt nunc diximus: proinde cùm agentia ab eis denominantur, à suis vtique formis denominari, tametsi aliquando internis, vt si actiones sint immanentes, aliquando externis, vt si actiones sint transeuntes: at actiones diuinas non esse formas & perfectiones Dei non modo internas; siue inhærentes, sed nec externas quidem, cùm Deus ad nullam actionem suam ordinetur.

Actiones diuinæ cur non sint formæ, ac perfectiones Dei.

Ad

AD vltimum dicēdum: primum quidem ea ratione relationes primi generis fundari omnes in quantitate principióve quantitatis (subſi ſiue prædicamentalis, ſiue tranſcendentis) quia nec ſubſtantia, [illegible]ualitas, nec quicquam aliud fundat relationem eius generis, niſi quantit[illegible] principiíve quantitatis rationem aliquam induat. Albedo enim, verbi [illegible] [illegible]ilia, niſi quatenus eſt vna in vtroque: albedo autem & nigredo non faciunt diſſimilia, niſi quatenus alia & alia ſpecie qualitas: nam quatenus vna qualitas genere, non diſſimilia, ſed modo aliquo ſimilia efficiunt. Itaque in primo genere relatiuorum tradendo non tam loquitur Ariſtoteles de iis, quæ relationum eius generis fundamenta in omnibus prædicamentis eſſe poſſunt, quàm de earum rationibus fundandi, quæ omnia ad prædicamentum quantitatis ſuo modo pertinere docet.

Qualitas quo pacto ſit fundamentum ſimilitudinis & diſſimilitudinis.

CVM autem ea ratione tertium genus à primo & ſecundo diſtinguir, quòd ea ſola relatiua contineat, quorum alterum menſura ſit, alterum menſuratum, non eſt ſumenda menſura propriè, hoc eſt, pro menſura extenſionis, neque item pro ea menſura eſſendi, quam agētibus, eorúmque formis tribuere poſſumus, quod tantum eſſe patientibus proueniat, quantum ab illis conferatur: ſed pro menſura cognitionis, quam veteres illi, quos noua Academia ſecuta eſt, in ipſius potentiis cognitiuis eſſe putabant, Ariſtoteles verò in earū obiectis meritò cōſtituit. Quocirca Alexander hoc loco tertium genus vocat iudicantium & iudicatorum, quorum alterum habitus & potētias, quibus aliquid cognoſcimus, alterum eorum obiecta complectitur.

Menſura quomodo hic ab Ariſtotele ſumatur.

Alexander Aphrodiſiēſis in text. 20.

QVOD verò additur, ea ratione obiecta habituum & potentiarū cognoſcentium dici menſuras, ipſos verò habitus & potētias menſurata, quòd illa agant, hæc verò ſuo modo patiantur, non eſt admittēdum: hac enim ratione nō ſunt iſta adhuc extra ſecundum genus: ſed eā de cauſſa dicendum obiecta eſſe menſuras, habitus autem & potētias menſurata, quatenus obiecta ſuaptè natura ſunt normæ ac regulæ cognitionis veritatíſque, habitus autem & potentiæ regulata, ſiue id fiat agentibus potentiis & habitibus in obiecta, & quaſi egredientibus ad illa, vt nonnulli putabant: ſiue (quod eſt) agentibus ipſis obiectis in potentias, & earum habitus. Poni autem in tertio genere relationes temporales creaturarum ad Deum, & Dei ad creaturas, cùm potiùs ad ſecundū ſpectare videātur, tribus rationibus probari poteſt. Vna, quia omnes ſecundi generis in mutuis numerari ſolēt, quemadmodum & primi, nempe in iis, quæ aut ex vtraque parte ſunt reales, aut ex vtraque rationis, cùm eæ, de quibus eſt quæſtio, ex parte creaturarum ſint reales, ex parte autem Dei rationis. Altera, quia fundamenta illarum ſunt eiuſdem ordinis, harum autem non item. Tertia, quia illæ nomen accipiunt ab iis, quæ ſunt formæ & perfectiones extremorum, hæ autem etſi ex parte creaturarum appellationem ſumūt ab iis, quibus creaturæ perficiuntur: tamen ex parte Dei non accipiūt nomen ab iis, quibus Deus ipſe perficiatur, ſed à quibus creaturæ, vt ſuperiùs dictum eſt. Aut dicendum eiuſmodi relationes alia & alia ratione poſſe poni in ſecundo & tertio genere: in ſecundo quatenus

Qua ratione dicantur obiecta menſurare habitus & potentias.

Cur relationes temporales creaturarum ad Deū, & Dei ad creaturas in tertio relatorum genere ponantur.

fundatur in actione & passione; & in tertio quatenus fundamenta correlatiuorum non sunt eiusdem ordinis, & quatenus relationes creaturarum ad Deum sumunt appellationem ab iis, quibus i[illegible] perficiuntur, nō item relationes Dei ad creaturas ab iis, quibus D[illegible] perficiatur. Quod idem dicendum erit de relationibus vn[illegible]as Verbi diuini cum humana natura, & humanæ [illegible] erbo diuino, quæ alia & alia ratione ponendæ erunt in primo & tertio. Neque obest; quod huiusmodi relationes non sint relationes mensurantis & mensurati in ea significatione, qua eas intelligendas esse, & ex quibus solis Aristotelem tertium genus concessisse: satis enim est quod aliis rationibus cum illis conueniant, vt alienæ ab eo genere censeri non debeant.

Vnio Verbi diuini cum humana natura ad quod relationis genus referatur.

Solutio reliquorum trium argumentorum Scoti.

SECTIO VII.

Soluitur Secūdum argumētum Scoti.

RELIQVVM est igitur, vt ad reliqua Scoti argumenta respondeamus. Ac secundi facilior quidem est solutio. Actus quidem & potentia, cùm nono libro huius operis inter se conferuntur, & actus dicitur natura prior potentia, non sumuntur vt relatiua & correlatiua huius prædicamenti, sed potentia sumitur, vt ens absolutum, quatenus absolutum distinguitur à relatiuo huius prædicamenti proprio, sed tamen vt relatiuum transcēdens essentialiter ordinatum, & propensum ad actum: actus verò, vt prorsus absolutus ex suo genere: tametsi quamplurimi actus dentur essentialiter quoque propensi ad potentiam, & ab ea pendentes, vel quoad suum esse, vel quoad informationem, vt sunt formæ omnes habentes subiectum. Quare etsi omnis potentia est posterior actu, & per actum tamquam per prius aliquid natura definitur (loquitur enim Aristoteles de potentia, quæ per actum perficitur) tamen non omnis actus definitur per potentiam, sed ij tantùm, qui dependentiam aliquam habent à potentia siue in essendo, siue in informando. Quod cùm fit, tum actus est natura prior, & posterior potentia, non tamen eodem genere caussæ, quia est prior in genere caussæ formalis, posterior in genere caussæ materialis, quo pacto se habent formæ hominis, & equi ad materiam. Neque est incommodum in correlatiuis transcendentibus, alterum esse prius natura altero, sed potiùs necessarium, quod non accidit in correlatiuis huiusce prædicamenti: cùm neutrum eorum sit caussa alterius.

Potētia vt sit actu posterior

AD tertium verò respondendum est, quicquid definitur, definiri per ea, quæ sunt priora natura, quandoquidem definitur per suum genus & differentiam, quæ natura speciem antecedunt: at vnum correlatiuum non poni in definitione alterius tamquam id, quod per alterum definitur (si propriè loquendum est) sed vt id, ad quod alterum definitur, vt Albertus ait, seu (quod idem est) in ordine, ad quod eius natura per proprium genus propriámque differentiam explicatur.

Vnum relatiuum, vt definiatur per alterum.

An definitio tradatur per ea, quæ sunt priora natura.

In Prædicam. & in Metaphys. tract. 3. c. 7.

Verùm

Verùm admiſſo(quod vſu ſatis tritum eſt) per omnia rem quamlibet definiri, quæ in definitione adhibentur, negandum eſt omnia quæ definiuntur, per ſola ea quæ ſunt priora natura definiri. Namque in anitione vnius correlatiui neceſſe eſt ponere alterum, vt ait Porphy... eò quòd habitudines eorum inter ſe ad ſe inuicem terminentur,ne... ne ſuis terminis intelligi,aut explicari poſſint.

Vnum relatiu in alterius definitione ponendum.

De quibus definitionibus verum ſit.

Sed eſt haud ... dubium, de quibuſnam definitionibus verum ſit Porphyrij pronunciatum. Videmus enim apud Ariſtotelem ſæpe definiri relatiua nulla facta mentione correlatiuorum in eorum definitionibus,vt cùm hoc loco definiuntur eadé,ſimilia, & æqualia. *Eadem*,inquit, *ſunt ea quorum vna eſt ſubſtantia*: *ſimilia quorum vna eſt qualitas*:*æqualia quorum vna quantitas*. Et in 1. Polyticor. cap. 3. definit Ariſtoteles ſeruum,*hominem,qui ſui non eſt*,hoc eſt, ſui iuris, ſed alterius:immò etiam ineptum videtur, alterum correlatiuorum per alterum velle declarare, ſeu propriè quis alterum per alterum definire contendat,ſeu impropriè.Nam ſi differentia quæ in definitione relatiui adhibetur ſumatur reſpectu,ſeu habitudine ad correlatiuum, non magis notam faciet naturam definiti,quàm anteà erat,vt ſi ſimile definiatur, relatiuum æqualis comparationis reſpiciens ſibi ſimile, & ſeruus eſſe relatiuum æqualis comparationis reſpiciés Dominum, æque enim nota,aut ignota ſunt ſemper correlatiua:id autem per quod alterum cognoſcitur ac declaratur,notius illo eſſe debet.

Serui hominis definitio.

Ad hoc dubium dicendum videtur,duplicem eſſe definitionem relatiuorum:vnam imperfectam,& magis ad explicationem ſignificationis pertinentem, quàm ad declarationem naturæ definiti, atque hac ſola appoſitione correlatiui ad genus aliquod relatiui completi, quod fecit Porphyrius,cùm definiuit genus eſſe, *cui ſubijcitur ſpecies*, & ſpeciem *quæ ſubijcitur generi*,alteram perfectam, & quæ verè & ex proprijs cauſſis naturam relatiuorum declarat, quo genere vſus eſt Ariſtoteles,in definiendis eiſdem, ſimilibus, æqualibus, & in definiendo ſeruo.Nam veræ ac propriæ cauſæ naturæ relatiuorum ſunt ipſa relationum fundamenta. Sed illud hac in re animaduertendum eſt,etſi in definitionibus his quas perfectas & abſolutas dicimus,non exprimantur correlatiua, non dubium eſſe tamen quin neceſſariò intelligenda ſint. Cùm enim per fundamenta declarantur ipſarum relationum differentiæ, neceſſe eſt intelligere terminos, quibus illæ terminantur, & à quibus peculiarem rationem diſtinctionémq; accipiunt qui nulli ſunt alij,quàm ipſa correlatiua, atque hoc etiã modo verum eſt id quod Porphyrius ibidem tradit,neceſſe eſſe in vtrorumque correlatiuorũ definitionibus vtriuſque vti,ita vt vel expreſſe ponenda ſint in definitione vtriuſque,vel demùm intelligenda.

Soluitur propoſita dubitatio de definiendis relatiuis per ſua correlatiua.

In Iſagoge, c. de Genere, & c. de Specie.

Ad quartum ex dictis patet quid dicendũ ſit. Negandum eſt enim relationes rationis,quæ realibus altera ex parte reſpondent nõ conuenire rebus denominatis,niſi dum actu conſiderantur. Nam quandocunque in rerum natura dantur reales oppoſitæ,ſimul quoque cõueniunt rebus denominatis actu exiſtentibus, etſi relationes ipſæ rationis non exiſtunt:ſublata nimirum,ſaltem per impoſſibile, vt dici-

tur,

tur, omni operatione intellectus, cuiusmodi sunt omnes relationes Dei ad creaturas existentes, quatenus actu pendent à Deo. Alia ratio est de relationibus scibilis ad scientiam, intelligibilis ad intellectum, & aliis similibus: quandoquidem oppositæ relationes scient & intellectus, si sermo sit de essentialibus, sunt reales quidē [illegible] transcendentes, & quæ ad hoc prædicamentum non pertine[illegible]: si verò de accidentalibus, nec quæstio sit de rela[illegible] effectorum ad causas efficientes, sunt relationes rationis, cùm conueniant rebus denominatis non existentibus iis rebus, quæ ab oppositis denominantur.

NVM IDEM RELATIVVM VNA numero relatione, an pluribus ad plura referatur.

QVÆSTIO V.

Varia sententia in hac quæstione, & impugnatio duarum priorum.

SECTIO I.

Prima opinio.

Secunda D. Thomæ.

Tertia diuersorum auctorum.

LII aliter in hac quæstione sentiunt. Ferè enim Scoti a sectatores dicunt, quādocumque relatiuum refertur ad plura, pluribus etiam relationibus illa respicere. Cōtrà ij qui D. Thomam b sequuntur, existimant nunquam relatiuum, nisi vna relatione referri, siue ea ad quæ referuntur sint plura, siue vnum. Alij media ingrediētes via, hunc in modum quæstionem distinguunt. Si relatiuum plura necessariò exigat, ad quæ referatur, veluti totum plures partes, vna tantùm relatione illa respicere, si verò æquè possit ad vnū tantùm, atque ad plura referri, vt patet æquè ad vnum tantùm, atque ad plures filios, non vna tantùm, sed pluribus relationibus ad plura effectum esse. Denique ex his tertiis c quidam sunt qui existimēt cùm idem relatiuum pluribus relationibus plura respicit, tum ex huiusmodi relationibus quasi gradibus confici vnam totalem relationē, quo pacto in qualitate plures gradus vnam totalem qualitatē faciunt V.G. si pater plures habeat filios, aut simile plura similia, plures paternitates vnam numero paternitatem constituere, & plures similitudines vnam numero similitudinem. Alij putant ex pluribus relationibus non fieri vnam, sed omnes manere distinctas in eodem subiecto, siue illæ sint diuersarum specierum, vt relationes eiusdem effectus ad plures causas essentialiter subordinatas inter se, veluti relationes ignis geniti ad ignem generantem & Solem, siue eiusdem speciei, vt patris eiusdem ad plures filios.

a Scot. in 3. d. 8. q. vnica. Lichet. ibid. Anton. Trōbet. 5. Metap. quæst. 7.

b D. Tho. 3. p. q. 35. ar. 5. & 3. sent. d. 8. q. 1. artic. 5. & Quodl. 9. ar. 4. Caie. in locum 3. partis.

c Capr. in 3. d. 8. q. vnica.

c Recentiores quidam.

Impugnatur prima ac secunda sententia.

Ac prima quidem & secunda sententia non videntur admittēdæ. Prima, quia si relatiuū necessariò plura exigat, ad quæ referatur, ita vt vno termino sublato, necesse sit & alterum terminum, & ipsum quoque terminatum de medio tolli, non est cur terminatum ad illa referatur pluribus relationibus: vna enim satis erit ad id præstandum, quia eiusmodi termini erunt partiales, vtpotè singuli per se haud sufficientes

ficientes ad terminandum. Atque hoc, vt reor, non negabit Scotus neque vllus eorum qui consideratiùs sententiam illius sequuntur. Idem dici potest de relatiuis rationis, de quibus ex instituto in hac quæstione non differimus. Nam & eorum quædam referuntur vna relatione ad plura correlatiua: veluti vniuersale, quatenus relatiuum est ad plura particularia, idque ex eo, quia nulla ratione potest esse vniuersale, nisi respectu plurium partium subiectarum.

Vniuersale vnica tãtum relatione refertur ad particularia.

Secundæ impugnatio.

SECVNDA quoque sententia multis rationibus non placet. Vna, quia si relatiuum æquè ad vnum tantùm, atque ad plura referri potest, negandum non est, horum singula esse posse totalia eius correlatiua, ac proinde illud eorum singula singulis etiam relationibus respicere. Nam si eorum singula non possunt esse totalia illius correlatiua, sed partes vnius correlatiui totalis: ergo nisi sint plura, non terminabitur relatio illius, quod est contra hypothesim. Altera, quia correlatiua non solùm in commune, sed etiam in particulari sunt simul natura, ita vt non tantùm pater & filius in commune eam conditionem subeant, sed etiam hic pater & hic filius, quatenus ad se inuicem referuntur: ex singularibus enim hæc affectio in vniuersalibus colligitur: at hic pater non est simul natura cum primogenito filio ratione eius paternitatis, qua respicit secundo genitum: quandoquidem nondum nato secundo, aut iam extincto, adhuc potest referri ad primum, si ille sit superstes: igitur alia ratione respicit hic pater hunc filium, alia illum, & sic in cæteris. Tertia, quia perspicuum est, aliter terminari relatiuum reale ad vnum correlatiuum, aliter ad aliud, neque hoc quisquam oppositæ opinionis negat: aut igitur aliter quia alio & alio respectu reali, aut quia alio & alio respectu rationis tantùm: non quia alio & alio rationis tãtùm, vtrumque enim respicit realiter, nempe habitudine existente in rerum natura sine operatione intellectus (alioqui non esset relatiuum reale) ergo quia alio & alio respectu reali, quod est alia & alia relatione reali. Quarta, quia si pater eadem omnino relatione respicit secundum filium, qua respiciebat primum: ergo nihil noui ei accessit per generationem secundi: quare non erit nouus pater secundi filij, sed antiquus, quod dici nullo modo potest: neque enim ista cohærent, esse antiquum patrem, & noui filij, nisi addas nouo respectu ad illum: quid est autem nouo respectu, nisi noua relatione? Quinta, quia si eadem omninò relatione pater refertur ad omnes filios, quotquot habet, & habiturus est: sanè extincto primo, necdum nato secundo perit illa relatio patris, deinde secundo genito, iterum eadem numero redit: quare datur forma quæ viribus naturæ redeat, quod D. Thomas,[a] cuius ea opinio quam impugnamus esse putatur, non solùm in absolutis entitatibus, sed etiam in relationibus negat. Sexta, quia proprietas illa correlatiuorum, si quis vnum definitè nouit, hoc est, certò & determinatè, definitè etiam alterum cognoscit, quam Aristoteles ex accurata relatiuorum definitione colligit: in singularibus etiam & respectu singularium intelligitur, vt idem eo loco docet in duplo & præstantiori. *Nisi enim*, inquit, *cognoscat, cuius rei certa & designata aliquid*

Argumentũ 1.

Etiam relatiua singularia esse simul natura. 2.

3.

4.

5.

6.

[a] *Quodl. 4. artic. 5. Vide eundem 4. contra Gent, c. 81. & alijs in locis.*

In Prædica, c. de Relat.

aliquid sit duplum,& qua sit præstantius, neque illud certa & determinata cognitione intelligit esse duplum aut præstantius,sed incerta & vaga opini ne. Quod si ita est,ergo alia relatione respicit duplum hoc simplum, & alia illud:alia item id quod est præstantius respicit hoc deterius minùs præstans,alia illud:nam si hoc duplum eadem numer[illegible] ratione respiceret plura dimidiæ magnitudinis, siue subdupl[illegible], nullum eorum per se sumptum determinatè respiceret: quo fieret,vt nisi omnia dimidiæ magnitudinis cognosceret, non cognosceret certa & determinata cognitione illud esse duplum,quod & falsum est, & repugnat hypothesi. Postrema,quia nec minus sufficiens est secunda generatio ad causandam secundam relationem patris, quàm fuit prima ad causandam primam,vt perspicuum est,neque vllum est impedimentum, quominùs primæ addatur secunda in eodem subiecto: si quid enim impediret,id maximè esset generalis quædam naturæ conditio, quæ nihil facit superuacaneum,cuiusmodi videtur esse duo accidentia solo numero differentia esse in eodem subiecto: at hoc in re proposita accidere non potest. Nam si ex duabus numero relationibus eiusdem speciei conficitur vna tertia, quasi ex diuersis gradibus composita, iam duæ huiusmodi relationes non sunt duo accidentia, sed vnum ex vtraque relatione constitutum, quemadmodum ex duobus gradibus caloris vnus calor. Quod si eiusdem speciei relationes non cõficiunt vnam tertiam, sed semper sunt distincta numero accidentia: nec sic quidem euenit quicquam superuacaneum. Ratio enim cur ex quibusdam accidentibus solo numero differentibus aliquid superuacaneum colligitur,si plura in eodem subiecto admittantur,hæc est,quia habẽt effectum formalem eiusdem omninò rationis, vt duæ magnitudines vnius palmi:palmare enim quod ab vtraque fit, eiusdem omnino rationis est, at duæ paternitates non habent effectum formalem eiusdem omninò rationis,cùm altera faciat patrem huius, altera patrem illius. Ita patet non esse probandas priores duas opiniones.

Examen tertiæ opinionis,& approbatæ posterioris membri.

Sectio II.

SVPEREST igitur vt tertiam examinemus, videamúsque vtri meliùs sentiant,qui ex pluribus relationibus eiusdẽ speciei faciunt vnam numero quasi ex diuersis gradibus conflatam:ánne qui illas distincta inter se numero accidẽtia esse volũt. Ac prioribus valdè videtur fauere Arist. qui c.6.huius li.docet ea esse idẽ numero,quorũ materia est vna, & c. 10.quæcumque in eodem subiecto differentiam habent esse speciẽ diuersa. Hæc enim nulla ratione videntur vera,si demus plures relationes eiusdem speciei in eodem subiecto existentes esse distincta numero accidentia.& non potiùs vnum ex omnibus conflatũ. Fauet etiam non parum id quod prouerbio dici solet,& ab Aristot.1.Phys. vsurpatur,frustrà fieri pluribus,quod paucioribus effici potest. Si enim vna numero relatio ex pluribus cõflata satis est, quid opus habemus pluribus numero distinctis? Accedit quòd posteriores infinita propemodum accidentia in eodem subiecto inducunt, similitudines, inquàm,

Textu 12. *Textu 16.*

Tertiæ sententiæ priori membro quæ fauent.

1. 2. 3.

Cap.6.tex.56.

quam & dissimilitudines innumeras rei eiusdem ad alias toto etiam orbe, vt dicitur, disiunctas quod priores non faciunt. Denique, quod [illegible] sit maior ratio in aliis accidentibus, vt ex multis quasi gradibus [illegible] conficiatur, quàm in relationibus: præsertim cùm re vera in relationibus, quemadmodum & in qualitatibus detur magis & minus, vt magis ac [illegible] simile & dissimile, vt ipse etiam Aristoteles tradit in Prædicamentorum libro.

Cap. de Qualitate.

Eiusdem sententiæ alterũ membrum eligitur.

SED tamen posteriorum sententia, quæ penè communis est inter eos, qui plures numero relationes eiusdem speciei admittunt in eodẽ subiecto, à nobis amplectenda est. Primùm, quia, vt paulò antè diximus, gradus omnes, qui vnum accidens numero conficiunt, veluti vnum numero albedinem, aut calorem, sunt eiusdem omninò rationis & effectum formalem eiusdem omninò rationis sibi vendicant, vt album aut calidum vnius gradus: relationes autem eiusdem speciei terminatæ ad diuersa correlatiua numero non sunt eiusdem omninò rationis, neque effectum formalem eiusdem omninò rationis habent, cùm Socrates alia habitudine, siue respectu sit pater huius filij, alia illius, vt omnes admittunt, tametsi, nõ omnes, quid inde sequatur, satis aduertunt. Deinde, quia omnia accidẽtia, quæ ex multis, quasi gradibus conficiuntur, recipiunt magis & minus, & quæ pluribus constãt, sunt perfectiora iis, quæ paucioribus: at pater nõ est magis pater, nec perfectiùs pater, quòd plures relationes paternitatis habeat, sed est plurium filiorum pater: vt enim esset magis ac perfectiùs pater, oporteret respectu eiusdem esse perfectiorem, quod tamen non sequitur ex filiorum multiplicatione. Postremò, quia etsi quædam relatiua recipiunt magis & minus, vt Aristoteles admittit in simili & dissimili: tamen id non prouenit ex multarum relationum vnione in vnam totalem relationẽ, cùm qualitas quælibet nihil magis similis sit aut dissimilis, si pluribus qualitatibus sit similis aut dissimilis, quã si vni tantùm: sed prouenit ex eo, quod fundamenta magis vnum, aut magis diuersa sunt: inde enim sequitur relatio maioris similitudinis, aut dissimilitudinis. Verùm hoc pacto maior similitudo aut dissimilitudo nõ est relatio aliqua cõflata ex pluribus relationibus minoris similitudinis aut dissimilitudinis, quia relatio minoris similitudinis aut dissimilitudinis non permanet cũ relatione maioris, sed perit succedente illa: cùm tamen gradus præcedentes, ex quibus conflatur accidens, quod intenditur & remittitur, simul permaneant cum sequentibus.

Probatur. 1. *Sect. præcedẽte.* 2. 3.

Cur quædam relata suscipiunt magis ac minus.

In Prædicã. cap. de Qualitate.

Solutio eorum, quæ pro iis, qui priorem partem huius sententiæ amplectuntur proposita sunt.

SECTIO III.

QVARE ad primum argumentum pro priorum sententia dicendum est, cùm Aristoteles ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, non definire omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substãtias, nec verò omnes, sed eas, quæ sunt vnum numero sub specie, quod fusè ad eum locum explicauimus: cùm verò ait ea differre specie, quæ in eodẽ subiecto differentiam habent, non de omnibus accidentibus intelligendum est, quod

Explicatur locus Aristotelis.

etiam ex citato loco perſpicuè intelliges. Secundum facilè diluitur: eſt enim perſpicuum ex dictis, non ſatis eſſe vnam relationem numero ad efficienda omnia, quæ nos plutibus numero conficimus. Tertium quoque nihil habet momẽti: non enim maius eſt incommodum d in re eadem propè innumeras relationes eiuſdẽ rationis, q[illegible] vt illi, nóſq; omnes admittimus, idem numero relatiuum terminari ad propè innumeros terminos, præſertim cum relationes nullius penè ſint entitatis. Quod demùm in vltimo argumento ſumitur, falſum eſt, non eſſe maiorem rationem in aliis accidentibus, vt ex multis quaſi gradibus vnum conficiatur: oppoſitum enim perſpicuè colligitur iis rationibus, quibus aliorum ſententiam confirmauimus.

Explicatio ſententiæ approbatæ.

ADVERTE autem, etſi concedimus plures relationes ſolo numero differentes poſſe eſſe in eodem ſubiecto: non proinde tamen concedendũ, poſſe eſſe plures in eodem realiter diuerſas, vt Scotus admittit. Nam cùm relatio & fundamentum (remotum intellige) ſint idem realiter, & relationes eiuſdem ſpeciei, quas in eodẽ ſubiecto damus, idem numero fundamentũ habeant neceſſe eſt, vt omnes ſint idem realiter. Atque hoc pacto intelligi poſſet D. Thomas, quandocumque ait relationes eiuſdem ſpeciei numquam eſſe plures numero in eodem ſubiecto: poſſemus enim dicere, ſic eius verba intelligẽda eſſe, quaſi dicat numquam eſſe plures re in eodem ſubiecto, etſi aliquando ſint plures ratione ratiocinata ſeu cõcepta, quod eſt ex natura rei, veluti in eodẽ patre reſpectu multorũ filiorum, niſi aliquãdo planè docere videatur, nũquam eſſe plures niſi ratione raciocinante ſeu concipiente, hoc eſt, ex ſola operatione intellectus diſtinctionem faciente: quod in patre reſpectu plurium filiorum, & in aliis relatiuis eiuſdem ſpeciei habentibus in rerum natura plura correlatiua, probare non poſſumus.

Scot. in d.q. vnica & in 2.d.1.q.5.

Accommodatur ad D. Tho. doctrinam.

D. Tho. 3.p. q.35. art.5. & 3.Sen.d.8. q.1.art.5. & quolib.9. artic.4.

Num filius diuerſis relationibus vtrũque parentem reſpiciat.

QVÆRAT aliquis hoc loco, num filius aliam relationem habeat ad patrem, aliam ad matrem. Ac cùm pater & mater videãtur eſſe diuerſa relatiua non numero tantùm, ſed etiã ſpecie, ſi pater actiuè, mater paſſiuè concurrat ad generationem prolis, vt cum Ariſtotele putat D. Thomas: ſanè relatio filij ad vtrumque duplex videbitur eſſe non numero tantùm, ſed etiam ſpecie: quot enim modis vnum oppoſitorum dicitur, tot etiam dicitur alterum. Verùm nõ ita eſt, cùm ſatis ſit, ſi filius vnica relatione vtrumq; reſpicit: ſiue enim mater paſſiuè tantùm ad generationem cõcurrat, ſiue actiuè etiam, quemadmodum & pater, quod cum Galeno aliíſque medicis probabilius credit Scotus, maiorq;. Theologorum pars: cùm filius vnica generatione ab vtroq; gignatur, vnica illum ſequetur relatio geniti ab vtroque. Neque oberit diuerſitas ſpecifica relationum patris & matris ad filium: ſiue quia pater actiuè, mater paſſiuè concurrat: ſiue quia vterque actiuè cõcurrat, modo tamẽ per ſe diuerſo ab eadem ſpecie facultatis generatiuæ profectò: parentes enim partialiter concurrunt ad generationem prolis, quemadmodum duo trahentes lapidem: niſi quod hi tractu actiuo eiuſdem rationis concurrunt, illi autẽ diuerſæ. Vnde quemadmodum totum eſſentiale naturale vna & eadẽ relatione reſpicit partes eſſentiales, quæ ſunt materia & forma, licet huiuſmodi partes pluribus relationi

Quo pacto pater & mater concurrãt ad generationem prolis.

Ariſto. 1. de Generat. animal. cap. 20. D. Tho. 3.p. q.32. art.4. 1.Top.cap.13. Galen. in lib. de Semine. Sco. Bonauen. Ocham & alij in 3.d.4.

lationibus specie diuersis referantur ad totum, propter diuersum per se modum componendi totum:ita filius vnica tantùm & specie & numero relatione refertur ad patrẽ & matrẽ, licet hi referantur ad illum ibus numero & specie diuersis. Nam quod Aristoteles ait, quot modis ... m oppositorum dicitur, tot etiam dici alterũ, de totalibus, non de partialibus relatiuis intelligendum est, vt ex allato exemplo colligi potest. Quòd si pater & mater diuersis tantùm numero relationibus respiciunt filiũ, minùs est in re proposita difficultatis, quemadmodum & in duobus trahentibus lapidẽ, & in duabus partibus eadem ratione cõponentibus totum. Caussa verò huius rei ea est, quam initio tetigimus, quia necessariò filius indiget vtroque parente, vt gignatur, quemadmodum totũ pluribus indiget partibus, vt constituatur, nec potest æquè ad vnum tantùm correlatiuum, atq; ad plura referri: quod idem dicendum de lapide, si conferatur cum duobus hominibus, quorum neuter per se sufficiens sit ad illum trahendum.

Totum vnica relatione respicit omnes partes.

Filius etiam vna vtrũque parentem.

Sect. 1.

QVOD si quis obiiciat, filius æquè potest habere vnum parẽtem superstitem, atque duos, quandoquidem vno extincto alter manere potest. Respondendum est, etsi post inchoatam generationẽ, in cuius initio vterque parens necessariò existit, alter moriatur: tamen quia vterque ad generationem necessarius est, non aliter de relatione filij iudicandum esse, quàm si vterque parens viueret. Nam quæ habitudo vtroque viuente resultat in filio respectu vtriusq; propter partialem vtriusque concursum, eadem omninò extincto eo, qui generare cœpit, in eodem perseuerat respectu eius, qui remansit.

Obiectio.

DETVR NE IN HOC PRÆDICAmento genus summum.

QVÆST. VI.

Rationes pro vtraque parte.

SECTIO I.

PECVLIARE est huic prædicamento, vt de eius genere summo multis nec leuibus de caussis iam olim à Philosophis dubitatum sit.

QVOD enim nullũ in eo detur genus summum, his argumentis videtur concludi. Si vllum daretur, aut daretur abstractum, aut concretum, aut vtroq; modo: cùm tamen neutro dari posse videatur. Nam quod non detur concretum, ex definitione relatorum ostendi potest: cùm enim relata dicantur ea, quorum esse est ad aliud affecta esse, si datur relatum cõmune omnibus particularibus relatis huius prędicamenti, aut illud referetur ad se ipsum, aut ad superius aliquid, aut ad inferius, aut certè ad aliquid æquale, quod nec inferius sit, nec superius. Si refertur ad se, est vtique relatum rationis, quippe cùm nihil sit, quod ad seipsum reali relatione referri possit, quò fit vt non pertineat ad hoc prædicamentum. Si ad aliquid superius aut inferius, ergo cum

Partis negantis argumenta.

Primum argumentum.

In Prædic. cap. de ijs quæ sunt ad aliquid.

id,quod superius est,pertineat ad essentiam inferioris, aut terminus pertinebit ad essentiam relatiui, aut relatiuum ad essentiam termini, quod fieri non potest. Si verò ad aliquid aliud, quod nec inferius nec superius,cùm illud debeat esse relatiuum(siquidem relatiuum relatiui relatiuum)dabuntur duo summa genera relatiua, [illegible] fiét ex relatis duo prędicamenta:nascetúrque [illegible] inextricabile dubiũ, quænam relata ad quod eorum prædicamentorum pertineant,an ne omnia ad vtrunque:qua etiã ratione ad hoc,qua verò ad illud, & alia sexcenta,quæ explicari nullo modo possunt.Ita videtur in hoc prædicamento non dari genus summum,quod concretũ sit.Quód verò nec detur abstractum, ex dictis colligi videtur apertissimè. Nam cùm ex quauis relatione liceat efficere relatum,seu ad aliquid,iuxta illud Damasceni, *Ad inuicem habitudo ea quæ ad aliquid facit*,si detur relatio,quę sit genus omnium relationum particularium huius prædicamenti,dabitur etiam relatum, quod sit genus omnium particularium relatorum:quare cùm hoc fieri non posse ostensum sit,efficitur, vt nec illud sit afferendum.Huc accedit,quòd Aristoteles nec in tradendis definitionibus,nec in subiiciendis attributis, quicquam singulariter de relato aut relatione dixit,sed plurali numero vbique de relatis disseruit: videtur enim hoc ipso plurali numero vbique retento (quod in nullo alio prædicamento fecit)significasse non dari vnum relatum aut relationem commune genus omnium relatorum relationúmve, de quo disputari possit.

Lib. de Dialectica ca. 34 de iis quæ ad aliquid.

Dictum D. Damasceni de relatis.

Secundum principale.

Pars affirmans suadetur.

QVOD tamen vel abstractè,vel concretè, vel vtroq; modo dandum sit,ipsa prædicaméti ratio ostẽdit. Est enim prædicamentũ quædam generis summi,& eorũ quæ sub ipso sunt naturalis dispositio, vt
1. alibi diximus:quò fit,vt si vllum prædicamẽtum relationis datur,ali- *Lib. 2 instit. Dialect. c. 8.*
2. quod genus summum in eo dandum sit. Hoc etiam argumento idem perspicuè videtur cócludi.Hæ prædicationes,sunt vniuocæ & in quęstione Quid est:hæc relatio,illa item est relatio,eodémq; modo in cęteris abstractis,itémque hoc relatũ est relatũ,illud etiam est relatũ,& sic in aliis concretis (modò relationem & relatum pro relatione reali & relato reali accipias)igitur datur relatio cómunis vniuoca,quæ in quæstione Quid est de omnibus particularibus relationib.huius prędicamenti dicatur,relatúmq; cómune,quod de omnibus relatis eodẽ modo enuncietur, quæ haud dubiè genera summa esse necessariò dicenda sunt. Præterea, ab omnibus particularibus relationibus potest
3. abstrahi cómunis relatio relictis omnibus differẽtiis, quibus tum indiuidua inter sese, tum etiam species distinguũtur:ex relatione autem communi fit commune relatum,vt dictum est,ergo datur vtrumque commune genus huius prædicamenti & abstractum & concretum.

De genere abstracto huius prædicamenti, déque eius diuisione.

SECTIO II.

IN hac quæstione dicendum est primùm, qua in re conueniãt Philosophi,deinde qua ratione dissentiant. Quòd ergo attinet ad genus abstractum, quod est relatio, nulla penè inter eos, qui rectiùs Philoso

philosophati sunt, contentio est. Nam missa opinione eorum qui dicunt nullam relationem natura constare, sed omnes fieri collatione intellectus comparantis res alias cum aliis, proinde ea quæ ad aliquid ... antur non constituere nouum prædicamentum, sed aliis omnibus commu... ... ad eaque reuocari, quam sententiam Commentator, & Magnus Albertus, Zenoni Eleatæ, & penè omnibus Platone & Aristotele antiquioribus adscribunt, & ex recentioribus Scholasticis nõnulli sequuti sunt, relicta etiam sententia Nominalium dicentium relationes nihil esse aliud quàm denominationes extrinsecas à rebus absolutis, prætermissis quoque iis qui relationes volunt non esse entitates, sed puros quosdam essendi modos, reliqui omnes affirmant huius prædicamenti genus summum propriè ac per se esse relationem realem. Nam quod sit genus summum, ex eo probant, quia prædicatur de omnibus speciebus & indiuiduis relationum realium eadem omnino ratione, & in Quæstione Quid est, vt inductione patet, nec habet suprà se aliud genus. Est autem ratio definitióve relationis realis esse id, quo aliquid id ipsum, quod est formaliter & realiter ad aliud affectum est, siue proximè, siue remotè. Quam disiunctionem cur addam posteà patebit. Quòd verò sit propriè ac per se genus huius prædicamenti perspicuum est, quia sola abstracta pertinet propriè ac per se ad prædicamenta accidentium: ita patet ex sententia eorum omnium qui meliùs philosophati sunt dari in hoc prædicamento genus abstractè significatũ, quod est relatio realis. Nam quod Magnus Albertus ait in Prædicamentis cap. 2. genus generalissimũ huius prædicamenti magis propriè esse Ad aliquid, seu relatiuum, minùs autem propriè relationem eò spectat, vt significet se loqui de his quoad Prædicationem de primis substantiis, de quibus quidem concreta prædicantur in recto, abstracta in obliquo.

Dari genus summum abstractum in prædicamento relationis.

Alb. Mag. in Prædic. ex Alexandro.

Ocha. in 1. d. 30 q. 1. & d. 31. q. 1. Greg. in 1. d. 28. q. 2.

Definitio relationis realis.

SOLET autem diuidi relatio realis in relationem eiusdem appellationis & diuersæ, quæ rursus distribuitur in digniorem, & minus dignam. Exempla relationum eiusdem appellationis comparationisve (quas recentiores vocant æquiparantiæ) sint æqualitas, similitudo, distantia, amicitia. Diuersæ autem appellationis siue comparationis (quas disquiparantiæ appellant) si sint quidem ex genere digniorum quas nonnulli superabundantiæ nominant, alij superpositionis, sint paternitas, dominatus, & cæteræ relationes agentium, quatenus in aliud agunt. Si verò sint ex genere indignorum (quas alij defectus, alij suppositionis nominant) vt filiatio, seruitus, & omnes relationes eorum quæ ab aliquo patiuntur, quatenus patiuntur. Atque hæc de genere abstracto, déque eius generali distributione.

Lege Damascenum lib. de Dialectica, c. 24. & alios.

Diuisio relationis realis.

Refutantur quatuor sententiæ de genere concreto.

SECTIO III.

QVOD verò attinet ad genus concretum, quod quidem si datur, reductiuè ad hoc Prædicamentum pertinere potest, quemadmodum & concreta genera aliorum Prædicamentorum ad reliqua Prædicamenta accidentium: hoc conuenit inter omnes, quod modo

Dari etiam genus summũ concretum, inter omnes conuenit.

modo aliquo dandum ſit, idque ex eo quòd ex relatione genere ſummo aliquo modo poſſit conſtitui relatum. Sed cùm quæritur quonam pacto illud referatur, non omnes idem dicunt.

Duplex modus referendi fingi poteſt circa cõmune relatum. VT igitur totam diſſenſionem in certa capita referamus, animaduertendum eſt duobus modis fingi poſſe commune relatum referri. *Primus.* Vno per ſeipſum, ita vt, etiamſi fingamus nullum dari inferius relatum, adhuc tamen illud referri intelligatur: quo pacto dicimus hominem eſſe per ſe rationis participem, quia etſi nullus eſſet homo ex ſingulis in quo natura rationalis inueniri poſſet: ſemper tamen homini communi quatenus homo eſt, cõueniret natura rationis particeps. *Secundus.* Altero per inferiora, ita vt dicamus, relatum in commune acceptum referri, quia pater & filius, & cætera huiuſmodi, quę ſub eo collocantur, referuntur: quo pacto dicimus hominem communem diſputare, naſci, mori, &c. quia homines ſinguli id faciunt, aut patiuntur.

Subdiuiſio primi modi. ANIMADVERTENDVM quoque eſt quatuor ferè modis fingi poſſe relatum commune referri per ſeipſum. Vno, ita vt referatur quidem, ſed tamen non ad terminum. Altero, vt referatur ad terminum abſolutum. Tertiò, vt referatur ad certum aliud relatum. Quarto denique eo pacto, vt referatur ad ſeipſum.

Probatur relatum commune nõ poſſe referri per ſeipſum, quin reſpiciat terminum. QVOD igitur fieri non poſſit, vt referatur per ſeipſum, & tamen non ad terminum, ex ipſa relatorũ ratione ac natura perſpicitur, quæ in eo eſt poſita, vt ad aliquid affecta ſint, hoc eſt, ad terminum referãtur. Idem colligi poteſt ex omnibus relatiuorum attributis, in quibus omnibus ſupponit Ariſtoteles id quod refertur, ad terminũ aliquem referri. *In prædica. c. de Relatione.* His accedit communis omnium Philoſophorum ſententia qui ponentes omne quod refertur, referri ad terminum, quærunt, num referantur ad abſolutum, an ad relatum, vt relatum eſt. *Quæſt. 4.* *Non tamẽ ad abſolutum, quod probatur* Quòd verò per ſeipſum non referatur ad terminum abſolutum, & ex ſuperiùs diſputatis manifeſtum eſt, & ex his intelligetur. Primùm, quia nullus 1. terminus abſolutus mente deſignari poteſt, ad quod relatũ commune terminetur: neque enim dixeris eſſe ſubſtantiam ſolam, nec ſolam quantitatem, aliúdve quicquam tale: oporteret enim omnes relato- 2. rum terminos ſub eo termino contineri, quod nemo oſtendet. Deinde, quia ſi relatum commune refertur ad terminum abſolutum, nullum inferius relatum refertur ad relatum, vt ad relatum, quod patet quàm ſit falſum: particularia enim relatiua, vt pater & filius, ad correlatiua planiùs referuntur, quàm vt probare id neceſſe ſit, quicquid de communi relato aliquis dicat. Antecedens ex eo patet, quia quemadmodum relatum inferius claudit in quidditate ſua relatum ſuperius, ſic terminus relati inferioris debet claudere in quidditate ſua terminum relati ſuperioris. Vnde patet ſi terminus relati in commune eſt abſolutum quid, oportere vt omnes termini relatorum ſub genere abſoluto, & nullus ſub relatiuo collocetur. Iam quod non *Non referri per ſe ipſum ad aliud relatum.* referatur per ſe ipſum ad aliud relatum, hac ratione intelliges, quia aut illud aliud relatum eſſet reale, aut rationis, quorum tamen neutrum eſſe poteſt. Nam ſi ſit reale, non prædicabitur de vllo correlatiuorum rationis, quorum tamen pleráque terminant habitudinem

dinem relatiuorum realium: si verò rationis, non prædicabitur de vllo correlatiuorum realium, quibus tamen maxima ex parte terminantur relatiua realia. Quòd si dicas esse aliquid commune terminis relatiuis realibus & rationis, præter alia pleraque incommoda, quæ consequuntur, nō erit commune illud vnus aliquis terminus ab omnibus relatiuorum realium terminis abstractus, cùm nihil vniuocum, ac verè vnum possit esse commune entibus realibus & rationis: quare nec ipsum relatiuum reale, quod commune genus huius prædicamenti ponitur, erit verum genus, sed quippiam analogum: quot enim modis dicitur vnum oppositorum, tot etiam dicitur alterum. Adde, si relatum commune refertur ad aliud relatum, eò quòd omnibus relatis hoc commune sit, vt ad aliud referantur: pari ratione dabitur aliud relatum communius quod sit genus vtriusque, cùm vtrumque in eo conueniat, vt alterum ad alterum referatur: at hoc fieri non potest si datum concretum est summum genus. Ita patet non referri relatum commune per seipsum ad aliud relatum, cuius tamen sententiæ videtur fuisse Scotus cùm iunior scripsit quæstiones in Prædicamenta. Ait enim relatum commune referri ad aliud secundum eandem formam genere, eodémque modo simile commune, & cætera eiusdem appellationis.

Relatum commune non referri per se ad seipsum probatur.

QVOD denique nec per seipsum ad se referatur, his argumentis ostendi potest. Primùm, quia nullum relatum, quemadmodum neque vlla res alia est aliud à se, vt perspicuum est: omne autem relatum reale refertur ad aliud à se, vt patet ex ipsis relatorum definitionibus. Nam etsi in posteriori definitione non planè dicitur relatorum naturam esse, vt ad aliud affecta sint, sed vt ad aliquid, tamen verbum, *aliquid*, pro aliud accipiendum esse: quemadmodū sæpè alibi apud Aristotelem ex priori definitione intelligitur, in qua relatiua definiuntur esse ea quæ aliorum dicantur, quam definitionem omnibus relatis conuenire licet non solis, ipse Aristot. tradita posteriori definitione affirmat. 1.

Verbum, aliquid, in definitione relatorum quam vim habeat.

In 8. Phys. c. 4. text. 31. & alibi sæpè. In prædic. c. de ijs quæ sunt ad aliquid.

DEINDE, quia omnia correlatiua realia distinguuntur sine operatione intellectus quod dicimus ex natura rei: relatum autem commune non distinguitur à se ipso ex natura rei. Vnde non sunt audiendi qui dicunt relatum commune referri ad seipsum realiter, & tamen non distingui à seipso, nisi vt idem semel acceptum à semet iterum accepto: hæc enim distinctio nō est ex natura rei, sed ex apprehensione intellectus. Tertiò, quia si relatum commune esset reale correlatiuum sui, etiam hoc relatum, vt hic pater, hoc simile, & cætera particularia essent realia correlatiua sui, quod apertè falsum est: sequela probatur, quia inferiora omnia participant naturam superiorum. Postremò, quia si relatum commune esset correlatiuum sui, cùm ipsum sit reale, omnia inferiora referentur ad correlatiua realia, quod falsum esse ex suprà dictis patet, veluti in relatione actualis dependentiæ creaturæ à Deo: non est igitur relatiuum commune correlatiuum, seu terminus relationis suiipsius. 2. 3. 4.

Nonnulli recentiores.

Approbatur & declaratur quinta sententia.

SECTIO IV.

Conclusio quæstioni respondens.

RESTAT vt relatiuum commune non referatur per se ipsum præcisè (quod dici solet in suppositione simplici) seu vt antecedit natura omnia inferiora relata, sed per ea inferiora, quæ per seipsa referuntur, v. c. per patrem ad filiū, per maius ad minus, & per cætera huiusmodi. Quod idem dicendum est de simili communi, de æquali communi, & de cæteris relatis eiusdem appellationis, veluti simile commune per hoc simile ad illud simile, & æquale per hoc æquale ad illud æquale. Hæc autem sententia præterquam quod ex dictis patet, à plerisque etiam grauibus auctoribus, etsi est de re non admodum graui, in hac tamen materia non est prætermissa.

Probatur ab authoritate veterum Philosophorum.

NAM vt mittam Ioannem Gandauensem in hunc librum, & alios inferioris classis, docet Magnus Albertus in hunc locum veterum Philosophorum sententiam esse, relatum commune exercere suam relationem per inferiora, scribit autem in Prædicamentis nihil aliud esse relationem exercere, quàm referri: & inferiùs affirmat correlatiuum, ad quod refertur relatiuum, esse ipsi pro differentia definiente (hoc est, pro termino differentiæ definientis) vt actu sit relatiuum, id est, vt per seipsum referatur. Ex quibus locis patet, illum & ex propria & veterum opinione sensisse, relatum commune non esse actu relatum, seu per seipsum, sed potentia duntaxat, & per inferiora: contractum verò ad inferiora per aliquam differentiam distinguentem à certo correlatiuo fieri actu, seu per se relatum. Nemo tamen meliùs & subtiliùs id docuit, quàm Scotus in 1 sent. libr. ad dist. 21. ait enim: *in omnibus relatis eiusdē appellationis commune relatū secundum se acceptū siue vt commune est, non referri quia vt commune est abstrahitur ab omnibus correlatiuis. Nam cum relatio realis non sit nisi distincti ad distinctum, cōmune autem non habeat aliud correlatiuum distinctum à se, ad quod referatur: efficitur vt nō referatur, nisi cùm habuerit correlatiuum alterius rationis. Refertur ergo*, inquit, *tale relatiuum per suum inferius, vt simile in commune nō refertur per seipsum ad simile, sed per aliquod simile inferius, quod potest distingui ab alio simili*, id quod etiam ostendit in differenti.

Ioann. Gand. in 5. Met. q. 25. Albert. Mag. 5. Met. tract. 3. ca. 7.

A Scoto optimè explicari eandem sententiam.

Scot. in 1. d. 21. q. vnica.

Obiectio. Soluitur à Scoto.

QVOD si obiicias, relatiuum commune affert secum cognitionem sui correlatiui communis. *Respondeo*, inquit, *non esse tale correlatiuum eius, vt commune est, nisi ipsum, vt contractum in aliquo inferiori per quod distingui potest à correlatiuo*. Hæc Scotus. In eadem sententia sunt Simplicius & Boëtius, vt ex dicendis perspicuum erit.

Quæ nam relata per seipsa primo referantur.

SED quærat aliquis, quænam relata referantur per seipsa, & non per sua inferiora duntaxat, soláne indiuidua quæ nulla habent inferiora, an etiam alia communia? D. Augustinus in libro Categoriarum sic ait: *Vt hæc Categoria manifestiùs dignoscatur, hæc via est qua debemus aduertere, nō rectè dici ad aliquid nisi cum* καθέκαστον πρὸς καθέκαστον *ἀφίστηται, hoc est singulare ad singulare refertur. Similiter cum dicimus:*

In Prædicā.

Cap. 11. de iis quæ sunt ad

plum, sine dubio non generaliter, sed specialiter hoc duplum dicimus, & huius simpli duplum dicimus: ac propterea tunc vere ad aliquid categoria est, quoties v.g. Socratem Chrysippo dicimus esse vultu consimilem, &c. Ex quibus verbis satis videtur colligi, eius sententiam esse sola indiuidua relata per se ipsa referri. Potiùs tamen dicendum est omnia illa referri per seipsa, quæ habent correlatiua distincta à se ex natura rei, etiamsi sint vniuersalia, vt patrem etiam in commune ad filium: id quod Scotus aduertit, vt ex dictis eius appatet. *Solutur dubitatio.*

Obiiciuntur & diluuntur nonnulla contra hanc sententiam.

SECTIO V.

Loco citato.

SED obiiciat aliquis contra hanc assertionem hoc pacto. Id, ad cuius essentiā pertinet relatio, refertur per seipsum: sed ad essentiam relati communis pertinet relatio: immò verò relatio communis & relatum commune non differunt nisi sola consideratione intellectus: refertur igitur relatum commune per seipsum, non autem solùm per inferiora. *Obiectio.* 1.

2. PRÆTEREA, id, quod non refertur per se ipsum, sed per inferiora, potentia tantùm refertur, vt perspicuum est: at relatum commune non refertur potentia duntaxat: isto enim modo nō diceretur simpliciter relatum, quemadmodum puer, quia est philosophus potentia, non dicitur simpliciter philosophus, sed potentia philosophus. Cùm igitur simpliciter negari non debeat, relatum commune esse relatum, non dubium videtur, quin per seipsum referatur, & non tātùm per inferiora.

PRO solutione prioris obiectionis animaduertendum est, relationem genus summum, & omnes omninò relationes eiusdem appellationis sine contractione acceptas vt similitudinem in commune, & æqualitatem in commune, esse quidem principia referendi, siue respiciendi, verùm non proxima, sed remota, quemadmodum calor vnius tantùm gradus (si quinque forsitan requiruntur, vt res simpliciter sit calida etsi est principium calendi, non tamen proximum, sed remotum. Vnde quemadmodum ex calore vnius gradus, & aliis quatuor gradibus additis fit proximum calendi principium: sic ex relatione genere summo, & aliis quibusdam additis differentiis fiunt proxima respiciendi principia: nempe cùm iam constitutæ sunt relationes, quę efficiant relata distincta ex natura rei à suis correlatiuis, quales sunt omnes species & indiuidua relationum diuersæ appellationis, vt relatio maioris comparationis, paternitas, & hæc paternitas: itémque omnia indiuidua relationum eiusdem appellationis, vt hæc similitudo, hæc æqualitas, & alia huiusmodi.

ERGO ad priorem obiectionem dicendum est, id, ad cuius essentiam pertinet ea relatio, quæ est proximum respiciendi principium, referri per seipsum, vt patrem, filium, hoc simile, & alia huiusmodi, non autem id, quod constituitur relatione ea, quæ est remotum prin- *Solutio prioris.*

cipium respiciendi, quale est relatum commune, simile commune, & alia huiusmodi.

Relati nomẽ duobus modis posse accipi.

PRO solutione posterioris illud considerandum est relati nomen duobus modis accipi posse: vno pro eo, quod refertur, quatenus refertur: altero pro eo, quod habet relationem, quatenus affectum est relatione. Neque enim putandum est hæc idem valere, quemadmodum neque idem valent calere, seu esse calidum, atque habere calorem. Nam omne corpus, in quo est calor, est affectum calore: nec tamen omne, quod est affectum calore, calidum est, si calor adeò imperfectus sit, vt simpliciter non possit subiectum denominare. Ex quo fit, vt doceat Aristoteles 2. libro Topicor. non esse bonam consecutionem ab inesse ad denominari: vt si dicas, calor est in aqua, ergo aqua est calida. *Cap. 1.*

Solutio posterioris.

QVARE ad posteriorem obiectionem dicendum est, relatum commune tum potentia, tum etiam actu referri, diuersis tamen rationibus: potentia per seipsum, actu per sua inferiora. Quæ autem hoc pacto sunt potentia talia possunt simpliciter appellari talia, si absolutè accipiantur: vt animal, etsi quatenus natura antecedit differentias, quibus contrahi potest non sit actu rationale, sed potentia, vt Porphyrius docuit: tamen, quia actu est coniunctum cum rationalitate, simpliciter & sine adiectione dicitur rationale, cùm absolutè sumitur. Quamquam ea, quæ potentia dumtaxat talia sunt, non dicuntur simpliciter talia, quomodo dictum est, puerum esse potentia philosophũ. Quòd si relatum commune non accipiatur absolutè, sed præcisè, hoc est, quatenus natura sua antecedit inferiora, quomodo non refertur actu, sed potentia: non iam simpliciter & sine adiectione appellandum erit relatum iuxta priorem huius concreti expositionem, sed potentia relatũ: quamquam posteriori significatione (ea vsurpetur) simpliciter, & sine addito relatum appellari potest: quod idem dicendum est de simili communi, & cæteris huiusmodi. *In Isagoge c. de Differentia.*

Relata communia præcisè accepta, quo pacto apud graues Auctores nominentur.

QVIA tamen hæc relata, vt præcisè & in commune accepta, non possunt appellari relata iuxta priorem concretorum significationem nisi potentia, posterior autem significatio non est vsurpata: idcirco grauissimi Auctores ita concedunt in hoc prædicamento relatum commune, simile commune, & cætera huiusmodi, vt significent, se, cùm de his præcisè acceptis loquuntur, non simpliciter & vsurpata significatione, sed cum addito aliquo, aut insueta locutione ea admittere. Et quidem D. Augustinus ait, ea non rectè nec verè esse relata, vt patet ex loco paulò superiùs citato. Magnus Albertus docet, eorum relationes fuisse appellatas à veteribus relationes in esse concepto, non in esse exercito: quod equidem credo non alia de caussa eos dixisse, nisi quia relata hoc modo accepta non exercent suas relationes, seu (quod idem est) non referuntur, nisi potentia, & quasi adhuc concepta, vt postea nascantur: hinc enim videtur translatio desumpta. Simplicius verò & Boëtius non audent simpliciter proferre dari relatum in commune: sic enim concludit Simplicius ex sententia multorum. *Itaque ea, quæ ad aliquid sunt, multa erunt*

Relationes in esse concepto, nõ in esse exercito quænam.

Aug. in Categ. c. 11. *Albertus 5. Metap. trac. 3. c. 7. & in Prædic. c. 7.* *In Prædica. in capit. de Relatione.*

erunt secundum multitudinem eorum, quæ habent habitudinem, & dicuntur inuicem (hoc est relatorum) sed secundum vnam habitudinem, quæ similiter in pluribus est, vnum esse intelliguntur: nam ob hoc vnum dicitur esse prædicamentum ad Aliquid. Ita Simplicius. Boëtius hoc modo. *Quod autem Aristoteles ait, ad aliquid verò talia dicuntur, hoc monstrat, non si quantitas per se, & singulariter intelligi potest, eodémque modo substantia, vel qualitas, vel vnumquodque aliorum prædicamentorum, sic & ad aliquid per se, & singulariter capi intellectu potest, vt potest, vt dicamus esse ad aliquid & singulariter: quicquid enim in natura relationis cognoscitur, id cum alio necesse est consideretur. Quocirca cùm vnius relatiui nuncupatio mox secum aliud trahat, ad aliquid per se vnum esse non potest.* Hæc Boëtius, & alia in eamdem sententiam. Itaque veteres partim cum moderatione aliqua concedunt huiusmodi relatata præcisè acceepta, partim non audent ea concedere: tum quia, vt paulò antè diximus non referuntur hoc pacto nisi potentia, & si plus aliquid vis, actu inchoato propter relationes, quibus constituuntur, quæ sunt remota respiciendi principia: tum etiam quia etsi actu habent relationem, & ideò posteriori significatione relata appellari possunt: tamen relatum, seu Ad aliquid pro eo, quod est habens relationem, seu affectum relatione, non est vsurpatum. Possunt tamen hoc modo accepta appellari simpliciter relatiua, quia relatiuum ex vi nominis non significat id, quod refertur, sed id, quod referri potest. *Relatiuum ex vi nominis quid significet.*

Diluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO VI.

QVARE ad argumenta pro vtraque parte initio proposita hoc pacto respondendum. Ad primum pro parte affirmatiua dicendum, quemadmodum inter relationes quædam sunt proxima respiciendi principia, quædam remota, sic inter relata quædam esse, quorum essentia est ad aliud proximè affecta esse, qualia sunt pater & filius: alia quorum essentia est affecta esse ad aliud remotè & inchoatè: eiusmodi sunt relatum commune, simile commune, & id genus alia. Quoniam verò ea, quæ referuntur remotè & inchoatè, ad illa ipsa referuntur, ad quæ terminantur proxima relata, dicendum est relatum commune non referri primò ad vnum aliquid siue superius, siue inferius, sed ad omnes terminos inferiorum relatorum, quæ proximè referuntur, qui quidem termini partim sunt inferiores relato communi, vt pater, filius, & huiusmodi correlatiua realia, partim non sunt inferiores, nec superiores, vt ij, quibus terminantur relationes reales non mutuæ. *Partis affirmantis argumenta soluuntur.*

AT dices, ergo saltem dicendum est relatum commune pertinere ad essentiam aliquorum terminorum suorũ: quod tamen in argumento non immeritò dictum est fieri non posse. Sed hoc facilè dissoluitur. Nam etsi relatum, quod proximè refertur, non possit pertinere ad essentiam sui termini: nihil tamẽ prohibet quin relatum, quod refertur *Obiectio.* *Diluitur.*

remotè & inchoatè, ad essentiam sui termini pertineat: tale enim relatum, vt non per seipsum, sed per inferiora refertur, sic per inferiora est aliud à suis terminis. Quod idem dicendum est de simili communi, & cæteris eiusdem appellationis. Vnde huiusmodi relata nō comprehenduntur in definitione relatorum, nisi ea intelligatur cum hac disiunctione, proximè, aut remotè, quasi ita dicas. Relata sunt ea, quorum esse est ad aliud proximè, aut remotè. Num autē Aristoteles hanc disiunctionem subaudiendam esse voluerit, non satis constat. Certè proprietas ex definitione collecta, videtur significare, sola relata, quæ proximo respiciendi principio referuntur, in ea comprehendi, cùm hæc sola habeant certos ac præfinitos terminos, ad quos primò referantur, quósque oporteant definitè cognoscere, vt relata definitè cognoscantur: quamquam ex definitione sic intellecta facilè totius generis relatorum huius prædicamenti cognitio haberi potest.

An relata communia in definitione Aristotelis comprehendantur.

Proprietas vltima relatorum quid indicet.

In Prædicamentis cap. de ijs, quæ sunt ad aliquid.

AD secundum dicendum, ex relatione cōmuni fieri relatum commune: verùm quemadmodum relatio communis non est proximum & perfectum respiciēdi principium, sed inchoatum & remotum, immò & remotissimum: sic etiam relatum, quod ex ea efficitur: non referri proximè, sed inchoatè & remotissimè: atque hoc quidem relatum non esse impugnatum primo argumento, sed solùm relatum commune, quod aliquis crederet proximo respiciendi principio referri, quòd sanè non datur.

AD tertium dicendum est, consuetū esse Philosophis, vt sæpè cùm in singulari numero tractare rem aliquam possunt, de ea disserant in plurali: id quod multis exemplis ostendi potest. Itaq; omnia, quæ hic in plurali numero dicta sunt, dici potuerunt in singulari: vt relatum est, cuius esse est ad aliud affectum esse, & cætera eodē modo immutata paululum locutionis forma. Non ea igitur de caussa tenuit Aristoteles semper in hac tractatione mordicus pluralem numerum, quòd putauerit in hoc prædicamento non dari vnum commune genus: sed forsitan, quia faciliùs intelligitur totum relatorum genus in plurali numero, quàm in singulari.

Cur Aristoteles numero multitudinis in hoc prædicamento semper vtatur.

AD reliqua verò tria argumēta, quę pro affirmatiua parte quęstionis proposita sunt, quoniam id, quod verum est, cōcludunt, non opus vt est respondeamus. Illud tantum docebimus, quonam pacto relatio dicatur vniuocè, & in quæstione Quid est de omnibus indiuiduis relationibus, hoc enim non caret difficultate. Animaduerte igitur, relationem, quæ vniuocè, & in quæstione Quid est prædicatur de omnibus indiuiduis relationibus, non esse relationem, quæ est proximum respiciendi principium (talis enim relatio est analogum quippiam, quemadmodum quoddam animal) sed esse relationem, quæ est primum ac remotissimum principium respiciendi: non tamen sub ratione remotissimi principij (quia hoc pacto non dicitur de inferioribus relationibus) sed sub hac ratione, quatenus est id, quod aliquid secundum suū esse ad aliud referri potest, quæ ratio omnibus relationibus conuenit, quatenus communem naturam relationis participant, vt perspicuum est. Idem porrò dicendum est de relato reali. Nam quod vniuocè,

Quonam pacto relatio dicatur vniuocè.

nìuocè, & in quæstione Quid est prædicatur de omnibus relatis singularibus, non est relatum, quod proximè refertur (est enim analogũ, ea relatio à qua denominatiuè dicitur) sed est relatum, quod primò motissimè refertur: non tamen sub ratione primi & remotissimi relati, vt de relatione dictum est, sed sub hac ratione, quatenus est id quod secundũ suum esse ad aliud referri potest, vel quod denominatiuè à relatione dicitur. Quæ ratio conuenit omnibus relatis, quamquam relata quæ proximo respiciendi principio constituuntur, hoc habent vt non solùm ad aliud referri possint, propter communem relatorum naturam, sed etiam ad aliud actu referantur propter peculiarem ac propriam. *In relato cõmuni idem explicatur.*

Atqve hæc de relatorum genere satis superq; fuerint. Nam quæ de relatorum attributis in Prædicamentorum librum priuatim scripseramus, in communia commentaria huius loci paucis omissis (vt ferè alia) translata sunt, nec satis cum instituto huius operis congruere videntur, tametsi in eis nonnulla sunt quæ si nunc ad incudem reuocaremus iis quæ nunc de relatis diximus accommodanda essent.

QVO PACTO SEX VLTIMA prædicamenta à superioribus distinguantur.

QVÆSTIO VII.

Non esse absoluta cum respectibus.

Sectio I.

Vonìam verò expediuimus quatuor prima prædicamenta: quæ præcipua sunt, & de quibus solis tùm Aristoteles, tum cæteri Philosophi fusiùs disputant: locus hic videtur postulare, vt de cæteris breuiter differamus. *Causa disputationis sequentis.*

Ac de omnibus simul illud in commune operæ pretium erit intelligere quæ sit eorum natura, siue quo pacto à superioribus distinguantur: quamquam enim ad cap. 7. id explicatum vtcunque est, quia tamen non parua est de hac controuersia, necessarium videtur, vt eorum à cæteris distinctionem loculentiùs retractemus. *Q. 2. sect. 4. & q. 3. sect. 2. & 3.*

Qvatvor in hac re a Caietano in Prædicamentorum librum sententiæ referuntur. Prima est eorum, qui sex vltima genera dicunt esse absoluta quædam simul cum respectibus; absoluta, inquam, externa rebus denominatis cum respectibus, vel rerum denominatarum externa ipsa: vel externorum ad res denominatas, in hoc enim non satis constanter loqui videntur huius opinionis auctores. Verbi causa, vbi, seu esse in loco (hoc enim exemplo vt magis perspicuo libentiùs vtimur) nihil esse aliud quàm locum ipsum exteriùs circundantem cum respectu loci ad rem locatam, vt alij volunt, rei locatæ ad ipsum locum. *Quatuor de sex vltimorũ prædicamentorum natura sententiæ.* *Prima eorum qui dicunt ea esse absoluta quædam simul cum respectibus.*

Ratio

Ratio primæ sententiæ.

RATIO qua ducti videntur, hæc est: quia quæ in primis tribus prædicamentis ponuntur, sunt purè absoluta, quæ autem in quatuor sunt purè respectiua, seu potiùs puri respectus quidam: igitur vt re[l]iqua sex à superioribus distinguantur, opus est vt sint absoluta sin cum respectibus. Accedere autem videtur Ammonij sententia qui ait: *sex vltima prædicamenta esse quasdam præcedentium prædicamentorum complicationes.*

Censura de eadem sententia.

HÆC tamen sententia si credit ipsas aggregationes absolutorum cum respectibus poni in his vltimis prædicamentis, ex iis, quæ ad ca. 7. dicta sunt refutata relinquitur: sunt enim aggregationes absolutorum cum respectibus, entia per accidens quæ planè reiecta sunt à prædicamentis: si verò sic intelligenda est vt absoluta externa constituant sex vltima prædicamenta, & relationes asciscantur ad intelligendum: quo pacto externa ipsa sumantur, quatenus hæc prædicamenta constituunt, in quartam opinionem incidunt: si verò contrà putant relationes ipsas ad prædicamenta hæc pertinere, res verò absolutas explicationis gratia adiungi, in secundam aut tertiam incidere videntur, quorum vtrumque ex dicendis patebit. Ita non est, cur hæc sententia aut probetur, aut velut à cæteris distincta referatur. 2.5. sect. 2.

Expenditur & soluitur ratio.

NEC certè ratio qua illa inniti videtur, quicquam habet momenti, vt enim hæc à quatuor superioribus distinguamus, satis est si vel ea dicamus ab illis diuersa esse tanquam absoluta externa ab internis absolutis & relatiuis, quod faciunt quartæ opinionis auctores, aut vt dicamus esse relatiua alterius naturæ, quàm sint illa quæ in prædicato relationis ponuntur, vt volunt secundæ ac tertiæ sententiæ assertores. Facilè quoque diluitur illud ex Ammonio quod ea ratione dicat esse complicationes absolutorũ cum respectibus, quia etsi natura simplicia sunt, facta tamen collatione quadam externarum formarũ cum rebus iis quas quodammodo informant, explicantur.

Non esse relationes extrinsecus aduenientes, neque aliud relationum genus.

SECTIO II.

Secunda opinio Scoti exponitur, qui dicit ea esse relationes extrinsecus aduenientes.

SECVNDA opinio est Scoti in 3. Sent. dist. 1. quæst. 1. & aliis locis in quibus asserit sex vltima prædicamenta constitui ex relationibus quibusdam, quas primus ipse vocat extrinsecus aduenientes, vt eas distinguat à relationibus Prædicamenti Ad aliquid, quas appellat intrinsecus aduenientes. Discrimen autem inter hæc relationum genera hoc esse ait, quòd intrinsecus aduenientes necessariò ponantur posito fundamento & termino, vt similitudo inter duo quælibet subiecta posita in vtraque qualitate eiusdem speciei: extrinsecus autem aduenientes positis fundamento & termino non necessariò ponantur, vt vnio materiæ cum forma, & rei locatæ cum loco. Fieri enim potest, vt materia & forma existant in rerum natura, nec tamen vnitæ sint, quod in separatione animæ rationalis à corpore accidit, & similiter res, quæ nunc est in hoc loco, sæpè non est in eodem, & ipsa & loco eodem seruatis

In 4. Sent. d. 13. quæst. 1. & Quodl. 11. art. 4.

Accedit ad hanc sententiam Paulus Venetus 5. Metaph. cap. 36. 37. & 39. etsi eiusmodi relationes nõ appellat extrinsecus aduenientes.

Similem opinionem refert Ocham. in 1. d. 3

uatis in rerum natura, quod idem in relationibus rei agentis ad eam quæ patitur, & patientis ad agentem passim euenit.

PROBAT autem Scotus suam sententiam hoc potissimum argumento, quia Socratem v.c. esse in loco, neque est locus ipse, nec verò Socrates, sed relatio Socratis ad locum: nihil enim aliud hic inuenitur quod ingressu Socratis in hunc locum acquiratur: eodemq; modo agens nihil aliud agendo habet noui, quàm relationem agentis ad patiens, & cætera similiter. Cùm igitur eiusmodi relationes non sint ex genere earum quæ necessariò consequantur, posito fundamento & termino, efficitur, vt optimè distingui possint ab iis quæ in prædicamento relationis ponuntur, diciq; extrinsecus aduenientes, vt hæc sex vltima prædicamenta constituant. *Vt probetur ab eodem.*

SED neque ista sententia probatur. Primùm, quia relationes vniti ad vnitum, & pleræque aliæ sunt ex genere earum, quas Scotus vocat extrinsecus aduenientes, nec tamen locum habent in sex vltimis prædicamentis, vt inductione patebit. Deinde, quia si intrinsecus aduenientes faciunt vnum Prædicamentū, cur non etiam extrinsecus aduenientes? Quòd si hæ faciunt plura, cur non etiam illæ? Tertiò, quia cùm natura relatorum pertinentium ad prædicamentum Ad aliquid sit ad aliud se habere, seu ad terminum affecta esse, quæ est definitio relatorum eius prædicamenti, si relata à relationibus extrinsecus aduenientibus eiusdem quoque sunt naturæ, cur nō etiam ad idem prædicamentum pertinebunt? Esse autem illa eiusdem naturæ, ex eo patet, quia non tantùm dicuntur ad suos terminos, sed etiam ex intima ratione sua sunt ad illos affecta, vnde non dicuntur à Scoto relatiua tantùm secundùm dici (quæ omnia sunt simpliciter absoluta sed secundum esse). Quartò, quia relationes agentis ad patiens, & patientis ad agens perspicuè ponuntur ab Aristotele in Prædicamento relationis, vt patet ex hoc ipso cap. tantúmq; actio & passio, quæ sunt absoluta quædam reiiciuntur ad prædicamenta agentis & patientis. Quinto, quia actio & passio apud Aristotelem 3. Physicor. libro, sunt idem re ipsa: relationes autem agentis ad patiens, & patientis ad agēs sunt re diuersa, quemadmodum & ipsum agens & patiens. Nec solutio Scoti in quartum Sent. lib. ad dist. 13. quicquam efficit tam multis afferendis significationibus actionis & passionis, cùm Aristoteles planè constituat prædicamenta agentis & patientis ex actione & passione, quæ sunt idem re, quicquid Scotus comminiscatur, accipi aliquando apud illum actionem & passionem pro relationibus. Postremò, quia si relationes agentis ad patiens, & patientis ad agens, cùm sint extrinsecus aduenientes, conficiunt duo prædicamenta à prædicamento Ad aliquid diuersa, cur non etiam relatio locati ad locum, & loci ad locatum, temporis ad rem temporariam, & vice versa, atq; ita in reliquis? *Reijcitur Scoti opinio.* 2. 3. 4. *Textu 20. Cap. 3. textu 21. & 22.* 5. *Quæst. 2.* 6.

AD argumentum verò Scoti facilis est responsio. Nam etsi esse in loco non sit ipse locus, neque etiam res locata, est tamen habere locum: at habere locum non est habere relationem ad locum, sed habere ipsum locum, vt formam quandam extrinsecam, ad cuius circum- *Scoti argumentum soluitur.*

positionem duplex consequitur relatio, vna locati ad locum, altera ipsius loci ad locatum, atque hæc sola forma est quæ per se acquiritur in motu locali, non autem ipsa relatio, ad quam a Aristoteles planè docet non esse per se motum. Nec b satisfacit Scotus, cùm ait Aristotelem non negare per se motum ad relationem, sed ad relationem intrinsecus aduenientem. Nam præterquam quod ea distinctio inaudita est apud Peripateticos, & ex contextu Aristotelis nulla ratione elici potest, sed planè videtur sola euadendi argumenti causa conficta: viam quoque aperit ad reprehendendum Aristotelem, quod negauerit ad aliud ex vltimis sex prædicamentis, quàm ad Vbi esse per se motum. Si enim ad relationes extrinsecus aduenientes potest esse per se motus, cur non sit etiam saltem ad Prædicamentum Quando & Habendi? Mitto quòd pugnat cum Scoto ratio illa Aristotelis: Propterea ad relationem non esse per se motum, quia sæpè aduenit relatio vni extremo, altero tãtùm mutato: potest enim loco aduenire noua relatio locantis, mutata solum re locata.

Eiusdem distinctio euertitur.

a Lib. 5. Phy. text. 10.

b Sco. vbi suprà.

Loco citato.

Ex his colligi potest, nec tertiam opinionem, quæ Capreoli est, admittendam esse. Ait enim sex vltima prædicamenta constitui ex relationibus quibusdam fundatis in relationibus iis quas Scotus vocat extrinsecus aduenientes. Putat enim etsi hæ pertinent ad prædicamẽtum Ad aliquid, quæ tamen in eis fundantur, ad sex vltima spectare. e.c. etsi relationes locati ad locum, & loci ad locatum in prædicamento relationis ponuntur: tamen relationem quandam quæ resultat in locato, ex eo quòd continetur loco, & à qua locatum dicitur esse hic, aut ibi esse eam, quæ hoc constituit prædicamentum. Itaque contra hanc opinionem non est quod disputemus: quia præterquam quod abstrusa est, nec de re quæ ponenda in rerum natura videatur: iisdem ferè argumentis quibus superior refutari potest.

Tertia opinio Capreoli refellitur, constitui ex relationibus fundatis in relationibus extrinsecus aduenientib.

Capr. in 2. d. 2. q. 1. Eãdem Paul. Socinas 5. Metaph. q. 41. putat esse probabilem.

Esse formas extrinsecus denominantes.

SECTIO III.

RELIQVAM ergo facit Caietanus opinionem quartã, vt D. Thomæ doctrinæ magis consentaneam, de formis absolutis extrinsecus denominantibus, quam illi etiam adscribit Herueus Quodlib. 1. q. 9. & meritò quidem vt ex c Commentariis eius in hunc lib. & in 3. Phys. d colligi potest. e. c. actionem nihil esse aliud quàm motum, quatenus est actus agentis, & existentiam in loco nihil aliud quàm locum ipsum, quatenus adiacet, & ita in cæteris: nisi quod de passione inferiùs explicandum est, quo pacto, dicatur externa forma patientis.

Quarta opinio D. Thomæ doctrinæ magis conueniens de formis absolutis externis.

c Lect. 20.

d Lect. 5.

HÆC igitur sententia quæ nobis placet, his argumentis confirmatur. Primum, quia ex impugnatione superiorum colligitur. Nam cùm ea quæ in his prædicamentis ponuntur, nec sint aggregata ex absolutis & respectiuis entitatibus, vt ait prima, neque item respectus ipsi, relationésve, vt tradunt secunda & tertia, nec verò sint entitates.

Probatur argumentis. Primum argumentum.

tates absolutæ, quæ rebus denominatis insint (ea enim iam distributa sunt in quatuor prima prædicamenta, neq; alia præter illa ponéda esse, inferiùs patebit) superest vt sint entitates absolutæ, quę extrinsecus denominent. Atque hac ratione vsi sumus nos ad caput 7. & plerique vtuntur, cùm in eumdem locum, tum in librum Prædicamentorum.

Quæstio. 2. 4. sect. 3.

DEINDE, quia cùm ad hæc prædicaméta constituenda satis sint externæ formæ, ea ratione sola, quod extrinsecus, suóque modo dent esse, siue informent, non opus est nouas exquirere entitates, quòd natura superuacanea respuat. 2.

POSTREMÒ, quia Aristoteles a planè facit actionem externam formam, nempè in patiente existentem, & extrinsecus denominanté: per motum etiam localem, qui ad prædicamentum Vbi reuocatur, nihil aliud per se, quàm locus, acquiritur: id quod etiam Aristoteles b 8. Phys. libro cap. 7. his verbis docet. *Sola,* inquit, *latione nihil in iis, quæ insunt ipsi* (hoc est mobili) *mutatur,* (hoc est, per se abiicitur aut acquiritur) *veluti cùm quid alteratur, & cùm accrescit aut decrescit, in quantitate fit, aut in qualitate mutatio*: quod idem D. Thomas multis in locis luculenter ostendit. Si ergo in his duobus prædicamentis cùm Aristoteles, tum ratio ipsa solas externas formas constituit, non est cur in cæteris quærantur internæ formæ, sed externæ potiùs, vt proportione seruata, par sit ratio in omnibus. 3.

a 2. lib. de Anima cap. 2. tex. 139. & 3. Phys. cap. 3. tex. 20. & 9. Metaph. cap. 9. tex. 16.
b Tex. 59.
Vt 1. p. q. 110 art. 3. & in q. 6. de Potent. art 3. cót. Gent. c. 82
Vide eumdem 12. Metaph. lect. 7.

Obiecta contra approbatam sententiam. SECTIO IV.

HABENT nihilominus tantam speciem arguméta ea, quę contra approbatam sententiam obiiciuntur, vt plerique recentiores extra quatuor sententias, quas de hac re Caietanus retulit, quintam sibi ex iis collegerint & constituerint opinionem.

Quinta sententia recentiorum.

PRIMVM, quia omnia entia realia prædicamentalia, quæ in prędicamentum substantiæ non ponuntur, sunt accidentia substantiarū, quas denominant: accidentia verò omnia re vera insunt in iis rebus quarum sunt accidentia, vt patet ex definitionibus accidentis traditis à Porphyrio, a & ex illa, qua Aristoteles b in Antepædicamentis explicat ea, quæ sunt in subiecto, qua non dubium est, quin complecti velit entia omnia quæ non sunt substantiæ. 1.

Suadetur.

a In Isagoge ca. de Accidente.
b Cap. 2.

DEINDE, quia passio perspicuè inhæret patienti, quod Aristoteles c 3. Physic. cap. 3. & aliis locis ex eo probat, quia solùm idem quo est passio, patiatur. 2.

c Text. 20. & sequentibus.
d Text. 28.
e Ad tertiũ lib. Physic.

TERTIO, quia motus omnis est in mobili, vt idem d asserit eodé loco, & aliis plerisque: quod si motus localis est in mobili, ergo & id, quod acquiritur per illum, cùm idem sint re ipsa motus, & id quod per motum acquiritur, vt Physici ostendunt, e etsi ratione differant: at locus non est in mobili, sed in corpore ambiente locatum: quare id, quod acquiritur per motum localem, & per se ponitur in prædicaméto Vbi non est locus, sed absolutum aliquid inhærens mobili, siquidem ad relationem non est per se motus. 3.

QVARTVM, eorum argumentum est, quia si locus constitueret prædicamentum Vbi tamquam forma externa, quæ motu locali ac- 4.

PP 2 quiritur,

quiritur, mutata superficie ambiente, mutaretur locus: quod falsum est, vt pater in rupe, quæ etsi circundatur aqua decurrentis fluminis, non mutatur tamen loco.

5. QVINTVM, quia re vera id, quod motu locali acquiritur, non est propriè locus ipse, sed loci occupatio.

6. SEXTVM, quia motus localis potest fieri per vacuum: in vacuo autem non sunt superficies, quibus successiuè circundetur mobile.

7. SEPTIMVM, quia id, quod dicimur tantæ vel tantæ ætatis, non est extra nos, & à quo extrinsecus denominetur, sed in nobis ipsis: quo fit, vt in prædicamento Quando non ponantur formæ aliquæ externæ, sed ipsis rebus denominatis inhærentes.

8. OCTAVVM, quia isto modo ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, non essent diuersa essentialiter neque ab iis, quæ ponuntur in superioribus prędicamentis, neque à se inuicem, quod dici nō potest, cùm differant toto genere: id autem sequi, perspicuum videtur: locus enim non est diuersus essentialiter à superficie, sed differunt locus & superficies tamquam idem accidens à seipso, modò sumptum vt inhærens, modò vt extrinsecus ambiens. Actio item & passio idem sunt cū motu, nec differūt à se inuicem, nisi tamquam idem illatū & acce-
9. ptum: quod idem de cæteris dici potest. Postremum, quia Gilbertus Porretanus, à quo fusiùs hæc vltima prædicamenta sex principiorum titulo habemus scripta, planè sentire videtur, ea, quæ in iis ponuntur, non esse extrinseca rebus denominatis, sed inhærentia, & ex illorum adiacentia relicta. *Vbi enim* (vt ait) *est circunscriptio corporis ex loci circunscriptione prouenient. Quando est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur.* quod idem in aliis cernere est, præterquam in actione, quam idem quoque facit extrinsecus denominantem. *Lib. sex principiorum.*

Sententia eorum, qui dicunt sex vltima prædicamenta confici ex entitatib. absolutis internis.

HIS adducti nonnulli sentiunt hæc vltima prædicamenta confici ex entitatibus quibusdam absolutis intrinsecis, siue inhærentibus in rebus, quas denominant, vna excepta actione, quam fatentur extrinsecus denominate: præsertim cùm faciant prædicamentum actionis ex solis actionibus transeuntibus, reiectis actionibus immanentibus ad prædicamentum qualitatis, vt eas plerique superiorum sententiarum auctores reiiciunt. Addunt verò entitates absolutas prędicamentorum Vbi, Situs, Quando, & Habendi, esse idem re cum subiectis, tametsi ab eis ratione, atque adeò essentialiter differant. Quare, id, quod motu locali acquiritur (etiam si fiat in vacuo) esse entitatem positiuam eamdem re cum quantitate mobilis, sed quidditatiuè diuersam, non locum vllum quocunque fingatur modo: & id, quod temporis decursu in rebus temporariis relinquitur, esse entitatē absolutam, quam in varias ætates diuidere solemus in viuentibus. *Nonnulli recentiores.*

Obiectorum solutio. SECTIO V.

ERSISTENDVM tamen est in approbata sententia Diui Thomæ, quæ eadem est Heruei,[a] Soncinatis, & ferè recentiorum Thomistarum: excipio enim Caietanum ætate iam prouectiorem, qui vbi minus id facere debuit hoc

a Herueus ... II. 5 q. 9. ... Soncin. ... Metaph. q. ... 5. ... 5.

b *Prima p. q. 16. art. 1.*

hoc est, in actione, oppositam ex verbis Diui b Tho. collegit opinionem in Commentariis primæ partis: quo loco ait, *Actionem transeuntem esse re vera in agente, idque latuisse Philosophos* in 3. Physicorum de qua re inferiùs agendum.

Soluũtur argumenta posita cõtra quartã opinionem.

Ad primum argumentum dicendum est, sex vltima prædicamenta esse accidentia rerum quas denominant, accepto nomine accidẽtis non vt à substantia distinguitur, cùm sæpè sint substãtiæ, sed vt est accidentarium prædicatum de prima substantia: sed tamen accidentia hoc modo sumpta non semper inhærere rebus, quarum accidentia dicuntur, vt in actionibus transeuntibus apertum est, quæ accidẽtia sunt comparatione agentium: cùm tamen non in ipsis agentibus, sed in rebus, quæ patiuntur, inhæreant: quamquam igitur sex vltima prædicamenta sunt prædicata accidentaria rerum, quas extrinsecus denominant: non est tamen opus, vt in ipsis inhæreant, sed quæcunq; sunt accidentia, hoc est, non substantiæ, ea inhærẽt in re aliqua, vt locus in corpore circunstante, & sic de cæteris.

Quo pacto passio sit in patiente.

Ad secundum dicendum est, passionem esse in patiente eo pacto, quo terminus actionis in illo est: terminus autem interdum est in patiente per realem inhærentiam, vt quantitas & qualitas: interdum per solam realem coniunctionem, vt locus. Itaque passionum aliæ per realem inhærentiam, vt accretiones & alterationes, aliæ per solam realem coniunctionem, vt motus locales, in patiente insunt. Vnde cùm Aristoteles docuit, passionem esse in patiente, sic est intelligendus, quasi dixerit, passionem in se patiente, aut per realem inhærentiam, seu verè in subiecto, aut per solam realem coniunctionem. Nam & vincula pati dicuntur serui, cùm ligantur, & arma milites, cùm induuntur, vasa etiam argentea patiuntur aurum, cùm inaurantur, & tamen ista non inhærent rebus denominatis quasi subiectis, sed extrinsecus adiacent.

Quæ superficies sit locus.

Ad tertium dicendum, motum localem (quemadmodum & alios motus) non esse idem re ipsa cum mobili, sed cum termino, in quem tẽdit motus, hoc est, cum loco, qui quoniam est in mobili per realem coniunctionem, motus etiam in mobili eodem modo esse dicitur.

Quid per motum localem propriè acquiratur.

Cap. 13. q. 7. sect. 1. & 2. & q. 11. sect. 2.

Ad quartum dicendum est, locum non esse qualemcumque superficiem concauam corporis continentis, sed eam, quæ est immobilis, vt suprà ex Aristotele fusiùs explicauimus: esse autem immobilem ratione superficiei ambientis spacium, in quo est mobile. Quia igitur superficies ambiens spacium est id, quod quasi formale est in loco, superficies autem reales, quæ in eam incidunt, id quod velut materiale: idcirco nihil refert, si mobile nunc sit in hac superficie reali, nunc in illa: dum enim est in eadem superficie, vt sic dicam, imaginaria spacij semper in eodem loco quiescere censetur, quòd omnes superficies reales in eam successiuè incidentes, vna & eadem in ratione loci esse censeantur.

Ad quintũ dicẽdum, vt materia, cùm fit generatio, propriè acquirit formam, & aqua, cùm calefit, propriè acquirit calorem: ita corpus, cùm mouetur secundum locum propriè locum acquirere, non ipsum

loci occupationem, quæ nihil aliud est, quàm relatio locati ad locũ, aut loci ad locatum. Si enim est aliquid absolutum inhærens locato, & medium inter locatum & locum: pari ratione formæ habitio, vt sic dicam, erit absolutum quippiam medium inter materiam & formam: & caloris possessio erit medium quippiam absolutum inter aquam calidam & calorem, quod ridiculum est, cùm hæc, si non sumatur, vt effecta formalia substantialis formæ & caloris, nihil aliud & re vera, & scholasticorum omnium opinione sint, quàm relationes quædam subiectorum ad formas, vel formarum ad subiecta.

Difficultatẽ circa motum in vacuo cõmunem esse omnibus opinionibus. Exponitur tamẽ iuxta verãm sententiam.

AD sextum dicendum est, eius difficultatem communem esse omnibus opinionibus: siue enim id, quod acquiritur in motu locali, sit complicatio ex loco & relatione, siue relatio, siue absolutum accidens inhærens mobili resultans ex circumpositione loci, siue locus ipse: non videtur dari posse motus in vacuo, cùm in eo non detur locus, seu superficies continens locatum. Respondendum est tamen, motum localem in vacuo non esse eiusdem rationis cum eo, qui fit in pleno: hic enim est acquisitio entis realis positiui, quicquid tale ens sit, & ratione eius entis reducitur ad prædicamentum Vbi; at ille non est acquisitio entis realis siue externi, siue inhærentis, sed est acquisitio spacij: quod quidem non est verum ens, vt a quidam veteres putabant, sed capedo quædam corporum, quæ est negatio repugnantiæ ad capienda corpora: tametsi dici potest aliquid reale, hoc est, haud pendens ab operatione intellectus, & suo modo necessarium simpliciter in rerum natura, vt suprà b diximus.

a Platonici apud Simplicium 4. Physic. in sua digressione de Loco in text. 49. Eandem opinionem. Galeno tribuunt Simplicius & Themistius 4. Physi. in tex. 36. Vide eodẽ loco Aristot.

b Ad cap. 5. q. 1. sect. 1. & cap. 13. quæst. 7. sect. 1.

Quid alij dicere possint.

DICAT fortasse aliquis, non spacium ipsum, sed mobile, vt est in alia parte spacij esse terminum sui motus in vacuo, immò etiam in pleno, tametsi in pleno detur alius terminus positiuus, superficies nimirum corporis continentis, quæ est locus prædicamentalis, minimè tamen necessarius ad motum localem, licet necessarius sit ad motum naturalem in pleno.

Ratio.

RATIO huius rei esse potest, quia motus localis etsi fiat in vacuo, erit tamen aliquid reale, quia dabitur à parte rei, & directè ac per se erit à caussa mouente, & realiter influente: habebit igitur terminum realem cuiusmodi non est spacium ipsum, cùm tamen mobile, quatenus est in alia spatij parte, aliquid reale sit.

Confirmatio.

IDIPSUM confirmari posse videtur ex aggeneratione substantiæ, quæ cernitur in viuentibus perfectis, cùm nutriuntur, & ex transsubstantiatione, quæ fit in sacro Eucharistiæ mysterio. Nam & anima ipsa perfectorum animalium, quæ indiuisibilis esse dicitur, est terminus aggenerationis viuentium, quatenus eadem incipit esse in aliis atque aliis particulis materiæ nutrimenti, & Christi Domini corpus videtur esse terminus transsubstantiationis in Eucharistiæ sacramento, quatenus incipit esse sacramentaliter sub speciebus præteriti panis. Demùm sic argumentabitur aliquis. Cùm motus sit idem realiter cum termino, vt volunt Philosophi, si terminus motus localis in vacuo sit spatium ipsum, quod nihil est, erit is motus idem cum nihilo: erit ergo & aliquid, & nihil aliquid, quia motus: nihil,

quia

quia idem cum nihilo.

SED facilè ista refelluntur. Primùm, quia mobile esse in alia & alia parte spacij, nihil aliud est quàm contineri ab alia & alia, contineri autem aut est referri relatione contenti ad continens, aut extrinsecus affici, & quasi informari, quod est prius quàm referri relatione, contenti, aut ergo terminus motus localis est relatio, ad quam Aristoteles negat esse per se motum, aut est spacium quod occupatur, & à quo continetur mobile, quod solùm ponimus fore per se terminum motus, qui fiet in vacuo. Quòd si quis fingat aliquē alium modum essendi mobilis in spacio, qui acquiretur per motum localem: pari ratione alios concedat necesse est, quos sub quantitate & qualitate acquirat mobile in augmentatione & alteratione, & ad quos per se hi motus terminentur: at modus essendi sub tanta quantitate, nihil aliud est quàm esse tantùm, siue affectum tanta quantitate, & modus essendi sub albedine nihil aliud est quàm esse album, siue albedine affectum: quò fit, vt modus etiam essendi in hoc aut illo spacio, nihil aliud sit quàm contineri, & quodammodo affici hac aut illa spacij capedine. *Refutatione primum argumentum.*

2. DEINDE, quia species motus non distinguuntur apud Aristotelem aliósve Philosophos per hoc, quòd terminantur ad ipsa mobilia hoc vel illo modo se habentia, sed per hoc quòd terminantur ad hanc vel illam formam, aut quasi formam accidentariam & absolutam acquisitam: ergo nisi velimus omnium Philosophorum consuetudinem repudiare, neutiquam distinguere debemus motum localem à cæteris motibus, per hoc quod terminantur ad ipsum mobile, hoc vel illo modo se habens, sed per hoc quod terminatur ad locum acquisitum, qui in vacuo solum spacium est: in pleno autem superficies corporis continentis contigua mobili quatenus immobilem spacij capedinem circundat.

3. TERTIO, quia si distinguamus terminum cuiusque motus in totalem & formalem, erit quidem in motu locali qui fiet in vacuo, terminus totalis mobile, vt est in parte spacij acquisita, quemadmodum totalis terminus in augmentatione est mobile ipsum, vt habet tātam quantitatem acquisitam, & alterationis ipsum mobile, vt habet talem acquisitam qualitatem, seu potiùs sunt composita quædam ex mobili & formis acquisitis: siquidem id quòd primò fit in quouis motu & mutatione, non est forma aut quasi forma, nec subiectum, sed cōpositum ex forma, aut quasi forma, & subiecto, vt docet Aristoteles 7. libro huius operis. Verùm si quæratur terminus formalis, ad hoc tandem veniatur necesse est, vt assignetur aliquid à mobili distinctum, à quo primò desumatur ipsa motuum distinctio, quódque non sit relatio: at hoc in motu locali per vacuum non potest esse mobile, hoc vel illo modo sumptum, sed sola forma, aut quasi forma à mobili acquisita, quæ nihil aliud esse potest, nisi hoc aut illud spacium, quod à mobili occupatur: quemadmodum nec in augmentatione & alteratione est mobile ipsum, etiam hoc vel illo modo spectatum, sed quantitas aut qualitas acquisita. *Duplex terminus in motu.*

QVA

Ad rationē in oppositum. QVAPROPTER ad rationem in oppositum dicendum est, motum per vacuum, si detur fore reale quippiam, hoc est, minimè pendens ab operatione intellectus, & à causa mouente & influente, hoc est, realiter agente in deferendo mobili ex vna parte spacij in alterā: proinde terminum illius fore eodem modo realem, siue haud pendentem ab operatione intellectus, vt diximus, nempè spacium, quod acquiretur per eum motum. Quocirca dicere possumus, eum motum, cùm futurus sit acquisitio totius spacij, duabus de caussis fore realem: vna ex parte termini, qui non pendet ab operatione intellectus: altera ex parte mobilis, quod erit ens reale, & reali virtute ponetur per motum in alia spacij parte. Nec certè maiorem realitatem tribuit motui per vacuum impugnatus dicēdi motus, cùm non magis reale aliquid sit mobile, vt est in alia & alia parte spacij, quam compositum ex mobili, & ipsa simul parte spacij acquisita: præsertim cùm ex coniunctione mobilis cum parte spacij acquisita nulla entitas realis resultet in mobili. Quòd si dicas, resultare modum realem existendi in parte spacij acquisita, hunc ipsum nos concedimus: verùm is modus non est ipse terminus motus, sed sequitur acquisitionem illius, seu potiùs est ipsa eius completa acquisitio: quo pacto modus existendi sub tanta quantitate aut qualitate acquisita, non est terminus accretionis alterationisue, sed est ipsa quantitatis aut qualitatis perfecta acquisitio. Nec verò quicquam efficiunt ea, quæ allata sunt ex aggeneratione viuentium & sacræ Eucharistiæ mysterio. Nam etsi anima perfectorum viuentium est formalis terminus aggenerationis, quæ fit in nutritione: quatenus est in aliis atque aliis partibus materiæ nutrimenti: non est tamen ipsa subiectum aggenerationis, vt patet, sed noua materia nutrimenti suscepti: quò fit, vt exemplum non sit ad rem. Quòd autem ad illud sacræ Eucharistiæ attinet, dicendum, si transsubstantiatio propriè sumatur, nullum commune subiectum in ea sumi posse quod transeat ex vno esse substantiali in aliud: proinde neque ad rem esse exemplum ab ea desumptum. Quòd si sumatur pro consecratione, qua Christus Dominus virtute verborum Sacerdotis, seu potiùs ipsius Christi, ponitur sacramentaliter, vbi ante non erat, non dubium quin Christus Dominus, quatenus est sacramentaliter sub speciebus præteriti panis, sit terminus transsubstantiationis, verùm non formalis, quem quærimus, sed totalis: formalis enim sunt ipsa accidentia, quæ quasi velamina quædam sacramentaliter contegunt corpus Christi, non multò secus ac locus spaciúmve contegit, ac continet locatum. Nec verò addita argumentatio quicquam efficit. Dicimus enim spacium non esse omninò nihil in hoc sensu, quasi nec sit res vlla, nec capedo rei. Quòd si opponens contendat nihil omninò esse, idem incommodum admittere cogetur, cùm ait motum in vacuo esse modum occupādi spacium, erit enim modus occupandi nihil, quod quidem nihil est. Aut si dicat esse mobile ipsum, quatenus successiuè occupat spacium, etiam hoc modo cogetur fateri, mobile si in vacuo moueatur, nihil omninò acturum, aut passurum. Occupare enim successiuè id quòd nihil est nihil

Ad cōfirmationem.

Anima perfectorū quomodo sit terminus aggenerationis.

Transsubstantiatio duobus modis sumi potest.

Quis nam sit eius terminus.

nihil agere aut pati est: quò fiet, vt isto etiam modo motum in vacuo nihil omnino esse fateatur.

SED vt reuertamur ad id vnde digressi sumus, ad septimum ex obiectis dicimus, ex adiacentia temporis præteriti nihil absolutum in nobis relinqui, quod re vera sit inhærens: sed ætates nostras explicari per denominationes à temporibus transactis, nihilque aliud esse, quàm obnoxios fuisse nos iis temporibus, dico autem obnoxios, quia ea quæ nihil à tempore patiuntur, vt sunt substantiæ rerum incorruptibilium, ea nec tempore mensurantur, nec in eis vera cernitur ratio, aut ætatis quam nos in solis viuentibus caducis ponimus, aut recentiæ, vt sic dicam, vetustatisque, quas rebus omnibus corruptibilibus tribuere solemus.

Vide quæ dicta sunt cap. 7. q. 3. sect. 2. AD octauum fatemur non esse necesse, vt prædicamenta hæc aut inter se, aut à præcedentibus diuersa sint essentialiter: satis enim est, si eorum modus conueniendi primi substantiis, easque denominandi sit diuersus. Nam neque illud est necessarium, vt quæ in eis ponūtur, sint verè accidentia, sed vt habeāt se more accidentium modo aliquo informantium, vt ex prædicamento Habendi perspicuum est. *Quæ distinctio inter hæc sex vltima prædicamenta, & quatuor superiora sufficiat.*

AD vltimum, etsi non admittimus quicquid sex principiorum auctor de his prędicamentis scriptum reliquit, & ea quæ obiiciuntur ex definitionibus Vbi & Quando, æquè accommodari possunt opinioni eorum, qui hæc prædicamenta ex relationibus conficiunt, atque eorum qui ex absolutis inhærentibus, tamen id quod ait Vbi prouenire ex loci circunscriptione, & Quando relinqui ex temporis adiacentia in vero sensu accipi posse. Nam cum verba Vbi & Quando, vt in re proposita vsurpantur, concreta sint (idem enim valent, ac si dicas locatum & temporale) nihil aliud est ea relinqui ex adiacentia temporis & loci, quàm esse eorum effecta formalia. At nomina effectorum formalium nihil aliud significant quàm formas ipsas per modum adiacentium, siue illæ inhęrentes sint, siue extrinsecus denominantes. Atque hæc de sex vltimis prædicamētis in commune dicta sint: nunc priuatim de quibusdam nonnulla explicemus: neque enim omnia percurrere aut necessarium, aut etiam vtile existimamus.

NVM ACTIO TRANSIENS sit in agente.

QVÆSTIO VIII.

Sententiam quorundam.

SECTIO I.

a *Sect. 3.* b *Q. 2. sec. 3.* ETSI ex iis quæ dicta sunt cùm in superiori a quæstione, tum verò ad b cap. 7. perspicuum videtur, actionem transeuntem non in agente esse, sed in eo quod patitur (immanentem enim esse in agente, luce clarius est) tamen quia viri graues contra senserunt, non erit præter rem si quæstionem hanc aliquanto pressiùs examinemus.

Pars assumatis quibus [illegible] [illegible]

RAYMUNDUS Lullius Maioricensis qui apud suos Doctoris illuminati nomē inuenit,eam sententiam in suis prouerbiis amplexus est, vt diceret actionē nō tantùm immanentē,sed etiam transeuntem in agente esse,quam sententiam probat Caietanus in Commentariis primæ partis D. Thomæ ad quæstionem 25. eámque ex quibusdam D.Thomæ locis colligit.Eandem verò sequitur Bartholomæus Torrens in eundem librum,aliique nonnulli. *Prouerbiorū par. 2. Caiet.q. 25. artic.1.*

Quibus rationibus probari soleat.

RATIONES pro hac parte hæ sunt fermè. Primùm,quia actio quælibet reducit formaliter è potentia in actum non solùm id quod *Quæst. 29. ar.1.disp.4.*

1. patitur,sed etiam id quod agit: immò priùs consideratione nostra reducit id quod agit,quàm id quod patitur,cùm ex eo quod agens agit, patiens patiatur,actionémve recipiat: perspicuum est autem id quo aliquid formaliter reducitur è potentia in actum, esse perfectionem reducti,& ex consequenti esse in illo.

2. DEINDE,quia quælibet res (loquamur autem de creatis tantùm) perfectior est,cùm actu agit, quàm cùm est tantùm in potentia ad agendum, quippe cùm operatio sit finis agentis, seu potiùs existentiæ agentis, iuxta illud Aristotelis in secundo de Cœlo: *Vnumquodque est propter suam operationem,* quod de rebus creatis intelligendum est.Si ergo perfectior est quælibet res creata cùm agit, quàm cùm non agit: est igitur actio perfectio illius,ac proinde in ea ipsa inest. *Cap.3.tex. 17.*

3. TERTIO,quia causa formalis non est separata ab effectu formali,cùm sit idem formaliter,licet modus significādi vocabulorū vtriusque sit diuersus,vt albedo & album:at actio est causa formalis agentis,vt agens est:non est igitur ab agente separata.

4. QVARTO,quia actio & passio sunt formæ oppositæ, cùm oppositas habeant conditiones, non possunt igitur esse simul in patiente: passio autem est in patiente,ergo actio in agente.

5. QVINTO,quia impossibile videtur formam esse in aliquo, & tamen non illud denominare, si ergo actio transiens esset in patiente, non dubium quin omne patiens diceretur agere,quod saltem in materia prima falsum esse deprehenditur.

6. SEXTO,quia omne accidens denominat subiectum aliquod,cui inhæreat,vt patet ex definitione accidentis: veluti superficies aëris continentis,etsi denominat extrinsecus locatum, tamen denominat aërem locantem, vt subiectū cui inhæret: at actio si non denominat intrinsecus rem agentem, nullum subiectum, cui insit denominare potest: neque enim quatenus actio est denominat rem quæ patitur,alioqui omne patiens ageret,quod est apertè falsum. *Apud Porph.in Isago. ge. c. de Accidente.*

7. POSTREMO,quia actus in eo esse debet,cuius est actus:constat autem actionem esse actum agentis,vt Aristoteles docet 3.Phy. cap.2. Ita cogi videtur Aristoteles etiam ipse eam sententiam admittere, vt fateatur omnem actionem in agente esse. *Textu 20.*

[illegible] D. Th. [illegible]

DIVUM autem Thomam idem sensisse,ex quibusdam eius Commentariorum locis videtur perspicuum. Nam in 2. Sent. distinct. 40. q.2.artic.4.sic ait: *Cùm actio sit in agente, & passio in patiente, non potest*

esse

esse idem numero accidens actio & passio. Et secūdo cōtra Gent. c. 9. *Actio*, inquit, *quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto, & ideo inter nouem prædicamenta accidentis computatur*. Quod idem sæpiùs asserere videtur in quæstionibus de Potentia & de veritate. In 1. etiam parte q. 25. art. 1. planè docet, vbi actio distinguitur à potentia actiua, nobiliorem esse actum potentia; at in Deo actionem non distingui à potentia actiua: loquitur autem de potentia actiua: per actiones trāseuntes. Denique in eadem parte q. 45. art. 3. ponit actiones creandi, quæ haud dubiè transeuntes sunt, non esse in creaturis, sed in Deo.

De Poten. q. 7. artic. 9. & 10. & de Veritate. q. 4. art. 2.

Vera sententia.

SECTIO II.

SED contrariam sententiam veram esse & amplectendam, nonnullis argumentis patet: si modo illud aduertatur, non esse hic quæstionem de relatione agentis ad patiens, vel ad effectum, quàm cōstat esse in agente, si realis sit: neq; enim actio, siue immanens illa sit: siue transiens, relatio est, cùm relatio nullius sit efficaciæ. Accedit, quòd iam superiùs contra Scotum ostendimus prædicamenta hæc vltima non relatiua, sed absoluta esse.

Pars negatiua approbatur.

Quæstio. 7. sectio. 1.

PRIMVM igitur ex eo constat, non omnem actionē esse in agēte, quia si actio transiens in agente esset, iam non esset transiens, sed immanens. Neque enim sat est ad earum distinctionem, si dicas immanentem nihil operis cōfectum relinquere, transeuntes autē omnes aliquid cōficere, quod actione peracta supersit. Nam & actiones immanentes Dei omnia conficiunt, quæcumque facta perseuerant: & plurimæ sunt actiones transeuntes, quibus peractis nihil cōfecti operis relinquatur, vt equitatio, saltatio, & tibiæ cantus, aut citharæ pulsatio. Nec verò in eo positum est earum discrimen, quod immanentes non attingunt exteriorem materiam subiectúmve, trāseuntes autem semper circa aliquid diuersum ab agente versentur. Nam immanētes non solùm attingunt externa intentionaliter (quod est perspicuum) sed etiam earum quædam attingunt realiter. Diuinæ enim multa efficiunt in rebus creatis: humanæ autem, si non attingunt immediatè, & sine alia potentia executiua res omnino seiunctas, certè suo modo attingunt diuersas realiter in eodem supposito: voluntas enim & appetitus sensitiuus, auctore Aristotele in tertio libro de Anima, tantam vim habent, vt potentias executiuas sui suppositi moueāt, veluti tractiuam, impulsiuam, ambulatiuam, & alias similes, quæ ab eis differūt realiter. Reliquum est igitur, vt in eo consistat earū differentia, quòd immanentes sint in ipso agente formaliter, hoc est in ipsa agendi potentia, transeuntes autem in re, quæ ab agēdi potentia diuersa sit realiter. Quare si omnis actio esset in agente formaliter, vt exposuimus, nulla omnino esset actio transiens: quod nemo dicat.

Argumenta pro hac parte.

Actiones immanentes Dei omnia conficiunt, quæcunque facta perseuerant.

Aristo. 3. de Anima cap. 10. & 12. text. 57. D. Thomas. 1. p. q. 81. artic. 3. & q. 82. art. 4. ex Anselmo lib. 1. de Similitudi. c. 1. & prima secunda, q. 19. art. 1. & q. 1. 1. &

Potentia sensitiua interna vt moueāt executiuas.

DEINDE, quia si noua actio transiens esset noua entitas absoluta in agente, certè Deus cùm cœpit agere in mundi creatione nouam 2.

cœpit habere entitatem absolutam, ac proinde mutatus est. Ignis quoque & aliæ res creatæ, cùm in alias agunt, nouas incipiunt habere in se absolutas entitates, at hæc dicenda nequaquam sunt. Quæro enim à quo ille producantur. Si à patientibus, ergo & omne patiens agit, quod est falsum, & eadem quæstio relinquitur de patiente, quæ de agente, aliquáne entitate absoluta id faciat: quod si à patientibus, quatenus patiuntur, proueniunt, iam patiens, quatenus est patiens, agit: quod dici nullo modo potest. Si verò ab agentibus producuntur: iam quæro, an per easdem illas qualitates, quibus agunt in alias res, an per alias natura priores, quibus agant in seipsa. Si per easdem: ergo ignis prius agit per calorem in seipsum, quàm agat in aquam. quod & ridiculum est & impossibile: ignis enim per calorem nihil aliud, quàm calorem introducit, nisi per accidens & consecutiuè, quo pacto dicimus calorē exsiccare. Si per alias qualitates, ergo vulgatæ primæ quatuor elementorum qualitates, non sunt re vera primæ: quod ad secundum librum de Generatione falsum esse ostendunt Physici.

TERTIO, quia si omne mouens, cùm mouere incipit, simul etiam inciperet nouam entitatem actionis in se habere: cùm actio, qua mouens mouet, nulla sit alia, quàm motus (ab eo enim id, quod mouet dicitur formaliter mouens) illud absurdum eueniret, vt omne mouens mouendo moueretur: quod fieri non potest, & omnes falsum esse supponunt.

4. POSTREMÒ, quia isto modo res inanimæ agunt actionibus immanentibus producendo nimirum in se actiones, quibus agant in res alias: at Philosophi nullas agnoscunt actiones immanentes, nisi potentiarum cognoscentium & appetentium. Quòd si entitates huiusmodi absolutè non producūtur re vera, sed per emanationes quasdam resultant in agentibus ad præsentiam patientium, quo pacto dicimus calorem resultare in aqua frigida sublato conseruante calorem: præterquam quod id temerè & sine vlla ratione diceretur, magis cum ratione congruit asserere, rem ad patiendum aptam præsente re ad agendum idonea, nullius alterius entitatis interuentu aliquid ab agente accipere.

Aristotelis testimoniis confirmatur.

ACCEDVNT adeo clara Aristotelis testimonia, vt saltem, qui eius doctrinæ non refragantur, planè confiteri debeant, actionem transeuntem non in agente esse, sed in patiente. Nam 3. Physic. cap. 3. hoc scriptum reliquit. *Non esse incommodum, eundem actum esse communem duobus, agenti & patienti: nam agentis*, inquit, *est tamquam à quo, patientis autem tamquam in quo, sicut doctio est actus docentis, sed est in ipso discente.* Et secundo de Anima b capite secundo sic ait. *Videtur enim in patiente, & dispositio agentium inesse actus.* Et paulò c inferiùs. *Vniuscuiusque enim actus in eo, quod potentia existit, & in propria materia aptus natura est fieri.* Et 3. d de Anima cap. etiam secundo. *Si igitur motus, & actio, & passio est in eo, quod mouetur & patitur (Actus enim*, inquit, *& motus actus in patiente fit) non necesse est mouens moueri*: vnde nos tertium argumentum desumpsimus, quo eodem aliis in locis vtitur Aristoteles. Deinde, *Sicut actio*, inquit, e *& passio in patiente est, non in agente,*

Text. 10.
b Text. 24.
c Text. 26.
d Text. 39.
e Text

agente, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensibili existit. Quo, cum ab Aristotele nihil clarius pro hac sententia dici potuisset, non veritus est Caietanus asserere, sententiam suam quasi occultum aliquid veteres Philosophos latuisse.

Eamdem sententiam approbari à D. Thoma.

DENIQVE D. Thomas, quem vnum ille, vt sequeretur, in oppositam opinionem diuertit, nostram, communémque sententiam perspicuè tradit. Nam 1. p. q. 45. art. 2. nullam aliam entitatem ponit, quæ modo aliquo actionis nomine significetur, quàm motum, qui est in mobili, & relationem, quæ est in mouente. Vnde concludit, cùm creatio non sit mutatio, non remanere in creatore ac creatura quicquam aliud, quod nominibus creationis actiuæ & passiuæ declaremus, nisi relationes creantis & creati. Et 2. libro contra Gent. cap. 1. hoc discrimen inter actionem immanentem, & transeuntem constituit, quod immanens est perfectio agentis, transiens autem perfectio patientis, & in eo existens, quod desumpsit ex Arist. 9. f libro huius operis. Alia pleraque D. Thomæ dicta collegit Ferrariensis g pro hac sententia in eum locum: ex quibus cœcus penè sit, qui non intelligat, D. Thomam, id absolutum, quod actionis transeuntis nomine comprehenditur, in patiente ponere.

f *Cap. 9. tex. 16.*
g *2. contra Gent. cap primo.*

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

Soluuntur argumenta posita pro Caietani sententia.

AD PRIMVM igitur pro parte opposita dicendum est, etsi illud rectè cõcludit, actionem esse actum & perfectionem agentis habentis potentiam, seu potentialitatem, vt perficiatur: tamen non rectè cõcludere, esse in agente. Perficiuntur enim agentia creata suis actionibus, non intrinsecus tamen, sed extrinsecus, hoc est, illa ipsa perfectione, qua perficiunt ea, quæ patiuntur, ac recipiunt eorum similitudines: suo enim modo ad perfectionem agentis non habentis in se perfectionem illimitatam spectat, quod eius forma quodammodo extendatur, & diffundatur in res alias. Vnde patet solutio secundi.

Agētia creata perfici non solùm interniis sed externis etiam formis.

AD tertium dicendum, caussam formalem intrinsecam, seu verè inhærentem non esse separatam ab effectu formali, at de extrinseca aliam esse rationem. Potest enim esse vel omninò seiuncta, vt respectu agentis remoti, vel immediatè coniuncta, tametsi non inhærens, vt respectu proximi agentis, aut locati.

Actionē, & passionē non esse formas oppositas.

AD quartum negandum est actionem & passionem esse formas oppositas. Nam etsi conditiones agentis & patientis sunt oppositæ relatiuè, ipsum, inquam, inferre & suscipere, quemadmodum dare & accipere: ipsæ tamen conditiones actionis & passionis, nimirum inferri & accipi non opponuntur, sed vni potiùs & eidem conueniunt. Quamquam enim agens & patiens distincta sunt (agens, inquam, & patiens actione & passione transeunte, in qua tota est difficultas) forma tamen, quam agens inducit, & patiens recipit, vna

prorsus atque eadem est, quemadmodum & donum, quod alter amicorum dat, & alter accipit.

Accidēs quo pacto debeat denominare subiectum cui inest.

A D quintum & sextum, fatemur omne accidens, si tamen sit verū accidens & non substantia mores accidentis coniuncta, denominare subiectum aliquod, cui inhæreat: nō tamen illud denominare quauis ratione, sed certa aliqua: quemadmodum locus etsi denominat aërē circunstantem, cui inhæret, nō tamen illum denominat locatum, sed locantem. Sic igitur actio transiens, etsi denominat rem diuersam ab agente, cui inhæret: non est tamen necesse, vt eam denominet agentem, sed satis est, si modo aliquo, nempe patientem.

Ex Aristotelis sententia non omnem actum esse in eo, cuius est.

A D vltimum dicendum, ipsum quoque Aristotelem negare omnem actum esse in eo, cuius est. Expressis enim verbis sic scriptum reliquit 3. Physic. *At neque alicuius actum in alio esse absurdum est*, & paucis interpositis, *Nec prohibet*, inquit, *vnum duorum eundem esse, &c.* Ita nihil pene Aristotelis sententię apertiùs repugnat, quàm actionē trāseuntem, seu qua aliquid in aliud re diuersum operatur; in agente esse, vt subiecto. Quod verò ad D. Thomam attinet, dicito, eum in loco citato secundi Sent. loqui de actione & passione, quatenus altera intrinsecus est mala moraliter, altera bona, nempe de voluntate inferendi & sustinendi iniuriam: necesse est. n. vt actio huiusmodi sit in agente, veluti in Iudæis Christum dominum crucifigentibus, quemadmodū passio in patiente, proinde ipsum externum, patiendi motum denominari malum, quatenus à mala voluntate infertur, bonum autem, quatenus à bona suscipitur.

Cap. 3. tex. 20.

Explicantur D. Thomæ loca.

d 40. q. arti 4.

Actio quatenus mala moraliter est in agente.

N I H I L etiam refert, quod in locis proximè citatis de actione dicat, & vniuersè sentiat, inesse illam agenti, sicut accidens subiecto, loquitur enim de inesse siue per veram inhærentiam, siue per denominationem. Id enim planè significant verba illa. *Et ideo inter nouem prædicamenta accidentium computantur* Aperta enim illius sentētia est, a eorum pleraque extrinsecus denominare, & ea ratione accidentium naturam suo modo participare: etiamsi eorum extremum vsque adeò à natura accidentis remotum sit, vt contineat substātias more accidētium circumpositas: Si enim de vera inhærentia loqueretur, apertissimè sibi repugnaret, qui sæpe b cum Aristotele negat actionem, qua aliquid mouetur, in mouente esse, vt subiecto.

a Ita patet ex iis quæ dicta sunt q. 7. præcedente sect. 3.

b Vt patet ex locis allatis sect. præcedente.

Actionem esse nobiliori potentia, in quibus, & quomodo intelligendum.

C V M autem docet, vbi actio distinguitur à potentia actiua, nobiliorem esse actionem potentia, non loquitur de potentia actiua per actiones merè transeuntes, cuiusmodi potentiæ sunt calor in calefaciendo, & frigus in frigefaciēdo, sed de iis, quæ actiuę sunt per actiones natura sua immanentes, & vi naturali transeuntes, seu quod idem est, immanentes quoad subiectum, & quoad effectum transeuntes: cuiusmodi potētia est appetitus animalium siue rationalis, siue rationis expers in mouendis membris ad nutū obedientibus. Nam actio merè transiens non potest esse nobilior ipsa potentia, à qua procedit, vt calefactio ligni calore ignis, quę autem est transiens quoad effectum, & immanens quoad subiectum, si distinguatur quidem ex natura rei à potentia, vt in creaturis, semper est nobilior, quàm potentia, à qua procedit,

procedit, vt actus voluntatis quàm ipsa voluntas, si autem non distinguatur, quod in solo Deo accidit, non potest esse nobilior, quia identificatur cum potentia, à qua nostro intelligendi modo procedit.

DEMVM vbicumque ille docet actionem creandi, & quascumq; alias quibus in creaturis aliquid agit, esse in Deo non in creaturis, loquitur quidem de actionibus transeuntibus, verùm non de transeuntibus quoad subiectum, sed quoad effectum. Quod vt meliùs intelligas, aduerte non esse negandum, neque id vnquam D. Thomam negasse, actiones merè transeũtes, quibus Deus aliquid in creaturis operatur, vt motum cœli aut lapidis inesse in ipsis rebus patientibus, sed hoc tamen notandum, sapienter illum addidisse, actionem merè trãseuntem non esse actum & perfectionem respectu Dei agentis, quasi diuina potentia per huiusmodi actiones reducatur è potentia in actũ, quemadmodum reducuntur potentiæ creatæ, sed recurrendum esse ad actus diuinæ volnntatis practicos qui æterni sunt, & nequaquam mutabiles: eósque dicendos esse tantæ efficaciæ, vt pro eo tempore, quod Deus ab æterno statuit hoc vel illud producere, sine vlla ipsorum nouitate hoc vel illud producant. Hos ergo actus, qui immanentes sunt natura sua, transeuntes autem virtute & efficacia, intelligit D. Thomas in Deo agente esse, non in creaturis in quibus operatur. *Actionem creandi esse in creaturis quo pacto accipiendum.*

Detúrne in Deo potentia executiua, qua ratione à diuina voluntate distinguatur.

SECTIO IV.

X his intelligi potest quid dicendum sit ad eam quæstionem, sit ne in Deo præter intellectum & voluntatẽ potentia executiua, quemadmodum in nobis, tametsi non re ipsa, vt in nobis est, sed ratione distincta. Duran. in 1.d.38.q.1. cum aliis quibusdam putat distinctam esse. D. autem Thomas 2. lib. cont. Gent. Scotus in 1. Sent. & Caietanus in Commentariis 1. partis, & alij plerique sentiunt non esse distinctam. *Durandi opinio affirmãs. D. Thomæ negans. Argumenta partis affirmatiuæ.* *D. Tho. 2. cõ. Gent. cap. 23. Scot. 1. sent. d. 37. q. vnica. Caiet. 1. p. q. 25. ar. 1.*

PARTEM affirmatiuam hæc argumẽta confirmãt. Primùm quia actus intellectus & voluntatis non attingunt realiter obiecta, sed intentionaliter tantùm: esse enim intellectum aut volitum, non est reale aliquid in re intellecta aut volita, sed denominatio extrinseca ab actu intelligendi & volendi, aut relatio rationis resultans in obiecto ex actu intelligendi aut volendi, cùm interim actus potentiæ executiuæ realiter attingat suum obiectum. 1.

DEINDE, quia actus intellectus & voluntatis sunt ex ratione sua immanẽtes, actus autem executiuę potentię ex ratione sua trãseuntes. 2.

TERTIO quia quem ordinem in creaturis, habet intellectus, voluntas & potentia executiua secundum rem, eundem habent in Deo secundum considerationem nostram: in creaturis autem hæc tria sunt distincta realiter, atque adeò inter se ita ordinata, vt intellectus primùm approbet, quæ facienda sunt: deinde voluntas ea amplectatur, 3.

ac de

ac demùm potentia executiua conficiat, seu quouis alio modo ad esse perducat: igitur eandem distinctionem, eumdémque ordinem constituere oportet consideratione nostra in intellectu, voluntate, & potentia executiua Dei.

POSTRMO, quia potentiæ distinguuntur per actus: actus autem intellectus & voluntatis & potentiæ executiuæ respectu cuiuscumque agentis intellectiui distinguuntur saltem consideratione nostra, ergo & intellectus, voluntas & potentia executiua.

Partis negantis argumentum.

PARS tamen negatiua his rationibus probatur. Primùm, quia voluntas Dei est efficacissima: non esset autem etiam cõsideratione nostra efficacissima, si cogitaremus eam quasi expectare aliam potẽtiam ad executionem eorum quæ vellet.

Vbi distinguenda sit potentia executiua à voluntate.

2. DEINDE, quia vbi potentia executiua est limitata, ibi necesse est eam ponere distinctam à voluntate, quæ in creaturis etiam suo modo illimitata est (multa enim volumus, quæ nullo modo possumus) at vbi executiua potentia illimitata est, quod in Deo confitemur, ibi non est opus, vt eam à voluntate distinguamus.

3. TERTIO, quia in diuinis non nisi præstantissima ponenda sunt, est autem præstantius & diuina natura dignius quod ipsum velle diuinum sit ex se executiuum omnium, quæ vult, quàm si dicamus esse tantum decretiuum & imperatiuum: illud autem diuina Scriptura satis videtur significare, cùm omnia quæ fiunt à Deo, soli diuinæ voluntati attribuat.

Etiam in nobis vtrunque appetitum esse suo modo executiuum.

4. POSTREMO, quia in nobis etiam voluntas ipsa, immò & appetitus sensitiuus sunt potentiæ ex ratione sua executiuæ eius motionis, qua potentiæ motiuæ inferiores mouentur, siue applicantur ad opus, vt superiùs dictum est. Neque enim ad hoc munus ponendæ sunt aliæ potentiæ executiuæ mediæ inter voluntatem appetitúmque sensitiuum & inferiores potentias motiuas? alioqui ad eiusmodi medias potentias applicandas ad proprias operationes, & suo modo mouendas oporteret alias medias executiuas potentias ponere, & alias rursus ad illas, sicque in ponendis potentiis executiuis nullus esset finis. Si ergo in voluntate creata: & in appetitu etiam sensitiuo tanta est vis, vt per suos actus immanentes suo modo agant aliquid extra se, cur non sit tanta voluntati diuinæ tribuenda, vt ex ratione sua peculiari, omnia quæ vult, agere atque exequi possit, nec sit opus ad eam rem alia potentia, vel sola consideratione ab illa distincta? *Sect. 2.*

Obiectio.

DICAT fortasse aliquis, esse in anima nostra quandam potentiam immaterialem, qua ipsa indiget, vt cùm fuerit à corpore separata, possit mouere corpora quibus vti velit, siue ad representandam personam propriam suppositi vita functi, quod plerique animam Samuelis fecisse credunt, siue ad quiduis aliud (meritò enim non probabitur sententia eorum qui volunt animas à corpore seiunctas ne lapillum quidem mouere posse) atque huius potentiæ proprium esse mouere, siue applicare inferiores potentias motiuas organicas sui suppositi ad opus; ac proinde non necesse esse, vt voluntas nostra eam

Lege D Tho. 2.q.95.art. 4.& q.174. art.5. ex Augusl. lib.2. ad Simplic. q.3.

eam motionem, siue applicationem exequatur.

SED respondendum est non esse quidem negandam animæ nostræ eam potentiam, cùm sit per se subsistens, & operatiua extra corpus, nec rationi consentaneum videatur, vt cùm à corpore separata fuerit, careat ea facultate mouendi corpora, quæ substantiis corruptibilibus quantumuis abiectis tributa est: quo pacto & Samuelis & Moysi animæ, vti potuerunt simulachris quibusdam ad repræsentandas illorum personas accommodatis, illa vt ageret cum Saule non longè à montibus Gelboe, hæc cum Christo Domino in monte Thabor. Quin etiam post assumptionem corporum adhuc erit vsus eius facultatis in Beatis, cùm sit illorum statui conuenientissimus, vt in quo animæ planè subdetur corpus, eiusq; conditionum particeps erit. Ea verò potentia vsus est Christus Dominus, cùm post resurrectionem non progressiuo motu, qui fit organicarum facultatum ministerio, sed subitaneo: & totius simul corporis, qui alia potentia ab organicis indiget, inuisendorum discipulorum causa in varia loca se conferebat. Qua etiam sæpè vti videtur in diuino Eucharistiæ sacramento, veluti cùm ex altari in pium os S. Bonauenturæ reuerentiæ causa celebrare non audentis, & aliarum quarũdam sanctarum fœminarum sacram Synaxim ingenti affectu exoptantium se transtulit. Et Romæ in templo beatæ Pudentianæ Virginis de manibus indigni hæsitantisq; sacerdotis se sustulit, & sacræ hostiæ motu lapidei altaris angulum adussit, eiúsque figuræ effigiem (quam vidimus) in marmoreo pauimento, quasi ignito ferro impressam reliquit. Neque enim in his euentis opus erat, vt sacra hostia, vel ab Angelo, vel immediata Dei actione deportaretur, cùm Christus Dominus humana prædictæ potentiæ virtute ad eam rem vti potuerit.

Potentiã executiuã immaterialem animæ nostræ cõcedendã esse.

Christus Dominus post resurrectionem quomodo varia loca peragrauerit.

Christi Domini in Eucharistiæ sacramento mirabiles operationes.

VERVM eius potentiæ vsus non est necessarius homini in hac mortali vita, cùm satis ei sint potentiæ motiuæ materiales, siue organicæ ad mouendum se & alia corpora quibus vti vult: quemadmodum satis sunt aliis animantibus, quæ nõn minorẽ sed maiorem sæpe vim habent ad eum motum & in se, & in aliis rebus efficiendum, cùm tamen nullam motiuam potentiam in sola anima cohærentem habere possint. Itaque ea potentia, etsi est vsui animæ separatæ, & corpori etiam glorioso coniunctæ: in nobis tamen otiosa est, dum breue huius vitæ curriculum conficimus. Quare ad id quod obiiciebatur, illud primùm respondendum est, non esse in nobis vsum eius potentiæ in hac vita: proinde non per eam applicari potentias organicas ad opus, sed per voluntatem appetitúmque sensitiuum.

Otiosam esse tamen in vita mortali.

Prior solutio.

Posterior solutio.

Luca 2.
Luca 4.
In 4. sent. dis. 10. q. 7.

DEINDE dicendum etsi ea nunc vteremur, quemadmodum Christus Dominus mortalis adhuc videtur vsus, siue cùm puer in templo se à conspectu parentum abstraxit, siue cùm vir factus in montis supercilio è manibus Nazarenorum elapsus est, quod Scotus animaduertit, & nonnunquam sancti homines singulari priuilegio vti creduntur: tamen is vsus nihil aliud esset, quàm applicatio passiua eius potentiæ ad motum, quæ applicatio ab alia potentia, quàm à voluntate fieri nullo modo posset.

Ita patet voluntatem quoque nostram, & omninò vtrumque appetitum esse suo modo potentias executiuas, non omnium tamē quæ cupiunt, sed applicationis potentiarum motiuarum inferiorum ad suas actiones. Quo autem pacto voluntas & appetitus sensitiuus eiusmodi potentias moueant, vt loquitur Aristoteles, siue ad opus applicent, fusioris disputationis est. Illud hoc loco sit satis, nec voluntatem, nec appetitum sensitiuum indigere in nobis alia potentia executiua ad applicandas ad propria opera subiectas sibi potentias motrices, vt inde colligamus, mirum non esse si diuina voluntas nō egeat alia potentia vel sola ratione à se distincta, vt extra se quæ velit exequatur; tametsi multo veriori actione transeunti Deus agat extra se quàm voluntas & appetitus sensitiuus in potentias motiuas inferiores cum illis vtuntur.

Reijcitur fusior de hac re disputatio in alium locum.

Tertia alia sententia.

Erunt fortasse qui propter rationes affirmatiuæ partis fateantur dandam esse in Deo potentiam executiuam ratione distinctā à potentiis intellectus & voluntatis, & tamen propter rationes negatiuæ velint non esse distinctam ab actu voluntatis, sed esse ipsam diuinā volitionem practicam, qua Deus omnia efficit: videbitur enim hoc pacto seruari distinctio inter intellectū, voluntatem & potentiam executiuam, & tamen hæc tertia, vt non erit prorsus eadem cum prima & secunda, ita non erit omninò aliena à secunda, sed ei valdè cognata, quippe quæ erit proprius eius quasi partus. Id autem confirmabunt ex eo quod omnia quæ de voluntatis diuinæ efficacia dicuntur de actu præcipuè intelligenda sunt. Verùm non rectè dicent. Primùm,

Refellitur.

1\. quia actus vnius potentiæ non habet rationem alterius potentiæ, sed rationem actus illius duntaxat, vt patet in creaturis, ex quibus ad
2\. creatoris considerationem assurgimus. Deinde, quia actus practicus diuinæ voluntatis non est consideratione nostra vnicus, sed multiplex etiam ratione effectorum eiusdem speciei: potentia autem executiua saltem respectu eorum, quæ eiusdem speciei sunt, non consideratur vt multa, sed vt vnum quippiam: alioqui quot sunt actus, tot
3\. essent potentiæ, quod pugnat cum ratione potentiæ. Postremò, quia cùm in nobis etiam (vt dictum est) ipsæ vtriusque appetitus potentiæ sint executiuæ applicationis inferiorum facultatum motiuarum ad suas operationes, nec dicamus actus ipsorum appetituum esse potentias eius rei executiuas: non est cur negemus ipsam potentiam diuinæ voluntatis habere rationem potentiæ executiuæ omnium diuinarum actionum transeuntium, idque solis actibus illis tribuamus.

Conclusio quæstioni respondens. In diuinis nō est potentia executiua præter potentiam diuinæ voluntatis.

Patet igitur ex dictis, non opus esse aliam potentiam executiuam considerare in diuinis præter ipsam potentiam diuinæ voluntatis. Nam cùm actus practici illius non tantùm sint immanentes, sed etiam transeuntes modo explicato: non dubium est quin voluntas diuina, vt voluntas est, sit etiam potentia executiua omnium quæcunque efficit.

Soluuntur argumenta partis affirmatiuæ.

Qvare ad primum affirmatiuę partis argumentum, negandum est, actus practicos diuinæ voluntatis solum intentionaliter attingere obiecta practica. Nam etsi actus intellectus nihil reale per se

ponit in re intellecta: actus tamẽ practicus diuinæ voluntatis totam ipsam ponere potest in rerum natura. Ad secundum ex dictis constat practicos diuinæ voluntatis actus, transeuntes etiam esse. Ad tertium dicendum, etiam in creaturis voluntatem, vt volũtas est, esse exequutiuam applicationis inferiorum facultatum motiuarum ad sua opera, vt non mirum sit, si diuina volũtas veriùs & perfectiùs sit actiua omnium extra se. Ad quartum dicẽ, actum potentiæ merè exequutiuæ distingui ab actu voluntatis: non autem quouis modo exequutiuæ.

VTRVM PRÆDICAMENTVM VBI omnibus rebus attribuatur.

QVÆSTIO IX.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

QVOD attinet ad prædicamentum Vbi hoc vnũ disquirendum est, attribuatúrne rebus omnibus, an rebus tantùm corporeis: nam pro parte affirmatiua hæc occurrunt argumenta. *Pars affirmatiua quæstionis.*

Argumentũ 1. PRIMVM, quòd ea, quę nullibi sunt, neque in rerũ natura esse videãtur. Quæ enim in rerum natura sunt, quęri etiam meritò & inueniri possunt: quæ autem inueniuntur, 2. alicubi sanè inueniuntur. Vnde & via datur ad inueniẽda ea, quę quęrimus: quod si via, ergo & vbi via finiatur: Deinde, quòd vel maximè videatur Deus alicubi esse, cùm dicatur esse vbiq;: quòd si Deus alicubi est, ac proinde huius prædicamẽti attributionẽ suscipit: ergo multò magis cętera omnia, quę finita sunt, & certis finibus circũscripta, Tertiò, quòd ea, quæ nullo modo possunt replere locũ, alicubi etiã esse dicantur, vt pũcta, lineæ, & superficies, habẽt enim sitũ, punctũ quidem in linea, linea verò in superficie, & superficies in corpore, quod est alicubi esse: quod si habent sitũ, ergo & locum: quãdoquidem situs nihil est aliud, quàm modus existẽdi in loco. Quod autẽ de his indiuisibilibus dicitur, de aliis etiam formis indiuisibilibus rerum corporearum dici potest: etsi non replent locum, sunt tamen ibi, vbi sunt substantiæ, quarum sunt formæ. 3.

PRO parte autem negatiua hæc item se offerunt. Primùm, quòd esse alicubi, & esse in loco idem sint: non omnia autem esse in loco, vel a ex eo patet, quia locus est superficies extrinsecus ambiens, quã sola corpora comprehendi possunt. Deinde, quòd Aristoteles planè asserat in libris b de Cœlo, substãtias immateriales nec loco, nec tempori subiectas esse. Tertiò, quòd nihil sit in loco, nisi aut circumscriptiuè, vt dicitur, aut definitiuè: Deus autem neutro modò in loco esse possit. Non circumscriptiuè, quia sola ea circumscribuntur loco, quæ sunt coextensa loco, quod nec Deo, nec vlli substantiæ immateriali *Negatiuæ partis argumentum* 1. 2. 3.

a Ex Arist. 4. Physi. c. 4. tex. 39. & sequentibus.
b Primo lib. de Cælo ca. 9. tex. 100.

riali cõuenit. Nec verò definitiuè, quia sola ea definiuntur loco, quæ ita in loco vno sunt, vt extra illum non existant: quod de Deo dici non potest, qui immensitate sua ita est in quolibet loco, vt sit etiam in cæteris omnibus, quæcumque sint. Quarto, quod iam sit ostensum ad caput 7. Deum non poni in prædicamentis, quod quidem si verum est, fieri non potest, vt prædicamentum Vbi Deo etiam attribuatur: quid enim est aliud rem poni in hoc, aut illo prædicamento, quàm prædicamentum hoc aut illud ei attribui?

Quæst. 7. Sect. 1. & luculentius ad cap. 8. q. 1. sect. 2.

Quædam de ratione existendi in loco.

SECTIO II.

Esse alicubi, quot modis sumatur.

HÆc quæstio facilè explicabitur, si quædã prius animaduertamus. Primùm, esse alicubi nonnũquam impropriè sumi pro eo, quod est esse in re aliqua, quæ impropriè dicatur locus: quo pacto oculi dicũtur esse in capite, & forma in materia, & pars quælibet in suo toto: qui modus ab hac disputatione excludendus est. Propriè verò tum accipi, cùm sumitur pro eo, quod est esse in loco propriè dicto, siue communi tãtùm, vt sella in domo, siue peculiari, vt aqua in puteo, siue reali, vt in superficie extrinsecus circumdante, siue imaginario, vt vocatur, hoc est, in spacio aliquo: quo pacto mundus est in ea spacij dimensione, quam occupat.

Quid sit esse in loco circũscriptiuè.

DEINDE, duobus modis aliquid dici solere esse in loco propriè dicto, vno circumscriptiuè, altero definitiuè. Illud dicunt (& verè sentiunt) esse in loco circumscriptiuè, quod ita est in illo, vt totum sit in toto, & pars in parte: siue illud habeat per se partem extra partem, & per se circumscribatur loco, vt corpus ad prædicamentum quantitatis pertinens: siue per accidens, vt materia, & formæ omnes substantiales, & accidentales, si diuisibiles sint ad diuisionem molis corporeæ: hæc enim omnia dicũtur esse in loco circumscriptiuè partim per se, partim per accidens. Illud autẽ volunt definitiuè esse in loco, quod ita est in illo, vt extra illum naturaliter non sit: quo pacto non solùm ea omnia, quæ sunt in loco circumscriptiuè, sunt etiam definitiuè, sed cætera quoq; omnia, vno excepto Deo Opt. Max. qui loco nullo definiri potest, vt in eo sit, & in alio non sit. Addunt autẽ naturaliter, quia supernaturaliter non est negãdum, rem eamdem creatam posse simul esse in pluribus locis etiam circumscriptiuè, vt plerique volunt.

Esse definitiuè in loco, quid sit.

Deum nõ definiri loco.

Rem eamdem posse supernaturaliter esse simul plurib. in locis.

Scot. in 4. di. 10. q. 2. Gabr. ibi q. vnica, & fusè lect. 46. suprà canonem. Ocham in 4. d. 10. q. 4. Marsil. q. 7. Richar. q. 2. Alensis in Sum. p. 4. q. 40. Altissiodor. in 4. d. 10. Petrus de Aliacho in 4. quæ. 5. & alij.

Diuisione tradita non comprehendi modos omnes essendi in loco.

SED vt obiter moneam, hæc diuisio non complectitur re vera omnes modos essendi in loco propriè dicto: non solùm quia excipitur modus, quo Deus est in loco, vt dictum est, sed etiam, quia si res eadem creata virtute diuina ponatur in pluribus locis, in nullo iam erit definitiuè, quia ita erit in vno eorum, vt sit etiam in alio: cùm tamen huius diuisionis moderni defensores ita velint diuisionem esse intelligendam, vt Deo excepto, quicquid in loco est, aut circumscriptiuè sit in eo, aut definitiuè. Nec satis erit pro responsione, quod cùm res creata est in pluribus locis, non sit in his omnibus naturaliter. Nam si res in vno fuerit naturaliter, & in alio supernaturali virtute, non erit

saltem

ſaltem in poſteriori definitiuè, quia ponitur eſſe in priori naturaliter: immo neque in priori rectè dicetur eſſe definitiuè, quia parum referet, quòd in poſteriori ſit ſupernaturali virtute, vt dicatur definiri & limitari ad priorem locum. Quòd ſi nomen loci abſoluatur à numero, ita vt omnes loci, in quibus res eſt, computentur pro vno, réſque dicatur eſſe in omnibus ſimul definitiuè, quod ita ſit in illis, vt non ſit extra illos: vacat iam primùm particula, *naturaliter*, quam adiiciunt: deinde latenter conceditur Deus eſſe definitiuè in loco, quia ita eſt in omnibus, vt non ſit extra illos.

Vera diuiſionis explicatio. SI ergò diuiſio hæc exiſtendi in loco propriè dicto probanda eſt, ita ſanè eſt intelligenda, vt quicquid in vno tantùm loco finito eſt, ſit in illo, aut definitiuè tantùm (hoc enim re vera eſt eſſe in vno tantùm loco) aut etiam circumſcriptiuè, hoc eſt, ita vt totum ſit in toto, & pars in parte. Quo iam modo, primùm quidem excluditur Deus à diuiſo ipſo, vt non ſit mirum, ſi non comprehendatur in membris diuidentibus. Deinde, nullas patimur anguſtias, ſi res eadem quouis modo ponatur ſimul in pluribus locis: dicemus enim in nullo eam eſſe definitiuè, quòd in alio etiam exiſtat. Quamquam, quia certus locorum numerus, ſi res ſimul ſit in omnibus pro vno loco haberi poteſt: poterit illa dici in omnibus ſimul acceptis definitiuè eſſe, quia non ſit in alio ab illis.

Deus vt poſſit dici eſſe in loco infinito. POSTREMO, non negabimus Deum eſſe in loco, ne cogamur, illum aut circumſcriptiuè, aut definitiuè in eo eſſe confiteri, ſed vel dicemus eſſe in vno infinito, ſi teneamus id, quod verius eſſe credi- *Vt hac ipſa quaſt. ſect. 4. oſtenditur.* derim, Deum in infinito etiam ſpacio extra cœlum exiſtere: vel in pluribus finitis, ſi locorũ nomine Ariſtotelicos intelligamus. Quòd ſi quis ſentiat, Deum non eſſe extra mundum, ſpaciúmque quod à mundo occupatur, ea ratione negabit Deum eſſe definitiuè in ſpacio mundi, quia ſi alibi non eſt, id prouenit ex defectu ſpatij pleni extra mundum: addétque id ſolùm intelligi oportere definitiuè eſſe in loco, quod ita eſt in loco vno, vt limitatione ſuæ virtutis non ſit in alio: quæ additio neceſſaria non eſt, ſi Deus eſt actu in quolibet ſpacio, ſeu pleno, ſeu vacuo:

Quaſt. 7. ſect. 1. POSTREMÒ, illud in memoriam reuocandum eſt, quod ad caput decimumtertium explicauimus, de ratione loci eſſe immobilitatem, eámque ab immobilitate ſpacij prouenire, quod fixum ſemper eſt, neque vlla ratione mutari poteſt: quod tamen dicere non poſſumus de creatura vlla, ſiue de centro mundi, ſiue de cœli virtutibus, ſiue de quauis alia, quæ veriùs rationem rei habeat. Quòd cùm ita ſit, neceſſe eſt dicere, id, quod quaſi formale eſt in loco *Li. 4. Phyſ cap. 4. text. 39. & ſequentibus.* Ariſtotelico, qui immobilis ſuperficies corporis continentis eſſe definitur, eſſe ipſam veræ ſuperficiei immobilitatem, ſeu potiùs ipſam ſpacij ſuperficiem imaginariam, in qua vera loci ſuperficies incidit: proinde ſolam ſuperficiem ſpacij ſatis eſſe ad rationem loci, quemadmodum ad rationem motus localis, qui etiam in ſpacio omnino vacuo fieri poteſt virtute diuina, quamuis non ſatis ſit ad rationem loci realis & Ariſtotelici. *Immobilitatẽ eſſe de ratione loci.* *Quid ſit formale in loco Ariſtotelic.*

Conclusio partis affirmatiuæ, & varia circa eam sententiæ.

SECTIO III.

Prædicamentum Vbi rebus omnibus attribui probatur.

HIs positis dicendum est, prædicamentū Vbi, siue loci, omnibus rebus attribui, quæcunque illæ sint. Hæc conclusio probatur. Nam res corporis participes esse in loco circūscriptiuè nemo dubitat, cum ratione molis corporeæ partem habent: quod idem dicendum est de earum materia & formis diuisibilibus, siue substantiales illæ sint, siue accidentales: aut enim per se circumscribūtur loco, vt ipsa moles corporea, aut per accidens, & ratione illius, vt cætera diuisibilia: substantiæ verò separatæ, si creatæ sunt, itémque humana forma, & accidentia omnia inextensa, etsi nec per se, nec per accidens sunt circumscriptiuè in loco, sunt tamen definitiuè. Intellige porrò, substantias esse definitiuè in loco, siue diuisibili, qui dicitur compositus, siue etiam indiuisibili, quem simplicem appellant: ita tamen, vt cùm in loco sunt diuisibili, quælibet earum sit tota in toto, & tota in qualibet parte: quo pactò dicimus, animam rationis participem, etsi qua est alia indiuisibilis, totam esse in toto corpore, & totam in qualibet eius particula. Denique Deus Opt. Max. etsi nec circumscriptiuè, nec definitiuè in loco vllo esse potest: est tamen vbique, hoc est, in omnibus quotcunque sunt.

Deus est in loco, quia est vbique.

Num res omnes semper, ac necessariò sint in loco.

SED quærat aliquis, num omnia semper ac necessariò sint in loco. Quamquam enim de rebus naturalibus & earum partibus & accidentibus nemo dubitat propter quantitatem molis, qua affectæ sunt: de substantiis tamen separatis, & earum accidentibus non mediocris dubitatio existit, num semper ac necessariò sint in loco definitiuè: Nam D. Thomæ sectatores a volunt, eas non esse in loco, nisi cùm actu operantur operatione transeunte, nec verò qualibet operatione transeunte, contenti sunt, sed ea, quæ fit in loco, hoc est, quæ suscipitur, aut procedit à re, quæ est in loco: farentur enim substantiam separatam nō esse in loco per operationem transeuntem, nisi agat in rem, quæ est in loco, aut ab ea patiatur. Scotus b verò, & alij plerique asserunt eas esse semper, ac necessariò esse in loco, siue quid agant, aut patiantur extrinsecus, siue nihil.

Negantē partem asserit a D. Thomæ sectatoribus.

Affirmantē ab Scoto, & plerisque alijs.

Argumentū præcipuū pro D. Thomæ sententia.

ARGVMENTVM præcipuum pro opinione D. Thomæ est, quia cùm duplex sit quantitas, vna molis, altera virtutis, & res materiales sint in loco per contactum molis: reliquum est, vt immateriales sint in loco per contactum virtutis: at contactus virtutis est operatio potentiæ agentis in aliud: quò fit, vt si res immateriales non agant aut patiantur extrinsecus, non sint etiam in loco.

ACCEDIT auctoritas multorum c Patrum, qui scribunt, nullibi fuisse Deum ante Mundum conditum, nisi in seipso. Præcipuum verò pro Scoto argumentum est, quia res immateriales, quemadmodum & materiales, prius saltem natura sunt in loco, id est, præsentes loco, quàm in eo operentur: non sunt igitur in loco per operationem, sed per suas ipsarum substantias: nihil enim aliud esse potest, per quod sint in loco: ergo semper ac necessariò.

Primarium pro Scoto argumentum.

a D. Thom. 1. p. q. 52. art. 1. Caietan. ibid. Capr. in d. d. 2. q. 1. Ferra. 3. contra Gēt. c. 68. & alij.
b Scot. in 1. d. 2. q. 9. Gabr. ibid. q. 2. Marsil. & Gre. Arim. ibid. D. Bonauent. in 2. d. 2. ar. 4. Ochā quol. 1 q. 4. Alens. in 2. d. 2. q. 4. & alij.
c Ita Tertul. lianus aduersus Praxeā. Bernardus de Considera-tione, & alij complures.

Prima

Prima assertio. SECTIO IV.

N hac controuersia illud nobis durum videtur admodum ne dicam à ratione alienum, substantias separatas nunquam esse in loco nisi per operationem transeuntem, ita vt si hoc pacto non agant, aut patiantur, nullibi omninò sint.

a Lib. de hebdomad. c. 1.

Argumenta contra priorē opinionem. 1.

PRIMVM, quia etsi communis conceptio sapientum est (vt a Boëtius ait) incorporea non esse in loco ab Aristotele definito, idque circumscriptiuè, vt sunt res corporeæ, tamen & docti & indocti iudicant, quicquid est, alicubi esse, saltem in spacio aliquo, aut spacij alicuius termino: adeò vt ipse etiam Aristoteles b qui in libro citato de Cœlo negat, substantias separatas esse extra cœlum, vt in loco à se explicato: affirmet c tamen eas ibi esse, felicissimámque in omni sempiternitate vitam ibidem agere, nempe ab omni negotio rerum corporearum liberas. Intellexit enim etsi earum pleræque in mouendis orbibus cœlestibus occupatæ sunt: plurimas esse tamen, quæ extra cœlum felicissimo fruantur otio.

b 2. de Cælo, c. 9. tex. 100.
c Ibidem.

2. DEINDE vt cum nostris loquamur, quid Angeli continenter agunt in cœlo Empyreo, vbi creati dicuntur a Theologis, & quasi in patria degunt? Quid verò in inferioribus cœlis, cùm per eos ad terras descendunt? Quid denique in eodem templo aut domo, cùm sæpè maxima eorum multitudo adest? Nam quòd quidam dicunt eos præsentia sua ornare locum, quemadmodum viri Principes & magnates suo cōsessu dicuntur ornare seu condecorare conuentum hominum, concionémque, petitio est aperta, vt dicitur, principij: de hoc enim dubitamus per quam operationem transeuntem præsentes sint, si ad id operatione transeunte indigent. Quòd verò alij excogitarunt satis esse ad eorum præsentiam, si continuam habeant attentionem circa locum cui præsident, aut in quem Dei iussu, aliáve ratione conueniunt; nihil habet momenti: dum enim operationem transeuntem exquirunt, immanentem pro transeunte sumunt: attentio enim quantumcumque & qualiscumque sit, semper est actio interior ac immanens. Mitto quòd attentio haberi potest ex loco etiam distanti.

Capr. in 2. d. 2. q. 1.

IAM Deus Opt. Max. ab omni æternitate re vera fuit in eo spacio in quo mundum condidit: in quo tamē nihil agebat, immò & est, & semper fuit, ac erit in infinitis spacijs extra cœlum, vbi nihil agit, nec acturus creditur, alioqui nouum locum acquisisset, cùm creauit mundum, nouumq; acquireret si alibi crearet alium, quod certè sine mutatione ex non loco in locum fieri nequit: & (quod est absurdius) moueretur loco, si mundum hunc aliò per motum localem transferret: acquireret enim etiam ipse ac relinqueret cōtinuè aliud ac aliud spacium, quod ad verum motum localem satis esse ipsa vera mundi trāslatio in aliud spacium argumento esset. Item non minùs est Deus immensus quàm esset corpus actu infinitum: at corpus infinitum esset in toto spacio extra cœlū, est ergo in illo Deus: tametsi alio modo quia corpus esset extensiuè, Deus tamen est sine extensione vlla, vtpote totus 3.

Deum fuisse atque esse in spacio infinito extra cœlum.

Deus quomodo sit immensus.

Deus quomodo æternus.

totus in qualibet eius parte. Adde non minùs Deum esse immensum, quàm æternum: at Deum æternitate sua non modo coëxistere tempori reali, quod est in primo mobili, sed etiam coëxtitisse infinito imaginario præcedenti, & fore, vt coëxistat infinito imaginario futuro, ergo & immensitate sua non modo esse in mundo, sed etiam in infinitis spaciis extra mundum. His adiunge: Si Deus non esset nisi in mundo fore, vt iam esset definitiuè in loco mundi: esset enim in eo & non in alio. Neque enim satis videtur esse, quod oppositæ opinionis a auctores respondent, non rectè id effici quia Deus possit esse in maiori: hac enim ratione neque anima pueri esset definitiuè in eius corpusculo, quod in maiori aliquando sit futura. Denique sunt multa Sacræ paginæ ac sanctorum Patrum, immò & grauia nonnulla Philosophorum dicta, quibus Deus extra hunc etiam mundum, vbi nihil exterius operatur, esse asseritur. Nam 3. Regum b sic orat Deum Salomon: *Si cœlum & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis hæc domus quam tibi ædificaui?* Quæ etiam verba in extollenda dignitate beatæ Virginis vsurpat Ecclesia dum canit: *Quem cœli capere non possunt, tuo gremio contulisti.* In libro quoq; Iob c sic ait Sophar Naamathites, vt immensitatem diuinæ naturæ quasi rem certissimam declarat: *Nunquid vestigia pedum eius nosti? Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? &c.* Isaias d item de Dei immensitate sic scribit: *Qui immensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit.* Dionysius etiam Areopagita Apostolorum æqualis in libro de Diuinis nominibus ait: e *Deum in mundo, & supra mundum, & circa mundum esse.* Iustinus Martyr in libro f de Quæstionibus Christianis à Gentibus positis, earúmque responsionibus scribit: *Deum quia incircumscriptus est, hoc est immensus non indigere cœli domicilio.* Athanasius g contra Sabellij gregales: *Ne requiras, inquit, magnitudinem loci tam spaciosam, quæ capere possit Dei magnitudinem.* Origenes h in librum Iob sic ait: *Cœlum & terram superos & inferos vniuersa eius replet beatitudo, vniuersa circundat virtus, cuncta continet magnitudo.* Hilarius i in Psalmos: *Non corporalibus, inquit, locis Deus continetur, neque finibus aut spacijs diuinæ virtutis immensitas coarctatur.* Gregorius Nazianzenus in oratione de Theologia, sic differendo Dei magnitudinem declarat, vt diuinam naturam, nec tantùm intra mundum, nec solùm extra esse dicat, sed subaudi & intra & extra per infinita spacia diffusam. Theophilus Antiochenus in secundo libro contra Christianæ Religionis calumniatores: *Deus, inquit, loco nequaquam circumscribitur, verùm ipse est omnium locus.* Hieronymus in k Isaiam hunc in modum scribit: *Ne arbitremur cœlo & terra Dei magnitudinem metiendam.* Et post pauca: *Deus, inquit, & forinsecùs & extrinsecus, infusus & circumfusus, &c.* Ambrosius l libro primo de Spiritu sancto: *Nec filius, inquit, suorum operum locis temporibúsque circumscribitur, nec Spiritus sanctus, &c.* Chrysostomus m in Isaiam: *Deus nullis circumscribitur locis, qui enim posset qui nusquam non præsens est?* Denique Diuus Augustinus libro vndecimo de Ciuitate n Dei, omnium clarissimè rem hanc explicat: *Quærentibus enim Philosophis, cur Deus certo temporis initio mundum condiderit,* hanc

Loca sacræ Scripturæ probantia Deũ esse extra hũc mundum.

Patrum testimonia. *Dionysij.* *Iustini.* *Athanasij.* *Origenis.* *Hilarij.* *Gregorij Nazianzeni.* *Theophili.* *Antiocheni.* *Hieronymi.* *Ambrosij.* *Chrysostomi.* *Augustini.*

a *Argent. in 1. d. 37. q. 1. Duran. q. 2. Richard. q. 4. D. Tho. q. 2. ar. 3. & alij.*
b *Cap. 8.*
c *Cap. 11.*
d *Cap. 40.*
e *Cap. 1. lege eundem ca. 9. eiusdem ope.*
f *Ad calcem libri.*
g *Oratione de hac re.*
h *Libro 1. in illa verba:* Cum venissent Filij Dei & starent coram Domino *quæ habentur cap. 2.*
i *in Psa. 118. in illa verba:* Prope es tu Domine.
k *In cap. 66. Isaiæ.*
l *Cap. 10.*
m *In cap. 6. Isaiæ, vide eundem hom. 5. in cap. 1. epis. ad Colos.*
n *Cap.*

hanc ſimilem quæſtionem obijcit. Cur potiùs in hoc ſpacio quàm in alio ex iis, quæ ſunt extra cœlum? tùm paulò inferiùs, *An fortè*, inquit, *ſubſtantiam Dei, quam nec determinant, nec diſtendunt loco, ſed eam, ſicut de Deo ſentire dignum eſt, fatentur incorporea præſentia vbique totam à tantis locorum extra mundum ſpacijs abſentem eſſe dicturi ſunt, & vno tamùm, atque in cõparatione illius infinitatis tam exiguo loco, in quo mundus eſt occupatam? Non opinor eos in hæc vaniloquia progreſſuros. Quod igitur*, inquit, *reſpondent de infinitis extra mundũ locis, cur in eis ab opere Deus eſſet, hoc ſibi reſpondeãt de infinitis ante mũdum temporibus, cur in eis ab opere Deus ceſſauerit.* Hæc omnia Auguſtinus. Lege etiam ſi placet caput 5. libri ſeptimi Confeſſionum eiuſdem: vbi, etſi Manichæorum errorem olim ſuum de Dei corporeitate refert: mirificè tamen creata omnia in eo quaſi ſpõgiam in medio mari aqua plenam, & vndique longiſſimis ſpacijs circumfuſam depingit. Ex quibus patet, non ſolùm quid in hac re D Auguſtinus ſenſerit, ſed etiam quid Philoſophos, qui de Deo digna locuti ſunt, ſenſiſſe crediderit, ſeu potiùs vt certum in ea diſputatione poſuerit. Ac cùm plures hoc loco afferri poſſent: nullus tamen meliùs diuinam immenſitatem explicauit, quàm Mercurius is qui à magnitudine ſapientiæ Triſmegiſtus, hoc eſt, termaximus appellatus eſt: ferunt enim dixiſſe: *Deum eſſe circulum, cuius centrum vbique eſſet, circũferentia verò nuſquam. Circulum* dixit vt ſummam eius perfectionem ſignificaret: *habentem verò vbique centrum*, quia vbique eſt perfectè, hoc eſt, vbique totus, vel quia à quouis puncto ſpacij, in quo Deus eſt protendantur lineæ in quamlibet partem, omnes erunt ſuo modo æquales, id eſt, infinitæ. Denique *nuſquam habentem circunferentiam*, qui nullo termino præſentia eius definitur: quod tamen de nulla re incorporea creata dici poteſt. Si enim materiam informet, ibi tantùm eſt, vbi eſt materia: ſin verò per ſe ſubſiſtit, non excedit ſuæ actiuitatis ſphæram, Ita patet Deum eſſe alicubi, vbi nihil operetur extrinſecus.

Creata omnia in Deo vt ſint.

Mercurij teſtimonium in eandem ſententiã, Deus quid ſit ex eius ſentẽtia.

Mercurius in libro de Mundo ad Aſclepiũ, & refert Alexander Alẽſ. 1. p. q. 15. membr. 3. & Mai. in 1. d. 37. q. 2. vbi hanc noſtram ſententiam tuetur.

Sect. 3. QVOD autem ſuperiùs ex Patribus allatum eſt, Deum ante mundum conditum nullibi fuiſſe niſi in ſeipſo, de exiſtentia in re aliqua vera dictum eſſe intelligendum eſt: tametſi impropria locutione, quia nihil propriè dicitur eſſe in ſeipſo. Hæc cùm ita ſint, vel hoc vno argumento, patet ſaltem non omnes ſeparatas ſubſtantias ea ſola ratione eſſe in loco, quia in eo operentur.

Quatuor aliæ aſſertiones.

SECTIO V.

1. aſſertio. Subſtantiæ ſeparatæ non ſunt in loco per ſeipſas.

ILLVD etiam probandum non eſt, ſubſtantias ſeparatas eſſe in loco per ſeipſas, ſi perinde ipſæ ſibi dicantur eſſe rationes exiſtendi in loco, vt eſt moles corporea ſubſtãtiis materialibus, hoc eſt, ita vt quæque ſubſtantia ſeparata certum ſibi ſpacium ita vendicet, vt naturaliter nec in maiori, nec in minori eſſe poſſit: quemadmodum ſubſtantia materialis ratione ſuæ extenſionis corporeæ, nec maiorem locum naturaliter, nec mino-

rem occupat. Est a enim communis omnium Theologorum sententia, substantiam separatam: etsi naturaliter non potest esse in loco quantumcumque magno: posse tamen esse in quantumcumque paruo, atque adeò b indiuisibili, hoc est, inter quascumque partes quantitatis & spacij immediatas. Neque in re hac vlla est inter Theologos qui sint alicuius nominis controuersia.

a D.Tho.1.p. q.62.artic.2. Ocha. quodl. 1.q.4. Greg. in 2.d.2.q.2. Mai. in 2.d. 2.q.4. & est cōmunis sententia omniū excepto Scoto in 2.d.2.q.6. b Quod vel ipse Scotus cōcedit loco proximè citato. c Nonnulli recentiores.

Secūda assertio absurdum est dicere substantias separatas esse in loco per suam ipsarum existentiam in loco.

IAM & illud absurdius est dicere non esse quærendam aliam rationem per quam substantiæ separatæ, sint in loco, nisi ipsam earum existentiam in loco: sunt enim c qui hoc suffugium inueniant, mirenturq; cur hactenus tanta fuerit de hac re contentio, cùm res sit apertior quàm vt de ea disputari debeat. Vt enim ratio per quam res est alba nulla est alia, quàm ipsa albedo: ita volunt nullam quærendam esse aliam, per quam substantiæ separatæ sint in loco, nisi ipsam existentiam in loco: siue vt alij loquuntur, ipsam applicationem ipsarum ad locum. Sed non vident, duplicem esse rationem formalem, per quam aliquid alicui conuenire dicatur, vnam ex parte prædicati, quæ semper eadem est ex natura rei cum ipso prædicato: quo pacto ratio formalis, cur aliquid sit album, est ipsa albedo, & cur sit in loco, ipsa existentia in loco, nec de hoc quisquam nisi pueriliter dubitaret: alteram ex parte subiecti, de qua graues sæpè incidunt dubitationes, quandocumque ipsum per se subiectum non videtur esse satis, vt sibi vendicet prædicatum: quo pacto dicimus equum esse loco motiuum, quia appetitiuum, & appetitiuum, quia apprehensiuum rei absentis.

In substantia quatenus talis est, non apparet ratio, cur sit in loco.

Hac igitur de causa, cùm in substantia, quatenus substantia est, non appareat ratio, per quam ipsa sit in loco (neque enim substantia, vt substantia est, sibi videtur vendicare locum) meritò quærunt Philosophi rationem formalem ex parte substantiarum, per quam ipsæ sibi locum postulent: & facilè inuenientes molem corpoream, per quam corporeæ sint in loco circumscriptiuè, sapienter pergunt quærere per quid incorporeæ sint in loco definitiuè, quando circumscriptiuè in loco esse non possunt. Qua in quæstione non est mirandum, cur alij aliter sentiant: mirandum magis non deesse qui in quæstione adeò controuersa tam facilè rem transigant, neque vllam difficultatem sentiant. Itaque qui in hac disputatione concludunt, rationem formalem per quam substantiæ separatæ sunt in loco esse ipsam existētiam loco, siue applicationem earum ad locum, & extra chorum vagantur, & in vitium tautologiæ incidunt. Quòd eorum aliqui respondeant, non idem esse applicationem substantiarum ad locum, atque existentiam earum in loco; ne idem pro ratione eiusdem afferant: fatebimur id quidem si nomine applicationis intelligant actionem applicandi, quæcumque illa sit, aut relationem quæ consurgit ex coniunctione substantiæ cum loco: verùm applicatio priori modo non potest esse ratio formalis existendi loco: quippe cùm ea transacta adhuc substantiæ maneant in loco, sed est quasi via ad acquirendum locum, posteriori verò modo applicatio sequitur ipsam existentiam in loco, vt ratio & causa à priori esse non possit, quam tamen hîc loco quærimus.

ILLVD

Tertia assertio substantiæ separatæ sunt in loco de seipsis quatenus actiuæ sunt in loco.

ILLVD porrò asserimus, substantias separatas esse in loco per seipsas, quatenus actiuæ sunt in loco, hoc est, in res quæ sunt in loco, aut ab eis pati possunt: quod intellige actione immediata immediatione suppositi. Probatur autem assertio, quia cum nulla appareat ratio, cur substantiæ immateriales sint in loco, propter earum esse, sed propter aliquam operationem, neque illæ egeant loco propter operationes immanentes, vt constat, nec verò propter transeuntes illas quibus aliæ agunt in alias, aut patiũtur ab aliis, cùm ex se nõ videantur indigere loco: reliquum est, vt loco indigeant propter eas operationes transeuntes, quibus agunt aut patiuntur in loco, hoc est in res, vel à rebus, quæ sunt in loco, idq; immediatè immediatione suppositi: necesse est enim, vt ea, quæ hoc pacto agunt & patiũtur, simul sint, hoc est in eodem loco, aut saltem in proximo & immediato, vt habet communis a Philosophorum sententia. Cùm ergo substantiæ, separatæ propter has tantum operationes indigeant loco, hoc ipsum, quod est, eas esse actiuas aut passiuas hoc operationis genere, assignãdum est ex parte ipsarum pro ratione formali existendi in loco. Ac Deus Opt. Max. cùm infinitam habeat vim agendi in loco, nullúmque spacium designari possit, quod excedere agendo non valeat, ex sua operatiua virtute necessariò est in omni spacio, siquidem fieri non potest, vt prius in eo non sit, deinde verò sit, vt ex dictis patet. Cæteræ verò substantiæ separatæ, quia finitam habent agendi virtutem, nec certum spacium agendo possunt excedere, sunt illæ quidem necessariò in aliquo loco propter agendi vim: quia ordo naturæ postulat, vt cùm statim à principio agere in loco possint, iam inde ab earum creatione sint in loco. Verùm quemadmodum datur maximus locus, in quo earum quæque operari possit: ita datur maximus, in quo existat: qui tamen minor esse videtur illo, in quo potest operari: quandoquidem intelligentia, quæ primum mobile circumagit, non videtur esse posse in tanto spacio, quantum est primi mobilis: etiam si ex spacio, vnde illud mouet, se velit per totum quasi diffundere, ac quodammodo extendere. Est autem spatium, quod vnaquæque occupat, cùm creatur, illud omninò, in quo creator eam collocat. Deinceps verò illud, quod quæque occupare vult, non excedendo tamen maximum, in quo esse potest, cùm latissimè patentem operationem exercet.

a D. Tho 1. p. q. 8. art. 1 & 2. contr. Gen. c. 68. Et omnes Philosophi cum Ari. li. 7. Physi. c. 2. text. 10. & sequentibus. & toto cap. 2 item libr. 8. Physi. c. 1. tex. 8. Sectione præcedenti.

Cur Deus sit vbique.

Dari maximum locum, & existentiæ & operationis substãtiarum separatarum.

Angelum nõ posse simul esse ĩ tãto spatio, in quanto operari potest.

DENIQVE illud concludimus, vt motæ dubitationi satisfaciamus, substantias separatas semper ac necessariò esse in loco, quia id poscit virtus operatiua in omnibus: in iis autem quæ creatæ sunt, etiam potentia passiua. Intellige autem nomine virtutis actiuæ, & potentiæ passiuæ, non qualitatem aliquam additam substantiæ, sed ipsam substantiam, quatenus est principium actiuum aut passiuum operationis in loco, seu, quod idem est, operationis materialis: quandoquidem etsi omnis qualitas tollatur, adhuc tamen substantia, quia primo actiua aut passiua est talis operationis, erit in loco. Neq; obiicias fore isto modo vt substantia non esset prædicto modo actiua aut passiua, non esset etiam in loco, ac proinde non necessariò

Quarta assertio substantiæ separatæ semper ac necessariò sunt in loco.

Occurritur obiectioni.

esse in loco: satis enim patet hypothesin esse impossibilem, sicq; impossibile esse non esse substantiam in loco. Atque in hunc sensum rectè concludit ratio Scoti superiùs adducta.

Cur substantia rei locatæ non dicatur esse ratio formalis existendi in loco.

QVOD si quis quærat cur non dicamus cum Scoto ipsam substãtiam rei locatæ esse rationem formalem, cur ea sit in loco, cùm omnis substantia ex se sit actiua aut passiua in loco respondendum caussam esse, quia etsi omnis substantia hoc modo actiua aut passiua est, tamẽ ipsa ratio substantiæ non id explicat, sed tantùm quod per se, seu non in alio existat, nos autem quærimus rationem formalem, qua apertè cognoscamus cur substantia sit in loco. *Sect. 3.*

Occurritur quibusdam obiectionibus.

SECTIO VI.

Primum argumentum.

TRIA tamen sunt, quæ contra ea, quæ dicta sunt præcipuè occurrunt. Vnũ est, quòd veteres a Theologi nõ per principium agendi aut patiendi in loco, sed per ipsam actionẽ passionémve, substãtias separatas in loco esse dixerint. *a D. Thom. 1. p. q. 52. ar. 2. Henr. de Gãd. quol. 2. qu. 9. & quolib. 4. q. 17. & alij.*

2. Alterum, quòd si per principium, ac proinde per potentiam agendi aut patiendi in loco dicantur esse in loco, cùm earum quæque possit agere ac pati in quouis loco, erit sanè earum quæque in omnibus locis, ac proinde in toto vniuerso: sicque Angeli erunt vbique: quæ opinio reprehenditur in Durando b quasi in fide parum tuta. *b In primo. d. 37. q. 1.*

3. Tertium, quòd hoc pacto non sit, cur substantiæ materiales dicantur esse in loco, per quantitatem. Nam si principium agendi petendíve in loco, satis est vt ponat substantias immateriales in loco, cùm materiales quoque substantiæ huiusmodi habeant principium: erunt etiam & ipsæ in loco per principium agendi aut patiendi in loco, non per quantitatem.

Solutio primi argumenti. Primus sensus sententiæ veterũ Theologorum.

VERVM hæc non admodum difficilè dissoluentur. Nam ad id quod primum obiicitur, triplici expositione responderi potest. Quod enim veteres Theologi dicunt substantias separatas per operationem transeuntem, eámque materialem in loco esse, sic potest intelligi, vt loquantur de operatione, velut de caussa finali, aut quasi finali: substantiæ enim separatæ nec ratione operationum immanentium, nec etiam quarumuis transeuntium, sed earum tantùm, quæ in res materiales exercentur, aut à materialibus proueniunt, loco indigent.

Secundus.

Substantiæ separatæ per operationem in loco esse quomodo dicantur.

AVT certè sic potest accipi, vt loquantur de existentia in loco per contactum: cùm enim duplex tantum sit contactus, alter molis, qui propriè dicitur: alter virtutis, qui impropriè ac metaphoricè: si substantiæ quidem separatæ sint in loco per contactum aliquem, & non nuda præsentia suæ substantiæ, oportet, vt sint in eo per contactum virtutis, non quemlibet tamen, sed alicuius operationis materialis actiuè aut passiuè ad quam solam exercendam opus est loco: nam per contactum molis in loco esse non possunt, cùm molem non habeant. Atque hoc pacto intelligi potest ratio Diui Thomæ superiùs allata, vt rectè colligat substantias separatas non esse in loco, nisi per operationem transeuntem. *Sect. 3.*

AVT

Vide quæ dicta sunt ad c. 6. q. 5. sect. 3.

Tertius.

Per quod cognoscamus substantias separatas alicubi esse.

Avt denique sic exponi potest, vt loquantur de existentia substãtiarum separatarum in loco, quoad nostram cognitionem, quo pacto loquitur Aristoteles in principio indiuiduationis substantiarum materialium, cùm ait illas indiuiduari per quantitatem: numquam enim cognoscimus substantias separatas alicubi esse, nisi per operationem transeuntem, eámque materialem, quæ ab eis proueniat: vt mentes cœlestium orbium motrices per motum ab eis profectum, & dæmones, quibus energumeni vexantur per ea, quæ in illis efficiunt. Vnde etiam pati ratione fatemur damnatorum animas esse in centro terræ, quod fide Orthodoxa teneamus, eas ab igne inferno pati.

Solutio secundi.

Quomodo substantia vbique non sint.

Ad secundum neganda est consequentia. Nam etsi moles corporea est substantiis materialibus ratio existendi in quouis loco: non sequitur tamen, substãtiam vllam immaterialem esse in omnibus simul locis: immò verò, etsi daretur Angelus tantæ virtutis, vt posset simul esse in toto vniuerso: non proinde sequeretur, illum esse in toto vniuerso, si quidem minori etiam se applicare posset. Ergo, quemadmodum dicimus molem corpoream substantiæ naturalis esse rationem formalem, cur ea sit in loco, & tamen, vt sit in hoc aut illo, requirimus actionem ponentis eam hic aut ibi: ita dicimus, principium immediatè agendi aut patiendi immaterialiter esse rationem formalem substantiæ separatæ, vt sit in loco: & tamen requirimus actionem, qua ponatur hic aut ibi, nempe vel per creationem, vel per applicationem voluntatis propriæ ad hunc & illum locum.

Duplex modus existendi in loco definitiuè.

Corpus Domini est in Eucharistia more indiuisibilium.

Formæ animalium perfectorum indiuisibiles.

Ita D. Tho. 1. par. q. 76. ar. 8. & 2. contra Gent. cap. 72. Alb. Mag. 2. part. Sũ. de homine, & alij.

Ad tertium vt respondeamus, animaduertendum, dupliciter aliquid esse posse definitiuè in loco, vno modo generali ratione, altero speciali. Generali quidem, quicquid ita est in hoc loco, vt non sit in alio, dicitur esse in eo definitiuè, quocumque modo in eo existat: siue totum in toto, & pars in parte, si partes habet: siue totum in toto, & totum in qualibet parte, quo pacto omnes res creatæ sunt in loco, solúsque Deus Opti. Max. in loco esse non potest: si modo nomine loci finitum spacium, vt par est, aut aliquem eius terminum intelligamus. At speciali ratione id solùm dicimus esse definitiuè in loco, quod ita in eo est definitiuè, vt non sit etiam circumscriptiuè, hoc est, vt non sit totum in toto, & pars in parte, sed totum in toto, & totum in qualibet parte: quo iam modo solæ creaturæ indiuisibiles sunt in loco, vt substantiæ separatæ, & anima rationalis: nisi virtute diuina fiat, vt diuisibiles more indiuisibilium in loco ponantur, veluti corpus Domini vbi sunt species sacræ Eucharistiæ. Dico autem potiùs indiuisibiles, quàm immateriales, vt complectar perfectorum animalium brutorum formas, quæ etsi materiales sunt: tamen à plerisque dicuntur indiuisibiles, ac proinde totæ in totis corporibus ac locis, & totæ in qualibet eorum parte.

Solutio tertij argumenti.

Vide quæ scripta sunt ad c. 3. q. 2. sect. 3.

Substantiæ corporeæ sublata quantitate, quo pacto manebũt in loco.

Ad argumentum igitur dicendum, etsi principium quouis modo agendi patiendíve in loco, satis est, vt quælibet substantiæ sint in loco definitiuè, sumpta definitiua existentia in loco generali ratione: non satis tamen esse, vt sint in loco circumscriptiuè: oportere enim vt per molem corpoream sint totæ in totis locis, & partes earum in illorum

partibus. Quocirca si à substantiis corporeis auferatur diuina virtute moles corporea, etsi substantiæ ipsæ manebunt in loco definitiuè, non manebunt tamen circumscriptiuè, manebunt enim vel in locis indiuisibilibus, vel totæ in totis locis indiuisibilibus, & totæ in singulis eorum partibus, prout eas virtus diuina in loco posuerit, à qua sola tunc conseruabuntur, ne in nihilum vertantur, sublata ab eis mole corporea. Neque enim audiendi sunt, qui volunt fore, vt sublata mole corporea adhuc maneant totæ in totis locis, & partes in partibus: adhuc enim manerent extensæ, hoc est, habentes partem extra partem, quod solùm fit per molem corpoream.

Obiectio.

Sed obiiciat aliquis, molem corpoream esse proprietatem substantiarũ materialium: ergo si Deus ea sublata iterum substantias ipsas propriis naturis relinquat, fore, vt in qualibet earum resultet propria moles, quod fieri non potest, nisi re vera sint extensæ sine illa: alioqui non resultabit tota moles in tota substantia, & partes etiam in partibus.

Solutio.

Huic obiectioni primùm responderi potest, dum substantia corporea indiuisibiliter conseruatur à Deo, aut tota in toto loco, & tota in qualibet eius parte, nõ relinqui illam propriæ naturæ: cuius rei signum est, quòd eo modo conseruata non potest in eam vllam agens naturale agere: sed opus esse, vt tota ponatur in toto loco, & pars quælibet in aliqua loci parte, quod fieri nequit sine mole corporea.

Num quantitas diuina virtute ablata iterum ex vi naturæ emanabit.

Deinde, aliam esse rationem in mole corporea, aliam in cæteris proprietatibus naturalibus substantiarum materialium. Nam cæteræ, cùm sint qualitates extensæ ad extensionem molis corporeæ, si tollantur aut remittantur hac vna conseruata, possunt naturaliter resultare in substantia suę naturę relicta: quia possunt in ea extensiuè pullulare, seu torę in tota, & partes in partibus. At moles corporea, cùm sit forma ipsa, per quam substantia formaliter est extensa, non potest resultare naturaliter in substantia conseruata in puncto, aut tota in qualibet loci particula: iam enim plures partes molis corporeę ęquales inter se essent in eodem loco adęquato, idque naturaliter, quod fieri non potest.

Altera obiectio.

Est & alia obiectio, qua etiam fortè quis contendat, substantiam materialem extensam esse, & habere partem extra partem sine mole corporea. Nam in eo instanti, in quo substantia generatur prius tamen natura, quàm introducatur forma, datur materia extẽsa, siue habens partem extra partem sine quantitate vlla. Nam quòd in eo priori (vt loquuntur Scolastici) nulla sit quantitas in materia, ex eo patet, quia omnia accidentia tolluntur cum forma substantiali pręcedente, vt probatiores a Philosophi docent. Quòd verò nihilominus materia in eo priori sit extensa, ex eo probatur, quia nec est in loco indiuisibili, nec tota in toto loco diuisibili, & tota in qualibet eius parte, vt est luce clarius.

a D.Thom. prima secundæ q.52. arti. 2. & secunda secundæ q.24. artic.5. Greg. in 2.d.12.q. 22. cõclusione prima, & aliy.

Sed neque obiectio hęc quicquam efficit. Nam illa, vt sic dicam, prioritas non facit materiam re vera esse sine quantitate, sed tantùm, posse considerari non considerata quantitate: quemadmodum quòd animal sit prius natura differentiis hominis & bestię, non efficit, vt animalis

animalis natura re vera ſit ſine iis differentiis, ſed vt verè conſiderari poſſit non conſideratis eiuſmodi differentiis.

Reſponſio ad argumenta initio propoſita.

SECTIO VII.

RELIQVVM eſt igitur vt argumẽtis initio propoſitis ſatisfaciamus, quatenus iis quæ dicta ſunt aduerſantur. *Ad argumẽta partis affirmatiuæ quid dicendum.*

AC iis quidem quibus affirmatiua quæſtionis pars cõfirmabatur, nihil eſt quod reſpondeamus, niſi quòd primũ non rectè ſumit ea omnia eſſe in loco, quæ quæri ac inueniri ſolent. Nam ſi quæri propriè ſumitur, hoc eſt, pro inueſtigari ſecundum locum propriè dictum, petitur quod erat probandum: ſin metaphoricè pro eo quod eſt mente inueſtigari, non conficitur id quod propoſitum erat. Multa enim quæruntur poſteriori modo & inueniuntur quæ non ſunt in rerum natura, ſed ſolùm obiectiuè in intellectu, ac proinde nec in loco vllo propriè dicto, vt argumenta plurima, quæ ad diſſerendum in locis dialecticis quæruntur & inueniuntur. Eſt etiam quod in tertio argumento animaduerti debeat: etſi omnia quæ in rerum natura ſunt, in loco etiam ſint, id tamen cum duabus diſtinctionibus concedendum eſſe: vna vt ſint in loco per ſe, vel per accidens: altera vt ſint in loco diuiſibili, aut indiuiſibili. Adde impropriè accipi ſitum ac locum cum dicimus puncta habere ſitum ac locum in linea, lineam in ſuperficie, & ſuperficiem in corpore.

AD primum verò & ſecundum parte negatiua dicendum, nihil ea concludere, niſi de loco circumſcriptiuo. *Solutio argumentorũ partis negatiuæ.*

a *Sect. 2.* AD tertium iam ſuperiùs a negauimus, quicquid in loco eſt, aut circumſcriptiuè, aut definitiuè in illo eſſe: vbi etiam adiecimus, quo pacto ea diuiſio vt vera ſit intelligi poſſit.

b *Quæſt. 7. ſect. 1.* c *Quæſt. 1. ſect. 2.* AD quartum dici poteſt id quod ad cap. 7. b & luculentiùs c ad 8. definitum eſt, Deum non poni in prædicamento vllo, in eo ſenſu accipiendum eſſe, vt quatenus Deus non ponatur eſſentialiter ſub genere vllo, aut ſpecie. Nam nec quatenus homo pro nobis factus eſt, negari poteſt illum eſſe primam ſubſtantiam prædicamentalem, vt ad d *Quæſt. 7. ſect. 5.* calcem 8. d capitis oſtendimus: nec quatenus Deus excludendus eſt ab omnibus prædicamentis extrinſecus denominantibus. Dici enim poteſt agere tranſeunte actione ad prædicamentum actionis pertinente, vt mouere aliquid, aut perficere, & induere etiam perſonam Regis aut paſtoris, quod pertinet ad prædicamentum Habitus, ſi dignetur ipſe per ſe ornatũ regium, aut paſtoris habitum ſuſtinere. Sic ergo nullum eſt incommodum, ſi dicatur eſſe in templo, aut loco alio à quo etſi non circumſcribitur, nec definitur, denominatur tamen accidentaria quadam & extrinſeca denominatione. Admiſſo tamen Deum, vt Deus eſt, in nullo prædicamento poni (hoc enim ſimpliciter & abſolutè dicere oportet) negandum eſt nihil aliud eſſe rem poni in hoc aut illo prędicamento, quàm prędicamentum hoc aut illud, hoc eſt, aliquid huius aut illius prædicamenti) dici de illo. *Deum in nullo prædicamẽto poni, quomodo accipiendum.* *Deus in templo aut alio loco quomodo ſit.*

NVM PRÆDICAMENTVM QVANDO rebus omnibus conueniat, quemadmodum & prædicamentum Vbi.

QVÆSTIO X.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

EADEM penè difficultas est in Prædicamento Quando, atque in Prædicamento Vbi, rebúsne omnibus conueniat. Sunt enim pro vtraque parte argumenta non contemnenda.

Pars affirmatiua probatur 1.

NAM quod omnia in eo locum habeant, ex eo colligi videtur, quia par ratio videtur esse in tempore, atque in loco, vt quemadmodum omnia dicuntur esse in loco aliquo, ita dicantur esse in tempore aliquo. Nam vt locus, quatenus pertinet ad prædicamentum Vbi, est quippiam externum ac denominans: ita & tempus, quatenus spectat ac Prædicamentum Quando: ea enim ratione qua sunt interna quædam, siue inhærentia ambo pertinent ad Prædicamentum quantitatis. Si ergo externum esse quippiam, in quod omnia incidunt in causa est, vt locus tribuatur rebus omnibus quæcumque sunt: cùm tempus etiam sit tale quiddam externum, tribuetur itidem tempus
2. rebus omnibus, ac proinde prædicamentum Quando. Præterea quæcumque aliquando sunt, iis omnibus iure accommodatur prædicamentum Quando: de iis enim omnibus quæ aliquando sunt, meritò quæri potest, quādo sint, fueríntve, aut futura sint: at omnia quæ sunt aliquando sunt: non dubium igitur quin iis omnibus congruat prædicamentum Quando.

Partis negatiuæ argumenta.

QVOD autem contra sentiendum sit, ea ratione primùm quis sibi fortasse persuadeat, quia non succipiunt attributionem prædicamenti Quando, nisi quæ subduntur tempori: non omnia autem tempori sub
1. iecta esse ex eo constat: quia tempori non subiacent, nisi quæ motui sunt obnoxia, hoc est, quæ per motum disponuntur ad Interitum. Hac enim ratione Aristoteles, immò & Philosophi omnes ac Theologi asserunt, non modò substantias separatas, sed nec corpora cœlestia subiecta esse tempori, quia quantacumque temporis longinquitate non
2. veterascunt. Deinde hoc argumento. Ea sola sibi vendicant hoc prædicamentum, quorum mensura est tempus: at non omnia mensurantur tempore, sed quædam æuo, aut æternitate, aliáve existendi mensura: non igitur rebus omnibus accommodatur prædicamentum Quando. Postremò hac ratione. Vt locus, quatenus externè mensurat rei
3. præsentiam conficit prædicamentum Vbi, ita tempus quatenus externè mensurat rei existentiam, constituit prædicamentum Quando, at tempus non mensurat externè existentiam motus primi mobilis, quia est idem re cum illo: ergo non omni motui, ac proinde non omnibus rebus accommodatur prædicamentū Quando. Qua eadem ratione ostendi

Vide Arist. 1. lib. de Cœlo, ca. 3. tex. 20. & sequentib. & ca. 9. tex. 100. & lib. 4. Phys. c. 12. text. 117. & aliis in locis. & ibid. Philoponū, Simp. Commentatorem & reliquos Philosophi interpretes.

ostendi potest, nec primo æuiterno accommodari hoc prædicamentum, si quis dicat, in eo collocari æuum, vt est externa mensura æuiternorum: est enim æuum, quo mensurantur omnia æuiterna, non externum, sed inhærens primo æuiterno.

Responsio ad quæstionem. SECTIO II.

[*Contra sentit Albertus Mag. in Prædicamentis, tract. 4. cap. 1.*]

[*Prima conclusio. Quando prædicamentum ex solo tempore conficitur. Videtur ex Aristotele.*]

IN hac quæstione sit prima conclusio. Verisimile esse quemadmodum prædicamentum Vbi conficitur ex loco dumtaxat, ita prædicamentum Quando confici ex solo tempore. Hæc conclusio probatur. Primùm, quia Aristoteles 1. Ethicorum cap. 6. & alibi nonnumquam, quemadmodum vocat prædicamentum Vbi nomine prædicamenti loci, ita appellat prædicamentum Quando nomine prædicamenti temporis.

[*Ca. de Actione & passione.*]

Deinde, quia in libro Prædicamentorum ait, hæc duo prædicamenta, simúlque prædicamentum Habendi perspicua esse: non esset 2
autem perspicuum hoc prædicamentum, de quo agimus, si in eo ponerentur durationes rerum, quæ non subduntur tempori, sed æuo, aut aliis minus notis ac perspicuis durationum mensuris.

[*Cap. de iis quæ sine cõplexione dicuntur.*]

Tertiò, quia hoc prædicamentum constituitur ex solis differen- 3
tiis temporum, præsentis, inquam, præteriti & futuri, vt patet ex iis exemplis, quibus idem in libro Prædicamentorum vtitur, vt heri, inquit, superiori anno. Vnde & Scotus ait, prædicamentum hoc non confici ex genere summo & speciebus, sed ex specie tantum quadam infima. *Ex tempore*, inquit, *quod diuiditur in præsens, præteritum, & futurum.*

Postremò, quia sex vltima prædicamenta non conficiuntur, ni- 4
si ex iis, quæ alia ratione ponuntur in aliis prædicamentis, vt patet in loco, qui quatenus superficies, pertinet ad prædicamentũ quantitatis, & in actione & passione, quæ ratione formarum, quæ inducuntur, aut suscipiuntur, ad superiora prædicamenta spectant: & in indumentis, quæ alias ponuntur in prædicamento substantiæ, aut partim in substantia, partim in qualitate. At æuum & aliæ indiuisibiles durationes non habent locum in alio vllo prædicamento: neque enim sunt substantiæ aut quantitates, extensionésve, aut qualitates, aut denique relationes: quod de tempore dicere non possumus, cùm sit extensio quædam distincta ab extensione motus, vt superiùs probatum est.

[*Ad c. 13. q. 10. sec. 2. & q. 11. sect. 2.*]

Vnde non parum probabiliter sentit Scotus in 2. Sent. dist. 2. quæst. 2. & quolib. 6. nec æternitatis, nec æui nomine, aut instantis permanentis significari entitatem vllam, sed existentiam quamdam in se indiuisibilem & inextensam: quæ si est creatarum rerum, ponitur reductiriè in prædicamẽto, in quo ponitur res æuiterna, aut quouis alio modo indiuisibiliter permanens.

[*Secunda assertio his solis accommodatur hoc prædicamentum quæ cum tempore transeunt.*]

Secunda conclusio supposita superiore sit. Iis solis propriè accommodari hoc prædicamentum, quæ transeunt cum tempore. Hæc facilè probatur: quia ea sola propriè dicuntur esse in tempore, quæ aliquid patiuntur à tempore, vt tradit Aristoteles quarto

Phys.libro.Itaque hoc pacto solis corruptibilibus conueniet prædicamentum Quando:id quod D.Thomas de omnibus sex vltimis prædicamentis dicendum existimauit. *Cap.12.Text. 117.Lect.15.*

Tertia assertio,per coëxistentiam cum tempore omnia ad quando pertinent.

Tertia conclusio.Per coëxistentiam cum tempore saltem imaginario,nulla res est, cui non possit accommodari prædicamentum quando. Hæc ex eo patet : quia quædam re vera mensurantur tempore, vt corruptibiles:quædam verò etsi non mensurantur tempore, sed indiuisibili aliqua durationis mensura:tamen coëxistunt vel omni tempori,vt Deus : vel alicui, vt Angeli, eorúmque actiones immanentes, si non subitò trãseant:vel alicui instanti temporis, si cùm primum sunt, tum primùm esse desinant. Dicimus enim, Deum semper esse, sempérque fuisse, ac fore : res autem creatas nunc esse, & aliquando non fuisse,earúmque plurimas aliquando non fore. Item earum quasdam & fuisse ab initio mundi,& fore in perpetuum:ac demum ea, quæ subitò transeunt, in aliquo temporis momento esse, vel tamquam in mensura suæ durationis(si quo modo subitò transeuntia durationem habere dicantur) vt momentanea generatio : vel tamquam in mensura durationis alienæ, vt momentaneæ intellectiones Angelorum, si quas illi habent,quæ nostris temporis instantia non excedant.

Quarta.omnes durationis entitates ad hoc prædicamẽtum pertinent.

Quarta assertio sit.Si omnis mesura durationis est entitas aliqua, omnes excepta æternitate ad hoc prædicamentum pertinere:non tamen quatenus sunt tantæ aut tantæ extensionis : tum quia non omnes sunt extensæ:tum etiam,quia quæ sunt extensæ,quatenus extensæ sunt,ad prædicamentum quantitatis pertinent : sed quatenus sunt in aliqua temporis differentia,aut vni earum pluribúsve coëxistũt. Hæc conclusio quoad vltimam partem, quæ sola probationem desiderat, ex eo patet, quia durationes rerum sub hac ratione ad nullum aliud prædicamentum spectant.

Dubitatio.

Sed quærat aliquis,quî fieri possit,vt durationes indiuisibiles conueniant in genere aliquo cum duratione temporis, quæ diuisibilis

Soluitur.

est. Ad quam dubitationem primùm quidem dicendum, nihil id mirum videri debere, cùm substantia etiam, quæ genus summum est, diuisibilibus & indiuisibilibus substantiis communis sit, & qualitas item eiusdem differentiæ qualitatibus : ac denique actio & passio diuisibilibus & indiuisibilibus actionibus ac passionibus, si in his prædicamentis aliæ actiones & passiones præter motus & mutationes temporarias (quod rationi magis consentaneum crediderim) collocentur. Deinde maioris explicationis gratia dicendum, creata-

Rerũ creatarum durationes qua ratione spectata ad hoc prædicamentum pertineant.

rum rerum durationes non spectari in hoc prædicamento, quatenus sunt extensæ aut inextensæ,sed quatenus sunt in vna aut pluribus differentiis temporis imaginarij,saltem per coëxistentiam : quemadmodum loci non cõsiderantur in prædicamento Vbi, quatenus sunt diuisibiles aut indiuisibiles, sed quatenus sunt in hac vel illa parte, aut termino loci imaginarij, quod est esse in aliqua loci differentia requisita,ac sufficienti ad motum localem.Nam hoc solùm est,quod præcipuè inquirimus,cùm petimus, vbi res sit,aut quando sit, qua in

dif

differentia ſpacij aut temporis imaginarij. Fixa enim & ſtabilis differentia loci & temporis, quæ huiuſmodi quæſtionibus quæritur, ex ſpacio extenſiuo & ſucceſsiuo loci & temporis imaginarij deſumitur, vt ad ca. decimumtertium oſtendimus. Vnde ſi machina mundi recta moueretur, ſanè ignis elementum, etſi eadem ſuperficie contentus eſſet, & in eadem diſtantia ad polos ac centrum mundi perſeueraret: tamen alium locum verè, propriè, ac formaliter moueretur. Eodémq; modo, ſi mũdus anno vno ſeriùs creatus eſſet, & ſi Adamus non cẽteſimo trigeſimo anno ab orbe condito obiiſſet: tamẽ nõ eodẽ tempore mortuus eſſet, quo re vera diẽ clauſit, ſed ſeriùs vnius anni ſpacio.

Quæſ. 7. ſec. 1. & q. 10. ſect. 2. & q. 11. ſect. 2.

Solutio eorum, quæ initio quæſtionis propoſita ſunt.

SECTIO III.

AD argumenta igitur pro priori parte quæſtionis propoſita, admittimus iuxta ſenſum tertiæ concluſionis, rebus omnibus, atque adeò ſemper ac neceſſariò accommodari prædicamentum Quãdo. verùm haud omnibus propriè, vt prædicamentum Vbi. Nam vt aliquid dicatur eſſe propriè in loco (quicquid alij velint) non eſt neceſſe, vt ſubdatur loco, aut illi commenſuretur, niſi in eo circumſcriptiuè contineatur: at vt propriè ſit in tempore, ac proinde temporarium, neceſſe eſt, vt ei ſubiiciatur, aut illis commenſuretur ac coëxtẽdatur. Non accommodabitur tamen ſemper ac neceſſariò prædicamentum hoc rebus omnibus, ſi tempus pro ſolo reali tempore ſumatur: cùm nec Deus, nec creaturæ etiam omnes neceſſariò ſint in tali tempore, etiam per coexiſtentiam.

Sect. 1.

Partis affirmatiuæ argumenta diluuntur.

Ad duo verò priora pro altera quæſtionis parte dicendum, rectè ea concludere iuxta ſenſum primæ & ſecundæ concluſionis. Quòd ſi omnium durationum menſuræ ſunt veræ entitates, ac proinde omnes, excepta æternitate, ponuntur in hoc prædicamento iuxta normã quartæ concluſionis: omnibus rebus, præterquam Deo, propriè accõmodatur prædicamentum Quando, idque ſemper ac neceſſariò, dum illæ exiſtunt, quemadmodum prædicamentum Vbi.

Partis negatiue rationes ſoluuntur.

Ad tertium verò dicendum eſt, externè menſurare non eſt conditionem neceſſariam eorum, quæ hoc prædicamentum conficiunt: ſed propterea adhiberi in his ſex vltimis prædicamentis externam denominationem, vt ea diſtinguat à ſuperioribus quatuor, quòd illa contineant ſolas formas internas ſiue inhærentes, his verò non repugnet continere formas internas ſiue inhærentes, his verò non repugnet continere formas extrinſecus denominantes: tametſi earum aliquæ poſsint eſſe inhærentes, vt ſunt ferè omnes paſsiones, & multę actiones, ſi immanentes admittamus: & tempus etiam reale reſpectu motus primi mobilis, ac ęuum reſpectu primi ęuiterni. Memineris tamen, ęuum, & alias indiuiſibiles durationum menſuras, nec poni in hoc prędicamento, vt menſurę ſunt, quemadmodum nec tempus, ſed vt coëxiſtunt vni, aut pluribus temporum

ferentiis: nec propriè dici mensuras, quia *mensura*, vt inquit Aristoteles, *est id, per quod cognoscimus rei quantitatem.*

Ita patet quoad satis est, quibus rebus conueniat prædicamentum Quando, & quo pacto id accidat. Hæc enim diligentiùs persequi non minus inutile est, quàm superuacaneum: præsertim cùm in his sex vltimis generibus nec vera ratio generum aut specierum, nec accurata prædicamenti ratio magnopere exquirenda sit.

CAPITIS DECIMISEXTI explanatio.

ΚΕΦ. Ις'.

Τέλειον a λέγεται, ἓν μὲν ὃ μὴ ἔστιν ἔξω τι λαβεῖν μηδὲ ἓν μόριον. οἷον χρόνος τέλειος ἑκάστου, οὗτος οὗ μὴ ἔστιν ἔξω τι λαβεῖν χρόνον τινὰ, ὃς τούτου μέρος ἐστὶ τοῦ χρόνου. καὶ τὸ κατ' ἀρετὴν καὶ τὸ τοῦ εὖ, μὴ ἔχον ὑπερβολὴν πρὸς τὸ γένος, οἷον τέλειος ἰατρὸς, καὶ τέλειος αὐλητὴς ὅταν κατὰ τὸ εἶδος τῆς οἰκείας ἀρετῆς μηδὲν ἐλλείπωσιν. οὕτω b δὲ μεταφέροντες καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν λέγομεν αὐτοὺς συκοφάντην τέλειον, καὶ κλέπτην τέλειον, ἐπειδὴ, καὶ ἀγαθοὺς λέγομεν αὐτοὺς, οἷον κλέπτην ἀγαθὸν, καὶ συκοφάντην ἀγαθόν. καὶ c ἡ ἀρετὴ τελείωσίς τις. ἕκαστον γὰρ τότε τέλειον καὶ ἡ οὐσία πᾶσα τότε τέλεια, ὅταν κατὰ τὸ εἶδος τῆς οἰκείας ἀρετῆς μηδὲν ἐλλείπῃ μόριον τοῦ κατὰ φύσιν μεγέθους. ἔτι οἷς ὑπάρχει τὸ τέλος d σπουδαῖον, ταῦτα λέγεται τέλεια. κατὰ e γὰρ τὸ ἔχειν τέλος τέλεια, ὥστ' f ἐπειδὴ τὸ τέλος τῶν ἐσχάτων τι ἐστὶ καὶ ἐπὶ φαῦλα μεταφέροντες, λέγομεν, τελείως ἀπολωλέναι, καὶ τελείως ἐφθάρθαι, ὅταν μηδὲν ἐλλείπῃ * τῆς φθορᾶς * ἴσ. τῆς καὶ Tex. 21.

Perfectum a dicitur] Explicatis præcipuis generibus entium, eorúmque occasione nonnullis entium affectionibus (illa enim genera entium, quæ ad vltima sex prædicamenta pertinent, partim propria sunt rerum naturalium, vt Vbi & Quando: partim tractata sunt in libro de Generatione, vt actio transiens, & passio illi respondens: partim tractabuntur libro nono huius operis, quod dixerim propter actiones immanentes: partim ita sunt parui momenti, vt satis sit de illis obiter in progressu huius libri agere, cuiusmodi sunt Situs & Habere) reliquum est, vt Aristoteles ad finem vsque alias cōplures entium affectiones persequatur, quarum primo loco occurrit perfectum esse. Docet igitur, tribus modis aliquid posse dici perfectum, quantitate, virtute, & finis consecutione. Quantitate, si nulla ei particula debitæ quantitatis desit: quo pacto corpus humanum dicitur perfectum, cùm nulla ei pars magnitudinis siue ad humanam staturam, siue ad figuram proportionémque membrorum deest: & annus aut mensis perfectus & exactus, si nulla eius particula non sit transacta. Virtute autem (quæ hic non pro morali tantùm, sed pro intellectiua etiam, ac vi naturali sumitur) si in genere aliquo aut specie (quam etiam nomine generis complectitur) à nulla re superetur: qua ratione is medicus, aut tibicen dicitur perfectus, qui in ea arte à nemine superatur. Denique finis consecutione, si finem obtineat: qua ratione is orator diceretur perfectus, qui id, quod vult oratione persuaserit: finis enim semper est optimum quid eorum omnium, quæ ratione comparantur.

Hoc loco illud μὴ ἔχον ὑπερβολὴν πρὸς τι γένος non actiuè sumitur, vt sit [illegible] sensus.

sensus (non habens excessum, siue non excedens) sed passiuè, vt interpretati sumus. Verba autem, πρὸς γένος, non reddidimus [ad genus] sed [in genere] quòd comparatio cum iis, quæ sunt in eodem genere, meliùs & vsitatiùs hoc pacto exprimatur. Quocirca ipse etiam Aristoteles ad finem capitis repetens eandem sententiam, non scribit, πρὸς ἕκαστον γένος, sed ἐν ἑκάστῳ γένει id est; in vno quoque genere.

b *Hoc autem modo*] Docet secundum genus perfecti ad mala etiam per translationem accommodari: id quod argumento sumpto à minore confirmat.

CAPVT XVI.

Text. 21. *PERFECTVM a dicitur aliud quidem extra quod nulla particulam licet sumere: quo pacto tempus cuiusque rei illud perfectum dicitur, extra quod nullum tempus accipi potest, quod eius temporis pars sit. Aliud ex virtute, & bene se habendi ratione, quod nimirum in genere aliquo non separatur: quo pacto tum perfectus est medicus, & tibicen perfectus, cùm nil eis deest, quod ad speciem propriæ virtutis pertineat. Hoc b autem modo in malis quoque hominibus per translationem dicimus calumniatorem perfectum, & furem perfectum: quandoquidem & bonos eosdem appellamus, vt bonum furem, & bonum calumniatorem. Aque virtus ipsa perfectio quædam est. Tunc enim vnumquodque perfectum est, & omnis substantia perfecta, cùm nulla ei deest particula naturalis magnitudinis, quæ ad speciem propriæ virtutis pertineat. Ea etiam dicuntur perfecta, quibus inest studiosus d finis τέλεια e enim, hoc est perfecta, κατὰ τὸ ἔχειν τέλος, id est, à fine habendo appellata sunt. Quocirca f quia finis extremum est quiddam, in malis etiam per translationem dicimus tum demum aliquid perfectè periisse; perfectè interiisse, cùm nil deest mali & interitus, sed*

Nam & bonum furem, inquit, & *bonum calumniatorem dicimus, quod minus dicendum videretur.*

c *Atque virtus ipsa.*] Argumentum à Coniugatis probat, quod suprà dixerat. Nam si virtus perfectio est, rectè à virtute res dicentur perfectæ.

Naturalis magnitudinis.] Hoc est, debitæ quantitatis, non extensiuæ tantùm, vt dicitur, (de hac enim iam dixerat in primo genere) sed intensiuæ.

d *Studiosus finis.*] Id est, finis studio & labore dignus. Nam etsi mali homines sibi proponunt fines indignos studio: non est tamen is simpliciter & absolutè finis humanæ actionis, sed praui hominis.

Quo loco animaduerti potest distinctio illa non rarò vsurpata apud Scolasticos in finem operationis, & finem operantis, qui sæpè sunt diuersi: quæ distinctio specialius item fieri solet in finem artis, & finem artificis: hoc est, hominis habentis artem. Dico autem, hominis, non artificis, formaliter quia artificis vt artifex est, idem est finis qui ipsius artis.

Distinctio in finem operantis, & finem operationis vnde sumpta.

e *τέλεια enim.*] Argumentum ab etymologia vocabuli.

f *Quocirca quia finis.*] Colligit meritò tertium genus perfecti in malis quoque per translationem vsurpari. Quo loco aduerte, mortem, cum caussa finali hoc conuenire, quòd vtrumque est extremum: hoc autem differre, quòd finis dignus est cuius gratia aliquid fiat, mors, quia mors est, non item, cùm sit quædam priuatio. Cum igitur ratio finis in eo consistat, vt eius gratia aliquid fit, aut fiat: perspicuum est mortem non pro

a Euripides ex Philopone in eū locum.

Mors impropriè finis dicitur.

propter, sed per translationem dici finem, idque propter solam priorem conditionem, quam cum fine habet communem. Nam quod à Poëta de quodam vita functo dixit mortem illum consecutum propter quam genitus esset, risu dignum putat Aristoteles secundo Physicorum capit. secundo quamquam id dici poterat iis, qui ex hac vita sanctè decedunt ratione illius futuræ, ad quam præsens dirigitur.

g *Quæ igitur per se.*) Docet, ea omnia, quæ per se dicuntur perfecta, tribus prædictis generibus contineri: ita tamen, vt alia ex eis sint perfecta simpliciter, alia in certo genere. Atque ex primo quidem, Mundus dicitur simpliciter perfectus, quia extra Mundum nulla reperitur quantitas: equus verò in genere suo si nulla ei desit quantitas naturæ equi congruens. Ex secundo autem solus Deus dicetur simpliciter perfectus, quia solus ipse virtute non separatur: Christus autem seruator noster quatenus homo, dicetur perfectus in genere hominum, quia à nemine virtute exceditur. Ex tertio verò, inter homines soli Beati sunt perfecti simpliciter: in hoc autem, aut illo genere particularium finium, qui eiusmodi fines consecuti sunt.

Deus solus simpliciter perfectus. Christus autē quatenus homo est perfectus in genere hominum.

καὶ τοῦ κακοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἐσχάτου ἦ. διὸ καὶ ἡ τελευτὴ κατὰ μεταφορὰς λέγεται τέλος, ὅτι ἄμφω ἔσχατα. τέλος δὲ καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἔσχατον. τὰ μὲν οὖν καθ' αὑτὰ λεγόμενα τέλεια, τοσαυταχῶς λέγεται, τὰ μὲν τῷ κατὰ τὸ εὖ μηδὲν ἐλλείπειν μηδ' ἔχειν ὑπερβολὴν ἐν ἑκάστῳ γένει, μηδ' εἶναί τι ἔξω. τὰ δὲ ἄλλα ἤδη καθ' αὑτὰ, τῷ ἢ ποιεῖν τι τοιοῦτον ἢ ἔχειν, ἢ ἁρμόττειν τοιούτῳ, ἢ ἄλλως γέ πως λέγεσθαι πρὸς τὰ πρώτως λεγόμενα τέλεια.

ΚΕΦ. ΙΖ.

Πέρας λέγεται τὸ ἔσχατον ἑκάστου· καὶ οὗ ἔξω μηδέν ἐστι λαβεῖν *πρῶτον, καὶ οὗ ἔσω πάντα πρῶτον· καὶ ὃ ἂν ᾖ εἶδος μεγέθους, ἢ ἔχοντος μέγεθος, καὶ τὸ τέλος ἑκάστου. τοιοῦτον δ' ἐφ' ὃ ἡ κίνησις καὶ ἡ πρᾶξις, καὶ οὐκ ἀφ' οὗ. ὁτὲ δὲ ἄμφω, καὶ ἀφ' οὗ, καὶ ἐφ' ὅ. καὶ τὸ οὗ Tex. 22.

* πρώτου,

h *Cætera verò iam.*] Ne quid videatur prætermittere, tradit extremo loco cætera omnia, quæ dicuntur perfecta esse ac dici; vt statuarius perfectus, quia perfectam continet artem: perfecta imago, quia perfecto exemplari congruit, &c. Quo loco innuit Aristoteles superiora illa esse perfecta per se primò, hæc verò per illa: tametsi multa sunt, quæ alia & alia ratione vtroque modo perfecta dici possint.

CAPITIS DECIMISEXTI
Explanatio.

TERMINVS a *dicitur.*] Explicat quot modis dicatur terminus, cuius significatio coniuncta est cum significatione perfecti; traditque sex termini significata. Vnum generale ac analogicum, & quinque specialia. Generale describitur vniuscuiusque vltimum. Specialia verò sunt terminus quantitatis continuæ, forma magnitudinis, aut habentis magnitudinem, terminus motus & actionis, caussa finalis, & essentia, siue quidditas rei, quatenus quidditatiua definitione explicatur.

b *Extra quod.*] Quidam pro, *primum*, & Græcè & Latinè legunt, *primi*, quæ lectio si vera est, verbum *primi* significat id, quod terminatum est, vt sit sensus, terminum secundo modo (quæ est prima specialis significatio) esse id extra, siue vltra quod nihil est rei terminatæ, & intra, siue citra quod omnia illius continentur. *Auenrois Alensis, & alij in eum locū.*

Intellige autem nomine omnium partes rei terminatæ: terminus enim ipse nō

contine

continetur intra se: cùm tamen sit aliquid rei terminatæ, & in ipsa inhæreat, nisi extrinsecus terminet. Verùm, quia ex hac descriptione sequitur, quiddam falsum, nempe orbem Solis esse terminum mundi elementaris, quòd nullum elementum extra illum sit, & omnia intra illum contineantur, aut subaudiendum est verbum *immediatè*, vt nõnumquam fit, quo pacto non Solis, sed Lunæ orbis, seu potiùs concaua huius superficies, & conuexa ignis erunt termini elementaris mundi: aut potiùs amplectenda est nostra lectio, quam sequitur Alexander, & optimi quique interpretes, vt sensus sit, terminum id esse, vltra quod nulla pars rei terminatæ primùm accipi potest, & citra quod omnes primùm continentur: hoc pacto nulla subaudita particula excludes orbem Solis à ratione termini elementaris mundi, & cætera omnia, quę non sunt termini quantitatis continuæ. Nam etsi extra orbem Solis nullum est elementum, & omnia elementa intra illum cõtinentur: non tamen hæc exclusio & inclusio primùm cernitur in orbe Solis, cùm prius inueniatur in cœlis inferioribus, primùm autem in superficie conuexa ignis. Præterea etsi caput, manus, & pedes vtcumque dicantur termini humani corporis non sunt tamen verè termini, quia nec primùm extra partes illas nihil inuenitur humani corporis, cùm eam exclusionem primum faciant superficies earum partium, neque intra illas contineantur partes omnes, tantùm abest, vt primùm intra illas contineantur. Dixi, *quantitatis continuæ*, quia hæc termini explicatio nec primis, nec vltimis vnitatibus numerorum conuenit. Neque enim intra extremas vnitates numerorum continentur omnes eorum partes, cùm & ipsæ extremæ in eorum quoque partibus numerentur. Itaque soli puncto, lineæ, superficiei, instanti, & mutato esse definitio conuenire potest. Atque hæc est Alexandri sententia, nisi quòd ait, hanc rationem termini non accommodari, nisi terminis magnitudinum, quod nobis non probatur.

sed iam in extremo est. Hac de caussa mors per translationem finis dicitur, quòd vtrumque sit extremum: at finis illud quoque extremum est, cuius gratia aliquid fit. Quæ g igitur per se dicuntur perfecta, his modis dicuntur: alia quidem, quia nec eis quicquam deest, quod ad bene habendi rationem spectet, neque in vnoquoque genere superantur, neque aliquid est extra. Cætera h verò per hæc iã ipsa dicuntur perfecta, quòd tale aliquid aut faciant, aut habeant, aut alicui talium accommodentur, aut aliquo modo ex iis, quæ primò dicuntur, perfecta appellentur.

CAP. XVII.

Text. 22. TERMINVS a *dicitur vniuscuiusque vltimum, & extra* b *quod nihil primum accipi potest, & intra quod omnia continentur primùm. Et* c *quicquid est forma magnitudinis, aut magnitudinem habentis. Et* d *vniuscuiusque finis: quale est id, ad quod motus & actio proficiscuntur, non item id, a quo tametsi interdum vtrumque & id, à quo, & id, ad quod, termini appellantur.*

Id

Hoc loco. e *Et quicquid est forma*] Cùm forma, siue ea sumatur pro specie externa rerum naturalium, quæ pulchram & turpem complectitur, siue pro ipsa figura, quæ sequitur quamlibet magnitudinem (etiam mathematicam) termino aut terminis clausam, sit posterior terminis talium siue substantiarum, siue magnitudinum in proxima termini significatione comprehensis, & tamen suo modo terminet necesse fuit, vt ex ea illud genus termini constitueretur.

d *Et vniuscuiusque finis.*] Finis hoc loco non sumitur pro caussa finali, quæ ad sequentem

sequentem significationem pertinet, sed pro termino motus, vt motus est, hoc est, successiua acquisitio & omninò cuiuscumque actionis: versatur enim omnis actio circa aliquem terminum. Addit autem Aristoteles in hoc genere non comprehendi id, à quo motus & actio proficiscitur (tametsi nonnumquam id vocamus terminum, vt cùm dicimus, omnem motum esse inter duos terminos) vel quia non omnis actio habet terminum, à quò, sed ea tantùm, quæ est motus vel mutatio, vt illud, *non item id, à quo*, idem valeat, quod, *non item vniuersè id, à quo*, quod verba sequentia mox declarant, vel quia terminus à quo, vt talis, est, non habet rationem termini propriè dicti, sed principij, nisi sumatur, vt in eo definir consultatio, quod Alexander annotauit: in eo enim finitur consultatio, à quo actio inchoāda est: non negamus tamen principium motus esse propriè terminum motus, quatenus motus, est quātitas quędam, siue quatenus in eo peculiaris quædam ratio quantitatis cernitur: quemadmodū nec negamus, principium temporis esse propriè terminum temporis: quod intellige iuxta superiorem termini significationem.

Essentia rei & quidditas cur terminus nuncupetur.

c *Et substantia ac quidditas.*] Quia cognitio rerum apud nos ab externis accidentibus incipit, & terminatur ad ipsam essentiam, non simplici tantùm conceptu apprehensam, sed in sua genera & differentias distinctam: idcirco quidditas rei, quatenus definitione explicatur, dicitur terminus: sed & ipsa essentialis definitio eadem termini significatione comprehenditur, vt apud Arist. 1. Topic. ca. 4. tametsi facta etiam translatione à terminis agrorum, ideo definitio, terminus appellari possit, quia rem definitam, quibusdam quasi limitibus circumscribit.

f *Quod si cognitionis*] Ratio huius consequentiæ est, quia vbi definit cognitio rei, ibi & res definit: alioqui nondum esset rei cognitio expleta. Loquitur autem hic Aristoteles de re, vt complectitur accidētia omnia, quæ essentiam sequuntur, & de cognitione, quæ fit à posteriori: alioqui potiùs dicendum foret, quidditatem rei esse principium, accidentia verò terminos tum cognitionis, tum etiam rei.

g *Perspicuum est igitur.*] Docet latiùs patere nomē termini, quàm principiū.

e

οὗ ἕνεκα, καὶ ἡ ουσία ἑκάστου, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ, τῆς γνώσεως γὰρ τοῦτο πέρας: εἰ f δὲ τῆς γνώσεως, καὶ τοῦ πράγματος, ὥστε g φανερὸν, ὅτι ὁσαχῶς τε ἡ ἀρχὴ λέγεται, τοσαυταχῶς καὶ τὸ πέρας, καὶ ἔτι πλεοναχῶς. ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ, πέρας τι, τὸ δὲ πέρας, οὐ πᾶν ἀρχή. *Hoc loco.*

ΚΕΦ. ΙΗ.

Ο α καθ' ὃ λέγεται πολλαχῶς. ἕνα μὲν τρόπον, τὸ εἶδος καὶ ἡ οὐσία ἑκάστου πράγματος: οἷον, καθὃ ἀγαθὸς: αὐτὸ ἀγαθόν. ἕνα δὲ ἐν ᾧ πρώτῳ πέφυκε γίνεσθαι, οἷον τὸ χρῶμα ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ. τὸ μὲν οὖν πρώτως λεγόμενον καθὸ, τὸ εἶδός ἐστι: δευτέρως δὲ, ὡς ἡ ὕλη ἑκάστου, καὶ τό ὑποκείμενον ἑκάστῳ πρῶτον. ὅλως δὲ τὸ καθὸ ἰσαχῶς, καὶ τὸ αἴτιον ὑπάρξει. κατὰ b τί γὰρ ἐλήλυθεν, ἢ, οὗ ἕνεκα ἐλήλυθε. λέγεται: καὶ κατὰ τί παραλελόγισται, ἢ συλλελόγισται, ἢ, ἔτι τὸ αἴτιον τοῦ συλλογισμοῦ ἢ παραλογισμοῦ. ἔτι τὸ καθὸ, τὸ κατὰ θέσιν λέγεται καθὸ ἕστηκεν. ἢ καθὸ βαδίζει: πάντα γὰρ ταῦτα θέσιν σημαίνει καὶ τόπον. ὥστε c καὶ τὸ καθ' αὑτὸ, πολλαχῶς ἀνάγκη, λέγεσθαι. ἓν μὲν γὰρ καθ' αὑτὸ, τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ, οἷον ὁ Καλλίας, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι Καλλίαν. ἓν δὲ, ὅσα ἐν τῷ τί ἐστιν *Text.23.*

Nam

Nam etsi omnia principia possunt dici termini, etiam ipsum agens & patiens, materiáve (sunt enim externi quidam termini, inter quos actio exercetur) non tamen omnes termini dicuntur principia: quod vel in morte ipsa perspicuum est, *Sanctorũ obi-* quæ ita dicitur terminus, vt principium dici non possit, nisi per accidens: quo *tus natalitia* pacto Sanctorum obitus, natalitia eorum dicuntur propter coniunctionem cum *cur dicantur.* principio sempiternæ vitæ ipsorum futuræ.

CAPITIS DECIMIOCTAVI explanatio.

Id etiam, cuius gratia: Et e substantia, ac quidditas cuiusque rei; est enim terminus cognitionis: quod f si cognitionis, & rei quoque. Perspicuum g est igitur: quot modis principium dicitur, tot etiam modis dici terminum, atque adeo pluribus. Est enim principium terminus quidam: at non omnis terminus principium.

CAP. XVIII.

Tex. 23. ECVNDVM a *quod siue quo, multis modis dicitur: Vno quidem, forma & substantia cuiusque rei. Verbi caussa. Quid est id, quod bonus est bonus: ipsum bonũ. Alio verò id, in quo primo aliquid aptum est fieri, vt in superficie color. Itaque id, quo aliquid primo dicitur, forma est: secundo autem loco quod est vt materia cuiusque, & subiectum cuique primum. Atque omninò id, quot tot modis conuenit, quot caussa. Qua* b *enim ratione venit, aut cuius gratia venit, dicitur: & quo quis vitiosam bonámve ratiocinationem conclusit, aut, quæ bona vitiosæve ratiocinationis caussa fuit. Præterea secundum quod situm designat: vt secundum, siue iuxta quid stetit, aut ambulat: hæc enim omnia situm locúmque significant. Quare* c *& secundum se, siue per se multis modis dicatur necesse est. Vnum enim eorum, quæ per se dicuntur, est cuiusque rei quidditas, velut Callias,* &

S*Ecundum* a *quod siue quo.*] Explicat quot modis vsurpentur hæc verba, *secundum quod*, siue, vt Latini ferè dicunt, *quo*, traditque earum quatuor significationes. Vnam, quatenus accommodantur formæ: atque hæc est omnium prima & præcipua. Alteram, quatenus propriæ materiæ, primóve susceptiuo naturali. Tertiam, vt accommodantur cuique caussę. Quartam, qua ratione certum situm, locúmve designauit: quo pacto dicimus aliquem stare, aut incedere secundum Regem, seu (quod in hac significatione idem est) iuxta Regem.

b *Qua enim ratione.* Quasi dicat, nihil enim interest ad significandã caussã finalẽ, siue dicas κατὰ τί ἐλήλυθε, hoc est, qua ratione venit: ad significandam verò efficientem, Perinde est dicere, qua sumptione quis benè aut vitiosè ratiocinatus sit, ac si dicas, quænam bonæ aut vitiosæ ratiocinationis caussa efficiens fuerit.

c *Quare & secundum se.*] Exponit quot modis vsurpari soleant verba *secundum se* (quod idem est) per se, traditque sex eorũ significata. Vnum est, quatenus accommodantur definitioni respectu rerũ, quibus conuenit: vt si dicas, Callias est per se animal rationale. Alterum, quatenus parti definitionis, vt cum dicimus, Callias est per se animal. Tertium, qua ratione vsurpantur accidẽte comparatione proprij susceptiui, aut alicuius partis illius: per quam toti conueniat: quo pacto

superficies dicitur per se alba. Quartum, vt adaptantur propositionibus immediatis, quarum nulla est caussa: quo pacto homo per se, & non per caussam vllam est homo: tametsi ipse multas caussas habeat etiam internas: vt naturam sui generis, quæ est velut materia, & naturam differentiæ generi adiunctæ, quæ est quasi forma. Quintum, vt conueniunt attributo, quod soli alicui conuenit, quatenus soli conuenit, vt definitioni respectu adæquati definiti: tametsi alia ratione ea attributio ad primam vsurpationem pertineat. Et quoniam hic quintus modus ex solitudine, vt ita dicam prædicandi sumitur, addit Aristoteles sextum, qui desumi potest ex solitudine existendi, qua id dicimus existere per se, quod separatim & solitariè, hoc est, non in subiecto existit: quo pacto negamus accidentia esse entia per se, substantias autem affirmamus.

Colligit autem Aristoteles multiplicitatē verbotum, *secundum se*, siue, *per se*, ex multiplicitate verborum, *secundum quod*, quia multa membra vtriusque distinctionis sunt eadē inter se, nisi quòd in eis verba, *secundum se*, explicitè declarāt id, quod verba, *secundum quod*, implicitè significant. Quo autem pacto hæ vsurpationes verborū per se conueniant cum iis, quæ traditæ sunt priori libro de Posteriori resolutione, non est difficilè intelligere. Prima enim & secunda comprehenduntur in prima eo loco tradita: tertia verò latiùs patet, quàm ibi secunda: cùm complectatur pronunciata non necessaria, potéstque ad eam reduci tertia illius loci: quarta deinde, & quinta non sunt eo loco propositæ saltem sub ea forma qua hic traduntur: denique sexta eadem est, atque ibi quarta. Itaque latiùs hoc loco, quàm illo vsurpatio horum verborum traditur. C.4.tex.9.

ἐστιν ὑπάρχει, οἷον ζῶον ὁ Καλλίας καθ᾽ αὑτό: ἐν γὰρ τῷ λόγῳ ἐνυπάρχει τὸ ζῷον. ζῷον γάρ τι ὁ Καλλίας. ἔτι δὲ εἰ ἐν τῷ αὐτῷ δέδεκται πρώτον, ἢ τῶν αὐτοῦ τινί: οἷον, ἡ ἐπιφάνεια λευκὴ καθ᾽ αὑτήν, καὶ ζῶον ὁ ἄνθρωπος καθ᾽ αὑτόν, ἡ γὰρ ψυχὴ μέρος τι τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ πρώτῃ τὸ ζῆν. ἔτι οὗ μὴ ἐστιν ἄλλο ἔν τι αἴτιον. τοῦ γὰρ ἀνθρώπου πολλὰ αἴτια, τὸ ζῶον, τὸ δίπουν: ἀλλ᾽ ὅμως καθ᾽ αὑτὸν ὁ ἄνθρωπος, ἄνθρωπός ἐστι. ἔτι, ὅσα μόνῳ ὑπάρχει, καὶ ᾗ μόνῳ: διὸ τὸ κεχωρισμένον, καθ᾽αὑτό.

ΚΕΦ. ΙΘ.

Διάθεσις λέγεται τοῦ ἔχοντος μέρη τάξις, ἢ κατὰ τόπον, ἢ κατὰ δύναμιν, ἢ κατ᾽ εἶδος. θέσιν γὰρ δεῖ τινα εἶναι, ὥσπερ καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ ἡ διάθεσις. Text. 24.

ΚΕΦ. Κ.

Ἕξις δὲ λέγεται ἕνα μὲν τρόπον οἷον ἐνέργειά τις τοῦ ἔχοντος, καὶ ἐχομένου, ὥσπερ Text.25.

CAPITIS DECIMINONI explanatio.

DISPOSITIO a *dicitur ordo*.] Exponit simul, quid, & quotuplex sit dispositio, atque dispositionem esse ordinem habentis partes: siue is ordo spectetur secundum locum, vt in exercitu, cuius alia pars est anterior, alia posterior, alia dextera, alia læua: & in domo, cuius tectum est in supremo loco, fundamentum in infimo, parietes in medio: siue secundum virtutem, vt in arte Dialectica, cuius prima pars virtutis [illegible], secunda in definiendo, tertia in colligendo, & huius prior in inueniendo, posterior in iudicando: & in prudentia cuius prima pars pertinet ad consultationem, secunda ad iudicium, tertia ad [illegible]: siue secundum formam, hoc est, figuram, vt in statua, & omninò

omninò in quauis quantitate continua permanente, cuius aliæ partes sunt extra alias, & cum aliis simul existunt in eodem toto: quem ordinem Aristoteles in Prædicamentis appellauit situm partium in toto. Vnde patet, nec ordinem partium temporis, nec orationi, nec essentiæ, cuiusmodi sunt materia & forma, genus & differentia esse dispositionem, nisi per translationem. Patet etiam, primum genus earum dispositionum, quas Aristoteles hic innuit, pertinere ad prædicamentum situs, secundum ad prædicamentum qualitatis, tertium ad prædicamentum quantitatis: est enim ordo partium in toto differentia quædam constituens magnitudinem, vt in Prædicamentis diximus.

Cap. de Quantitate.

b *Necesse est enim.* Probat meritò se dixisse, dispositionem esse ordinem habentis partes: dispositio enim ex vi nominis est multorũ positio: positio autem multorum, est ordo eorum quæ posita sũt. Quòd si quid obiiciat, ordinem esse relationem, dispositionem verò non significare relationem, sed aliquid pertinens ad prædicamentum quantitatis, aut qualitatis, aut situs, vt dictum est: occurrendũ erit, dispositionem, ex vi quidẽ nominis relationem significare: at ex vsu Philosophorum sæpé accipi pro ente absoluto, cui coniuncta est huiusmodi relatio. Ex qua re fit, vt cùm dispositio hoc loco dicitur ordo, non in sensu formali, sed caussali (quod fieri solet) id accipiendum sit. Fit etiam ex dictis, vt si quæ sunt qualitates, quæ nullas partes habeant earum, quæ dictæ sunt, vt verba mentis, & species intelligibiles, non dicantur dispositiones ex ordine partium, sed ex eo, quod benè aut malè afficiunt subiectum: in iis enim, quæ partes habent, primò obseruatum est, quòd benè vel malè afficiant subiecta. Nam cùm partes aliter ac aliter ordinari possunt, si certo quodam modo ordinentur, benè se habet res, si opposito; malè: vt patet in exercitu, domo, complexione humorum, in artibus, scientiis, & similibus.

Et in hoc libro c.13.q.1. sect.3. & 4.

& Calliæ quidditas. Alterum id omne, quod in quidditate inest: quo pacto Callias per se animal est: in ratione enim illius animal inest, cum Callias quoddam sit animal. Præterea si quid in seipso suscepit primò, aut in aliquo suis: quo pacto superficies per se est alba, & homo per se viuens: quandoquidem anima pars quædam est hominis, in qua primò inest vita. Præterea id, cuius nulla caussa est alia. Nam etsi hominis multæ sunt caussæ, vt animal, vt bipes: homo tamen per seipsum homo est. Ad hæc quæcumque soli, atque vt soli insunt: quò fit, vt per se sit, quod separatum est.

CAPVT XIX.

Tex. 24.

Dispositio a dicitur ordo habentis partes, aut loco, aut potentia, aut forma. Necesse b est enim vt sit quædam positio, quemadmodum, & ipsum dispositionis nomen significat.

CAP. XX.

Text. 25.

HABITVS *a vno modo dicitur vt actus quidam habentis & habiti, perinde*

CAP. XX. EXPLANATIO.

HABITVS a *vno modo.*] Agit de multiplicitate habitus, docétque tribus modis habitum vsurpari. Vno, pro ipsa, vt ita dicam, habitione alterius rei, hoc est, pro ipso actu habendi aliquid: quo pacto indutum esse, calceatum, pileatum, & huiusmodi alia dicuntur habitus quidam. Alio, pro dispositione, qua aliquid benè aut malè affectum est: siue per se ipsum, hoc est, nulla habita ratione alterius: quo pacto sanitas & pulchritudo sunt boni habitus corporis, morbus autem & fœditas mali: siue quatenus ad aliquid aliud refertur: quo pacto scien-

Habitus tribus modis dicitur.

tiæ & virtutes sunt boni habitus mentis, errores autem & vitia, mali. Tertio, pro qualibet parte dispositionis secundo modo dictæ, vt pro bona aut mala dispositione oculi aut pedis: quæ est pars bonæ aut malæ dispositionis totius corporis: quamquam interdum ex partes dispositionum sunt integræ, & non partes aliarum, vt sanitas linguæ in eo, qui toto reliquo corpore laborat.

b *Veruntamen atque.*] Docet, habitum primo modo sumptum eodem pacto esse medium inter rem, quæ habet, & eam, quæ habetur, quo actio est media inter id, quod agit, & id, quod agitur seu efficitur. Nam, vt ab actione alterum dicitur agens, alterum actum seu effectum: ita ab actu habendi, alterum dicitur habens, alterum habitum, vt patet in homine & veste, si ea sit indutus: nisi quod in hoc genere, quatenus pertinet ad prædicamentum Habendi, id quod se habet vt patiens, significari solet verbo actiuæ vocis: id autem verbo passiuæ, quod se habet vt agens. Nam etsi homo indutus quodammodo patitur à veste, & vestis quodammodo agit: tamen homo dicitur habere vestem, vestis autem haberi. Dixi, *quatenus pertinet ad prædicamentum Habendi*, quia non video cur nomine habitus, vt in prima huius capitis parte explicatur, non comprehendantur actus habendi ad alia prædicamenta pertinentes: vt is, quo Rex habet regnum, & fons aquam, & dolium vinum, & locus locatum: qui tamen actus denominant actiuè ea, quo se habent vt agentia, passiuè autem, quæ vt patientia: si quidem illa dicuntur habentia, hæc habita.

ὥσπερ b πρᾶξίς τις, ἢ κίνησις. ὅταν γὰρ τὸ μὲν ποιῇ, τὸ δὲ ποιῆται, ἔστι ποίησις μεταξύ, οὕτω καὶ τοῦ ἔχοντος ἐσθῆτα, καὶ τῆς ἐχομένης ἐσθῆτος, ἔστι μεταξὺ ἕξις. ταύτην c μὲν οὖν φανερὸν, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἔχειν τὴν ἕξιν, εἰς ἄπειρον γὰρ βαδιεῖται, εἰ τοῦ ἐχομένου ἔσται ἔχειν τὴν ἕξιν. ἄλλον d δὲ τρόπον ἕξις λέγεται διάθεσις, καθ' ἣν εὖ, ἢ κακῶς διάκειται τὸ διακείμενον, καὶ ἢ καθ' αὑτὸ, ἢ πρὸς ἄλλο· οἷον ἡ ὑγίεια ἕξις τις: διάθεσις γάρ ἐστι τοιαύτη. ἔτι ἕξις e λέγεται, ἂν ᾖ μόριον διαθέσεως τοιαύτης. διὸ καὶ ἡ τῶν μερῶν ἀρετὴ, ἕξις τίς ἐστι.

ΚΕΦ. ΚΑʹ.

Πάθος μὲν λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον ποιότης καθ' ἣν ἀλλοιοῦσθαι ἐνδέχεται, οἷον τὸ λευκὸν, καὶ τὸ μέλαν, καὶ τὸ γλυκὺ, καὶ τὸ πικρὸν, καὶ Tex. 26.

Illud porrò animaduertendum est, etsi ex actione, quatenus est actio, & quatenus est motus, hoc est, passio (sic enim rectè exponit nomen motus hoc loco D. Thomas) duo constituantur prædicamenta: non tamen id fieri ex actu habendi, qui est medius inter id, quod habet, & id, quod habetur. Nam prædicamentum Habendi ex passiuo habendi actu actiuè significato constituitur: actus autem habendi actiuus passiuè significatus nullum constituit prædicamentum, vt patet ex iis, quæ ad caput 15. dicta sunt. Si quis autem ex similitudine actionis & passionis, qua hic vtitur Aristoteles inferre pergat, quemadmodum passio inhæret in patiente, ita actum habendi [illegible] [illegible]rere homini, qui veste indutus est: concedendum id erit, modò nomine [illegible] actus intelligat ipsam vestem, vt circompositam (quo pacto vestis est quod[illegible]modo media inter se simpliciter sumptam, & hominem vestitum) nec putet, omnem passionem verè inhærere in patientibus, sed multa esse, quæ se habent per modum inhærentium, vt ibidem diximus. Lect. 20. Quæst. 7. vide etiam quæ dicta sunt ca. 7. q. 2. sect. 4.

c *Quod igitur fieri.*] Vt actio non fit per aliam actionem, nec relatio refertur per relationem: sic habitus siue actus habendi non habetur per alium habendi actum: alioqui idem dicendum esset de illo, & eadem ratione de alio, atque alio in infinitum.

d *Alio modo dicitur habitus.*] Habitus in hac significatione sumptus non adstringitur

giuur ad eos, qui difficilè remoueri possunt à subiecto: cùm comprehendat omnes dispositiones, quibus aliquid benè aut malè afficitur. Quò fit, vt videatur sumi iuxta originem vocabuli: dictus est enim habitus ex eo, quod res affecta, benè aut malè habeat. Itaque cùm dispositio, quatenus est qualitas, duobus modis accipiatur, vt dictum est in Prædicamentis, vno quatenus opponitur habitui oppositione facilè & difficilè mobilis, altero quatenus est genus vtriusque, hoc est, quatenus ea sola ratione spectatur, qua benè aut malè subiectum afficit: nomen habitus hoc loco idem significat, quod dispositio posteriori modo sumpta. Neque obstat quod definiatur per dispositionem: latius enim sumitur hoc loco dispositio, quàm vt est qualitas: siquidem non aliter sumitur, quàm qua ratione superiori capite explicata fuit.

Habitus etymologie.

De hoc lib. cap. 14. q. 2. sect. 2.

Sed cùm omnis dispositio videatur bene aut malè afficere subiectũ, quærat aliquis cur non potius dictum est, qua res afficitur, detractis illis verbis, *benè vel malè*. Cui dubitationi occurrẽdum est, etsi omnis dispositio, quę est qualitas, benè aut malè afficiat subiectum: tamen, quatenus pertinet ad prędicamentum quantitatis, non spectari in ea illud benè aut malè. Linea v.g. non meliùs habet, si partes hoc modo dispositæ sint, quàm si alio quouis: id quod in prædicamentorum Situs plerumque accidit, vt patet in situ globi, aut tesseræ. Quod si quis obiiciat, istò modo, stationem, sessionem, & alios situs naturales & oppositos esse quosdam habitus, eo quod benè aut malè afficiant subiecta: negandum id est: Situs enim non afficit rem, id est non significat quicquam absolutum, quod in ea inhæreat: quo tamen pacto afficiendi verbum hoc loco intelligendum est.

Tex. 24. Quare in definitione habitus benè vel malè addatur.

b *atque actio quadam, aut motus. Nam cùm alterum efficit, alterum efficitur, affectio est media: sic inter eum, qui vestem habet, & vestem qua habetur, media est habitus. Quod igitur c fieri non possit, vt hic habitus habeatur, perspicuum est: in infinitum enim procedetur, si rei habitæ habitus haberi posset. Alio* d *modo dicitur habitus dispositio, quia id, quod afficitur, benè aut malè afficitur, idquè aut per seipsum, aut ad aliud: quo pacto sanitas est quidam habitus: est enim talis dispositio. Dicitur* e *quoque habitus, si sit huiusmodi dispositionis pars: quo fit, vt etiam virtus partium habitus sit quidam.*

CAP. XXI.

Tex. 26. PASSIO *dicitur vno quidem modo qualitas, qua res alterari possunt, vt album nigrum, dulce, amarum, grauitas, leuitas, & quæuis*

e *Dicitur quoque habitus.*] Hoc pacto, quemadmodum partes artium & scientiarum sæpe dicuntur artes & scientiæ (quam duam enim partem Dialecticæ vocamus artem diuidendi, aliam definiendi, aliam concludendi, alteram resolutoriam, alteram topicam: itémque aliam partem Philosophiæ naturalis appellamus scientiam dę principiis, aliam de cœlo, aliam de anima, vt ipse etiam Aristoteles eam vocat) sic possunt appellari habitus: tametsi ij, qui putant scientias & artes esse simplicès qualitatès, non id concedunt in plurali numero: quamuis enim concedant, scientiam de anima esse habitum, itémque scientiam de cœlo: non tamen admittunt, scientiam de cœlo, & scientiam de anima esse plures habitus: id quod nobis cur non probetur, dicemus sexto libro.

CAPITIS VIGESIMIPRIMI explanatio.

Ca. 3. tex. 21. PASSIO *dicitur.*] Exponit quot modis dicatur Passio, affértque quatuor huius nominis significata. Primùm, pro qualitatibus, quibus res al-

terantur: atque hæ omnes ad tertiam qualitatis speciem pertinent, vt patet ex septimo Physicorũ: & cum difficilè amouentur à subiectis dicuntur patibiles qualitates, vt patet ex Prędicamentis. Secundum, pro quauis actione, quatenus ad prædicamentum passionis pertinet, præsertim si sit alteratio. Tertium, pro iis alterationibus & motibus, quibus infertur nocumentum subiecto: potissimum verò pro iis, quæ non modò lædunt, sed etiam molestia aut dolore afficiunt. Motus enim, quo substantia perficitur, vt quo res augetur, aut natiuum & germanum calorem recuperat, aut in naturalem locum mouetur, non ad modum propriè dicitur passio, quia nõ lædit, sed perficit. Multi etiam sunt motus, qui etsi lædunt: non tamen vulgato sermone dicuntur passiones, quia iucundi sunt, aut saltem non molesti: vt nimis risus, nimia saltatio, & alia id genus. Quartum pro magnitudinibus calamitatum & rerum tristium: quo passionum genere pati dicuntur, qui orbantur filiis, aut pelluntur patria, aut de magno aliquo dignitatis gradu deiiciuntur. Viri enim fortes, & strenui non dicuntur in passionibus eos motus, qui parum lædunt, aut parum afferũt molestiæ, sed eos, qui insigne aliquod nocumentum inferunt, nec sine magno dolore, siue corporis, siue animi perferri possunt. Auenrois ineptè intelligit hoc loco nomine passionum primi generis potentias, quæ ad secundum genus qualitatis pertinent.

Comm. 26.

καὶ βαρύτης, καὶ κουφότης, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ἕνα δὲ, αἱ τούτων ἐνέργειαι, καὶ ἀλλοιώσεις ἤδη, ἔτι τούτων μᾶλλον αἱ βλαβεραὶ ἀλλοιώσεις, καὶ κινήσεις, καὶ μάλιστα αἱ λυπηραὶ καὶ αἱ βλαβεραί. ἔτι τὰ μεγέθη τῶν σημφορῶν καὶ λυπηρῶν, πάθη λέγεται.

ΚΕΦ. ΚΒ'.

Tex. 27.

Στέρησις λέγεται ἕνα μὲν τρόπον ἂν μὴ ἔχῃ τι τῶν πεφυκότων ἔχεσθαι. κἂν μὴ αὐτὸ ᾖ πεφυκὸς ἔχειν: οἷον, φυτὸν ὀμμάτων ἐστερῆσθαι λέγεται. ἕνα δὲ, ἂν πεφυκὸς ἔχειν, ἢ αὐτὸ ἢ τὸ γένος, μὴ ἔχῃ: οἷον, ἄλλως ἄνθρωπος ὁ τυφλὸς ὄψεως ἐστέρηται, καὶ ὁ ἀσωάλαξ: τὸ μὲν κατὰ γένος, τὸ δὲ καθ' αὐτό. ἔτι ἂν πεφυκὸς, καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν, μὴ ἔχῃ. ἡ γὰρ τυφλότης στέρησίς τις: τυφλὸς δὲ οὐ κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν, ἀλλ' ἐν ᾗ πέφυκεν ἔχειν, ἂν μὴ ἔχῃ. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν b ᾧ ἂν ᾖ, καὶ καθ' c ὃ. καὶ πρὸς d ὃ, καὶ c ὡς, ἂν μὴ ἔχῃ πεφυκός. ἔτι ἡ βιαία ἑκάστου ἀφαίρησις, στέρησις λέγεται, καὶ ὁσαχῶς δὲ αἱ ἀπὸ τοῦ α ἀποφάσεις λέγονται, τοσαυταχῶς καὶ αἱ στερήσεις λέγονται. ἄνισον μὲν γὰρ, τῷ μὴ ἔχειν ἰσότητα πεφυκὸς λέγεται. ἀόρατον δὲ, καὶ τῷ ὅλως μὴ ἔχειν χρῶμα, καὶ τῷ φαύλως. καὶ ἄπουν καὶ τῷ μὴ ἔχειν ὅλως πόδας, καὶ τῷ φαύλους. ἔτι καὶ τὸ μικρὸν ἔχειν: οἷον τὸ ἀπύρηνον. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ φαύλως πως ἔχειν. ἔτι τῷ μὴ ῥαδίως, ἢ τῷ μὴ καλῶς, οἷον τὸ ἄτμητον, οὐ μόνον τῷ μὴ τέμνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ ῥαδίως. ἢ τῷ μὴ καλῶς. ἔτι, τῷ πάντῃ μὴ ἔχειν. τυφλὸς γὰρ οὐ λέγεται ὁ ἑτερόφθαλμος, ἀλλ' ὁ ἐν ἀμφοῖν μὴ ἔχον ὄψιν. διὸ f οὐ πᾶς ἀγαθὸς, ἢ κακὸς ἢ δίκαιος ἢ ἄδικος, ἀλλὰ καὶ τὸ μεταξύ.

ΚΕΦ.

CAPITIS XXII. EXPLANATIO.

P*riuatio a dicitur.*

Tradit quot modis dicatur priuatio, habita ratione tum rerum, tum etiam verbo

& quauis alia huiusmodi. Alio modo horum actiones, iámque alterationes. Itémque horum magis eæ alterationes, & motiones quæ nocumentum afferunt, potissimum verò eæ, quæ & molestæ sunt, & lædunt. Ad hæc calamitatum, & rerum tristium magnitudines passiones appellantur.

CAP. XXII.

Text. 26. *Privatio a dicitur vno quidem modo si res aliquid non habeat eorum, quæ apta sunt vt habeantur, & si ipsa non sit apta, vt illud habeat: quo pacto planta dicitur oculis priuata. Alio vero si non habeat, quod vel ipsa, vel genus eius natura habere potest: qua ratione aliter homo cæcus priuatus est aspectu, aliter talpa: hac ratione generis, ille per seipsum. Alia si & apta sit, vt habeat: eo autem tempore non habeat, quo natura habere potuit. Cæcitas enim, priuatio quædam est, cæcus autem non omni ætate dicitur, sed si aspectum non habeat, in qua, vt haberet, idoneus erat. Eadem ratio est, si aliquid non habeat, b quo, per c quod, ad d quod, & quo e modo vt haberet apta erat. Præterea, violenta cuiusque rei ablatio, priuatio dicitur. Ad hæc quot modis negationes ab In, aut simili particula inchoantur, tot modis dicuntur & priuationes ipsæ. Inæquale enim aliquid dicitur, quod non habeat æqualitatem, cùm aptum sit, vt habeat. Inuisibile, & quod omninò colorem non habeat, & quod vix habeat. Impes etiam, & quod planè non habeat pedes, & quod debiles. Item, quia id, quod habet, exiguum sit, vt enucleatum. Atque hoc est, modo aliquo exiliter habere.*

Lect. 10. *Ad hæc, quia non facilè, aut non benè: quo pacto aliquid dicitur insectibile, non solùm quòd non secetur, sed etiam quòd non facilè, aut non benè. Præterea quia nulla in parte habeat: cæcus enim dicitur, non qui luscus est, sed qui in vtroque oculo aspectu caret. Quapropter f non quilibet bonus est, aut malus, iustus aut iniustus, sed est etiam medium quid.*

CAP.

verborum, quę adeò sunt perspicua, vt pauca explicare opus sit.

b *In quo.*] Hæc verba referuntur ad locum: neque enim dicimus, noctem esse in profundissimis terræ cauernis, ad quas lumen penetrare nō potest naturaliter.

c *Per quod.*] Hæc referuntur ad partē, aut potentiam: nemi nem enim surdum dicimus, quod oculis non audiat, aut appetendi vi non intelligat.

d *Ad quod.*] His verbis significatur obiectum, & in summa omne id, ad quod rēs proposita refertur: neque enim eum dicimus imperitum Medicum, qui careat cognitione rei militaris, sed qui morbos curare nesciat, aut eū appellamus pupillum qui fratres non habeat, sed qui parētes.

e *Et quomodo.*] Latè patet horum verborū significatio: ex his enim intelligimus, nec cæcum esse eum, qui res à tergo positas, aut lōgissimè remotas, aut interiecto corpore opaco nō videat, aut etiā nō ita acutè cernat, vt aquila: nec priuatum currendi facultate, si non tanta celeritate currat, quanta equus.

f *Quapropter non quilibet.*] D. Thomas credit, hoc consectarium inferri contra Stoicorum sententiam, qui inter bonum & iustum, absolutè ac perfectè, & omninò malum ac iniustum non agnoscebant medium. Cùm enim crederent peccata omnia esse paria, quantúmuis parua viderentur: vbi quis vel minimum quid virtute deflexisset, necesse

erat

erat fateri illum esse perfectè & absolutè malum. Aristoteles igitur ea ratione inuehitur in eos, quod quemadmodum inter perfectè cœcum, & perfectè videntem medius est luscus, sic inter bonum ac iustum perfectè & absolutè, atque eum, qui perfectè est malus & iniustus, medius est is, qui nec perfectè bonus est, nec perfectè malus. Auerrois credit Aristotelem significare his verbis, inter habitum & priuationem dari medium, quod non datur inter contradictoria: quod pronunciatum etsi verum est, & latè explicatur libro 10. non videtur tamen hoc loco ab Aristotele ex dictis colligi. Comm. 27.

C

CAPITIS XXIII.

Explanatio.

HABERE a *multis modis.*] Tradit quatuor habēdi modos: quorum primus est, quo id, quod dominatur rei, & illam agit, siue ducit ad id, ad quod ipsum habet propensionem, dicitur habere illam: siue id fiat per vim: siue naturali ductu rei, quæ ducitur: quo pacto & tyrannus, & verus Rex, ac pater patriæ dicuntur habere regnum, eo quòd alter vi quadam ducat subiectum sibi populum ad suum priuatum commodum: alter naturali ductu populi ad bonū communitatis: sic etiam febris dicitur habere ægrotum (præsertim cùm non remittitur) eo quod hominem vi quadam illata ad interitum disponat: & homo indutus habere vestem, quia illam ad naturalem vsum accommodat, eámque quasi naturalem formam confert, dum eam induit: atque ad hunc modum pertinet habere seruum, vxorem, discipulum, pecunias, & huiusmodi alia.

ΚΕΦ. ΚΓ.

Τὸ ἔχειν a λέγεται πολλαχῶς, ἕνα μὲν τρόπον τὸ ἄγειν κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἢ κατὰ τὴν αὐτοῦ ὁρμήν. διὸ λέγεται πυρετός τε ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ οἱ τύραννοι τὰς πόλεις, καὶ τὴν ἐσθῆτα οἱ ἀμπεχόμενοι. ἕνα b δ' ἐν ᾧ ἄν τι ὑπάρχοι ὡς δεκτικῷ, οἷον ὁ χαλκὸς ἔχει τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος, καὶ τὴν νόσον τὸ σῶμα, ἕνα c δ' ὡς τὸ περιέχοντα περιεχόμενα. ἐν ᾧ γάρ ἐστι περιεχόμενόν τι, ἔχεσθαι ὑπὸ τούτου λέγεται, οἷον τὸ ἀγγεῖον ἔχειν τὸ ὑγρὸν φαμέν, καὶ τὴν πόλιν ἀνθρώπους, καὶ τὴν ναῦν ναύτας. οὕτω δὲ καὶ ὅλον ἔχει τὰ μέρη. ἔτι d τὸ κωλῦον κατὰ τὴν αὐτοῦ ὁρμήν τι κινεῖσθαι, ἢ πράττειν, ἔχειν λέγεται τοῦτο αὐτό: οἷον καὶ οἱ κίονες τὰ ἐπικείμενα βάρη, καὶ ὡς οἱ ποιηταὶ τὸν Ἄτλαντα ποιοῦσι τὸν οὐρανὸν ἔχειν, ὡς συμπέσοιτ' ἂν ἐπὶ τὴν γῆν, ὥσπερ e τῶν φυσιολόγων τινές φασι. τοῦτον f δὲ τὸν τρόπον καὶ τὸ συνέχον λέγεται ἃ συνέχει ἔχειν, ὡς διαχωρισθέντα ἂν κατὰ τὴν αὐτοῦ ὁρμὴν ἕκαστον. καὶ g τὸ ἔν τινι δὲ εἶναι, ὁμοιοτρόπως λέγεται, καὶ ἑπομένως τῷ ἔχειν. Text. 21.

b *Alio modo.*] Secundus modus habendi est oppositus primo. Quamquam enim Aristoteles his verbis eum duntaxat modum exprimit, quo subiectum habet accidens, & omninò materia formam, cuius est susceptiua: subaudiendus est tamen & ille, quo patiens habet agens à quo patitur, vt populus Regem aut tyrannum: siquidem, vt res est subiecta accidenti, à quo accipit denominationem: sic quodammodo patiens est subiectum agenti, à quo accipit formam.

c *Alio item.*] Tertius modus perspicuus est, ad eúmque ea ratione reuocatur modus habendi partes: quia pars ita quodammodo est in toto, quo locatum in loco: nisi quod locatum est diuisum à loco, pars autem à toto non item, vt Auctor ait quarto Physicorum capite quarto.

d *Præterea id quod.*] Quartus hic modus, quo id, quod alterū impedit ne suopte nutu Text. 34.

nutu & propensione moueatur aut agat dicitur habere, seu potiùs tenere illud potest nonnumquam concurrere cum primo, vt patet in dominatu tyranni, & domini. Differunt tamen ea consideratione, quod habens non consideratur in primo modo vt impediens actionem, aut motum rei, quæ habetur, quo pacto consideratur in quarto, sed vt ducens illam ad id, in quod ipsum intendit.

e *Vt quidam naturales Philosophi.*] Fuerunt ex veteribus Physicis, qui dicerent, cælum tanta celeritate, quantá intelligimus agitari circa terram, ne alioqui in terram ruat: quo pacto aqua vrcei pleni non decidit si celeri motu circumagatur, ore etiam vasis deorsum verso. Si ad hos alludit Aristoteles hoc loco (vt credit Alexander) subaudire oportet in fine periodi, *nisi prohiberetur*, putabant enim prohiberi, non quia teneretur ab Atlante, sed propter celerrimam circa terrá vertiginé. Aliter potest etiá locus intelligi, vt nihil aliud significet Aristoteles, quàm fuisse naturales Philosophos, qui fabulæ Atlantis ea ratione fauerent, quatenus dicebant tandem aliquando cælum dissoluendum esse, atque ita quodammodo ruiturum: confusis nimirum rebus omnibus, & ad chaos reductis, vt canit Empedocles. Atque hoc pacto exponit Diuus Thomas. Quidam Græci codices habent *ἵνα μὴ συμπέσῃ ἄν*, id est, ne corruat: verùm hæc lectio nõ congruit cum verbis proximè sequentibus.

Veterum quorundam physiologorum de cæli motu delirium.

In hunc locũ.

Lect. 20.

CAP. XXII.

Text. 28. HABERE a multis modis dicitur. Vno, suapte natura, aut suapte propensione agere. Itaque febris dicitur hominem habere, & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio b modo id, in quo quid, vt in susceptiuo existit: quo pacto æs statuæ formam, & corpus morbum habet. Alio c item, vt id, quod continet ea, quæ continentur: in quo enim res continetur, ab eo haberi dicitur: quo pacto dicimus vas habere liquorem, ac vrbem homines, & nauem nautas: hunc verò in modum & totum partes habet. Præterea d id, quod rem prohibet, ne suapte propensione aut moueatur, aut agat, habere illam dicitur, vt columnæ pondera imposita: quo etiam pacto Poëtæ Atlantem fingunt habere cælum, ac si ruiturum esset in terram, vt e quidam naturales Philosophi tradunt. Hoc f autem modo & continens dicitur habere ea, quæ continet, vt quæ suopte nutu singula dissiparentur. In g aliquo etiam esse similibus modis dicitur, ipsumque habere consequitur.

CAP.

f *Hoc autem modo*] Docet, hunc habendi modum aliquando misceri cum tertio, quemadmodum diximus, illum nonnuquam concurrere cum primo. Nam etsi nonnunquam continentia non impediunt motum, & actiones naturales contentorum, vt patet in cælis, in elementis, in alueis fluminum, & similibus: sæpè tamen id faciunt, vt perspicuum est in columnis, quibus sustinentur pondera, in vasis, quibus continentur res humidæ, in vinculis eorum, quæ ligata sunt: semper tamen ratio continendi distincta est à ratione prohibendi.

g *In aliquo etiam esse.*] Subiicit Aristoteles, quot sunt modi habendi, tot esse existendi in aliquo eo, quod hi sequantur illos. Nam quod ab altero habetur, Tex. 23. in eo est, à quo habetur, siue vt patiens in potestate agentis, siue vt forma in subiecto, atque ita in cæteris. Ad quos existendi modos facilè reuocari possunt ij, qui habentur quarto Physicorum capite tertio.

CAPITIS VIGESIMIQVARTI explanatio.

Quot modis ex aliquo sit vel fiat aliquid. Vt ex toto quatuor modis

EX a *aliquo esse.*] Docet quot modis aliquid sit, vel fiat ex aliquo: primùm quidem vt ex toto: deinde, vt ea parte illius: postremò, vt post illud. Vt ex ex toto autem modis quatuor. Primùm, vt ex tota aliqua materia per compositionem, siue illa prima sit, siue vltima, quæ etiam propinqua dicitur: id quod iam sæpiùs explicatum est.

ΚΕΦ. ΚΔ.

Ο a ἔκ τινος εἶναι λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον, ἐξ οὗ ἐστι, ὡς ὕλης. καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ κατὰ τὸ πρῶτον γένος, ἢ κατὰ τὸ ὕστατον εἶδος. οἷον, ἔστι μὲν ὡς, ἅπαντα τὰ τηκτὰ ἐξ ὕδατος: ἔστι δ' ὡς, ἐκ χαλκοῦ ὁ ἀνδριάς. ἕνα b δ' ὡς ἐκ τῆς πρώτης κινησάσης ἀρχῆς: οἷον, ἐκ τίνος ἡ μάχη: ἐκ λοιδορίας, ὅτι αὕτη ἀρχὴ τῆς μάχης. ἕνα c δ' ἐκ τοῦ συνθέτου ἐκ τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς, ὥσπερ ἐκ τοῦ ὅλου τὰ μέρη, καὶ ἐκ τῆς Ἰλιάδος τὸ ἔπος, καὶ ἐκ τῆς οἰκίας οἱ λίθοι. τέλος μὲν γάρ ἐστιν ἡ μορφή: τέλειον δὲ, τὸ ἔχον τέλος. τὰ d δὲ, ὡς ἐκ τοῦ μέρους τὸ εἶδος, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ δίποδος, καὶ ἡ συλλαβὴ ἐκ τοῦ στοιχείου, ἄλλως γὰρ τοῦτο, καὶ ὁ ἀνδριὰς ἐκ τοῦ χαλκοῦ. ἐκ τῆς αἰσθητῆς γὰρ ὕλης ἡ σύνθετος οὐσία: ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος ἐκ τῆς τοῦ εἴδους ὕλης. τὰ μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

Τὰ e δὲ ἐὰν κατὰ μέρος τι τούτων τὶς ὑπάρχῃ τῶν τρόπων, οἷον ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς τὸ τέκνον, καὶ ἐκ γῆς τὰ φυτά, ὅτι ἔκ τινος μέρους αὐτῶν. *Text. 29.*

Ἕνα f δὲ, μεθ' ὃ τῷ χρόνῳ, οἷον ἐξ ἡμέρας νύξ, καὶ

Primus. *Secundus.* b *Alio modo.*] Secundo modo, vt ex toto aliquo, quod primùm mouit: veluti pugna ex contumelia, hoc est, ex inferente contumeliam: tametsi hoc pacto particula, *Ex*, impropriè sumitur, idémque significat, quod, *Ab*, Qua ratione non dicitur res fieri ex eo, quod secundo loco mouit (vt ex eo, quod illatam contumeliam vendicare voluit) nisi per reductionem: quo pacto nulla erit caussa efficiens, ex qua effectus dici non possit, aut esse, aut fieri.

Tertius. c *Alio autem ex eo.* Tertio modo, vt ex toto aliquo composito ex materia & forma: qua ratione aliquid esse, aut fieri ex illo intelligitur per resolutionem. Hoc pacto elementa fiunt ex misto, & versus, qui per se ex Iliade citantur, dicuntur esse ex Iliade, & lapides ex domo, quæ diruta est. *Formam esse finem generationis.* Nam cùm forma sit finis generationis, perfectiumque in rebus, *Quod perfectum.* quæ fiunt, id dicatur, quod finem est consecutum: sanè compositum ex materia & forma dicetur perfectum: ac proinde cùm resolutio incipiat à perfecto, quemadmodum generatio ab imperfecto, meritò partes, in quas resoluitur compositum, dicentur fieri ex composito: semper enim particula, *Ex*, innuit primum aliquod principium, vnde fiat progressio.

Quartus d *Alio vero vt ex parte.*] Quarto, vt species ex tota parte subiecta speciei, vniuersali nimirum parta non singulari: nihil enim singulare, quatenus singulare est, pertinet ad compositionem speciei, sed potius species ad compositionem singularis. Hoc pacto species dicitur esse tum ex genere & ex differentia, vt homo ex animali & bipede, aut alia potiùs veriori differentia: tum etiam ex materia & forma in commune sumptis: veluti syllaba secundum speciem, ex elementis siue literis secundum speciem: vt, *Ba*, in commune, ex B. & A. in

com

commune. Nec enim hæc species syllabæ constat ex hoc A, & ex hoc B, nisi per accidens, quo pacto statua constat ex ære: accidit enim statuæ in commune sumptæ, quod sit ænea. At substantia composita (quo nomine Aristoteles hic significat singularem substantiam sensibilem) constat per se ex singulari materia, quam ille vocat materiam sensibilem, nonnulli signatam. Atque hactenus de modis, quibus res est, aut fit ex aliquo, vt ex toto, quamuis hoc sit pars illius. *Themiste.*

CAP. XXIV.

Tex. 29.

Xa aliquo esse, vno quidem modo dicitur, ex quo vt materia aliquid est: idque dupliciter, aut ratione primi generis, aut ratione vltima speciei. Exempli gratia: Omnia, qua liquescere possunt, modo quodā ex aqua sunt, modo etiam quodā statua ex are. Alio b *modo, vt ex primo principio, quod mouit, veluti: ex quo pugna? ex contumelia, quod ea pugna principium fuerit. Alio* c *autem ex eo, quod compositum est ex materia & forma, quemadmodum ex toto partes, ex Iliade versus: & lapides ex domo: forma enim finis est, perfectum autem quod finem habet. Alia* d *vero, vt ex parte species, veluti homo ex bipede, & syllaba ex elemēto. Alio enim modo hoc, alio statua ex are est. Namque ex sensibili materia constat substantia composita: at species ex materia speciei. Atque hac quidem hoc pacto dicuntur.*

Alia e *autem si quis horum modorum ratione alicuius partis conueniat, quo pacto ex patre & matre est soboles, & ex terra stirpes, quia sunt ex aliqua eorum parte.*

Alio f *vero modo, ex eo, post quod aliquid tempore*

e *Alia autem si quis horum.*] Tradit quo pacto res dicatur esse, aut fieri ex aliquo, vt ex parte eius, ex quo fieri dicitur: hoc pacto proles dicitur esse ex patre & matre, quasi ex materia: neque enim tota materia parentum constituit prolem, sed quædam eorum partes: eodemq; modo plantæ dicuntur esse ex terra & aqua, quod constent non ex tota terra aut tota aqua, sed ex partibus vtriusque; tot autem modis hoc contingere potest, quot sunt caussarum genera. Atque in genere quidem caussæ materialis iam tradita sunt exēpla. In efficiente exemplum erit, si quis dicat, bellum Troianum ortum esse ex contumelia à Troianis illata: neque enim ab omnibus Troianis illata fuit contumelia, sed à solo Paride. In genere caussæ formalis dicemus, picturam esse factam ex aliquo exemplari, si facta ad imitationem partis. In genere autem caussæ finalis, si quis dicat, mercatores negotiari ex appetitu humanæ felicitatis, quia ex appetitu cuiusdam partis, nempe diuitiarum. Sed hic verbum, Ex, quatenus exemplari & fini accommodatur, impropriè admodum sumitur. *Qua ratione res dicentur esse, vel fieri ex aliquo vt ex parte.*

f *Alio vero modo.*] Iam ponit modos, quibus aliquid ex aliquo fieri dicitur, quia fit post illud: quos duos esse tradit. Vnus est, si vnum succedat alteri naturali successione motus, vt nox diei, & tempestas tranquillitati. Alter, si casu accidat, vt post prandium tonet, aut ex hominum instituto post aliud fieri soleat: ceu Thargelia (qui ludi erant apud Græcos mense Februario in honorem Apollinis exhiberi soliti) post Bacchanalia, quæ mense Ianuario celebrabantur; vt apud nos festum Paschæ, post festum Natalis Domini. *Duplex modus quo fit aliquid ex aliquo, quia post illud. Thargelia quid.*

CAPITIS XXV.

Explanatio.

Quatuor partium genera explicantur. Primum.

PARS a *vno modo.*] Exponit quot sint partium genera. Primum est earum, quæ dicuntur integrantes, vtpote in quas quantitas secundum extensionem diuiditur: siue illæ metiantur totum, vt vnitas quemuis numerum, binarius cæteros pares, & palmus vnam (quæ partes dicuntur aliquotæ) siue non metiantur quo pacto binarius est pars ternarij, atque quinarij: & cubitus est pars cubiti cum semisse, & duorum cum dimidio: huiusmodi enim partes, si repetantur, non adæquatè reddunt totum, sed aut excedūt, aut non attingunt.

b *Quouis modo.*] Quouis posuit pro vtrouis, vt sit sensus: siue id, in quod diuiditur, metiatur, vt dictum est.

c *Ea etiam.*] Secundum genus partium est earum, in quas forma sine quantitate (hoc est, res vniuersalis) in particulates diuiditur: quo pacto species sunt partes generis, & indiuidua speciei. Atque hæ dicuntur partes subiectæ, siue subiectiuæ. Ad quod genus partium reuocari possunt partes potestatiuæ, vt vocantur, veluti potentiæ animæ, quatenus anima in eas nonnumquam diuidi solet. Vt enim particularia nō pertinent ad constitutionem vniuersalium, ita nec potentiæ ad constitutionem rerum, quarū sunt potentiæ. Hoc loco Græci codices pro εἶδος διαιρεθείη hoc est forma diuidi potest, habent εἶδος τοῦ ζώου διαιρεθείη, id est, forma animalis diuidi potest. Sed non agnoscunt verbū τοῦ ζώου seu Bessario: seu Argiropylus seu Antiquus interpres aliusve ex recentioribus. Forte scripserat Aristoteles τὸ ἐν pro quo irrepsit τοῦ ζώου. Sed tamen vtrūque expugnandum esse concors interpretum versio demonstrat.

Partes potestatiuas reuocari ad subiectas.

Tertium.

d *Ea quoque.*] Tertium genus est earum, quæ dicuntur essentiales Physicæ, hoc est,

καὶ ἐξ εὐδίας χειμών. ὅτι τοῦτο μετὰ τοῦτο, τούτων δὲ τὰ μὲν τῷ ἔχειν μεταβολὴν εἰς ἄλληλα οὕτω λέγεται, ὥσπερ καὶ τὰ νῦν εἰρημένα. τὰ δὲ, τῷ κατὰ τὸν χρόνον ἐφεξῆς μόνον, οἷον ἐξ ἰσημερίας ἐγένετο ὁ πλοῦς ὅτι μετὰ ἰσημερίαν ἐγένετο, καὶ ἐκ Διονυσίων Θαργήλια, ὅτι μετὰ τὰ Διονύσια.

ΚΕΦ. ΚΕ'.

Tex. 30.

ΜΕρος a λέγεται ἕνα μὲν τρόπον, εἰς ὃ διαιρεθείη ἂν τὸ ποσὸν ὁποσοῦν b ἀεὶ γὰρ τὸ ἀφαιρούμενον τοῦ ποσοῦ, ᾗ ποσὸν, μέρος λέγεται ἐκείνου, οἷον τῶν τριῶν, τὰ δύο μέρος λέγεταί πως. ἄλλον δὲ τρόπον τὰ καταμετροῦντα τῶν τοιούτων μόνον: διὸ τὰ δύο τῶν τριῶν, ἔστι μὲν ὡς λέγεται μέρος, ἔστι δ' ὡς οὔ. ἔτι c εἰς ἃ τὸ εἶδος* διαιρεθείη ἂν ἄνευ τοῦ ποσοῦ, καὶ ταῦτα μόρια λέγεται τούτου. διὸ τὰ εἴδη τοῦ γένους φασὶν εἶναι μόρια. ἔτι d εἰς ἃ διαιρεῖταί τι, ἢ ἐξ ὧν σύγκειται τὸ ὅλον, ἢ τὸ εἶδος, ἢ τὸ ἔχον τὸ εἶδος. οἷον, τῆς σφαίρας τῆς χαλκῆς, ἢ τοῦ κύβου τοῦ χαλκοῦ, καὶ ὁ χαλκὸς μέρος (τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ὕλη,* ἐν ᾗ τὸ εἶδος) καὶ ἡ γωνία μέρος. ἔτι e τὰ ἐν τῷ λόγῳ τῷ δηλοῦντι ἕκαστον, καὶ ταῦτα μόρια τοῦ ὅλου. διὸ τὸ γένος τοῦ εἴδους καὶ μέρος λέγεται. ἄλλως δὲ τὸ εἶδος τοῦ γένους μέρος.

*γρ. εἶδος τοῦ ζώου.

*γρ. ἐν ᾧ.

ΚΕΦ. Κς'.

Tex. 31.

Ὅλον a λέγεται, οὗ μηθὲν ἄπεστι μέρος ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει καὶ b τὸ περιέχον

est,in quas totum non secundum extensionem, sed secundum essentiam reali distinctione diuiditur,seu(quod eodem redit) ex quibus rei essentia reali compositione constat:siue illud sit forma ipsa,hoc est,res vniuersales:siue habens formam, hoc est res singulares:quo pacto res naturales, siue vniuersales sint, siue singulares,diuiduntur in materiam primam,& formam substantialem:artificiales verò in secundam materiam, & figuram:veluti æneus globus in æs & figuram rotundam, & ænea tessera in æs & figuram angularem cubicam.

prosequitur: quo pacto ex die fit nox, & serenitate tempestas,quia hoc post illud extitit. Horum autem quædam ita dicuntur,quia alia in alia mutatur, vt quæ nunc dicta sunt:quædam,quia sola temporis cõsecutione succedunt:quo pacto ex æquinoctio dicitur facta nauigatio,quia post æquinoctium facta est,& ex Bacchanalibus Thargelia, quia post Bacchanalia.

CAP. XXV.

Tex.30. *ARS a vno modo dicitur,in quod quantum quouis b modo diuidi potest.Semper enim id, quod aufertur à quanto, quà ratione quantum est, pars illius dicitur: quo pacto duo quodammodo dicuntur partes trium. Alio modo ea tantùm ex his dicuntur partes,quæ metiũtur,quò fit, vt duo modo quodam sint pars trium: modo autem alio non item.Ea c etiam, in quæ forma sine quantitate diuidi potest,partes illius esse dicuntur. Vnde fit,vt species partes generis appellẽtur.Ea d quoque, in quæ aliquid diuiditur, aut ex quibus totum cõponitur,aut ipsa forma,aut quod formam habet: quo pacto globi ænei,aut æneæ tesseræ non solum æs,quod est materia,in qua forma inest, sed etiam angulus pars est.Præterea e quæ sunt in ratione,quæ quæque res declarantur, ea etiam sunt partes totius. Ita fit, vt genus pars etiam speciei, alio autem modo, species pars generis dicatur.*

CAP. XXVI.

Tex.31. *TOtum a dicitur cuius nulla pars earum abest, ex quibus natura totum nominatur.Et b quod ita*

e *Præterea quæ sunt.*] Quartum genus partium est earum, quæ dicuntur essentiales Metaphysicæ, hoc est,in quas non reali diuisione diuiditur, sed rationis in rebus inuentæ,quæ ex natura rei ducitur: quo pacto genera & differentiæ sunt partes specierum: etsi alia ratione species sint partes generum, vt dictum est, atque adeò generalium differentiarum. Ex his patet, omnia genera partiũ, pertinere ad constitutionem totius,preter secundum. *Quartum.*

CAPITIS XXVI.

Explanatio.

TOTVM a *dicitur.*] Tradit quot modis dicatur totum, primúmque duas proponit huius nominis significationes. Vna est, qua totum, id solùm dicitur, quod est integrum: cui mutilum, seu diminutum opponitur, de quo capite proximo agetur. Hoc pacto homo, cui deest manus, non dicitur totus homo,etsi dicitur totum quoddam corpus: eodémque modo nauis, cui deest gubernaculum, non dicitur tota nauis) etsi dicitur totum quoddam opificium.Itaque in hac significatione totius semper spectatur integritas,quam res sua natura poscit. *Totum quot modis dicatur.*

b *Et quod continet.*] Hæc altera significatio est generalis, & quæ ad omne genus totius funditur. In qua duo notantur, quæ ad totius rationem pertinent.

Vnum est, quod habeat partes: id enim, quod partes non habet, non dicitur totum, nisi nomen totius pro perfecto accipiatur. Alterum est, quòd partes vniantur in ipso, hoc est, sint vnum per ipsam vnitatem totius, qualiscumque ea sit.

Græci codices habent καὶ τὸ περιέχον ἕν, καὶ τὰ περιεχόμενα: nisi quòd in vetusto manuscripto bibliothecæ Catharinæ Mediceæ Galliarum Reginæ abest verbum ἕν. Interpretes neglecto non tantum eo verbo, sed etiam proxima coniunctione omnes vertunt, Et quod continet contenta, vel quid simile: quorum auctoritas nos mouit, vt vtramque dictionem tamquam suspectam, ad marginem reiiceremus.

*χον τὰ περιεχόμενα, ὥςε ἕν τι εἶναι ἐκεῖνα. τοῦτο c δὲ διχῶς: ἢ γὰρ ὡς ἕκαςον ἕν, ἢ ὡς ἐκ τούτων τὸ ἕν. τὸ μὲν γὰρ καθόλου, καὶ d τὸ ὅλως λεγόμενον, ὡς ὅλον τι ὄν, οὕτως e ἐςὶ καθόλου ὡς πολλὰ περιέχον τῷ κατηγορεῖσθαι καθ' ἑκάςου, καὶ ἓν ἅπαντα εἶναι ὡς ἕκαςον: οἷον, ἄνθρωπον, ἵππον, θεόν, ὅτι ἅπαντα ζῷα. τὸ f δὲ συνεχὲς, καὶ πεπερασμένον ὅταν ἕν τι ἐκ πλειόνων, ᾖ ἐνυπαρχόντων, μάλιςα μὲν δυνάμει: εἰ δὲ μή, ἐνεργείᾳ. τούτων g δ' αὐτῶν μᾶλλον τὰ φύσει, ἢ τέχνῃ τοιαῦτα. ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἐλέγομεν, ὡς οὔσης τῆς ὁλότητος ἑνότητός τινος. ἔτι h τοῦ ποσοῦ ἔχοντος ἀρχὴν καὶ μέσον, καὶ ἔσχατον, ὅσων μὲν μὴ ποιεῖ ἡ θέσις διαφοράν, πᾶν λέγεται: ὅσων δὲ ποιεῖ, ὅλον: ὅσα δὲ ἄμφω ἐνδέχεται, καὶ ὅλα, καὶ πᾶν. ἐςὶ δὲ ταῦτα, ὅσων ἡ μὲν φύσις ἡ αὐτὴ μένει τῇ μεταθέσει, ἡ δὲ μορφὴ, οὔ, οἷον κηρὸς, καὶ ἱμάτιον: καὶ γὰρ ὅλον καὶ πᾶν λέγεται. ἔχει γὰρ ἄμφω. ὕδωρ δὲ καὶ ὅσα ὑγρὰ, καὶ ἀριθμὸς, πᾶν μὲν λέγεται: ὅλος δ' ἀριθμὸς καὶ ὅλον ὕδωρ

*γρ. καὶ τὸ περιέχον ἓν καὶ τὰ περιεχόμενα.

c *Id quod duobus modis.*] Ex vnitate, quam partes habent in toto, colligit duo genera totius: Vnum est totius vniuersalis, quod dicitur de pluribus, vt commune de particularibus. Alterum totius coniuncti ex pluribus, de quibus non dicitur, saltem vt commune de particularibus. Complectitur autem totum coniunctum ex partibus tria genera totius, quæ respondent primo, tertio, & quarto generibus partium totius: nimirum integralis & essentialis Physici, & essentialis Metaphysici. Dixi, *saltem vt commune de particularibus*, quia etsi species vtcumque prædicatur de genere & differentia, ex quibus constituta est: non tamen de illis dicitur, vt commune de particularibus, & quæ minùs latè pateant. Et his perspicuum est, partes totius vniuersalis accipere ab illo vnitatem rationis, quia quatenus sunt partes illius, non re, sed ratione sunt vnum: quemadmodum nec totum vniuersale est vnum re in omnibus suis particularibus, sed ratione sola, vt parebit inferiùs: at partes totius constituti accipiunt à suo toto vnitatem realem: quia quatenus sunt illius partes: re ipsa coniunctæ sunt: ea videlicet vnitate, quam totum re ipsa sibi vendicat in omnibus simul partibus siue illa naturalis sit, siue ab arte, aut consensione animorum inducta.

Totum vniuersale.

Totum continuum.

Quam vnitatem accipiant partes totius vniuersalis ab ipso.

d *Et quod ὅλως.* His verbis quasi parenthesi interiecta, docet, ex etymologia totius, quod Græcè est ὅλον, merito vniuersale dici totum quoddam: prædicatur enim ὅλως, quasi dicas totaliter, hoc est omnibus suis particularibus, vnde & τὸ καθόλου dicitur, quasi dicas, quod de toto genere, siue de tota multitudine enunciatus.

Vniuersale vt sint vnum in particularib.

Ethymologia totius vniuersalis.

e *Ea ratione est simile.* Eo spectant verba hæc, vt doceat Aristoteles quo pacto particularia sint vnum in suo vniuersali. Hac igitur ratione tradit, esse ea in illo vnum, quia illius & nomen, & rationem singulatim participant: non autem collectim,

collectim, quo pacto multi homines dicuntur esse vnus exercitus, aut vna Respub. Quod autem in exemplis ait, Deum esse animal, ex Platonicorum sententia de quodam Numinum genere intelligendum est.

ita continet ea, quæ continentur, vt illa sint vnum. Id e quod duobus modis accidit: aut ita, vt vnũquodque sit vnum: aut eo pacto, vt ex iis vnũ constet. Vniuersale enim, & d quod ὅλως, hoc est totaliter, vt ita dicam, prædicatur (quasi totũ quid existat) ea e ratione vniuersale est, vt plura continens, quia de vnoquoque prædicatur, & omnia illa sunt vnum, vt singula: veluti homo, equus, Deus, quia omnia sunt animalia. Continuum f autem, & finitum cùm vnumquid constat ex pluribus, quæ insunt, maximè quidem potestate: sin minus, actu. Atque g horum ipsorum magis sunt talia, quæ natura constant, quam quæ arte, quemadmodũ & in vno dicebamus, quasi totalitas vnitas quædam sit. Præterea h cùm quantitas principium, medium, atque vltimum habeat: ea quidem, quorum positio non facit differentiam, dicuntur omne: quorũ autem facit, totum appellantur: quibus verò vtrũque accidit, in iis & totum, & omne vsurpatur. Sunt autem hæc ea omnia, quorum natura eadem manet in transpositione, non item forma: veluti, cera, & vestis, & totum enim, & omne dicuntur, quia vtrumque habent. Aqua verò, & humida omnia, itémque numerus, omne quidem dicuntur, totus autem numerus & tota aqua non dicitur, nisi translatio

f *Continuum autem.*] Non sumitur hoc loco continuum pro eo tantùm, quod propriè continuum dicitur. Subdit enim Aristoteles, etsi hæc ratio totius maximè cernitur in ijs rebus, quarũm partes sunt potestate in toto, hoc est, non actu multæ res, sed potestate dumtaxat, vt in lapide aut ligno: aliquo tamen modo spectari in iis, quarum partes sunt actu, hoc est distinctæ res: modo tamen ex iis fit aliquid vnum compactum coniunctúmve: cuiusmodi sunt tabulæ in naui, ædes in vrbe, & milites in exercitu. Itaque accipit continuum pro eo, quod aut verè continuum est, aut compactum cõiunctúmue ex multis. Quòd autem ad verba attinet, cùm dicitur *continuum autem, & finitum supplendum est ex dictu, tum dicitur totum.*

g *Atque horum ipsorum.*] Diuidit Aristoteles, aut si mauis, supponit diuisionem totius compositi ex partibus in ea, quæ natura constant, & in ea, quæ arte, simúlque docet rationem totius magis conuenire naturalibus, quam artificiosis, quemadmodum & ratio vnius, vt capit. 6. huius libri dictum est: ac si totalitas cùm sit relatio, non est formaliter vnitas, quæ est negatio: quia tamen in vnitate fundatur, ijs rebus magis conueniet, in quibus maior vnitas cernitur.

Text. 8.

Cur ratio totius naturalibus magis, quam artificiosis conueniat.

h *Præterea cum quantitas.*] Nomine quantitatis intelligit rem quantam, siue extensam, quatenus talis est; dico autem (quátenus talis est) quia etsi non omnis numerus habet principium, medium, & finem: id tamen non repugnat numero, quatenus est quantus siue extensus: loquitur autem de quanto finito; tum quia tria hæc simul, principium, medium, & finis, repugnant infinito: tum etiam, quia infinitum non propriè dicitur totum, sed potiùs habet rationem partis, vt 3. Physic. traditur. Diuidit ergo Aristoteles hoc loco totum quantum, aut si magis placet supponit diuisionem illius in tria genera. Primum est eorum, quæ non habent figuram propriam, sed alienæ facillimè se accommodant, cuiusmodi sunt aqua, oleum, & humida omnia, hoc est, liquida: itémque ea, quæ mensuris concauis mensurantur, vt frumentum, cinis, arena, adde & numeros ipsos. In quo toto rerũ genere cõmutatio partium, variúsque earum situs in totis nullam facit differentiã, id est, nihil mutat de re, quod sit eius

Infinitum nõ propriè dici totum.

Ca. 6. tex. 65. & 66.

Diuisio totius quanti.

eius proprium Secundum est eorum, quæ habent figuram propriam, vt plantæ, *Secundum.* animalia, domus, nauis, & similia, & In quo genere varius situs partium naturas rerum ipsarum mutat, non solùm ex parte formæ propriæ, sed etiam propriæ *Tertium.* materiæ: vt si membra animalium conuellantur, & alio situ collocetur in ipso toto, aut partes nauis commutentur. Tertium est eorum, quæ etsi non habent figuram propriam: tamen semel datam diu, & sine adminiculo alterius retinent, vt cera, æs, plumbum, & alia, quæ liquescere possunt. In quo rerum genere, etsi commutatio partium nihil mutat, quod proprium sit materiæ: tamen mutat formam quasi propriam eorum, vtpotè, quam per sese retinent, & à qua sæpè res tota denominatur, vt patet in cera sigillo figurata, in ære in statuam conformato, in panno, qui formam vestis accepit, & similibus.

δωρ οὐ λέγεται, ἂν μὴ μεταφορᾷ. πάντα ἰ δὲ λέγεται, ἐφ᾽ οἷς τὸ πᾶν, ὡς ἐφ᾽ ἑνὶ, ἐπὶ τούτοις πάντα ὡς ἐπὶ διῃρημένοις: πᾶς οὗτος ὁ ἀριθμὸς, πᾶσαι αὗται αἱ μονάδες.

ΚΕΦ. ΚΖ.

Κολοβὸν δὲ λέγεται τῶν ποσῶν, οὐ τὸ τυχὸν, ἀλλὰ μεριστόν τε αὐτὸ δεῖ εἶναι, καὶ ὅλον. τάτε γὰρ δύο, οὐ κολοβὰ, θατέρου ἀφαιρουμένου ἑνὸς (καὶ γὰρ ἴσον τὸ κολόβωμα, καὶ τὸ λοιπὸν οὐ δὲ ποτ᾽ ἐστιν) οὐ δ᾽ ὅλως ἀριθμὸς οὐδείς. καὶ γὰρ τὴν οὐσίαν δεῖ μένειν. εἰ κύλιξ κολοβὸς, ἔτι δεῖ εἶναι κύλικα: ὁ δὲ ἀριθμὸς, οὐκ ἔτι ὁ αὐτός. πρὸς δὲ τούτοις κἂν ἀνομοιομερῆ ᾖ, οὐδὲ ταῦτα πάντα. ὁ γὰρ ἀριθμός ἐστιν, * ὃς καὶ ἀνόμοια ἔχει μέρη, οἷον, δυάδα, τριάδα ἀλλ᾽ ὅλως, ὧν μὴ ποιεῖ ἡ θέσις διαφορὰν, οὐδὲν κολοβὸν: οἷον ὕδωρ, ἢ πῦρ: ἀλλὰ δεῖ τοιαῦτα εἶναι, ἃ κατὰ τὴν οὐσίαν θέσιν ἔχει ἔτι συνεχῆ. ἡ γὰρ ἁρμονία ἐξ ἀνομοιομερῶν μὲν, καὶ θέσιν ἔχει, κολοβὸς δὲ οὐ γίνεται. πρὸς δὲ τούτοις οὐδ᾽ ὅσα ὅλα, οὐδὲ ταῦτα, ὁτουοῦν μορίου στερήσει, κολοβά. οὐ γὰρ δεῖ οὔτε τὰ κύρια τῆς οὐσίας, οὔτε τὰ ὁπουοῦν ὄντα. οἷον, ἂν τρυπηθῇ ἡ κύλιξ, οὐ κολοβὸς, ἀλλ᾽ ἂν τὸ οὖς: ἢ ἀκρωτήριόν τι. καὶ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἐὰν σάρκα, ἢ τὸν σπλῆνα, ἀλλ᾽ ἐὰν ἀκρωτήριον: καὶ τοῦτο οὐ πᾶν, ἀλλ᾽ ὃ μὴ ἔχει γένεσιν ἀφαιρεθὲν ὅλον. διὰ τοῦτο οἱ φαλακροὶ οὐ κολοβοί.

Text. 32.

* γρ. ὡς.

ΚΕΦ.

Quod totum dici soleat omne. Hoc posito, docet Aristoteles, totum in primo genere solere dici omne, non autem totum: quod de vulgatiori Græcorum consuetudine præcipuè dictum intellige: dicitur enim omnis hæc aqua, omne hoc frumentum, omnis hæc arena, non tota aqua, totum frumentum, aut tota arena, nisi per translationem à rebus propriam figuram habentibus. In secundo autem genere contrà rem habere: neque enim dicimus omnem hunc hominem ægrotare, sed totum: neque omnē Hierosolymam concidisse, sed totam: tametsi Cicero sæpè dicit, omne corpus, pro toto corpore, & omnem orationem, pro tota oratione. At in tertio vtrumque verbum vsurpari: dicimus enim & omnem hanc ceram & totā hanc ceram: eodémque modo & omne, & totū æs, plumbum, similia: cuius rei hæc est ratio: quia verbum, *omne*, significat multitudinem, totū autē cōstitutionem vnius ex multis, præsertim dissimilibus. At totum primi generis constat similibus partibus, quæ vel sunt actu multa, vt in numero, in arena: aut potentia propinqua, vt in aqua, aut oleo: aut certè potentia remota ita sunt multa, vt resolutio totius in partes non lædat naturam illius: quod in ære, argento, & similibus cernere licet. Totum autem secundi generis, aut est totum dissimilium partium, vt animal, vt corpus humanum,

humanum: aut ita ex similibus constitutum est, vt non sine detrimento naturæ diuidatur in eiusmodi partes: cuius generis sunt os, caro, & alia huiusmodi. Quoniam verò tertium primo & secundo genere participat (primo quidem ex parte materiæ, seu subiecti, quod nihil læditur mutatis in toto partibus: secundo autem ex parte formæ, quam fixam, & quasi propriam retinet) meritò in illud vtrumque vsurpari potest, vt & omne ratione materiæ dicatur, & totum ratione formæ.

latione. In i *quibus autem verbum omne, vt de vno dicitur: in iis, vt diuisis vsurpatur verbum omnia: veluti omnis hic numerus, omnes hæ vnitates.*

CAP. XXVII.

Tex. 32. *VTILVM verò dicitur, non quod vis eorum, quæ quanta sunt, sed & partibile, & totum illud sit oportet. Duo enim sunt mutila, altera ablata vnitate (neque enim id, cuius ablatione aliquid fit mutilum, & id, quod superest, æqualia vnquam sunt) neque omninò vllus numerus. Namque substantia permaneat necesse est. Si mutilum sit poculum, adhuc poculum sit oportet: at numerus, non iam idem est. Ad hæc, neque omnia dissimilium partium mutila esse possunt: numerus enim est, qui & dissimiles partes habeat, & binarium, & ternarium. Cæterùm nihil omninò eorum, quorum positio differentiam non efficit, mutilum est, veluti aqua aut ignis: sed eiusmodi sint oportet, quæ ratione substantiæ positionem habeant. Itémque continua. Concentus enim ex dissimilibus constat partibus, & positionem habet: mutilus autem non fit. Ad hæc, nec quæuis tota, nec verò hæc, cuiusuis partis priuatione fiunt mutila. Neque enim vel precipuas substantiæ, vel alias vbiuis existentes abesse oportet. Exempli caussa si poculum perforetur, non continuò erit mutilum, sed si ansa, aut extremum aliquid, ac prominens auferatur: & homo non si caro, aut splen, sed si aliquid extremum, quod promineat: atque id non omne, sed quod totum sublatum generari non possit: quam ob caussam calui mutili non sunt.*

i *In quibus autem*] Docet in iis totis posse accommodari verbum *omnia*, partibus, vt diuisis à se inuicē (adde saltem potentia propinqua) in quibus verbum, *omne*, accommodatur partibus, vt coniunctis, & aliquo modo vnitis. Sic diximus, quatuor vnitates esse, & omnem hunc quaternarium, & omnes has vnitates: item grana frumenti huius aceruí esse, & omnem hūc aceruum, & omnia hæc grana: item partes Oceani esse omnem Oceanum, & omnes aquas Oceani: Non negat tamen Aristoteles, in partibus etiam aliorum totorum idem posse accidere: ædificia enim, ex quibus cōstat vrbs, etsi non dicuntur omnis hæc vrbs sed tota: dicuntur tamen omnia hæc ædificia.

CAPITIS XXVII. EXPLANATIO.

MVTILVM *verò.*] Quoniam mutilum opponitur priori significationi totius, vt diximus capite superiori, tradit Aristoteles, quæ conditiones requirantur, vt aliquid dicatur mutilum siue diminutum. Nam de parte *Mutilū quid dicatur.*

quæ opponitur toti in secunda significatione accepto, cap. 25. dictum est. Prima igitur conditio est, vt sit diuisibile in partes, ex quibus constet: quandoquidem detractione alicuius partis constituentis, non autem subiectæ fit res mutila. Secunda, vt sit totum, hoc est, tanto maius ipso mutilamine (sic enim liceat appellare id, cuius ablatione res fit mutila) vt idem adhuc secundum substantiam censeri possit. Hinc fit, vt nec binarius mutilus esse possit, quia non potest ab illo auferri minor pars, quàm medietas, nec vllus omninò numerus, quia quauis vel minima parte sublata, non manet idem numerus. Tertia, vt eius partes habeant naturalem positionem, hoc est, ordinem in toto: neque enim hoc loco habere positionem in toto, eo modo sumitur, quo in prædicamentis: alioqui partes concentus nō haberent positionē in toto concentu: quod tamen hic fatetur Aristoteles. Ita fit primùm, vt res similium partium, velut aqua, aut ignis, numquam dicantur mutilæ, quia earum partes manifestè carent huiusmodi ordine. Deinde fit, vt neque etiam quædam dissimilium, si earū partes non habeant naturalem ordinem in toto, qualis quodammodo est omnis numerus, qui constat ex diuersis speciebus numerorum, vt quinarius: in quinario enim lapidum ex quibuslibet duobus licet facere binarium, & ex quibuslibet tribus ternarium, eodémque modo res habet in cæteris similibus numeris, tametsi numerorum exemplum ideo non admodum placet Aristoteli, quia nullus numerus propriè constat ex numeris, sed ex vnitatibus, vt ipse libro 7. docebit. Quarta conditio est, vt sit continuum: hac enim ratione nemo dixerit, concentum esse mutilum, nisi per translationem. Atque hæ conditiones requiruntur in re, quæ dicenda est mutila. In mutilamine autem, quod sublatum est, primò requiritur, vt non sit ex præcipuis partibus, & quibus remotis non maneat res, quale est caput in homine. Secundò, vt non sit vbicumque existens, sed promineat in re, vt ansa, aut labium in vrceo. Tertiò, vt tota sublata non possit rursus oriri naturaliter, qua de causa non dicimus ceruos mutilos, eum cornua deposuerunt, neque item homines caluos. Nam etsi rarò in caluis capilli renascuntur, tamen spectata hominum natura nihil est, eur renasci non possint: quamquam Aristoteles caluos intelligere potuit ex morbo. qui sæpè sanantur.

Prima conditio mutili. *Text. 30.* *Secunda.* *Tertia.* *Cap. de Quantitate.* *Nullum numerum propriè constare ex numero.* *Quarta.* *Quæ in mutilamine requirantur.*

ΚΕΦ. ΚΗ.

ενος λέγεται τὸ μὲν, ἐὰν ᾖ ἡ γένεσις συνεχὴς τῶν τὸ εἶδος ἐχόντων τὸ αὐτό: οἷον λέγεται, ἕως ἂν ἀνθρώπων γένος ᾖ, ὅτι, ἕως ἂν ᾖ ἡ γένεσις συνεχὴς αὐτῶν. τὸ δὲ, ἀφ' οὗ ἂν ὦσι πρώτου κινήσαντος εἰς τὸ εἶναι. οὕτω γὰρ λέγονται οἱ μὲν Ἕλληνες τὸ γένος, οἱ δὲ Ἴωνες. τῷ, οἱ μὲν ἀπὸ Ἕλληνος, οἱ δὲ ἀπὸ Ἴωνος εἶναι πρώτου γενήσαντος: καὶ μᾶλλον οἱ ἀπὸ τοῦ γενήσαντος, ἢ τῆς ὕλης. λέγονται γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ θήλεος τὸ γένος, οἷον ἀπὸ Πύῤῥας. ἔτι δ' ὡς τὸ ἐπίπεδον τῶν σχημάτων γένος τῶν ἐπιπέδων, καὶ τὸ στερεὸν τῶν στερεῶν. ἕκαστον γὰρ τῶν σχημάτων, τὸ μὲν ἐπίπεδον τοιονδί, τὸ δὲ στερεόν ἐστι τοιονδί. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον ταῖς διαφοραῖς. ἔτι δ' ὡς ἐν τοῖς λόγοις τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον, ὃ λέ- *Text. 33.*

CAPITIS XXVIII. EXPLANATIO.

Quatuor generis significationes. *Prima.*

GENVS *a dicitur vno modo.*] Quatuor generis significationes traduntur ab Aristotele in hoc capite. Prima, atque adeo vulgaris est, qua genus sumitur pro generatione continua, hoc est, non interrupta rerum eiusdem

eiusdem speciei. Prioris conditionis defectu, non diceretur idem genus hominum à principio mundi ad hoc vsque tempus extitisse, si omnes qui tunc erant, cum Noë fabricam arcæ absoluit, generali diluuio periissent, & alij rursus à Deo procreati essent. Defectu autem posterioris, non dicimus continuam generationem mulorum ex equis esse idem genus cum equorum genere: quia etsi continenter muli ab equis generantur: non sunt tamen muli eiusdem speciei cum equis. Aduerte autem non tantùm ipsam continuam generationem, sed etiam ipsas res continenter genitas vocari genus hac prima significatione, vt patet ex iis, quæ Aristoteles hoc loco, & Porphyrius in Isagoge tradunt. *Cap. de Genere.*

CAPVT. XXVIII.

Text. 33.

ENVS a dicitur vno modo, si eorum, quæ sunt eiusdem speciei, generatio sit continua, quo pacto dici solet, Dum genus hominū erit, hoc est, donec eorum fuerit continua generatio. Alio b *modo id à quo illa fuerint, vt primo mouente ad esse. Sic enim alij Ἕλληνες, hoc est Græci genere, alij Iones dicuntur, quòd illi ab Helleno, hi ab Ione primo genitore sint orti: magisque ij, qui à genitore, quàm qui à materia nuncupantur. Nam & à fœmina, veluti à Pirra genus ducere dicuntur. Item* c *eo modo, quo planum genus est planarum figurarum, & solidarum solidum. Vna quæque enim figurarum alia planum tale est, alia solidum tale: hoc autem est, quod differentiis subiicitur. Præterea* d *quod primum in rationibus inest, quodque in*

b *Alio modo.*] Secunda generis significatio est, qua genus sumitur pro principio generis primo modo sumpti: siue nomine principij intelligas primum genitorem eiusdem speciei, aut etiam modo aliquo primam genitricem, siue ipsam primam generationem, qua primus genitor, aut genitrix initium dedit multitudini. Hinc fit, vt primus parens interdum appelletur genus, velut cum Poëta inquit, *Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi*, & ab illo etiam genus duci dicatur: quæ est frequentior huius significationis vsurpatio. Ad hanc significationem reuocatur patria, & ipsa, quæ à patria ducitur origo, vt habes apud Porphyrium in loco citato. Quòd autem ad verba attinet, pro eo quod Aristoteles ait, *A quo fuerint tamquam à primo mouente ad esse*, nos diximus, [*A quo illa*, &c. reddentes suppositum verò *fuerint*, quia non dubium est, quin Aristoteles verbum hoc retulerit ad ea, quæ cùm sint eiusdem speciei, continua generatione alia aliis succedunt. Quod idem significat Porphyrius in Isagoge, cùm de genere disserit. Posset contextus ita verti, vt diceremus, *A quo illa tamquam à primo procreante fuerint*, nam mouere ad esse, seu mouere, vt res fit, illam producere ac procreare est. *Principium generis.* *Ouid lib. 13. Metamorph.*

c *Item eo modo.*] Tertia significatio est, qua genus sumitur pro genere subiecto, qualis est superficies respectu planarum figurarum, & corpus comparatione solidarum: sunt enim subiecta illarum, non autem genera prædicabilia, cùm quantitas non pertineat ad essentiam qualitatis, etiam materialis: tametsi ita quodammodo subiiciuntur differentiis figurarum, quarum sunt subiecta, vt genus prædicabile subiicitur differentiis suarum specierum, quod inferiùs patebit. *Genus subiectum.*

d *Præterea quod primum.*] Quarta significatio est, qua genus sumitur pro eo, quod refert ad species, & in earum definitionibus naturæ ordine primum ponitur, de iisque in quæst. Quid est prædicatur, de quo Philosophi præcipuè disserunt. Aliam explicationem addit Aristo. *Et cuius differentiæ*, inquit, *sunt qualitates*, quasi dicat: Et quod immediatè diuiditur per differentias, quæ faciunt quale quid, *Genus primò vniuersale definitur.*

quam explicationem adhibuit, vt perspicuè genus à specie distingueret: neque enim admodum apertè speciem excluserat, quod nunc facit. Nam etsi species diuiditur per differentias in sua inferiora (dicitur enim de pluribus in quæstione Quid est) non tamen diuiditur per differentias, quæ sint qualitates, hoc est, quæ faciant quale quid. Habet autem emphasim, quod Aristoteles nominat qualitates cum articulo αἱ ποιότητες: significat enim non qualescunque, sed essentiales, siue quæ ad speciei constitutionem pertinent. Nonnulli tamen putant articulo præfixo significari verbum Qualitates subiectum esse: Differentiæ verò, prædicatum: quod non est ad rem.

e ὃ λέγεται ἐν τῷ τί ἐστι, τοῦτο γένος, οὗ διαφοραὶ λέγονται αἱ ποιότητες. τὸ μὲν οὖν γένος, τοσαυταχῶς λέγεται· τὸ μὲν κατὰ γένεσιν συνεχῆ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, τὸ δὲ κατὰ τὸ πρῶτον κινῆσαν ὁμοειδές, τὸ δ' ὡς ὕλη. οὗ γὰρ ἡ διαφορά, καὶ ἡ ποιότης ἐστί, τοῦτ' ἐστι τὸ ὑποκείμενον ὃ λέγομεν ὕλην. ἕτερα g δὲ τῷ γένει λέγεται, ὧν ἕτερον τὸ πρῶτον ὑποκείμενον, καὶ μὴ ἀναλύεται θάτερον εἰς θάτερον, μηδ' ἄμφω εἰς ταυτόν: οἷον, τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη, ἕτερον τῷ γένει καὶ h ὅσα καθ' ἕτερον σχῆμα κατηγορίας τοῦ ὄντος λέγεται. τὰ μὲν γὰρ τί ἐστι σημαίνει τῶν ὄντων, τὰ δὲ ποιόν τι, τὰ δ' ὡς διῄρηται πρότερον. οὐδὲ i γὰρ ταῦτα ἀναλύεται, οὔτ' εἰς ἄλληλα, οὔτ' εἰς ἕν τι.

e *Itaque genus his modis.*] Breuiùs colligit propositas significationes, ea de caussa redigens in vnam duas extremas, quæ sunt Philosophorum propriæ, quia genus in vtraque est simile materiæ. Quo loco fortasse nomine differentiæ intelligit differentiam accidentalem, ad significandum genus subiicibile: nomine autem qualitatis, differentiam essentialem, vt significet genus prædicabile.

Qua multitudo dicatur propriè genus. f *Species eiusdem.*] Hinc patet, multitudinem descendentium ab vno progenitore non admodum propriè dici genus illius, nisi sit eiusdem speciei cum illo, quemadmodum nec ipse progenitor, alioqui propriè dicitur illorum genus, respondent enim sibi mutuo hæ duæ vsurpationes generis tamquam principium, & id, quod ex principio existit. Nam genus secundo modo sumptum, est principium generis primo modo sumpti, vt Aristoteles dixit in explicatione secundi. Quare *Dei genus sumus impropriè dictum.* minus propriè dictum est illud apud Aratum in Phænomenis (quod Paulus refert in Apostolorum actis) *Ipsius enim*, hoc est, Dei, *& genus sumus*: quemadmodum & impropriè dictum esset, Deum esse genus nostrum, cùm non sit nostræ speciei. Cap. 17.

Quæ apud Philosophos diuersi genere dicantur. g *Diuersa autem genere.*] Missa prima & secunda generis significatione, quia ad historicos potiùs & poëtas pertinet, docet duobus modis apud Philosophos aliqua dici posse diuersa genere, vno iuxta tertiam significationem, altero iuxta quartam. Priori modo ea dicuntur genere diuersa, quorum primum, hoc est, *Alexandri explicatio.* proximum subiectum (quo pacto exponit Alexander) diuersum est, &c. veluti forma & materia. Quo loco primum subiectum videtur accipi pro subiecto diuersitatis, alioqui allatum exemplum non esset ad rem, cum materia non habeat subiectum, nisi sic interpreteris, *Quorum primum subiectum, si subiectum habeat, &c.* Itaque sensus est, Diuersa genera ea esse, quæ cùm sint diuersa, neque in sese, neque in aliquid tertium physicè resoluuntur, quo pacto docet Aristoteles libro 10. Corruptibile & incorruptibile esse diuersa genere: tametsi ratione generis quarto modo sumpti sint idem genere. Eodem modo dicimus, colores & sapores, etsi sunt idem genere prædicabili, quod est qualitas: esse tamen diuersa genere subiecto, quia eorum subiecta neque in sese, neque in aliquod tertium genus subiectum resolui possunt: Namque subiectum *Subiectum colorum, & saporum.* colorum est superficies: subiectum autem saporum est humor: quę quidem neque in sese, neque in tertium aliquod subiectum resoluuntur. Hoc tamen modo nullam substantiam corruptibilem possumus dicere diuersam genere ab alia corruptibili, Cap. 13. Tex. 26.

tibili, quia omnes resoluuntur in eandem materiam primam, quæ omnium formarum, quæ generatione induci possunt, capax est.

h *Item quæ diuersa.*] Diuersa genere hoc posteriori modo ea dicuntur, quæ sunt in diuersis prædicamentis, vt animal & superficies

i *Hæc enim neque.*] Nomine resolutionis hoc loco non est intelligenda resolutio physica, vt in superiori diuersitate explicanda, sed metaphysica, seu quæ intellectus operatione perficitur, hoc enim modo tantùm resoluuntur species in sua genera, quasi in materiam.

in quæstione Quid est prædicatur, id genus dicitur, cuius differentiæ qualitates dicuntur. Itaque e genus his modis dicitur: aliud quidem ratione continuæ generationis eiusdem speciei: aliud autem ratione eius, quod primùm mouit speciei f eiusdem: aliud verò, vt materia, cuius enim differentia & qualitas est, id vti que est subiectum, quod materiam appellamus. Diuersa g autem genere dicuntur, quorum primum subiectum diuersum est, nec alterum in alterum, aut vtrumque in idem resoluitur: quo pacto forma & materia sunt diuersa genere. Item h quæcũque diuersa prædicationis figura eius, quod est, dicuntur. Entium enim alia quid res sint significant, alia quale quid, alia verò, vt ante diuisimus. Hæc i enim neque alia in alia, neque in vnum quid resoluuntur.

Sed quoniam genus quarto modo vsurpatũ, de quo Philosophi præcipuè differunt prima esse dicitur vniuersalium species, nec sine cæteris speciebus partim omninò, partim perfectè intelligi potest, rationi consentaneum fuerit, vt ex iis, quæ Philosophi de toto vniuersalium genere vatiè admodum scripserunt, nobisque aliàs, cùm de iis meditatiùs scriberemus occurrerũt ea seligamus, quæ & vero similiora, & ad vsum accommodatiora existimemus. *De Vniuersalibus disputatio instituitur.* Hac enim in re maximè videntur multorum ingenia & liberiùs vagari, & tempus inutiliùs conterere. Quæ tamen si quis dicat ad librum septimum potiùs explicanda fuisse, rectè quidem sentiet, idque nobis erat in animo. Sed cùm non magni referret, quæ cuius rei occasione in hoc opere explicarentur, vt initio huius operis diximus: effecerunt multorum preces, vt in hac controuersia, quæ pene quotidiana est in scholis Philosophiæ, ea, quæ demùm probabiliora existimauimus, haud grauatè huic loco ascriberemus.

QVO PACTO VNIVERSALIA TRACTANDA sint hoc loco. QVÆST. I.

Quot modis apud Philosophos vniuersale dicatur.

SECTIO I.

VNIVERSALE, seu commune latissima quidem significatione nihil est aliud, quàm vnum quid ad multa pertinens. Sed tamen apud Philosophos tribus modis potissimum vsurpatur: in caussando, vt aiunt, in significando, in prædicando. *Tribus potissimum modis vsurpari vniuersale.* Ex his sola ea, quæ ad tertium genus pertinent, absolutè, & sine adiectione vniuersalia dicuntur. Caussæ enim vniuersales particularia quædam sunt entia, vt Sol, vt Deus: signa item vniuersalia, vt conceptus vniuersales, & nomina vniuersalia, veluti naturæ humanæ, aut equinæ, res etiam singulares sunt: at ea, quæ de pluribus prædicantur, vt homo, vt equus, communiter sumpta, absolutè vniuersalia, & res vniuersales appellantur, quod nihil singulare in multis numerari possit. Quocirca de hoc solo tertio genere nobis disputandum est.

Vniuersalis definitiones.

Sed cùm illud definiatur 7. libro huius operis a *quod aptum est, vt in pluribus insit*: in priori autem libro de Interpretatione b *quod aptum est, vt de pluribus prædicetur*, & in vtraque definitione loco generis subaudiẽdum sit, vnum quid, & nomine, & ratione, vt patet ex iis, quæ Aristoteles non semel tradit priori c lib. de Posteriori resolutione: interdum quidem ita latè sumitur vniuersale, vt analoga etiam complectatur, ea præsertim, quæ proportione propria dicuntur: vt cùm Aristoteles tertio d huius operis libro ait, *Ens, & vnum, esse maximè vniuersalia*, & 4. e libro, *tot esse species vnius, quot sunt species entis*: & 3. f Physic. *tot esse motus species, quot entis species sunt*: interdum verò ita presse, vt sola vniuoca comprehendat, veluti in 4. g libro huius operis, cùm scribit. *Ens, & vnum, non esse vniuersalia ac eadem in omnibus*. & primo Ethicorum cap. 6. vbi sic ait. *Cùm bonum æquè atque ens dicatur, constat non esse quicquam vniuersale, ac vnum: Non enim in omnibus*, inquit *prædicamentis, sed in vno tantummodo diceretur*. Ac meritò quidem hæc sola, si res diligentiùs expendatur, dicuntur vniuersalia, quia sola vniuoca propriè dicuntur esse vnius rationis. Analoga enim eiusmodem quodammodo rationis dici possunt: simpliciter autem & absolutè dici non possunt. Itaque interdum vniuersalia dicuntur, non alia de caussa, nisi quia veris vniuersalibus sunt similia: ea præsertim, quæ sũt analoga proportione propria, vt ens, bonum, principium, caussa, elementum, natura, motus, & similia, quod ad naturam verorum vniuersalium propiùs accedant, & interdum illis adeo sint affinia, vt vix ab eis discerni videantur. Dixi, *præsertim proportione propria*, quia quæ attributione tantùm analoga sunt, vt sanum animali, & medicamento: aut proportione impropria & translatitia: vt risus comparatione hominis, & prati, rariùs vniuersalia dicuntur. Hac eadem ratione, hoc est, non simpliciter & absolutè, sed verorum vniuersalium imitatione, vniuersalia dicuntur pleraque entia per accidens, si ea, ex quibus constant, sint per se ordinata inter sese, vt nauis, exercitus, Respublica, Mundus: non autem si per accidens, siue ratione alterius vnum dicuntur, vt cumulus ratione loci, & fascis ratione vinculi. Quamquam enim eorum rationes æquè participentur ab iis, de quibus dicuntur, vt ratio nauis ab hac & illa: ipsa tamen in se non habent veram vnitatem, cùm non sint veræ vnius alicuius naturæ, quæ ex eorũ, quibus constant, aggregatione resultet. Quocirca Respublica, quam Aristoteles 8. Ethicorum capite 10. & 3. Polytic. capite 1. facit genus multarum specierum, & Mundus, quem primo de Cœlo facit speciem infimam, cæteráque huiusmodi in nullo prædicamento per seipsa ponuntur, vt percurrenti singula, & consideranti sinceritatem eorum, quæ per se in prædicamentis ponuntur, perspicuum erit. Est & alia ratio, cur dicantur vniuersalia, cùm hæc, tum analoga ipsa: nempe, quia de his etiam ex instituto disserent Philosophi: aliíque artifices, qui nisi de vniuersalibus agere per se non dicuntur. Vnde & de analogis etiam haberi scientiam docuit Aristoteles libro superiori, ca- [illegible] pite [illegible]

Vnum apud Aristotelem quo pacto vsurpetur.

Sola vniuoca dici propriè vniuersalia.

Entia per accidens nõ simpliciter dici vniuersalia.

a Cap. 13. tex. 45.
b Cap. 5.
c Cap. 8. tex. 25. & ca. 20. c. 20. tex. 39. Idẽ habes 2. lib. Poster. ca. 17. tex. 27. & 1. lib. de Partibus animalium. c. 4.
d Cap. 4. tex. 10. & 4. ca. tex. 16.
e Ca. 2. tex. 5.
f Ca. 2. tex. 3.
g Ca. 2. tex. 6

Cap. 1. text. 4.

Text. 2. pite secundo, quod hæc etiam, vt ait, vna ratione quodammodo dicantur: id quod de entibus per accidens, si in eis aliquis per se ordo cernatur, pari ratione sentiendum est.

Triplex consideratio & acceptio verorum vniuersalium, & quanam earum hoc loco præcipuè spectetur. SECTIO II.

Triplex caussæ consideratio.

MISSIS ergo iis vniuersalibus, quæ vniuoca non sunt, & quorum nomina naturámve vnam haud significant: de iis, quæ verè ac simpliciter vniuersalia dicuntur, triplex est cõsideratio. Nam vt caussa, vno modo spectatur quoad esse rei, quæ caussa dicitur, vt Sol, quatenus Sol, & homo, quatenus homo, quo pacto dicimus, causam efficientem æquiuocam, nobiliorem esse suo effectu: altero, quoad relationem caussæ ad effectum: qua ratione dicimus caussam & effectum esse simul natura, sesque mutuo ponere, ac tollere: tertio quoad ipsam caussandi rationem, quæ est media quædam consideratio, vt quæ supponit primam, & antecedit secundam, & est propria acceptio caussæ, vt caussa est: quo pacto dicimus, omnem caussam esse priorem natura suo effectu & à qua effectus pendeat, de qua distinctione primo libro fusiùs diximus: ita res suo modo habet in vniuersalibus. Vno enim modo vniuersalia spectantur quod esse rerum, quæ denominantur vniuersales, vt substantia, quæ summũ genus dicitur quatenus substantia est: & animal, quod genus est subalternũ, quoad ipsum animalis esse: quo pacto vniuersalia dicuntur perpetua, & quæ per seipsa nec giguantur, nec intereant. Altero, quoad relationẽ vniuersalis ad particulare: qua ratione vniuersale & particulare simul natura sunt, nec alterum sine altero aut esse, aut intelligi potest. Tertio, quoad ipsam vniuersalitatis rationem, quæ media est, & vt supponit primam, ita est fundamentum secundæ, propriáque & germana consideratio vniuersalis, quatenus vniuersale est: quo pacto sumpto vniuersalis nomine quærunt Philosophi, cohæreantne vniuersalia in rerum natura, vt Plato sentiebat: an verò in mente solũ, vt credit Aristoteles. Hæc enim tam celebris grauisque inter præcipuos Philosophiæ principes controuersia non de rebus ipsis, quæ vniuersales cognominantur, absolutè sumptis intelligitur: cùm apertum sit cohærere illas in rerum natura: non item de iis, quatenus inuicem referuntur relationibus vniuersalitatis & particularitatis: quippe cùm constent non excitari eam quæstionẽ de illo esse absoluto rerum vniuersaliũ, quo simul natura sunt cum suis particularibus: sed de eo quo illis sunt priores aut posteriores, iuxta huius aut illius sententiam: Plato enim creditur existimasse dari res vniuersales ante particularia in rerum natura cum ipsa rerum vniuersalitate, seu communitate, hoc est, ad nullum particulare addictas: vt hominem communem, qui nullus sit ex singulis, sed ex æquo omnes respiciat seiunctus à singulis. Aristoteles autem iudicat, quicquid vniuersale est, vt huiusmodi est, posterius esse suis particularibus, nihilque esse à singularibus separatum, nisi operatione intellectus, cuius hoc munus est, vt quæ in rebus

Cap. 7. q. 1. sect. 3. & hoc ipso libro ca. 2. q. 2 sect. 2. Vide D. Tho. quodlib. 8. art. 1. & Scotum in 2. d. 3. q. 1.

Tres verorum vniuersalium acceptiones. Prima. Secunda. Tertia. Germana vniuersalis consideratio. De qua celebris inter Philosophos controuersia.

Platonis sententia.

Aristotelis iudicium.

rebus coniuncta sunt, ipse seiungat ac secernat.

Atque hoc pacto considerauit Aristoteles vniuersale, cùm illud definiuit libro a 7. huius operis, *aptum quid vt in pluribus insit*: & in priori b de Interpretatione, *aptum vt de pluribus dicatur*: ac demum in c libris de Posteriori resolutione, *vnum in multis, & propter multa.*

a Cap. 13. Tex. 45. b Cap. 5. c Li. 1. c. 18. tex. 34. & c. 20. tex. 39. & lib. 2. cap. 18. tex. 27.

Relationem vniuersalis duo supponere.

Relatio enim vniuersalis ad particularia duo supponit: alterum est vnitas rei, non nominis tantùm, sed rationis etiam: alterum aptitudo, vt in multis insit per modum identitatis, ac proinde, vt eo pacto de multis dicatur. Nam neque vnitas sine aptitudine, neque aptitudo sine vnitate satis est, vt rem faciat verè ac propriè vniuersalem: siquidem analoga, vt ens, suo modo apta sunt, vt in multis insint: & singulare quodque vt Socrates, non tantum nomine, sed sua etiam ratione est vnum: nec tamen vel analoga, vel singularia sunt vniuersalia: quod analogis desit vera vnitas, & singularibus aptitudo, vt sint in multis, in quibus ipsa videlicet multiplicata sint, & numerari possint, quo pacto aptitudo hæc intelligenda est, vt faciat rem vniuersalem, alioqui diuinam quoque essentiam vniuersalem cogitaremus, ac proinde genus, aut speciem comparatione diuinarum personarum. Quanquam eo modo sumi possunt vnitas & aptitudo, vt ex vtralibet liceat colligere rem, cui cõuenit vniuersalem esse, vt patebit inferiùs.

Diuinam essentiam non esse rem vniuersalem.

Ordo tractandorum.

Cum igitur hæc sit propria & præcipua vniuersalium, quatenus vniuersalia sunt, consideratio, primùm nos de eorum vnitate, deinde de aptitudine disputabimus, simúlque quo pacto vtraque in definitione prima vniuersalis (quæ præcipua est) sumenda sit, docebimus: tum verò disquiremus: fiant ne vniuersalia actione aliqua intellectus, an res per se ipsæ sint vniuersales: ac demùm, ne considerationem relationis vniuersalium ad particularia, & vicissim particularium ad vniuersalia alienam faciamus ab instituto primi Philosophi, paucis exponemus quænam illæ sint, & quas species contineant: si tamen ante omnia eam dubitationem, quæ has præcedit, quæque facilior est, breuiter expediamus, resne, an sola nomina sint vniuersalia.

RES AN SOLA NOMINA SINT vniuersalia.

QVÆSTIO II.

Nominalium opinio. SECTIO II.

Etsi ex superiori quæstione facilè intelligitur, res, quæ nominibus significantur, propriè dici vniuersales quod eæ tantùm in pluribus insint, & propriè de pluribus dicantur (nomina enim nec sunt in pluribus, cùm singularia quædã entia sint, nec de pluribus dicuntur, nisi ratione rerum, pro quibus sumuntur) tamen importunum quoddam philosophorum genus facit, vt quæstionem hanc discutiamus. Hos antiqui etiam Scholastici, in quibus sunt Albertus Magnus, eiúsque discipulus D. Thomas, antiquiores agnoscunt, & Nominales

Albertus Mag. in Porphyriũ tract. 1. cap. 1. D. Thom. 1. p. q. 14. art. 15.

nales

nales appellãt, quòd ſcientias omnes nõ de rebus vniuerſalibus, quas nullas eſſe putabãt, ſed de rerum communibus vocabulis haberi exiſtimarent. Occaſionem huiuſmodi Philoſophis dederunt Heraclitus, Antiſthenes, & Epicurei, qui cùm ſingularia omnia fluxa & caduca eſſe crederent: neque in eis ſtabile quicquam conciperent, ſcientiam omnem, certámque rerum cognitionem de medio tollebant: Quod Nominales ne facerent, ſcientias omnes, quas negare non auſi ſunt, ad nomina communia retulerunt, quod nullam etiam, quemadmodum & illi, communem naturam, quæ per ſe ſtabilis eſſet & conſtans, in ſingularibus eſſe arbitrarentur: quamquam non negarunt, plurima eſſe ſingularia ſtabilia & perpetua, de quibus, quia ſingularia eſſent, & quæ haud propriè definiri poſſent, ſcientiam quoque propriè haberi noluerunt.

Lege Platonem in fine Cratyli. & Ariſt. 4. lib. Metaph. ca. 5. tex. 22.

Nominalium antiquitas vnde dicatur. Qui primi fontes huius ſecta.

Huius opinionis, veterum Scholaſticorum realium induſtrię penè iam ſepultæ, inſtaurator fuit Guillelmus Ocham Scoti auditor, homo ingenioſus quidem ſed nouarum rerum ſtudioſior, qui apud recétiores Nominales tantùm auctoritatis obtinuit, vt quaſi nouam philoſophandi viam primus inuenerit, venerabilis inceptoris nomẽ aſſecutus ſit. At cùm multa ſint apud illum, & in primum Sententiarum librum, & in opuſculis quibuſdam philoſophicis, tum etiam apud alios eius ſectatores argumenta, quibus ſola rerum communia vocabula, vniuerſalia eſſe confirmentur, hæc ſatis erunt hoc loco.

Ocham. in 1. d. 2. q. 4. & in 1. par. ſuæ Logicæ. c. 14. & 15. & quodlib. 5. q. 12. & 13. Gabr. in 1. diſt. 2. q. 7. & 8.

Ochami ingenium.

Primùm, quia nulla res eadẽ ſimul eſſe poteſt & vniuerſalis & ſingularis: vniuerſalis enim, ſi vlla eſt, oportet, vt ſit eadem in multis, ſingularis autem non eſt eadem in multis: quæ contradictionem implicant. Cùm igitur res omnes, quæ in Mundo ſunt, ſingulares ſint, (quicquid enim in rerum natura eſt, aut eſt Deus ipſe, qui eſt maximè ſingularis, aut aliquid factum à Deo, quod ſingulare etiam ſit neceſſe eſt, cùm omnis actio ſingulare aliquid terminetur) efficitur, vt nulla omninò ſit res vniuerſalis.

Argumentũ Nominaliũ. 1.

Alterum, quia, vt de rebus corporeis loquamur, nulla omnino eſt, quæ digito oſtendi non poſſit. Cùm igitur res vniuerſales, ſi vllæ ſunt, digito deſignari nequeant, iam enim eſſent ſingulares, efficitur, vt nulla res corporea ſit vniuerſalis. Quod ſi res vniuerſales ſunt incorporeę, ergo de rebus corporeis dici non poſſunt, ac proinde nullæ ſunt rerum corporearum vniuerſales naturæ. 2.

Tertium, quia res vniuerſalis, ſi vlla eſt in rerum natura exiſtens, & quæ in multis eadem inſit, nõ eſt vtique certo in loco aut tempore: at quicquid in rerum natura eſt, certo in loco eſt, aut in tempore: niſi ſit Deus ipſe, qui immenſitate præſentiæ, & exiſtentiæ ſuæ loco, & tempore definiri nequit: nulla eſt igitur res vniuerſalis, niſi fortaſſe Deus, qui tamen, cùm de pluribus differentibus non dicatur, vniuerſalis exiſtimari nullo modo poteſt. Cætera ſubtiliora Nominalium argumenta ex ipſa rerum vniuerſalium ratione ducta, cõmodiùs in aliis quæſtionibus de hac materia tractandis afferentur. 3.

Ex auctoritate etiam Ariſtotelis idem conatur oſtendere. Tradit enim libro ſeptimo huius operis capit. 13. *genera & ſpecies ſubſtantiarum non*

Auctoritate Ariſtotelis eadem opinio confirmatur.

rum non esse substantias:quod non alia ratione dixisse credunt, nisi quia sunt nomina quædam multis singularibus substãtiis communia. Scribit etiam in libro Prædicamentorum, secundas substantias, quas genera & species primarũ esse definierat, significare quale aliquid, quod est nominum communium proprium & peculiare. Planius idem videtur colligi ex 4. Politicorum libro ca. 2. vbi sic scribit. *De optimo statu Reip. differere, nihil est aliud, quàm de his nominibus disputare*, nominauerat autem proximè Regnũ & Aristocratiam, hoc est, optimatũ administrationem, & eam, quæ communi vocabulo Respublica dicitur. *C. de Substantia.*

Alexandri testimonium. Accedit Alexandri Aphrodisei auctoritas, quæ præcipua est apud Peripateticos. Is enim disertis verbis ait in Commentariis libri 7. huius operis, *ens & vnum mera esse nomina, quæ de rebus prædicantur.* Quod idem pari ratione de substantia, de accidente, cæterisque communibus rerum attributis sentiendum. *Cap. 19. text. 57.*

Refutatio propositæ opinionis, & opposita confirmatio.

Sectio II.

Sed Nominales (quod eorum pace dixerim) dum omnem rerum inter se communionẽ de medio tollunt, nullámque omninò cum alia in natura vlla communi, sed in solis earum communibus vocabulis conuenire dicunt: seipsos Philosophorum choro indignos esse ostendunt. Namque, vt Plato ait in Sophista: *Omnia ab omnibus secernere, & inconcinnum est, & hominis Musicæ Philosophiæque prorsus expertis. Inconcinnum*, dixit, quia nisi particularium inconstãtia & infinitas, rata ac certa communium naturarum conditione quasi colligetur, dissoluta erit & tumultuaria omnis rerum tractatio: *hominis verò Musicæ imperiti*, quia, qui communes naturas ex collatione rerum inter se colligere non valet, is planè ineptus est, vel ad ipsarum vocum sonorùm que conuenientiam percipiendam, in qua tota Musicæ artis peritia continetur. Denique, *Philosophiæ prorsus expertis*, quia Philosophia, omnísque scientia, quæ propriè hoc nomine censetur, aliquid commune tradit, quod caussa sit eorum, quæ in multis particularibus quæruntur. Nam, vt Aristoteles 1. libro huius operis rectè ait: *Ars medica nõ quærit quid prosit Calliæ proprio ac peculiari morbo laboranti, sed quid Calliæ, aliisque eadem communi ægritudine affectis*: quod quidem commune aliquid sit necesse est: nec sanè nomẽ vllum, sed res communi nomine significata. Itaque vna hæc ratio ex ipsa philosophandi ratione sumitur. *Perstringuntur Nominales. Prima ratio ex Philosophandi vera ratione deducta. Cap. 1.*

Secunda, Ex iis, quæ ab aduersariis conceduntur. Altera desumi potest ex aduersariorum concessione. Nam cùm illi dicunt, scientiam haberi de nominibus communibus, vt scientiam de animalibus de animalis nomine, quod omnia animalia significat: non ita sunt mentis inopes, vt velint haberi de hoc tantùm nomine externo, aut interno conceptu formali, quem ego nunc formo, aut de eo solo, quem tu crastina die formabis: cùm non maior sit ratio, cur habeatur de hoc solo, quam de illo tantùm. Nec verò haberi sentient de aggregatione omnium, qui vmquam, & ab omnibus hominibus formari

mari possunt, cùm sint infinita, quæ totum etiam confessione sub scientiam cadere non possunt: sentiant igitur necesse est, haberi de nomine animalis, quod huic nomini animalis & illi, cæterísque similibus commune est. At nomen hoc pacto commune, non solùm est commune signum, quod multa significet, sed etiam res communis, quæ de multis singularibus dicatur. Cùm igitur concedunt, scientiam haberi de nominibus communibus seu vniuersalibus in significando: fateri coguntur haberi de rebus vniuersalibus in prædicando, vniuersaliáque non tantùm esse nomina communia, sed præcipuè res naturásque communes.

Tertia. Ex nominũ communium significatione.

Tertia ex ipsa nominum communium significatione ducitur. Nam vt in eodem animalis nomine rem expendamus: hoc nomen, *animal*, non significat totum id, quod in hominis natura continetur, nec totum id, quod in natura bestiæ: cùm nihil significet eorum, in quibus homo à bestia distinguitur, vt apertum est: ergo tantùm significat naturam aliquam, in qua homo & bestia conueniunt: non est igitur solùm animalis nomen vniuersale, sed & natura animalis.

Quarta. Ex vniuoca prædicandi ratione.

Quarta sumitur ex vniuoca prædicandi ratione. Quod enim vniuocè prædicatur de pluribus rebus significatis per nomen, non est propriè nomen ipsum commune, non item ratio ipsa formalis, quæ nomini respondet: falsò enim dicas, Socratem v.c. esse ipsum nominis vocabulum, aut conceptum formalem, quo mens apud se hominem definit: est igitur res alia naturáve, quæ æquè reperitur in omnibus iis, de quibus dicitur. At ea non potest esse singularis: quia quod singulare est, non potest esse in pluribus eo pacto, quo vniuersale in pluribus esse definitur: neque etiam omnia singularia significata simul iuncta, cùm aggregatio omnium non dicatur de singulis: est igitur res aliqua vniuersalis, quæ in illis sit, & de illis dicatur.

Quinta. Ex definiendi, demonstrãdique ratione.

Quinta ex ratione definiendi & demonstrandi. Neque enim definitio aut demonstratio primò & adęquatè de re vlla particulari significata per nomen commune, quippe cùm vtraque in alias quoque res particulares cõueniat: neque item de ipso communi nomine: quia nec definitio, quæ pluribus rebus particularibus conuenit, declarat naturam communis eorum vocabuli: aut demonstratio vllam eius proprietatem ostendit: nec denique fit de tota particularium aggregatione, cùm ea non conueniat singulis, aut de eis dicatur: fit igitur de re vniuersali, quæ æquè inest singulis per identitatem, & de singulis prædicatur.

Sexta. Ex definitionibus vniuersalis.

Postrema ex ipsis definitionibus vniuersalis. Nam cùm altera dicat, vniuersale esse id, quod aptum est, vt in pluribus insit, idq; per identitatem: altera, quod aptum est, vt prædicetur de pluribus, hoc est, vt in pluribus inesse dicatur (hoc enim est prædicari) nomina autem non insint, aut saltem non sic insunt iis rebus pluribus, quas significant: efficitur, vt non nomina, si propriè loquendum est, sed res nominibus significatæ vniuersalium rationem habeant tantùm abest, vt sola nomina dicenda sint vniuersalia.

Argumenta conglobata. Accedunt ea, quæ communiter de vniuersalibus pronunciantur: vt quòd perpetua sint: quòd difficilia cognitu, quòd opera intellectus à singularibus abstrahantur, & pleráque alia huiusmodi, quæ non de nominibus rerum communibus, sed de communibus earum naturis planè dicta esse intelliguntur.

Ex Aristotelis disputatione contra Platonem. Quibus addenda est celebris ea disputatio, quam Aristoteles lib. 7. *Cap. 14. & tex. 51.* contra Platonem instituit: in qua cum illo supponit vniuersalia rerum materialium esse veras res, non nomina rerum: sed hoc impugnat, quod ea videatur credidisse per se primò subsistentia extra singularia materialia, cum quibus nomine communicant: vt hominem communem separatum à pluribus hominibus, & communem equum à particularibus equis.

Concluditur aduersus Nominales. Patet igitur ex his, nulla ratione audiendos esse Nominales, cùm dicunt sola nomina communia in significando esse vniuersalia, cùm potiùs nullum eorum, si propriè loquendum est, sit vniuersale: sed res solæ, quæ primò iis nominibus significantur. Vt enim iam diximus, nomina communia nec insunt rebus, quas significāt, nec de illis prædicantur, seu inesse significantur: sed ea ratione figuratè possunt appellari vniuersalia, quòd signa sint eorum, quæ pluribus insunt, & de pluribus prædicantur, ac pro eis in oratione sumuntur: quo pacto *Nomina vt sint vniuersalia.* Cæsaris statua appellatur Cæsar, & pro eo colitur. Id quod etiam *Cap. 1.* Aristoteles non obscurè tradit in priori libro de Sophistarum captionibus. *Nam quia res, inquit, in disputationem afferre non possumus, nominibus pro rebus, vt signis vtimur, quemadmodum ij, qui calculis rationem subducūt.* *Nomina vt sint rerum quas significant signa.* Egregia profectò similitudo in re proposita. Vt enim hi collecta calculorum summa dicunt, eam esse summam pecuniarum, de qua ratiocinantur, quia illam repræsentat: ita ij, qui disputant, sumptis nominibus rerum pro rebus ipsis, quòd illas significent, multa verbo tenus dicunt de nominibus rerum (aut potiùs dicere videntur) quæ non nisi rebus significatis conueniunt. Quòd si pro rebus singularibus, & sensibus subiectis, etiam si coram adsint, necesse est nominibus eorum vti, vt de illis disseramus: quanto magis pro vniuersalibus, quæ vt loco & tempori, ita sensibus subiecta esse nequeunt, vt in disputationem afferantur? Hinc rectè Adeodatus apud *Cap. 1. Lege etiam cap. 2. eiusdem operis.* Augustinum in libro de Magistro: *Assentior, inquit, tibi sermocinari nos omnino non posse, nisi auditis verbis, ad ea referatur animus, quorum ista sunt signa.*

Obiectio. Quod si quis obiiciat, etsi nomina communia non propriè, sed figuratè, atque adeo valde impropriè dici possint inesse iis rebus pluribus, quas remotè significāt: tamen propriè prædicari de illis, cùm in enunciatione de iis affirmentur, ac proinde hac ex parte esse propriè vniuersalia: *Dilutio.* hoc modo respondendum. Nomina communia non affirmari de rebus in enunciatione, vt quæ affirmantur seu prædicantur, sed vt quibus res per ea significatæ prædicantur: at hoc non est propriè *Nomina legatis comparantur.* prædicari; sed figuratè: quo pacto legati non propriè ineunt fœdus cum iis principibus, ad quos mittuntur, sed sunt ij, quibus principes ipsi inter se fœdus ineunt. Illud tamen addimus, nomina communia

nia minus impropriè dici vniuersalia ratione prædicandi, quàm inessendi. Nam etsi non sunt media, quorum interuentu res vniuersales insint particularibus: sunt tamen media, quibus de illis prædicantur.

Solutio argumentorum partis oppositæ. SECTIO III.

AD primum igitur partis oppositæ argumentum dicendum est, res omnes, quæ in mundo sunt, re vera esse singulares, quod rectè probant Nominales: sed tamen earum quasdam, etsi quatenus existunt in rerum natura, singulares sunt: tamen alia ratione esse vniuersales. Hoc enim interest inter res, quæ in mundo sunt, quòd quædam sunt singulares per se, vt Socrates, Plato, & cætera omnia, quæ talia sunt, vt plura eiusdem rationis dari non possint: quædam verò singulares per accidens, vt homo, animal & alia huiusmodi, quorum nil repugnat dari plura numero eiusdem rationis ac naturæ, vt plures homines, & plura animalia. Hæc enim etsi singulatim à Deo fiunt: tamen ea ratione, quæ naturæ ordine præcedunt sui multiplicationem, aut saltem, quatenus concipiuntur sine ijs differentiis, quibus multiplicantur (de hoc enim proximè disputandum est) vniuersales sunt ac dicuntur. *1. Argumentum Nominalium soluitur.* *Rerum quasdam singulares per se, quasdam per accidens.*

Ad alterum dicendum, etsi omnes res corporeæ, quæ sunt singulares per se, digito ostendi possunt: tamen quæ sunt singulares per accidens, primóque & immediatè nominibus communibus significantur, digito ostendi non posse, nisi per accidens, & in suis singularibus: Nec rectè hinc colliges, eas esse incorporeas, sed non esse ex iis corporeis, quæ per se loco & tempori subiectæ sunt, vt per se ipsas digito designari possint.

Ad tertium dicendum, res vniuersales, etsi per sua particularia singulatim accepta certo loco ac tempori addictæ sunt: tamen per se ipsas in nullo certo esse aut loco, aut tempore. Hoc tamen proprium Dei est, vt per se ipsum ac positiuè in omni loco sit, & in omni tempore, seu potiùs immensitate præsentiæ ac durationis suæ omnia complectatur & loca, & tempora. Quòd autem Aristoteles ait libro huius operis septimo, *genera & species substantiarum non esse substantias*: non ea ratione dictum est, quasi putauerit esse mera nomina, sed ea potiùs, quia accepit nomen substantiarum pro primarum substantiarum, vt sensus sit: genera & species substantiarum non esse per se primò subsistentes in rerum natura, vt Plato credidisse videtur, sed subsistentes in iis ipsis, quas nos (vt res habet) primas substantias vocamus. *Soluitur secundum.* *Dei propriũ est esse in omni loco & tempore.* *Aristoteles expenitur.*

Non ideo quoque dixit Aristoteles in prædicamentis, secundas substantias significare quale aliquid, quod crederet esse voces, non res: alioqui non dixisset quoque eodem loco, primas substantias significare hoc aliquid, ne videretur sentire, primas substantias non esse res, sed voces, quod est apertè falsum. Ea igitur ratione sic locutus est, quia interdum Philosophi accipiunt nomina rerum pro nominibus nominum: quemadmodum à contrario, nonnũquam vtuntur nominibus nominum pro nominibus rerum, vt in loco ex Politicis cita- *Quo sensu dixerit Arist. secundas substantias significare quale quid.*

to. Sensus ergo prioris loci est secundas substantias, id est, nomina secundarum substantiarum significare quale aliquid: quo pacto eo loco dicitur, primas substantias, id est, nomina primarum substantiarum significare hoc aliquid. Posterioris autem loci sententia est: de his nominibus, Regni nimirum, & Optimatum potentiæ, & cætera: hoc est de Regno, & Optimatum gubernandi ratione, & eius, quæ simpliciter Respub'ica dicitur. Phrasis quoque Hebræa est, vt verbum pro rei nomine vsurpetur, veluti secundo libro Regum, *Quod*, inquit, *est verbum indica mihi*, id est, quęnam res accidit. Et apud Lucam, *Videamus*, aiunt, *hoc verbum, quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis*, hoc est, rem hanc à Deo patratam, nobisque renunciatam. *Cap. 1.* *Luc. 2.*

Alexander explicatur. Quod denique Alexander ait, *ens & vnum esse mera nomina*, sic intelligendum est quasi dicat, ens & vnum (accepto entis nomine, vt existentiam significat) non pertinere ad essentias rerum, vt paret ex adiunctis eius loci. Nec mirum, si homo Peripateticus hunc in modum loquatur, cùm apud Aristotelem in prædicamentis cap. 5. ea, quæ non prædicantur essentiali prædicatione, sed accidentaria: dicantur prædicari solo nomine: & alibi, omnes definitiones, quæ essentiales non sunt, vocentur nominum interpretationes, vt videre licet secundo libro Posteriorum capite septimo, a & septimo huius operis capite b quarto. a *Tex. 7.* b *Tex. 14.*

Responderi quoque posset, propterea ens & vnum vocari ab Alexandro eo loco mera nomina, quia nomina entis & vnius nihil verè ac simpliciter vnum significant, quẽadmodum & cętera analoga omnia. vt hac ex parte rectè ea coniunxit Aristoteles initio prædicamentorum cum iis, quæ sunt casu æquiuoca. Non ita sanè res habet in vniuocis: neq; enim dici possunt mera: & quasi inania vocabula, cùm eorum quodque aliquid verè ac simpliciter vnum significet: sed prior responsio magis est ad rem, vt merum nomen sumatur pro eo, cui nulla respondet ratio, definitióve essentialis respectu eius, de quo dicitur.

Opinio Nominalium, qua ratione ferenda esset. Hoc tamen ex posteriori responsione colligi potest, ea demùm ratione fore, vt Nominalium opinio ferenda aliquo modo esset, si omnia nomina, communia, quæ nos vniuoca putamus, essent verè analoga. Nã cùm id, quod nomine analogo significatur, abstrahi nõ possit ab analogatis, vt ex superiore libro perspicuum est, ac proinde non sit simpliciter vnum, vniuersale autem, si propriè loquamur debeat esse vnum quid simpliciter: non omninò malè dicerent illi, sola nomina esse vniuersalia: siquidem analogorum quodque, si non ratione significationis, certè ratione vocis simpliciter vnum est. *Cap. 2. q. 2. sect. 4.*

QVÆ VNITAS SIT RERVM *vniuersalium propria.*

QVÆSTIO III.

Quæ hac in re difficultatem ingerant. SECTIO I.

T igitur rerum vniuersalium vnitatem explicemus, videamúsque quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, & quo pacto intelligenda sit vnitas in definitione prima vniuersalium, (alij aliter de hac re sentiunt) alterum nobis supponendum est *Quid supponatur in hac quæstione.* hoc loco, alterum discutiendum. Supponendum quidem, vt rem certam & indubitatam, esse aliquam vnitatem rerum vniuersalium propriam, hoc est, quæ solis rebus vniuersalibus, quatenus sunt vniuersales, conueniat: ita vt, nec conueniat rebus per se singularibus, vt Socrati aut Platoni, neque etiam rebus vniuersalibus alia ratione, quàm qua vniuersales sunt: in hoc enim nulla est apud Philosophos controuersia. *Quid discutiendum.* Discutiendum verò, quænam sit ea vnitas, quod non solùm compertum non est apud omnes, sed etiam obscurum & difficile.

Ac cùm duplex dici soleat rerũ vnitas, numeralis vna, formalis altera, *Duplex vnitas.* non parua est ambiguitas, ad vtrum genus pertineat ea vnitas, *Difficultatis rationes pro vtraque parte.* quam quærimus. Nã quòd numeralis esse non debeat, ex eo probatur, quia numeralis vnitas, cùm sequatur gradum indiuidualem, propria est rerum singularium. Quòd verò è cõtrario numeralis sit, inde constare videtur, quia perinde numeramus vniuersalia atque singularia: æquè enim dicimus, hoc genus habere quatuor species numero, atq; hanc speciem habere mille numero indiuidua. Quod si naturæ quoque vniuersales numerum conficiunt, non dubium videtur, quin vnitates earum propriè sint numerales.

Similis est dubitatio, num illa ad genus formalium spectet. Nam quod sit formalis, ex eo perspicuũ videtur, quia vt numeralis dicitur esse propria naturarum communium. Contrà verò non esse formalẽ, satis hac ratione ostendi videtur, quia vnitas formalis est multiplicabilis in inferioribus, quemadmodũ & natura, cuius est propria: vnitas autem rerum vniuersalium propria multiplicari non debet in inferioribus rei, quæ denominatur vniuersalis, alioqui liceret ex ea multiplicata colligere, singularia quoque esse vniuersalia.

Quid hac in re dicendum. SECTIO II.

SIT igitur hac in re primum pronunciatum. Vnitatem rerum vniuersalium propriam non esse numeralem simpliciter, siue qua numerantur res omninò singulares, vt homines singuli, aut equi. Hoc pronunciatum ex eo facilè probatur, quia ex huiusmodi vnitate non licet colligere rem esse vniuersalem, cùm potiùs naturæ communes ab hoc genere vnitatis habeant vt sint singulares, atque adeo *Prima assertio vnitatum vniuersalium propriã non esse numeralem simpliciter.*

tot

tot numero, quot ſunt ipſa per ſe ſingularia: quo pacto natura humana, quæ in Platone, Socrate, & Alcibiade exiſtit, trina eſt numero, quia ipſi Plato, Socrates, & Alcibiades tres ſunt numero.

Secunda. vnitatem vniuerſalium non eſſe ex genere formalium puro.

Alterum pronuntiatum ſit. Vnitatem rerum vniuerſalium priam nō eſſe ex genere formalium, ſaltem puro, & nequaquam miſto. Hoc pronuntiatum ratione illa rectè probatum eſt, quia vnitas formalis multiplicatur in inferioribus cum natura, cuius eſt vnitas, hominis cum homine, & vnitas equi cum equo: cùm tamen vnitas, quæ propria eſt rerum vniuerſalium, vt vniuerſales ſunt, multiplicari nequeat in inferioribus rei vniuerſalis. Si enim vnitas ſpeciei humanæ multiplicaretur numero cum humana natura, tot eſſent ſpecies hominum quot indiuidui homines: ipſique homines ſinguli eſſent & indiuidui, & indiuidui in inferiores homines. Cur autem dixerim, *ſaltem puro, & nequaquam miſto*, paulò pòſt patebit.

Tertia. vnitatem vniuerſaliū ipſis eſſe particularem.

Tertium pronuntiatum eſto. Eam vnitatem, quam quærimus, eſſe ex genere earum, quæ ſunt quidem peculiares rerum communiū, non propriè tamen illis per ſe conueniunt, niſi quatenus naturæ ordine præcedunt contractionem ſui ad particularia. Prima pars huius pronuntiati ex eo conſtat, quia eiuſmodi vnitas non debet conuenire iis, quæ ſunt per ſe ſingularia: iam enim hæc eſſent vniuerſalia, quod fieri non poteſt. Secunda verò èa ratione probatur, quia vnitates, quæ propriè per ſe conueniunt rebus, quæ denominantur vniuerſales, multiplicantur in inferioribus eiuſmodi rerum: in quibus tamē multiplicari non poreſt vnitas, de qua agimus. Tertia demùm inde perſpicua ſit, quia vnitas, quam quærimus, debet eſſe indiuiſio in plura eiuſdem nominis & rationis: vt patet ex ipſa vniuerſalis definitione: nec tamen debet eſſe purè negatiua, cùm debeat ſuppoſſere rem, quæ denominatur indiuiſa. Nec verò debet eſſe priuatiua impropria, hoc eſt, quæ ſupponat quidem ſubiectum denominatum, ſed tamē non ſupponat aptitudinē illius ad dictam diuiſionem: hac enim vnitate rectè dixeris, Socratem eſſe vnum quid, cùm ſit indiuiſus, atque adeò indiuiſibilis in plures Socrates, quem tamē nequaquam dixeris eſſe rem vniuerſalem: ſed debet eſſe priuatiua propria, nempe ſupponens aptitudinem ad diuiſionem prædictam. At hæc vnitas, ſiue indiuiſio nō eſt propria rerum communium, niſi quatenus illæ præcedunt contractionem ſui ad particularia. In eo enim ſolo ſtatu ſibi per ſe vendicant quaſi propriam eam aptitudinem, quam habent, vt ſic diuidantur: veluti animal, quatenus præcedit contractionem ſui per rationale & irrationale ad hominem & beſtiam: itémque homo, quatenus præcedit contractionem ſui per differentias indiuiduantes ad particulares homines. Animal enim, vt contractum eſt per rationale, non habet aptitudinem, vt diuidatur in hominem & beſtiam, homóq; vt contractus per differentiam Socratis, non habet aptitudinem, vt diuidatur in Socratem & Platonem. Animal autem & homo abſolutè accepta, etſi habent eam aptitudinem: non eam tamen ſibi per ſe vendicant quaſi propriam (alioqui ſuis inferioribus illam communicarent) ſed habent eam per accidens, nempe ratione illius anteceſſionis, qua ſui

Quænam ſit vnitas quæ in hac quæſtione quæritur.

Vnitas vniuerſalium nō eſt ipſis propria niſi quatenus illa præcedunt cōtractionem ſui ad particularia.

contra

contractionem multiplicationémque præcedunt. Quod si ita est, ergo vnitas, quæ huiusmodi aptitudinem supponit, propria esse non potest rerum vniuersalium, nisi quatenus illæ naturæ ordine præcedunt contractionem sui ad particularia. Ita fit, vt hæc sola vnitas siue indiuisio sit propria rerum vniuersalium, quatenus vniuersales sunt.

Quarta assertio, vnitas vniuersalium mixta ex formali & numerali dici potest.

Quartum pronunciatum sit. Vnitatem, de qua est controuersia (quam nos aliquando, vt à formali distingueremus, præcisionis appellauimus) si ad generalem diuisionem vnitatis in numeralem & formalem reuocanda est, etsi quodammodo mista ex formali & numerali dici potest: tamen numeralem potiùs appellandam esse. Cur autem præcisionis dixerimus, illa est ratio: quia non conuenit rebus quæ denominantur vniuersales, nisi præcisè in eo prioritatis gradu, quo illæ præcedunt contractionem sui ad sua particularia. Quòd autem quodammodo mista dici possit, ea ratione intellige: quia, quatenus conuenit solis naturis communibus, rationem participat formalis vnitatis: naturæ enim communes sunt modo suo formæ rerum particularium: quatenus autem conficit numerum ipsarum naturarum communium, quem formalis vnitas conficere non potest, numeralis quoque rationem habet: formalis enim, cùm tam multiplicata sit in rebus particularibus, quàm est ipsa natura communis, cuius est propria, certum numerum per seipsum minimè conficit. Quòd denique potiùs numeralis appellanda sit, vt eam ad caput decimum tertium appellauimus: hac ratione patet. Quia quemadmodum numeramus particularia, ita numeramus vniuersalia, neque alia vnitate, quàm præcisionis: tum etiam, quia non est, cur ea vnitas negetur esse numeralis, quæ est incōmunicabilis pluribus. Vt enim communicabilitas seu multiplicabilitas in caussa est, cur formalis vnitas non dicatur numeralis: ita opposita incommunicabilitas in caussa esse debet, cur vnitas præcisionis, numeralis appelletur.

Quæst. 3. sect. 1. — *Cur ea vnitas, præcisionis dicta sit.* — *Cur mista dici possit quodammodo.* — *Potiùs esse dicendam numeralem.*

Duplex vnitas numeralis.

Erit igitur duplex vnitas numeralis, altera rerum per se singularium, altera rerum vniuersalium siue naturarum communium.

Obiecta quædam. SECTIO II.

Sed contra hæc, nonnulla occurrunt: vnum de modo loquendi, cætera de re ipsa.

Obiectiū contra loquendi modum.

De modo loquendi illud videtur nequaquam vsurpandum, vt vnitas rerum vniuersalium propria dicatur numeralis. Si enim homo communis vnitate numerali est vnus: igitur est vnus numero: ita vnum numero dicetur de pluribus numero; quod fieri nullo modo potest: aut si non dicetur, incurremus in reprehensionem, qua Aristoteles Platonem vrget: si homo communis vnus est numero, ac proinde de particularibus non dicitur, nihil illum ad essentiam particularium hominum pertinere, frustráque poni, siue, vt particulares in rerum natura sint, siue vt cognoscantur.

Lib. 7. Metaphys. c. 14. text. 51. & sequentibus, aliisque locis.

Primum contra r[...]

De re autem ipsa illud primum est obuium. Ex ipsa definitione vniuersalis perspicuum videri res vniuersales, quatenus vniuersales sunt, non aliam vnitatem habere, nisi communicabilem, nempe &

nomine,& ratione: hoc enim modo exponit Aristoteles vnum illud, quod in definitione intelligitur. Quòd si ex definitione vniuersalis non alia vnitas colligitur, quàm communicabilis seu multiplicabilis vnitas, vnitas formalis satis est, vt res sit vniuersalis, igitur præter formalem nulla alia ad eam rem quærenda est.

Secundum. Triplex consideratio rerum quæ sunt vniuersales.

Deinde illud se offert, nullam aliam vnitatem præter formalem, & numeralem rerum singularium propriam, colligi posse ex trina illa consideratione rerum, quæ denominantur vniuersales, tam sæpè apud D. Thomam & alios vsurpata: vt earum quæque spectetur vel absolutè, vt homo, quatenus homo: vel contracta in suis particularibus, vt homo, quatenus hic homo aut ille: vel à suis particularibus abstracta, vt homo, quatenus operatione intellectus aut concipitur, aut solùm repræsentatur sine differentiis, quibus in suis particularibus contractus erat: quandoquidem prius res contracta est, quàm à contrahentibus abstrahatur. Nam homini, quatenus homo est, nõn alia vnitas videtur cõuenire, quàm formalis: hæc enim sola naturam humanam per se consequitur, & cum ea in particularibus multiplicatur, quemadmodum & cæteræ illius proprietates. Quatenus autem hic homo est aut ille, nulla ei alia vnitas conuenit, nisi vel illa ipsa formalis iam particularis facta, vel numeralis ea, quæ propria est huius aut illius indiuidui, veluti Socratis aut Platonis, à qua homo non per se, sed per accidens, siue ratione adiunctæ differentiæ denominatur vnus. Quatenus verò abstractus est, & quasi auulsus à differentiis, quibus in suis particularibus contractus erat, nulla ei datur noua vnitas: sed hoc tantùm fit per abstractionem, vt liberetur à differentiis contrahentibus, & quod inde sequitur, ab vnitatibus numeralibus, quæ illas consequuntur, & à multiplicatione item sui, formalisque vnitatis propriæ, suæque & naturæ, & vnitatis solitudini, absolutionique, vt sic dicam restituatur: vbi nullam vides nouam vnitatem naturæ humanæ aduenire, sed antiquam, vt ita loquar, & naturæ, & vnitatis essendi modum restitui. Abstractio enim nihil confert, sed aufert, nisi ipsam, si velis, nuditatem, veluti in homine, cui indumenta abstrahuntur. Ita fit, vt superuacanea sit vnitas illa numeralis, quam præter formalem, & vulgatam numeralem rerum singularium ponimus.

Auicē. 5. suæ Metap. c. 1. D. Tho. libr. de ente & essentia ca. 4. & quodli. 8. art. 1. & de Potent. q. 5. ar 9. & opusc. 42. quod est, de Natura generis cap. 7. Caie. in lib. de ente, & essentia cap. 4. Scot. 7. Met. q. 18. Lege etiam cap. in 1. d. 8. q. 2.

Tertium.

Demùm accedit, quod vel hoc vno argumento perspicuè videtur intelligi, vnitatem formalem esse propriam rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, si sumatur, non vt multiplicata est in particularibus, neque absolutè, sed vt naturæ ordine sui contractionem & multiplicationem antecedit: nihil enim omnino ei deesse videtur, quòminus hoc pacto solis vniuersalibus, vt vniuersalia sunt, conueniat. Facit enim sic accepta naturam & vnam simpliciter, & hoc pacto non multiplicabilem in plures numero: neque enim dantur plures numero naturæ humanæ in eo quasi momento, quo vnitas eius formalis sui contractionem, multiplicationémque antecedit.

Solutio eorum, quæ obiecta sunt.

SECTIO IV.

SVnt hæc quidem difficilia, sed tamen haud difficilè hunc in modum explicabuntur. Ac illud de loquendi modo, quod minus difcultatis habet, hac distinctione dissoluendum est. Eam vnitatem numeralem, quæ simpliciter & absolutè numeralis dicitur, esse illam, quæ gradum indiuidualem consequitur: alteram verò, quam addidimus, non sine adiectione dicendam esse numeralem sed numeralem naturarum communium, quòd gradum rationémve communem cuiusque naturæ communis præcisè consequatur. Ergo si homo communis esset vnus vnitate numerali simpliciter & absolutè dicta, tum rectè sequeretur illum esse vnum hominem numero: at non dicimus hominem communem in sua communitate esse vnum hoc genere vnitatis numeralis, sed vnitate numerali naturarum communium. Quocirca rectè quidem dicetur ille vna numero species, & vnum numero vniuersale: vna autem res numero, aut natura vna numero, simpliciter & absolutè dici non poterit. Non est autem incommodum, sed necessarium potiùs, vt res, quæ est vna numero vnitate numerali naturarum communium, dicatur de pluribus numero simpliciter & absolutè, quæ suo complectatur ambitu: esset autem vel maximum, si vna numero simpliciter & absolutè diceretur de pluribus numero naturis.

Soluitur obiectum contra modum loquendi.

Homo communis vt dicatur vnus numero.

Primùm verò de re ipsa hac consideratione soluitur. Cùm vniuersale dicitur vnum nomine & ratione, non aliam quidem vnitatem exprimi, quàm formalem, quæ communicabilis est cum natura, quæ communis denominatur, & cui ipsa per se conuenit: sed tamen ex aptitudine essendi in pluribus, quæ adiungitur, colligi vnitatem quãdam incommunicabilem, quam præcisionis appellauimus. Vt enim eiusmodi aptitudo multiplicari non potest, quod patebit, ita neque vnitas præcisionis, quæ illam sequitur. Cur autem vnitas formalis ac multiplicabilis in definitione vniuersalis exprimatur, non autem vnitas præcisionis, hæc est ratio. Quia per vnitatem formalem declaratur qualis debeat esse natura, cui conuenit aptitudo essendi in pluribus, seu ad sui multiplicationem: neque enim fieri potest, vt aliquid multiplicetur, nisi ipsum in se vnius naturæ sit. Nam si non vnius sit naturæ, sed plurium, iam non verè multiplicabitur, sed erit multa ipsa, quod in æquiuocis & analogis accidit: tametsi analoga, quia vnius quodammodo naturæ ac rationis sunt, quodammodo etiam multiplicari dici possunt. At vnitas præcisionis non exprimitur in definitione vniuersalis, quia est proprietas vniuersalitatis, quæ tota aptitudine essendi in pluribus consistit, neque enim necesse est, vt proprietas rei, quæ definitur, in definitione exprimatur.

Solutio primi de re ipsa.

Quid verè multiplicari possit.

Proprietas rei quæ definitur in definitione non exprimitur.

Solutio secundi.

Alterum autem, exponenda trina illa vulgata naturæ communis consideratione diluetur. Quocirca illud notandum est, ex tribus illis statibus, quibus natura communis spectetur, vel absolutè, vel vt contracta est, vel vt à contrahentibus abstracta: primum dici solere sta-

Explicatur triplex illa communis naturæ consideratio.

tum essentiæ, secundum existentiæ realis, tertium obiectiuæ: quod partim rectè dicitur, partim, vt verum sit, explicatione indiget. Nam quòd primus status rectè dicatur essentiæ, ex eo constat: quia absoluta naturæ communis consideratio (dico autem communis, non quatenus cõmunis est formaliter, sed quatenus talis est, vt cõmunis & vniuersalis denominari possit) nihil prorsus admittit, nisi quod ad essentiam rei pertineat: aut eam secundum se, & ante omnem existentiam consequatur: quo pacto homo consideratur vt animal, vt rationis particeps, vt risus capax, &c. Quod item tertius rectè appelletur existentiæ obiectiuæ (subaudi in intellectu) perspicuum est: cùm abstractio naturæ communis ab iis differentiis, quibus contracta est, non fiat, nisi per speciem intelligibilem, quia nudata contrahentibus differentiis repræsentatur, aut per conceptum, quo eodem pacto concipitur: his enim modis quælibet natura communis intellectui obiici potest, vel habitu scilicet, vel actu. At vt secundus rectè dicatur existentiæ realis, non sic intelligendum est, quasi natura communis per solam realem existentiam contrahatur: prius enim generica natura contrahitur per differentias specificas, immo & specifica per differentias indiuiduantes, quam realiter existat: id quod non tantùm naturæ ordine accidit, sed & temporis. Nam ex omni æternitate homo est animal rationis particeps, & Socrates est hic homo: cùm tamen eorum realis existentia à certo temporis momento cœperit. Neq; enim contractio naturæ communis facta est existente prius natura communi, & accedente deinde differentia contrahente ad compositionem rei particularis, siue specificæ, siue indiuidualis, quo pacto rei naturalis compositio fit ex materia & forma in iis, quæ gignuntur & intereunt, sed ex ipsorum essentiali ordine, & ante omnem existentiam, cùm ab omni æternitate homo constet natura animalis, & differentia rationis participis, & Socrates natura humana, & peculiari differentia indiuiduante. Si tamen is status propterea dicatur existentiæ realis, quia vt communis natura realiter existat, indiget contractione per differentias indiuiduantes, rectè dicetur: & fortasse contra Platonis existimatam sententiam inuecta est hæc loquendi formula, cùm ille sensisse dicatur, naturas communes specificas nulla indiuiduante differentia contractas per se ipsas existere.

Vide D. Tho. in libro de ente & essentia cap. 4.

Abstractionem fieri per speciem aut conceptum.

Æterna veritas in propositionibus necessariis.

An sola prædicata per se primo modo naturis communibus absolutè consideratis competant.

Illud etiam animaduertendum, non deesse auctores, qui sentire videantur naturis communibus absolutè consideratis nullum per accidens siue contingens prædicatum, nullam etiam proprietatem conuenire, sed ea sola, quæ ad primum dicendi per se modum spectant. Non est tamen cur saltem proprietates excludantur, cùm ipsas naturarũ communium essentias continentur, antequam ad particularia descendant, multò etiam magis antequam à particularibus abstrahantur. Vnde & definitiones & demonstrationes, quæ de naturis communibus absolutè spectatis per se primò traduntur, etsi excludunt accidentia per accidens, non excludunt tamen accidentia per se. Et Porphyrius in Isagoge, quamquam non negat, sed potiùs innuit, accidentia quinti prædicabilis, quæ primò conueniunt indiuiduis,

D. Thom. opusc. 42. ar. 7. & de Ente & essentia c. 4. Caie. ibidẽ, & alij.

Accidentia quinti prædicabilis conueniunt speciebus per indiuidua & proprietates indiuidui per species, & e contr.

Cap. de Communitatibus.

duis conuenire speciebus per ipsa indiuidua:docet tamen, ea, quæ ad quartum prædicabile spectant conuenire indiuiduis per species, neq; alia sanè de caussa, nisi quia cùm per se dicantur de naturis specificis, illis etiam ante omnem contractionem conueniunt.

Auicenna sententia.

Auicenna initio quinti lib. suæ Metaph. quicquid de cæteris proprietatibus senserit, docere tamen videtur, nullam vnitatem conuenire naturis communibus absolutè consideratis. *Equinitas enim secundum se*, inquit, *est tantum equinitas, non vna, non plures.* Quod pronunciatum non semel vsurpat D. Thomas, nec tantum vsurpat, sed etiam ex eo probat in natura humana : quia si secundum se esset vna, ne in pluribus quidem indiuiduis esset plures: si plures, ne in Socrate quidem esset vna. Si quid enim conuenit alicui rei secundum se, fieri non potest, vt eius oppositum vlla ratione eidem conueniat : vt quia homo secundum suam naturam est rationis aut risus capax, nulla contractione, abstractionéque fieri potest, vt sit rationis aut risus expers.

Lib. de ente, & essen. c. 4.

In locum cit. de Ente & essen.

Expositio Caietani.

Sed Caietanus vtrumque auctorem sic exponit, vt non loquantur de quauis vnitate, sed tantùm de numerali : & rectè quidem, si particula, *secundum se*, pro, *per se*, accipiant, eo modo, quo, *per se*, sumitur apud Aristotelem, cùm loquitur, de primo & secundo modo dicendi per se. Etenim si communis natura humana esset per se vna numero, ne in pluribus quidem indiuiduis esset plures numero: sin per se esset plures numero, neque in vno tantum esset vna numero, quia nulli rei conuenire potest oppositum eius, quod ei conuenit per se. At si vnitas sumatur pro vnitate ea, quam Scotus a vocat minorem numerali, ipse verò Caietanus b formalem appellat : non rectè dicerent seu Auicenna, seu Diuus Thomas, naturam equi aut hominis non esse per se vnam: quælibet enim natura communis absolutè sumpta, siue ante omnem contractionem abstractionémque est per se vna huiusmodi vnitate: quæ nihil est aliud, quàm naturæ multiplicabilis indiuisio secundum proprium gradum, rationémve entis: vt vnitas equi nihil aliud, quàm quod, quatenus equus est, non sit hoc, & aliquid aliud, quod non sit hoc, vt superiori lib. diximus.

Lib. 1. Poster. ca. 4. tex. 9.

Vnitas minor numerali cuilibet naturæ communi vt conueniat.

a In 2. d. 2. q. 1. & 7. huius operis q. 18. b In lib. de Ente & essent.

Cap. 2. q. 5. sect. 5.

Particula, secundum se, vt debeat in illo Auicennæ pronunciato accipi.

Sed in hoc mihi videtur non leuiter peccari, quod particula, *secundum se*, sumitur in probatione pro, *per se*, idque in primo aut secundo modo dicendi per se: cùm accipi debeat pro, *absolutè*, vt accipitur in ipso Auicennæ pronunciato. Nihil enim aliud significat in illo Auicenna, nisi quod equinitas secundum se, id est, absolutè considerata, seu non spectata, vt est in suis particularibus contracta, aut ab eis per intellectum quasi auulsa, nec sit vna numero, nec plures numero.

Multa prædicata negatiua hominis ante contractionem competere.

Quod si quis respondeat, in idem hoc incidere, quia nihil conueniat naturæ communi absolutè consideratæ, nisi quod ei conuenit per se: falsum id esse, haud difficilè demonstrari potest. Multa enim prædicata negatiua conueniunt hominis prius natura, quàm contrahatur per differentias indiuiduantes, quæ prædicata illi non conueniunt per se: vt non existere realiter, non generari, non corrumpi, non ambulare,

bulare, & alia infinita, vt eſt luce clarius. Atque ex his eſt vnitas illa, quam præciſionis, & numeralem naturarum communium appellauimus, cùm ita conueniat naturis cõmunibus abſolutè ſpectatis, vt non conueniat earum indiuiduis: quo pacto conuenit animali, eſſe indiuiſum in plura animalia, & homini, eſſe indiuiſum in plures homines (indiuiſione videlicet priuatiua propria, ſeu ſupponente aptitudinem, vt ſic diuidantur) quorum illud ita conuenit animali abſolutè conſiderato, & hoc homini eodem modo ſpectato, vt neutrum conueniat eorum particularibus.

Reſpondetur ad ſecundum. Duplicē vnitatem naturis communibus, abſolutè ſumptis conuenire.

Agnoſci à D. Thom. 1.

Ex his ergo perſpicuum eſt, quid ad ſecundum de re ipſa argumentum reſpondendum ſit. Duplex enim vnitas conuenit naturis communibus abſolutè conſideratis: vna formalis, quam naturæ ipſæ ſibi vendicantur per ſe, ſuiſque inferioribus communicant: altera numeralis earum propria, quam ſibi ea ratione præciſè retinent, qua contractionem ad ſua particularia naturæ ordine antecedunt, neque eam ſuis particularibus impertiunt. Atque hanc vnitatem planè agnoſcit D. Thomas in libello de Natura generis, eámque docet conuenire naturis communibus, exceptis iis, quas vocat vniuocas, non Phyſicè, ſed Logicè tantùm. Ait enim huiuſmodi naturas ante omne eſſe, quod habent in indiuiduis, & in intellectu, habere quaſdam vnitates, quæ cum eis ad inferiora non deſcendunt: quod idem in eo libello ſæpiùs repetit: additque, eas naturas hoc modo ſpectatas non eſſe entia actu, quia non exiſtunt cum his vnitatibus: ſed eſſe eſſentias, quia poſſunt exiſtere per ſua indiuidua, à quibus alias vnitates accipiunt, videlicet numerales rerum per ſe ſingularium, ſine quibus exiſtere non poſſunt: quemadmodum nec ſine differentiis indiuiduantibus, quas huiuſmodi numerales vnitates conſequuntur.

Opuſc. 42. cap. 7. 8. & aliis.

Rectius Caietano Capreolum, & Soncinatem de vnitatibus ſenſiſſe.

Quæ omnia Caietanus videtur aut non legiſſe, aut non curaſſe. Rectiùs ſanè Ioannes Capreolus a ad tertium Sententiarum, Paulus Soncinas ad librum b ſeptimum huius operis. Fatentur enim res, quæ denominantur vniuerſales, exceptis iis, quas Diuus Thomas c excipit (de qua exceptione recte ne adhibeatur, ad caput octauum huius libri nonnihil diximus) vendicare ſibi ante omnem exiſtentiam, & in rerum natura, & intellectu quaſdam vnitates, quas ſuis inferioribus non communicant: proinde eas vnitates numquam exiſtere in rerum natura. Nam quemadmodum res vniuerſales non exiſtunt in rerum natura, niſi in ſuis indiuiduis: ita non habent in rerum natura, huiuſmodi vnitates, quas tamen haberent, ſi (quod fieri non poteſt) exiſterent à ſuis indiuiduis ſeiunctæ: neque enim tunc coniunctæ eſſent cum differentiis indiuiduantibus, quibus multiplicantur. Atque hactenus de ſecundi argumenti ſolutione. Recténe autem Diuus Thomas, eiúſque omnes ſectatores colligant ex propoſito Auicennæ pronunciato, naturas communes abſolutè conſideratas, vt non ſunt particulares, ſic non eſſe vniuerſales, immò etiam num Auicenna rectè ſentiat, qui id perſpicuè adiungit, inferiùs di[illegible].

Vt ex loco citato lib. de ente & eſſen. colliges.

a d. 5. q. 3. art. 3.

b q. 40.

c Loco paulò antè citato.

Ad [illegible] quod omnium eſt difficillimum, dicendum eſt: quemadmodum

admodum natura, quæ denominatur vniuersalis, non per se, nec per suam vnitatem formalem, sed per vnitatem præcisionis additam, est vna numero natura inter communes, & certum facit numerum aliis naturis communibus adiuncta, vt homo cum equo duo numero animalia duntaxat, & cum leone tria: ita quoque ipsam vnitatem formalem, quæ per se conuenit huiusmodi naturis, non per seipsam, sed per suam particularem vnitatem præcisionis adiunctam esse vnam numero vnitatem formalem inter communes, certúmque facere numerum aliis communibus vnitatibus formalibus additam. *Tertiu argumenti solutio.*

Sed obiiciat aliquis, non esse parem rationem in vnitate formali, atque in natura, quæ denominatur vna. Natura enim, verbi caussa, animalis aut hominis est vniuoca, ac proinde abstrahi potest à suis particularibus, & præcisè sumi: at vnitas formalis, siue animalis, siue hominis, non videtur esse vniuoca, vt præcidi possit à suis particularibus: si enim vniuoca esset, haberet vtique differentias, quibus ad hanc & illam vnitatem formalem contracta esset: quod tamen Aristoteles negat in primo libro de partibus animalium, vbi ait, *priuationum nullas esse differentias.* Intelligit autem nomine differentiarum, differentias per se diuisiuas, & constitutiuas particularium priuationum.

Ad hanc obiectionem dicendum est, vnitatem formalem cuiusque naturæ vniuocæ, vniuocam quoque & ipsam esse, eadémque omninò ratione (eo tamen pacto, quo priuationes rationem habere possunt) suis particularibus vnitatibus conuenire. Verbi caussa, formalem vnitatem naturæ animalis siue animalitatis vnitatibus particularium animalitatum, tam iis, quæ reperiuntur in homine communi, & bestia communi, quàm iis, quæ reperiuntur in singulis hominibus & bestiis: vnitatem verò formalem naturæ humanæ siue humanitatis vnitatibus particularium humanitatum, quæ reperiuntur in particularibus hominibus. Iam enim dictum est, formales vnitates, cùm sint proprietates naturarum communium, multiplicari cum illis in inferioribus, quæ multiplicatio vniuoca esse debet, cùm naturæ ipsæ sint vniuocæ. Verùm non est necesse, vt quicquid vniuocum est, contrahatur per se, siue per differentias constitutiuas suorum particularium. Nam & differentiæ specierum effectrices vniuocæ sunt, vt sensitiuum & rationale, quod perspicuum est, & omnes concedunt, nec tamen contrahuntur per se ad particularia ipsarum propria & peculiaria, vt sensitiuum ad sensitiuum in homine, & sensitiuum in bestia, aut ad hoc sensitiuum & illud, quæ sunt in singularibus hominibus & bestiis: similitérque rationale ad rationale in Socrate, & rationale in Platone, seu, quod idem est, ad hoc & illud rationale, vt talia sunt. Differentiæ enim specierum effectrices sunt illæ quidem generum diuisiuæ, & specierum constitutiuæ, cæterùm non habent alias differentias, quibus ipsæ per se diuidantur, & aliæ inferiores constituantur: sed omnes contrahuntur ad propria & peculiaria ipsarum particularia per illas easdem differentias, per quas diuiduntur species, quas ipsæ constituunt: vt sensitiuum *Vnitas formalis cuiusque naturæ vniuocæ vniuoca & ipsa est.*

per

per rationale & irrationale, quibus animal diuiditur: & rationale per differentiam indiuiduatum huius hominis & illius, quibus diuiditur homo, quæ contractio est per accidens & non per se, siquidem ex contracto & contrahente non fit vnum ens per se. Nam etsi differentiæ specierum effectrices sunt entia per se (quamquam incompleta) tamen ipsæ, vt sunt in inferioribus speciebus & indiuiduis, nõ habent rationem entium per se, sed aggregationum quarumdam per accidens ex ipsis differentiis, & modis quibusdam essendi in hac, aut illa specie, aut in hoc aut illo indiuiduo. Eodem modo existentia cuiusque naturæ vniuocæ vniuoca & ipsa est, nec tamen per se contrahitur ad existentias particulares naturæ contractæ per vllas differentias, quibus communis existentia diuidatur, & particulares existẽtiæ eius naturæ constituantur, sed per illas easdem differentias, quibus natura communis per se contrahitur. Itaque existentia naturæ animalis in homine, & existentia illius in bestia, non sunt speciales existentiæ animalitatis, sed aggregata quædam per accidens ex existentia animalitatis, & modis essendi illius in homine & bestia: quod idem dicendum est de existentia humanitatis in singulis hominibus.

Vt igitur differentiæ specificæ, & existentiæ naturarum communium, propriæ & peculiares vniuocæ sunt, & præcisè accipi possunt, suásque habent præcisionis vnitates, & si ipsæ non contrahantur per se, sed per accidens, hoc est per differentias naturarum, quas constituunt, aut quibus primò conueniunt: sic vnitates formales naturarum communium sunt vniuocæ, & præcisè accipi possunt, suásque habent peculiares præcionis vnitates: etsi ipsæ non contrahuntur per se differentia naturarum, quarum sunt propriæ.

Quare cùm obiicitur, vnitatem formalem, si sumatur non vt multiplicata est in particularibus, neque absolutè, sed vt naturæ ordine sui contractionem & multiplicationem antecedit, esse propriam rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, nihilque ei deesse quominus iis solis conueniat: concedendum id quidem est, sed addendum, illam non habere hoc ex se, sed ex vnitate præcisionis adiuncta.

Epilogus quæstionis. Ex his patet quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, & quo pacto vnum in definitione vniuersalis loco generis intelligat. Sumendum est enim, quatenus significat vnitatem formalem, quæ etsi non est propria rerum vniuersalium, est tamen necessariò requisita ad vniuersalitatem, aptitudinemve essendi in pluribus, quam vnitas præcisionis vniuersalium propria consequitur.

QVAE.

QVÆNAM APTITVDO ESSENDI in pluribus faciat rem vniuersalem.

QVÆSTIO IV.

Cuiusmodi sit actus essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius.

SECTIO I.

DE aptitudine verò essendi in pluribus, qua vniuersalia constituuntur, non minor est quàm de vnitate controuersia: quam vt faciliùs expediamus, operę pretium erit vt ante omnia explicemus, à quonam actu essendi in pluribus, qui rerum vniuersalium sit proprius & peculiaris, hæc aptitudo dicatur: aptitudo enim omnísque potentia ex actu cognoscitur. *Propositio difficultatis.*

Atque huiusmodi actum non esse actum cohærentiæ, seu realis informationis, ex eo patet: quia saltem genera, species, & essentiales differentiæ non hoc modo insunt speciebus, aut indiuiduis, cùm ad eorũ constitutionem pertineant: tum etiam, quia formæ inhærentes, vt huiusmodi sunt, non prædicantur de subiectis, quibus inhærent: neque enim dixeris, corpus esse albedinem, aut materiam esse formam. *Actum essendi in multis non esse actũ inhærentiæ.*

Non esse etiam actum naturæ in supposito, vt humanitatis aut animalitatis in Socrate, ex eo constat: quia saltem propria & accidentia quinti prædicabilis non insunt hoc modo suis subiectis, cùm ad eorum subsistentiam minimè spectent: tum verò, quia nec natura per modum naturæ significata prædicatur de supposito, non enim hic homo aut ille est sua ipsa humanitas aut animalitas, vt patet in Christo domino. *Neque actum naturæ in supposito.*

Nec verò esse actum existentiæ actualis in particularibus, vt quidam existimant, ex eo probari potest: quia cùm nihil vniuersale prædicari possit de suis particularibus, nisi in eis insit, sequeretur ex hac opinione, necessarium esse actualem existentiam prædicatorum in subiectis, vt vera sit de illis affirmatio: quod planè falsum est in genere, specie, differentia, & proprio, quæ siue actu existant in suis particularibus, siue non existant, semper de illis verè affirmantur. *Neque actum existentiæ actualis.*

Ne autem plures essendi modos percurramus, de quibus minus probabiliter dubitari potest: sanè actus essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius est actus is, quo totum est in partibus, non quibusuis tamen, sed in quibus inest per modum identitatis. Vniuersale enim esse totum respectu eorum, de quibus vniuersè dicitur, & Aristoteles primo Physicorum libro, cap. primo tradit (*vniuersale, inquit, totum est quoddam, quippe cum multa complectatur vt partes*) & vel ipsa Græca nomina (τῶν καθόλου, καὶ τῶν κατὰ μέρος) satis indicant. Vnde & apud Porphyrium in Isagoge, genus dicitur totum respectu speciei, & vicissim species pars generis, ipsáque species totum comparatione indiuiduorum, quæ vicissim partes speciei dicuntur. *Quis demum sit.* *Vniuersale esse quoddam totum.* *Cap. de specie.*

tur. Identitatem verò totius vniuersalis cum iis partibus suis, quarum ratione dicitur vniuersale, hoc est, cùm suis particularibus, seu partibus subiectis esse necessariam ex eo perspicuum est, quia alioqui non de illis diceretur: prædicari enim nihil est aliud, quàm dicere, hoc est, hoc: quam affirmationem nisi in iis, quæ sunt idem, falsam esse nemo dubitat. Denique cùm duplex sit duorum identitas: vna, qua vtrumque est idem cum altero ratione alicuius tertij, in quo ambo sunt, idem, vt homo & equus in animali: altera, qua vtrumque est idem cum altero non ratione alicuius tertij, sed alterum ratione alterius dumtaxat, qua nimirum alterum est alterum: quo pacto Socrates est idem cum homine, quia est homo, & homo idem cum Socrate, quia est Socrates: perspicuum est identitatem vniuersalium cum suis particularibus non esse prioris generis, sed posterioris. Neque enim ad prædicationem eorũ de suis particularibus satis est, si ambo idem sint ratione alicuius tertij (alioqui homo diceretur equus, quia in animali est idem cum equo) sed necesse est, vt vnum sit alterum. Qualis autem debeat esse huiusmodi identitas, qua vnum est alterum, essentialisne, an accidentaria, quidditatiua, an, vt sic dicam, qualitatiua: necessaria, an contingens, id iam ad distinctionem vniuersalium pertinet, de qua differendum est breuiter. cùm de toto vniuersalium genere disputauerimus.

Quid dicere sit prædicari.

Quæ sit identitas vniuersalium cum suis particularibus.

Quid nam sit aptitudo essendi in pluribus per modum identitatis.

SECTIO II.

Non esse potentiam naturalem probatur.

NOn esse porrò aptitudinem ad huiusmodi actum essendi in pluribus facultatem seu potentiam aliquam naturalem, quæ sit vera qualitas addita rebus, quæ denominanrur vniuersales, ex eo satis apertum est, quòd in prædicamento substantiæ, & quantitatis etiam, ac relationis, quatenus ea à prædicamento qualitatis distinguuntur, dantur genera, species, & differentiæ, quod fieri non posset si res non essent vniuersales, nisi per qualitates adiunctas: eodémque modo, vt qualitas, aliúdue accidens sit proprium aut accidens quinti prædicabilis, non opus est qualitate aliqua adiuncta, sed quodlibet accidens ipsum per se est aptum aut ineptum, vt sit in pluribus per modum identitatis.

Opinio Scoti, & Caiet. potentiam esse non repugnantiam, Primum argumentum.

Caietanus, Scotus, & cæteri Scholastici, qui presliùs ista tractare videntur, aiunt hanc aptitudinem esse non repugnantiam, seu negationem repugnantiæ essendi in pluribus. Potéstque id confirmari ex alijs aptitudinibus, quæ non sunt verè entitates rebus additæ: vt ex aptitudine, quam creaturæ ex se ipsis habent, vt existãt, quæ nihil aliud esse dicitur, quàm negatio repugnantiæ ad existẽdum, itémque ex aptitudine, quam ipsæ rerum essentiæ ad agendum retinebũt, si ab eis diuina potestate qualitates actiuæ auferãtur: quod fieri posse haud negandum est. Relinquetur enim (si id fiat) in vnaquæque rei essentia à Deo conseruata: non potentia quidem ad agẽdum, quæ vera sit, & realis entitas, sed aptitudo quædam, qua res ex se ad quasdam operationes aptæ erunt, quemadmodum ad alias ineptæ, quæ

Caiet. in lib. de Ente & essent. c. 4. q. 6. Sco. primo Metaph. q. 6. & lib. 7. q. 18. & in 2. d. 3. q. 1. & cæteri ferè Scholastici.

aptit

aptitudo cùm vera entitas esse non possit, nihil aliud esse videtur, quàm negatio repugnantiæ ad agendum, vt in homine ad intelligendum, aut ridendum.

Obiecta contra superiorem sententiam. 1.

Huic tamen sententiæ illud primùm obiici potest, si ea vera est, vniuersalia, quatenus vniuersalia sunt, esse penitus negatiua. Nam cùm ex parte vnitatis negatiua sint, si aptitudo etiam essendi in pluribus est negatio, erunt omni ex parte negatiua, quod videtur incommodum.

2.

Arist. lib. 9. Metaph. ca. 8 text. 13. & Auer. Alex. Albert. D. Thom in eum locum.

Deinde, non cohærere ista cum eo quod Aristoteles, & cæteri Philosophi docent, actum & potentiam esse in eodem genere: nam cùm actus essendi in pluribus, positiuum sit quiddam: necesse erat, vt aptitudo, quæ est potentia ad huiusmodi actum, esset positiuum aliquid, non negatiuum.

3.

Denique, cùm repugnantia essendi in pluribus nihil aliud esse videatur, quàm negatio aptitudinis, quam habent indiuidua, vt sint in pluribus, si aptitudo vniuersalium, vt in pluribus insint, negatio talis repugnantia sit, erit vtique ea aptitudo nihil aliud, quàm negatio negationis sui ipsius: quod ridiculum est, nec quid aptitudo ipsa sit, declarat, cùm ipsa ad explicationem sui adhibeatur.

Quo pacto hæc dilui possint.

Solui quidem hæc possent haud difficilè. Primùm, quia nihil videbitur incommodi, si vniuersalia, quatenus talia, non primo nec secũdo modo sumpta (quod pacto positiua sunt) sint negatiua, pleráque enim entium attributa, de quibus magna à Philosophis habetur ratio, in negatiuis numerantur, vt ingenitum, immobile, infinitum, & huiusmodi alia.

Explicatur axioma Arist. & Philosophorum.

Secundum, quia cùm actus & potentia dicuntur esse in eodem genere, nihil aliud significatur, quàm potentiam reduci ad genus, immò etiam ad speciem actus: neque enim sensus est, idem genus, eamdémve speciem prædicari de vtroque: cùm id apertè sit falsum. Etsi igitur aptitudo essendi in pluribus sit negatio quędam, actus verò essendi in pluribus positiuum quid: nihil tamen obstat, quominus illa adhuc reducatur tamquam potentia quædam impropriè dicta (quam logicam appellant) ad suum actum, ad quem ordinatur.

Quid neget non repugnãtia ad essendũ in multis.

Tertium, quia repugnantia essendi in pluribus, quam negat aptitudo ad hunc aptum, non est negatio aptitudinis ad illum, sed sumendum est nomen repugnantiæ pro eo, cui repugnat, vt sit sensus, in Socrate v. g. esse repugnantiam essendi in pluribus, id est, aliquid, cui repugnat esse in pluribus, vtpotè differentiam aliquam eius indiuiduantem, aut quicquid id demum sit, cui primò repugnat Socratem multiplicari. Quo pacto iam vides, non repugnantiam essendi in pluribus nõ esse negationem negationis sui ipsius, sed negationem positiui cuiusdam notioris, per quod non repugnantiæ, seu negatio repugnantiæ declaratur.

Quæst. 3 sec. 3 Vide etiam quæ dicta sũt c. 6. q. 7 sec. 2

Auctorum sententia, quæstionisque explicatio.

Sed tamen, qui ea legerit, quæ de modis essendi ad caput septimum tradidimus, facilè in animum inducet, aliquid latere sub huiusmodi negatione repugnantiæ, quod positiuũ sit, & in quo potiùs aptitudo essendi in pluribus constituenda videatur. Dicere enim possumus

Aptitudinem essendi potentialem.

mus hanc aptitudinem esse modum essendi intrinsecum rebus, quæ denominantur vniuersales, hoc est, non per aliam entitatem eis conuenientem: non tamen esse modum essendi actualem, vt est ipse actus essendi in pluribus, multóque minus eam, quam vocamus actualem existentiam, siue in rerum natura, siue in intellectu, sed esse modum essendi potentialem, vt etiam est modus essendi cuiusque effectus in sua caussa: ac denique non esse modum essendi omninò inseparabilem, vt sunt necessarium esse & contingens, finitum & infinitum, sed modo aliquo separabilem, vt est modus essendi rerum in suis caussis. Nam quemadmodum res singulares postquam productæ sunt, desinunt esse in suis caussis (vnde & extra suas caussas esse dicuntur) ita res, quæ denominantur vniuersales, si desinant abstrahi à differentijs indiuiduantibus, desinent quoque habere aptitudinem essendi in pluribus suo modo existentem, nempe obiectiuè, qua sola ratione ea aptitudo existere potest.

Probatur sententia proposita in firmandis fundamentis oppositæ.

Confirmari hæc sententia potest in firmandis fundamentis oppositæ, duobus enim exemplis innitebatur. Vno, quòd aptitudo, quam res ex se ipsis habent, vt existant, nihil esset aliud, quàm negatio repugnantiæ ad existendum. Altero, quòd illæ etiam aptitudines, quæ in rebus manerent ad proprias actiones, si ab eis diuina virtute propriæ qualitates actiuæ auferrentur, nihil aliud sint, quàm negationes repugnantiæ ad eiusmodi actiones. Vtrumque enim parum habet verisimilitudinis, potiúsque dicendum videtur, has omnes aptitudines esse modos essendi potentiales, priores quidem ad existendum, posteriores verò ad agendum.

Quid sit in creaturis possibilitas & necessitas essendi.

Nam aptitudo ad existendum idem est, quod possibilitas rerum: at possibilitas, cùm sit communis necessitati & contingentiæ, quæ omnium confessione sunt modi essendi, modus etiam essendi, non pura negatio repugnantiæ dicenda est. Loquor autem de possibilitate & necessitate, vt de creaturis dicuntur, in quibus re vera necessitas nihil aliud est, quàm incorruptibilitas, siue modus essendi non obnoxius veræ corruptioni, qui modus essendi non repugnat contingentiæ. Nam in Deo nec possibilitas, nec necessitas est purus essendi modus, quemadmodum nec ipsa existentia, sed omnia ista sunt formaliter ipsa diuina essentia. Addo etiam, possibilitatem & contingentiam non solùm esse puros essendi modos creaturarum, vt de illis dicuntur absolutè, siue cùm existunt, siue cùm non existunt, sed etiam ea peculiari ratione, quatenus nondum existunt. Vt enim dicimus, creaturas, antequam existant, habere quemdam modum essendi potentialem in suis caussis, quem amittunt, cùm primùm existunt, & extra illas esse dicuntur: ita dicere oportet, eas habere quemdam alium essendi modum potentialem ex se ipsis, qui esse desiuit, cùm ei succedit ipsa illarum actualis existentia.

In Deo quid sit possibilitas, quid necessitas.

Aptitudines quoque ad agendum, quæ latent sub qualitatibus actiuis, & plures numero relinquerentur in vna eadémque re, si diuina virtute eiusmodi qualitates auferrentur, ex eo patet, non esse puras repugnantiæ negationes, sed earum fundamenta, quia sint ve-

ræ ac naturales propensiones rerum ad agendum. Plus enim est rem habere naturalem propensionem ad aliquid, quàm quod illud ei non repugnet: lapidi enim non repugnat ascendere sursum, aut habere figuram Mercurij, nemo tamen dicat illum esse naturaliter propensum ascendendum, aut vt Mercurium repræsentet.

Propẽsio plus aliquid dicit quam non repugnantia.

Atque aptitudinem essendi in pluribus esse modum essendi potentialem quem diximus, verisimile est & Scotum & Caietanum, & quicumque alius negatione repugnantiæ illam appellauit, aut reuera sensisse, aut non negasse, quemadmodum omnes fatentur, aptitudinem existendi naturaliter sine subiecto, quæ est substantiarum propria, & & aptitudinem existendi in subiecto, quæ est propria accidentium, non esse ipsas negationes repugnantiæ ad sic existendum, sed esse positiuos essendi modos, qui huiusmodi negationum fundamenta sunt, & per eas à posteriori explicantur: tametsi non sunt puri essendi modi, quia sunt formaliter ipsæ substantiarum & accidentium essentiæ, vt ad caput septimum diximus: quod tamen de aptitudine essendi in pluribus dicere non possumus. Si enim aptitudo essendi in pluribus, exempli gratia, hominis esset ipsa essentia, seu ipsum quod quid est hominis: quilibet homo eam aptitudinem haberet, ac proinde Socrates dici posset de pluribus numero in quibus esset multiplicabilis: quod fieri nullo modo potest.

Scotum & Caietanum non esse ab hac sententia alienos.

Quæst. 3. sec. 3. Vide etiam quæ dicta sunt ad cap. 6. q. 7. sect. 2.

Aristotelem verò, & veteres Peripateticos idem existimasse, eo argumento probabile est, quia Plato nihil aliud esse dixit aut dixisse visus est, eam, quam Scolastici vocant vniuersalitatem rerum communium, quàm modum quemdam essendi earum extra singularia in rerum natura: At Aristoteles, eiúsque primi sectatores non ea ratione Platonem reprehendunt, quòd dixerit, esse modum essendi, sed quòd talem modum essendi: cùm existimarent, optimáque ratione sibi persuaderent, nihil esse actu in rerum natura, quod vnum, & idem ad essentiam plurium numero eiusdem rationis pertineret, sed solum obiectiuè in intellectu, qui est longè alius essendi modus, quem obiectiuè etiam sequitur indeterminatio ad plura numero rationis eiusdem. Ita patet quidnam sit aptitudo essendi in pluribus, de qua est controuersia. Num autem ea sit duplex, vt nonnulli credunt, nunc disquirendum.

Neque item Arist. & veteres.

Opinio de duplici aptitudine essendi in pluribus.

SECTIO III.

QVIDNAM recentiores ex Scoto colligunt, eam esse duplicem, remotam vnam, alteram proximam. Remota (vt eam describunt) est aptitudo naturæ communis cum determinatione eius, vel ad vnum particulare tantùm, vt aptitudo naturæ solis cum determinatione ad hunc solem: vel ad plura particularia, vt aptitudo naturæ humanæ cum determinatione ad Socratem, Platonem, & cæteros.

Quid aptitudo remota apud recentiores.

Proxima verò (vt explicant) est aptitudo naturæ sine determinatione, siue ad vnum, siue ad plura particularia: seu (quod idem est) cum indifferentia ad omnia. Adhibent ad eam rem similitudinem

In 2. d. 3. q. 7. Metaphys. q. 18.

Quid proxima.

Similitudo materia prima. materiæ primæ. Nam quemadmodum materia prima, vt habet formam aquæ, non est proximè apta ad recipiendum formam ignis: cùm autem primùm aquæ forma expulsa est, tum primùm habet aptitudinem proximam, vt formam ignis accipiat: ita natura humana, est determinata ad Socratem per differentiam Socratis, non est proximè apta, vt sit in Platone, aut aliquo alio hominis indiuiduo. At cùm primùm determinatio sublata est (quod per intellectum fieri potest) tum primùm habet aptitudinem proximam, vt sit in omnibus hominibus, cùm sit facta indifferens ad omnes.

Addunt etiam, huiusmodi aptitudines non esse simpliciter diuersas: sed esse vnam & eamdem in quolibet particulari, alia ratione impeditam, alia expeditam, & liberam: impeditam, quatenus natura est determinata per differentiam additam: expeditam, quatenus nulla differentia determinatè contracta est: nec multo secus id accidere, atque cùm dicimus differentiam diuisiuam & constitutiuã esse diuersas, cùm tamen non sint diuersæ simpliciter, sed officio tantùm: nam vna & eadẽ dicitur diuisiua, quatenus refertur ad genus, constitutiua, quatenus ad speciem. *Ex Porphyrio in Isagoge ca. de Different.*

Confirmatio opinionis vnde potissimũ dependet. Tota huius opinionis confirmatio in eo posita est, vt eius auctores ostendant, aptitudinem essendi in pluribus, quæ naturis communibus secundum se, siue absolutè acceptis conuenit, conuenire etiam eisdẽ in suis particularibus, hinc enim oritur tota ratio distinctionis in proximam & remotam. Quod igitur ita res habeat, quatuor potissimum rationibus probant.

Ratio. 1. Vna, quia natura absolutè accepta prædicatur de suis particularibus: ergo est in illis: habet igitur in suis particularibus aptitudinem, vt sit in illis.

Altera, quia vel naturæ absolutè acceptæ repugnat esse in pluribus, vel minimè: si repugnat, numquam in pluribus erit: si non repugnat, ergo habet in illis non repugnantiam, vt sit in illis, ac proinde aptitudinem essendi in pluribus.

3. Tertia, quia per vnum actum, non tollitur aptitudo ad alium actũ priori actui repugnantem, sed impeditur per illum natura subiecta, ne simul subsit posteriori: quo pacto per formam aquæ non tollitur aptitudo huius materiæ ad formam ignis, sed impeditur materia, ne simul habeat formam ignis: & per actum sedendi non tollitur aptitudo Socratis ad standum, sed impeditur Socrates, ne simul stet. Quãuis ergo naturæ humanæ, quæ ex se apta est, vt sit in multis, adueniat determinatio ad Socratem per differentiam Socratis constitutiuam: non tollitur tamen ab ea aptitudo, vt sit in Platone, & quouis alio homine: tametsi impediatur, ne eadem illa natura quæ est in Socrate, sit etiam in Platone ac cæteris.

4. Quarta, quia cùm aptitudo naturæ communis sequatur vnitatem aliquam illius, nec tamen sequi possit numeralẽ: necesse est, inquiũt, vt quoniam vnitas formalis cuiusque naturæ communis reperitur in quolibet eius particulari, in quolibet etiam reperiatur naturæ ipsius aptitudo. Ita concludunt, in vnoquoq; particulari concedendam esse eam

eam aptitudinem, qua natura communis idonea est, vt sit in pluribus, eamdémque esse & remotam, & proximam: remotam, quatenus natura contracta est per aliquam differentiam adiectam: proximam, quatenus ab ea differentia, cæterisque contrahentibus est liberata & expedita.

Nullam naturam communem habere in suis particularibus aptitudinem, siue proximam, siue remotam, vt sit in pluribus.

SECTIO IV.

In lib. de Ente & essent. c. 4. q. 6. Capreol. lib. 3. d. 5. q. 3. Soncin. 7. Metaph. quæst. 40. & aliorum.

Opposita nihilominus Caietani & Thomistarum sententia amplectenda est: cui fortasse non repugnat Scoti opinio: si rectè exponatur, vt inferiùs patebit. Dicimus ergo, nullam naturam, quæ communis & vniuersalis denominetur, habere in suis particularibus aptitudinem, vt sit in pluribus, siue proximam, siue remotam, tametsi in quolibet eorum habeat partialiter (vt sic dicam) actum eius aptitudinis. Id quod in natura humana, ac proinde in qualibet alia tribus potissimum rationibus ostendi potest.

Caietani sententia antefertur. *Assertio.*

Prima sit. Determinatio & indeterminatio eiusdem rei, & respectu eiusdem, non possunt simul esse in eadem re numero: cùm oppositum sit aperta contradictio: natura humana in quolibet homine est determinata ad illum tantùm: ergo nullo prorsus est indeterminata ad plures, ac proinde in nullo habet aptitudinem, vt sit in pluribus: Assumptio ex eo patet, quia idem est determinatio naturæ communis, atque informatio eius passiua per differentiam contrahentem: differentia verò contrahens ad vnum tantùm particulare trahit naturam: siquidem vnum tantùm particulare cum illa proximè constituit. Simili argumentatione vtitur Aristoteles contra Platonem lib. 7. sic ferè concludens. Substantia cuiusque rei propria est cuiusque, neque alij inest: vniuersale autem est commune, aptúmque vt sit in pluribus: nulla igitur substantia est vniuersalis. Intelligit autem substantiæ nomine substantias per se primò existentes, cuius generis Plato ideas esse putabat.

Probatur Primo.

Lib. 7. Metaph. c. 13. tex. 45.

Simili argumento vti Arist. Cotra Platonem.

At dicet aliquis, indeterminationem naturæ humanæ ad plures homines posse simul esse cum determinatione eiusdem ad Socratem, alia tamen & alia ratione: est enim determinata ad Socratem, quatenus contracta est per differentiam constitutiuam Socratis: indeterminata verò ad plures homines, quatenus naturæ ordine præcedit contractionem: sic enim nullo modo determinata est ad Socratem, sed indifferens ad omnes.

Effugium, superioris rationis.

Verùm hæc responsio nihil momenti habet. Primùm, quia modo eodem probare posses, Socratem habere simul in se Grammaticam, & negationẽ Grammaticæ: Grammaticam, si eius artis habitum comparauit: negationem verò Grammaticæ, quatenus naturæ ordine antecedit informationem passiuam per habitum Grammaticæ. Cùm igitur nemo sanæ mentis concesserit, in Socrate esse vtrumque simul & Grammaticã, & negationẽ Grãmaticæ, etiã si alia & alia ratione hæc contradictoria Socrati conueniant: nemo etiam nisi mentis inops

Euertitur.

inops affirmauerit, naturam humanam habere simul in Socrate determinationem ad illum, & indeterminationem ad omnes, tametsi hæc ei conueniant diuersis rationibus.

Deinde, quia cùm natura communis existens in suis particularibus spectata, quatenus naturæ ordine præcedit contractionem sui, non consideretur in illis, sed ante illa, sanè qui ita respondent, primùm sibi repugnant: tollunt enim de medio aptitudinem remotam, quam induxerant: quippe cùm eam non aliter ponant, quàm ante ipsa particularia, quo pacto iam est proxima, non remota: est enim cum indifferentia & indeterminatione ad omnia particularia. Deinde extra rem vagantur: neque enim nos concludebamus, naturam humanam, quæ est in Socrate, non habere aptitudinem essendi in pluribus, quod planè esset falsum: sed non habere illam in Socrate, aut alio particulari homine, quod longè est aliud, & omninò verum.

Secundo. Secunda ratio. Si natura humana haberet in Socrate aptitudinem essendi in Platone, aut aliquo alio: cùm quicquid est in Socrate, singulare sit aliqua singularis natura posset esse in pluribus, idque per modum identitatis multiplicata, quod nec fieri, nec intelligi potest, singulare enim est, quod de pluribus per modum identitatis, & cum multiplicatione sui dici non potest, vt superiùs explicatum est.

Responsio quorundam ad superiorem rationem. Dicitur fortasse non esse incommodum naturam humanam habere in Socrate aptitudinem essendi in Platone: quia non est per se singularis, vt ipse Socrates, sed per accidens, adiectione videlicet differentiæ constitutiuæ Socratis. Nam etsi illa, vt est in Socrate, non potest esse in Platone: tamen ex seipsa potest esse in quolibet singulari homine: quia ex seipsa non est singularis, sed ex adiecta singularitatis differentia. *q. 3 sect. 2.*

Refellitur. Facilè tamen responsio refutatur: quia natura singularis, siue per se sit singularis, vt natura Socratis, qua Socrates est: siue per accidens, vt natura humana facta hæc in Socrate per differentiam indiuiduantem Socratis, modo tamen singularis sit, nulla omninò potentia, aut etiam intellectu multiplicari potest: quia quod est hoc tantùm numero, ne fingi quidem potest vniuocè hoc & hoc numero. Oportet igitur illam sumere ante aduentum (vt sic dicam) differentiæ contrahentis: aut post abstractionem, denudationémque ab huiusmodi differentia, vt apta sit in pluribus eiusdem rationis esse: at hoc pacto iam aptitudo non est remota, sed proxima, cùm habeat coniunctam indeterminationem & indifferentiam ad omnes: quam aptitudinem etiam ipsi confitentur non inueniri in natura vlla singulari, siue ea sit singularis per se, siue per accidens.

Tertio. Tertia ratio. Aut aptitudo remota essendi in pluribus, quam oppositæ sententiæ auctores dicunt esse in natura humana facta singulari per accidens, est vna numero in omnibus particularibus, aut plures numero. Si vna numero, ergo aliqua etiam vna numero formalis vnitas est in omnibus: dicunt enim eam aptitudinem sequi vnitatem formalem. At quod in omnibus particularibus hominibus non existat

vna

vna & eadem numero vnitas formalis, non modo multi eorum confitentur, sed etiã ex eo patet: quia id fieri non posset, nisi vna & eadem numero natura humana esset contracta per differentias indiuiduantes singulorum, quod fieri non potest. Nam præter alia multa incommoda & absurda, sequeretur, fieri non posse, vt existentibus nunc pluribus hominibus aliquis non existens crearetur, aut remanentibus cæteris aliquis ex viuentibus annihilaretur. Oportet enim nihil extitisse eius, qui crearetur, nihilque remanere eius, qui annihilaretur: quod tamen fieri non posset, si iam ante creationem non existentis extitisset in aliis hominibus eadem numero natura humana contracta per eorum differentias indiuiduantes, & post annihilationem existentis remaneret in aliis eadem illa numero natura, quam is per propriam & peculiarem differentiam contractam habuisset. Sin verò aptitudo remota, quam esse dicunt in natura humana facta singulari per accidens, non est vna numero in omnibus, sed tot numero, quot sunt homines indiuidui, cùm illa sit eadem cum aptitudine proxima, vt volunt, tot erunt numero aptitudines proximæ, quot remotæ: nisi quòd eædem quatenus impeditæ, erunt remotæ, quatenus autem expeditæ ac liberæ: erunt proximæ, vt dicunt. Quòd si ita est, tot etiam erunt numero vnitates præcisionis: omnis enim aptitudo proxima essendi in pluribus suam sibi vendicat peculiarem vnitatem præcisionis. Ita fiet, vt nulla supersit vnitas, à qua natura humana dici possit vnum numero vniuersale, & vna numero species.

Mira sunt, quæ ad hoc argumentum responderi solent. Non desunt enim, qui admittant, vnam numero aptitudinem, vnámque numero vnitatem formalem esse in omnibus hominibus, aut potiùs argumentationis vi admittere cogantur: sed non eodem modo ad id quod de creatione & annihilatione obiicitur, respondent. Nam eorum quidam aiunt, posse quidem hominem non existentem creari, si nullus existat: & existentem annihilari, si nullus maneat, at existentibus antea, & postea remanentibus, non posse: neque id absurdum esse, cum ratio creationis & annihilationis id poscat. Alij non dubitantes, absurda hæc esse vel maxima, ad nouam creationis & annihilationis explicationem confugiunt. Dicunt enim, creationem non esse productionem rei ex nullo omnino ente, sed ex nullo singulari: similitérque annihilationem non esse destructionem existentis in nullum omnino ens, sed in nullum singulare: quarè nihil obesse, quòd nunc nouus aliquis homo creetur ex humanitate eadem communi, quæ in aliis existebat: vel quod aliquis ex iis, qui existunt, annihiletur, remanente nihilominus in aliis eadem communi: quæ sanè vel relatu indigna sunt. Lege, si placet, Burleum in Isagogem Porphyrij, & Capreolum ad quæstionẽ tertiam distinctionis quintæ, libri tertij Sententiarum, vbi horum nonnulla, sed perperam Scoto tribuuntur.

Quid soleat ad hoc argumentum responderi.

Qui verò plures numero aptitudines remotas naturæ humanæ concedunt iuxta numerum particularium: in quibus illa continetur, non parum in eo laborant, vt inueniant vnitatem aliquam, à qua natura humana dicatur, ac sit vnum numero vniuersale, vnáque nume-

ro species, Nam alij sibi videntur satisfacere, afferenda vna numero specie intelligibili, vnò ve numero conceptu humanæ naturæ præcisè repræsentante naturam ipsam, hoc est, sine differentiis indiuiduantibus. Aiunt enim, naturam sic repræsentatam dici posse vnum numero vniuersale, & vnam numero speciem ab vna numero siue specie intelligibili, siue conceptu repræsentante.

Refutatio. Sed præsto est, quod contrà opponatur: nempe, si non aliunde, quàm ab vna numero specie intelligibili, vnòve numerò conceptu communi, natura humana dicitur vnum numero vniuersale, & vna numero species: cùm plures numero siue species intelligibiles, siue conceptus, cùm à diuersis hominibus, tum etiam ab eodem de humana natura formentur, fore, vt natura quoque humana sit plura numero vniuersalia, & plures numero species.

Opponi quoq; & illud potest, species & conceptus non posse dare formaliter naturæ humanæ, nisi esse repræsentati, & quæ illud consequuntur: at vt aliquid sit vnū numero repræsentatū, nō ex vno numero repræsentante diiudicandum est. Fieri enim potest, vt vna res numero à pluribus numero repræsentetur: veluti vna numero facies à pluribus numero imaginibus impressis in diuersis numero speculis.

Aliunde igitur oportet, vt natura sit vnum numero representatum sine differentiis indiuiduantibus, quàm ab vna numero specie, aut conceptu: nempe ab aliqua vna numero vnitate ipsius naturæ repræsentatæ, quæ nostrum conceptum, speciémque præcedat.

Aliorum responsio. Alij, cùm hanc vnitatem non inueniant, fateantúrque non satis esse vnitatem numeralem speciei intelligibilis, conceptúsque communis, vt natura humana dicatur vnum numero vniuersale, recurrunt ad ipsam vnitatem formalem naturæ humanæ, non quidem multiplicatam in suis particularibus, sed in commune sumptam. Dicunt enim, naturam humanam non esse dicendam vnum numero vniuersale, vnámque numero speciem ab aliqua vna numero vnitate (hoc enim esse proprium rerum singularium) sed ab vnitate formali in commune, seu præcisè sumpta: atque hanc re vera esse vnitatem præcisionis, non aliam vllam, quæ sit vna numero: & nullo modo multiplicabilis in plures numero, vt nos eam ponimus.

Refellitur. Sed non benè rem considerāt. Nam ne fingi quidem potest, aliquid esse vnum numero per vnitatem, quæ ipsa ex se non sit vna numero, siue ex formalibus, siue ex numeralibus: siquidem vnum numero nihil est aliud, quàm indiuisibile, seu immultiplicabile, vt sic dicam, in plura numero eiusdem nominis & rationis. Si ergo animal in commune seu præcisè sumptum, est vnum numero genus, & homo in commune ac præcisè sumptus est vna numero species: ab vna vtique numero vnitate vtrumque habeat necesse est, vt eo pacto sit vnum. At vnitas formalis, siue animalis, siue hominis, etiam præcisè sumpta, non est vna numero, neque ex formalibus, neque ex numeralibus, vt ipsi rectè dicunt, ergo nec animal præcisè sumptum, nec homo præcisè sumptus potest dici vnum numero vniuersale, aut vna numero natura ex communibus per vnitatem formalem, etiam præcisè

1. Vnum numero quid sit.

sum

ſumptam, ſed ſolùm per eam vnitatem incommunicabilem, quæ ſequitur quamlibet naturam contrahibilem in ſtatu illo potentiali ſeu aptitudinali, quo illa ſui contractionem antecedit, quam vnitatem præciſionis appellamus.

Patet igitur ex his, naturam humanam non habere in particulari vllo homine aptitudinem eſſendi in pluribus, vanámque eſſe huiuſmodi aptitudinis diſtinctionem in remotam & proximam, cùm vna tantùm ſit numero conueniens humanæ naturæ: antequam ad particulares homines contrahatur, quemadmodum & vnitas præciſionis, quæ vna tantùm numero eſt, immò & ſuo modo numeralis: quod idē dicendum eſt de cæteris aptitudinibus, & vnitatibus præciſionis rerum vniuerſalium reſpectu ſuorum particularium.

Euertuntur fundamenta, & diluuntur argumenta partis aduerſæ.

SECTIO V.

FVndamenta verò illa partis aduerſæ de aptitudine cum determinatione, & ſine determinatione ſeu indifferentia, & ſimilitudo item duplicis aptitudinis materiæ primæ, remotæ inquam, & proximæ, quæ remotam quoque ac proximam aptitudinem eſſendi in pluribus naturarum communium inducere videbātur, facilè euerti poſſunt. Nulla enim omninò aptitudo, qua natura idonea fit, vt in pluribus inſit, dari poteſt ſimul in aliquo particulari cum determinatione eius ad illud, vt fusè probatum eſt: quippè cùm neceſſariò poſcat indeterminationem ſiue indifferentiam ad omnia, in quibus natura ipſa reperiri poteſt.

Sectione præcedenti. Neque item ad rem facit ſimilitudo propoſita materiæ primæ. Namque materia prima, cùm vna & eadem numerò ſucceſſiuè ſubeſſe poſſit diuerſis ac repugnantibus formis: quandocunque vni earum ſubiecta eſt, habet remotam aptitudinem, vt aliis ſubſit, ídque propter diſpoſitiones contrarias diſpoſitionibus aliarum formarum, quas diſpoſitiones expelli oporteret, vt aliæ formę inducantur. At natura communis facta ſingularis non poteſt tranſire ab vna differentia contrahente in aliam, ſiue ſucceſſiuè ſubeſſe oppoſitis differentiis (qua ſola ratione fieri poſſet, vt in hoc particulari haberet aptitudinem remotam eſſendi in aliis) ſed ſimul & æquè determinata eſt in omnibus ſuis particularibus immediatis: nec remotam habere poteſt aptitudinem, vt ſit in aliis, niſi comparetur cum mediatis ſiue remotis particularibus, ad quæ per differentias diuiſiuas immediatorum contrahitur. *Materia prima vna & eadem numero ſubeſſe poteſt diuerſis, & repugnantibus formis.*

Sed neque additæ rationes quicquam efficiunt. Prima enim, negatione illius poſterioris conſequentiæ diſſoluitur. *Natura communis abſolutè accepta eſt in ſuis particularibus, ergo habet in illis aptitudinem, vt in eis inſit*, ſi ſic intelligatur conſequens, ac ſi apertiùs dictum eſſet, *ergo habet in quolibet eorum aptitudinem, vt ſit in eis omnibus*, quo pacto argumentatio eſt ad rem. Quod ſi ſenſus ſit, *ergo in quolibet eorum habet aptitudinem, vt ſit in illo*, verum quidem eſt conſequens, & apta conſequentia, ſed non conficit inſtitutum. *Solutio primæ rationis.*

Secunda quoque ratio vitiosè concludit. Nam etsi naturæ communi absolutè acceptæ non repugnat esse in pluribus, ineptè tamen colligitur: ergo habet in illis non repugnantiam, vt sit in illis, si sensus sit (vt esse debet) ergo habet in quolibet eorum non repugnantiam, vt sit in pluribus, atque adeo in illis omnibus: transitur enim hoc pacto à ratione habendi absolutè ad rationem habendi hic vel ibi. Namque etsi natura absolutè accepta habet huiusmodi non repugnantiam (id quod aptè colligitur) non habet tamen illam in suis particularibus, nec rectè id concluditur, quod tamen concludere oportebat.

Solutio quorundam improbatur. Mitto hic responsionem quorundam, qui negant hanc consequentiam. Natura communis absolutè accepta non habet repugnantiam, vt sit in pluribus, ergo habet non repugnantiam, vt sit in illis: quia, vt aiunt, non est apta consequentia à negatiua finita ad affirmatiuam infinitam: veluti si dicas, Antichistus non est albus, igitur est non albus, quòd dicant oportere illum esse, vt sit non albus. Nam quicquid sit de hoc colligendi modo, cùm prædicatum consequentis arguit existentiam subiecti: nihil tamen valet, cùm conuenit subiecto prius natura, quàm existat: quo pacto non repugnantia, seu aptitudo essendi in pluribus conuenit naturis communibus. Concedimus ergo consequentiam, si consequens absolutè sumatur, hoc est, si hoc tantùm colligatur: ergo habet non repugnantiam, vt sit in illis: sed negamus, si addatur limitatio hunc in modum: ergo habet in illis non repugnantiam, vt sit in illis: quo pacto propositum est consequens in argumentatione.

Tertia. Tribus vitiis tertiam rationem laborare. Tertia ratio tribus minimùm vitiis laborat. Primum est, quod supponit aptitudinem essendi pluribus esse simul in Socrate cum determinatione naturæ humanæ ad illum: quod quidem erat in quæstione, nósque falsum esse ostendimus.

Alterum, quòd sumit pro diuersis actibus eiusdem aptitudinis naturæ humanæ determinationem eius ad Socratem, & ad Platonem, cæterósq; homines, cùm vnus tantùm sit actus talis aptitudinis: nēpe esse in pluribus, seu determinatio ad plures homines particulares, atque adeò ad omnes: nisi velis esse diuersos partiales vnam totalem conficientes. Hinc est, quod D. Thomas 3. p. q. 2. art. 5. agens de assumptione humanæ naturæ in Christo ait, ***naturam humanam non habere rationem communis speciei, secundum quod est in vno solo indiuiduo, est secundum quod est abstracta ab omni indiuiduo, vel secundum quod est in omnibus indiuiduis.*** *Naturā non habere rationē speciei secundum quod est in vno solo indiuiduo.* Nam quòd rectissimè id dictū sit, ex eo patet, quia natura humana, quoad aptitudinem non existit, nisi obiectiuè in intellectu abstrahente illam à differentiis contrahentibus: quoad actum verò non existit in vno solo indiuiduo, sed in omnibus simul. Nec verò est eadem ratio de aptitudine, atque de actu, vt etiam sit partialiter in quolibet, totaliter autem in omnibus simul, quemadmodum actus. *Discrimen inter aptitudinem, atque eius actum.* Nam actus huiusmodi aptitudinis ex ratione sua est in particularibus naturæ aptæ, at ipsa aptitudo ad omnes ex ratione etiam sua antecedit contractionem ad particularia: vnde nec totaliter,

liter, nec partialiter in particularibus esse potest. Quamquam eadem esset ratio in aptitudine, atque in actu: illi tamen non loquuntur de aptitudine partiali, sed totali, quam volunt esse in quolibet.

Tertium vitium est, quòd ij, qui ratione proposita vtuntur, credunt, determinationem naturæ humanæ ad Platonem esse actum repugnantem determinationi eius ad Socratem, quod aut falsum est, aut nihil ad rem facit. Nam si natura humana ab eis sumitur absolutè, vt sumenda est, & non, vt facta hæc aut illa per differentias indiuiduantes adiectas: falsum est, determinationem eius ad Platonem esse actum repugnantem determinationi ad Socratem: simul enim natura humana est determinata ad singulos per singulorum differentias. Vnde fit, vt exempla huius materiæ primæ respectu formarum repugnantium, & huius subiecti completi respectu contrariorum accidentium nihil momenti habeant. Quòd si natura humana sumatur, vt est facta hæc per differentiam constitutiuam Socratis, quo pacto re vera sumenda est, vt proposita exempla aliquid valeant, & quomodo eam accipi extrema verba argumentationis indicant: non est ad rem argumentatio: agimus enim de aptitudine naturæ communis, non de aptitudine naturæ singularis. Adde, quòd natura humana facta singularis per differentiam Socratis, non solùm impeditur, ne sit in Platone, sed etiam inepta redditur, seu carens omni aptitudine, vt sit in alio, præterquam in Socrate.

Quartæ, extremæque rationi respondendum est, aptitudinem, quam habet natura communis, vt sit in pluribus, sequi formalem vnitatem, atque adeo naturam ipsam, non per se tamen, sed in statu potentiali ipsius naturæ: seu potiùs esse statum ipsum potentialem, modúmve essendi potentialem naturæ, vt suprà diximus, coniunctámque esse cum vnitate præcisionis, ita tamen, vt non sequatur illam sed potiùs præcedat: supponit enim vnitas præcisionis aptitudinem essendi in pluribus, non aptitudo vnitatem, vt ex eodem loco perspicuum est. Itaque hoc modo res habet. Naturam sequitur per se vnitas formalis: modum autem essendi potentialem naturæ, siue aptitudinem, vt sit in pluribus sequitur vnitas præcisionis. Vnde non mirum est, si vnitas formalis descendat cum natura ad omnia eius particularia, cùm tamen impossibile sit vnitatem præcisionis cum natura descendere: nec sanè alia ratione, nisi quia is modus potentialis aptitudóve simul esse non potest cum natura actuata & determinata: iam enim esset actuata & non actuata, determinata & non determinata.

Quarta. *Quam vnitatem supponat aptitudo, & qua vnitas aptitudinem.*

Hac ipsa quæstione sect. 2.

Vnitatē formalem multiplicari cum natura, non ipsam aptitudinem naturæ, vt sit in pluribus.

Quòd si quis hunc in modum argumentetur. Natura humana non est per se inepta, vt sit in pluribus, ergò est per se apta, vt sit in pluribus, & ex consequenti huiusmodi aptitudo necessariò descendit cum natura ad omnia eius particularia: neganda est consequentia: tum quia apertæ sunt plurimæ instantiæ, vt si dicas, superficies non est per se alba, ergo est per se non alba, Socrates, non est per se Grammaticus, ergo est per se non Grammaticus, seu Grammatica priuatus: tum etiam, quia si apta esset consequentia, Socrates quoque esset aptus,

Obiectio.

Solutio.

 vt esset

vt esset in pluribus: sumpta enim natura humana in concreto, sic liceret argumentari. Homo non est per se ineptus, vt sit in pluribus, ergo est per se aptus, vt sit in pluribus, & ex consequenti Socrates, & quilibet alius homo est aptus, vt sit in pluribus (siquidem omnia, quæ per se conueniunt superioribus, inferioribus quoque directè suppositis conueniunt, atque adeo per se, licet non primò) quo fieret, vt Socrates, non solùm quatenus homo, esset vniuersalis, sed etiam quatenus Socrates: quorum vtrumque falsum est: Neque enim, vt obiter dicam, hoc solùm negandum est, Socratem, quatenus Socrates est, esse vniuersalem, sed etiam quatenus est homo: si enim quatenus homo est, esset vniuersalis, etiam simpliciter & sine adiectione illa; *quatenus homo*, esset vniuersalis: quia quæ per se conueniunt, etiam simpliciter, & sine adiectione conueniunt. Quocirca rectè Caietanus annotauit, etsi consequentia aptè procedit à negatiua finita ad affirmatiuam infinitam (subaudi saltem vbi prædicatum consequentis non supponit existentiam subiecti, vt iam diximus) tamen non valere addita reduplicatione, seu geminatione per verbum, *quatenus*, aut aliud simile.

Obseruatio Caietani circa consequentiam à finitis ad infinitas.

In lib. de ente, & essen. c. 4. q. 6.

Epilogus.

Ex his duabus quæstionibus patet, quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt: quid quo sit aptitudo earum, vt sint in pluribus, & quem ordinem hæc duo inter se habeant: itémque an ea vnitas & aptitudo esse possint cum natura cōmuni in suis particularibus. Quo autē pacto naturæ ipsæ communes, quæ in particularibus suis particulares etiā sunt, fiant vniuersales: nunc disquirendū.

NVM RES FIANT VNIVERSALES operatione aliqua intellectus.

QVÆSTIO V.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

Partis negatiua argumentum.

NVlla intellectus operatione opus esse, vt res sint vniuersales, ex eo primùm probari potest: quia etsi nulla nunc operatio intellectus esset, adhuc tamen homines inter se specie conuenirent: cum cæteris verò animalibus genere: eadem enim omninò esset eorum conuenientia & discrimen, atque nunc, cum illa conuenire ac differre concipimus. Quinimo ea ratione verè concipimus, illa partim conuenire, partim differre inter se, quòd nobis etiam nihil de eorum conuenientia ac discrimine cogitantibus ita res habeat.

Deinde, quia cùm homo ante operationem intellectus sit in multis, & omnis aptitudo præcedat suum actum, consequens est, vt potiori ratione ante operationem intellectus aptus sit, vt in multis insit: quod est esse vniuersale.

Tertio, quia omnia, quæ per se rebus conueniunt, necessariò ac proinde ante omnē operationem intellectus conueniūt, at homini cōuenit per se esse vnum: cū vnitas cuiuscumq; rei sit prima eius proprietas:

conuenit etiã aptitudo, vt sint in multis, cùm ei nihil repugnet inesse in multis: est igitur vniuersalis ante omnem intellectus operationem.

Quarto, quia si per operationem intellectus res fierent vniuersales, id est, per species aut conceptus, quibus repræsentatur sine differentiis indiuiduantibus: quot essent huiusmodi species vel conceptus naturæ humanæ, tot essent naturæ humanæ species, quod dici non potest.

Postremo, quia obiectum præcedit actum: vniuersale autem est obiectum intellectus, quemadmodum & singulare est obiectum sensus, vt passim Philosophi asserunt: præcedit igitur vniuersale omnem actum intellectus.

Confirmatio eiusdem partis ex Aristotele.

a *Text. 6.* b *1. Posterior. cap. 8. tex. 25. & c. 20. tex. 39.* c *Tex. 45.*

His accedunt ea, quæ Aristoteles cap. 3. libr. a superioris, itémque ad calcem librorum b de Posteriori resolutione, & cap. 13. libri. 7. c huius operis de rebus vniuersalibus pronuntiat, Ait enim primo loco: *genus esse & speciem, per se conuenire rebus, quæ genera & species dicuntur*: quòd si per se, ergo necessariò & ex cõsequenti sine operatione intellectus. In secundo autem, vniuersale in omnibus suis particularibus vnum esse: quòd si in illis est vnum, ergo non expectat operationem intellectus, vt fiat in illis vnum: minus etiam aptitudinem, vt in eis insit. In tertio verò loco hac ratione Platonem reprehendit, quòd ponat vniuersalia separatim existere extra sua indiuidua: cùm vniuersale, quatenus vniuersale est, nihil sit aliud, quàm quod aptum est, vt sit in pluribus: non opus est igitur separatione vlla per intellectum, vt res sit vniuersalis.

Partis affirmantis argumentum.

1 Post. c. 5. tex. 12. & 13.

Contra verò, rem nullam esse vniuersalem, nisi beneficio intellectus, eo argumento primùm probatur, quia aut res sunt vniuersales secundum se, seu (quod idem est) per se: aut per accidens: re autem vera non sunt per se vniuersales: quia cùm omnia, quæ per se conueniũt superioribus, inferioribus quoque omnibus conueniant, vt ex Aristotelis sententia ab omnibus recepta: singularia etiam, vt Socrates & Plato essent vniuersalia: quod fieri nullo modo potest, cùm per se sint singularia: sunt igitur per accidens vniuersales: atqui non id eis accidit secundum existentiam realem, cùm hoc pacto omnes singulares sint propter coniunctionem, quam habent cum differentiis indiuiduantibus: ergo secundum existentiam obiectiuam.

Deinde, quia cùm nulla res, quæ habet plura indiuidua, quatenus in eis existit, sit vnum aliquid, sed multa atque etiam in vllo rerum habeat aptitudinem, sit in aliis (natura enim humana, quæ est in Socrate, per nullam potentiam potest esse in Platone, cùm propria sit Socratis: nec ab eo vlla virtute separari possit, vt saltem successiuè sit in Platone: simul enim luce clarius est in vtroque existere non posse) necessario efficitur, vt si vniuersalis esse debet, modo aliquo separetur à suis indiuiduis, vt & vna tantùm sit, & æquè respiciat omnia sua indiuidua: atqui non potest esse separata secundum realem existentiam, vt Plato finxisse creditur: est igitur vniuersalis, quatenus est separata secundum existentiam obiectiuam, quæ rebus sola intellectus operatione conferri potest: sensus enim nihil

separat

separat à conditionibus indiuiduantibus.

Solus Deus est æternus, in quo nihil est vniuersale.

3\. Tertio, quia vniuersalia, nec quatenus talia entia, nec quatenus vniuersalia, sunt æterna (solus enim Deus est æternus, in quo nihil est vniuersale, sed omninò maximè singularia) sunt igitur aliquando facta vniuersalia, aut etiam fiunt: at non possunt fieri vniuersalia actione reali, quæ ad sola singularia terminatur: fiunt igitur actione intentionali: nec certè alia quam intellectus, qui solus inter facultates ad cognoscendum aptas, ad vniuersalia terminari potest.

Accedit celebre illud Aristotelis pronunciatum in 1. libr. a de Ani. *Vniuersale, & quicquid aliud communiter prædicatur, aut nihil esse*, (si de reali nimirum existentia sit quæstio) *aut posterius esse*, hoc est, aut habere existentiam actione intellectus abstrahentis naturam quamlibet communem (sic enim intelligunt Aristotelem grauissimi quique Peripatetici) ex quibus commentator Auenrois b satis tritum illud collegit, scriptúmque reliquit, *intellectum facere in rebus vniuersalitatem.*

a Cap. 1. tex. 8.
b Auen. in primum de Ani. cōmēt. 8. Lege eundem 12. Metaph. comm. 4. 14. & 28. Alber. Mag. in 1. libr. de Ani. trac. 1. cap. 4. D. Th. in 1. de Anim. lec. 1. & alios.

Primæ opinionis refutatio. SECTIO II.

Prima opinio quæ Scoto attribuitur.

TRes sunt in hac quæstione sententiæ. Non desunt, qui dicant naturas, quæ pluribus rebus communes sunt, non modo ex se ipsis, & sine operatione intellectus esse vniuersales, sed etiam in suis particularibus habere suam vniuersalitatem, & quæ cum eis simul existat: quam opinionem ascribunt Scoto in secundo Sententiarum distinctione tertia, quæstione prima.

Non esse hanc Scoti sententiam.

Atque hi etsi in priori parte suæ assertionis reprehensi non sunt, vt patebit: in posteriori tamen non rectè sentiunt, neque aptè in ea asserenda Scoto vtuntur patrono. Is enim etsi concedit eo loco, naturas communes habere in suis particularibus suam communitatem (loquitur autem de materialibus, quamquam eadem ratio est in materiæ expertibus) perspicuè tamen negat, eas habere in illis suam vniuersalitatem: quod etsi sint communes ante operationem intellectus, non sint tamen vniuersales actu, hoc est, non habeant suam vniuersalitatem actu existentem sine operatione intellectus, vt inferiùs exponemus. Vnde perspicuum est, non accepisse Scotum communitatis nomen pro vniuersalitate actu, sed potentia duntaxat.

Refellitur secunda pars opinionis.

Verùm quòd vniuersalitas rerum non sit ipsis earum particularibus, vt hi volunt, ex superioribus duabus quæstionibus perspicuum est. In eis enim ostendimus, fieri non posse, vt aptitudo essendi in pluribus, in qua consistit vniuersalitas, & vnitas præcisionis, quæ illam sequitur, in particularibus naturæ vniuersalis existant.

Excusatio. An Scotus attribuerit indifferentiā naturæ in suis indiuiduis existenti.

Ea tamen ratione excusationem prætendere possunt in attribuenda Scoto sua opinione, quòd ille non solùm dicat in loco citato, naturas communes habere in suis particularibus vnitatem minorem numerali, sed etiam cum ea coniunctam indifferentiam ad omnia earum particularia. Quod quidem, si reuera sentit, neque expositione aliqua alium sensum habere potest, nisi quem verba præ se ferunt:

ſeferunt: dubium non eſt, quin ponat in particularibus cuiuſque naturæ communis non tantùm vniuerſalitatem potentia, ſed etiã actu: et ſi in ea re parum aduertens ſibi repugnet. Nam vbi datur indifferentia ad omnia particularia, ibi neceſſe eſt & detur aptitudo ad illa, & vnitas præciſionis.

Lege Lichetum in 2. d. 3. q. 1. Ant. Troma. 7. Metap. q. 7. Ant. Andr. Metaph. 8.

Huc Scoti expoſitores accurrunt, & varias expoſitiones afferunt, vt ſuum Auctorem à falſa ſententia, aut à contradictione defendant. Quidam enim ſatis ſe putant ſatisfacere, ſi oſtendant, Scotum nomine vnitatis minoris numerali, quam ponit in particularibus naturarum communium, intellexiſſe vnitatem formalem, quæ cum qualibet natura communi tamquam peculiaris eius proprietas in ſuis particularibus multiplicatur: cùm ea enim multiplicata non poteſt exiſtere vnitas præciſionis, quam ille appellat vnitatem numeralem obiecti communis. Atque ita quidem dicere oportet, vt Scotus rectè ſentiat. Verùm indifferentia, quam cum vnitate minore numerali coniungit arguit, illum eius vnitatis nomine, aut non intellexiſſe, aut intelligere non debuiſſe vnitatem formalem. Indifferentia enim non eſt coniuncta cum vnitate formali particulari facta, ſed cum vnitate præciſionis ante particularia, aut (quod eodem redit) cum vnitate formali in commune ſumpta.

Secunda ſectatorum Scoti expoſitio.

Alij dicunt, vnitatem minorem numerali, quam Scotus ponit in particularibus eſſe quidem ipſam ex ſe ſufficientem, vt natura ſecundum eam habeat aptitudinem, vt ſit in ſuis particularibus, non tamẽ, vt dicatur de illis omnibus prædicatione dicente, hoc eſt hoc: quia vnitas illa, quæ exiſtit in Socrate, eſt propria Socrati per differentiam indiuiduantem Socratis. Sed non vident, eamdem eſſe rationem in aptitudine dicendi paſſiua, atque in aptitudine eſſendi: vt natura humana ſecundum vnitatem minorem numerali, quam habet in Socrate, eſt apta, vt ſit in omnibus ſuis particularibus, ſit etiam apta, vt dicatur de omnibus prædicatione dicente, hoc eſt, hoc, ſiue prædicatione in recto, quæ etiam per modum identitatis appellatur, & à prædicatione in obliquo, ſiue dicente, hoc eſt in hoc, diſtinguitur: quod ſi non eſt apta, vt ſic prædicetur, ergo non eſt apta, vt ſic inſit.

Refutatur.

Tertia explicatio.

Duplex apud Scoti ſectatores indifferentia.

Alij vtuntur diſtinctione indifferentiæ in poſitiuam, & priuatiuam, dicúntque Scotum re vera intellexiſſe vnitatis nomine vnitatem formalem, verùm non addidiſſe illi in particularibus indifferentiam poſitiuam, ſed tantùm priuatiuam. Voluit enim indifferentiam poſitiuam, quam etiam contrariam appellant, eſſe eam, qua natura ita eſt ex ſe indifferens ad omnia ſua particularia, vt in eo ſtatu cùm nulla differentia contrahente coniuncta ſit: quod quidem ſolius intellectus opera fieri poſſe dicunt, abſtrahente nimirum intellectu per ſpeciem intelligibilem, aut conceptum naturam communem ab omnibus differentiis, quibus in rerum natura contracta eſt. At indifferentiam priuatiuam nihil eſſe aliud? quamquam natura ex ſe non ſit addicta ad vllam differentiam contrahentem, licet re vera cum aliqua earum, aut etiam cum omnibus ſit coniuncta.

Est quidem hæc speciosa distinctio indifferentiæ, sed speciei nihil subest doctrinæ solidæ. Primùm enim, si rectè nominibus contrariæ & priuatiuæ indifferentiæ vtuntur, non minorem oppositionem, sed maiorem potiùs indicat nomen priuatiuæ, quàm contrariæ, cùm priuatiua magis ad contradictoriam accedat. Vnde fit, vt si contraria excludit omnes differentias contrahentes naturam ex se indifferentem: priuatiua quoque, atque adeo potiori ratione illas excludet. Si verò nihil curent propriam vocabulorum significationem, iam quæro quid iuuet ista coniunctio differentiarum determinantium naturam ex se indifferentem cum natura ipsa, vt differentiæ simul sint cum indifferentia, & determinatio, quam faciunt, cum indeterminatione naturæ: differentias enim determinantes nihil repugnat, sed maximè etiam congruit simul esse cum natura: at eas esse simul cum ipsa naturæ indifferentia, & determinationem per differentias cum indeterminatione naturæ, omninò repugnat.

Quæro etiam, quid sibi velit illud, *ex se*, siue, *de se*, cùm dicunt, naturam determinatam per differentias esse ex se indeterminatam & indifferentem. Nam si idem est, atque naturam esse per se indifferentem & indeterminatam, ita vt indeterminatio & indifferentia in secundo modo dicendi per se comitetur naturam: iam ea indifferentia & indeterminatio positiua erit, neque vllibi compatietur secum determinationem per vllam differentiam contrahentem. Si verò idem est, atque naturam non per aliquid adiunctum, sed tantùm in statu eius solitudinis seu potentialitatis, quam habet antequam contrahatur per differentias, aut postquam ab eis abstracta & quasi auulsa est, esse indifferentem & indeterminatam (quod re vera dicant oportet) iam fatentur, indifferentiam & indeterminationem non esse simul cum natura contracta, & determinatam per differentias contrahentes, sed cum natura nondum contracta, aut iam à contrahentibus abstracta.

Ad hæc, si indifferentiam naturæ abstractæ propterea positiuam, & contrariam appellant, quia natura in eo statu non compatitur secum differentiam vllam contrahentem & determinantem, licet alia ratione omnes compatiantur, cur non etiam vocant positiuam & contrariam eam indifferentiam, quam natura sibi vendicat antequam contrahatur, & simul sit cum indifferentia contrahente: cùm in eo etiam statu nullam contrahentem differentiam compatiatur, etiamsi posterius natura omnes compatiatur, hoc est in suis particularibus.

Quarta, vera que Scoti expositio. Alia igitur ratione Scotum interpretari possumus, vt & rectè sentiat, & sibi non repugnet. Ea verò est, vt velit naturas cõmunes etiam in suis particularibus existentes habere indifferentiam ad omnia sua particularia, eámque re vera esse positiuam & contrariam, vt appellant, siue non compatientem secum determinationem per differentias (nulla enim alia est indifferentia) verumtamen non eam habere in illis, sed ex se, id est, ante illa: in statu nimirum potentiali, quo contractionem per differentias antecedunt. Cùm autem subdit, naturas hoc pacto vniuersales non esse vniuersales actu, sed potentia: eum sen-

ſum habere poteſt,vt ſignificet, eas non habere vniuerſalitatem actu exiſtentem ante operationē intellectus,ſed potentia duntaxat, quod veriſſimum eſt: nam cùm vniuerſalitas rerum non poſſit exiſtere in particularibus earum,vt probatum eſt(quod eſſet exiſtere realiter)reliquum eſt,vt tãtum obiectiuè cum rebus ipſis poſſit exiſtere. Quare cum obiici non poſſit,niſi intellectui, vt proxima quæſtione patebit: perſpicuum eſt,res non habere vniuerſalitatem actu exiſtentem, niſi per operationem intellectus.

Quocirca non eſt neceſſe, vt Scoti expoſitores ad eam expoſitionem confugiant,vt dicant Scotum ſpectare operationem intellectus, non vt res habeant aptitudinem, vt ſint in pluribus, ſed prædicentur de pluribus:ad vtramque enim aptitudinem ſpectat Scotus actionem intellectus, ſi vtraque ſumatur ſecundum exiſtentiam: ad neutram verò, ſi ambæ ſumantur ſecundum nudam conuenientiam: naturæ enim communes,quemadmodum ante contractionem ſunt aptæ, vt ſint in pluribus,ita etiam ſunt aptæ,vt prædicentur de pluribus. Sed addunt,hoc eſſe diſcriminis,quod ante operationem intellectus, aptitudo,vt ſint in pluribus eſt,proxima ſuo actui, aptitudo autem, vt prædicentur de pluribus,non eſt proxima, ſed remota:ſpectant enim res ab intellectu ſpecies intelligibiles,aut conceptus,quibus actu ſint prædicabiles potentia proxima.

Quo pacto actio intellectus ad aptitudines eſſendi & prædicandi requiratur.

Quid addant Scotiſtæ.

Hæc tamen nec omninò vera videntur,nec ſi ſint, ad rem faciunt: Nam, vt lignum eſt ex ſe conformabile in ſtatuam potentia paſſiua proxima,etſi, vt conformetur, à Polycleto ſpectat artem, quia Polycletus poſſit ex eo ſtatuam efficere: ita naturæ, quæ denominantur communes, ſunt ex ſe prædicabiles de pluribus potentia paſſiua proxima, etſi vt prædicentur enuncientúrque ſpectant ſpeciem aliquam intelligibilem conceptúmve, cuius interuentu intellectus id facere poſſit.Sed eſto non vocemus potentiam proximam naturæ, vt prædicetur,niſi cùm eius ſpecies aut conceptus eſt in intellectu, quid inde ad propoſitam dubitationem? Neque enim quærimus,vtrum naturæ rerum communes ſint prædicabiles actu ante operationem intellectus, ſed an ſint vniuerſales actu, quod etiam Scotus negat, & nos, quomodo id verum eſſe poſſit, expoſuimus, illi verò exponere nec curant, nec verò aliter poſſunt, quàm vt à nobis explicatum eſt. Ita patet, non rectè ſentire primæ opinionis auctores in poſteriori parte ſuæ aſſertionis, nec re vera Scotum in ea aſſerenda illis patrocinari.

Quæ ad mentem Scoti dicta ſunt, quo pacto accipienda.

Refutatio ſecundæ opinionis, & approbatio tertiæ.

SECTIO III.

ALij oppoſitam omninò ſententiam ſequuntur:dicunt enim, naturas communes non ſolum non habere ſuam vniuerſalitatem in ſuis particularibus,verùm neque ex ſeipſis eſſe vniuerſales,ſed ſola operatione intellectus vniuerſales effici. Afferunt autem D. Thomam, & penè totam Scholaſticorum antiquitatem in ſuæ opinionis confirmationem. Diuus enim Thomas capite quarto libelli de Ente & eſſentia,non tantùm aſſerit,ſed etiam probat, naturas cómunes

Secunda opinio explicatur.

nes nec ſecundum ſe, nec vt ſunt in ſuis particularibus, ſed vt ſunt in intellectu, eſſe vniuerſales, & in eo tantum obiectiuè ſibi vendicare vniuerſalitatem: quod Auicennæ etiam & Commẽtatoris auctoritate confirmat: idem ex veteribus Scholaſticis: & priores D. Thoma, vt Albertus & Alenſis: & poſteriores, vt Ægidius & cæteri reales ſenſiſſe videntur.

Auicen. 5. lib. ſuæ Metaph. cap. 1. Auen. primo de Ani. commẽ. 8. & 12. Meta. comm. 4. & 3. de Ani. comm. 18. Albe. Mag. in prædicamen. Alenſ. 7. Metaph. in text. 46. Aegid. q. 2. prologi, & primo Sen. d. 19. p. 2. Duran. in 1. d. 3. quæ. 5. & in 2. d. 3. q. 7. & aliꝭ. Sect. præcedenti.

Non eſſe omni ex parte probabilem.

Sed horum opinio, etſi in priori quoque parte nobis probatur, ſatiſque ex iis quæ dicta ſunt, confirmata relinquitur: in poſteriori tamen, vt ſuperior (niſi aliter, quàm vt ſonat exponatur) non placet: eſt enim ex duabus ſuperioribus quæſtionibus perſpicuum naturas communes habere ex ſe, & ante operationem intellectus, & vnitatem præciſionis, & aptitudinem, vt ſint in pluribus. Quò fit, vt hac ratione tantùm ſint, ac fiant vniuerſales operatione intellectus, quatenus non habent vniuerſalitatem actu exiſtentem, niſi obiectiuè in intellectu.

Vt debeant citati Auctores intelligi.

Atque hoc pacto intelligendos eſſe Auctores, quos citant, ex eo primùm patet: quia omnia hoc modo aptè cohærent, nullàque repugnantia in tantorum virorum doctrina ſupereſt. Deinde, quia facere & fieri ad exiſtentiam referuntur. Vnde cùm illi dicunt, res fieri vniuerſales operatione intellectus, nihil aliud voluiſſe exiſtimandi ſunt, quàm quòd earum vniuerſalitas ſola operatione intellectus exiſtere incipiat, quandoquidem in rebus particularibus exiſtere non poteſt, vt in exponenda Scoti ſententia diximus. Demùm, quia verba, quibus hanc quæſtionem proponunt, hæc ferè ſunt: Vtrum vniuerſalia ſint extra animam hoc eſt, an exiſtant ſine operatione intellectus, Tamdémque concludunt, ea quidem, quæ denominantur vniuerſalia, eſſe extra animam, ſi ſint realia, hoc eſt, exiſtere realiter, ſi eorum ſingularia realiter exiſtunt: at ipſam vniuerſalitatem nunquam exiſtere, niſi obiectiuè in intellectu.

Vera ſententia exponitur. Naturas communes extra intellectum eſſe actu vniuerſales. Probatur inſuper duobus argumentis.

Eſt igitur vera germanáque, & omnium, vt credere par eſt, veterum Scholaſticorum ſententia, naturas communes ex ſe, & ante eam operationem intellectus, qua à ſuis particularibus abſtrahuntur, nempe prius natura, quàm in ſuis particularibus exiſtant, aut contractæ in eis ſint, eſſe actu & non potentia tantùm vniuerſales, tametſi non habent ſuam vniuerſalitatem exiſtentem, niſi cùm intellectui ſine differentiis contrahentibus obiiciuntur. Quæ ſententia etſi ex dictis patet, tamen quoad priorem partem, quæ maiorem difficultatem recentioribus ingerit, duobus item argumentis confirmari poteſt.

Primum.

Vnum eſt, quia quæ conueniunt rebus per operationem intellectus, ſunt poſteriora ijs, quæ illis conueniunt, vt exiſtunt in rerum natura, ſiue, vt dicitur, à parte rei: ſed aptitudo earum, vt ſint in pluribus non eſt poſterior, ſed prior ipſo eſſe in pluribus, qui eſt actus conueniens illi à parte rei: non conuenit igitur rebus per operationem intellectus: quòd ſi aptitudo eſſendi in pluribus non conuenit rebus per operationem intellectus: ergo nec vniuerſalitas, cùm in ea poſita ſit tota vniuerſalitatis ratio. Idem argumentum hunc etiam in modum proponi poteſt. Actus eſſendi in pluribus, qui eſt fundamentum

Lege Scot. in Isagoge. Porphiry q. 14. & Caiet. ad finem cap. de Genere.

tum prædicationis de pluribus, non pendet ab operatione intellectus, vt omnes fatentur, ergo nec aptitudo, seu vniuersalitas, quæ ordine naturæ præcedit actum.

Alterum argumentum est, quia diuersæ naturæ rerum diuersas quoque habent aptitudines, vt sint per modum identitatis in his aut illis: natura enim animalis non habet aptitudinem, vt hoc modo sit in lapidibus, sed in animalibus: contráque natura lapidis non est apta, vt sit in animalibus, sed in lapidibus. Cùm igitur hæc aptitudinum diuersitas non proueniat ex operatione intellectus abstrahentis naturas communes à suis particularibus, cùm omnes, qualescumque sint, eodem modo abstrahat; perspicuum est eam prouenire ex ipsis rerum naturis: eísque conuenire præcisa omni operatione intellectus, qua à suis particularibus abstrahantur. 2.

Solutio eorum, quæ initio pro vtraque parte proposita sunt, quatenus veræ sententiæ aduersantur.

SECTIO IV.

Soluuntur argumenta posita sectione prima.

QVAPROPTER ad priora argumenta initio quæstionis proposita, quatenus huic sententiæ aduersantur, hunc in modum satisfaciendum est.

Partis affirmantis.

Ad primum, nihil est quod respondeamus, cùm non loquatur de existentia vniuersalitatis, sed hoc tantùm nitatur ostendere, communionem & discrimen rerum inter se, non pendere ab intellectus apprehensione. 1.

Secundum quoque rectè concludit, si velit, aptitudinem essendi in multis præcedere suum actum, non quoad existentiam, sed quatenus naturis communibus ante contractionem conuenit. 2.

Vnitas præcisionis neque in primo, neque in secũdo modo dicendi per se conuenit naturis communibus.

In tertio illud non est verùm, vnitatem, quæ propria est vniuersalium, esse primam rerum proprietatem, aut per se conuenire rebus, quæ denominantur vniuersales, nisi verbum, *per se*, idem valeat, atque, *non per aliud*. Prima enim proprietas cuiùsque rei communis est vnitas eius formalis: hæc verò antecedit præcisionis vnitatem, quæ propria est rei vniuersalis, vt vniuersalis est. Quæ quidẽ præcisionis vnitas, vt neque in primo, neque in secundo modo dicendi per se naturis communibus conuenit: ita nec conuenit per differentias contrahentes, aut intellectum abstrahentem, sed ante omnem contractionem abstractionémque, quod idem dicendum est de aptitudine essendi in multis. 3.

Quartum in eo peccat, quòd ex multitudine repræsentantium arguit multitudinem repræsentati: quamquam si ex sola repræsentatione res fierent vniuersales, rectè colligeret, vt superiùs ostensum est. 4.

q. 4. sect. 4.

Vniuersale vt præcedat actum intellectus.

Extremæ argumentationi concedimus, obiectum proprium & peculiare intellectus, quod est vniuersale, duobus modis præcedere actum intellectus, & quoad naturam rei obiectæ, & quoad vnitatem præcisionis & aptitudinem essendi in multis, quibus præcedit contractionem naturæ per differentias. Natura enim absolutè sumpta est id, quod obijcitur, vnitas autem & aptitudo est conditio, sine qua non 5.

obiicitur, Non præcedit tamen obiectum intellectus actum illius quoad existentiam vnitatis & aptitudinis, vt dictum est.

Ad loca Aristotelis.

Locus verò primò ex Aristot. citatus, pro nobis est, qui fatemur naturas rerum communes esse per se, id est, non per aliud, immo etiam necessariò, ac proinde sine operatione intellectus genera & species. Secundus item nihil contra nos facit, adeo vt etiam iis fauere videatur, qui sentiant eam numero vnitatem, à qua quodlibet vniuersale est vnum numero existere in particularibus illius. Sed re vera non fauet, cùm sit exponendus sic, vt Aristoteles loquatur de vnitate negatiuè sumpta, vt Caietanus ait: sensus enim est, vniuersale non facere in suis particularibus differentiam talis naturæ à non tali: quo pacto animal non facit in homine & bestia differentiam sensitiuæ naturæ & non sensitiuæ, & homo in Socrate & Platone differentiam naturæ humanæ à non humana. Tertius demùm locus non solùm nobis non aduersatur, sed fauet etiam non minimè: sic enim reprehendit Platonem Aristoteles, quòd sentiat vniuersalia separatim existere existentia reali: vt non dicat, vniuersalia quatenus vniuersalia sunt, existere in suis particularibus: sed totam rationem vniuersalitatis in aptitudine essendi in pluribus constituat: patet autem, hanc aptitudinem præcedere omnem existétiam & realem in particularibus, & obiectiuam per abstractionem ab illis.

In lib. de Ente & essentia, cap. 4.

Primo Metap. cap. 1. & aliis in locis.

Ad argumenta partis affirmatiuæ.

Ad posteriora verò argumenta, ex dictis ferè patet quo pacto respondendum sit. Sed tamen perspicuitatis gratia ad primum dicendum, res non esse per se vniuersales eo modo, quo Arist. distinguit primum & secundum modum dicendi per se: sed in eo sensu, in quo idé asserit, singularia, vt Socratem & Calliam agere aliquid aut pati per se, id est, non per aliud: vniuersale verò, vt hominem aut animal agere aut pati per accidens, hoc est, per aliud, quod per singularia & agant & patiantur. Addendúmque falsum esse, quicquid hoc pacto rebus communibus per accidens conuenit, conuenire illis vel secundum existentiam realem, vel secundum obiectiuam: potest enim eis conuenire ante omnem existentiam siue realem, siue obiectiuam.

Posse aliquid cõuenire alicui ante omnem existẽtiã reali & obiectiuam.

Secundi solutio.

Ad secundum dicito, etsi nulla res communis est positiuè vna, aut apta, vt sit in pluribus, quatenus existit in suis particularibus: tamen, vt talis sit, id est, vt habeat vnam duntaxat numero vnitatem, vnámque numero aptitudinem ad sui multiplicationem, non esse necesse, vt separetur per intellectum à suis particularibus, cùm talis sit prius natura, quàm ad illa contrahatur, licet non talis existat, nisi per abstractionem à suis particularibus.

Multa rebus ab æterno vt competant.

Ad tertium dicendum, æternum esse ac temporale ad existentiam propriè pertinere, quo pacto nihil est æternum, nisi Deus: sed tamen multa conuenire rebus ab æterno, nempe omnia, quæ de illis necessariò prædicantur, etsi nec in primo, nec in secundo modo dicendi per se conueniant. Hoc autem modo conuenit rebus communibus ab æterno esse vniuersales, quatenus ex se potentiam habent: vt per differentias suorum particularium contrahantur, & in eis multiplicentur: fiunt tamen vniuersalia secundum existentiam suæ vniuersalitatis

litatis

litatis apud nos, cùm naturas communes à differentiis contrahentibus abstrahimus.

Ad ea verò, quæ ex Aristotele & Commentatore allata sunt, haud difficilis est responsio. Loquitur enim Aristoteles in priori pronunciato de vniuersali quoad existentiam vniuersalitatis, quod Commentator exponit in posteriori. Quo autem pacto res in hoc sensu fiant vniuersales, nunc explicandum est. *Ad Arist. & Commentatoris loca.*

AN RES SOLA INTELLECTVS operatione fiant vniuersales.

QVÆSTIO VI.

Quid & quotuplex sit abstractio, & quo abstractionis genere vniuersalia à suis particularibus abstrahantur. SECTIO I.

CVM res, quæ de pluribus dicuntur, per abstractionem à suis particularibus fiant prædicto modo vniuersales, explicandum in primis est quid & quotuplex sit abstractio: deinde quo abstractionis genere vniuersalia abstrahantur à suis particularibus: postremò quibus animæ viribus ea fiat abstractio. Ex qua tota disputatione patebit, quid noui rebus abstractis per abstractionem adueniat. Abstrahere nihil est aliud, quàm aliquid ab aliquo, modo aliquo separare. Cùm autē multiplex sit abstractio, satis erit, si trifariam, quoad rē præsentem attinet, distinguatur: in realem, negationis, & præcisionis. Realis abstractio est, cùm aliquid ab aliquo re ipsa separamus, quo pacto aurum è terra, & pisces ex fluuio abstrahimus. Cùm autem ea, quæ non permanent, non dicantur separari, sed perire: non dicimus, accidentia, quæ naturaliter remouentur à subiecto, realiter ab eo abstrahi, quia naturaliter sine subiecto cohærere non possunt. Abstractio negationis est, cùm vnum de altero negamus, quæ proinde aut vera abstractio est, vt cùm negamus albedinem de coruo, aut falsa, vt cùm eamdem negamus de cygno. Abstractio præcisionis tum fit, cùm è duobus coniunctis inter se vnum apprehendimus, alterum relinquimus: vt cùm aspectu apprehendimus colorem lactis non apprehensa eius figura. Non dicimur autem potentiis appetitiuis abstrahere vnum obiectum ab alio hoc abstractionis genere, tametsi vnum ab alio distinguimus (sæpè enim verbi caussa color rei placet appetitui, cuius sapor displicet) quia potiùs res, quas appetimus, nos à nobis ipsis quodammodo abstrahunt, & ad se trahunt. Vnde est illud Dionysij, *Amor ecstasim facit*, hoc est, amantem extra se ponit. Et illud quod dici solet, *Anima plus est vbi amat, quàm vbi animat.* Ratio discriminis est, quia apud nos potentiæ apprehensiuæ accipiunt species à rebus, quas apprehendunt, & per eas quodammodo res ipsas ad se trahunt (hinc enim apprehensiuæ dicuntur) & appetitiuæ sunt quædam quasi instrumenta, quibus res appetitæ appetentes ad

Ordo explicandorum.
Quid sit abstrahere.
Triplex abstractio realis quid sit.
Negationis quid sit.
Præcisionis quid.
Potentiis appetitibus, cur non dicantur abstrahere.
Ca. 4. de Diuinis nominibus.

ad se trahunt: appetimus enim res, vt sunt in se ipsis: apprehendimus autem, vt illæ sunt in nobis: ita vt, quemadmodum Aristoteles ait, *etiam sensus ipsi externi obiecta materialia sine materia quodammodo recipiãt*, hoc est, sine plerisque obiectorum materialibus conditionibus, vt candorem niuis sine frigore, & flammam ignis sine calore. *Libr. 2. de Anim. c. 12. tex. 121.*

Quæ abstractio vniuersalibus sit accommodãda. Vniuersalia igitur non abstrahuntur à suis particularibus abstractione reali: quia genera, species, & differentiæ sunt omninò idem re cum suis particularibus: propria verò & accidentia, etsi aliquo modo possunt esse diuersa à particularibus subiectis, nempe, si spectentur quod formalia nominum significata (sæpè enim sunt veræ, ac reales qualitates, aut quantitates) non vniuersè tamen hoc pacto sumpta ab eis distinguuntur realiter: nec sic etiam sunt vniuersalia respectu eorum, cùm de illis hac ratione (hoc est abstractis nominibus) prædicari nequeant: nec denique, si diuina potestate abstrahantur realiter à subiectis, vt intellectus & candor ab hominibus candidis, erunt vniuersalia, sed singularia, & tam multa etiam, quàm erunt ipsa particularia subiecta. Numquam enim efficiet vel ipsa diuina potestas, vt per abstractionem alicuius accidentis seu communis, aliquid vnum siue abstractum, siue concretum in rerum natura per se cohæreat, quod pluribus per sui multiplicationem commune esse possit. *Nulla virtute fieri posse vt singulare sit commune pluribus multiplicatione sui.*

Non abstrahuntur etiam vniuersalia à suis particularibus abstractione negationis vera, si sint ex quatuor prioribus vniuersalium generibus, cùm & genera omnia, & species, & differentiæ, & propria item necessariò suis particularibus conueniant. Sin autem sint accidentia, quæ quintum genus faciunt: poterunt illa quidem verè sic abstrahi à particularibus subiectis, quia vt de illis verè affirmari, ita & negari possunt: at hæc abstractio non efficit sola, vt quod sic abstractum fuerit, si verè accidens ad quintum vniuersalium genus pertinens: multa enim verè negantur de rebus, quarum accidentia esse non possunt, vt lapis de homine, & color de Angelo. Itaque nisi negatio vera supponat possibilem affirmationem, nunquam ea propria erit accidentis quinti prædicabilis. Accedit, quod nec negatio supposita affirmatione possibili, quemadmodum nec affirmatio supposita possibili negatione, efficit, vt id, quod negatur sit vniuersale, cùm singularia accidentia, vt singularia sunt, hoc pacto negari possint de singularibus subiectis. Itaque, nisi id, quod sic negatur, vt affirmari possit, alia ratione fiat vniuersale: numquam sanè hoc abstractionis genere vniuersale erit. *Negatio, vt sit accidentis propria, quia supponat.*

Vniuersalia abstrahi præscindendo. Ergo superest, vt vniuersalia abstrahantur à suis particularibus abstractione præcisionis, quæ simplex quoque apprehensio dicitur, quatenus nimirum apprehenduntur non apprehensis vllis particularium differentiis. Hoc autem fieri posse ex eo patet, quia etsi vniuersalia sunt de ratione particularium, tamen particularia non sunt de ratione vniuersalium. Iam verò cùm duplex sit apprehensio simplex: vna habitualis, quæ fit per impressam speciem, qua repræsentatur obiectũ: actualis altera, quæ fit per actum apprehendendi, expressamque *Duplicẽ esse apprehensionem simplicem.*

namque similitudinem (si quando ea per actum apprehendendi cognoscendive exprimitur) duplex quoquo esse poterit abstractio præcisionis vniuersalium: vna habitualis, si fiat per species impressas, & habitualiter inhærentes: altera actualis, si fiat per actum apprehendendi id, quod repræsentatur.

Num viribus sensitiuis vniuersalia abstrahi possint.

SECTIO II.

QVibus autem viribus animæ hæc fiat abstractio, nunc videndũ. Ac oportere, vt fiat apprehensiuis, ex ipsa huius abstractionis explicatione constat. Apprehensiuas autem vires seu potentias, quæ sunt in primo quasi aditu & ingressu animæ nostræ, esse quinque sensus externos, manifestum est: hi enim sunt, quorum opera primam rerum notitiam percipimus. Vnde commune illud Philosophorum proloquium: *Nihil esse in intellectu nostro, quod non prius fuerit in sensu*, de sensu externo primùm intelligitur: oportet enim quidquid à nobis intellectu apprehenditur, vel apertè, ac per se obiiciatur externo sensui, veluti figuræ hirci ac cerui, vel inuolutè, ac per aliud, vt ipsa hirci ac cerui substantia, & hircoceruus: hoc est, figmentum ex figura hirci ceruíque compositum, quod quasi per partes apprehenditur, cum hircus ceruúsque apprehensiuæ potentiæ repræsentatur. *Apprehensiuæ potentiæ, quot, & quæ.*

His ergo sensibus non posse fieri abstractionem vniuersalis à singularibus, duobus potissimum argumentis apertè constat. Vno, quia nihil percipitur externo sensu, nisi, vt hic & nunc, hoc est, vt addictum certo loco ac tempori: at vniuersale, vt vniuersale est certo tempori aut loco addictum non est. Altero, quia sensibus externis nihil percipimus, nisi intuitiuè (vtimur enim hoc verbo alioqui proprio solius aspectus propter inopiam vocabulorum ad significandam perceptionem præsentis sensibilis, vt præsens est, à quocunque sensu illa fiat) cùm interim nemo dubitet, abstractiuam perceptionem, quæ nihil curat rei obiectæ præsentiam, intuitiuæ perceptioni oppositam esse. Quòd si quis obiiciat, sensus etiam externos in absentia rei sensibilis operationem habere posse, vt cùm ab aspectu Solis, quem attentiùs intuiti sumus, oculos auertimus (videmur enim, quocunque oculos dirigimus, Solem videre, quòd propter relictam in oculis Solis speciem certum est accidere) perfacilis est responsio, neque enim id vera visio est, sed deceptio & illusio, ac etiam læsio videndi facultatis. Nihil enim reuera percipit aspectus, sed percipientis more se habet, quod aliquandiu relinquatur in oculis species rei obiectæ, vt ipse etiam Aristoteles in libro de Insomniis fatetur. *Externis sensibus fieri vniuersalis abstractionẽ fieri nõ posse.* *Obiectio.* *Soluitur.* *Nihil absente obiecto à sensu percipi.*

Alterum genus apprehensiuarum potentiarum est sensus communis, qui vnicus est in quolibet animali, & primus ex internis, in primo etiam interiori animæ quasi vestibulo residet, propriàmque sedem, & vt Medici vocant, cellulam in anteriori capitis parte habet. Huius officium est omnium externorum sensuum obiecta & operationes percipere ac distinguere: itémque iudicare posse, sit ne eadem res *Sensus communis.* *Sedes.* *Officium.*

id faciunt.

Huic iam facultati dicat aliquis, posse contingere, vt vniuersalia, quæ insensata sunt, à sensatis particularibus abstrahat: sed non ita res habet. Cùm enim adhuc sit materialis potentia, hoc est, organo, corporeo inhærens, nihil nisi vt singulare, addictúmque singulari materiæ percipere potest, quæ ratio eadem valet in omnes potentias sensitiuas, & ab omnibus Philosophis vt communis, & quasi per se nota sententia recipitur. Nisi quod ad eam probandam hoc argumento vtuntur nonnulli, quia principium indiuiduationis, singularitatísve est materia signata: quod argumentum id ponit, quod non ab omnibus conceditur, aut saltem non vniuersè verum est, nec magis euidēs aut probabile, quàm sit id, ad quod probandum assumitur. *Non abstrahit vniuersalia.* *Thomistæ.*

Quintum genus est memoria & reminiscentia: quod genus duas facultates complecti nonnulli volunt, eique vltimam cellulam, seu, vt alij vocant, ventriculum attribuunt. Eius particulare munus est insensatas species seruare, rerúmque per eas meminisse, & cùm non occurrunt, ex aliis, quæ occurrunt, inuestigare, quod reminisci vocant: tametsi hoc in iis etiam, quæ sensatæ sunt, facultatem hanc efficere plerique asserunt. Non posse autem hanc potentiam vniuersalia abstrahere, cum ex proximè proposita ratione sensibus omnibus communi concluditur: tum verò ea peculiari probatur, quia memoriæ ac reminiscentiæ apprehensio semper est cum differentia temporis præteriti: at nihil vniuersale vlli differentiæ temporis addictum est. *Memoria seu sititua & reminiscentia. Vb. nam sit Munus.* *Neque hæc potentia abstrahit.*

Cum igitur ex sensitiuis potentiis nulla alia sit apprehensiua, perspicuum est ex dictis, abstractionem vniuersalium non fieri à potentia vlla sensitiua, sed à solo intellectu, quæ vna superest apprehensiua potentia. Nam cùm intellectus organo corporeo non sit affixus, nihil iam repugnat, quominus apprehendere possit naturam communem, non vt est facta hæc aut illa per differentiam contrahentem, sed in sua illa puritate & quasi libertate, qua contractionem antecedit. *Concluditur, à solo intellectu abstrahi vniuersalia.*

Quod si quis obiiciat, experientia compertum esse, sensitiuas etiā facultates posse apprehendere rem, non vt est hæc aut illa, sed vt certæ duntaxat speciei aut generis: veluti cùm ex loco distanti certò conspicimus aliquem venientem esse hominem, nec tamen adhuc cernimus esse Socratem, vel quempiam alium designatum hominem: aut etiam cognoscimus esse animal tantùm, dubitantes interim cuius speciei sit animal, facilis est responsio ex iis, quæ ad primum librum diximus: semper enim id fit cum apprehensione differentiæ contrahentis, vaga tamen & incerta cognitione. Neque enim abstractè aut hominem, aut animal apprehendimus, sed aliquem hominem, vel aliquod animal, quæ singularia vaga dici solent. *Obiectio.* *Soluitur.* *Cap. 2. q. 3. sect. 8.*

EEE 2 OMNES

OMNES NE INTERIORES SENSVS, AN vnus tantùm intellectui proximè ministret.

QVÆSTIO VII.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

SED quoniam sensus interiores, etsi vniuersales naturas abstrahere non possunt, ministri tamen sunt intellectus abstrahétis, & in abstractione ipsa aliquod munus habent (proponunt enim ea, ex quibus vniuersales naturæ abstrahendæ sunt, quod est materiam intellectui abstrahenti subministrare) duo nobis expendenda erunt hoc loco: vnum sitne concessum cuilibet interiori sensui, an alicui eorum tantùm, vt intellectui proximè ministrare possit: alterum, quonam pacto intellectus vtatur eorum ministerio ad suum munus obeundum. *Duo explicanda.*

Ac omnibus sensibus interioribus licitum esse, vt proximè intellectui ministrent his argumentis perspicuum videtur. Primùm, quia nec sensui communi, nec phantasiæ quicquam deest, quominus id facere possit, ille ad intellectus intuitiuam apprehensionem, hæc ad abstractiuam: si modo intellectus apprehendere debeat sensata, hoc est, sensibilia per se. Æstimatiua autem, & memoria, cùm insensata proponere intellectui possint, hæc quidem cum differentia temporis præteriti, illa absolutè: nihil est, quod à proximo intellectus ministerio in proponendis insensatis rebus excludendæ sint. *Argumen. partis affir.* 1.

Deinde, quia intellectus, quemadmodum & anima ipsa intellectiua, totius est in toto corpore, & totus in qualibet eius parte: hinc enim fit, vt non sit vni parti, ac proinde vni sensui interno propinquior, quàm cæteris: adeo vt, vel ipsi externi sensus videantur idonei, vt immediatè intellectui ministrare possint. 2.

Postremò quia si sensus, qui proximè intellectui ministraturus est, remotior cæteris esse debet ab externis sensibus: sola memoria intellectui per seipsam ministrabit: quò fiet, vt intellectus ex solis rebus præteritis, immò etiam insensatis (si memoria sola insensata seruat) cognitionem accipiat; quod dici non potest, cùm ex præsentibus, iisque etiam sensatis plurima colligat. Si verò immediatum ministeriũ præstantiori tantùm deferendum est, sola æstimatiua, ratióve particularis proxima erit ministra: est enim omnium confessione memorandi sensu nobilior. Ita fiet vt intellectus neque ex præteritis, neque ex sensatis quicquam percipiat, si æstimatiua etiam sensata omnia prioribus sensibus relinquit. 3.

Quòd autem non omnes interni sensus, vel vnus eorum tantùm proximus minister intellectus constitui debeat: ipse dignitatis ordo, naturæque ordinata constitutio videtur postulare: in qua, vt Areopagita Dionysius scribit, omnésque Theologi quasi oraculum suspiciunt, *Lib. de Diuin. nomi. ca. 7.* *Partis negatiue confirmatio.*

ciunt,

ciũt, *semper supremum infimi attingit infimum supremi.* Ita sola ratio particularis, quæ dignitate ac præstantia in confinio est sensus & intellectus, proxima videbitur ministra esse intellectus.

Expenduntur opiniones Auicennæ & Auenrois.

SECTIO II.

An dentur plures sensus interni re ipsa diuersi, & quot.

Difficultas hæc facilè expedietur, nullóque negotio argumentis vtriúsque partis satisfiet, si re ipsa vnus tantùm sensus internus concedatur, & in superiori quæstione, proposita sensuum omnino internorum distinctio non re ipsa, sed sola ratione admittatur. Nam quod externi sensus proximè intellectui ministrent, si datur aliquis internus, cui inseruiant, res perspicua est, & ordini subordinatæ, vt si dicam, seruitutis consentanea. Quapropter retractanda est quadripartita interiorum sensuum diuisio prædicta, pressiúsque expendendum, sint ne re vera quatuor sensus interni, an verò plures, paucioréſve: & si plures vno, cui nam eorum tribuendum sit, vt proximè intellectui ministret.

Auicenna lib. 6. Naturalium p. 4. c. 2. Alber. Mag. in 2. li. de Anim. tract. 4. c. 7. Ioan. de Ganda. lib. 2. de Anim. q. 7. Algazel. libello de Anim. & alij.

Prima sententia Auicennæ, & Alberti ponentiũ quinque.

Auicenna, & Albertus Magnus, aliíque nonnulli, ne fortasse internos sensus externis pauciores facerent, quinque etiam internos posuerunt, phantasiam ab imaginatione non nomine solo, sed natura & re etiam ipsa distinguentes. Tametsi in eo dissentiunt, quòd Auicenna tribuit imaginationi solam specierum sensatarum conseruationem: phantasiæ verò quam tertio loco ponit, cognitionem per huiusmodi species: Albertus verò vtrumque tribuit imaginationi: phãtasiæ verò, quã facit quartum sensum internum, & æstimatiua posteriorem nobilioremque ascribit omnimodam specierum non tantùm sensatarum inter se, sed etiam non sensatarum cum non sensatis, & cum sensatis compositionem.

Refellitur. Nõ esse quinque sensus internos vt externos.

Sed cùm hi nullam operationum distinctionem afferant, quæ sub quatuor internas iam dictas facultates cadere non possit; non est cur nobis plures internos sensus prædictis quatuor obtrudant. Nec certè numero externorum iure moueri potuerunt, vt parem ei facerent internorum numerum, cùm magis sit rationi consentaneum, vt interiores pauciores sint, quemadmodum & perfectiores: præsertim cum hoc cernimus in rebus aliis, vt quæ sparsim cernuntur in minus perfectis, collecta sint in iis, quæ perfectiora sunt, quod plurimis & illustribus patet exemplis.

Lib. 3. de Ani. com. 6.

Secunda opinio Auenrois ponẽtis quatuor sensus internos.

Auenrois opinio, quæ communis in scholis habetur, quadripartitam facit sensuum internorum distinctionem, quàm in superiori quæstione sequuti sumus. Ex eius assertoribus qui minus consideratè rem explicant, rationem eius numeri reddunt ex quatuor supradictis cellulis, seu ventriculis, seu sinibus cerebri; vt tot sint facultates interni sensus, quot sunt prædictæ cellulæ.

Vide Galenũ 6. de Vsu partium, & Vallesium controuer. me. li. 2. c. 23.

Vt à nonnullis perperam explicetur.

In quot partes cerebrum sit diuisum.

Verùm hi cum ipsis etiam externis sensibus pugnant. Cernimus enim in tres tantùm partes diuisum esse cerebrum: in duas anteriores, quarum altera ad dexteram est, ad læuam altera, nec vna post al-

alteram collocata, quæ etiam vi & natura vna atque eadem censetur. & in tertiam, quæ post vtramque est, vtpotè in occipite, & à longè minori magnitudine cerebellum a Medicis appellari solet. Nam trãsitus is ab anteriori parte capitis ad posteriorem, non pars cerebri, sed cõmunis ianua censendus est, qua vltro citróque comeant spiritus animales, qui in anteriori parte fabricantur, & ad posteriorem puriores transmittuntur: vnde rursum omnibus sentiendi mouendíque facultatibus communicantur. Itaque si ex partibus cerebri naturali dispositione diuersis colligendus est numerus interiorum sensuum, duo potiùs, quàm quatuor colligendi erant.

Vesalium lib. 7 de Fabrica corporis hum. cap. 1. & 5.

Quo pacto à D. Thoma & Auenroi hæc sententia probatur.

D. Tho. 1. p. q. 78. art. 4. & opusc. 43. de Potentiis animæ ca. 4. Auer. 3. de Anima com. 6.

Qui verò meditatius numerum quaternarium constituunt, in quibus sunt D. Thomas & Auenrois, ex eo suam sententiam probant quia facultates, quæ apprehendunt insensata, diuersæ esse debent ab iis, quibus sola sensata apprehendi possunt. Atque hactenus rectè. Habetur enim ex hoc fundamento duo genera internorum sensuum, quæ negari non possunt, sed vlterius vtrumque genus in totidem alio eo argumento distinguunt: quia quemadmodum in rebus aliis alia facilè suscipiunt, sed non diu retinent, alia contra diu retinent, sed non facilè suscipiunt (quod ita accidere, impressio sigilli in mollem & duram materiam perspicuè ostendit) ita in sensibus interioribus alius constituendus est, qui facilè recipiat sensatas species, alius, qui diu retineat: quorum prior est sensus communis, qui simul tempore cum sensibus externis suum obiectum percipit, posterior phantasia, quæ in absentia externorum sensibilium sensatas species diu conseruat. Totidémque ponendas esse interiores facultates, ad quas insensatorum species pertineant, eodem argumento probant: vnam, à qua facilè eiusmodi species recipiantur, quam vocamus æstimatiuam: alteram, à qua diu conseruentur, quam dicimus memoriam sensitiuam: proinde priorem cerebri partem, quam diximus duas illas maiores, dexteram & sinistram complecti, in duas quasi portiones diuisam esse volunt, in priorem, quæ magis humida est, & suscipiendis speciebus aptior, & in posteriorem, quæ retinendis est magis idonea. Eodémque modo cerebellum in humidiorem partem, quæ prior sit, & in minus humidam, quæ posterior, distinguendum existimant. Ita efficitur, vt etiam hi Auctores ex distinctione subiecti quadripartitam interiorum sensuum distinctionem suo modo constituant: cùm ex varia dispositione partium, & eius, quæ simpliciter cerebrum dicitur, & eius, quæ cerebellum appellatur, eorum numerum colligant.

Improbantur fundamenta horum Auctorum.

Sed neq; hi rectè suam sententiam videntur statuere. Primum, quia vna & eadem facultas apprehensiua potest in vna parte subiecti totalis faciliùs recipere, & in alia faciliùs retinere: quemadmodum
1. idẽ calor meliùs digerit in imo ventriculo, quàm in summo. Deinde,
2. quia faciliùs & difficiliùs retinere, non videntur esse munera & officia, quæ satis sint ad distinguendas potentias cognitiuas: tũ quia magis & minus ad eandem speciem spectant: tum vel maximè, quia cognitio non in receptione, aut conseruatione specierum, sed in earum

Magis & minus non distinguunt species.

vſu conſiſtit: vt diuerſitate vſus ſeu operis, non ex facilitate & difficultate recipiendi & retinendi & formas, quibus potentiæ vtuntur, earum diſtinctio colligenda ſit. Poſtremò, quia ſi horū opinio ſic accipiatur, vt alij ſenſus interiores recipiant ſpecies, ſed nō retineant, alij & recipiant & retineant: rectè quidem iſto modo, tametſi ex accidenti, colligetur diſtinctio phantaſiæ à ſenſu communi: quod hic recipiat ſpecies in ſola præſentia obiecti, nec eas illo abſente retineat, niſi forte ad tempus breuiſſimum (quod etiam teſte Ariſtotele in ſenſibus externis accidere diximus) illa autem & recipiat & diu conſeruet: at diſtinctio memoriæ ab æſtimatiua colligi non poterit. Nam non ſolùm memoria, ſed æſtimatiua etiam & recipit, & diu retinet ſpecies: tum quia ponitur in parte minus humida, quàm ſit ea, in qua ponitur phantaſia, quæ ab eis in priori parte cerebelli collocatur, quod totum maiorem ſiccitatem, ſeu temperatiorem humiditatem habet, quàm totum magnum cerebrum, in cuius poſteriori parte phantaſiam ponunt: tum etiam, quia operatio æſtimatiuæ id manifeſtè indicat duobus argumentis. Vno, quia æſtimatiua, cùm ex ſenſatis ſpeciebus non ſenſatas eliciat, idque in hominibus ſæpè fiat per diſcurſum quemdam, ſaltem ſenſatas ſpecies diu apud ſe retineat neceſſe eſt. Altero, quia ſi non retineret ſpecies & ſenſatas, & non ſenſatas, niſi cùm primùm res obiectas apprehendit: quemadmodum ſenſus communis: reliquæ deinde operationes, quibus obiectæ res apprehenduntur, & ex aliis in alias diſcurritur, ad memoriam pertinent, apud quam ſpecies ſeruantur: aut certè æſtimatiua id faceret repetitis ſuo modo à memoria ſpeciebus, quas ád eam quodammodo tranſmittit, ſeu (vt rem qualis eſſet declaremus) genitis identidem nouis ſpeciebus in æſtimatiua ex iis, quæ ſeruantur in memoria, cùm hæ potentiæ ponantur in diuerſis partibus cerebelli. At hæc & abſurda ſunt, & æſtimatiuæ dignitati quàm maximè derogant.

Lib. de Inſomnys. c. 2.

Etiam æſtimatiua diu retinet ſpecies.

Aeſtimatiua diu apud ſe ſpecies retinet.

Examinatur Galeni ſententia. SECTIO III.

GAlenus in libro de differentiis a Symptomatum, vt eum interpretatur Franciſcus b Valleſius vir ſanè doctus, nec ſolùm de Medicinæ arte ac peritia, ſed de nobiliori quoque Philoſophia bene meritus, tres tantùm ponit facultates apprehenſiuas interiores, phantaſiam (quam non facit diuerſam à ſenſu communi) rationem, & memoriam. Quem ſequitur Nyſſenus Gregorius libro quarto de Viribus animæ. Hunc vero numerum facultatum probat Galenus ex tribus ſpeciebus phrenitidis. *Tribus enim*, inquit, *modis tantùm contingit lædi mentem*, hoc eſt, ſenſus interiores (præter hos enim nullam ipſe aliam interiorem animæ rationalis apprehenſiuam facultatem, poſuit, vt qui impiè mortalem fecit.) *Nam aut homo errat in cognitione* ideſt, in ſimplici apprehenſione, quo pacto Theophilus putabat ſe in angulo domus videre tibicines, quos nullos videbat, *aut prauè ratiocinatur*, cùm ne cognitione, nec memoria quicquam erret, vt is, qui vaſa vitrea cum cognoſceret, propriorúmque nominum

a Cap. 3.
b Libro. 2. ſuarum controuerſiarum c. 22. & 23.

Cap. 6. & 7.

Lege etiam Damaſce. ĩ lib. 2. de fide Orthod. c. 17.

Vide Cælium lect. Ant. lib. 9. cap. 28.

Tertia de numero ſenſuum internorum opinio, quæ eſt Gal. ponentis tres.

Impia Galeni de anima rationali ſententia.

recor

bello de Memoria & reminiſcentia ſcribit, memoriam, hoc eſt, memorandi actum in ea parte animæ eſſe, id eſt, in ea animæ potentia, in qua eſt phantaſia, ſeu imaginandi actus: Itémque recolere ſeu memorati nihil aliud eſſe, quàm phantaſmata, non vt phantaſmata ſunt reſpicere: non diſtinxit ergo actum memoriæ ab actu phantaſiæ, quaſi diuerſarum potentiarum actus: quare nec potentiam memorandi à potentia imaginandi. Quòd ſi extremas phantaſiæ & memoriæ facultates vnam facit potentiam, ergo nec æſtimatiuam, ſeu, vt Galenus in nobis rationem appellat, ab extremis duabus quaſi diuerſam potentiam diſcernit. Accedit, quòd vbicunque Ariſtoteles tradit, neceſſarium eſſe ſenſuum internorum miniſterium, vt intellectus ſuum munus obeat, ſemper ſpecies eorum vocat phantaſmata, vt intelligamus, nullam aliam reuera facultatem eſſe inter ſenſum communem & intellectum, præter phantaſiam. Quin etiam Galenus ipſe lib. 2. de Muſculorum motu, manifeſtè facit vnam eandémque potentiam phantaſiam & memoriam, vt de ratione, quam mediam ponit, idem illum exiſtimaſſe neceſſe ſit: *Pars enim inquit, quæ imaginatur, quæcunque ea ſit, eadem recordari videtur.* Quem locum duriùs exponit Valleſius, quàm vt eius interpretationem referre debeamus.

Cap. 1. *Phantaſiam & memoriã eſſe apud Galenum vnam eandemque potentiam.*

Non eſſe autem eandem facultatum diſtinctionem rationi conſentaneam, ex eo primùm patet, quia quæ potentia elicit ſpecies inſenſatas à ſenſatis, eadem debet per vtraſque cognoſcere, & vtraſq; retinere, ex vtriſque etiam aliquid tertium componere, vt Leonem inimicum, & panis vſum ſalubrem. Quæ conſideratio phantaſiam & æſtimatiuam vnam, & eandem eſſe potentiam manifeſtè arguit. Quæ item facultas ſpecies cùm ſenſatas, tum etiam inſenſatas conſeruat, eadem ex re vna, cuius recordatur, ad aliam cuius oblata eſt, inquirendo diſcurrit, quod eſt reminiſci. Ex quo argumento perſpicuum fit, non eſſe memoriam & phantaſiam diuerſam potentiam à cogitatiua, rationéve particulari, cuius eſt omnis huiuſmodi diſcurſus.

Vera ſenſuum internorum diſtinctio.

SECTIO IV.

Dicendum igitur duas, tantum eſſe interiores potentias apprehenſiuas corpori inhærentes, ſenſum videlicet communem, & phantaſiam, neque alias poſuiſſe Ariſtotelem, harum enim tantùm mentionem facit in 3. lib. de Anima, vbi de internis potentiis apprehenſiuis accuratiùs ex inſtitutóque diſputauit: neque vnquam cogitatiuam æſtimatiuámque noſtram à phantaſia diſtinxit. Quòd ſi peculiarem librum ſcripſit de Memoria & reminiſcentia: non putauit tamen memorandi aut reminiſcendi actum aut potentiam ab actu & potentia phantaſiæ diſtinctam eſſe, niſi quatenus abſolutam rerum particularium cognitionem (quaſi præſentium tamen) vocauit phantaſiam (hinc enim phantaſia, tanquam ab eo, quod apparet, dicta eſt) eam verò, quæ coniuncta eſt cum cognitione præteriti, ap-

Cap. 2. tex. 136. *Quarta ſententia, duas tantum aſſerens potentias apprehenſiuas internas. Probatur ex Ariſt.*

pellauit memoriam & reminiſcentiam, quod diſcrimen accidentarium eſt, verámque potentiarum diſtinctionem efficere non poteſt: niſi contendas dandam eſſe aliam potentiam ſenſitiuam, quæ res apprehendat cum differentia futuri, quod ridiculum eſt: apprehendunt enim vel bruta animantia pleraque ſibi vel commoda vel incommoda cum differentia futuri: vt cùm canis prętento pane aut fuſte, apprehenſóque futuro commodo aut damno, vel adulatur, vel fugit.

Confirmatio propoſitæ ſententiæ. Intellectus & memoria idẽ ſunt. Probatur autem ſententia hæc de vnitate phantaſiæ, æſtimatiuæ, & memoriæ ex iis, quæ ſuperiùs, præſertim ad calcem ſuperioris ſectionis diximus, & confirmatur ex iis, quæ de intellectu & memoria intellectiua omnes fatemur. Dicimus enim, intellectum & memoriam vnam tantùm & eandem potentiam eſſe, quæ ab actu ſeruandi ſpecies appellatur memoria, ſecundúſque intellectus: vt qui poſſit, cùm opus fuerit, in actum intelligendi prodire: ab ipſo autem intelligendi actu dicitur intellectus.

Diſtinctio ſenſus communis & phãtaſiæ. Diſtinguuntur autem ſenſus communis & phantaſia & loco, & officio. Loco quidem, quia ſenſus communis in anteriori parte magni cerebri collocatus eſt, vbi abundat humidum, & in quem locum omnium particularium ſenſuum neruuli, quaſi in communem radicem concurrunt: phantaſia verò in toto reliquo magno cerebro & in cerebello ineſt: tametſi in cerebello meliùs conſeruat phantaſmata, puriúſque & quietiùs ſuas functiones exercere videtur. Niſi quis (neque id minima probabilitate) dicat, cerebellum officinam eſſe potiùs, in qua animales ſpiritus ad motum adminiſtrandum perfectiùs præparantur, vt per vicinam nuccam omnibus membris communicentur. *Cerebellum perficiendorum ſpirituũ officinã eſſe.* Nam de operatione phantaſiæ, cogitationiſque ac memoriæ, haud experimur exerceri illam in cerebello: quippe cùm ex aſſiduo aut vehementi vſu imaginationis cogitationiſque ac exercitationis memoriæ non extremam, ſed mediam capitis partem, in qua poſterior pars magni cerebri eſt, fatigari ſentiamus, quemadmodum ex diuturna aut intenta lectione priorem.

Duo argumenta ad harum potentia rum diſtinctionem aſtruendam. Officio autem diſtingui has potentias, luculenter & copioſè oſtendit Ariſtoteles ſecundo capite libri tertij de Anima, cuius argumentis hæc duo addi poſſunt. *Tex. 156.* Vnum, quòd ſenſus communis præſentia tantùm & loco, & tempore, ſimúlque cum ſenſibus externis apprehendat obiecta: phantaſia verò etiam loco diſtantiſſima, & ceſſantibus antè longo tempore ſenſibus externis. Alterum, quòd communis ſenſus ſenſata duntaxat, vt externi cognoſcat, phantaſia verò ex ſenſatis in ſenſata eliciat, & ex aliis in alia, ſi perfecta ſit, diſcurrat.

Obijciuntur aliqua cõtra propoſitam ſententiam. Prima obiectio. Sed quid ad Galeni argumentum illud de triplici ſpecie phrenitidis, ex quo triplex ſenſus interior colligi videbatur? Quid ad experientiam, quam habemus de pleriſque, qui imaginandi facultatem habent optimam, peſſimam verò iudicandi, aut contra: An non hinc phantaſiæ & æſtimatiuæ diſtinctio concluditur? *Secunda.* Quid etiam ad id, *Tertia.* quod plerique valent memoria, iudicio verò & æſtimatione rerum *Quarta.* ſunt penè deſtituti, aut contra? An non hoc memoriæ ab æſtimandi facultate diſtinctionem apertè arguit? Quid porrò ad Ariſtotelem, qui

qui in libello de Memoria & reminiscentia scribit, phantasma communis sensus affectionem esse,& imaginari, memorarique passiones seu affectiones esse primi sensitiui, hoc est,primi sensus interni,quem sensum esse communem nemo dubitat. An non his verbis è contrario significat Aristoteles,non solùm non esse tres sensus internos, verùm ne duos quidem,sed vnum tantùm? Cui enim tribuuntur imaginandi & memorandi extremi actus,eidem & media æstimatio tribuatur necesse est.Quid denique ad rationem, quæ afferri potest ex actibus & obiectis?Si enim potentiæ ex actibus distinguuntur,cùm iudicare de operationibus externorum sensuum, & componere sensata, & elicere insensata, ac denique recordari, specie differant: quatuor etiam specie necesse est potentias esse sensitiuas internas, quæ has operationes eliciant. Quod si ex obiectorum distinctione colligenda est potentiarum distinctio, cùm quicquid apprehenditur aut sit sensibile, aut intelligibile, sane si ex intelligibili vna tantum species intellectus côcluditur, vnus tantùm specie sit sensus necesse est, qui circa sensibilia omnia versetur. Quare cùm is externus esse nequeat, vnus tantùm specie erit internus sensus, queâdmodum & intellectus.

Cap. 1. — *Quinti.*

Dicimus ad hæc, primum argumentum negatione consequentiæ dissolui. Nam etsi tres sint species phrenitidis, non est tamen necesse, vt tres quoque sint species interiorum potentiarum, quæ læduntur: satis enim ad summum est, si colligatur tres esse species operationum vnius, eiusdemque potentiæ, quæ læditur: potest enim eadem potentia rectè habere quoad vnam speciem operationis, & non quoad aliam: immo etiam quoad vnum obiectum, & non quoad aliud, etiamsi vtraque operatio sit eiusdem speciei: quo pacto plerique felici sunt ingenio, sed nullo penè iudicio, aut contra: alij rectè iudicant in vna materia, & peruersè in alia, aut è contrario: quæ omnia ad vnam & eandem intellectus facultatem pertinere dicimus, qui ratione diuersarum dispositionum vel suarum, vel sensuum, vel appetitus non eodem modo se habet circa vnam, ac circa aliam operationem, aut materiam.

Solutio primi argumenti ex Gal[e]no. *Posse eandem potentiam recte se habere quoad vnam speciem operationis, & non quoad aliam.*

Secundum & tertium ex eodem fundamento refutantur. Aliqua enim dispositio cerebri est, quæ plus seruiat actibus imaginandi aut memorandi, quàm iudicandi, & contrà: tametsi peruersitas iudicij sæpè oritur ex praua dispositione appetitus, quasi infernè illud trahentis ad id, quod cupit.

Secundi & tertij expedita solutio.

Quartum sic diluendum, Aristotelis sententiam eo loco esse, phantasma caussari effectiuè à sensu communi operante, quod sæpè aliàs docuerat: verba autem illa, *communis sensus affectionem esse*, hoc pacto esse exponenda. A communi sensu proficisci, ac per species ab eo impressas effici: quo pacto libro tertio de Anima capite tertio, phantasia, seu phantasiæ operatio dicitur fieri à sensu actu operante, quia fit per phantasma impressum à sensu operante simul cum aliquo externo sensu. Nomine verò primi sensitiui, etsi videatur posse intelligi ipsa phantasia, quæ, vt diximus, est præcipua potentia sensitiua, cùm nulla sit magis interna, tamen dicendum est, intelligendum esse

Quarti. Explicatur Aristoteles. — *Tex. 161.*

ipſum ſenſum communem. Ariſtoteles enim diſtinguit eo loco ſenſum à phantaſia, nec vocat ſenſum, ſiue ſenſitiuum, niſi eam facultatem, quæ in præſentia tantùm ſenſibilia percipit: vnde fit, vt nomine primi ſenſitiui intelligat præcipuum ſenſum ac proinde communem, & vniuerſalem ſenſum, ſine quo particulares nihil percipiunt. Dicuntur ergo imaginari & memorari eſſe paſſiones primi ſenſitiui, quia fiunt per phantaſmata impreſſa à primo ſenſitiuo, aut etiam (quod ſupplendum eſt) per alia phantaſmata ab eis elicita: quod addiderim propter phantaſmata rerum non ſenſatarum, ſeu non ſenſibilium per ſe, quæ phantaſmata ab æſtimandi facultate ex ſenſatorum phantaſmatibus eliciuntur.

Cur imaginari & memorari dicātur eſſe paſſiones primi ſenſitiui.

Poſtremum denique hoc pacto diſſoluendum eſt. Non ex qualicumque diſtinctione actuum & obiectorum diſtingui potentias: ſæpè enim vna & eadem potentia plures habet actus ſpecie diſtinctos, & circa plura obiecta ſpecie diſtincta perſpicuè verſatur, vt patet vel in ipſis externis ſenſibus. Viſio enim diuerſorum ſpecie colorum, & tactus diuerſarum ſpecie qualitatum tangibilium, ſpecie quoque differant neceſſe eſt, ſi ipſa rerum natura ſpectetur.

Quinti ſolutio. Non ex quacumque diſtinctione actuum, & obiectorum diſtingui potentias.

Præterea, facultas apprehenſiua, quæ ex pluribus ſpecie diuerſis aliquid tertium componit, aut ex aliis alia ſpecie diuerſa elicit, in aliáve diſcurrit, actus quoque apprehendendi ſpecie diuerſos eliciat neceſſe eſt. Neque enim totum diſtinctè apprehendi poteſt, niſi & partes apprehendantur: ergo actuum & obiectorum diſtinctio, qua potentiæ diſtinguuntur, penes modum agendi potentiarum, & immutandi obiectorum, qui ſpecie diſtinguatur ſpectanda eſt. Hoc pacto colligimus, vnam & eamdem eſſe facultatem diuerſos ſpecie colores videndi: quia actus videndi omnes eodem modo exercentur, & ipſi etiam colores ſpecie diuerſi, eodem modo aſpectum immutant: itémque vnam & eandem eſſe tangendi facultatem, quia eodem modo ſentiantur qualitates tangibiles ſpecie diuerſæ. At aſpiciendi & tangendi facultates non ponimus vnam eſſe atque eandem potentiam, quia modi, quibus & ab obiectis immutantur, & ipſæ agunt, ſpecie diuerſi ſunt, vt patet ex 2. lib. de Anima. *Cap. 7. & 11.* Hoc igitur modo colligimus, ſenſum communem diſtingui ſpecie à ſenſibus externis, quia non immediatè, vt illi, ſed mediatè circa ſenſibilia verſatur. Tametſi & alia ratio id conuincit, quia cùm omnes ſenſus externi circa certum genus ſenſibilium verſentur, ipſe omnium eorum obiecta percipit: quæ etiam diſtinctionis ratio cernitur inter omnes apprehenſiuas potentias ſubordinatas inter ſe: ſemper enim ſuperior circa plura, quàm inferior verſatur. Eodem pacto colligimus, phantaſiam diſtinctam eſſe à ſenſu communi: nam & mediatè immutatur ab externis ſenſibus, quo pacto non immutatur ſenſus communis: & ad plures res obiectas diffunditur, cùm non modo ſenſata vt ille, ſed etiam inſenſata percipiat, tametſi ſingularia ſola cognoſcat: qua in re ſuperatur ab intellectu, qui non tantùm ſingularia, ſiue ſenſata illa ſint, ſiue inſenſata, ſed etiam vniuerſalia percipit.

Ex modo agendi potentiam diſtinctionem, item que ex modo immutandi obiectorum.

Vnde colligenda diſtinctio ſenſus communis à ſenſibus externis. Phantaſiæ à ſenſu communi diſtinctio.

Quod autem obiiciebatur, cùm ex intelligibili obiecto, vna

tantùm in nobis intellectus species colligatur, vnam quoque tantùm speciem sensus interioris ex obiecto sensibili colligendam esse: hoc modo diluendum est. Si vim haberet hoc argumentum, fore vt non tantùm ex interioribus facultatibus, sed etiam absolutè vna sola species sensus colligenda esset. Nunc autem, cùm apertæ sint quinque species sensuum exteriorum (nisi quis ita ineptiat, vt velit vnum tantùm esse in animali sensum, qui per quinque sensoria quasi per quinque fenestras sentiat: contra quam puerilem ferè quorumdam opinionem, non est quod in prima Philosophia disputetur) propterea vnus tantùm specie in nobis intellectus colligitur: quia vnus tantùm modus est intelligendi apud nos, vnúsque modus, quo intellectus noster ab intelligibili immutetur. Non immutatur enim nisi à phantasmatibus immediatè, quorum ministerio ei imprimuntur species intelligibiles, nec nisi phantasia simul operante intelligit. Sensus verò non solùm externi, sed etiam interni variè immutantur & operantur, vt ex dictis perspicuum est. *Cur vnum specie intellectum habeamus.*

Patet igitur ex iis, quæ disputata sunt, duas esse interiores sentiendi facultates: sensum communem & phantasiam, eásque ita subordinatas, vt sola phantasia proximè intellectui ministret. *Concluditur, solam phantasiam proximè intellectui ministrare.*

Diluuntur argumenta initio proposita, magisque explicatur res, de qua erat quæstio.

SECTIO V.

PRimum autem illud, quod initio quæstionis proponebatur: nihil deesse communi sensui, quominus intellectui immediatè ministret: inficiatione diluendum est: deest enim immediatio immutationis. Intellectus enim etiam ad intuitiuam cognitionem non immutatur proximè à sensu communi, quemadmodum neque ab externis sensibus, sed à phantasia: concurrentibus tamen simul & communi sensu, & externo aliquo, eo scilicet, quo percipitur id, quod intellectus intuitiuè cognoscit.

Secundum etiam nullas habet vires: nihil enim facit immediatio præsentiæ ad immediationem ministerij. Multæ enim facultates coniunctæ sunt reali ac immediata præsentia, quarum aliæ aliis non ministrant, vt tactus & aspectus. Quamquam ergo & sensus communis, & quilibet externorum sensuum immediatè sint præsentes intellectui: quemadmodum & animæ intellectiuæ, quæ tota cum intellectu est in qualibet corporis particula: non inde tamen sequitur, eos immediatè intellectui ministrare. *Nihil efficit immediatio præsentiæ ad immediationem ministerij.*

Ad tertium dicendum est, consentaneum rationi esse, vt facultas, quæ proximè intellectui ministrat, sit & præcipua inter sensitiuas, & quàm remotissima ab externis sensibus, qui sunt velut primi ianitores intellectus. Atque hoc ipsum est, quod ingerit in hac re difficultatem, si æstimatiua, seu (vt in nobis vocatur) cogitatiua, & memoria sint duæ facultates: prior enim præstantissima est, sed non remotissima ab externis sensibus, posterior verò remotissima, sed non præstantissima. At si non sunt duæ, sed & inter se, & cùm phantasia vna tantùm facultas, vt ostensum est: nihil iam superest difficultatis, cùm *Sensus externos esse primos ianitores intellectus.*

& præstantissima sit inter sensitiuas & ab externis sensibus ita remota, vt nulla sit alia remotior.

Ad id denique, quod pro altera quæstionis parte proposuimus, nihil est, quod respondeatur, cum veram sententiam contineat.

Maior positæ sententiæ explicatio. Sed vt rem apertiùs declaremus, animaduertendum est, phantasiam, æstimatiuam, & memoriam, etsi re ipsa vna sunt: potentia tamen eo modo posse dici tres, quo intellectus & memoria intellectiua in duas nonnunquam diuiduntur apud Diuum Thomam. *Nomen potētiæ duobus modis posse accipi.* Ait enim in quæstionibus de Veritate, nomen potentiæ duobus modis posse accipi. *De Verit. q. 10. art. 3.* Vno, vt significat principium operationis, quo pacto apud Philosophos ferè sumitur: & hoc modo intellectum & memoriam non esse duas potentias, sed vnam, quia vnum tantùm principium intellectionis. Altero, vt significat certam aliquam alicuius potentiæ proprietatem: & hoc modo, quia alia proprietas est posse intelligere, alia posse species intelligibiles retinere: idcirco nonnumquam distingui memoriam intellectiuam ab intellectu, vt vnam potentiam ab alia. Hoc igitur eodem modo loqui possumus de phantasia, æstimatiua, & memoria sensitiua, vt dicamus esse vnam, aut tres potentias. *Qua loquendi forma phātasiam æst. & mem. vnam aut tres potentias dicere possimus.* Nam si potentia primo modo sumatur, vna tantùm potentia in his cernitur, quia, vt sæpiùs iam diximus, vna & eadem facultas esse debet, quæ apprehendat sensata, & eliciat insensata, & in nobis ex aliis alia confingat, & in alia suo modo discurrat. Si verò posteriori, tres immo etiam multò plures potentiæ in eis considerantur. *Phantasiæ munera & nomina diuersa.* Alia etiam eiusdem potentiæ proprietas est posse apprehendere sensata, ex qua phantasia dicitur: alia elicere insensata, vnde appellatur æstimatiua: alia species acceptas retinere, ex qua memoria dici potest: tametsi apud Aristotelem hoc nomine vocatur ex proprietate memorandi, *Li. de Memoria & reminiscentia c. 1.* hoc est apprehendendi cum differentia temporis præteriti, & in nobis dicitur reminiscentia ex proprietate inuestigandi præterita ex iis, quæ præcesserunt, aut consequuta sunt: cùm etiam dicatur cogitatiua, nec non ratio particularis ex absoluto discursu ex vno particulari in aliud particulare: & ex confingendi licentia, quæ solis etiam hominibus concessa est, commentatio, aut alio significantiori vocabulo appellari posset.

Ita patet, solam phantasiam, quocunque ea vocabulo nuncupetur, & ex quacumque proprietate nomen accipiat, proximè intellectui ministrate posse in abstractione naturarum vniuersalium ex particularibus. Quo autem pacto id fiat, nunc explicandum est.

QVO NAM PACTO INTELLECTVS vtatur phantasia ad vniuersales naturas abstrahendas.

QVÆSTIO VIII.

Refutatio quorundam opinionis. SECTIO I.

In quo Peripatetici omnes conueniūt. OMNES seu Peripateticæ doctrinæ veri sectatores, seu qui tales videri volunt, in hoc conueniunt, vt dicant, intellectum vti phantasia ad primam specierum intelligibilium generationem, Distinguunt enim intellectum in agentem, & patientem siue possibilem: quorum *Ex Arist. 3. de Anim. c. 4. & 5.*

tum ille simul cum phantasia species intelligibiles imprimat: hic verò impressas accipiat. Intellectum enim possibilem esse veluti materiam primam omnis formæ intelligibilis natura sua expertem: agentem verò nullam posse imprimere sine phantasia simul concurrente, quemadmodum nec phantasiam sine intellectu agente. Nam quemadmodum intellectus agens: quia est caussa vniuersalis, indiget determinatione phantasiæ tamquam caussæ particularis ad huius, vel illius vniuersalis naturæ abstractionem (eius enim naturæ communis imprimitur species intelligibilis, ad quam pertinet indiuiduum per phantasma repræsentatum) ita phantasia, quia facultas materialis est, & organo corporeo inhæret, agere non potest in intellectum possibilem, qui est immaterialis, nisi ope ac vi intellectus agentis, qui illa ad agendum vtitur. Habet enim se phantasia respectu intellectus agentis more instrumenti, quod ad multa opera eleuatur ab agente principali, ad quæ præstanda neque ipsum per se principale agens, neque ipsum per se instrumentum est idoneum.

Opinio ponentium species rerum singularium in intellectu.

Vide quæ dicta sunt li. 1. c. 2. q. 3. sect. 4. & 5.

Sed in hoc iam est discrimen, quòd quidam volunt, species intelligibiles primò impressas ab vtroque, nondum repræsentare naturas factas vniuersales, sed vt coniunctas adhuc differentiis indiuiduantibus, quo pacto repræsentantur in phantasmatibus. Tum verò intellectum possibilem informatum huiusmodi speciebus, ipsum per se, & sine ope intellectus agentis aut phantasiæ elicere ex illis alias quasdam, quæ iam solas naturas vniuersales referant. Alij verò dicunt, omnes species intelligibiles, siue quæ primò imprimuntur ab intellectu agente, siue quas intellectus possibilis ex primo impressis elicit, repræsentare naturas communes nulla repræsentata differentia, aliáve vlla conditione indiuiduante: idque accidere propter excellentiam intellectualis naturæ, quæ non admittit species, quarum quælibet ad vnum tantum indiuiduum repræsentandum limitata sit, vt est quælibet species sensitiuæ partis. Hac enim de caussa in substantiis separatis, quarum intellectus excellentior est, & eleuatior, vnam & eandem speciem intelligibilem repræsentare, & communem aliquam naturam, & omnia eius indiuidua; in hominibus autem per species sensitiuæ partis suppleri indiuiduorum repræsentationem, speciebus verò intelligibilibus relinqui solam repræsentationem naturarum communium: cùm autem anima à corpore seiungitur, tum ei infundi species intelligibiles similes iis, quæ sunt propriæ separatarum substantiarum, quibus singularia quoque repræsentantur.

Opinio ponentium solas vniuersalium.

In substantiis separatis vna & eadem species repræsentat naturam communem, & indiuiduũ.

Reijcitur prior opinio.

Intellectus agentis officium.

Ac priores quidem re vera pugnant cum Peripatetica doctrina. Aristoteles enim germanique eius hac in re sectatores, non ea tantùm de caussa ponunt intellectum agentem, vt eleuet phantasiam ad agendum in intellectum possibilem, sed etiam, vt rem intelligibilem potentia faciat actu intelligibilem, hoc est, actu vniuersalem. In rebus enim materialibus, quarum sola singularia pars sensitiua percipit pro eodem accipiunt nomen actu intelligibilis (hoc est solo intellectu perceptibilis) atque actu vniuersalis: & quemadmodum lumen effi-

cit

cit vt colores, qui actu non apparebant, non solùm appareant, sed etiam sine aliis qualitatibus appareant, id est, non apparentibus, verbi caussa, qualitatibus ad tactum aut gustatum pertinentibus, ita volunt intellectum agentem efficere, vt naturæ vniuersales, quæ explicitè non repræsentabantur in sensitiua parte, non solùm repræsententur explicitè, sed etiam repræsententur sine conditionibus indiuiduantibus, quod est esse actu vniuersales, & actu intelligibiles. Sed quia contra hos ad primum librum disputatum est à nobis, non est quòd hoc loco plura adiiciamus. *Cap. 2. q. 3.*

Aliorum opinionis impugnatio. SECTIO II.

Opinio asserentium phantasmata illustrari ab intellectu fierique actu intelligibilia.

INTER eos autem, qui solas species intelligibiles naturarum communium admittunt, non minima contentio est. Sunt enim, qui adducti proposita luminis externi similitudine, qua in tertio libro de Anima vtitur Aristoteles, velint, quemadmodum lumen externum facit colorem actu visibilem non solùm in oculo per speciem in eo impressam, sed etiam in re obiecta per illustrationem coloris: ita intellectum agentem facere naturam actu intelligibilem non solùm in intellectu possibili per speciem in eo productam, sed etiam in phantasmate per ipsius phantasmatis illustrationem: immo verò, quemadmodum colores prius sunt actu visibiles in re obiecta, quàm in potentia: ita naturas cõmunes prius esse actu intelligibiles in phãtasmatibus, quàm in intellectu possibili: nisi quod colores possunt esse prius tempore visibiles in re obiecta: naturæ autem communes non item prius intelligibiles in phantasmatibus, nisi naturæ ordine. Hinc D. Thomas 1. par. q. 80. *phantasmata*, inquit, *& illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur.* Et secundo contra Gentes cap. 77. *Actio*, inquit, *intellectus agentis in phantasmate praecedit receptionem intellectus possibilis.* Quibus ex locis aliisque similibus colligunt non modo Thomistæ omnes, sed alij quoque post D. Thomam Scholastici scriptores, non dubium esse vllum, quin D. Thomas velit, intellectum agentem prius natura illuminare phantasmata, quàm eis vtatur ad specierum intelligibilium generationem: & vt Ferrariensis in posteriorem locum adiungit: phantasmata prius natura ab intellectu agente in actu completo constitui, quàm cum illo in intellectum agant possibilem: eo videlicet modo, quo loco res prius saltem natura fiunt visibiles in actu completo per lumen, quàm cum lumine agant in oculum.

Cap. 5. tex. 18. *Art. 1. ad quartum.* *Lege inter alios Caie. 1. p. q. 85. art. 1. & q. 79. artic. 3. Ferrar. 2. contra Gent. c. 77. Capr. in 2. d. 3. q. 2. Herv. in 2. d. 17. q. 2.*

Approbatur sententia asserentium naturas communes in solo intellectu possibili esse vniuersales.

Alij verò, quibus assentior, in ea sunt opinione, vt dicant, naturas communes non fieri actu intelligibiles vniuersalésve, nisi in ipso intellectu possibili per species in eo impressas: vanámque esse & figmẽto similem eam illustrationẽ, qua prius naturæ ordine in phantasmatibus obiectiuè intelligibiles fieri dicuntur: similitudinem verò luminis externi, qua vtitur Aristoteles, eatenus ad rem propositam accommodandam esse, quatenus spectat ad impressionem speciei in potentia, non etiam ad productionem alicuius qualitatis in phantasmate *3. de Ani. c. 5. tex. 18.*

tasmate obiecto. Itaque etsi lumen externum & ipsum per se illuminat obiectum colorem, & cum colore illuminato producit speciem coloris in oculo: tamen intellectum agentem ita speciem intelligibilem cum phantasmate in intellectum possibilem imprimere, vt qualitatem, qua phantasma illustretur, producere non possit: id quod vel hoc vno argumento perspicuum fiet. Nam si qualitas, qua intellectus agens fingitur illustrare phantasmata, est spiritualis, non potest illa, ne in transitu quidem (quod perperam Capreolus fieri posse concedit) in corpore, aut corporeo accidente recipi: sin corporalis, quonam pacto aut eleuare potest corporalem formam, vt agat in subiectum spirituale: aut efficere, vt quæ rem obiectam cum cōditionibus indiuiduantibus refert, nudam, & ab eis quasi liberam repræsentet: Nulla enim ratio afferri potest, cur ipsum per se phantasma, cùm eo phantasia vtitur, id facere non possit, si corporali qualitati tanta vis tribuitur. *Argumentum efficax.* *In 2.d.3.q.2.*

1.p.q.85. art.1. Caietanus nouam in hac re comminiscitur distinctionem: ait enim intellectum agentem non formaliter, sed obiectiuè illuminare phantasmata, idque satis esse, vt in eis naturæ communes sine conditionibus indiuiduantibus appareant. Quemadmodum si lumen Solis solùm medium illuminaret, nihilque in obiectum colorem imprimeret: adhuc enim color appareret, vt apparet non apparentibus aliis quamplurimis qualitatibus. Ingeniosa sanè ratio illuminationis, si vera esse posset in re, ad quam accommodatur: quod tamen ille non efficit: oporteret enim medium aliquod intercedere inter intellectum agentem & phantasma, quo illuminato formaliter, siue per qualitatem receptam, illuminaretur phantasma obiectiuè tantùm, quemadmodum in colore fieri posse (saltem diuina virtute) haud dubitauerim: quod tamen interiectum medium inter intellectum agentem & phantasma, neque vllum est, nec fingi potest. *Caietani distinctio.* *Refellitur* *Responsio Caietani.*

Intellexit Caietanus, hoc sibi obiici posse: respondétque intellectum agentem neque in phantasma, neque in medium aliquod qualitatem vllam producere, vt phantasia obiectiuè illuminetur: sed ipsummet agentem intellectum esse veluti medium lumen inter intellectum possibilem & phantasma, quo phantasma obiectiuè illustratur: perinde atque si fingamus, inquit, lucem corporis lucentis non diffundere lumen in medio, sed approximatam colori illum illustrando visibilem reddere. Tametsi non opus est, vt Caietanus fingat exemplum, cùm reperiatur in igne parieti fornacis contiguo.

Sed quo pacto id, quod ait, intellectui agenti accommodetur, non video. Nam si intellectus agens ipse per se, & sine actione vlla, vt præ dictis verbis significatur, est lumen spirituale mediū, quo phantasma obiectiuè illuminatur: semper vtique phantasma illuminatū erit. Ita fiet, vt phantasma dormientis æquè ac vigilantis sit intelligibile in actu, abstractumque obiectiuè, quod tamen ipse eodem loco negat: scribit enim phantasma dormientis non esse actu intelligibile, sed cum actu illuminatur. Si verò non sine actione aliqua, vt ex his ver- *Impugnatur.*

bis colligitur, obiectiuè illuminat phantasma: quæro in quid agat illuminando: quid ve prius natura per eã actionem producat, quam speciem intelligibilem cum phantasmate sic illuminato gignat? Ait enim, prius naturæ ordine phantasma illuminari, quàm ab eo cum intellectu agente species intelligibilis producatur. Denique quocumque modo intellectus agens obiectiuè illuminet phantasmata, siue per ipsum, siue actione aliqua: numquam tamen (vt Ferrariensis Caietano obiicit) naturam sine conditionibus indiuiduantibus repræsentare poterit, cum sit corporeum: & in organo corporeo sedem habeat.

Secundo contra Gent. c. 77.

Alia pro Caietano defensio.

Erunt qui Caietani obiectiuam phantasmatis illuminationem sic exponant, vt phantasma obiectiuè illuminati, nihil aliud sit, quàm ipso vsu, quo intellectui agenti ministrat, eleuari ad agendum ea ratione præcisè, qua naturam communem repræsentat. Dicent enim fortasse, phantasma non ministrare intellectui agenti in producenda specie intelligibili, quatenus totum indiuiduum repræsentat, sed tantũ quatenus naturam communem in eo contractam: quo in ministerio iam quidam effectus illuminationis cernetur. Distinguet enim eo pacto intellectus agens in phantasmate naturam communem à conditionibus indiuiduantibus, nõ secus atque lumen externum, dum vtitur pomo ad producendam eius speciem in oculis, suo modo distinguit in eo colorem à sapore, ac cæteris qualitatibus, quæ sub aspectum non cadunt: efficit enim, vt pomum nõ quatenus sapore aut odore affectum est, secum agat in aspectum, sed quatenus solo colore. Non ministrare autem phantasma intellectui agenti, seu nõ concurrere cum illo, quatenus repræsentat totum indiuiduum, sed tantùm, qua ratione repræsentat naturam, quæ in eo cõtracta est, fortasse ex eo probabunt: quia si concurreret, quatenus totum indiuiduum repræsentat, species quoque intelligibilis totum indiuiduum repræsentaret, vt esset similis phantasmati, à quo producitur.

Similitudo luminis in pomo.

Excluditur defensio.

Verùm hi nec rectè sentient, nec fideliter suum Auctorem exponent. Nam phantasma non concurrere cum intellectu agente, quatenus repræsentat totum indiuiduum, sed tantùm, quatenus naturã in eo contractam, haud verum est. Agit enim phantasma secundum vltimum potentiæ, quemadmodum & cæteræ formæ naturales, quæ non solùm secundum rationes communes, sed etiam secundum proprias & peculiares, immò etiam secundum totam ipsarum perfectionem sunt formalia agendi principia, & quatenus tales sunt, sibi omninò similes conantur inducere: quo pacto Socratis forma secũdum peculiarem ac propriam rationem, perfectionémque est principium generandi sibi similem: & calor huius ignis secundum totam latitudinem gradualem, quam habet, est principium calefaciendi, vt primo a libro diximus. Tametsi Socrates non sibi semper omninò similem generat, sed aliquando quatuor tantum digitos habentem filium, aliquando fœminam, quæ ab Aristotele b mas læsus dicitur: & ex loco c remoto non caussat sibi notitiam peculiarem & determinatam, sed tantùm, vt cuiusdam animalis aut corporis: & ignis ex distanti loco non inducit tantum calorem, quantum ipse habet, sed tantò [illegible] nino

Phantasma vt agat secundum vltimũ potentiæ.

a Cap. 2 q. 2. sect. 5. & q. 3. sect. 6.

b Libr. 2. de Gener. animal. cap. 3. & lib. 4. c. 6.

c Loco paulo antè citato. Vide etiam libr. 1. cap. 2. q. 3. sect. 8.

minorem; quantò ipse remotior est à patiente, vt eo loco diximus. Quod si ex dissimilitudine inuenta in effectu restringenda esset formalis ratio principij efficientis, iam nec Socrates, nec ignis, vt agentia perfecta hæc facerent, sed sub minori perfectione considerata, vt similitudo inter effecta & formalia principia efficiendi seruaretur: quod tamẽ falsum & inauditum est in Philosophia. Quamquam igitur species intelligibilis à phantasmate caussata non repræsentet totũ indiuiduum, sed tantùm naturam communem, quæ in eo contracta est: non tamen inde colligendum est phantasma concurrere ad illam efficiendam ea præcisè ratione, qua naturam communem repræsentat: sed referendum id est, ad naturam intellectus possibilis, qui similitudines habituales extremè limitatas non admittit: quemadmodum in propositis exemplis dissimilitudo inuenta in effectu non minori perfectioni efficientis caussæ, sed vel defectui materiæ, vel distantiæ patientis ascribitur. Ad hæc, phantasma non generat cum intellectu speciem intelligibilem, nisi vt stat sub actu phantasiæ (quod commune esse omnibus speciebus sensibilibus potentiarum inferiorum in gignendis speciebus superiorum, ad primum quoque librũ ostendimus) ergo non generat speciem intelligibilem, nisi quatenus totum repræsentat indiuiduum. Phantasia enim non percipit naturam communem præcisè, sed totum indiuiduum, nec per actum suum producit phantasma expressum, quod solam nudámque naturam referat: cùm interim magis phantasmatis expresso actualique (si datur) quàm impresso & habituali attribuenda sit speciei intelligibilis productio. Ita patet, non ea sola ratione phantasma, concurrere cum intellectu agente, qua naturam communem repræsentat, sed qua totum indiuiduum refert: quod idem eodem libro docuimus.

Intellectum possibilem non admittere species extremè limitatas.

Phantasma non gignit speciem nisi vt stat sub actu phãtasiæ.

Cap. 2. q. 3. sect. 8.

Quòd autem non rectè Caietanum expositури sint, qui phantasmatum illuminationem proposito modo exposuerint, ex eo patet: quia etsi vnum esset, phãtasma non concurrere cum intellectu agente, nisi præcisè quatenus naturam communem repræsentat: tamen hic exponendi modus re vera non tradit, illud illuminari nisi per ipsum actum generandi speciem intelligibilem: actus enim concurrendi phantasmatis cum intellectu, non distinguitur ab actu generandi speciem intelligibilem: Caietanus autem asserit, phantasma prius natura illuminari, quàm cum intellectu agente agendo cõcurrat. Ait enim, priùs natura, quàm species intelligibilis gignatur, obiectum intellectus possibilis relucere in phantasmate, & apparere sub lumine intellectus agentis, non apparentibus sub eodem lumine conditionibus indiuiduantibus, ac denique esse actu intelligibile.

Locis paulo superius citatis.

Non rectè exponi Caietanum.

Quod si quis dicat, prius natura phantasma vniri intellectui agẽti, & assumi ab illo ad generationem speciei intelligibilis, quàm cum eo speciem generet, non vniri autem, neque assumi, quatenus totum repræsentat indiuiduum, sed tantùm, quatenus naturam in eo contentam: ergo etiam prius natura, quàm cum intellectu agente agat, naturam relucere in phãtasmate, & reliqua accidere, quæ Caietanus asserit: si quis inquam, ita dicat, facilis est refutatio. Vnio enim phantas-

Effugium.

Tollitur.

matis cum intellectu agente non fit per aliquid, quod natura praecedat vtriusque concursum,ita vt prius natura vniantur,& posterius agant: sed fit per ipsam actionem communemque concursum vtriusque:nam ea simul agere,est ea vniri,& alterū assumi ab altero. Caussae enim concurrentes ad eundem effectum, si antea à se inuicem nō distabant, solo nouo concursu actionéve communi dicuntur noua vnione vniri,& inferior à superiori assumi:quo pacto calor ignis, qui nihil calefaciebat,noua vnione vnitur igni. & ab eo assumitur ad calorem inducendum in oblatam materiam,& potentiae motiuae hominis,qui nihil mouebat, noua vnione vniuntur voluntati, & ab ea ad nouum opus externum efficiendum assumuntur. Alia ratio est, cùm inferior caussa distat à superiore, veluti instrumenta manuaria ab artifice:tunc enim vnio & assumptio distinguuntur ab actione, quae ab vtraque caussa fit,cùm oporteat prius inferiorem applicari superiori, quàm vtraque ad commune opus concurrat.

Vnio & actio in caussis indistantibus non differunt.

Verae sententiae explicatio. SECTIO III.

Conclusio praedictorum.

PAtet igitur ex his, primùm quidem, illustrationem phantasmatum,quae necessaria dicitur ad abstractionem naturarum communium,non fieri productione alicuius qualitatis, quae in ipsis phantasmatibus recipiatur, siue vt illa idonea & habilia reddantur ad agendūm in intellectum possibilem, siue vt in eis appareant naturae communes non apparentibus conditionibus indiuiduantibus. Deinde, non fieri per hoc, quòd ante productionem speciei intelligibilis, & cuiusuis alterius,qualitatis naturae communis virtute intellectus agētis obiectiuè relucere incipiant in phantasmatibus non relucentibus conditionibus indiuiduantibus. Denique, non fieri per hoc, quòd phantasmata actu eleuentur ad agendum in intellectum possibilem, quatenus repraesentant naturas communes indiuiduorum,non autem quatenus referunt ipsa integra indiuidua:siue ea eleuatio intelligatur in ipsa actione formaliter, siue ordine quodam naturae ante actionē, in noua nimirum aliqua vnione, assumptionéve ad agendum: haec enim omnia dici non posse,ex dictis apertum est.

Illustratio phantasmatū ad verū sensū explicatur.

Potiùs ergo dicendum,si illustratio phantasmatum,quae necessaria dicitur ad abstractionem naturarum communium, impropriè sumatur:posse illam quidem praecedere non natura tantùm,sed etiam tempore specierum intelligibilium productionem: si verò propriè, nec tempore, nec natura posse praecedere:tametsi necessariò praecedit naturae ordine operationem intellectus possibilis.

Coniunctio phantasiae cū intellectu quid afferat nobilitatis.

Prima huius assertionis pars ex eo probatur,quia si illustratio phātasmatum sumatur non pro actione vlla intellectus agentis, sed pro quadam natutali communicatione nobilitatis,quam habent phantasmata humana ex coniunctione phantasiae cum intellectu agente:quo pacto dicimus illustrem familiam,quae cum regia sanguinis aut affinitatis nomine coniuncta est,non dubium, quin phantasmata ab ipso eorum ortu sint illustria, habent enim ex eo, quòd humana sunt,
eam

eam dignitatem & præstantiam, vt cum intellectu agente, cuius proxima ministra est phantasia, in intellectum possibilem agere possint. Atque hoc modo sentiunt nonnulli Thomistarū intellexisse D. Thomam, prius phantasmata illustrari, quàm cum intellectu agente in productione specierum intelligibilium cooperarentur: quàm illustrationem vocant radicalem illuminationem, quod in ipsa phantasiæ quasi radicis suæ cum intellectu agente coniunctione fiat. Vnde eorū quidam non immeritò probabile existimant, phantasmata hominis de eisdem obiectis differre specie à phantasmatibus aliorum animalium, quòd ex coniunctione nostræ phantasiæ cum intellectu vim habeant & cooperentur agenti, & vt agant in possibilem. In hanc verò sententiam videtur inclinare D. Thom. 1. p. q. 85. ad calcem primi articuli, vbi ait, *phantasmata propterea dici illuminari ab intellectu agente, quia sicut pars sensitiua ex coniunctione cum intellectu redditur virtuosior, ita phantasmata ex virtute intellectus agentis efficiuntur apta, vt ex ea species intelligibiles abstrahantur.*

Capr. 2. d. 3. q. 2. Ferra. 2. contra Gēt. ca. 77. & alij. Capr. loco citato, & alij.

Expositio D. Thomæ.

Phantasmata hominis an diffrant specie à phantasmatibus belluarum.

Secunda pars ex eo constat, quia nulla omninò vera actio intellectus agentis siue tempore, siue natura præcedit eam, qua ab illo generantur species intelligibiles, vt ex dictis patet.

Tertia verò pars ea ratione confirmatur, quia operatio intellectus possibilis supponit formam intelligibilem, qua operetur: ipse enim ex se quasi materia prima est, vt ait Aristoteles, nihilque agere potest: forma autem intelligibilis est ipsa species intelligibilis.

Lib. 3. de Anim. c. text. 17.

Ex secunda parte huius conclusionis illud manifestum est, tum primùm illustrari phantasmata vera operatione intellectus agentis, cùm primùm species intelligibiles producuntur. Namque tum primùm naturæ, quæ in phantasmatibus contractæ repræsentabantur, incipiunt repræsentari abstractæ, & quasi auulsæ à differentiis contrahētibus, in ipsis quidem speciebus intelligibilibus formaliter, in phantasmatibus autem obiectiuè, quemadmodum & in ipsis indiuiduis, quorum illa sunt imagines. Nam quemadmodum dicimus, intellectū inspicere naturas communes non separatim existentes more Platonico, sed in ipsis earum indiuiduis, ita dicere debemus, species intelligibiles non repræsentare naturas communes separatim extra sua indiuidua, sed in eis existentes: quare cum phantasmata vicem ipsorum indiuiduorum subeant: in ipsis quoque phantasmatibus quasi obiectis dicere possumus, & intellectum inspicere naturas communes, & species intelligibiles repræsentare.

Primum consectaneum. Quando phātasmata primo illustrentur actione intellectus.

Quo pacto species intelligibiles naturas repræsentent.

Illud etiam perspicuè colligitur, naturas communes non esse actu intelligibiles etiam obiectiuè, ante specierum intelligibilium generationem siue antecessio sumatur secundum tempus, siue secundum naturam. Nam idem est esse intelligibile actu, atque actu illustratum lumine producto ab intellectu agente: quod lumen dici potest ipsa species intelligibilis: efficit enim, vt appareat natura communis sine conditionibus indiuiduantibus: in intellectu quidem possibili formaliter, in phantasmatibus autem obiectiuè.

Secundum. Naturas communes non esse actu intelligibiles ante specierū generationē. Caietanum contrariū sentent e adhærere.

Caietanus etsi idem senserat ad caput quartum libelli de Ente

 &

& essentia: tamen ad quæstionem 79. primæ partis in art. 3. mutata sententia, quam communem vocat, sic ferè argumentatur. *Vt se habent sensibilia ad sensum, ita intelligibilia ad intellectum: at calores prius sunt actu sensibiles per lumen, quam in sensum species sensibiles imprimant: ergo & phantasmata, quæ ratione naturarum communium erant potentia intelligibilia prius sunt actu intelligibilia per intellectum agentem, quàm in intellectum possibilem, species intelligibiles inducant.*

Argumentũ.

Loca D. Thomæ.

Vtitur etiam D. Thomæ auctoritate, tum ex libro 2. contra Gentes cap. 76. vbi expressè dicit, *actionem intellectus agentis in phantasmata præcedere receptionem intellectus possibilis, & in anima nostra esse virtutem actiuam in phantasmata, facientem intelligibilia in actu.* Et cap. 62. vbi ait, *intellectum possibilem pati ab intelligibili. Nec dubium,* inquit, *quin ab intelligibili actu.* Tum etiam ex quæstione 15. de Anima, vbi scribit, *intellectum agentem per phantasmata facta intelligibilia in actu caussare scientiam in actu possibili.*

Solutio. Discrimen inter intellectũ & sensum. Cur non sit necesse ponere sensum agentem.

Sed argumentum Caietani facilè dissoluitur ex dissimilitudine sensus & intellectus, sensibiliúmque rerũ & intelligibilium. Nam etsi inter ea non minima intercedit similitudo: tamen hac ex parte dissimilitudo magna cernitur, quod sensus, antequam quicquam agat, inuenit sensibilia iam facta in actu per lumen externum, vnde omnes colligunt, non esse necesse ponere sensum agentem. At intellectus noster antequam operetur, non inuenit naturas materiales, sibíque proportionatas iam factas intelligibiles in actu: sed necesse est, vt ipse eas faciat actu intelligibiles: quod non aliter præstare potest, quàm producendo earum species intelligibiles: sunt enim hæ quoddam quasi lumen ab eo productum, veluti ab insita & natiua luce animę intellectiuæ, quo lumine vniuersalia à singularibus seiunguntur. Qua ex consideratione sæpè colligit Diuus Thomas, si vniuersalia re ipsa separata essent à singularibus, vt Plato existimasse creditur, ac proinde naturæ communes rerum sensibilium essent actu intelligibiles in rerum natura, non fuisse necesse ponere intellectum agentem.

1. par. q. 79. art. 3. & de Spiritualibus creaturis art. 9. & aliis plerisque locis.

Exponuntur dicta D. Thomæ.

Allata verò D. Thomæ dicta, etsi non minimè Caietano fauent, vt illum prouectiorem ætate non immeritò mutasse sententiam videri possit: tamen in gratiam nostræ communísque sententiæ ita exponi possunt, vt quod Diuus Thomas ait, *actionem intellectus agentis præcedere receptionem intellectus possibilis,* vel intelligatur de actione impropriè dicta, iuxta primam assertionis partem, vt communicatio nobilitatis, quam intellectus agens suo modo impertit phantasmatibus, actio quædam censeatur, vel de actione, vt consideratione nostra præcedit passionem in eadem specierum intelligibilium generatione. Quod autem scribit, *in anima nostra esse virtutem actiuam in phantasmata,* satis explicatur verbis sequentibus: *Facientem,* inquit, *intelligibilia in actu:* facit enim vera effectione producendis eorum speciebus intelligibilibus, quarum productione non tantùm res, sed ipsa quoque eorum phantasmata modo suo fiunt obiectiuè intelligibilia in actu, vt iam explicatum est. Quod verò docet, intellectum

pati

pati ab intelligibili, atque adeo, ab intelligibili in actu, vt Caietanus colligit, sic exponi debet iuxta tertiam nostræ assertionis partem: vt patiendi verbum non sumatur pro ipsa receptione speciei, sed pro ipso actu intelligendi, qui etiam auctore Aristotele est quoddam pati, caussatur enim etiam effectiuè actus intelligendi ab intelligibili in actu & intellectu possibili: siquidem intellectus possibilis simul cum specie intelligibili, per quam res est facta intelligibilis in actu, producit actum intelligendi, iuxta commune illud Philosophorum pronuntiatum, *A potentia & obiecto paritur notitia*, Neque aliud D. Thomas prædictis verbis docet, quàm prius, saltem natura, rem esse intelligibilem in actu, quàm intellectam: & quatenus est intelligibilis actu, esse obiectum intellectus agentis, quatenus verò est actu intellecta, esse obiectum intellectus possibilis, actionémque intellectus agentis præcedere actionem intellectus possibilis. Denique in eumdem sensum accipiendum est id, quod ait *intellectum agentem per phantasmata facta intelligibilia in actu caussare scientiam in intellectu possibili.* Intelligit enim nomine scientiæ ipsum sciendi actum, habitúmque (si placet) consequentem, quorum vterque caussatur à specie intelligibili, per quam phantasma fit intelligibile in actu.

Lib. 3. de Ani. tex. 2.

Actum intelligendi caussari effectiuè ab obiecto & intellectu.

Ita patet, qua ratione intellectus vtatur phantasia ad primam naturarum communium abstractionem. Dico autem ad primā, quia naturæ communes ab intellectu etiam possibili abstrahuntur, sed supposita semper abstractione aliqua facta per intellectum agentem. Nam etsi intellectus agens simul cum phantasia species intelligibiles imprimere potest in possibilem: ipse tamen possibilis ex acceptis speciebus alias vniuersaliores, & abstrusiores, vt sic dicam, elicere potest: vt ex specie hominis speciem animalis, & ex specie proprietatis speciem rei subiectæ & omnia, quæ quibuscumque speciebus intelligibilibus repræsentantur, non concretè tantùm, sed etiam abstractè concipere.

Vniuersaliores species à possibili elici.

Septem dubia proponuntur.

Primum. An agēs, omnium vniuersalium species abstrahat.

Secundum. An substantiarū & accidentium.

Tertium. An indiuidui vnius species sit satis ad abstractionem.

Quartum. Et cuiusnam vagi, an determinati.

Quintum. Quando gignatur species.

Quorum obiectorum species ab intellectu agente abstrahuntur.

SECTIO IV.

SVNT tamen nonnulla, quæ meritò aliquis hoc loco roget. Vnum possit ne intellectus agens omnium naturarum communium species abstrahere tam generalium, quàm specialium. Alterum, an possit non modo species accidentium, sed etiam substantiarum elicere. Quòd si vtriusque generis species elicere potest, num quorundam tantum accidentium, aut substantiarum, an verò omnium. Tertium, satisne sit phantasma vnius indiuidui, vt ex eo species naturæ communis abstrahatur, an verò pluriū phantasmata sint necessaria. Quartum, cuiusmodi phantasmatum concursus ad abstractionem requiratur: eorúmne quæ determinata dicuntur ac certa, an eorum, quæ vaga & incerta. Quintum, an tum saltem, cùm primùm plura genita sunt phātasmata indiuiduorum eiusdem naturæ cōmunis, statim gignatur species intelligibilis eius naturæ: quid ve aliud vltra requiratur.

tur. Sextum, in quo genere caussæ phantasmata cum intellectu concurrant, cùm in abstractione specierum, tum verò in earum vsu, vtrū in genere caussæ efficientis, an in aliquo alio. Septimum, quid ad quæstiones de vniuersalibus naturis à Porphyrio in Isagoge prætermissis respondendum sit, quando hanc de vniuersalibus disputationem libri septimi propriam hoc loco anteuertimus.

Sextum. In quo genere caussæ sit concursus phātasmatum. Septimum. Quid ad Porph. quæstiones dicendum. In proœmio.

Hæc non parum difficilia sunt, fusiúsque à plerisque disputantur. Verùm ne longiores simus, paucis ea explicare conabimur, præsertim cùm & in hac ipsa disputatione, & in superiori volumine multa à nobis dicta sint, ex quibus eorum cognitio magna ex parte colligi potest.

Explicatio primi dubij. Lib. 1. c. 2. q. 2. & 3. Cap. 2. q. 2. sect. 8.

Ac primi dubij solutio, ex iis, quæ ad 1. librum disputata sunt, perspicua est. Ostendimus enim eo loco, cùm nihil est impedimenti, primam abstractionem, quæ opere intellectus agentis fit, esse speciei infimæ: cùm verò quid obstat, posse esse generis alicuius vel propinquioris vel remotioris: pro ratione minoris maioris ve impedimenti: vt cùm aliquid cernimus ex loco minus magisve distante. Non quòd naturæ communiores, quæ ex remotiori loco abstrahuntur, efficaciores sint ad agendum, cùm minus perfectæ, minúsque actuales sint: sed quia cùm totum indiuiduum ex quouis loco in sensum agat, minorē efficaciam habet ex remotiori, ac proinde minoris perfectionis effectū producit. Reliqua ex eodem loco petenda sunt.

Secundi. Quæritur possit ne phantasia nostra etiam substantiarum phantasmata producere.

Secundi explicatio ex eo pendet, possitne phantasia nostra non modo accidentium, sed etiam substantiarū phantasmata producere. Illud enim pro regula habendum est, eas tantùm naturas communes abstrahi ab intellectu agente quarum indiuiduorum propria phantasmata cum eo concurrunt ad specierum intelligibilium productionem.

Sententia eorum, qui negant vllum dari phantasma proprium substantiæ.

Plærique recentiores sunt, qui velint nullum esse phantasma substantiæ proprium,, sed omnia esse accidentibus & substātiis communia: alio tamen ac alio modo: quod sint accidentium formaliter, substantiarum autem connotatiuè. Verbi caussa, phantasma huius albi hanc albedinem formaliter repræsentare, sed hanc niuem connotatiuè: cùm enim non repræsentet albedinem, vt abstractam, sed vt concretam huic subiecto, ipsum quoque subiectum innuit. Quocirca cùm nullus sensus siue exterior, siue interior eorum sententia substantiam formaliter percipiat, sed connotatiuè tantùm: intellectus verò agens nullam speciem intelligibilem producat, nisi eius naturæ cuius indiuidua formaliter repræsentantur per phantasmata: colligunt illi, nullam speciem intelligibilem substantiæ ab intellectu agente produci: aliam verò esse rationem ab intellectu possibili, qui ex speciebus intelligibilibus accidentium species substantiæ elicere potest: quemadmodum æstimatiua non nostra tantùm, sed brutorum etiam animalium ex sensatis speciebus sensibilibus insensatas elicere potest. Quamquam eorum nonnulli, ne ab intellectu quidem possibili dum est in corpore, sensibúsque corporis etiam intelligendo obiter vtitur, id posse fieri asserunt. Quod idem ex superioribus

Scholasticis

a Scot. in 2. d. d.3.q.1. *b Cap.1.q.2. sect.5.*

Scholasticis Scotus a senserat argumento consecratæ hostiæ ad b 2. librum à nobis soluto.

c Comm.53. Opusc.29. *Auenrois op posita senten- tia.*

Auenrois, c in secundum librum de Anima in opposita est sententia, quòd existimet, ac planè dicat cogitatiuam, quæ nostra æstimatiua est, indiuidua omnium prædicamentorum posse percipere: cui veteres Scholastici ferè subscribunt. In his est D. Thomas cùm aliis locis, tum verò in quodam opusculo de Principio indiuiduationis, vbi hæc fermè. *Obiecta per ju[...] exteriorum sensuum esse sensibilia accidentia siue propria siue communia, quidditatem verò, naturámve substātiæ particularis in particulari, neque esse per se obiectū sensus exterioris, cùm sit substantia, neque ad intellectum per se pertinere, cùm sit particularis: atque hinc effici, vt sit per se obiectum æstimatiuæ nostræ seu cogitatiuæ, quæ ex collatione particularium non modo accidentium, sed etiam substantiarum ratio particularis appellatur.*

In quo etiam est D. Thom.

Hoc cùm nobis sit vero similius, respondendum existimamus: intellectum agentem abstrahere posse corporearum substantiarum intelligibiles species, omniumque aliorum materialium entium, quod eorum omnium possint esse phantasmata, quibus formaliter repræsententur, & non connotatiuè tantùm, vt sunt incorporearum substantiarum, cæterorúmque entium immaterialiū phantasmata, quorum proinde entium species per intellectum agentem abstrahi nequeunt.

Dari phantasmata substantiarum.

Ac dari phantasmata, quibus quantitates omnes formaliter repræsententur, ex eo colliges: quia vel ipsius temporis, quod difficillimè omnium quantitatem percipitur, dari certum est, cùm & bruta etiam animantia temporum differentias distinguant: Lege D. Thomam opusc. 43. vbi idem docet, & inter alia notat, bruta animantia iniuriarum præteritarum meminisse, tempúsque futurum vindictæ obseruare solita. Idem porrò dicendum esse de qualitatibus, quæ quantitatis interuentu inhærent substantiæ, rationi cōsentaneum est. Iam relationes formaliter posse phantasmatibus repræsentari, ex eo intelligitur, quia vel brutorum æstimatiua conuenientiam diuersitatémque obiectorum percipit: non discursu tamen, vt humana, sed solo naturali quodam instinctu, & quasi suggestione: quod idem Auctor cùm eodem loco, tum aliis plerisque docet. Actiones verò & passiones phantasmatibus formaliter referri, nemo dubitauerit, qui speciebus sensus communis id muneris cum Aristotele in tertio de Anima concesserit: quo loco ille sensum communem ait non modo sensibilium differentias, sed ipsas quoque operationes externorum sensuum cognoscere. Denique de iis, quæ in cæteris prædicamentis ponuntur, cùm æquè familiaria sint sensibus atque superiora, nemo dubitauerit, dari phantasmata, quibus formaliter repræsententur.

Cap. 4. *Et quantitatum.* *Qualitatum.* *Relationum.* *Actionū & passionum.*

Cap. 2. iuxta Græcos à tex. 145. *Lege D. Tho. 2. contra Gent. cap. 66.* *Eorum etiam quæ in cæteris prædicamentis ponuntur.*

Ferrar. in eundem locū. *Quæstio alia. An possit agens abstrahere à concretis abstracta.*

Superuacanea fuerit hoc loco ea quæstio, possítne etiam intellectus agens abstrahere à concretis abstracta ipsa. Nam si quæstio est de abstractione per speciem: cùm species intelligibilis, quam intellectus agens cum phantasmate efficit, semper concretè repræ-

sentet obiectum, quemadmodum & ipsum phantasma: non est quod quis quærat, num ille abstracta à concretis possit seiungere. Si verò dubitatio est de abstractione per notitiam seu cognitionem: cùm intellectus agentis functio non sit cognoscere, quemadmodum nec pati seu recipere, sed agere: nemo, nisi qui eius naturam ignorauerit, in controuersiam id vocabit.

Poterit ne id item phantasia.

Alia ratio est, si id quæratur de phantasia: præsertim cùm dixerimus, æstimatiuam, quæ phantasiæ nomine comprehenditur, percipere differentias temporum, conuenientiámque & diuersitatem obiectorum: immo etiam, sensum communem, qui phantasia inferior est, cognoscere differentias sensibilium, actionésque & passiones: quæ omnia in abstractis numerantur. Sed respondendum est, nullam sensitiuam potentiam abstracta à concretis posse seiungere: sed quemadmodum species sensibiles omnia concretè repræsentant (qua in re speciebus intelligibilibus non sunt dissimiles) ita sensitiuas facultates nihil abstractè cognoscere: maiori enim ad eam rem discernendi facultate opus est, quam vt sensitiuis potentiis conueniat. Communis enim sententia est, abstractum à concreto sola ratione considerationé ve distingui, quæ intellectus operatio est. Deinde, vt sensitiuæ omnes potentiæ materiales sunt, & à subiecto in suo esse pendent: ita rationi consonum est, vt nisi cum materia, subiectoque nihil cognoscant. Accedit, quòd cùm magis distinguantur differentiæ indiuiduantes ab ipsis indiuiduis, quàm abstracta à concretis, nempe ex natura rei: potentiæ verò sensitiuæ (quod vero simillimum est) non discernant priora, sed haud parua ad id intellectus attentione opus sit, consequens est, vt nec discernant posteriora. Itaque æstimatiua cognoscit rem præteritam & futuram, vt preterita, etiam & futura est: ipsas verò per se præteriti & futuri differentias abstractè non cognoscit: & sic res habet in cæteris abstractis. Tametsi nos consuetudine communi, cùm de internorum sensuum cognitione ageremus, abstractis nominibus pro concretis vsi sumus.

Non posse probatur.

Abstracta à concretis sola ratione distingui.

Vt Caiet. de Ente & esse. c.3. & 7. & Scot. in Prædicam. quæstione.11.

Lege quæ habes supra ad c.7. q.5. sect. 3.

De concursu phantasmatum nonnulla.

Sectio V.

Tertium dubium hoc pacto explicatur à D. Thoma prima parte q.76. art.2. A diuersis phantasmatibus abstrahi vnam speciem intelligibilem: quod Caietanus in eandem partem ad q.85. art.1. videtur sic exponere, vt sentiat plura phantasmata necessaria esse ad vnius speciei generationem: & clarius in secundum de Posteriori resolutione capit. vltimo, vbi docet, non sufficere ad eam rem vnam cogitatiuæ operationem. Si tamen considerentur ea, quæ ad primum huius operis ab scripsimus, dicendum est: etsi ferè vsu venit, vt ad vnius speciei generationem plura phantasmata concurrant, aut vnum virtute præcedentium præcedentiúve alicuius, quo pacto hi Auctores intelligi possent: attamen si vel vnum sit intentum (loquor autem de expresso phantasmate & actuali, non de impresso tantùm seu habituali) vel certè non breui transeat, non esse plura necessaria: quemadmodum

modum vt aliquid imprimatur in memoria: non satis est qualiscunq; vna rei perceptio, sed vel requiruntur plures, vel vna intensa diúve continuata.

Quarti dubij solutio. Ad quartum, ex iis, quæ eodem loco dicta sunt, respondendum est, non esse necessarium ad speciei vllius intelligibilis generationem phantasma determinatum, hoc est, indiuidui determinati: sed satis esse phantasma vagum, quod semper quidem ad speciem naturæ genericæ, sæpè autem ad speciei infimæ concurrit. Immò verò, cùm indiuiduum vagum magis videatur accedere ad conditionem naturæ vniuersalis: aptius fortasse est vagum ad speciē naturæ specificæ, quàm determinatum.

Cap. 2. q. 2. sect. 4. & q. 3. sect. 4. Quinti dubij solutio haud facilis est. Nam cùm productio specierum intelligibilium per intellectum agentem sit merè naturalis, vt id primi quoque libri commentariis diximus, non videtur sanè aliud ad eam requiri, quàm plurium phantasmatum, vniúsve intensioris aut diuturnioris, sæpiúsve repetiti præsentia. Et tamen si hoc damus, cùm in pueris, & amentibus hæc inueniantur cum intellectu agente coniuncta: si ea satis sunt, amentibus quoque & pueris nondum ratione vtentibus abstractio vniuersalium concedenda erit: quod durum & improbabile videtur. *Quinti expositio.* *Num pueris & amentib. abstractio vniuersalium concedenda.*

Dicendum tamen, durum quidem fore, nulliúsque probabilitatis, si quis pueris & amentibus concedat primam vniuersalium abstractionem actualem, hoc est, per actum intellectus possibilis: non item si habitualem, ac per solam speciem impressam: quòd non necesse sit statim actum exercere speciei genitæ conformem, intenta in eis & quodammodo immersa anima rebus particularibus, & sensuum dominatu haud libera. Dico autem primam abstractionem, quia amentes postquam ratione vsi sunt, intellectúmque habuere liberum ad considerandas naturas rerum sine earum conditionibus indiuiduantibus: nihil impedit, quominus post impeditum rationis vsum in discurrendo, simplices adhuc conceptus forment, quibus præcisè naturæ communes concipiantur: hoc enim non satis est, vt eos sanos esse mente concedamus, laborante adhuc intellectu in ratione rerum consideranda ac reddenda, rectóque discursu faciendo.

Hac eadem quæstione sect. 2. & 3. Ex quibus clariùs perspicitur id, quod superiùs diximus: nihil esse, cur quidam velint, non satis esse, si dentur in sensibus internis multa eiusdem speciei aut generis phantasmata, vt ab eis natura specifica aut generica abstrahatur: sed expectandam ad id esse nouam intellectus agentis illustrationem. Quamuis enim ad abstractionem actualem, siue per actum intellectus possibilis expectandum sit nouum lumen intellectus agentis, quod est ipsa intelligibilis species: ad habitualem tamen siue per speciem impressam, nihil luminis vltra requiritur: sed satis est ipsa naturalis phantasmatum humanorum claritas, & præstantia ex coniunctione cum intellectu agente naturaliter cōtracta, ob quam cum illo concurrere possunt ad ipsius speciei intelligibilis generationem. *Confirmatio eorum, quæ suprà dicta sunt.*

Ferrar. 2. contra Gent. cap. 77. Ad sextum dubium dicendum est, phantasmata potius concurrere *Sexti dubij explicatio.*

cum intellectu agente in genere caussæ efficientis, quàm dispositiuæ, quæ ad materialem reducitur: in altero enim harum caussarum genere retulimus libro primo, Auctores ponere phantasmatum cum intellectu agente concursum, nósque meritò in prius genus magis inclinauimus: est enim ea sententia & communior, vt eo loco diximus, & rationi magis consentanea: tum quia phantasmata in ea actione concurrunt, & vt caussæ essentialiter subordinatæ, ac quodammodo instrumentaliter determinantes generalem efficientiam intellectus agentis: & vt obiecta mouentia, quatenus ipsarum rerum externarum locum subeunt, vt habes apud Aristotelem lib. 3. de Anima, cap. 5. Accedit, quòd alterius opinionis auctores ea potissimùm de caussa in eam inclinant, ne materiale phantasma in immaterialem intellectum agere admittant: quod vereri non est opus, vbi ponitur, materiale agens virtute propria non agere, sed virtute immaterialis, cui subditur.

Phātasmata in genere efficientis caussæ concurrere.

Cap. 2. q. 3. sect. 6.

QVO PACTO RESPONDENDVM ad eas quæstiones, quæ à Porphyrio in Isagoge prætermissæ sunt.

QVÆSTIO IX.

Solutio prima.

SECTIO I.

RELIQVVM est igitur, vt tribus illis quæstionibus de præcipuis vniuersalibus respondeamus, quas Porphyrius in Isagoge prætermisit. Cohæreántne, inquam, genera & species in rerum natura, an in solis, nudísque conceptibus posita sint. Síntne corpora, an corporis expertia. Et in rebus sensibilibus, an extra illa existant. Ex iis enim, quæ in tota hac disputatione de vniuersalibus dicta sunt, commodè explicari possunt.

Tres quæstiones à Porphyrio prætermissæ. Prima. Secunda. Tertia.

In proœmio.

Quod igitur ad primam attinet, illud in primis adnimaduertendum est, genera & species accipienda in ea esse pro solis generibus & speciebus substantiarum sensibilium: quandoquidem Aristoteles in ea contra Platonem disputanda de his solis generibus & speciebus loquitur: & reliquæ etiam duæ quæstiones, quæ de eisdem rebus planè, de quibus primæ excitantur, de solis generibus & speciebus substantiarum sensibilium intelliguuntur.

Prima explicatio. De solis sensibilibus intelligi.

Lib. 2. Metaph. c. 7. à tex. 15. 7. Metaph. 14. & 15. & alias in locis.

Deinde, cùm duobus modis aliquid esse possit in intellectu: vno subiectiuè, vt dici solet (quamquam intellectus non est propriè subiectum, sed anima, interueniente intellectu) altero obiectiuè, quo pacto quicquid actu aut habitu cognoscitur ab intellectu, dicitur in intellectu existere. Illud etiam considerandum, hoc posteriori modo quæri, sint ne genera & species in intellectu, siue (vt à Porphyrio dicitur) in conceptibus, qui modus existendi entibus, & non entibus communis est.

Duobus modis aliquid esse in intellectu.

Denique

Denique intelligendum, eorum, quæ ſunt obiectiuè in intellectu, quædam eſſe in ſolis nudíſque conceptibus, quædam non item. Ea dicuntur eſſe in ſolis nudíſque conceptibus, quæ nec formaliter, ſeu quatenus talia ſunt, exiſtere in rerum natura poſſunt, nec de rebus exiſtentibus in rerum natura prædicari: qualia ſunt Centaurus, Hircoceruus, & cætera figmenta. Ea verò non eſſe in ſolis nudíſque conceptibus, quæ aut formaliter exiſtere poſſunt in rerum natura, aut de rebus in rerum natura exiſtentibus prædicari. Quo genere primùm complectimur entia realia: hæc enim, quatenus talia ſunt, poſitiuè exiſtunt in rerum natura. Deinde negationes, quæ velut inhærent entibus realibus, vt eſt cæcitas, ignoratio, & huiuſmodi aliæ: ſiquidem & hæ formaliter, & quatenus tales ſunt, exiſtunt in rerum natura: non tamen poſitiuè, vt entia realia, ſed negatiuè: ea nimirum ratione, in ſubiectis ſuis non exiſtunt formæ, quarum ſunt priuationes. Tertio loco entia rationis, vt eſſe prædicatum, ſubiectum, & ſimilia: itémque negationes, quæ conueniunt rebus veris: non tamen vt exiſtunt in rerum natura, cuiuſmodi eſt vnitas præciſionis, quæ coniuncta eſt cum aptitudine eſſendi in pluribus: hæc enim omnia etſi nec poſitiuè, nec negatiuè poſſunt exiſtere in rerum natura: tamen de rebus veris dici poſſunt. Exempli cauſſa, ſi quis de Centauro cogitet: in ſolo nudóque conceptu exiſtet Centaurus, id eſt, hac ſola & nuda ratione exiſtentiam habebit, quia obiicitur conceptui cuidam: quippe cùm alioqui nec exiſtere in rerum natura poſſit, nec de vera vlla re prædicari. At verò ſi mente concipiat tonitruum: ſi cogitet de ignoratione, cum qua naſcimur: ſi animaduertat, animal prædicari de homine, aut eſſe vnum quid pluribus commune: non dicentur iſta, tonitruum ſcilicet, ignoratio, prædicatum, & communitas, eſſe in ſolis nudíſque conceptibus: quia & plurima tonitrua verè exiſtere ac audiri poſſunt: & extamus nos omnes, in quibus ab ipſo ortu omnium rerum velut inſidet ignoratio, ſiue ſcientiæ negatio, & datur animal in rerum natura, quod quidem dicimus prædicari de homine, & eſſe pluribus commune.

Quæ in nudis conceptibus eſſe dicantur. Quæ non in ſolis.

Senſus ergo primæ quæſtionis eſt: num genera & ſpecies ſubſtantiarum ſenſibilium aliqua ex parte verè exiſtant in rerum natura (nempe aut formaliter, aut ratione rerum, de quibus dicuntur) an hoc tantùm eſſe habeant, quod mente concipiantur: quaſi cùm ea percipimus, craſſa cogitatione noſmetipſos eludamus; vt cùm fingimus Chimæram, Sphingem, aut aliquid ſimile.

Senſus primæ quæſtionis.

Sententia Heracliti, a Antiſthenis, Democrlti, Epicureorúmque ac recentiorum b Nominalium in hac quæſtione eſt, genera & ſpecies, de quibus quæſtio intelligitur, atque adeo cætera omnia genera & ſpecies, eſſe in ſolis nudíſque conceptibus. Credunt enim, res vniuerſales eſſe fictitias, conceptúſque & nomina vniuerſalia ſignificare immediatè res ſingulares. Itaque ſentiunt, genera & ſpecies nec exiſtere poſſe in rerum natura, nec dici de veris rebus, ſed ſolùm obiici iis conceptibus, quibus confinguntur ab iis, qui ea ponunt: contra quos ſuperiùs c diſputatum eſt.

Prima ſententia quorumdam veterũ, & Nominalium.

a *Lege Platonem in fine Cratyli, & Ariſt. 4. lib. Metaph. c. 5. tex. 22.*

b *Ocham in 1. d. 2. q. 4. & 1. p. Logic ca. 14. & 15. & quolib. 5. q. 12. & 13. Gab. in 1. d. 2. q. 7. & 8.*

c *Quæſt. 2.*

Secunda sententia Platonis & Aristotelis. Quid inter eos conueniat, quid intersit.

At verò Plato & Aristoteles communi consensu respondent ea verè existere in rerum natura, neque esse inania cogitata & commenta, vt satis apertum est ea disputatione, quam Aristoteles libro 7. a contra Platonem instituit: in qua hoc conuenit inter eos, quòd vterque ponit genera & species substantiarium sensibilium in rerum natura: hoc autem interest, quòd Plato existimat, ea omni ex parte verè existere, hoc est, tam ratione rerum, quæ dicuntur genera & species, quàm ratione communitatis ac indifferentiæ. Aristoteles verò ita docet, res, quæ dicuntur genera & species, constare in rerum natura, vt neget communitatem earum in eisdem existere: ex quo tamen non efficitur, vt earum communitas, seu vniuersalitas existat in solis nudísque conceptibus, cùm de veris rebus dici possit. a Cap. 14. & 15.

Respondetur ad primam quæstionem.

Itaque respondendum est genera & species substantiarum, quæ sensibus percipiuntur, nec ratione rerum, quæ genera & species dicuntur, nec ratione communitatis earum esse in solis nudísque conceptibus: sed res, quæ his nominibus appellantur, existere formaliter; & quatenus tales sunt, in rerum natura: ipsam verò earum communitatem, etsi numquam formaliter existit in rerum natura, sed solùm obiectiuè in intellectu, tamen verè dici de rebus, quæ veram, ac realem existentiam habere possunt. Quam solutionem ipse quoque Porphyrius innuit in adiiciendis duabus aliis quæstionibus. Tum quia friuolum esset quærere, num genera & species essent corpora, & quæ sequuntur, nisi illa esse constaret, vt Boëtius annotauit. Tum etiam, quia ipse verborum contextus apertè supponit affirmatiuam partem primæ quæstionis in excitanda secunda: *Etsi existant*, inquit, *corpora ne sint, an corporis expertia.* *In Porphyrij proœmiu.*

Secunda ac tertia solutio. SECTIO II.

Sensus secundæ quæstionis Porphyrianæ.

SEcundæ quæstionis sensus est. Num genera & species, quæ ex parte formaliter existunt in rerum natura, sint corpora, an corporis expertia, hoc est: consténtne materia, an non: quod quidem planè de solis generibus & speciebus substantiarum sensibilium ambigitur. Nam de generibus & speciebus tam substantiarum incorporearum, quàm accidentium quis dubitet? Sed versiones quæ pro verbo, *corpora*, habent, *corporalia*, aut, *corporea*, occasionem dederunt existimandi, de generibus etiam & speciebus accidentium, quæ corporibus inhærent, excitatam fuisse quæstionem. Itaque sensus est, vtrum genera & species horum corporum per se existentium, quæ sensibus percipimus, sint etiam corpora, nec ne.

Dissensio Aristotelis & Platonis. Vera secundæ quæstionis explicatio.

In hac quæstione iam dissentit Aristoteles à Platone. Plato enim, si Aristoteli credimus, in ea est sententia: vt putet, genera & species huiusmodi rerum esse formas quasdam omnis materiæ ac mutationis expertes. At Aristoteles existimat, ea constare materia, si non ratione, certè reipsa. Cùm enim credat (id quod est verissimum) genera & species non differre à suis indiuiduis re ipsa, sed ratione duntaxat, vt animal & hominem à Socrate: indiuidua autem substantiarum *Locis citatis.*

rum

rum ſenſibilium conſtent materia, quemadmodum & mole corporea, ſiue trina dimenſione: non dubium, quin ea quoque re ipſa materia conſtent. Ratione tamen nil obſtat, quominus aliquod genus huiuſcemodi ſubſtantiarum materiæ ſit expers: vt ſubſtantia, quæ eſt genus ſummum, in cuius definitione nulla omninò admittitur materia. Et hæc eſt vera huius quæſtionis ſolutio.

Tertiæ quæſtionis ſenſus.

Tertiæ quæſtionis ſententia eſt. Vtrum genera & ſpecies rerum ſenſibilium, quæ ex parte in rerum natura formaliter exiſtunt, ſeiuncta ſint à rebus ſenſibilibus, quarum comparatione dicuntur genera & ſpecies: an verò in eis inſint. Quo loco nomine rerum ſenſibilium non ſolùm non intelliguntur ſubſtantiæ materiæ expertes, ſed neque etiam ſenſibilia accidentia: cùm perſpicuum ſit, neque ipſa, neque ipſorum genera aut ſpecies materia conſtare: ſed ſolùm intelliguntur ſubſtantiæ ſingulares, quæ ſenſibus percipiuntur. Verbo autem, *inſint*, intelligenda eſt inexiſtentia generum & ſpecierum in ſuis indiuiduis per modum identitatis, vt indefinitione vniuerſalis: nō autem vera & propria inhærentia, qualem habent accidentia in ſubiectis. Atque hac de cauſſa videtur Porphyrius addidiſſe verba illa, *& circa eas ſubſiſtant*, ne videlicet genera & ſpecies propriè inhærere in ſuis indiuiduis intelligerentur.

Nomine rerum ſenſibilium quid in quæſtione accipiatur.

Quid Plato reſpondeat.

Ad hanc quæſtionē reſpondet Plato, genera & ſpecies rerum ſenſibilium eſſe ab eis ſeiuncta: id quod planè cogitur dicere iuxta ſuperioris quæſtionis explicationem. Nam cùm eius ſententia ſint re ipſa omnis materiæ ac mutationis expertia: perſpicuum eſt, non ineſſe ea in rebus ſenſibilibus per modum identitatis: quandoquidem nihil eſt, quod idem re ipſa ſimul ſit materiæ & particeps & expers, aut mobile ſimul & immobile. Ariſtoteles verò ait, non ſolùm genera & ſpecies non eſſe ſeiuncta à ſuis ſingularibus, ſed ne vllà quidem vniuerſalia. Docet enim vtroque libr. de Poſteriori reſolutione, vniuerſale eſſe, vnum in multis, & primo lib. de Partibus animalium ſic ait, *Vniuerſalia appellamus ea, quæ in pluribus ſunt*: & ſeptimo lib. huius operis definiens vniuerſale, ſic ſcribit. *Vniuerſale dicitur, quod aptum eſt, vt in pluribus inſit*: quo loco apertiſſimè impugnat Platonis ſententiam, quod dixerit, vniuerſalia à ſingularibus eſſe ſeiuncta.

Primo libr. Poſter. cap. 8. tex. 21. ſecundo lib. Poſter. cap. 18. text. 27. cap. 4.
Capit. 13. tex. 45.

Quid Ariſtoteles.

Cuiuſdam argumenti, ac dubitationis ſolutio.

SECTIO III.

Argumentum contra ſolutionē tertiæ quæſtionis.

CVM hac tamen vera ſolutione quæſtionis videtur hoc argumentum pugnare. Genera & ſpecies horum corporum, quæ ſenſibus percipiuntur, re ipſa ſunt corpora, vt in ſoluenda ſecunda quæſtione dictum eſt: nunc autem conceſſimus, ea in his exiſtere: igitur multa corpora ſimul exiſtunt in eodem loco: quod nulla natura efficere poteſt. Aut igitur dicendum fuit, genera & ſpecies horum corporum, quæ cernimus, non eſſe corpora: aut certè in his nequaquam exiſtere.

Hoc

Quid aliqui argumento victi respondeant ad secundam quæstionem.

Hoc argumento victi nonnulli, respondendum ad secundam quæstionem existimant, genera & species horum corporum non esse corpora. Verùm non est, cur quisquam responsionem datam repudiet.

Soluitur argumentum.

Duo corpora esse simul non posse, de quibus intelligendum.

Primùm quia id, quod dici solet, Nullis naturæ viribus fieri posse, vt multa corpora in eodem loco existant, de corporibus re ipsa diuersis, vt aqua & oleo intelligendum est: genera autem & species, etsi quis contendat simpliciter appellanda esse diuersa corpora, non sunt tamen re ipsa diuersa, vt diximus, sed ratione dumtaxat.

Superiora & inferiora vt non efficiant numerum.

Deinde, quia nec sunt re vera simpliciter dicenda diuersa corpora, cùm superiora & inferiora non efficiant numerum secundum nomen alicuius eorum: neque enim dicas: animal & hominem esse duo animalia, aut duos homines, neque item hominem & Socratem esse duos homines, aut duos Socrates: & sic de cæteris. Dixi, *secundum nomen alicuius eorum*, quia secundum aliud nomen, non dubiū est, quin superiora & inferiora possint numerum conficere, vt si dicas, animal & hominem esse duo prædicata, & hominem ac Socratem duo subiecta.

Caussæ cur non efficiant.

Caussa verò huius rei est, quia ea, quæ numerum efficiunt secundum aliquid nomen, debent esse membra diuidentia eius rei, quæ primò significatur eo nomine: at superiora & inferiora non sunt membra diuidentia alicuius rei, quæ in eadem serie collocetur, vt inductione perspicuum est. Atque id, quod de generibus & speciebus substantiarum corporearum dictum est, pari ratione dicendum est de cæteris generibus & speciebus respectu suorum indiuiduorum.

Cur Porphyrius reliquorum vniuersalium in his quæstionibus non meminerit.

Quòd si quis quærat, cur Porphyrius in his quæstionibus reliquorum vniuersalium mentionem non fecerit, differentiarum, inquam, propriorum & accidentium: non necesse est caussam aliam quærere, nisi quia apud veteres de solis generibus & speciebus hæ dubitationes agitabantur. Dixerat enim se traditurum, quæ apud maiores de quinque vniuersalium generibus differre solerent: è quibus hæc, quia ad altiorem scientiam spectabant, consultò prætermisit. Quamquam & illud dici potest, parem esse rationem de differentiis, atque de speciebus, quæ differentiis complentur: de propriis autem & accidentibus satis esse nosse, num illa, qua ratione sunt genera aut species, existant in rerum natura nec ne, & quæ sequuntur. In his enim quæstionibus non tam habetur ratio communitatum, quàm rerum, quæ communes appellantur, vt patet ex 2. & 3. quæstione, quæ de solis rebus excitantur.

Epilogus.

Atque hæc de quæstionibus iis, quarum explicationem Porphyrius omisit, déque toto genere vniuersalium, qua ratione propriè ac præcipuè vniuersalia dicuntur sint satis. Ex qua tota disputatione perspicuum relinquitur, quid noui rebus vniuersalibus abstractio afferat, Nunc de eisdem, quatenus ad particularia referuntur, quæ minus præcipua vniuersalium consideratio est, pauca dicamus.

QVA-

QVA RATIONE VNIVERSALIA dicantur relatiua comparatione ſuorum particularium.

QVÆSTIO X.

Scholaſticorum variæ opiniones. SECTIO I.

Quatuor primaria ſententia de relatione vniuerſalium.

MVLTÆ ſunt, variæque Scholaſticorum ſententiæ de relatione vniuerſalium ad ſua patticularia, quarũ probabiliores ad quatuot quaſi capita reuocari poſſunt: tãta ſæpè eſt in rebus nõ magni momẽti difficultas ac controuerſia.

Prima ſententia Caietani.

Sunt qui dicant, vniuerſalia non referri ad particularia, niſi cùm concipiuntur referri: vt cùm quis concipit animal eſſe genus reſpectu hominis,& equi,aut hominem eſſe ſpeciem reſpectu Socratis & Platonis.Quæ ſententia videtur eſſe Caietani ad 1.p.D.Thom.q.17.art.1. *Relatione*,inquit,*rationis non ſunt actu,niſi cùm intelliguntur,neque habent aliud eſſe,quàm intelligi.*

Ratio pro hac ſententia hæc videtur præcipua: quia quemadmodum,vt relatio tealis exiſtat,non eſt ſatis,ſi eius fundamentum realiter exiſtat,ſed neceſſe præterea eſt,vt ipſa relatio propriam & peculiarem exiſtentiam realem habeat,diſtinctámque ab exiſtentia fundamenti:ita etiam,vt relatio rationis exiſtat, non debet eſſe ſatis,ſi eius fundamentum obiectiuè in intellectu exiſtat,ſed opus eſt præterea,vt ipſa quoque relatio ab intellectu concipiatur propria & peculiati cõceptione:quandoquidem non poteſt obiici per ſpeciem repræſentantem,cùm entium rationis nullæ ſint propriæ & peculiares ſpecies intelligibiles,quibus repræſententur.

Secunda ſententia Scoti, & aliorum.

Alij volunt, vt vniuerſalia teferantur, non opus quidem eſſet vt concipiantur referri, ſed tamen requiri, vt mente de ſuis particularibus verè affirmentur. Quamquam hoc intereſt, quòd eorum quidam ſatis eſſe dicunt, ſi quælibet res vniuerſalis verè affirmetur de vno patticulari:alij verò exigunt vt ſimul de pluribus dicatur. Hanc ſententiam ſequitur Scotus in hunc lib.q.11.*Falſum*,inquit, *eſt, quod actu reflexo fiat relatio rationis:fit enim primo actu* (hoc eſt,directo)*intellectus comparantis hoc ad illud:cùm autem reflectitur intelligendo comparationem vt obiectum,tum non cauſſatur relatio rationis,ſed concipitur.* In qua eadẽ ſententia videtur eſſe D.Thomas in loco citato primæ partis: vbi ait,*relationem rationis eſſe tantùm in apprehenſione rationis conferentis vnum alteri*:non ait,concipientis ipſam comparationem, relationémue, ſed conferentis. Ex quibus verbis hoc contra ſuperiorem ſententiam argumentum colligi poteſt. Non idem eſt aliud eſſe, atque concipi, niſi id, quod concipitur, ſit aliquid merè confictum, ſed prius(ſaltem natura) vnumquodque eſt, quàm concipiatur: at relationes vniuerſalium ad ſua patticularia non ſunt attributa merè conficta, ſed quæ de rebus, quas dicimus reales, verè affirmentur, ergo prius natura eſt, eas ſuo modo eſſe quàm concipi: ſunt au-

Scotus in 4. d.2.q.2. Vide Lichetum in primo d.3. q.7. & in 2. d.1.q.prima §. ſecundo principaliter. Herueum de Secundis intent. quæſtione 2.artic.3. Viguerium Granatenſ. ſuarum Inſt. c.2.§.2.

Argumentũ contra ſuperiorem ſententiam.

tum cùm vniuersalia de suis particularibus prædicantur (aut enim hæc prædicantur vt genera, aut vt species, &c.) ergo vt vniuersalia referantur ad sua particularia, non opus est, vt eorum relationes concipiantur, sed satis est, si ipsa de suis particularibus verè affirmentur.

Tertia sententia recentiorum. Sunt etiam quibus, vt vniuersalia referantur ad sua particularia, satis esse videatur, si illa simplici & minimè comparatiuo conceptu sine differentijs contrahentibus apprehendantur: vt si homo præcisè concipiatur, vt homo, & animal, etiam si nondum attribuantur suis particularibus: quæ sententia recentiorum ferè videtur esse. *Ratio.* Eorum ratio hæc est. Cùm aptitudo essendi in pluribus sit proximum vniuersalitatis fundamentum (sumpto vniuersalitatis nomine pro relatione vniuersalium ad sua particularia) vbi primùm ea aptitudo datur, statim consequitur vniuersalitatis relatio: vt vnaquæque res vniuersalis iam tum est apta, vt sint in pluribus, seu indifferens ad omnia sua particularia, cùm primùm sic concipitur: ergo iam tum refertur ad sua particularia, nec opus est, vt de illis actu affirmetur.

Quarta sententia. Denique sunt a qui ne simplicem quidem, & minimè comparatiuam conceptionem rerum vniuersalium desiderent, vt illæ ad sua particularia referantur, sed cùm primùm species aliqua intelligibilis ab intellectu agente cum phantasmate producitur, continuò rem, quæ per eam repræsentatur, ad sua particularia referri dicant.

a Hanc sequi videntur Soncinas 6. Metaphys. q. 18. Hispalensis in 2. d. 19. q. 3. §. quantum ad tertium.

Fundamentum. Huius opinionis fundamentum idem est, quod superioris. Nam si aptitudo essendi in pluribus, cùm primùm datur, mox secum affert rei vniuersalis ad sua particularia relationem: non dubium est, quin ipsa etiam speciei intelligibilis generatio relationem vniuersalium ad sua particularia suo modo efficiat: res enim, quæ vniuersalis denominatur, non solùm cum simplici conceptu apprehenditur, sed etiã, cùm in specie intelligibili repræsentatur, indiuisa omnino est, indifferénsque ad omnia sua particularia: innititúrque fundamentum hoc *Confirmatur ex D. Thoma.* ei pronunciato, quo D. Thomas vtitur 1. p. q. 75. art. 3. ad primum, cùm ait, intentionem vniuersalis prouenire ex abstractione intellectus. Si enim ita res habet: ergo non solùm per conceptus, sed etiam per species intelligibiles, quibus naturæ communes abstrahuntur, consequuntur res vniuersalitatem.

Quocirca opinio eorum, qui dicunt, species intelligibiles primo & per se esse rerum singularium, distinxit ab hac sententia superiorem, quòd ij Auctores credant, solis conceptibus res liberari à conditionibus indiuiduantibus. Qui autem quartam hanc sententiã amplectuntur, volunt & conceptibus & speciebus ipsis vniuersales naturas ab iis conditionibus exolui: immo verò, prius natura abstractionem hanc secretionemque fieri per species aliquas ab intellectu agente factas, quàm per conceptus elicitos a possibili.

***

Quid

Quid in hac re sentiant veteres Aristotelis interpretes.

SECTIO II.

A veteribus ipsas aptitudines dici relationes.

Ad cap. de Genere, in secunda editione.

VEteres tamen Aristotelis enarratores faciliùs se ab hac quæstione expediunt: ipsas enim aptitudines, quibus naturæ communes dicuntur aptæ, tum vt insint pluribus, tum vt de pluribus dicantur, relationes vocant. Sic Boëtius in Isagogen Porphyrij accommodatè ad artem Dialecticam de vniuersalibus disserens, hoc est, de vniuersalibus, quatenus prædicabilia sunt, cùm dixisset, relationem efficere genus, mox, ne aliquis relationis nomine aliquid aliud intelligeret, quàm ipsam aptitudinem ad prædicationem de pluribus, hæc subiicit, *Cum dicimus animal esse genus, nõ vt arbitror, tũc de re ipsa hoc nomen dicitur, sed de ea relatione, qua potest animal ad cætera, quæ sibi subiecta sunt, referri.* Non ait, *qua refertur*, sed, *qua referri potest*, tum addit, *Itaque character quidam est, & forma generis in eo, quod referri ad eas res potest, quæ cùm sint plures & specie differentes, in earum substantia prædicatur.* Ex quibus verbis patet, nihil aliud Boëtium nomine relationis generis ad species intellexisse, quàm ipsam aptitudinem, vt certo quodam modo de iis prædicetur. Quod idem alios veteres sensisse de relationibus omnium vniuersalium, quatenus ad Dialecticum spectant, facilè est ostendere.

Diuisio relationis cuiusque vniuersalis in aptitudinalem, & actualem.

Sed vt eorum mentem apertiùs interpretemur, diuidi apud eos potest relatio cuiusque rei vniuersalis in aptitudinalem, & actualem. Aptitudinalis duplex est, quemadmodum & ipsa aptitudo, à qua aptitudinalis relatio eorum sententia non differt: vna, vt sit in pluribus per modum identitatis: altera, vt prædicetur de pluribus, quæ illam sequitur. Actualis item duplex est, fundamentalis altera, ipse, inquam, actus essendi in pluribus (si tamen relatio, nisi valdè impropriè dici potest) altera formalis, quæ est ipsa prædicatio, hoc est, vera affirmatio de pluribus: non actiua tamen, sed passiua: neque enim dicunt, prædicare: sed verè enunciare, esse referri, sed prædicari, siue enunciari.

Lege Scot. in 4. d. 1. q. 2. & 5. Metaph. q. 11. & li. 7. q. 18. Lychetum & Paulum scriptorem, Et Bassol. in lib. Sent. locis citatis. Trom. 7. Metaph. q. 8. & alios.

Quo pacto ex mente horum quæstioni sit respondendum.

Itaque cùm naturæ communes non habeant ipsis rebus particularibus aptitudinem, siue vt insint, siue vt prędicentur de pluribus, sed solùm in mente, cùm abstractæ sunt à particularibus, quemadmodum & vnitatem præcisionis, quæ aptitudinem sequitur: neque etiam sint actu prædicata de particularibus, nisi cùm de iis enunciantur: nullo negotio pro his Auctoribus ad quæstionem propositam hunc in modum responderi potest. Si de relatione quidem aptitudinali, in qua ratio vniuersalium, quatenus vniuersalia sunt, posita est, quæstio intelligatur: cùm primùm res sunt abstractæ à suis particularibus, siue per species, siue per cõceptus, tũ primũ eis relationẽ huiusmodi aduenire. Si verò quæstio sit de relatione actuali, non fundamentali tamen & impropria, quam res habent sine operatione intellectus, sed de actualitum primùm eis non solùm aduenire, sed etiam conuenire relationem, cùm primùm de illis prædicantur. Atque idem aliquando sensisse Scotum de relatione actuali, quemadmodum & alios quosdam eo

posteriores, nonnulli eius interpretes asserunt, qui secundas intentiones apud illum nihil aliud, quàm comparatioues quasdam passiuas ab intellectu factas esse volunt.

Quid re vera sentiendum. SECTIO III.

SEd quia ij, qui ista subtiliùs scrutantur (veriúsne, an non, haud certò admodum constat) no[n c]ontenti ipsa aptitudine seu essendi seu prædicandi, vt vniuersalia faciant relata aptitudinali relatione: neque item prædicatione passiua, vt eadem actuali relatione referant, propriè dictas quasdam relationes in his fundatas agnoscunt: ad quos pertinet iam posita de his relationibus quadripartita respondendi ratio: nos etiam quo pacto id accidat consideremus. Inueniemus enim fortasse, eos, etsi contraria inter se dicere videantur: re tamen expensa omnes idem sensisse, seu potiùs aliquid ad veram rei explicationem contulisse.

Vera quæstionis explicatio.

Duplex genus relationis.

Dicere igitur possumus, duo esse genera relationum earum, quæ rebus vniuersalibus, quatenus vniuersales sunt, conueniunt: alio tamen sensu, quàm illi intelligebant: vnum aptitudinaliū, quod fundatur in aptitudine siue essendi, siue prædicandi de pluribus, alterum actualium, quod fundatur in ipso actu vel essendi in pluribus, vel prædicandi de pluribus. Sunt autē huiusmodi relationes habitudines quædam totius ad suas partes, quod & ipsa apud Græcos, τῶν καθόλου appellatio innuit, & quæ Aristoteles & grauissimi quíque philosophi de vniuersalibus dicūt, satis declarant. Aiunt enim, vniuersalia complecti sua particularia, vt totum suas partes: non tamen actu, & in sui compositione eas continere, vt totum essentiale aut integrale, sed potentia: quod in eis insit potentia, vt informentur ijs differentijs, quibus particularia inter se distinguantur, & per eas ad actum & perfectionem trahantur. Vnde & vniuersalia tota quædam potentialia dicuntur ex relatione, quam habent ad sua particularia.

Sed cùm duplex sit relatio aptitudinalis: vniuersalium vna, quæ fundatur in aptitudine essendi, qua propriè vniuersalia censentur: altera, quæ fundatur in aptitudine prædicandi, ex qua dicuntur prædicabilia: eodèmque modo duplex sit actualis relatio, & quæ fundatur in actu essendi, & quæ in actu prædicandi: quonam pacto vtriusque generis relationes naturis vniuersalibus conueniant, & ex quo tempore eis adueniant, existentiámve habeant, disquirendum est.

Relationes aptitudinales perpetuò conuenire.

Ac si de aptitudinalibus agitur, nobis sanè videntur illæ perpetuò conuenire, quemadmodum & aptitudo essendi, ac prædicādi, quas cuique naturæ communi conuenire diximus, quatenus naturæ ordine contractionem sui antecedit. Si enim proximum fundamentum conuenit, & relatio etiam conueniat necesse est. At si sermo sit de actualibus, distinctione opus est. Nam actualis relatio essendi in pluribus, perpetuò conuenit ijs vniuersalibus, quæ vel ad essentiā suorum particularium pertinent, vel essentias eorum necessariò consequuntur. Quo pacto animal & homo, & differentiæ, quibus vtrumque constituitur,

Itémque actuales in ijs, quæ ad essentiam pertinent, vel eas sequuntur necessario.

ſtituitur, & proprietates item, quæ ex eorum naturis emanant, perpetuò referuntur ad ſua particularia, ſiue vtraque aut quædam eorum exiſtant, ſiue nulla: quemadmodum & relationes identitatis ſpecierum in ſuis generibus, & diuerſitatis ac differentiæ earum inter ſe perpetuò illis conueniunt: quòd æquè de non exiſtentibus, atque de exiſtentibus dicantur, vt alibi docuimus. Iis autem vniuerſalibus, quæ contingenter de ſuis particularibus dicuntur: cuiuſmodi ſunt omnia, ac ſola accidentia quinti prædicabilis, tum ſolùm conuenit actualis relatio eſſendi in pluribus, cùm & ipſa plura exiſtunt, & ipſæ quoque naturæ vniuerſalium in eis inexiſtunt, aut quaſi inexiſtunt: quo pacto tunc album aut ſedere Socrati & Platoni conueniunt, cum & vterque exiſtit, & in vtroque inexiſtit albedo & ſeſſio. Actualis verò relatio prædicandi (paſſiuam intellige, ſiue prædicati) non conuenit vniuerſalibus, niſi cùm illa de ſuis particularibus, idque verè enunciantur: ſumimus enim in tota hac materia de vniuerſalibus prædicationem non pro alia, quàm pro vera de ſuis particularibus enunciatione.

Lib. 4. cap. 2. q. 7. sect. 8.

Non ita tamen res habet in iis, quæ contingenter adueniunt.

Si verò de his relationibus, non quoad earum conuenientiam, ſed quoad exiſtentiam ſit quæſtio: cùm ea non poſſit eſſe realis, ſed obiectiua tantùm (nam & relatio ineſſendi quinti prædicabilis rationis eſt, etſi ſæpè formæ ipſæ, à quibus fit denominatio, realiter inhæreāt) dicendum planè eſt, eas non exiſtere, niſi interueniente operatione aliqua intellectus, ſiue præſente ſiue præterita. Quocirca illud animaduertendum eſt, huiuſmodi relationes duobus modis obiici poſſe intellectui: vno formaliter, ac per ſe ipſas: altero fundamentaliter, vt dicitur, id eſt obiectis tantùm earum fundamentis: quorum vtrumque bifariam quoque poteſt accidere, vel actu, vel habitu.

Quid de existentia relationum dicendum.

Non niſi obiectiuè poſſe exiſtere.

Diſtinctio.

Formaliter quidem tum huiuſmodi relationes actu obiiciuntur intellectui, cùm intellectus eas ipſas concipit: veluti cùm percipit, animal referri ad hominem & beſtiam, vt genus ad ſuas ſpecies, ſeu vt prædicabile: aut prædicatum quidditatiuum ad ea, quæ ſpecie differunt: habitu autem tum obiiciuntur, cùm intellectus habitum eius cognitionis retinet. Atque hoc pacto vera eſt prima opinio de huiuſmodi relationibus ſuperiùs citata, quam Caietanus ſequitur: neque enim, vt ipſe tradit, aliud eſſe habent relationes rationis formaliter, ſeu per ſe ipſas, quàm intelligi, actu videlicet aut habitu. Contra quam ſententiam nihil conficit argumentum illud, prius natura vnumquodque eſſe, quàm concipiatur: falſum enim id eſt, non ſolùm in entibus confictis, ſed etiam in negationibus & entibus rationis. Negationes enim & entia rationis, etſi per ſua ſubiecta aut fundamenta exiſtentiam aliquam habere poſſunt, antequam actu, aut habitu concipiantur: per ſe ipſa tamen nullum habent, niſi cùm actu aut habitu concipiuntur: tametſi concipi non poſſunt ſine ſuis aut ſubiectis, aut fundamentis.

Vt exiſtant formaliter.

Vt habitu.

Caietani opinio quo ſenſu vera.

Entia rationis & negationes prius non ſunt natura quàm concipiantur.

Fundamentaliter autem tum obiiciuntur actu, cùm intellectus apprehendit eorum fundamenta ſiue res denominatas, ſic enim accipi volumus hoc loco fundamenti nomen.

Quando fundamentaliter obiiciantur actu.

Nam si de relatione vniuersalium actuali sit quæstio, tùm solum ea fundamentaliter obiicitur intellectui, cùm intellectus vniuersale aliquid de suis particularibus enunciat: tum enim solum concipit extrema eius relationis. Neque obest si vniuersale non de omnibus particularibus enuncietur, sed fortasse de vno tantùm ex illis: semper enim prædicatum refertur ad subiectum actuali relatione totius potentialis, quandocumque verè alicui parti subiectæ inesse pronunciatur, etiamsi tum non dicatur inesse cæteris. Nam potentia ad cæteras partes in caussa est, vt ea relatio alia nulla esse possit, quàm totius ad suam partem. De hac autem relatione, vera est secunda opinio de relationibus vniuersalium superius posita: & hoc pacto intelligendi sunt Diuus Thomas & Scotus, cùm ille ait, *relationem rationis esse tantum in apprehensione intellectus conferentis vnum alteri*: hic verò cùm scribit, *relationem vniuersalis fieri actu directo intellectus comparantis hoc ad illud.* Cùm autem ex affirmatione vnius de altero possit habitus, aut habitualis aliqua dispositio in intellectu relinqui, efficitur, vt actualis relatio vniuersalis ad sua particularia non solùm actu, sed etiam habitu fundamentaliter in eo possit existere.

Quo sensu vera sit secunda opinio Scoti & aliorũ. — *Sect. 1.*

Quod si de relatione aptitudinali sermo sit, vtroque modo ea fundamentaliter obiicitur intellectui: & actu scilicet, nempe concepta præcisè re denominata: & habitu etiam, videlicet repræsentata præcisè re denominata in specie intelligibili, si veterem de speciebus intelligibilibus sententiam retineamus. Atque hanc existentiam relationis vniuersalium confirmat ratio & fundamentum ex D. Thoma desumptum, quod tertiæ & quartæ opinionibus commune est. Nam cùm primùm natura communis abstracta est siue per conceptum, siue etiam per speciem intelligibilem: tum primùm intellectui obiicitur res, quæ à relatione aptitudinali denominatur: actui quidem, cùm abstractio fit per conceptum: habitu verò, cùm fit tantùm per speciem.

De relatione aptitudinali explicatur quo pacto existat obiectiuè. — *Sect. 1.*

Diluuntur quædam obiecta. SECTIO IIII.

SED contra hæc illud in primis obiici potest. Si vniuersalia in ipso etiam conceptu simplici, aut specie intelligibili referuntur ad sua particularia: cùm fieri possit, vt eorum particularia non simul intellectui obiiciantur: fore, vt dentur correlatiua rationis, quæ non simul existant, ac proinde non sint simul natura: quod æquè absurdum videtur in genere correlatiuorum rationis, atque in realibus.

Obiectio prima.

Hæc obiectio ex iis, quæ ad caput 15. huius libri tradidimus, dissolui potest. Diximus enim cum Diuo Thoma, conditionem illam relatiuorum, vt simul natura sint, communem quidem esse correlatiuis omnibus, cùm mutuis, siue realibus, siue rationis, tum etiam non mutuis: quorum alterum reale est, alterum rationis.

Soluitur. Conditio relatorum, vt sint simul natura, quomodo intelligenda. — *Quæstio. 4. sect. 4.*

Verùm non ita intelligendum esse, vtraque se inuicem ponere ac tollere, quasi existente vno, necesse sit alterum existere, aut vno sublato alterum tollere: sed ita, vt cùm relatio vnius vni extremo

conue

conuenit, altera quoque alteri extremo conueniat: sin vna non conuenit, nec conueniet altera: siue vtraque existat, siue altera tantùm, siue etiam neutra. Nunc autem ita se res habet, vt quandocumque relatio totius vniuersalis conuenit naturæ vniuersali, simul etiam relatio partis subiectæ conueniet omnibus eius particularibus: siue vtraque obiectiuè existat, siue altera tantùm, siue etiam natura. Relatio enim aptitudinalis, cùm necessariò conueniet, perpetuò conuenit, nec solùm ex eo tempore, quo natura vniuersalis concipitur, aut in specie intelligibili repræsentatur.

Quæst. vnica. Illud etiam obiici potest, Scotum planè sentire relationes rationis non esse in memoria, vt patet ex iis, quæ scribit ad distinctionem 45. primi Sententiarum. Quare, cùm intellectus sola specie intelligibili informatus memoria dicatur, non esse cur Scotum in nostra quoque sententia fuisse existimemus: cùm dicimus, vniuersalia in ipsis etiam speciebus intelligibilibus ad sua particularia referri. *Alia obiectio.*

Verùm Scotus intelligi potest de existentia formali relationum, qua nimirum ipsæ per se, & non per sua fundamẽta dumtaxat, obiiciuntur intellectui. Hoc enim pacto conceptu aliquo opus est, vt relationes rationis obiiciantur intellectui, cùm nullæ sint propriæ ac peculiares species intelligibiles entium rationis. *Solutio, & explicatur Scotus.*

Denique illud absurdum, & contra communem Dialecticorum sententiam ex dictis videtur sequi, relationem vniuersalium ad sua particularia, & vicissim particularium ad sua vniuersalia non esse numerandas in secundis intentionibus: veluti relationem generis ad suas species, & specierum ad suum genus. Diximus enim, relationes aptitudinales vniuersalium ad particularia, & particularium ad vniuersalia semper conuenire rebus denominatis, etiam antequam obiiciantur intellectui. At secundæ intentiones, si vera sunt quæ diximus ad cap. 7. huius lib. non solùm non existunt obiectiuè, sed ne cõueniunt quidem rebus denominatis, nisi cùm ab intellectu modo aliquo tractantur: quandoquidem ea ipsa ratione rebus conueniunt, quia ab eo tractantur. *Tertia obiectio.* *Quæst. 6. sect. 5.*

Sed hæc obiectio nihil contra secundarum intentionum explicationem à nobis traditam, veram Dialecticorum sententiam conficit. Fatemur enim sine absurditate vlla, relationes aptitudinales vniuersalium ad particularia, & particularium ad vniuersalia: veluti generis ad speciem, & speciei ad genera, non esse numerandas in secundis intentionibus, sed actuales tantùm: vt prædicati ab subiectum, & subiecti ad prædicatum. Nisi quis rationem secundarum intentionum velit extendere ad ea, quæ conueniunt rebus: non solùm quia modo aliquo ab intellectu tractantur, sed etiam, quia tractari possunt, eáque ipsa ratione quia tractari possunt, quo pacto relationes omnium vniuersalium ad sua particularia, & particularium ad sua vniuersalia possunt esse secundæ intentiones, si vniuersalia & particularia sumantur non quatenus vniuersalia & particularia sunt: sed quatenus prædicabilia & subiicibilia: nihil enim dicitur prædicabile, aut subiicibile, nisi *Solutio.* *Non esse in secundis intentionibus numerandas relationes aptitudinales vniuersalium.*

nisi quatenus operatione intellectus in enunciatione prædicari, aut subijci poteſt. Quoniam igitur de vniuerſalibus, quatenus relatiua ſunt, quod ſatis erat, & fortaſſe plus, quàm forte, diſſeruimus, iam, quo pacto vniuerſale ipſum in ſuas ſpecies, aut quaſi ſpecies diuidatur, explicemus.

Sed cùm hac in re duo ſint dubia: vnum, ſitne diuiſio adæquata: alterum, an vniuerſale veram generis rationem habeat, vtrúmque diſcutiamus.

AN DIVISIO VNIVERSALIS IN quinque eius vulgatas ſpecies adæquata ſit.

QVÆSTIO XI.

Diuiſionem videri inadæquatam. SECTIO I.

Non eſſe quinque vniuerſalia, ſed pauciora probatur. NON eſſe hanc diuiſionem adæquatam, ſed vel deficere vel ſuperare, haud leuia argumenta confirmant.

Pauciora enim eſſe membra, quàm quinque, primùm quidem ex proprietate vniuerſalium videtur colligi, hoc eſt, ex aptitudine ad prædicationem. Tria enim tantùm eſſe prædicabilia, ex ternario prædicatorum numero, quæ ab Ariſtotele in Topicis traduntur, Proprij, Generis, & Accidentis, concludi videtur. Nam cùm nihil prædicabile dicatur, niſi quòd prædicatum eſſe poteſt: ſi tria tantum prædicata ſunt, non plura ſanè, quàm tria prædicabilia dicenda erant. *Libr. primo cap. 3.*

Secundo. Deinde ex iis, quæ Ariſtoteles tradit in primo libro de Partibus animalium: *Eorum, inquit, quæ ratione vniuerſali nullam differentiam recipiunt alia analogia, alia genere, alia ſpecie rationem communitatis complent.* Ex quo loco vel tria vniuerſalium genera colligimus: vel ſi analoga reiiciamus, quod non ſint verè ac propriè vniuerſalia, duo tantùm membra diuiſionis ſuperſunt, generis, inquam, & ſpeciei, quæ in veris vniuerſalium formis numerari debeant. *Cap. 5.*

Tertio. Denique ex differentia proprij & communis: cùm enim proprium ſit, quod vni tantùm conuenit: commune autem, quod pluribus tribuitur, commune autem & vniuerſale idem ſint, fieri non poſſe videtur, vt proprium in ſpeciebus vniuerſalis numeretur. *Secundo.*

Plura eſſe quàm quinque probatur. Prima ratio. Contra verò in plura membra, quàm in quinque vulgata diuidendum eſſe vniuerſale, his rationibus oſtendi videtur. Primùm, quia quemadmodum aptitudo ad prædicationem de differentibus ſolo numero diſtinguit ſpeciem à genere, quod prædicatur differentibus ſpecie: ita etiam diſtinguere debet differentiam ſpecialem à generali, & proprium item, ac accidens ſpecialia à generalibus. Quare cùm genus & ſpecies ponantur duæ ſpecies vniuerſalis: erunt præter eas ſex aliæ ponendæ, quæ cùm illis octonarium numerum conficiant.

Deinde, quia etſi demus ea, quæ prædicantur in quæſtione Quid eſt, eodem modo referri in omnibus prædicamentis ad ea, de quibus ſic prædicantur; itémque omnia, quæ prædicantur in quæ-

ſtione

ſtione Quale eſt ſecundum eſſentiam (omnia enim eodem modo videntur dici de iis, ad quorum quidditatem eſſentiámque pertinet) tamen ea, quæ in diuerſis prædicamentis dicuntur in quæſtione Quale eſt ſecundum accidens, non eodem modo reſpiciunt ſubiecta: alia enim dicuntur in quæſtione Quantum eſt: alia in quæſtione Quale eſt peculiari & propria qualitatis: alia in quæſtione Ad quid refertur, & ſic in cæteris. Sunt enim h[illegible] prædicandi rationes primò diuerſæ inter ſe, cùm non conueniant ſe[illegible]ndum eſſentiam in ratione aliqua vniuoca prædicandi de iis, quibus accidunt. Quòd ſi ita eſt, multò plures prædicabilium vniuerſaliúmque ſpecies emergunt ex diuiſione proprij & accidentis, quæ in prædicamenta accidentium diſtribuantur.

Tertiò, quia alia quædã videntur eſſe prædicabilia, quæ in quinque vulgatis non comprehenduntur: vt definitiones, & quæ vaga indiuidua dicuntur: vt animal rationis particeps, & quidam homo. Quod enim verè ſint prædicabilia & vniuerſalia, ex eo probatur, quia ratione eadem dicuntur de pluribus. *Tertia.*

Eſſe tamen re vera adæquatam. SECTIO II.

PRo huius explicatione illud intelligendum eſt, non quæri à nobis hoc loco, ſitne ita adæquata vniuerſalium diuiſio in quinque vulgatas ſpecies, vt ſub vniuerſali nulla ſit alia ſiue ſuperior ſiue inferior ſpecies: quaſi quæreremus, núm quinque vulgatæ ſpecies & proximè diuidant vniuerſale, & ipſæ etiã in alias ſpecies diuidi nequeãt: improprius enim hic eſt, & inuſitatus propoſitæ dubitationis ſenſus: ſed quærimus, num plures, paucioréſve ſint ſpecies vniuerſalis ſibi inuicem oppoſitæ, ſiue, vt ita dicam, contrà diuiſæ: licet aliæ fortaſſe ſub vniuerſali ſuperiores ſint, inferioréſve. Quo pacto quæri ſolet, nũ diuiſio qualitatis in quatuor vulgata genera ſit adæquata: etſi conſtet, alia quamplurima eſſe inferiora genera, & forſitan aliquis contẽdat, alia eſſe ſuperiora. Eodem modo quærunt Philoſophi, num corpora ſimplicia, ex quibus: vt primis partibus, conſtat mundi machina, adæquatè diſtribuantur in quinque, an verò ſint quatuor tãtùm, quæ vulgo elementa dicuntur, quamuis, ſi quinque ſunt, nihilominus quintum corpus in alias corporis ſpecies diuidatur. *Pars affirmatiua quæſtionis explicatur.* *Senſus quæſtionis.*

Dicendum igitur, ex quatuor diuiſionibus, quæ in hac vſurpari ſolent (nempe eorum, quæ prædicantur, in ea, quæ neceſſariò & contingenter dicuntur: in ea quæ eſſentiali prædicatione, aut accidentaria: in ea, quæ in quæſtione Quid eſt, aut Quale eſt: in ea, quæ differunt ſpecie, aut ſolo numero: quarum três ſumuntur ex modo prædicandi: quarta ex differentia eorum, de quibus ſit prædicatio) haud obſcurè colligi, adæquatam eſſe propoſitam diuiſionem. Nam variè coniunctis inter ſe membris diuidentibus, quinque tantùm fiunt ſpecies vniuerſalis, quæ totam vniuerſalis aptitudinem exhauriunt: tametſi aliquis contendat, alias eſſe ſuperiores ſub vniuerſali, aut inferiores. Vniuerſale enim aut prædicatur neceſſariò de ſuis particularibus, aut *Vnde colligetur, adæquatam eſſe diuiſionem.* *Colligitur numerus vniuerſalium.*

non necessariò, siue contingenter: si contingenter, est accidens: si necessariò, aut prædicatur essentiali prædicatione, aut accidentaria: si accidentaria, est propriũ: si essentiali, aut prædicatur in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est: si in quæstione Quale est, differẽtia dicitur: si in quæstione Quid est, aut prædicatur de iis, quæ differũt specie, aut de iis, quæ solo numero: si de iis, quæ solo numero, est species: si de iis, quæ specie, est genus. S... tur quinque species vniuersalis, quæ ordine conuerso numerat... nus, species, differentia, proprium, & accidens.

Altera colligendi ratio. Idem colliges sumpto initio à secunda diuisione hoc modo vniuersalia, aut essentiali prędicatione dicuntur, aut accidẽtaria; si essentiali, aut in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est: si in quæstione Quid est, aut sunt genera: si de differentibus specie dicantur, aut species; si de solis differentibus numero: si verò in quæstione Quale est, sunt differentiæ: quod si accidentaria dicuntur & necessaria, sunt propria; si contingenti, accidentia.

Tertia forma colligendi. Qui ex tertia quoque diuisione inceperit, idem efficiet. Aut enim vniuersale prædicatur in quæstione Quid est, aut in Quale est: si in quæstione Quid est, ac de differentibus specie, genus est: si de differentibus solo numero, species: quod si in quæstione Quale est, aut essentiali prædicatione aut accidentaria: si essentiali, differentia est: si accidentaria, aut necessaria aut contingenti: quo pacto, aut est proprium: aut accidens.

A Porphyrio etiã quartam colligendi rationem iniri potuisse. Porphyrius quidem à quarta etiam inchoare potuit, qui in Isagoge, differentias & accidentia omnia, queadmodum & genera de differentibus specie prædicari docuit: propria verò æquè, ac species de differentibus solo numero. Qua verò ratione nec de differentiis & accidentibus specialibus, nec de propriis generalibus loquutus sit, eius interpretes explicare solent. Nos certè, qui omnes vniuersalium formas complecti volumus, à quarta diuisione inchoare nõ possumus nisi differentias, propria, & accidẽtia in generalia & specialia, quasi in species diuidamus. vniuersalia enim si de differentibus specie dicuntur, aut in quæstione Quid est prædicãtur, & sunt genera: aut in quæstione Quale est, & sunt differentiæ generales, si dicantur essentialiter: aut propria generalia, si dicantur accidentaliter & necessariò: aut accidentia generalia, si accidentaliter & cõtingenter: si verò de differentibus solo numero, aut sunt species, si prædicentur in quæstione Quid est: aut differentiæ speciales, si prędicentur in quęstione Quale est, & secundum essentiam, aut propria specialia, si in quęstione Quale est accidentaliter & necessariò: aut accidentia specialia, si in quęstione Quale est accidentaliter & contingenter. Quo pacto etsi non quinque tantùm vniuersalium formę, sed octo colliguntur: semper tamen adęquata est diuisio in quinque vulgatas, quod differentiæ generales & speciales sub differentia: propria verò & accidentia generalia & specialia, sub proprio & accidente comprehendantur.

Quo pacto octo Vniuersalia colligi posint.

Vt à Boëtio in Isagoge Porphyrij ad capi. de Specie. Alb. ibidem tract. 2. cap. 9. Scoto ibid. q. 12. & 27. & Aegidio ibid. ad ca. de Genere.

2 Quærat aliquis, cur non vsi sumus hoc loco diuisione eorum, quæ prædicantur, in ea quæ prędicantur incompletè, & quę incompletè:

tè: præsertim cùm à grauibus Auctoribus Boëtio, Alberto Magno, Scoto, Ægidio, & ferè recentioribus vsurpetur.

Sed respondendum, propterea id factum à nobis non esse, quia diuisio hæc, etsi est vtilis ad distinguenda prædicabilia, quę dicuntur essentialiter, & meritò vsurpari solet in distinguendo genere ab specie, vt inferiùs a patebit, tamen nõ complectitur omnia vniuersalium genera, vt complectuntur quatuor iam dictæ diuisiones. Id enim dicitur prædicari completè, quod totam naturam particularium apertè significat: quo pacto sola species infima prædicatur de suis indiuiduis: id verò prædicari incompletè, quod apertè non significat totam, sed partem: quo pacto sola genera & differentiæ specierum effectrices prędicantur siue de speciebus, siue de indiuiduis, vt perspicuum est. Nam propria & accidentia nec completè prædicantur, neque incompletè, cùm neque totam naturam particularium, nec partem eius apertè significent: tametsi totam non modo communem, sed etiam particularem innuunt, siuè implicitè significant: alioqui de illis non prædicarentur. Itaque nõ possent membra huius diuisionis cum quatuor prædictarum membris complicari ad omnia vniuersalium genera colligenda, nisi eis adderemus membrum tertium: eorum scilicet, quæ nec completè neque incompletè prædicantur: quo pacto propria & accidentia de suis partibus subiectiuis dicuntur. Verùm aucta hoc modo diuisione proposita, & obscurior fieret vniuersalium collectio, & non alia genera vniuersalium, quàm quæ dicta sunt, colligerentur.

a *quæst. 12. sect. vltima.*

Prædicari cõplètè & incõplètè quid dicatur.

Solutio argumentorum, quæ contra proposita sunt.

SECTIO III.

NEc verò cogunt nos argumenta initio proposita, vt eam inadæquatam dicamus. Nam primum eorũ, quibus pauciores species ponendæ videbantur, facilè diluitur explicato instituto Aristotelis in loco citato, quod non est aliud, nisi tradere communes locos, quibus argumenta Dialectica eruantur. Et quia loci, ex quibus tractatur quęstio generis, inseruiunt tractandis quæstionibus speciei & differentiæ propter eorum cum genere affinitatem, voluit Aristoteles initio eius libri in enumerandis prædicatis Dialecticis species & differentias ad prædicatum generis reuocandas.

Soluitur primum eorum, quibus pauciora suadebantur.

Alterum argumentum duobus modis dissolui potest. Vno, sola vniuersalia completa, vniuersalium nomine eo loco intelligenda esse: proinde non mirum, si differentiæ omissæ sunt; propria verò & accidentia, etsi quatenus propria & accidentia sunt: non fuerunt commemorata: non fuisse tamen omninò prætermissa, cùm alia ratione aut genera, aut species esse possunt, nempe, quia ad sua inferiora referuntur. Altero, vniuersale presè accipi eo loco, nẽpe pro iis, quæ vniuoca & essentiali prædicatione dicuntur: at genus & speciem latè: genus quidem pro iis, quæ vniuoca & essentiali prædicatione de differentibus speciebus prædicantur, species verò pro iis, quæ eodem prædicationis genere dicuntur de differentibus solo numero: hoc enim pacto differentię generales, generis nomine comprehendi potuerunt, & speciei nomine speciales.

Secundum duobus modis soluitur.

Tertium. Proprium & commune ex vi nominis opponi inter se, nō semper tamen re ipsa. Denique tertium sic diluitur. Proprium & commune ex vi nominis opponi inter se, vt rectè probatum est, re autem ipsa aliquando non opponi. Nam etsi proprium, quod vni tantùm singulari conuenit, cōmune non sit & vniuersale, id tamen, quod vni tantùm communi tribuitur, pluribus singularibus conuenire potest, ac proinde vniuersale esse. Huiusmodi autem est proprium, quod in speciebus vniuersalis numeratur: tametsi neque hoc modo vniuersale est, quatenus ad id vnum refertur, cuius est propri[um], vt inferiùs patebit.

Soluuntur ea, quibus plura vniuersalia videbantur ostendi. Primum. Primùm verò eorum, quibus videbantur plures species constituendæ, nihil contra adæquationem propositæ diuisionis facit. Nam etsi daremus, differentiam, proprium, & accidens in alias deinde species subdiuidi (de qua re inferiùs agendū est) non tamen inde concluderetur, plures esse species vniuersalis contra diuisas inter se, inferiora enim non faciunt numerum, cū suis superioribus, ac proinde eis haud contra diuiduntur. *Quæst. sequenti. Vide quæst. seq. 3. solut. ad vltimum.*

Secundum. Eodem modo respondendum est ad secundum, quod contendebat vnum tantum esse specie proprium, neque vnum tantum accidens specie.

Tertium. Prædicabilia debere esse incomplexa. Ad tertium dicendum est, definitionem etsi ex æquo dicatur de pluribus, non tamen numerari in prædicabilibus seu vniuersalibus, quia complexum est quiddam. Qui enim prædicabilia in quinque genera distribuunt, non de complexis, sed de incomplexis loquuntur. Adde, quod definitio non dicitur ratione eadem prædicari de pluribus, sed ipsa est ratio, secundum quam definitum de pluribus prædicatur. Definitionis enim, seu rationis huius vel illius nō datur alia definitio, siue ratio, sed datur definitum. Numeratur tamen in Topicis inter prædicata seu prædicabilia Dialectica, quemadmodū & descriptio, quæ proprium quoddam genus est: Dialectici nō excludunt prædicata complexa, sed omnia admittunt, de quibus, & ex quibus disputatio esse potest: tametsi non admittunt in prædicamētorum ordines, nisi quæ incomplexa sunt, vt prima elementa disserendi tradant.

Indiuidua vaga an eadem ratione prædicentur. Caietanus affirmat. Quod verò attinet ad indiuidua vaga, sunt qui asserant, illa eadem ratione prædicari de pluribus, vt quemdam hominem de singulis hominibus, proinde esse vniuersalia, cum determinatis indiuiduis collata. Aiunt enim, hoc, quod dico, quidam homo, non significare formaliter, nisi naturam humanam cum modo particulariter existendi: etsi autem differentiæ indiuiduātes, quibus natura humana particulariter existit, non conueniunt inter se ratione eadem: ipsum tamen modum particulariter existendi eadem ratione conuenire omnibus hominib. Quocirca potuisse quidem indiuiduum vagum explicari à Porphyrio inter alia prædicabilium genera: sed tamen prætermissum fuisse in explicatione, quia non fuerat numeratum in præfatione. *Caiet. in Isag. Porphy. ad cap. de Specie, & alij.*

Sed refellitur tamen. Hæc tamen sententia non placet. Primùm, quia indiuiduum vagū non significat modum existendi, sed modum essendi: quemadmodum species vaga (licet enim ita loqui) vt quidam color: aut genus vagum, vt quædam qualitas (sumpta particularitatis nota, vt significat partem subiectam specialem aut generalem) non significant existendi modos, *Primo.*

sed

ſed eſſendi:dicuntur enim iſta omnia non de exiſtentibus tantùm,ſed etiam de non-exiſtentibus: habentibus tamen particularem eſſendi modum.

Secundo.

Deinde, quia ſi per modum exiſtendi intelligunt modum eſſendi, oſtendere eos oportet,quo pacto is verè ſit vniuocus, & qui abſtrahi poſſit à ſingulis modis eſſendi eiuſdem,vt volunt, rationis. Nam etſi natura humana,quę eſt in ſinguli· hominibus contracta:abſtrahi poteſt à naturis ſingulorum, modu. t... uen, quo ipſa particulatim eſt in ſingulis hominibus, à ſingulis modis particulatim eſſendi in illis abſtrahi non poteſt.

Tertio Indiuiduum vagum non eſſe natura ſuaptum vt prædicetur.

Tertiò,quia indiuiduum vagum non eſt natura ſua aptum, vt prædicetur,ſed vt ſubiiciatur.Conſtat enim voce ex natura communi,& ſigno particularitatis, quod non prædicato, ſed ſubiecto adhibetur: quemadmodum nec ſignum vniuerſalitatis, vt Ariſtoteles tradit in priori libro de Interpretatione. Si quando autem libeat indiuiduum vagum de ſubiecto aliquo enunciare: vt ſi dicas, Socratem eſſe aliquem hominem:tum ſignum particulare ſit pars prædicati, redditque illud complexum,vt propoſiti exempli ſenſus ſit,Socratem eſſe hominem particularem: complexa autem non numerantur in vniuerſalibus,de quibus in Prædicamentis agitur.

Quarto.

Indiuidua vaga non poſſe notari ſigno vniuerſali.

Accedit,quod quicquid vniuerſale eſt, notari poteſt & vniuerſalitatis, & particularitatis ſigno:cum & copulatiuè coniunctìmque pro omnibus ſuis particularibus,& disiunctiuè ac disiunctim pro hoc aut illo accipi poſſit. At quidam homo, & cætera vaga indiuidua notari non poſſunt huiuſmodi ſignis. Nemo enim dicat, omnem quemdam hominem,aut quemdam aliquem hominem eſſe hoc aut illud. Vnde colliges,aliud eſſe dicere particularem hominem, aliud quẽdam hominem:cùm hoc prædictis ſignis notari non poſſit, illud autem aptè eis notetur.Rectè enim dicimus,omnem hominem particularem eſſe animal, & aliquem hominem particularem eſſe Grammaticum. Ita non eſt,cur vaga indiuidua numerentur inter vniuerſalia.

a Vt Ammonius,& Boetius ad definitionem generis apud Porphyr. Simplic. ad definitionem æquiuocorum in prædicam. Albert. ibid. tract. 2. cap. 9. Auic. in ſua Logica. c. 7. Clypeus Thomiſt. q. 16

b Scot. in Porphyr. q. 8. Tartare. in in Prædicabilib. q. 2. & aliy.

SIT NE VNIVERSALE VERVM GENVS comparatione quinque vulgatarum eius ſpecierum.

QVÆSTIO XII.

Oppoſitæ vt videntur ſententiæ.

SECTIO I.

Negantem partem veteribus placuiſſe.

Affirmant Scoto.

N hac quæſtione, quæ qualitatem propoſitæ diuiſionis ſpectat,opponi videntur graues Auctores,Nam Græci,& ex Arabibus Auicenna,atque ex Latinis Boëtius,Magnus Albertus,& ferè D. Thomæ ſectatores ſentiunt, vniuerſale non eſſe verum genus quinque vulgatarum ſpecierum, quæ illi tribuuntur:Scotus b verò,eiúſque doctrinæ ſtudioſi,aliique ex recentioribus verum genus eſſe volunt.

Probatur vnico argumento.

Scoti ratio hæc vna est, quia vniuersale eodem nomine eadémque ratione dicitur de genere & cæteris quatuor contra diuisis speciebus: nulla enim definitio de vniuersali traditur, quæ non æquè omnibus conueniat. Quòd si vniuersale nomine eodem, eadémque ratione dicitur de singulis (quod est vniuocè) non dubium est, quin de iis dicatur, vt genus de suis speciebus: quandoquidem constat, non dici de illis vt speciem de suis indiuidui- - at vt differentiam de iis, quæ sub specie à se constituta collocantu., aut denique vt proprium, accidénsve de suis subiectis.

Pro parte negante tria argumenta. Primum.

Aliorum autem sententiæ tria potissimum existunt argumenta. Vnum, quia vniuersale, quatenus vniuersale est, non dicit actum, sed aptitudinem: vnde & per aptitudinem, vt insit, aut vt prædicetur, definiri solet: aptitudo autem, quam dicit, aut est negatio repugnantię, aut modus essendi potentialis, quem sequitur eiusmodi negatio, vt suprà explicatum est: quorum neutrum veram generis rationem habere potest: negationes enim non entia quædam sunt: *non entis autem*, vt inquit Aristoteles extremis penè verbis quarti Topicorum libri, *nullæ sunt species omninò*. Vnde & primo libro de Partibus animalium sic ait: *Priuationis, qua priuatio est, nulla est differentia. Non enim*, inquit, *fieri potest, vt vlla sit species non entis, vt impedati aut impennati*. Quæ omnia rectè ducuntur ab Aristotele: genus enim omne, ac species, & differentia essentiam habeant necesse est: cùm in essentiis rerum particulatium, de quibus essentialiter dicuntur, contineantur, neque id, quod est, ex eo, quod non est, constare possit. Modi autem essendi, si puri sunt (qualis esse debet aptitudo essendi in pluribus) cùm etiam non sint, sed modi essendi tantùm: neque essentiam vllam componere possunt, vt genera dicantur, neque ex essentia vlla componi: alioqui essentiæ quædam essent, ne essentia ex non essentiis constaret, & ens ex non entibus.

An negationes genera & species esse possint. *Quæst. 4. sect. 2.* *Cap. 3.* *Priuationis & non entis nulla sunt species. Modos essendi puros non posse.*

Alterum argumentum est, quia vniuersale, quatenus vniuersale est, non ex æquo dicitur de quinque vulgatis speciebus, sed analogicè, quod ex vtraque eius definitione colligi potest. Si enim vterque actus, & quo prædicatur de pluribus, & quo inest pluribus, analogicè dicitur: non dubium, quin vtraque aptitudo, ac proinde vtraque definitio analogicè dicatur.

Secundum argumentum.

Primum quidem, quia prædicatio vniuoca, quæ in ea definitione intelligitur, est analoga prædicationi essentiali & accidentariæ. Nam prædicatio essentialis dicitur simpliciter vniuoca: accidentatia verò non nisi secundum quid, vt doctè annotauit Caiet. in explicanda definitione vniuocorum ab Aristotele tradita. Quocirca numquam Aristoteles (quod equidem meminerim) nomine vniuocæ prædicationis accidentariam complectitur, sed potiùs in prædicamentis, cùm de substantia disserit, apertè negat accidentia, quæ in nouem posterioribus prædicamentis ponuntur, dici de substantiis nomine & ratione, quod est vniuocè. Et initio ferè secundi Topic. perspicuè opponit vniuocæ prædicationi, qua prædicantur genera species, & differentiæ, prædicationem denominatiuam qua prædicantur propria & accidentia.

Nomine prædicationis vniuocæ apud Aristotelem solam essentialem intelligi. *Cap. 2.*

dentia. Ratio verò huius rei est, quia quæ prædicantur denominatiuè, quamquam prædicantur nomine: si tamen absolutè ac simpliciter loquendum est, non prædicantur ratione: eo quod in his ratio prædicati non est ratio subiecti, vt in lib. Prædicamentorum explicari solet. Deinde: quia ratio seu definitio, quæ in conceptu prædicationis vniuocæ continetur, analoga est definitionibus substantiarum & accidentium, vt Aristoteles latè docet septimo libro huius operis, immò etiam definitionibus rerum, quæ in diuersis ... ibúsque prædicamentis ponuntur. Quocirca Boëtius in exponenda definitione æquiuocorum, eodémque loco Simplicius ex Iamblico, affirmant genus summum dici æquiuocè seu non vniuocè de decē summis generibus, neque alia ratione: nisi quia ratio seu definitio nō vniuocè, sed analogicè rebus diuersorum prædicamentorum conuenit. Postremò, quia prædicationes vulgatarum specierum vniuersalis non conueniunt vniuocè inter se: minus enim conuenit prædicatio accidētalis cum prædicatione essentiali, quàm prædicationes accidentales inter se, vt est luce clarius: at hæ, etiamsi prædicatorum realium sint, non conueniunt vniuocè, sed analogicè tantùm, cùm per has distingui soleant à posteriori accidentium prædicamenta.

Ratio. Denominatiua non prædicari ratione propriè dicta.

Ca. 4. tex. 14. & cap. 1. text. 19.

De actu autem, quo vniuersale pluribus inest, idem probari potest totidem argumentis. Nam cùm modus essendi in pluribus sit fundamentum, & adæquata caussa modi prædicandi de pluribus, si modus prædicandi quo vniuersalia dicuntur de pluribus, non vniuocus est, sed analogicus, & ipse modus essendi in eisdem, analogicus sit necesse est.

Actū essendi in pluribus non esse vniuocum.

Tertium argumentum est, quia si differentiæ omnes, quibus quinque vulgatæ vniuersaliū species constituuntur, & inter se distinguuntur, sunt specierum effectrices, pauciores earum constituent alias species superiores sub vniuersali, quod idem accidit in differētiis, quibus homo constituitur. Nam quia corporeum, animatū, sensitiuum, & rationale cum substantia constituunt hominem: idcirco sola prima cum substantia constituit corpus: addita verò secunda, constituit corpus animatum seu viuens: addita autem tertia, constituit animal. Sic ergo cùm genus definitur vniuersale, quod prædicatur necessariò, essentialiter, in quæstione Quid est, de differentibus specie, aut (si malis) incōpletè, sanè vniuersale, quod prædicatur, necessariò erit vna species sub vniuersali: quod autē prædicatur necessariò & essentialiter, erit alia species huic subiecta: quod denique prędicatur necessariò, & essentialiter, & in quæstione Quid est, erit alia inferior species quæ solùm genus & speciem complectatur. At si hoc damus, miram facimus cōfusionē in speciebus vniuersalium. Licebit enim pari ratione cōstituere alias interiectas species inter differentiam, proprium, & accidens, & ipsum vniuersale, quæ cū prædictis intermediis cohærere non possint. Vnam eius, quod prædicatur in quæstione Quale est, quæ sit superior differentia proprio accidente: alteram eius, quod prædicatur accidentaliter, quæ sit huic quidem subiecta, superior autem proprio tantùm & accidenti. Quo dato, quæram, num vniuersale, quod prædicatur

Tertium argumentum principale. An sub vniuersali dentur species subalternæ.

catur necessariò, sit superius aut inferius, eo quòd prædicatur in quæstione Quale est, an verò ab eo disparatum. At non potest dici disparatum, quia quædā prædicantur in quæstione Quale est, quæ prædicantur necessariò: & quædam vicissim prædicantur necessariò, quæ prædicantur in quæstione Quale est. Nec verò potest dici superius aut inferius, quia neque omne vniuersale, quod prædicatur in quęstione Quale est, prædicatur necessariò: neque o[illegible] quod prædicatur necessariò, prædicatur in quæstione Quale est. [illegible]emque modo quæram, num vniuersale, quod prædicatur necessariò, sit superius aut inferius eo, quod prædicatur accidentaliter. an potiùs ab eo disparatum, quorum similiter neutrum dici potest. Nam aliquod vniuersale prædicatur necessariò, quod prædicatur accidentalirer, & vicissim aliquod accidentaliter, quod necessariò: nec tamen quicquid prædicatur accidentaliter, prædicatur necessariò: aut quicquid prædicatur necessariò, prædicatur accidentaliter. Demùm quęram, num vniuersale, quod prædicatur essentialiter, sit superiùs aut inferius eo, quod prædicatur in quæstione Quale est: an potiùs dicendum sit, esse ab eo disparatum, cùm nihil horum dici posse eodem modo colligatur.

Refellitur superioris argumenti occupatio. Nec satisfaciet, qui dixerit, has quidem differentias ex modo prædicandi sumptas, non esse specierum effectrices, sed eas, quæ sub eis latent ad modum essendi spectantes. Nam præterquam quod hęc responsio nullam vim habet, sumpto vniuersali, vulgatisque eius speciebus, quatenus prædicabilia sunt, par ratio confusionis cernitur in speciebus interiectis, si quærantur latentes earum differentiæ pertinentes ad modum essendi, atque sumptis iis, quæ ad modum prædicandi spectant: eodem enim modo probari potest, eas certum aliquem inter se ordinem habere non posse.

Quid sentiendum in hac quæstione. Sectio I.

Conciliantur explicatæ sententiæ. Vniuersale vt relatiuū est, formaliter esse vniuocum. Si quis tamen conciliandi varias multorum sententias studiosus fuerit, vtrosque Auctores rectè sentire haud difficilè ostendet, Scotus enim, & qui eum sequuntur, rectè videbūtur dixisse, si loquuti sunt de vniuersali, eiúsq; speciebus, quatenus relatiua sunt formaliter, Nam cùm genus, species, & cætera tria referantur ad sua particularia relatione quadam rationis, quæ est relatio totius ad partes subiectas: relatio autem quælibet sit quædam entitas: non dubium videtur, quin ex relationibus omnium generum abstrahi possit entitas quædam communis, in qua omnes eiusmodi relationes conueniant, quatenus sunt relationes generum ad suas species: eodémque modo ex relationibus omnium specierum ad sua indiuidua, alia communis entitas, & sic ex cæteris: ac demùm ex communi relatione generis, in qua conueniunt genera omnia, & ex communibus relationibus cæterorum quatuor, vna quædam generalis entitas, in qua conueniant omnia vniuersalia, quatenus sunt vniuersalia.

Fundamentaliter acceptum non esse. At cæteri omnes, qui asserunt vniuersale non esse re vera genus, non loquūtur de vniuersali, eiúsque vulgatis speciebus, quatenus relatiua

latiua sunt formaliter, sed fundamentaliter tãtùm: quæ est propria & Germana consideratio cuiusque vniuersalis, quatenus vniuersale est, id est: vnum quid aptum, & vt sit in multis, & de multis dicatur. Quẽadmodum sæpiùs diximus, propriam & Germanam considerationem caussæ, vt caussa est, non esse quatenus refertur ad effectum, & est cum illo simul natura, sed quatenus habet aliquam rationem caussandi respectu illius, in qua relatio caussæ fundatur, quæ caussandi ratio consistit in eo, vt ab illa pendeat effectus tamquam ab eo, quod prius natura est, vt patet ex iis, quæ ad caput 2. explicata sunt.

Lib. 1. c. 7. q. 1. sect. 3. & hoc eodem ca. q. 1. sect. 2. Quæst. 12. sect. 3.

Nec videtur magis cum ratione pugnare, relationem vniuersalis ad particulare esse vniuocam relationi generis & cæterorum: & tamen vnitatem & aptitudinem, in quibus fundatur esse analogam diuersis vniuersalibus: quàm relationem realem caussæ ad effectum vniuocam esse specialibus caussæ relationibus sub se contentis, & speciem esse quamdam prædicamentalium relationum, etiamsi caussandi ratio in commune, in qua illa fundatur, non sit vniuoca, sed analoga diuersis caussarum generibus, vt omnes concedunt.

Non obstare fundamenti analogiam relationis vniuocationi.

Quocirca si simpliciter & absolutè loquamur, résque ad viuũ resecetur, dicendum est, vniuersale nõ esse genus quinque vulgatarum eius specierum, sed analogum quid respectu earum: quemadmodũ de caussa, quatenus caussa est, comparatione quatuor vulgatorum generum, in quæ diuiditur, Philosophi tradunt. Atque hoc probant rationes, quæ pro negatiua quæstionis parte propositæ sunt. Ratio autem Scoti, quæ affirmatiuam suadet, simpliciter quidem falsum assumit, cum vtraque definitio vniuersalis ex analogicis cõstet partibus, vnitatis inquam, & vtriusque aptitudinis nominibus. Ea tamen ratione assumptum est verum, quatenus insinuat genus & differentiam constitutiuam eius relationis, quæ in ea vnitate & aptitudine fundatur, vniuocè conuenire relationi generis, & cæterorum quatuor.

Totius quæstionis germana explicatio.

Ratio Scoti expenditur.

Quòd si sermo sit expressè de vniuersali, quatenus relatiuũ est, vel res populariter magis, quàm accurata consideratione tractetur, nõ est negandum, vniuersale esse genus generis & cæterorum quatuor. Nam & relatio totius ad partes subiectas ferè dici solet vniuocè cõuenire, & in quæstione Quid est relationibus generis, speciei, & cæterorum, ipsa quoque communitas seu vniuersalitas, quę est aptitudo essendi in pluribus fundamentúmque relationis, tantam habet cum natura verorum generum similitudinem, vt vniuersale, quatenus tale est, pro vero genere vsurpari possit. Hæc enim in re obseruandum est illud, quod Aristoteles in Topicis a ait: *in vsu nominum sequendam esse communem consuetudinem: in iudicio autem de rebus auscultandum esse sapientium sententiam.* Et illud, quod 4. b eiusdem operis libro idem tradit: *Quia difficile est*, inquit, *distinguere à genere id, quod sequitur* (hoc est, quod vniuersè dicitur de re) *& nõ reciprocatur, vtendũ quidẽ est illo, vt genere: sed tamen si ab altero proponatur pro genere, non semper, vt genus admittendum est*, Id quod prudenter adiungit quia securius est, in respondendo nihil admittere, nisi quod ad incudem, vt ait, probari possit. Vnde étsi Scotus clarius, quàm cæteri ex veteribus scholasticis de vni-

Aptitudo essendi in pluribus, quo pacto genus dici nequeat.

a *Lib. 2. c. 2.*

b *Cap. vlt.*

In respondendo quid securius.

uocatione vniuersalis locutus est: est cōcedit tamen eodem ipso loco,
Cap.8. huius lib.q.4.se.4. in quo eam astruit, vniuersale non Physicè, sed Logicè vniuocum esse: hoc est, non habere naturam verè vniuocam, sed quodammodo vniuocam, vt nos alibi vniuocationem Logicam interpretati sumus. Quin etiam inferiùs q. 15. planè docet, genera, quatenus genera sunt, habere inter se vnitatem analogicam, si sermo sit de generibus quoad ea, quæ illis conueniunt ante op[illegible]nem intellectus: concedit enim ante hanc eadem proportione, [illegible]alogia se habere colorem ad albedinem, qua se habet animal ad hominem.

Dilutio quarundam obiectionum.

Sectio III.

1. Obiectio. SVNT tamen nonnulla, quæ aliquis contra obiiciat. Primùm si vniuersale ratione aliqua esset propriè genus generis & cæterorum quatuor, fore, vt daretur commune genus substantiarum omnium, quantitatum, qualitatum, & cæterorum quæ vel genera sunt, vel species, vel differentię, vel propria, vel accidentia (quandoquidem pręter hæc nulla sunt genera aut species, & sic de cæteris) at nihil talē inueniri potest, nisi ens esset propriè genus omnium entium: quod omnes Peripatetici negant, non est igitur vniuersale propriè genus generis, & cæterorum quatuor.

Secunda. Deinde, si esset genus generis, fore vt aliquod genus contineretur sub specie sua: quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi manifestum est, quia latiùs pateret genus, quàm vniuersale, siquidem ipsum vniuersale esset vnum quoddam ex generibus particularibus, quemad modum animal, color, & cætera alia. Vnde sequeretur, ipsum quoque vniuersale esse sub seipso: quandoquidem quicquid est sub inferiori aliquo, est etiam sub eius superiori. *Sect.1.*

Tertia. Tertiò, etsi vniuersale videatur vniuocū iis vniuersalibus quæ prædicantur essentialiter (eodem enim prorsus modo videntur respicere genera, species, & differentiæ vnius prædicamenti sua particularia, atque genera, species, & differentiæ aliorum prædicamentorum) tamen iis, quæ prædicantur accidentaliter, nō videtur dici posse, cùm alio modo quantitas respiciat particulares substantias subiectas, alio modo qualitas, & sic cętera prędicamenta, vt ex superiùs dictis facilè intelliges. Non igitur dicendum videtur, vniuersale esse genus omnium quatuor vulgatarum eius specierum, sed summum primarum triū tantùm.

Quarta. Postremò, si ex complicatione earum conditionum, quibus vniuersale eiúsque vulgatæ species definiri solent rectè colliguntur quinque species vniuersalis: haud vitiosè colligentur aliæ species interiectæ, vel etiam inferiores, vt paulò ante argumentabamur: plures enim complicationes fieri possunt, quarum aliæ latiùs patent, quā quædam ex quinque vulgatis speciebus, vt prædicari necessariò in quæstione Quid est, prædicari accidentaliter in quæstione Quale est, quædam etiam minus latè patent: veluti prædicari contingēter de pluribus specie

cie differentibus, prædicari contingenter de pluribus differentibus solo numero. Atqui ostensum est eo loco: ex complicationibus dictarum conditionum nō posse colligi medias species inter vniuersale, & vulgatas species, quod nullum inter se ordinem seruare possint. Communis etiam vsus non fert, vt species vulgatæ in alias species diuidantur, cùm dici soleant infimæ species vniuersalium, non est igitur vniuersale genus generis, speciei, & cæterorum.

Solutio primi. Vniuersale esse denominatiuè genus suorum generum.

Verùm ad primum dicendum: quemadmodum substantiæ, quantitates, & cætera, quæ vniuersè dicuntur in quolibet prædicamento, nō sunt quidditatiuè genera aut species, & (vt vno verbo dicam) vniuersalia: ita non necesse esse, vt inueniatur commune aliquod prædicatū, quod de eis, quatenus talia entia sunt, tanquam commune omnium genus prædicetur, sed quatenus sunt genera aut species & cętera: eiusmodi autem est vniuersale in commune. Substātia enim quatenus genus quoddam est, quidditatiuè est vniuersalis: & homo similiter, quatenus est species quædam, & sic cætera. Quare non est necesse, vt recurratur ad ens, tanquam ad genus omnium vniuersalium, siue quatenus illa sunt entia, siue quatenus vniuersalia. Nam de illis, vt sunt entia, nulla nobis quæstio hoc loco est: vt autem sunt vniuersalia, suū quoddam genus habent, quod est vniuersale in commune.

Obiicitur cōtra solutionē.

Sed obiiciat aliquis hunc in modum. Cùm vniuersale, quatenus relatiuum est, abstrahitur ab omnibus suis speciebus: necesse est, vt res etiam subiecta relationi, seu substrata (vt vulgus Dialecticorum loquitur) abstrahatur ab omnibus rebus substratis specialium relationum: alioqui cùm dicimus, vniuersale est genus quinque vulgatarum specierum, falsa esset propositio: esset enim substantiam, aut quantitatem, aut aliquam aliam certam naturam vniuersalem denominari genus generis, speciei, & cæterarum specierum, quod est omninò falsum & impossibile: est enim quælibet earum indiuiduum quoddā vniuersalis, nempe vnum numero genus, aut vna numero species, &c. Cùm igitur nulla res substrata abstrahi possit ab omnibus rebus substratis nisi sit illius vniuoca (quicquid enim abstrahitur à pluribus, atq; illa respicit omnia, ac proinde æque ab illis participatur) perspicuum est, vniuersale non solum quoad relationem, sed etiā, quoad rem substratam esse vniuocum. Quòd si quoad relationem & rem substratā vniuocum est, ergo & quoad ipsam vniuersalitatem quæ media est inter vtrumque & fundamentum relationis.

Diluitur obiectio. Non semper opus esse vt cum abstrahitur connotatiuum, res etiā connotata abstrahatur.

Huic obiectioni occurrendum est, cùm aliquod connotatiuum (cuiusmodi est vniuersale & omnes eius vulgatæ species) abstrahitur à suis particularibus etsi sæpè etiam res substrata seu denominata verè ac simpliciter abstrahitur à particularibus rebus substratis, quo pacto cùm abstrahitur risibile, simul etiam abstrahitur homo: tamen id non semper esse necessarium. Neq; enim verè ac simpliciter abstrahimus substantiam aliquam, quæ sit verè species aut genus substantiuæ, cùm abstrahimus album aut nigrum à particularibus albis aut nigris, quippe cùm nulla detur substantia generalis aut specialis, cui primò conueniat album esse aut nigrum. Quod idem cernitur in cæteris prædica

mentis, ac multò clariùs in iis connotatiuis, quæ nullum subiectum denominare possunt, nisi singulare, vt in agente per se, & in patiente per se. Necesse est tamen vt cùm connotatiuum abstrahitur à suis particularibus, abstrahatur etiam res substrata, si non simpliciter, certè quodammodo, id est, quatenus subest formæ denominanti. Nam etsi cum albo in commune sumpto, & quasi seiuncto per intellectum ab omnibus albis particularibus non abstrahitur vnum aliquod subiectum, quod sit vnius rationis [illegible]iter, est illud tamen vnum, quatenus induit formam albedinis, quod est esse vnum non distinctè, sed confusè. Quo etiam pacto libro superiori diximus, ens in commune esse vnum quid, & quodammodo abstrahi à particularibus entibus: cùm dicimus ens esse analogum vel Deo, & creaturis, vel rebus diuersorum prædicamentorum. Sic ergo res se habet in vniuersali, cùm abstrahitur à genere, specie, ac cæteris: non abstrahitur enim tunc verè ac simpliciter res substrata relationi, sed tamen quodammodo abstrahitur, quatenus relationem vniuersalitatis induit.

Quatenus id verum sit.

Cap. 2. q. 2. sect. 4.

Ad secundum dicendum, non contineri quidem genus vllum sub sua specie essentialiter, cùm species non pertineat ad constitutionem sui generis, at denominatiuè non esse incommodum: atque hoc pacto vniuersale contineri sub genere. Quamquam enim vniuersale non est essentialiter genus, denominatur tamen genus comparatione suarum specierum: quia accidit ei, quemadmodum & cæteris generibus, constituere suas species, quemadmodum animali constituere hominem & bestiam. Quod autem infertur, si vniuersale continetur sub genere, fore, vt contineatur sub seipso: incommodum quidem id est, si intelligatur de continentia essentiali, non item si intelligatur de accidentaria seu denominatiua. Potest enim genus aliquod latiùs patere seipso, si species eius ita illud denominet, vt aliquid etiam aliud denominare possit. Et si enim ipsum, si absolutè loquamur, non latiùs patebit seipso (semper enim genus quodlibet de pluribus dicitur, quàm quælibet eius species) tamen vt continebitur in specie denominante, latiùs pateat necesse est, quàm ipsum, vt denominabitur. Sic autem res habet in vniuersali, eiúsque prima specie, quam genus appellamus. Nam etsi vniuersale absolutè, ac simpliciter de pluribus dicitur, quàm genus: tamen, quia genus denominat non solùm ipsum vniuersale in commune sumptum, sed etiam alia plurima vniuersalia, vt animal in commune, & colorem in commune: ipsum quoque vniuersale, quatenus in genere continetur, seipsum denominat, séque ipso denominatiuè latiùs patet: non quidem seipso absolutè ac simpliciter, sed seipso vt communi suis speciebus.

Soluitur 2. principale.

Vt possit aliquid sub se contineri & latiùs patere seipso.

Vniuersale vt seipsum denominet.

Soluitur 3.

Ad tertium dicendum est, etsi propria & accidentia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, alio & alio modo respiciunt sua subiecta, quatenus entia quædam sunt: tamen, quatenus proprium est accidentarium & necessarium prædicatum, accidens verò necessarium & contingens, eodem modo & propria omnia, cuiuscunque prædicamenti sint, respicere sua subiecta, & accidentia omnia similiter. Nam esse accidētarium prędicatum, nihil est aliud, quàm esse extra essentiam subiecti

iecti: necessarium verò & contingens hac ratione distinguuntur quod prædicatum necessarium non potest non conuenire, contingens verò potest. At in his modis essendi, etiam si in diuersis Prædicamentis reperiantur, immò verò & extra prædicamenta, vt in prædicatis relatiuis non realibus, & negatiuis: verisimile est, easdem speciē relationes rationis fundari posse.

Quocirca aduertendum hic est, nomine accidentarij prædicati, cùm de vniuersalium distinctione agitur, non esse intelligenda sola accidentia realia, quæ in Prædicamentis ponuntur, sed quicquid omninò ita dici potest de re, vt ad eius essentiam non pertineat: eodémque modo nomine necessarij & contingentis, quicquid vel non potest non conuenire, vel potest: siue id reale sit, siue rationis, siue etiam negatiuum: quod inferiùs fusiùs explicabitur. *Quid accidentarij prædicati nominè hoc loco accipiendum.*

Quæst. 19. Ad vltimum dicendum, non esse parem rationem, vt ex aliis complicationibus colligamus alias species medias inter vniuersale & quinque vulgatas, cùm species certum ordinem habentes constituere non possint, vt suprà dictũ est. Num autẽ alias inferiores constituant, vt sub differentia, proprio, & accidente aliæ sint, quæ dicant de pluribus differentibus specie, aliæ de pluribus differentibus solo numero; etsi vtrumque anceps quæstio videatur: dicẽdum tamen est cum communi scola, inferiores species nullas constitui, sed quinque vulgatas esse infimas. Tum quia prædicari de pluribus differentibus specie, & differentibus solo numero, non ad prædicandi modum pertinet, sed ad discrimen eorum, de quibus fit prædicatio, cùm tamen distinctio specifica prædicabilium ex modo prædicandi vario sumenda sit. Tum etiam quia genus & species dici possunt non hac de caussa differre specie, sed quia genus prædicatur incompletè de iis, species autem completè, vt loquuntur grauissimi auctores, quos superiùs citauimus, quod iam ad prædicandi modum spectat. *Vltimi argumenti solutio.* *Quæst. 11. sect. 2.*

Tum denique, quia si discrimen hoc prædicandi de differentibus specie aut solo numero, distingueret specie vniuersalia, eædem differentiæ specificæ diuiderẽt genera non subalternatim posita: quod meritò negat Aristoteles, omnésque eius interpretes in Categoriarum libro. Nam eædẽ, quæ diuidunt vniuersale, quod prædicatur in Quid, ad constitutionem generis & speciei, diuiderent quoque differẽtiam, proprium, & accidens ad constitutionem sex aliarum specierum. Hæc enim quatuor, prædicabile in quid, differentia, proprium & accidens, quæ non sunt subalternatim posita, siue vnũ sub alio, singulatim diuiduntur in ea, quæ de differentibus specie: & quæ differentibus solo numero dicuntur. Quod si vniuersale dicatur immediatè diuidi in id, quod prædicatur de differentibus specie, & in id, quod de differentibus solo numero, ad constitutionẽ duorum quorumdam immediatorum generum oportebit vtrumque eorum diuidere per alias easdem differẽtias, nempe eius quod prædicatur necessariò, & eius quod prædicatur contingenter, & sic de cæteris. Nam in vtroque eorum reperiuntur, quæ prædicentur necessariò & quæ contingenter: quæ essentialiter, & quæ accidentaliter: quæ in quæstione Quid est, & quæ in *Discrimen prædicãdi de differentibus specie & differentibus numero, non distinguit vniuersalia.* *In arte prædicam. ca. 4.*

quæstione Quale est, quod est idem incommodum.

Conclusio dictorum. Patet igitur ex iis, quę dicta sunt, quo pacto vniuersale vulgatarum quinque specierum genus dici possit, & quo pacto non possit, diuisionémque eius in illam immediatam esse, nec sub eis alias esse excogitandas, quod infimæ sint, & quæ in alias minimè diuidantur. Nunc quoniam de toto vniuersalium genere disputauimus, nonnulla priuatim de singulis speciebus adiiciamus.

NVM ABSTRACTA SVBSTANTIArum sint genera.

QVÆSTIO XIII.

Explanatio quæstionis.

SECTIO I.

AC de genere illud primùm expendamus. An quemadmodum abstracta accidentium, seu potiùs abstracta accidẽtia, vt quãtitas, & qualitas sunt genera in suis quæque prædicamẽtis posita: sic etiam substantiæ, quatenus abstractis nominibus significantur, vt animalitas, corporeitas, sint genera, quæ ad prædicamentum substantiæ pertineant.

Duplex sensus quæstionis propositæ. Primus. Secundus. Hoc vt meliùs intelligas, aduerte, duobus modis quæstionem hanc proponi posse. Vno, an abstracta substantiarum sint genera comparatione concretorum substantialium, vt animalitas respectu hominis & bruti animalis. Altero, an sint genera comparatione abstractorum minus latè patentium, vt animalitas respectu humanitatis, & vt sic dicã, brutalitatis, seu naturę bruti animalis. Et licet non desint, qui nihil inter has quæstiones interesse credant, quod promiscuè abstracta de cõcretis & concreta de abstractis enuncient (dicunt enim, animal esse animalitatem, naturámve animalis, & vicissim naturam animalis esse animal, hominémque & brutum animal ęquè esse animalitates, atque animalia) communis tamen Schola negat, abstracta esse genera concretorum in quouis ea prædicamento considerentur, vt animalitatem respectu hominis & bruti, & qualitatem respectu colorati & sonãtis, quod abstracta de concretis, saltem in rebus materialibus non dicantur.

Abstracta non esse genera concretorum. Discrepant verò num abstracta communiora in prædicamento substantiæ sint genera abstractorum minus communium, vt animalitas humanitatis & naturæ brutorum. Nam de vulgatis vsurpatisq; accidentium abstractis cuiusmodi sunt color, albedo, & nigredo, nemo dubitat, quin communiora sint genera minus communium.

Nega

Negatiuæ partis defensores.

SECTIO II.

Sco. in 1. d. 2. q. 7. & d. 5. q. 1. & in Præd. libr. q. 15. Liche. in 1. d. 5. q. 1. Frã. de May. ibid. Anto. And. 3. Met. q. 2. Caie. de ente & eff. c. 4. ad mentem D. Th. ibid.

Partis negantu auctores, & argumenta.

SCOTVS, Caietanus, & alij complures negant, abstracta substantiarum esse genera abstractorum minus latè patentium quod tribus potissimum rationibus confirmant.

Primum.

Primùm, quia significantur per modum partium, cùm tamen genus debeat significari per modum totius.

Secundum.

Deinde, quia quemadmodum abstractum differentiæ non est differentia, sed differentiæ principium, vt rationalitas (quod Auicennæ dictum omnes approbant) sic abstractum generis, vt animalitas, non est genus, sed principium generis: parem enim volunt esse in vtroque rationem.

Tertium.

Tertiò, quia quæ abstracta sunt, non modo à subiectis aut suppositis, sed etiam ab inferioribus, ea, quatenus sic abstracta sunt denominari genera non possunt: genus enim prædicari debet de inferioribus, quæ autem ab inferioribus abstracta, quatenus ab eis abstracta sunt, de eisdem non dicuntur. At substantiarum abstracta non modo à subiectis, quæ nulla habent, abstracta sunt, & à suppositis etiam, quæ nulla connotant, aut implicitè significant: sed etiam ab inferioribus abstractis. Animalitas enim, verbi gratia, idem est, quod animalis natura ab inferioribus præcisa, & humanitas idem, quod à singulis hominibus præcisa natura hominis, quæ autem præcisa sunt ab aliquo, abstracta ab eo esse nemo dubitat.

Duo abstractionum genera apud Scotum.

Abstracta vltimata.

Quod vt meliùs intelligas, aduerte, Scotum duo facere abstractorum genera, alia, enim vocat abstracta abstractione vltimata, alia nõ vltimata. Vltimata, quæ in alia abstractiora non resoluuntur, seu quæ nihil aliud includunt, aut concernunt, nisi quod per se & essentialiter in ipsis includitur, ea vero sunt, quæ non tãtum à subiectis, aut suppositis abstracta sunt, sed etiam ab inferioribus abstractis, quod tum demùm accidit, cùm abstractũ aliquod nec de subiecto vllo, nec de supposito, nec de minus latè patente conceptu prædicatur: nihil enim abstractius reperiri potest, quàm quod hoc pacto abstractum est, vt inductione patet. Atque hac ratione ait ille, coloreitatem (vt vocat) & albedinitatem, hoc est, vt ipsam præcisam coloris communis naturã: & ipsam præcisam naturã communis albedinis, abstracta esse, quod nec de vllo subiecto aut supposito, nec de aliquo, quod minus latè pateat, prædicari possint. Nõ vltimata verò abstractione ea abstracta esse dicit, quæ in alia abstractiora resolui possunt, seu quæ etsi à subiectis & suppositis abstracta sunt, tamen inferiora concernũt & de illis dicuntur, quo pacto color & albedo sint abstracta. Nam & color in coloreitatem suo modo resoluitur, & albedo similiter in albedinitatem. Et quamquam neutrum dicitur de subiecto vllo aut supposito, tamen vtrumque de suis inferioribus enunciari potest, dicimus enim, albedinem esse colorem & hanc albedinem esse albedinem.

Non vltimata.

Quamquam verò in accidentibus vtrumque genus abstractorũ reperiri vult Scotus, tamen in substantiis sola abstracta vltimata abstra-

ctione

ctione cernuntur, quod ex illis alia abstractiora eiusdem naturæ fieri nequeant. Neque enim ex animalitate aliquid aliud abstractius efficias quod sit præcisa aliqua animalitatis natura: cùm naturæ præcisæ non sit alia præcisa natura, ne abeatur in infinitum in confingendis naturarum naturis. Quod idem ex eo cõfirmatur, quia si aliquid aliud abstractius reperiri posset, non quærerent Philosophi, num animalitas & humanitas idem sint quod materia [illegible]a, ex quibus constant: id enim prius quęrendũ esset de abstracti[illegible]a natura, quęcúmque esset, quæ non ex aliis essentialibus principiis re ipsa componentibus, quàm ex materia & forma constare posset.

Affirmatiuæ partis assertores. SECTIO III.

Partis affirmatiuæ Auctores & rationes.

Sotus in Isagogem Porphyr. q.3. super proœmiũ & alij.

Recentiores tamen quidam Thomistarum, & alij eorum æquales affirmatiuam propositæ quæstionis partẽ astruunt his ferè argumentis.

1. Ratio. Primùm, quia animalitas, exempli caussa, est commune quiddam, non singulare: quod autem commune est, inferiora aliqua habeat, necesse est, pro quibus accipi, & de quibus dici possit: at inferiora animalitatis non sunt subiecta aliqua, quibus illa inhæreat, aut supposita, per quæ existat, & de quibus dicatur, sed est humanitas, equinitas, & cæteræ naturæ specificæ, ac etiam indiuiduales, vt hæc humanitas, & hæc equinitas: dicitur ergo animalitas de humanitate, & equinitate, neque aliter, quàm vt earum genus, vt patet persequẽti omnes generis conditiones.

Deinde, quia humanitas & equinitas ita sunt diuersæ naturæ, vt non sint primo diuersæ: nulla enim maior ratio est, cur homo & equus vniuocè & quidditatiuè conueniant, quàm cur naturæ ipsæ hominis & equi, quas humanitatis & equinitatis nominibus significamus: at hę, nisi in animalitate, & cæteris superioribus abstractis, nihil est, in quo vniuocè & quidditatiuè conueniant: est igitur animalitas genus humanæ naturæ & equinæ.

Tertiò, quia in humanitate includitur animalitas & rationalitas, cùm extra humanitatem nec animalitas, nec rationalitas reperiantur: cùm igitur in ea non insint tamquam eius accidentia: non dubium est, quin modo aliquo essentialiter de illa prædicentur, aut concretis videlicet nominibus, aut abstractis. Siquidem & materia & forma prædicantur de homine, in cuius essentia includuntur, si non abstractis nominibus materiæ, & formæ, at concretis materiati & formati. Quare cùm animalitas non dicatur de humanitate nomine concreto animalis, nõ dubium est, quin dicatur abstracto animalitatis. Quemadmodum è contrariò rationalitas nõ dicitur de hũmanitate, abstracto ipso rationalitatis vocabulo, sed concreto rationalis, ita vt humanitas constituatur ex animalitate rationali, velut ex suo genere & sua differentia.

Postremò, quia non maior est ratio, cur humanitas sit Species quædam continens sub se hanc indiuiduam humanitatem & illam, quàm vt animalitas sit genus quoddam continens sub se Species humanitatis, &

tatis & equinitatis: at fide ortodoxa profitemur, Verbum diuinum assumpsisse humanitatem, nō in specie ipsa tota, sed in atomo, seu indiuiduo: est igitur animalitas genus humanitatis & equinitatis, si vel piè tantum loqui volumus. *Verbum diuinum assumpsit humanitatē in atomo.*

Vera quæstionis explicatio. SECTIO IV.

IN hac controuersia ita sententiam temperare possumus, vt vtrosque Auctores conciliemus, si tamen ipsi conciliari velint. Re enim vera, & nulla facta restrictione limitationéve (quo pacto posteriores loquuntur) abstracta communiora substantiarum sunt genera minus communium abstractorum, quemadmodū & concreta concretorum, quod rectè probatum est: ita vt quemadmodum animal & rationale constituunt hominis speciem: ita animalitas cum eadē rationalis differentia suo modo sumpta constituunt speciē humanitatis. Qua in re nihil est discriminis inter substantiarum abstracta & accidentium: certum est enim eisdem differentiis, quibus accidentium concreta genera contrahūtur ad specifica, contrahi eorū abstracta, nam disgregatiuum & congregatiuum aspectus, quæ dici solent differentiæ colorati, sunt etiam coloris: licet modus sit diuersus, vt paulò pòst patebit. *Conciliatio vtriusque opinionis. Re vera abstracta communiora substantiarum esse genera.*

At si abstracta sumantur, quatenus præcisa sunt non modò à subiectis & suppositis, sed etiam ab inferioribus abstractis, ita vt verbum *quatenus* reduplicatiuè sumatur (qua ratione videntur loqui priores, quicquid eorum argumenta valeant) nō sunt vtique abstracta communiora minus communium genera. Nam communia, quatenus præcisa sunt à particularibus, hoc est, cum ipsa præcisione simul & indifferentia ad omnia sua particularia, de nullo particulari suo dici possunt: quòd si dici non possunt, ergo nec quidditatiuè prædicari. Accedit, quòd nullum vniuersale prædicatur de suis particularibus, nisi quatenus identitatem aliquam cum illis habet: ergo abstracta communiora substantiarū, quatenus præcisa sunt à minus communibus, de eisdem non solùm vt genera, sed neque vt vlla ratione aliqua vniuersalia dici possunt. *Quo tamen pacto accepta non sint genera.*

Quod si quis obiiciat, isto etiam modo, nec concreta quidem communiora posse denominari genera minus communium concretorum, quandoquidem quatenus præcisa sunt à minus communibus, de eisdem prædicari non possunt, sumpta particula *quatenus* reduplicatiuè, hoc modo occurrendum: Potiùs hoc de abstractis, quàm de concretis dici solere, quia abstracta ex ipso modo significandi suo aptiora sunt, vt sumantur, quatenus præcisa sunt ab iis, à quibus abstrahuntur: vnde & dici solent significati per modū formarum, siue eorum, quibus aliqua sunt talia, cùm tamen concreta significentur per modum totorum quorumdā, id est, eorum, quæ ipsa sunt talia, seu habentia id, per quod sunt talia. *Obiectio. Dilutio.*

Vrgebit aliquis fortasse. Ergo abstracta accidentium æquè atque abstracta substātiarum negari hoc pacto debuisse à Scoto, & eius *Altera obiectio.*

sectatoribus genera esse abstractorum minus communium: vt colorem esse genus albedinis & nigredinis. Sed respondendum, potuisse id quidem ab eisdem Auctoribus eodem modo, id est, cum eadem præcisionis reduplicatione negari: sed tamen id factum ab eis esse in solis abstractis substantiarum, quia crediderunt vulgata accidentium abstracta, de quibus nunc loquimur, in alia priora abstracta resolui posse, vt colorem in coloreitatem : in luciditatem, albedinem in albedinitatem. Qua in re an appr ada sit eorum sententia, ex dicendis patebit.

Solutio.

Responsio ad argumenta negatiuæ partis. SECTIO V.

Argumenta pro Scoti opinione soluuntur.

QVONIAM igitur si absolutè loquamur, negatiua quæstionis pars falsa est, ad primum propositum argumentum dicendum: abstracta substantiarum significari quidem per modum partium respectu suppositorum, & omninò respectu aliorum concretorum quorum sunt velut formæ, vt humanitatem respectu singulorum hominum, atque adeò hominis communis, & animalitatem respectu hominis & bruti animalis, atque etiam respectu animalis in commune sumpti, quo pacto D. Thomas intelligendus est, cùm negat abstracta substantiarum esse genera, vnde nec de suppositis nec de aliis substantiarum concretis prædicantur. At respectu minus cõmunium abstractorum non significari per modum partium, sed totorum quorumdam potentialium continentium amplitudine communitatis suæ minus communia, vt partes subiectas, de quibus verè prædicentur.

Libr. de ente & essent. c. 3.

Ratio cur abstracta differentiarum nõ sint differentiæ.

Ad secundum dicendum, longè aliam esse rationem in abstractis differentiarum, vt sint differentiæ, atque in abstractis generum, vt sint genera. Nam genera & species, cùm prædicentur in quæstione Quid est, non necesse est, vt significētur nominibus concretis supponentibus aliquid, quod veluti subiectum sit, de quo ipsa essentialiter nõ dicantur. At differentiæ, cùm semper supponant genus aliquod, de quo ita dicantur, vt ad eius essentiam non pertineant: necessariò debent esse concreta, atque adeò denominatiua & connotatiua respectu illius. Qua de caussa rectè dixit Auicenna, probéque à posterioribus receptum est: *Rationalitatem, vt nomine abstracto significatur, non esse differentiam: sed differentiæ principium*: sicque de cæteris differentiarũ abstractis sentiendum. Aduerte autem hoc loco, differentiam eamdem diuidere concretum ad constitutionem concreti, & abstractum ad constitutionem abstracti: quo pacto idem rationale diuidit animal & animalitatem ad constitutionem hominis & humanitatis: & disgregatiuum visus diuidit coloratum & colorem ad constitutionem albi & albedinis: modo tamen diuersõ consideratum. Nam rationale, vt constituit hominem, concernit suppositum, & cum animali, quod diuidit, prædicatur de homine, & disgregatiuum visus, vt constituit album, concernit subiectum, & potest concernere suppositum, & simul cum colorato, quod diuidit, prædicatur de albo. At rationale, vt constituit humanitatem, non concernit suppositum, nec cum animalitate quàm

Tract. 5. suæ Meta. cap. 6.

Abstracta differentiarũ non tàm esse differentias, quàm principia differentiarum.

Eadem differentia diuidit concretum & abstractũ.

quam diuidit, prædicatur de homine, cùm verum non sit hominē esse animalitatem rationalem. Similitérque disgregatiuum visus, vt cōstituit albedinem: non concernit subiectum aut suppositum, nec cū colore, quem diuidit, prædicatur de albo. Neque enim dixeris, album esse colorem disgregatiuum visus, nisi album pro albedine sumatur, vt nonnumquam fit. Clariùs hic diuersus modus eiusdem differentiæ perspicitur in differentiis indiuiduantibus substantiarum primarum, vt patet ex iis, quæ diximus ad c . . t octauum. Eadem enim differentia, quæ constituit hanc humanitatem cum humanitate cōmuni, constituit hunc hominem cum homine communi: sed quatenus constituit hunc hominem, includit personalitatem, quam non includit quatenus cōstituit hanc humanitatem. Dixi *substantiarum primarum*, quia in differentiis indiuiduantibus accidentium non parua est dissimilitudo. Nam differentia indiuiduans, quæ cum albedine constituit hanc albedinem Socratis, non constituit hoc album, quatenus hoc album includit personalitatem subiecti albi, sed quatenus eam concernit & connotat.

Quæst. 5. sect. 8. Vide etiam quæ ibi dicta sunt q. 6. & 7.

Eadem differentia indiuiduans alia atque alia ratione constituit & hanc humanitatem & hunc hominem.

Tertium haud difficilè dissoluitur, si quis neget, abstracta substantiarum absolutè accepta, esse aut significari, vt abstracta & auulsa ab inferioribus abstractis: nihil enim commune, si absolutè loquamur, aut auulsum est, aut significatur, vt auulsum à suis inferioribus: sed potiùs, quatenus tale, vt de illis prædicari possit per modum identitatis. Quapropter si abstracta absolutè accipiantur, nihil obstat quominus communiora sint genera minus communiū. Quod si sumantur, quatenus per intellectum suo modo auulsa sunt & præcisa à suis inferioribus, aut etiam, quatenus natura præcedunt contractionem ad illa, ita vt verbum *quatenus* reduplicatiuè sumatur, fatemur sanè isto modo, ea quatenus talia sunt, siue cum tali auulsione præcisionéque sumpta, genera minus communium denominari non posse.

Quocirca distinctio illa abstractorum in ea, quæ vltimata abstractione abstracta sunt, & in ea, quæ non vltimata, non est probanda: omnis enim abstractio est vltimata æquè accidentium, atque substātiarum. Vt enim animalitas non resoluitur in aliquid abstractius, ita nec color, aut vllum aliud abstractum accidens. Nam coloreitas illa, quam Scotus fingit, albedinitas, & similia, voce quidem abstractiora fortasse dici possunt, significatione autem dici nō possunt. Idem enim prorsus est color, atque natura, qua color est color: & albedo atque natura, qua albedo est albedo. Quemadmodum ille fatetur, idem omnino esse animalitatem, atque naturam, qua ipse est animalitas, & humanitatem, atque naturam, qua ipsa est humanitas. Alia ratio est in concretis atque in naturis, formísve, quibus illa sunt talia, siue id in substantiis expendamus, siue in accidentibus. Neque enim idem sunt homo & humanitas, album & albedo: cùm homo concernat suppositum: album autem cōcernat & suppositum & subiectum: quorū neutrum cōcernit siue humanitas, siue albedo, quatenus abstractis nominibus significantur, etsi absolutè sumpta concernunt differentias suorum inferiorum, ipsáque sua inferiora. Ita patet qua ratione abstracta

Distinctio Scoti in abstracta vltimata, & non vltimata non est probanda.

Comprehensio summáque dictorum.

MMM 2 sub

ſubſtantiarum ſint genera, & qua ratione non ſint, & cur magis hæc dubitatio proponatur in ſubſtantiis, quàm in accidentibus, cùm re vera eadem ſit vtrobique ratio. Quod idem prorſus dicendum eſt, ſi quæratur an abſtracta ſubſtantiarum ſint ſpecies. Nunc videamus an genus & ſpecies primo ſe inuicem reſpiciant.

AN GENVS ET SPECIES PRIMO ad ſe inuicem referantur.

QVÆSTIO XIV.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

Partis negantis primum argumentum. NEGATIVA huius quæſtionis pars non leuibus argumentis probari poteſt. Primùm, quia genus, quatenus genus eſt, non ſolùm reſpicit ſpeciem, ſed etiam indiuiduum: genus enim definitur per ea, quæ differunt ſpecie: hæc autem non ſunt tantùm ipſæ ſpecies differentes, ſed etiam indiuidua differentium ſpecierum, non refertur igitur adæquatè genus ad ſpeciem, ſed ad aliquid commune ſpeciei & indiuiduo. Quod ſi non adæquatè ad ſpeciem, ergo nec primò: quod enim communius eſt, priùs quoque natura eſſe nemo dubitat.

Secundum. Deinde, quia tum demum aliquid impediret, quominus primò ad aliquid commune ſpeciei & indiuiduo referretur genus, ſi commune illud eſſet analogum: at analogia, ſi ac in re datur, nihil impedit, quia neque analogia entis quicquam obſtat quominus Metaphyſica ſcientia ad illud primo referatur: non eſt igitur cur genus illud non primò reſpiciat.

Tertium. Tertiò, quia ſi quo modo genus & ſpecies ſeſe primò reſpicerent, non alia ratione id accideret, niſi quia genus reſpiceret indiuiduū interuentu ſpeciei, hoc eſt, eadem relatione, qua ſpeciem reſpicit, poſterius tamen natura, & pari ratione indiuiduum reſpiceret genus interuentu itidem ſpeciei, nempe eadem relatione, qua illam reſpicit, priùs natura ad ſpeciem, & poſterius autē ad genus, terminata: atqui indiuiduum non eadem relatione, qua reſpicit ſpeciem, refertur ad genus, ſiquidem ad ſpeciem refertur ſubiectione completa, ad genus autem incompleta: non ergo ſeſe primò reſpiciunt genus & ſpecies, ſed id, quod commune eſt ſpeciei & indiuiduo, eſt primum generis correlatiuum.

Partis affirmantis fundamenta. Sed tamen affirmatiua pars non minus firmis videtur fundamentis inniti. Primum, quia omnium confeſſione genus & ſpecies ſeſe inuicem definiunt: qua ratione Porphyrius ait, ſe coactum eſſe, vt alterum viciſſim in alterius definitione ponet. Quod ſi correlatiua ſunt, non dubium eſt quin primo & immediatè ſe inuicem reſpiciant.

In Iſagoge ca. de ſpecie. Deinde, quia ſi genus non primo & immediatè reſpiceret ſpeciem, id propterea accideret, quia vel aliquid commune ſpeciei & indiuiduo, vel ad vtrumque primò & immediatè referretur: aut neutrum *Secundum.*

dici

dici poteſt. Non primum, quia ſequeretur, animal, quatenus genus quoddam eſt, primò & immediatè reſpicere commune aliquid ſuis ſpeciebus & indiuiduis, quod nullum eſt ſub animali Non ſecundum, quia neceſſariò concedendum eſſet, genus, qua ratione genus eſt, æquiuocum eſſe, duáſque relationes habere: vnam, qua reſpiceret ſpeciem, alteram qua indiuidua: quot enim modis vnum oppoſitorum dicitur, tot alterum dicatur nec [illegible] eſt. Quod Ariſtotelis pronunciatum ex primo Topicorum deſumptum, & ab omnibus approbatum, in iis, quæ primò & immediatè, & nõ alterum per alterum opponuntur, verum eſſe dicitur. Quod ſi genus, qua ratione genus eſt æquiuocum eſſet: vtique nomen generis non vnam relationem, ſed plures immediatè ſignificaret, quo fieret, vt non quinque tãtùm, ſed ſex vniuerſalium ſpecies haberemus, quod apud Ariſtotelem inauditum eſt. *Cap.15.* Poſtremò, quia ſi genus non primò reſpiceret ſpeciem, & ſecundaria ratione, ac per ſpeciem indiuiduum: idem dicendum eſſet de generali differentia, de proprio item, & accidẽti generali. Aut igitur hæc reſpiceret primò aliquam partem ſubiectam ſpeciebus & indiuiduis, de quibus dicuntur, communem, quam nullam omninò eſſe vel inductione patet: aut certè primò reſpicerent vtraque, ſpecies inquã, & indiuidua, ac proinde æquiuoca quædam prædicata eſſent, quod nemo dixerit. Hæc ferè ſunt, quæ dubiam faciunt quæſtionem propoſitam. *Tertium.*

Refutatio duarum quorumdam opinionum. SECTIO II.

EA verò faciliùs expedietur, ſi prius explanauerimus quid interſit inter primum & adæquatum correlatiuum: non enim idem ſunt modis omnibus.

Quid ſit primum & immediatum correlatiuum. Primum ſiue immediatum eſt, quod totum terminat habitudinem relatiui non interuentu alterius. Hoc pacto maius eſt correlatiuum minoris, & actus potentiæ habentis obiectum. Adæquatum verò eſt illud, præter quod nihil eſt aliud, quod terminet habitudinem relatiui: quo etiam pacto maius eſt correlatiuum minoris, cùm nihil terminet habitudinem, ſiue relationem minoris, niſi maius: non tamen hoc pacto actus eſt correlatiuum potentiæ habentis obiectum, quia etiam obiectum terminat relationem potentiæ. Dico autem potentiæ habentis obiectum: quia ſi qua potentia non habeat obiectum actúſque eius ſit vniuocus, cuiuſmodi eſſet actus materiæ (ſi materia ſolius actus ſubſtantialis, ſiue formæ ſubſtantialis capax eſſet) tum actus non tantùm eſſet primum correlatiuum potentiæ, ſed etiam adæquatum. *Quid adæquatum.*

Hinc efficitur, vt non omne primũ immediatúmque correlatiuum ſit adæquatum, neque omne adæquatum ſit primum. Nam actus potentiæ videndi eſt primũ, ſed non adæquatũ, cùm obiectum etiam terminet relationem eius potentiæ: contra verò actus materiæ, vt analogicè cõplectitur actum ſubſtantialem & accidentarium, illius eſt adæquatum, ſed non primum: quod non totum immediatè terminet habitudinem materiæ, ſed actus ſubſtantialis immediatè, accidentarius

autem mediatè, & interuentu substantialis. Eodémq; modo commune illud quod analogicè complectitur actum videndi & obiectum visus (quod communi nomine caret) est adæquatum correlatiuū facultatis videndi, sed tamen non primum, quia nō totum immediatè terminat habitudinem potentiæ, vt ex dictis patet, sed obiectum mediante actu.

Quatuor modis ad propositam quæstionem responderi posse. Cùm ergo non eadem sit ratio primi, atque adæquati correlatiui: quatuor modis responderi potest ad quæstionem propositam. Vno, speciem esse & primum, & adæquatum correlatiuum generis. Altero, neque esse primum, neque adæquatum. Tertiò, esse quidem primum, sed non adæquatum. Quartò, esse adæquatū, sed non primum. Atque *Tres hac in re opiniones.* cùm nemo sit, cui quarta respōsio placeat, eáque ex tractatione priorum triū planè refutari possit: tres in hac quæstione opiniones supersunt, quæ suos Auctores habeant.

Prima Louaniensium. Prima est Louaniensium, qui volunt, speciem non modo primum, sed etiam adæquatū generis correlatiuum esse: ac proinde res, quæ sūt genera, vt animal & plantā, non referri ad indiuidua relatione generis, sed alia quadam habitudine diuersa specie, ex qua habitudine cōstituitur quædam species innominata vniuersalis, quæ necessariò addēda est quinq; vulgatis speciebus, vt diuisio vniuersalis adęquata sit. *In Isagog. Porphyr.*

Improbatur. Ex definitione vniuersalis. Verùm hæc opinio, qua ex parte asserit speciem esse adæquatum generis correlatiuum, facilè refellitur. Primùm ex definitione generis, explicatur enim per habitudinem ad ea, quę differunt specie: in his *Ex diuisione eiusdem.* autem non solùm numerantur diuersæ species, sed etiam indiuidua diuersarum specierum eiusdem generis. Deinde ex diuisione vniuersalis, nam & Porphyrius, & Aristoteles, omnésque veteres Philosophi existimarūt, se adæquatè diuidere vniuersale in quinque vulgatas spe- *Ex eo quod superflua sit addita relatio.* cies, nec vllum vniuersale crediderunt prædicari in quæstione Quid est nisi genus & speciem. Postremò, quia non sunt ponenda plura, vbi pauciora sufficiunt: res autem, quæ dicuntur genera, possunt referri ad suas species, suáque indiuidua vna eadémq; relatione: vt animal pro- *Cap. de Genere.* ximè quidem, siue immediatè ad hominem, remotè autem ac mediatè ad Socratem. Vnde & Porphyrius in Isagoge, quodlibet genus, vt genus est non solùm ad species sub se contentas, sed etiam ad indiuidua referri docet.

2. Opinio. Alij, qui à Louaniensibus referuntur, oppositum omninò sentiunt. Dicunt enim, speciem neque esse adæquatum correlatiuum generis, nec verò primum seu immediatum, sed necessariò dandū esse aliquid commune vniuocum speciei & indiuiduo (quod vocant subiicibile in quæstione Quid est incompletè) ad quod non solum adæquatè, sed etiam primò referatur genus. Est enim cōmune speciei & indiuiduo, vt vtrumque hoc pacto subiiciatur generi, qua ratione correlatiua aliorum vniuersalium non subiiciuntur suis vniuersalibus.

Refellitur. Sed neque huiusmodi sententia probanda est, qua ex parte negat, speciem esset primum & immediatum generis correlatiuum. Si quid *a 6. lib. Topic. cap. 2.* enim aliud esset primum correlatiuum generis, non necesse esset definite genus per speciem, peccat enim, vt docet Aristoteles a in Topicis,

qui

qui relatiuum non per primum & immediatum correlatiuum definit. Cùm ergo Porphyrius b cæteris id approbantibus dicat, se necessitate compulsum definiuisse genus per speciem (omnes enim cum id exponunt, rectè dictū esse iudicant) efficitur, vt nisi quis pugnare velit cum communi omnium sententia, negandum nullo modo sit, speciem esse primum generis correlatiuum. Deinde, quia si detur subiicibile vniuocum in quæstione Quid est commune speciei & indiuiduo, ad quod genus proximè referatur, pari ratione dandum erit prędicabile vniuocum in quæstione Quid est commune generi & speciei, ad quod proximè referatur indiuiduum, quod tamen nemo ponit concedit've.

b In Isagog. cap. de Spec.

Postremò, quia genus refertur primò ad aliquid commune speciei & indiuiduo, cùm ponatur species infima vniuersalis, erit etiam commune illud species infima subiicibilis, nam si relatiuum est species infima, necesse est, vt primum eius correlatiuum sit species infima. Iam si species & indiuiduum conueniunt in quadam specie infima subiectionis respectu generis, erit sanè species compositum quiddam per accidens. Quæcumque enim conueniunt in specie aliqua infima, ea aut sunt indiuidua illius speciei, aut composita quędā ex communi specie & differentiis per accidens: quo pacto cōueniunt in homine, cùm Socrates & Plato, tum etiam homo albus & homo niger. Quamquam verò hoc non inficiantur propositæ opinionis assertores, non minus tamen videtur constitui à Porphyrio & aliis grauibus Auctoribus species, quatenus species est, ens quoddam per se, quàm genus ipsum, qua ratione est genus.

Colligitur ex Arist. 1. Topic. capit. 11. Ex hac opinione sequi, speciem esse compositum per accidens.

Approbatio tertiæ opinionis.

SECTIO III.

Auic. 1. p. logicæ dū agit de specie. Ammo. Alb. Caie. in Prædicabilibus, & alij.

TERTIA opinio, quæ grauium Auctorum est, à nobísque probatur, hac assertione continetur: Speciem esse primum generis correlatiuum, sed non adæquatū. Quæ assertio in primis patet ex impugnatione primæ ac secūdę opinionis. Deinde probatur hoc argumēto: Genus, vt genus, est aptum, vt sit in pluribus, aptitudo autē huiusmodi inclinat proximè in actum proximum, qui est esse in suis speciebus, remotè autem in actum remotum essendi in indiuiduis suarum specierum, respicit ergo genus proximè suas species: remotè autem earum indiuidua. Ex quo etiam fit consequens, vt species non sit adæquatum generis correlatiuum: sed primum & immediatum. Tertiò, quia genus qua ratione genus est (vt iam diximus) respicit ea, quæ differunt specie, at species differunt primò, & per seipsas, indiuidua autem secundaria ratione, & per species, quarum sunt indiuidua, quamquā igitur species non est adæquatum generis correlatiuum, ea tamen sola est primum & immediatum.

Assertio. Speciem esse primum, sed non adæquatum generis correlatiuū.

Sect. præcedenti.

At obiiciet aliquis hunc in modum. Vt genus refertur ad speciem & indi

Obiectio 1.

& indiuiduum, sic etiam species & indiuiduū referuntur ad genus, aut igitur referuntur ad genus eadem numero relatione, aut diuersis numero. Non possunt autem referri eadem numero, quia eadem numero relatio non potest esse in diuersis numero extremis: ergo referūtur diuersis numero. Quod si diuersis numero: aut diuersis solo numero, aut etiam specie, at non referuntur diuersis specie, quia vnum specie relatiuum, quale est genus, non potest primò referri ad diuersa specie correlatiua, ergo differunt solo numero, & ex consequenti relatio speciei & indiuidui ad genus conueniunt in quadam communi specie, ad quam primò & immediatè terminatur relatio generis.

Secunda. Præterea subiici immediatè & mediatè non faciunt æquiuocationem, si quidem homo subiicitur immediatè facultati ridendi, Socrates autem mediatè, & interuentu hominis, cùm interim ambo vniuocè dicantur risus capaces: at species & indiuiduum hoc solo discrimine distinguuntur comparatione generis, quod species subiicitur generi immediatè, indiuiduum autem mediatè, & interuentu speciei: nihil ergo impedit hæc varia subiectionis ratio, quominus species & indiuiduum conueniant vniuocè in relatione subiectionis respectu generis: datur igitur cōmune aliquid vniuocum speciei & indiuiduo, quo primo terminetur relatio generis.

Solutio primæ. Hæ tamen obiectiones sic diluentur. Ad priorem dicēdum est, speciem & indiuiduum referri ad genus diuersis speciei relationibus: nec incommodum esse, vnum specie relatiuum referri ad duo correlatiua specie diuersa, modò ad vnum referatur proximè, ad alterum remotè: quo pacto potentia referatur ad actum & obiectum, & materia ad formam substantialem & accidentariam. Quocirca commune illud pronunciatum Dialecticorū. Quot modis dicitur vnum oppositorum, totidē & dicitur alterum, quo Aristoteles in 1. Topic. lib. vtitur, in iis tantùm intelligendum est, quæ primo & immediatè opponuntur: alioqui colligeres, visum corporis esse duplicem, quia duplex est eius correlatiuum, actus videlicet & obiectum. Verè tamen colligimus, visum in commune duplicem esse, corporis nimirum, & animi: quia actus videndi duplex est, alter qui organo corporis perficitur: alter, qui solius animi functione.

Idē correlatiuum specie quo pacto ad diuersa specie referatur.

Explicatur Arist. pronunciatum.

Cap. 13.

Solutio secundæ obiectionis. Ad posteriorem dicendum: fieri posse, vt duobus subiectis vniuocè conueniat prædicatum aliquod, & tamen ipsa subiectionis ratio analogicè, & non vniuocè ab eisdem participetur. Album enim vniuocè dicitur de superficie papyri & papyro ipso: & tamen superficies & papyrus nō vniuocè participant rationem subiecti albedinis, sed analogicè, cùm superficies subiiciatur proximè & per seipsam, vt subiectum quo, papyrus autem remotè & per superficiem, vt subiectum quod. Ita ergo suo modo res habet in speciebus & indiuiduis comparatione generis. Nam etsi vtrisque ex æquo conuenit natura generis, ipsa tamen analogicè participant communem subiectionis rationem, cùm species proximè & per seipsas subiiciantur generi quidditatiua subiectione incompleta, indiuidua autem mediante specie, cui subiiciuntur subiectione quidditatiua completa. Nec refert, quod indiuidua

Subiici per prius & posterius, vt efficiat analogiam.

dua etiam, quemadmodum, species subiiciuntur generi subiectione quidditatiua incompleta:ea e im subiectio non fit per aliam habitudinem, quàm per eā, qua subii iuntur speciei, quæ subiecto completa est:vnde non est eadem ratic ne in subiectione mediata speciei, atq; indiuidui. Species enim ita si biici potest qnidditatiuè subiectione mediata, nempè remoto generi vt numquam subiiciatur completè:at indiuiduum semper subiicitur c mplete, si non, vt habitudo terminatur ad genus:certè, vt terminatur ad speciem: quod magis ex solutione argumentorum patebit.

Solutio eorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO III.

Sect. 8. ad 3. argumentum. AD primum igitur pro negatiua parte propositum argumentum dicendum, non rectè in eo colligi primitatem, vt sic dicam, correlatiui ex adæquatione illius. Cùm dicitur id, quod communius est, prius natura esse, de communiori tantùm vniuoco est verum. Lege quę fusiùs diximus ad cap. primum libri superioris, quæstione 1. cùm quartæ opinionis argumenta dissolueremus: vbi luculentiùs rei huius rationem reddidimus. *Argumenta proposita sect. 1 soluuntur.*

Ad secundum dicito, cùm Philosophi concludunt, Metaphysicam primò referri ad ens, non id ea ratione intelligendum esse, quasi referatur ad aliquid prius natura, quàm sit Deus, aut quàm sit substantia: nisi prioritatem naturæ acciptas quoad prædicationem, nō quoad existētiam, vt ex eodem loco intelliges: sed sic accipiendum, vt sit sensus negatiuus, quasi dicant: Metaphysicam non priùs referri ad aliud, quàm ad ens: quod simul verum est cum eo quod affirmant, primò referri ad Deum, secundo loco ad substantiam creatam vniuocam & completam, & ita deinceps. *Mētaphysicā primò referri ad ens, quo pacto intelligendum.*

Ad tertium dices, etsi subiectio quidditatiua indiuidui extensione ad genus incompleta est, tamen natura sua esse completam, cùm æstimanda sit ex eo, cui indiuiduum proximè subiici, quod est species: accidit enim ei quodammodo, vt incompleta sit, quatenus ad genus extenditur. Quocirca si detur species aliqua prędicabilis, quę nulli generi subiiciatur (quod de puncto quidam existimant) indiuidua illius ita subiicientur cōpletè quidditatiua subiectione, vt nulli prædicato incompletè subiiciantur, Alia ratio est in subiectione speciei, cum & natura sua, & cuiuslibet generis respectu incompleta sit, siue enim, ad proximum genus referatur, siue ad remotum, semper est incompleta, Nam si incompleta est respectu proximi, ex quo natura eius iudicanda est, incompletior erit respectu remoti, quod minus habet de natura communi speciei. Quemadmodū & prædicatio generis, quia incompleta est respectu speciei proximæ, quod nō totam eius naturam communem dicat, incompletior erit respectu speciei remotæ, cuius naturam communem minus declarat. Itaque refertur indiuiduum ad speciem & genus eadem relatione: proximè quidem ad speciem, cuius respectu subiectio natura sua completa est: remotè autem ad genus, cuius habitudine ei accidit, vt sit incompleta. *Subiectio indiuidui ad genus quia ratione completa & incompleta sit.*

Argumenta partis affirmantis. Argumenta verò, quæ pro parte affirmatiua allata sunt, cùm veram conclusionem suadeant, nó cogunt nos, vt ea dissoluamus. Sed tamen illud dicimus, quod assumptum est in secundo & tertio, & speciē magis virtutis habere, quàm veritatem contineat. Si enim genus aut differentiæ generales respicerent primò communia quædam speciebus & indiuiduis, quæ de vtrisque dicerentur essentiali prędicatione: tum demum foret, vt daretur aliquid sub animali, quod esset commune vniuocum homini & Socrati. At hoc no est necesse, cùm secundę opinionis auctores dicere possint, satis esse, si sit accidentarium prædicatum, nempe subiicibile in quæstione Quid est incompletè: quod illi vniuocum esse volunt speciei, & indiuiduo, nos autem analogum esse ex eo ostendimus, quòd subiectio speciei est natura sua incompleta, indiuidui autem completa. Ita patet, speciem esse primum generis correlatiuum, tametsi non adæquatum. Nunc illud expendamus, quod disputari à plerisque solet, cōseruetur ne genus aliquod perinde in vna specie, atque species pleræque vt Solis, vt Lunæ conseruari dicuntur singulis indiuiduis. *Subiicibile in quid incompletè, cur sit analogum.*

NVM GENVS PERINDE IN VNA *specie, atque species in vno indiuiduo conseruari possit.*

QVÆSTIO XV.

Multorum opinio.

SECTIO I.

Affirmatiuæ partis auctores.

Aegidivs Romanus ad Isagogen Porphyrij, & plerique eo recentiores in eumdem librum asserunt, idem de conseruatione generis, quod de speciei conseruatione sentiendum: proinde si species conseruatur in vno indiuiduo posse quoque genus in vnica specie, sin genus nō potest in vnica specie, neque species in vno dumtaxat indiuiduo: quorum sententia his argumentis confirmari potest.

Argumenta pro eadem. Primùm, quia, vt genus & species subiecta sunt correlatiua, ac proinde simul natura, ita species prædicabilis & indiuiduum: ergo si existente quolibet indiuiduo existit eius species, & in eo cōseruatur: qualibet etiam specie existente, existet illius genus, & in ea conseruabitur: sin genus non conseruatur, neque etiam species: hæc enim est conditio eorum quæ simul natura sunt. *Primum.*

Secundum. Deinde, quia vt genus refertur ad plures species subiectas, ita species prædicabilis ad plura indiuidua: hac enim ratione vtrumque vniuersale est: ergo si species prædicabilis non desinit esse species respectu indiuiduorum non existentium, cùm actu existit in vno solo, idque propter aptitudinem ad alia indiuidua, pari ratione nec genus desinet esse genus comparatione specierum non existentium, cùm in

vna

vna sola existit, idque propter aptitudinem ad alias. Si verò quis dicat aptitudinem generis ad cæteras species non satis esse, vt illud in vnica esse, & in ea sola conseruari dicatur, non satis quoque erit, vt speciem existere conseruarique in vno tantùm indiuiduo fateamur, si illam ad cætera indiuidua aptitudinem habere dicamus.

Tertium. Postremò, si nullo alio existente Sole, præter hunc, quem cernimus, hæc prædicatio, hic Sol est Sol est prædicatio speciei de suo indiuiduo, pari ratione, si nullum aliud esset astrum, hæc prædicatio, Sol est astrum, esset prędicatio generis de sua specie. Quòd si hæc non est generis, neque illa est speciei: cur enim alterum fateamur, alterum negemus, nulla omninò videtur esse ratio.

Quid grauiores Auctores sentiant.
SECTIO II.

Pars opposita quibus auctoribus probetur. *Explicatio sententia.* BOëtius verò secunda editione in Porphyrium, Alber. Magnus in eundem, & D. Thomas in priorem lib. de Posteriori resolutione, & in primum Sententiarum ad distinctionem 19. aliique graues Auctores sentiunt, aliam esse rationem in genere, aliã in specie: vt enim species existat, satis esse, si vnicum eius existat indiuiduum, at verò, vt existat genus necesse esse, vt plures species eius naturalium caussarum vi existant, vel simul videlicet, vel certè successu aliquo temporis. Itaque dicunt, si ex omnibus animalibus solus homo in mundo esset, neque aliud animal naturali naturæ cursu posset existere: futurũ quidem, vt ille esset animal: cæterum non ita, vt animal verè diceretur genus illius. Atquamquam vnicus Sol, quem cernimus, in rerum natura cohæreat, neque alius naturę viribus effici possit: verè tamen dici, & hũc Solem esse Solem: & Solem, qui de eo prædicatur, esse speciem quamdam, ad quam hic Sol pertineat. *Boët. ad c. de Specie. Alb. Magn. tract. 4. cap. 6. D. Tho. 1. Posterior. Lect. 12 & 1. Sent. d. 19. q. 4. ar. 2. & alij. Scotus cap. de Specie & alu. Vide etiam Scot. super prædi. q. 18.*

Ut probatur. Hoc autem ex eo probant, quia potestas generis ad plures species est potentia quædam naturalis naturæ genericæ: quæ potentia, cùm aliquando ad actum perduci debeat, ne frustra sit, necesse est, vt genus aliquando existat in pluribus speciebus. At verò potestas speciei ad plura indiuidua, non est, inquiunt, potentia naturalis naturæ specificæ, sed solùm aptitudo quædam, siue non repugnantia ex parte illius. Vnde cùm aptitudo non semper perducatur ad actum (vt patet in homine cæco, qui etsi priuatus ęst videndi facultate, aptus tamen ad videndum dicitur) non necesse est, speciem aliquando existere, in pluribus indiuiduis, siue simul, siue successiuè. Potestatem verò generis ad plures species esse naturalem potentiam, & potestatem speciei ad plura indiuidua non potentiam naturalem, sed aptitudinem tantùm; siue non repugnantiam naturæ, ex eo probant, quia genus diuiditur in species per differentias, quæ naturali potentia in illo continentur: at species diuiditur in indiuidua per externa quædam; nempè per accidentia, vt ait Boëtius a, aut per diuisionem materiæ, vt Albertus b, & D. Thomas c volunt: sicque docent, aliter accipi potestatem cùm dicimus, genus esse id, quod de pluribus specie differen- *a In secunda editione in Isago. Porph. ad c. de specie. b 2. p. sum. tract. 1. q. 4. memb. 1 p. 2. & in prædic. loco citato. c Opusc. 29. & de Ente & essent. c. 1. & 3 p. q. 77. art. 2. & in 4. Sent. d. 12. q. 1. art. 2. & alus in locis.*

 tibus

tibus prædicari poteſt: aliter cùm dicimus, ſpeciem eſſe id, quod poteſt de pluribus differentibus ſolo numero prædicari.

Confirmatio ex D. Thom. deſumpta. Alia ratione (quæ tandem eodem redit) probat D. Thomas a eandem aſſertionem: *quia*, inquit, *genus diuiditur per contrarias differentias; ſi autem vnum contrariorum exiſtit in rerum natura, neceſſe eſt, vt alterum quoque aliquando in rerum natura inueniatur*, vt docet Ariſtot. li. de Cœlo & mundo. b *Quod non alia de cauſa dixit, niſi propter naturalem potẽtiam ſubiecti ad formas contrarias, quæ aliquando reducenda eſt ad actum, ne fruſtra eſſe concedatur. At ſpecies diuiditur in indiuidua per diuiſionem materiæ accommodata ad naturam ſuam, quæ tota materia in vno indiuiduo contineri poteſt, vt in Sole.*

a *In 1. Sent. d. 19. q. 4. ar. 2. & in 1. Poſte. lec. 12.*

b *Cap. 3. tex. 18.*

Loco citato. Alij, quos refert Ægidius, aliter probant non poſſe genus in vnica ſpecie conſeruari. Quia genus, inquiũt, nõ eſt quicquam præter ipſius ſpecies, vt docet Ariſtot. 7. huius operis libro, hoc eſt, quia genus non eſt vna aliqua natura communis multis ſpeciebus, vt ipſi interpretãtur, ſed tam multæ, quàm ſunt ipſæ eius ſpecies. *Cap. 11. tex. 43.*

Quid hac in re ſentiendum.

SECTIO III.

QVid tamen hac in re ſentiendum ſit, tribus cõcluſionibus explicandum eſt. *Prima aſſertio.* Prima concluſio. Si genus & ſpecies infima quoad res ſubſtratas ſumantur, quemadmodum ſpecies infima in vnico indiuiduo conſeruari poteſt, ita & genus in vnica ſpecie. *Ratio.* Ratio huius rei perſpicua eſt: quia, vt natura ſubſtrata ſpeciei infimæ includitur in quolibet indiuiduo eius ſpeciei, ita natura ſubſtrata generi in qualibet eius ſpecie. Verùm hic ſenſus alienus eſt à propoſita quæſtione: quia nemo de hac re dubitat, qui naturam ſubſtratam generi vniuocã ſuis ſpeciebus eſſe agnoſcit, quod omnes expreſsè citati Auctores faciunt.

2. aſſertio. Secunda concluſio. Si genus & ſpecies accipiantur, quatenus vniuerſalia ſunt: quemadmodum genus non conſeruatur in vnica ſpecie, ita nec ſpecies infima in vnico indiuiduo. *Probatur.* Ratio huius cõcluſionis eſt: quia genus & ſpecies infima, quatenus vniuerſalia ſunt, vel ſpectãtur quoad relationes, quę in eorum vniuerſalitatibus fundãtur, vel quoad ipſas vniuerſalitates, quæ ſunt aptitudines eſſẽdi in pluribus, vel quoad totales actus huiuſmodi aptitudinum, vt ſuprà diximus. At nullo ex his modis vel genus in vnica ſpecie, vel ſpecies in vnico indiuiduo cõſeruari poteſt. Non primo, quia relationes vniuerſalium ad ſua particularia in ipſis rerum vniuerſalitatibus fundatę, ſunt relationes rationis: quæ vt in rebus particularibus exiſtere non poſſunt, ita nec conſeruari: de qua tamen conſeruatione, & non de obiectiua planè intelligitur quæſtio propoſita. *Potiſſimum q. 4. ſect. 4.* Non ſecundo, quia neque aptitudo eſſendi in pluribus, vnitáſve præciſionis, quæ illã comitatur ac ſequitur, exiſtant in ipſis pluribus, vt ex iis, quæ ſuperiùs diſputata ſunt perſpicuũ eſt, tantùm abeſt, vt in vno tantùm eorũ exiſtant. *Quo ſenſu vera ſit opinio recentiorum.* Non tertio, quia eſſe in vna tantùm parte ſubiecta, nõ eſt eſſe in pluribus, tantùm abeſt, vt

idem

idem sit quod esse in om... ibus. Atq; iuxta huius conclusionis sensum vera est recentiorum sentent...,vt patet.

3. assertio.

Tertia conclusio. Si genus & species considerentur quoad totam perfectionem naturæ substrata, quæ tota perfectio vniuersalitas quædam vtcumque appellari potest, species quidem infima cōseruari potest in vnico indiuiduo, genus autem in vnica specie non potest, modò perfectionis nomen accipias pro ea, quæ non per accidens, sed per se naturæ conuenit. Nam cùm natura cuiúsque generis perfectiùs sit, perfectiúsque operetur in vna specie, quàm in alia, vt inductione patet: species autem infima æquè perfectè sit, ac operari possit in omnibus suis indiuiduis (si sermo sit de perfectione, quam indiuidua ex natura sua sibi vendicant, & non de aduentitia, quæ ex varia materiæ dispositione, aut aliunde prouenit) nō dubium relinquitur, quin species infima, quoad totam perfectionem naturæ debitam, conseruari possit in vno duntaxat indiuiduo, genus autem non item in vnica specie. Atque in hoc sensu, quem nō improprium dixeris, verisimile est, Boëtium, & alios cum eo citatos Auctores intelligēdos esse: quod responsio ad eorum argumenta manifestum faciet.

Species infima cur in vno indiuiduo conseruari possit non autē genus in vnum specie.

Ad sensum tertia conclusionis veram esse veterum sententiam.

NVM INDIVIDVA EIVSDEM speciei infimæ natura sua sint æquè perfecta.

QVÆSTIO XVI.

Opinio Caietani & aliorum.

SECTIO I.

INTERIM tamē huius tertiæ conclusionis gratia, quæ non minimam tangit difficultatem, disputanda est, quæstio illa, Num indiuidua eiusdem speciei infimæ sint ex se ipsis æquè perfecta, præcisa videlicet omni perfectione, quæ ex varia materiæ dispositione, aut alia ratione illis accidit.

Caietani & aliorum sententia negantem partem amplectentium.

Caietanus a post Capreolum, & ante alios quosdam Thomistarū ad quæstionem 85. primæ partis D. Thomæ scribit, sub specie humanæ formæ dari formas indiuiduas alias aliis secundum substantiam perfectiores: additque, adeo perspicuum esse, sententiam hác esse D. Thomæ, vt cœci sint, qui id non videant. Quod idem pari ratione de cæteris formis informātibus, ac proinde de omnibus indiuiduis compositis sentiendum videbitur iis, qui eius opinionem sequentur. Nam de formis per se subsistentibus perspicuum est, apud D. Thomam b, eiúsque omnes sectatores non dari plures sub eadem infima specie.

Ratio ex D. Thoma desumpta.

Caietani ex D. Thoma desumpta ratio hæc est vnica: quia pro varia materiæ dispositione, variè perfecta forma introducitur, nō accidentario tantùm discrimine, sed essentiali, siue intrinseco. Nam cùm

a Caiet. 1. q. 85. artic. 7. in 2. d. 32. q. 1. Ferrar. 1. con. Gent. ca. 2. Iauellus 8. Met. q. 6. Ad eāne sententiā accedere videntur Mag. Sent. in 1. ad eadem d. 32. D. Bonduen. & aliq.

b Lege D. Thom. 1. p. q. 50. arti. 4. & de Spiritualibus creaturis articu. 8 & Capr. in 2. d. 3. q. 1.

forma commẽfuretur materiæ,ſi materia va. e diſpoſita ſit,variè, inquit,perfecta ſit forma ipſa ſecundum ... neceſſe eſt.

Ariſtotelis auctoritate fulcitur.

Hanc rationem Ariſtotelis auctoritate fulcit Caietanus: quod 2. lib: a de Anima,*molles carne,bene apto mente eſſe animaduertat.* Adduntalij Sacrarum litterarum b teſtimonium,*Puer*,inquit Sapiens,*erã ingenioſus & ſortitus ſum animam bonam*: quod nimirum aliis meliorẽ perfectioremve acceperit.

a *Cap. 9. tex. 94.*

b *Sap. 8.*

Articuloq; Pariſienſium.

Vtuntur etiam nonnulli ad rem eandem articulo quodam Pariſienſium,in quo æqualitas animarum tamquam error damnatur,quod ex ea ſequatur,animã Chriſti nõ eſſe in ſeipſa anima Iudæ proditoris nobiliorem. Et quãquam his argumentis non magno negotio reſponderi poſſet,ſunt tamen alia nonnulla,quæ maiorem videntur vim habere.

Refert Lychetus in 2. d. 3. q. 1. §. Si dicatur.

Primum.

Argumenta pro hac parte firmiora.

Vnum eſt, ex operationibus præſtantioribus maiorem formarum præſtantiam colligi: at formarum eiuſdem ſpeciei infimæ alias aliis perfectiùs operari,vt eſt luce clarius. Alterum,ſi indiuidua omnia eiuſdem ſpeciei infimæ ſunt æqualis perfectionis ſecũdum eſſentias particulares,ne diuina quidem virtute fieri poſſe,vt vnum ſit alio ſecundum eſſentiam perfectius:quod abſurdiſſimum videtur. Tertium, ſi omnia ſunt æquè perfecta, differentias quoque eorum indiuiduantes æquè perfectas eſſe:at hoc impoſſibile videri. Nam ſi æquè perfectæ ſunt,iam conueniunt vniuocè inter ſe:quæ enim æqualia ſunt,ſiue æqualitate propria & ſecundum quantitatem, ſiue impropria ſecundũ qualitatem accidentalem aut ſubſtantialem,in eo, in quo ſunt æqualia,vniuocè conueniunt:at differentias indiuiduantes eiuſdem ſpeciei infimæ vniuocè conuenire, ex iis eſt,quæ dici non poſſunt. Si enim vniuocè conuenirent, idque ſecundum eſſentiam (de hac enim ſola conuenientia quæſtio eſſe poteſt)id ſanè,in quo conuenirent per alias differentias in illas diuideretur:de quibus differentiis rurſus eadem eſſet dubitatio,eſſentne æqualis perfectionis eſſentialis,an non: & pari ratione de aliis atque aliis in infinitum:quod cùm admittendum non ſit,continuò dicendum erat, eſſe omnes inter ſe inæqualis perfectionis ſecundum eſſentiam. Quartum,quæ ſunt primò diuerſa,nulla ratione æquè perfecta eſſe poſſe ſecundum eſſentiam: quæ enim primò diuerſa ſunt,in nulla eadem entitate, ac proinde in nulla eadem perfectione conueniunt:at neminem dubitare differentias indiuiduantes eſſe primò diuerſas, ſi vel mediocrem earum cognitionem habeat. Quòd ſi non ſunt æquè perfectæ,fieri non poſſe,vt æquè perfecta ſint indiuidua,quæ ex illis conſtant. Poſtremò,cùm differentiæ indiuiduantes ſint ſimpliciter ſimplices,hoc eſt, nulla ratione compoſitæ ex communi aliquo & particulari conceptu obiectiuo,fore, vt ſi quis eas æquè perfectas eſſe contendat, concedat neceſſariò eſſe ſe totis æquè perfectas. Quòd ſi ſe totis,ergo ſunt vna & eadem numero perfectio, quemadmodũ diuinæ perſonalitates: quod nefas eſt vel cogitare. Sequela autem ex eo conſtat,quia,ſi non conueniũt in communi aliqua perfectione quæ in ſingulis diſtributa ſit,& in aliquibus differunt, & tamẽ in aliqua conueniunt(alioquì nõ eſſent æquè perfectæ)in vna & eadem numero conuenire neceſſe eſt.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Vera

Vera sententia.

SECTIO II.

Pars affirmans, omnia indiuidua sub eadem specie esse æqualis perfectionis.

VERA tamen sententia, quam tuentur Henricus a Gandauensis,[a] Durandus, Argentinas, & Thomistis, Paulus Soncinas, ac Dominicus de Soto, estque D.[b] Augustini & aliorum Patrũ, ac perspicuè Aristotelis) vt credere par sit fuisse etiam vera D.Thomæ, facit indiuidua omnia eiusdem speciei infimæ æquè perfecta secundum essentias eorum particulares, & seclusa omni accidentaria perfectione. Quæ sententia multis argumentis ostendi potest.

a Henr. Gand. quodl.3.q.5. Dur. in 2. d. 32.q.3. Argent. in 2.d. 32.q.1.ar.2. Sonc. 8. Met. q.26. Sot. in Prædic. ca. de Substantia.q. 2. ad quintu. Michae. de Palatio in 2. d. 32. disput. vnica Zamara in Theorē. theor.54.

Argumenta pro hac sententia.

Primum. Primùm, quia oppositæ sententiæ Auctores sentiunt, omnia eiusdē speciei indiuidua esse inæqualiter perfecta: ridiculum autem videtur asserere, duas albedines totidem graduum, duas item lineas, aut superficies eiusdem mensuræ, duo etiam oua eiusdem speciei æqualia inter se, & similium omninò qualitatum, esse inæqualiter perfecta.

2. Deinde, quia cùm perfectio rerum ex vi agendi, modóque operandi colligatur, iisque vicissim respondeat, vt inductione patet, & ea etiam ratione constat, quia vnumquodque est propter operationem, vt Aristoteles[c] ait: sanè si indiuidua eiusdē speciei infimæ essent inæqualiter perfecta secundum particulares essentias, haberēt vtique inæqualem vim ad agendum, diuersúmque modum operandi: at nō habent. Nam omnes hirundines eadem naturali facultate niduli fabricandi prædítæ sunt, & eodem modo illum extruunt: araneíque æquè possunt telam conficere, & eandem natura sua agendi rationem in eo conficiendo sequuntur: atque ita res haber in cæteris. Quod si quędam indiuidua destituta sunt viribus, quas habent alia eiusdem speciei, aut aliquo alio modo agunt, siue alia perfectiùs: alia minus perfectè, non id ad naturas eorum particulares, sed ad dispositiones accidentarias, defectúmque aut redundantiam materiæ perspicuè refertur: vt verum fit, quod Aristoteles[1] ait: *si senex acciperet oculũ iuuenis, videret vt iuuenis:* &, quod simile est, si claudus aut blæsus acciperet crura rectè ambulantis, aut rectè loquentis linguam, eodem modo, quo hi operaretur.

b Locus inferius citandis. c 2. de Cælo c.3.tex.17.

Vnde indiuidua eiusdem speciei habeāt disparem operandi perfectionem.

1. Lib. de Anima. cap. 4. tex.64.

3. Tertiò, quia si alia indiuidua essent aliis eiusdem infimæ speciei secundum substantiam perfectiora, nō semper Mundus æquè perfectus esset secundum substantiam: at hoc negāt omnes Philosophi, qui perfectum esse Mundum & optimè constitutum semper asserunt. Quibus fauent in sacris literis sapientissimus Salomon, & vtriusque legis summus interpres Paulus: alter enim facta & facienda eiusdem conditionis esse pronunciat, cùm ait: *Quid est quod fuit? ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factum est? ipsum, quod faciendum est, Nihil sub Sole nouum, nec valet quisquam dicere, ecce hoc recens est.* Alter verò id non de rebus, quoad earum figuram, hoc est, accidentia, sed quoad substantiam intelligendum esse declarat, cùm scribit, *Præterit enim figura huius mundi;* neque enim dixit præterire substantiam, ne quid vmquam substantialis perfectionis mundo deesse crederemus.

Eccl. cap. 1.

1. Corinth. 7.

4. Quartò, quia si omnia eiusdem infimæ speciei indiuidua essent

inæqua

inæqualis perfectionis secundum substantiam, non posset Deus duas res æquè perfectas facere, etiam secundum accidentia: quod absurdissimum esse manifestũ est. Consequentia ex eo patet, quia etiamsi quis contendat, duo oua æquè perfecta secundum albedinem aut facta esse, aut diuina virtute fieri posse, aut duos homines secundum scientiam aut charitatem: meritò repugnabit alius, ac cõcludet, id fieri non posse, quia hæc albedo inæqualis est in perfectione cuilibet alij siue factæ, siue possibili: eodémque modo hæc scientia, & hæc charitas cuilibet eiusdem speciei qualitati.

Effugium superiorum argumen. *Refellitur.* *Cap. 4. Textu. 32.*

Quod si quis respondeat, non omnia indiuidua eiusdem infimæ speciei esse dissimilia in perfectione, sed aliqua posse esse similia, alia verò non posse, primùm quidẽ eius responsionis rationẽ reddere non poterit, cũ par sit ratio in omnibus: &, *in perpetuis cuiusmodi est omnis diuisio in partes essentialiter subiectas, idem sit posse esse, ac esse*, vt Aristoteles tradit tertio Physicorum libro. Quo fit, vt dicendum sit, omnia esse inæqualiter perfecta secundum se, aut æqualiter. Deinde, repugnabit iis Auctoribus, quorum sententiam defendendam assumet: sentiunt enim, re vera nulla esse æqualiter perfecta, vt iam diximus.

Vt apud non nullos conclusio de hominibus confirmetur. Improbatur confirmatio. Arbitrij libertas an sit in omnibus æquè perfecta?

Quinto, quia si omnia essent inæqualiter perfecta: cùm perfectiora ab imperfectioribus non gignantur, tanquam à caussis principalibus, semper agentia particularia generarent imperfectiora: at hoc est contra illud commune Physicorum proloquium, Agentia semper sibi quàm simillima effecta producere, modo nihil sit, quod impediat: veluti defectus, redundantiáve materiæ, aut contrarij agentis repugnantia. *Quintum.*

Sunt qui in hominibus ex eo conclusionem confirment: quia si ex se essent inæqualiter perfecti, non esset in eis æqualis arbitrij libertas: quod impietatẽ redolet. Sed non rectè id colligitur, sumpta libertate arbitrij pro ea qua rationales creaturæ sunt liberæ à coactione. Hoc enim pacto non solùm impium esset dogma, eas facere inæquales, sed etiam contra ipsam libertatis naturam. Quod si arbitrij libertas sumatur pro ea, qua creaturæ rationis siue intelligentiæ capaces sunt liberæ à difficultate amplectẽdi vtramuis cõtradictionis partem propter intelligentiæ perfectionem, aut alia de caussa, rectè quidem colligetur ex inæquali perfectione essentiali indiuiduorum inæqualitas eorum arbitrij libertatis. Verùm non magis esset impium ponere hoc pacto in hominibus inæqualem arbitrij libertatem, quàm est in substantiis separatis diuersarum specierum, in quibus Theologi concedunt inæqualem liberi arbitrij perfectionem cum inæquali perfectione intelligentiæ, quæ radix est libertatis. Ea tamen ratione id absurdum est, quia arguit in hominibus inæqualitatem conditionis humanæ secundum ipsam cuiúsque naturam, quam omnes Patres & in animis, & in corporibus negant, sumptis anima & corpore, quatenus omne accidentarium hominum inter se discrimen antecedunt. *Nonnulli recentiores.*

Substãtiæ separatæ inæqualis perfectionis & libertatis sunt.

Lege D. Tho. 1. p. q. 59. art. 3. ad tertium. & in 2. Sen. d. 25. q. vnica art. 4. *Lib. 10. de Genesi ad literam. c. 17.*

Hanc partem D. Augustino placuisse.

Atque Augustinum, quem opositæ sententiæ Auctores pro se afferunt, idem sensisse cùm ex aliis locis tum verò ex commẽtariis super Genesim ad literam perspicuum est. Explicans illud Sapientis: *Et* *Lege eundem lib. 73. quæst. 40.*

tis. *Et fortitus sum anim... bonam, sic ait. Vnde bona aut magis bona aut minus bona anima, nisi vel mo... secundum liberum voluntatis arbitrium, vel differentia temperatura corporum.* Quo loco planè vide nullam bonitatis perfectionisve inæqualitate animarum, siue moralem, siue quã-uis aliam agnosci ab Augustin secundum ipsam animarum substantiam, qua nimirum animæ pri natura, quàm corporibus infundantur, inter se differant.

Idem porrò senserunt Patres omnes & antiquiores Augustino & recentiores: Nam, vt alios prætereain, Iustinus martyr, idemque Philosophus luculenter id docet in quæstionibus à Gentibus propositis. Origenes item 2. & 3. lib. περὶ ἀρχῶν. Cyprianus ad Demetrianum. Tertullianus in lib. de Anima. Ireuæus lib. 2. aduersus Hæreses. Basilius in Hexam. Ambrosius in lib. de Abraham patriarcha. Chrysostomus in epistolam priorem ad Corinthios. Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum. Hieronymus in Threnorum & Psalmorum libros. Bernardus in Cantica. Et Gregorius lib. 21. Moralium in Iob.

Iustinus q. 106. Origen. libr. 3. c. 5. Ter. capit. de Naturalibus Iren. cap. 51. Basil. ho. 10. Chrysost. homil. 13. Theodor. capit. de homine. Hieronym. in ca. 4. Thren. & in Psalm. 81. Bernard. homil. 23. Greg. cap. 31.

Ex patribus antiquioribus.

Ipsum quoque Aristotelem idem sensisse nemo non videbit, si vel ea perpendat, quæ ille in 3. huius a operis libr. scripta reliquit, vbi omnes b volunt eum ex propria sententia supposuisse hoc esse discrimen inter indiuidua eiusdem speciei infimæ, & species eiusdem generis, quòd in speciebus datur ordo prioris & posterioris natura (hoc est, dignitatis & præstantiæ secundum substantiam, vt interpretantur) in indiuiduis autem non item, sed solùm (quod addunt) vel temporis, vel loci, vel cuiusuis alterius accidentarij discriminis. Neque ex se fingunt eam interpretationem, sed ex proximè sequentibus verbis Philosophi desumunt. Sic enim ait. *Præterea vbi est prius & posterius, semper illud est prius, quod melius.* Ex quibus verbis ad rem, de qua agitur, accommodatis, illud perspicuè intelligitur, hoc discrimen tamquam certum & indubitatum poni ab Aristotele, quod in speciebus eiusdem generis semper alia secundum se est melior, seu perfectior alia: at in indiuiduis eiusdem speciei infimæ omnia secundum se sunt æquè perfecta. Vnde omnes Peripatetici, præsertim verò Diuum Thomas, illam propositionem accipiunt, nec rarò vsurpant: In speciebus quidem dari per se ordinem prioris & posterioris natura, perfectioneque, in indiuiduis autem non nisi per accidens. Lege Diuum Thomam in libello de Spiritualibus creaturis, articul. 8. & in quodlibet. 3. artic. 6. Sic enim ait in priori tractatu. *Manifestum est, quod in omnibus indiuiduis vnius speciei non est ordo, nisi secundum accidens: conueniunt enim in natura, & differunt secundũ principia indiuiduantia, & diuersa accidentia, quæ per accidens se habẽt ad naturam speciei: quæ autem specie differunt: ordinem habent per se, & secundum esse talia principia: inueniuntur enim in speciebus rerum: vnam abũdare super aliam: sicut in speciebus numerorum.* In posteriori autem hoc modo. *In eadem specie non potest vnum esse prius altero propriè loquẽdo ordine natura, quia species prædicatur æqualiter de omnibus indiuiduis: in generibus autẽ non est sic: nam inter species vnius generis vna est naturaliter prior & perfectior altera.* Quæ adeo rẽ declarant, vt nõ temerè mihi quidẽ Dominicus de Soto videatur profi-

a Cap. 3. tex. 11. b D. Tho. in eum locũ lec. 8. Alens. ibidem, Alber. Mag. 3. Met. tract. 2. c. 6. & aly.

Immò & Aristotelic.

In speciebus eiusdem generis semper alia est melior alia.

Testimonia D. Thomæ. Idem tradit Dur. in 1. di. q. 1. Fer. 2. cõ. Gent. c. 44.

teri, se vnum ex iis esse, quos Caietanus cœcr appellandos censet, si non videant, apud D. Thomam indiui[...]a eiusdem speciei infimæ, etiamsi sumantur secundum se, inæqu[...]is perfectionis esse. Haud obscuriùs idem tradit Aristoteles 8. huius [o]peris libro, cùm pronunciatum illud à Platone acceptum, & ab o[m]nibus Peripateticis approbatum vsurpat. *Species generis eiusdem e[...] [s]icut numeros, quod alia alias perfectione superent.* Neque enim alia de c[a]usa de solis speciebus locutus est, nisi quia idem de indiuiduis dici non posse existimauit.

Alia ex Arist. confirmatio.

In prædic. 1. de substantia q. 2. ad quintum. cap. 5. Text. 10.

Sed & ex illa ipsa quæstione, quam Philosophi ac Theologi tractāt possintne virtute vlla dari plures species æquè perfectæ, illud intelligi potest, vbi non est controuersia de opinione huius vel illius Doctoris, in cuius verbis hic, aut ille iurandum sibi existimauit omnes hanc eandem sententiam supponere, cùm speciatim id quærant de speciebus diuersis; quia de indiuiduis vnius & eiusdem dicendum id esse non dubitant.

Ex quæstione philosophica & Theologica.

Quin etiam ex respectu diuidendi, definiendi, & demonstrandi ratione, in qua tota disserendi perfectio posita est, idem planè colligitur. Nam apud Philosophos a infimæ species atomæ, siue indiuiduæ dicūtur, vt sæpè videre est apud Aristotelem, quod præcipua diuisionis ratio, qua superiora in inferiora diuiduntur, in eis consistat, neque vlteriùs descendendo Platonis iussu progrediatur. Vetuit enim Plato, b sub infimas species descendere non tam propter indiuiduorum infinitatem, quàm quia nulla sub eis perfectionis inæqualitas, dissimilitudóque cernatur, vt nō sit cur Philosophus in pluribus indiuiduis percurrendis laborandum existimet. Hinc Boëtius priore editione in Porphyrium cap. de Specie. *Sed quoniam,* inquit, *species aliquorum est continens, & non specie differentes res continet, similes necesse est sibi contineat pluralitates.* Diuus quoque Damascenus post Boëtium in sua Dialectica. *Hæ,* inquit, *dicuntur substantiales & naturales differentiæ, & qualitates diuisiuæ superiorum, & constitutiuæ inferiorum, & specificæ specialissimarum specierum constituentes ipsas, & diuidentes naturam à natura: natura autem in specialissima specie ordinatur.* Et superiùs: *Homo,* inquit, *in omnes homines diuiditur, qui infiniti sunt numero, propterea ansem diuisionem non rectè dici eam, quæ fit speciei in indiuidua, sed enumerationem.* Quod idem in aliis æquè Græcis ac Latinis facilè ostendi posset.

Ex partibus subiecti modo disserendi.

Diuisionis ratio quousque procedat.

b Vt refert Porphyr. in Isagoge cap. de specie.

a Sic Arist. 2. Poster. cap. 15. & 1. de Partib. anim. cap. 5. & hoc ipso libr. c. 10. text. 16. D. Tho. 10. Met. lectio 10. & 11. Porph. in Isagoge c. de Specie. Ioan. Dam. in sua Logica ca. 2. & 3.

Definitionis quoque ratio idem ostendit. Si enim indiuidua eiusdem speciei perfectione intrinseca essent inæqualia, tradendæ vtique essent de singulis peculiares definitiones, haberétque eorum quodque peculiare quod quid est: at omnes prohibent, definiri indiuidua, vt quæ habent vnum & idem quod quid. Hic enim soluitur celebris illa quæstio. Sint ne idem, an diuersa id quod est, & ipsum eius, quod quid est. Nam cùm nomine eius, quod est, intelligenda sit indiuidua substantia, vt quæ sola per se in rerum natura cohæret: nomine autem ipsius, quod quid est, omnes Philosophi intelligant naturā specificam, quam solam definiri volunt, ex eo concludit Aristoteles, eiúsque indiuiduus comes in iis, quæ naturali lumini subsunt D. Thomas, in rebus quidem naturalibus non idem esse id, quod est, & ipsum

Definitio. celebris quæstio soluitur.

Arist. lib. 7. Met c. 6. text. 20. D. Th. 1. p. q. 3. art. 3. & alys in locis.

eius

eius quod quis est, qu... ipsum quod quid est multorum indiuiduorū vnius & eiusdem speciei ... tātùm, quia caret materia signata, ipsa autem, quæ sunt propter ... lusionem materiæ signatæ, qua constant, sūt multa. Sed de cæteri... quæ in solutione huius quæstionis dicuntur, aliàs, illud nunc est ad ..., omnes in ea esse sententia, vt putent, solam speciem, si cum i... indiuiduis conferatur, habere peculiare quod quid est, eámque solam d... finitione explicari, vt concludamus, neminem esse, qui se remoto omni cuiuscumque Auctoris præiudicio rogetur, differant ne indiuidua eiusdem speciei infimæ essentiali perfectione inter se, non statim ex ipsa definiendi ratione respondeat nō differre.

Denique ipsa demonstrandi ratio idem ostendit. Si enim intrinseca perfectione differrent, ergo & peculiaribus inter se proprietatibus. Ex qua re efficeretur, vt demonstrationes de indiuiduis non minus rectè, quàm de speciebus afferri possent: at non afferuntur, nisi per aliud, secundariáque ratione, vt omnes asserunt, & libro septimo patebit. *Demonstrationis forma idem ostendit.*

Lege quæ dicta sunt hoc lib. cap. 6. 2. 3. 4. & 5. Astipulantur porrò huic sententiæ quicunque indiuiduorum sub eadem infima specie distinctionem vel ad diuersam existētiam vel ad accidentium variam collectionem, vel ad materiæ distinctionem referunt. Non enim credendum est, eos ad ista confugere, quasi negent internas differentias, quibus indiuidua sub species & constituuntur, & inter se distinguuntur, sed quia nullam internam perfectionis inæqualitatem in ipsis indiuiduis inuenire possūt. Potissimum verò ij, qui differentias specificas ex gradibus formarum, indiuiduantes verò ex diuisione materiæ desumendas volunt, huic opinioni fauent, adeo enim in hanc partem inclinant, vt nullam perfectionem formalē, indiuiduis propriam, & à perfectione speciei distinctam admittere videantur: tantùm abest, vt ea inæqualiter perfecta esse concedant. *Vltima confirmatio ab auctoritate.*

Solutio argumentorum aduersæ partis.

SECTIO III.

Soluitur Caietani ratio. QVare ad rationem, quam ex Diuo Thoma desumit Caietanus, dicendum est: esse quidem formam substātialem materiæ commensuratam: verùm non omnem varietatem dispositionis materiæ poscere variè perfectam formam secundum substantiam, sed eam tantùm quæ postulat specificam formæ differentiam, posse tamen meliùs dispositam materiam intra terminos dispositionum ad eamdem speciem formam pertinentium caussam, aut occasionem esse, vt forma, quę introducitur, perfectiores habeat potentias, aut in actus perfectiores prodeat. Quo pacto corpus humanum perfectiùs dispositum non solùm perfectiorum potentiarum sensitiuarum caussa est, sed etiam perfectiorum animæ intellectiuæ operationum occasio. Quo pacto intelligendus est D. Thomas, cùm ex perfectiori dispositione humani corporis maiorem humanæ formæ perfectionem colligit, non solùm quoad vires sensitiuas, sed etiam quoad intellectum. *Expositio D. Thom.* *1. p. q. 85. art. 7. & in d. 8. q. 5. art. 2. ad 5. & in 2. dist. 32. q. 2. ar. 3.* *Quo pacto corpus humanum caussa sit perfectiorum operationum animæ.*

Retorquetur argumentum in Caietan.

Retorqueri autem posset argumentatio [illegible] Caietanum, si eodem pacto colligeremus, ex duabus mater[illegible] æquè dispositis ad easdem specie formas, æquè perfectas esse intr[illegible]ducendas, cùm tamen ipse omnes inæqualiter perfectas esse velit, n[illegible]i vereremur, ne absurdiùs negaret, fieri posse, vt detur in duabus m[illegible]eriis æquè perfecta dispositio. Verùm hoc saltem nobis pro argume[illegible]tò sit satis, nisi absurdiori hac responsione absurdam sententiam del[illegible]ndi non posse.

Eodem modo respondendum est, cùm ad locum Aristotelis citatum, tum etiam ad verba Sapientis ex sacris litteris adducta, & (si placet) ad Parisiensium articulum, quicquid ille virium extra Sorbonam habeat.

Solutio argumentorū, quæ plus difficultatis cōtinet.

Primum verò argumentum eorum; quæ addimus, hoc pacto dissoluendum. Formas substantiales eiusdem speciei æquè perfectè operari, semoto omni accidentario ipsarum discrimine, seu potiùs principia esse æquè perfectarum operationū: quod autem perfectiùs operentur in vno indiuiduo, quàm in alio, ad variam materiæ dispositionem, caussarúmque externam concursum referendum esse. Hinc Aristoteles, *ingeniosiores melancholicos* a *sæpe visos scriptum reliquit: Asiaticos* b *itē Europæis astutiores esse, vicissimque Europæos Asiaticis robustiores.* Quòd si de formis accidentalibus sit sermo: fatemur dari posse alias sub eadem specie aliis intrinsecus perfectiores, si sint ex genere earum, quæ magis & minus suscipiunt: idque rectè colligi ex variis perfectis operationibus, vt ex perfectiori calefaciendi ratione intensiorem calorem. Sed tamen addimus, eam perfectionem esse suo modo accidentariam, cùm eidem formæ numero sæpè accidat, vt modo sit intensior, modò remissior: at quæstio proposita illud inquirit, sint ne alia indiuidua aliis eiusdem speciei infimæ perfectiora, semoto omni eorum accidentario discrimine.

Cur formæ eiusdē speciei perfectius operētur in vno, quàm in alio indiuiduo.

Formas accidentarias sub eadem specie inæqualis perfectionis intrinsecæ admitti debere.

a In Probl. sect. 30. q. 1.
b 7. lib. Politico. c. 7.

Secundum verò nihil absurdi colligit, nam sublata omni accidentaria differētia, quouis modo illa ponatur: tam est impossibile, sub eadem specie infima inæqualitatē perfectionis inuenire, quàm res inter se simillimas esse dissimiles, & omninò æqualiter perfectas inæqualem habere perfectionem. Itaque vt ne diuina quidē virtute effici potest, vt duæ species eiusdem generis sint æquè perfectæ: ita neque vt duo indiuidua eiusdem speciei infimæ inæqualem perfectionem habeant, modo in eis nihil accidentarij discriminis consideretur.

Solutio 2. Impossibile est, duo indiuidua sub eadē specie esse inæqualis perfectionis essentialis.

Tertium quoque nihil efficit: quia etsi differentiæ indiuiduantes, quibus eadē species infima diuiditur, æquè perfectæ sunt, non inde tamen rectè concluditur, eas vniuocè conuenire. Immo verò dicimus nullam conuenientiam vniuocā in natura aliqua verè vniuersali efficere, vt res conuenientes æquè perfectæ sint in seipsis, sed solū, quatenus in illa natura conueniunt. Nulla enim natura verè communis, & vniuersalis continet totam perfectionem suorum particularium: quippe cùm particularia omnia aliquam perfectionem suis vniuersalibus addāt, vt primæ substātiæ secundis. In sola diuina natura, quæ non est verè vniuersalis, sed potiùs maximè singularis, illud est verum, quæ in ea essentialiter conueniūt, nempe ipsas diuinas personas, ratione il-

Tertij. Differentiæ indiuiduæ cur non cōueniāt vniuocè.

Diuinæ naturæ singularis dignitas.

lius

lius æquè perfectas esse ... seipsis, neque alia de caussa, nisi quia diuinæ personalitates nihil perfe... onis addunt diuinæ naturæ, quæ in se totam perfectionem diuinam formaliter continet. Tantùm ergo abest, vt conuenientia vniuoc... ndiuiduorum eiusdem speciei infimæ colligatur ex perfectione, qua ... a in seipsis dicuntur æquè perfecta, vt potius oppositum concludatur.

Personæ diuinæ cur æquales sint inter se perfectionis.

Sed tamen, vt hæc meliùs in...lligantur, animaduertendũ est: æqualem perfectionem duarum rerum in se ipsis, & non in aliqua tantùm vniuoca, & vere vniuersali natura, duobus modis posse contingere, vno ita vt quicquid perfectionis reperitur in vna, idem prorsus reperiatur in altera, quam æqualitatem positiuam appellare possumus: altero, ita vt perfectio vnius nec formaliter, nec virtute, & eminenter excedat perfectionem alterius, etiamsi nihil perfectionis, quæ in vna sit, reperiatur in altera. Priori modo in solis diuinis suppositis inueniri potest æqualis perfectio, vt perspicuum est: Posteriori autem inuenitur in duabus quibuslibet qualitatibus æquè intensis, & in duabus quantitatibus æquè extensis, ac denique in duobus quibúsque indiuiduis cuiúsque speciei infimæ, remota ab eis omni accidentaria differentia, potissimum verò in eorum differentiis indiuiduantibus, quòd ita se habeant, vt non solùm nulla excedat aliam siue formali, siue virtuali, vt ita dicam, excessu, sed neque etiam vlla perfectio reperiatur in vna, quæ non reperiatur in alia. Secus accidit in qualitatibus inæqualiter intensis, aut in quantitatibus inæqualiter extensis, quarum aliæ alias excedunt formaliter, hoc est, diuisibili excessu, & indifferentiis specificis, etiam eiusdem generis, quarum aliæ, si non formaliter, certè virtute, eminentérque alias perfectione superant. Id quod ex variis dissimilibúsque proprietatibus specierum: quas constituunt, planè colligitur: cùm non profluant ex sola natura generica, sed potissimum ex addita differentia specifica.

Maior explicatio solutionis tradita.

Perfectio duarum rerum in seipsa duobus modis potest accidere.

In diuinis personis quicquid perfectionis reperitur in vna id reperitur in altera.

Quod si quis obiiciat, differentias quoque indiuiduantes eiusdem infimæ speciei inæqualiter videri perfectas esse, quia variæ ab eis oriri videantur proprietates actiuæ & passiuæ (quæ enim fiunt ab vno aut ex vno indiuiduo: non possunt eadem numero ab alio aut ex alio eiusdem speciei fieri, vt diximus ad caput secundum) hoc modo occurrendum est. Primùm quidem, etsi proprietates eorum actiuæ & passiuæ diuersæ rationis essent, tamen omnes forent æqualiter perfectæ, quandoquidem æqualis perfectionis est generare hoc atque illud, & esse aut fieri materiam huius atque illius, si omnia, quæ generantur, sunt æquè perfecta.

Obiectio.

Deinde, quia proprietates eorum actiuæ ac passiuæ, quantũ ex ipsis est, idem omninò possunt: tametsi ex parte subiectorum eueniat, vt non omnes eamdem vim habeant. Quod enim Socrates nullum eumdem filium generare potest, quem potest Plato, non ex defectu facultatis generatiuæ Socratis prouenit, quæ æqualiter cõmunicatur cum natura humana Socrati & Platoni, sed ex diuersitate suppositi generantis, quod est principale agens in generatione. Eodémque modo, quod ex semine Socratis non possit eadẽ proles effici, quæ ex semine

Solutio.

 Plato

Platonis,non ex defectu potentiæ passiuç f[illegible] [illegible]nis à Socrate decisi accidit,sed ex diuersitate subiecti eiusm[illegible] potẽtiæ, quod est principale patiens. Vnde & diuina virtute quiet[illegible] [illegible]id ab vno aut ex vno fieri,potest etiam ab alio,aut ex alio fieri, vt [illegible] dem quoque loco diximus.

Solutio 4. Ex his facilè intelligitur,quid ad q[illegible] [illegible]rtum & quintum respondendum sit.Nam ad quartum,satis patet, [illegible]ncedendum,immo & afferendum esse,& differentias indiuiduante[illegible] eiusdem speciei esse primo diuersas,ac proinde in nulla eadem perfectione conuenire,siue quę numero sit eadem,siue quæ specie aut genere. Negamus tamen inde effici:non esse eas æqualiter perfectas,quippe cùm etsi positiuè æqualis perfectionis non sunt,sint tamen negatiuè. *Quæst.13. sect.2.* *Quo pacto differentiæ indiuiduæ cũ sint primo diuersæ sint æquè perfectæ.* *Quinti solutio.*

Ad quintum verò & extremum,fatemur,differentias indiuiduãtes esse simpliciter simplices:ac proinde se totis æquè perfectas,sed tamẽ negamus,inde effici,vt sint vna & eadem numero perfectio:ita enim sunt se totis æquè perfectæ, vt sint etiam se totis diuersæ, ac proinde primò diuersæ.Id quod propterea accidere potuit:quia sũt æquè perfectæ negatiuè non positiuè,quo pacto si æquè perfectæ essent, tum demùm rectè colligeret argumentum, esse vnam & eamdem numero perfectionem,vt colligitur in diuinis personalitatibus. *Perfectio duplex, positiua & negatiua.*

Quo pacto respondendum sit ad argumenta D.Thomæ & aliorum quæ in superiori quæstione adducta sunt.

SECTIO IV.

Accommodatio doctrinæ traditæ ad superioris quæstionis difficultatem. EX his manifestiùs patet resolutio superioris quæstionis : si genus, inquam,& species infima sumantur quoad totam perfectionem, quam per se in suis inferioribus habere possunt:speciem quidem posse conseruari in vno indiuiduo, quia,vt omnia sunt æquè perfecta, & in seipsis spectata,& quoad ea,quæ ipsis per se conueniũt:ita æqualiter naturam speciei perficiunt : genus autem non posse conseruari in vnica specie,quia sicut omnes eiusdẽ generis species sunt per seipsas inęqualiter perfectę : sic etiam inęqualem perfectionẽ sui generis naturę afferunt.

Soluuntur argumenta posita quæstione superiori, sect.2. Argumentum verò primum D.Thomę in hoc eodem sensu accipi potest.Nam quod ille ait, potestatem generis ad omnes suas species esse potentiam quamdam naturalem,non ita intelligendum est,quasi velit esse qualitatem aliquam ad secundum genus qualitatis pertinentem,quę ex natura substrata cuiusque generis per se oriatur,aut proprietatem aliã, quę cum natura generica in speciebus multiplicetur: cùm falsũ id sit manifestè,& fusè ex eius Doctoris principiis superiùs refutatum,sed ita,vt sentiat,eam potestatem,quam quidem cõuenire diximus cuilibet naturę genericę, quatenus naturę ordine pręcedit contradictionem ad suas species, ea ratione posse dici naturalem potentiam,quatenus frustra esset,nisi aliquando perduceretur ad actum in omnibus speciebus,quod non accidit in potestate speciei ad omnia indiuidua,idque ea ratione,quia natura generis nec totam perfectionem essendi,nec totam facultatẽ operãdi suę naturę debitam habet, nisi in omnibus suis speciebus,Quod secus accidit in specie infima respectu suorum indiuiduorum, ęquè enim perfecta est, & operari potest *Hoc eod. cap. 9. 4. sect. 1. & 4.*

teſt in vno tantùm, ſiue [illegible]renni exiſtentia, vt Sol, ſiue in alio indiuiduo reſtituta, quod de Phœ[illegible]ice fingunt Poëtæ.

Non tāquam fabulam narrant Plin. li. 10. Nat. hiſt. c. 2. & D. Amb. in morte fratris de fide reſurrectionis oratio 2. & aliq graues auctores.

Obiectio.

Sunt tamen quæ contra hæc [o]biiciantur. Vnum eſt: ſi genus indiget omnium ſuarum ſpecierum [e]xiſtentia, vt quoad totam perfectionem ſuæ naturę debitam exiſta[t, se]gitur, vel nullum genus vnquam exiſtere perfectè, vel Deum Op. M. [.] nullas ſpecies poſſe producere, quæ non aliquando futurum ſit, vt e[x]iſtant, quorum illud cum perfectione vniuerſi, hoc cum infinitate diuinæ poteſtatis pugnat.

Secunda.

Alterum eſt, eſſe plurimas ſpecies, quæ nec perfectè exiſtere, nec perfectè operari poſſunt in vnico indiuiduo, eas nimirum omnes, quæ niſi per commiſtionem maris & fœminæ nō propagantur. Generatiua enim earum potentia in duobus nimirum indiuiduis & conſeruatur & exercetur, vnde fit, vt imperfectæ ſint in rerum natura, ſi vnus tantum earum ſexus exiſtat. Cuius rei teſtimonium perhibet diuina hiſtoria Geneſeos, quæ Plaſmato vnico homine mare, narrat dixiſſe Deum, *nō eſſe bonum hominem eſſe ſolum*, quod videlicet nec naturaliter in totum futurum tempus permanere, nec multiplicari, vt alia prope infinita animantia propagatione poſſet.

Diluitur prima obiectio. Perfectio generis huius vniuerſi cōſtat, licet Deus infinitas ſpecies poteſt producere.

Sed prior obiectio facilè diluetur, ſi dicas, non eſſe nobis quæſtionem hoc loco de conſeruatione generis, quod totam eius perfectionem ſimpliciter, ſed quoad eam quæ ad perfectionē huius vniuerſi quatenus à Deo conſtitutum eſt, requiritur. Vnde etſi Deus infinitas ſpecies producere poteſt, quæ numquam futuræ ſunt, non inde tamen efficitur, vt earum genera non perfectè conſeruentur in iis ſpeciebus, quæ ex cauſſis naturalibus pendent, quatenus huius vniuerſi perfectio requirit.

Lege Galenū. 14. de vſu partium. & Ariſt. 10. li. huius operis c. 8. tex. 25. Plin. cap 4. Fulgoſius lib. 1. c. 6. Lege itē Sabellicū in exemplis, lib. 9. cap. 8.

Secunda. De maris & fœminæ diſtinctione notanda conſideratio.

Poſterior verò hac conſideratione diſſoluitur. In mare & fæmina, ſi eſſentia ipſa ſubſtantiæ particularis ſpectetur, nullam eſſe ſexus diſtinctionem potentiæve generatiuæ, ſed æquam eſſe vtrique facultatem naturalem ad generandum per commiſtionem ſexus. Cuius rei argumento eſt, poſſe marē in fæminā diuina virtute, & viciſſim fæminā in marē nō tantū diuina virtute, ſed per cauſſas etiam naturales transformari, non mutata particulari ſubſtantia indiuidui, identitateq; eius numerali. Quod in fæminis non ſemel accidiſſe narrat Plinius lib. 7. Naturalis hiſtoriæ, vbi puellas in pueros euaſiſſe mutato ſexu memoriæ prodidit. Sed & ex recētioribus hiſtoriæ ſcriptoribus narrat Fulgoſius, ſua ætate regnāte Neapoli Ferdinādo primo, duas Ludouici Guarnę filias Franciſcam & Carolam poſt decimum quintum ętatis annum ſexum mutaſſe, mutatóque habitu pro maribus habitas, Franciſcum & Carolum deinceps nuncupatas fuiſſe.

Naturā humanam in ſolo Adamo, perfectè conſeruatam.

Gene. 2.

Quocirca perfectè quidem conſeruabatur natura humana in ſolo Adamo, ſi ſola eius particularis eſſentia cum facultate generatiua eſſentiæ debita ſpectetur, at non perfectè, ſi vſus quoque eius facultatis habeatur ratio, cùm ad vſum non ſit ſatis eſſentialis perfectio, facultáſque ipſi eſſentiæ debita, ſed neceſſaria quoque accidentaria ſexuum diſtinctio: quam perfectionem ſpectauit Deus, cùm dixit, *non eſſe bonum hominem eſſe ſolum*: quemadmodum ſpectauit alios

vſus,

vſus humanæ conditionis ac dignitatis, qui [illegible]cietatem plurimũ indiuiduorum requirunt.

Ita patet qua ratione intelligenda [illegible] prior ratio D.Thomæ, quoad id, in quo tota argumenti vis poſita e[illegible] Nam de eo, quod additur, ſpeciem diuidi per externa quædam, qua[illegible] non prius natura diuidatur per internas differentias indiuiduantes, ne[illegible] verum eſt, nec ex mente ſeu D. Thomæ, ſeu aliorum Auctorum, qui [illegible]itantur, vt patet ex iis, quæ ad caput 6. huius libri diſputauimus. *q. 2. 3. 4. 5. & 6.*

Genus per contrarias differentias quo pacto dicatur diuidi.

Poſterior D. Thomæ ratio hoc modo planè intelligitur: genus omne diuidi per differentias contrarias, hoc eſt, quarum alia ſe habear, vt habitus, alia vt priuatio (quod non ſemel tradit Ariſtoteles a) hoc eſt, quarũ alia ſit alia perfectior, vt ipſe D. Thomas b exponit. Atque inde verum eſt illud. Si vnum contrariorum in rerum natura eſt, alterum quoque aliquando eſſe, ne videlicet fruſtra ſit ſubiectorum potentia naturalis ad omnem varietatẽ perfectionis, quam huius vniuerſi perfectio poſtulat.

a Ariſt. libr. 10. Me. cap. 6. text. 13. & 14. & c. 10. text. 22. & 23. & cap. 7. tex. 15. & 16.

Soluitur argumentũ eorum qui ab Ægidio referuntur.

Denique argumentum eorum, qui ab Ægidio referuntur, nec fideliter, ſed truncatè pronunciato Ariſtotelico vtitur, nec veram ſententiam aſſumit, facit enim genus omne verè analogum, cũ nullam naturam generalem à ſpecialibus abſtrahi poſſe contendat, idque velit Ariſtotelem ſignificaſſe, At Ariſtoteles non ſimplici pronuntiato, ſed diſiunctiuo vtitur. Ait enim: *aut genus non eſſe quicquam præter ea, quæ ſunt velut eius ſpecies*: hoc eſt, diſtinctum aliquid à differentiis per quas diuiditur: *aut ſi eſt, ita ſe habere ad illas, vt materia ſe habet ad formas.* Argumentum autem aſſumit priorẽ diſiunctionis partem, qua placet eis Auctoribus, omne genus eſſe verè analogum, cùm tamen Ariſtoteles poſteriorem amplectatur. Cur autem alibi b dixerit: *in genere latere æquiuocationes*, alio loco explicauimus quod nunc repetere non eſt neceſſe.

Ad c. 8. q. 4 ſect. 4.

b 7. Phy. c. 4. tex. 31. & libr. 10. Met. c. 13. tex. 26.

Atque hæc de genere & ſpecie, nunc de differentia, qua genus ad ſpeciem quaſi deſcendit, nonnulla etiam conſideremus.

DENTVRNE DIFFERENTIÆ *ſimplices quæ cum infimis ſpeciebus recurrant.*

QVÆSTIO XVII.

Partis negatiuæ auctores & fundamenta.

SECTIO I.

Alb. Mag. Logic. tra. 5. cap. 6. Burleus ca. de differentia apud Porph. Auic. Alpharab. Cate. ibid.

Occaſio quæſtionis.

HVius quæſtionis, quæ apud Magnum Albertum, & alios quoſdam diſputatur, occaſio fuit ſecunda illa definitio differentiæ quam in Iſagoge tradit Porphyrius, *Differentia eſt id quod prædicatur de differentibus ſpecie in quæſtione Quale eſt*, adde (quod ſubaudiendum eſt) eſſentialiter. Nam cùm pleriſque durum videatur

Definitio differentiæ.

Primum argumentum. tur non comprehendi . . ea omnes differentias specificas, quatenus vniuersales sunt (nulla e. . . alia definitio traditur à Porphyrio, qua differentia, quatenus vniuer. . quiddam est, explicetur) hanc differẽtiarum distinctionem excogi. . runt, vt alias simplices dicerẽt, quæque verè essent differentiæ: vt cor. . reum, animatum, sensitiuum, rationale, mortale, immortale: aliàs co. . positas, seu potiùs plurium differẽtiarum complicationes, vt torum . . oc rationale morale, & hoc item rationale immortale. Qua distinctione posita dixerunt, omnes quidem differentias simplices in definitione illa comprehendi, quod nulla earum cum specie vlla infima reciprocetur: compositas autem, quæ cum speciebus infimis recurrunt, quemadmodum veræ differentię dici non possunt, sed verarum coniunctiones, ita meritò in ea definitione non explicari. Atque hoc vnum est eorum pro negatiua huius quæstionis parte argumentum.

Eodem cap. Alterum desumunt ex ipsis apud Porphyrium differentiarũ exemplis. Nulla enim simplex differentia ab eo affertur in cõstitutione hominis, quæ non eius sententia de pluribus rebus specie differẽtibus essentialiter dicatur, etiam rationale. 2.

Cap. 14. Tertium ex Aristotele 2. li. de Poster. resolutione, cùm docet, ad infimam quamlibet speciem definiendam quærendas esse differentias, quarum quæque per se latiùs quidem pateat, quàm species, quæ definienda est: omnes autem simul iunctæ, cum ea recurrant. 3.

cap. 3. Quartum ex primo Topic. cùm ait Arist. *differentia, cùm generalis sit, vel quia generalis est* (hoc est, quia de pluribus speciebus, quemadmodum genus prædicatur) *ad genus esse reuocandam*: & cùm libro 6. scribit, de pluribus differentiam, quàm speciem prædicari. 4.

Cap. 3. & 4. Addi & illud potest ex primo libro de Partibus animalium, *incommodum esse concedere tot esse differentias vltimas, quot sunt ipsæ vltimæ species.* Id enim de differentiis simplicibus dictum esse nemo dubitauerit, cùm perspicuum sit, compositas, quę reciprocantur cum speciebus vltimis, tot esse, quot sunt ipsæ vltimæ species. 5.

Approbatio affirmatiuæ partis.

SECTIO II.

DANDAS esse tamen differentias simplices, quæ cum speciebus infimis recurrant, hisce argumentis ostẽditur. Primùm, quia cùm species subalternæ accessione simplicium differẽtiarum ad immediata genera constituantur, vt substãtia corporea accessione corporei ad substantiam genus summum, & animal accessione sensitiui ad corpus animatum, seu substantiam corpoream viuentem, nõ est, cur id negetur infimis speciebus. Nã si propterea species infimæ constitui debent compositis differẽtiis, quia ipsæ compositiores sunt, quàm subalternæ (fortasse enim hoc aliquis dixerit) non desunt species subalternæ, quæ compositiores sint in sua serie coordinationéve prædicamẽtali, quàm infimæ in alia serie: compositior enim species est platanus, aut pirus, quàm primùm mobile, aut quæuis alia species infima cœlestium cor- *Partis affirmantis argumenta.* *Primum.* *Dari species subalternas magis compositas in sua serie, quã infimas in alia.*

porum, vt mittamus species infimas substanti[illegible] separatarum iuxta veram de illis sententiam. Quamquã nih[illegible] [illegible]fert alioqui maior compositio speciei, vt propterea censeatur [illegible] differentia proximè constitutiua esse composita: satis enim est a[illegible] maiorem eius compositionem (vt loquamur de Metaphysica compos[illegible]tione, de qua est sermo) maior multitudo generum & differentiarum [illegible]implicium, quibus genera ad proximas species contrahantur.

Secundum. Omnem speciem habere gradum aliquem sibi peculiarem.

Deinde, quia omnis species habet gradum aliquem essentialem sibi proprium & peculiarem, quo à cæteris tum generibus, tum speciebus, tum etiam indiuiduis distinguitur, propter quem gradum habet peculiarem locum in prædicamentis, atque adeo in sua peculiari serie prædicamentali: is autem gradus prouenire non potest, nisi à propria & peculiari differentia: seu potiùs nihil est aliud, quàm propria & peculiaris differentia, quæ simplex & indiuisibilis formaliter esse debet. Vt enim quilibet numerus constituitur accessione vnitatis, quæ formaliter simplex est, & indiuisibilis, ita quælibet species accessione simplicis alicuius indiuisibilisque differentiæ, vt tradit Aristoteles 8. huius operis libro, & omnes concedunt etiam aduersæ partis Auctores: nō potest igitur eadem differentia esse proximè constitutiua diuersarũ specierum. Quo fit, vt danda sit aliqua differentia simplex, quæ infimam quamque speciem proximè constituat, quæque cum ea necessariò recurrat. *Cap. 5. textu 10.*

Tertium. Omnium speciem habere proprietatem quà à cæteris distinguatur.

Tertiò, quia quælibet species infima habet peculiarem aliquam proprietatem, per quam à cęteris à posteriori, nostráque cognitione distinguitur, ergo & peculiarem differentiam essentialem natura priorem, quam illa consequatur.

Quartum. Hominis differentiã simplicem.

Quartò, quia si qua esset species, quę careret differentia essentiali sibi ipsi peculiari, ea maximè esset homo, quod vltra naturam animalis duas habere videatur essentiales differentias: quarum vna est rationale, quod ei cõmune est cum Angelis, aut iis animalibus, quæ Platonis sententia rationalia sunt & immortalia, altera mortale, quod commune habet cum brutis animalibus. At rationale non conuenit Angelis, cùm rationalis vocabulum significet gradum intellectiuum cum naturali discursu cogitationísq; ministerio, opinióque de animalibus, quæ rationalia sint & immortalia, vera non sit: siquidem omne animal, immo & omne corpus animatum mortale est, habet igitur homo peculiarem sibi differentiam essentialem, nempè rationale: mortale autem non contrahit animal ad aliquam aut aliquas species, sed est generalis differentia corruptibilitatis, non quatenus in commune sumitur, & corpus corruptibile constituit, sed quatenus intelligitur in iis, quæ vitæ & mortis sunt capacia. *Vt tradit D. Diony. Areopag. c. 4. Cælest. Hierarc. & Alexan. Alen. 2. p. q. 12. artic. l. 1. memb. 2. & D. Tho. 3. p. q. 58. ar. 3. & in Disputatis q. 8. ar. 15.*

Rationale propria est hominis differentia.

Quintum.

Quintò, quia ita se habet differentia ad suum genus, vt se habet forma ad suam materiam, quælibet autem forma specifica proximè constituit aliquam speciem rei naturalis, cum qua reciprocatur, vt inductione patet, igitur & quælibet differentia speciei constitutiua conficit proximè aliquam speciem, cum qua recurrit. Quò fit, vt quæ proximè infimam constituit, de ea sola prædicari possit.

Sextum.

Postremò, quia, vt in naturalibus eadem species materiæ habet potentiam

potentiam ad diuersas ... ie formas, eadem verò forma nō est in potentia diuersarum specie ... ierum, ita cōsentaneum rationi est, vt etsi genus idem habet potent... m ad diuersas specie differentias, tamē eadem differentia non sit in p... ētia diuersorum specie generum, hoc est, habentium diuersas natu... & essentias, cuiusmodi sunt omnia, quorum alterum non est sub a... ero collocatum.

In Isagog. Hoc idem declarat Porphyr... us in conferendis quinque prædicabilium generibus, cùm ait, *sæpè differentiam in pluribus speciebus conspici*: & cùm paulò pòst subdit, *persæpè differentiam de pluribus speciebus dici*: qui enim sæpè aliquid euenire dicit, aliquando etiam aliter accidere admittit. Quam eamdem sententiam Aristoteles innuit 7. libro huius operis, vt eodem loco patebit, planéque asserit in prædicamentis, cùm ait: *diuersorum generum, quorum alterum non est sub altero collocatum, diuersas esse specie, hoc est, natura differentias.* Nam quod 6. libro Topicorum videtur admittere, genera, quæ subsunt idem tertio generi, posse diuidi eisdem differentiis, vt animal gressibile & volucre differentia bipedis, topicè tantùm dictum est ad copiam argumentorum pro vtraque parte comparandam, cùm in prædicamentorum li. in quo omnia dogmaticè tradit, nihil tale adiungat. *Confirmatio ex Porphy.* *Cap. 12.* *Ex Arist.* *Explicatur Arist. locus.*

Accedit omnium Scholasticorum sententia, quorum nonnulli, iique grauissimi, nimiį etiam videntur in hac re: adeo vt velint, differentiam & speciem constitutam, non formaliter & ex natura rei, sed sola consideratione distingui.

Dilutio argumentorum partis oppositæ.

SECTIO III.

Solutio Caie. AD primum igitur negatiuę partis argumentum respondet Caietanus de Alberti sententia: in proposita differentiæ definitione explicari non tantùm differentias generales, sed etiam speciales. Vult enim, id, quod formaliter definitur, esse differentiam, quatenus differentia est, hoc est, qua ratione diuidit genus, & constituit speciem: hęc enim sunt propria & præcipua differentiæ officia, quatenus differētia est. Tum ait, verba illa, *quod prædicatur de differentibus specie*, sic esse exponenda, *cui, quatenus differentia est, non repugnat prædicari de pluribus specie differentibus.* Vnde cùm differentiis, quæ cum speciebus infimis reciprocantur, quatenus sunt differentiæ, non repugnet prædicari de pluribus specie differentibus (alioqui nulla esset differentia, quæ hoc modo prædicari posset) illud effici concludit, vt hæ quoque differentiæ in ea comprehendantur. *In Isagog. ad ca. de Differentia.*

Non est tamen sententia hæç probanda. Primùm, quia differentia non definitur in ea definitione, quatenus diuidit genus aut constituit speciem, sed qua ratione est quoddam genus vniuersalium: præcipuū enim eius Auctoris institutum est, agere in eo libello de vniuersalibus vt talia sunt: cui instituto, si hac definitione non satisfit, nulla est alia, quæ id perspicuè exequatur. *Improbatur.* *Qua ratione definiatur differentia in illa definitione.* *Vt tradit Scotus super prædicab. q. 27. de vniuersalibus.*

Deinde, quia siue hac, siue illa consideratione spectetur diffe-

 rentia,

Definitiones per non repugnantias nihil valere. rentia, non est credendum, eam definiri p[illegible] ea, quæ ipsi non repugnāt, sed per ea, quæ ipsa sibi per se ver[illegible]cat, nam si modus definiendi per ea, quæ illis non repugnat, se[illegible]el admittatur, sursum omnia deorsúmque misceantur, necesse est. [illegible] enim pacto dicet quis impunè, definitiones tum generis, tum eti[illegible] hominis esse definitiones animalis, quatenus est animal, quoni[illegible] animali quatenus est animal, non repugnat prædicari de pluribus differentibus specie in quæstione Quid est, quæ est definitio generis: neque item esse corpus animatum, sensitiuum, rationis particeps, quæ est definitio hominis. Vnde cùm definitio generis cuiusque de omnibus eius speciebus dici debet: fiet, vt definitio generis conueniat in hominem, & definitio hominis in bestias: quo quid potest dici absurdius?

Acuta Aristot. sententia. Adde, si proposita sententia hac ratione absurda non esset, vel hoc vno argumento reiicienda foret, quòd saltem multò meliùs habuisset definitio detracta illa particula *differētibus specie*, si Porphyrius speciales etiam differentias complecti voluisset. Quocirca velut minus commoda lex sanctione melioris, vt præcipit Aristoteles abroganda esset. *6. Topic. c. 6. in fine.*

Vera argum. solutio. Itaque vera solutio argumenti est, non definiri in ea definitione, nisi generales differentias, vt ipsa eius verba significant. Quod autem *Cur speciales differentiæ non sit Porphyr. complexus.* speciales prætermissæ sint, etsi non desunt, qui velint, caussam fuisse, quod speciales differentiæ sint cognitu difficiliores: non rectè tamen id dictum videtur: si quidem vt genera ipsa difficiliora sunt cognitu, quàm species (quod Aristoteles tradit primo libro huius operis, & secundo de Posteriori resolut.) ita generales, quàm speciales difficiliùs *Cap. 2.* cognoscuntur. Potius ergo dicendum, aliis de caussis id factum fuisse. *Cap. 14. & 15.*

Binæ caussæ dantur. Vna, quia specialium differentiarum minor est vsus in definiendo, & *Prima.* omninò in disputando: multò enim sæpiùs de subalternis speciebus, quàm de infimis disserunt Philosophi, quòd infimæ vel ipsis sensibus fermè sint notæ. Altera, quia tales definitiones differentiarum attulit *Secunda.* Porphyrius, quales apud veteres Philosophos reperit: inter quas verisimile est inuenisse eam, qua differentia de pluribus specie differentibus prædicari dicebatur: quacunque ratione ab ea speciales differentiæ excluderentur. Non sunt tamen speciales à Porphyrio omninò prætermissæ, cùm & in cæteris definitionibus æquè ac generales comprehendantur, & in collatione vniuersalium inter se, de eis peculiarem exceptionem insinuauerit, vt dictum est.

Error Porph. Ad secundum dicendum, errore Porphyrij & rationale inter generales differentias numeratum, & mortale dictum esse differētiam, quæ hominem sub animali rationali ab immortali distinguat: voluisse tamen illum sub ea complicatione rationalis & mortalis significare differentiam quamdam simplicem, hominis propriam, quæ genus illud animalis rationalis ad hominem contraheret.

Ad tertium & quintum dicito, Aristotelem iis locis, differentiarum nomine intellexisse accidentia, quibus vti solemus loco verarum differentiarum. Eiusmodi enim accidentia ferè latiùs patent, quàm species, quarum differentias quærimus, & ideò eorum complicationes pro veris differentiis specierum propriis vsurpamus.

Ad quartum, aut eod... modo respondendum est, aut certè dicendum, de solis quidem veris d...ferentiis generalibus ibi loquutum Aristotelem: sed tamen id fecisse quia specialium rarior est vsus, vti diximus.

SINT NE DIFFERENTIÆ RATIOne aliqua genera aut species.

QVÆSTIO XVIII.

Argumenta, quibus videantur genera aut species.

SECTIO I.

ILLVD etiam de differentiis expendendum est, sint ne ipsæ vera genera aut species, non quidem respectu specierum, quas constituunt, aut generum, quæ diuidunt (satis enim patet non esse illas hoc modo genera aut species, sed differentias tantùm, specierum quidem constitutiuas, generum autem diuisiuas) verùm genera respectu differentiarum minus latè patentium, & species comparatione magis latè patentium. Quærat enim aliquis, num sensitiuum sit genus rationalis, & irrationalis, & vicissim hæc species sensitiui, eodémque modo se habeant cæteræ huiusmodi differẽtię inter se collatæ. Quod enim latiùs patentes sint genera minus latè patentium, & hæ illarum species, his argumentis perspicuum videtur. *Explicatio quæstionis propositæ.*

Primum, quia sensitiuum videtur esse vniuersale quiddam respectu rationalis, & irrationalis, & prædicari de illis in quæstione Quid est, tanquam de differentibus specie: cùm non prædicetur in quæstione Quale est, nec tanquam de differentibus solo numero. *Primum. Partis affirmantis ar...*

Deinde, quia cùm propria & accidentia non solùm habeant rationem propriorum & accidentium comparatione subiectorum, quibus accidunt, sed etiam alia respectu aliorum sint vera genera & species, nempè, quæ latiùs patent genera minus latè patentium in suo quęque prædicamento, non est cur negandum sit differentiis essentialibus eiusdem prædicamenti, vt quæ latiùs patent, sint genera minus latè patentium, & hæ vicissim illarum species. *Secun...*

Tertiò, quia, vt se habet animalitas ad humanitatem, ita sensitiuitas, vt sic dicam ad rationalitatem: at animalitas est genus humanitatis, vt supra concessum est, ergo & sensitiuitas rationalitatis. Quare & sensitiuum est genus rationalis, eodémque modo cæteræ differentiæ latiùs patentes, earum, quæ minus latè patent. *Ter...* *Quæst. 13. huius c. sect. 4.*

Postremò, quia etsi ratione aliqua ostendi possit, differentias latiùs patentes non esse genera minus latè patentium, & has vicissim esse illarum species, hoc saltem videtur negari non posse, latiùs

tentes esse genera earum complicationum, quæ fiunt ex vtrisque, vt sensitiuum esse genus sensitiui rationalis & sensitiui irrationalis, & vicissim has illius species. Etenim animal contrahitur per rationale & irrationale ad constitutionem animalis rationalis & animalis irrationalis, quæ sunt illius species: ita omnino videtur contrahi sensitiuum ad sensitiuum rationale, & sensitiuum irrationale, quæ eodem modo se habent ad sensitiuum, vt animal rationale, & animal irrationale ad animal. Ita videtur nulla ratione dubitandum, quin differentię sint ratione aliqua genera aut species.

Non esse re vera genera aut species.

SECTIO II.

Conclusio bipartita. *Prior pars probatur.* Pars tamen negatiua quæstionis probanda omnino est. Nam quòd latiùs patentes non sint genera minus latè patentium, his rationibus ostenditur.

Primum, quia non pertinent ad earum essentiam: si enim pertinerent, ea profectò, quæ latiùs patet, bis includeretur in specie constituta per minus latè patentem, vt sensitiuum in homine semel ratione animalis, in quo re vera includitur, & iterum ratione ipsius rationalis, de quo essentialiter prædicari fingitur, vt genus eius esse concedatur: at est absurdissimum bis includi differentiam aliquam in specie, vt est luce clarius. *Prima ratio.*

Deinde, quia si sensitiuum esset genus rationalis & irrationalis, cõtraheretur ad illa per alias differentias, si quidem nullum genus contrahi potest ad suas species, nisi per differentias, quæ sint illæ quidem extra essentiam generis, compleant autem & absoluant essentias specierum: at si has concedimus, erit in eis eadem ratio, cur latiùs patentes earum sint genera minus latè patentium: quò fiet, vt rursus quærendæ sint aliæ, quibus illæ contrahantur ad suas species, & sic deinceps in infinitum. Cùm igitur hoc non sit admittẽdum, potius dicendum fuit à principio, nulla ratione differentiã esse genus aut speciem, rationaléque & irrationale non differre à se inuicem per alias differentias: sed esse primò diuersas, & simpliciter simplices: quod de nulla specie generis eiusdem dici posse manifestum est. 2

Tertio, quia etsi sensitiuum (vt in hac vna differentia rem expendamus) latiùs pater, quàm rationale per se, & irrationale per se, tamen non est re vera vniuersale respectu illorum, quia non prædicatur de illis prædicatione directa & naturali, sed inuersa & per accidens. Non enim sensitiuum est quasi forma rationalis & irrationalis, vt det illis per seipsum aliquod esse, sed potiùs hæc sunt quasi formæ illius, cùm illud determinent ad certã speciem animalis: non est igitur sensitiuum genus rationalis & irrationalis, nec vicissim hæc illius species. 3.

Quod verò nec latiùs patentes differentiæ sint genera earum complicationum, quæ ex ipsis & minùs latè patentibus conficiuntur, multis argumentis constat.

Primum, quia ex solis differentiis huiusmodi non fit vnum ens per *Primo.*

se,

se quale esse debet om. ens specificum. Res hæc facilè ostenditur in sensitiuo rationali & sen. ino irrationali. Ex duobus enim actibus, quorum alterum non est per se forma alterius, nihil fit vnum per se, vt tradit Aristoteles 3. libro huius peris cap. 6. & lib. 7. cap. 13. omnésq; Philosophi asserunt: at sensitiu n non est forma rationalis & irrationalis, vt dictum est: hæc autem si modo aliquo sunt formæ illius, vt etiam est concessum, non sunt t nen per se illius formæ, sed per accidens: neque enim respiciunt vt materiam nisi animal, corpus animatum, & superiora genera, tametsi illud immediatè, hæc mediatè, ipsas verò differentias animalis, & superiorum generum constitutiuas non respiciūt vt materiam siue proximam, siue remotam, sed vt latiùs patentes formas, tametsi per accidens (ratione, inquam, ipsorum generū, quæ per illas cōstituuntur) dici quodammodo possint illarum formæ. Quocirca nemo eorum, qui formam corporeitatis cum forma misti in eadem materia esse volunt, admittunt, formam misti esse formam formæ corporeitatis, sed vtramque esse formam materiæ: formam quidem corporeitatis proximam, misti autem remotam, quod hæc non sit forma illius, nisi per accidens.

Nam differentiam non [illegible] formam alterius.

Secundo. Deinde, quia si sensitiuum rationale, & sensitiuum irrationale essent species sensitiui, essent vtique vniuersalia quędam comparatione particularium hominum & particularium animalium, cùm nulla sit ratio, cur respectu illorum non conueniat eis definitio vniuersalis, si sunt vera entia per se, & propriè dictam rationē definitionémve habent: at hoc fieri non posse, facilè ostendi potest. Aut enim essent genera, aut species prædicabiles, aut differentiæ, aut propria, aut verò accidentia respectu illorum iuxta vulgatam receptámque vniuersalium diuisionem: quæ tamen omnia falsa sunt & impossibilia. Nam quod sensitiuum rationale non sit proprium, aut accidēs comparatione singulorum hominum, perspicuum est, cùm ad eorum essentiam pertineat. Quòd verò non sit genus, aut species prædicabilis, ex eo patet, quia non prædicatur de illis in quæstione Quid est. Si enim prædicaretur, cùm de quocumque aliquid dicitur in quæstione Quid est, de eodem dicatur in quæstione Quid est illius genus: profectò sensitiuum, quod ponitur genus sensitiui rationalis, prædicaretur in quæstione Quid est de singulis hominibus: quod falsum est, & fieri nullo modo potest, cùm prædicetur in quæstione Quale est. Quod denique nec sit differentia, tribus argumentis constat: Vno, quia nulla differentia constat genere & differentia, cùm sit simpliciter simplex: at sensitiuum ponebatur genus, rationale autem differentia contrahens illud ad constitutionem sensitiui rationalis. Altero, quia omnis differentia est media inter genus aliquod, cuius est diuisiua, & aliquam eius immediatam speciem, cuius est constitutiua: sensitiuum autem rationale non est hoc pacto media differentia, neque enim est media inter viuens & animal: aut inter corpus animatum & animal. Nam quatenus includit sensitiuum, non diuidit animal ad constitutionem hominis: quatenus autem includit rationale, non diuidit corpus animatum ad constitutionem animalis. Vt enim nihil

Differentias compositas ad tertium vniuersale non pertinere.

nihil differentiæ includitur in genere, quod per eam diuiditur, ita tota ipsa includi debet in specie, quam constituit. Tertiò, quia si rationale esset differentia per se diuisiua sensitiui, & constitiua sensitiui rationalis tamquam speciei cuiusdam, eadem differentia esset per se diuisiua duorum generum non subalternatim positorum: quod fieri non potest, idque negat Aristoteles in Prædicamentis. Nam neque animal est genus positum sub sensitiuo, nec sensitiuum sub animali, cùm ambò æquè latè pateant.

Arist. in Antepradicam. c. 4.

Obijcitur contra superiorē rationem.

Obiiciat aliquis: Cùm genus vnum essentialiter includitur in altero, etsi neutrum sub altero collocetur, nihil esse incommodi, si vtrumque eadem differentia per se diuidatur. Quo pactò etsi animal, & anima sensitiua non ita sunt affecta inter se, vt alterum sub altero ponatur, tamen, quia anima sensitiua includitur in essentia animalis, non dubium videtur, quin vtrumque eodem modo diuidatur per rationale & irrationale: vt enim dicimus, animalium aliud rationale est, aliud irrationale: ita quoque dicere possumus, animarum sensitiuarum aliam esse rationalem, aliam irrationalem.

Soluitur obiectum.

Sed occurrendum est, quandocumque vnum genus non ponitur sub altero, etsi alterū alia ratione in essentia alterius includatur, numquam tamen fieri posse, vt vtrumque per se diuidatur eadem differentia: Eadem enim omninò ratio est in omnibus, ex analogia formarum naturalium & differentiarum desumpta. Vt enim vna forma sibi vendicat vnam materiā proximam, non plures diuersarum rationum: ita vna differentia vendicare sibi debet vnum genus proximum, non plura, & diuersarum naturarum. Neque allatum exemplum huic veritati repugnat. Nam etsi rationale, quod animal diuidit, & hominem constituit, originem habet à rationali: quo anima sensitiua diuiditur, & rationalis anima constituitur: non est tamen idem, sed illud includit, quemadmodum & homo includit animam rationalem. Cùm enim de quo dicitur differentia speciei constitutiua, dicatur & ipsa species: si rationale, quod animam humanam constituit, esset illa eadē differentia, quæ constituit hominem, & de illo dicitur, de eodem quoque homine diceretur anima ipsa rationalis, nempè pars Physica de toto cōposito: quod fieri nullo modo potest. Adde, quod rationale, quo constituitur anima rationis particeps, est vltimus gradus quidam entitatis solius formæ: quod autem constituit hominem est vltimus gradus entitatis totius compositi. Accedit, quòd rationale illud est idem re cum anima ipsa, non cum toto composito: hoc autē cōtrà, est idem re cum toto composito, non cum anima ipsa: siquidem omnis differentia est idem re cum specie, quam constituit, non cum eo, à quo species cōstituta re ipsa distinguitur. Ita patet, rationale non vniuocè dici de rationali, quod est differentia hominis constitutiua, & de eo, quo essentia rationalis animæ cōpletur. Sed vt homo & rationalis anima sunt species quædam generum diuersorum, quorum alterū sub altero nō ponitur, nempe animalis & animæ sensitiuæ: ita rationale, quo vtrūque genus diuiditur, & vtraque species constituitur, diuersum esse. Quod idem dicendum est de eo irrationali, quod diuidit animal, & bestiam consti-

Non idē esse rationale hominis & animæ.

Rationale nō dicitur vniuocè de differentia hominis & animæ.

constituit, & de eo, quo diuiditur anima sensitiua, & irrationalis anima constituitur. Quò fit, vt proposita obiectio nihil contra tertium argumentum conficiat.

Patet igitur, differentias, latius patentes non esse genera, siue respectu differentiarum minus latè patentiū, siue comparatione earū complicationum, quæ ex latiùs patentibus & minus latè patentibus conficiuntur. Eodem modo dicendum est, differentias speciales, si cum indiuiduantibus conferantur, vt rationale cum iis, quibus Socrates & Plato sub homine constituuntur, & distinguuntur, non esse earum respectu species prædicabiles, sed nec respectu earū complicationum, quæ ex specialibus differentiis & indiuiduantibus conficiuntur, est enim in his par omnino ratio, vt non sint species prædicabiles, atque in illis, vt non sint genera. *Conclusio prædictorum.* *Eadem doctrina ad differentias specificas accommodatur.*

Solutio argumentorum partis aduersæ.

SECTIO III.

QVare ad primum aduersæ partis argumentum dicendum est, sensitiuum non habere rationem veri vniuersalis respectu rationalis, & irrationalis, cùm de illis non dicatur naturali directáque prædicatione, sed per accidens, vt ostensum est.

Secundum hoc pacto dissolues. Nil mirum esse, si propria & accidentia, quæ latiùs patent, possint esse genera minus latè patentiū cùm possint habere differentias, quibus per se ad illa contrahantur, & quæ minus latè patent, non sint simpliciter simplicia, vt constitui non possint ex propriis generibus & differentiis: vtrumque autem deest differentiis latiùs & minùs latè patentibus inter se collatis. *Cur accidentia possint esse genera & species, non ita differentiæ.*

Ad tertium negare oportet, vt se habet animalitas ad humanitatem, ita se habere sensitiuitatem ad rationalitatem. Nam animalitas, nimirum rationalis: at sensitiuitas non includitur in rationalitate: nam rationalitas, cùm sit gradus simplex additus animali, non potest includere sensitiuitatem, quæ similiter est gradus simplex additus naturæ viuentis, siue animati corporis.

Vltimi solutio ex iis, quæ dicta sunt, in promptu est. Neque enim vt animal contrahitur ad constitutionem animalis rationalis, & animalis irrationalis per rationale & irrationale, sic sensitiuum ad constitutionem sensitiui rationalis & sensitiui irrationalis: illud enim contrahitur per se, hoc per accidens. Atque hæc, de differentia disputasse sit satis. Demùm illud de cæteris vniuersalium generibus, proprio, inquam, & accidente disquiramus, qua in re potissimum ea inter se distinguantur. Nam etsi in capite vltimo huius libri communi accidentis nomine de vtroque agitur: tamen, vt completa sit vniuersalium tractatio, commodiùs hoc loco & inter se, & cùm prioribus generibus conferentur.

***

QVA MAXIME IN RE PROPRIA & accidentia inter se distinguantur.

QVÆSTIO XIX.

Dubitandi rationes.

SECTIO I.

Quanta sit inter propriũ & accidens conuenientia.

VM nulla vniuersalium genera magis inter se cõuenire videantur, quàm proprium & accidens: vtrumque enim est extra essentiam eius, de quo prædicatur, vtrũque dicitur in quæstione Quale est, vtrumque potest & de differentibus specie, & de differentibus solo numero prædicari, atque adeo vtrumque talis naturæ videtur esse, vt de vno solo dici possit (neque enim neganda omninò videntur propria & accidentia indiuidualia) nemo mirari debet, si de his potissimum quæramus, qua maximè in re distinguantur: præsertim, cùm omnia, quæ vni particularia dici solent, alteri non obscurè conuenire posse videantur, vt hisce argumentis facilè quis ostenderit.

Quinque inter proprium & accidens discrimina. Primum. Quinque sunt ferè discrimina, quæ inter propria & accidẽtia tradi solent. Primum est illud, quod ab Aristotele & Porphyrio in eo constituitur, quod omne proprium conuersim de re, cuius est proprium, accidens non cõuersim de eo, cui accidit, dicatur. *Arist. 1. Top. c. 4. Porp. in Isagoge ca. 1. de proprio.* Alterum, quo ea inter ipsa discreuimus, cùm vniuersalium genera distingueremus: quod
2. nimirum propria necessariò, accidentia contingenter de subiecto prędicentur. Tertium à recentioribus Peripateticis explicationis gratia
3. adiungitur: quod proprium fluat ex principiis essentialibus eius subiecti, cuius est proprium, accidens aliunde proueniat. Quarti etiam &
4. quinti discriminis meminit Porphyrius in conferendis quinque vniuersalium generibus. Sæpiùs enim ait, proprium non admittere gradus, vt magis & minus de subiecto dicatur: & tamen id accidentibus *Cap. 7. & reliquis.* familiare esse. Itemque propria speciebus innasci, vnde fit, vt per spe-
5. cies indiuiduis conueniant: contra verò accidentia primò inesse indiuiduis: vnde sequitur illa conuenire speciebus per indiuidua. At hæc discrimina non rectè tradi hoc pacto, non suaderi tantùm, sed & persuaderi videtur. *Nõ rectè tradi einsmodi discrimina suadetur.*

Primùm, quia complura sunt propria, quæ cũ nullo subiecto recurrant. Nam cùm genera omnia eorum, quæ sunt propria alicuius subiecti, sint etiam illius propria (si enim essent accidentia quinti prædicabilis, ac proinde abesse posset, abesse quoque possent ea propria, quorum ipsa sunt genera, sicque non essent propria) sanè intellectiuum esse, quod est genus discursiui, quod hominis proprium dicimus, erit etiam hominis proprium: at intellectiuum cum nullo subiecto reciprocatur, neque enim recurrit cum homine, aut cum Angelo, neque *Intellectiuum cũ nullo subiecto reciprocari.*

item

ſtem cum communi … quo genere, quod vtrumque complectatur, vt inductione patet. Ide… …enditur in quali, quod etiam ratione intellectus & aliarum proprieta…um humanæ naturæ dicitur de homine, vt proprium quarti prædic…bilis, neque enim reciprocatur cũ genere vllo, nec cum genere qu… dem ſummo prædicamenti ſubſtantiæ, cum quo maximè reciprocari …ideri poſſet. Nam ſi quale reciprocaretur cum ſubſtantia genere ſ…mmo, non vtique diceretur de Anima ſeparata, quæ ſub illo non continetur: quod falſum eſt.

Neque quale.

Deinde, quia ſi neceſſitas & contingentia, quibus propria & accidentia apud Philoſophos inter ſe diſtingui ſolent, ſumãtur pro neceſſitate & contingentia naturali, ſiue quæ à cauſſis naturalibus prouenit: plurima accidentia inſeparabilia, vt nigrum à coruo, & albũ à cygno erunt in propriis numeranda, cùm naturales cauſſas habeant, cur ſubiectis conueniant. Sin ſumantur pro abſoluta neceſſitate & contingentia, ita vt ea ſola dicantur neceſſariò conuenire, quæ ne poteſtate quidem ſupernaturali poſſunt non conuenire: cætera autem omnia contingenter conueniant, non dubium eſt, quin plurima ſint propria quæ ad genus accidentium pertineant: ea inquam omnia, quæ ſunt verę ac reales qualitates: veluti facultates intelligendi & ridendi, quas nemo, niſi infinitæ Dei poteſtatis impugnator, negauerit à propriis ſubiectis remoueri poſſe.

Tertiò, quia multa ſunt propria, quę ex principiis eſſentialibus ſubiectorum non oriuntur, cùm omnia ſumma genera propria quædam ſibi vendicent, nec tamen principiis eſſentialibus conſtent, cum ſint ſimpliciter ſimplicia. Quod idem dicendum videtur de omnibus differentiis, quas & ipſas propria quædam habere nemo iure negauerit: contráque multa accidentia, quæ ex huiuſmodi principiis oriuntur, vt quæ inſeparabilia ſunt à tota aliqua ſpecie aut genere, vt albũ eſſe à niue, & coloratum à miſto corpore. Qui enim horum accidentium originem ad ſolam materiam referunt, non item ad formam, haud rectè ſentire videntur: cùm materia ſit eadem in omnibus rebus, quę colore aliquo affectæ ſunt: formæ autem earum quemadmodum & colores ipſi, variæ ſint. Quod ſi accidentia hoc pacto inſeparabilia oriri dicantur à varia diſpoſitione accidentaria, quæ materiæ attribui ſolet, eadem difficultas redit, cur non potiùs varia ipſa diſpoſitio materiæ variis formis, quàm vni indifferentíque materiæ, tamquam originali cauſſæ tribuatur.

An aliqua propria à principiis eſſentialibus ſubiectorum non oriantur.

Quartò, quia multa propria ſunt, quæ magis & minus dicantur de propriis ſubiectis, vt extenſum eſſe de ſubiecto materiali, & graue aut leue eſſe de his aut illis elemẽtis: nam proprium eſſe ſubiecti materialis extenſum eſſe, & elementorum quorumdam grauia eſſe, aliorum leuia, nullus negauerit Philoſophus. Contráque plurima ſunt accidẽtia, quæ magis & minus non ſuſcipiant, vt æquale eſſe, rotundũ, quadratum: & ſimilia, quæ in quadam indiuiſibili commenſuratione, aut inuariabili terminorum diſpoſitione conſiſtunt.

Num propria omnia magis & minus non ſuſcipiant. Accidentia verò ſuſcipiãt.

Quintò, quia accidentia omnia, ſiue cõmunia illa ſint, ſiue propria, primò inſunt indiuiduis, & per indiuidua ſpeciebus, & generibus, vt

Cap. de sub. Aristoteles docet in prædicamentis, cùm ait *Omnia accidentia primò inesse primis substantiis.* Ita nihil superest, q[illegible] propria & accidétia quinti prædicabilis vero ac vniuersali discr[illegible]mine distinguamus.

Varia vsurpatio nominum pr[illegible]prij & accidentis.

SECTIO II.

HÆc, vt quo pacto habeant, plen[illegible]s intelligãtur, distinguéda sunt proprij & accidentis vocabula [illegible] varias significationes: neque enim vno, sed multis modis sumuntur.

Proprij duplex acceptio. Proprium aliter ex vi nominis dicitur, aliter ex peculiari quadam Philosophorum accommodatione in materia vniuersaliũ vsurpatur. *Albert. in Isagog.* *Proprium ex vi nominis quid.* Ex vi nominis illud omne, ac solùm appellatur proprium, quod soli alicui cõuenit. Hac enim ratione distinguimus proprium ab eo, quod commune est, quod proprium vni tantùm, siue vniuersali, siue singulari, commune autem pluribus conueniat: sic dicimus proprium esse hominis, ridere posse, Socratis autem, esse Sophronisci filium, commune verò homini cum bestia, sensibus vti posse. Hoc pacto item dicere solemus, res omnes, aut certè alicuius generis, quædam habere inter se communia, quædam verò quæque sibi propria & peculiaria: *1. Topic. c. 4.* & Aristoteles in Topicis: *Nemo, inquit, proprium alicuius rei dicit, quod alij conuenire potest.*

Diuisio proprij ex vi nominis. Proprium igitur hac ratione spectatum, aut est proprium simpliciter, hoc est, sine adiectione vlla diminuente, vt quæ dicta sunt, aut secundum quid, id est, comparatione alicuius, aut aliquorum tantùm: quo pacto dicimus, proprium hominis esse duos habere pedes, nẽpè, si cum terrenis animalibus, aut etiam cum aquaticis conferatur. Atq; hoc genus vocat Aristoteles in Topicis propriũ ad aliquid, siue comparatione alicuius, illúdque his verbis explicat. *Proprium ad aliquid est, quod non ab omnibus aliis rebus separat.* *5. Topic. ca. 5.* *Proprium ad aliquid apud Aristotelem.* Illud tamen aduertendum est, nihil dici proprium secundum quid, nisi vniuersè conueniat ei, cuius sic proprium dicitur, nempè omni, sed non soli: qua periphrasi declarat Porphyrius hoc genus proprij in accidentariis prædicatis. Quod enim nec soli rei conuenit, neque omni, seu vniuersè, vt homini marẽ esse, aut album, id quo pacto dici potest hominis proprium, etiam cõparatione non hominum, cùm dentur plurimi homines, qui nec sexu sint mares, nec colore albi.

Diuisio proprij simpliciter. Iam proprium simpliciter aut est perfectè proprium, aut imperfectè. Perfectè proprium dicitur, in quod hæc omnia cócurrunt, vt omni soli, ac semper conueniat, seu quod reciprocatur cum eo, cuius est proprium: quo pacto est proprium hominis esse disciplinæ capacem, Deique inuidum esse non posse. Imperfectè autem, cui sola prima cõditio, aut sola tertia, aut vtraq; deest, nempe quod soli & semper conuenit, sed non omni, aut animali esse bipes: aut soli & omni, sed non semper, vt homini in senectute canescere: aut soli quidem, sed neque omni, nec semper, vt homini Grammaticum esse. Defectus autem secundæ conditionis, si accidat, non faciet quartum genus imperfectè proprij, quia iam illud non erit proprium simpliciter, de quo loquimur, sed forsitan secundum quid.

Atque

Cap. 1. Atque proprium illud quòd nos perfectè proprium appellauimus, vocat Aristoteles initio quinti libri Topic. proprium per se: quod autem primum genus imperfectè proprium fecimus, nominat ille proprium semper: quod verò nos secundo & tertio imperfectè propriorum generibus comprehendimus, vocat ille proprium aliquãdo: quod deniq; nos dicimus proprium secundũ quid, appellat idem proprium ad aliquid, vt dictum paulò antè est.

Proprium per se apud Aristotelem.
Proprium semper.

Porphyrius autem in Isagoge vocat perfectè proprium κυρίως hoc est, propriè, seu vt verti solet, verè proprium, quod idem quartum facit à se traditæ diuisionis membrum: primum autem & tertium genus imperfectè propriorum nostrorum complectitur ille primo membro suæ distributionis, in quo ponit omnia, quæ soli conueniunt, sed non omni: siue ea semper conueniant, siue non semper. Tum comprehensis omnibus propriis secundum quid, siue ad aliquid in secundo membro (quicquid Caietanus & alij quidam recentiores minus consideratè velint, dicẽtes, propriũ secundũ quid complecti primũ & secundum membrum Porphyrianum) tertium mẽbrum facit illud ipsum, quod nos secũdum genus imperfectè proprium diximus. Tametsi tria sunt, in quibus ab Aristotele discrepat. Vnum quod Aristoteles loquitur de propriis siue incomplexis, siue complexis, ille autem de solis incõplexis. Alterum, quod Aristoteles non excludit propria essentialia, ille autem de solis accidentariis diuisionẽ instituit, vt patet ex verbo *accidit*, quod ibi propriè vsurpat, sequutus Aristotelem in 1. Topi. c. 3. eo loco, quo propriũ à genere ac termino, hoc est, definitione distinguit. Tertium quòd omnia propria refert ad speciem infimam, vt patet ex iis, quæ in conferendis inter se quinque prædicabilibus asserit, cùm Aristoteles vtrobique loquatur de omnibus propriis specierum siue infimarum, siue subalternarum: siue etiam summorum generum.

Proprium ad aliquid.
Quibus apud Porphyr. nominibus exprimantur.
Tria, in quibus Porphyrius ab Aristotele discrepat.

Ex his patet, proprium in vtraque & Aristotelis & Porphyrij quadrimembri diuisione ita latè acceptum fuisse, vt complectatur propria & simpliciter, & secundum quid. Quamquam verò Aristoteles distinctiùs explicauit proprium secundum quid, cùm illud alterius comparatione dumtaxat proprium appellauit, quod non fecit Porphyrius: & generaliùs accepit nomẽ proprij, quàm soliùs infimæ speciei comparatione: tamẽ, quia Porphyrius expeditiori diuisione vsus est, ea à nobis in comparatione propriorum inter se & propriorum cum accidẽtibus, potiùs quàm Aristotelica vsurpanda est, eo solo animaduerso, vt loco speciei infimæ, quam Porphyrius subiectum propriorum facit, intelligamus quodcumque etiam aliud vniuersale.

Proprium quæ latè acceptum in vtraque diuisione.

Atque hęc de proprio, quatenus ex vi nominis propriũ dicitur hoc est, quatenus soli alicui conuenit, & à communi distinguitur.

De proprio quarto vniuersali explicatio.

Quatenus verò proprij nomen, iuxta peculiarem Philosophorum vsurpationem in materia vniuersalium sumitur, id omne ac solum proprij nomine dicitur, quod, cùm vniuersale sit, nec genus est, nec species, nec differentia, neque accidens respectu eius, cuius comparatione est vniuersale. Quo pacto non iam necesse est, vt proprium ei soli conueniat, cuius respectu est vniuersale, immo necesse est, vt nõ ei so-

Quæ ad eiusmodi propriũ reuocentur. li insint, cùm vniuersale, vt vniuersale est, non vnum tantùm, sed plura debeat respicere. Reuocantur autem ad hoc proprij genus propria analogorum, quæ & ipsa analoga sunt, vt passiones entis: quia etsi nõ sunt vnius rationis simpliciter, ac proinde in veris vniuersalibus non numerantur, sunt tamen illis non parum similia, ea præsertim, quæ analoga proportionis appellantur.

Accidens quot modis accipi soleat. Porrò accidens tribus modis accipi solet. Vno pro quauis re, quæ substantia non sit: namque omne ens, quod substantia non est, accidẽs vocatur, præsertim, si sit completum, vt quantitas, qualitas, & alia quę nouem posteriora prædicamenta directò conficiunt: quo pacto Aristoteles accipit vocabulum accidentis 1. Physicorum lib. cum sic argumentatur. *Si animal & bipes non sunt propriè entia, id est, substantia: accidentia profectò erunt.* Nec refert quicquam in hac accidentis significatione, vtrum res accipiatur abstractè, vt quantitas & qualitas, an concretè, vt quantum & quale: vtroque enim modo quicquid nõ est substantia, vocatur accidens.

Altero pro quouis attributo accidentario, hoc est, non pertinente ad essentiam rei, de qua dicitur: quo pacto non dubium est, quin proprium etiam quarti prædicabilis, nomine accidentis comprehẽdatur. Hoc eodem modo vsus est Porphyrius accidendi verbo in explicandis omnibus quatuor propriorum generibus ita inquiens. *Id enim propriũ dicitur, quod soli alicui speciei accidit, & cætera.* Atque hac significatione necesse est, vt accidens concretè accipiatur, quia nullum eius abstractum prædicatur de subiecto accidentaria prædicatione, præsertim formali, quæ simpliciter & absolutè nomine prædicationis intelligitur. Nihil autem refert, vtrum accidens hac significatione acceptum pertineat secundũ rem ad aliquod prædicamentũ accidẽtium, nec ne, cùm non solùm ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, dicãtur accidentaria prædicatione, sed entia quoq; rationis, negationes, atq; adeo ipsæ substantiæ, vt si dicat, homo est albus, animal est prędicatum, Socrates est cæcus, poculum est auratum, ferrum est ignitum, & similia.

Tertiò pro attributo accidentario, quod nec pertinet ad essentiam rei, nec ab ea necessaria quasi emanatione profluit: qua significatione dicimus, candidum esse accidens hominis, non item disciplinę capax: eo quod propensio ad capessendas disciplinas, etsi non includitur in essentia hominis, profluit tamen ab ea quodammodo necessaria consecutione, quod de candore dicere non possumus.

Accidens etiam ex vi nominis aliter, aliter ex Philosophorũ vsurpatione dici. Illud porrò animaduertendum est, posse quidem accidentis vocabulum illo eodem modo distingui, quo proprium, vt aliter ex vi nominis, aliter iuxta peculiarem Philosophorum vsurpationem in materia vniuersalium spectatur. Nam ex ipsa impositione non habet accidens, vt sit vniuersale, cùm trimembris diuisio accidentis nunc proposita, qua vis huius nominis videtur explicari, æquè singularibus accidentibus, atque vniuersalibus accommodari possit. Philosophi autem cùm in distinguendis explicandísque speciebus vniuersalium accidẽtis nomen vsurpant, non aliter illud accipiunt, quàm vt vniuersale quiddam est, & multis commune.

Quo

Quo pacto proprium & accidens, vt quædam vniuersalia sunt, definiantur.

SECTIO III.

PRoprium igitur, vt in specie bus vniuersalis numeratur, hoc pacto à Dialecticis definiri solet. Proprium est quod de pluribus in quæstione Quale est accidẽtaria & necessaria prædicatione dicitur. In qua definitione per primã particulam excluduntur ea, quæ non sunt vniuersalia, per secundam genus & species, vt per tertiam differentia, per quartam accidens: quod ab eisdem, vt vniuersale est, sic definitur. Accidens est, quod dicitur de pluribus in quæstione Quale est, accidentaria & contingenti prædicatione. Sed num hæ definitiones in iis, quas Porphyrius de vtroque tradidit, contineantur, quæstio est. *Quarti vniuersalis descriptio.* *Quinti definitio.* *Num hæ definitiones in iis quæ à Porph. sunt tradita contineantur.*

Sunt qui existiment, definitionem proprij quarti generis à Porphyrio traditam, eamdem esse cum ea, quæ nunc allata à nobis est de proprio, vt est quoddam vniuersale, aut saltem hãc ex illa facilè posse colligi, quod existiment: omne proprium, vt vniuersale est, reciprocari cum subiecto aliquo, sub quo omnia eius particularia subiecta contineantur: quo pacto risus capax reciprocatur cum homine, sub quo subiecta omnia risus capacia comprehenduntur. *Quorundam sententia.*

Re tamen vera non ita est, non solùm, quia definitio quarti generis Porphyriani sola propria specialia complectitur, vt dictum est (quanquam hoc vitium facilè emẽdari posset) sed eo vel maximè quia multa sunt, quæ accidentaria & necessaria prædicatione dicantur de pluribus, quæ cum nullo subiecto reciprocentur: veluti aptum esse ad intelligendum, ad volandum, & similia, vt supra obiectum est: in quibus etiam numerari possunt huiusmodi attributa, gressibile esse bipes, capitatum, si pro quibusdam proprietatibus sumantur, non pro partibus materiæ, aut compositis quibusdam ex partiali materia, & certis quibusdam dispositionibus. *Refellitur.* *Sect. 1 huius quæstionis.*

Potiùs ergo dicendum est, non esse quidem allatam à nobis proprij definitionem vllam ex iis, quas Porphyrius tradit: neque item ex sola quarta elici posse, sed ex quarta simul & secunda. Nam quicquid accidentaria & necessaria prædicatione dicitur, id omne aut reciprocatur cum subiecto aliquo communi omnibus subiectis particularibus, de quibus dicitur: qua ratione pertinet ad quartum genus Porphyrianum, emendata tamen eius definitione, vt generalia etiam propria complectatur, aut latiùs patet quolibet subiecto eorũ, de quibus prædicatur: quo pacto pertinet ad secundum genus, quod omni conueniat, sed non soli. *Vera dubitationis explicatio, quod attinet ad proprium.*

Eiusdem in accidente expositio. De accidente etiam facilè explicatur dubitatio. Etsi enim non desunt viri graues, qui primam definitionem à Porphyrio propositam, solis inseparabilibus accidentibus attribuant, secũdam separabilibus, tertiam omnibus, quod in prima velit Porphyrius explicari accidentia, quæ sola cogitatione abesse à subiecto possunt, vt nigrum à coruo & Æthiope: in secunda ea, quæ re etiam ipsa, vt dormire à quouis animali: in tertia verò quicquid vniuersale est, nec tamen in qua- *Alexand. in Topic. Arist. & Auer. in Isag. Porph.*

tuor

tuor superioribus generibus numeratur:re .nen vera in quālibet earum omnia comprehenduntur,etiam ex sententia Porphyrij. Nam in prima illa: *Quod adest & abest sine subiecti corruptione*(quę ex verbis Hospitis Eleatæ apud Platonem in Sophista elicita videtur) separabilia etiam contineri,planè indicat mox subsecuta in accidens separabile & inseparabile diuisio.Contineri autem in secunda inseparabilia, ex eo patet,quod posita diuisione accidentis, continuò additur secunda definitio de eodem, de quo prima tradita erat.Sic enim ait Porphyrius, *Definiunt enim & hoc modo: Accidens est,quod contingit eidem inesse,& non inesse*:quæ definitio ex 1.Topic. desumpta est, in qua omne accidens, quod non conuenit per se, contingenter conuenire vult Arist.etiamsi re ipsa sit inseparabile,& semper conueniat, vt colliges ex fine ca.6.& initio 7.prioris libri de Poster.resolutione.

Definitio accidentis ex Platonē elicita.

Definitionib. accidentis quid explicetur.

Dicendum igitur, definitionibus accidentis, si verba earum spectentur tantùm,explicari quælibet accidentia ex vi nominis,comprehéndique omnia tam vniuersalia,quàm singularia, vt est luce clarius. Si autem sumātur iuxta institutum eius loci,in quo pro genere rerum quæ tractantur,semper subaudiendum est vniuersale, seu prædicabile de pluribus, sola accidentia vniuersalia, & vt vniuersalia quædam sunt,definit, omniumque earum esse eundem sensum:nisi quod in tertia proponēda parum fideliter vsus est Porphyrius verbo *semper*,quod non est apud Aristotelem. Neque enim Aristoteles scribit *semper autem inest subiecto*,vt Porphyrius,sed *inest autem re*,essētque falsum,quod ait Porphyrius,nisi sic vtcumque intelligi posset,semper autem est in subiecto,quandiu de eo dicitur.

Non omnia, quæ tribus propriorum primis generibus continentur, ad quintum vniuersale pertinere.

Ex his patet,non esse verum,quod nonnulli aiunt: omnia, quæ in tribus prioribus generibus propriorum continentur, pertinere ad accidens quintum prædicabile,cùm secundum genus complectatur non solum contingentia prædicata, vt dormire ac ambulare respectu hominis,sed etiam necessaria,vt sensus capax, ac bipes respectu eiusdē.

Verum discrimen inter proprium,& accidens,& solutio argumentorum.

SECTIO IIII.

Ex verū definitionibus verum earū discrimen sumendum.

CVM ergo verum ac intimum discrimē rerum inter se ex earum definitionibus sumendum sit,non dubium est,quin proprium & accidens,vt vniuersalia quædam sunt,ea ratione potissimū distinguātur,quod propriū necessariò,accidens contingenter conueniat:neque enim aliud magis internum discrimen inter ea inuenerunt Dialectici, quo ea definiendo distinguerent.Sed cùm duplex sit necessitas prædicati accidentarij,seu non pertinentis ad essentiam subiecti, vna, quæ dicitur ex ipsa essentia subiecti,quia nimirum prædicatum eius naturæ est,vt profluat ab essentia subiecti,aut essentialiter contineatur in eo,quod sic profluit:altera, quæ aliunde prouenit, necessitas proprij quarti prædicabilis est prior illa,non posterior:siquidem prior necessitas efficit,vt prædicatum accidentarium sit prædicatum per se ac naturale

Duplex necessitas prædicati extra essentiam.

turale subiecto: posterius autem, vt sit per accidens & aduentitium: etiamsi per caussas naturales separari nõ possit, vt nigrum ab Æthiope, & cæcum ab eo, qui captus oculis natus est. Distinguunt enim Philosophi vniuersalia hunc etiam in modum, vt quædam per se conueniant, & hæc sunt, quæ vel ad essentiam pertinent, vt priora tria genera: vel ab ea naturaliter quasi profluunt, quæ quartum genus conficiunt: quædam verò per accidens, quæ omnia & sola ad quintũ genus specta[n]t.

Soluuntur argumenta posita sect. 1.

Quare ad primum argumentum initio propositum, satis patet dicendum esse, reciprocationem non esse differentiam, qua proprium, vt vniuersale est, distinguatur ab accidente, sed qua perfectè proprium, vt proprium est (quod diximus ex vi nominis) distinguitur à communi, vt cõmune est: siquidem commune, vt tale est, cum non conueniat ei soli, cuius respectu est commune seu vniuersale, non potest cum eo reciprocari. Itaque intellectiuum, etsi nullius subiecti est perfectè proprium ex vi nominis spectatum, nihil tamen impedire, quominus pertineat ad proprium quarti prædicabilis. Quod idem dicendum est de quali: nam etsi pertinet ad quartum prædicabile respectu hominis, non reciprocatur tamen cum genere vllo substantiæ: quorum vtrumque rectè in obiiciendo probatum est.

Intellectiuum ad quartum vniuersale pertinere, licet cum nulla natura reciprocetur.

Quo pacto necessitas capienda sit in proprio discernendo.

Ad secundum verò dicendum, necessitatem in discernendo proprio ab accidente sumendam esse pro quacumque necessitate, quæ ducatur ex ipsa rei natura: siue ea absoluta sit, siue supposito ordine vniuersi, vt à Deo est institutum, quicquid enim vtralibet ratione necessariò conuenit subiecto, id, si ad eius essentiam nõ pertinet, quatenus ita conuenit, ad quartum prædicabile spectat, quicquid verò vtrolibet modo conuenit contingẽter, ad quintum pertinet. Qua de caussa diuersi quasi gradus propriorum inueniantur, necesse est, vt alia magis propria sint, alia minus.

Gradus diuersi propriorum.

Primus.

Quæ enim absoluta necessitate conueniunt, hoc est, tanta, vt nulla potestate, ne supernaturali quidem separari possint, ea sunt omnium maximè propria: vt propensiones illæ naturales, quas superiùs modos essendi potentiales omninò inseparabiles esse diximus: qualis est aptitudo illa ad ridendum, quam habet humana essentia prius naturæ ordine, quàm vlla ei vel quantitas vel qualitas insit: quæ eadem in Socrate relinqueretur, si ab eo accidentia omnia auferrentur. Ad eumdem gradum reuocantur accidentia ipsa realia propria: vt naturalis potentia ridendi respectu hominis, si sumantur non absolutè, sed quatenus propriis subiectis naturales sunt: nulla enim potestate fieri potest, vt naturales eisdem non sint, etiamsi potestate aliqua anteferri possint.

Secundus gradus.

In secundo gradu sunt accidentia ipsa propria, absolutè sumpta, si nulli subiecto contingenter conueniant: cuiusmodi sunt facultates ipsæ ridendi, sentiendi, intelligendi respectu hominis iuxta veriorem eorum sententiã qui hæc à suis subiectis, vt vera accidentia distinguunt, quamquam enim naturaliter à subiectis abesse non possunt, tamẽ possunt supernaturaliter. Nihil autẽ refert, si hæc propria, siue primi, siue secundi gradus, non habeant in subiecto caussam adæquatam: possunt

Non omnia propria requirere in subiecto causam adæquatam.

enim eam habere & non habere. Nam facul- .s ridendi habet caussam adæquatam in homine, adæquatam inquam, non tantum sibi, sed etiã homini, nempe ipsa principia humanæ naturæ, siue definitione obiectiuam hominis: facultas enim sentiendi, etsi habet in homine caussam sibi adæquatã, nempe principia naturæ animalis, quæ includũtur in natura humana, ea tamen caussa nõ est adæquata homini, sed latiùs patet: facultas verò intelligendi non habet in homine caussam adęquatam nec sibi nec homini, cum nulla detur natura intellectiua communis homini & Angelo, quibus intellectus communis est, atque adeò vniuocè communis, si in genere sumatur, quo pacto communitas quæritur, cùm de veris vniuersalibus agitur.

Tertius gradus. In tertio ac infimo gradu sunt accidentia ipsa propria, absolutè sumpta, si ita necessariò dicantur de iis subiectis, quorum sunt propria quarti Prędicabilis, vt aliis subiectis contingenter insint: veluti nigredo collata cum coruo, & albedo cum cygno: calor item cum igne comparatus, & frigus cum aqua. Hæc enim etsi necessariò cõueniunt subiectis naturali necessitate ex ipsa subiecti natura ducta: adueniunt tamen plerisque aliis rebus, & sæpè ab eisdem recedunt plerisque aliis de caussis, & interdum contrariis: albescunt enim nonnunquam res inanimæ calore, interdum frigore: ægrotántque sæpè homines eodem morbo contrariarum qualitatum cibis. Quò fit, vt in toto hoc propriorum genere non detur caussa, quæ sit adæquata, vel prædicato vel subiecto. Vnde etiam illud prouenit, vt hæc non admittantur in demonstrationibus, quæ procedunt ex caussis adæquatis, atque adeò non dicantur conuenire per se ratione sui: etsi vniuersaliter cõueniant, ac de omni dicantur, vt Dialectici loquuntur. Alioqui dubium non est, quin per se conueniant & demonstrari possint de iis subiectis quibus per se conueniunt, quippe cùm oriantur ex ipsis naturæ subiectæ principiis, quæ pro vera caussa in demonstrando reddi possunt. Itaque non conueniunt per se, nec demõstrari possunt illo, vt sic dicam rigore logico, quo Arist. ait, ea sola dici per se, & in demonstratione admitti, quę vel definiunt subiectum, vel per illud definiuntur (subaudi vel per id, quod in eo includitur, cui adæquatè conueniunt) conueniunt tamen per se non spectata ipsorum natura, sed natura eorum subiectorum quã consequuntur, & de iis subiectis demonstrari possunt nõ per definitionem sui, sed tantùm per definitionem ipsorum subiectorum.

In quod demonstrationis genus cadat propria huius gradus.

Quod si quis obiiciat Porphyrium afferentem in exemplum accidentium quinti Prædicabilis nigrum respectu corui, & album respectu niuis: responderi potest, hæc proposita fuisse à Porphyrio in exempla quinti prædicabilis, nõ vt sunt naturalia subiectis, quo pacto nulla ratione separari possunt, nempe vt non sint illis naturalia, sed absolutè, & spectata sola ipsorum natura, quo pacto nõ implicat contradictionem ea negari de subiectis quoad actualem ipsorum existentiam.

Obiectio. *Solutio.*

Soluitur tertium. Ex his patet solutio tertij argumenti, si illud animaduertatur, id quod dici solet: Propria quasi oriri ex principiis naturæ subiectorum intelligendum esse de subiectis, quæ principiis constant, cuiusmodi sunt fermè subiecta, de quibus proprietates demonstrantur, de generibus

bus enim summis, differentiisque vix vnquam demonstrationes conficiuntur. Itaque dicimus, nihil referre, si genera summa differentiæque omnes quæ ad ipsas rerum naturas pertinent, propria quędā habeāt, quæ vel modi essendi sint, vel negatiua quædam attributa, aut relatiua rationis: nec tamen à principiis quasi subiectorum profluant, cùm rarò de subiectis demonstrentur: vt de eis magnopere curandum sit. Quod verò attinet ad accidentia inseparabilia, fatemur planè ea in propriis quarti prædicabilis numeranda esse, si totam aliquam speciē: aut genus naturali sequela concomitentur, & hac ipsa consideratione spectentur non quatenus nil repugnat: ea per aliquam potentiam vel naturalem vel supernaturalem quoad existentiam separari: quo pacto in accidentibus quinti prædicabilis numerari possunt ea potissimum, quæ seiungi possunt potentia naturali: vt ab aqua frigidum esse: & ab igne, summo esse in loco, aut à terra, in infimo: nam & esse in his locis propria sunt extremorum elementorum, vt est mediorum proprium, vel supremo esse proximum, vel infimo. Quod si quis opponat, esse in huiusmodi locis, nec absoluta necessitate conuenire elementis, nec naturali, cùm & adesse & abesse possint, occurrendum est, ea quoque naturali necessitate conuenire dicenda esse, quę sublatis impedimentis semper adsunt: elementa verò numquam existere extra loca naturalia, nisi cùm ab eis remouentur, aut extra ea detinentur.

De generibus summis, & de differentiis vix vnquam demonstrationes confici.

Accidentia inseparabilia quo pacto ad quartum vniuersale pertineant.

Obiectio.

Soluitur.

Quarti solutio sumenda est ex distinctione proprij quarti prædicabilis in tres quasi gradus tradita. Quod enim Porphyrius ait, propria non communicari magis & minus: de primo ac præcipuo propriorū gradu vniuersè intelligendum est: quod satis illi fuit ad tradēdam aliquam proprij & accidentis differentiam: cùm neutri generi accidentis, separabilis, inquam, vel inseparabilis id vniuersè conueniat. Nam in vtroque reperiuntur plurima, quæ magis & minus dicantur de subiectis, vt inductione patet, etsi eorum quædam magis & minus nō suscipiant, vt obiectum erat.

Hac ipsa sec.

Quæ propria non suscipiāt magis ac minus.

Posse autem multa propria secundi ac tertij gradus magis ac minus admittere, ex eo patet, quia non solùm qualitates elementorum propriæ, si absolutè sumantur, intensionem & remissionem patiuntur, sed etiam plurimæ naturales potentiæ materiales, vt sensitiuæ ac motiuæ, quas deficere paulatim videmus in senibus, & in plerisque penitus tolli. Sed & extensum esse, quod proprium est substantiæ corporeæ, magis & minus accipit: non illo quidem modo, quo corpora additione nouæ materiæ quantitatisque accrescunt, & detractione decrescūt (neque enim id est extendi aut contrahi existentem in eis quantitatē, sed augeri aut minui accessione nouæ) verùm illo, quo eadem quantitas fit maior aut minor: cùm in rarefactione corporum maiorem locum occupat, in condensatione minorem.

Quantitas vt magis minúsque suscipiat.

Quoniam verò quinti argumenti difficultas tota in eo posita est vt intelligatur, quæ nam sint prima propriorū & accidētium quinti prędicabilis subiecta, quod nonnihil longioris cōsiderationis postulat, id seorsim explicemus. Hinc enim intelligemus, num propria primo insint speciebus, & secūdaria ratione indiuiduis, contra verò accidentia

Occasio sequētis quæstionis.

primò indiuiduis,& secundaria ratione speciebus & generibus, vt docet Porphyrius:an potiùs vtraque primò insint indiuiduis,& secundaria ratione speciebus & generibus, vt tradit Aristoteles:an verò vterque in alio & alio sensu rectè dicat.

QVÆNAM SINT PROPRIORVM ET accidentium quinti prædicabilis subiecta.

QVÆSTIO XX.

Quædam propriorum & accidentium distinctiones,& in quo sensu quæstio tractanda sit.

SECTIO I.

Quædam accidentia communicari.

NON omnium propriorum & accidentium quinti prædicabilis eadem est ratio. Quædam enim ita conueniunt superioribus, vt communicentur inferioribus, aut vice versa ita inferioribus conueniunt: vt etiam de superioribus dicantur: veluti sensitiuum esse, album esse,nigrum,moueri,agere,& similia(quæ res maiori explicatione non indiget.) Alia ita conueniunt superioribus,vt inferioribus non communicentur,aut ita de inferioribus dicuntur,vt non dicantur de superioribus,velut esse genus,speciem,aut indiuiduum.Nam & hæc, proprietates quasdam rerum esse, & per se entibus conuenire tradit Aristoteles libro superiori ad finem capitis secundi,cum ait,*Genus,speciem,& similia rerum attributa affectiones per se entium,quatenus entia sunt:* nósque eo loco verum esse diximus de iis vt relationes quasdam significant,quæ rebus ab omni æternitate necessariò côueniunt, quatenus res ipsæ,earúmque omnium rationes distinctissimo conceptu intellectui diuino ex necessitate obiiciuntur:quamquam sint accidêtia contingentia, quatenus obiiciuntur intellectui humano, qui vniuersalia à singularibus & abstrahere, & non abstrahere potest. Hæc tamen breuiùs ibi dicta,fusiùs hoc loco explicanda sunt.

Alia minimè.

Genus & speciem,& similia, affectiones esse necessarias quo pacto intelligendum.

Quæst.6.sect.vlt.

Ista non communicari inferioribus per superiora neque è contra ratio.

Ista igitur sic dici de superioribus, vt non dicantur de inferioribus, aut contra dici de inferioribus,vt de superioribus non dicantur,facilè intelligitur. Neque enim, quia animal est genus verè colligas, hominem esse genus: neque item,quia homo est species infima, continuò inferas animal esse infimam speciem: nec denique, quia Socrates de vno solo dici potest, rectè concludas, aut hominem aut animal de vno solo dici posse.

Probatur esse proprietates.

Esse autem rerum ipsarum proprietates quasdam ex eo constat, quia non contingenter, sed necessariò illis conueniunt: idque non ex accidente, sed ex ipso earum ordine inter se, quo aliæ natura præcedunt,

dunt, aliæ ſequuntur. *Dixi eſſe proprietates quaſdam*, & non ſimpliciter proprietates, ſed veras proprietates: quia etſi ſequuntur naturarum ipſarum ordinem, & quandam earum inter ſe anticipationem aut conſecutionem, non tamen conſequuntur ipſas rerum naturas, alioqui cum ſuperioribus naturis ad inferiora deſcenderent, in quibus ſuperiorum naturæ continentur.

Quod verò ibi diximus, eſſe iſta modo explicato proprietates rerum quatenus ſignificant relationes generum, ſpecierum, & ſimilium attributorum, quoad exiſtentiam ipſarum relationum intelligendum eſt, non quoad earum conuenientiam. Relationes enim rationis etſi rebus conuenire poſſunt ſine operatione intellectus, non poſſunt tamen ſuo modo exiſtere, niſi obiectiuè in intellectu, vt ex ſuperiùs dictis manifeſtum eſt. Cùm autem res omnes ex ſe habeant, vt ex neceſſitate diuino intellectui obiiciantur: non item humano, inde fit, vt relationes quæ diuinum conceptum rerum omnium conſequuntur, dici ſuo modo poſſint proprietates earum, quoad exiſtentiam: etſi eodem modo reſpectu intellectus humani nullo modo proprietates, ſed accidentia contingentia dicendæ ſint.

Quo pacto ſumpta, dicta ſint eo loco eſſe proprietates.

Ad cap. 7. & 15.

Relationes quæ diuinum intellectum rerum omnium conſequuntur earũ proprietates dici poſſunt.

Animaduertendum eſt tamen, alias eſſe proprietates huiuſmodi relationibus priores, & in quibus illæ fundentur, nempe ipſas aptitudines eſſendi in pluribus, aut in vno ſolo, & alias ſimiles, quas ſuperiùs modos quoſdam eſſendi eſſe diximus, atque has meliùs, quàm relationes, quæ illa conſequuntur, tales proprietates rerum appellare poſſumus, de iiſque præcipuè intelligendus eſt Ariſtoteles, cum ait eſſe genus, ſpeciem, & ſimilia attributa: in affectionibus per ſe entium, quatenus entia ſunt, numeranda eſſe.

Proprietates relationibus hiſce priores quænam ſint.

Loco nunc citato.

Explicatio Ariſtotelis.

Miſſo igitur toto hoc poſteriori genere propriorum & accidentium, quæ præcisè rerum naturas conſequuntur, quatenus aliæ priores ſunt, aliæ poſteriores, aut eis alia ratione præcisè conueniunt, ſiue quoad exiſtentiam ſumantur, ſiue quoad conuenientiam, de ſolo priorum genere nobis eſt reliquus futurus ſermo. Nam quæ poſterioris generis ſunt, cùm habeant ſecundaria ſubiecta quibus cum nátura primorum ſecundariis communicentur, non eſt quod hæc quæſtio de illis proponi ac diſputari debeat.

Sed cùm prioris generis propria & accidentia partim negatiua ſint, partim poſitiua: & poſitiuorum partim rationis, partim realia: horum extremorum tantùm à nobis in hac quæſtione inueſtiganda ſunt prima ſubiecta: quod & hæc præcipuæ conſiderationis ſint, & de his videatur propriè intelligi illud Porphyrij: *Propria quidem ſpeciebus innaſci, accidentia verò primo ineſſe indiniduis:* quemadmodum & illud planè intelligitur, quod Ariſt. ait: *accidentia omnia quæ ad nouem poſteriora prædicamenta ſpectant, primò ineſſe primis ſubſtantiis, & de eis primò dici.* Quibus ſanè dictis, quæ contraria videntur, conciliandis, ſoluendum eſt vltimum ſuperioris quæſtionis argumentum.

Cap. de communitatibus. Cap. de Subſtantia.

De quibus propriis & accidentibus diſputandum.

Quæstionis explicatio & solutio argumenti: cuius caussa proposita est.

SECTIO II.

Duplex subiectum realiũ accidentium, existentiæ vnum, alterum conuenientiæ.

QVocirca duplex subiectum realium propriorum:& accidẽtium quarti & quinti prædicabilis ponendum est:vnum existentię, alterum conuenientiæ. Existentiæ subiectum est id, in quo & per quod proprium, aut accidens existit:conuenientiæ verò, cui cõuenit, & cuius ratione conuenit. Sic necesse est, vt prima subiecta tam propriorum, quàm accidentium sint singularia, quod hæc primò existant, & in eis, ac per ea existant vniuersalia. Atque hoc modo verum est, quod tradit Aristoteles: *Omnia accidẽtia realia, siue propria illa sint, siue communia, primo necesse substantiis, & per eas inesse secundis*:quod sic intelligendum est, vt vel insint totis, vel partibus earum, quod dixerim propter accidentia, quæ sunt in anima separata, quæ etsi prima substantia non est, tamẽ est suaptè natura illius pars præcipua. Quod autem Porphyrius docet, proprium speciei innasci, & (quod sequitur) per speciem inesse indiuiduis, ad subiectum conuenientiæ referendum est, Nam quia propria sunt quasi naturales partus essentiarum communiũ: inde fit, vt primò illis conueniant, & earum ratione conueniunt indiuiduis. Quod contra euenit in accidẽtibus realibus quinti prædicabilis. Cùm enim hæc nullam naturam substantialem necessariò sequantur (etiam indiuiduam) ac proinde conuenire non possint, nisi existãt ipsa & subiecta, quibus conueniunt, non dubium est, quin quandocuque conueniunt, primò conueniant indiuiduis, & per ea speciebus & generibus, sub quibus continentur.

Solutio quinti argumenti positi quæstione sup. sect. 1.

Cur propria natura communibus primo conueniãt.

Accidentia verò quinti prædicabilis è contra.

Itaque prima subiecta conuenientiæ propriorum realium sunt naturæ communes, existentiæ autem indiuidua. prima verò realium accidentium & existentiæ & conueniẽtiæ, sunt sola indiuidua, vnde patet solutio extremi argumenti superioris quæstionis.

Sit ne primum subiectum cuiusque proprij vnicum.

SECTIO III.

Vide Caietan. super D. Tho. de ente & essent. cap. vlti. & Antequã ter vnenius, & Scotum. q. 33. super vniuersalia.

SEd quærat aliquis, num quemadmodum prima subiecta conuenientiæ cuiusq; accidẽris vniuersalis sunt plura, ita cuiusq; proprij sit vnicum. Ad quam dubitationẽ non difficile ex dictis respõderi potest. Nihil enim prohibet esse plura: etsi sa pè est vnicu. Nam si quemadmodum subiectum vendicat sibi per se proprietatem, ita proprietas sibi per se vendicet subiectũ, nõ dubium erit, quin primum subiectum sit vnicũ: quo pacto se habet homo & risus capax, animal & sensus particeps, substantia corporea & extẽsum esse mole corporea aut figurarum figura solida (ponimus enim, quod & credimus, nullã magnitudinem dari posse infinitam) eodémq; modo se haberent substãtia genus summum & quale, si anima separata, quę sub eo genere nõ cõtinetur, non

Conclusio probatur.

Nullam magnitudinem posse dari infinitam.

non esset necessariò & f... è natura qualis. Si verò subiectum sibi per se vendicet proprietatem, ipsa autem proprietas non sibi per se vindicet subiectum: poterit primum subiectum esse vel vnicum vel multiplex: vnum, si proprium sibi vendicet per se, & conuertibiliter (quod dicitur per se primo) genus aliquod essentialiter inclusum in subiecto, quo pacto se habent homo & sensus particeps: multiplex, si proprium non sibi per se vendicet tale genus: quo pacto se habet homo vel anima humana & intellectiuũ esse, sumptum in genere, simia & visiuum vel auditiuum esse, ignis & calidum, aqua & frigidu. Neque enim datur primum subiectum intellectiui in genere sumpti, quod omnibus intellectiuis subiectis particularibus vniuoce sit commune, quemadmodum & ipsum intellectiuum esse est omnibus vniuocè commune, tametsi datur vnum primum subiectum intellectiui non indigẽtis discursu, quod subiectum est substãtia separata in genere sumpta. Neq; etiam datur primum subiectum visiui vel auditiui sub animali, quod vniuocè cõmune sit homini & simiæ, quibus visus & auditus vniuocè conuenit, etiam in specie fortassis. Nec denique datur primum subiectum calidi aut frigidi, quod igni & cæteris calidis, aut aquæ & cæteris frigidis sit vniuocè commune, vt constat. Nam quod quidã dicũt si calidum & frigidum pro naturaliter calido & frigido sumantur, calidi quidem primum subiectum esse ignem, frigidi verò aquã, apertè falsum est, cùm pleráque mista sint naturaliter calida, & pleráq; item naturaliter frigida, etiam calore & frigore actuali, vt caro viuentis, & crystallus. Nec iuuat hoc id quod respondent, cætera naturaliter calida participatione ignis esse sic calida, & cętera naturaliter frigida participatione aquæ sic esse frigida. Satis enim est, si omnia sic calida sint vniuocè calida, & sic frigida sint vniuocè frigida, vt teneantur ipsi aut nobis assentiri, aut subiectum vnum vniuocè commune omnibus sic calidis, alterum sic frigidis quærere. Quod si dicere pergant, nec calidum esse vniuocè commune igni, & cæteris naturaliter calidis, nec frigidum aquæ, & cæteris naturaliter frigidis, eo quod calidum dicatur per se de igne, de cæteris per participationem ignis, eodémq; modo frigidum se habere ad aquam, & cætera frigida, nec rectè sentiẽt, nec ad rem id omninò dicent. Nam quemadmodum ignis est per se calidus, & aqua per se frigida, sic etiam alia complura dicuntur per se calida & per se frigida ea videlicet, quæ ex naturis suis tantum calorem aut frigus sibi vendicant, vt simpliciter talia denominari possint, quomodocumque ipsa dicantur calida aut frigida per participationem ignis aut aquæ.

Intellectiui in genere sumpti non dari vnũ commune subiectum.

Neque visiui vel auditiui.

Refellitur nõnullorum sententia.

Nec mirum videri debet, quod vna & eadem qualitas pertinens ad quartum prædicabile immediatè dicatur de pluribus speciebus substantiæ, cùm diuersæ species aliquam eamdem operationem naturaliter habere possint, quæ aliis eiusdem generis conuenire nequeat, ac proinde aliquam potentiam, quæ non sit cæteris speciebus eiusdem generis proximi communis.

Vnũ aliquod proprium immediatè dici posse de pluribus substantiæ speciebus.

Num

Num omnia propria generum sint etiam genera. & propria specierum infimarum species infimæ. SECTIO IV.

QVæras item aliquis, cuiusmodi sint propria quæ adæquatè naturas communes sequuntur: vtrúmne quæ sequuntur genericas, sint etiam genera, & quæ specificas, sint species quo pacto se habent sensus particeps ad animal, & disciplinæ capax ad hominem.

Assertio respondens quæstioni. Ad hanc dubitationem dicendum est, varium id esse. Nam etsi plurima eorum, quæ sequuntur genera substãtiarum, sint etiam genera, vt de sensus participe dictum est (de eo intellige, quod denominatiuè dicitur à potentia sentiendi) & omnia item, quæ sequũtur species infimas, videantur esse species infimæ, vt disciplinæ capax, tamẽ nihil repugnat, ea quę sequuntur genera, esse species infimas, & quæ sequũtur species infimas, esse genera. Nã extensum esse mole corporea, etsi sequitur naturam substantiæ corporeæ, quæ genus est, tamen ipsum est species infima quãti. Et quamquam nulla nunc succurrit species infima substantiæ, quam adæquatè sequi videatur propriũ, quod non item sit infimã species nisi fortè quis dicat, hominẽ sequi genus quoddam intellectus innominatum, quod adæquatè in agentẽ, & possibilem naturáque sua nudum diuidatur) nullam tamen contradictionem implicat, dari tale propriũ alicuius earum, quod genus sit, modo in ea specie substantiæ, & in omnibus eius indiuiduis cernantur omnes species eius proprij, ne demus indiuidua eiusdem speciei infimæ differre inter se propriis specificis, ac proinde differre specie. Id autẽ exempli caussa, re vera accideret, si appetitus sensitiuus soli cõueniret homini. Nã cùm is appetitus diuidatur specie in irascibilem & concupiscibilem, quorum vterque necessarius est animali (irascibilis enim vindex est concupiscibilis) vtique & genus ipsum, & vtraque eius species esset in singulis hominibus, quemadmodum & sensus, qui soli animali conuenit secũ habet, secumque affert ad omnes species & indiuidua animalis gustum & tactum, tametsi gustus etiam & tactus genera quædam sunt, quæ suas habent species.

Esse extẽsum mole corporea quid sequatur, & cuius generis sit species infima.

Nõ implicat dari speciei infimæ propriũ aliquid, quod genus sit.

Gustum & tactum genera quædam esse.

Dari propria generalia, quæ sint species infimæ. Ex his collige, nihil repugnare, quominus dẽtur propria generalia, quæ eadem sint species infimæ respectu suorum inferiorum, quale est extensum esse mole corporea, & similiter propria specialia, quæ eadem sint genera cum suis inferioribus collata: cuiusmodi esset appetitus sensitiuus, si cum homine reciprocaretur, & aliquo modo est figuratum figura solida, si referatur ad sola particularia corpora Prædicamenti quantitatis, quæ certũ est non differre specie, tametsi nõ quemadmodum omnes species appetitus sensitiui essent in omnibus indiuiduis speciei humanæ, ita omnes species figurati figura solida sunt in omnibus indiuiduis corporibus Prædicamẽti quantitatis. Quod ideo euenit, quia etsi hoc genus figurari dicitur necessariò de corpore, vt corpus est, quemadmodum appetitus sensitiuus de homine, vt homo est: tamen nulla species figurati dicitur necessariò de corpore, vt est corpus, vel de vllo particulari corpore, quatenus ad prædicamentũ quantitatis spectat: quod dicere non possumus de speciebus appetitus sensitiui respectu & hominis in cõmune, & particulariũ hominum.

Et propria specialia quæ sint genera.

Collige

Collige item, vnum & idem proprium posse esse generale: & modo aliquo speciale, si cum duobus subiectorum generibus cõferatur. Nam figuratum figura solida, si cum solis corporibus prædicamenti quantitatis conferatur, quorum natură trinæ dimensionis immediatè sequitur, proprium est speciale quodammodo: cùm de nullis eiusmodi corporibus dicatur, vt specie differentibus: si verò conferatur cũ substantiis corporeis, quibus ratione molis corporeæ dicitur, cùm earum plurimæ specie differant, nõ dubiũ est, quin earum respectu sit proprium generale, quo vtique nomine simpliciter appellandum est.

Idem propriũ & generale, & quodammodo speciale.

Num propria quarti prædicabilis possint sub se continere accidẽtia quinti prædicabilis.

SECTIO V.

QVærat etiam aliquis, qui fieri possit, vt figuratum figura solida sit ptoprium quarti prædicabilis respectu corporis, & tamen omnes species figurati sint accidentia quinti prædicabilis respectu particularium corporum: id quod etiam ex parte quæri potest de quali respectu substantiæ generis summi. Nam etsi illud necessariò dicitur de substãtia finita & completa, idque prouenit ex ipsa talis substantiæ natura (quatenus enim finita & cõpleta est, qualitatem aliquam actiuam sibi vendicat in singularibus, vt sit ex se operatiua) tamen videmus, cõplures species qualis cõtingentes dici de speciebus substantię, atque adeo de iis eisdem, de quibus quale necessariò prædicatur.

Exponitur q.

Sed huic quæstioni facilè respondetur, nimirum, videri non debere, si genus aliquod accidentalium prædicatorum in commune sumptum necessariò conueniat alicui subiecto non solum communi, sed etiam singulari, idque proueniat ex natura talis subiecti, & tamen aliquæ species talis prædicati, aut etiã omnes contingenter illi conueniant. Simile enim quid accidit in materia corruptibilium, quæ etsi necessariò habent formam, idque prouenit ex ipsa natura materiæ, quæ sine forma naturaliter existere non potest, tamen quamlibet speciẽ formæ habet contingenter: non enim necesse est, vt subiectũ habeat determinatam propensionem ad speciem, si habet determinatam ad illius genus, cùm perinde tali propensioni satisfacere natura possit per vnam speciẽ atque per aliam. Quod autem diximus de genere & speciebus illius, eodem modo accidit in speciei eiúsque indiuiduis. Nã etsi subiectum ex natura sua determinatè propensum sit ad certam speciem, æquè tamen ei natura satisfacit per vnum indiuiduum eius speciei, atque per aliud.

Respondetur quæstioni.

Materiæ corruptibilium conditio.

Vnde collige, ne propria quidem primi & secundi gradus tanta necessitate conuenire subiectis, vt certum numero subiectum ex natura suá certum numero proprium sibi vẽdicet: verbi caussa, hunc hominẽ, hanc numero potentiam siue videndi, siue intelligendi, & hunc equum hanc numero hinniendi facultatem: aut sentiẽdi. Primus enim naturæ auctor est, qui speciem formæ, quæ introducitur in subiectum, ad formas indiuiduas determinat, naturalibúsque propensionibus subiectorum ad certam formæ speciem per ea indiuidua quæ sibi placet, satisfacere consueuit, cùm facultatem cuiusque particularis agẽtis excedat ex infinitate indiuiduarum formarum cuiusque speciei, vnam certam & determinatã, quã introducat, solet quasi diligere. Sic fit, vt quemadmodum

Certum numero subiectum non exposcere necessariò certam numero potentiam.

Primus auctor vt species formarum determinet.

modum forma siue substantialis siue accidentalis, quæ primò & quasi directò introducitur, est hæc numero, quia primum agens eam profiniuit ac determinauit, ita accidit in proprietatibus, quæ illas consequuntur. Nec tantùm in generatione id euenit, sed etiã toties eueniet, quoties sublata aut impedita proprietas remoto impedimẽto resultauerit. Semper enim illa numero proprietas succedet, & quasi fluet ex subiecto, quam idem naturæ auctor ab æterno ex tota specie delegit.

Num accidentia quinti prædicabilis, vt conueniant subiectis, indigeant sua & subiectorum existentia.

SECTIO VI.

In quo sit proposita q. difficultas.

DEmum quærat aliquis, cur supra diximus, hoc inter alia discrimina differre inter se propria & accidentia quinti prædicabilis, quod propria conuenire possint suis subiectis, etsi nec ipsa, nec subiecta existant, accidentia autem quinti prædicabilis non conueniant nisi existant & ipsa & eorum subiecta. Nam etsi hoc diximus de realibus tantùm propriis & accidentibus, nihilominus eadem ratio videtur esse in omnibus: nempe, vt quemadmodum accidentia realia quinti prædicabilis non conueniunt, nisi & ipsa & eorum subiecta realiter existant, ita neque accidentia rationis eiusdem prædicabilis, nisi exiſtãt in mente, siue obiectiuè. Et tamen hoc falsum videtur, cùm mortuũ esse, quod nemo reale accidens, sed rationis esse dixerit, nõ indigeat vlla existentia vel sui vel subiecti, de quo dicitur, vt de eo verè dicatur, sed potiùs, quemadmodum ipsum reali existentiæ sui subiecti repugnat, ita obiectiuam existentiam vel sui, vel illius minimè requirat. Nam etsi nemo dicitur mortuus, nisi dum mente concipitur, vt tamen mortuus sit aliquis, non opus est eum mente concipi.

Mortuum esse cum sit accidens an requirat vllam existentiam.

Soluitur.

Huic dubitationi respondendum est, eamdem quidẽ esse rationem in accidentibus quinti prædicabilis, si entia rationis sint, vt indigeant existentia obiectiua, atque in iis, quæ sunt realia, vt indigeant reali. Cuius rei hæc est ratio, quia in necessariis enunciationum enunciabiliúmque connexionibus verbum *est* absoluitur (vt dici solet) ab omni temporis differentia, ac proinde ab omni actuali existentia, in contingentibus autem semper additum est ad certum aliquod tempus vel præsens, vel præteritum: vel futurum. Quo fit, vt in contingentibus, si vera est connexio prædicati cum subiecto, dubium non sit, quin vtrumque aut existat obiectiuè, aut extiterit, aut futurum sit vt existat pro ratione differentiæ temporis, quod verbo significatur. Sed tamen huic sententiæ nihil repugnat id, quod obiicitur de mortuo.

Verbum Est in connexionibus necessarijs absolui à tempore.

In contingentibus non ita.

Respondetur dubitationi de mortuo.

Mortuũ duobus modis sumi posse.

Quod, vt faciliùs intelligatur, animaduertendum est, mortuum duobus modis sumi posse: vno, vt est participiũ præteriti tẽporis, quo pacto significat vitæ separationẽ exercitã in tẽpore præterito: seu vitæ nomen sumatur pro vita essentiali, qui est anima ipsa, seu pro vita accidẽtaria, quæ sunt operationes vitales, vt sentire, cupere, irasci, mouere se, & alia id genus: altero, vt est nomẽ, quo pacto significat aliquid vita priuatum.

Mortuum igitur, si priori modo sumatur, verè quidem dicetur & de toto composito ex corpore & anima, vt de Socrate mortuo, & de corpore solo. Nam & totus Socrates aliquando patiebatur vitæ accidentariæ separationem, cùm extremo spiritu laboranti paulatim de-

ficiebăt vitales separationes:& corpus illius tum simul patiebatur separationem non modò accidentariæ vitæ, sed etiam essentialis, cum anima sensim relinquebat alias atque alias partes remotiores ab iis, à quibus simul discessit,& has etiam dispositiuè relinquebat, cùm magis ac magis primo nō esse animæ in corpore appropinquabat. Sed cū enunciatio hæc, Socrates est mortuus, fit de præterito, non est necesse, vt subiectum nūc existat, etsi existere diuina potestate valeat, si nūc à mortuis excitetur: prædicatum autem existere non potest, cùm ad præteritum non detur potentia. Quamquam necesse est, vt vtrumque extiterit eo tempore, pro quo nunc verificatur propositio, atque adeo positiuè extiterit, quia separatio vtriusq; vitæ, quæ fiebat dum Socrates animam agebat, actio quædam erat corruptiua subiecti, omniúmque eius vitalium operationum. *Socrates est mortuus, esse enuntiationē de præterito.*

Si verò mortuum posteriori modo accipiatur, numquam verè illud dici potest de Socrate, nisi sumpto Socratis nomine per Synecdochē pro corpore Socratis exanimi. Qua figurata significatione vera fuit aliquando hæc enunciatio: Socrates est in hoc feretro mortuus,& nunc etiam vera hęc est: Socrates est in hoc tumulo mortuus, si in eo contineantur ossa Socratis. Atque hoc pacto necesse est, vt & subiectum & prædicatum existant in rerum natura: subiectum quidē positiuè, prædicatum negatiuè, realiter tamen, hoc est, sine operatione intellectus. Nam priuationes reales, si contingentes sint, vtraque existentia indigent & positiua subiectorum,& negatiua sui, vt affirmatio earum de subiectis vera sit. In priori vsurpatione mortui, vera fuit in triduo mortis Christi Domini,& nunc est, hæc enunciatio: Christus est mortuus: in posteriori autem nunc falsa,& in solo triduo illo vera fuit, sumpto nunc Christi nomine pro Christi corpore, Verbóque diuino, vt in eo examine corpus subsistebat. *Priuationes reales vt indigeāt vtraque existentia & positiua subiecti,& sui negatiua.* *Christus est mortuus in quo sensu verа, & quādo.*

Ad argumentum igitur negandum est, mortuum esse, in accidentibus rationis esse numerandum. Nam vitæ separatio, cùm sit vera actio, est accidens reale: priuatio autem vitę non est accidens rationis, sed realis, carentia formæ, hoc est, sine operatione intellectus existens in corpore, seu materia priuata. Vnde fit, vt & sui subiecti existentiā reali positiua indigeat, & sui etiam reali negatiua, id est, qua forma negata non existit in subiecto. Quod si quis obiiciat, etiam ipsum Socratem, qui nunc non est posse dici priuatum vita, non quidem essentiali, quæ est altera pars Socratis, sed accidentaria, quæ sunt præteritæ eius vitales operationes: negandum id planè est: quia si subiectum dici posset priuatum reali accidente contingenti, quandoquidem illud non habet, nulla esset differentia inter priuationem & negationem: perindéque Socrates antequam nasceretur posset dici mortuus, atque postquam vitam finiuit. Vt igitur tunc non dicebatur operationibus vitalibus priuatus, quia tunc non existebat sine huiusmodi operationibus, ita & nunc, quia non sic existit, nec sanè alia ratione, nisi quia priuatio contingens supponit existentiam subiecti, quam non supponit contingens negatio. Atque hæc de omnibus quoque vniuersalium & prædicabilium generibus dicenda occurrunt. *In forma argumentum diluitur.* *Obiectio.* *Soluitur.*

CAPITIS XXIX EXPLANATIO.

Quot modis falsum dicatur.

Res significatas tribus modis dici falsas.

FALSVM *vno modo dicitur.* Tradit quot modis falsum dicatur, ac primùm in rebus significatis: deinde in oratione: postremò in homine, qui oratione vtitur. Res significatæ tribus modis dicuntur falsæ. Vno, si componi non possunt, hoc est, si earum coniunctio non potest existere in rerum natura, vt diameter commensurabilis lateri quadrati: quæ dicuntur impossibilia, & quæ contradictionem implicant. Altero si non componuntur actu, id est, si earum coniunctio non existit eum existere possit, quo pacto est falsum, Socratem sedere, cùm non sedet, aut esse beatum, cùm non est beatus. Differunt autem hi duo modi non parum: prior enim est eorum, quæ semper sunt falsa, hoc est, quæ numquam possunt esse vera, posterior eorum, quæ interdum falsa sunt, hoc est, quæ possunt esse vera: quam expositionem adhibeo propter multa falsa contingentia, quæ semper erũt falsa, & tamen non sunt impossibilia, vt esse plures Soles. Deinde, etsi vterque modus significat non entia (nã cum omne ens sit verum, necesse est, vt omne falsum, quà ratione falsum est, aliquo modo sit non ens) prior tamen significat non entia omninò, posterior autem non existentia, quæ quidem modo aliquo non entia dici possunt. Tertiò, si sint entia quidem, sed tamen natura sua apta, vt falsam sui imaginationem efficiãt: siue illa videantur esse talia, qualia non sunt: vt Iris, quæ videtur colore affecta, cùm verũ colorem non

In quo differant hi duo modi.

ΚΕΦ. ΚΘʹ.

Τὸ a ψεῦδος λέγεται, ἄλλον μὲν τρόπον ὡς πρᾶγμα ψεῦδος, καὶ τούτου, τὸ μὲν τῷ μὴ συγκεῖσθαι, ἢ ἀδύνατον εἶναι συντεθῆναι, ὥσπερ λέγεται τὸ τὴν διάμετρον εἶναι σύμμετρον· ἢ τὸ σὲ καθῆσθαι (τούτων γὰρ ψεῦδος τὸ μὲν ἀεί, τὸ δὲ ποτέ. οὕτω γὰρ οὐκ ὄντα ταῦτα. τὰ δέ, ὅσα ἐστὶ μὲν ὄντα, πέφυκε μέντοι φαίνεσθαι, ἢ μὴ οἷά ἐστιν, ἢ ἃ μὴ ἔστιν: οἷον, ἡ σκιαγραφία, καὶ τὰ ἐνύπνια. ταῦτα γὰρ ἐστὶ μέν τι, ἀλλ' οὐχ ὧν ἐμποιεῖ τὴν φαντασίαν. πράγματα μὲν οὖν ψευδῆ οὕτως λέγεται: ἢ b τῷ μὴ εἶναι αὐτά, ἢ c τῷ τὴν ἀπ' αὐτῶν φαντασίαν μὴ * ὄντος εἶναι. λόγος d δὲ ψευδής, ὁ τῶν μὴ ὄντων, ᾗ ψευδής. διὸ πᾶς e λόγος ψευδής, ἑτέρου, ἢ f οὗ ἐστιν ἀληθής: οἷον ὁ τοῦ κύκλου ψευδὴς τριγώνου. ἑκάστου g δὲ λόγος, ἔστι μὲν ὡς εἷς, ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι: ἔστι δ' ὡς πολλοί, ἐπεὶ ταὐτό πως αὐτό, καὶ αὐτὸ πεπονθός: οἷον, Σωκράτης, καὶ Σωκράτης μουσικός. ὁ δὲ ψευδὴς λόγος, οὐθενός ἐστιν ἁπλῶς λόγος. διὸ h Ἀντισθένης ᾤετο εὐήθως μηδὲν ἀξιῶν λέγεσθαι, πλὴν τῷ οἰκείῳ λόγῳ ἓν ἐφ' ἑνός· ἐξ ὧν συνέβαινε μὴ εἶναι ἀντιλέγειν, σχεδὸν δὲ μηδὲ ψεύδεσθαι. ἔστι δ' ἕκαστον λέγειν, οὐ μόνον * τῷ αὐτοῦ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ τοῦ ἑτέρου, ψευδῶς μὲν καὶ παντελῶς. ἔστι δ' οὖν ὡς καὶ ἀληθῶς, ὥσπερ τὰ ὀκτὼ διπλάσια τῷ τῆς δυάδος λόγῳ. τὰ μὲν οὖν οὕτω λέγεται ψευδῆ. ἄνθρωπος

Text. 34.

γρ. ὄντως.

γρ. τῷ αὐτῷ.

habeat: siue esse ea, quæ verè non sunt, vt picturæ hominum, aut eorum imagines in somniis obiectæ, quæ videntur homines, nec sunt homines.

b *Aut quia ipsa non sunt.* Hoc refertur ad primum, & secundum genus rerum falsarum, quæ in eo conueniunt, quòd non sint actu.

c *Aut quia imaginatio.* Hoc refertur ad tertium genus. Proinde verba illa *entis non est*, sic exponenda sunt. Non est talis entis, aut entis, quale est, aut quod ipsa res est, vt patet ex propositis exemplis.

Orationem duobus modis falsam.

d *Oratio autem falsa.* Duobus modis dicitur oratio falsa. Vno simpliciter, hoc est, secundum se, quia significat id, quod non est, nempe rem primo aut secũdo modo falsam, vt quæ asserit diametrum esse commensurabilẽ lateri quadrati, aut Socratem sedere, cùm non sedet. Altero cõparatione eius rei, cui non conuenit, vt definitio circuli comparatione trianguli, vtroque autem modo dicere possumus, orationem falsam versari in eo, quod non est, saltem quatenus falsa est. Priori quidem quia simpliciter res significata non est: posteriori autem, quia applicatur siue attribu

tribu

tribuitur rei quæ non est illa ipsa, quam significat.

e *Omnis oratio falsa.* Supple quæ ratione aliqua sit vera.

f *In quo est vera.* Oratio enim vera, vt vera est, semper est entis, falsa autem, vt falsa non entis.

g *Est autem cuiusque.* Ponit discrimen inter orationem falsam simpliciter, & applicatione falsam, docétque, eam, quæ sola applicatione falsa est, esse veram non solùm comparatione rei, quam significat, sed etiam respectu eius, cum quo res significata est idem subiecto: quo pacto definitio Socratis est quodammodo definitio Socratis musici. Nã etsi vnius rei vna tantũ definitio dicitur, id intelligendum est definitione, quã dicunt essentialem, & quæ per sola intrinseca essentiæ principia traditur: at oratio simpliciter falsa, cuiusmodi sũt attributa, quæ constãt ex partibus repugnantibus, vt animal inanimatum, & similia, nullius omnino rei oratio est, quia nihil significat, quod verè sit ens. *Discrimen inter orationem falsam simpliciter & applicatione falsam.*

CAP. XXIX.

Text. 34. *ALSVM a vno modo dicitur, vt res falsa. Atque hæc partim, quia non componitur, aut componi non potest: quo pacto dicimus: diametrum esse commensurabilem, aut te sedere (horum enim aliud semper est falsum, alterum interdum, cùm ista hoc pacto sint non entia) partim, quia, est ex eorũ genere, quæ cum entia sint, apta sunt tamen natura sua, vt videantur esse, aut non qualia sunt, aut quæ non sunt, veluti pictura & insomnia. Hæc enim etsi aliquid sũt non sunt tamen ea, quorum imaginationem efficiunt. Res igitur hoc modo dicũtur falsæ, aut b quia ipsæ non sunt, aut quia imaginatio quam efficiunt, entis non est. Oratio d autẽ falsa est ea, quæ versatur in iis, quæ non sunt, quæ ratione falsa est. Quo fit vt omnis e oratio falsa, alterius sit, quàm eius, in quo est vera: quo pacto definitio circuli falsa est in triãgulo. Est g autem cuiusque rei oratio modo quodam vna (ea nimirum quæ quid res sit explicat) modo autẽ alio plures. Namque idem sunt quodãmodo res ipsa, & res aliquo affecta, veluti Socrates, & Socrates musicus. Falsa autem oratio, nullius simpliciter oratio est. Quocirca h magna inscitia tenebatur Antisthenes, cùm crederet nihil dici nisi propria oratione, vnum de vno: vnde illud accidebat non licere contradicere, atque adeò mentiri prope modũ. At possumus vnũquodque tum propria ipsius, tum etiã alterius oratione appellare: idque tũ falsa omninò enunciatione, tũ aliqua etiam ex parte vera: quo pacto octo, dualitatis ratione dupla dicũtur. Atque hac quidẽ hoc*

h *Quocirca magna.* Quia oratio simpliciter falsa, nullius rei oratio est, colligebat Antisthenes, omnem orationem quæ de aliquo diceretur, esse propriam illius Ex qua deinde conclusione suam illam absurdam sententiam cõcludebat, nemiñe posse cui quam contradicere, ac proinde nec mẽtiri propemodum. Nam si omnis oratio est propria eius de quo dicitur, non licebit dicere diuersas orationes de eadem re significata: quare cùm contradictio dari non possit nisi diuersa de eo dem dicantur (nam qui idem de eodem dicunt nequaquam sibi contra dicunt) nemo quiquam poterit contradicere. Cùm autem ij, qui mentiuntur, fermè id faciant vt aliis contradicant, nemò fermè mentiri poterit. Sed quanta inscitia hæc dicat atque concludat Antisthenes, facilè perspicitur. Primum enim, etsi oratio simpliciter falsa, siue in se repugnans, nullius rei oratio est, vt homo rationis expers, oratio tamen vera de pluribus dici potest primaria quidem ratione de vno, de eo, inquã, quod per se ac primò significat, secundaria, verò de iis, quæ ratione secũdaria, aut per accidẽs significat, vt definitio hominis de homine, & de Socrate, & de musico Socrate, & duplum de duobus, & iis, quæ rationem dualitatis participant, vt de quatuor, sex, octo, & numeris rebúsque aliis paribus. Deinde, etsi non licet de eodem diuersa repugnantia dicere, licet tamen diuersa de eodem non repugnantia. Præter ea, etsi

Conclusio Antisthenis inepta.

Refellitur.

Frequentius dici mendacium non contradicendi.

Caussa, quam cõtradicendi. non licet diuersa repugnantia de eodem verè dicere, licet tamen vnum verè, alterum, falsò. Adde, ad contradictionem non esse necesse, vt diuersa de eodē dicātur (tametsi ex diuersorum affirmatione sæpè sequatur contradictio) sed vt idem de eodem affirmetur, & negetur. Postremò frequentiùs dicitur mendacium non cōtradicendi caussa, quàm contradicendi. Vno enim dumtaxat modo mentiri quis potest contradicendo veræ enunciationi propositæ, quia vni enunciationi vna tantùm contradicit: at infinitis, non contradicendo, sed attribuendo disparata prędicata, quæ nō insint, vt est luce clarius. Quod ad verba attinet, cùm audis *vnde illud accidebat* subaudi *ex Antisthenis sententia.* Neque enim ea illatio Aristotelica est, vt quidam existimant, sed ex Antisthene desumpta.

Dupliciter hominem dici fallacem. i. *Homo vero falsus.* Dupliciter ait, hominem dici falsum, siue fallacē. Vno si procliuis sit ad orationes falsas, easque studiosè sectetur, idque faciat non propter lucrum aut gloriā capiādā, aut adulationis caussa, aut denique ob aliquid aliud, sed ob id ipsum, quia delectatur mendaciis. Qui enim alia de caussa mendacia sectātur ab eo potius vitio, à quo impelluntur ad mētiendū, appellandi sunt.

πος δὲ ψευδὴς, ὁ εὐχερὴς, καὶ προαιρετικὸς τῶν τοιούτων λόγων μὴ δι' ἕτερόν τι ἀλλὰ δι' αὐτό: καὶ ὁ ἄλλοις ἐμποιητικὸς τῶν τοιούτων λόγων. ὥσπερ φαμὲν καὶ πράγματα. ψευδῆ εἶναι, ὅσα ἐμποιεῖ φαντασίαν ψευδῆ. διὸ k ὁ ἐν τῷ ἱππίᾳ λόγος παρακρούεται, ὡς ὁ αὐτὸς ψευδὴς, καὶ ἀληθής. τὸν δυνάμενον γὰρ ψεύδεσθαι, λαμβάνει ψευδῆ. οὗτος δ' ὁ εἰδὼς καὶ ὁ φρόνιμος. ἔτι, l τὸν ἑκόντα φαῦλον, βελτίω. τοῦτο δὲ ψεῦδος λαμβάνει διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ὁ γὰρ ἑκὼν χωλαίνων, τοῦ ἄκοντος κρείττων, τὸ χωλαίνειν, τὸ μιμεῖσθαι λέγων. ἐπεὶ εἴ γε χωλὸς ἑκὼν, χείρων ἴσως. ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἤθους καὶ τοῦτο.

Nam qui propter lucrum mentiri solet, potiùs dicendus est cupidus, quam mendax: & ita res habet in cæteris. Loquitur enim Aristoteles non de actu, sed de habitu, nec de quauis denominatione, sed de ea, quæ à fine ducitur. *Par est enim* (inquit ille in secundo libro de Anima) *à fine res denominare.* Altero modo dicitur homo falsus siue fallax, si sit aliis auctor & caussa, vt assentiantur falsis orationibus, cuiusmodi sunt sophistæ & hæretici. *Ca. 4. tex. 49*

Argumenta fallax Hippiæ Sophistæ. k. *Hinc fit vt ratio illa* Detegit ex priori significatione hominis fallacis vitium argumentationis illius, qua Hippias Sophista apud Platonem concludit, eundem esse fallacem & veracē. Ideo enim absurdam conclusionē colligit, quia sumit tamquam

CAPITIS XXX. EXPLANATIO.

Accidentis significationes. ACCIDENS. a dicitur id. Exponit vltimo loco quot modis dicatur accidens, duasque eius significationes tradit: vnam, qua significat attributa fortuita, seu quę rarò eueniunt (quæ quidam est præcipua accidentis significatio) alteram, qua significat ea, quæ etsi per se conueniunt, non tamen ad essentiam pertinent.

Συμβεβηκὸς a δὲ λέγεται, ὃ ὑπάρχει μέν τινι, καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν, οὐ μέντοι οὔτε ἐξ ἀνάγκης, οὔτε ἐπὶ τὸ πολύ: οἷον, εἴ τις ὀρύττων φυτῷ βόθρον, εὗρε θησαυρόν. τοῦτο τοίνυν συμβεβηκὸς τῷ ὀρύττοντι τὸν βόθρον, τὸ εὑρεῖν θησαυρόν: οὔτε γὰρ ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ἐκ τούτου, ἢ μετὰ τοῦτο, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄν τις φυτεύῃ, θησαυρὸν εὑρίσκει. καὶ μουσικός γ' ἄν τις εἴη λευκός: ἀλλ' ἐπεὶ οὔτε ἐξ ἀνάγκης, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτο γίνεται, συμβεβηκὸς αὐτὸ λέγομεν. ὥστ' ἐπεὶ ἔστιν ὑπάρχοντι καὶ τινί: καὶ ἔνια *Tex. 35.*

b *Quocirca cum aliquid.* Declarat naturam accidentium prioris generis, docétque illa esse iis attributis, quæ sunt determinata quidem, quoad tempus & locum, indeterminata verò quoad caussam. Oppositę cō ditiones

quam veram propositionem, eum esse mendacem qui mentiri potest: cui propositioni cum adiungit a'iam veram nempe scientem & prudentem posse mentiri, atque adeo eum maximè id posse facere qui sapiens est tandem concludit, eũdem esse fallacem & veracem, quod nemini dubium sit, quin prudens & sapiens sit verax. Vitium huius rationis in eo cernitur, quod à potentia fallendi non ab habitu & studio appellet hominem fallacem.

1 *Eum etiam qui.* Ex eadem priori significatione fallacis ostendit, quid peccet ratio altera, qua Hippias eodem loco infert, meliorem, hoc est, minus malum esse eum, qui sponte peccat, quàm qui modo aliquo coactus. Peccat enim æquiuocatione claudicantis, dum ait præstantiorem esse eum, qui sponte claudicat, quàm qui inuitus. Vt enim sumptio hæc vera sit, necesse est, vt in priori parte comparationis accipiat claudicantem pro eo, qui claudicantem imitatur: in posteriori autem pro eo, qui verè claudus est. Nam si in vtraque accipit claudicantem pro eo, qui verè est claudus, aperte falsa esset sumptio, quandoquidem qui data opera se claudum faceret, deterior esset eo, qui id inuitus pateretur. Qua in re similis esset claudus voluntarius voluntario mendaci: vt enim mendax voluntarius, & qui non aliam ob caussam mentitur, nisi quia mendaciis delectatur, peior est in moribus eo, qui quodammodo coactus id facit, ita qui se claudum faceret, peior esset in naturalibus eo, qui vel è natura, vel ab alio fieret claudus, vt qui & in pedibus, & in mente haberet vitium naturæ repugnans. Vtitur autem Aristoteles verbo *fortasse*, quia vitia voluntaris peruersæ (etiam affectantis aliquid, quod contra naturam sit) non admodum propriè dicuntur vitia naturæ.

In quo peccet.

Altera eiusdem Hippiæ ratio.

Mendax voluntarius peior coacto.

hoc modo dicuntur falsa. Homo i verò falsus is dicitur, qui ad huiusmodi orationes procliuis est, eásque data opera sectatur, neque alia de caussa, sed ob id ipsum: itémque qui alijs talium orationũ est effector: quo pacto & res eas falsas esse dicimus, quæ falsam imaginationem efficiũt. Hinc k fit, vt oratio illa, quæ in Hippia concluditur eumdem esse mendacem, & veracem, fallax sit. Sumit enim, eum esse mẽdacem, qui mentiri potest: at hic sciens & prudens est. Eum l etiam qui sponte malus est, meliorem esse ponit: quod falsum inductione accipit. Qui enim sponte, inquit, claudicat, præstantior est eo, qui inuitus id facit: quo loco claudicantem appellat eum, qui claudicantem imitatur. Nam si sponte claudus esset, forsitan esset deterior, quod perinde in moribus accideret.

---

ditiones cernuntur in natura accidentium posterioris generis. Sunt enim indifferentia quoad locum & tempus, & habent caussam certam & determinatam, per quam suis subiectis conueniunt. Quo loco aduerte primum, accidentia prioris generis dici accidentia per accidẽs posterioris autem accidẽtia per se. Deinde nõ omnia, quæ per se conueniunt rei, vt hoc loco sumuntur verba *per se*, conuenire necessariò, sed satis esse, si conueniãt ex propẽsione naturæ, aut intentione volũtatis eorum subiectorũ, quibus conueniũt, etiamsi nõnũquam, aut æquè, aut etiã sæpius impediantur. Dico autẽ *nonnumquam*, propter quædam naturalia attributa, quæ rarius impediuntur, quale est, hominem habere actu duos pedes. Addidit *aut æquè*, propterea, quæ non magis in hãc partem, quàm in illam cadunt, cuiusmodi sunt euenta bellorum.

Accidentia per accidens.

Accidentia per se quænã hoc loco.

CAP. XXX.

Textu. 35. ***ACcidens a dicitur id, quod inest illud quidem alicui, & verè dicitur, non tamẽ aut necessariò, aut maiore ex parte: vt si quis plantæ scrobem fodiens, thesaurum inueniat. Itaque thesaurum inuenire accidẽs est effodienti scrobem: quia neque ex necessitate illud ex hoc, aut post hoc sequitur: neq; sæpius euenit, vt qui plantat, thesaurum offendat. Fuerit etiam albus musicus aliquis: verùm, quia necessariò, nec maiore ex parte euenit, accidẽs illud appellamus. Quocirca b cũ aliquid inest, & alicui, atq; huiusmodi nonnulla***

Adieci

ἔνια τούτων, καὶ ποῦ καὶ ποτὲ, ὅτι ἂν ὑπάρχῃ μὲν ἀλλὰ μὴ διότι τοδὶ ἦν, ἢ νῦν, ἢ ἐνταῦθα, συμβεβηκὸς ἔσται. οὐδὲ δὴ αἴτιον ὡρισμένον οὐδὲν τοῦ συμβεβηκότος, ἀλλὰ τὸ τυχόν, τοῦτο δ' ἀόριστον. συνέβη τῷ εἰς Αἴγιναν ἐλθεῖν, εἰ μὴ διὰ τοῦτο ἀφίκετο ὅπως ἐκεῖ ἔλθῃ, ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος ἐξωσθεὶς, ἢ ὑπὸ λῃστῶν ληφθείς. γέγονε μὲν δὴ καὶ ἔστι τὸ συμβεβηκὸς. ἀλλ' οὐχ ᾗ αὐτὸ ἀλλ' ᾗ ἕτερον. ὁ γὰρ χειμὼν αἴτιος τοῦ μὴ ὅπου ἔπλει ἐλθεῖν: τοῦτο δ' ἦν Αἴγινα. λέγεται c δὲ καὶ ἄλλως συμβεβηκὸς: οἷον ὅσα ὑπάρχει καθ' αὑτὸ ἑκάστῳ, μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ ὄντα, οἷον τῷ τριγώνῳ, τὸ δύο ὀρθὰς ἔχειν. καὶ ταῦτα μὲν ἐνδέχεται ἀΐδια εἶναι, ἐκείνων δὲ οὐδέν. λόγος δὲ τούτου ἐν ἑτέροις.

nonnulla, alicubi etiam, & aliquando, quicquid inest quidē, sed nō hoc propter hoc, aut hoc tēpore, aut hoc loco, accidens erit. Itaq; accidētis nulla est determinata caussa, sed fortuna, quæ indefinita est. Accidit, vt quis in Aeginā venerit, si nō ea de caussa illuc appulit, vt illuc veniret, sed à tēpestate pulsus, aut à prædonibus captus: ortū est igitur, atq; existit accidens, verùm non ratione sui, sed ratione alterius. Tempestas enim in caussa fuit, vt illuc appelleret, quo nō nauigabat, hoc autē erat Aegina. Dicitur c & alio modo accidens: nēpe omnia, quæ per se cuiquam insunt, nec sunt in substantia, quo pacto inest triangulo duos angulos habere rectos. Atq; hæc quidē sempiterna esse possunt, illorum autem nullum. Cuius rei ratio alijs locis traditur.

Adieci *aut etiam sæpius* propter quædam ardua & difficilia, quæ etsi sunt per se intenta, rariùs tamen eueniunt, vt esse beatum, & valde potentem. Vnde colliges non omnia accidentia, quæ rarò conueniunt subiectis, comprehendi in priori genere accidentis, sed quæ conueniunt præter inclinationem naturæ, aut propositum voluntatis Vnde patet, imperfectam futuram explicationem prioris modi accidentium, nisi adderetur, id quod dictum est de indeterminatione caussæ. Nam omne accidens, quod conuenit rei per certam caussam, in ea, quatenus talis est, existentem, dicitur de illa per se etiamsi aliquando impediri possit, quo pacto conueniunt rebus naturalibus non solùm proprietates, sed etiam alia pleraque.

Accidens quod rei per certam caussam cōuenit, dici de illa per se.

c *Dicitur alio modo.* Tradit posteriorem significationem accidentis, quæ ex dictis patet, ex quibus etiam est perspicuum, cur addat accidentia huius generis, posse esse sempiterna, nec dicat omnia esse sempiterna. Cur autem hæc possint esse sempiterna, illa verò minimè, ex aliis locis petendum esse ait. Quibus verbis lectorem reiicere videtur ad libros Physicorum, præsertim, ad secundum, vbi de casu & fortuna disputauerat, itémque ad libros Resolutorios, vbi ex contingentibus caussis nihil necessarium demonstrari ostenderat.

Lib. 2. Physi. cap. 4. & sequentibus. 1. Prior c.

FINIS LIBRI QVINTI.

Deo Iesu Christo æterni Dei æterno filio, laus & gloria.

INDEX RERVM

QVÆ IN PRIMO ET SECVNDO TOMO HVIVS OPERIS CONTINENTVR, IVXTA ordinem eorum quæ in Philoſophiæ curriculo vel diſputari ſolent, vel à Præceptoribus attingi.

Verba quæ perſæpè ad finem ſententiæ ſunt adiecta, initium Paragraphi ſectionis quæ citatur, ſignificant.

Ad Prologomena in Logicam.

TTT

Ad Præfationem Porphyrianæ Isagoges.

De vniuersali in genere.

Ad caput de Genere.

Ad caput de Specie.

Ad caput de differentia.

Ad caput, de Proprio & accidente.

Ad caput de communitatibus

In Prædicamenta.

Ad caput prium m de Æquiuocis, &c.

In defi

Ad cap. 2. de Complexis.

Ad cap. quartum de Prædicamentis in genere.

Ad Cap. quintum, de Substantia.

Ad cap.6. de Quantitate.

Ad cap.7. de Relatione.

Ad cap.8.de Qualitate.

Caussa, quam cōtradicendi. non licet diuersa repugnantia de eodem verè dicere, licet tamen vnum verè, alterum, falsò. Adde, ad contradictionem non esse necesse, vt diuersa de eodē dicatur (tametsi ex diuersorum affirmatione sæpè sequatur contradictio) sed vt idem de eodem affirmetur, & negetur. Postremò frequentiùs dicitur mendacium non cōtradicendi caussa, quàm contradicendi. Vno enim dumtaxat modo mentiri quis potest contradicendo veræ enunciationi propositæ, quia vni enunciationi vna tantùm contradicit: at infinitis, non contradicendo, sed attribuendo disparata prædicata, quæ nō insint, vt est luce clarius. Quod ad verba attinet, cùm audis *vnde illud accidebat* subaudi *ex Antisthenis sententia*. Neque enim ea illatio Aristotelica est, vt quidam existimant, sed ex Antisthene desumpta.

Dupliciter hominem dici fallacem. i. *Homo vero falsus.* Dupliciter ait, hominem dici falsum, siue fallacē. Vno si procliuis sit ad orationes falsas, easque studiosè sectetur, idque faciat non propter lucrum aut gloriā capiādā, aut adulationis caussa, aut denique ob aliquid aliud, sed ob id ipsum, quia delectatur mendacus. Qui enim alia de caussa mendacia sectātur ab eo potiùs vitio, à quo impellūtur ad mētiendū, appellandi sunt.

πος δὲ ψευδὴς, ὁ εὐχερὴς, καὶ προαιρετικὸς τῶν τοιούτων λόγων μὴ δι' ἕτερόν τι ἀλλὰ δι' αὐτό: καὶ ὁ ἄλλοις ἐμποιητικὸς τῶν τοιούτων λόγων, ὥσπερ φαμὲν καὶ πράγματα. ψευδῆ εἶναι, ὅσα ἐμποιεῖ φαντασίαν ψευδῆ. διὸ καὶ ὁ ἐν τῷ ἱππίᾳ λόγος παρακρούεται, ὡς ὁ αὐτὸς ψευδὴς, καὶ ἀληθής. τὸν δυνάμενον γὰρ ψεύδεσθαι, λαμβάνει ψευδῆ. οὗτος δ' ὁ εἰδὼς καὶ ὁ φρόνιμος. ἔτι, l τὸν ἑκόντα φαῦλον, βελτίω τοῦτο δὲ ψεῦδος λαμβάνει διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ὁ γὰρ ἑκὼν χωλαίνων, τοῦ ἄκοντος κρείττων, τὸ χωλαίνειν, τὸ μιμεῖσθαι λέγων. ἐπεὶ εἴγε χωλὸς ἑκὼν, χείρων ἴσως, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἤθους καὶ τοῦτο.

Nam qui propter lucrum mentiri solet, potiùs dicendus est cupidus, quam mendax: & ita res habet in cæteris. Loquitur enim Aristoteles non de actu, sed de habitu, nec de quauis denominatione, sed de ea, quæ à fine ducitur. *Par est enim* (inquit ille in secundo libro de Anima) *à fine res denominare* Altero modo dicitur homo falsus siue fallax, si sit alijs auctor & caussa, vt assentiantur falsis orationibus, cuiusmodi sunt sophistæ & hæretici. *Ca.4.tex.49*

Argumentatio fallax Hippiæ Sophistæ. k. *Hinc fit vt ratio illa* Detegit ex priori significatione hominis fallacis vitium argumentationis illius, qua Hippias Sophista apud Platonem concludit, eundem esse fallacem & veracē. Ideo enim absurdam conclusionē colligit, quia sumit tamquam

CAPITIS XXX. EXPLANATIO.

Accidentis significationes. ACCIDENS. a dicitur id. Exponit vltimo loco quot modis dicatur accidens, duásque eius significationes tradit: vnam, qua significat attributa fortuita, seu quæ ratò eueniunt (quæ quidam est præcipua accidentis significatio) alteram, qua significat ea, quæ etsi per se conueniunt, non tamen ad essentiam pertinent.

Υμβεβηκὸς δὲ λέγεται, ὃ ὑπάρχει μὲν τινι, καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν, οὐ μέντοι οὔτε ἐξ ἀνάγκης, οὔτε ἐπιτοπολύ: οἷον, εἴ τις ὀρύττων φυτῷ βόθρον, εὗρε θησαυρόν. τοῦτο τοίνυν συμβεβηκὸς τῷ ὀρύττοντι τὸν βόθρον, τὸ εὑρεῖν θησαυρόν: οὔτε γὰρ ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ἐκ τούτου, ἢ μετὰ τοῦτο, οὔθ' ὡς ἐπιτοπολὺ ἄν τις φυτεύῃ, θησαυρὸν εὑρίσκει. καὶ μουσικὸς γ' ἄν τις εἴη λευκός: ἀλλ' ἐπεὶ οὔτε ἐξ ἀνάγκης, οὔθ' ὡς ἐπιτοπολὺ τοῦτο γίνεται, συμβεβηκὸς αὐτὸ λέγομεν. ὥστ' ἐπεὶ ἔστιν ὑπάρχοντι καὶ τινί: καὶ ἔνια *Tex.35.*

b *Quocirca cùm aliquid.* Declarat naturam accidentium prioris generis, docétque illa esse iis attributis, quæ sunt determinata quidem, quoad tempus & locum, indeterminata verò quoad caussam. Oppositę cōditiones

quam veram propositionem, eum esse mendacem qui mentiri potest: cui propositioni eum adiungit a iam veram nempe scientem & prudentem posse mentiri, atque adeo eum maximè id posse facere qui sapiens est tandem concludit, eūdem esse fallacem & veracem, quod nemini dubium sit, quin prudens & sapiens sit verax. Vitium huius rationis in eo cernitur, quod à potentia fallendi non ab habitu & studio appellet hominem fallacem.

l *Eum etiam qui.* Ex eadem priori significatione fallacis ostendit, quid peccet ratio altera, qua Hippias eodem loco infert, meliorem, hoc est, minus malum esse eum, qui sponte peccat, quàm qui modo aliquo coactus. Peccat enim æquiuocatione claudicantis, dum ait præstantiorem esse eum, qui sponte claudicat, quàm qui inuitus. Vt enim sumpto hæc vera sit, necesse est, vt in priori parte comparationis accipiat claudicantem pro eo, qui claudicantem imitatur: in posteriori autem pro eo, qui verè claudus est. Nam si in vtraque accipit claudicantem pro eo, qui verè est claudus, aperté falsa esset sumptio, quandoquidem qui data opera se claudum faceret, deterior esset eo, qui id inuitus pateretur. Qua in re similis esset claudus voluntarius voluntario mendaci: vt enim mendax voluntarius, & qui non aliam ob caussam mentitur, nisi quia mendaciis delectatur, peior est in moribus eo, qui quodammodo coactus id facit, ita qui se claudum faceret, peior esset in naturalibus eo, qui vel è natura, vel ab alio fieret claudus, vt qui & in pedibus, & in mente haberet vitium naturæ repugnans. Vtitur autem Aristoteles verbo *fortasse*, quia vitia voluntatis peruersæ (etiam affectantis aliquid, quod contra naturam sit) non admodum propriè dicuntur vitia naturæ. *In quo peccet.* *Altera eiusdem Hippiæ ratio.* *Mendax voluntarius peior coacto.*

hoc modo dicuntur falsa. Homo i verò falsus is dicitur, qui ad huiusmodi orationes procliuis est, eásque data opera sectatur, neque alia de caussa, sed ob id ipsum: itémque qui alijs talium orationū est effector: quo pacto & res eas falsas esse dicimus, quæ falsam imaginationem efficiūt. Hinc k fit, vt oratio illa, quæ in Hippia concluditur eumdem esse mendacem, & veracem, fallax sit. Sumit enim, eum esse mēdacem, qui mentiri potest: at hic sciens & prudens est. Eum l etiam qui sponte malus est, meliorem esse ponit: quod falsum inductione accipit. Qui enim sponte, inquit, claudicat, præstantior est eo, qui inuitus id facit: quo loco claudicantem appellat eum, qui claudicantem imitatur. Nam si sponte claudus esset, forsitan esset deterior, quod perinde in moribus accideret.

---

ditiones cernuntur in natura accidentium posterioris generis. Sunt enim indifferentia quoad locum & tempus, & habent caussam certam & determinatam, per quam suis subiectis conueniunt. Quo loco aduerte primum, accidentia prioris generis dici accidentia per accidēs posterioris autem accidētia per se. Deinde nō omnia, quæ per se conueniunt rei, vt hoc loco sumuntur verba *per se*, conuenire necessariò, sed satis esse, si conueniāt ex propēsione naturæ, aut intentione volūtatis eorum subiectorū, quibus conueniūt, etiamsi nōnūquam, aut æquè, aut etiā sæpiùs impediantur. Dico autē *nonnunquam*, propter quædam naturalia attributa, quæ rariùs impediuntur, quale est, hominem habere actu duos pedes. Addidit *aut æquè*, propterea, quæ non magis in hāc partem, quàm in illam cadunt, cuiusmodi sunt euenta bellorum. *Accidentia per accidens.* *Accidentia per se quenā hoc loco.*

CAP. XXX.

Textu. 35. ***ACcidens a dicitur id, quod inest illud quidem alicui, & verè dicitur, non tamē aut necessariò, aut maiore ex parte: vt si quis plantæ scrobem fodiens, thesaurum inueniat. Itaque thesaurum inuenire accidēs est effodienti scrobem: quia neque ex necessitate illud ex hoc, aut post hoc sequitur: neque sæpius euenit, vt qui plantat, thesaurum offendat. Fuerit etiam albus musicus aliquis: verùm, quia necessariò, nec maiore ex parte euenit, accidēs illud appellamus. Quocirca b cū aliquid inest, & alicui, atque huiusmodi nonnulla***

Adieci

ἔνια τούτων, καὶ ποῦ καὶ ποτὲ, ὅτι ἂν ὑπάρχῃ μὲν, ἀλλὰ μὴ διότι τοδὶ ἦν, ἢ νῦν, ἢ ἐνταῦθα, συμβεβηκὸς ἔσται· οὐδὲ δὴ αἴτιον ὡρισμένον οὐδὲν τοῦ συμβεβηκότος, ἀλλὰ τὸ τυχόν, τοῦτο δ' ἀόριστομ. συνέβη τῷ εἰς Αἴγιναμ ἐλθεῖμ, εἰ μὴ διὰ τοῦτο ἀφίκετο ὅπως ἐκεῖ ἔλθῃ, ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος ἐξωσθεὶς, ἢ ὑπὸ λῃστῶμ, ληφθείς. γέγονε μὲμ δὴ καὶ ἔστι τὸ συμβεβηκὸς. ἀλλ' οὐχ ᾗ αὐτὸ ἀλλ' ᾗ ἕτερομ. ὁ γὰρ χειμὼν αἴτιος τοῦ μὴ ὅπου ἔπλει ἐλθεῖμ: τοῦτο δ' ἦν Αἴγινα. λέγεται c δὲ καὶ ἄλλως συμβεβηκὸς: οἷομ ὅσα ὑπάρχει καθ' αὐτὸ ἑκάστῳ, μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ ὄντα, οἷομ τῷ τριγώνῳ, τὸ δύο ὀρθὰς ἔχειμ. καὶ ταῦτα μὲμ ἐνδέχεται ἀΐδια εἶναι, ἐκείνωμ δὲ οὐδέν. λόγος δὲ τούτου ἐμ ἑτέροις.

nonnulla, alicubi etiam, & aliquando, quicquid inest quidẽ, sed nõ hoc propter hoc, aut hoc tẽpore, aut hoc loco, accidens erit. Itaq; accidẽtis nulla est determinata caussa, sed fortuita, quæ indefinita est. Accidit, vt quis in Aeginã venerit, si nõ ea de caussa illuc appulit, vt illuc veniret, sed à tẽpestate pulsus, aut à prædonibus captus: ortũ est igitur, atq; existit accidens, verùm non ratione sui, sed ratione alterius. Tempestas enim in caussa fuit, vt illuc appelleret, quo nõ nauigabat, hoc autẽ erat Aegina. Dicitur c & alio modo accidens: nẽpe omnia, quæ per se cuiquam insunt, nec sunt in substantia, quo pacto inest triangulo duos angulos habere rectos. Atq; hæc quidẽ sempiterna esse possunt, illorum autem nullum. Cuius rei ratio alijs locis traditur.

Adieci *aut etiam sæpius* propter quædam ardua & difficilia, quæ etsi sunt per se intenta, rariùs tamen eueniunt, vt esse beatum, & valde potentem. Vnde colliges non omnia accidentia, quæ raro conueniunt subiectis, comprehendi in priori genere accidentis, sed quæ conueniunt præter inclinationem naturæ, aut propositum voluntatis Vnde patet, imperfectam futuram explicationem prioris modi accidentium, nisi adderetur, id quod dictum est de indeterminatione caussæ. Nam omne accidens, quod conuenit rei per certam caussam, in ea, quatenus talis est, existentem, dicitur de illa per se etiamsi aliquando impediri possit, quo pacto conueniunt rebus naturalibus non solùm proprietates, sed etiam alia pleraque.

Accidens quod rei per certam caussam cõuenit, dici de illa per se.

c *Dicitur alio modo.* Tradit posteriorem significationem accidentis, quæ ex dictis patet, ex quibus etiam est perspicuum, cur addat accidentia huius generis, posse esse sempiterna, nec dicat omnia esse sempiterna. Cur autem hæc possint esse sempiterna, illa verò minimè, ex aliis locis petendum esse ait. Quibus verbis lectorem reiicere videtur ad libros Physicorum, præsertim, ad secundum, vbi de casu & fortuna disputauerat, itémque ad libros Resolutorios, vbi ex contingentibus caussis nihil necessarium demonstrari ostenderat.

Lib. 2. Physi. cap. 4. & sequentibus. 1. Prior c.

FINIS LIBRI QVINTI.

Deo Iesu Christo æterni Dei æterno filio, laus & gloria.

INDEX RERVM

QVÆ IN PRIMO ET SECVNDO TOMO HVIVS OPERIS CONTINENTVR, IVXTA

ordinem eorum quæ in Philoſophiæ curriculo vel diſputari ſolent, vel à Præceptoribus attingi.

Verba quæ perſæpè ad finem ſententiæ ſunt adiecta, initium Paragraphi ſectionis quæ citatur, ſignificant.

Ad Prologomena in Logicam.

Ad Præfationem Porphyrianæ Isagoges.

De vniuersali in genere.

Ad caput de Genere.

Ad caput de Specie.

Ad caput de differentia.

Ad caput de Proprio & accidente.

Ad caput de communitatibus

In Prædicamenta.

Ad caput primum de Æquiuocis, &c.

In defi

Ad cap. 2. de Complexis.

Ad cap. quartum de Prædicamentis in genere.

Ad Cap. quintum, de Substantia.

Ad cap.6. de Quantitate.

Ad cap.7. de Relatione.

Ad cap.8.de Qualitate.

De sex vltimis Prædicamentis.

Ad caput nonum de actione & passione.

De Prædicamento Vbi.

De Prædicamento Quando.

Ad cap.10.de Oppositis.

In librum priorem de interpretatione.

Ad Cap. primum de Signis.

Ad Cap. secundum de Nomine.

Ad Cap. tertium, de Verbo.

Ad Cap. quartum de Oratione.

Ad Cap. quintum de subiectis & praedicatis.

Ad Cap. sextum & septimum de oppositione enunciationis.

Ad Cap. octauum de futuris contingentibus,

In librum posteriorem de Interpretatione.

Ad priorem librum prioris resolutionis.

Ad caput primum.

Ad caput secundum.

In priorem librum de posteriori resolutione.

Ad caput primum.

Ad caput secundum.

Ad caput tertium.

Ad caput quartum.

Ad caput quintum.

Ad caput sextum.

Ad caput septimum.

Ad caput octauum.

Ad caput decimum.

In librum primum Topicorum.

Ad cap.3.& 4.

Ad caput sextum.

An sin

Ad caput secundum.

Ad caput quintum.

Ad caput septimum.

Ad caput octauum.

Ad caput nonum.

Ad librum secundum Physicorum.

Ad caput primum.

Ad caput secundum.

Ad caput tertium.

Qua

In librum tertium Physicorum.

Ad caput primum.

Ad caput secundum.

Ad caput tertium.

Ad Cap. quartum, & sequentia de infinito.

Cur

In librum quartum Physicorum.

Ad caput quartum.

Ad caput quintum.

Ad caput sextum.

Ad caput 11.de tempore.

Ad caput duodecimum.

In librum quintum.

Ad caput primum,& 2.

Ad caput quartum.

In librum sextum Physicorum.

Ad caput primum.

Quan

In librum secundum de Generatione.

Ad caput octauum

In librum 1. Metaphysicorum.

NOn annotatur in hos libros ea quæ in proprijs locis habentur, sed tantum pauca, quæ alibi attinguntur, aut fusius explicantur.

Ad caput primum.

Ad caput secundum.

Ad caput septimum.

In librum 2. Metaphysicorum.

Ad caput secundum.

Ad caput secundum.

In librum tertium Metaphysicorum.

Ad caput secundum.

Ad caput tertium.

In librum quartum.

In librum quintum.

Ad caput primum.

Ad caput secundum.

Ad caput sextum.

Ad caput octauum

Index quarumdam rerum Theologicarum, quæ in vtroque tomo huius operis continentur iuxta ordinem eorum, quæ à Theologis disputari solent ad summam Theologicam Diui Thomæ.

In primam partem. Ad quæstionem primam.

Ad quæstionem decimam tertiam.

De diuinis nominibus.

De scientia Dei.

Ad quæstionem decimam quintam.

De ideis.

Ad quæstionem decimam sextam.

Ad quæstionem decimam septimam.

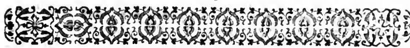
De falsitate.

Ad quæstionem decimam nonam.

De voluntate Dei.

In

FINIS.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

In quo Numerus paginam significat: P, principium: M, medium: F, finem.

Abstracta.

Accidens.

Actiones.

Æternitas, Æuiterna, & Æuum.

Æui

Agens & agere.

Aptitudo.

Aristoteles.

Cœlum.

Caussa.

Christus.

Concursus Diuinus.

Vide etiam in dictione Deus.

Connexiones rerum.

Contraria.

Corpus.

Correlatiua

Creatura.

Vide etiam in dictiones Agentia.

Definitio.

Deus.

Differentia, & Discrimen.

Philosophi

INDEX.

Effectus & efficiens.

Elementa.

Ens, Esse, & Essentia,

Existentia.

Finis.

Forma.

Genus & Generatio.

Habitus.

Homo.

Linea.

Materia.

No

Motus.

Natura.

Necessarium.

Nomen.

Numerus.

Personæ diuinæ.

Phantasia & Phantasmata.

Potentia.

tiæ

Prædicamenta.

Principia.

Principium indiuiduationis.

Proprium & Proprietas.

Qualitas & Quantitas.

Relatio, Relatiua, & Relatum.

Res.

Sensus.

Spatium.

Species.

Subiectum.

Subsistentia.

Substantia.

Superficies.

Suppositum.

Vnitas& Vnum.

F I N I S.

L A V S D E O.

FINE

